

శ్రీరఘ్.

శ్రీమదనంతనిగమనిగమాంతనిధాంతపరమతత్త్వార్థప్రకాశకం-
శేఖన-పూజన-చేతన-శ్రవణస్తరణ-మనన-నిదిధ్యాసనాదిభిరఖిలకలికల్పమంధకారనికరనిర్వరణపటుతరప్రపండభాస్వరాయమాణం-
శ్రీభూనీలావిలాసతోలశ్రీవైకుంఠనివాసశ్రీవిష్ణుపరబ్రహ్మవిచిత్రచరిత్రసంపూర్ణం-

వసిష్ఠ-పులస్త్య-వరప్రదాసాధికత పూర్వజన్మజ్ఞానేన-చరాశరమహాపీఠా-
స్వసుతాయ-స్వశిష్యాయ-మేత్రేయాయచ-ఉపదిష్టం-

సకలఋషిమండలమండలాయమానేన-బ్రహ్మతేజోనిధినా-పరమకృపాభినా-
భాగవతా-శ్రీవేదవ్యాసమహాపీఠా-జగతీతలేప్రకాశితం-అష్టాదశపురాణరత్నమిదం-

శ్రీ-విష్ణుపురాణం.

శ్రుతిస్మృతివిహితపురాణాద్యధాపరిజ్ఞానప్రముదితహృదయానాం-

విద్యజ్ఞనాభీష్టప్రదానవిజితకామధేనుకల్పవృక్షాణాం-

మహిమండనాయమానానాం-మహనీయకీర్తివిలసితదిష్టండలాలానాం-మహాత్మనాం-పతనాద్యుపయోగాయ-

శ్రీవిష్ణువీర్య-శ్రీధరియాస్త్రప్రకాశికాఖ్య-వ్యాఖ్యానద్వయసహితం-

శ్రీకృష్ణపాదకమలమకరందపానభృంగాయమాణహృదయేన-

కనకాంబాభాశక్తిముక్తాఫలే-విద్యతస్పర్శభౌమస్య-సుబ్బరాయశాస్త్రిణిస్తనయేన-

దంపూరి-వేంకటసుబ్బాశాస్త్రిణాం.

మోనాక్షీజానేః-యజ్ఞేశ్వరవీద్యచుప్రదామణేః-ఆత్మజేన-మధుర-సుబ్బాశాస్త్రిణాచ-

మామిడిపూడి-వేంకటకృష్ణాచార్యేణచ-

అనేకవ్యాఖ్యానమూలగ్రంథైస్సాకంసమ్యక్పరిశోధ్యపరిష్కృతం-

శ్రీమత్పైన్నపుర్యాం-గోవిందప్రనాయకవీధ్యాం-ఏకనవతితమృహేష్ఠాపితాయాం-

జ్ఞానసూర్యోదయముద్రాక్షరశాలాయాం-

తదధికారిణా-భువనగిరి-రంగయశామ్నా-వైశ్యచూడామణినా-

గగనగజాద్రిశకాంకాఖ్యశాలీవాహనశకే-

కాశయక్తినామనందస్మరే-అధికజ్యేష్ఠమానే-పూణే-మాతూరం-గురువాసరే-

ముద్రాక్షరే-ముద్రిణంసత్-జగతివిజయతేతరాం-

ప్రీత్య

ప్రీతిష్ఠాపురాణే - ప్రథమాంశస్థ - కథానుక్రమసూచికా.

అధ్యాయసంఖ్య -

పుటసంఖ్య -

౧	పూర్వం యథాజగద్భూత - పునర్యథాభవిష్యతి - యథాస్థితిః - జగదుపాదానకారణం - యతోబ భూత - యత్ర లీనం - యెనలయ మేష్యతి - భూతాది ప్రమాణం - దేవాదీనాం సంభవః - సముద్ర పర్వ జాదిసంస్థానం - భూసంస్థానం - సూర్యాదిగ్రహసంస్థానం - సంస్థాన ప్రమాణం - దేవాదివంశో త్పత్తిః - మనూత్పత్తిః - మన్వంతరోత్పత్తిః - కల్పక్రమః - కల్పవికల్పక్రమః - చతుర్యుగవిభాగః - కల్పం తస్యయావం - చతుర్యుగధర్మాః - దేవహిరణ్యవరితాని - వ్యాసకృత వేదవిభాగక్రమః - వణధర్మ విభాగః - ఆశ్రమధర్మక్రమశ్చ త్యేతే మైత్రేయకృతపంచవింశతిప్రశ్నాః...	౧
౨	జగతః పూర్వస్థితిక్రమః	౨
౩	సంక్షేపతః ప్రజాసృష్టిక్రమః	౧౯
౪	కాలనిర్ణయక్రమః - వరాహోపతారేభూస్తుతిః - యజ్ఞవరాహస్తుతిః...	౨౩
౫	దేవాదిసృష్టిక్రమః	౩౦
౬	విస్తరతః మనుష్యసృష్టిక్రమః	౩౯
౭	భృగూదిసృష్టిక్రమః	౪౪
౮	నిలలోహిత రుద్రసర్గ ప్రపంచః - లక్ష్మ్యైః క్షీరోదోత్పత్తౌ సత్యాంపునః భృగుసతాత్మై సంధే హవరిహరః	౫౦
౯	ఇంద్రస్యైశ్వర్యభంగకథాప్రసంగః - బ్రహ్మస్తుతిః - ఇంద్రాదిసకలదేవస్తుతిః - దేవరాక్షసా వామమృతవిభాగః - ఇంద్రకృతలక్ష్మీస్తోత్రంచ	౬౦
౧౦	భృగుకర్తృకసృష్టిక్రమవివేకః	౬౨
౧౧	మనుపుత్రాన్వయప్రపంచః ధ్రువోపాఖ్యానంచ - విష్ణ్వరాధనక్రమః	౬౫
౧౨	ధ్రువోపాఖ్యానం	౭౫
౧౩	పుణాపాఖ్యానం	౮౦
౧౪	పుణువంశోత్పత్తిః	౮౪
౧౫	కంఠుదరిత్రం	౯౭
౧౬	ప్రహ్లాదోపాఖ్యాన ప్రారంభః	౯౮
౧౭	ప్రహ్లాదచరిత్రం	౧౦౬
౧౮	ప్రహ్లాదచరిత్రం	౧౦౮
౧౯	ప్రహ్లాదచరిత్రం	౧౧౫
౨౦	ప్రహ్లాదస్తుతిః	౧౧౯
౨౧	ప్రహ్లాదపంచానువర్ణనం	౧౨౧
౨౨	సృష్ట్యాదికర్తృత్వక్రమః	౧౩౦
————— ద్వితీయాంశస్థ కథానుక్రమసూచికా. శ్లోక —————		
౧	ప్రియత్రతపంచానువర్ణనం	౧౩౪
౨	భూమండలసంస్థానవర్ణనం	౧౩౯
౩	భరతఖండవిస్తారానువర్ణనం	౧౪౩

౪	సప్తద్వీపచరిమండలవర్ణనం	౧౪౮
౫	అతలాదిసప్తపాతాళలోకవర్ణనం	౧౫౦
౬	రౌరవాదిసర్కయూతనానువర్ణనం	౧౫౮
౭	భువలోకసంస్థానవర్ణనం	౧౬౩
౮	సూర్యాదిగ్రహమండలసంస్థానవర్ణనం	౧౮౩
౯	శింశుమారద క్రమచరివర్ణనం	౧౮౫
౧౦	సూర్యరథస్థిత్యనువర్ణనం	౧౮౭
౧౧	సూర్యకిరణద్వారావహోత్పత్తిక్రమః	౧౯౦
౧౨	చంద్రరథానువర్ణనం	౧౯౬
౧౩	జడభరతోపాఖ్యానం - అత్తానాత్మవివేకబోధః	౨౦౬
౧౪	పరమాథానపరమాథానవివేకబోధః	౨౧౦
౧౫	ఋషునిదాసుసంవాదే అద్వైతప్రసంగః	౨౧౪
౧౬	అద్వైతప్రసంగః	౨౧౬

————— శ్లోక త్పత్తి యాంశ స్థక థాను క్రమ సూచికా. శ్లోక —————

౧	హ్యోరోవిషమన్వంతరానువర్ణనం...	౨౧౯
౨	సావణీకాదిమన్వంతరానువర్ణనం...	౨౨౨
౩	వ్యాసకృత వేదవిభాగక్రమః...	౨౨౫
౪	వేదశాఖాభేదక్రమః...	౨౨౭
౫	వేదశాఖాభేదానువర్ణనం...	౨౨౯
౬	వేదశాఖావిభేదప్రసంగః - అష్టాదశపురాణానుక్రమణికాసంఖ్యాపరిణగనం...	౨౩౪
౭	చరాశరకాశింగసంవాదే యమయాతనానిపుత్యపాపయకధనం...	౨౩౭
౮	భైరవసగరసంవాదే విష్ణ్వైరాధనోపాయఫలప్రాప్తిప్రసంగః...	౨౪౩
౯	అష్టాచర్యాద్యాశ్రమధర్మానువర్ణనం...	౨౪౩
౧౦	జాతకమాద్యనుష్ఠానానువర్ణనం...	౨౪౬
౧౧	గృహస్థసదాచారానువర్ణనం	౨౫౪
౧౨	సదాచారానువర్ణనం...	౨౫౬
౧౩	శ్రాద్ధప్రశంసానువర్ణనం...	౨౫౯
౧౪	నైమిత్తికశ్రాద్ధకాలప్రశంసానువర్ణనం	౨౬౧
౧౫	నిమంత్రణప్రాప్త్యాదుగుణానువర్ణనావాహనాదిక్రమప్రశంసః	౨౬౫
౧౬	శ్రాద్ధయోగ్యాయోగ్యప్రవృత్తశంసా...	౨౬౭
౧౭	నగ్నలక్షణప్రసంగః...	౨౭౦
౧౮	మాయామోహానురసంవాదః...	౨౭౬

————— శ్లోక త్పత్తి యాంశ స్థక థాను క్రమ సూచికా. శ్లోక —————

౧	రాజవంశానువర్ణనం...	౨౮౧
౨	సౌభరిచరిత్రప్రసంగః	౨౮౮
౩	మాంధాత్యవంశానువర్ణనం...	౨౯౦
౪	సాదాసన్యకల్పానుపాదత్వప్రాప్తిప్రసంగః...	౨౯౬

౫	నిమిషదేహత్వప్రాప్తిప్రసంగః	౨౯౭
౬	చంద్రవంశోద్భవరాజవంశానువణానం...	౩౦౧
౭	పురూరవవంశోద్భవత్తిప్రసంగః	౩౦౩
౮	నహువక్షత్రవృద్ధాదివంశప్రసంగః	౩౦౪
౯	రజేరింద్రత్వప్రాప్తికథనం	౩౦౫
౧౦	యయాతిచరిత్రకథనం...	౩౦౭
౧౧	యదువంశప్రశంసారంభః	౩౦౮
౧౨	జ్యోతిషవంశానువణానం...	౩౧౦
౧౩	భజనభజమానాదివంశానుకథనం - శ్యామంతకోపాఖ్యానం	౩౧౮
౧౪	అనమిత్రవంశానువణానం...	౩౧౯
౧౫	శిశుపాలవధశ్రీకృష్ణసంతతివిస్తారప్రసంగః...	౩౨౨
౧౬	దువ్వాసువంశానువణానం	౩౨౩
౧౭	ద్రుహ్యువంశకథనం	౩౨౪
౧౮	అహోవంశానువణానం	౩౨౫
౧౯	పూరువంశానువణానభరతచరిత్రం	౩౨౭
౨౦	శంతనువంశానుకథనం	౩౨౯
౨౧	శంతనువంశానుకథనం	౩౩౦
౨౨	కలియుగేభవిష్యద్రాజవంశానుకథనం	౩౩౩
౨౩	కలియుగేభవిష్యద్రాజవంశానుకథనం	౩౩౩
౨౪	కలియుగేభవిష్యత్యర్థధర్మవివర్యయప్రసంగః...	౩౩౪

— శ్రీశ్లోచన చంద్రమాంశస్థకథానుక్రమసూచికా. శ్లోకములు —

౧	భూమాశ్రీకృష్ణావతారప్రస్తావః	౩౪౭
౨	భూమాశ్రీకృష్ణావతారప్రస్తావః	౩౪౮
౩	శ్రీకృష్ణావతారః	౩౫౦
౪	కంసోద్వేగానువణానం	౩౫౧
౫	పూతనావధప్రసంగః	౩౫౨
౬	శకటాసురయమశౌజానవధప్రసంగః...	౩౫౬
౭	కాలీయదమనప్రశంసా	౩౬౧
౮	ఖరాసురవధప్రసంగః	౩౬౨
౯	బలభద్రకృతప్రలంభవధప్రసంగః	౩౬౫
౧౦	శరద్వణానగోపధానగిరిపూజాప్రస్తావః...	౩౬౮
౧౧	గోపధర్మాసూక్తారణికీతనం	౩౭౦
౧౨	కృష్ణసన్నిధిప్రతీంద్రాగమనప్రసంగః...	౩౭౨
౧౩	రాసక్రీడాప్రస్తావప్రసంగః	౩౭౬
౧౪	ధేనుకాసురవధప్రసంగః	౩౭౭
౧౫	శ్రీకృష్ణసమీపప్రత్యక్షారప్రస్తావనం	౩౭౮
౧౬	కేశివధప్రసంగః	౩౮౦
౧౭	అహరప్రజాప్రాప్తిప్రసంగః	౩౮౨

౧౮	అక్షరస్వయము నాజలేవాసుదేవసందేశానం	౩౮౬
౧౯	మధురాయాంరజకవధప్రసంగః	౩౮౮
౨౦	కంపవధప్రసంగః	౩౯౪
౨౧	సాందీపనీపుత్రప్రదానప్రసంగః	౩౯౬
౨౨	జలాసంధస్యాష్టదశయద్ధప్రసంగః	౩౯౭
౨౩	కాలయవనవధముచికుందస్తుతిప్రస్తావః	౩౯౯
౨౪	బలదేవప్రజాగమనప్రసంగః	౪౦౧
౨౫	నంద్రజాద్బలదేవస్యమధురాగమనప్రసంగః	౪౦౨
౨౬	రుక్మిణీవివాహప్రసంగః	౪౦౩
౨౭	ప్రద్యుమ్నాగమనప్రసంగః	౪౦౪
౨౮	దంతవక్త్రుక్తివధప్రసంగః	౪౦౬
౨౯	నరకవధప్రస్తావః	౪౦౮
౩౦	ఇంద్రవిజయప్రసంగః	౪౧౨
౩౧	కృష్ణస్యబోధశస్త్రీసహస్రపరిగ్రహప్రస్తావః	౪౧౩
౩౨	ప్రద్యుమ్నస్యఉపావివాహప్రస్తావః	౪౧౪
౩౩	బాణాసురయుద్ధప్రస్తావః	౪౧౮
౩౪	పాండ్రకవాసుదేవవధకృత్యానిగ్రహప్రసంగః	౪౨౦
౩౫	హస్తినానగరోత్తైవణాదిబలభద్రపరాక్రమప్రసంగః	౪౨౨
౩౬	ద్వివిదదానవవధప్రసంగః	౪౨౩
౩౭	ముసలోత్పత్తియాదవవంశోపసంహారకృష్ణావతారపరిసమాప్తిప్రసంగః	౪౨౪
౩౮	అజాననపరాజయవ్యాసేనతత్వకథనప్రసంగః	౪౨౬

— శ్రీ విష్ణు పురాణ స్థాన కథానుక్రమ సూచికా. —

౧	కలియుగే భవిష్యద్వర్ణాధర్మాదిసాంకర్యప్రసంగః	౪౩౩
౨	కలియుగే అల్పధర్మస్యాపిబహుఫలప్రదత్వప్రసంగః	౪౩౬
౩	నైమిత్తికప్రాకృతాత్యంతీకప్రళయత్రయప్రసంగః	౪౪౦
౪	ప్రాకృతలయప్రపంచః	౪౪౪
౫	దేహిణః జన్మాదిదుఃఖప్రస్తావః - భగవచ్ఛబ్దవాసుదేవశబ్దవాచ్యవస్తువివరణం	౪౪౮
౬	కేశిధ్వజఖండికృజనకసంవాదప్రస్తావః	౪౫౬
౭	ఖండికృజనకాయయోగమార్గోపదేశకథనం	౪౬౦
౮	విష్ణుపురాణశ్రవణవరసఫలప్రస్తావః	౪౭౪

శ్రీ విష్ణు పురాణ స్థాన కథానుక్రమ సూచికా

సమాప్తా.

హరిః ఓం.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీవిష్ణుచిత్తీయవ్యాఖ్యా.

శ్రీవిష్ణుచిత్తపదపంకజసంగమాయచేతోమమస్పృహయతేకిమతఃపరేణ!

నోచేన్తమాపియతి శేఖరభారతీనాంభావఃకథంభవితుమహాతివాగ్విధేయః॥

ఓం. అథభగవాన్ పరాశరః - శ్రీమతేమైత్రేయాయలోకహితార్థం శ్రీవిష్ణుపురాణం - ప్రణేష్య - ప్రణిపాతాదిభిరుపవన్నాయసద్భిష్యాయనదాచారవతాతత్ప్రప్తేనగురుణా - స్వధర్మానుష్ఠానానిరుద్ధే - మనఃప్రసాదకశసమయే - పురాణాద్యాభ్యేయమితీతాస్త్రదశేనాత్ - పురాణప్రస్తావకంతత్ప్రశ్నంబిభత్సతి॥ పరాశరమితి శ్లోకేన॥ పరాశరమితి॥ పరాభాష్యాకుదృష్టిపమ్య కృమాణతకైరాశృణాతీతిపరాశరఃతం - మునివరంసమ్యక్జ్ఞానవంతం - కృతపారావృష్టికక్రియంభగవత్ప్రమాదాధనానివిశేషతోవిమలమనసం - పూర్వాష్టానిర్దేశేనచిత్తస్యసత్త్వైర్ద్రోదగీతః - పరిపప్రచ్ఛపరితఃపప్రచ్ఛ - పురాణార్థమితిశేషఃకాత్మైష్ట్యేనఅథావిశేషానభివేశేనసామాన్యతోయన్తయమిత్యాదివక్త్యమాణప్రకారేణ - అతఃప్రశ్నానురూపేణప్రతిపదనమపినకన్వవిదాగ్రహణ

శ్రీవిష్ణుపురాణప్రారంభః.

యస్మాదివంజగదజాయతయత్రతిష్ఠత్యం తేనమస్తమిదమస్తమస్తైతియత్ర॥ తస్మైనమస్సవసదాదివికల్పశూన్యచైతన్యమాత్రవపుషేపురుషోజమాయ॥ ౧॥ విధేశ్వవిదుషామిష్టదాయినేతాత్మ్యాయాయి నే॥ నమస్తరంగతుండాయస్వాత్మనైజగదాత్మనే॥ ౨॥ అంత్రైఃషడ్భిస్సమాకీర్ణమంగైర్దేవమివాపరమ్॥ పురాణంవైష్ణవంవక్త్రేయస్తంవందెవరాశరమ్॥ ౩॥ తత్త్వేనయశ్చిదచిదీశ్వరతత్త్వభావభోగావవగతమపాయగతీరుధారః॥ సందశయన్నిరమూతపురాణరత్నంతస్తైనమోమునివరాయ పరాశరాయ॥

ఓం. పరాశరంమునివరంకృతపారావృష్టికక్రియమ్॥ మైత్రేయఃపరిపప్రచ్ఛప్రణిపత్యాభివాద్యచ॥ ౧॥

అత్తప్రకాశాఖ్యశ్రీధరీయవ్యాఖ్యా.

సద్భిదానందరూపాయకృష్ణాయాక్లిష్టకారిణే॥ నమోవేదాంతవేద్యాయగురవేబుద్ధిసాక్షిణే॥ శ్రీవిండుమాధవంవందెపరమానందవిగ్రహమ్॥ తథాపురాణతత్త్వజ్ఞాపరాశరముఖాముని॥ శ్రీవిద్యస్త్వఖియోగిముఖ్యరతితవ్యాఖ్యాంబిరీక్యస్ఫుటంతన్నాగేణసంబోధసంగ్రహవతీమాత్తప్రకాశాభిధామ్॥ శ్రీమద్విష్ణుపురాణసారవివృత్తింకతాయతి శ్రీధరస్వామినద్గురుపాదపద్మసుధుశుభాధుస్సంసన్ధయే॥ శ్రీమద్విష్ణుపురాణస్యవ్యాఖ్యాస్త్వల్పాతివివ్రరాః॥ ప్రాణామాలోచ్యతత్త్వాఖ్యామయాద్యైవవిధియతే॥

ఓం. అథభగవాన్ పరాశరమునీశ్వరోమైత్రేయంబిత్తీకృత్య శ్రీవిష్ణుతత్త్వప్రతిపాదకంపురాణమారభతే॥ పరాశరమిత్యాదినా॥ పరాశరమితి॥ స్వస్తిన్నైవపరోక్షనిర్దేశోలోకోక్త్యాదేహాద్యనమాంకారద్యోతనార్థం - ప్ర

శ్రీవిష్ణుపురాణస్తైలంగ్యుదివన్న క్షుచిత్తుకపాతిత్వం | ౧ | అథమైత్రయైశ్చతుర్దశవిద్యావిభూషితప్ర
రాణాధికమైత్రయోదశవిద్యాప్థానాధికమలక్షణస్యాత్మవోధికారస్య - తత్ప్ర సాదలబ్ధ త్వానువాదేన గుహ్యం
వణపురాణ ప్రవచనే ప్రోత్సహయతి - త్వత్తోహితీద్వయేన || త్వత్తత్త్వతి || ఖలం ప్రమాతం అనామ్న తంపరిశిష్టా
ఖ్యం శ్రీసూక్తాదికం తదఖిలమామ్నా తమేవయథాస్యాత్ - తథావేదాధ్యయనమధీతం అధికతంత్రాప్తం ఖ
లభాగస్యావ్యధ్యయనంత్య త్తవ వ ప్రాప్తమిత్యర్థః - యద్వా - అఖిలంకృత్సంయథాక్రమంస్వకాభాధ్యయన
పూర్వకక్రమానతిక్రమేణ || శ్లో || అతఃపూర్వంతుభందాంసిశుక్లకేమనియతఃపఠేత్ | కృష్ణతత్తేతథాంగానిమాసాణా
విప్రార్థవంశమానిత్యావ్యుక్తక్రమానతిక్రమేణ || ౨ || త్వత్ప్ర సాదాదితి || అన్యేజనాఃయేవిద్విషఃతేనర్వశాస్త్రే
మత్వత్ప్ర సాదాదకృతశ్రమంమాంసవత్వంతి-కింతుత్వత్ప్ర సాదాదేవకృతసర్వశాస్త్ర పరిచయంమాంసమావతా
నానంతరంవత్వంతి-అన్యే నేతివదచ్ఛేదమాంసర్వశాస్త్రేమత్వత్ప్ర సాదాదస్య నూపాయేన-అకృతశ్ర మంవత్వంతి-
కింతుత్వత్ప్ర సాదేనైవకృతశ్ర మంవత్వంతిత్వర్థః || ౩ || సోహమితి || యపవంవేదాదిత్రయోదశవిద్యాప్థానాభి
జ్ఞఃసోహంజగజ్జన్మాదిపురాణార్థం శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యర్థః - అనేనబ్రహ్మయజ్ఞాధ్యయనార్థంవేదోపబృంహణా
ర్థంచపురాణస్యగ్రహణాదాత్మోన్మత్తైవజగత్సామేవాధికారణైర్జ్ఞేయఃపాపక్షయాద్యర్థంతపురాణ
శ్రవణాత్ శ్రీ సూక్తయోరవ్యధికారః - తథోక్తంభవిష్యత్పురాణైశ్లో || అధ్యేతవ్యంనచావ్యేనబ్రాహ్మణత్వ
యాచినా | శ్రోతవ్యమేతయాద్రైణనాధ్యేతవ్యంకదోచన || తస్మాచ్ఛుద్వై విశనావిప్రాన్స శ్రోతవ్యంకదాచనే
తి-విలీమజానాంతుశ్రవణాదానాధికారః - మాతాదేస్తువిలీమజస్యాపిపురాణ ప్రవచనం || శ్లో || ధర్మపక్షతుసూత
స్యసద్భిర్భాగ్యఃపురాతనశ్రీత్యాదివచనాదవీరుధ - యథాజగద్భూమేత్వవక్రమ్యా శ్ర మవాసినిమిత్యంతేనత్రష్ట
వ్యాసభావానాహ - అత్ర భగవతాభావ్యకారేణబ్రహ్మస్వరూపవిశేషతద్విభూతిభేదప్రకారాః తదారాధనస్యహ
వఫలవిశేషాశ్చపృష్టైశ్చిప్రష్టవ్యాఖ్యవిశేషాడిక్తాః - యథాజగత్త్యాదిలయమేవ్యతియత్రచేత్యంతంబ్రహ్మస్వరూ
పవిశేషప్రశ్నః-యత్ప్రమాణానీత్యాదినాచతుర్వ్యగేత్యంతంవిభూతిభేదప్రకారప్రశ్నః - ధర్మాంశ్చేత్యాద్యధై
నతదాకాధనస్వరూపఫలవిశేషప్రశ్నైవృష్టై- బ్రహ్మస్వరూపస్వయంతోవాగిమానీత్యాదివాక్యసేధత్వాత్తద్విశేష
పవాత్రప్రష్టవ్యశ్చిభావ్యకారేణబ్రహ్మస్వరూపవిశేషప్రశ్నైశ్చిత్వక్తం - ననునాతాయణానువాకాదిభిఃస్వరూ
పస్యవిశేషోపినిధాారితః-సత్యం - అనేకానువాకవిప్రకిణయోసామాన్యవిశేషయోరేకత్ర సమాహృత్యవచనే
హివ్యక్తిభావతి - ఏతదేవహి - పురాణాదికృత్యంవేదోపబృంహణంయథాభివ్యతితీనర్వస్వప్రేమకి
మేకప్రకారాశ్చప్రేమతానేకప్రకారానిన్నక్రమావేతిప్రశ్నః - అత్రోత్పత్తిలయయోఃపుష్టత్వాత్సద్ధితిప్రశ్నో
వ్యభిప్రేతః-స్థితిసంయమకతే-తిప్రతివచనదశానాత్ || ౪ || యస్తయమితి || యతశ్చైతచ్ఛరావరమితి- నిమిత్తో

త్వత్తోహివేదాధ్యయనమధీతమఖిలగురో | ధర్మశాస్త్రాణిసర్వాణితథాంగానియథాక్రమమ్ | ౨ |
త్వత్ప్ర సాదాన్మనిశ్రేష్ఠమామన్యేనాకృతశ్రమమ్ | వత్వంతిసర్వశాస్త్రేషుప్రా యశోయేపితద్వి
దః || ౩ || సోహమిచ్ఛామిసర్వజ్ఞశ్రోతుంత్వత్తోయథాజగత్ | బభూవభూయశ్చయథామహాభాగభవి
ష్యతి || ౪ || యస్తయంచజగద్బ్రహ్మయతశ్చైతచ్ఛరావరమ్ | లీనమాసిద్యథాయత్రలయమేవ్య

నిపత్యదంశవత్ ప్రణమ్య - పాదగ్రహణాదినినాలభివాద్యచ | ౧ | బుభుక్షితమథంప్రహంతత- ఎతమనుగ్ర
హమనువదతి- త్వత్తత్త్వతిద్వాభ్యాం || త్వత్తత్త్వతి || త్వత్తోవేదాధ్యయనమధీతంఅభ్యస్తమిత్యర్థః- ఓదనపాకంపవతీతి
వత్ | ౨ | త్వత్ప్ర సాదాదితి || అన్యేవిద్వాంసోహం- సర్వశాస్త్రేషుఅకృతశ్రమంసవత్వంతి- అపితతద్విదోపిక్య
తాభ్యాసంవత్వంతిత్వర్థః || ౩ || సోహమితి || పూర్వంయథాజగద్భూమపునశ్చయథాభవిష్యతితి జగతోజన్మప్రకా
రప్రశ్నః || ౪ || యస్తయమితి || యస్తయమిత్వపాదానప్రశ్నః- లీనమాసిద్యత్రేతిలయాధారప్రశ్నః || ౫ || యది

పాదానయోః పృథ్వీత్వాత్ - యన్తయమిత్యనేన సృష్ట్యైదిక మభూతం జగత్కామాత్మకమితి స్పష్టం - తస్య చోత్తరం జగత్తు సభితి-ఇదంతాదాత్వం లంత ర్యామిదా - పేణాత్మతయా వస్థానకృతం నతు వస్త్వైక్యకృతం - యన్తయమితి ప్రశ్నా స్యాత్తరత్వాత్ జగచ్ఛసభితి సామానాధికరణ్యస్య యన్తయమిత్యత్ర మయత్ - సవికారాధాః - పృథక్ ప్రశ్న వై యథ్యాత్ - నాపి ప్రాణమయాదివత్సాన్వధికః జగచ్ఛసభిత్వ త్రానుపపత్తే - తథాహి విష్ణు రేవేత్య త్ర మభివ్యతీ - ఉత్తరము క్తంభవేత్ - అతః ప్రాచుర్యాధాపవకృత్సంజగత్తదాత్మకతయా తత్ప్రచురమేవ - తస్మాద్వన్తయమిత్యస్య ప్రతిపచనం - జగచ్ఛసభితి సామానాధికరణ్యం శరీరాత్మభావనిబంధనం - అన్యథా బాధాయాం సామానాధికరణ్య త్ర యజ్ఞేన నిర్విశేషవస్తుప్రతిపాదనపరత్వేనాస్త్ర స్యాభ్యుపగమ్యమా నేన ర్వాజ్యే తాని ప్రశ్న ప్రతిపచనాని న సంగచ్ఛిరత్ - తద్వివరణరూపం చకృత్సంశయాస్త్రం - తత్పక్షే హి ప్రపంచ భ్రమస్య కిమధిష్ఠానం నిర్విశేషజ్ఞానమాత్రమితి ప్రశ్న ప్రతిపచన స్యాత్ - జగచ్ఛసభితి జగద్భ్రమ్యానోరేకత్రవ్యత్వేన సామానాధికరణ్యే చ బ్రహ్మణః కల్యాణగుణైకతానత్వం హయప్రత్యసీకత్వం చ బాధ్యేత - సర్వాభిభావ్యదంచ బ్రహ్మభవేత్ - తస్మాదాత్మ శరీరభావ ఏవేదం సామానాధికరణ్యం ముఖ్యమితి వత్సామః - నచ యత శ్చేత్యన్యకారణమాత్రవాచిత్యే సిన్ధున్తయమిత్యస్యాపాదానకారణవిషయత్వాత్ గోపనీయదన్యాయేన యత్యభినిమిత్రకారణవరమితి వాచ్యం - తస్యాగతకవిషయత్వాత్ - అత్ర మయతః ప్రాచుర్యాధాత్వేన గత్యంత రోపపాదనా చ్చ సాన్వధికత్వేయజ్జగదితి ప్రశ్న స్య విష్ణుజగదిత్యుత్తరే కానుపపత్తి రితి షేత్ - తథాహి - బాధాయాం సామానాధికరణ్యమభిహితం స్యాత్ - తత్తత్పక్షేణ రేవనపురుషభివత్ - విష్ణు రేవన జగదిత్యధాః స్యాత్ - తథా జగద్విష్ణు రితి జగద్భ్రమ్యానోరేక్యేవ దేశస్య న జగద్విష్ణు రితి వై య్యధికరణ్యమధాః స్యాదితి శ్రుతివిరుద్ధాలశ్చుతబాధకల్పనా స్యాత్ - అథావత్వేన నిధ్యతి-మయత సాన్వధికత్వేన వైయధ్యం చా యుక్తం చీనమాసీద్యథాయత్రయేన క్రమేణ యత్ర లీనం సకారణం ౧౫ యత్ర మాణానీతి ౧౬ పృథివ్యాదీనియత్ర మాణానీతి మహాభూతాదీనామియత్రా ప్రశ్నః జగతః ప్రమితి సాధన ప్రశ్నశ్చ ౧౭ సూర్యాదీనామితి ౧౮ మన్వంతరాణి మహాసాంకారాః ౧౯ కల్పానితి ౨౦ కల్పా బ్రహ్మాయుర్నితా మహాకల్పా చాతుర్యగవికల్పితా వతుర్యగపరివృత్తికల్పితా కల్ప విభాగా మహాకల్పా శాఖావద్వాదీ బ్రహ్మధివసా - కల్పాంతః ప్రళయః - చాతుర్యగంభావివేదవిభజనంచతుర్ముఖస్య పరిమాణమితి ౨౧ ౨౨ ధర్మానితి సర్వం అన్యద్యోగాదివ ౨౩ ౨౪ వాసిష్ఠనందనేత్యామంత్రణేన గురుప్రసాదా దేవజ్ఞానమిత్వక్త్యాచపురాతనం వసిష్ఠవరదానపుత్రాంతం స్ఫూరితో హృష్టః పరాశరీవత్సమాణస్యాధాస్యత్ర ధ్యేయ

తియత్ర చ ౨౫ యత్ర మాణానిభూతాని దేవాదీనాం చ సంభవమ్ సముద్రపర్వతానాం చ సంస్థానం చ తథాభవః ౨౬ సూర్యాదీనాం చ సంస్థానం ప్రమాణం మునిసత్తమ ౨౭ దేవాదీనాం తథావంశాన్తనూక మన్వంతరాణి చ ౨౮ కల్పా కల్పవిభాగాంశ్చ చతుర్యగవికల్పితా ౨౯ కల్పాంతస్య స్వరూపంచయుగధర్మాంశ్చకృత్సంశయః ౩౦ దేవపితౄణాం వానాం చ చరితం యన్తహమునే వేదశాఖాప్రణయనం యథావద్వాప్యసకత్వం ౩౧ ధర్మాంశ్చ బ్రహ్మాణాదీనాం తథాచాశ్రమవాసినామ్ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం సర్వంత్యత్ర వాసిష్ఠనందన ౩౨ బ్రహ్మ ప్రసాదప్రవణం తు వ్యమయిమానసమ్ యోనాహమేతజ్ఞానీయాంత్యత్ర సాదాన్తహమునే ౩౩ శ్రీవతాశరణం వాచ ౩౪ సాధుమైత్రేయధర్మజ్ఞ స్ఫూరితోస్త్రిపురాతనమ్ ౩౫ పితౄపితౄమేధగవాహనస్థోయదువాచహ ౩౬ విశ్వమిత్రప్రయత్రైవ

తి ౩౭ ప్రమాణమియత్రా ప్రకాశకం వా - యత్ర మాణానిభూతాని యత్ర కాశ్యాని వేత్యధాః - దేవాదీనాం చ సంభవమిత్వం సుసంకప్తశ్చ ౩౮ ౩౯ కల్పానితి ౪౦ కల్పా బ్రహ్మాయుః పరిమితాన్తహాకల్పా - కల్పవికల్పా బ్రహ్మహస్తంజ్ఞానా - విభాగానితి పాతేపినం వాధాః - చతుర్యగై రావతానా నైవికల్పితా విభక్తా ౪౧ ౪౨ ధర్మానితి వాసిష్ఠః శక్తిః తస్య నందనస్సుతః తస్య సంబుధిః ౪౩ బ్రహ్మనితి ౪౪ ప్రసాదప్రవణం ప్రసాదాభిముఖం - యోగప్రసాదప్రవణేన తేన - తాతత్వత్ప్రసాదాదహమేతత్సర్వం జానీయాం ౪౫ ౪౬ వసిష్ఠస్తవకదాకిమువాచేత్యపేక్షాయాః - తదు

త్వసిద్ధయేతంపుత్రాంతమాఖ్యాతి|సాద్విత్వాదినా|౧౨|౧౩|౧౪|౧౫|౧౬|౧౭|౧౮|౧౯|౨౦|౨౧|౨౨|౨౩|౨౪|౨౫|పురా
సోర్నాశేస్వగ్ధాపవర్గసాధనవర్తజ్ఞానప్రతిబంధోజాయతఇత్యహస్వగ్ధి|౧౯|౨౦|౨౧|౨౨|౨౩|౨౪|౨౫|పురా
ణేతి | సంహితాతుల్యత్వాత్సంహితాతస్యఃకతా-యథావదేవత్వైవ విభూతివిగ్రహగుణకర్తృస్వభావాదిభిఃదేవ
తాసంశయవిషయానంయథావత్ జ్ఞాస్యసి | ౨౬ | ప్రవృత్తఇతి | ప్రవృత్తంకామ్యంతర్-నివృత్తంస్మామంజ్ఞానపూ
ర్వకం- అస్తమలా అజ్ఞానవిషయానరహితా | ౨౭ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ | అథభగవాన్ భరాతరః-యవవంగుగుప్రసాదా
త్ప్రత్యుత్త-౨తశా ప్రాధానే- సోహంవదామితిస్వస్యగురుత్వాధికారంసూచయి- ప్రశ్నే ముజగత్కారణవస్తు
విశేషస్తేనచజగతః సంబంధప్రకారవిశేషశ్చప్రక్షేప్తాధాన్యే నజ్ఞాసితఇతిజానన్ ప్రథానభూత ప్రశ్న ప్రతివ

రక్షసాభక్షితఃపురా | శ్రుతస్తాతస్తతః క్రోధోమైత్రేయాసీత్ మమాతులః | ౧౩ | తతోహంరక్షసాం
పత్రంవిनाశాయనమారభమ్ | భస్మీకృతాశ్చతతః తస్మిన్ త్రేనిశావరాః | ౧౪ | తతస్సంక్షీయమా
ణేషులేమరక్షస్వశేషతః | మామువాచమహాభాగోవసిష్ఠోస్తృప్తితామహః | ౧౫ | అలమత్యంతకోపే
నతాత మన్యమినుంజహి | రాక్షసానావరాధ్యంతిపితు ధైరీహితంహితత్ | ౧౬ | మూఢానామేవభ
వతిక్రోధోజ్ఞానవతాంకుతః | హవ్యతేతాతః కేవలయతస్త్వకృతభుష్మమా | ౧౭ | సంవితస్యాపిను
హతావత్ప్రకృతేనమానవైః | యశస్సపనత్వైవక్రోధోనాశకరఃవరః | ౧౮ | స్వగ్ధావవగ్ధావ్యాసే
భకారణంపరమర్షయః | వజ్రయంతినదాక్రోధంతాతమాతద్వశోభవ | ౧౯ | అలంనిశావరైర్దక్షై
ర్దినైనిరవరాధిభిః | సత్రంతేవిరమత్వైతత్త్వమాసారాహిసాధవః | ౨౦ | ఏవంతాతేనతేనాహమ
నునీతోమహాత్మనా | ఉపసంహృతవాన్ సత్రంసద్యస్తద్వాక్యకారవాత్ | ౨౧ | తతఃప్రీతస్థభగవాన్
వసిష్ఠోమునిసత్తమః | సంప్రాప్తృతదాత్ర ఫులస్త్యోబ్రుహ్మణస్సుతః | ౨౨ | పితామహేనదత్తాఘ్నః
కృతాననపరిగ్రహః | మామువాచమహాభాగో మైత్రేయపులహగ్రజః | ౨౩ | ఫులస్త్యఉవాచ | వై
రేషుహతియద్వాక్యద్గురోర్ద్యౌశ్రితాక్షమా | త్వయాతస్మాత్సమస్తానిభవాన్ శాస్త్రాణివేన్మ్య
తి | ౨౪ | సంతలేనమమచ్ఛేదఃక్రుద్ధేనాపియతఃకృతః | త్వయాతస్మాత్సహాభాగదామ్యన్యంమహా
వరమ్ | ౨౫ | పురాణసంహితాకతాభవాన్ వత్సభవివ్యతి | దేవతాపారమాధ్యంవయథావదే
వత్వైవభవాన్ | ౨౬ | ప్రవృత్తేవనివృత్తేవకర్మణ్యస్తమలామతిః | మస్మై సాదాదసందిగ్ధాతవవ
త్సభవివ్యతి | ౨౭ | తతశ్చ ప్రాహభగవాన్ వసిష్ఠోమేపితామహః | ఫులస్త్యనయమక్రంతేనర్వమేత
ద్భవివ్యతి | ౨౮ | ఇతిసూర్యంవసిష్ఠేనపులస్త్యేనచగ్ధిమతా | యమక్రంతత్ స్మృతంయతిత్వత్ప్ర
శ్నా దఖిలంమమ | ౨౯ | సోహంవదామ్యశేషంతేమైత్రేయపరిపుచ్చతేపురాణసంహితాంసమ్య
కతాంనిబోధయథాతథమ్ | ౩౦ | విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతంజగత్తత్రైవచ్ఛీతమ్ | స్థితసంయమకర్తాసా

క్షైరసోద్భూతభూతకథామాహవిశ్వామిత్రప్రయుక్తేనేత్యాదినా | విశ్వామిత్రేతి|౧౩|౧౪|౧౫|౧౬|౧౭|౧౮| స్వ
గ్ధి||యశస్సపసోనాశకత్వాదేవస్వగ్ధాపవగ్ధాయోఃస్వగ్ధమోక్షయోఃవ్యాసేధః ప్రతిబంధఃతస్యకారణంకొ
పః-హతాతతదశోమాభవ|౧౯|౨౦|౨౧| గుర్వాజ్ఞాకారిణాంశ్రువక్షీయాఅపృనుకూలాభవంతీదిదశాయన్నా
హఃతతఇత్యాదినా || ౨౨ | ౨౩ | వైరఇతి | యద్యస్తాత్ స్వగురోర్వాక్యాత్-క్షమాతిశ్రితా | ౨౪ | ౨౫ | ౨౬ |
ప్రవృత్తఇతి | తస్మాత్ప్రవృత్తేనివృత్తేవకర్తణి అస్తమలాజ్ఞానవివర్తయమాన్యామతిః భవివ్యతి- లేవకర్తణీస్తృతి
ప్రసిద్ధే||శ్లో || ఇహచాముత్ర కామ్యంయత్ ప్రవృత్తమభిధీయతే- వై రాగ్యజ్ఞానపూర్వంయన్నిపుత్రముపవిశ్యతఇతి-
తథాయథాశ్రేయఃసుఖేనప్రతివత్తయే | ౨౭ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ | సంక్షేపతస్తావత్ ప్రశ్నోత్తరతయాపురాణాధా
మాహవిష్ణోరితిశ్లోకేన || విష్ణోరితి || సకాశాత్కాశఃప్రకాశః క్షుణ్ణమితియావత్ తత్సహితాద్విష్ణోజగదుద్భూతం ||

చనత్సనసంక్షేపతః పురాణార్థమాహ॥ విష్ణోస్సకాశాదితి॥ తథాహి ముముక్షుః క్షేత్రజ్ఞస్య॥ శ్రు॥ యతోవా
 ఇమానిభూతానిజాయంతే తత్కారణంసాంఖ్యయోగాదిగమ్యంకారణంతుభ్యయమిత్యాదిశ్రుతేజగత్కారణవి
 శేషోజ్ఞాస్యః తేనసః జగతః సంబంధప్రకారవిశేషశ్చ - తత్రహిశరీరశరీరభావవర్యా యోనియమ్య నియామకత్వ
 లక్షణేజ్ఞాతేజీవస్యపరస్తాద్భేదః పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచమత్వాజ్ఞాత్వాద్వవజావీశానిశౌనిత్యా నిత్యేవిత్వా
 దిభ్యఃశ్రుతిభ్యః శ్రూయమాణస్వరూపతపవేతినిశ్చేతవ్యం - అన్యధాతస్యేపాధికత్వైఅవిద్యాపరికల్పితత్వేవాత
 యోనియమ్యనియామకభావోనన్యాత్ - నహిఘటాకాశోమహాకాశేననియమ్యతే నియమనం హివ్యాప్యవస్థా
 నం-నహిఘటాకాశేమహాకాశస్త్రిప్తితి - ఘటేఘటాకాశోమహాకాశశ్చైత్యాకాశద్వయోపలబ్ధిస్సన్యత్ - అవి
 ద్యాపరికల్పితస్యననియమనం సంభవతి - నస్థానౌపరికల్పితః చోరః కేనాపినియమ్యతే - కించభదస్యేపాధికత్వైక
 ల్పితత్వేవాబ్రహ్మవిద్యయాతత్వ మనీతివాక్యార్థజ్ఞానైన ఉపాధ్య విద్యయోః నాశాత్తత్కృతోభదోజీవశబ్దా
 ధోనశ్యేదితిమోక్షస్యపురుషార్థత్వాత్తత్సాధనేనకశ్చిత్ప్రవర్తేత - జీవస్యనిత్యత్వైశ్రుతివిరోధశ్చ - జీవప
 రయోస్సంబంధేనియమ్యనియంత్యరూపేమోక్షస్య పురుషార్థతాసిద్ధ్యతి - నహిసంబంధః - శేషశేషీత్వాత్తాశేష
 భూతస్యజీవస్యశేషిణంపరంప్రతిశ్రూయమాణానమాహితైవహిస్వరూపానురూపాకైంకర్యసంపత్తిః - సైవఖలు
 'మోక్షస్యకాష్టా - అత్రజగత్కారణవిశేషప్రశ్నస్యోత్తరంవిష్ణోస్సకాశాదితి - సకాశాత్ కాశఃప్రకాశఃజ్ఞానం॥
 శ్రు॥ సవిత్తలోకాన్సుస్థజేయాఇతి-తదైత్త-బహుసాస్యమిత్యాద్యుక్తసంకల్పరూపప్రకాశసహితాదిత్యర్థః
 అథవాసకాశశబ్దఃస్వరూపవచనః - అచార్యస్యసకాశాదిత్వాదివత్ - యథాబభావయథాభవిష్యతీత్యనయారపీద
 మేవోత్తరం - భగవతః పూర్వసర్గప్రకారక్రమన్త్యుతిహవసంకల్పేన-సఖ్యత్తరోత్తరసర్గప్రవాహః॥ శ్రు॥ ధా
 తాయథాపూర్వమకల్పయదితిశ్రుతే - యథతుఃష్టృతులింగానిత్యస్త్వేత్వ - లీనమాసిదిత్యాదెరుత్తరం - త
 త్రైవచక్రితమిత్యుపాదానైకార్యస్య సంధితిహింసలయః - స్థితినంయసుకతేలి - స్థితిరుభయవిధా॥ శ్రు॥ యేన
 జాతానిజీవంతీత్యుక్తా - ప్రాణనలక్షణాలంతరాన్యతయస్థితిరేకా - లోకపాలనీమసూర్యాదిరూపేణబహిఃపోష
 కత్వాదిరూపాస్థితిరపరా-అగ్న్యంతకాదిరూపేణసంహారః సంయమః - తత్రబహిస్థితిసంయమయోఃకతైత్యుక్తా

జగతోస్యజగచ్చసః॥ ౩౦॥ మిత్రాపుత్రవచోనిశమ్యసకలంస్తృత్యాత్మనస్తద్వరం సత్రంజైవనివారి

శ్రు॥ సవిత్తలోకాన్సుస్థజేయాఇతి-సోకామయతబహుసాస్యంప్రజాయేయేత్వాదిశ్రుతిసిద్ధం - చిచ్ఛక్తీచ్ఛాశక్తీవ
 ర్ణాయంయదిక్షణమాలోచనాత్మకం - తేనప్రకారేణజగదుద్భూతం - అనేనయథాబభూవేత్యస్యప్రశ్నస్యోత్తరం
 తత్రైవచక్రితంప్రళయకాలఇతిలయాధారప్రశ్నస్యోత్తరం - చశబ్దాజగతస్థితిరపితత్రైవేత్యుక్తం-అన్యజగతస్థి
 తినంయమయోరసావేవకర్తా-జన్మమోపుష్పలక్షణం-అనేనయతశ్చైతచ్చరావరాత్మకంజగదిత్యస్యనిమిత్తప్రశ్న
 స్యోత్తరం - జగచ్చసపవేత్యుపాదానప్రశ్నస్యోత్తరం - ఉపాదానకారణరూపత్వాత్కార్యస్య-అనేనైవవిష్ణోస్స
 ర్వాదాజగదుపాదానకర్తృత్వాదికథనేనవిష్ణోరేప్రాధ్యవిష్యతి తత్రైవస్థాస్యతీత్యాదిసర్వప్రశ్నస్యోత్తర మథా
 ద్ద్రవ్యవ్యం-అత్రచయథాజగద్భూత-యథాపునభావిష్యతియన్తయంజగత్ - యతశ్చ-యత్రపూర్వంలీనం-పు
 నశ్చయత్రలయమేష్యతి-యత్ప్రమాణానిభూతానిదేవాదీనాంచసంభవమిత్యుక్తప్రశ్నోత్తరంప్రథమాంశే - సము
 ద్రపర్వతాదీనాం సంస్థానం - భువస్సంస్థానం - సూర్యాదీనాంచసంస్థానం - తేహంపరమాణంజేతవతుఃప్రశ్నోత్తరం
 ద్విత్వీయాంశే-దేవాదీనాంతథావంతామనూమన్వంతరాణిచ-దేదశాఖాప్రణయనంయథావద్వ్యాసకర్తృకమ్
 ధర్మాంశ్చబ్రాహ్మణాదీనాంతథాచాశ్రమవాసినామ్ - ఇతిషట్ప్రశ్నోత్తరంతృతీయాంశే - దేవహింసాధి
 ణాదీనాం చరితమితిప్రశ్నస్యోత్తరం-తద్వంశవిస్తాగోక్తిపూర్వకంచతుర్థాంశే - తత్రచయదుపంశే భూభారహ
 ణణార్థం-అవతీర్ణాస్యహరేశ్చరితంవిస్తరేణపంచమాంశే - కల్పాకల్పవికల్పాంశ్చకల్పాంతస్యస్వరూపంజేతిత్ర

శ్రీ విష్ణు పురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - ద్వితీయాధ్యాయః.

ప్రాణసలక్షణాని తిజగచ్ఛస ఇత్యుక్తా - ఇదమేవయన్తయమిత్యన్యజగచ్ఛన్తానోః సంబంధప్రకారవిశేషప్రశ్నస్యాప్యతరం - యద్వా శ్రుతిస్మృత్యాదిభినియమనం సంయమః - తత్రైవచస్థితం - స్థితినయమయోః కారోజితకారేణస్వహవప్రశ్నో తరమేవ || ౩౦ || ౩౧ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తయే - ప్రథమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

తదేవసంతేషతడక్తానాంప్రతివచనానాం వివరణతయా అవతార్య మాణస్య పురాణస్య రంభమవికారాయేత్యాదిభిన్నప్రభిః శ్లోకైః పురాణప్రతిపాద్య స్వాభిమతదేవతానమస్కరపూర్వకం ప్రతిజానీతే - తత్రకారణత్వాభిధానతః ప్రసక్తం వికారిత్వం నిరస్యతి || అవికారాయేతి || అనేనాచేతనాద్వాప్యప్రతిః || శ్రు || సజాయతే మ్రియత ఇత్యాదిశ్రుతేః యేత్రజ్ఞస్యాపిసమమవికారిత్వమితి - తద్వాప్యప్రతిమాహ - శుద్ధాయేతి - శుద్ధిః క్షేతకర్మాదిరాహిత్యం - అశుద్ధానైసమస్తాస్త్వితిహిత్యుతి - ఈదృశీశుద్ధిర్ముక్తస్యాప్యస్తీతతద్వాప్యప్రతిమాహ - నిత్యాయేతి - శుద్ధత్వాకారేణ నిత్యాయ - అవికారిత్వశుద్ధత్వనిత్యత్వాదినిత్యసూరిణామపిసాధారణానిత్యతతహ - పరమాత్మన ఇతి - పరోయస్తాన్నాస్తినః పరమః అపరాధీనః నియంతృతయాసర్వస్య వ్యాపనాదాత్మా - నిత్యసూరయస్తేనపరవంతః అతః పదపతుష్టయేన ప్రాధాన్యాద్యచేతనప్రమ్మననకాదిభావనాయుక్తయేత్రజ్ఞమక్తనిత్యసూరిభ్యోవ్యాప్యత్రంపరమస్వరూపశోభితం - అభజ్ఞానశక్త్యాదిపదసాధారణం - తద్వదేవసర్వవిలక్షణం స్వానురూపంజ్యోతిర్యయం - ఆదిత్యవణంహిరణ్మయః పురుషోద్భవ్యతే - విద్యుతః పురుషాదగీత్యుపనిషన్నిద్ధంస్వరూపమాహ - సదైకరూపరూపాయేతి - ప్రథమోరూపశబ్దః స్వభావవాచీ - అభవా-సదైకరూపంతుల్యప్రకారం హేయప్రత్యసీకతయాకల్యాణైకతానతయావస్వరూపతుల్యం - ద్వితీయోరూపశబ్దోవిగ్రహవాచీ - అభసర్వవ్యాప్తిలక్షణం విశ్వరంగుణః ఖ్యావయోవిశేష్యం నిదిశతే - విష్ణవ ఇతి - చిదవిద్వాప్యప్రప్రసక్తందోషంపరిహరతి - సర్వజిష్ఠవ ఇతి - జయోహి పరస్యస్వవశేష్ఠావనం - తాచ్ఛీల్యప్రత్యయేనవ్యాప్తిజయోస్వాభావికావితదశయతి || ౧ || బ్రహ్మశివతానైద్వి

తంససుమహాభాగోభవతారణమ్ | కృత్వావైష్ణవముత్తమంమునివరం మైత్రేయమధ్యాపయత్తత్వాథాప్రతిపాదనంప్రవదతాంసర్వాథాదంశ్యన్వితామ్ || ౩౧ || ఇతిసర్వపురాణానామాదిభూతే బ్రహ్మాండభ్యే మహాపురాణే ఉద్భృతాయాం - పారాశర్యసంహితాయాం - శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః - పారాశర్యః అవికారాయశుద్ధాయనిత్యాయపరమాత్మనే | సదైకరూపరూపాయవిష్ణవేసర్వజిష్ఠవే || ౧ ||

శ్చ త్రయస్యప్రథమాంశే సంతేషేణ దత్తోత్తరస్య - యుగధర్మాంశ్చకృత్స శత్యత్యస్య - తచ్ఛ్లోకోక్తస్యోత్తరంపస్తాంశ ఇతివివేకః || ౩౦ || ౩౧ || ఇతిశ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాయాం ప్రథమాంశే ప్రథమోధ్యాయః.

అత్రైతత్పురాణప్రతిపాద్యంవిష్ణోస్వరూపంపరారశరీపరూపేణప్రణమన్విస్తరేణపురాణార్థంవత్ప్రమాహ అవికారాయేత్యాదిసప్రభిః శ్లోకైః - తత్రతావత్పూర్వాధ్యాయాంతేపురాణార్థం సంతేషశ్లోకేనజగదుపాదానకర్తృత్వాద్యుక్త్యాప్రాప్తంవికారాదిప్రసంగంవారయన్ ప్రణమతి || అవికారాయేతి || లోకేహి శ్రీయాశ్రయత్వాత్కర్తారావికారీదృష్టః రూగాదిధర్మవాంశ్చసాహంకారశ్చతద్వాప్యవతయతి - అవికారాయేతి పతుభిః పదైః ఉపాదానకారణమపిమృశ్పవణాదికం ఘటకటకాదినానాపరిణామైరనేకరూపందృష్టం - తత్వవ్యావర్తయతి - ఏకరూపమేవరూపంయస్యతస్మై - సదైత్యస్యసర్వత్రఅన్వయః - తత్రహేతుః సర్వజిష్ఠవే అత్రైశ్వర్యేణసర్వాజేతుం శీలంయస్యతస్మై - ఏవంభూతాయవిష్ణవేనమిత్యుత్తరేణాన్వయః || ౧ || బ్రహ్మదిప్రిమూర్తిరూపేణప్రణమతి | నమ

భూతిత్వమాహ || సమోహిరణ్యగర్భాయేతి || స్వావతార చతుర్ముఖరుద్రయాపేణహిస్యస్యైదికత్వాత్సం - తారాయసంసారోత్తారకాయ - మోక్షప్రదాయ - వాసుదేవరూపేణమోక్షప్రదత్వం - హరిశబ్దసత్వపి - వాసుదేవశబ్దోహరైరవతారత్వజ్ఞాపనార్థః || శ్రు || తమేవంవిదిత్వాతిమృత్యుమెతినాన్యః పంథావిద్యతేయనాయ - మామేవయేప్రవద్యంతే - మాయామేతాంతరంతి - సంసారపారంపరమిహస్సమానైరారాధనీయోహరిరేకపద - బ్రహ్మణంశేతి కంతంచయాశ్చన్యాదేవతాస్త్యతాః | ప్రతిబుద్ధానసేవంతేయస్తాత్పరిమితంఫలం - అంతవత్పుఫలం తెహం - ఇత్యాదిభిభృగవతపవమోక్షప్రదత్వముక్తం - అన్తహిరణ్యగర్భాదివద్ధరెనావిభూతిత్వం || శ్లో || సహిపాలనసామర్థ్యమృతేన ద్వైశ్వరంహరిమిత్యాదినాశస్యన ద్వైశ్వరత్వస్యోక్తత్వాత్ || ౨ || వ్యక్తవ్యక్తయోరపిత్రుప్రపత్వమాహ || ఏకానేకేతి || కారణదశాయామేకసూక్ష్మవ్యక్తత్వా దీని - కార్యదశాయామనేకస్థూలవ్యక్తత్వాదీని - విష్ణవేతద్వాపినే - ఉభయావస్థప్రకృతేః - స్వవశవర్తిత్యాత్ - తన్నుక్తిహేతవే || ౩ || అచిత్ప్రసంగాత్కూలరూపత్వమాహ || సగంధి తీతి || జగత్ప్రగాడిమూలభూతోహికాలః - నకాలేనవినాబ్రహ్మసృష్టినిష్పదకృష్ణవేదిత్యాదేః - జగన్నయః - ఉన్నైషనిమేషకళోన్మానసూర్యగమనాదినాపదార్థావచ్ఛేదకస్వరూపః - పరమాత్మనై - అకాలవశ్యాయ || శ్లో || కాలఃపచతిభూతానిసర్వాణ్యేవసహత్తనా | కాలవశ్యోయమస్వేతియస్తంవేదనవేదవితే || కళామహూతాదిమయశ్చకాలోనయద్విభూతేః పరిణామహేతురిత్యాదేః || ౪ || సమష్టిత్రైత్రజ్ఞగూపత్వమాహ || ఆధారభూతమితి - విశ్వస్యప్రకృతిపరిణామస్య జీవకర్మనిమిత్తత్వేనతచ్ఛరీరతయాతదాధారత్వం - భూతమాత్రాః ప్రజ్ఞామాత్రాః స్వపితాః - యయేదంధార్యతేజగదిత్యాది - అణీయాంసమణీయసాంప్రకృతే రతి సూక్ష్మావస్థావిశేషాణామపివ్యాస్త్రాతతోపిసూక్ష్మతరమవ్యక్తమక్షరేయతెత్యాది - సర్వభూతస్థంసర్వభూతేష్వాత్మతయావస్థితం - అచ్యుతంతద్వికారరహితం - ఎవంరూపసమష్టిపురుషశరీరంపురుషోత్తమం ప్రణమ్యకథయామిత్యన్వయః - యద్వా - సర్వభూతస్థంసర్వాత్మసుస్థితం - అచ్యుతంజీవతజ్జానసంకోచాదిరహితం || ౫ || వృష్టిరూపత్వమాహ || జ్ఞానస్వరూపమితి || తస్మిన్సృష్ట్యాపరిచ్ఛిన్నా సమూలజ్ఞానైకస్వరూపం - అత్యంతనిర్మలం సర్వభూతలరూపమఃఖ్యాజ్ఞానాదిరహితం - తమేవభ్రాంతిదశానతః అనాత్మనాత్మవిజ్ఞానాత్ - అర్థస్వరూపేణవృత్త్యరూపేణస్థితం - యద్వా - దేవమనుష్యాది

సమోహిరణ్యగర్భాయహరయేశంకరాయచ | వాసుదేవాయతారాయసగంధి త్యంతకారిణే || ౨ || ఏకానేకస్వరూపాయస్థూలసూక్ష్మైర్త్యనేనమః | అవ్యక్తవ్యక్తరూపాయవిష్ణవేమన్త్రీహేతవే || ౩ || సగంధి తివినాశానాంజగతోయోజగన్నయః | మూలభూతోనమస్తస్మైవిష్ణవేపరమాత్మనై || ౪ || ఆధారభూతంవిశ్వస్యప్రణీయాంసమణీయసామ్ | ప్రణమ్యసర్వభూతస్థ మచ్యుతంపురుషోత్తమమ్ || ౫ || జ్ఞానస్వరూపమత్యంతనిమలంపరమార్థతః | తమేవార్థస్వరూపేణ భ్రాంతిదశానతఃస్థితమ్ || ౬ ||

ఇతి || హిరణ్యగర్భాదిరూపాయత్రైః గూఢైః సగంధి త్యంతకారిణే - వాసుదేవాయనమః - తదేవంసంసారప్రవతాకే త్వముక్తే - తన్ని వతాకత్వేనప్రణమతి - తారాయభక్తానాం తారాయ || ౨ || కించ || ఏకేతి || ఏకమనేకంస్వరూపయస్యస్థూలసూక్ష్మైర్వైష్ణవైస్వరూపంయస్య - విరుద్ధస్వరూపద్వయం తస్యకథమిత్యత్రాహ - అవ్యక్తవ్యక్తరూపాయ అవ్యక్తంకారణవ్యక్తంకార్యంతదుభయరూపాయ - అతః అవ్యక్తరూపత్వాదేకరూపాయ సూక్ష్మరూపాయ వ్యక్తరూపత్వాచ్చనేకరూపాయస్థూలాత్తనేచేత్యర్థః - ఏవంసర్వాత్మకత్వేనోపాసకానాం మన్త్రీహేతవేనమః || ౩ || కార్యకారణత్వేనాభినయప్రణమతి || సగంధితి || జగతస్సగంధీనాయోమూలభూతఃజగన్నయశ్చ - అతోవిష్ణవేసర్వవ్యాపినే - తథాపిపరమాత్మనేకార్యకారణభ్యాంపరమఉత్కృష్టత్యాస్వరూపంయస్య - తత్సంగరహితాయోత్యర్థః || ౪ || ఆధారేతి || ఆధారభూతమిత్యాదీనాంప్రణమ్యకథయామితివత్సూతానాన్వయః - అణీయసామప్రణీయాంసం అతిసూక్ష్మతమం - సర్వభూతస్థంసర్వభూతేషునియంత్యత్వేనస్థితం - సర్వభూతాంతస్థత్వేవ్యవ్యుత్తరైరపరిచ్ఛిన్నం || ౫ || జ్ఞానేతి || అర్థస్వరూపేణవృత్త్యరూపేణ - భ్రాంతిదశానతఃద్రష్టుజీవభ్రాంతిజ్ఞానై

౮ శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః

తత్తదాకారవిశిష్టపిండమాత్రతయాప్రతిభాసమానం॥ ౬॥ ఉక్తమర్థముపసంహరతి॥ విష్ణుమితి॥ ప్రభుంస్తుస్యౌది-
 మనైరపేక్ష్యేణస్వభందం- అజంఅతురం కర్తాధీనజన్మనాశరహితం- అవ్యయంపూర్వోక్తమహావిభాతైరప్రచ్యు-
 తం॥ ౭॥ అథశ్రోత్యాణామాదరాభంస్వస్య ఆవృతమగురువర్షక్రమమాహ కథయామితిద్వాభ్యాం॥ కథయా-
 మితి॥ భగవానుత్పత్తిప్రళయాదితత్త్వజ్ఞః॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తిచవినాశంచ భూతానామాకరింకరిం- వైశ్ణవిద్యామవి-
 ద్యాంచ సవాచ్యోభగవానితీతవచనాత్- కుతః- అబ్జయోనియతోభగవదౌరసస్తచ్చివ్యశ్చ॥ శ్రు॥ యోబ్రహ్మణం
 విదథాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహీణోతితస్మాద్భిశ్రుతే॥ ౮॥ ౯॥ అథవిస్తరేణపురాణంవక్తుమారభతే- ప-
 రఃపరాణామితి॥ స్వరూపగుణరూపైశ్వర్యాదిభిః ఉత్కృష్టైర్భోగ్యైశ్చైష్ట్యః పరమః- స్వస్థాత్పరరహితః- పర-
 మాత్మాఆప్నోతీత్యాత్మాస్వయమాత్మాంతరరహితశ్చ- ఆత్మసంస్థితః స్వాధారః- రూపసంస్థానందేవాదిజాతిః వ-
 ణఃశుక్లాదిః ఆదితదైవక్రియాద్రవ్యైశ్చవ్యేతేదిదేశఃసంజ్ఞా ఏతైర్జాతిగుణక్రియాద్రవ్యనామాభ్యైకల్పనా-
 హేతుభిర్వేశేషజ్ఞైః వివర్జితః- రూపవర్ణాతిపాతేవగోచరాతి॥ ౧౦॥ పశ్యావవికారైర్వర్జితతత్త్వాహ- అప-
 త్తయేత్యాదిना॥ అపత్యయేతి॥ సదాస్థితివచనాత్ కాదాచిత్కాస్తిత్వవికారోనిరస్తః- ఏతత్ప్రత్యయానభివ్యాప్త-
 స్వకాలస్యాభావాత్- అనెనకాలానవచ్ఛేదఉక్తః॥ ౧౧॥ దేశానవచ్ఛేదంనామవిశేషనిర్వచనేనదర్శయతి॥ సర్వ-
 త్రేతి॥ శ్రు॥ నైనమూర్ఖానంతిర్యంచనమధ్యేపరిజగ్రభత్- అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వంవ్యాప్యనారాయణఃస్థితత-
 త్యాదేః- సమస్తమత్రవసతి-జాతిగుణప్రభాదివత్- తదధీనధారణంభవతి॥ శ్రు॥ భూతానాభ్రయమాణోవిభవతీతి

విష్ణుంగ్రసిష్ణువిశ్వస్యస్థితసర్వతథాప్రభుమ్॥ ప్రణమ్యజగతామీశమజమతురమవ్యయమ్॥ ౭॥
 కథయామియాథాపూర్వంవత్సాదైర్గురునిసత్తమైః॥ పృష్టఃప్రోవాచభగవాన్బ్రహ్మయోనిఃపితామహః॥
 ౮॥ తైశ్చోక్తంపురుషత్వాయ భూభుజేనర్తదాతట॥ సారస్వతాయతేనాపి మహ్యంసారస్వతేన
 చ॥ ౯॥ పరఃపరాణంపరమః పరమాత్మాత్మసంస్థితః॥ రూపవర్ణాదినిదేశవిశేషణవివర్జితః॥
 ౧౦॥ అపత్యయినాశాభ్యాంపరిణామధిజన్మభిః॥ వర్జితశ్చక్యతేవక్తుంయస్సదాస్థితీకేవలమ్॥ ౧౧॥
 సర్వత్రాసౌసమస్తంవవసత్వత్రేతివైయతః॥ తత్సప్తవాసుదేవేతివిద్వద్భిఃపరిపత్యతే॥ ౧౨॥

స్థితం॥ ౬॥ విష్ణుమితి॥ విష్ణుంగ్రసిష్ణుమిత్యనేనకాలరూపేణ- అతస్సగ్రస్థిత్యంతకారిణమిత్యనేనాపానరుక్త్యంత-అత-
 పవనమస్వస్వరూపభేదద్యోతనార్థం ప్రణమ్యైత్యస్యవృత్తిః- అతురంఅచలం॥ ౭॥ ౮॥ పితామహేనదత్తాది-
 భ్యః ప్రోక్తంత్యయాకథంకథ్యతేతత్ప్రామా- తైశ్చోక్తమితి॥ ౯॥ అవ్యక్తాదిచతురూపస్య పరమాత్మనోజగత్స-
 ప్త్యాదివక్తుంతతః ప్రాచీనంతత్సర్వరూపమాహ- పరతత్త్వాదిచతుర్భిః॥ పరత్రేతి॥ పరఃపరాణం॥ శ్రు॥ ఇంద్రియే-
 భ్యః పరాహ్యథాహ్యథేభ్యశ్చ పరంమనత్రత్యాది శ్రుతిభ్యః పరత్వేనప్రతిపాదితానామింద్రియాదీనాంపరః-
 ప్రాక్తనః- అతపవపరమ ఉత్కృష్టః- పరమాత్మా- ఆత్మసంస్థితః యః ఆత్మనిత్యస్మిన్ త్యాదినాజీవాంతర్యామి-
 త్వేనస్థితః- అనన్యాధారత్రేతివా- రూపవర్ణాదినిదేశః తదేవవిశేషణం తేనవివర్జితః- రూపంశుక్లాది- వణః-
 బ్రాహ్మణత్వాదిః- ఆదితదైవజ్ఞాతిక్రియే- శుక్లోబ్రాహ్మణోగౌ- పాచకతత్త్వాదినిదేశేనవిశేషయితుమశక్యః-
 యద్వా-రూపాదినిదేశవివర్జితః రూపాద్యభావాత్- అతపవవిశేషజ్ఞైరపివవర్జితతత్త్వైర్భిః॥ ౧౦॥ పశ్యావవికా-
 రవర్జితతత్త్వాహ॥ అపత్యయేతి॥ ననుచ॥ శ్రు॥ అసన్నేవసభవతి- అసన్నప్రాతివేదచేత్- అస్తిబ్రహ్మేతిచే-
 ద్యేద- సంతమేనంతతోవిదురితి- అస్తిత్యేవైవలబ్ధవృత్తత్యాదిశ్రుతైస్తత్త్వంతావదంగీకర్తవ్యం- తథాచద్వితీయో-
 థావవికారః ప్రాప్తత్యాశంక్యాహ- శక్యతేవక్తుంయస్సదాస్థితీ- సర్వదాస్తిత్వంక్షణభావవికారః- కింతుజన్మానం-
 తరాస్తిత్వమేవ- కాదాచిత్కత్వాత్- అతీనాయందోషతత్త్వభిః॥ ౧౧॥ పరమాత్మైవసః తంత్రవిద్భిర్వాసుదేవ-
 తత్త్వచ్యుతతత్త్వాహ॥ సర్వత్రేతి॥ సర్వత్రాసౌవసతిసమస్తంచాస్తివసతి- వైత్రస్థి- యంతస్సతస్సవాసుదేవత్రేతి

శ్రుతేః అగ్ని జలాదిభిరభివృద్ధిసంపన్నాః పితృగర్భాదోపైరసంస్కృత్యోతతత్తత్తాహ- దేవతాః ౧౨ || ఏషవ
వేదాంతవేద్యంబ్రహ్మేత్యాహ || తద్బ్రహ్మేతి || అక్షయం అవక్షయరహితం - అవ్యయం పరిణామవిపృథ్వాఖ్యావ
స్థాంతరరహితం - అతఏకస్వరూపం - హేయమవిద్యాన్తిశాదితత్ఫలం మలం యథోక్తం || శ్లో || కామః క్రోధశ్చ మో
హేశ్వహః ఘోరామానోమదోగుణః | విషాదశ్చప్రమః ప్రోక్తః | ఇత్యేతమానసాపహః - గుణాస్తత్త్వాదయః || ౧౩ || వ
స్తుతోనవచ్ఛేదమాహ || తదేవేతి || వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్ - పతన్తర్వంతదేవబ్రహ్మ - తథాతదేవససమ్మివ్యప్తిపుగు
షరూపేణ కాలగూపేణ చస్థితం - చిదదిత్యుక్తారస్య బ్రహ్మణిపవస్త్రత్వాద్వస్త్యంతరాపరచ్ఛేదః || ౧౪ || హేయ
ప్రత్యవీకకల్యాణగుణాశ్రయస్య బ్రహ్మణో వికారాదిపురుషార్థాదిదోషాశ్రయస్య తాదాత్మ్యేతద్గతదోషాః
ప్రసజ్యేరన్నిత్యాశంక్య - యస్యాత్మాశరీరమిత్యాదిశ్రుతీసిద్ధశరీరాత్తథావేనతాదాత్మ్యం నతుస్వరూపేణేత్యా
హ || పరస్యేతి || పురుషస్య కర్మకర్తృత్వచేతనత్వాదినాప్రకృతిం ప్రతిప్రాధాన్యాత్ప్రథమ్యం || ౧౫ || స
త్వస్య బ్రహ్మరూపత్వవచనైవద్యం కథంపరిమృతమిత్యతహ || ప్రధానేతి || పద్యత ఇతిపదంపరప్రాప్యత్వరూపం
యతః ప్రధానాదిరూపేభ్యః పరమంవిలక్షణం - తస్మాత్సరయః శుద్ధంరూపభూతప్రధానాదితవికారాజ్ఞానాదిర
హితం - పరమంజ్ఞానానందాదిభిః సర్వోత్కృష్టంపవశ్యంతీత్యర్థః || ౧౬ || ననుప్రధానాదీనాం నానారూపత్వేనభే

తద్బ్రహ్మపరమం నిత్య మజమక్షయమవ్యయమ్ | ఏకస్వరూపంతు సదా హేయా భావాచ్చ నిర్మలమ్ ||
౧౩ || తదేవసర్వమేతచ్చ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్ | తథాపురుషరూపేణ కాలరూపేణ చస్థితమ్ || ౧౪ ||
పరస్య బ్రహ్మణోనూపంపురుషః ప్రథమంద్విజ | వ్యక్తావ్యక్తైతై వాన్యేరూపేకాలస్తథాపరమ్ || ౧౫ ||
ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలానాంపరమంహీయత్ | పశ్యంతీసూరయశ్శుద్ధంతద్విష్ణోఃపరమంపదమ్ || ౧౬ ||

విద్యద్భిగువ్యతత్తత్తథః - వసనాద్వసనాచ్చవాసుః ద్యోతనాద్దేవః వాసుశ్చాసాదేవశ్చైతివాసుదేవః || శ్లో || వాస
నాద్ద్యోతనాచ్చైవవాసుదేవంతతోవిదురితి - మోక్షధర్మనిరుక్తైః || ౧౭ || సపవాపనిజైబ్రహ్మేత్యువ్యతత్తత్తా
హ || తద్బ్రహ్మేతి || యఃపరమాత్మరూపవర్ణాదిరాహిత్యేనజన్మాదిరాహిత్యేనలక్షితః సపవవాసుదేవత్యైబ్రహ్మ
తిహోవ్యతే - నవస్త్యంతరంలక్షణభేదాభావాదిత్యాశయేనతదేవలక్షణమనువదతి - పరమంతన్నిత్యమిత్యాది - హే
యమవిద్యాతత్కార్యంతదభావాత్ నిర్మలం - తదుక్తంభాగవతే || శ్లో || వదంతి తేతత్త్వవిదస్తత్త్వంయన్జ్ఞానమద్వయ
మ్ | బ్రహ్మేతిపరమాత్మైతిభగవానితిశబ్ద్యతేతి || ౧౮ || తదేవంశుద్ధస్వరూపనిరూప్యతస్యైవసస్వమయావిష్కృ
తవ్యక్తాదివతూరూపస్యసర్వప్రపంచోపాదానత్వంనిమిత్తత్వంచాహ || తదేవేతి || తదేవబ్రహ్మపతత్వర్వంప్రపంచ
కాతం - కథంభూతంసత్ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్ వ్యక్తంమహాదీఅవ్యక్తంప్రధానంతస్త్వరూపవత్ తేనరూపే
ణస్థితంసత్తథాపురుషరూపేణకాలరూపేణచస్థితంసత్ || ౧౯ || వతూరూపోద్భవప్రకారమాహ || పరస్యేతి || శ్రు ||
సతాక్షతపోకామయశశత్యాదిశ్రుత్యుక్తేక్షణాదికతాపురుషః - పరస్య బ్రహ్మణః - ప్రథమంరూపం - తథాచపు
రాణాంతరేవత్వేతి || శ్లో || తస్యైవయోనుగుణభౌ బహుధైకేవశుద్ధోవ్యశుద్ధశవమూర్తివిభాగభేదైః | జ్ఞానాన్వి
తస్సకలస్తత్త్వవిభూతికర్తృతస్యైవమోస్తుపురుషాయసదావ్యయాయేతి - తస్యైవశుద్ధస్యబ్రహ్మణోయోనుసమ
నంతరఃపురుషత్వేతి సత్సాధకః - తథాచనారదీయేతంత్రే || శ్లో || విష్ణోస్తుత్రీణిరూపాణిపురుషాఖ్యాన్యతోవిదుః | ప్ర
థమంమహతస్త్వః ద్వితీయంత్యంజనంస్థితమ్ | తృతీయంసర్వభూతస్థంతాజ్ఞాత్వా విముచ్యతేతి - భాగవతేవ ||
శ్లో || కాలవృత్త్యాతుమాయాయాం గుణమయ్యానుభోక్షజః | పురుషేణాన్తభూతేన వీర్యమాదత్తవీర్యవాణ - తతోభ
వన్నమాన్తస్త్వమిత్యాది - వ్యక్తావ్యక్తైతై వాన్యేరూపే - పురుషేక్షితమవ్యక్తంతతోజాతంవ్యక్తంచేతిదేవైఅన్యేచ
లక్షణేరూపే - జడత్వాత్ - కాలస్తథాపరంరూపం - సర్వేషాంతోభకత్వాత్ అంతేదిగ్రస్తః || ౧౫ || పరస్య బ్రహ్మ
ణోరూపాణీత్యుక్త్యాప్రాప్తంతేషాముపాదేయత్వంవారయన్నాహ || ప్రధానేతి || సూరయోయత్పశ్యంతితదేవ

దాత్ బ్రహ్మణస్తద్గతవికారాదిదోషోమాభూత్ - జగదుపాదానభూతస్యబ్రహ్మణః కథంవికారాద్యప్రాప్తిర్యత
ఆహ || ప్రధానేతి || ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలాఃపాణిప్రవిభాగశః పరస్పరంవికారిత్వభోక్తృత్వాదిస్వభావా
సంకరేణస్థిత్యాదినాంవ్యక్తజ్ఞప్తానద్భావేహతవః-వ్యక్తిర్నిశేషోవా-హేతుశబ్దోబ్రహ్మణస్తైభ్యోనియంతృత్వశే
షిత్యాదినావిశేషప్రదర్శనార్థః || ౧౭ || ననుప్రధానాదీనాంపుష్ట్యాదిహేతుత్వాద్విష్ణోఃకథంకారణత్వమతఆహ ||
వ్యక్తమితి || వ్యక్తాదీనాంతదధీనస్వరూపస్థితప్రవృత్తిత్వేనతచ్ఛరీరత్వాత్ తద్విశిష్టస్య విష్ణోః కారణత్వంనానుపప
న్నం-వ్యక్తంవిష్ణురిత్యాదివ్యక్తాదిశరీరకోవిష్ణురిత్యర్థః-నన్వవాప్తసమస్తకామస్యప్రయోజనాభావాత్-పుష్ట్యా
దినోఽపవద్యత ఇత్యతఆహ- శ్రీ డత ఇతి- శ్రీ డైవప్రయోజనమిత్యర్థః || ౧౮ || అభస్యష్టివత్తుప్రళయావసా
నేవస్థితానాంప్రధానపురుషాదీనాంస్వరూపమాహ అవ్యక్తమిత్యాదిపంచభిః || అవ్యక్తమితి || యత్తదిభగవద్రూ
పతయోక్తం-యదవ్యక్తంతత్ప్రకృతిఃప్రధానమిత్యాదిశబ్దైః ఉచ్యతేమన్వాదిభిః-నసాంఖ్యాద్యభిమతం-నిత్యం
సదనదాత్మకంచేతనాచేతనాత్మకత్వేననిత్యం-దారుణ్యగ్నిరితివత్సృతి || ౧౯ || అక్షయమితి || అక్షయంఅకృత్సృ
రీణామి- అక్షయ్యమితిపాతేక్షయానహం-నాన్యదాధారంఅకార్యత్వాదన్యత్రాసమవేతం-అత్రాన్యశబ్దస్య
పుంలింగత్వేష్యదాదేశఃసమాసేతదలోపశ్చాపే-అమేయందేశకాలాదినా-అజరంకాలేననజీర్యతి-ధ్రువం
స్పందరహితం-విశేషగుణరాహిత్యమాహశబ్దేతి || ౨౦ || త్రిగుణమితి || త్రిగుణగుణత్రయోత్తకం-అనాదిప్రభవా
ప్రయం అదిఃకారణంప్రభవోజన్మఅప్యయోలయఃతైర్విహీనం-అగ్రేస్పష్టే పూర్వకాతే-ప్రళయాదనుప్రాకృత
ప్రళయకాలంతే-వ్యాప్తం గ్రస్తం-అంభసేవలవణం || ౨౧ || వేదేతి || వేదవాదోవైదికన్యాయః తద్విదః-బ్రహ్మ

ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలాస్తుప్రవిభాగశః | రూపాణిస్థితినగాంతవ్యక్తినద్భావహేతవః || ౧౭ || వ్యక్తంవిష్ణుప్రధానవ్యక్తంపురుషఃకాలవచ || శ్రీ డతోబాలకస్యచెష్టాంతస్సనిశామయ || ౧౮ || అవ్యక్తంకారణంయత్ప్రధానమృషినత్తమైః | ప్రోచ్యతేప్రకృతిసూక్ష్మానిత్యంసదనదాత్మకమ్ || ౧౯ || అక్షయంనాన్యదాధారమమేయమజరంధ్రువమ్ | శబ్దస్పృశవిహీనంతద్ద్రూపాదిభిరసంయుతమ్ || ౨౦ || త్రిగుణంతజ్జగద్యోనిరనాదిప్రభవాప్యయమ్ | తేనాగ్రేసర్వమేవాసీద్వాప్యప్తంవైప్రళయాద

విష్ణోఃపరమంరూపమిత్యర్థః || ౧౬ || తర్హిప్రధానాదిరూపైఃకింకార్యమిత్యతఆహ || ప్రధానేతి || ప్రధానాదిరూ
పాణిజగతఃస్థితినగనాశానాంవ్యక్తినద్భావహేతవః వ్యక్తిరభివ్యక్తిఃప్రకాశఃసద్భావః ఉత్పత్తితత్రహేతవః
కారణాని-కథం-ప్రవిభాగశః || ౧౭ || చతుర్విభాగస్సంపుష్టాచతుర్థాసంస్థితస్థితౌ | ప్రళయంచకరోత్యంతేచతు
ర్భేదోజనాదనః | బ్రహ్మదత్తాదయఃకాలస్తతైవాఖిలజంతవః | విష్ణుమన్వాదయఃకాలఇత్యాదినావత్సమాజవి
భాగప్రకారేణ || ౧౮ || సన్నేవంభూత్వావిష్ణుస్సగౌదామిమిమప్రవతేతేత్రాహ || వ్యక్తమితి || విష్ణుఃవ్యక్తాది
రూపోభవతీతియత్తత్త్రీ డతోబాలకస్యచెష్టామివజానీహి-తమక్తం-లోకవత్తులీలాకైవల్యమితి || ౧౯ || అథేదానీం
తదేవరూపవత్తుప్తయంప్రపంచయిష్యక్ప్రథమంప్రధానంప్రపంచయతి అవ్యక్తమిత్యాదిపంచభిః || అవ్యక్తమితి ||
యదవ్యక్తంతద్మృషినత్తమైఃప్రకృతిరితిప్రధానమితివప్రోచ్యతే-నిత్యంసదైకరూపంవృద్ధ్యాదిహీనమిత్యర్థః-సదన
దాత్మకంకార్యకారణశక్తియుక్తం || ౧౯ || అక్షయమితి || అక్షయంఅపినాశి-అక్షయ్యమితి పాతాంతరేక్షయాన
హం-నాన్యదాధారం అనన్యాశ్రయం-మూలకారణత్వాత్-నాన్యాధారమితివక్తవ్యే అన్యశబ్దదత్వవిభక్త్యలో
పావాపే-అమేయంఇయత్తాశూన్యం-అజరంఅపక్షయశూన్యం-ధ్రువనిశ్చలం || ౨౦ || త్రిగుణమితి || త్రిగుణం
గుణత్రయసామ్యరూపం-అనాదిజన్మశూన్యం-ప్రభవాప్యయంప్రభవంతీతిప్రభవాః కార్యాణి అపియంతీలియం
తేఅస్తిన్నితీఅప్యయంప్రభవాణామప్యయంకార్యాణాంలయస్థానమిత్యర్థః-అగ్రేస్పష్టేపూర్వం-ప్రళయాద
నుఅతీతప్రళయాద్భూతంతరం-సర్వమేవకార్యభూతంతేనవ్యాప్తం అంతరనిహితమాసీదిత్యర్థః || శ్రు || తమఅస్తిత్వ

నియతావేదాధైకరుచయః- బ్రహ్మవాదినః బ్రహ్మైకకారణత్వవాదినః- ఏతముక్తమేవాథాం ప్రతిప్రధానప్రతిపాదకంశ్లోకద్వయంపఠంతీత్యాహ- పఠంతీతి || ౨౨ || తమేవశ్లోకద్వయందశయతి|| నాహరితి|| శ్రోత్రాదిబుద్ధ్యానుపలభ్యంతేబాదిరాహిత్యాచ్యుత్రాదిజన్యజ్ఞానేవాగమ్యం - ప్రధానమేవప్రాధానికం- స్వార్థైకప్రత్యయః- బ్రహ్మచపుమానమప్తిపురుషశ్చ- ఏకమాసీత్ - తమఆసీత్తనుసాగూఢమగ్రే తమః పరోదేవ ఏకీభవతీత్యాదిశ్రుతేః- నాహూనరాత్రిరితిస్థూలకాలోపాధిభూతజ్యోతిరాదినిషేధేపితదాసీదినిదేశాత్ సూక్ష్మకాలోస్తీతిగమ్యతే|| ౨౩ || విష్ణోస్త్వరూపాదితి|| అశ్రస్వరూపశబ్దోరూపవచనః స్వరూపాత్ గూపాత్ ఉదితేఉద్భూతే - ఆక్షణ్యంధిః- దితేతివివదధేవిభక్తేభ్యక్షణ్యం || శ్రు|| తస్మాత్తమస్సంజాయత్యతిశ్రుతేః- తేయాపేవియ్యుక్తైస్సప్త్యహాసంయోగవిరహితేయథాస్యాతాంతథాతస్యైవయేనాన్యేనధృతేస్తః- తద్రూపాంతరంకాలసంజ్ఞం- అన్యేనేత్యాక్షణ్యత్వాత్సాధుస్సంధిః|| ౨౪ || ప్రకృతావితి|| ప్రకృతాసంస్థితంలీనం- ప్రతినంచరంప్రళయః || ౨౫ || కాలస్యప్రకృతిపురుషసంయోజకత్వాత్ వ్యక్తోత్పత్త్యాదిప్రవాహహేతుత్వాచ్చ- వ్యక్తవన్నప్రకృతాలయత్యత్యాహ|| అనాదిరితి|| తతఃకాలాత్ - కాలస్యానాద్యంతత్వాత్సగకాలనిరోధస్సంయమః జగన్నియమనానుప్రవేశోవా - ప్రకృ

మ || ౨౧ || వేదవాదవిదో బ్రహ్మనియతాబ్రహ్మవాదినః|| పఠంతీతైతమేవాథాం ప్రధానప్రతిపాదకమ్|| ౨౨ || నాహూనరాత్రి నానభోనభూమినాసీత్తమోజ్యోతిరభూన్నచాన్యత్ || శ్రోత్రాదిబుద్ధ్యానుపలభ్యమేకంప్రాధానికంబ్రహ్మపుమాంస్తదాసీత్ || ౨౩ || విష్ణోస్త్వరూపాత్పరలోదితేద్వేయాప్రేప్రధానంపురుషశ్చవిప్ర || తస్యైవతేన్యేనధృతేవియ్యుక్తేయాపాంతరంతద్విజకాలసంజ్ఞమ్ || ౨౪ || ప్రకృతాసంస్థితంవ్యక్తమతీతప్రళయేతుయత్ || తస్మాత్ప్రకృతసంజ్ఞోయమువ్యతేప్రతినంచరః|| ౨౫ || అనాదిభాగవాకాలో నాంతోస్యద్విజవిద్యతే|| అవ్యుచ్ఛిన్నాస్తతస్యైవైసగస్థిత్యంతసంయమాః|| ౨౬ || గుణసామ్యతతస్స్థిగృహకపుంసేవ్యవస్థితే|| కాలస్వరూపంతద్విష్ణోమైత్రేయ

మసాగూఢమగ్రే ప్రకేతమితిశ్రుతేః|| ౨౧ || అత్రాథేవిద్యత్వముతిమాహ|| వేదవాదవిదభిః|| వేదవాదవిదః- వేదయోవాదాః సిద్ధాథావగాణివాక్యానితద్విదః- బ్రహ్మనియతాతదథావరాః - బ్రహ్మవాదినఃవేదప్రవచనశీలాః - ఏతమేవాథాముద్దిశ్యశ్రుత్యక్షణసూచనపరంప్రధానప్రతిపాదకంనాహూనరాత్రిరిత్యాదిశ్లోకంపఠంతి|| ౨౨ || నాహరితి|| తదానాహూనరాత్రిశ్చాసీత్ సూర్యాద్యభావాన్నతమః అన్వోభావాన్నజ్యోతిఃనచాన్యత్క్రిందిభూత్-శబ్దాద్యభావాత్ శ్రోత్రాదిజన్యజ్ఞానేనానుపలభ్యం- ప్రాధానికంప్రధానమేవప్రాధానికం- బ్రహ్మచపుమాంశ్చేతి- త్రయమేవ-తదాప్రళయే - ఆసీత్ - తథాచశ్రుతిః- నానదాసీన్నోస్తదాసీత్తదాసీమిత్యాది|| ౨౩ || కాలస్వరూపంవివృణోతి- విష్ణోరిత్యాదిచతుర్భిః|| విష్ణోరితి|| పరత్యత్యత్రాక్షణ్యంధిః- పరతోనిరుపాధేః విష్ణోస్త్వరూపాత్-తేప్రాగుక్తై-ప్రధానంపురుషశ్చేతిద్వేయాపే- ఉదితేఉద్భూతే - అన్యేవిలక్షణేనాయాకృతే- తేన్యేనేత్యాక్షణ్యంధిః- తస్యఃష్టోరివాన్యేనరూపేతేద్వేయాపేధృతేసగకాలేసంయోజితే - వియ్యుక్తైవప్రళయకాలే- యద్వా-వియ్యుక్తేయథాతివృతఃతద్రూప్రళయకాలేదృతేస్థాపితే- తయోరవియోగేప్రళయాభావప్రసంగాత్ - తదేతత్కాలసంజ్ఞంరూపాంతరంకాలస్వరూపేణ|| ౨౪ || ప్రకృతిపురుషవియోజనంప్రతినంచరనమాఖ్యయోపపాదయతి|| ప్రకృతావితి|| అనీతగ్రహజన్యప్రళయోపలక్షణాథాం- అతీతప్రళయేయవ్యస్తాత్ప్రకృతాసంస్థితంలీనంవిశ్వమాసీత్ - తస్మాద్విశ్వస్యప్రకృతాసంచరణాత్ప్రవేశాత్ప్రకృతాయంమహాప్రళయఉచ్యతే- ఏతచ్చప్రకృతిపురుషయోరవియోగేహినఘటత్యతిభావః|| ౨౫ || కాలశ్చప్రళయేష్యస్తీతివక్తుంతస్యానాదినిధనత్వమాహ|| అనాదిరితి|| తత్రకార్యాన్యధానుపవృంప్రమాణయతి-తతస్తుకారణాత్-ఎతేనగస్థిత్యంతసంయమాః సగశ్చస్థితీత్యతదంతేనంయమశ్చ- అవ్యుచ్ఛిన్నాఃప్రవాహరూపేణావితాః|| ౨౬ || గుణసామ్యతీతి|| తతఃకారణాత్ తస్మిన్ప్రళయే

తిపురుషరూపవత్కలరూపమపిపరస్మిన్నంతర్హితం || ౨౬ || ప్రకృతేరవిశదసతతచరిణామగణితద్విపరాధాకా
లావసానే ప్రథమంసృష్టికాలోన్వేషమాహ || గుణసామ్యైతి || గుణసామ్యేనత్వాదిగుణసామ్యరూపేగుణసామ్యనిరూ
పణీయేతస్మిన్ప్రధానేపుంసచ - పృథక్వ్యవస్థితేనతి - పృథక్వియుక్తేస్థితేనతి - తత్కలరూపంపరివతత తేనృజ్యజీవ
కర్మానుగుణసగౌరవములంభవతీత్యర్థః || ౨౭ || అథసృష్ట్యర్థం ప్రధానపుంసోఽఽభిమానాహ || తత ఇతి || ౨౮ || ప్ర
ధానమితి || ఆత్మైచ్ఛయాబహుస్యామితి సంకల్పాత్మికయా - ప్రవిశ్యవిషయాకృత్య - యోభయామాన - సగోఽస్తు
భావకార - ప్రధానస్య యోభోగుణవైషమ్యం ప్రవృత్త్యున్మూలత్వం - పుంసోజ్ఞానవికాసఃసంస్కారోద్బృద్ధిశ్చ - వ్య
యావ్యయావ్యేతితివ్యయః - అవ్యయః వ్యయరహితః - వికారికూటస్థావిత్యర్థః || ౨౯ || ఈశ్వరః ప్రకృతిపురుషయోః
యోభజేపిస్వయమవికారిత్యాహ || యథేతి || యథాగంధః కింవిద్వికారరహితోపిసన్నిధిమాత్రేణమనసః యోభా
యనుభవఃఖాదివికారాయభవతి || ౩౦ || గంధదృష్టాంతేనతస్యనిమిత్తస్యమేవకిమిత్వాశంకాయాముపాదానమపిస
మివేత్యాహ || సమవేతి || యోభకస్సప్రధానపురుషాత్కంస్వయమేవయోభయతి - నహిస్వస్మాద్భూమిభూతంకు
లాలోఽనుష్ఠింశమివ || ౩౧ || తదాత్మానగ్నస్వయమకురుత - ఆత్మకృతేనసృజిత్యావ్యయశరీరాత్సద్విత్వాదిభ్యః సకే
వలంజగదుపాదానం - కార్యభూతంజగదపిసమవేత్యాహ - ససంకోచేతి - సంకోచవికాసాభ్యాగ్నియ్యుక్తిః ప్రధానత్వేపిస
తస్సమితి || ౩౧ || వికాసేతి || తథావికాసానుస్వరూపైః పృష్టినమస్త్విరూపైః శ్చతథాబ్రహ్మదీరూపైః యథాక్తిః - సమవ్య

పరివతతతే || ౨౭ || తతస్తుతత్పరం బ్రహ్మచరమాత్మాజగత్తయః | సర్వగస్సర్వభూతేశస్సర్వాత్మాచర
మేశ్వరః || ౨౮ || ప్రధానపురుషేచాపిప్రవిశ్యత్మైచ్ఛయాహరిః | యోభయామానసంప్రాప్తేనగౌర
వైవ్యయావ్యయా || ౨౯ || యథాసన్నిధిమాత్రేణగంధః యోభాయజాయతే | మనసోనోపకర్తృత్వా
త్తథాసాచరమేశ్వరః || ౩౦ || సమవ్యయోభకోబ్రహ్మకాయోభ్యశ్చపురుషోత్తమః | ససంకోచవికాసాభ్యాం
ప్రధానత్వేపివస్థితః || ౩౧ || వికాసానుస్వరూపైశ్చబ్రహ్మరూపాదిభిస్తథా | వ్యక్తస్వరూపశ్చతథావి

గుణసామ్యేప్రధానేపురుషేచ - పృథక్ క్తయావ్యవస్థితేనతి - తదైవతయోధాఽరణ్యధాంకాలాఖ్యరూపంవతతతే || ఆ
స్యథాప్రశయానివతతవాదితిభావః - నామోనరాత్రిరిత్యత్రసూర్యాదిగతు్యఫలక్షితస్థూలః కాలోనాస్తీత్య
క్తం - అత్రతుయావత్ప్రశయంప్రకృతిపురుషవియోగధారకోపిష్టోస్వరూపభూతః కాలోవతత ఇత్యుచ్యత ఇత్య
విరోధః - అనేనైవప్రశయేప్రకృత్యాదియుక్తస్తూష్టింలీనఇతి - సగౌరవప్రకృతిమధిస్థాయస్పృష్ట్యాదికతాపురు
షఇతి - పురుషస్వరూపమపివివృతంబ్రష్టవ్యం || ౨ || ఇదానీంవ్యక్తస్వరూపంప్రపంచయిష్యోపరమేశ్వరాత్ప్రకృతి
పురుషఃకోభకారణమాహ తత ఇత్యుచ్యదిపంచభిః || తత ఇతి || తతఃసగౌరవేసంప్రాప్తే - పరమేశ్వరోహరిః స్వేచ్ఛయా
ప్రధానంపురుషంచప్రవిశ్యయోభయామానేతి ద్వయోరన్వయః - కథంభూతోహరిస్త్రాహ - తస్మిన్ప్రేత్యాది
అవ్యక్తాదిచతురూపలక్షణః || ౩౦ || ప్రధానమితి || కథంభూతోప్రధానపురుషే - వ్యయావ్యయాచరిణామ్యచరిణా
మినా - ఉపాదానమిమిత్తభూతావినియావత్ - ప్రశయకాలేయితావాన్మనతూష్టింస్థితౌస్వాంశభూతౌప్రధాన
పురుషేస్వకాలశక్త్యున్మూలయేచ్ఛాకృత్యాంసంయోజ్యస్పృష్ట్యున్మూలకారేత్యర్థః || ౨౯ || ప్రవిశ్యయోభయామా
నేత్యుక్త్యాప్రప్రసక్తియత్వంవారయతి || యథేతి || సన్నిధిమాత్రేణగంధః మనసఃయోభాయజాయతే - సతూష
కర్తృత్వాత్తదనుకూలక్రీయాకారిత్యాత్ || ౩౦ || ననుప్రధానాదీనామపిస్వరూపావ్యతిరేకాత్ యోభ్యస్యాస్య
స్యతత్కలరూప్యచాభావేకథంయోభకత్వంత్రాహ సమవేత్యాదిద్వాభ్యాం || సమవేతి || సంకోచః సామ్యంవికాసోగు
ణయోభః తాభ్యాముపలక్షితః - ప్రధానత్వేపిసమవస్థితః - తదవస్థాద్వయోపేతంప్రధానమపివిష్ణురేవేత్యర్థః || ౩౧ ||
వికాసేతి || వికాసానుస్వరూపైః ముహూర్తభూతమపాదాదిరూపైః - బ్రహ్మరూపాదిభిజీవాభైదైరపు్యఫలక్షితః - వ్య
క్తస్వరూపశ్చసమస్త్వివస్థితేహేత్యుక్త శ్చవిష్ణురేవేత్యర్థః || ౩౨ || ఇదానీంమపాదాదిక్రమేణవ్యక్తాభ్యప్రపంచస్పృష్టి

క్తస్వరూపేనమాదాదిస్వరూపశ్చ॥ ౩౨॥ సృష్టిమాహ॥ గుణసామ్యాదితి॥ తతఃక్షోభానంతరం - త్రైత్రజ్జకమప్రే
రితాద్గుణసామ్యాత్ - గుణశక్తిసామ్యరూపాత్ ప్రధానాత్ - వ్యజ్యంతేనెనగుణా ఇతిగుణవ్యంజనంమహత్తత్వంత
స్యసంఘాతిః॥ ౩౩॥ ప్రధానతత్త్వమితి॥ ఉద్భూతంమహాంతంత త్వధానంసమావృణోత్ - యద్వాఉద్భూతమితిత్ర
ధానవిశేషణంసాత్త్వికతత్త్వాది - సాత్త్వికతత్త్వాదికంప్రదేశభేదేనోద్భూతంగుణత్రయం॥ ౩౪॥ ప్రధానతత్త్వేనేతి॥న
మంబహిన్నమంతతః వైకారికఃసాత్త్వికః - తైజసోరాజసః-భూతాదిస్తామసః - వైకారికపదేనావికారరూపస్యపరమ
సత్త్వస్యవ్యాప్యప్తిః॥ శ్లో॥ కామందేవాశ్చమునయఃసత్త్వస్థానృపసత్తమః । హీనాస్సన్తేజసత్త్వేనతతోవైకారి
కాస్తస్మితాఇతి॥ మోక్షధర్మోక్తేః॥ ౩౫॥ త్రివిధఇతి॥ భూతేంద్రియాణాంహేతుస్స ఇత్యత్రతామసాంశేనభూతా
సాంహేతుః - సాత్త్వికాంశేనేంద్రియాణాం - రాజసాంశేనోభయోరనుగ్రహకః॥ ౩౬॥ భూతాదిరితి॥ తతోభూ
తాదిర్వికుర్వాణఃకుభ్యత్ అనభివ్యక్తవిశేషశబ్దగుణకంశబ్దతన్మాత్రంసంసర్జ - శబ్దతన్మాత్రా చ్చబ్దవిశేషలక్ష
ణంస్థూలాకాశమభూదిత్యర్థః॥ ౩౭॥ శబ్దమాత్రమితి॥ శబ్దమాత్రంశబ్దతన్మాత్రంతథాకాశంస్థూలాకాశంచన
భూతాదిరావృణోత్ - ఏతేనపూర్వపూర్వతన్మాత్రముత్తరోత్తరతన్మాత్రంతద్వితేషంచఆవృణోదిదశితం - ఆ
కాశతన్మాత్రయావస్థూలాకాశమివస్పృశతన్మాత్రంచసంసర్జ ॥ ౩౮॥ బలవానితి॥ బలవానభవద్వాయః - స్పృశన్

ష్ణుస్సర్వేశ్వరః ॥ ౩౯॥ గుణసామ్యాత్తతస్సత్త్వే త్రజ్జాధిష్ఠితాస్తనే॥ గుణవ్యంజనసంఘాతి
స్సర్గకాలేద్విజౌత్తమః॥ ౩౩॥ ప్రధానతత్త్వముద్భూతంమహాంతంతత్వమావృణోత్ । సాత్త్వికోరాజ
సశ్చైచతామసశ్చత్రిధామహా ॥ ౩౪॥ ప్రధానతత్త్వేనసమంతస్వచాబీజమివాపృతమ్ । వైకారిక
స్తైజసశ్చభూతాదిశ్చైచతామసః ॥ ౩౫॥ త్రివిధోయమహంకారోమహత్తత్త్వాదజాయత॥ భూతేం
ద్రియాణాంహేతుస్సత్త్రిగుణత్వాత్సహమునే॥ యథాప్రధానేనమహామహతాసతథావృతః॥ ౩౬॥
భూతాదిస్తువికుర్వాణఃశబ్దతన్మాత్రకంతతః । సంసర్జశబ్దతన్మాత్రాదాకాశంశబ్దలక్షణమ్ ॥ ౩౭॥ శ
బ్దమాత్రంతథాకాశం భూతాదిస్ససమావృణోత్ । ఆకాశస్తువికుర్వాణఃస్పృశమాత్రంసంసర్జహా ॥
౩౮॥ బలవానభవద్వాయస్తస్య స్పృశోగుణోమతః । ఆకాశంశబ్దమాత్రంశుస్పృశమాత్రంసమా

మాహగుణసామ్యా దిత్యాదిబీజం బాహ్య దైరిత్యంతేన॥ గుణసామ్యాదితి॥ తతఃక్షోభానంతరం - తస్మాద్గుణసా
మ్యాత్ - త్రైత్రజ్జైనపురుషేణాధిష్ఠితాత్ - గుణాసాంవ్యంజనం మహత్తత్త్వంవ్యజ్యంతేనేనేతివ్యంజనంతస్య సం
ఘాతిఃఉద్భవఃఅభూత్ ॥ ౩౩॥ తన్వధా మృదేవపిండాన్యవాంతరకార్యవస్థామాపాద్యమానాఘటాదెరుపాదా
నం - పిండాదికంతునిమిత్తమాత్రం - ఘటాదావననుగమాద్వి నాశేత్వాచ్చ - తథైవేత్వరాధిష్ఠితంప్రధానమేవమా
హదాద్యవాంతరకార్యాణ్య పాదానతయావ్యాప్తువచ్చరమకార్య స్యాప్యపాదానమిదశ్శయితుంపూర్వకా
ర్యేణోత్తరకార్యస్యవ్యాప్తిమాహ - ప్రధానతత్త్వమిత్యాదినా ॥ ప్రధానతత్త్వమితి॥ ఉద్భూతంమహాంతంకమ
భూతం - తదుపాదాశభూతం - ప్రధానతత్త్వకర్తృభూతం - సమావృణోద్వాప్యప్తిత్ - ఏతదేవవివృణోతి - సా
త్త్వికఇతి॥ ౩౪॥ ప్రధానతత్త్వేనేతి॥ సమంతస్యానాతి రేకంయథాభవత్వేనం - త్వచాబీజంయథాఅపృతంతథాసా
త్త్వికాదిప్రిధోగ్ధతోమహాసమంతా దావృతఇత్యర్థః - వైకారికస్సాత్త్వికః - తైజసోరాజసః-భూతాదిస్తామసఇ
తిస్వయమేవవ్యాఖ్యాతం॥ ౩౫॥ త్రివిధఇతి॥ సవభూతానామింద్రియాణాంచ హేతుర్దేవానామప్యవలక్షణం॥ ౩౬॥
తామసాహంకారకార్యంప్రపంచయతిభూతాదిరిత్యాదినవభిః॥ భూతాదిరితి॥ వికుర్వాణఃకుభ్యన్తిత్యర్థః - శబ్దత
న్మాత్రకంభూతసూక్ష్మరూపం - సర్గమితిపాతేనపవాదః - శబ్దలక్షణంవ్యావతకోగుణోయస్యతత్ - శబ్దలక్ష
ణంశబ్దాదితన్మాత్రాణ్యేనాకాశాదిమహాభూతేష్వసుస్యతాన్యభివ్యక్తానింతిగుణత్వేనసతతంత ఇత్యుచ్యంతే॥

మాత్రాదితీశేషః - స్పృశఃస్పృశావశేషః || ౩౯ || తతః || వాయుస్తన్నాత్రరూపః - రూపమాత్రంసంజఃవాయోః
 రూపతన్నాత్రసహితాద్వయోస్పృశతన్నాత్రరూపాత్ స్థూలంజ్యోతిరుత్పద్యతఇత్యుక్తః - అత్రేదమనుసంధేయం
 పూర్వపూర్వతన్నాత్రసహితాదేహాత్తరోత్తరతన్నాత్రస్పృశేషోత్పత్తేః - నశేవలూత్ - తథాసతి వాయోదిభూ
 తవిశేషాణాంతత్తగుణాధిక్యంయోగాత్కారణప్రక్రమేణాకార్యే గుణసంభవభితి - అత్రపురాణాంతరవచనం ||
 శ్లో || అకాశంశబ్దతన్నాత్రంస్పృశమాత్రంసమావిశత్ | రూపంతథైవావిశతఃశబ్దస్పృశగుణాపుభౌ | శబ్దఃస్పృశ
 శ్చరూపంచరసమాత్రంసమావిశత్ | తస్మాచ్ఛుగుణాప్యేతే విశేషాశ్చేంద్రియగ్రహణిత్యాది || ౪౦ || స్పృశమా
 త్రభితిః జ్యోతిఃరూపతన్నాత్రం || ౪౧ || సంభవంతీతి | తతోంభాంసితతఃరసతన్నాత్రాత్ పూర్వతన్నాత్రత్రయసహ
 తాత్ || ౪౨ || వికుర్వాణానీతి | అంభాంసితసతన్నాత్రాణి - సంఘాతఃఘామిఃసంఘాతశబ్దాదిసర్వగుణకత్వాత్ || ౪౩ ||
 తస్మిన్నీతి | తస్మాద్గంధతన్నాత్రాత్పూర్వతన్నాత్రచతుష్టయసహితాత్ - తస్మిన్వ్యోమాదావిశేషరహితశబ్దస్పృశా
 దిగుణమాత్రం - తేనతస్మిన్తత్త్వేతన్నాత్రతా || ౪౪ || తదేవాహ || తన్నాత్రాణీతి | అవిశేషాణివిశేషరహితాని -
 తతస్తేన - తేతద్బాదయఃఅవిశేషసంజ్ఞా || ౪౫ || విశేషశబ్దభావంవ్యాకుర్వాతత్తద్భావవిశేషమాహ || నశాంతాభితిః
 శాంతఘోరమూఢాభ్యుత్థిగుణజన్యవిశేషరహితత్వాదవిశేషిణః - ఉక్తంభూతసగంధిగమయతి - భూతతన్నాత్రే
 తి - భూతానాంతన్నాత్రాణాంచసగంధః - అహంకారాత్తుతామసాత్ - అయముక్తక్రమేణనత్సవ్యవధానై - కే
 చిత్ || శ్రు || అత్తనలకాశస్సంభూతః - అకాశాద్వాయఃఇత్యాదిశ్రుతిదశనాదాకాశాదిభూతవిశేషాణాంపూర్వ
 పూర్వంప్రతిప్రకృతిత్వమాహుః - తదష్టాప్రకృతయఃషోడశవికృతయ ఇతిశ్రుతివిరుద్ధం - తేషామపిహిప్రకృతిత్వ
 ప్రకృతీనామాధిక్యంవికృతీనాంన్యూనత్వంచస్యాత్ - తస్మాదష్టాప్రకృతయ ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధిన - అత్తనలకాశ
 ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధితైరధోవ్యాఖ్యేయః - వ్యాఖ్యతశ్చాథస్తాదస్తాభిరేవపూర్వపూర్వతన్నాత్రంత్యవిశేషముత్త
 రోత్తరతన్నాత్రంచోత్పాదయతీత్యాచక్షాణైః - పృథివ్యాఽపకథయఃఇత్యోపధిప్రకృతిత్వపిపృథివ్యానతత్త్వప్రకృ
 తిత్వపిత్యవిరోధః - తస్మాదుక్తప్రకారపవస్పృష్టిక్రమః || ౪౬ || తైజసానీతి || రాజసాహంకారకార్యాణీంద్రియాణీతి
 కేచిదాహుః - దేవాఃసుతస్సహితానిదశేంద్రియాణీవైకారికాస్సాత్త్వికాహంకారకార్యాణీత్యపరై - స్వపక్షమా
 హ - అత్రదేవాభింద్రియాణాందేవశబ్దవాచ్యత్వంతదధిస్థాత్పదేవతాభిప్రాప్యేణ - తైజసాహంకారస్తువైకా

వృణోత్ || ౩౯ || తతోవాయుర్వికుర్వాణోరూపమాత్రంసంజఃవా | జ్యోతిరుత్పద్యతేవాయోస్త
 ద్రూపగుణముచ్యతే || ౪౦ || స్పృశమాత్రస్తువై వాయూరూపమాత్రంసమావృణోత్ | జ్యోతిశ్చపి
 వికుర్వాణంరసమాత్రంసంజఃవా || ౪౧ || సంభవంతీతతోంభాంసితసాధారాణితానితు | రసమాత్రాణి
 చాంభాంసితరూపమాత్రంసమావృణోత్ || ౪౨ || వికుర్వాణానిచాంభాంసిగంధమాత్రంసంజఃవై | సం
 ఘాతోజాయతేతస్మాత్తస్యగంధోగుణోమతః || ౪౩ || తస్మిన్స్తస్మిన్శబ్దతన్నాత్రా తేనతన్నాత్రతాస్త
 తా || ౪౪ || తన్నాత్రాణ్యవిశేషాణిఅవిశేషాస్తతోహితై || ౪౫ || నశాంతానాపిఘోగాపైసమూఢాశ్చ
 విశేషిణః | భూతతన్నాత్రసర్గోయంఅహంకారాత్తుతామసాత్ || ౪౬ || తైజసానీంద్రియాణ్యాహు

కే || ౩౯ || ౩౯ || తతః || తతోజ్యోతిఃరూపగుణముచ్యతే || ౪౦ || ౪౦ || సంభవంతీతి | తానిఅంభాంసితసాధారాణి || ౪౧ ||
 వికుర్వాణానీతి | సర్వగుణసంహతిమత్వాత్కాతీన్యాద్వాసంఘాతఃపుథివీ || ౪౩ || శబ్దాదీనాంతన్నాత్రసంజ్ఞాంధర్వ
 క్తీ | తస్మిన్నీతి | తస్మిన్స్తస్మిన్నాకాశాదౌతత్త్వభూదికమాత్రాసూక్ష్మరూపంతేనకారణేనశబ్దాదెస్తన్నాత్రతా
 స్త్వతా || ౪౪ || అవిశేషసంజ్ఞామపి తేషాంసాంఖ్యప్రసిద్ధానివక్త్రీ | తన్నాత్రాణీతి || ౪౫ || అవిశేషత్వమాహ || న
 శాంతాభితిః | ఉపసంహరతి - భూతతన్నాత్రేతి - భూతానాంతన్నాత్రాణాంసగంధభ్యుత్థానః || ౪౬ || రాజసంసాత్త్వికంభ
 సగమాహ || తైజసానీతి || తైజసాహంకారకార్యాణిబాహ్యేంద్రియాణీహదశ - తదధిష్ఠాతారోదేవాస్తు || శ్లో || ది

రికతామనయోఃస్వకార్యకరణేప్రవతకఃసత్త్వతమసోఃశేవలంఙఃప్రవతకంతత్రేతివాయూక్తైః - అహంకారస్యేంద్రియాణాఃప్రతినిమిత్తత్వ మేవభూతానామేవోపాదానత్వం - శ్రు - అన్న మయంహిసోమ్యమనఃఅసోమయః ప్రాణఃతేజోమయీవాగి త్యాదిశ్రుతేరితికేచిదాచూః - తదయోక్తం - అహంకారస్యప్రాపాదానత్వేపిభూతానామాప్యాయకత్వేనాపితథానిదేశోపపత్తైః - అయమత్రేంద్రియసృష్టికృతః ॥ ౪౭ ॥ త్వగితి ॥ వైకారికాహంకారాత్ - క్రమేణశబ్దతన్మాత్రాదిపంచకసహాయత్ క్రమేణశ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియపంచకస్యసృష్టిః - తస్మాదేవతత్సహాయాత్వాగాదికర్తేంద్రియపంచకస్యసృష్టిః - అసహాయాత్తుతస్మాన్మనఃసృష్టిరితి - అవాప్త్యధాన్యం సోవిషయజ్ఞానాథం - బుద్ధియుక్తానిత్వ గాదీనివిషయజ్ఞానాథంభవంతీతిశేషః - అత్రబుద్ధిశబ్దేనాంతఃకరణస్యగ్రహణం - అత్రశ్లోకేక్రమోనవివక్షితః ॥ ౪౮ ॥ పాయ్వితి ॥ పాయోర్విచ్ఛిన్నగః - ఉపస్థస్యమూత్రరేతోవిసగః - విసగఃశిల్పగత్పుక్తీతివృందైవ్యకవద్భావాన్నపుంసకత్వం ॥ ౪౯ ॥ అథాండుస్పష్ట్యధాన్యభూతానాంపంచీకరణమాహ ॥ ఆకాశేతి ॥ అత్రాకాశాదయఃశబ్దాభూతవిశేషవర్యాః - ఉత్తరోత్తరైఃఉత్తరత్రోత్తరత్రఉత్తరైరధికైరిత్యర్థః - ఎతదుక్తంభవతి - ఆకాశాదీనిమహాభూతాని ఉత్తరత్రోత్తరత్రవాయ్వాదావధికైఃశబ్దాదిభిగుణైర్విశిష్టానివరస్పరంయుక్తానిమిళితాని - తేనాకాశపకగుణోవాయుద్విగగుణస్తేజస్త్రిగుణమావశ్యతుగుణాఃపుధివీచవగుణేతి ॥ ౫౦ ॥ శాంతాగతి ॥ తెనవరస్పరంమేళనేన - ప్రత్యేకంవిశేషఃశాంతాఘోరామూఢాః - స్వతశ్శాంతేభూమిజలే - ఘోరోతేజోనిలో - మూఢాకాశః - మేళనాత్సర్వైశాంతాఘోరామూఢాః - అయమత్రపంచీకరణప్రకారః - ఆకాశస్త్వేకమధామాకాశత్వేనస్థితం - అస్యస్థిన్నధోచతుర్థావృతేవాన్యాదిచతుర్థాదభూతప్రవేశః - ఎవంభూతాంతరేపిఉక్తంహి ॥ శ్లో ॥ ఏవంజాతేనుభూతానిప్రత్యేకంస్యద్విధాతతః ॥ చతుర్థాభిన్నమైకైకంఅథామధాంతథాస్థితం ॥ ప్యోమౌర్ధాభాగాశ్చత్వారోవాయుతేజఃపయోభువామ్ ॥ అథానియానివాయోస్తువ్యోమతేజఃపయోభువా

దేవావైకారికాదశ ॥ ఏకాదశంమనశ్చాత్రదేవావైకారికాస్త్యుతాః ॥ ౪౭ ॥ త్వక్చక్షునాసికాజిహ్వశ్శ్రోత్రమత్రచవంచమమ్ ॥ శబ్దాదీనామవాప్త్యర్థంబుద్ధియుక్తానివైద్విజ ॥ ౪౮ ॥ పాయూపస్థాకరంపాదోవాక్చమైత్రేయపంచమీ ॥ విసగఃశిల్పగత్పుక్తీకర్తతేహంచకధ్యతే ॥ ౪౯ ॥ ఆకాశవాయుతేజాంసేనలిలంపుధివీతథా ॥ శబ్దాదిభిగుణైర్బ్రహ్మాకసంయుక్తాన్యత్తరోత్తరైః ॥ ౫౦ ॥ శాంతాఘా

గ్వాతాకప్రచేతోశ్చివహీంహ్రోపేంద్రమృత్యుకాగతిశ్రీభాగవతోక్తః - వైకారికాస్సత్త్వికాహంకారజాః - ఏకాదశమింద్రియంమనోంతఃకరణం - తదపివైకారికమితిసంబంధః - అత్రచాంతఃకరణేచేతనాహంకారసంకల్పాధ్యవసాయాఖ్యచతుర్థాత్రికతత్తద్వృత్త్యధిష్ఠాతారోయేదేవాః తేనాత్మజరుద్రచంద్రబ్రహ్మణఃతేపివైకారికాస్త్యుతాగత్యధాః ॥ ౪౭ ॥ తేమజ్జానకర్తేంద్రియవిభాగమాహ ॥ త్వగిత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ త్వగితి ॥ త్వగాదీనిపంచబుద్ధియుక్తానిజ్ఞానేంద్రియాణి - స్పృశాదీనామవాప్త్యధామితివక్తవ్యేక్రమావివక్షయాశబ్దాదీనామిన్యక్తం ॥ ౪౮ ॥ పాయూపస్థావితి ॥ పాయోఃపురీషోత్సగః - ఉపస్థస్యమూత్రవిసగః - కరయోఃశిల్పం - పాదయోఃగతిః - వాచఉక్తిః - విసగఃశిల్పగత్పుక్తీతివృందైవ్యకం - విసగాదిపాశుషాదీనాంకర్మ - అతస్తానికర్తేంద్రియాణి - విసగానందేత్యాదిపాతస్సుగమః ॥ ౪౯ ॥ పునస్తామసాహంకారకార్యేకంచిద్విశేషమాహ ॥ ఆకాశేత్యాదిసార్థేన ॥ ఆకాశేతి ॥ ఉత్తరోత్తరైఃశబ్దాదీనామధ్యై - ఉత్తరఃపరోగుణఃకారణగుణాదుత్తరోధికాయేమాంతైః - సంయుక్తాని - తథాహి - ఆకాశస్యకారణగుణాభావాత్ప్రవీక్ష్యిత్వపవైకోగుణః - వాయోస్తుస్వకీయస్సృజణః - ఆకాశానుగమాచ్చశబ్దస్సృజణశ్చేతిత్వాగుణా - ఎవంతేజసోహాపం - ఆకాశవాయునుగమాచ్చబ్దఃస్పృశశ్చేతిత్రయః - ఎవంసేనలిలస్యరసః - శబ్దఃస్పృశరూపాణిచేతిచత్వారః - ఏవంపుధివ్యాగంధః - శబ్దాదయశ్చత్వారగతిపంచగుణాః ॥ ౫౦ ॥ శాంతాగతి ॥ అతేవగుణవిశేషశ్శాంతాస్సఖదాః - ఘోరామూఢాః - మూఢామోహకరాశ్చభవంతి - తేనాకాశాదయోవిశేషసంజ్ఞా

మిత్యాదిః ౧౦॥ అండోత్పత్త్యథాంశుహదాదీనాంపరస్పరాత్సకత్వమిత్యాహ॥ నానావీర్యాశ్రితిః॥ నానావీర్యత్వమతిత్ర
 హాతికశ్చిన్త్యాదికం- సంహతింమేళనంవినా- అతఏవాసమాగమ్య- సమిత్యేకీభావే-ఎకత్వమప్రాప్య- ప్రజాగ్రహ
 ణమండస్యాప్యపలతుణాథం ॥ ౫౨॥ సమేత్యేతి॥ సమేత్యపరస్పరసమాశ్రయదన్యోన్య సంయోగంసంశ్లేషంసమే
 త్యానంతరమశేషతవిక్యం ప్రాప్య - ఏకసంఘాతవీక్షకాఃచతుర్విధానంతప్రజానిరంతరాండోత్పదనతత్పరాః-
 పాతాంతరే ఏకఃసంఘాతః అండంలక్ష్మ్యంసాధ్యంతామంతే ఏకసంఘాతలక్ష్మ్యః- యద్వా- ఏకసంఘాతలక్ష్మ్యఃఏకః
 సంఘాతశ్చిత్తదృశ్యః ॥ ౫౩ ॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాదితి ॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాత్ - పుణ్య పాపపరిష్కృతజీవానుప్రవిష్ట
 త్వాత్-అవ్యక్తానుగ్రహణ- అనుగ్రహూనప్రవేశః- బీజస్యత్వగనుగ్రహణాంశురారంభవత్ ఆప్యాయకత్వం
 వా ౧౪॥ తదితి॥ సమం- సమత్వమండస్యహిభిత్వా ద్యవయవానాంసమకాలత్వం- జలబుద్బుదవత్ - అనెన్నార్థం
 చసూచితం - భూతానామేవ ప్రాధాన్యమిత్యాహ - భూతేభ్యశ్చితి - బ్రహ్మరూపస్య ప్రాకృతమిత్యేతాభ్యాంవిశేష
 శాభ్యాంస్వాసాధారణంవిద్యుదాపమప్రాకృతింస్థానంచాస్తీతిసూచితం ॥ ౫౪॥ అండభోక్తావతుర్బుధివకథంవిష్టః
 స్థానమిత్యుచ్యతేతత్వప్రాహ- తత్రేతి॥ అవ్యక్తంప్రధానం- వ్యక్తంమహదాది- అసాన్న్వయమేవప్రధానాదిపురు
 షావదేశేనస్థితః॥ స్తో ॥ ఏతాద్వావిబుధశ్రేష్ఠప్రసాదక్రొధజౌస్తృతౌ-తదాదశీతపంథానాన్మష్టిసంహారకారకా-
 విమిత్తమాత్రంతావత్రేతిభారతవచనాత్ ॥ ౫౬॥ మేరురితి॥ తస్యబ్రహ్మణః- ఉల్బంగభావేష్టనమాంసం- తద్దేష్ట
 నంజరాయుగభావశయః - ఉత్తరంవా ॥ శ్రు ॥ ఉల్బజ్జరాయురితిశ్రుతేః- స్వదేహభూతబ్రహ్మాండావయవభూ
 త్రేమేవాదైవ్యసహహిరణ్యగభాస్సమవతతాగ్రత్యథః॥ శ్రు ॥ హిరణ్యగభాస్సమవతతాగ్రత్యతిశ్రు

రాశ్చమూఢాశ్చవిశేషాస్తేనతేన్ద్రతాః ౧౦॥ నానావీర్యాఃపుథస్థుతాస్తతస్తేనంహతింవినా । నా
 శక్తువప్రజాఃప్రస్తుమసమాగమ్యకృత్సృజే ॥ ౫౨॥ సమేత్యామ్యాన్యసంయోగంపరస్పరసమాశ్ర
 యాః । ఏకసంఘాతలక్ష్మ్యశ్చసంప్రాప్త్యేక్యమశేషతః ॥ ౫౩॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాచ్చాప్యవ్యక్తానుగ్ర
 హేణవ । మహదాదివిశేషంతావ్యాండముత్పదయంతితి ॥ ౫౪॥ తత్ర మేణపివృద్ధంసజ్జలబుద్బుద
 వత్సమమ్ । భూతేభ్యోండంమహాబుద్ధేబ్రహ్మత్వమదేశయమ్ ॥ ప్రాకృతంబ్రహ్మరూపస్య విష్టేస్థాన
 మనుత్తమమ్ ॥ ౫౫॥ తత్రావ్యక్తస్వరూపాసావ్యక్తరూపాజగత్పతిః । విష్ణుబ్రహ్మస్వరూపేణస్వయ
 మేవవ్యవస్థితః ॥ ౫౬ ॥ మేరురుబ్ధమభూత్తస్యజరాయుష్మహిధరాః । గభోదకంసముద్రాశ్చత

స్సేన్ద్రతాః ౧౦॥ ఎవంతావన్మహదాదికారణానాంసగముక్త్యాదిదానీంత్రేమిళితే బ్రహ్మాండసగమహానానా
 వీర్యాశ్రిత్యాదిభిదశభిః॥ నానావీర్యాశ్రితిః ॥ తతఉత్పత్త్యనంతరం- సంహతింవినాపుథస్థుతాస్తేనానావీర్యాఅవకా
 శశేషణదహనాదిశక్తియుక్తాః- అతఃఅసమాగమ్యామ్యాన్య సాహాయ్యమప్రాప్య - ప్రజావిశేష్టభోగాయతనాని
 శరీరాణి- ప్రస్తుం- నాశక్తువన్నిత్యన్వయః ॥ ౫౨॥ తతః- సమేత్యేతి॥ కథంభూతాః ఏకస్సంఘాతోలక్ష్మ్యస్సాధ్యోమ
 షాంతే- అతోగుణప్రధానభావేనైక్యంసంప్రాప్య ॥ ౫౩॥ విశ్వేహేతుః॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాదితి ॥ పురుషేణశ్చ
 రేణఅధిష్ఠితత్వాత్ - ప్రధానస్యానుగ్రహేణవిశిష్టపరిణామోన్ముఖత్వేన ॥ ౫౪॥ బ్రహ్మాండోన్మితైఃప్రయోజనమా
 హతదిత్యాదిసాక్షేణ ॥ తదితి॥ సమంసమవృత్తం- తతోభూతేభ్యఃతదండంక్రమేణపివృద్ధంస్వాకృతంప్రకృతికా
 ర్యాత్తకంహిరణ్యగభావరూపస్యవిష్టేఅనుత్తమం శ్రేష్ఠంస్థానం ॥ ౫౫॥ స్థానశ్చమేవాహ ॥ తత్రేతి॥ అవ్యక్తస్వరూ
 పఃప్రకృతేఃసరః- మాయయావ్యక్తరూపః- స్వయమేవస్వాతంత్ర్యజైవతత్రవ్యవస్థితః ॥ ౫౬ ॥ సజీవవదస్వాతం
 త్ర్యప్రప్రతిరస్తీత్యాహ ॥ మేరురితి॥ సతుజీవవత్కర్తవశాత్ - ఉల్బంవస్తాకారంగభావేష్టనం- తద్వహివే

తే॥౫౭॥ యద్బ్రహ్మణాసహస్రమ్ - యచ్చ బ్రహ్మణాసృష్టమ్ - తద్భరంతస్మిన్నండ ఏవేత్యాహ ॥ సాద్రీతి॥ సజ్యో
తిఃజ్యోతిశ్చక్రసహితః - లోకసంగ్రహఃలోకసమూహః ॥ ౫౮॥ వారీతి॥ దశగుణైర్దశగుణోత్తరైః ॥ ౫౯॥ అవ్యక్తే
నైతి॥ ప్రాకృతైరిత్యనెనక్రత్యతేరపితుణయాగ్రహణంశత్రీతీయానాత్ ॥ ౬౦॥ యేత్రజ్ఞబుద్ధిపూర్వకసగౌ
దాతేత్రజ్ఞాంశస్యైవగుణవశ్యత్వం - నతువిష్ణోరిత్యాహ ॥ జుషన్మితి ॥ బ్రహ్మభూతావజోగుణంజుష - తత్రా
పిస్వయంసర్వేశ్వరఃసగుణవశ్యః - అపితుస్వసంకల్పనయేత్రజ్ఞానేవగుణవశ్యాకరోతి ॥ ౬౧॥ సృష్టమితి॥ కల్పవిక
ల్పనాబ్రహ్మహవ్యవహారః - సత్త్వంబిప్రాకృతంశుద్ధసత్త్వగుణవిభిత్తీతసత్త్వభృత్ ॥ శ్లో॥ గుణాదిదోషాం
శ్చమునెవ్యతీత ఇత్యుక్తైః - కించ॥ శ్లో॥ సత్త్వాదయోనసంతీశేయత్రచప్రాకృతాగుణాః - నహితస్య గుణాస్సర్వే
సర్వైర్వముదాగజైరపి - వత్తుంశక్యావియుక్తస్యసత్త్వాదైర్విరభిలైగుణజైరిత్యేదిభ్యః ॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ బ్ర
హ్మాదీనవదశ్య - తేషుస్థిత్యాస్వయమేవసృష్ట్యాదికంకరోతిత్యాహ ॥ సృష్టితి॥ సృష్టిస్థిత్యంతనిమిత్తాంబ్రహ్మవిష్ణుశ్చివ
ఇత్యేవం రూపాం సంజ్ఞాంతత్రయూపాభగహనేవయాతీత్యర్థః - సగంధిత్యంతకరణామితివక్తవ్యేజీబఃప్రయో
గఆర్మత్వాత్పాదుః - యదావకర్మణిపుత్యత్యా సంజ్ఞాయమానాసంజ్ఞాత్వ వస్థోవ్యతే తథావసగౌదిత్రీయాక
రణభూతాంబ్రహ్మేదియపామవస్థాయాతీత్యర్థఃకరణీమితికరోతేకరణేల్యుట్ ప్రత్యయః ॥ ౬౬॥ తద్వత్సృష్ట

సాసంసమహాత్మనః ॥ ౫౭॥ సాద్రీద్విపసముద్రాశ్చసజ్యోతిలోకసంగ్రహః ॥ తస్మిన్నండభవద్వి
ప్రసదేవాసురమూనుషః ॥ ౫౮॥ వారివహ్మ్యనిలాకాశే సజోభూతాదినాబహిః ॥ వృతందశగుణైరండం
భూతాదిర్నహతాతథా ॥ ౫౯॥ అవ్యక్తేనావ్యతోబ్రహ్మకృతే సర్వైఃసహితోమహా ॥ ఏభిరావరణై
రండంసప్రభిఃప్రాకృతైర్వృతమ్ ॥ నారీకేశఫలస్యాంతవీజంబాంహ్యదలైరివ ॥ ౬౦॥ జుషణరజోగు
ణంతత్రస్వయంవిశ్వేశ్వరోహరిః ॥ బ్రహ్మభూతాస్సజగతోవిసృష్టాసంప్రవతేతే ॥ ౬౧॥ సృష్టంపపా
త్యసుయుగంయావత్కల్పవికల్పనా ॥ సత్త్వభృద్భగవాంవిష్ణురప్రమేయవరాక్రమః ॥ ౬౨॥ తమో
ద్రేకిచకల్పాంతేరుద్రహపీజనాదానః ॥ మైత్రేయాభిలభూతానిభక్షయత్యతీభీషణః ॥ ౬౩॥ సంభత్య
సర్వభూతానిజగత్వేకాణావీకృతే ॥ సాగవర్యంకశయనేతేతేసావరమేశ్వరః ॥ ౬౪॥ ప్రబుధశ్చపునః
సృష్టింకరోతిబ్రహ్మరూపభృత్ ॥ ౬౫॥ సృష్టిస్థిత్యంతకరణాత్ బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్కామ్ ॥ ససంజ్ఞాయా

జ్ఞనమాగంజరాయః - ఉత్తరంనా॥ శ్రు॥ ఉల్పాజ్జరాయురితి శ్రుతేః ॥ ౫౭॥ సాద్రీద్విపేతి॥ జ్యోతిస్సూర్యాది
లోకసంగ్రహఃలోకసమూహః - తస్మిన్నండ అభవత్ - సాద్రయోద్విపాస్సముద్రాశ్చభవన్మి త్యర్థః ॥ ౫౮॥
అండస్యాంతస్థినిముక్తావద్బ్రహ్మస్థితిమాహ ॥ వారీతి ॥ తతఃకటాహరూపపుధివ్యా వరణానంతరం - తద్వహిః
క్రత్యేకంవారివహ్మ్య దిభిఃదశగుణముత్తరైరధికైరావృతం - పుధివ్యా వరణాత్కటియోజనప్రమాణాత్ దశ
గుణంతీయావరణం - తతోదశగుణంవహ్మ్యవరణం - ఇత్యేవందశగుణోత్తరాణిపుధివ్యాద్యా వరణానిస్త -
ప్రకృత్యా వరణంత్యప్రమామపరిమితం ॥ శ్లో॥ వహ్మ్యవిధిరావరణైరష్టభిరహిరావృతమితిశుక్తైః ॥ ౫౯॥ అ
వ్యక్తేనైతి॥ తతఃప్రకృతింపుథక్కృత్య ప్రాకృతైస్సప్రభిరిత్యుక్తం ॥ ౬౦॥ తదేవంబ్రహ్మాండంస్వయంసృష్టావృ
న్మిలీలయాప్రవిష్టస్యవరమేశ్వరస్యగుణావతాదైరవాంతరసృష్ట్యాదిలీలామాహ జుషన్మి త్యాదినాయావదధ్యాయ
సమాప్తిః ॥ జుషన్మితి॥ విసృష్టావిదిభవరావరాదిసృష్టే - సంప్రవతేతే ॥ ౬౧॥ సృష్టమితి॥ యావత్కల్పవికల్పనాబ్ర
హ్మాదీనామసానంయావత్సత్త్వభృత్సత్త్వగుణాధిస్థాతా ॥ ౬౨॥ తమోద్రేకితి॥ తమోద్రేకిత్యాక్షసంఘః - తమ
ఉద్రేకవానిత్యర్థః ॥ ౬౩॥ సంభత్యేతి॥ వరమేశ్వరశ్చేతే ॥ ౬౪॥ ౬౫॥ బ్రహ్మద్వవతారమూలస్వరూపేణబ్రహ్మే
తూపాణితద్వ్యతితిక్రానినభవంతీత్యాహ ॥ సృష్టిస్థిత్యంతకరణాదితి॥ కరణీమితిపాతేసృష్ట్యాదికరణంనిమిత్తంయస్మా

పాల్యసంహార్యానంతవస్త్యంతరేషుసంజ్ఞాంతరాభిధేయతయావతాత ఇత్యాహ || స్రష్టేతి || స్రష్టారంబ్రహ్మణః
 సృజ్యంపదతౌదిగణం - సంహతాఞ్జరంబ్రం - సంహార్యంవత్రే లోక్యం-య్యువన్నిదిశ్యత నూవత్సవిధానాత్ -
 సృజ్యసంహార్య భూతాద్యమనఃప్రప్త్యనంహత్రోఃనవిశేష ఇతిప్రదర్శనమన్విశ్లోకేవిశేషః - తస్యత్రేత్రజ్జక
 గ్నానుగుణగుణియంత్యత్వ మేవనభోక్తృత్వమిత్యాహ - స్వయంప్రభురితి || ౬౭ || ఉక్తస్యసర్వతాదాన్యస్య
 హేతుమధ్యా యాదాపుక్తంపునరపిదశేయతి || పృథివ్యానభితి || ఎవంభూతంయజ్జగత్తత్వ ఏవేత్యుత్తరత్రాన్వ
 యః || ౬౮ || తత్రహేతుః || సపవేతి || సర్వభూతాత్మావిశ్వహూపోయతఇతిసర్వభూతానామయమాత్మావిశ్వంచాన్యశరీ
 రమితియతః - అతఃసర్వంనవివేతి - తతోబ్రహ్మేదిభూతస్థంసగాదికం లీలావతారరూపిణోస్యైవోపకారకంయథా
 శరీరవ్యాపారశరీరిణోజీవస్యైవ || ౬౯ || ఉక్తమథంనిగమయతి || సపవేతి || సృష్ట్యాదికతుఃస్వస్యైవసృజ్యత్వా
 ద్యుపపాదన మశేషమూతిరితి - బ్రహ్మదీనాంసతః సృప్త్యుత్పాదికంతత్రాహ - వరదభి - అయమాశ్రితేభ్యోబ్ర
 హ్మేదిభ్యఃసృప్త్యుత్పాదివరప్రదః || శ్లో || తదాదశితపంథానానృష్టిసంహారకారకా-మయైవతేనిహతాఇత్యాదేః - అ
 త్రాద్యతేఇతిపదద్వయంతిభ్యాహతావ్యం - వరేణ్యః వరణీయః || ౭౦ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణు
 చిత్రియ - ప్రథమేంశే - ద్వితీయోధ్యాయః ||
 లోకేరాగద్వేషసత్త్వాదిగుణకస్య శరీరిణఃపరిభిన్నస్య కర్తవశ్యస్య తత్తత్సంబంధాహాన్యైవమలాలాదేశత్వ
 త్వందృష్టం - బ్రహ్మణస్తద్విలక్షణస్య కథంజగత్సగాదికత్వత్వమిహూచ్యతఇతిచోదయతి || నిగుణస్యేతి || ౧ ||

తిభగవాంఏకఎవజనాదనః || ౬౬ || స్రష్టాసృజతిచాత్మానంవిష్ణుఃపాల్యంచపాతిచ || ఉపసంహ్రయతే
 చాంతేసంహతాఞ్జనస్వయంప్రభుః || ౬౭ || పృథివ్యావస్తథాతేజోవాయురాకాశఎవచ || సర్వేంద్రి
 యాంతఃకరణంపురుషాఖ్యంహియజ్జగత్ || ౬౮ || సపవసర్వభూతేశఃవిశ్వరూపోయతోవ్యయః || సగా
 దికంతతోనైవభూతస్థముపకారకమ్ || ౬౯ || సఎవసృజ్యఃసచసగతాఞ్జనపపాత్యత్తిచపాల్యతే
 చ || బ్రహ్మేద్యవస్థాభిరశేషమూర్తివిష్ణువారిష్టోవరదోవరేణ్యః || ౭౦ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథ
 మేంశే - ద్వితీయోధ్యాయః ||
 శ్రీకృష్ణాయనమః || మైత్రేయః || నిగుణస్యాప్రమేయస్య శుద్ధస్యాప్య మలాత్తనః || కథంసగాదిక

స్తాంసంజ్ఞాయాతీత్యథః || ౬౬ || స్రష్టేతి || స్రష్టృసృజ్యాదిభేదశ్చసతాత్త్వికఇత్యాహ - విష్ణురేవస్రష్టా || శ్రు || ఆ
 త్రైవేదంసర్వమితిశ్రుతేః || ౬౭ || ౬౮ || ననుకథంసపవసగాదికతేత్యుచ్యతే - పిత్రాదీనాంసృప్త్యుపాలకాదీనాం
 దృశ్యమానత్వాత్తత్రాహ || సపవేతి || యతస్సహరిరేవసర్వభూతానామిశఃప్రవతాకోవిశ్వరూపశ్చ - తతోహే
 తోఃభూతస్థంపిశ్చపుత్రాదిమస్థితంసగాదికమస్యహరేరేవౌపకారకం - తస్మయ్యుక్తతద్విభూతేరేవవిస్తరాత్ -
 యథాఋత్విద్విఃకృతంయజమానస్యైవోపకారకంతద్వదిత్యథః || ౬౯ || ఉక్తంసృప్త్యుసృజ్యాద్యైవ్యముపసంహ
 రన్వివక్షితమాహ || సపవేతి || అత్తిచేతిచకారాద్యతఇతిచబ్రహ్మేద్యవస్థాభిన్నగాదికతాఅశేషమూర్తిస్సృజ్యాది
 రూపఃఅతీవిష్ణురేవవరిష్టఃమహత్తమఃశ్రేష్ఠఃపరమార్థఇతియావత్ - వరదశ్చ - వరేణ్యశ్చ - వరణీయః - పరమానం
 దరూపత్వాత్ || ౭౦ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - అన్తప్రకాశాఖ్యానం - ప్రథమేంశే - ద్వితీయోధ్యాయః ||
 తదేవంబ్రహ్మణస్సృష్ట్యాదికత్వత్వ ముక్తంతత్రశంకతేనిగుణస్యేత్య సేనమైత్రేయః || నిగుణస్యేతి || నిగుణ
 స్యసత్త్వాదిగుణరహితస్య - అప్రమేయస్య దేశకాలాద్యనవభిన్నస్య - శుద్ధస్యాదేహస్యసహకారిశూన్యస్యేతివా
 అనులాత్తనఃపుణ్యపాపసంసారశూన్యస్య రాగాదిశూన్యస్యేతివా - ఎవంభూతస్యబ్రహ్మణఃకథంసగాదికత్వ
 త్వమివ్యతే - ఎతద్విలక్షణస్యైవలోకేఘటాదిముక్తత్వద్వదశేనాదిత్యథః || ౧ || పరివారితీ క్తయిత్వాదిస్తా

జరిహరతిశక్తయ ఇత్యాదిసాధనశక్తయైతి॥ సర్వపదార్థానాం హృద్భావస్యైవ స్యాద్భావికకృత్యైతి తత్కారణింత్యాః స్వసాధకప్రమాణగోచరాస్సంతి-అతో బ్రహ్మణోపిశ్రువగాన్యశక్తివివిధైవశ్రూయతేస్వాభావికజ్ఞానబలక్రియాచేత్యాదిశ్రుతిప్రసిద్ధాజగత్సర్వాదాదినిత్యభూతాభావశక్తయః స్వాభావికసామర్థ్యాదనిసంతి అతో లోకకర్తృవైలక్షణ్యేపిసర్వాదాదికర్తృత్వం క్తం - సర్వాద్యా ఇన్ద్రజ్యోతేనయేతిసర్వాః అకర్తారితకారకఇతికరణేనుశ్చక్త్యయః సృష్ట్యాదికరణభూతా ఇత్యర్థః - తపతాంశ్రేష్ఠతినంబుధిః - అత్రబ్రహ్మణః శరీరత్వమభ్యుపగమ్యశక్తిమత్వాత్కర్తృత్వము క్తం - పరమార్థతత్త్వవిషయమంగళవిగ్రహమస్త్యైవ - యదా- లోకేన త్వాదిగుణకంపరిధిన్నంచమృదాద్య పాదానంబృష్టం - దేహాదియక్తోరాగాదినామలినశ్చ కులాదినిమిత్తం - బ్రహ్మణస్తతదైవలక్షణ్యైర్మూలముపాదానత్వం నిమిత్తత్వంచేతి - ఆద్యము శ్రరంతావత్ - లోకేనాయనియమః - ద్రవ్యలక్షణేహినిర్మాణమేవాదిద్రవ్యగుణానామపాదానంబృష్టం - పరిధిన్న ఎవాకాశాదిశబ్దాదేః - అశరీరపవాత్సవశరీరప్రేరణేనిమిత్తంబృష్టః - రాగాదిరహితఎవస్థలనాహాయత్న ఎవాయస్కాంతాదిలోకహృదయజ్ఞానాహతుత్వః - ఇత్యేవంత్వమక్తవ్యాప్తిభంగఇత్యభిప్రాయః - సర్వభావానాం స్వకార్యోత్పాదనశక్తయః స్వప్రమాణసిద్ధత్వాదన్యాయస్య త్వాదివికలైరవిచారణియాః సంతి - యథాగ్నే దాహకత్వశక్తిః - ఎవంబ్రహ్మణోజగత్సర్వాదాదిహేతవః స్వాభావికకృత్యైవ సంతి - యథాహుః॥ శ్లో॥ సచపర్య నుయోగో స్థివస్తుశక్తైకథంచన- అగ్నిదాహతినాకాశంకాత్ర పర్యనువేదనా - వేదశాస్త్రా విరోధినా - యస్తకేణేత్యాది॥ ౨॥ తన్నిబోధే॥ నారాయణాఖ్యః సృష్టేనారాయణోలోకపితామహః బ్రహ్మ - బ్రహ్మరూపేణ॥ ౩॥ ఉత్పన్న ఇతి॥ ఉత్పన్నఇత్యుపచారేణోచ్యతే - సతునిత్యపవ - అత్ర నారాయణత్వం హేతుః - స్వేచ్ఛయైవసర్వాత్మకస్య రూపత్వాత్ - తస్యకర్తృధి

త్వత్వంబ్రహ్మణోఽప్యుపద్యతే॥ ౧॥ శ్రీ పరాశరః॥ శక్తయస్సర్వభావానాం అచింత్యజ్ఞానగోచరాః॥ యతోతో బ్రహ్మణస్త్రసర్వాద్యాభావశక్తయః॥ భవంతితపతాంశ్రేష్ఠపావకస్యైవోష్ణతా॥ ౨॥ తన్నిబోధయథానగైభగవాన్సంప్రవర్తతే॥ నారాయణాఖ్యోభగవాన్ బ్రహ్మలోకపితామహః॥ ౩॥ ఉత్పన్నః ప్రోచ్యతేపిద్వన్నిత్యపవచారతః॥ ౪॥ నిజేనతస్యమానేన ఆయుర్వ్యవశతంస్తృతమ్॥

ధేన పరాశరః॥ శక్తయైతి॥ సర్వేషాంభావానాం మణిమం త్రాదీనాం - శక్తయః - అచింత్యజ్ఞానగోచరాః అచింత్యంతకానహాంయద్జ్ఞానంకార్యాన్యధానుపపత్తిప్రమాణకతస్యగోచరాస్సంతి - యదా అచింత్యాః భిన్నాభిన్నత్వాదివికలైర్వేదంతయతునుశక్త్యాః కేవలమథావత్తిజ్ఞానగోచరాస్సంతి - యత ఎవమతో బ్రహ్మణోపితాస్త్రభావిభావసర్వాద్యాస్సర్వాదాదిహేతుభూతాభావశక్తయస్సర్వాభావసిద్ధాశక్తయస్సంత్యైవ - పావకస్యదాహకత్వశక్తివత్ అతోగుణాదిహీనస్వావ్యవచింత్యశక్తిమత్వాత్ బ్రహ్మణస్సర్వాదాదికర్తృత్వంఘటత ఇత్యర్థః - తథాచశ్రుతిః - సతస్యకార్యంకరణంచవిద్యతేనతస్మిన్కాచ్చభృథిశ్చదృశ్యతే - పరాస్యశక్తివివిధైవశ్రూయతే - స్వాభావికజ్ఞానబలక్రియాచ- మాయాంతుప్రకృతింబింద్యా వ్నాయినంతును హేత్వ రమిత్యాది- యదైవంయోజనా - సర్వేషాంభావానాంపావకస్యోష్ణతాశక్తివచఃశక్త్యజ్ఞానగోచరాః శక్తయస్సంత్యైవ - బ్రహ్మణః పునస్తాస్సర్వాభావభూతస్వరూపాదభిన్నాశ్చ క్తయః॥ శ్రు॥ పరాస్యశక్తివివిధైవశ్రూయత ఇత్యాదిశ్రుతిః - అతోమణిమంత్రాదిభిరగ్నోష్ణవన్నకేనవిద్వహంతుంశక్యతే- అతఎవశస్య నిరంకుశమైశ్వర్యం- తథాచశ్రుతిః॥ నవా అయమాత్మానర్వస్యవశీసర్వస్య శానస్సర్వస్య స్యాదివనిత్యాది - తపతాంశ్రేష్ఠతినంబోధయతవాపితపశ్చక్తిస్సస్వసంవేద్యేతి సూచయతి - యతఎవం- తతో బ్రహ్మణోహేతోస్సర్వాద్యాభవంతి - నాత్రకాచిదనుపపత్తిరీత్యర్థః॥ ౨॥ తదేవం బ్రహ్మణస్సర్వాదాదికర్తృత్వముచపాద్య - ప్రస్తుతం బ్రహ్మంసర్వానువణయితునూహ॥ తన్నిబోధే॥ ౩॥ ననానారాయణాఖ్యపచేత్ బ్రహ్మకథంతహిహిరణ్యగర్భాన్నమవతతాగ్ర ఇత్యాదిశ్రుతిప్రసాదేత్తితువ్యతే

నతరీరపరిగ్రహణాహిముఖ్యో త్వత్తికించరాత్రానారాయణేప్రవేశేననారాయణాఖ్యో బ్రహ్మప్రతికల్పముత్సే
 న్న ఇత్యుపచారత ఉచ్యతే - పరాధాకాలస్థాయీ ననిత్యత్వాత్తస్య స్వేచ్ఛాగృహీతతరీరస్యాపికాదాచిత్రత్వ
 సామ్యామత్సన్నతోపచారః - రాత్రానారాయణత్వం బ్రహ్మణఃకార్యేఉక్తం॥శ్లో॥తతోవతీర్య విశ్వాత్పాదేహమా
 విశ్వచక్రీణః-అచావవైష్ణవీనిద్రా మేకీభూయాథవిష్ణునేతి॥౪॥నిజేనైతి॥ బ్రాహ్మణమా నేన కాలపరిమాణేనసర్వసం
 సార్యాయుషోధికత్వాత్తస్యాయుఃపరమిశ్యుచ్యతే॥౫॥కాలేత్వాది॥ కాలేతి॥ తేనకాలేనతస్యబ్రహ్మణఃపరిణామోప
 పాదనం - నాశరూపస్యపరిణావసోఽపపాదనంనివర్తనం-నిబోధపరిమాణోపపాదనమితిపాతేబ్రహ్మాదీనాంజీవ
 నైశ్చయత్వాత్ ప్రాప్తిః॥౬॥అస్యేషామితి॥ అస్యేషాంచై వపరిణామోపపాదనమితి శేషః॥౭॥ కాలస్వరూపమాహకాష్టేత్యా
 దినా॥ కాష్టేతి॥ మాహూతికోవిధిఃముహూర్తాప్రకారః ॥ ౮॥ తావదితి॥ యద్యపిత్రింశన్తుహూతాఃసావసూ
 హూరాత్రాః - శుక్ల కృష్ణద్వివత్తౌత్తకశ్చాం ద్రోమాసః॥ ౯॥ తైరితి॥ అయనద్వయాత్తకశ్చసౌరోబ్ధః - తథాపిసౌ
 రాష్ట్రై రెవయుగవ్యవహారాద్దినమాసయోరపిసారత్వ మేవాత్రోపలక్ష్యం ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥

తత్పరాఖ్యంతదధాంవపరాధామభీధీయతే॥ ౫॥ కాలస్వరూపవిష్టోశ్చయన్తయోక్తంతవానఘ॥
 తేనతస్యనిబోధత్వంపరిమాణోపపాదనమ్ ॥ ౬॥ అస్యేషాంచై వజంతానాంవరాణామచరాశ్చయే॥
 భూభూభృత్సృగరాదీనామశేషాణాంవసత్తమ్॥౭॥ కాష్టాపంచదశాఖ్యాతానిమేషామునిసత్తమ్॥ కా
 ష్టాత్రింశత్కలాత్రింశత్కలామాహూతికోవిధిః ॥ ౮॥ తావత్సంఖ్యైరహూరాత్రంముహూ
 తైర్మానానువంస్త్యుతమ్॥ అహూరాత్రాణితావంతిమాసఃపక్షద్వయాశ్చకః ॥ ౯॥ తైష్ఠద్భీరయ
 నంవషణంద్వయినైదక్షిణోత్తరే॥ అయనందక్షిణంరాత్రి ర్దేవానాముత్తరందినమ్॥౧౦॥ దివ్యైవక
 షణసహస్రై స్తకృతత్రైతాదిసంజ్ఞకమ్॥ చతుర్ముగం ద్వాదశభిన్నద్విభాగంనిబోధమ్॥ ౧౧॥ చత్వా
 రిత్రిణిద్వైచైకంకృతాదిషయథాక్రమమ్॥ దివ్యాబ్దానాంసహస్రాణియగేష్వాహుఃపురావిదః॥౧౨॥
 తత్ప్రమాణైశ్చత్రైస్సంధ్యాపూర్వాత త్రాభీధీయతే॥ సంధ్యాంతశ్చాపితత్త్రయో యుగస్యానంతరీ

త్రాహ॥ ఉత్పన్నైతి॥ ఉపచారతః స్వేచ్ఛయాఅవిభావస్యాభ్యుత్పత్తిసాదృశ్యాదాపచారికమేవ॥౪॥ తస్యాయు
 మానమాహ॥ నిజేనైతి॥ నిజేనస్వకీయేనవత్సమాజేనవషణతంస్త్యుతం - పరాఖ్యంసర్వాతిశాయిత్వాత్ ॥ ౫॥ కా
 లేతి॥ తేనకాలేనతస్యబ్రహ్మణః అస్యేషాంచపరిమాణస్యజీవనకాలసోఽపపాదనం సంపాదనంనిబోధ - పాతాంతరే
 పరిణామస్యావసానసోఽపపాదనమితిధికః॥౬॥ అస్యేషామితి॥ అచరాశ్చయేతేషామపీతిశేషః॥ ౭॥ తదేవంజిమేషా
 దిక్రమేణియాపయతికాష్టేత్యాదినా॥ కాష్టేతి॥ అక్షిపత్సునిత్యేపాలక్షితఃకాలోనిమేషః - పంచదశనిమేషః ఏకాకా
 ష్టాకా-త్రింశత్కలాస్తాఏకాకలా-త్రింశత్కలామాహూతికోవిధిఃముహూర్తామానప్రకారః॥౮॥ తావదితి॥ తా
 వత్సంఖ్యైస్త్రైంశత్సంఖ్యా కైర్ముహూతైఃతావంతిత్రింశదహూరాత్రాణితౌకికస్సావసూమాసఉక్తః॥
 పక్షద్వయాత్తకఇతిచాం ద్రోమాసఉక్తః॥శ్లో॥దశావధింమాసముశంతిచాంద్రమితస్త్యుతైః ॥ ౯॥ సౌరైర్మాసైర
 యనస్ప్రకారమాహ ॥ తైరితి॥ తచ్చ దైవచాం ద్రైరహూరవిప్రకమాత్సౌరామాసాలక్ష్యంతే - సూర్యస్య మేషా
 ద్యైకైకరాశిభాగస్సౌరోమాసః - తైష్ఠద్భీరయనం - ద్వయినై ఇత్యాషణస్సంధిః - అతఃపరందివ్య మాసమాహ - అ
 యనమిత్యాదినా - దక్షిణాయనందేవానాంరాత్రిః ఉత్తరాయణందినం - ఎవంభూతైష్ఠద్భ్యుత్తరత్రితాహూరా
 త్రై ర్దేవానాంవషణమితిద్రష్టవ్యం॥౧౦॥ వషణశ్చతుర్ముగమాహ॥ దివ్యైరితి॥ దివ్యైద్వాదశభివ్షణసహ
 స్రైశ్చతుర్ముగమిత్యన్వయః ॥ ౧౧ ॥ చత్వారితి॥యథాక్రమం-కృతయుగేవత్వారిసహస్రాణి-త్రేతాయాంత్రి
 ణీ-ద్వాపరేద్వినహస్రై-తలావేకంసహస్రమితి ॥ ౧౨ ॥ తత్ప్రమాణైరితి॥ తత్ప్రమాణైస్తేషాంసహస్రాణాం

౧౫| ౧౬| ౧౭| చతుర్వ్యుగాణామితి | సాధికా-కిందిదూన బ్రహ్మారితోవృత్తాధికంపంచసహస్రందివ్యాఖ్యానాను
 ధికం- అవశిష్టచతుర్వ్యుగవల్కున్య దివ్యాబ్జ సహస్రాణాంపంచదశాంశః- ప్రత్యేకంపంచుర్వ్యుగాణామేకసప్తతేర
 భిక్షత్యధికః- తేనసహితాసాధికా సురాదీనాంశ్చంద్రసప్తర్షిమనుతత్పుత్రాణాం| ౧౮| మన్వంతరేదేవసంవత్స
 రసంఖ్యామాహ| అష్టాదితి| అధికందినేతివత్సవితరద్రావిసంబధ్యతే| ౧౯| తస్మిన్మానుషసంవత్సరసంఖ్యామాహ||
 త్రింశదితి| ౨౦| వింశతిదితి| అధికందినానుస్వంతరస్యమానుషేవప్రేక్ష్యేయంసంఖ్యేత్యన్వయః| ౨౧| చతుర్దశశ
 సుగతితి| బ్రహ్మగతితి బ్రహ్మజాగ్రసనా బ్రహ్మహ్ని- నిమిత్తతత్రయచ్ఛేత్యతి నైమిత్తికత్వంవత్సవః| ౨౨| ౨౩| ఏ

హిసః | ౧౩ | సంఖ్యాసంఖ్యాంశయోరంతర్యఃకాలోమునీసత్తన| యుగాభ్యఃసమీపజ్ఞేయః కృతత్రై
 తాదిసంఖ్యతః| ౧౪| కృతంత్రై తాత్త్వావరశ్చకలిశ్చేతిచతుర్వ్యుగమ్| ప్రోచ్యతేతత్సహస్రంవల్కున్య
 ఖోదివసంమునై | ౧౫ | బ్రహ్మఖోదివసేబ్రహ్మ మనవస్తుచతుర్దశః| భవంతిపరిణానుంచ లేమాం
 కాలకృతసంఖ్యలు| ౧౬ | సప్తర్షయస్సుగాశ్చక్ర మనస్తత్సనమౌనృపాః| ఏకకాలేహిస్సజ్యంతే
 సంప్రాయంతేవపూర్వవత్| ౧౭ | చతుర్వ్యుగాణాంసంఖ్యాతాసాధికాహ్యేకసప్తతిః| మన్వంతరం
 మమోఃకాలః సురాదీనాంపంచత్తన| ౧౮ | అష్టేతతనహస్రాణిదివ్యయాసంఖ్యయాస్సృతమ్| ద్వి
 పంచాశత్తథానాన్వి సహస్రాణ్యధికాఃకు | ౧౯ | త్రింశతోక్త్యస్తుసంపూర్ణాస్సంఖ్యాతాస్సం
 ఖ్యయాద్విజ| సప్తవష్టిస్తథాన్యాని నియుతానిసహస్రమునై| ౨౦ | వింశతిశ్చసహస్రాణీకాలోయము
 ధికందినా| మన్వంతరస్యసంఖ్యేయం మానుషేవత్సరైర్ద్విజ| ౨౧| చతుర్దశశసుఖోన్యావకాలో
 బ్రహ్మమహస్సృతమ్| బ్రాహ్మణ్యైమిత్తికోనానుతస్యాంతేప్రతిసంచరః | ౨౨ | తదాహిద
 వ్యతేసర్వం త్రైలోక్యంభూభువాదికమ్ | జన్మన్త్రయాంతితాపాతాప మహలోకానివాసిసః ||

య త్సమాణంపత్వా రిత్రిణిద్వై జైకమిత్యక్తంతత్సమాజైస్తత్సంఖ్యైశ్చలైఃపరిమితాయుగస్య పూర్వభావిన్
 సంధ్యోచ్యతే- తావానేవయుగానంతరభావిసంధ్యాంశః- ఎతచ్చతుర్వ్యుగవ్యవస్థాధికముక్తం- తథాచతుకః || శ్లో || సం
 ధ్యాంశయోరంతరేణయః కాలశ్చతసంఖ్యయోః- తదేవాహుర్వ్యుగంతర్ద్వితీయత్రధమోవిధీయత్యతి- తదేవయు
 గానాంపంచసహస్రాణిపంచాశతత్వం రోహిత్రభావిసంధ్యాంశానాంశతే ద్విజసహస్రే- ఎవంత్వాదశభివ
 వదసహస్రైశ్చతుర్వ్యుగమితిసిద్ధం| ౧౩| ౧౪| ౧౫| మన్వంతరమానంవత్సమాహ| బ్రహ్మగతితి| ౧౬ | సప్త
 ర్షయగతి| తత్సనవసవసృపాః- ఏకకాలేహిస్సజ్యంతే అధికారిణఃక్రియంతే- సంప్రాయంతేరధికారాఃక్రియం
 త్యత్యధికః| ౧౭| చతుర్వ్యుగాణామితి| సాధికత్వత్రక్షోకాః| ద్విచత్వారితాత్త్వాత్తతేనాభ్యధికాస్తథాదివ్యా
 ఖ్యాఃపంచసహస్రామాసాదశదినాష్టకం- చతుర్వ్యుగమాముహూర్తౌద్వాపష్టావపికలాస్తతః | కాష్టాస్సప్తదశద్వా
 వసమేషాతదనంతరం| ద్విపస్త్యేకనిమేషస్యసప్తమౌఖాగత్యతే| మానుషాబ్జాస్తలత్రాణిసాధాన్వందశతత్సరం
 పహస్రమష్టవింశత్యాయుతాచాబ్జ చతుశ్శత్రీ| పంచవింశత్యశూలారత్రయతామాసాశ్చపల్లభా| నాడ్యోద్వాద
 శతావత్యఃకలాశ్చతదనంతరం| ఏకవింశస్తుపూర్తౌద్వాదశతత్సరం | పంచవింశతికాష్టాశ్చ నిమేషాదశ
 సాధికాగతి | చతుర్వ్యుగసహస్రస్యప్రమాణస్యబ్రహ్మదినస్యచతుర్దశభావిభాగేనప్రతిభాగమేకసప్తత్యేతత్స
 గాణిభవంతి- అవశిష్టతేచతుర్వ్యుగవల్కుం- తస్యచతుర్దశాంశోన్యాభావత్ గణితఃప్రతిమన్వంతరమేకసప్తతేరధిక
 త్యత్యధికః- సురాదీనాంప|| శ్లో || సప్తర్షయస్సుగాశ్చక్ర త్యత్యనేవపూర్వోక్తానామన్వంతరసాధికారిణాం| ౧౮| ౧౯|
 తమేవమన్వంతరకాలంమానుషాదైర్ద్విజగతితి- త్రింశతోక్త్యత్యదిద్వాఖ్యాం | త్రింశతోక్త్యగతి | నియుతాని
 లత్రాణి | ౨౦ | వింశతిదితి | పూర్వోక్తమధికంకాలందినా | ౨౧ | చతుర్దశశసుగతితి| బ్రాహ్మణ్యైమిత్తికః బ్ర
 హ్మని బ్రాహ్మిత్తః- ప్రతిసంచరఃప్రళయః| ౨౨| తదేతి| భూభువాదికమిత్యావస్థాస్సంధిః | ౨౩ | ఏకాణావత్య

కాణానతిః॥ త్రై లోక్య గ్రా ససహయోభగవదనుప్రవేశాదిశయాత్ బృంహితః : జ్ఞానబృంహిత ఇతిపాతెత్ ప్రజ్ఞీ
 వక్తృవాసనాజ్ఞానబృంహితః : శ్రీ జన్మరహస్యే - పురశురామాదివత్ బ్రహ్మణోవతారత్వవచనాద్భగవచ్చైష్ట్యా
 ఏవోద్భూతత్వావృతస్యభోగిశయానవచనమవిరుద్ధం-అవతారత్వేహియోగిచింత్యత్వంయుజ్యతే-బలభద్రాదివత్
 ఆత్మాపి॥ శ్లో॥ విష్ణుబ్రహ్మస్వయాధిపత్యమేవవ్యవస్థిత ఇత్యుక్తం యదా॥ శ్లో॥ యథాసుష్మావభగవానప్య
 య్యామేక ఏవహీత్యుక్త ఆప్యయ్యావచనంభోగిశయా వ్యవధానసహం - యథాచ॥ శ్లో॥ క్షీరోదేవసతి ప్రభురిత్య
 త్రక్షీరోదవాసఃశ్రీమధ్వానతనదివ్యమంటపయోగపీఠాదివ్యవధానసహః ఏవంబ్రహ్మభోగిశయాగత ఇత్యుక్తా
 పినాశీనరోరుహవ్యవధానసహం - తథాచశ్రీ విష్ణుభాషే॥ శ్లో॥ ఏకాణావేజగత్సప్తక బ్రహ్మణ్య మితతేజసి- కృష్ణ
 నాభిప్రా దోద్భూత కమలోదరశాయని - సంహృత్యవిశ్వంజలశాయినేషనమోనమః కైటభనాశనాయ - స్వనాభివ
 ద్దోదరశాయినేవ బ్రహ్మస్వయాపీఠతాయదేవ - స్వనాభికమలోద్భూతకమలోదరశాయనఇతివ - భగవతోజలశా
 యిత్యంబ్రహ్మణః పద్మోదరశాయిత్యంచోక్తం - తథాచశ్రీ హరివంశే - పూజోఽయగసహస్ర ఇత్యారభ్యకల్పతయే
 బ్రహ్మణాసహదేవానాంభగవదనుప్రవేశముక్తా॥ శ్లో॥ సహస్రశీరామపురుషోరుక్త వణాస్తస్మిన్వీరియఃసు
 ష్మావసతితేతస్మిన్ని తిభగవత్సమిలితాయిత్యముక్తా॥ శ్లో॥ బ్రహ్మతస్మిన్విలేఖితోజ్యోతిర్మాతావచారమానిశా
 యామివభిద్యోతేప్రాన్మట్టా-తేతత్తస్మనతి బ్రహ్మణసమిలితపత్నీతేవద్యేశయానముక్తా॥ ౧౪॥ జనస్థిరితి॥ తాం
 జాంహ్నిరారాత్రిం నైరంత్యేణశేతే- సృజతేపునః- త్రై లోక్యమితిశేషః॥ ౧౫॥ ఉక్తఘర్థాంనిగమయతి॥ ఎవ
 మితి॥ ఎవమిత్వ సైవపూర్వోక్తాబ్రహ్మదివసంఖ్యాదివక్షిత్వా - తస్యవర్షాణాంశతంపురమాయుస్తస్యాయూషః పరమ
 తిసంజ్ఞేత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఎకమితి॥ పరాధాంపరస్పాధామిత్యర్థః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానో విష్ణు
 చిత్రియ ప్రథమేశే తృతీయోధ్యాయః

౧౩॥ ఏకాణావేజగత్సప్తక బ్రహ్మణ్య మితతేజసి॥ భోగిశయాగతశ్చేతే త్రై లోక్య గ్రా
 సబృంహితః॥ ౧౪॥ జనస్థియోగిభిదేవః చింత్యమామోబ్జ సంభవః॥ తత్ప్రమాణాంహి తాంరాత్రిం
 తదంతేస్సజ్జతేపునః॥ ౧౫॥ ఏవంబ్రహ్మణోవషణం ఏవంవషణతంతతుతత్॥ శతంహితస్యవషణ
 కాం పరమాయుర్వహీత్యనః॥ ౧౬॥ ఏకమస్యాప్యతీతంతు పరాధాంబ్రహ్మణోనఘః॥ తస్యాంతేభూన్య
 హీకల్పః పాద్మ ఇత్యభివిశ్రుతః॥ ౧౭॥ ద్వితీయస్యపరాధాన్య వర్షమానస్యవై ద్విజా వారాహఇతిక
 ల్పాయం ప్రథమఃపరికీర్తితః॥ ౧౮॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణ ప్రథమేశే తృతీయోధ్యాయః

తి॥ భోగీశేషస్సెవశయనంతర్గతస్థాశేతే- త్రై లోక్య గ్రా సేనబృంహితః సంపృథ్థ ఇవ- యథాహికల్పిద్వహుభో
 జ్యంసంపాద్యయావత్ప్రప్తిభుక్త్యంతస్సంపాదనరక్షణాదిక్షేతంహిత్యాసుఖంశేతే- తద్వదిత్యర్థః : జ్ఞానబృంహితఇ
 తిపాతే త్రై లోక్య స్థైజ్ఞానమయైజేవైబృహదహితఃప్రా జ్ఞావస్థాయాంసమృద్ధ జ్ఞానానందఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ జన
 స్థిరితి॥ జనస్థిశ్చింత్యమానః- మహలోకస్థానామపితరాతే- వగతత్వాత్-తత్ప్రమాణాంబ్రహ్మహఃపరిమితాం
 తాంరాత్రిం- నైరంత్యేణశేతఇతిపూర్వేణసంబంధః॥ ౧౫॥ ఎవమితి॥ ఎవంభూతైరభూతా త్రై :వక్షమాసా
 దికల్పనయావషణం॥ ౧౬॥ ఎకమితి॥ మహీకల్పఇతిలవాంతరకల్ప ఎవపుష్కరప్రా మభావాదిగుణై ర్మహత్వా
 న్నహీకల్పఇత్యవ్యతే॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుభక్తగిరోరత్న శ్రీ ధరస్వామివిరచితప్రకాశాఖ్యశ్రీ విష్ణుపురా
 ణవ్యాఖ్యానాం ప్రథమాంశే తృతీయోధ్యాయః

౧౧ | ౨ | అథపాద్యకల్పకథావిషయాన్మహాప్రకృత్యాద్భుతానాదనంతరంవారాహకల్పవృత్తాంతవిషయమిదంవైష్ణవంపురాణమిదంకళయతుంప్రాక్సరాధాప్రారంభపాద్యంకల్పమనూద్యవరాహకల్పవృత్తాంతంప్రస్తాతి | అతీతకల్పేతి | తథోక్తమాత్మేన్ | శ్లో || ఏతదేవవైబ్రహ్మాంపాద్యకల్పేజగద్ధితం - సర్వభూతాత్మకంయత్ర త్వాద్భుమిత్వచ్యుతేబుధైః - వరాహకల్పవృత్తాంతమిధిపత్యపరాశరః - యాన్యాహధర్మనఖిలాంస్తద్భ్యుక్తరైష్ట్యవంవిదురితి - సత్త్వోద్రిక్తః భగవదనుప్రవేశాతిశయాత్ - తస్యైవవరాహాద్యవతారప్రసిద్ధేః | ౩ | ౪ | అత్ర బ్రహ్మనారాయణయోఃస్వరూపైక్యతంతాయాం మన్వాదయస్తయోభేదవరంసాగారాయణవిషయం శ్లోకముదాహరణీత్యాహ | ఇమంచేతి | ౫ | తమేవశ్లోకందశయతి | ఆపత్తితి | బ్రాహ్మరూపేత్రమోనుదత్తిప్రకృతేపరమకారణభూతోభగవాన్ అవినాశితేనసర ఇత్వచ్యుతే - తత్ప్రప్త్యాః ఆపోనారాః - అచ్ఛబ్దఃస్వబ్దతత్త్వాంతరప్రదేశానపితః | శ్లో || సరాజ్జాతానితత్త్వాని నారాణీతితతోవిదుః | తాన్యేవచాయనంతస్య తేననారాయణస్త్వైతేభిత్వాదిదేశానవాత్ - అస్థాయనమనుప్రవిష్టవ్యవరీరం | శ్లో || యదంబువైష్ణవఃకాయత్తివత్కృతిః - పూర్వంబ్రహ్మస్త్వేష్టః ప్రాక్ - కారణభూతేభగవతినారాయణశబ్దనిర్వచనాత్తస్యకార్యభూతాత్ బ్రహ్మనోభేదత్తిభావః | ౬ | తోయాంతామితి | తోయాంతాంసమహీమితిపాతాంతరం - తోయోనాంతోనాశోయస్యాస్తాం - అనుమానాత్ - సోవశ్యత్వప్రకరణణమితిపుక్తరచణలింగదశనాత్ జ్ఞాత్వా - నారాయణమూలేరన్యాంమత్స్యమాగ్నాదికాంస్వతనుంయథాపురాతకరోత తథావారాహంపూజమాస్థితస్తోయంప్రవివేశేత్యన్వయః | ౭ | ౮ | వేదేతి | వేదయజ్ఞమయంపూజం

శ్రీకృష్ణాయనమః || శ్రీమత్రైయః || బ్రహ్మనారాయణాభ్యోషాకల్పదౌభగవాన్యథాసంజానర్వభూతాదితన్వేపదమహామునై | ౧ | శ్రీసరాశరః || ప్రజాస్థనజాభగవాన్ బ్రహ్మనారాయణాత్మకః ప్రజాపతిపతిర్దేవోయథాతన్వేనిశామయ | ౨ | అతీతకల్పవసానేకాసుప్ర్యుత్థితఃప్రభుః | సత్త్వోద్రిక్తత్వస్తదా బ్రహ్మరూప్యం లోకమవైక్షత | ౩ | నారాయణఃపరోచింత్యః పరేహమపిప్రభుః | బ్రహ్మస్వరూపీభగవాన్ అనాదిసర్వసంభవః | ౪ | ఇమంచోదాహరంత్యత్ర శ్లోకంనారాయణంవ్రతిశ్చ బ్రహ్మస్వరూపిణం దేవం జగతః ప్రభవాప్యయమ్ | ౫ | ఆపోనారాత్తిప్రాకాపోవైసరసూనవః | అయనంతస్యతాఃపూర్వంతేననారాయణఃస్త్వతః | ౬ | తోయాంతస్థాంమహింజ్ఞాత్వా జగత్త్యేకాణావేప్రభుః | అనుమానాత్తదుద్ధారంకర్తుంకామఃప్రజాపతిః | ౭ | అకరోత్ప్రవహామన్యాంకల్పాదిమహా

పూర్వోపక్షిప్తమేవ బ్రహ్మంసగంప్రసక్తానప్రసక్తాంతరితంశ్రీతుకామోమైత్రైయఃపువృత్తిః | బ్రహ్మతి | ౧ | ౨ | వ్రతిజ్ఞాతంప్రజాసగంపూజయిష్యత్ - ప్రథమంతదాధారభూతాయాభూమెరుద్ధారంప్రమాహ | అతీతకల్పేత్యాదినా | అతీతకల్పవసానత్తితి | నిశాయాంసుప్తిఃప్రస్వాపస్తస్మాదుద్ధితః - సత్త్వోద్రిక్తః దృశ్యతేహినిద్రావసానైప్రబుద్ధానాంప్రసన్నకరణత్వపక్షానప్రత్వాతితయః | ౩ | నారాయణత్తితి | సర్వసంభవః విశ్వప్రస్థా | ౪ | బ్రహ్మనారాయణసంజ్ఞాం పున్యత్వాదయతి ఇమంచేత్యాదినా | ఇమంచేతి | బ్రహ్మస్వరూపిణంనారాయణంప్రతి | ౫ | ఆపత్తితి | బ్రహ్మస్వరూపోస్త్వన్న భాసరః పురుషోత్తమఃతస్మాజ్జాతాఆపోనారాః - తదుక్తం | శ్లో || తాన్వనాస్త్వీర్వస్వప్తేసుసహస్రంపరివత్సరా - తేననారాయణోనామయథాపః పురుషోద్భవాత్తితి | ౬ | తతఃకేమతాహం తోయాంతేత్యాది శుషత్వాదోనద్వాభ్యాం | తోయాంతస్థానిమితి | తోయస్యోపరిపుక్తరచణాంస్వప్తే తదధిష్ఠానానుమానాత్తోయస్యంతమహింజ్ఞాత్వా - తదుద్ధారంకర్తుంకామిచ్ఛానారాయణోన్యాంతనుంతదుద్ధారియోగ్యామకరోదిత్యన్వయః - పురాయథామత్స్యమాగ్నాదికాంతసుంకల్పాదిమహత్యాగ్నార్కభావకరోత - తథోపశ్రుతిః - సోవశ్యత్వప్రకరణణమితిప్రతి - సోమన్యతః - సైవైతత్ - యస్త్వనిదమధితివృత్తిః - సవరాహంపూజావశ్యత్వోపన్యమజ్జతేనవృత్తిమధాభాతేభిత్వాది - అథవారాహంపూజపురాస్థితస్తోయంప్రవివేశేత్యుత్తరేణాన్వయః | ౭ | ౮ | వే

వేదయజ్ఞమయత్వేనసమావసేయం - వేదవైదికధర్మైర్హౌధార్యతత్త్వవిభావః - స్థితౌస్థితఃస్థితీనిమిత్రమాస్థితః - స్థితీ
 రాత్నారక్షణస్థిరచిత్తః | ౯ | జనలోకేతి | అభిష్టుతఃస్పృష్ట్యథాముద్వీగితమహిమా - స్థూయమానాహిదేవతాః
 యేణవధాతత్త్వవిభావః | ౧౦ | ౧౦ | సమత్తితి | మాముద్ధరతస్మాత్ప్రళయార్థైః త్వత్తత్త్వతాత్పర్యానా |
 ౧౧ | త్వమితి | త్వన్తయాత్వన్తయాత్వమపాదానా | ౧౩ | సమత్తితి | పరమాత్మాత్మ పురుషాదిచతురూపవిలక్ష
 ణస్వరూప-అవ్యయే-అనిరుద్ధాదయః పురుషాచ్యుతసత్యవాసుదేవాభ్యాః | ౧౪ | త్వమితి | బ్రహ్మాత్మాదిబ్రహ్మవి
 ఘ్నురుద్రహవధర | ౧౫ | సంభక్షయత్వేతి | శేషస్వపిషి | ౧౬ | ౧౭ | ౧౮ | యత్కించదితి | మనసాగ్రాహ్యంసుఖా
 ది - చతురూపాదిగ్రాహ్యంయూపాది - బుద్ధ్యాపరిచ్ఛేద్యంవ్యాప్తినబంధజ్ఞానాదినాప్రమాణాంతరపరిచ్ఛేద్యం |
 ౧౯ | త్వన్తయేతి | మాధవీమాధవస్యేయమితిమాధవీ | ౨౦ | జయేతి | అఖిలజ్ఞానమయసర్వజ్ఞ - స్థూలమయస్థూలం
 జగత్త్వయ - స్యక్తంమహదాది త్వయ | ౨౧ | పరాపరాత్మస్థితి | పరాపరాత్మాత్మత్వ-ప్రస్థానికృష్టయోరాత్మభూ

యథాపురా | మత్స్యకూర్మాదికాంతద్వద్వారాహంవపురాస్థితః | ౨ | వేదయజ్ఞమయంయూపాంతశే
 షజగతఃస్థితౌ | స్థితీ తస్థితీ రాత్నాసర్వాత్నాపరమాత్మాప్రజావతిః | ౯ | జనలోకఃకత్వేస్థితైస్సనకాద్యైర
 భిష్టుతః | ప్రవివేకతత్వాతోయమాత్మాధారోధరాధరః | ౧౦ | నీరీక్ష్యతంతవాదేవీ పాతాళతలమాగత
 మ్ | తుష్టావప్రణతాభూత్వా భక్తీనమ్రావసుంధరా | ౧౧ | పృథివ్యువాచ | సమస్తేపుండరీకాక్షతు
 భ్యంశంఖగదాధర | మాముద్ధరాత్నాదద్యత్వం త్వత్ప్రహంపూర్వముద్ధితా | ౧౨ | త్వయాహముద్ధృ
 తాపూర్వంత్వన్తయాహంజనాదాన | తథాన్యానిచభూతానిగగనాదీన్యశేషతః | ౧౩ | సమస్తైపర
 మాత్మాత్మాపురుషాత్తన్నమోస్తుతే | ప్రధానవ్యక్తభూతాయకాలభూతాయతేనమః | ౧౪ | త్వం
 కతాపర్వభూతానాం త్వంపాతాత్వంవినిశక్యతే | స్వగౌరవిమప్రభోబ్రహ్మవిఘ్నరుద్రాత్తరూప
 ధృత్ | ౧౫ | సంభక్షయత్వానకలంజగత్యేకాణవీక్యతే | శేషేన్యమేవగోవిందచింత్యమామోమనీషి
 భిః | ౧౬ | భవతోయత్పరంహంసంతన్నజానాతీకత్వేన | అవతారేషుయద్రూపంతదవశంతిదివాకసః ||
 ౧౭ | త్వమారాధ్యపరంబ్రహ్మయాతాముక్తింముముక్షువః | వాసుదేవమనారాధ్యకోమోక్షంసమ
 వాప్స్యతి | ౧౮ | యత్కించనసాగ్రాహ్యంయద్రూపంపరురాదిభిః | బుద్ధ్యావయత్పరిచ్ఛేద్యం
 తద్రూపమఖిలంతవ | ౧౯ | త్వన్తయాహంత్వదాధారాత్వత్ప్రస్తాత్వత్ప్రమాశ్రయా | మాధవీమితి
 లోకోయమభిధతైతతోహిమాం | ౨౦ | జయాఖిలజ్ఞానమయజయస్థూలమయావ్యయ | జయాసంతజ
 యావ్యక్తజయవ్యక్తమయప్రభో | ౨౧ | పరాపరాత్మాసర్వాత్మా జయయజ్ఞవతేనమః | త్వంయజ్ఞ

దేతి | వేదయజ్ఞమయంయూపమాస్థితః - యతః అశేషజగతఃస్థితౌస్థితః - వేదయజ్ఞాధీనత్యాజ్ఞగతస్థితే | ౯ | ౧౦ |
 విరీత్యైతి | తదా - వసుంధరాతదధిష్ఠాత్రీజీవీ - తంతుష్టావ | ౧౧ | సమత్తితి | అస్మాత్పాతాళతలన్నాముద్ధర - త్వత్తో
 హతోరహముద్ధితాత్పర్యానా ఉద్గతా | ౧౨ | త్వయేతి | కారణమపిమమవగగనాదీనాంవత్వమేవేత్యాహ - త్వన్త
 యేతి - త్వన్తయాహంపాదాననిమిత్రత్వాదికంసాధయంతి | ౧౩ | పరబ్రహ్మస్వరూపేణపూర్వోక్తపురుషాదిచతు
 రూపేణప్రణమతి | సమస్తత్తితి | ౧౪ | త్వమితి | బ్రహ్మాదిరూపేణస్పృష్ట్యదికతాత్పర్యమితి - పాతాళాలకః | ౧౫ | సం
 భక్షయత్వేతి | శేషేన్యమనంకరోషీతి శేషః | ౧౬ | ౧౭ | దివాకసామపిముముక్షూణామపిత్వమేవభావనీయత్త్వయాహ
 త్వమితి | ఎవం బ్రహ్మమూర్తికార్యామేవారాధ్యముక్తింప్రాప్తాః | ౧౮ | యత్కించదితి | మనసాగ్రాహ్యంసం
 కల్ప్యం - బుద్ధ్యావయత్పరిచ్ఛేద్యంఅధ్యవసాయం | ౧౯ | మమత్వదధీనత్వంలొకప్రసిద్ధమేవేత్యాహ | త్వన్తయే
 తి | త్వత్ప్రమాశ్రయాత్వత్పరజ్యేత్యై హేతుభిః - తతలరభ్యమామయంలొకోమాధవీంత్వదీయామభిధతే | ౨౦ |
 ౨౧ | పరాపరాత్మస్థితి | పరాపరంకారణంకార్యం - ఉద్వనీవంవా - తదాత్మాతక్రూప - యజ్ఞఫలదత్తస్య - వసు

త-వచటూరః అనుక్రొ వడిత్యుదినం ౧౧ ౨౨ త్వమితి॥ యజ్ఞ పురుషో యజ్ఞాధిపతా-తారాః కృత్తికాద్యాః
నక్షత్రాణి దేవగ్రహాః ౨౩॥ మూర్తామూర్తామితి॥ మూర్తాంసర్వగతం ద్రవ్యం-దృశ్యం ప్రత్యక్షం ౨౪॥ ఎవమి
తి॥ పరిఘఘటమితి వరాహజాతిధ్వన్యనుకృతిః- గజానం-భౌత్రానుమోదన ప్రకారః ౨౫॥ తతః ౨౬॥ స్ఫుటం వికసి
తం- నీలోత్పలవత్తవత్-స్త్రిగళ్యామః ౨౬॥ ఉత్తిష్ఠ తేతి॥ తత్సంప్లవాంభ ఇతిపాతాంతరం-తత్సంప్లవాంభః తదభి
షేకజలం- భగవన్మఖనిశ్వాసస్య వేదమయత్వా తత్త్వే రితశీకరస్పృశాదతిపాదనత్వం ౨౭॥ తస్య వాఎతస్య మా
హాభూతస్య నిశ్వాసితమేతస్య స్పృశాదత్య త్యాదిశ్రుతేః- అంభోవిశేషణం వాపవిత్రతాపదమితి ౨౮॥ ప్రయాంతి
తి॥ వరాహస్యఖురాగ్రేణ విక్షతేవిదీర్ణేరసాతలెనతిలభః అండకటా హేప్రయాంతిన్- కృతశబ్ద సంతతిక్రియావి
శేషణం- తథాశ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరగంగావ్యాప్తాపాతాభాన్యధిక్యత్వం ౨౯॥ రోక్ష భామాదభోయాతారాద్రు
తేజసః దారుణంత్రాప్యవిలయం నూతావారాహం లోకమాగతా॥ వారాహలోకే బ్రహ్మాండ మధోద్భేదభిన్న
వాహినిః ౩౦॥ దైవైవ తేన సాదేహిన్వాంయోనిం పునరాగతేతి ౩౧॥ ఉత్తిష్ఠ తథితి॥ రోమాంతరస్థామునయ్యభిజనలో
కం యావత్తావద్రోమ ప్రసారణాదిభావః- స్తవంతిస్తేతి శేషః ౩౨॥ తమితి॥ తోషవరీతచేతనః తోషేణ ఆనందే
కవరీతాని వ్యాప్తాని చేతాని మనాంసియేషాంతే- అతినమ్ర కంధరాః ప్రీతిభారేణ- నీరతరోద్ధతేక్షణం నిర్విశంకో

స్తవం వచటూరస్తవమోంకారస్తవమగ్నయః ౩౩॥ త్వం వేదాస్తవం తదంగాని త్వం యజ్ఞ పురు
షోహరే సూర్యాగయోగ్రహస్తారానక్షత్రాణ్యుఖిలానిచ ౩౪॥ మూర్తామూర్తామదృశ్యం చ
దృశ్యం చ పురుషోత్తమః ౩౫॥ క్తం యచ్చ నైవోక్తం మయా త్ర పరమేశ్వరః ౩౬॥ తత్సర్వం త్వం న మస్తుభ్యం
భూయోభూయో న మోనమః ౩౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఎవం సంనూయమానస్తుభ్యధి వ్యాప్తివిధరః॥ సా
మస్తరధ్వని శ్రీమాన్ జగజ్జాపరిఘఘటమ్ ౩౮॥ తతస్సముక్తి పృథరాం స్వదం ప్రయామాహావరా
హః స్ఫుటపద్మలోచనః ౩౯॥ రసాతలామత్పలవత్తనస్త్రిభః సముక్తితోనీలవ్రవాహలోమహాః ౪౦॥ ఉత్తి
ష్ఠ తాతేనముఖానిలాహతం తస్సంభవాంభోజనలోకసంక్రయాన్ ౪౧॥ సనందనాదీనపకల్పమాన్సునీంశ్చ
కారభూయోపివేత్రతాపదమ్ ౪౨॥ ప్రయాంతి తోయాని ఖురాగ్రవిక్షతేరసాతలెభః కృతశబ్ద సంత
తిః ౪౩॥ శ్వాసానిలాస్తాః పరతః ప్రయాంతి సిద్ధాజ నేయేనియతం వసంతి ౪౪॥ ఉత్తిష్ఠ తస్తస్య జలాగ్రా
కుక్షేర్నహావరాహస్యమహీం విగృహ్య ౪౫॥ విధూన్యతో వేదమయం శరీరం రోమాంతరస్థామునయ్యస్తువంతి ౪౬॥
౪౭॥ తంతుష్టాన్త్రోషవరీతచేతనోతోకేజ నేయేనివసంతియోగినః ౪౮॥ సనందనాద్యన్యతినమ్ర కంధ

టూరః వచడితవంక్రస్తద్వాచ్యేవా ౪౯॥ త్వమితి॥ యజ్ఞ పురుషో యజ్ఞ మూర్తాః యజ్ఞారాధ్యోవా- తారాః తి
శ్విన్యాద్యాః అన్యాదినక్షత్రాణి- విపరీతం వా- ఉభయధాపిత్రయోగదశతోనా ౫౦॥ మూర్తామూర్తామితి॥
మూర్తాంసర్వగతం ద్రవ్యం- కఠినం వా- అన్యశ్యకస్య ప్రత్యక్షం- తేన మోనమః- భూయోభూయో ఇత్యాదరాధాః ౫౧॥
ఎవమితి॥ సామస్తరం ఎవధ్వనియోస్యసః- ఇదానిం వారాహకూపమనుకృత్య పరిఘఘటం తద్గీత్యనుకృతం- జగజ్జా
వ్యనదత్ ౫౨॥ తతః ౫౩॥ ఉత్తిష్ఠ తేతి॥ నిమగ్నమౌనానామనీ భూయోపివేత్రతాపదం వకార- ప్రత్యాశ
యామా సేతిపాతాంతరే- ప్రకషేణత్యాయమాసతినిర్మలానకరోత్ ౫౪॥ ప్రయాంతితి॥ వరాహస్యఖురాగ్రే
ణ విక్షతేవిదీర్ణేరసాతలెనతి- తేన ద్వాదేణ- అథస్తాత్తోయాని ప్రయాంతి- కథం- కృతాశబ్ద సంతతిః మహాఘోషాయ
భావవతిశథా- సప్రవ్యంతపాతే కృతాశబ్ద సంతతియోన్మితా రసాతలెతస్మిన్నభః ప్రయాంతి త్యథాః- శ్వాసాని తే
నీలస్తాః ప్రీతాః- జనేజనలోకే ౫౫॥ ఉత్తిష్ఠ తథితి॥ విగృహ్య విశేషేణ గృహీత్వా- రోమాంతరస్థామునయ్యభిజన
లోకం యావత్తావద్రోమ ప్రసారణాదిభావః ౫౬॥ తమితి॥ తోషేణ వరీతం వ్యాప్తం చేతోయేషాంతే- తారతంత్ర

దాతేక్షణమిత్యుక్తః ॥ ౩౦ ॥ జయేతి ॥ ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం - కేశవేతి శ్లో ॥ కథితి బ్రహ్మణో నామ చ శోహంతే
త్వదేహీనాం ॥ ఆవాంతవాంగసంభూతా తస్మాత్కైశ్వనామవానిమహాభారతే - ప్రసూత్యాదీనాంతస్వమేవ హే
తుః - ఈశ్వరశ్చనియంతా - పరమంచయత్పదం ముక్తస్వరూపం - తచ్చత్వత్తోనాన్యత్ - తత్పరమం పదం తస్వమేవేత్యుక్తః
తస్యత్వదనీనత్వాత్ ॥ ౩౧ ॥ పాదేష్వీతి ॥ యజ్ఞా అగ్ని ధ్రోమాద్యాః - చిత్రయః కంక చితాద్యానివయనాని ఉత్తరశ్ర
తుమాత్తరవేదిస్థానీయాని ॥ ౩౨ ॥ విలోచన ఇతి ॥ రాత్ర్యహనీచంద్రాకోపలక్షితోయాజ్ఞేయకారా - సర్వాస్యదమి
తిపాతేనర్వపణాశ్రయత్వాత్సర్వాస్యదంబ్రహ్మప్రణవః - సటాస్కంధరోమాణి ॥ ౩౩ ॥ స్రుక్తుండేతి ॥ ప్రాగ్విశ్వా
శః పత్ని శాలాయాః ప్రాగ్విశ్వః సత్రం ఆసన్నో పాయచోదనాచోదితోయాగః - పూతాంతటాకభూతాది - ఇష్టం య
జ్ఞాది ॥ ౩౪ ॥ పదక్రమేతి ॥ పదక్రమాభ్యాం ఆక్రాంతం వ్యాప్తం - అనంతం ఆదౌ చ స్థితం - శబ్ద బ్రహ్మేత్యుక్తః - అక్ష

రాధరాధరంతారతరోద్ధతేక్షణమ్ ॥ ౩౦ ॥ జయేత్వరాణాం పరమేశ్వరే ప్రభోసదాశంఖాకానివ
క్రభృత్ ॥ ప్రసూతినాశస్థితి హేతుశ్వరస్వమేవ నాన్యత్పరమంచయత్పదమ్ ॥ ౩౧ ॥ పాదేష్టువేదా
స్తవయూపదం ప్రదంతే మయజ్ఞాశ్చిత్రయశ్చవక్త్రై ॥ హుతాశజహూస్వీతనూరుహాణి దధాః
ప్రభోయజ్ఞపుమాంస్తస్వమేవ ॥ ౩౨ ॥ విలోచనైరాత్ర్యహనీమహాత్మాసర్వాత్కంబ్రహ్మపరంశిరస్తే
సూక్తాన్యశేషాణీసటాకలాభాః పూణం సమస్తాని హవీషీదేవ ॥ ౩౩ ॥ స్రుక్తుండసామస్వరభీరనాద
ప్రాగ్విశ్వకాయాభిలసత్రసంధే ॥ పూతేష్వదమశ్రవణోసిదేవసనాతనాత్మాభగవత్ప్రసీద ॥
౩౪ ॥ పదక్రమాక్రాంతభువంభవంతమాదిస్థితిం చాక్షరవిశ్వమూలే ॥ విశ్వస్యవిద్యః పరమేశ్వరోసిప్ర

త్యుచ్చైచ్చసాచాపుద్ధతేక్షణశ్చసన్నతదృష్టిః తం - దీరతరోద్ధతేక్షణమితిపాతే నివిశంకోదారేక్షణమిత్యుక్తః ॥ ౩౦ ॥
జయేతి ॥ జయేత్వరాణాం పరమేశ్వరః పరమితిపాతే ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం పరమేశ్వరః - అతోజగతః ప్రసూత్యా
దీనాం స్వమేవ హేతుః - ఈశ్వరశ్చనియంతా - యచ్చపరమం పదంతదపిత్యత్తోనాన్యత్తత్వమేవ ప్రభోసదాశంఖాకానివ
హేత్యుక్తః - పూతాంతరం ముగ్ధం ॥ ౩౧ ॥ పరత్వేన స్రుత్వా ప్రస్తుతావతారరూపం యజ్ఞరూపకేణ స్తువంతి పాదేష్వి
త్యాదిప్రీతిః ॥ పాదేష్వీతి ॥ యజ్ఞపుమాంస్తస్వమేవేతి ప్రతిజ్ఞా - తత్సంపాదనం పాదేష్విత్యాదిభిః - చతుస్సంఖ్యత్వాత్ ॥
యజ్ఞాం త్యాచ్చవేదాయజ్ఞమయస్యతస్యపాదత్వేన నిరూప్యంతే - యూపవచున్నతాదంస్త్రాయస్యసః తస్య సంబు
ద్ధిః హేయూపదం ప్ర - తపదంతేషు - యజ్ఞాః పురోదాశాః - భక్షణార్థత్వాత్ - యజ్ఞాదంతే త్వేన నిరూప్యం తే - చిత
యః శ్వేనచితం చిన్మీతకంకచితం చిన్మీతేత్యాది శ్రుత్యుక్తాః యజ్ఞస్థలانی - తాశ్చితయోవక్త్రస్థానీయాః - హవిర్హే
ళధానీయత్వాత్ - ఎవంసర్వత్రకేచిత్సాన్యమూహనీయం - హుతాశోగ్నిజిహ్వోయస్యసః - దధాః తవతనూరు
హాణి ॥ ౩౨ ॥ విలోచన ఇతి ॥ రాత్ర్యహనీతమః ప్రకాశధర్మకేతవః విలోచనై - నిమిషోన్మేషాభ్యాంతయోరపితమః
ప్రకాశధర్మకత్వాత్ - పరంబ్రహ్మతవశీరః ఉత్తమాంగం - సూక్తానివైష్ణవాదీని సటాకలాపః - స్కంధకేసరసంధ
భాః ఋక్సంధభాహుతత్వాత్ - సమస్తాని హవీషీషు - పూణం పూణేంద్రియః గంధవహత్వసామ్యాత్ ॥ ౩౩ ॥ స్రు
క్తి ॥ స్రుక్తుండేత్యాదివత్సారిసంబోధనాని - స్రుక్జహూః కుండం ముఖం యస్య - వరాహముఖాకారత్వాత్ స్రు
చః - సామస్వరవివధిరో నాదోగంధిరో నాదోయస్య - ప్రాగ్విశ్వః అగ్ని శాలాయాః పూర్వభాగః ॥ శ్లో ॥ పూర్వభాగో
గ్ని శాలాయాః ప్రాగ్విశ్వః పరికీర్తిత ఇతివచనాత్ - ప్రాగ్విశ్వః కాయోమధ్యభాగోయస్య - అఖిలాని సత్రాణి
దాదృశాహాదీని సంధయాయస్య - తెషాంత్రివృత్తం చదశాద్యహస్సంపత్తిరూపత్వాత్ - పూతాంతా తోధర్మః ఇ
ష్టం శ్రౌతధర్మః - తోత్రవణేయస్య సత్వమపి సనాతనాత్మని త్యమూలే ॥ ౩౪ ॥ తమపపాదయః ॥ పదక్రమేతి ॥
పదక్రమేణ పాదవిక్షేపేణ ఆక్రాంతా వ్యాప్తాభూయోనతభాభూతం - భవంతం విశ్వస్యాదిస్థితిం జనకంపాలకంచ
వీర ఇత్యన్వయః - అతః పరమేశ్వరోసి - నాశ్చత్వమేవాసి - నాశ్యతే ప్రాధ్యతే ఇతి నాశః అభిప్రేతమథం యా

రఃఅకారాదివర్ణాత్మకః- సాధః ప్రాథమ్యః- స్వామీవా|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| పరమార్థాశ్రితి|| పరమార్థాస్పృశ్యః-త్వ
ద్వ్యతిరిక్తః పరమార్థోనాస్తి|| శ్రు|| బహుస్యాం- సబ్ర-హ్మసశివస్సహరి స్సేంద్రసోనీతుః- పరమస్వ రాట్- నేహ
నానాస్తి- తస్మాజ్జడైస్వయం బ్రహ్మ-సర్వగత్వాదనంతస్య-సవివాను ప్రవిశ్యే-సచ్చత్యచ్ఛాభవత్- హరిరఖిలాదిభిరుదీ
ర్యతే-హ-రేనఃకించిద్వ్యతిరిక్తమస్తిత్వాదిభ్యః- తత్ర హేతుః- యోనోపాదానభూతేనత్వయైతచ్చరాచరంవ్యాప్తం-
తస్యతవైవచరాచరాత్సనోమహిమా- అతఃత్వదాత్మకమేవేదంసర్వమితి- త్వదన్యః కోపిపరమార్థోనాస్తితిభావః||
౩౮|| యదేతదితి|| యదేతజ్జగద్వృత్త్యేజ్ఞానాత్తనాత్వయాత్తతయావ్యాప్తత్వాదేతత్వమూతం మూర్తిః- త
స్మాదయోగినః త్వదాత్మకత్వానుభవసాధనయోగవిరహిణః ఎతత్త్రైవలదేవమనుష్యాదిరూపమితిభ్రాంతిజ్ఞానేన
వశ్యంతి|| ౩౯|| వస్తుతస్త్వదాత్మకస్యజగతః కేవలదేవమనుష్యాదిరూపత్వేనదశేనమేవనవరంభ్రామః- జ్ఞానాకా
రాణామాత్మనాం దేవమనుష్యాద్యథాకారత్వదశేనమపిభ్ర- మిత్యాహ|| జ్ఞానస్వరూపమితి|| జ్ఞానస్వరూపంజ్ఞా
నాత్మకమిత్యర్థః- అత్రజ్ఞానశబ్దేనజ్ఞానగుణసారత్వాత్ప్రత్యగాత్మేచ్ఛ్యతే- నాయోగ్యోకః పరవిషయః యుక్త్యచ్చ
బ్దదశేనాత్- ప్రకృతిపురుషవివేకవివేకానాస్తి- కుతస్త్వదశేనమితిభావః|| ౪౦|| యేపునర్బుధాద్ధిమంతః జ్ఞానస్వరూ
పాత్మవిదః సర్వస్వహే భగవదాత్మకత్వానుభవసాధనయోగయోగ్యపరిశుద్ధ మనసశ్చ- తేదేవమనుష్యాదిప్రకృతివ
రిణామవివేకరూపమఖిలంజగచ్చరీరాతిరిక్తజ్ఞానస్వరూపాత్మకంత్యచ్ఛరీరంచవశ్యంతిత్వాహ|| యైత్వితి|| ౪౧|| ప్రసీదే

సీదనాథోసంచరాచరస్య|| ౩౫|| దంష్ట్రగ్రవిన్యస్తమశేషమేతద్బ్రూమండలంనాథవిభావ్యతే|| విగా
హతఃపద్మవనంవిలగ్నం సరోజినీవత్ర మివోడవంకమ్|| ౩౬|| ద్యావాపృథివ్యోరతులప్రభావయదంతరం
తద్వపుషాతవైవ|| వ్యాప్తంజగద్వ్యాప్తీసమర్థాదీప్రేహితాయవిశ్వస్యవిభోభవత్సం|| ౩౭|| పరమా
ర్థస్త్వమేవైకో నాన్యోస్తిజగతఃవతే తవైవమహిమాయేన వ్యాప్తమేతచ్చరాచరమ్|| ౩౮|| యదే
తద్వృత్త్యేమూతంమేతద్జ్ఞానాత్మనస్తవ|| బ్రాంతిజ్ఞానేనవశ్యంతిజగద్రూపమయోగినః|| ౩౯|| జ్ఞాన
స్వరూపమఖిలంజగదేతదబుద్ధయః|| అర్థాన్వరూపంవశ్యంతోభ్రామ్యంతేమోహసంప్లవే|| ౪౦|| యే
తుజ్ఞానవిదశ్శుద్ధచేతస సైఖిలంజగత్|| జ్ఞానాత్మకంప్రవశ్యంతిత్వద్రూపంపరమేశ్వర|| ౪౧|| ప్రసీద

భనీయశ్చసీత్యర్థః- పదక్రమాక్రాంతమనంతమాదిస్థితం త్వమేవేతిపాతే- భోఅతుర- భోవిశ్వమూలే-త్వయా
పదక్రమైరాక్రాంతమనంతంవిశ్వం- తస్మాత్త్వమేవవిశ్వస్యాదిస్థితం కారణం- పరమేశ్వరత్వ సాధశ్చసీతవయం
విద్యః అతః ప్రసీదత్యన్వయః|| ౩౫|| కించ|| దంష్ట్రగ్రేతి|| తేతవదంష్ట్రగ్రేవిన్యస్తంస్థితమేవభూమండలం- ఊ
డవంకంధృతవంకం- సరోజినీవత్రం సరోజవత్ర మివవిభావ్యతే- కథంభూతంసరోజవత్రమివ- పద్మవనంవిగాహతః
ప్రవిశ్యవిహరతః అథాత్ గజేంద్రస్య- తవైవదంష్ట్రగ్రేవిలగ్న మిత్యర్థః|| ౩౬|| ద్యావాపృథివ్యోరితి|| ద్యా
వాపృథివ్యోర్యంతరంగం అంతరిక్షంతవైవపుషావ్యాప్తం- జగద్వ్యాప్తీసమర్థాదీప్రయోయస్య భోతథాభూత-
జగద్వ్యాప్తీసమస్తాదీప్రే- ఇతిపాతాంతరంగుగమం|| ౩౭|| తవపుషావ్యాప్తమేవైత్సుక్తిప్రతీతవ్యాప్యవపాదేన
పరమార్థమాహుః|| పరమార్థాశ్రితి|| అన్యశ్చేన్నాస్తికథంతేహాత్మయావ్యాప్తమిత్యుక్తం- తత్రాహుః- తవై
వమహిమామాయా ప్రభావః- కోసా- యేనమహిమ్నా వ్యాప్తమేతచ్చరాచరంజగత్ సవే|| ౩౮|| వ్యాప్త్యాజగత్
స్తవవైలక్షణ్యమాహుః|| యదేతదితి|| తవయదేతన్నూతంభూతాత్మకం జీవరూపందృశ్యతేనైతద్జ్ఞానాత్మమోజ్ఞాన
ఘనస్యతవజ్ఞానమయమేవభావం- జ్ఞానాత్మకంతవేతివాపాతః- అయోగినస్త్యజ్ఞాః భ్రాంతిజ్ఞానేన జగద్రూపంభూ
తమయంవశ్యంతిత్వర్థః|| ౩౯|| ఇదంవరాహరూపంత్యయాలీలయాకృతంజ్ఞానాత్మకమితికింవక్తవ్యం- యతోవస్తు
తస్యద్రూపావ్యతిరేకజ్జగదపిజ్ఞానమిత్యాహుః|| జ్ఞానస్వరూపమితి|| మోహమయసంప్లవేనసంసారసాగరే|| ౪౦|| జ్ఞా
నాత్మకమేవసర్వమిత్యప్రసీద్వదనుభవంప్రమాణయతి|| యైత్వితి|| జ్ఞాయతేనేనైజ్ఞానంవేదాంతపురాణాది- తద్వ

తా. శ్రీ విష్ణు పురాణే - సహ్యాభ్యాసే - ప్రథమాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః

తి॥ భావాయజగతామితిపాఠే భావాయసద్భావాయ ॥ ౪౨ ॥ సత్త్వోద్రిక్తోసీతి॥ సత్త్వోద్రిక్తోసి ఆతఃపరోపకారకోసి॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ తస్యేతి॥ వితతత్వాత్ విస్తృతమృత్పిండకారసంస్థానత్వాత్ - మృత్పిండతాహ్యమృత్సంజ్ఞానతతుశరావాద్యాకారా ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ప్రాగితి॥ ప్రభావేనసంకల్పేన - అమోఘవాంఛితః సత్యకామః॥ ౪౮ ॥ భూవిభాగమితి॥ భూరితి పాతాళానామవృషలక్షణం ॥ ౪౯ ॥ బ్రహ్మరూపేతి॥ చతుర్వక్త్రధరఇతి హరే బ్రహ్మరూపధరతయాచతుర్వక్త్రత్వంసంపదం ॥ ౫౦ ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ సృజ్యశక్తయః జీవానాం ప్రాచీనస్తకృతికర్తృవాసనాః॥ ౫౧ ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ నిమిత్తమాత్రమేనంపరమపురుషంముక్త్యానాన్యత్కరించిత్వేషకారణమపేక్ష

సర్వసర్వాత్కవాసాయజగతామిమామ్ ఉద్ధరోస్త్విమమేయాశ్చ శంసోదేహ్యబ్జలోచన ॥ ౪౨ ॥ సత్త్వోద్రిక్తోసిభగవన్ గోవిందపృథివీమిమామ్ సముద్ధరభవాయేశశంసోదేహ్యబ్జలోచన ॥ ౪౩ ॥ సగన్త్రవృత్తిభగవతోజగతాముపకారిణీ భవత్సేవానమస్తేస్తుశంసోదేహ్యబ్జలోచన ॥ ౪౪ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఏవంసంస్తూయమానస్తు పరమాత్మామహీధరః॥ ఉజ్జహరక్షితింక్షిప్రం న్యస్తవాంశ్చేనుహంభసి ॥ ౪౫ ॥ తస్యేపరిజలోసుమహతీనౌరివస్థితా॥ వితతత్వాత్తుదేహస్యనమహీయాతి సంప్లవమ్ ॥ ౪౬ ॥ తతఃక్షితింసమాంకృత్వా పృథివ్యాంసోవిసోద్ధిరితా॥ యథావిభాగంభగవాన్ అనాదిఃపరమేశ్వరః॥ ౪౭ ॥ ప్రాక్ష్యగదగ్ధానఖిలాపర్వతావృథివీతలె॥ అమోఘనప్రభావేనసంజామోఘవాంఛితః ॥ ౪౮ ॥ భూవిభాగంతతఃకృత్వా సప్తద్విపాకాయథాతథమ్॥ భూరాద్యాత్పతురోలోకాః పూర్వవత్సమకల్పయత్ ॥ ౪౯ ॥ బ్రహ్మరూపధరోదేవస్తతోసౌరజసావృతః॥ చకారసృష్టింభగవాంశ్చతుర్వక్త్రధరోహరిః ॥ ౫౦ ॥ నిమిత్తమాత్రమేవాసౌ సృజ్యానాంసగకర్తృణి॥ ప్రధానకారణీభూతాయతోవై సృజ్యశక్తయః ॥ ౫౧ ॥ నిమిత్తమాత్రంముక్త్యైవంనాన్యత్కరించిత్వపేక్షతే॥ నీయతేతపతా॥

దః॥ ౪౧ ॥ ప్రసీదేతి॥ శ్రుతిశ్చ - సర్వంకల్పిదంబ్రహ్మ - వితతత్వమిదంసర్వమిత్యాది - సర్వసర్వాత్కవాదాజ్ఞాస్వరూపవనత్యస్త్వితివాసః తదభావః ఉర్విముద్ధర - ఎవంకృత్వాశంసుఖంసః అన్నభ్యంజేహి - అబ్జలోచనఅబ్జవత్పువ్రసన్నే లోచనెయస్యతస్యసంబుద్ధిః ॥ ౪౨ ॥ తవసాంప్రతమిదమేవయుక్తమాహుస్తత్త్వోద్రిక్తోసీత్యాదిదాహ్యభ్యాం సత్త్వోద్రిక్తఇతి॥ భవాయఉద్భవాభావం - అబ్జవచ్ఛ్రీనిలయభూతేలోచనెయస్యతత్సంబుద్ధిః ॥ ౪౩ ॥ సగన్త్రవృత్తిరితి ॥ జగదుపకారాయవా అన్నత్సఖంతదేవాస్తాభిః ప్రాక్ష్యగదగ్ధితిత్వమేవజానాసీతిపునః సంబోధయంతి - దేవాఃసందనాద్యాః యోగినః-అబ్జలోచన అబ్జేహృత్పుండరీకేలోచనందృష్టియస్యభోహృదయసాక్షినిత్యభావః ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ తస్యేతి॥ వితతత్వాత్ సంప్లవంనివజ్జనం ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ప్రాగితి॥ అమోఘవాంఛితస్త్యసంకల్పః ॥ ౪౮ ॥ భూవిభాగమితి॥ యథాతథంయథావత్ - భూరాద్యాత్పతురోలోకాన్యథాపూర్వంసమకల్పయత్ సరికల్పేనైవసృష్టవాన్ పాతాలేనసహభూరాదీనాంచతుష్టవ్ - యదా - మహలోకస్యాపిసంకర్షణముఖానలోక్ష్యణాశూన్యతయానష్టప్రాయాంశ్చపతురోలోకానిత్యక్తంతథావశ్రుతిః - సూర్యాచంద్రమసాధాతాయథాపూర్వమకల్పయత్ - దివంచతుష్టపిం చాంతరిక్షమథోస్య ఇతి - దివః పృథగుపాదానాత్ స్వశబ్దేనమహలోకోగృహ్యతే ॥ ౪౯ ॥ తదేవంభూమ్యుద్ధారాదిలోకరచనాపర్యంతాహరెవీలోకా - అథతేనైవబ్రహ్మరూపేణకృతాందేవాదిసృష్టిమాహ ॥ బ్రహ్మరూపేతి ॥ ౫౦ ॥ అసౌహరిః బ్రహ్మరూపధరః రజసావృతస్తృష్టింకరోతీత్వక్త్రం - తత్రరజోగుణస్యకర్మానక్త్యుక్త్యాదిహేతుత్వాత్ - బ్రహ్మణోనిష్కంకమఃఖత్వాదిప్రాప్తిమాశంక్యాహ ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ అసౌహరిః బ్రహ్మరూపధరః - అయమభావః - సృజ్యానాంసగే బ్రహ్మదినిమిత్తమాత్రంపజన్యవత్ - సన్నిధిమాత్రేణసాధారణకారణమేవ - నతుప్రతిసృజ్యంస్వయంవ్యాప్రియతే - యథాసన్నిధిమాత్రేణగంధఃకోభావాదుజాయత్యిత్యత్ర ॥ ౫౧ ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ నిమిత్తంసమవధానేనతికారణాత్తనాస్థితం - సృజ్యవస్తుపరిణామ

శేవస్తుచేదాది-స్వశక్త్యస్తవకర్తృభిః పస్తతాంతత్రయైవతాం-జీవకర్తృయత్రతావత్ విచిత్రస్యప్రే-తేనుప్రథా
వకారణత్వోక్తిరొపచారిత్వా ౫౨ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే విష్ణుచిత్రియ ప్రథమాంశే-చతుర్థోధ్యాయః ॥

అథవై కృతసగంవిస్తరేణపుష్పతి యథేతి ౧ | యద్గుణమితి | గుణాఃసత్త్వాద్యాః-స్వభావశీలం-భూపంఠ
రారః ౨ | సృష్టిమితి | యథాపురాయథాపూర్వం-సగంఢిముతథావంతయతః-అబుద్ధిపూర్వకఃవిశేషధ్యా
భరహితః-తమోనుయస్తమోగుణప్రచురః-సగంఢిసగంఢి ౪ | తమఇతి | అవిద్యాపర్యాయాస్తమః ప్రభృతయః-
మహాత్మనః-ప్రాదుర్భూతాః ౫ | ఎతత్స్వభావకతయావృత్తాదిహ-పేణవపవధానగంఢి ఇత్యాహ ॥ పంచధే
తి ॥ జ్ఞానాల్పత్వప్రాచుర్యేణవృక్షగుల్ఫలతావీరుత్ప్రణేషుతమ ఆదిస్వభావవ్యవస్థా-అప్రతిబోధనాదితినగంఢి
స్వతామనత్వే హేతుః-అప్రతిబోధనానివాపారః-బహిశ్శబ్దాదిమ-అంతస్సుభాదిమ-అప్రకాశవాప్రకృష్ట
జ్ఞానరహితః-జలాద్యాదానక్షతభగ్న సంహోహణదోహాదాదిభిర్వృత్తాదీనాంకించితజ్ఞాతృత్వసిద్ధేః ॥ శ్లో ॥ అంత

శ్రేష్ఠస్వశక్త్యవస్తువస్తుతామ్ ౫౩ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే ప్రథమాంశే-చతుర్థోధ్యాయః ॥
మైత్రేయః ॥ యథాసంజడేవోసా దేవపిపితృదానవాః | మనుష్యతిర్వృత్తౌర్దోభావ్యో మ
నలితాకసః ౧ | యద్గుణయత్స్వరూపంయత్స్వభావంజగద్విజ | సగంఢాస్తవ్వాప్రహ్లేత
త్వమావత్త్వవిస్తరాత్ ౨ | శ్రీపరాశరః ॥ మైత్రేయకథయామ్యేతత్ శృణుష్వ సుసమాహితః | య
థాసంజడేవోసా దేవాదీనఖిలాభిః ౩ | సృష్టిచింతయత్ప్రస్య సగంఢిమయథాపురా | అబు
ద్ధిపూర్వకస్సగంఢి ప్రాదుర్భూతస్తమోనుయః ౪ | తమోమోహమామహామోహస్తామిస్త్రో
హ్యంధసంజ్ఞితః | అవిద్యాపంచపర్వేషాప్రాదుర్భూతామహాత్మనః ౫ ॥ పంచధావస్థితస్సగంఢి

శక్త్యవస్తుతాంస్థూలరూపతాంసీయతే-నిమిత్తాదన్యత్ స్థూలరూపపరిణామాక్షణాపేక్షతే-యథాత్మనాదీ
తేషుసూక్ష్మాత్వనాస్థితం అంకురాది-పజాన్యేసతిస్వపరిణామశక్త్యవయథాతథాపరిణమితేతన్వత్-అహోనోక్త
దోషప్రసంగిత్యర్థః ॥ ౫౨ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే ప్రథమాంశే-చతుర్థోధ్యాయః ॥

తతఃక్షీతంసమాంకృత్వా పృథివ్యాంసో చినోద్గిరీ-యథావిభాగం యథాస్థానంప్రా క్షగంధగ్ధా నఖిలావ
ర్యతాంశ్చ బ్రహ్మరూపధరోదేవస్సృష్టింవకారేషుక్రం-తత్ప్రకారంజిజ్ఞాసుఃపుష్పతియథేత్యాదిద్వాభ్యాంమై
త్రేయః ॥ యథేతి ॥ భూప్ర్యామనలిలాన్యోకాంసిస్థానానియేషాంతా ౧ | యద్గుణమితి ॥ యద్గుణమిత్యాదిగుణస్వ
త్త్వాదిః-స్వభావశ్శాంతఘోరత్వాదిః-రూపంద్విపాచ్యశుష్పదాద్యాకారం-యాదృగ్గుణశీలాకారమిత్యర్థః ౨ ౩
అవిద్యాంవినాస్సప్తైషాదేహేషుజీవానాంకర్తృత్వభోక్తృత్వాన్యసంభవాత్ ప్రథమమవిద్యావిభాగమాహ ॥ సృష్టి
మితి ॥ అబుద్ధిపూర్వకఃఅవపధానమాలః-తమోనుయఃఅవిద్యావృత్తిగూఢః ౪ | తదేవాహ ॥ తమఇతి ॥ అంధసంజ్ఞ
తఃఅంధతామిస్త్రః-పంచచర్వాణివృత్తివేషాయస్యాస్మా-తత్ర-తమోదేహదాననాత్మన్యాత్పృథిమానః-మో
హస్తత్సంబంధిషుపుత్రాదిషుస్వామ్యహమస్తీత్యభిమానః-మహామోహశ్శబ్దాదిభిగంస్పృహ-తామిస్త్రఃతత్ప్ర
ణేమాతేక్రోధః-అంధతామిస్త్రో వినాశాదిశంకయానిత్యంతద్రక్షణాద్యభివేషః-ఎతేపంచవివర్యయాః పాతంజలే
క్షేత్రజ్ఞేనాకాః అవిద్యామమతాస్త్రితరాగద్వేషాభివేషఃపంచక్షేత్రాఇతి ॥ ౫ | తదేవమవిద్యాయాముచ్ఛ్వాతా
యాంసత్త్వం-ప్రథమమత్యంతతమోమయస్థావరసగంఢిమాహపంచధేత్యాదిసాధేన ॥ పంచధేతి ॥ తస్యసృష్టిం
ధ్యా యతః-నగాత్మకఃస్థావరరూపస్స గంఢి-పంచధావస్థితః ॥ శ్లో ॥ వృక్షగుల్ఫలతావీరుత్ప్రమస్తాస్త్రుణజాతయఇతి
పంచమాంశేవత్వ మూణపంచప్రకారోజాతకృత్యర్థః-తస్యసామాన్యలక్షణం-అప్రతిబోధనాకోహమితిపరా

సంజ్ఞాభవంత్యేతేషుఖమఃఖనమన్వితాశ్చాజ్యసంపృతాత్మాతమసాసంపృతచైతన్యః ॥ ౬ ॥ ముఖ్యాశ్చితి ముఖ్యాః
 తిర్యగాదినగ్రాస్యాదాజాతాః ॥ ౭ ॥ తమితి అసాధకంకర్తానధికారాత్సంసారాద్యప్రవర్తకం ॥ ౮ ॥ తస్యేతి తిర్యక్
 క్రొత్తఃవాయువత్తిర్యక్ప్రవృత్తః పాశ్వాద్యభ్యామత్సన్న ఇతివా ॥ ౯ ॥ పశ్వాదయశ్చితి అవేదనఃఅవివేకినః ఉ
 త్పథగ్రాహిణిమాత్రగమనాదిదుర్దగగతాః అజ్ఞానైసన్యక్జ్ఞానాభావేపిసన్యక్జ్ఞానమానినః ౧౦ ॥ అహంకృతా
 ఇతి అహంకృతాః అవలిప్తాః అహంమానాస్తద్ధేతుశరీరాభిమానినః అష్టావింశద్వధాత్మకాః అష్టావింశతిఃశక్తివధాశ్చ
 పాయూతాః ॥ శ్లో ॥ ఏకాదశేంద్రియవధానవధాంభాదయస్తథా అష్టావతారకాద్యాశ్చైతేషాంశక్తివధామతాఇతి
 ఇంద్రియవైకల్యమేకాదశవిధం - భాగ్యం - తన్మోషః - అంధ్యం - వైరస్యం - నాసాధ్యంసః - మూకత్వం - కుశిత్వం -
 వంశుశ్వం - వైశ్యం - ఉదావతః - జడత్వంచేతిఅంభాదినవతుష్టివాంతారకాద్యస్తసిద్ధీనాంపదైకల్యంసప్రదశవిధః
 బుద్ధివధాభ్యంవైకల్యంతరశ్చంప్రాయికమిత్యథః - తత్రాప్రవీధాయాంప్రకృత్యాంవిత్తలయాన్మన్మోషీశతుష్టి
 రంభాభ్యా - పంచ్యాసపేదోపాదానమాత్రాత్ కృతాభోస్తీతితుష్టిఃసలిలాభ్యా - కాలాంతరేనస్యతీతితుష్టిరా
 పాభ్యా - భాగ్యాదేవసేన్యతీతితుష్టివృష్ట్యాభ్యా - ఎతాఃప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యలక్షణా ఆధ్యాత్మిక్యశ్చత

ధ్యాయతోప్రణిబోధవా ॥ బహిరంతర్వాప్రకాశసంపృతాత్మానగాత్మకః ॥ ౬ ॥ ముఖ్యానగాయత
 శ్చేత్తాముఖ్యనగ్రస్తతస్తన్మితః ॥ ౭ ॥ తన్మహ్యేసాధకంసగ్రామమన్యతపరంపునః ॥ ౮ ॥ తస్యాభిశ్చ
 యతస్సగ్రాస్తిర్యక్ప్రతాభ్యవర్తతయస్మాత్తిర్యక్ప్రవృత్తిస్తిర్యక్ప్రతాస్తతస్తన్మితః ॥ ౯ ॥
 పశ్వాదయస్తైవిఖ్యాతాస్తమఃప్రాయామ్యవేనః ఉత్పథగ్రాహిణశ్చైవతేజ్ఞానైజ్ఞానమానినః ॥
 ౧౦ ॥ అహంకృతాఅహంమానాఅష్టావింశద్వధాత్మకాః అంతఃప్రకాశాస్తేనైవేవ్యవృతాశ్చపరస్య

మర్కశూన్యః - బహిశ్చబ్దాదిషయేఅంతస్సుఖాకాశ అప్రకాశఃజ్ఞానశూన్యః - సంపృతాత్మామూఢస్వభావః ॥ ౬ ॥
 ముఖ్యాశ్చితి ముఖిమవప్రథమంబ్రహ్మణస్సగ్రాభవంతీతిముఖ్యాః - సగ్రాస్థావరాః అతఏవపర్వతానాంస్థావరత్వేపి
 బ్రహ్మసగ్రాత్ప్రాగైవవరాహేణపుష్టత్వాత్నాత్రానుప్రవేశ ఇతిపంచేత్యుక్తం - యత్యా - పర్వతానాంపక్ష
 శ్చేదనిమిత్తమాగంతకం - అతఃస్థావరత్వంసస్యాభావికమితినాత్రానుప్రవేశః ॥ ౭ ॥ ముఖ్య సగ్రాపరితోమేణస
 గ్రాంతరంధ్రాయతస్తస్మాత్క్రిందిమత్కృష్టస్తీర్కగ్రాజాయత ఇత్యాహ ॥ తన్మహ్యేత్యాదిసాదైక్యే ॥ శ్లో ॥
 తమితి అసాధకంపుగుసాధకప్రవృత్తిశూన్యందృష్టా - అపరంసగ్రా - అమన్యతపర్వతావిద్యథః - అమన్యతపరంపు
 నరితిపాతస్సాదుః ॥ ౮ ॥ తస్యేతి తిర్యక్క్రొత్తాభ్యవర్తతేత్యత్రసంధిరామః - యస్మాత్తిర్యక్ప్రవృత్తిస్తీర్కగ్రా
 హారసంచారేణప్రవృత్తిఃప్రకృష్టానృత్తిఃజీవనంయస్యసః ॥ ౯ ॥ పశ్వాదయశ్చితి పశ్వాదయ ఇత్యాశ్చైవసత్కృదితే
 మాలక్షణం - తమః ప్రాయాస్తమోధికాః అవేదనఃఅనుసంధానశూన్యాః - తథావశ్రుతిః - అథేతరేషాంపశూనామ
 శేనయాపిపాసేనవాభివిజ్ఞానంసవిజ్ఞాతంపదంతిశవిజ్ఞాతంపశ్యంతినమిశ్శ్వస్తనంసలోకావితీ ఉత్పథగ్రాహిణఃఉ
 న్నార్గర్హితాః - భక్త్యాభక్త్యాగమ్యాగమనాదివివేకరహితాఇత్యర్థః - అజ్ఞానైవిపర్యయజ్ఞానైసన్యక్జ్ఞానాభిమానినః ॥
 ౧౦ ॥ అహంకృతాఇతి అహంకృతాఃసాహంకారమేవకృతంకర్మయేషాంతే - అహంమానాస్సహంకార ఏవమానః
 అవభోధోయేషాంతే - అష్టావింశద్వధాత్మకాః అష్టావింశతివధస్వభావాః - అంతస్సుఖాదావేవప్రకాశఃప్రకృష్టంజ్ఞా
 నయేషాంతే - ఆవృతాశ్చపరస్పరం ఆన్యోన్యభిజాత్యస్వభావాద్యనభిజ్ఞాః - అష్టావింశతివధాస్సంఖ్యేత్యాః ॥ శ్లో ॥
 ఏకాదశేంద్రియవధాస్సహబుద్ధివధైరశక్తిగుడ్డిప్తాః - సప్రదశధాతుబుద్ధివిపర్యయాన్మన్మోషీశ్చిదీనాం - ఆధ్యాత్మికా
 శ్చతప్రఃప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యాభ్యాః - భావ్యవిషయోపరమాత్మంపనవతుష్టయోభిహితాః - ఉపాశ్చబ్దో
 ధ్యయనండుఃఖవిఘాతాస్త్రయస్సుహృత్ప్రాప్తిః - దానంపసిద్ధయోష్టాసిద్ధేఃపూర్వోక్తంకస్త్రీవిధః - ఆయుర్మర్కః

స్త్రస్తుప్తయః - అథాస్యాజానరక్షణైకయోగభోగభోగావైత్యప్యైచ కైశాదిదోషదశానాత్ అథాజానాదివిరక్తో
ముక్తస్త్రితితుప్తయస్సు తారసుపారసునైత్రమారీదకోత్రమాం భాఖ్యాఃపంచభావః - అజానరక్షణయోమక్లైః -
భోగత్వత్వప్రిదోషః - భోగావైత్యప్యైపాపాదిదోషః - అనపదిప్యైథేబుద్ధ్యాదినాఠిహస్తారాఖ్యాసిద్ధిః - ప్రా
సంగికాచ్చబ్రశ్రవణాత్ లోకయాత్రాదశానాద్వా అథజ్ఞానంసుతారాఖ్యా - గురుపదేశేనైవతతోధికాథా
జ్ఞానంతారాయంత్యాఖ్యా - తాపత్రయజయలాభాస్తిస్త్రోమోదప్రముదిత మోదమానాఖ్యాః - తత్రాఖ్యా త్విక
స్యాయువోదేవజయః - ఆధిభౌతికస్యలోకేత్రుపామైజయః - ఆధిదైవికస్య ప్రతిశ్రయాచ్చాదనప్రతిష్ఠాదానశ
య్యాకాతుకమంగళాచరణాదినాజయః - మిత్రయోగవశాదథాసిద్ధిరధిగమ్యాఖ్యా విద్వత్తపస్వి శుశ్రూషాలభ్యా
థాసిద్ధిస్తదాప్రముదితాఖ్యాత్యప్యైసిద్ధయఃసవతుప్తయశ్చంద్రియాశక్తయశ్చమోక్షాంతరాయాః - ఉక్తంచసాంఖ్యే
శ్లో॥ ఏకాదశేంద్రియవధాస్సపాముద్ధివదైరశక్తిరుద్దిష్టాః - సప్తదశధాతుబుద్ధేవివర్య యాత్తుష్టిసిద్ధీనాం - ఆధ్యా
త్మికాశ్చతత్రఃప్రకృత్యపాదానకాలభాగ్యాఖ్యాః - బాహ్యవిషయోపరమాత్మంపనవతుప్తయోభిహితాః - ఊహశ్చ
బ్జోధ్యయనందుఃఖివిఘాతాస్త్రయఃసుహృత్ప్రేక్షిః - దానవసంస్థితోష్టసిద్ధిఃపూర్వోన్ముతః స్త్రీవిధిశ్చ - త్రివిధః
వివర్యయోశక్తిస్తృష్టితి-సిద్ధిగోతుస్య-అంకుశః-అంతరాయఃఅవృతాఃపరస్పరంపితృపుత్రత్వాదినబంధానభిజ్ఞాః॥౧౦॥
తమితి॥ ఊర్ధ్వస్త్రోతాఃఅస్త్రిప్తభూమికః-సాత్త్వికోర్ధ్వమిత్యావస్సుంధిః-ఊర్ధ్వమవతతద్యులోకే అవతా

రమ్ ౧౦॥ తమస్యసాధకమత్వా ధ్యాయతోన్య నతోభవత్॥ ఊర్ధ్వస్త్రోతాస్త్రవీయస్త్రసాత్త్వి

శ్చింద్రియవధాఏకాదశ - అంధబధిరత్వాదిరూపాత్ వైకల్యాత్ స్వాథాగ్రహణాశక్తిరూపాః - తుష్టినాంసవానాం
సిద్ధీనాంచాప్తానాంవైకల్యాత్ సప్తదశధాబుద్ధేవధః - తదేవమష్టావింశతివధాత్త కావశ్యాదయః యద్యపిమనుష్యా
దీనామింద్రియాద్యశక్తయస్సంభవంతితథాపి - తిరశ్చాంతదాధిక్యా దేవముక్తం - తత్రనవతుష్టిరాహ - ఆధ్యాత్మిక
కావ్రకృత్య పాదానకాలభాగ్యాఖ్యాశ్చ తత్రస్తుప్తయః - తత్రాప్తవిధప్రకృత్యాంచి తలయాన్ముక్తోస్త్రితిప్రకృ
త్యాఖ్యాతుష్టిః-సంన్యాసవేషోపాదానమాత్రాత్కృతాథోన్మేఃతుష్టిగుపాదానాఖ్యా - కాలత ఏవసేత్స్యతి-కిం
ధ్యానశ్లోకేనేతితుష్టిఃకాలాఖ్యా - భాగ్యోదయాత్సేత్స్య తీఃతుష్టిభాగ్యాఖ్యా - ఎతాశ్చత్వానవవిధకృత్యభవంతీ
త్యాధ్యాత్మికాతుప్తయశ్చతత్రః - అథానామాజానరక్షణ్య యాదిదోషదశానేనశబ్దాదిపంచవిషయోపర
మాత్మంపనవతుప్తయోబాహ్యవిషయశ్వాత్ బాహ్యః - ఎవంపనవతుప్తయోభిహితాః - అష్టేసిద్ధీరాహ - ఊహశ్చ - ఉప
దేశానపేక్షమేవాథోన్మయనమూహసిద్ధిః - ప్రాసంగికాచ్చబ్రశ్రవణాదథజ్ఞానంశబ్దసిద్ధిః - గురుపదేశాదేవత
తోధికాథాజ్ఞానవధ్యయనసిద్ధిః - దుఃఖత్రయవిఘాతాస్త్రినసిద్ధయః - సుహృత్ప్రేక్షితాథానిధిః - విద్వత్తపస్వి
శుశ్రూషాలభ్యాథానిధిః-శత్యైతావివక్షాసిద్ధయః - అయంవశ్చంద్రియాశక్తితుష్టిసిద్ధిరూప స్త్రీవిధః - సిద్ధేముక్తైః
పూర్వోన్ముతఃప్రతిఘాత ఇతి-ఎవం శ్లోకత్రయస్యాథః - ఆసాంచతుష్టిసిద్ధీనాంఅంభాఖ్యాసలిలాచేత్యాదిపారిభాషి
కంసంజ్ఞాంతరంత త్తదవాంతరభేదశ్చవిస్తరభయాన్న విఖ్యతే - అష్టావింశద్విధాత్మికాశ్చతివాపాతః - తదాతుభాగ
వతోక్తాఃనవద్విశేషాః - షడేశశేషాః - త్రయోదశశేషపంచనఖాః ఇత్యష్టావింశతిభేదాగ్రాహ్యః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ గౌర
వోమహిషఃకృష్ణస్సూకరోగవయోరురు-ద్విశేషాఃవశవశ్చేమేఅవిరుష్ట శ్చసత్రముఖరోశ్వోశ్వతరోశారశ్శరభశ్చ
మరీతథా॥ ఎతేచైకశేషాఃతు త్రేత్యుణుపంచనఖాన్వర్తూః - శ్వాస్స గాలోవృకోవ్యాఘ్రామాజారశ్శశశల్యకా
సింహాఃకపిగజఃకూమోగూఢాచనుకరాదయఇతి ॥౧౦॥ తిర్యక్సూర్యావరోషేణధ్యా యతోదేవసర్గోభూది
త్యాహతమస్యసాధకమిత్యాదిత్రిభిః॥ తమితి॥ ఊర్ధ్వముపరిదేహద్వహిరేవస్త్రోత ఆపారగ్రహణంయస్యసః - ఆ
మృతదశానాదేవత్వప్రిః॥తథాచత్రుతిః॥ నహవైదేవా అత్సంతినపిబంత్యైతదేవామృతంపుష్టాత్పవ్యంతితి - పా

త|| ౧౨|| తత్తి|| సుఖప్రీతిబహుళాః-విషయానుభవదశానుభవ-తజ్జనితానివృత్తిఃప్రీతిః - ప్రకాశాఃప్రకృష్టజ్ఞానాః
జ్ఞాననిరోధరహితాః|| ౧౩|| ౧౪|| తత్తి|| ముఖ్యసర్గాఃఆదిత్యేపాంసంభవానాంసర్గాణాంతేతథోక్తాః|| ౧౫|| తథే
తి|| సత్యాభిధ్యాయినఃసదాసత్యసంకల్పస్య - అవ్యక్తాదిత్యైతచ్ఛరీపాదానన్మథివ్యాద్యాప్రాయసద్యారా - సర్వ
సర్గేష్వపిసమం|| శ్లో|| అవ్యక్తజ్ఞాయతేచాస్యమనసాయద్యదిచ్ఛతి|| వశీకృతత్వాత్త్రైగుణ్యాత్పాకంక్షత్వాత్స
భావతత్తివాయాక్తేః - సాధకఃఆగ్నేప్రాప్తాహుతిరిత్యాదిప్రకారేణయజ్ఞాదినాలోకసాధకః|| ౧౬|| యస్తాదితి||
అవాగ్నుమౌవ్యవతంతవ్యవధంతేతిపాఠాంతరం|| ౧౭|| ౧౮|| తత్తి|| వడత్రైతిసగదయశ్చత్వారఃఅవిద్యా
వధతుష్టిసిద్ధిహాసోవాంతరీయోనుగ్రహసర్గాః|| అత్ర వాయుః - అష్టమోనుగ్రహస్సగన్ధస్సచతుర్థావ్యవస్థితః
విపర్యయోనాశక్యచసిద్ధ్యానుష్ఠ్యైతత్తేవచ - స్థావరేషువిపర్యాసాత్తైర్యగోనివృత్తైః - సిద్ధ్యాత్తనామనుష్యే
మతుష్ట్యాదేవేషుకృత్సృజ - ఇతితస్యతస్యతత్త్వంవిపర్యయాదితరేషామనుగ్రాహకత్వం - దేవసర్గాంతర్భూ
తామహారసర్గాశ్చత్యైక-సప్తాశ్రేతిపాఠేనగదయశ్చత్వారఃమహదాదయస్త్రయితతి - అథానుగ్రహకామార
ణావివరితుమక్తాసర్గాననువదతి - ప్రథమితతి- బ్రహ్మస్వరూపేణావస్థితస్యపరబ్రహ్మణః- తుశ్చైవైతత్త్వవివరితం

కోర్ధ్వంమవతత || ౧౨ || తేనుఖప్రీతిబహుళా బహిరంతశ్చనావృతాః|| ప్రకాశాబహిరంతశ్చ ఊ
ర్ధ్వస్తో తోర్ధ్వవాఃస్త్వతాః|| ౧౩|| తుష్టాత్తానస్తృతీయస్త్రదేవసర్గాశ్చసంస్త్వతః|| తస్మిన్సర్గే
భవత్ప్రీతినిష్ఠామై బ్రహ్మణస్తదా|| ౧౪|| తతోన్యంసతదాదధ్య సాధకంసర్గాముత్తమమ్|| అపా
ధకాంస్తుతాజ్ఞాత్వా ముఖ్యసర్గాదసంభవా|| ౧౫|| తథాభిధ్యాయతస్తస్య సత్యాభిధ్యాయిన
స్తతః|| ప్రామభూతస్తదావ్యక్తాదవాక్యోన్మితాస్తసాధకః|| ౧౬|| యస్తాదవాగ్న్యవధం
తతతోర్వాక్యో తసఃస్త్వతాః|| తేవప్రకాశబహుళాస్తమోద్రిక్తారజోధికాః|| ౧౭|| తస్మాత్తేకుఃఖ
బహుళాభూయోభూయశ్చకారిణః|| ప్రకాశాబహిరంతశ్చమనుష్యాసాధకాస్త్రై|| ౧౮|| ఇత్యేతే

త్రికోర్ధ్వంసాత్త్రికోంసుఖప్రకారాదికం ఊర్ధ్వమధికంయథాభవత్యేవమవతత|| ౧౨ || తదేవాహ|| తత్తి||
సుఖంవిషయేంద్రియయోగజం - ప్రీతిఃతస్మిమితోహషణస్తత్త్వాధిక్యాత్ - సుఖప్రీతిబహుళోయోమం|| ౧౩|| తుష్టా
త్తానత్తి|| తస్మిన్సర్గేసుందరత్వాత్ప్రీతిరభవత్|| ౧౪|| తత్రావ్యపరితోషేణమనుష్యసర్గాంకృతవానిత్యాహత
తోన్యమిత్యాదిచతుర్థిః|| ౧౫|| తథేతి|| సత్యాభిధ్యాయినస్తస్యసంకల్పస్య - భగవద్ధ్యానశీలస్తేతివా - అవ్యక్తాదితి
ముఖ్యాదినగ్గేష్వపిసమానంతేష్వపితస్యానుస్యూతత్వాత్ - తథావాయుః|| శ్లో|| అవ్యక్తజ్ఞాయతేచాస్యమనసా
యద్యదిచ్ఛతి|| వశీకృతత్వాదైవగుణ్యాత్పాపేక్షత్వాత్సభావతత్తి|| ౧౬|| యస్తాదితి|| యస్తాదవాగ్గధఃప్రవి
ష్టేనాహారేణవ్యవధంత|| ౧౭|| తస్మాదితి|| తస్మాత్తమనఉద్రేకాదుఃఖబహుళాః - రజోధికత్వాత్భూయోభూయ
శ్చైకమణీలాః- ప్రకాశబహుళత్వాత్బహిరంతశ్చప్రకాశాఃప్రకృష్టజ్ఞానాః - సాధకాఃకమజ్ఞానాధికారిత్వాత్||
౧౮|| తత్తి|| వడత్రైతి- ద్వితీయాధ్యాయోక్తేనప్రపదేతేనగాః- తథాహి - ఇంద్రియదేవతాసర్గాస్యభావ్యా
దేవతాస్సర్గస్యదేవతాస్సర్గత్వేనైక్యం- ఇంద్రియసర్గాణసహభేదశ్చవివక్ష్యతే-అహంకారావిద్యాసర్గాయోరబుద్ధి
భేదత్వాత్ - బుద్ధ్యాత్తకమహత్తత్త్వంతర్భూతః- భౌతికబ్రహ్మాండసర్గాస్యచభూతసర్గాంతర్భూతః - ఏవంచస
తమహత్తత్త్వభూతేంద్రియసర్గాస్త్రయః - ముఖ్యతీర్థజ్ఞునవ్యసర్గాశ్చత్రయః - ఇత్యేవంపదేతేనగాఃకధి
తాత్తిర్థధః - తావేవకించదవాంతరభేదవివక్షయానవధావివక్ష్యాన్నాహ - ప్రథమోమహతత్తిత్వాదినా - విరాట్పు
నుష్టిశరీరాభిమానినోబ్రహ్మణఃమహత్తత్త్వంసమష్టిశరీరభూతోసాబ్రహ్మసర్గావిష్టేయత్తిర్థధః - యద్యా - బ్ర

అహంకారస్య హత్యంతభావః - భౌతికస్యాంశస్య భూతసంగంతభావః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ అష్టమశ్రితిః
సాత్త్వికప్రామాదస్య సత్త్విక - తత్త్వవివర్యయాశక్తితామస్యోసిద్ధిశ్చ సాత్త్వికత్వ - ఎతేముఖ్యాదయః పంచవైకృతాః
వికృతికృతత్వాత్ - మహదాద్యాస్త్రయః ప్రాకృతాః - ప్రకృతికృతత్వాత్ ॥ ౨౩ ॥ ప్రాకృతశ్రితిః ॥ ప్రాకృతోవైకృత
శ్చైతికామారోద్వివిధః - సనత్కుమారాదిహాసీలలోహితకుమారభావశ్చ - తత్ప్రథమః ప్రాకృతప్రళయావస
రస్పష్టత్వాత్ ప్రాకృతః - ద్వితీయః కల్పాదబ్రహ్మశాస్త్రపాద్యైవైకృతః - అతఃకామారః ప్రాకృతోవైకృతశ్చ
ఎమమహదాద్యాస్త్రయః - ప్రజాపతేర్విష్ణోస్సద్వహపేణావస్థితస్య - అన్యేబ్రహ్మహుపేణావస్థితస్యేతివిభాగః ॥
౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ కర్మభిరితి ॥ భావితాఃవాసితాః బ్రహ్మహుపేణవాసితాః - భూత్యాపూర్వజ్ఞానవాసనయా ॥ ౨౭ ॥

కథితాస్స గాఢాక్షరైశ్చ తేనునిసత్తమః ॥ ప్రథమోమహతస్సగః ॥ జ్ఞేయోబ్రహ్మణస్తమః ॥ ౧౯ ॥ తన్నాత్రా
శాంద్వితీయశ్చ భూతసగః స్తునంస్త్వతః ॥ వైకారికస్త్రోతీయస్తస్సగః పంచదియస్తస్త్వతః ॥ ౨౦ ॥ ఇ
త్యేషప్రాకృతస్సగః స్సంభూతోబుద్ధిపూర్వకః ॥ ముఖ్యసగః శ్చతుర్థస్తమమఖ్యావైస్థావరాస్తస్త్వ
తః ॥ ౨౧ ॥ పంచమశ్చహయః ప్రోక్తః తైర్యగ్యోస్సద్వహవ్యతేతతోధ్వస్తోతసంపత్త్యోదేవసగః
స్తునంస్త్వతః ॥ ౨౨ ॥ తతోర్వాక్ష్మితసంసగః స్సప్రహస్పతుమానుషః ॥ ౨౩ ॥ అష్టమోసుగ్రహస్స
గః సాన్ద్వితీకప్రామాదస్య సః ॥ పంచైతేవైకృతాస్స గాఢాః ప్రాకృతాస్త్రయస్తస్త్వతః ॥ ౨౪ ॥ ప్రా
కృతోవైకృతశ్చైవ కామారోనవమస్తస్త్వతః ॥ ఇత్యేతేవై సమాఖ్యాతాః నవసగః ప్రజాపతేః ॥ ౨౫ ॥
ప్రాకృతావైకృతాశ్చైవ జగతోమూలహేతవః ॥ సృజతోజగదీశస్య కేమస్య చ్ఛ్రుతుమిచ్ఛసి ॥ ౨౬ ॥
మైత్రేయః ॥ సంక్షేపాత్సద్భిశ్చ సగోదేవాదీనాం త్నయామునైవిస్తరా చ్ఛ్రుతుమిచ్ఛా మిత్సత్తో
మునివరోదయ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ కర్మభిభావితాః పూర్వైవైకృతాః పూర్వైవైకృతాః ॥ భూత్యా

హృదయమాత్మతగ్గర్భాకసగోవిజ్ఞేయశ్చత్యథః ॥ ౧౯ ॥ తన్నాత్రాశామితి ॥ దేవశాసగః శేకవివక్షయాశ్చం
న్రియసగః పంచవైకారికశ్చత్యథా ॥ ౨౦ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యేషప్రాకృతః ప్రకృతీనాం బ్రహ్మాంశానాం సగః
శ్చత్యథః - అబుద్ధిరవిద్యాప్రకృతిస్థూర్వకస్సంభూతః - యద్యా - బుద్ధిసగః హస్తత్వంసత్త్వగ్య కస్తదాదిశ్చ
భావః ॥ ౨౧ ॥ పంచమశ్చైవ ॥ తైర్యగ్యేనయోనిర్యస్ససతిర్యగ్యోనిస్స ఏవతైర్యగ్యోన్యః - స్వాతేవ్యతే - సపంచమస్తగః
ఉచ్యతే - తతస్సాత్త్వికాదేవసగః పూర్వముక్తః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇహానీంసాత్త్వికతామసోభయస్య భావహవరం దేవసగః
మాహ ॥ అష్టమశ్రితిః ॥ సచచాయుప్రోక్తివివరః ॥ శ్లో ॥ అష్టమోసుగ్రహస్సగః స్సప్రహస్పతుధావ్యవస్థితః ॥ ఏవర్యయేణవా
శక్త్యాసిద్ధ్యాతుప్ర్యతతైవచ ॥ స్థావరేషువివర్యా సాత్త్విక్యోనివ్యవస్థితః ॥ సిద్ధ్యాశ్చనాననుష్ఠేషుతుప్ర్యతేవే
మకృత్స్వతేతి - వివర్యాసాః పంచ - తమోమోహిత్యాదయః - అశక్తిరేకాదశేంద్రియవైకల్యలక్షణా - సిద్ధిరష్ట
విధా - తుష్టిశ్చనవవిధాప్రోక్తాప్రాగేవప్రపంచితా - స్థావరాదివ్యత్యంతవివర్యా సాదివ్యభావేనుత్తస్త్వభావా
నుగ్రహణోదేవతాసగోనుగ్రహశ్చైవోచ్యతే - సచస్థావరేషువివర్యా త్నయతమః సోషకత్వాత్తామసః - మనుష్వే
మసిద్ధిః తుష్ట్యనుభూతనతోపబృంహకత్వాత్ సాత్త్వికశ్చత్యథః - పంచైతేముఖ్యసగః దయోవైకృతాః వికృతి
నాంసగః - మహదాదయః ప్రాకృతాః ॥ ౨౪ ॥ దేవతాసగః తరమాహ ॥ ప్రాకృతశ్రితిః ॥ కామారః సీలలోహిత
రుద్రసనత్కుమారాదీనాంసగః - తత్ప్రసనత్కుమారాదిసగోవైకృతః వికృతిభూతేన బ్రహ్మశాకృతత్వాత్ - రు
ద్రసగః స్తుప్రాకృతః ప్రకృతితః స్వయమేవ ఉద్భూతత్వాదితికేచిత్ - తథాచవత్కృతిః ॥ శ్లో ॥ ప్రామరాసీశ్చభో
రంశేషమారోసీలలోహితశ్రితి - అన్యేత్వాచుః - రుద్రసగోవికృత్యంతరజనకత్వాత్ ప్రాకృతః - సనత్కుమారా
దీనాం నైష్ఠికానాంసగోవికృత్యంతరజనకత్వాదైవైకృతశ్రితి ॥ ౨౫ ॥ ప్రాకృతశ్రితిః ॥ జగస్సృజత - ఈశ్వర
స్యజగతోమూలహేతవః - ఏతేనవసగః సమాఖ్యాతాశ్చిత్పూర్వేణాన్వయః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ బ్రహ్మణ్యరీతాద్వి

స్థావరాంతాశ్చితిః | అతఃకర్తృభేదాచ్యుతుర్విధ్యంత్రజానాంపుణ్యతారతమ్యేన బ్రహ్మణోమనస్తనస్త్రీలింగభ్యస్త్రీ
 భాజన్యవత్క్యప్రథమంమనసోజన్యహ - బ్రహ్మణశ్చితి-మానసాస్తుతాశ్చితిపారాంతరం-తాఃప్రజాఃకాశ్చిదితిశేషః ||
 ౨౯ | అథకారీరంప్రజాసగ్గమాహ | తతశ్చితి || అంభస్సంజ్ఞాదేవాదిశతుష్టయంసిస్సయుఃస్వయమాత్మానమయాయుః
 జ్ఞానోయాజితవా - శరీరాంతరేణేతిశేషః || ౩౦ || యుక్తాత్మనశ్చితి || తమోమాత్రాతమోగుణాంశః || ౩౧ || ౩౨ |
 సిస్సయురితి || అన్యదేవాన్తఃసాత్త్వికదేవాన్తః || ౩౩ || ౩౪ | సత్త్వమాత్రాత్త్వికామితి || పితృవన్తస్యమానస్యఅత్తానమి
 తిశేషః - పాశ్వాభ్యాంపితృజన్త - ప్రజననాన్తనుమ్యజన్త || ౩౫ || ముఖానజనయద్దేవాసపితౄనానుపపక్షతః | జఘ
 నాదనురాసర్వాప్రజనాదపిమానుమానితమాత్మోన్యతః || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || జ్యోత్స్నే౭తి || జ్యోత్స్నే౭మ

తయాహ్యనిర్నుక్తాసంహారేపుష్పసంహృతాః || ౩౯ || స్థావరాంతాస్సురాద్యాశ్చప్రజాబ్రహ్మంశ్చతు
 ర్విధాః | బ్రహ్మణఃకుర్వతస్సృష్టింజ్ఞాతేమానసాస్సుతాః || ౪౦ || తతోదేవాసురపితౄణామనుష్యాంశ్చృణ
 తుష్టయమ్ | సిస్సయురంభాంస్యేతానిస్వమాత్మానమయాయుజత్ || ౩౦ || యుక్తాత్మనస్తమోమా
 త్రాహ్యుద్రిక్తాభూత్ప్రజావతః | సిస్సయుజఃఘనాత్పుర్వమనురాజ్జ్ఞాతేతతః || ౩౧ || ఉత్సనజా
 తతస్తాంతుతమోమాత్రాత్త్వికాంతమమ్ | సాతుత్యక్తాతనుస్తేనమైత్రేయాభూద్విభావరీ || ౩౨ || సిస్స
 యురన్యదేవాన్తః పీతిమావతతస్సురాః | సత్త్వద్రిక్తాస్సముద్భూతాముఖతోబ్రహ్మణోద్విజ || ౩౩ ||
 త్యక్తసాపితనుస్తేనసత్త్వప్రాయమభూద్విన్మమ్ | తతోహిబలిసోరాత్రావనురాదేవతాదివా || ౩౪ ||
 సత్త్వమాత్రాత్త్వికామేవతతోన్యాంజగృహేతనుమ్ | పితృవన్తస్యమానస్యపితరస్తస్యజ్ఞాతే || ౩౫ ||
 ఉత్సనజాపితౄణాస్సృష్టేతతస్తామపిసప్రభుః | సాచోత్సృష్టాభవన్సంధ్యాదిననక్తాంతరస్థితిః || ౩౬ ||
 రజోమాత్రాత్త్వికామన్యాంజగృహేతనుంతతః | రజోమాతోత్కటాజాతామనుష్యాద్విజనత్త్
 మ్ || ౩౭ || తామప్యాశుసతత్యాజతనుంసద్యఃప్రజావతిః | జ్యోత్స్నే౭నమభవచ్ఛాపిప్రాక్సంధ్యా

రేణస్సృష్టింజన్తమాదాతావత్సనిమిత్తాంమానసీంసురాదిస్సృష్టింపూర్వోక్తామనువదతికర్మభిరిత్యాదిద్వాభ్యాం | క
 మ్భిరితి || పూర్వైక్వికర్మభిఃభావితాఃఅధివాసితాః అతస్తాఃప్రజాస్సంహారే ఉపసంహృతాఅపితయాభ్యాత్యాత
 త్కర్మాణుసారిణ్యాబుద్ధ్యా - అగర్ముక్తాఃనితరామనిర్ముక్తాః - సంస్కారహిణేన్ధితావ - జ్ఞాతరగ్భక్తుత్తరేణా
 న్స్వయః || ౪౦ || స్థావరాంతాశ్చితిః | సురాద్యాస్సురసృతిర్వక్ష్ణానవరావశంబతుర్విధాః || ౪౧ || ఇదాదీంశరీరాస్సృష్టిమా
 హ - తతశ్చితిత్వాదినాయావదధ్యాయసమాప్తిః || తతశ్చితి || దేవాదీంశ్చతుష్టయంచతుస్సంఖ్యా - అంభాంసి అంభస్సం
 జ్ఞా - సిస్సయుఃస్వప్రమిచ్చుః - ఆత్మానంమనఃఅయాయుజత్ - సమాధతైత్యన్వయః || శ్రు || తానివా ఎతానివత్వా
 ర్యంభాంసిదేవామనుష్యాఃపితరోసురాశ్చితిశ్రుతేఃదేవాదీనామంభస్సంజ్ఞా || ౩౦ || యుక్తాత్మనశ్చితి || తమోమాత్రావే
 శస్సృష్టాదృష్టవశాదుద్రిక్తాభూత్ || ౩౧ || ఉత్సనజేతి || తమోమాత్రాత్త్వికాంతమితివిశేషశాత్ - తమోమాయం
 భావముత్సనజేత్యర్థః - ఎవముత్తరత్రాపి - విభావరీరాత్రిః - శ్రుతిశ్చ - సాతమిస్రాభవదితి || ౩౨ || సిస్సయురితి ||
 అన్యదేవాన్తసాత్త్వికేభావేస్థితస్సాసిస్సయుఃప్రీతింసుఖమవాప - ముఖతః || శ్రు || సముఖాద్దేవానస్సజతేతిశ్రుతేః ||
 ౩౩ || త్యక్తేతి || సత్త్వప్రాయంసత్త్వప్రకాశాత్కండినమభూత్ - రాత్రిరభూదిత్యాదికథనస్య ఉపయోగమా
 హ - తతోహితి - యతస్తమోమయ్యారాత్రిభూతాయాస్తనోజాతాః - తతోహ్యసురారాత్రాబలిసః - అతస్త
 త్సృజారాత్రాకర్తవ్యేత్యర్థః - ఏవందేవాదిష్టపిర్వప్రవ్యం || ౩౪ || సత్త్వమాత్రాత్త్వికామితి || అన్యాంరసంజగృ
 హ - గృహీత్యాత్మానంజగత్పితృవన్తస్యమానస్య పాశ్వాభ్యాంపితరోజాతాః - యథాహవాయుః || ౩౫ || పితృ
 వన్తస్యమానస్త్రుపుత్రాప్రాశయతప్రభుః | నపితౄనానుపపక్షాభ్యాంరాత్ర్యహూంతరితోజగదితి || ౩౫ || ౩౬ ||
 ౩౭ || తామితి || సద్యశ్చిత్తేనసత్త్వద్భుద్భివృద్ధిమంతరేణస్వరసత్యాగోనాస్తీతిదశికతం - జ్యోత్స్నే౭ప్రభాతం || ౩౮ ||

ప్రాకృతసంధ్యోః పలక్షితేనాత్మాహ్లా - సంధ్యాసమయేధరమసంధ్యోపలక్షితే అపరాహ్లా - అతస్తేతదాపూజ్యః॥ శ్రు॥ అపరాహ్లాఃపితృణామపీతిశ్రుతైః 3౯ ౪౦ ౪౧ యుదితి॥ అంధకారేస్థితేశేషః ౪౨ మైవమితి॥ రత్న తామేవత్యత్ర ఇతిశబ్దస్యానుషంగః - జతుశాబ్జక్షణాధోక్తైః - యతుబంజతుణుపభతుణం - అతోయతాః ౪౩ అప్రియతేతి॥ అస్యవేదసఃశిరసఃకేశాఃఅప్రియబహీనాభూత్వాశీర్వంత - సమారోహంతవ్యసర్ప ౪౪ సహజాది తి॥ క్రోధాత్తనఃక్రోధాత్తకాఃకపిశేనవజ్రే మోపలీతాఃఘాతాః - అభవన్నితీశేషః ౪౫ ధ్యాయతఇతి॥ ధ్యాయతోంగాదితిపిబంతోజ్జిరేవాచమితివచాంతాంశరం - ధ్యాయతేథాకారేణ అంగాదితికారేణవాచమితివకారేణాంతర్యవధిర్యవసం ౪౬ ఎతానీతి॥ తచ్చక్రీచోదితఃతేహంసృజ్యానాంకర్తృచోదితఃవయాంసిపక్షిణః ౪౭ అవయతి॥ అవయఃఅవీ ౪౮ పద్భ్యమితి॥ మృగాహరిణాః - అశ్వగర్భాభసంకరోహ్యశ్వతరః॥ క్లేః నృంకుస్త

యాభిధీయతే ౩౮ జ్యోత్స్నాక్షమేతుబలినోమనుష్యాఃపితరస్తథా॥ మైత్రేయసంధ్యాసమయేతస్మాదేతేభవంతివై 3౯ జ్యోత్స్నాక్షరాత్ర్యహనీసంధ్యావత్సార్యేతానివైవిభోః॥ బ్రహ్మణస్తశరీరాణీతిగుణోపాశ్రయాణితు ౪౦ రజామాత్రాద్వికామేవతతోన్యాంజ్యహేతనుమ్॥ తతఃకుద్భుష్టానోజాతాజ్జేమోపస్తయాతతః ౪౧ యుద్ధమానంధకారేథసోస్థజ్జగ్ధావాప్రభుః॥ విరూపాక్షశ్రులాజాతాస్తేభ్యధావంస్తతఃప్రభుమ్ ౪౨ మైవంభోరత్నతామేషయేరుక్తంరాక్షసాస్తుతే॥ ఊచుజ్ఞామత్యత్రస్యేయేతేయతాస్తుజతుశాత్ ౪౩ అప్రియణశుతాదృష్ట్వాకేశాశీర్వంతవేదసః॥ హీనాశ్వశిరసోఘాయఃసమారోహంతతచ్చిరః ౪౪ సహజాత్రేభవన్సహాహీనతాపదహయస్తస్మతాః॥ తతఃకుద్భోజగత్స్థాక్రోధాత్తానోవిగర్తమే॥ వణానకపిశేనోగ్రాభూతాస్తేపిశితాశనాః ౪౫ ధయతోంగాత్సముత్పన్నాగంధర్వాస్తస్యతస్మశాత్॥ పిబంతోజ్జిరేగాంవైగంధర్వాస్తేనతేద్విజ ౪౬ ఎతానిస్సష్టాభగవాంబ్రహ్మతచ్చక్రీచోదితః॥ తతస్సస్వచ్ఛందతోన్యానివయాంసివయాసోస్థజత్ ౪౭ అవయోవతుసశ్చక్రేముఖతోజాస్సస్వప్తవా ౪౮ స్వప్తవానదరాద్ధాశ్చపాశ్చాభ్యాంవత్రజావతిః ౪౯ పద్భ్యంచాశ్చాసమాతంగారాసభాగవ

జ్యోత్స్నాక్షితి॥ సంధ్యాసమయేసంధ్యయోపలక్షితే అపరాహ్లా ఇత్యుక్తః॥ శ్రు॥ అపరాహ్లాఃపితృణామపీతిశ్రుతైః - తత్తేత్జ్యోత్స్నాక్షధర్మాత్సంధ్యాసమయోవ ౪౦ జ్యోత్స్నాక్షరాత్ర్యహనీతి॥ బ్రహ్మణస్తశరీరాణీతిగుణోపాసకానాముపాసనాథాముక్త ౪౧ రజోమాత్రేతి॥ తయాతుధయాతతఃన్యాంజ్యహేతనుమ్ ౪౨ యుదితి॥ అంధకారేస్థితేఅస్యజేత - తంప్రభుమభ్యధావన్ - భతుయతుమితిశేషః ౪౩ మైవమితి॥ తేహమేవమధ్యయేస్యేజ్ఞామఃఘాదామత్యత్యుమః - తేజతుశాబ్జక్షణాధ్యవసానాత్యతాః - జతుభతుహసనయాః - జతాఇతివక్తవ్యేయకారఃపరోయథాః॥ శ్రు॥ పరోకుప్రియా ఇవహీదేవాఇతిశ్రుతైః ౪౩ అప్రియతేతి॥ శీర్వంతలదీర్వంత అహీయంతేత్యుక్తః - శిరసోహీనాస్తంతఃపునస్తచ్చిరస్సమానాధాః ౪౪ సహజాదితి॥ సహజాచ్చిరస్సమారోహణాత్ క్రోధాత్తనఃక్రోధాత్తకాఃకపిశేనవజ్రే కివ్యత్యయ అక్షః ౪౫ ధయతఇతి॥ గాంవాచంధయతఃపిబతః - గాయతఇత్యుక్తః - గాంపిబంతోగాయంతోజ్జిరే - తేనగంధర్వాః ౪౬ ఎతానీతి॥ తచ్చక్రీచోదితఃతేహంసృజ్యానాంకర్తృభిఃప్రాకర్తృహాపాభిఃప్రయుక్తస్థా - తత్రచ్చుద్భవత్త్రిభిః పతానిస్సష్టా - స్వచ్ఛందతఃతత్రత్రేమవశాదేవైత్సన్నయాస్వచ్ఛయా - వయాసోదేవావస్థావిశేషాత్ - వయాంసిపక్షిణః ౪౭ అవయతి॥ అవయోమేమాభిభక్తివ్యత్యయ అక్షః ౪౮ పద్భ్యమితి॥ అశ్వతరాశ్చమృగాశ్చనృకాశ్చ - కృష్ణసారాదివస్త్యుగవిశేషానన్యాంత్య

శంకరాచార స్త్రికోణవిపులౌన్నత ఇతివైజయంతీ-జాతయఃమృగజాతీః॥౪౯॥ ఓషధ్యశ్చితి॥ ఓషధ్యఃఫలపాకాంతాః
 ప్రీత్యదయః - ఫలమూలిన్యఃనిష్పావసూరణాద్యః - త్రైతాయాగముఖే-యజన్యజ్ఞైః ప్రైతాయామితివత్సవ మాణ
 త్వత్ - కల్పాదాత్రైతాయాగముఖేయజ్ఞాంగవశ్యా దిస్తప్తిః॥ శ్రు॥ తానిధర్మశిప్రథమాన్యాసః - ధ్యాన్యాకృ
 తత్యాదిన్యాసయోగవికృతయః॥౫౦॥౫౧॥ శ్వాపదాశ్చితి॥ శ్వాపదాఃవ్యాఘ్రాద్యః - ద్విఖురాగవయాద్యః
 ఔదకానక్రాద్యః - సరిస్పపాఃసపఃగోధాద్యః॥౫౨॥ గాయత్రమితి॥ త్రివృత్తంచదశస్తదశైకవింశస్తోమాఖ్యాః
 సామవృద్ధివిశేషాః - రథంతరబృహదైర్వగుపవైరాజాస్సామవిశేషాః - అగ్నిష్టోమాదయఃసోమసంస్థావిశేషాః॥౫౩॥
 ౫౪॥౫౫॥౫౬॥ఉచ్చావచానీతి॥ ఉచ్చావచాన్యత్ర - వృక్షనికృష్టాన్యత్రేకవిధాని - జీవానాంవిషమన్యమైకగ్నాపేక్షతాం
 వత్తుంతర్నగఃమనువదతిదేవానురేచి॥౫౭॥౫౮॥నరకిన్నరరత్నాంసీతి॥ విశేషేణతయైకగతీతివ్యయంజంగమంశ్చిత్తరతే
 ధ్ధాన్య ౫౯॥ తదితి॥ ఎవంసృజ్యమానానాం ప్రాణీనాంగుణాకారస్వభావాస్తత్కర్మానుగుణ్యేన బ్రహ్మణాసృజ్యం

యామృగాః॥ ఉష్టానశ్వతరాంతైచ్చవన్యంకూనన్యాంశ్చజాతయః॥ ౪౯॥ ఓషధ్యఃఫలమూలి
 న్యౌలోమభ్యస్తస్యజ్ఞైరే॥ త్రైతాయాగముఖేబ్రహ్మకల్పస్యా దాద్విజోత్తమ॥ సృష్ట్యావశ్యేషదీప్త
 మ్యక్యాయోజాసతథాధ్వరే॥౫౦॥ గౌరజఃపురుషోమేషశ్చాశ్వతరగర్దభాః॥ ఏతాన్త్రామ్యూ
 పమానా హుతారణ్యాంశ్చవిభోధమే॥ ౫౧॥ శ్వాపదాద్విఖురాహస్తీవానరాఃపక్షిపంచమాః॥ ఔ
 దకాఃపశవక్షుప్తాఃసప్తమాస్తాసరిస్పపాః॥ ౫౨॥ గాయత్రంచఋచశ్చైత్రివృత్తస్తోమంరథంతరమ్॥
 అగ్నిష్టోమంచయజ్ఞానాంనిర్మమప్రథమాన్తుభాత్॥ ౫౩॥ యజాంషిత్రైష్ట్యనిధంస్తోమంచందదశం
 తథా॥ బృహత్సామతథోక్త్యంచదక్షిణాదసృజన్తుభాత్॥ ౫౪॥ సామానిజాతీభంస్తోమంస్తదశంతథా॥
 వైరూపమతిగ్రాత్రంచవశ్చిమాదసృజన్తుభాత్॥ ౫౫॥ ఏకవింశదుధర్వాణమస్తోర్యామాణమేవచ॥ అను
 ఘ్నభంచవైరాజముత్తరాదసృజన్తుభాత్॥ ౫౬॥ ఉచ్చావచానిభూతానిగాత్రైభ్యస్తస్యజ్ఞైరే॥ దేవా
 నురపితర్వాసృష్ట్యామనుష్యాంశ్చప్రజావతీః॥ ౫౭॥ తతఃపునస్ససర్జాదౌసంకల్పస్యపితామహః॥ య
 త్సౌపితృచార్వాగంధర్వాంస్తతైవాపనరసాంగణాః॥ ౫౮॥ నరకిన్నరరత్నాంసీతి॥ పశుమృగోర
 గాః॥ అవ్యయంచవ్యయంతైవయదిదంస్థాణుజంగమమ్॥ ౫౯॥ తత్ససర్జతదాబ్రహ్మభగవానాదికృ

జాతయఃచిర్యగాతీః॥ ౪౯॥ ఓషధ్యశ్చితి॥ తదేవంకల్పస్యా దావేవసమాసోషదీశ్చసృష్ట్యా - అనంతరంత్రైతాయాగ
 ముఖేప్రాప్తేసమ్యగ్గ్రామ్యారణ్యవ్యవధ్యయాతథాధ్వరేసాధనతయాయోజా - కృతయఃగెయజ్ఞానామప్రవృ
 త్తైః॥౫౦॥ గ్రామ్యారణ్యభేదమేవాహ - గౌరత్యాదిద్యాభ్యాం॥ ౫౧॥ శ్వాపదాశ్చితి॥ శ్వాపదాఃవ్యాఘ్రాదయః -
 ద్విఖురాగవాదయః - ఔదకాఃకూమాదయః - సరిస్పపాఃసపఃగోధాదయః॥ ౫౨॥ పూర్వాదిముఖేభ్యస్తప్తిమా
 హవతుభిః॥ గాయత్రమితి॥ గాయత్రంధండః - ఋచోఋగ్వేదం - త్రివృత్తస్తోమంస్తోత్రసాధనభూతానాంఋ
 చాంసముదాయం - రథంతరంసామ - యజ్ఞానాంనుధ్యేఅగ్నిష్టోమంసోమయాగసంస్థావిశేషం॥౫౩॥ యజాంషితి॥ య
 జాంషియజుర్వేదం - ఉక్త్యంనామసంస్థాం॥ ౫౪॥ సామానీతి॥ సామానిసామవేదం - వైరూపంసామ - అతిగ్రాత్రంసో
 మయాగసంస్థావిశేషం॥ ౫౫॥ ఏకవింశమితి॥ ఏకవింశస్తోమం - అధర్వాణంఅధర్వవేదం - అస్తోర్యామాణంసోమసం
 స్థాం - అనుఘ్నపుండః - వైరాజంసామ॥ ౫౬॥ సృష్ట్యానాంసర్వేషాంభూతానాంకర్మస్వభావాదివత్తుంపూర్వోక్తామే
 వస్సృష్టింసప్రపంచమువదతి ఉచ్చావచానీత్యాదిసాదైకస్త్రిభిః॥ ఉచ్చావచానీతి॥ ఉచ్చావచానీత్ర - వృక్షనికృష్టా
 నిదేవానురాదీని॥ ౫౭॥ ౫౮॥ నరకిన్నరరత్నాంసీతి॥ నరకిన్నరభేదశ్చ॥ శ్లో॥ సగోశ్వజఘనెపిస్యాత్కిన్నరోశ్వముఖే
 పునరిత్యభిధానోక్తైః - అవ్యయంచిరకాలావస్థాయ - ప్రవాహనిత్యంవా - వ్యయంతద్విచరీతం॥ ౫౯॥ తదితి॥ తేషామే

తేనస్వతంత్ర్యైశ్చత్యాహ - తేషామితి ౬౦ | హింసైతి | తద్భావితాః త్రైహింసా దిభిః కమభివాణితాః - హింసకరినాన్యతాని అహింసప్రముకునత్యానివమహావాక్కా యకర్తాణి ప్రతిపద్యంతే - తజ్జన్యథర్తాధర్మైవయేన వాసితాయఃయత్కరోతితత్తస్యైవతే | ౬౧ | ఇంద్రియాభేదస్త్రితి | ఇంద్రియేషుతదభేదముచనానాత్వంశ్రీ త్రాదిత్యతద్భాదిత్వవిభాగం - యాతేషునానాత్వంభూనముద్రమ్యులోకాదిభోగదేశవిభాగం - శరీరేషునానాత్వంద్వి పాచ్ఛతుష్పదాదిభోగాయతనవిభాగం - తేషాంపినియోగంఅస్పృశ్యవస్యాయంజేహః అయంలోకః అనేనెంద్రియేణై దంభోగ్యమిత్యేవలక్షణం - ఛాత్రైవస్వాతంత్ర్యైశ్చత్యాహత్తేభ్య ఆదిష్టవా - నానాత్వంపినియోగంచఛాత్రైవ వ్యుదధాన్యైవయమితిపాతాంతరం | ౬౨ | నామేతి | దేవాదిస్థావరాంతానాం భూతానాం - వాన- సురనరన్యగభగ వృక్షాదిజాత్యభిధానం - యవంఅనిమేషద్విపదవతుష్పదశఖత్వాది - కృత్యంహాభోగయజ్ఞాన్య సుషాన (సు) క్ష మపామ్యపాదానత్వాదికం | శ్రు || వింద్రంశధి - బ్రాహ్మణోగ్ని నాదధీత - భాదిరయూషంధ్రు వంశీర్నితేర్వాది - వెదశబ్దభ్యపవజ్ఞాత్వా - నిర్వమ్ | ౬౩ | కింఽ | ఋషీశామితి | ఋషీశాంవసిష్ఠాదీనాం అన్యేషామిద్రవార్పిం ద్రాదీనాం - తత్తల్లాకయాతానియక్తానాంతత్తస్త్రియోపాధికంనామ - అధ్వర్యు యజమానసం హ్రదాది కంచవేదకృతంచేదశ్రుతమేవతత్రతత్రసంకేతితవా - వసిష్ఠేంద్రాదివ్యక్తీనానుత్తయేపితత్తత్ప్రవాహస్య నిత్యత్వాతత్తన్నామ్నాంప్రిహ్యేదివదానామివత్రైతత్సనిత్యత్వోపపత్తిః | ౬౪ | ప్రవాహనిత్యత్వందృష్టంతేనదృ

ద్విభుః | తేషాంయేయానికర్తాణిప్రా క్షప్యంతప్రతిపేదితే || తాన్యేవతేనప్రపద్యంతేసృజ్య మానాః పునఃపునః || ౬౦ | హింసా హింసైవమృత్యురేధర్తాధర్మైవతాన్యతే | తద్భావితాః ప్రపద్యంతే తస్మాత్తత్ప్రవృత్తయే | ౬౧ | ఇంద్రియాభేదముభూతేషుశరీరేషుచనప్రభుః | నానాత్వంపినియోగంచత త్రైవవ్యసృజన్యైవయమ్ | ౬౨ | నామయావంభూతానాంకృత్యానాంచప్రపంచనమ్ | వెదశబ్దభ్యపాదాదివాదీనాంచకారణః | ౬౩ | ఋషీశాంనామభేదానియథావేదశ్రుతానివై | తథానియోగయో గ్యానిహ్యన్యేషామపిసోకరోత్ | ౬౪ | యథాశుభవ్యవృత్తులింగానినానాపాణివర్యయే | దృశ్యంతే

చంస్పష్టేనాంభూతానామధ్యే - యే || ౬౦ | తాన్యేవకర్తాణాహ | హింసైతి || హింసంమారకం - అహింసంత ద్విపరీతం - శారీరంకమ - మృకుననయం - హారంతద్విపరీతం - మానసంకమ - ఋతంశాన్యతంచవాచికంకమ - కిందిద్ధింప్రమపిధమ - ఎవయథాగ్నియోయాదివశ్వాలంభనం - అహింసప్రమపిపరస్త్రీగమవాదికమధమః - మృదుకమాపికిందిదధమః - యథారాజ్ఞాదోరాదిరక్షణం - హారమపికిందిధమః - యథారాజ్ఞాదుష్టశాసనం - సత్యమ పికిందిదధమః - యథాబ్రాహ్మణాదివధప్రాప్తా - తదనుకూలమనృతమపి బ్రాహ్మణాదిరక్షణధమః - అత్యోధ మోధమవిపరీతయోఃపుత్రహణం - తద్భావితాః త్రైహింసా దిభిః కమభివాణితాః - తస్మాదద్యాపియో యద్యాననావాసితఃతస్మాత్తేదేవరోచతే | ౬౧ | ఇంద్రియాభేదస్త్రితి | ఎవంతద్వాననానుసారేణైవేంద్రియాభేద మనానాత్వం అన్యుతమన్నంఫలంతృణమిత్యాదిభోగవిషయవిభాగం - భూతేషునానాత్వం - జలస్థలవదాదివిభాగం - శరీరేషునానాత్వంద్విపాచ్ఛతుష్పదాదిత్యాదివిభాగం - పినియోగంచ అనేనజీవేదేదంకార్యమిత్యాది - తత్తల్లా - ర్తాను సారేణస్వయమేవాప్యజత్ | ౬౨ | నామేతి | నామఇంద్రోగ్నియోమిత్యాది - యవంచప్రవాహస్తత్వాది - కృత్యా నాంచమదహనసంయమాదీనాంప్రపంచనంతదవాంతరభేదం | ౬౩ | కింఽ | ఋషీశామితి | ఋషీశాంవసిష్ఠాదీ నాంనామాని || శ్రు || తస్మాద్వాసిష్ఠోబ్రహ్మకార్యమిత్యాది - నియోగయోగ్యానితత్తత్సంక్రమంత్రాదిదశకాయో గ్యానిచ - వేదేయథాశ్రుతానితత్తేవకృతవా | ౬౪ | ననుదేవాదీనామనిత్యేనాంకథనిత్యేనవేదనాభిధానని త్యైశ్చంక్యప్రవాహనిత్యత్వందృష్టంతేనదశకాయతి || యథేతి | యథావసంతాదాముతేయాని ఋతులింగానిపుష్ప

ధయతి యథేతి ఋతులింగానిపుష్పఫలాదీని - పర్యయేపునరావృత్తై - తానితానితత్రజ్ఞాతీయాన్యేవ - యుగాదిము
 యుగకల్పావ్యావరేణము ౬౫ కరోతీతి సస్మత్యైశక్తియు క్తఃసృష్టిశక్తిభ్యాంయు క్తః - సృజ్యశక్తికర్త ౬౬ ఇతి
 శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుదత్తీయే - ప్రథమాంశే - పంచమోధ్యాయః

అథయజ్ఞాదిపాథకానాంమనుష్యాణాంవర్ణాశ్రమకర్తృజీవికాగతిసృష్ట్యక్తిః అర్వాగితి ౧౧౨౩ ౪౫౬
 యజ్ఞనిష్పత్తయితి శ్రీమద్రామాయాయనాగ్నాద్ధానతత్సాధ్య యజ్ఞానధికారేపినమస్కారై కమంత్రకపాకయ
 జ్ఞానానద్విజశుశ్రుమద్యధికారిత్వా చాతుర్వర్ణ్యంయజ్ఞసాధనమిత్యుక్తం ౭ ౮ నిష్పాద్యంతి ఇతి ప్రవచనర
 త్నానాభిజ్యుపరివర్యాణాంమఖాద్యంగసాధ్యత్వాత్విప్రాదీనాంతత్రదంగసాధ్యక్రియోపజీవిత్యంసాధ్యాయస్య

తానితాన్యేవతథాభావాయుగాదిము ౬౫ కరోత్యేవవిధాంసృష్టింసర్గాదౌనపునఃపునః సస్మత్యై
 శక్తియుక్తోసాసృజ్యశక్తిప్రచోదితః ౬౬ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - పంచమోధ్యాయః

మైత్రేయః అర్వాక్రౌతాశ్రుకథితోభవతాయస్తమానుషః ౧ బ్రహ్మవిస్తరతోబ్రాహ్మిబ్రహ్మ
 తమసృజ్యథా ౧ యథావవర్ణానసృజద్యద్భుతాంశ్చమహామునై యచ్చలెమాంస్తృతంకమూవి
 ప్రాదీనాంతమవ్యతామ్ ౨ శ్రీపరాశరః సత్యాభిధ్యాయినఃపూర్వంసస్మత్యై బ్రహ్మసోజగత్
 అజాయంతద్విజశ్రేషఠస్తోవ్రీక్రీతముఖాత్ప్రజాః ౩ వక్షసోరజసోద్రీక్రీతప్రథాన్యాబ్రహ్మసో
 భవత్ ౪ రజపాతమసావైవసముద్రీక్రీతస్తథోరుతః ౫ పద్భ్యమిన్యాఃప్రజాబ్రహ్మససజాద్విజస
 త్రమ ౬ తమఃప్రధానాస్తాస్సర్వాశ్చాతుర్వర్ణ్యమిదంతతః ౭ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యశూ
 ద్రాశ్చద్విజసత్రమ ౮ పాదోరువక్షస్థనిలతోముఖతశ్చసముద్గతాః ౯ యజ్ఞనిష్పత్తయోనర్వమేత
 ద్రుహ్యచకారవై చాతుర్వర్ణ్యంమహాభాగయజ్ఞసాధనముత్రమమ్ ౧౦ యజ్ఞైరాప్యాయితాదే
 వావృష్టుస్సగోణతాఃప్రజాః ౧౧ అప్యాయంతేదర్శజ్ఞయజ్ఞాకల్పాణహేతవః ౧౨ నిష్పాద్యంతే

లాదీని - విపర్యయేతస్యతోఃపునరావృత్తై - తానితానితత్రజ్ఞాతీయాన్యే వద్యశ్యంతే - తత్రైవయుగమన్వంతరకల్పాది
 ముఖావాదేవాదయః ౬౫ ఉపసంహరతి కరోతీతి సస్మత్యైవశక్తిశ్చసర్గావిషయా తాభ్యాంయుక్తః ౬౬
 ఇతిశ్రీవిష్ణుభక్తశిరోరత్న శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మ ప్రకాశాభ్యు - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ప్ర
 థమాంశే - పంచమోధ్యాయః

విస్తరతోబ్రాహ్మితియదుక్తంతదేవవివృణోతియథాచేతి ౧౧౨ ౩౪౫ పద్భ్యమితి తాశ్చతుర్విధాఃము
 ఖాదిభ్యస్సప్రాప్తాఃప్రజాః ఇదంప్రసిద్ధం చాతుర్వర్ణ్యంవత్సరోవర్ణాః ౫ ఎతదేవవిభాగేనస్పష్టయతి బ్రా
 హ్మణాః ౬ పదోరువక్షస్థనిలతోముఖతశ్చేతిబ్రాహ్మణాదిభిఃప్రాతిలోమ్యేనసంబంధః ౭ తత్సృష్టేఃప్రయోజ
 నమావా ౮ యజ్ఞనిష్పత్తయితి సర్వమేతద్యజ్ఞసాధనభూతం ఉత్తమంచాతుర్వర్ణ్యంవకారేత్యన్వయః - యద్య
 ప్యవస్యత్వాదభావకమూభిస్సస్య దితిసూత్రయోజనైమినిశ్చూద్రస్యాధ్యయనాద్యభావాద్యజ్ఞాధికారంసమస్య
 తే - తథాపద్విజశ్రుమద్యధికారిత్వారోధనత్వాత్ ౧౦ నమస్కారేణమంత్రేణసంపద్యజ్ఞాన్న హాపయేదితిస్సృ
 తే - పాకయజ్ఞాదిమసాక్షాదధికారావచనవిరోధః ౧౧ యజ్ఞనిష్పాదనసోపయోగమాహ యజ్ఞైరితి అప్యాయ
 తాస్తప్రేతాఃదేవావృష్టుస్సగోణతాఃయజ్ఞకర్త్రీఃప్రజాఃతపయంతి ౧౨ అగ్నాప్రాప్తానూతస్సమ్యగాది
 త్యముపతిష్ఠతే అదిత్యాజ్ఞాయితేవృష్టివృక్షైరన్మంతతతఃప్రజాఇతిస్సృతే - అతోయజ్ఞాకల్పాణహేతవః ౧౩ తే
 మైత్రేయాఃఅధికారిణఃసర్వయతి నిష్పాద్యంతి ఇతి స్వధర్మేషుత్రై తేష్యభిరతైః - విశుద్ధాచరణంస్సృత్యాదివిహీ
 తంతదుపేతైః పాతాంతరేదవిధావరణాదపేతైఃసివ్యతైఃసద్భిఃపిద్వద్భిః స్సన్యాగోగానిభిఃపిత్రాదినదాచారా

శృంగారాత్కంఠస్వకర్మ - సన్యాగఃశిష్టాచారః । ౯ । స్వగౌరవపరగౌరవితి । మానుష్యంమానుష్యకర్మ - అభిరుచితంభా
మన్యగౌరవాత్కాది ౧౦ । ప్రజాశ్రతి ॥ వ్యవస్థితావితిపాతవ్యవస్థితానియమే ౧౧ । యథేతి ॥ యథేచ్ఛలవాసఃవాస
స్థానంఆత్ర మోవా - శుద్ధాంతఃకరణాఃఅహంకారఫలసంగహీనాః - శుద్ధాఃసానాదినా ౧౨ । శుద్ధేచేతి ॥ శుద్ధఅనుష్ఠా
నెనవిరాగశుద్ధజ్ఞానంశుద్ధజ్ఞానస్వరూపం ౧౩ । తతశ్చితి ॥ తతః ప్రైతాముఖానంతరం - అల్పమల్పల్పసారవతిపా
తే - అల్పముద్భూతంజాతమల్పల్పసారవత్ అత్యల్పసుఖం - ఘోరంబహుమఃఖం ॥ ౧౪ ॥ అధమేతి ॥ అధర్మబీజం
అధర్మస్యకారణం - తమః క్రోధసముద్భవం క్రోధలోభయోమోహేతుం - అసాధకంఆప్తసిద్ధివిరోధి - రాగాదికం - ఆ
యంకాలఃప్రజానుపాతయతిషీవతీతిపూర్వైశాన్వయః - అధర్మబీజముద్భూతమితివచారః ॥ ౧౫ ॥ తతశ్చితి ॥ సహజా
సిద్ధిః బోధ్యైతికంజ్ఞానం ॥ శ్లో ॥ కృతేతుమిహనోత్పత్తిస్సిద్ధిశ్చావీరసోల్లసా । సకృద్వృష్టిమయీశాన్యాగృహవృత్తౌత్తి
కాపరా । పశ్చాత్సంకల్పసిద్ధిశ్చ కల్పవృత్తౌత్తి కాపరా । ప్రకామవృష్టిశ్చ కృష్టవ్యవస్థిస్తథాప్తమిత్యప్తసిద్ధయః -
రసోల్లాసాయోగాభ్యాసబలాత్ప్రముఖాన్వయ సుధాంశుబింబప్రపదమృతత్వప్రతా - యథాస్మాదే ॥ శ్లో ॥ రసస్య
స్వరవచాంతరుల్లాసఃస్వాత్మ్యతేయగైరసోల్లాసాభ్యాసాసిద్ధిస్తయాహంతితుభంనరశ్చితి - స్త్రీవైరపేయ్యేశా

నరైస్తైస్తస్వధర్మాభిరతేస్తదా । విశుద్ధాచరణోపేతైస్సృష్టిస్సన్యాగౌరవిభిః । ౯ । స్వగౌరవ
గౌరమానుష్యాత్ప్రపుష్టవంతిమహామనః । యథాభిరుచితంస్థానంతద్యంతిమనుజాద్విజ ౧౦ । ప్ర
జాస్తాబ్రహ్మణాస్పృష్టాచాతుర్వణ్యవ్యవస్థితాః । సమ్యక్ప్రధానమాచారప్రవణామునిసత్తమ ౧౧ ।
యథేచ్ఛావాసనిరతాస్సర్వబాధావివర్జితాః । శుద్ధాంతఃకరణాశుద్ధాఃసర్వానుష్ఠాననిర్మలాః ౧౨ ।
శుద్ధవతాసాంమనసిశుద్ధంతస్సంస్థితేహరా । శుద్ధజ్ఞానంప్రపశ్యంతివిష్టాఃకృత్యంయేనతత్పదమ్ ౧౩ । త
తఃకాలాత్తమోయోసాతస్యాంతఃకథితోహరః । సపాతయత్యమంఘోరం అలమల్పల్పసారవత్ ॥
౧౪ ॥ అధర్మబీజభూతంతుతమోలోభసముద్భవమ్ । ప్రజానుతానుమైత్రేయరాగాదికమసాధకమ్ ॥
౧౫ ॥ తతస్ససహజాసిద్ధిస్తాసాంనాతీవజాయతే । రసోల్లాసాదయశ్చాన్వసిద్ధయోష్టాభవంతియాః ॥

మనఃకేభిః ౯ । అతోధర్మాధికారిత్వాత్సమ్యంస్తాతి ॥ స్వగౌరవపరగౌరవితి । యథాభిరుచితంస్థానంసత్యలోకాది ॥
౧౦ ॥ ప్రజాశ్రతి ॥ తదేవంజాతువిభిన్నవ్యవస్థితాః ప్రజాఃసృష్టాః సమ్యక్ శ్రద్ధయానుష్ఠమాచారస్తస్మిన్ప్రవణాః ॥
౧౧ ॥ చాతుర్వణ్యవ్యవస్థయాధర్మానుష్ఠానఫలమాహయతేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ యథేతి ॥ యథేచ్ఛయావాసఃశిరికిం
రాదిస్థానంతస్మిన్నిరతాః - యతస్సర్వబాధాభిశ్చోష్టాశసపిపాసాదిబాధాభిఃవివర్జితాః - శుద్ధాస్సక్కులీనాః ౧౨ ॥
శుద్ధేచేతి ॥ తాసాంశుద్ధజ్ఞానంభవతి - యోనజ్ఞానైవతత్పదంప్రపశ్యంతి ॥ ౧౩ ॥ తదేవంధర్మానుష్ఠానఫలముక్తం - ఇదా
నీంకాలవశేనతదైక్వకల్యాణప్రాణినామనిష్ఠప్రాప్తిమాహ ॥ తత ఇత్యాదిహ ॥ తతశ్చితి ॥ తతః ప్రైతాయుగేసింధి
పక్రాంతేనతి - సప్రసిద్ధికాలాన్తకోయోసాహరెంశఃకథితః - సఃఅఘంపాపం - రాగాదికంవిషయాభిలాషద్వేష
మాత్సర్యాదికం - అసాధకంపురుషార్థప్రతిబంధకం - తానుప్రజాను - పాతయంతిప్రక్షిపతీతిద్వయోరన్వయః - కథం
భూతం - ఘోరంబహుమఃఖప్రదం - అల్పల్పసారవత్ అత్యల్పసుఖదం - యద్వాలత్యల్పబలం ఉత్పత్తిసమయంవదన్
తిమతాపుంసాజేతుంశక్యం ౧౪ ॥ అనంతరంతు ॥ అధమేతి ॥ అధర్మస్యబీజభూతం - తమఃఅజ్ఞాననివేశఃలోభస్త
ష్టాతయోస్సమద్భూయోస్తాత్ ౧౫ ॥ తతఃసిమిత్యతాపా ॥ తతశ్చితి ॥ సహజాస్వాభాసి - సిద్ధిఃసర్వబాధావివర్జితా
శ్రత్యత్రోక్తాత్మునిపాసాదిద్వంద్వజయలక్షణా - తాసాంనజాయతే - రసోల్లాసాదయశ్చాన్వసిద్ధయస్తాంబాదిప్రొక్తాః ॥
శ్లో ॥ రసస్యస్వరవచాంతరుల్లాసఃస్వాత్మ్యతేయగైరసోల్లాసాభ్యాసాసిద్ధిస్తయాహంతితుభంనరః । స్త్రీదీనాంనై
తపేయ్యేణనదాత్మప్రాప్తఃప్రజాస్తథా । ద్విలీయాసిద్ధిగుద్ధిష్టాసాత్ప్రప్తిమునిసత్తమైః - ధర్మోత్రమంచనాస్త్యసా

సంహోమిధుసోత్పత్తిః - యథాతత్త్వేన || శ్లో || స్త్రీ యాదివైకషేత్యేణసదాత్మప్రాప్తజాస్తథా | ద్వితీయానీధి
రుద్ధి ఘైతి - కామేద-కృతేతుమిధునోత్పత్తిస్తథాసాత్మాద్రసోల్లసా - ప్రజాస్త్రప్రాప్తదానర్వాస్త్రగ్వానందాశ్చ
యోగినశ్చి - శుకృద్వృష్టిశుయోనశుకృద్వృష్ట్యసస్యనిష్పత్తిః - గృహవృత్తోత్తికాశ్చపృథ్వీగృహవృత్తోద్గమః - సంక
ల్పసిద్ధిఃసంకల్పేనాభిమతసిద్ధిః - కల్పవృత్తోత్తికాభరద్వా జాత్రమవత్ - ప్రకామవృష్టినికామనికామేవృష్టిః - ఆ
కృష్టపచ్యసిద్ధిఃఆకృష్టపచ్యభూమిత్యమితిపురాణేవృష్టినీధియోబహుభోక్తాః || ౧౬ || తాస్వీతి || ద్వంద్వంశీతోష్ణాది || ౧౭ ||
తతశ్చితి || ధాన్యంబహినిజాణలంఘగుడుగఁ - ధాన్యంపార్వతమితిచపాఠః - కృత్రిమంక్రీయానిర్వృత్తంవనాది - పు
రాదిలక్షణంభృగుక్తం || శ్లో || నృపావాసఃపురీప్రీతావిశాంపురమతీష్యతే | ఎకతోయత్రతుగ్రామోనగరంచైక
తస్థితం | మిశ్రంతభృవలంనామనదీగిరిసమాశ్రయమితి - ఆదిశక్త్యాచ్ఛివీరపత్రనాది || ౧౮ || గృహాణీతి || యథాన్యాయం
వాస్తవశాస్త్రానతిక్రమేణ || ౧౯ || ప్రతికారమితి || వాతాకృప్యౌదిహస్తసిద్ధిభృతః || ౨౦ || తత్రవాతాయాంకృ
పిఫలంవివృణోతి || వ్రీహయశ్చితి || వ్రీహయఃకాల్యాదయః - యవోదీర్ఘశూకః - గోధూమోనిష్కంఘకోవీర్ఘ
శూకః - అణవఃకుండ్రాధాన్యాని - ప్రియంగుఃకంగుః - ఉదాగోదీర్ఘశూకాః - కోరదూపఃకోద్రవాః - సతీనకఃకాళాయః ||
౨౧ || మాషాశ్చితి || మసూరోమంగళ్యకః - నిష్పావఃపల్లీ - కుళుత్థకఃపాషాణభేదిసారః - ఆఢకీశువరీ - చణచకఃహరిమంథ

౧౬ || తామతీణాప్యశేషానువధామానైవపాతకే | ద్వంద్వ భిభవదుఃఖాతాస్త్రాభవంతితఃప్ర
జాః || ౧౭ || తతోదుగాణీతాశ్చక్రవాక్షాంపార్వతమాదకమ్ | కృత్రిమంపత్రాదుగంపురభ
వలకాదియత్ | ౧౮ || గృహాణీవయథాన్యాయంతేషుచక్రఃపురాదిమ్ | శీతాతపాదిచాధానాంప్ర
శమాయమహామునే | ౧౯ || ప్రతికారమిమంకృత్వాశీతాదస్తాఃప్రజాఃపునః | వాతోపాయంతతశ్చ
క్రూహాస్తసిద్ధింవకర్మజామ్ | ౨౦ || వ్రీహయశ్చయవాల్వైచగోధూమాఅణవస్త్రిభాః | ప్రియంగ
వౌఘ్నాదారాశ్చకోరదూపాసతీనకాః || ౨౧ || మాషాముద్గామసూరాశ్చనిష్పావాస్త్రకుళుత్థకాః | ౨౨

సాత్వతీయాభిధీయతే - చతుర్థీతుల్య తాతాసామాయపస్సుఖిరూపయోః - వికాంతబలబాహుశ్యంవిశోకానామ
పంచమీ | పరమాత్మపరత్వేనతపోధ్యానాదినిష్ఠితా | వష్టీవకామచారిత్వంసప్రమీనిద్ధిగువ్యతే | అష్టమీచయథా
ప్రీతాయత్రక్వదనశాయితేతి || ౧౬ || తాస్వీతి || శీతోష్ణాదిద్వంద్వైర్వరభిభవఃతేనసంఘాలేయఃఖైరాతాఃపీడితాః ||
౧౭ || తతశ్చోగాదిభయపరిహారాథందుగాది - శీతోష్ణానిప్రతికారాథంగృహాణ - శీవికాద్యథాంకృపివాణి
జ్యాదీని - చక్రరిత్యాహ - తతోదుగాణీత్యాదినా || తతశ్చితి || కృత్రిమంపరిఘాద్యావృతంప్రాకారాది - పురాదీ
హంలక్షణంభృగుశోక్తం || శ్లో || నృపావాసఃపురీప్రీతావిశాంపురమతీష్యతే | ఎకతోయత్రతుగ్రామోనగరంచైక
తస్థితం | మిశ్రంతభృవలంనామనదీకూపసమాశ్రయం | విప్రాశ్చవిప్రభృత్యాశ్చయత్రచైవవసంతివై | సతు
గ్రామశ్చితిప్రీతశ్శూద్రాణాంవాసఏవతు | పణ్యక్రీయాదినిపుణైశ్చతుర్వణ్యజనైర్వృతం | అనెకజాతిపం
ఖంధంవైకశిల్పినమాకులం | సర్వదైవతసంబంధంనగరంత్యభిధీయతశ్చితి || ౧౮ || గృహాణీతి || గృహాణీవిశ్వకర్మప్రీతా
శ్లో || ధృవంధన్యంజయంకాంతంవిజయంవిపులంతథా | సుపక్షంసుముఖంనందంధనదంచమనోరథమిత్యాదీని - యథా
న్యాయమాయనిమిత్తాద్యనుసారేణయథావాస్తవశాస్త్రం || ౧౯ || ప్రతికారమితి || వాతోపాయంజీవికాసాధనంకృ
ప్యౌది - హస్తాభ్యాంసాధ్యానిద్ధింవృత్తిం - తామేవాహ - కర్మజాంతత్కర్మనిమిత్తం || ౨౦ || తత్రకృపిఫలంప్ర
పంచయతి - వ్రీహయశ్చైత్యాదిసాధాన్యాభ్యాం || వ్రీహయశ్చితి || అణవఃకుండ్రాశ్చలయః - ప్రియంగుసహితంత్య
ణంధాన్యంవాప్రియంగవః - ఉదాగోదీర్ఘశూకాః - కోరదూపఃకోద్రవాః - సతీనకఃకాళాయఃసీలపుష్పాః || ౨౧ ||
మాషాశ్చితి || మసూరాఃమంగళ్యకాః - నిష్పావాఃపల్లవః - కుళుత్థకాఃముగ్ధసమపత్రాః - పాషాణభేదిసారాః - ఆఢకీశు

కాః - శతాః గోణ్యుపాదానత్వచః | ౨౨ | ౨౩ | ౨౪ | శ్యామాకాశ్చితి | శ్యామాకః తృణధాన్యం - నివారః సకూకోప్రీ
హిః - జతిలాలావనతిలాః - గవేధుకాః కుసుంభసద్భవవీజాః - వేణుయవాః వంశవీజాని - ముకటకాః ప్రియంగుభేదాః -
నాగబలాఖ్య ద్రుమవీజానివా | ౨౫ | గ్రామ్యేతి | ఆపామోషధీనాం హేతుః పథకాః | ౨౬ | ౨౭ | అహన్యహనీతి | య
జ్ఞానాం పంచమహాయజ్ఞానాం అనుష్ఠానం - నిత్యం క్రియమాణాః పంచసూనాగృహస్థస్యే త్యాదినామనూక్తం - అ
త్ర తుపూర్వం అల్పం సారవదిత్యుక్తం - తస్య ఆఘస్యశాంతిదం నాశకరమిత్యర్థకాః | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ | ప్రవృత్తిః | య
జ్ఞప్రవృత్త్యా ప్రవృత్తిః సగతాః ప్రజాసగత్యర్థకాః | ౩౧ | సంసిద్ధాయామితి | కృషిరూపాయాం వా తాతాయాం సంసి

ధక్యశ్చైవ కాశ్చైవ వశతాస్స ప్రదశస్త్రతాః | ౨౨ | ఇత్యేతాః పథీనాం కుగ్రామ్యాణాం జాతయో
మునై | ఓషధ్యో యాజ్ఞికాశ్చైవ గ్రామ్యరణ్యాశ్చ గురదశ | ౨౩ | వ్రీహయస్సయవామాహగో
ధూమాఅణవస్త్రీలాః | ప్రియంగున ప్రమాప్యే తెలప్తమాస్తుకరుతకాః | ౨౪ | శ్యామాకాస్త్యధనీవా
తాజతిలాలాస్సగవేధుకాః | తథా వేణుయవాః పోక్తాస్తద్వన్యకటకామునై | ౨౫ | గ్రామ్యరణ్యా
స్త్రీన్మతాప్యేతాః పథీనాం పథ్యస్తుచతురదశ | యజ్ఞనిష్పత్తయైర్జ్ఞస్తథాసాం హేతురుత్తమః | ౨౬ | ఏ
తాశ్చ సహయజ్ఞైవ ప్రజానాం కారణం పరమ్ | పరాపరవిదః ప్రాజ్ఞాస్తతో యజ్ఞా వితస్వతే | ౨౭ | ఆ
హన్యహన్యనుష్ఠానం యజ్ఞానాం మునిన త్రమ | ఉపకారకరం పుంసాం క్రియమాణాః శాంతిదమ్ | ౨౮ |
యేషాంతు కాలన్యస్తోసాపాపవిందుర్న హామతే | చెతస్సువప్యధేవ క్రుసైనయజ్ఞేషుమానసమ్ | ౨౯ | వె
దాన్వేద్యంతథాదేవాన్యజ్ఞకర్తాదికం వయత్ | తత్సర్వం నిందమానాస్తే యజ్ఞవ్యాసేధకారిణః | ౩౦ |
ప్రవృత్తిమాగ్ధావృత్తిత్తికారిణో వెదనిందకాః | మరాత్మానోదురాచారాః బభూవుః కుటిలాశయాః |
౩౧ | సంసిద్ధాయాంతు వాతాతాయాం ప్రజాసన్మష్టప్రజాపతిః | మర్యాదాంధాపయామాసయథా

పర్యః - వణికాః హరిమంశకాః - శతాః గోణ్యుపాదానత్వచః | ౨౨ | ఇతీతి | ఇత్యేతాః గ్రామ్యాణాం కృషిసాధ్యానాం
జాతయస్స ప్రదశ - తాసు | ౨౩ | వ్రీహయశ్చితి | వ్రీహ్యదిశ్యామాకాంతా గ్రామ్య సవయాజ్ఞికాః యజ్ఞ సాధనభూ
తాః | ౨౪ | శ్యామాకాశ్చితి | ఆరణ్యానీవారాద్యాః పంచయజ్ఞ సాధనభూతాః - యద్వ్యశ్యామాకాంతాపారణ్యాః -
తృణధాన్యగూపత్వాత్ - నీవారా ఆరణ్యాః వ్రీహయః - జతిలాలా ఆరణ్యాస్త్రీలాః - గవేధుకాః కుసుంభాః - వేణుయవాః
వంశవీజం - ముకటకా ఆరణ్యాః ప్రియంగవః | ౨౫ | గ్రామ్యరణ్యాశ్చితి | ఏతాశ్చ తురదశ యజ్ఞనిష్పత్తయైర్జ్ఞస్త్ర
తాశ్చ తస్యన్యయః - యజ్ఞశ్చ సామోషధీనాం హేతుః కారణం వృష్టిరూపేణ | ౨౬ | ఏతాశ్చితి | ప్రజానాం వృష్టిః కారణం
వృద్ధిహేతుత్వాత్ - పరాపరవిదః యజ్ఞాః కారణం ప్రజాస్తతాగ్రణమిత్యేవ నిదః | ౨౭ | అహన్యహనీతి | అహన్య
హనీషం పంచమహాయజ్ఞానాం అనుష్ఠానం - పుంసాం గృహస్థానాం - ప్రత్యహం క్రియమాణస్య పంచసూనాలక్షణస్య సాప
స్య శాంతిదం నాశకరం | ౨౮ | తదేవం బ్రహ్మాండస్య స్థానాం యజ్ఞాంగభూతానామోషధీనాం కృష్యాదిప్రవృత్త్యా ప్రవా
హనిత్య త్వముక్తం - యజ్ఞానాం వద్భూతృప్తలక్షణం మహత్ఫలముక్తం - తథాప్యేతేషాం కృషీదననుష్ఠానే పూర్వో
పక్షీ ప్రమేవరాగాదికం కారణమాహ - యేషాం త్విత్యాదిత్రిభిః | యేషాం త్విత్రి | ౨౯ | వేదానీతి | యజ్ఞానాం వ్యాసేధకారి
ణః ప్రతిహతారః | ౩౦ | అతేవ | ప్రవృత్తిః | ప్రవృత్తిమాగ్ధావృత్తిత్తికారిణః | ప్రవృత్తిమాగ్ధావృత్తిత్తికారిణః
యజ్ఞాననుష్ఠానైరవైరపరపక్షాదన్నాభావేన ప్రజావృద్ధిరసిద్ధిః | ౩౧ | సంసిద్ధాయామితి | తదేవం ప్రజాసన్మష్ట

ద్ధాయాంఽపధిద్వారాత్రజాఃసృష్ట్యై - యథాస్థానంఽప్రిణేదేశే ఆయంధర్మశ్శతి - యథాగుణంఽకాణాంకామ్యంశ
మః-విరక్తానాంతునివర్తకమిత్యాదివ్యవస్థాంస్థాపయామానః॥౩౨॥౩౩॥ప్రాజాపత్యమితి॥ ప్రాజాపత్యంభృగ్వాది
లోకః - బ్రాహ్మణానాంక్రియావతానిత్యనైమిత్తికక్రియావతాం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ అష్టాశీతీతి॥ గురువాసినాంబ్రహ్మ
చారిణాం॥ ౩౬॥ సప్తర్షీణామితి॥ న్యూసినాంసంన్యాసినాందేవయానమాగ్రాన్తఃబ్రహ్మసంజ్ఞితస్సత్యలోకః॥ ౩౭॥
యోగినామితి॥ ఆశ్రమిష్టేవయేప్రతీకోపాసకాయోగినఃతేషామమృతంవిష్ణుపదాఖ్యంధ్రువామపరిస్థానం - య
తోగంగాత్రవహతీతవత్సమాణం॥౩౮॥ ఏకాంతినశ్శతి॥ పరమంస్థానంపరమవ్యోమ॥ ౩౯॥ భగవదుపాసకానామేవా
పునరావృత్తిః శతరేషాంతునివృత్తిరేవేత్యాహ॥ గత్సేతి॥ చంద్రసూర్యాదిగ్రహణంతేషాంకాలనెత్వత్సవిశేషాత్

స్థానంయథాగుణమ్॥ ౩౨॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచధర్మధర్మభృతాంచరః॥ లోకాంశ్చసర్వవ
ర్ణానాంసమ్యగ్ధర్మానుపాలినామ్॥ ౩౩॥ ప్రాజాపత్యంబ్రాహ్మణానాంస్త్వతంస్థానంక్రియావ
తామ్॥ స్థానమైంద్రంక్షత్రియాణాంసంగ్రామేష్వనివర్తినామ్॥౩౪॥ వైశ్యానాంమారుతంస్థానం
స్వధర్మనిరతాత్మనామ్॥ గాంధర్వంశూద్రజాతీనాంపరివర్యానువర్తినామ్॥ ౩౫॥ అష్టాశీతినహప్రా
ణీయతీనామూర్ధ్వరేతసామ్॥ స్త్వతంతేషాంతుయత్స్థానంతదేవగురువాసినామ్॥ ౩౬॥ సప్తర్షీ
ణాంచయత్స్థానంస్త్వతంతద్వైవనాకసామ్॥ ప్రాజాపత్యంగృహస్థానాన్యాసినాంబ్రహ్మసంజ్ఞ
ితమ్॥౩౭॥ యోగినామమృతంస్థానంస్వాత్మసంతోషకారిణామ్॥ ౩౮॥ ఏకాంతినశ్శబ్రాహ్మధ్యాయ
నోయోగినోహియే॥ తేషాంతత్పరమంస్థానంయద్వైవశ్యంతిసూరయః॥ ౩౯॥ గత్వాగత్వానివర్తం

తాసాంవాతాన్యాంచకృష్యాదినాసంసిద్ధాయాంసత్యాం - యథాగుణంసత్వోద్రేకాద్యనుసారేణ - బ్రాహ్మ
ణానీనాంవర్ణానాం - గృహస్థాద్యాశ్రమాణాంచ - మర్యాదాంధర్మవ్యవస్థాం - యథాస్థానంతత్సద్విధమా
నుస్థానానుసారేణ - లోకవ్యవస్థాంచకృతవానిత్యథః॥ ౩౨॥ తదేవాహవర్ణానామిత్యాదియావదధ్యాయస
మాప్తిః॥౩౩॥ ప్రాజాపత్యమితి॥ క్రియావతానిత్యనైమిత్తికాగ్నిహోతాద్యనుస్థాతృణాం - ప్రాజాపత్యం
స్థానంపితృలోకః॥ శ్రు॥ కర్మణాపితృలోకశ్శత్రుతే॥ ౩౪॥ వైశ్యానామితి॥ మారుతంస్థానందేవలోకః॥ ౩౫॥ అ
ష్టాశీతినహప్రాణీతి॥ గురువాసినాంవైష్ణికబ్రహ్మచారిణాం॥ ౩౬॥ సప్తర్షీణామితి॥ వనాకసాంవానప్రస్థానాం -
న్యూసినాంసంన్యాసినాం - బ్రాహ్మణానాంవిశేషంవత్సంపూర్వోక్తమేవస్థానమనువదతి॥ ప్రాజాపత్యమితి - బ్రహ్మ
సంజ్ఞితంసత్యలోకస్థానం-సంన్యాసాద్బ్రహ్మణఃస్థానమితివచనాత్॥౩౭॥ యోగినామితి॥ యోగినాంజ్ఞానినాం॥౩౮॥
తదేవస్మష్టయితి॥ ఏకాంతినశ్శతి॥౩౯॥ భగవదుపాసకానామపిత్రమముక్త్యంతదేవస్థానమిత్యాశయేనాహ॥గత్సేతి॥

శ్రీ విష్ణు పురాణే - స వ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

౪౩

తద్విలక్షణానాం బ్రహ్మాదీనామప్యవలక్షణం - చంద్రసూర్యాదయోపిన్వంస్వమధికారంగత్వాప్రాప్య - అంతే ప్ర
శయికాలనివర్తంతే తేస్వ పదాన్యశ్యంతి - ద్వాదశాక్షరాదినామంత్రేణ భగవదుపాసకాన నివర్తంతే నచపున
రావర్తంతే - ఎతద్వ్యతిక్రాంత్యైవ నివర్తంతే - అబ్రహ్మభవనాల్లోకాపున రావర్తంతే - మోక్షానైతి భగవదుక్తే ||

౪౦ | తామిప్రాదీనాం స్వరూపవత్కృతే || తామిన్ద్రమితి || ౪౧ | ౪౨ | ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానై - విష్ణు చిత్తీయే
ప్రథమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

అథ మిథునస్పష్టిం వక్తుం యానసశరీరస్పష్టీరనువదతి తత ఇత్యాది నా || తత ఇతి || కాన్త్యై దేహైః - కరణైరిం
ద్రియైః - హిరణ్య గర్భాదేహభూతభూతోత్పన్నై దేహైరింద్రియైస్సహ - కాశ్చిన్నానస్య ప్రజాజ్ఞరే - కేచిత్

తే చంద్రసూర్యాదయోగ్రహాః | అద్యాపి నివర్తంతే ద్వాదశాక్షరచింతకాః | ౪౦ | తామిన్ద్రమంధ
తామిన్ద్రం మహారౌరవరౌరవమ్ | అసివత్ర వసం ఘోరం కాలసూత్ర మవీచికమ్ | ౪౧ | వినిందకానాం వే
ద్యస్య యజ్ఞ వ్యాఘాత కారిణామ్ | స్థాన మేతత్సమాఖ్యా తంస్వధర్మ త్యాగినశ్చయే | ౪౨ | ఇతి శ్రీ విష్ణు
పురాణే - ప్రథమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః || తతోభిధ్యాయత సత్యజ్ఞ రేమానసాః ప్రజాః | తచ్ఛరీరసముత్పన్నై కాన్త్యై సత్క
రణైస్సహ | తే త్రజ్ఞాస్సమవర్తంత గాత్రే భ్యస్తస్యధీమతః | ౧ | తేన ర్వేన మవర్తంత యే మయా

౪౦ | ౪౧ | వినిందకానామితి || స్వధర్మ త్యాగినశ్చయే తేహ మవీచి | ౪౨ | ఇతి శ్రీ విష్ణు భక్తశిరోరత్న శ్రీధరస్వామివి
రచితాత్మ ప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

అథ యానస్పష్టిం వక్తుం - పూర్వోక్తాయాం మానసస్పష్టేకంచిద్వి కేవలవక్తుమాహ తత ఇత్యాది త్రిభిః || తత
ఇతి || ప్రాగనుక్తవిశోషోక్తి స్తత ఇతి - అనుపూర్వస్పష్టివత్ ప్రస్తావః - తత్రై వశంకతే - నను మనసాంకల్పమాత్రే
ణభూతోపాదానం వినా భౌతికానాం దేహానాం కథంజన్య - కథంజడా తచ్ఛరీరాచ్ఛేతనానాం జీవానాం జన్తేతి - తత్రా
హ - తచ్ఛరీరేతి - తస్య బ్రహ్మణశ్శరీరాత్సముత్పన్నై కాన్త్యై దేహైః కరణైరింద్రియైశ్చ సహ మనసానిమిత్రభూ
తేన మానసాః ప్రజాజ్ఞరే - బ్రహ్మశరీరస్థభూతాన్యై వత్తైహేనాముపాదానకారణమిత్యర్థః - తథాధీమతశ్చైత
న సమస్తిజేవస్య తస్య బ్రహ్మణః డేభ్యోపి గాత్రేభ్యః ఉత్పద్యమానై దేవైస్సహ తత్సంకల్పమాత్రాత్ ఉద్బుద్ధసః

త్యేనిమి తైపుర్యంమనుంకృతవాః | ౧౬ | శతరూపామితి || శతరూపాం అధేనపురుషోభవత్ - అధేన నారీ
తన్యాంచేత్సుకామూబ్రహ్మపత్న్యశ్శతరూపాయా అంశభూతాం - బ్రహ్మాంశభూతోమనుజఃగృహే | ౧౭ |
౧౮ | కన్యాదస్యమితి | ప్రజాపతీరామాతిరుచేదవాః | ౧౯ | ప్రజాపతిరితి || సరుచిజః గ్రాహ - తయోరా
కూతిరుచ్యో దాంచత్యో స్సదక్షిణో యజ్ఞః పుత్రోమిధునంజజ్ఞే - దంపత్యోమీధునం తత ఇతివచాతః | ౨౦ | య
జ్ఞస్యేతి || స్వామ్యంభువేమనా మన్వంతరే | ౨౧ | ౨౨ | ౨౩ | ౨౪ | ౨౫ | ౨౬ | ౨౭ | శ్రద్ధేతి || శ్రద్ధాకామం
తథాదపః మితిపాతేత కేత్య నేన క్రమప్రాప్తాలక్ష్మీలః త్యో-యథాకామే || శ్లో || శ్రద్ధాయాస్తుసుతఃకామోద
పోలత్యోఽస్మృతస్తస్మృత ఇతి | ౨౮ | మేధేతి || క్రియాయాం తామస్యాందండుః గాజస్యాం నయః సాత్త్విక్యాం
మానసాసాద్ధత్యాత్మావినయః | ౨౯ | బోధమితి || లజ్జాయాస్తుశారీగోవినయః | ౩౦ | ౩౧ | ధర్మప్రసంగాద

పూర్వంస్వామ్యంభువం ప్రభుమ్ | ఆత్మానమేవకృతవాః ప్రాజాపత్యేమనుంద్విజ | ౧౬ | శతరూ
పాంచతాంనారీం తపోనిర్భూతకల్పహమ్ | స్వామ్యంభువోమనుదేవః పత్నీ త్యేజగృహేవిభుః | ౧౭ |
తస్మాచ్ఛపురుషాద్దేవీ శతరూపావ్యజాయత | ప్రియవ్రతోత్రానపాదా వ్రసూత్యాకూతి సంజ్ఞితమ్ |
౧౮ | కన్యాదస్యంచధర్మజ్ఞాపాదార్యగుణానితమ్ | దదౌ వ్రసూతందత్యోయ ఆకూతిరుచనం
పురా | ౧౯ | ప్రజాపతీసృజ గ్రాహ తయోజజ్ఞేసదక్షిణః | పుత్రోయజ్ఞోమహాభాగ దంపత్యోమీ
ధునాత్మనోః | ౨౦ | యజ్ఞస్యదక్షిణాయాంతు పుత్రాద్వాదశజజ్ఞిరే | యామాఇతిసమాఖ్యాతా దేవా
స్సామ్యంభువేమనా | ౨౧ | వ్రసూత్యాంచతథాదక్ష శ్చత ప్రోవింశతంతథా | సనజఃకన్యాస్తాసాం
తు సమ్యజ్నామానిమేశ్యుః | ౨౨ | శ్రద్ధాలక్ష్మీధృతిస్తుష్టిఃపుష్టిమేధాక్రియాతథా | బుద్ధిలజ్ఞా
వపుశ్శాంతిః సిద్ధిఃకీర్తి ప్రయోదశే | ౨౩ | పత్న్యధంప్రతిజ గ్రాహ ధర్మోదాతాయాః | ప్ర
భుః | తాభ్యశ్శిష్టాయపీయస్యః ఏకాదశసూతనాః | ౨౪ | ఖ్యాతిస్సత్యధనంభూతిః స్తుతిః ప్రీతిఃకు
మాతథా | సన్నతిశ్చానసూయాద ఊజాస్యాహస్యధాతథా | ౨౫ | భృగుభావౌ మరీచిశ్చ తథా
వైవాంగీరామునిః | పులస్త్యఃపులహశ్చైవన క్రతుశ్చపివరస్తథా | ౨౬ | ఆత్రివనోవహ్నిశ్చపి
తరశ్చయథాక్రమమ్ | ఖ్యాత్యాద్యాజగృహుఃకన్యా మునయోమునిస్తత్త్వమ్ | ౨౭ | శ్రద్ధాకామంచలా
దపః నియమంధృతిరాత్మజమ్ | సంతోషంచతథాతుష్టిలోభంపుష్టిరసూయత | ౨౮ | మేధాశృతం
క్రియాదండుం నయంవినయమేవచ | ౨౯ | బోధంబుద్ధిస్తథాలజ్ఞావినయం వపురాత్మజమ్ | వ్యవసా
యంప్రజజ్ఞైవై త్తేనుంశాంతిరసూయత | ౩౦ | సుఖంసిద్ధిర్యశఃకీర్తి రిత్యేతేధర్మసూతనః | కామా
ద్రతిస్తుతంహర్షంధర్మపాత్రమసూయత | ౩౧ | హింసాభార్యాత్వధర్మస్య తయోజజ్ఞేతథా

భాంశేనిగతేనతిసాత్త్వికస్వభావంనుతంపూర్వ మాత్మనస్త్వ దేహేత్సంభూతం అత ఏవ | శ్రు | ఆత్మావై
పుత్రనామాసీతిశ్రుతేరాత్మానమేవతంప్రజాపాలనార్థమకరోదిత్యధః | ౧౬ | శతరూపామితి | తాంస్వ
దేహేధాభూతాంనారీంపత్న్యధంజగృహే - తపసానిర్భూతకల్పహమితివదేవ ఇతిచవిభురితిచసాపిండ్వ దోషవ
రిహారాథముక్తం | ౧౭ | తస్మాదితి | వ్యజాయత ప్రాసూయత | ౧౮ | ౧౯ | ప్రజాపతిరితి || సరుచిస్తాంజ గ్రాహ - త
యోదక్షిణాసహితోయజ్ఞోనామపుత్రోజజ్ఞే | ౨౦ | యజ్ఞస్యేతి || స్వామ్యంభువేమనామన్వంతరే - యామాఇతిదే
వాస్తమాఖ్యాతాః | ౨౧ | ౨౨ | ఆసాంనామానికథయన్దేవవివాహానాహ - శ్రద్ధేత్యాదిపంచభిః | ౨౩ | ౨౪ | ౨౫ | ౨౬ |
౨౭ | ధర్మపత్నీనాం వ్రతేదాదశానాంపుత్రానాహ శ్రద్ధేత్యాదిత్రిభిః | శ్రద్ధేతి | చలాలక్ష్మీః | ౨౮ | మేధేతి | క్రియా
త్రిగుణాద్వికా - అతస్తమోంశేనదండుం - రజోం శేననయం - సత్త్వాంశేనవినయమనాద్ధత్యరూపం - అసూయత | ౨౯ |
బోధమితి | లజ్జాశారీరంవినయం - వపుస్సంజ్ఞావ్యవసాయమాత్మజంప్రజజ్ఞే-వై | ౩౦ | సుఖమితి | కీర్తిర్యశస్సంజ్ఞంపు
త్రమసూయత - రతిఃకామస్యభార్యా | ౩౧ | తదేవంధర్మభార్యాణాంపంచకైః - అన్యాసాంతుదక్షకన్యానాంపు

ధర్మసర్గమాహ || హింసేతి || తయోః అధర్మహింసయోః అన్వతనికృతిశ్చ జజ్ఞేతాభ్యాంనికృత్యన్వతాభ్యాం
 ఘాయాభయంవేదనానరకంచజజ్ఞే || ౩౨ || మాయేతి || శ్లో || తస్మాదేతయోమిథునద్వయం భయాజ్జజ్ఞ ఇతిపాతే
 ఏతయోమిథునయోమధ్యే - మాయామృత్యుంభయాజ్జజ్ఞే తయోజజ్ఞ ఇతిపాతే-మాయామృత్యుంసుమవేభా
 యాదితిశేషః || ౩౩ || వేదనేతి || రౌరవాత్ భయంనరకమేవచేత్యుక్తాత్ నరకాత్ || ౩౪ || దుఃఖోత్తరా ఇతి ||
 అధర్మలక్షణాః అధర్మోపశంఖములభూతో లక్షణంయేహంతే తథోక్తాః - తేవ్యాభ్యాద్యాః - ఊర్ధ్వారేతసఃచ
 రమకార్యస్య దుఃఖాత్కత్వాత్ కార్యాతరానుత్పదకాః || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || జీవానాం సృజ్యత్వాదినా
 పారతంత్ర్యాన్నిత్యసర్గాదౌ హేతుత్వమనుపపన్నమిత్యాశంక్యతత్పరిహరణుత్పయా తేహంస్వయాపంపుష్ప
 తి || యేయమితి || ౩౯ || విష్ణురేవసత్త్వాదితత్త్వాధానద్వారా తైస్త్వైర్వన్వాదిదూషైః స్థిత్యాదికరోతీతిపరిహర
 తి || సగేతి || తైస్త్వైర్వన్వాదిదూషైః మన్వాదయః సత్త్వస్థాః - దత్తౌదయోరాజసాః - వ్యాధయస్తామసాః || ౪౦

సృతమ్ | కన్యాచనికృతిస్తాభ్యాం భయంనరకమేవచ || ౩౨ || మాయాభవేదనాచైవ మిథునంత్విదమేత
 యోః | తయోజజ్ఞేభవైమాయా మృత్యుంభూతావహరిణమ్ || ౩౩ || వేదనాస్వసుశంకాపి దుఃఖంజ
 జ్ఞేకరౌరవాత్ | మృత్యోవ్యాధిజరాశోక తృష్ణాక్రధాశ్చజజ్ఞరే || ౩౪ || దుఃఖోత్తరాస్తస్మృతా హ్యే
 తేసవేచాధర్మలక్షణాః | నైహంభార్యాస్తిపుత్రోవాతేసవేహమ్యాభ్యుర్వారేతసః || ౩౫ || రౌ
 ద్రాణ్యేతానిరూపాణి విష్ణోర్మునివరాత్సజ | నిత్యప్రళయహేతుత్వం జగతోస్యప్రయాంతివై || ౩౬ ||
 దత్తౌపరిచిరత్రిశ్చ భృగుశ్చాద్యాః ప్రజేశ్వరాః | జగత్సత్రమహాభాగ నిత్యసర్గాస్య హేతవః || ౩౭ ||
 మనవోమనుషు త్రాశ్చ భూపావీర్యధనాశ్చయే | సన్న్యాగాభిరతాశ్చూరాస్తేనిత్యస్థితకారిణః || ౩౮ ||
 మైత్రేయః || యేయనిత్యస్థితబ్రహ్మణ నిత్యసర్గాస్తథేతః | నిత్యాభావశ్చతేహంవైస్వయాపం
 మమకశ్యతామ్ || ౩౯ || శ్రీపరాశరః || సగస్థితివినాశాంశ్చ భగవాన్మధుసూదనః | తైస్త్వైర్వాదై
 రవింత్యాత్మాకరోత్యవ్యాపతోవిభః || ౪౦ || నైమిత్తికః ప్రాకృతికః తథైవాత్యంతికోద్విజ | నిత్య

శ్రావణం || శ్లో || దేవాధాపునిధాతారౌభృగోభ్యా తిరసూయతేత్యాదినాఉత్తరాభ్యాయత్రయైవత్యుతి - తత్రతావ
 ద్ధర్మోక్తిశ్చత్రై టయోగితయాబుద్ధిస్థస్యా ధర్మస్య వంశం - ప్రసక్తానుప్రసక్తేనచనిత్య ప్రళయమాహహింస
 త్యాదినా || హింసేతి || ధర్మోధర్మశ్చ బ్రహ్మణఃపుత్రా || శ్లో || ధర్మస్తనాద్దక్షిణతోయత్రనారాయణస్త్వయం |
 అధర్మఃపుష్పోయస్తాన్తృప్త్యుల్లాసకభయంకర ఇతిశుకోక్తః - నికృతివంశనా - తాభ్యాం అన్వతనికృతిభ్యాం
 భయంనరకంభయనరకాభ్యంపుత్రద్వయంజజ్ఞే || ౩౨ || మాయేతి || ఎతయోస్త్రుభయనరకయోమిథాన్ మంమా
 యావవేదనాచేమిథునమిథునత్వసంపాదకంభార్యా ద్వయంచతాభ్యామేవజజ్ఞే ఇత్యథః - తయోఃమాయావే
 దనయోమధ్యే - మాయామృత్యుం - జజ్ఞేజనయామాస - భయాదీన్యథాసిద్ధం || ౩౩ || వేదనేతి || వేదనాచదుఃఖంస్వ
 సుతంస్వయోగ్యంసుతం - రౌరవాన్మరకాజ్జనయామాసేత్యథః || ౩౪ || దుఃఖోత్తరా ఇతి || దుఃఖోత్తరాఃదుఃఖోద
 కాః - యతఃఅధర్మలక్షణాఃపాపరూపాః - యద్వాప్రాచీనాధర్మజ్ఞాపకాః - తద్బలత్వాదేహంవ్యాధీనాంఊ
 ర్ధ్వారేతసఃకార్యాతరానుత్పదకాః - చరమకార్యదుఃఖభాగత్కత్వాత్ || ౩౫ || రౌద్రాణీతి || రౌద్రాణీతామ
 పాని - అతోజగతోనిత్యప్రళయహేతుత్వంప్రయాంతి || ౩౬ || నిత్యప్రళయహేతుప్రసంగాత్ నిత్యస్థితినిత్యసగ హ
 యానాహ || దక్షత్యాదిద్యాభ్యాం || ౩౭ || ౩౮ || ననుమన్వాదీనాంకాదాచిత్వానాంకథనిత్యస్థిత్యాదిహేతుత్వమి
 త్యాశయేనపుష్పతిమైత్రేయః || యేతి || నిత్యాభావనిత్యప్రళయః || ౩౯ || సగఇతి || తైస్త్వైర్వాదైమన్వాదిదూషై
 భగవాన్మనసగోధికోరోతి - అతోనోక్తదోషప్రసంగఇత్యథః || ౪౦ || ౪౧ || ప్రాశ్నాఇతి || యద్యదాజగతిపతి

అభ్యంత్రప్రళయస్య స్వరూపం దశాయాః ప్రసంగాత్ప్రళయస్య శాతుర్విధ్యమాహ - నైమిత్తిక ఇత్యాదినా ||
నైమిత్తిక ఇతి || ఆత్యంతిక ఇతినైమిత్తికాదిలయేషు సుషుప్త్యుక్తాంత్యోశ్చ జీవస్య పరమాత్మ నిలయేపి కర్మ-
క్షయభావాత్ పునర్భవా విద్యతే - ఆత్యంతికేతునిశ్చేషకమావిద్యాదినాశన్న పునర్భవ ఇతి విశేషః || ౪౦ ||
౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || సృష్టితి || వైష్ణవ్యః విష్ణునంకంబునువర్తన్యః - శక్తయః సత్త్వాద్యః సదా అవిభ-
జేన సర్వోపిజనః విష్ణుశక్తిస్థే రితః కాలభేదాద్విషయభేదాచ్చసర్గాదికరోతి || ౪౭ || ౪౮ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురా-
ణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్రియే - ప్రథమాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః.

నిత్యప్రళయ హేతోరధర్మాదేః తామసస్య ప్రసంగాత్ భృగుసర్గముత్తమ్యపూర్వోక్తకామారసగం

శ్చ సర్వభూతానాం ప్రళయోయంచతుర్విధః || ౪౦ || బ్రాహ్మణ్యైమిత్తికస్త్రయశ్చేతే జగతీ-
పటః || ప్రయాతి ప్రాకృతశ్చైవ బ్రహ్మాండం ప్రకృతౌలయమ్ || ౪౧ || జ్ఞానాదాత్యంతికః ప్రోక్తో
యోగినః పరమాత్మని || నిత్యస్పదైవజాతానాం యోగినాశోదివానిశమ్ || ౪౨ || ప్రసూతిః ప్రకృతేర్వా-
తు సాసృష్టిః ప్రాకృతాస్త్యుతా || దైనందినీతథాప్రోక్తాయాంతరప్రళయాదను || ౪౩ || భూతాన్య-
నుదినంయత్ర జాయంతేమునిసత్రమః || నిత్యసర్గోహిసప్రోక్తః పురాణార్థవిచక్షణైః || ౪౪ || ఎవం
సర్వశరీరేషు భగవాన్ భూతభావనః || సంస్థితః కురుతేవిష్ణుః ఉత్పత్తిస్థితిసంయుమా || ౪౫ || సృష్టి-
స్థితివివాశానాం శక్తయస్తర్వదేహిషు || వైష్ణవ్యః పరివర్తంతే మైత్రేయాహనిశశంసమాః || ౪౬ ||
గుణత్రయమయం హ్యేతద్బ్రహ్మ శక్తిత్రయం మహత్ || యోగియాతినయాత్యేవ పరం నావర్త-
తేపునః || ౪౭ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః.

శ్రీవరాళరః || కథితస్తామసస్సర్గో బ్రహ్మణస్తేనుహామునై || రుద్రసర్గం ప్రవత్స్యామితన్నైనిగదత-
శ్చృణు || ౧ || కల్పదావాత్సనస్త్యుంసుతం ప్రభృత్యయతస్తతః || ప్రాచురాసీత్ప్రభోరంకతుమారో

శ్చైతే - తదా బ్రాహ్మణ్యైమిత్తికప్రళయః - యదా బ్రహ్మాండం ప్రకృతౌలయం యాతి తదా ప్రాకృతప్రళయః ||
౪౦ || జ్ఞానాదితి || జ్ఞానాత్పరమాత్మనియోగి మోలయ ఆత్యంతికః - సదైవదీపజ్వాలావత్సంతత్యేన జాతానాదివా-
నిశంయోగినాశస్సనిత్యః || ౪౧ || త్రివిధాం సృష్టిమాహ || ప్రసూతిరితి || ప్రకృతేన కాశాద్యమహదాదిప్రసూతిః సా-
ప్రకృతేన సృష్టిః - అంతరప్రళయాదను అవాంతరప్రళయానంతరం - యావరావర సృష్టిస్సాదైనందినీ || ౪౨ || భూతా-
నీతి || భూతానిత్యవృద్ధాదిసృష్టిప్రవాహః నిత్యసర్గఇత్యర్థః || ౪౩ || ఆత్యంతికప్రళయవదాత్యంతికసృష్టేరభావాత్
సృష్టిస్త్రివిధైవేత్యుపసంహరతి || ఎవమితి || ౪౪ || తహివిష్ణోస్తర్వశరీరేషు సర్వదాస్థితత్వాత్కాలభేదనోత్పత్త్యా-
దయోనస్యస్తదాహ || సృష్టితి || తథాహివిష్ణుశక్తీనాం సత్త్వాదీనాం కాలభేదేన తత్ర సంచారాన్నాయందోష ఇతి భా-
వః || ౪౫ || యస్మాత్త్రిగుణాశ్చ కవిష్ణుశక్తిత్రయపరివృత్త్యా సృష్ట్యాదిప్రవాహమాభవతి - అతోగుణాతీతస్యనపున-
స్తత్ప్రవాహఇత్యాహ || గుణత్రయైః || యోగియాతీతిక్రామతి - సపరంపదంయాత్యేవసపునసావర్తతే || శ్రు ||
నసపునరావర్తతేనసపునరావర్తతఇతి శ్రుతేః || ౪౬ || ఇశ్రీవిష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాస్త్రకా-
శ్యాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః.

దక్షజామాతుర్ధర్మమన్యవంశోద్భూత్యాత్మతయోగితయాబుద్ధస్థస్య ధర్మస్య నిత్యప్రళయ హేతుంతా-
మనంవంశముక్త్యా ఇదానీంతదనువాదపూర్వకం ప్రస్తుతం దక్షకన్యాస్వయమేవానువర్తయతుంతత్పరిణేతునిశల-
తాహితరుద్రస్య సర్గమాహ || కథితఇతి || యద్యపి ఖ్యాతీస్తత్యధనంభూతిరిత్యుదేశక్రమేణ ఖ్యాతేరన్వయం ప్రథమం
తత్త్వం యుక్తం - తథాపి - తత్కథాయాంతివిస్తరత్వాదనంతరం వత్సతి - యద్యా - పూర్వోక్తాస్తామసాదుర్రత

తగఁతం తామసంరుద్ర సగఁ ప్రపంచయతుం ప్రస్తౌతి || కథితృతి || ౧ | ౨ | ౩ | నామెతి || రోదన ద్రవణాభ్యాం
రుద్ర నామనిరుక్తిః || శ్లో || రోదనా ద్రవణాజై చువ రుద్రనామ్నాభివిశ్రుత ఇతి వాయూక్తైః || ౪ || తత ఇతి || నామా
నిరుద్రభవాదీని - స్థానానిసూర్యాదీని - వత్సీస్సువచలాదికాః || ౫ || ౬ || చక్రే నామానీతి || అత్ర వహ్ని వా
యూరితిపాతక్రమోనవివక్షితః - అగ్నే దేవతావత్సీపుత్రాశాం శుశుపతిస్సాహస్కందానాం పంచమస్థానే వ
త్సూనాణిత్యాత్ || ౭ || ౮ || సూర్యాదీనామితి || సూర్యాదీనాం రుద్రమూర్తినాం || ౯ || ఏషామితి || సూతఃపు
త్రాదిః - ప్రసూతఃపాత్రాదిః || ౧౦ || ౧౧ || ఎవమితి || సతీం సతీ నామ్నాం || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || మైత్రే

నీలలోహితః || ౧ || రురోదనుస్వరంసోక ప్రాద్రవద్విజనత్రమ | కింరోదిషీతతంబ్రహ్మీరుదంతంప్ర
త్యువాచవై || ౩ || నామదేహీతతంసోకప్రత్యువాచప్రజాపతిః | రుద్రస్తవ్వందేవనామ్నాసిమారోది
దైత్యమావహ || ఎవముక్తఃపునస్సోకసప్తకృత్వోరురోదహ || ౪ || తతోన్యానిదహతస్సైస్సప్తనామా
నివైప్రభుః | స్థానానిచైమానుష్ఠానాంవత్సీపుత్రాంప్రవైప్రభుః || ౫ || భవంతర్మహభేతాసంతథాపశు
పతింద్విజ | భీనుముగ్రంఘహోదేవమువాచసపిరామహః || ౬ || చక్రే నామాన్యైతే తానిస్థానాన్యేషాం
చకారసః | సూర్యోజలంఘహీ వాయువహ్ని రాకాశమేవచ || దీక్షితో బ్రాహ్మణస్సేనాశ్చత్యైతాస్త
నవఃక్రమాత్ || ౭ || సువచలాతక్రైవోహసుశేశీచపరాశివా | స్వాహాదికస్తథాదీత్యురోహిణీచయ
థాక్రమమ్ || ౮ || సూర్యాదీనాంద్విజ శ్రేష్ఠరుద్రాద్యై నామభిసహ | పత్నయీస్తృతామహాభా
గతదవత్యానిమేశ్యుః || ౯ || ఏషాంసూతిప్రసూతిభ్యాంభదమాపూరితంజగత్ || ౧౦ || శనైశ్చరస్తథా
శుక్రోలోహితాంగోమమోజవః | స్కందఃస్వగోకథసంతానోబుధశ్చానుక్రమాశ్చుతాః || ౧౧ || ఏవం
ప్రకారోరుద్రో సానతీంభార్యామవందత | ఉపయోమేదుహితరందక్షస్యైవ ప్రజాపతేః || ౧౨ || దక్ష
కోపాచ్యుతత్యాజపాసతీస్వకలిబరమ్ | హిమవద్దుహితాసాభూన్యేనాయాంద్విజనత్రమ || ౧౩ || ఉప
యోమేపునశోచమామనన్యాంభగవాహరః || ౧౪ || దేవాధాత్మవిధాతారాభ్యుగోభ్యాంతిరసూయత |

గోదమ్యోయంకుమారసగఁతభూతస్సాత్త్వికోరుద్ర సగఁస్త మిమంశ్యన్వీ తిసంబంధః || ౧ | ౨ | ౩ | నామెతి ||
రుద్రపాదు రాసీదితి రుద్రనామనిరుక్తిః || శ్లో || ఎవముక్తఃపునరురుదుఃపద్రువుత్స సమంతతః | రోదనా ద్రవణా
జై చువ రుద్రనామ్నాభివిశ్రుత ఇతి వాయూక్తైః - హేదేవనామ్నా త్వంరుద్రో సిరోదనాత్ ద్రవణాచ్చేత్యర్థః ||
౪ || పరమేశ్వరస్యాపిసంతోరోదనాదిశిశువ నాట్యంలొకసంగ్రహాయ - పితృపారతంత్ర్యద్యోతనాథఁ - అతఏవా
శ్చర్యాద్రోదనాదేనామహేతోరుద్రాదినామోపాధిభేవోష్ఠానామితివ్యతే || తత ఇతి || ౫ || అన్యానిసప్తనామా
నిదహవిత్వక్రంతాన్యేవాహ || భవమితి || తంభవాదినామానమువాచతస్య భవాదినామానికృతవానిత్యర్థః || ౬ ||
తదేవాహ || చక్రే నామానీతి || రుద్రభవాదీనాం సూర్యాదీన్యస్తథానాని - తాన్యేవాభివ్యక్తిస్థానత్యా త్రనవఃమూ
ర్తయభివ్యవ్యంతే - దీక్షితో బ్రాహ్మణ ఇతిస్వధర్మానుష్ఠాతరిత్యైత్రజ్ఞైపరమాత్మాభివ్యక్తైస్తన్మాతీత్యం || శ్లో || ఆ
త్మాతస్యాష్టమిమూర్తిశ్శివస్య పరమాత్మనః | వ్యావకేతరమూర్తినాంవిశ్వంతస్త్వాచ్చి వాత్సకం || స్థానేష్యేతేషు
యేరుద్రంధ్యాయంనిప్రణంఠివ || తేహస్వత్సమదేవోదగాదిపరమంపదమితివాయూక్తైః - సూర్యోజలంఘహీవా
యవహ్నిరితిక్రమోద్రష్టవ్యః - తథాసతిసువచలాదీనాంవత్సీ నాంయథాక్రమంసంబంధేనాయోశ్చివాపతిత్వం
వహ్నిస్సాన్విహేతిసిద్ధ్యతి - వత్సూనాణిపుత్రక్రమేపి వహ్నిః స్కందఃపుత్ర ఇత్యుపసవస్యతే - తతఃవహ్ని వా
యూరితిపాతక్రమోనవివక్షితః || ౭ || ౮ || ౯ || ఏషామితి || సూతిప్రసూతిభ్యాంపుత్రైఃపాత్రాదిభిశ్చ || ౧౦ || ౧౧ || ఉక్త
స్యరుద్ర సగఁస్య ప్రస్తుతోపయోగమాహ || ఏవంప్రకారఇతి || సతీంనామదక్షస్యకన్యాం || ౧౨ || దక్షకోపాదితి || దక్ష
స్యకోపాతోపేత్రాదయేనస్వయజ్ఞేరుద్రావజ్ఞానోద్భూతత్వాదతస్తస్యాస్తంతతినాభూదితిభావః || ౧౩ || ఉపయో

యశ్చేదయతి॥ ఓరోదాదితి॥ ౧౬॥ పరిహరితి॥ నిత్యేతి॥ జగత్పితృః విష్ణోరసపాయస్యేషా జగన్మాతృత్వేన తస్య
నిత్య - తస్యోత్పత్తిర్విష్ణోరస ఆవిభావతరో భావా సః సామ్రాజ్యం భృగోష్టుతాత్వేన ఆవిభావతా - పశ్చాదిం ద్ర
స్య జువానసః శాపాత్తిరో భూత్వా అమృతమథ నే ప్రాదుభూతా - అతో నవిరోధః - యథేతి సర్వగతో విష్ణు
యథా యత్స్వభావః ఇయమపితథా తస్య భావేతి - విష్ణో సర్వగతత్వ సత్వజ్ఞానాది స్వరూపకల్యాణగుణాదీనా మ
తిదేశః - అథ వా భగవాన్విభుత్వేన సర్వగతః ఇయం వసర్వగతా॥ ౧౭॥ తయోః సర్వాత్మకత్వమసపాయత్వేతి
నోపపాదయతి॥ అక్షః ఇతి॥ అక్షః శబ్దవాచ్యః - నీతిన్యా యశాస్త్రం - నయః న్యామః - బుద్ధిరధ్యవసాయాత్మ
కమంతఃకరణం - తత్కార్యోనిత్యయోబోధః - సప్త్రి యాయాగాదిః - ధర్మస్తత్సాధ్యమదృష్టం॥ ౧౮॥ స్రష్టేతి॥
అలంబుద్ధిస్తుష్టిః - తదభివ్యక్తసుఖంసంతోమః - శాశ్వతీతిలక్ష్యైవిశేషణం॥ ౧౯॥ ఇచ్ఛేతి॥ ఇచ్ఛా అపేక్షా - తజ్జన్యో
భినివేశః కామః॥ ౨౦॥ పత్నీ శాలేతి॥ ఇచ్ఛా సమితీ ఆహార్యాత్మానా॥ ౨౧॥ సామన్వయాపీతి॥ సగానోమంత్రః సామ - త
ద్గానవిశేషః ఉద్గీతిః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ శశాంక ఇతి॥ నాయః జగత్ప్రాణః - ధృతిః ధారణం జగచ్ఛ్రేష్ఠావప్రవహాది ప్రా

శ్రీ యం వదేవ దేవస్య పత్నీ నాగాయణస్యయా॥ ౧౫॥ మైత్రేయః॥ ఓరోదాచ్ఛీ సమమత్సన్నా మ్ర
యతేమృతమంథ నే॥ భృగోభ్యా త్యాంసముత్పన్నై త్యేతదాహకథంభవా॥ ౧౬॥ శ్రీ పరాశరః॥ ని
త్యైవైషా జగన్మాతా విష్ణో శ్రీ రసపాయసి॥ యథా సర్వగతో విష్ణుస్తతే వేయం ద్విజో త్రయ॥ ౧౭॥ ఆ
లోకవిష్ణు రియం వాణీ నీతి రేమానయో హరిః॥ బోధో విష్ణు రియం బుద్ధిధర్మో సాన శ్రీ యాత్రి
యమ్॥ ౧౮॥ ప్రస్తు విష్ణు రియం స్తుష్టిః శ్రీ భూమిభూతధరో హరిః॥ సంతోషో భగవాన్ అక్షీ స్తుష్టి మే
త్రేయ శాశ్వతీ॥ ౧౯॥ ఇచ్ఛా శ్రీ భగవాన్ కామో యజ్ఞో సాదక్షిణా తు సా॥ ఆజ్యా హుతిర సాదేవీ బు
రోదాశో జనాదనః॥ ౨౦॥ పత్నీ శాలాము నేలత్నీః ప్రాగ్వంశో మధుసూదనః॥ వితిలక్ష్య హాది
యూత ఇచ్ఛా శ్రీ భగవాన్ ముఖః॥ ౨౧॥ సామన్వయాపీ భగవాన్ ఉద్గీతః కమలాలయా॥ స్వాహా ల
క్ష్య జగన్మాతో వాసుదేవో హుతాశనః॥ ౨౨॥ శశాంకో భగవాన్ విష్ణుః గారిలత్నీ ద్విజో త్రయ॥ మై
త్రేయ కేశవ స్సర్వస్త్రై భాకమలాలయా॥ ౨౩॥ విష్ణుః పితృగణః పద్మాస్వధా శాశ్వతపుష్పదా॥
ద్యౌ శ్రీ సర్వాత్మకాః విష్ణు రసకాశో విస్తరః॥ ౨౪॥ శశాంక శ్రీ ధరః కాంతి శ్రీ స్తన్యై వానపాయ

మ ఇతి॥ అనన్యాంభవై కనిష్ఠాం॥ ౧౪॥ దేవాదితి॥ శ్రీ మన్నారాయణస్యయా పత్నీ తాం శ్రీ యంచానూయత॥ ౧౫॥ ఓ
రోదాదితి॥ ప్రశ్నస్పష్టాధికః॥ ౧౬॥ నిత్యేవేతి॥ ఉత్తరస్యా యంభావః - తస్యో ఉత్పత్తి మత్సేభవేదయం బిరోధః -
నిత్యాయా ఏవ సర్వ గతాయా స్పర్వాత్తి కాయాశ్చ విష్ణుశ్చేతస్తస్యోకార్య వశేన విష్ణోరివావిభావతరో భావమా
త్రం - అనః పూర్వం భృగు సుతా హుపేణావిభూతాయామవానసశ్చ పెనతిరో భూతాయాః పునః శ్రీరాధావాది
భావో నదిమధ్యత ఇతి - తదేవాహనిత్యేవేత్యాది నాయావదు త్రగధ్యాయపరిసమాప్తిః॥ ౧౭॥ లక్షీనారాయణ
యోస్పర్వాత్మకత్వంతథా తథోపాసనాథం ప్రపంచయతి - అలోకవిష్ణు రిత్వా దినాయావదధ్యా యపరిసమాప్తిః॥
అక్షః ఇతి॥ వాణీ అథాభిధాయి కావాక్ - ఇయంత్రీః - నీతి రేమాత్రీ నయస్సామాద్యుపాయః - బోధో భగవత్కా
శః - బుద్ధిస్తదభివ్యంజితాభిధావృత్తిః - ధర్మో పూర్వం సప్త్రి యాయాగాదిః॥ ౧౮॥ స్రష్టేతి॥ భూధరోగిరిః - భూ
పతివాన్ - యదృచ్ఛా లాభైరలం ప్రత్యయసంతోమః - తత్కార్యతానిష్ఠాదిస్తుష్టిః॥ ౧౯॥ ఇచ్ఛేతి॥ ఇచ్ఛాభనాది
స్పృహ - కామస్తద్బోగాభిలాషః॥ ౨౦॥ పత్నీ శాలేతి॥ వితిరష్ట కావయనం॥ ౨౧॥ సామన్వయాపీతి॥ సామన్వ
యాపీరథంతరాది సామన్వయాపః - ఉద్గీతి స్తద్గాన వ్యాపారః - హుతాశనో హుతాదేవః - స్వాహాతులత్నీః॥ ౨౨॥ ౨౩॥
విష్ణు రితి॥ ద్యౌ శ్రీః అనకాశో విష్ణుః॥ ౨౪॥ శశాంక ఇతి॥ ధృతి మేఘాధారణం జగచ్ఛ్రేష్ఠావలత్నీః - తత్కార్య

శ్రీ విష్ణుగుణాదేవత్యాభ్యానః ప్రథమాంశః చతుర్థాధ్యాయః.

శాదిహవనాయకృత్యం. ౨౫. ౨౬. యమశ్రితి. యమస్యపత్నిహమోశానా- ఋద్ధిఃకుజరస్య. ౨౭. గారీజిఃగారీవరః
 బస్యపత్ని- దేవసేనాసంపదభార్యా. ౨౮. అపస్తంభశ్రితి. అపస్తంభఅధారఃబలంవా. ౨౯. జ్యోత్స్నా. ౩౦. జ్యోత్స్నా
 ప్రభా. ౩౧. ౩౨. ౩౩. తృప్తి. దేయస్యాదిత్సానిషధలిస్సాదలూభః- లజ్జాపర్యాచరీప్రస్థా- రతిఃప్రియసం
 వజాతత్కాలప్రీతిః- తత్ప్రకషోరాశః. ౩౪. ౩౫. దేవే. అనయోరాభ్యాంపరంఅవ్యతే- సర్వస్యభయాత్తక
 త్వేపిత్రా- భిముఖ్యాతిశయవిశేషదర్శనాశ్యాదీనాంతదాత్తకత్వముక్తం. ౩౬. శ్రితీ- విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాన
 విష్ణుచిత్రియ- ప్రథమాంశే- అప్తమోధ్యాయః. * * * * *

అధిపతిః సురీచిఃకాశ్యపపితా॥౧॥ దుష్టానాశ్రయః॥ శంకరస్యోపశ్రయఃపత్మనాభాత్మానందాత్మనందా

౩౧ | ధృతిలక్ష్మీజగచ్చస్తావాఽనుస్వర్వత్ర గోహరిః | ౨౫ | జలధిద్విజగోవిందస్తద్వెలాశ్రీమహామే
 తే | లక్ష్మీస్వరూపమింద్రాణీ దేవేంద్రోమధునూదనః | ౨౬ | యమశ్చక్రధరస్సేత్యోగ్ధామోక్షా
 కమలాలయా | ఋద్ధిశ్రీశ్రీధరోదెవఃస్వయమేవధనేశ్వరః | ౨౭ | గౌరీలక్ష్మీమహాభాగకేశవో
 వరుణస్వయమ్ | శ్రీదేవసేనాశర్వతాదేవసేనాపతిహరిః | ౨౮ | అవస్థంభోగదాపాణిఃశ
 క్తిలక్ష్మీద్విజోత్రమ | కాష్ఠాలక్ష్మీనిమేహసోముహూతోసాకలాతుసా | ౨౯ | జ్యోత్సాలక్ష్మీః
 ప్రదీపోసోనర్వస్సర్వేశ్వరోహరిః | లతాభూతాజగన్తాశ్రీవిష్ణుర్ముఖమసంస్థితః | ౩౦ | విభావ
 రీశ్రీనివాసోదేవశ్చక్రగదాధరః | పరప్రదోవరోవిష్ణుర్వహూఃపద్మవనాలయా | ౩౧ | నదస్వరూపీభ
 గవాశ్రీనగదీరూపసంస్థితా | ధృవశ్చపుంశరీకాక్షఃపతాకాకమలాలయా | ౩౨ | తృష్ణాలక్ష్మీజగ
 త్సాన్వమిలాభోనారాయణఃపరః | రతీతాగశ్చధర్మజ్ఞలక్ష్మీగోవిందపవచ | ౩౩ | కింవాత్రబహు
 నోక్తౌ సంక్షేపేణేదముచ్యతే | ౩౪ | దేవతిర్యక్తునుష్కేషు పునామాభగవాహరిః | శ్రీనామ్న
 శ్రీశ్చఃజ్ఞేయా నానయోవిద్యతేపరమ్ | ౩౫ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - అష్టమోధ్యాయః

శ్రీవరాహః॥ ఇదంబశ్శుణుమైత్రేయ యత్పప్తోహమహత్పయా । శ్రీసంబంధంసయాప్యేత
 చుభ్రతమాసీద్ధరీవితః ॥ ౧ ॥ దుర్వాసాశ్శంకరస్యాంశ్చవారవృథివీ విమమ్ । సదదక్షానజంబి

పామునాగరిః || ౨౫ || ౨౬ || యనుభతి || ధూమోణా యనుస్యభార్యా- ధనేశ్వరః కుబేరః ఋద్ధిప్రస్థపత్నీ ||
 ౨౭ || గారితి || వరుణస్యభార్యాపినో సంజ్ఞా || ౨౮ || అవప్తంభః ఇతి || అవప్తంభః పురుషకారః - శక్తిప్రత్యానుశ్చయః ||
 ౨౯ || జ్యోత్యై ౨౬ || జ్యోత్యై ౨ ప్రభా - ప్రదీపావారిః - చాశేరేవవిశేషణం సర్వస్య ర్వేశ్వరశ్చేతి ద్రువసంస్థితి ర్నిల
 తాయాచక్రయః || ౩౦ || విభావరితి || వధూజాయా - వరః పతిః || ౩౧ || ౩౨ || తృష్ణైతి || పునః పునరుపాదితా తృ
 ష్ణా - తత్ర త్రాప్తప్రాపవర్యాచక్రలోభః - రాగః కామః - తన్మత్తీ రతిః || ౩౩ || ౩౪ || దేవేతి || ఆనయోగభ్యాం
 పరం సన్విన్యతే || ౩౫ || ఇతి శ్రీ ధరస్వామిచరితాత్మ ప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే
 అష్టమోధ్యాయః ||

తదేకం మైత్రేయకృతా యేష పరిహారాశ్చ కం సవాత్త కత ప్రపంచ సేన విష్ణోరివలక్న్యూ ఆపి నిత్యత్వము
క్రం - ఇదానీమాపి భావ తోరోభావాభ్యాం తదుక్తం విరోధం పరిహరన్నాహ - ఇదంచే త్యా దిహ పూర్వం భృగు
సుతానతిష్ఠిం తేన ॥ ఇదంచేతి ॥ శ్రీసంబంధం భృగుసుతాపి శ్రీర్యణాక్షీరాభ్యా జాయత ఇత్యుచ్యతే - ఇదంచశృణు-
మయా స్మేదమేదసందిహ సేనమచేన్న కాశాదె తచ్చురమాసీత్ ॥ తత్ర ప్రథమం భృగుసుతా యాస్స త్యాప్తిరో
ధానోరణం చ త్తమాహ ॥ మువానా ఇతి ॥ శంకరస్యాంశ ఇత్యు సేన తస్య తక్ర వాపి సాహజ్యం అపరాధానహిం

శ్లో ౨ | ౩ | ఉన్నతైః ఉన్నతైః ప్రత్యక్షైః యోగిహిజహన్త్యైః పితౄణాం వత్ససంతే - అథవాసనత్కుమారశాపా
దున్నతైః ప్రత్యక్షైః | ౪ | ౫ | ౬ | ౭ | ౮ | ౯ | మదాంధేతి | గంధాకృష్టే నేతిపాతాంతరం - కరిణాంకరస్యగంధాకృష్టత్వం
తస్యైవసాపాత్వాత్ | ౧౦ | ౧౧ | ఐక్యర్యేః | ప్రబ్ధః అవినయోద్ధతిః - అత్ర హేతుః శ్రియతి శ్రియోధా మేతివాపా
తః | ౧౨ | ప్రసాదభిః | తెవ్యయా | ౧౩ | ౧౪ | ౧౫ | మద్దత్తైః | ప్రణవలక్ష్మీకంఠిరోహితలక్ష్మీకంఠప్రణవశబ్దస్య
రోహితత్వచక్షుః | ౧౬ | ౧౭ | మహేంద్రభిః | అకల్మషంసాపరాధేనావదోషాభావాత్ | ౧౮ | ౧౯ | నాహమితి |

వ్యాఖ్యపివిద్యాధరికరే | ౨ | సంతానకానా మఖిలం యస్యాగంధేనవాసిగమ్ | అతిసేవ్యమభూ
ద్భక్త్యాం ప్రదన్నం వనచారిణామ్ | ౩ | ఉన్నతైః ప్రత్యక్షైః ప్రస్తాంధ్యహ్వానోభనప్రజం | తాంతు
యాచేవరాజోహంవిద్యాధరవగ్రూంశతః | ౪ | యాచితాతే తస్యంగమాలాంవిద్యాధరగంగానా | దదౌ
తస్యైవిశాలాక్షీ సాదరంప్రణివత్యతమ్ | ౫ | తామాదయాత్మనోమూర్ఖీప్రజమున్నతరూపభృ
త్ | కృత్వానవిప్రా మైత్రేయపరిబ్రాహ్మమేదినీమ్ | ౬ | సదవశానమాహూతం ఉన్నతైరావ
తేస్థిమ్ | త్రైలోక్యధిపంచేనం సహదేవైశ్చవీచమ్ | ౭ | తామాత్మనస్సశిరసస్సజమున్నతమ
ప్రదామ్ | ఆదాయానురగాజాయచిత్రేచన్మత్తవస్తునిః | ౮ | గృహీత్వానగరాజేనప్రగైరావత
ముఖాని | స్యప్తారరాజకైలాసశిఖరేజాహ్నువీయథా | ౯ | మదాంధకారితాత్మసాగంధోత్కృ
ష్టేనవారిణః | కిరేణామ్రయచిత్రేవతాంప్రజంధరణీతతే | ౧౦ | తతశ్చక్రగ్రభగవాన్ దువాన్
సామునిసత్తమః | మైత్రేయదేవరాజానం క్రుద్ధతైః పతదువావహా | ౧౧ | ఐక్యర్యచదుష్టాత్మ
స్థుతిప్రభోసివాసవ | శ్రియోధామప్రజంయస్త్యం మద్దత్తానాభినందసి | ౧౨ | ప్రసాదభిః సో
క్తంతే ప్రణిపాతపురస్కరమ్ | హామోత్కుల్లకపోతేననచాపిశిరసాదృశా | ౧౩ | మయాదత్తామిహం
మాలాం యస్మాన్నబహుమన్యసే | త్రైలోక్యశ్రీరతోమూఢవివాశముపయాస్యతి | ౧౪ | మాం
మన్యతేనైస్సప్తదశం మానం శక్తృభవాన్ ద్విజైః | అతోపమానమస్మాసుమానినాభవతాకృతమ్ |
౧౫ | మద్దత్తాభవతాయస్మాత్ ఊప్రామాలామహీతతే | తస్మాత్ప్రణవలక్ష్మీకం త్రైలోక్యంతేభ
వివ్యతి | ౧౬ | యస్యసంజాతకోపస్యభయమేతివరాచరమ్ | తంత్యంమామతిగర్జేణ దేవరాజావ
మన్యసే | ౧౭ | శ్రీవరాశః || మహేంద్రవారణస్కంధాదవతీర్యత్పరాద్వితః | ప్రసాద
యామానతదాదువాన్సమకల్మషమ్ | ౧౮ | ప్రసాద్యమానస్థతదాప్రణిపాతపురస్కరమ్ |

త్వంచోక్తం | ౨ | సంతానకానామితి | సంతానోదేవతరుః - తనీయానాం పుస్పాణాం - ప్రజంమాలాం - యస్యా
గంధేనవాసిగం తద్వనం వనచారిణామతిసేవ్యమభూత్ | ౩ | ఉన్నతైః ప్రత్యక్షైః ఉన్నతైః ప్రత్యక్షైః యోగిహి
హిజహన్త్యైః పితౄణాం వత్ససంతే - తాంప్రజం - తాంవిద్యాధరవగ్రూం యాచితవానితి ద్వికమణా యాచిః |
౪ | ౫ | తామితి | తాంప్రజం మూర్ఖీకృత్వా - మేదినీం పరిబ్రాహ్మమేత్యన్వయః | ౬ | ౭ | ౮ | గృహీత్వేతి |
వివావతముర్ఖీకృతవ్యప్రాసా - కైలాసశిఖరేస్థివాజాహ్నువీచరరాజ | ౯ | మదాంధకారితాత్మభిః | మదేనాం
ధకారితే సంజాతాధకారితే అహీణీయస్యాసా - కిరేణామ్రయచిత్రేణాం రస్యైవామ్రాణత్వాత్ | ౧౦ | ౧౧ |
ఐక్యర్యేః | అతిప్రభోతిగవిరోహి - శ్రియోధామప్రజంయస్త్యం మద్దత్తానాభినందసి | ౧౨ | ప్రసాదభిః | తెవ్యయా - హ
మోహోన్ముగ్ధావికసితాకపోతాయప్యతథాభూతేనసతాత్పయః | ౧౩ | మయాదత్తామిహం | త్రైలోక్యశ్రీః | త్రైలోక్య
శ్వర్యం వినాశముపయాస్యతి - శీఘ్రమేవనశ్చక్ర్యతి | ౧౪ | ౧౫ | మద్దత్తైః | మద్దత్తచాలాయా బహిష్కరణ
దోషాత్ గజనిక్షిప్తాయా ఉపేక్షితత్వాత్ భవతైనక్షిప్తైశ్చక్రం - తస్మాత్ప్రణవలక్ష్మీకంధరణీతతే ప్రక్షేపదోష
త్వేదీయం త్రైలోక్యం ప్రణవలక్ష్మీకం దారిద్ర్యాభిభూతం భవిష్యతీతి ద్వితీయశ్శ్లోకః | ౧౬ | ౧౭ | మహేంద్ర

తస్యేమునయః - యోక్షమావంతః॥ ౨౦॥ గౌతమాదిభిరితి॥ గౌతమోహ్యపాల్యాధర్మకంత్వాంసర్వాంగభగోభవేతి
 శస్త్రాస్త్రపునస్త్రస్త్రసాదితఃసర్వాంగనేత్రంవక్త్రేనైవంకారుణికోహమితభావః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నాహమితి॥ వి
 డంబనాలవమానః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతఃప్రతి॥ నిశ్చీకత్వంభోగ్యవస్త్రభావనివ - ఎవంచటపథ్యాదిభోగ్యాభావంతత్సా
 ధనయజ్ఞసత్వాద్యభావంచాహ - సంక్షీణౌషధిరుధమిత్యాదిసా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ యతఃప్రతి॥ సత్త్వంధైర్యం - సత్త్వ
 గుణోవా - భూతిలక్ష్యః - సత్త్వభూత్యోరితరేతరహేతుత్వం - గుణాసత్యశౌచశీలాద్యాః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ భవతీతి॥ ప్ర
 థితఃప్రసిద్ధఃపుమా - లంఘితోవజ్ఞాతఃఅపద్వస్తమితభావతి॥ ౩౧॥ విజితాప్రతి॥ నిశ్చీకత్వాదిదోషసామ్యేపిగుణ
 త్వప్రకృతమ్యతాదేవానిగుణత్వప్రకృతస్థితైర్దైత్యైర్విజితాః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఉత్పత్తీతి॥ అహేతుః

ప్రత్యువాచసహస్రాక్షం మహాసామునిసత్తమః॥ ౧౯॥ నాహంకృపాభు హృదయో నవమాం
 భజతేక్షమా॥ అస్యేతేమునయశ్చక్ర మవాస సనువేహిమామ్॥ ౨౦॥
 గౌతమాదిభిరన్యైస్తస్యంగర్వ మారోపితోముధా॥ అఱ్ఱాంతిసారసర్వ స్పండుర్వాససనువేహిమామ్॥
 ౨౧॥ వసిష్ఠాద్యైర్నయాసాదైస్తోత్రంకుర్వద్భిరుచ్చక్షః॥ గర్వంగతోపయోనైవం మామవ్యధ్యవమ
 న్యసే॥ ౨౨॥ జ్వలజ్జటాకలాపస్య భ్రుకుటికుటిలంముఖమ్॥ నిరీక్ష్యకస్త్రి భువనెనుమయోనగతోభ
 యమ్॥ ౨౩॥ నాహంక్షుమిష్యబహునాకిముక్తేశతక్రతో॥ విడంబనామిమాంభూయఃకిరోవ్యనువ
 యాత్తికామ్॥ ౨౪॥ శ్రీచరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వాప్రయయావిప్రోదెవరాజోపితంపునః॥ ఆరుహ్యైరావ
 తంనాగంప్రయయావమరావతీమ్॥ ౨౫॥ తతఃప్రభృతినిశ్చీకంసశక్తంభువనత్రయమ్॥ మైత్రేయా
 సీదపద్వస్తంసంక్షీణౌషధిరుధమ్॥ ౨౬॥ నయజ్ఞాస్సంప్రవతాంతేనతవస్యంతితాపసా॥ సవదానాది
 ధర్మైశ్చనుసత్పక్తతదాజనః॥ ౨౭॥ నిస్సత్వాస్తకలలోకాలోభామ్యవహతేంద్రియాః॥ స్వప్నేపిహి
 భూవుపైసాభిలాషాద్విజోత్తమ॥ ౨౮॥ యతస్సత్త్వంతోలక్ష్యస్సత్త్వంభూత్యనుసారివ॥ నిశ్చీకా
 నాంకుతస్సత్త్వంవినాతేనగుణాఃకుతః॥ ౨౯॥ బలశౌగ్యాద్యభావాశ్చ పురుషాణాంగజైర్విణా॥
 లంఘనీయస్సనుస్తస్యబలశౌర్యవివర్జితః॥ ౩౦॥ భవత్యపద్వస్తమతిలంఘితః ప్రథితఃపుమా॥ ఏ
 వమత్యంతనిశ్చీకత్రైలోక్యేనత్త్వవర్జితే॥ ౩౧॥ దేవాప్రతిబలోఽహ్యంగంవక్త్రదైత్యేదా
 నవాః॥ ౩౨॥ లోభాభిభూతానిశ్చీకాదైత్యాస్తత్త్వవివర్జితాః॥ శ్రియావీహినైర్నిస్సత్త్వైర్దే
 వైశ్చక్రస్తతోరణమ్॥ ౩౩॥ విజితాస్త్రిదహాదైత్యైర్నిందాద్యాశ్శరణంయయుః॥ పితామహంను

ప్రతి॥ అకల్మషంసావరాధశాపేదోషభావాత్॥ ౧౮॥ ౧౯॥ నాహమితి॥ అస్యేతేమునయః యోదయాశవః - అ
 హంసతథా॥ ౨౦॥ తదేవాహ॥ గౌతమాదిభిరితి॥ గౌతమాదిభిః స్వభార్యాధర్మకాద్యవరాధిత్వయిదాక్షిణ్యేనా
 నుగ్రహవరైః - ముధాప్యదైవ - గర్వం ప్రాపితోసి - అఱ్ఱాంతిరేవ సారస్తపోబలంతదేవ సర్వస్వంయస్యతంమాం॥
 ౨౧॥ వసిష్ఠాద్యైరితి॥ ఉచ్చక్తేరున్నతశిరోభిరుచ్చాననోపవిష్టస్య తవస్తోత్రంకుర్వద్భిరిత్యుక్తః॥ ౨౨॥ మామసీ
 త్యుక్తంస్పష్టయతి॥ జ్వలజ్జటాది॥ ఏవంముఖంనిరీక్ష్యయోభయంసగతః - సకః - సకోపీత్యుక్తః॥ ౨౩॥ నాహమితి॥
 విడంబనానువహానం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతఃప్రభృతీతి॥ ద్వస్తంసత్త్వప్రాయః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ నిస్సత్త్వః॥ నిస్సత్త్వాః॥ ధైర్యసాన్యాః
 అతోలోభాదిభిరువహతేంద్రియాః - అతస్సత్త్వేష్యభేదాభిలాషాః॥ ౨౮॥ ఏతదేవస్పష్టయతి॥ యతః ప్రతి॥ యత్ర
 త్వంధైర్యం - తత్రలక్ష్యః - సత్త్వంచభూత్యనుసారిలక్ష్యై ఏవానువర్తితః - ఏవంధైర్యలక్ష్యైఃపరస్యరావిభాత
 త్వాస్త్రీనివత్త్వాస్తత్త్వనివృత్తిమాహ॥ నిశ్చీకానామితి॥ తేనసత్త్వేనఽనాగుణాః జ్ఞేదార్యసంతోషక్షమాశీలాధ
 యాకుతః॥ ౨౯॥ తతోగర్వఃపరంపరామాహ॥ బలేతి॥ లంఘనీయః అభిభావ్యః॥ ౩౦॥ భవతీతి॥ ప్రథితఃభూతః - పుమా
 లంఘితస్సన్నపద్వస్తమితఃప్రజ్ఞోభవతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ లోభాభిభూతాప్రతి॥ రణంయద్ధం॥ ౩౩॥ ఇలత్రావరాధేనహి

స్వయం హేతురహితం || శ్రు || సచాన్యకజ్జిజ్జితేత్యాది శ్రుతేః - హేతుంసర్వస్యోత్పత్త్యాదేః || ౩౬ || ప్రధానైతి || ఆ
జయోరపి కార్యత్వవికార్యత్వాత్ స్వరూపస్వభావాన్యధాభావేనచ || ౩౭ || ఏవమితి || ఉత్తరంతీరం ఉత్తరఃకూలం
తాకద్వీపాశ్రితం || ౩౮ || ౩౯ || నమామితి || అవ్యయం అవక్షయోద్ధివికారరహితం ఆభేదనంభేదానమాం || ౪౦ || నా
రాయణమితి || అణీయసామాన్యనాం || ౪౧ || ౪౨ || పరశ్చితి || పరస్మాన్మత్తై || ౪౩ || సత్త్వానయశ్చితి || అతస్సర్వభూతే
భ్యశ్చుద్ధః || ౪౪ || కలైతి || శక్తిఃలక్ష్మీవిగ్రహపరిజనపరిచ్ఛదాదివిభూతిః || శ్లో || కలాముహూతాఃదిమయశ్చ కాలోనయ
ద్విభూతేఃపరిణామహేతురిత్యాదేః || ౪౫ || ప్రోచ్యతేశ్చితి || ఉపచారతశ్చుద్ధోముక్తఃపూర్వమవిద్యంతగతత్వేనశు

హేభాగంపలుతాశనపురోగమాః || ౩౪ || యథావత్కథితోదైవై బ్రహ్మ ప్రాహతతస్సురాః || పరా
వదేశంశరణం ప్రజద్వయసురాదనమ్ || ౩౫ || ఉత్పత్తిస్థితినిశానామ హేతుం హేతునిశాన్వరమ్ || శ్ర
జాపతిపతింవిష్ణుమనంతమవరాజితమ్ || ౩౬ || ప్రధానపుంసోరజయోఃకారణంకార్యభూతియోః || ప్ర
ణతాతిహారంవిష్ణుంసవ శ్రేయోవిధాన్యతి || ౩౭ || శ్రీ పరాశరః || ఎవముక్తా వసురానర్హాబ్ర
హ్మలోకపితామహః || క్షీరోసస్యోత్తరంతీరంతైరేవసహితోయయా || ౩౮ || సగత్వాత్రిదశైస్సర్వై
స్సుమనేతఃపితామహః || తుష్టావవాగ్నిరిష్టాభిఃపరాపరపతింహరిమ్ || ౩౯ || బ్రహ్మావాచ || నమామి
సవంసవేశమనంతమజమవ్యయమ్ || లోకధామధరాధారమప్రకాశమభేదనమ్ || ౪౦ || నారాయ
ణమణీయాంసమశేషాణామణీయసామ్ || సమప్తానాంగరిష్టంపభూరాదీనాంగరియసామ్ || ౪౧ || యత్ర
సర్వంయతస్సర్వముత్పన్నంమత్పురస్సరమ్ || సర్వభూతశ్చయః ప్రోక్తఃపరాణామపియఃపరః || ౪౨ || ప
రఃపరస్మాత్పురమూత్పురమాత్మస్వరూపధృత్ || యోగిభిశ్చింత్యతేయోసాముక్తిహేతోర్ముముతుభిః ||
శ్లో || సత్త్వాదయోనసంతీశేయత్రచ ప్రాకృతాగుణాః || సశుద్ధస్సర్వశుద్ధేభ్యఃపుమానాద్యఃప్రసీదతు ||
శ్లో || కలాకాష్టానిమేషాదికాలసూత్రస్యగోచరైః || యస్యశక్తీనశుద్ధస్సప్రసీదతుసమోహరిః || ౪౫ ||

త్రైలోక్యస్యనిశ్చీకత్వం ప్రాచం - అతస్త్రిలోక్యం తవతీతయా ప్రాపునదపి తద్విపక్షేషు దేవేష్వి
వనాతి ప్రభూతమితి - దైత్యానాం జయస్సంగచ్ఛతే - హుతాశనపురోగమా ఇతి || అగ్ని దూతత్వాత్ పురోగ
మాః || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ఏవమితి || ఉత్తరంతీరం ఉత్తరదేశేన సితంతీరం - పరంకూలమితివా || ౩౮ || సశ్చితి || ఇష్టా
భిః పూజితాభిః - అపేక్షితార్థా ద్యోతనాభిరితివా - పరాపరాణాముత్కృష్ట నికృష్టానాం పతిం బ్రహ్మతుష్టా
వ || ౩౯ || నమామితి || నమామిత్వస్యోత్తరశ్లోకేపి సంబంధః - సర్వంసర్వ రూపం - సర్వేశ్వరంప - లోకధా
మధరాధారంలోకానాంపుద్భివ్యాదీనాంధామ్నామంతానాంధరాణాంప్రభావవతామింతాదీనామాధారం-ఇంతాదీ
నాం ప్రభావోయదాశ్రయ ఇత్యర్థః - అప్రకాశం ప్రకాశరహితై అప్రకాశ మిత్యర్థః - అభేదనమనిశేదం
స్వవ్యతిరిక్తే ప్రకారమీన్యమిత్యర్థః || ౪౦ || ౪౧ || యత్రేతి || యత్ర సర్వమిత్యాదియవృద్ధానాం స ఆద్యః -
పుమాప్రసీదత్వతిత్వతీయేనాన్వయః - పరాణామక్షరాదీనామపియః పరఃపురుషః - తథావశ్రుతిః - ఇంద్రియభ్యః
పరాహ్యథా అర్థేభ్యశ్చ పరంమనః-మనసస్త పరాబుద్ధిబుద్ధే రాత్వావహోపరః - మహతః పరమవ్యక్తమ
వ్యక్తాశ్చగుః పరశ్చితి || ౪౨ || పరశ్చితి || తస్మాత్పురస్మాదవ్యక్తతత్త్వైరకాత్కారణాత్సహపురుషాదపియఃపరః-
యతఃపరమాత్మైవ స్వరూపధృత్ మూర్తిధారి - అత ఏవయోగిభిశ్చింత్యతేయోసా || ౪౩ || ౪౪ || కలైతి || కలా
కాష్టానిమేషాది కాలపవసూత్రంసూత్రవశ్చేష్టానియామకత్వా తస్యగోచరేవిషయో - యస్యశక్తీనశుద్ధస్సప్రసీద
తై - స్వరూపాభిన్నత్వాన్నిత్యైవసాకాలగోచరపరిణామీనభవతీత్యర్థః - అత ఏవతస్య స్వరూపాభేదా శ్చుద్ధ
స్యేత్వం || ౪౫ || ససయదిలక్ష్మీ సప్రస్వరూపాభిన్నా కథంతహాలక్ష్యైః పరితిత్వవ్యతేతత్రాహ || ప్రోచ్య

ధ్యభావాల్ యశ్చుద్ధోపుపచారతత్వస్వయః - అత్ర హేతుః - అత్యయస్వర్వదేహినామితి ౪౬ | యశ్చితి || కారణం ప్రకృతిః - మహతః కారణత్వాత్ - కార్యముహూః - కారణస్య ప్రకృతేరపి కారణం బ్రహ్మ - కార్యస్య మహతః కార్య మహంకారః ౪౭ | కార్యకార్యస్యేతి || కార్యకార్యస్యకార్య భూతమహత్కార్యస్యాహంకారస్య - కార్యంతన్వా త్రాపంచకం - తస్యాపి కార్యంభూతపంచకం - తత్కార్యస్యాండస్య కార్యంచతుర్ముఖః - తత్తత్కార్య మిత్యనుమం గః - తత్కార్యంజగత్ - తస్మైర్వంయస్స స్వయమేవ - తం ప్రణతాస్తే నిత్యస్వయః || ౪౮ | కారణమితి || కారణస్యజగత్కారణస్యచతుర్ముఖస్య కారణమండం - తస్య కారణంభూతపంచకం - తత్కారణంతన్వాత్రాపంచకం - తత్కారణానామహంకారమహత్ప్రకృతీనాం హేతుంకారణం - కారణావస్థంకార్యా వస్థంచనర్వంతస్వ మేవేత్యథాః || ౪౯ | భోక్తారమితి || భోజ్యంభోగ్యంశబ్దాది - సృజ్యంఘటాది - కార్యంయోగాదిగత్యాదిచ - పరంపదంపరమంత్రా ప్యస్తావం || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || యస్యేతి || అయితాంశోయఃతస్యాయితాంశోయఃతస్యాంశేస్థితా - మెరోధివాణుః - పాదోస్య

ప్రోచ్యతేపరమేశోజ్యోశ్చుద్ధోపుపచారతః | ప్రసీదతుసనోఽష్టరాత్యయస్వర్వదేహినామ్ | ౪౬ | యఃకారణంచకార్యంచకారణస్యాపి కారణమ్ | కార్యస్యాపిచయఃకార్యం ప్రసీదతుససోహరిః | ౪౭ | కార్యకార్యస్యయత్కార్యంతత్కార్యస్యాపియస్స స్వయమ్ | తత్కార్యకార్యభూతోయస్తతశ్చప్రణతాస్త నితమ్ | ౪౮ | కారణంకారణస్యాపితస్యకారణకారణమ్ | తత్కారణానాం హేతుంతంప్రణతాస్త నిసురేశ్వరమ్ || ౪౯ || భోక్తారంభోజ్యభూతంచప్రక్షారంసృజ్యమేవచ | కార్యకర్తృకస్యగూఢంతంప్రణతాస్త నిపరంపదమ్ || ౫౦ || విశుద్ధబోధవన్నిత్యమజమక్షయమవ్యయమ్ | అవ్యక్తమవికారంయత్ర ద్విష్టోపరమంపదమ్ || ౫౧ || నస్థూలంనచసూక్ష్మంయన్నవిశేషణగోచరమ్ | తత్పదంపరమంవిష్టోప్రణమామసదామలమ్ || ౫౨ || యస్యాయితాయుతాంశాంశేవేశ్వశక్తిరియంస్థితా | పరబ్రహ్మస్వరూపస్య

తత్చితి || పరాకాసామాచలక్షీ సస్యా ఈశః పరమేశః - యశ్చుద్ధః కేవలః ఉపచారతోభేదవివక్షయాప్రోచ్యతే ద్వితీయాయచ్చట్టః ప్రసిద్ధః | ౪౬ | ౪౭ | పూర్వశ్లోకాథాం ప్రపంచయతి || కార్యకార్యస్యేత్యాది ద్వాభ్యాం | కార్యకార్యస్యేతి | ప్రకృతికార్యస్య మహతోయత్కార్య మహంకారః - తస్య కార్యభూతస్సుక్ష్మవగః - తస్యా పి కార్యంమహాభూతవగః - తత్కార్యభూతంబ్రహ్మాండం - తస్య కార్యభూతో బ్రహ్మదత్తేదివగః - తత్తత్పుత్ర పౌత్రాదిప్రవాహభూతోయస్స స్వయమేవ - తంప్రణతాస్తే నిత్యస్వయః || ౪౮ | తథా || కారణమితి || కారణం పుత్రపౌత్రాదిప్రవాహస్మయైః బ్రహ్మాది - తస్య కారణంబ్రహ్మాండం - తస్య కారణం మహాభూతాని - తత్కారణం భూతసూక్ష్మాణి - తత్కారణానామహంకార మహత్సుత్రాణాం హేతుంప్రధానభూతం ప్రణతాస్తే నిత్యథాః - ప్రకృతేగుణతోభాత్ ప్రథమంక్రియాశక్తిస్సూత్రముత్పద్యతే - తతోజ్ఞానశక్తిమగ్నా శ్చత్వరం - తతో హంకార ఇతి ప్రక్రియా - తత్కారణానామిత్యేవేన బహువచనాంతే నాహంకారమహత్సుత్రాణాం గూఢాంతం తమక్తం || శ్లో || సత్ర్వంరజస్తమ ఇతి త్రివర్ణేకమాదా సూత్రంమహానహమితి ప్రవదంతీజీవ మితి - యద్వా ప్రకృత్యాసహ తత్కారణానామితి బహుత్వం సంపాద్యతదేతేతం ప్రకృతిప్రేరకమీశ్వరంప్రణతాస్తే నిత్యోజానియం || ౪౯ || ౫౦ || విశుద్ధమితి | విశుద్ధంబోధం శుద్ధంజ్ఞానం - పుత్తిజ్ఞానంశ్వావరణయోగ శుద్ధత్వందశయతి - అవ్యక్తమితి | వ్యక్తంవిషయస్తరహితమవికారంచేతి - తమపపాదయతి || నిత్యమిత్యాదినా - అక్షయమనాధారం - తద్విష్టోపరమంపదం - ప్రణమామేత్యుత్తరేణాస్వయః || ౫౧ || ౫౨ || యస్యానంతశక్తేరయితాయుతాంశోమాయాశక్తితేజః - తస్యాంశోరజోగుణితస్త్విన్నియంవిశ్వరవనాశక్తిస్థితా - తంప్రణమామిత్యస్యాత్తరలోకత్ర

త్యాదివిశ్వశక్తిః జగన్మయః || ౫౩ || యదితి || అత్యయమితి పదచ్ఛేదః || ౫౪ || ౫౫ || శక్తయ్యతి || అభూతపూర్వస్య సభూతం పూర్వం యస్మాత్ తస్య - సహి సర్వస్మాత్పూర్వః - భూతపూర్వస్య తిపాతే భూతానాం పూర్వయ్యతి || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || తమితి || అపూర్వరూపసంస్థానం సమస్తలోకవిలక్షణవశాం గనన్నివేశం || ౬౭ || ప్రణమ్యేతి || ప్రణమ్య ప్రణతాః పూర్వం ప్రణతా అపి భక్త్యా పునః ప్రణమ్య || ౬౮ || సమోనమయ్యతి || అవిశేషః

ప్రణమాను సమవ్యయమ్ || ౫౩ || యద్యోగినస్సచోమ్యక్తాః పుణ్యపాపక్షయక్షయమ్ | శశ్యంతి ప్రణవే చింత్యంతద్విష్టోః పరమం పదమ్ || ౫౪ || యన్న దేవానమునయోనచాహం నచ శంకరః | జానంతి పరమేశ్వరస్య తద్విష్టోః పరమం పదమ్ || ౫౫ || శక్తయోయస్య దేవస్య బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాః | భవంత్యభూతపూర్వస్య తద్విష్టోః పరమం పదమ్ || ౫౬ || సర్వేశ సర్వభూతాత్మక సర్వసర్వాశ్రయాయుత | ప్రసీదవిష్టోభక్తానాం ప్రజసోద్ధృష్టిగోచరమ్ || ౫౭ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుదీరితమాకణ్డ్య బ్రహ్మణ స్త్రిదశాస్తతః | ప్రణమ్యోమః ప్రసీదతి ప్రజనోద్ధృష్టిగోచరమ్ || ౫౮ || యన్నాయం భగవాన్ బ్రహ్మ జానాతి పరమం పదమ్ | తన్నతాస్తన్నిజగద్ధామతవ సర్వగతాయుత || ౫౯ || ఇత్యం లేవచ సప్రేహం దేవానాం బ్రహ్మణస్తథా | ఊహదేవక్షయస్సర్వే బృహస్పతిపురోగమాః || ౬౦ || ఆవ్యోయజ్ఞః పుమానిద్యోయిః పూర్వేషాం చ పూర్వజః | తంతాస్తన్నిజగత్ప్రప్టుః స్రష్టారమవిశేషణమ్ || ౬౧ || భగవక్షాభూతభవ్యేశయజ్ఞమూర్తిధరావ్యయ | ప్రసీదప్రణతానాం త్వంసర్వేషాం దేహిదశానమ్ || ౬౨ || ఏష బ్రహ్మసహస్సాభిస్సహరుద్రైస్త్రీలోచనః | సర్వాదిత్యైస్సమం పూషాపావకోయం సహస్త్రిభిః || ౬౩ || అశ్వినావసవతైస్స సర్వేచైతే మరుద్గణాః | సాధ్యాదిత్యైతథాదేవాదేవేంద్రశ్చాయూర్శ్వరః || ౬౪ || ప్రణామప్రవణానాభదైత్యసైన్యపరాజితాః | శరణంత్యామనుప్రాప్తాస్సమస్తాదేవతాగణాః || ౬౫ || శ్రీపరాశరః || ఎవం సంస్తూయమానస్తభగవాన్ శంఖచక్రధృత్ | జగముదశానం లేహం మైత్రేయపరమేశ్వరః || ౬౬ || తంద్యస్త్యైతే తదాదేవాః శంఖచక్రగజాధరమ్ | అపూర్వరూపసంస్థానం లేహం రాశిమూర్జితమ్ || ౬౭ || ప్రణమ్య ప్రణతాః పూర్వం సంతోషస్తిమితేక్షణాః | ముష్టుపైః పుండరీకాక్షం పితామహపురోగమాః || ౬౮ || దేవాః || సమోనమోవిశేషస్త్యంత్యం బ్రహ్మత్యం పినాకధృత్ | ఇంద్రస్త్యమగ్నిః పవసోవరుణస్సచి తాయుః || ౬౯ || వసమోమరుతస్సాధ్యాదిత్యేదేవగణాభవాన్ | యోయంతవాగ్రతోదేవసమస్తోదేవతాగణాః || సర్వమేవ జగత్ప్రప్టాయ తస్సర్వగతోభవాన్ || ౭౦ || త్వంయజ్ఞస్త్యం వమటూరస్త్యమోంకారః ప్రజాపతిః | వేదావేద్యం చ సర్వాత్మంస్త్యన్త్యయంచాభి

మోమ్యసుమంః || ౫౩ || యదితి || పుణ్యపాపక్షయే తత్ప్రతిబంధాశగమే - ప్రణవేశ్యంతి మహావాక్యవిషయత్వాత్తస్య || ౫౪ || ౫౫ || శక్తయ్యతి || అభూతపూర్వస్య సభూతః పూర్వవాక్యశక్తిదమిస్సాదనాదేరిత్యధికః || శ్రుతస్సాన్మజాతః పరో ఆవ్యోమస్త్రీ - య ఆవివేశభువనానివిశ్వేతి శ్రుతేః || ౫౬ || తదేవంస్తత్వాప్రాధికాయంతే || సర్వేశేతి || ౫౭ || ౫౮ || యదితి || జగద్ధామదిగంతప్రకాశకం - ఆశ్రయభూతమితివా || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ప్రణతానాం ప్రసీదత్యుక్తం - తావేవ ప్రణతానామూలేవ బ్రహ్మేత్యాదిత్రిభిః || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || తమితి || అపూర్వం రూపసంస్థానం దేహికస్సన్నివేశోయస్యతం || ౬౭ || ప్రణమ్యేతి || పూర్వం ప్రణతా అపి భక్త్యా పునః ప్రణమ్య ముష్టుపైః || ౬౮ || సమోనమయ్యతి || అవిశేషశుద్ధః పరమాత్మా - బ్రహ్మదిహావస్త్యమేవ || ౬౯ || ౭౦ || ౭౧ ||

స్మర్యసమః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ఆనీయేతి॥ ఓషధీనాంవివిక్రశక్తిత్వాత్వివిక్రవస్తూత్పన్నా
భామానయనం॥ ౭౭॥ మధ్యతామితి॥ అమృతంమధ్యతామధసేనామృతముత్పాద్యతాం॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥
౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ తథితి॥ అమితోజసఃతస్యైత్యన్వయః॥ ౮౬॥ తేనైవేతి॥ వహ్నినాస్తంబలాహకైరితిపాఠేపుచ్చైవహ్ని

లంజగత్॥ ౭౧॥ త్వమాతాశ్శరణంవిష్ణోప్రయాతాదైత్యనిజాతాః॥ వయంప్రసీదసర్వాత్త్వంస్తే
జసాప్యాయయస్వనః॥ ౭౨॥ తావదాతి-స్తథావాంఛాతావన్మోహస్తథాసుఖమ్॥ యావన్నయాతిశర
ణంత్యామశేషాఘనాశనమ్॥ ౭౩॥ త్వంప్రసాదంప్రసన్నాత్మకప్రసన్నానాంకురుష్వనః॥ తేజ
సాంనాభసర్వేషాంస్వశక్త్యాప్యాయనంకురు॥ ౭౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంసంస్తూయమానస్తప్ర
ణతైరమదైహాః॥ ప్రసన్నదృష్టిభాగవాదిదమాహపవిత్రకృత్॥ ౭౫॥ తేజసోభవతాండేవాఃకరి
ష్యామ్యుపబృంహణమ్॥ వదామ్యహంయత్క్రియతాంభాః॥ ౭౬॥ ఆనియ్యసహితా
దైత్యైఃక్షీరాభాసకలౌషధీః॥ మంథానంనుందరింకృత్వా యోక్తంకృత్వాచవాసుకిమ్॥ ౭౭॥ మ
ధ్యతామమృతందేవాఃసహాయేనుయ్యవస్థితే॥ ౭౮॥ సామపూర్వంవదైతేయాస్తత్రసామాన్యక
మణిః॥ సామాన్యఫలభోక్తారో యాయంవాచ్యాభవిష్యథ॥ ౭౯॥ మధ్యమానేవతత్రాథ్థాయత్స
ముత్పద్యతేమృతమ్॥ తత్పానాద్భువనోయాయం అమరాశ్చభవిష్యథ॥ ౮౦॥ తథాచాహంకరిష్యా
మితియథాత్రిదశద్విషః॥ నప్రాప్స్యంత్యమృతందేవాఃకెవలంక్షేతభాగినః॥ ౮౧॥ శ్రీపరాశరః॥
భిక్కుక్తాదేవదేవేనసర్వఏవతతస్సురాః॥ సంధానమునరైఃకృత్వా యత్పవంతోమృతేభవత్॥ ౮౨॥
నానౌషధీస్తమానీయదేవదైతేయదానవాః॥ క్షీప్తాక్షీరాభివయసిశరదభ్రానులత్పిషి॥ ౮౩॥ మం
థానంనుందరంకృత్వా యోక్తంకృత్వాచవాసుకిమ్॥ తతోమథితుమారభ్యామైత్రేయతరసామృత
మ్॥ ౮౪॥ వివిధాస్సహితాస్సర్వేయతఃపుచ్చంతతఃకృతాః॥ కృష్ణైనవాసుకేదైత్యాఃపూర్వకా
దైనివేశితాః॥ ౮౫॥ తేతస్యముఖిశ్వాసవహ్నినోపహతత్విషః॥ నిస్తేజసోసురాస్సర్వేబభూవుఃవి
తాజసః॥ ౮౬॥ తేనైవముఖిశ్వాసవాయునాస్తంబలాహకైః॥ పుచ్చప్రదేశేవషడ్భిస్తథాచాప్యా
యితాస్సురాః॥ ౮౭॥ క్షీరోదమధ్యేభగవాన్మామూరూపీస్వయంహరిః॥ మందరాద్రైరధిష్ఠానం

త్వామితి॥ తేజసాప్రభావాదినా-నఃఅస్మాక-అప్యాయయస్వసంవర్ధయేత్యథః॥ ౭౨॥ తావదితి॥ ఆతిశ్య
క్రూపీధా-అనుఘంకుఃఖం॥ ౭౩॥ త్వమితి॥ స్వశక్త్యలత్త్వైః॥ ౭౪॥ భగవానిదమాహిత్యాదేఃశ్రీమద్భాగవ
తేశుకమహాపిఠోక్తోభిప్రాయః॥ శ్లో॥ ఏకపతేశ్వరస్తప్తీసురకార్యేన్యపేశ్వర॥ విహతుకాకామస్తానాహస
ముద్రోన్యకనాదిభిరితి॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ఆనీయేతి॥ క్షీరాభాక్షిప్తేవ్తిశేషః-యోక్తంమంథానరజ్జంకృత్వా॥ ౭౭॥ మధ్య
తామితి॥ మధ్యతామధసేనామృతముత్పాద్యతామిత్యథః॥ ౭౮॥ సామపూర్వమితి॥ సామపూర్వమువపత్తిపూర్వ
కం-సామాన్యంసమానంయత్ఫలంతస్యభోక్తారోయాయంభవిష్యథేతివాచ్యాః॥ యావన్నయాతిశర
ణంత్యామితిసామాన్యవచనాచ్చంకమానాప్రత్యాహ॥ తథాచేతి॥ భోదేవాఃక్రిదశద్విషః॥ యష్కద్ద్విషః-కెవలంక్షే
తభాగినోయథాభవిష్యంతితథాహంకరిష్యామి॥ ౮౧॥ తథితి॥ అమృతేఅమృతార్థం॥ ౮౨॥ నానౌషధీరితి॥ శరదభ్ర
స్యేవఅమలాత్పిట్టదీప్తిర్యచ్ఛి॥ ౮౩॥ మంథానమితి॥ అమృతంనుథితుమారభ్యాః ఆరభ్యతేకతరీక్రః ఆరభ్యవం
తేత్యథః॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ తేనైవేతి॥ యేనానురాణాంనుస్సహవావహ్నిరుత్పాదితః-తేనైవవాసుకేముఖ
ఖిశ్వాసవాయునా-అస్తంబలాహకైఃక్షీప్తేక్షేభాః॥ ౮౭॥ సహాయేనుయ్యవస్థిత-భ్రతేయనుక్రంతత్సహాయమా

వాటి ప్రసంగములను త్యక్తం బలాహతైభవతానృప్తిః ॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ మధ్యమానభిః ॥ హవిర్ధామ
హవిషలత్రయః ॥ ౯౨ ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ౯౫ ॥ ౯౬ ॥ తతః ॥ అహోభగవన్నసః జాతస్య చంద్రస్య ద్వాదశాః - తత్రైకోద్భి
జాననానాభావణం - అన్యస్త్రైవేత్రజోలోకయాత్రానియుక్తః - నాగాశ్చ తివశబ్దాన్తహేత్వరూపిషం
॥ ౯౭ ॥ ౯౮ ॥ తతః ॥ అమృతస్య పూర్ణమితి త్యతీయా ఖేషష్టిః ॥ ౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥ తతః ॥ ద్రవరూపమేకంద్రవ్యమ
మృతం - జాతం - అన్యత్ సోమాత్మకం ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ౧౦౯ ॥ ౧౧౦ ॥

భ్రమతోభూన్త హేమునే ॥ ౮౮ ॥ యాపెణాన్యేనదేవానాం మధ్యే చక్రగదాధరః ॥ చకషణాగరా
జానందైత్యమధ్యేవరేణ ॥ ౮౯ ॥ ఉపర్యాక్రాంతవాన్తైలంబుహద్రూపేణకేశవః ॥ తథాపరేణ
మైత్రేయయన్నదృష్టంసురాసురైః ॥ ౯౦ ॥ తేజసానాగరాజానంతథాప్యాయితవాహరిః ॥ అన్యేన
తేజసాదేవానపబృంహితవాన్త్రయః ॥ ౯౧ ॥ మధ్యమానైతత్తస్త్రిక్షీరాభ్యాదేవదాననైః ॥ హవి
ర్ధామాభవన్ముర్వంసురభిస్సురపూజితా ॥ ౯౨ ॥ జగ్ముఃదంతదాదేవాదానవాశ్చమహేమునే ॥
వ్యాక్షిప్తచేతనతైవబభూవుస్తమితేక్షణాః ॥ ౯౩ ॥ కిమేతదితిసిద్ధానాందివిచిత్రాయతాంతతః ॥ బభూ
వవారుణీదేవీమదాఘూణితలోచనా ॥ ౯౪ ॥ కృతావతాతతస్తస్మాత్క్షీరోదాద్వాసయోజకత్ ॥
గంధేనపారిజాతోభూద్దేవస్త్రీనందనస్తరుః ॥ ౯౫ ॥ యాపాదార్యగుహోపేతస్తతశ్చాసురసాంకణః ॥
క్షీరోదధేన్మముత్సన్నోమైత్రేయపరమాద్యుతః ॥ ౯౬ ॥ తతశ్చీతాంసురభవజ్జగృహేతం మహేశ్వరః ॥ జ
గృహుశ్చవిషంనాగాఃక్షీరోదాద్ధిసముద్భవమ్ ॥ ౯౭ ॥ తతోధన్వంతరిదేవశ్చైవతాంబరధరస్త్వయమ్ ॥ బి
భ్రత్తమండలంపూర్ణమమృతస్యసముత్థితః ॥ ౯౮ ॥ తతస్త్వస్థమనస్కాపైసర్వేదైతే
యదానవాః ॥ బభూవుర్బుధితాశ్చిద్యోమైత్రేయమునిభిస్సహ ॥ ౯౯ ॥ తతస్సునిరతాంతిమతీవికాసిక
మలెస్థితా ॥ శ్రీదేవీవయసస్తస్మాదుత్థితాభృతపంకజా ॥ ౧౦౦ ॥ తాంతుష్టాపుర్బుదాయుక్తాశ్రీసూ
క్తైసమహావరయః ॥ ౧౦౧ ॥ విశ్వవసుముఖాస్తస్యాగంధర్వాఃపురతోజగుః ॥ ఘృతావీప్రముఖాబ్ర
హ్మణానన్యమశ్చాపురోగణాః ॥ ౧౦౨ ॥ గంగాద్యాస్ఫురితస్తోమేస్సన్నివాహకముపతస్థిరే ॥ దిగ్గజాహే
మపాత్రస్థమాదాయవిమలంజలమ్ ॥ స్నాపయాంశక్రిరేదేవీంసర్వలోకమహేశ్వరీమ్ ॥ ౧౦౩ ॥ క్షీ
రోదోయాపథ్యత్తస్యేమాలామన్లునపంకజామ్ ॥ దదౌవిభూషణాన్యంగవిశ్వకర్తాచకారహ ॥ ౧౦౪ ॥
దివ్యమాల్యాంబరధరాస్నాతాభూషణభూషితా ॥ పశ్యతాంసర్వదేవానాంయయావత్తస్థనిలంహ
రైః ॥ ౧౦౫ ॥ తతోవలోకితాదేవాహరివత్తస్థనిలస్థయా ॥ లక్ష్మ్యమైత్రేయసహసాపరాంనివృణతి
మాగతాః ॥ ౧౦౬ ॥ ఉద్వేగంపరమంజగ్దుదైత్యావిష్టుపరాజుభాః ॥ త్యక్తలక్ష్మ్యమహాభాగవిప్ర

హ ॥ క్షీరోదమధ్యే ఇత్యాదిచతుర్భిః ॥ ౮౮ ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ మధ్యమానభిః ॥ హవిషఃక్షీరదధ్యాదేధామ
లత్రయభూతా ॥ ౯౨ ॥ జగ్దురితి ॥ వ్యాక్షిప్తచేతనఃతల్లోభాకృష్టచేతనః ॥ ౯౩ ॥ కిమేతదితి ॥ వారుణీమదిరాదేవీ
శ్రీదేవీ ॥ ౯౪ ॥ కృతావతాదితి ॥ మందగభ్రమణేనకృతః ఆవతః ॥ అభస్యనావతోయస్మిత్తస్మాత్ ॥ ౯౫
౯౬ ॥ తతః ॥ తంచంద్రంవిషంబహుహేత్వరోజగృహే - తచ్చేషంనాగాశ్చజగృహుః - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ ప్రస్క
న్నంపిబతఃపాణేయోక్తంవిజ్జగృహుస్తస్మాత్ ॥ వృద్ధికాహివిహేషధ్యోదందమాకాశ్చయేపరభిః ॥ ౯౭ ॥ తతః ॥
అమృతస్యకమండలంతేనైవపూర్ణంవిభ్రత్సముత్థితః ॥ ౯౮ ॥ తతః ॥ స్వస్థమనస్కాః స్వస్థసునసోబభూవుః ॥
౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥ తామితి ॥ శ్రీసూక్తైసహిరణ్యవణామిత్యాదిపంచదశచేన ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥
దివ్యైతి ॥ పశ్యతాంసర్వదేవానాంతాననాదృత్యేత్యధః ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ౧౦౯ ॥ ౧౧౦ ॥ ౧౧౧ ॥ ౧౧౨ ॥

౧౪౨॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥ ౧౪౬॥ ౧౪౭॥ ౧౪౮॥ ౧౪౯॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానై - శ్రీ విష్ణుచిత్రితః .
ప్రథమాంశే - నవమోధ్యాయః.

అథసంక్షేపేణశ్రుతంభృగుసగఁవి సైరతఃశ్రోతుంవృషభః॥ కథితమితి॥ ౧॥ భృగోరితి॥ పరిగ్రహఃశత్రుం॥
 ౨॥ ఆయతిరితి॥ తయోరాయతనియత్యోసుతావుభౌజితా॥ ౩॥ తావేవాహు॥ ప్రాణశ్చేతి॥ ప్రాణోమృకంమత్స-
 తత్రమృకంక్షతోహాకఁడైయోజజ్జిత్యన్వయః॥ ౪॥ ౫॥ అథక్రమప్రాప్తంచగీతేస్సంభూత్యాంజాతంచశమా-
 హా॥ పత్నీమరీచేరితి॥ అత్రాల్పసంతానామరిచేష్టుతఃపాణమాసడిక్రః-బహుసంతానాకాశ్యవవివస్వదా

భూధర్మశీర్షయమ్ | ౧౪౩ | రాఘవత్వేభవత్సతా దుక్కిణీకృష్టజన్మ ని | అన్యేషుచావతారేషు విష్ణోరే
మానపాయినీ | ౧౪౪ | జేవత్వేజేవదేహీయం మనుష్యత్వేచమానుషీ | విష్ణోదేహోనుయాపాంవైక
రోత్యేషాత్మనస్తనమ్ | ౧౪౫ | యస్త్యైతచ్ఛృణుయాజ్ఞాన్త లత్క్యైయత్సవతెన్నరః | శ్రీయోనవిస్య
తిస్తస్య గృహేయావశ్కులత్రయమ్ | ౧౪౬ | పత్య తెయేషుచై వైషాగృహేషుశ్రీ కథా మునే | అ
లక్ష్మీఃకలహాధారా నలేష్వాస్తేకదాచన | ౧౪౭ | ఎతతైకథితంసవం యన్నాత్మంపరిపుచ్చసి | త్వీ
రాజ్ఞాశ్రీర్యథాజాతా పూర్వంభృగుసుతానతీ | ౧౪౮ | ఇతీనకలవిభూత్యానాప్తిహేతుస్తుత్తరయిమం
ద్రముఖోద్గతాహిలత్క్యైః | అనుదిసమహవత్యతెన్మభిరైవనతినతేముకదాచిదవ్యలక్ష్మీః | ౧౪౯ |
ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - సవమోధ్యాయః ||

పైత్రేయః || కథితంమేత్వయాసవం య త్పుష్టినిహఃమునే | భృగుసగాఢ తృభృత్యేషన
సోమేకధ్యతాంపునః | ౧ | శ్రీ పరాశరః || భృగోఃఖ్యాత్యాంసమున్నన్నాలక్ష్మీవిష్ణుపరిగ్రహః |
తథాధాత్మవిధాతారౌ ఖ్యాత్యాంజాతాసుతాభృగోః | ౨ | ఆయతినియతిశ్చైవ మెరోకన్యేషు
హత్తనః | భార్యేధాత్మవిధాత్రోస్తేతయోజాతాసుతావుధా | ౩ | ప్రాణైస్తతమృకండుత్పమా
కండేయోమృకండుతః | తతోవేదశిరాబజ్జై ప్రాణస్యాపిసుతంశృణు || ౪ || ప్రాణస్యదుతిమాఫు
త్ర అజానాంశ్చతతోభవత్ | తతోవంశోమహాభాగవిస్తరంభాగవోగతః || ౫ || పత్నీమరిచెన్సంభూ

[illegible]

కథితమతి॥ పునఃభృగునగాఁ త్ప్ర భృతి భృగుమతానువాదపూర్వకం - భృగోర్వంశఃకథ్యతాం - అన్య
ధాపూర్వాపరసంబంధా ప్రతితేరిత్యుక్తః॥ ౧॥ అతోభృగోస్సుతాననువదతి॥ భృగోరితి॥ విష్ణోః పరిగ్రహః పత్నీ
౨॥ ఆయతిరితి॥ తాభ్యాంతయోరాయతినియతోఽప్రత్యేకం॥ ౩॥ ప్రాణశ్చేతి॥ ప్రాణశ్చ మృకండుశ్చేత్యేవము
ఖాజాతావిత్యన్వయః॥ ౪॥ ౫॥ తదేవంచతుర్వింశతి దక్షకన్యానాంమధ్యే శ్రద్ధాదీనాం శ్రయోదశానాం ధర్మ
భార్యాణాం వంశాఃకథితాః- అంతర్గంభ్యాతిస్సత్యధనంభూతిరిత్యుద్విష్టానామేకాదశానాం భృగునువాదేవమరిశ్వా
దిభార్యాణాం మధ్యేభ్యాత్యం భృగోర్వంశోనిరూపితః- సత్యశ్చభవభార్యాయా దక్షకోపాదప్రాధాయాప
వదేమాత్యసౌత్వాతస్యావంశోనాభూదిత్యుక్తః- ఆతః శ్రమప్రాప్తం మరీచేస్సంభూత్యాంజాతంవంశమాహ॥
పత్నీమరీచేరితి॥ వంశసంకీర్తన ఇతిమరీచేరేవ కశ్యపాన్యఃపుతః- తత్పుత్రావివస్వదాదయః ఇత్యన్తి న్నేవాంశే
ప్రదితివంశసంకీర్తనోవత్యుతి- నివస్వతః శ్రద్ధదేవాదయః- శ్రద్ధదేవస్యేత్యుక్తుశ్రమభాగిత్యాదితత్పుత్రా

క్షీణపుత్రపాత్రా దీనస్థిస్తంశేవంశసంకీర్తనా ఆదిత్యోత్పత్తిప్రస్తావేతురీయంశేసూర్యవంశ ప్రస్తావేచవత్సే|| ౬||
 ౭|| ౮|| శ్రీత్యామితి|| తత్సతఃతస్యపులస్త్యస్యోకసన్సతః|| ౯|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| రజ ఇతి|| సప్తమాయ ఇత్యేతేత్యు
 తీయ మన్వంతరే సప్తమయోవత్స్యుతే|| ౧౩|| సర్వాప్రసంగాదగ్ని సర్వమాహ|| యోసావితి|| ౧౪|| పావకమితి||
 యథాకామే|| శ్లో|| నిమంధ్యఃపవమానస్సన్యతై వ్యద్యుతఃపావకస్తన్మృతః|| యశ్చ సౌతవతేసూర్యేభువిర్గ్నిరసౌ
 స్త్వత ఇతి|| జలాశినమితిశువి శేషణం|| ౧౫|| తెషామితి|| పితృపుత్రత్రయంపితాపుత్రత్రయంపత్రయఃపుత్రాః
 ప్రత్యేకంపంచదశపుత్రాః|| ౧౬|| ౧౭|| పితర ఇతి|| అగ్నిష్వాత్తా అయజ్వానోమూతాస్త్రయోగణాః బహిః
 వదః యజ్వానఃమూర్తిమంతశ్చత్వారఃఅగ్నిష్వాత్తమతామేనా|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-

తిఃపాణణమాసమసూయత|| విరజాఃపర్వతశ్చైవతస్యపుత్రా మహాత్మనః|| వంశసంకీర్తనానైపుత్రా
 వదిష్యేహంతలోద్విజ|| ౬|| స్మృతిశ్చాంగిరసఃపత్నీ ప్రసూతాకన్యకాస్తథా|| సీనీవాతీకుహూశైచ
 వతాకాచానుమతిస్తథా|| ౭|| అనసూయాతతైవాత్రైజణైపుత్రానకల్పమా|| సోమంధువా
 ససంచైవదత్తాత్రేయంచయోగినమ్|| ౮|| శ్రీత్యాంపులస్త్యభార్యాయాందత్తోత్రిస్తత్సత్యోభవతో||
 పూర్వాజన్మనిసోగస్త్యస్తన్మృతస్సన్వయంభువేంశరే|| కదమశ్చావరీవాంశ్యసహిష్టుశ్చసతత్ర
 యమ్|| కుమాతునుమవేభార్యపులహస్యప్రజావతే|| ౧౦|| క్రతోశ్చసంసతిభార్య వాలభిల్య
 నసూయత|| వష్టిఃపుత్రసహస్రాణి ఋషీణామూర్ధ్వరేతసామ్|| అంగుష్ఠపర్వమాత్రాణాంజ్వల
 ద్భాస్కరతేజసామ్|| ౧౧|| ఊర్జాయాంశవసిష్ఠస్య సప్తజాయంతవైసుతాః|| ౧౨|| రజోగోత్ర
 భ్యుపాహూచసవశ్చాసన్మస్తథా|| సుతపాశ్శుక్ర ఇత్యేతే సవేసప్తమయోమలాః|| ౧౩|| యో
 సావగ్న్యభిమానీస్యాత్ బ్రహ్మణస్తనయోగ్రజః|| తస్మాత్స్వాహాసూతా లేభేత్ర సదారోజసోద్విజ
 ౧౪|| పావకంపవమానంచ శువితాపిజలాశినమ్|| ౧౫|| తెషాంతుసంతతావస్యేచత్వారింశచ్ఛపంచచ
 కథ్యంతేవహ్మయైచ్చతేపితాపుత్రత్రయంచయత్|| ౧౬|| ఏవమేకోనపంచాశద్వహ్మయఃపరికీర్తి
 తాః|| ౧౭|| పితరోబ్రహ్మణాస్తప్తా వ్యాఖ్యాతాయేమయాతవ|| అగ్నిష్వాత్తాబహిఃపదో నగ్నయ
 సాగ్నయశ్చయే|| తెభ్యస్తస్త్వధానుతేజజ్జైమేనాంవైతరణీంతథా|| ౧౮|| తెషభేబ్రహ్మవాదిన్యయో
 గిన్యోచాప్యభేద్విజ|| ఉత్తమజ్ఞానసంపన్న సర్వైస్సముచితైగుణైః|| ౧౯|| ఇత్యేషాదక్షకన్యానాం
 కథితావత్సంతతిః|| శ్రద్ధావాణసంస్కరస్తేతాంనానవత్యోభిజాయతే|| ౨౦|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే

విస్తరతో వంశసంకీర్తనావతుథాంశేవత్వతి - అత్రస్వల్పత్వాత్పేణణమాసాన్వయమాత్రముక్తమిత్యర్థః|| ౬||
 స్మృతిశ్చైతి|| తాఃకన్యానిదణితాఃసీనీవాతీతి|| ౭|| ౮|| ౯|| ౧౦|| క్రతోశ్చేతి|| అంగుష్ఠపర్వమాత్రాణాంఅంగుష్ఠప
 ర్వప్రమాణానాం - ప్రమాణమాత్రంచప్రత్యయః - అష్టాశీతినహస్రాణిఋషీణామితిపాతాంతరం|| ౧౧|| ౧౨|| రజఇ
 తి|| సప్తమాయస్తృతితామన్వంతరే|| ౧౩|| యోసావితి|| అగ్న్యభిమానీఅగ్న్యభిమానీదేవస్సతుజ్వలనమాత్రవే
 హాబ్రహ్మణస్తనయోగ్రజః|| శ్రు|| ముఖాదగ్నిరజాయతేతిశ్రుతేః - ఉదారోజసఃఅతితేజస్వినః|| ౧౪|| పావకమితి||
 జలాశినంసూర్యస్థిత్యాత్ - తథావకామే|| శ్లో|| నిమంధ్యఃపవమానస్సన్యతై వ్యద్యుతఃపావకస్తన్మృతః - యశ్చ
 సౌతవతేసూర్యేభువిర్గ్నిరసౌస్త్వత ఇతి|| పావకాదీత్రైసుతాత్రైభిఇతిపూర్వేణాన్వయః|| ౧౫|| తెషామితి|| తె
 షాంపుత్రయాణాంపంచదశపంచదశపంచదశేతిపంచవత్వారింశద్వహ్మయః - పితాబ్రహ్మపుత్రః ఎకః - తత్పుత్రత్ర
 యంపావకాది|| ౧౬|| ఎవమితి|| ఎవమేకోనపంచాశద్వహ్మయః|| ౧౭|| పితర ఇతి|| అగ్నిష్వాత్తాఅగ్నయఅయజ్వానః - బ
 హిఃపదసాగ్నయోయజ్వానః|| శ్రు|| యేవాలయజ్వానోగృహమేధినస్తేపితరోగ్నిష్వాత్తాః - యేవైయజ్వానస్తేపి
 తరోబహిఃపద ఇతి శ్రుతే|| ౧౮|| తయోనివాహాదికంనాభూదిత్యాహ|| తెషభే ఇతి|| ౧౯|| ౨౦|| ఇతి శ్రీభగవ

మోసగ్రహాక్షమాగతాః - కృష్ణాజినోత్తరీయాశ్చేవవిష్టరాః తెను ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ చతుఃపంచాభ్యేతి ॥ ఇతః ప్రా
కృతుర్థే పంచమేవాభ్యేనంభాతః ॥ ౩౪ ॥ నెతి ॥ చింత్యం కుటుంబపోషణాది - ద్రీయతేజీవతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥
౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ యథా ప్రాప్యతే తథాకథ్యతాం - ఏతత్కథనమేవసాహాయ్యంత త్రియతాం ॥ ౪౨ ॥
భగవతిభక్త్యుత్తికయా ధృవేకారుణ్యాచ్చ సర్వేషి ప్రతిపదంతి ప్రణందంతిచ అనారాధితేత్యాదిసప్తభిః ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥
౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ప్రాప్తోషీతి ॥ మనసేతి ఇతః పూర్వముక్తి ప్రమపిదదాతి - కింపునః క్లిప్తమితి ॥ ౪౯ ॥ ఆరాధ్య

౩౧ ॥ సరాజపుత్రస్తానాన్వాప్తాప్రణీపత్యాభ్యభావత ॥ ప్రశ్రయావనతస్సమ్యగభివాదనపూర్వకమ్
౩౨ ॥ ధ్రువ ఉవాచ ॥ ఉత్తానపాదతనయం మాంబిబోధతనత్రమాః ॥ జాతంసునీత్యాంనివేదాద్యు
ష్మాకం ప్రాప్తమంతికమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఋషయః ఊహుః ॥ చతుఃపంచాబ్జసంభూతోబాలస్త్యంసృషనందన ॥
నివేదకారణంకించి త్రవనాద్యాపివిద్యతే ॥ ౩౪ ॥ సచింత్యంభవతఃకించి ద్రీయతేభూవతిఃపితా ॥ నచై
వేష్టవియోగాదితవవశ్యామబాలక ॥ ౩౫ ॥ శరీరేనవతేవ్యాధిరస్మాభిరుపలక్యతే ॥ నివేదఃకించిని
త్రస్తేకథ్యతాయదివిద్యతే ॥ ౩౬ ॥ శ్రీవరాశరః ॥ తతస్సకథయామాస సురుచ్యాయదువాహుతమ్ ॥
తన్నిశమ్యతతః ప్రాచుర్మునయస్తేవగస్పరమ్ ॥ ౩౭ ॥ అహూతాత్రంపరంలేజోబాలస్యాపియదక్షమా ॥
సపత్న్యామాతురుక్తయద్ధృదయాన్నావనవతి ॥ ౩౮ ॥ భోభోక్షత్రియదాయాదనివేదాద్య
త్వయాధునా ॥ కతుంవ్యవసితంతస్మైకథ్యతాయదిరోవతి ॥ ౩౯ ॥ యశ్చకార్యంతవాస్మాభిస్సా
హాయ్యమమితమ్యతే ॥ తత్కథ్యతాంవివక్షుస్త్వసాస్మాభిరుపలక్యసే ॥ ౪౦ ॥ ధ్రువః ॥ నాహమర్థ
మభీష్నామి సరాజ్యుద్విజనత్రమాః ॥ తత్థానమేకమిచ్ఛామి భుక్తంనాశ్యేనయత్పుతా ॥ ౪౧ ॥ ఏతన్నై
శ్రీయతాంసమ్యక్కథ్యతాంప్రాప్యతేయథా ॥ స్థానమగ్ర్యంసమస్తేభ్యస్తానైభ్యోమునిసత్రమాః ॥
౪౨ ॥ మరీచిః ॥ అనారాధితగోవిందైరనరైస్తానంసృషాన్తజ ॥ నహిసంప్రాప్యతే శ్రేష్ఠంతస్మాదా
తాధయాచ్యుతమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఆత్రిః ॥ పరఃపరాణాంపురుషోయస్యతుష్టోజనాదనః ॥ సప్రాప్తోత్యక్షయః
స్థానంఏతస్సత్యంజయోదితమ్ ॥ ౪౪ ॥ అంగిరాః ॥ యస్యాంతస్సర్వమేవేదమచ్యుతస్యమహాత్మనః ॥ త
మారాధయగౌపిందంస్థానమగ్ర్యంయదీచ్ఛసి ॥ ౪౫ ॥ పులహః ॥ పరంబ్రహ్మపరంభామయోసౌబ్ర
హ్మతథావరమ్ ॥ తమాతాధ్యహరింయతిముక్తిమవ్యతిదులభామ్ ॥ ౪౬ ॥ క్రతుః ॥ యోయజ్ఞపురుషో
యజ్ఞోయజ్ఞేశఃపరమఃపుమా ॥ తస్మింస్తుష్టేయదప్రాప్యంకింతదస్త్రీజనాదనా ॥ ౪౭ ॥ పులస్త్యః ॥ ఐం
ద్రమింద్రఃపరంస్థానంయమారాధ్యజగత్పతిమ్ ॥ ప్రావయజ్ఞపతింవిష్ణుంతమారాధయసువ్రత ॥ ౪౮ ॥
వసిష్ఠః ॥ ప్రాప్తోష్యారాధితేవిష్ణోమనసాయద్యదిచ్ఛసి ॥ త్రైలోక్యాంతగతంస్థానంకిమువత్సేత్ర
మోత్రమమ్ ॥ ౪౯ ॥ ధ్రువః ॥ ఆరాధ్యఃకథితోదేవోభవద్భిఃప్రణతస్యమే ॥ మయాతత్పరితోమాయ

మేవతత్రాగతాః - కృష్ణాజినముత్తరీయముపర్యాస్తరణమేహంతేమవిష్టరేషుకుశాసనేసాహపవిష్టా ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥
ఉత్తానపాదతనయమితి ॥ నివేదాద్యుష్మాకం ప్రాప్తంజానీధ్వం ॥ ౩౩ ॥ చతుఃపంచాభ్యేతి ॥ చత్వారఃపంచవాఅభ్యాయ
స్యసచాసానంభూతస్సమ్యగ్భూతఃసౌకుమార్యేణజాతః అల్పవయాఃకోమలతనుశ్చేత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ నెతి ॥ చింత్యంకు
టుంబాదివివయంభవతఃకించిసాస్త్యై - యతఃపితాద్రీయతేజీవతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ అహూతాది ॥ అక్షమామానభం
గాసహం ॥ ౩౮ ॥ భోభోక్షత్రియదాయాదేతి ॥ కత్రియదాయాదక్షత్రియపుత్ర ॥ ౩౯ ॥ యదితి ॥ వివక్షుఃకించిద్వ
త్తమిచ్ఛుః - తత్సాహాయ్యం ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్సాహాయ్యంత్రియతాం - సాహాయ్యప్రకారమాహ - సమ్య
క్కథ్యతామితి ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ప్రాప్తోషీతి ॥ మనసాయద్యదిచ్ఛసి త్రహ్మలోకాది - తదపి
ప్రాప్తోషీతిము త్రైలోక్యాంతగతముత్రమోత్రమంస్థానంప్రాప్తోషీతికిమువత్సవ్యం ॥ ౪౯ ॥ శ్రీధరీయోయం

ఇతి॥ మయేతి అనుపనితస్యాప్యత్సన్యోగ్యంజన్యంపుచ్చతి॥ ౫౦॥ యథేతి॥ యథేతిజపాంగప్రశ్నః॥ ౫౧॥ ౫౨॥
 చిత్రేకాగ్ర్యరూపోయోగోజవస్యాంగమితిసయోగంజన్యముపదిశంతిబాహ్యథాఽదిత్యాదిభిః॥ బాహ్యథాఽదితి॥
 బాహ్యథాఽచ్చిత్రంత్యాజయేదితిహింసాన్యతాదినిషిద్ధత్యాగరూపోయమః - సవవిషయత్యాగరూపః ప్రత్యాహార
 శోచక్తః - నిశ్చలంకుషీతేత్యాసనప్రాణాయామా-తదగీనతాపచ్చిత్రస్థైర్యస్య - తస్మిన్నైవేతిశుభాశ్రయధారణా॥
 ౫౩॥ ఎవమితి॥ ధృతాత్మనేతియథాహంశోచాదిమకృతయత్నై నేతినియమః - ఏకాగ్రచిత్రేనేతిధ్యానం - తన్మయే
 నేతిసమాధిః - ఇత్యష్టాంగయోగఉక్తః - తస్యమైత్రేయయోగినఖితిహియోగిత్వంపక్ష్యతి॥ ౫౪॥ హిరణ్యగభేతి॥ శ్లో॥
 హిరణ్యమస్యగభోభూద్ధిరణ్యస్యఏగభః॥ తస్మాద్ధిరణ్యగభాంతంపురాణజ్ఞఃప్రచక్షత ఇతిభారతేహిరణ్యగ
 భాశబ్దనిరుక్త్యాహిరణ్యయంబ్రహ్మాండంగభాయస్యసహిరణ్యగభః - సచాత్రపురుషాదినమభివ్యాహారాత్కా
 లాత్పాజ్ఞేయః హిరణ్యగభఃవృష్టిః - పురుషఃసమష్టిరితికెచిత్ - అత్రద్వాదశాక్షరమంత్రోవివక్షితఃలైంగాదిమధ్రు
 వస్యతన్మంత్రోప్రదేశప్రసిద్ధః - సతురహస్యపద్యవ్యత్యాసదత్రయథాపాఠంసపదితః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ దదావితి॥ తథాత్వ
 మితి-కులదేవతామంత్రోహిశీమ్రుంసిధ్యతి॥ ౫౭॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః॥

యజ్ఞప్రవ్యంతదుచ్యతామ్॥ ౫౦॥ యథాచారాధనంతస్యమయాకార్యంమహాత్మనః॥ ప్రసాదసుముఖా
 సప్రైకధయంతుమహామయః॥ ౫౧॥ ఋషయఃసామః॥ రాజపుత్రయథావిష్ణోరారాధనపరైస్సరైః॥
 కార్యమారాధనంతస్మియథావచ్చితుమహాసి॥ ౫౨॥ బాహ్యథాఽదఖిలాచ్చిత్రంత్యాజయేత్ప్ర
 థమంసరః॥ తస్మిన్నైవజగద్ధామ్నితతఃకుర్వీతనిశ్చలమ్॥ ౫౩॥ ఏవమేకాగ్రచిత్రేసతన్మయసద్ధృతాత్మనా॥
 జప్రవ్యంయస్మిబోధైతత్తన్నఃపాథివసందన॥ ౫౪॥ హిరణ్యగభఃపురుషప్రధానావ్యక్తరూపిణే॥
 ఓంసమోవాసుదేవాయశుద్ధజ్ఞానస్వభావినే॥ ౫౫॥ ఎతజ్జాపభగవాజన్యంస్వాయంభువోమనః॥
 పితామహస్తవపురాతన్యతుష్టోజనాదనః॥ ౫౬॥ దదాయథాభిలషితామృద్ధింత్రేలోక్యదులభామ్॥ త
 థాత్వమపిగోవిందంతోవయైతత్సదాజపః॥ ౫౭॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః*

శ్లో॥ కృష్ణారాధనమేవైకంపుంసస్సర్వఫలప్రదం॥ సర్వైర్వైష్ణవమేవోక్తతమపాయంబుభుత్తతే - ధ్రువః॥ ఆరా
 ధ్యఃకథిత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ బాహ్యథాఽదితి॥ బాహ్యథాఽద్విరక్త్యాదినా - అష్టాంగయోగసా
 ధ్యచిత్రసమాధానపూర్వకమంత్రజపముపదిశంతి - తత్రప్రథమంబాహ్యథాఽచ్చిత్రంత్యాజయేదితిత్యాగానకుల
 ప్రాథమికప్రయత్నవిధానెనయథాహంయమనియమాసనప్రాణాయామపూర్వకప్రత్యాహారఉక్తః - తస్మి
 న్నైవనిశ్చలంకుర్వీతిధారణోక్తా॥ ౫౩॥ ఎవమితి॥ ఎవమనెనప్రకారేణ ఏకాగ్రచిత్రేనేతిపూర్వోక్తపక్షంగసాధ్యం
 ధ్యానముక్తం - తథావపక్ష్యతి॥ శ్లో॥ తద్రూపప్రత్యయైవైకాంతతిశ్చాన్యవిస్సృహా॥ తద్ధ్యానంప్రథమైరంగైషడ్భి
 శిష్యాద్యతెన్మపేతి - తన్మయేనేతిసమాధిరుక్తః - ధృతాత్మనేతిపునలయవిక్షేపప్రాప్తాతత్పరిహారాయచిత్ర
 స్థైర్యేప్రయత్నఉక్తః - తదుక్తంశ్రీమద్గీతాసు - యతోయతోనిశ్చలతిమనశ్చంచలమస్థిరమ్॥ తతస్తతోనియమైవ
 తదాత్మనేవవశంసయేదితి॥ ౫౪॥ హిరణ్యగభేతి॥ హిరణ్యగభోబ్రహ్మ - పురుషోవిష్ణుః - ప్రధీయతేప్రక్షిప్యతే
 ప్రకృతౌవిశ్వమనెనేతిప్రళయహేతుఃప్రధానసంజ్ఞాకాలః - అవ్యక్తసేషాంత్రయాణానియంతా - త్రిగుణామా
 యాశక్తిఃకాతణమాత్మ - ఓంసమోవ్యక్తరూపాయేతిపాఠాంతరైవ్యక్తవిశ్వమేతానిరూపాణిసంతియస్యతస్మై
 ఏవమాదికేషుసత్స్వపిశుద్ధజ్ఞానాత్మకంస్వభావః అమృతఎవాస్తియస్యతస్మై - ఓంకారప్రతిపాద్యాయ -
 సమఇతిమంత్రాః - సంత్రస్త - ఓంసమోభగవతేవాసుదేవాయేతి॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిర
 చితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః॥

౧౧ ౨ ౩౪ | యత్రైతి || హరిమేధసఃహరిఃపాపహరీస్వర్ణవచ్ఛుభామేధాయస్యహరిమేధాఃతస్యహరిమే
ధసః ఛాండసత్వాదసిచ్ ప్రత్యయః | ౫ | మరీచిమిత్రై రితి || అమన్యతదధ్యో | ౬ | అనన్యచేతసశ్చితి || సర్వాభావగ
తః చిత్తవృత్తేస్సౌకర్యేన విషయతయావిభూతః | ౭ | మనసీతి || నశశాకెతిగరిమాఖ్యసిద్ధిరాసీదిత్యుభయః | ౮ | ౧౦ |
౧౧ | యామాశ్చితి || యామాస్సవియంభువమన్వంతరేదేవాః | ౧౨ | కూశ్మాండాశ్చితి || కూశ్మాండాః ఉపదేవభేదాః |

శ్రీచరాశరః || నిశమ్యతదశేషేణమైత్రే యన్వపతేస్తుతః | నిజఃగామవనాత్తస్మాత్ప్రణిపత్యసతా
న్మషీ | ౧ | కృతకృత్యమివాత్మానంమన్యమానస్తతోద్విజ | మధుసంజ్ఞంమహాపుణ్యంజగామయము
నాతటమ్ | ౨ | పునశ్చమధుసంజ్ఞేనదైత్యేనాధిష్ఠితంయతః | తతోమధువసంనామ్నాఖ్యాతమత్రమహీ
తలే | ౩ | హత్యాచలవణంరత్నోమధుపుత్రంమహాబలమ్ | శత్రుఘ్నామధురాంనామపురింయత్రచ
కారవై | ౪ | యత్రవై దేవదేవస్యసాన్నిధ్యంహరిమేధసః | సర్వపాపహరతస్మిన్స్తపస్తీర్ణేచకార
సః | ౫ | మరీచిమిత్రై మునిభిర్యథోద్దిప్తమభూత్తథా | ఆత్మన్యశేషదేవేశంధితంవిష్ణుమమన్యత | ౬ |
అనన్యచేతసస్తస్యధ్యాయతోభగవాన్హరిః | సర్వభూతగతోవిముస్సర్వభావగతోభవత్ | ౭ | మనస్య
వస్థితేతస్యవిష్ణుమైత్రేయయోగినః | నశశాకధరాభారముద్వోఘంభూతధారిణీ | ౮ | వామపాదస్థితే
తస్మిన్ననామాధేనమేదినీ | ద్వితీయంచననామాధఃక్షితేదక్షిణతస్థిన్ | ౯ | పాదాంగుష్ఠేన
సంపీడ్యయదాసవసుధాంధితః | తదాసమస్తావసుధాచచాలసహవర్వతైః | ౧౦ | నద్యోనదాస్సము
ద్రాశ్చసంక్షోభంపరమంయయః | తత్తోభాదమరాఃక్షోభంపరంజన్మమహామునై | ౧౧ | యామా
నామతదాదేవామైత్రేయపరమాకులః | ఇంద్రేణసహసంమంత్ర్యధ్యానభంగంప్రచక్రముః | ౧౨
కూశ్మాండావివిధైరూపైస్సహేంద్రైణమహామునై | సమాధిభంగమత్యథమారథ్వాకర్తుమాతురాః ||
౧౩ | సునీతినిజమతస్మాతాసాస్రాతత్పురతఃస్థితా | పుత్రైతికరుణాంవాచమాహమాయామయీత
దా | ౧౪ | పుత్రకాస్మాన్నివర్తస్యశరీరాత్యయదారుణాత్ | నిబంధతోమయాలబ్ధోబహుభిస్తస్యం
మనోరథైః | ౧౫ | దీనామేకాంపరిత్యక్తుమనాథాంసత్వమహాసి | సపత్నీవచనాద్వత్సహ్యగతేస్తస్యం

నిశమ్యేతి || తస్మాత్పురోవనాన్నిజఃగామః | ౧౧ ౨ ౩౪ | యత్రైతి || హరితీతిహరిఃసర్వాదుఃఖహారిణీయద్విషయామే
ధాహరిమేధాఃతస్యహరిమేధసః || నిత్యమసిచ్ ప్రజామేధయోరితిసాంతత్వం | ౫ | మరీచిమిత్రై రితి || మరీచిమి
త్రైః మరీచిముఖైః - యథోద్దిప్తముపదిప్తం - అమన్యతదధ్యో | ౬ | అనన్యచేతసశ్చితి || సర్వాభావగతః సర్వాభావే
నవిశ్వరూపేణతద్విత్తతాంతఃప్రాప్తోభవత్ | ౭ | తతశ్చతద్ధారముద్వోఘంభూవాశక్నోదిత్యాహ || మనస్య
వస్థితత్వత్యాదిత్రిభిః | ౮ | వామపాదేతి | వామనపాదసస్థితేతస్మిన్ మేదినీ అధఃభాగతోననామ - అవసతాభూత -
దక్షిణతః దక్షిణనపాదసస్థితేతస్మిన్ - క్షితేద్విత్తీయంధక్షిణమధఃసంనామ | ౯ | పాదాంగుష్ఠేనేతి || యదాసఃపా
దాంగుష్ఠేనచవసుధాం మధ్యతస్మింపీడ్య ఆత్మమ్యస్థితః - తదాసమస్తావసుధాచచాల | ౧౦ | నద్యశ్చితి || నద్యాదయః
క్షోభం ప్రాప్తాః తతోక్షోభాత్ నద్యాదీనాం క్షోభాత్ అమరాః ఇంద్రాదయః పరంక్షోభంజన్మః ప్రాప్తాః |
౧౧ | తతోదేవైరనేకభావిఘ్నై శ్రీయమాణేతత్సమాధేరభ్యుత్థానలక్షణం అతిహాధ్యమహాయామానామే
త్యాదినా ఏవం సర్వానుమానాస్విత్యేతత్ ప్రాక్తనేన గ్రంథేన | ౧౨ | కూశ్మాండాశ్చితి || కూశ్మాండాఃకేచిదు
పదేవాః | ౧౩ | సునీతినిజఃసాస్రాఅశ్రుమతీ సతీ | ౧౪ | పుత్రకేతి || శరీరస్యాత్యయదారుణాత్ప్రీత్యాత్ - ని
బంధతః అస్మాత్ప్రప్తోనిబంధాన్నివర్తస్య | ౧౫ | దీనామితి || సపత్నీవచనాత్ క్రుద్ధస్థిగమాంత్యక్తునామాణా

౧౩| ౧౪| ౧౫| ౧౬| త్వతి || నిజాంధః అభినివేశః || ౧౭| ౧౮| ౧౯ || మత్ప్రీతిరితి || వయోవస్థాక్రియాక్రమం
వయోవస్థానుచోదితంక్రియాక్రమం - నివర్త్యాస్తాదధర్మత ఇతి || శ్లో || పృథాతీకంపృథాదానం పృథాజప్యం
పృథాహుతం | సజీవతిపృథాబ్రహ్మ యస్యమాతామదుఃఖతేతి పురాణవచనాత్ - మద్విభుద్ధాదకాలతపశ్చర్యా
చాపాదధర్మాన్నివర్తన్వేతిభావః - మత్ప్రీత్యా పరమంధర్మమితిపాతే వయోవస్థాక్రియాక్రమరూపం పరమం
ధర్మం మత్ప్రీత్యానువర్తన్వ - స్వధర్మోహిమాతాపితృగురుధర్మాన్మోక్షమైశ్వర్యే అపితుతత్త్వమైశ్వర్యో
త్కృష్టతే || శ్లో || యడేతేహ్య నజానీయుః కథలోక విగహితం | సధర్మ ఇతిమంత్రవ్యో నా గ్రకార్యావిచా
రణేతి భారతీకైః || ౨౦| ౨౧| తామితి || పశ్యన్నపివ్యాపారిత చతురిం ద్రియోపి ప్రయక్తబాహ్యేంద్రియోపివా |

గతిమేమ || ౧౬ || క్వచత్వంపంచవషేయః క్వచై తద్దారుణంతపః | నివర్తతాం మనఃకష్టాన్నిబంధా
త్ఫలవజితాత్ || ౧౭ || కాలఃక్రీడనకానాంతతదంతేధ్యయవస్యతే | తతస్సు సుప్తభోగానంతదంతే
చెప్యతేతపః || ౧౮ || కాలఃక్రీడనకానాయ స్తవబాలస్యపుత్రక | తస్మింస్తవమిచ్ఛంస్తవసేవిగాశా
యాత్సనోరతః || ౧౯ || మత్ప్రీతిఃపరమోధర్మోవయోవస్థాక్రియాక్రమమ్ | అనువర్తన్వమాం
మోహాన్నివర్త్యాస్తాదధర్మతః || ౨౦ || పరిత్యజతివత్సాద్యయద్వైతస్సభవాంస్తపః | త్యక్త్యామ్య
హమపిప్రాణాంస్తతోవై పశ్యతస్తవ || ౨౧ || శ్రీపరాశరః || తాంప్రలాపవతీవేపంబాష్టవితివిలోచ
నామ్ | సమాహితమనావిష్టాపశ్యన్నపినదృష్టవా || ౨౨ || వత్సవత్ససఖారాణిరత్నాం స్యేతానిభీష
ణే | వనెభ్యద్యతశ స్తానిసమాయాంత్యపగమ్యతామ్ || ౨౩ || ఇత్యుక్తాప్రయయాసాధరత్నాంస్యా
విబంభుస్తతః | అభ్యుద్యతోగ్రత స్తానిజ్వాలామాలాకుతైముఖైః || ౨౪ || తతోనాదానతీవ్రా
గ్రాణరాజపుత్రస్యతేపురః | ముముచుర్దీప్తత స్తానిభ్రామయంతోనిశాచరాః || ౨౫ || శివాశ్చకత
శో నేమస్సజ్వాలాకబలైముఖైః | త్రాసాయతస్యబాలస్యయోగయుక్తస్యసర్వతః || ౨౬ || హస్య
తాంహస్యతామెవభిద్యతాంభిద్యతామయమ్ | భక్త్యతాంభక్త్యతాంచాయమిత్యూమసైనిశాచరాః ||
౨౭ || తతోనానావిధానాదానాదాసింహుస్త్రమకరాననాః | త్రాసాయరాజపుత్రస్యనేమసైర
జనీచరాః || ౨౮ || రత్నాంపితానితేనాదాశ్చివాస్తాన్యాయుధానిచ | గోవిందాస్తక్రవిత్తస్యయూనైః
ద్రియగౌచరమ్ || ౨౯ || ఏకాగ్రచేతాస్సతతంవిష్ణుమేవాత్మనంశ్రయమ్ | దృష్టవాపృథివీసాధపు
త్రోనాన్యంకథంచన || ౩౦ || తతస్సర్వాసమాయానువినష్టానుపునస్సుగాః | సంయోభంపరమంజన్మ
స్తత్పరాభవశంకితాః || ౩౧ || తేనమేత్యజద్యోనిమనాదినిధనంహామ్ | శరణ్యంశరణంయాతాస్తప
సాతస్యతాపితాః || ౩౨ || దేవాణామః || దేవదేవజగన్నాథపరేశపురుషోత్తమ | ధ్రువస్యశవసాతస్తా
స్తాన్వంవయంశరణంగతాః || ౩౩ || దినెది నేకతాతేశ్వశాంకఃపూర్వలెయథా | తథాయంతపసాదేవ

సీత్యథః || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || మత్ప్రీతిరితి || యతోమత్ప్రీతిమత్తోవణం తవపరమోధర్మః - అతఃకాలః
క్రీడనకానాంత ఇత్యాదినా మదుక్తం వయోవస్థానుచోదితంక్రియాశాంక్రమసనువర్తన్వేత్యథః || ౨౦| ౨౧|
తామితి || బాష్టైర్రశ్రుభిరావలెక్లిన్నైవిలోచనై - మన్యాస్తాంపశ్యన్నపిడన్తీలితనేత్రోపినదృష్టవా విష్ణో సమా
హితమనస్కత్వాదితిభావః || ౨౨| ౨౩| ౨౪| ౨౫ || శివాశ్చతి || శివాః శేరవాశ్చజ్వాలా ఏవకబళం గ్రాహః తత్స
హితైముఖై నేయః నాదంచక్రః || ౨౬| ౨౭ || తత ఇతి || సింహుస్త్రమకరాణామివ ఆననానియోహంతే |
౨౮| ౨౯| ౩౦| తత ఇతి || తస్మాద్యః పరాధవః స్వపద్రాపకమకలక్షణః తస్మాచ్ఛంకితా స్తంతః || ౩౧| ౩౨| ౩౩|

౨౨| ౨౩| ౨౪| ౨౫| ౨౬| ౨౭| ౨౮| ౨౯| ౩౦| ౩౧| ౩౨| ౩౩| ౩౪| ౩౫| ౩౬| ౩౭ | నెతి|| కామం కామ్యం
 ౩౮| ౩౯| ఇతి|| ధిష్ణ్యునిస్థానాని ౪౦| భగవానితి|| తన్వయత్వేన ధ్రువస్య తదేకవిషయచిత్తత్వేన| ౪౧| ౪౨|
 ౪౩| శ్రుత్వేతి|| ధ్యానదృష్టిహారింపురః యథాధ్యానంబహిర్వృష్టవాః| ౪౪| ౪౫| ౪౬| కింవదామితి|| కిం
 దామికింవాక్యంవదామి - కేనోక్తేనలభేదాన్| ౪౭| ౪౮| శంఖప్రాంతేనెతి|| విద్యాకోశశ్శంఖభిభగవచ్ఛాస్త్రైః

ప్రయాత్యద్ధిమహానిశమ్| ౩౪| ఔత్తానపాదితపసావయమిర్థంజనాదాన| భీతాస్తాన్వశరణం
 యాతాస్తపనస్తంభితాయ| ౩౫| నవిద్యఃకింనశక్రత్వంకింసూర్యత్వమభీష్టతి| విత్తపాంబుజహా
 మానాం సాభిలాషఃపదేషుకిమ్| ౩౬| తదస్మాకంప్రసీదేశహృదయాచ్ఛల్పముద్ధర| ఉత్తానపాదతన
 యం తపసస్సన్నివతాయ| ౩౭| శ్రీభగవానువాచ|| నేంద్రత్వంనవసూర్యత్వం నైవాంబుజభనే
 శతామ్| ప్రాథమ్యేషయంకామంతంకరోమ్యఖలంసురాః| ౩౮| యాతదేవాయథాకామంస్వ
 ధానంవిగతజ్వరాః| నివర్తయామ్యహంబాలం తపస్యానక్రమానసమ్| ౩౯| శ్రీవరాశరః|| ఇత్యు
 క్తాస్తేనదేవేనప్రణమ్య త్రిదశాస్తతః| ప్రయయుస్సన్వనిధిష్ణ్యునిశతక్రతుపురోగమాః|| ౪౦| భగ
 వానపిసర్వాత్మా తన్వయత్వేనతోషితః| గత్వాధ్రువమువాచేదం చతుర్భుజపపుహారిః|| ౪౧|
 శ్రీభగవానువాచ|| ఔత్తానపాదభద్రంతే తపసాపరితోషితః| వరదోహమనుప్రాప్తోవరంవరయ
 సువ్రత| ౪౨| బాహ్యార్థనిరపేక్షంతేమయిచిత్తంయదాహితమ్| తుష్టోహంభవతస్తేన తద్వ్యూహేష్వ
 వరంవరమ్| ౪౩| శ్రీవరాశరః|| శ్రుత్వైర్థంగదితంతస్య దేవదేవస్యబాలకః| ఉన్మీలితాక్షోదన్వశే
 ధ్యానదృష్టిహారింపురః| ౪౪| శంఖచక్రగదాశృణ్గవరాసిధరమచ్యుతమ్| కిరీటినంసమాలోక్య జ
 గామశిరసామహీమ్| ౪౫| రోమాంచితాంగస్సహసా సాధ్వసంవరమంగతః| స్తవాయదేవదేవస్యసవ
 క్రేమానసంధ్రువః| ౪౬| కింవదామిస్తుతావస్య కేనోక్తేనాస్యసంప్రతిః| ఇత్యాకులమతిదోషంత
 మేవశరణంయయా| ౪౭| ధ్రువఉవాచ|| భగవాయదిమతోషం తపసావరమంగతః| స్తోతుంత్యా
 మహమిచ్ఛామి తత్రప్రజ్ఞాంప్రయచ్ఛమే| ౪౮| అధికపాఠశ్లోకాద్వై| (బ్రహ్మదైవేదేవతత్వజ్ఞే
 జ్ఞాయతేయస్యోగతిః| తంత్యాంకభమహంజేవస్తోతుంశత్యామిబాలకః|| త్వద్భక్తిప్రవణంహ్యై
 తత్పరమేశ్వరమన్వనః| స్తోతుంకామయితేషిష్టోతత్రప్రజ్ఞాంప్రయచ్ఛమే||) శ్రీవరాశరః|| శంఖ
 ప్రాంతేనగూవిందస్తంపన్నశక్యతాంజలిమ్| ఉత్తానపాదతనయం ద్విజభర్యజగత్పతిః| ౪౯| తతః

ఉనెదిన ఇతి|| కథాలేఖైరివశశాంకః| ౩౪| ౩౫| ౩౬| తదితి|| శల్యంవరాభవశంకాలక్షణముద్ధరోత్పాటయ| ౩౭|
 నెతి|| కామంవాంఛితమథాం| ౩౮| యాతేతి|| విగతజ్వరాః నిశ్చంకాః| ౩౯| ఇతి|| స్యానిధిష్ణ్యునివదాని| ౪౦|
 ౪౧| ౪౨| బాహ్యార్థేతి|| యద్యస్మాదాహితం సమాహితం| ౪౩| ౪౪| శంఖచక్రేతి|| చతుర్భుజేషు శంఖాదిభ
 రం-కఠోదౌ వరాసిధరం శ్రేష్ఠఖడ్గధరం - శిరసా మహింజగామ దండవత్ప్రణతోబభూవ| ౪౫| రోమాంచితాంగ
 భితి|| స్తవాయస్తోత్రాయ మానసంపక్రే|| ౪౬| కింవదామితి|| తతశ్చబ్రహ్మదిభిరవిజ్ఞాతగతైరస్యస్తుతా విషయ
 బాలోహంకింవదామి - కేననర్వాత్మకత్వేనోక్తేనాస్య కాస్తుతిభావేదితివ్యాకులమతిస్తమేవశరణంయయా| ౪౭|
 ౪౮| శంఖప్రాంతేనెతి|| సర్వవేదమయస్యశంఖస్య ప్రాంతేనవేదాంతభాగనపరమేశ్వరతత్త్వప్రతిపాదకేన-
 బ్రహ్మమయేనకంబునావస్పశేతిశ్రీశుకోక్తిః| ౪౯| తత ఇతి|| ప్రసన్నవదనః ప్రాప్తజ్ఞానత్వాచ్ఛోభతేస్యముఖం||
 శ్రు|| యదేవంవేదెతి - బ్రహ్మవిదభవసోమ్యైతముఖంభాతితి శ్రుతేః - భూతానాంధాతారమచ్యుతంతుష్టవ - సర్వా

ప్రభూషణాధ్యాయేనదశకాంతః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ భూమిరితి ॥ భూమ్యాదిగ్రహణంతన్మాత్రాణామపుష్పలక్షణం - మసోగ్రహణందశేంద్రియాణాం - బుద్ధిమహా - భూతాదిరహంకారః - ఆదిప్రకృతిః ప్రధానం ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధత్యతి ॥ శుద్ధఃస్వతః - అఖిలవ్యాపీ ప్రత్యక్షేత్రం వ్యాపీజ్ఞానైవావ్యాపీ - గుణాశీనత్యతిపాతాంతరం - గుణాశీగుణభోక్తా ॥ ౫౨ ॥ ముక్తరూపమాహ ॥ భూతాదీనామితి ॥ పురుషోజ్ఞః ॥ ౫౩ ॥ తమితి ॥ బ్రహ్మభూతం అపహతపాశ్చత్వాదిబ్రహ్మధర్మాయుక్తం - అశేషజగతః పరిమితిపాతాంతరం అశేషజగతః పరం ॥ శ్రు ॥ ససర్వాపాశ్చనోపహత్య - సర్వేషాంచభూతానాం శ్రేష్ఠ్యం - స్వారాజ్య మాధిపత్యంచపద్యేతి - యువంవేద - సస్వరాజ్యవతి - ఆహ్నితస్వారాజ్య మిత్యాది శ్రుతేః ॥ ౫౪ ॥ దివ్యరూపమాహ ॥ బృహత్త్వాదితి ॥ సమస్తాశ్చక్రయశ్చైతాన్తపయత్ర ప్రతీష్ఠితాత్మత్వాదినాబృహత్త్వంబృహణత్వంచోక్తం - మూర్తాం బ్రహ్మమహాభాగేతి బ్రహ్మసంజ్ఞానం - సదైకరూపరూపాయేత్య వికారిత్వముక్తం - కళాముహూర్తేత్యాది నావిభూతేనీత్యత్యేనతి కాచింతా విగ్రహాదినిత్యత్యే ॥ ౫౫ ॥ దివ్యాత్మస్వరూపమాహ ॥ సహస్రశీషేతి ॥ ఆనెనపురుషస్యజ్ఞానశక్తోర్రానంత్యంతత ఎవదిభూతావ్యాప్తిశ్చప్రతిపాద్యతే - అత్రసహస్రశబ్దోనంతవచనః - శీషగ్రహణంసర్వాంగప్రత్యంగోపలక్షణం - అతోత్రశీషశబ్దః శిరసోజ్ఞానకమేంద్రియాణామాధారతయాతత్కార్యాణాంజ్ఞానశక్తీనాముపలక్షకః - శీషాంధందసీతిశిరశ్చబ్దస్యశీషభావః - తథాచోక్తం త్రాహ్మణేశిరిశ్చబ్ద నిర్వచనే - బోధనమనన శ్రవణస్పృశానదశానరససప్రాణజ్ఞానానిశృతానిభవంతీత్యతశ్శిర ఇతి - అతోనెనపురుషస్యజ్ఞానశక్తోర్రానంత్యముక్తం - ఉక్తమథాంప్రపంచయతి - సహస్రాక్షస్సహస్రపాదితి - సహస్రాక్షాదిజ్ఞానస్యానంత్యముక్తం - సహస్రపాదితశ్చోక్తానంత్యముక్తం - అత్రాహ్నితస్వస్వరూపజ్ఞానేంద్రియాణాముపలక్షకః - పాదశబ్దస్వరూపమేంద్రియాణాముపలక్షకః - అత్రహీలంగప్రత్యంగాదీనామభావాత్తత్కార్యభూతజ్ఞానశక్తోర్రానంత్య మేవోచ్యతే - శుతః - సతస్యకార్యంకరణంచవిద్యత ఇతి శ్రుతేః - అయంహిభగవాన్రైప్రేరేపేంద్రియైరైకైవ వావినిమయైవ వాదేహేనవాత దవయవేన వాస్వరూపేణ వాసర్వంసదాసర్వ ధాసాత్మాత్మరూపితి - తథాచ శ్రుతిః - అపాశపాదోజవనోగృహితేత్యాదిః - యథాహుః శ్రీవత్సాంకమిత్రాః - సచాయంశలవీవశలతైస్సర్వతశ్శిరశ్చక్షుతాదిభివైరూప్యావహైరాచిత్యత్యుక్తైః - కీంతుయథా అపర్యంతవతుసోపర్యంతావయవాశ్చసర్వంద్రష్టుంకతుంశశక్తువంతితథాయమపీతి - పురుషశబ్దస్య - పూర్వమేవాహమిహాసమితి - తత్పురుష

ప్రసన్నవదనస్తత్త్రాణాన్నుపనందనః ॥ తుష్టావప్రణతోభూత్వా భూతధాతారకుశ్యతమ్ ॥ ౫౦ ॥ ధ్రువః ॥ భూమిరాజోనలోవాయఃఖిలమసోబుద్ధిరవచ ॥ భూతాదిరాదిప్రకృతిర్వస్య రూపసంతోస్త్రితమ్ ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధస్సూక్ష్మోఖిలవ్యాపీప్రధానాత్పరతఃపుమా ॥ యస్యరూపంసమస్తస్త్వైపురుషాయగుణాత్తనే ॥ ౫౨ ॥ భూతాదీనాంసమస్తానాంగంధాదీనాంచశాశ్వతః ॥ బుద్ధ్యాదీనాంప్రధానస్యపురుషస్యచయఃపరః ॥ ౫౩ ॥ తంబ్రహ్మభూతమాత్మానమశేషజగతఃపతిమ్ ॥ ప్రపద్యేశరణంశుద్ధంత్యద్రూపంచరమేశ్వర ॥ ౫౪ ॥ బృహత్త్వాద్భృంహణత్వాచ్చయశ్చ్రాపంబ్రహ్మసంజ్ఞితమ్ ॥ తస్యైవమస్తేసర్వాత్మా యోగినింత్యావికారవత్ ॥ ౫౫ ॥ సహస్రశీషేపురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ॥ పద్మవ్యాపీభవ

శ్రయస్థిరస్థానాథిత్యాత్ ॥ ౫౦ ॥ భూమిరితి ॥ భూమ్యాదీనిసూక్ష్మరూపాణిదశ - మనఃత్యేకాదశేంద్రియోపలక్షణం - బుద్ధిమహాత్తత్త్వం - భూతాదిరహంకారః - ఆదిప్రకృతిమూలప్రకృతిః - ఇత్యేవంచతువింశతీతత్త్వనియస్యరూపం - తంసంతోస్త్రి ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధత్యతి ॥ ప్రధానాత్పరతస్తన్నియంతా - గుణాత్తనే గుణసాక్షిణే ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ బృహత్త్వాదితి ॥ బృహత్త్వాత్ప్రవంగతత్వాత్ - బృంహణత్వాత్సంవధానత్వాత్ - వికారవన్నభవతీత్యవికారవత్ - యోగినింత్యంచతదవికారవచ్చ - యోగినింత్యావికారవత్ - హేయోగినింత్యేతిపృథక్పదంవా ॥ ౫౫ ॥ బృహత్త్వంబృంహణత్వంచవివృణ్వికపురుషసూక్తాశేనస్తాతి ॥ సహస్రశీషేతి ॥ సహస్రమిత్యపరిమితానాముపలక్షణం - సహస్రం అపరిమితానిశీర్షా

స్వపురుషత్వం॥ శ్లో॥ పూరణాత్పదనాచ్చా పితతోసిపురుషస్స సైతత్తత్వాదిమశ్రుతిస్సైతిమబహుప్రకారానివశా
వనంద్రప్రప్యం - భువఃభవతీతిభూః అనెనాసద్వ్యవృత్తానిదదచిదాత్మకానిసర్వాణిభూతానిలక్యంతే - స్వశాఖాది
తి - దశాంగులందశగుణముచో ప్రమాణమితిభావః - అత్యంతిశ్చతో సర్వ వ్యాపిత్యాత్ భవశ్చిదచిదాత్మకస్య జగతఃస్వ
శాఖతో స్వశాఖకృత్యాదశాంగులమత్యంతిశ్చతో భవానిత్యన్వయః - స్వశాఖాదిల్యబ్ధోపపంచమీ॥ శ్రు॥ యోనావృతం
ఖంచదివంసుహీంచ - యచ్చకించిజ్జగదిత్యాదిమశ్రుతిమువ్యాప్యజ్జగతో వ్యాపకస్య పురుషస్యమహత్త్వం ప్రతిపాది
తం॥౫౬॥ నకేవలం ప్యౌమవద్వాప్యకత్వం సర్వశరీరత్వంచేత్త్యాహ॥ యద్భూతమితి॥ త్వత్తత్వాదివిరాడవ్యక్తశ్చ
రీరోనిరుద్ధః - తథాచమోక్షధమే॥ శ్లో॥ ఈశ్వరోహిజగత్ప్రప్తా విభునానారాయణోవిరాట్॥ తతోయజ్జశ్చయ
హ్వాచపురాణఃపురుషోవిరాట్॥ అనిరుద్ధత్యతిప్రోక్తోలోకానాంప్రభవాప్యయ ఇతిచ - సంక్రాంతపరమపదప్రాప్తః
పోక్షరఃపరమస్స్వరాడితి విశేషణాత్ స్వరాట్కేవలత్ప్రాప్తః - యద్వా॥ శ్లో॥ అయంలోకస్తువైసంక్రా
ంతరిక్షంవిరాట్సైతం॥ స్వరాడసాన్త్యతోలోక ఇతిపాయాక్తః - లోకావిరాడాదయః - అధిపురుషఃఅధికా
రిపురుషోబ్రహ్మ - అథవాత్యామధికరణీకృత్యపురుషః ఆత్మసమష్టిరూపోహిరణ్యగర్భోజాయత॥ ౫౭॥ అత్యరివ్యతే
తి॥ సపురుషః - భవఃఅధఃపాతాలే - తిర్యక్సర్వద్వీపేషు - ఊర్ధ్వంస్వర్గాదౌ - అత్యరివ్యతసంతానాత్మనావృద్ధః
వ్యష్టిరూపేణవా॥ ౫౮॥ త్వద్రూపధారిణితి॥ త్వద్రూపధారిణఃత్వత్స్వరూపధారిణోధిపురుషస్య - అంతః - సర్వ
భూతంసర్వమిత్యర్థః - త్వత్సప్తస్యస్యంతర్జగత్ - కింపున ప్రవేతిభావః - ఆత్మీయంసర్వమస్మిన్ యజ్ఞేపశుపురో
గాతాదిరూపేణహుతమితిసర్వహుతః - పుషదాజ్యందధిమిశ్రమాజ్యం - పశుద్విధాగ్రామ్యారణ్యభేదేన॥ ౫౯॥

స్వశాఖాదత్యంతిశ్చ దశాంగులమ్॥ ౫౬॥ యద్భూతంయచ్చవైభవంపురుషోత్తమతద్భవా॥ త్వత్తోవి
రాట్స్వరాట్సంక్రాంతత్వత్తత్త్వప్యధిపురుషః॥ ౫౭॥ అత్యరివ్యతసోధత్తత్తత్త్వత్త్వత్త్వంవైభ
వః॥ త్వత్తోవిశ్వమిదంజాతంత్వత్తోభూతభవిష్యతీ॥ ౫౮॥ త్వద్రూపధారిణశ్చాంతస్సర్వభూతమిదంజ
గత్॥ త్వత్తోయజ్జస్సర్వహుతఃపుషదాజ్యం పశుద్విధా॥ ౫౯॥ త్వత్తోఽయిచోధసామానిత్వత్తత్త్వం

జీయస్యవిశ్వరూపస్యసః - సహస్రమక్షీణీయస్యసః - సహస్రంపాదాయస్యసః - భువస్వశాఖాదిల్యబ్ధోపపంచమీ - ద
శాంగులమిత్యాధిక్యమాత్రపరం - సావరణంబ్రహ్మాండం స్పృహ్యైభివ్యాప్యతదతిక్రమ్య నిరవధిభావం సైతత్ ఇ
తి॥ స్వశాఖాత్త్రనసంయోగమాత్రంకింతుకారణత్వేనతద్వాప్యప్తిః॥౫౬॥ కార్యాత్కారణస్యాధిక్యంయక్తమితిపూ
ర్వోక్తంసమర్థయతి - యద్భూతమిత్యాదినా॥ యద్భూతమితి॥ విరాట్ బ్రహ్మాండం - స్వరాట్ బ్రహ్మ - సంక్రాంత
మనుః - అధిపురుషః ఏమామధిష్ఠాతామహాపురుషః॥ ౫౭॥ అత్యరివ్యతేతి॥ యస్మాదేతత్త్వత్తోజాతాః - తస్మాత్
భవాభివృద్ధ్య తిర్యక్స ఊర్ధ్వంశాత్యరివ్యత అతితిక్రాభూత్ - భూతజ్ఞోక్తస్య విశ్వస్యతత్కార్యత్వేనతదం
తర్వాత్తాత్ తతోనన్యత్వమాహత్వత్తోవిశ్వమితి - భూతంవభవిష్యద్భూతభవిష్యతీ॥౫౮॥ త్వద్రూపేతి॥ త్వ
ద్రూపధారిణశ్చేతిచకారోవ్యర్థే - తవైవకారణభూతస్య స్వరూపం త్వద్రూపంధారయతీతి - నశుపుకత్త్వం -
యితిత్వద్రూపధారిబ్రహ్మాండం - తస్మాప్యంతస్సర్వమిదం జగత్తదంతభూతం - కింవక్తవ్యంతవాంతభూతమి
తి - సర్వాణిభూతాని యస్మిన్ తజ్జగద్బ్రహ్మాండస్యాంతస్త్రిష్టతీత్యర్థః - సర్వాభూతాదిదంజగదితిపారే సర్వాత్మ
కత్త్వద్రూపధారిణో బ్రహ్మాండందంతరిదంజగత్త్రిష్టతీత్యర్థః - కింవత్త్వత్తోయజ్జః - సకథంభూతంసంవేదాంచరుపు
రోదాశ్చ దీనాంహుతంహవనమస్మిన్నితి సర్వాహుతఃనానాద్రవ్యక ఇత్యర్థః - త్వత్తోయజ్జాత్సర్వహుతాదితిపారే
సర్వాంహూయతేస్మిన్నితి సర్వాహుతః తస్మాద్ద్యజ్ఞాదిల్యబ్ధోపపంచమీ - సర్వాహుతం యజ్ఞముద్దిశ్య తత్సాధనం
పుషదాజ్యాదిత్వత్తోజాతమిత్యర్థః - పుషదాజ్యందధిమిశ్రంశుతం - పశుద్విధాగ్రామ్యారణ్యభేదేన॥ ౫౯॥

త్వత్తత్తతి॥ ఏకతోదతః మహిష్యుగయః॥ ౬౦॥ గావత్తి॥ తేమమహిష్యుదిమగవాదేపుథగుక్తిః ప్రాశస్త్యైత్॥ ౬౧॥
 ౬౨॥ ప్రాణత్తి॥ ప్రాణోనస్సుషిరాజ్జాతత్తతివపాతః ప్రాణఃనస్సుషిరాన్నాసారంధ్రాత్ - ప్రాణోంతస్సుషి
 రాదితివాపాతఃతదాత్రవతమానాద్వాయోరిత్యథః ప్రాణః ప్రాణాభ్యోవృత్తివిశేషః॥ ౬౩॥ ౬౪॥ న్యగ్రోధ
 త్తి॥ సంయమేసంహారే॥ ౬౫॥ ౬౬॥ యథాహీతి॥ యథాకారణభూతాబాలత్వక్వత్రావస్థాకదళి - స్వకార్యభూత
 స్థూలత్వక్వత్రాన్నాన్య - సైవేయమితిప్రత్యభిజ్ఞానాత్ ఏవంకారణభూత స్వంకార్యభూతాద్విత్వస్త్వాన్యః॥
 శ్రు॥ బహుస్యాం - తదాత్మానంస్వయమకురుత - జ్యోతీంషివిష్ణుగిత్యాదే - అపివత్వస్త్వాత్ పృథగ్భూతస్త్రిపా
 ద్మూపేణత్వంవృత్త్యసే॥ శ్లో॥ వ్యతిరిక్తంసంయస్యాస్త్రివ్యతిరిక్తోభువస్యయః॥ త్రిపాదస్యామృతందివీత్యాది॥ ౬౭॥ ఘోది
 నీతి॥ సర్వసంస్థితానాంజాధారేత్వయి - సంవిత్ ఘోదినినిరవధికానందరూపా - సంధినిఅవిచ్ఛేదవతీ - ఏకావకరూపా -
 ఘోదతాపాభయమిత్రావిచ్ఛిన్నవరిమితాప్లదకరీకేవలతాపకరీచసంవిత్వయినాస్త్రి - అత్రహేతుఃగుణవజ్జితత్తి॥
 త్తియంచసంవిత్తత్తత్తత్తాకావా - తత్తత్తత్తత్తాకావా॥ శ్రు॥ విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ - తమేవంవిద్వానమృతభూత
 వతి - రసోవైసః - రసంహ్యోవాయంబభ్యానంబీభవతీత్యాదిశ్రుతే॥ ౬౮॥ పృథగ్భూతేతి॥ పృథగ్భూతైకభూతాయ
 కార్యకారణావస్థయోః - భూతభూతాయవందభూతశరీరాయ - ప్రభూతభూతభూతాయేతివపాతః - ప్రభూతభూ
 తభూతాయప్రభూతాభూతానిబ్రహ్మాదయః ప్రాణినఃతన్మాతాయ - భూతాత్తనై ఏవంవ్యాప్తాత్తనై - అథనా-

దాంసిజ్జేరే॥ త్వత్తోయజాంవ్యజాయంతత్వత్తోశ్వాకైచృతోదతః॥ ౬౦॥ గావస్తస్వత్తస్సముక్త్యా
 తాస్త్వత్తోజాఅవయోమృగాః॥ త్వన్ముఖాద్బ్రహ్మజాబాహుద్వస్తవక్షత్రముజాయతే॥ ౬౧॥ వై
 శ్వాస్తఫోరుజామ్నాద్రాస్తవపద్భ్యంసముద్గతాః॥ అట్టోహుస్సరో నీలః ప్రాణాచ్ఛంద్రమామన
 సస్తవ॥ ౬౨॥ ప్రాణోంతస్సుషిరాజ్జాతోముఖాదగ్నిరజాయత॥ నాభికోగగనంద్వ్యాత్పశిరసస్సనువ
 తత॥ ౬౩॥ దిశఃశ్రోత్రాద్ద్వితిశపద్భ్యంత్వత్తస్సర్వమభూదిదమ్॥ ౬౪॥ న్యగ్రోధస్సముహానత్స
 యథాబీజేవ్యసస్థితః॥ సంయమేవిశ్వమభిలంబీజభూతేతథాత్వయి॥ ౬౫॥ బీజాదంకురసంభూతోన్య
 గ్రోధస్ససముచ్ఛితః॥ విస్తారంచయథాయాతిత్వయాస్పవృంతథాజగత్॥ ౬౬॥ యథాహికదళినా
 న్యాత్వక్వత్రాదభవ్యతే॥ ఏవంవిశ్వస్యనాన్యత్వంత్వత్త్వాన్యాశ్వరవ్యతే॥ ౬౭॥ ఘోదినిసంధి
 సంవిత్త్వయ్యోకాసర్వసంస్థితా॥ ఘోదతాపకరీమిత్రాత్వయిమోగుణవజ్జితే॥ ౬౮॥ పృథగ్భూతైక

త్వత్తత్తతి॥ ఛోదాంసిగాయత్ర్యాదీని - త్వత్తః అత్వాః - ఏకతోదతత్వ ఉభయతోదంతా ఏకతోదంతాశ్చ॥ ౬౦॥
 తానాహ॥ గావత్తి॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ త్వత్తోజాతంవిశ్వంభిన్నం నభవతీతి దృష్టాంతేనాహ॥ య
 థాహీతి॥ యథాహీత్వచః పత్రాదేశ్యాన్యా పృథగ్భూతాకదళీరదృశ్యతే - ఏవంత్వక్వత్రస్థానీయాత్వత్తోవిశ్వస్య
 నాన్యత్వం - యత్ స్వత్త్వాన్యత్వయ్యోవసక్రూపే స్థానంశీలమస్యేతి త్వత్త్వాన్యత్వథాభూతమేవ సన్నేవఘటస్ప
 షటత్త్యేవంబృశ్యతే - నతుపృథక్ - భో ఈశ్వర సర్వాజననియానుక - ఎవంవిశ్వస్యనాన్యత్వమితి పాతాంతరేవ్య
 యమేవాథః॥ ౬౭॥ ఈశ్వరత్వమేవ జీవేశ్వరచైలక్షణ్యేన దర్శయన్నాహ॥ ఘోదినితి॥ ఘోదిని అహ్లాదకారిణీ -
 సంధినిసంతతా - సంవిద్విద్యాశక్తిః - ఏకాముఖ్యా అవ్యభిచారిణీ స్వరూపభూతేతియావత్ - సర్వా సంస్థితా సర్వాస్య
 సమ్యక్ స్థితిర్యస్త్రి సర్వాధిష్ఠానభూతేత్వయ్యేవ - నతుజీవేమ - యాతుగుణమయీత్రివిధాసంవిత్సాత్వయినాస్త్రి -
 తామేవాహ - ఘోదతాపకరీమిత్రేతి - ఘోదకరీమనః ప్రసాదోత్థాసాత్వికీ - తాపకరీవిషయభోగాదిష్టుదుఃఖకరీతా
 మసీ - ఉభయమిత్రాచవిషయజన్యా రాజసీ - తత్రహేతుస్సవగుణైర్వాజితే - తమక్తంసర్వజ్ఞసూక్తా॥ శ్లో॥ ఘో
 దిన్యాసంవిదాగ్నిష్టస్పచ్చిదానందఈశ్వరః॥ స్వావిద్యాసంపృతోజీవస్సంక్షైశనికరాకరత్తి॥ ౬౮॥ విశ్వర్యమేవవిభూ
 తిభిః ప్రపంచయతి॥ పృథగ్భూతేతి॥ పృథగ్భూతైకభూతాయకార్యాత్తనా పృథగ్భూతాయకారణాత్తనాచైకరూపా

భూతభూతాయభూతసూక్ష్మత్వేనావిభూతాయ - ప్రభూతభూతభూతాయవహభూతత్వం ప్రాప్తాయ - భూతాత్మనైసర్వప్రాణిరూపాయనమర్చితే | ౬౯ | వ్యక్తమితి | వ్యక్తాదయః ప్రసిద్ధాః - విరాడాదయః పూర్వమేవోక్తాః - వ్యక్తాదినాంభవానిత్యనైనాన్వయః - కించపురుషేష్వంతఃకరణవిభావ్యతేభవాన్ | ౭౦ | సర్వస్త్రిస్త్రితి | సర్వస్త్రిగగనాదౌ - సర్వభూతశ్చబ్దాదిస్తస్యంక్షో | శబ్దః ఖేపారుషంస్యమ - తేజస్త్వస్త్రివిభావసావిత్యాది - సర్వస్వరూపధరత్వాత్సర్వః - సర్వభూతః - బహుస్యామితిసర్వ రూపేణపరిణతః - సర్వత్వత్వేనిమిత్రత్వాదుపాదానత్వాత్స సర్వత్వ

భూతాయభూతభూతాయతేనమః | ప్రభూతభూతరూపాయతుభ్యంభూతాత్మనైసమః | ౬౯ | వ్యక్తం ప్రధానపురుషావిరాట్ప్రమాట్ప్రవరాట్రా | విభావ్యతేతఃకరణపురుషేష్వంతయోభవాన్ | ౭౦ | సర్వస్త్రిసర్వభూతస్తస్యంసర్వస్వరూపధర్త | సర్వత్వత్వస్తతశ్చత్వం సమస్తవాత్మనైతతే | ౭౧ | సర్వాత్మకౌసనవేశ సర్వభూతస్థితోయతః | కథయామి తతఃకిం తెనవంపేత్రిహృదిస్థితమ్ | ౭౨ | సర్వాత్మకసర్వభూతేశసర్వసత్త్వసముద్భవ | సర్వభూతోభవాన్వేత్రిసర్వసత్త్వమనారథమ్ | ౭౩ | యోమేమనోరథోనాథసఫలస్తత్త్వయాక్రృతః | తపశ్చైతప్రసఫలం యద్వృష్టోసి జగత్పతే | ౭౪ | శ్రీభగవానువాచ | తపస్తమఫలంప్రాప్తం యద్వృష్టోహంత్యయాధ్రువ | మద్భవనం హివిఫలం రాజపుత్రజనాయతే | ౭౫ | వరంవరయతస్మాత్త్వంయథాభిమతమాత్మనః | సర్వంసంపద్యతేపుంసాం ముద్వష్టపథంగతే | ౭౬ | ధ్రువః | భగవన్సర్వభూతేశసర్వస్యాస్తేభవాన్ హృది | కిమజ్ఞాతంతపస్యామి మనసాయన్మయేస్థితమ్ | ౭౭ | తథాపితుభ్యందేవేశ కథయిష్యామియన్తయా | ప్రాధ్యోతేదుర్విణీతేన హృదయేనాతిదుర్భావమ్ | ౭౮ | కింవాసర్వజగత్ప్రేక్షః ప్రసన్నైత్వయిదు

య - భూతభూతాయభూతసూక్ష్మాయ - ప్రభూతభూతరూపాయ ప్రభూతభూతాని మహాభూతాని తద్రూపాయ - భూతాత్మనైసరాచరప్రాణిరూపాయ - తుభ్యంసమః | ౬౯ | కించ || వ్యక్తమితి | పూర్వోక్తప్రధానరూపతయాంతఃకరణేయోగిభిః భవాన్ విభావ్యతేచింత్యతే - తథాపురుషేషు త్రైత్రజ్ఞేషు ఉపాధ్యభిమానేషు క్షీయమాణేష్వపిభవాన్ పరమాత్మా అక్షయోవిభావ్యతే | ౭౦ | కించ || సర్వస్త్రిస్త్రితి | సర్వస్త్రిగగనాదౌ - సర్వభూతస్తత్త్వేత్రజ్ఞరూపస్తస్యం - సర్వశ్చత్వంయేత్రరూపశ్చత్వమేవ - యేత్రయేత్రజ్ఞరూపత్వమేకస్యవిరుద్ధమత్యాశంక్యాహ - సర్వస్వరూపధర్తః షేతవాశేతనరూపస్తస్యమేవ | శ్రు | వత్సేనవంత్వేదంబ్రహ్మణశ్రుతేరిత్యథః - తదేతచ్ఛేవపాదయతి - సర్వంత్వత్వస్తత్త్వహిసర్వంజాయతే - అతస్సర్వరూపస్తస్యమేవ - నన్వప్రథమకార్యం హిరణ్యగర్భాదికం మత్తోజాయతాంతత్పుత్రాదిద్వారాయదన్యజ్ఞాయతే తత్కథంమత్తోజాతంస్యాత్తత్రాహ - తతశ్చేతి - త్వత్తోజాతహిరణ్యగర్భాదేస్తత్పుత్రాదిరూపేణ త్వమేవ జాయసే - అతస్తత్త్వరాజాయమానంసర్వంత్వత్వవివేచ్యథః - సూతినిగమయతి - ఏవంసర్వాత్మనైతేనమోస్త్రితి | ౭౧ | స్వమనూతథంసూచయన్నాహ || సర్వాత్మకౌసీతి | ౭౨ | ఎతదేవవివృణ్వన్నాహ || సర్వాత్మస్త్రితి | సర్వాత్మక సర్వేషామాత్మభూత - సర్వభూతానామిశ - సర్వేషాం సత్త్వానాం సముద్భవోయస్మాత్ హిసర్వప్రాణిజనక - సర్వభూతశ్చేభవాన్ - అతస్సర్వేషాం సత్త్వానాం మనోరథంవేత్రి - సకేవలం మదీయమేవేత్యథః | ౭౩ | యథతి || యోమేమనోరథస్తత్త్వంస్తుతివిషయః - సంస్తుతికత్తిదానైసత్త్వయాసఫలః కృతః - అతోమయా యదథం తపస్తప్రసం తదపిసఫలం జాతమేవేతిజ్ఞాయతే - యతస్తస్యం దృష్టోసి | ౭౪ | తపన ఇతి | యత్త్వయాకాంక్షితంతపనఃఫలంతత్ ప్రాప్తమేవ - కింతత్ ప్రార్థన - యతోమద్భవనం విఫలంనజాయతే | ౭౫ | అపిచ | వరమితి | తస్మాత్ ప్రాప్తాదన్యత్ కిమపివరం మత్సాలోక్యాదికం యథేషుతం వృణోషేత్యథః | ౭౬ | ౭౭ | తథాపితి | భగవన్మమాద్యపితృత్సాలోక్యాపేక్షానాస్తే - తత్త్వతేవిదతమస్తి - తచ్ఛభజానంతర్యామిజానాత్యేవ - తథాపిదుర్విణీతేన మయాహృదయేన త్రాప్తాధ్యోతే తత్కథంయిష్యామి | ౭౮ | భక్తిరహితస్యాతిదుర్భావమపికథంభక్తైసమృతం అతిదుర్భావంస్యాదనతిదుర్భా

శ్లోకః ౭౧| ౭౨| ౭౩| ౭౪| ౭౫| ౭౬| ౭౭| ౭౮| ౭౯| ౮౦| ౮౧| ౮౨| ౮౩| ౮౪| ౮౫| ౮౬| అన్యేషామితి||
స్వామిభవస్యకులయత్ స్థానంతత్ మద్భక్తాదన్యేషాంపరంస్థానం || ౮౭ || తస్యేతి|| తస్యమద్భక్తస్యతే ఏతత్
స్వామిభవస్యకుల స్థానం అపరంతుచ్ఛం || ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬|| ౯౭|| ౯౮|| ౯౯||

లం భవమ్ | త్వత్ప్రసాదఫలంభుక్తే త్రైలోక్యంమమవాసపి | ౭౯|| నైతద్రాజాసనయోగ్యమజా
తస్య మమోదరాత్ | ఇతిగర్వాదవోచన్తాం సపత్నీమాతురమృతమ్ || ౮౦|| ఆధారభూతంజగత్ స్వ
వేషాముత్తమోత్తమమ్ | ప్రార్థయామి ప్రభోస్థానం త్వత్ప్రసాదాదతోవ్యయమ్ | ౮౧|| శ్రీభగ
వానువాచ || యత్స్వయాప్రాధికతంస్థానంఏతత్ త్రావిస్సృతివైభవాత్ | త్వయాహంతోపితఃపూ
ర్వమన్యజన్తనిబాలకః || ౮౨ || త్వమాసీబ్రాహ్మణఃపూర్వం మయ్యేకాగ్రమతిస్సదా | మాతాపి
త్రోత్పశుశ్రూమనిజగద్రమానుపాలకః || ౮౩ || కాలేనగచ్ఛతామిత్రం రాజపుత్రస్తవాభవత్ |
యావన్భిలభోగాభ్యోదశనీయోజ్యైలాకృతిః || ౮౪|| తత్సంగాత్తస్యతామృద్ధిమవలోక్యాటమలం
భావమ్ | భవేయంరాజపుత్రోహమితివాంఛాత్వయాకృతా || ౮౫|| తతోయాథాభిలషితాప్రాప్తాతే
రాజపుత్రతా | ఉత్తానపాదస్యగృహేజాతోసిధ్రువదులభే || ౮౬ || అన్యేషాంతత్పరంస్థానం మతే
స్వామిభవస్యయత్ || ౮౭ || తస్యైతదపతంబాలయేనాహంపరితోపితః | మామారాధ్యనరోముక్తి
మవాప్నోత్సవిలంబితమ్ || ౮౮|| మయ్యేవేతమనాజాలకిముస్వగాదికంపదమ్ || ౮౯|| త్రైలోక్యా
దధికస్థానేసర్వతారాగ్రహశ్రయః | భవిష్యతినసందేహయామత్ప్రసాదాద్భవాధ్రువమ్ || ౯౦||
సూర్యాత్సమాత్తథాభామాత్సమపుత్రాద్భ్రహ్మసృతేః | సితార్కతనయాదీనాంసర్వయోగేనాం
శ్రథాధ్రువమ్ || ౯౧ || సప్తర్షీణామశేషాణాంయేవవైమానికాస్సురాః | సర్వేషామపరిస్థానం తవద
త్తంమయాధ్రువమ్ || ౯౨|| కేచిచ్ఛత్రుర్యగంయావత్కేచిన్నన్వంతరంసురాః | తిష్ఠంతిధ్రువతేదత్తామ
యావైకల్పసంస్థితిః || ౯౩|| సునీతిరపితేమాతాత్వదాసన్నాతినిమలా | విమానేతారకాభూత్వాతా
వత్కాలంనివత్సృతిః || ౯౪|| యేవత్వాం మానవాఃప్రాతః సాయంవసుసమాహితాః | కీర్తయిష్యం
తితేషాంశ్రమహత్పుణ్యంభవిష్యతి || ౯౫|| శ్రీవరాళరః || ఎవంపూర్వంజగన్నాథాద్దేవదేవాజ్జనాద
నాత్ | వరంప్రాప్యధ్రువస్థానమధ్యాస్తేమహామతే || ౯౬ || స్వయంశుశ్రూవణాద్ధర్మ్యతే

భామేవ - ప్రసాదహీనస్యదులభమపి ప్రసాదవత్స్ఫులభమేవేత్యాహ - కింవేతి || ౭౯|| బ్రహ్మాదిదులభంత్యత్సా
లోక్యంవిషయ త్రైలోక్యంతవర్తమాస్థానం స్వప్రాధ్యం సహేతుకమాహ - నైతదిత్యాదిద్వాభ్యాం || ౮౦ ||
౮౧|| యదితి|| భగవద్వాక్యం - తదేవంవిధం స్థానంభవాప్రాప్తృతి - పూర్వజన్మనియత్కృతం తదేవత్వయా
ప్రాప్తుశక్యం - అంతరాయేణకుకేనచిత్త్వంరాజపుత్రోసి - తత్ప్రాప్త్యయంతవాపరితోషోమత్తోషణప్రభావా
దేవాభూతతఃకంచిత్కాలం గాఢభోగాభుక్త్యా తతశ్చకల్పంతంధ్రువపదేజనన్యాసహస్థిత్యాపశ్చాన్నోక్ష
మవాప్నోసి - తదాహత్వయేత్యాదినా పుణ్యంభవిష్యతీత్యంతేన || ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| ౮౫|| ౮౬|| అన్యేషామితి|| స్వా
మిభవస్యాన్వయోజన్త అన్యేషాం తాపసానాంపరంశ్రేష్ఠం || ౮౭ || తస్యేతి|| మామారాధ్య ప్రార్థతోపి అవిశం
చితం శీఘ్రమేవముక్తిమవాప్నోతి - త్వయాతుయేనరాజపుత్రసంగత్యా విశ్వరూకామేనాహంపరితోపితః - మామా
రాధ్యనరోముక్తిమవాప్నోతీత్యుక్తస్య తవమద్భక్తస్య మధ్యేవతదవరం శుభంజాతం || ౮౮|| మయీతి || స్వగా
దికంపదం ప్రాప్నోతీత్యుక్తంపదం || ౮౯|| అధికస్థానేభవానపి దేవానామప్యలభ్యం స్థానం ప్రాప్నోతీత్యా
హ || త్రైలోక్యాదితి || ౯౦|| స్థానస్యాధిక్యమాహ || సూర్యాదితి || సోమపుత్రాద్భ్రహ్మధాత్సితశ్శుక్రః - అర్కతనయ
శ్చనైశ్చరః || ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| సునీతిరితి || సునీతిరపితేమాతేతి త్వన్నాత్మత్వాదేవ తత్ప్రదిమాదేనివత్సృతీత్యధః ||

గాదితిః సునీధామృత్యుదుహితాః ౭౫౧౧ ౧౦౧౧౧ ౧౦౧౧౩ ౧౦౪ తత ఇతి సామపాంత్యనం - కళంబవ్యక్తమ
 ఘరం ౧౦౫ ౧౦౬ దీర్ఘాస త్రేణేతి తస్యాంశ సైభవివ్యతితపాతః తస్యయజ్ఞస్యలంకఃషష్ఠాంశః ౧౦౭ ౧౦౮ ౧౦౯
 ౧౦౧ ౧౦౧ ౧౦౨ ౧౦౩ ౧౦౪ దేహీతి హవిహంపరిణామః పృష్ఠ్యాదిద్వారకః - అన్నా ప్రాస్తాహుతిత్వక్రప్రకా
 రేణ ౧౦౫ ౧౦౬ తత ఇతి అమహాతితియో ౧౦౭ ౧౦౮ ఇతితి దేవతావేదయజ్ఞ నిందయాధర్వానసయజ్ఞయాజ్ఞప్ర

త్సనీధాపత్యంవై వెనమేకమజాయత | ప్రజాభావ్యుగయ సస్యమమంధుదాక్షిణంకరమ్ | ౭౫ వెన
 స్య పాశౌమథి తేసంబభూవమహామ్యతే | వైస్యోనామహీపాలాయః పృథుః పరికీర్త్యతే | ౮౫ యేన
 దుగ్ధామహీపూర్వం ప్రజానాంహితకారణాత్ | ౯౫ మైత్రేయః కిమథాంమథితః పాశః వెనస్య పర
 మహిభిః | యత్ర జ్ఞేమహావీర్యస్స పృథుమునానిన త్తమ | ౧౦౫ శ్రీపరాశరః సునీధానామయాకన్యా
 మృత్యోః ప్రథమజాభవత్ | అంగస్య భార్యా సాదత్రాతస్యాంవే నోవ్యజాయత | ౧౧౫ సమాతామహా
 దోషేణ తేనమృత్యుసతాత్తజః | నినగాదేవమైత్రేయదుష్టవివవ్యజాయత | ౧౨౫ అభిషిక్తోయదా
 రాజ్యే నవేనః పరమహిభిః | ఘోషయామానసతదా పృథివ్యాం పృథివీపతిః | ౧౩౫ నయన్తవ్యంసదాత
 వ్యంస హూతవ్యంకథంచన | భోక్తాయజ్ఞస్యకస్తస్వోహ్యహయజ్ఞపతిః ప్రభుః | ౧౪౫ తత స్రమృ
 షయః పూర్వంసంపూజ్య పృథివీపతిమ్ | ఊచుస్సామకళంవాక్యం మైత్రేయసముపస్థితాః | ౧౫౫ ఋష
 యదాచుః | భోభో రాజాశ్వణుష్యవ్యవ్యయద్వదామస్తవాంతికే | రాజ్యదేహూపభోగాయ ప్రజా
 నాంచహితంవరమ్ | ౧౬౫ దీర్ఘాస త్రేణదేవేశంసర్వయజ్ఞేశ్వరంహరిమ్ | పూజయిష్యామభద్రంతే
 తత్రాంశ సైభవివ్యతి | ౧౭౫ యజ్ఞేనయజ్ఞ పురుషోవిష్ణుస్సంప్రీణితోనృప | అస్తాభిభావతఃకామార్గా
 సర్వావేవప్రదాస్యతి | ౧౮౫ యజ్ఞేయజ్ఞేశ్వరోయేమాంరాష్ట్రే సంపూజ్యతేహరిః | తేహంసర్వే
 ప్సితావాప్రిందదాతినృపభూభృతామ్ | ౧౯౫ వెనః మత్తఃకోభ్యధికోవ్యోప్తికశ్చరాధ్యోమమావ
 రః | కౌయంహరిరితిభ్యాతోయోవోయజ్ఞేశ్వరోమతః | ౨౦౫ బ్రహ్మజనార్కనశ్శంభురింద్రో వాయు
 యమోరవిః హుతభుగ్నగుణోధాతాపూషాభూమినిశాకరః | ౨౧౫ ఎతేచాస్యవయేదేవాశ్చాపా
 నుగ్రహకారిణః | నృవస్య తేశరీరస్థాస్సర్వదేవమయోనృపః | ౨౨౫ ఎతన్జ్ఞాత్వామయాజ్ఞప్రయన్య
 తాక్రియతాంతథా | నదాతవ్యంసహూతవ్యంసయన్తవ్యంచభోద్విజాః | ౨౩౫ భర్తృశాస్త్రాక్షణం
 ధమోయథాస్త్రిణాంపరోమతః | మమాజ్ఞాపాలనంధమోభవతాంపతథాద్విజాః | ౨౪౫ ఋష
 షయదాచుః | దేహ్య నుజ్ఞాంమహాభాగమాధమోయాతుసంత్యయమ్ | హవిహంపరిణామోయంయ
 దేవతభిలంబగత్ | ౨౫౫ శ్రీపరాశరః ఇతివిజ్ఞాప్యమాసోపినవేనఃపరమహిభిః | యదాదదాతినా
 నుజ్ఞాంప్రీక్తః ప్రీక్తః పునఃపునః | ౨౬౫ తతస్త్రఋషయస్సర్వేకోపామహాసమన్వితాః | హస్యతాం
 హస్యతామేవఇత్యుచుస్తేపరస్పరమ్ | ౨౭౫ యోయజ్ఞ పురుషంవిష్ణుమనాదినిధనంప్రభుమ్ | వినిందత్య
 సమాచారోనసయోగ్యోభువఃపతిః | ౨౮౫ ఇత్యుక్తావ్యమంత్రపూతైస్తైమతై మునిగణాభృశమ్ | నిజ
 ఘ్నునిహతంపూర్వంభగవన్నిందనానినా | ౨౯౫ తతశ్చమనయోరేణుంచద్యుశుస్సర్వతోద్విజ | కిమ

౧౧౧ ౧౦౨ ౧౦౩ ౧౦౪ తత ఇతి సామకళం సామూకళం మధురంవాక్యమూచుః | ౧౧౫ భోభోతాజన్నితి | రాజ్యదే
 హయోరూపభోగాయ యేమాయ | ౧౨౫ దీర్ఘాస త్రేణేతి దీర్ఘాసత్రేణసహస్రసంవత్సరేణ - అంశష్ట్యోభాగః |
 శ్లో || పుణ్యాత్షడ్భాగమాదత్రేవ్యాయేనపరిపాలయన్నితస్త్రేతి | ౧౩౫ ౧౦౪ ౧౦౯ ౧౦౧ ౧౦౧ ౧౦౨ ఏతదితి మ
 యాయథాయదాజ్ఞప్రతతత్తైవక్రియతాం - తదేవాహ | నదాతవ్యమితి | ౧౩౫ ౧౦౪ | దేహీతి హవిహంపరిణా
 మోవృష్టిద్వారకః | ౧౪౫ ౧౦౬ తత ఇతి కౌపశ్చ అమహాశ్చ భగవన్నిందా జనితా తాభ్యాం సమన్వితాః | ౧౫౫

౧౬ శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంకే - త్రయోదశోధ్యాయః

శంసయావస్వయమేవహతత్వాత్ హంతునాదోవృత్తిభావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ మధ్యమానాదితి॥ మధ్య
తఃమధ్యమానాత్ - ఖర్వాటఃఖలతిః - ఖర్వాటశ్చృతిహృస్వకః ఇతివపాతః - ఖర్వటాస్య ఇతిపాతే హృస్వవక్రః॥
౩౪॥౩౫॥ తత ఇతి॥ నిషాదాజాతాభివ్యవస్వయః॥ ౩౬॥ తెనెతి॥ తెననిషాదరూపేణద్వా రేణతత్పాపభగవన్నిందనా
దిరూపంపాపం॥ ౩౭॥౩౮॥౩౯॥ ఆద్యమితి॥ అజగవ మేవాజగవంపినాకః॥ ౪౦॥౪౧॥ ౪౨॥౪౩॥ పితామహఇతి॥ దేవై
రాంగిరస్వైః పశుమన్వంతరే దేవై భావిష్యద్భిః - స్థావరాణిహిమవదాద్యధిదైవతాని॥ ౪౪॥ హస్త ఇతి॥ చక్రంరే

తదితిచాసన్నాత్ పప్ర మ్మస్తైజనాం ప్రదా॥ ౩౦॥ అఖ్యాతంవజనై స్తైహంహోరీభూతైరరాజకై॥ రా
ష్ట్రై తులోకై రారణ్యంపరస్వాదానమాతురైః॥ ౩౧॥ తెహముదీణవేగానాంహోరాణాంమునిసత్త
మాః॥ సమహోద్యత్యై రేణుఃపరవిత్రావహారిణామ్॥ ౩౨॥ తతస్సంమం త్ర్యై తెనర్వేమునయస్తస్య
మంత్రతః॥ మమంభురూరుంపుత్రా ధామనపత్యస్యాయైతతః॥ ౩౩॥ మధ్యమానాత్పముత్తస్థాతస్యై
తోపురుషఃకిల॥ దగ్ధస్థాణాప్ర తీకాశఃఖర్వాటాసృతిహృస్వకః॥ ౩౪॥ కింకరోమీతితానర్వావి
ప్రానాహత్వరాన్వితః॥ నిషీదేతీతమూచుస్తైనిషాదస్తైనసోభవత్॥ ౩౫॥ తతస్తత్సంభవాజ్ఞాతావిం
ధ్యశైలనివాసినః॥ నిషాదామునిశాదూలపాపకమోఽపలక్షణాః॥ ౩౬॥ తెనద్వా రేణతత్పాపంని
స్తైంతంతస్యభూవతేః॥ నిషాదాస్తైతతోజాతావేనకల్పవనాశనాః॥ ౩౭॥ తతోస్యదక్షిణంహస్తం
మమంభుస్తేతదాద్విజాః॥ ౩౮॥ మధ్యమానైవతత్రాభూత్పృథురై వ్యవ్యఃప్రతాపవా॥ దీప్యమాన
స్సవపుషాసాతౌదగ్నిరివోజ్జ్వలత్॥ ౩౯॥ ఆద్యమాజగవంనామభూత్పపాతతతోధనుః॥ శరాశ్చది
వ్యాసభనుఃకవచంవపపాతహ॥౪౦॥ తస్మిన్జాతేతుభూతానిసంప్రహృష్టానిసర్వశః॥౪౧॥ సత్పుత్రై
ణవజాతేనవేనోపేత్రి దివంయయా॥ పున్నామ్నానరకాత్రా తస్మైతేనసుమహాత్మనా॥ ౪౨॥ తంసము
ద్రాశ్చ సద్యశ్చ రత్నాన్యా దాయ సవశః॥ తోయానిచాభిషేకాథం సర్వాణ్యేవోపతస్థిరైః॥
౪౩॥ పితామహశ్చ భగవాదేవైరాంగిరస్వైహ॥ స్థావరాణిచభూతానిజగమానిచసర్వశః॥ స
మాగమ్యతదావై న్యమభ్యపింపన్నరాధిపమ్॥ ౪౪॥ హస్తైతుదక్షిణేవక్రందృష్టౌతస్యపితామహః॥ వి
ష్ణోరంశంపురుషుంత్వా పరితోషంవరంయయా॥ ౪౫॥ విష్ణువిహ్నంకరేవక్రంసర్వేహంబక్రవతిత్
నామ్॥ భవత్యవ్యాహతోయస్యప్రభావస్తీ దతైరపి॥ ౪౬॥ మహతారాజతాజ్యేనపురురై వ్యవ్యః

౨౯॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ మధ్యమానాదితి॥ మధ్యతశ్చేతిపాతేపి మధ్యమానాదిత్యేవాధాః - దగ్ధస్థాణాప్ర
తీకాశః దగ్ధస్తంభతుల్యః - కృష్ణవర్ణ ఇతియావత్ - ఖర్వటాస్యః హృస్వముఖః నివిడనాసికవత్ ఇత్యధాః - ఖర్వ
టాస్య ఇతివాపాతః - కైవిస్తుఖర్వటాక్ష ఇతివితత్వాగౌః అక్షిణీ ఇవ అక్షిణీయస్యేతి వ్యాచక్షతే॥ ౩౪॥ కింకరోమీ
తి॥ అత్యంతాసంభవే తథా భూతమభిషేక్తుం నిషీదేతీతమూచుః॥ ౩౫॥ తత ఇతి॥ పాపరూపంకమైవోపలక్షణం
చిహ్నంయేహంతే॥ ౩౬॥ తెనెతి॥ తెనద్వా రేణ నిషాదరూపేణ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ మధ్యమాన ఇతి॥ అగ్నిరివేతియథాకా
ష్టే మధ్యమానే ధూమరూపేణ తస్యమలైనిప్రాంతే పశ్యచ్ఛిదగ్నిరుత్పద్యతే - తథానిషాదరూపేణకల్పపేనిప్రాం
తేపశ్యాద్గ్నివదేదీప్యమానః పృథురుత్పన్న ఇత్యధాః॥ ౩౯॥ ఆద్యమితి॥ ఆద్యంశావంపినాకసంజ్ఞంధనుః॥ ౪౦॥
౪౧॥ సత్పుత్రైశ్చేతి॥ సత్పుత్రైః తేనపృథునాసవేనః పున్నామ్నా నరకాత్రా తస్మైత్రి దివంయయా - తథావస్త్యై
తిః॥ శ్లో॥ పున్నామ్నానరకాద్యస్తాత్పితరంత్రాయతేసుతః॥ తస్మాత్పుత్రైశ్చేతి॥ ప్రోక్తస్త్వయామేవ స్వయంభువేతి
వచనాతో॥ ౪౨॥ తేమితి॥ సముద్రాయః తదభిమానియోదేవతాః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ హస్తఇతి॥ చక్రమితిదుష్టరేఖంతరానాకు
లంరేఖామయమప్రతిహతంవక్రందృష్టైవ్యత్యర్థః - తథుక్తః॥ శ్లో॥ యస్యాప్రతిహతంచక్రంబంశస్సవరమేష్టినఇతి॥ ౪౫॥

భామయం ౧౫ ౧౬ మహతేతి రాజరాజ్యేనరాజ్ఞాంరాజత్వేన ౧౭ ౧౮ అపగతిః ధ్వజభంగశ్చనాభవత్ .
 వనైషుగచ్ఛతోపుటోఽసమ్రతాభాగా వృత్తాఽసః ౧౯ అకృష్టపచ్చేతి అకృష్టపచ్చాపుథివీదోహనంతరంప్ర
 జాకృతకృష్టాదివిదానానాం న ఫలావృథివీపుథుర్దుగ్ధీరపరిణామాకథ్యాశ్రయత్వాత్ - పుటకేటం ౨౦ తస్మైతి
 తస్యపుథోర్యజ్ఞే హేతామహేపితామహాదేవత్యై శ్లో వైస్యస్యహిపుథోర్యజ్ఞేవతమానెమహత్వనః సుత్యాయా
 ముభవత్సుతగతివాయా కైః సూత్యాంసుత్యాయాంసోమాభిషవేజాతే - సూయతేసోమోస్యామితిసూతిః ౨౧ ౨౨
 స్తూయతామితి బేదార్యాదిగుణై రేషస్తూయతాంపరాక్రమాదికమచాస్యస్తూయతాం ౨౩ ౨౪ గుణాగతిః
 యశోహిగుణక్రియాప్రసిద్ధిః ౨౫ ౨౬ తతగ్నిః సద్గుణై రితిలోకేహిజనస్సద్గుణైః సుత్యోభవతితస్మాన్మమయాగు
 ణాలభ్యాః సంపాద్యాః ౨౭ తస్మాదితి తదేవబేదార్యాది ౨౮ ౨౯ ౩౦ సత్యవాగితి ప్రీతికార్యలక్షణాః ౩౧

ప్రతాపవాః సోభిషిక్తోమహాతేజా విధివద్ధమకోవిదైః ౧౭ పిత్రాపరాజితాస్తస్యప్రజాస్తానా
 మరంజితాః అనురాగాత్తతస్తస్యనామరాజేభ్యజాయత ౧౮ అపస్తస్సంభిరేచాస్యసముద్రమభి
 యాస్యతః పర్వతాశ్చదమర్మః ధ్వజభంగశ్చనాభవత్ ౧౯ అకృష్టపచ్చాపుథివీదిధ్యంత్య
 భావించితయా సర్వకామమహుగావఃపుటకేపుటకేమధు ౨౦ తస్యవైజాతమాత్రస్యయజ్ఞేహే
 తామహేశుభే సూతస్సూత్యాంసముత్పన్నఃసౌత్యేహనిమహామతిః ౨౧ తస్మిన్నైవమహాయజ్ఞేజ్ఞే
 ప్రాజ్ఞోఽథమాగధః ప్రోక్తతదామునివరైస్తావుభాసూతమాగధౌ ౨౨ స్తూయతామేవమనృపతిఃపు
 థురైస్త్వస్యఃప్రతాపవాః కమైతదనురూపంపపాత్రంస్తోత్రస్యవాంపరమ్ ౨౩ తతస్తాపూవతు
 చిప్రాసవానెవకృతాంజలీ అద్యజాతస్యనోకమజ్ఞాయతేస్యమహీపతిః ౨౪ గుణానచాస్య
 జ్ఞాయంతేనచాస్యప్రథితంయశః స్తోత్రంకిమాశ్రయంత్యస్యకార్యమస్తాభిరుచ్యతామ్ ౨౫ ఋష
 యఊహుః కరిష్యత్యేవయత్కమచక్రవర్తీమహాబలః గుణాభవిష్యామేచాస్యతైరయంస్తూయా
 తాంస్తవః ౨౬ శ్రీవరాశరః తతస్సన్యవతిస్తోమతః శ్చుత్వాపరమంయయా సద్గుణైస్సాఘ్యతా
 మేతితస్మాత్సాఘ్యగుణామమ ౨౭ తస్మాద్యదత్రస్తోత్రమేగుణనిర్వాణానంత్యమా కరిష్యేతేకరి
 ష్యామివదేవాహంసమాహితః ౨౮ యదిహావజ్ఞానీయంచకించిత్రవదిష్యతః తదహంవజ్ఞయి
 ష్యామిత్వేవంచక్రేమతింస్తవః ౨౯ అథతావక్రతుఃస్తోత్రంపుథోవైస్యస్యధీమతః భవిష్యేః
 కమభిష్యన్ముక్సుస్వరాసూతమాగధౌ ౩౦ సత్యవాగ్దానశీలోయంసత్య సంధోనరేశ్వరః ప్రీ

౩౬ మహతేతి రాజరాజ్యేనచక్రవర్తీత్వేన ౧౭ పిత్రేతి పిత్రానామరంజితాః ౧౮ అపగతిః ధ్వజభంగశ్చనాభవత్
 ఘగచ్ఛతోనాభవత్ ౧౯ అకృష్టపచ్చేతి అకృష్టపచ్చాకృష్టవిదేవసఫలా పుటకంపణాదినంస్థానవిశేషః
 ౨౦ తస్మైతి సూత్యాంసుతిస్తోమాభిషవభూమితస్యాం - సౌత్యేహని ౨౧ తస్మిన్నితి తస్మిన్నైవదిసే ౨౨ స్తూ
 యతామితి నాంయవయోః ౨౩ గుణాగతిః అస్తాభిరితిఅస్తతోద్వయోచ్ఛేతిబహుత్వం ౨౪ కరిష్యతీతి చక్ర
 వర్తీ దక్షిణానస్తే తచ్చిహ్నస్య చక్రస్యోవలభైః - మహాబలశ్చ విష్ణ్వంశత్వాత్ - అతస్సవేద్యస్య సద్గుణాస్తత్క
 మాణేవభవిష్యంత్యేవ - భవిష్యేరేవసద్గుణకమభిఃస్తూయతాం - అయంభావః శ్లో నియుజ్యతేథమోదంజైరు
 త్రమస్తుప్రియోక్తిభిరిన్యాయాత్ - అయంగుణకమస్తత్వేనవన్వకార్యంవిజ్ఞాపనీయగతి ౨౬ పుథురపిహృష్య
 న్మనేనస్తుతివిశేషేణ - మమాయమృషిభిరువదేతః క్రియత ఇతిమత్వా - తతైవకరుణమధ్యవసితవానిత్యాహ త
 తస్య ఇత్యాదిత్రిభిః తతగ్నిః మమగుణాస్తాఘ్యః సాఘాహేః సుతివిషయత్వాత్ తస్మాల్లభ్యాగుణా ఇతిపాశ్చ
 గుణాస్సద్గుణాః లభ్యాః ప్రాప్యాః ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ సత్యవాగితి సత్యసంధస్సత్యప్రతిజ్ఞస్సత్యమర్యాదోత్పా

౬౨| సమశ్రితి|| వ్యవహారస్థితోన్మనశ్చితచపాతః - వ్యవహారస్థితఃవ్యవహారవశనాన్యధమాననన్ధః| ౬౩| ౬౪| తత
 శ్రితి|| యజ్ఞేరియాజదేవపూజామకరోత్ | ౬౫| తమితి|| తస్మిన్కాలేవేనపుణురాజ్యసంధౌ - తేనఆగమనకారణంపు
 ష్టాస్తమానుః| ౬౬| అరాజకశ్రితి|| ఓషధీఃఓషధ్యః| ౬౭| ౬౮| ౬౯| తతశ్రితి|| ననాశఅపలాయత|| నాశఃపలాయనే
 మృత్యౌమృతౌచెతివైజయంతి | ౭౦| ౭౧| ౭౨| ౭౩| ౭౪| ౭౫| త్వామితి|| యోగస్సమర్థ్యంతదేవబలం| శ్లో|| ఆ
 త్మానంప్రథయిత్వేమాధారయిష్యామ్యహంప్రజాశ్రితిశ్రీహరివంశే| ౭౬| ౭౭| ౭౮| సమస్తాశ్రితి|| క్షీరపరిణామినిః-

మామైత్రఃక్షమాశీలోవిక్రాంతోదుష్టశాసనః| ౬౧| ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చదయావాక్ప్రియభాషి
 తా| మాన్యామానయతాయజ్వాబ్రహ్మణ్యస్సాగువత్సలః| ౬౨| సమశ్చిత్రైచవ్యవహార
 స్థితోన్మనః| ౬౩| సూతేనోక్తాగుణానిథంసతథామాగధనః| చకారహృదితాదృశ్చకర్మణాకృత
 వానసో| ౬౪| తతస్సపృథివీపాలఃపాలయకృషివీమమామ్| ఇయాజవివిధైర్యజ్ఞైర్మహాద్భిర్భూరిద
 షీజైః| ౬౫| తంప్రజాఃపృథివీవాక్యమపతన్ధఃకుంభాదికాః| ఓషధీషుప్రణష్టాసుతస్మిన్కాలేహ్యరా
 జకేతమూనుస్తేనరాఃపుష్టాఃతత్రాగమనకారణమ్| ౬౬| ప్రజాఙ్గముః| అరాజకేన్మనశ్రేష్ఠధరి
 త్వాసకలౌషధీః| గ్రస్తాస్తతఃక్షయంయాంతిప్రజాస్తర్వాఃప్రజేశ్వరః| ౬౭| త్వంనోవృత్తిప్రదోధా
 త్రాప్రజాపాలోనిరూపితః| దేహిసఃకుంభశ్చరీతానాంప్రజానాంజీవనోషధీః| ౬౮| శ్రీపరాశరః| త
 తోధన్యపతిడివ్యమాదాయాజగవంధనుః| శరాంశ్చదివ్యాకృపితస్సోన్మనఃపదస్సంధరామ్| ౬౯|
 తతోననాశత్సరితాగౌభూతాత్వాతువసుంధరా| సాలోకాబ్రహ్మలోకాద్విశంక్రాసాదగర్మమ
 హీ| ౭౦| యత్రయత్రయయాదేవీపాతదాభూతధానిః| తత్రతత్రచసావైన్యందవశాభ్యుద్యతా
 యుధమ్| ౭౧| తతస్తంప్రాహవసుధాపుణుంపుణుశరాక్రమమ్| ప్రవేపమానాతద్బాణచరిత్రా
 ణవరాయణా| ౭౨| పృథివ్యవాచ|| స్త్రీవధేత్వంమహత్సాపంకినరేంద్రనచశ్యసి| యోగమాంహం
 తుమత్యథాంప్రకరోషిన్మహాద్యమమ్| ౭౩| పృథురువాచ|| ఏకస్మిన్యత్రనిధనంప్రాపితేషు
 వ్యకారిణి| బహూనాంభవతిక్షేమంతస్యపుణ్యప్రదోవధః| ౭౪| పృథివీ|| ప్రజానాముపకారాయణ
 విమాంత్వంహనిష్యసి| ఆధారఃకఃప్రజానాంతేన్మనశ్రేష్ఠభవిష్యతి| ౭౫| పృథుః|| త్వాంహత్వా
 వసుధేభాజైర్మహచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖిమ్| ఆత్మయోగబలేనైవధారయిష్యామ్యహంప్రజాః| ౭౬|
 తతఃప్రణమ్యవసుధాతంభూయఃప్రాహపాథివమ్| ప్రవేపితాంగీవరమంసాధ్వసంసమపాగతా
 ౭౭| ఉపాయతస్సమారభాస్సవేసిద్ధ్యంత్యుపక్రమాః| తస్మాద్వదామ్యుపాయంతేతంకురుష్వయా
 దీచ్ఛసి| ౭౮| సమస్తాయామయాజ్ఞానారనాథమహాషధీః| యదీచ్ఛసిప్రదాస్యామి తాఃక్షీరప
 రిణామినిః| ౭౯| తస్మాత్ప్రజాహితార్థాయమమధర్మభృతాంవర| తంతువన్మంప్రయచ్ఛత్వం
 క్షురేయంయత్రవత్సలా| ౮౦| నమాంచకురుసర్వత్రయోనక్షీరంసమంతతః| వరౌషధీబీజభూతంవీరస

ప్రీమానకార్యేజగుష్ణివాక్| ౬౧| ౬౨| ౬౩| ౬౪| ౬౫| తమితి|| తస్మిన్కాలేవేనపుణుమహారాజయో
 స్సంధౌ| ౬౬| అరాజకశ్రితి|| సకలౌషధీఃసకలాఓషధ్యఃగ్రస్తాః| ౬౭| ౬౮| ౬౯| తతశ్రితి|| సామహీబ్రహ్మ
 లోకాద్విశంక్రాసాదగర్మమ| ౭౦| ౭౧| ౭౨| ౭౩| ౭౪| ౭౫| త్వామితి|| ఆత్మయోగబలేనపుథి
 వీభావంప్రాప్యధారయిష్యామి - తథావహరివంశే| శ్లో|| అత్మానంప్రథయిత్వేమాధారయిష్యామ్యహంప్రజాశ్రితి|
 ౭౬| ౭౭| ౭౮| ౭౯| తస్మాదితి|| క్షురేయంక్షీరకూపేనౌషధీస్త్రవేయం| ౮౦| సమామితి|| మాంచసర్వత్రశ

క్షీరేణపరిణామినీః ౧౯౧౦॥ సమామితి॥ సమాంసమస్థలాంయోససమీకరణేనభావయేత్త్వదయో౧౦౧॥ తతఃకృతి॥ తేనఉత్సారణేనవివర్ణితాఃవిక్షిప్తాః - వివర్ణితాకృతిపాతేషక త్రపుంజీకృతాః - వివర్ణితాకృతిపాతే ఉత్సారణదేశేవివర్ణితాకృతి౧౦౨॥ నహీతి॥ పూర్వదినగౌతమితపాతఃపూర్వదినగౌతమావావస్థాయాం - పురావృథోఃపూర్వకాత్మ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ సకృతి॥ సస్యంమనుష్యజాంయోనింసస్యంపృథుమౌదోహత త్రదోహాపృథురేవయజమానఃఋత్విశ్చ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ ప్రాణేతి॥ ప్రాణప్రదాతాఅభయః॥ శ్లో॥ జనకశ్చోపనేతాదయశ్చవిద్యాంప్రయచ్ఛతి - అన్నదాతాభయత్రా తాపంచైతేపితరస్త్వృతాకృతివచనాత్౧౦౮॥ ౧౦౯॥ తత్రత్వాత్రమితి॥ పృథూవదేశాద్దేవాదిభిస్తత్రదస్యత్రైస్సత్రత్వాత్రముపాదాయభూస్తత్రత్వయోమధా - దేవాదైవ్యర్యజమానస్థానీయైర్దేశవగైః ఋత్విక్స్థానీయైస్సూర్యబృహస్పతిద్విమూర్తా జతునాభమేరువసురుచి ధృతరాష్ట్రసువర్ణాంతకపాలాఖ్య దోగ్ధృవిశేషైః - ఇంద్రసోమవిరోచనసమాలిహిమవన్త్రితరభతక్షక కుజేరయమల్లటౌఖ్య వత్సవిశేషైః - సౌవర్ణాంధందోమయమా

ర్వత్రభావయో౧౦౧॥ శ్రీవరాహరః॥ తతఉత్సారయామాసత్రైలాశతసహస్రశః॥ ధనుఃకోట్యతథావైస్యస్తేనశ్రేలావివర్ణితాః॥ ౧౦౨॥ నహిపూర్వదినగౌతమిషమెవృథావితే॥ త్రవిభాగఃపురాణాంవాగ్రామాణాంవాపురాభవత్॥ ౧౦౩॥ ససప్యనినగోరక్ష్యంసకృషిన్వవశీకృషః॥ వైన్యాత్ప్రభృతిమైత్రేయసర్వస్యైతస్యసంభవః॥ ౧౦౪॥ యత్రయత్రసమంతస్సప్యభూమేరాసీస్థరాధివః॥ తత్రతత్రప్రజానాంహినివాసంసమరోచయత్॥ ౧౦౫॥ ఆహారఃఫలమూలానాం ప్రజానామభవత్తదా॥ కృచ్చైణమహతాసోపిప్రణష్టేసోపిషధీమవై॥ ౧౦౬॥ సకల్మయిత్యావతస్సంతు మనుంస్వాయంభవంప్రభుమ్॥ స్వపాశౌపృథివీనాథోమదోహాపృథివీంస్యభుః॥ సస్యబీజానినవాణిప్రజానాంహితకామ్యయా॥ ౧౦౭॥ తేనాస్మైనప్రజాస్తాతవతంతేద్యాపినిత్యశః॥ ౧౦౮॥ ప్రాణప్రదాతాసప్యభుయస్తాద్భూమేరభూత్పితా॥ తతస్తుపృథివీసంజ్ఞామనాపాఖిలధారిణీ॥ ౧౦౯॥ తతశ్చదేవైమునిభిరైతైర్వైరక్ష్యోభిరద్రిభిః॥ గంధవైరరగైర్యత్యైఃపితృభిస్తరుభిస్తథా॥ ౧౧౦॥ తత్రత్వాత్రముపాదాయ తత్ర

మాంకురు - యోససమస్థలత్వేనక్షీరంసర్వత్రభావయేధారయామి ౧౦౧॥ తతఃకృతి॥ వివర్ణితాః ఎకైకత్రోచ్ఛతరాఃకృతాః - వివర్ణితాకృతిపాతే ఉత్సారణదేశేవివర్ణితాకృత్యధాః॥ ౧౦౨॥ నహీతి॥ పూర్వదినగౌతమిషమెవృథావితే॥ త్రవిభాగఃపురాణాంవాగ్రామాణాంవాపురాభవత్॥ ౧౦౩॥ ససప్యనినగోరక్ష్యంసకృషిన్వవశీకృషః - సోపిథలాహారః మహతాకృచ్చైణసంపాద్యోభవత్॥ ౧౦౪॥ సకృతి॥ సప్యభుస్తుప్రజాసంతానప్రవతరకం మనుంవత్సంకృత్వా - స్వపాశిరూపపాత్రేసస్యబీజానిపృథివీంమదోహేత్యన్యయః॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ప్రాణప్రదాతేతి॥ ప్రాణదానాదభయదానాద్భూమేపితాభూత్ - యథాహుః॥ శ్లో॥ జనకశ్చోపనేతాదయశ్చవిద్యాఃప్రయచ్ఛతి - అన్నదాతాభయత్రాతాపంచైతేపితరస్త్వృతాకృతి౧౦౮॥ ౧౦౯॥ తత్రత్వాత్రమితి॥ దేవాదిభిర్దేశభివగైస్తత్రత్వాభిమతంపాత్రముపాదాయ - తత్రత్వాభిమతంపయోభూమిమధా - తేషాం దేవాదీనాం - తద్యోనయస్తత్తజ్జ్ఞాయావవత్సవిశేషాదోగ్ధృవిశేషాశ్చభవన్ - తమేవదేవాదిమదోగ్ధృవరానిదిత్రమంహరివంశేవాత్స్యదావప్యక్తంసంతేషేవత్యోమః - దేవానామింద్రోవత్సః - మిత్రోదోగ్ధా - సౌవర్ణాంపాత్రం - బలంక్షీరం - మునీనాం సోమోవత్సః - బృహస్పతిదోగ్ధా - ఛందాంసపాత్రం - తపోబ్రహ్మచక్షీరం - దైత్యానాంత్రిమూర్తావత్సః - విరోచనోదోగ్ధా - అయసంపాత్రం - మాయాక్షీరం - రాక్షసానాంసుమాలీవత్సః - జంతునామదోగ్ధా - కపాలంపాత్రం - రుభిరంక్షీరం - అద్రిణాం హిమవాన్వత్సః - మేరుదోగ్ధా - శిలామయంపాత్రం - మహావధిక్షీరం - గంధవాణాం చిత్రరథోవత్సః - విశ్వావసుదోగ్ధా - శన్దంపాత్రం - గంధఃక్షీరం - ఉరగాణాంతక్షకోవత్సః - ధృతరాష్ట్రోదోగ్ధా - అలాబుపాత్రం - విషంక్షీరం - ముత్యాణాంతక్షకోవత్సః - సువర్ణోదోగ్ధా - స్ఫుల్లియంపాత్రం - అంతర్ధానంక్షీరం - పితౄణాంయమోవత్సః - ఆ

యసంకాపాలంశైలంపద్మపత్రమలాబ్ధపక్వమృణ్మయం రాజతంపాలాశమితిత్రత్వాత్త్రమాదాయః బలంతపోమా
 యాంరుధిరమోషధీరత్నంగంధంవిషమంతధానంస్వధాంపునఃప్రగోహణమితిక్షీరవిశేషంమాత్స్యదిమాక్తక్ర
 మేణదుగ్ధా - అత్రనామభద్రస్తునామాంతరత్వేనబోధ్యః || తేషామితి || తేషాందేవాదీనాం సూర్యా దీనామింద్రాదీ
 నాంపతద్యోనయఃతానిబలాదీనియోనయఃకారణం | ౯౧ | సైపేతి || ధాత్రీమాతా - విధాత్రీకత్రీ | ౯౨ | ౯౩ | ౯౪
 ౯౫ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్రియ - ప్రథమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

౧ | ౨ | ౩ | ప్రాచీనాగ్రా ఇతి || ప్రాచీనాగ్రాఃకుశాయజ్ఞవిషయాః | ౪ | సముద్రైతి || అత్రదారశబ్దేనదా
 రక్రియాంకత్యతే - కృతదారకృతవివాహ ఇత్యుక్తః - మహతస్తమసఃపార ఇతిసంకాపాలశేషణం - పుత్రోత్పత్తి
 ద్వా రేణతామిప్రాది సరకౌతూర హేతుభూతాయా మిత్యుక్తః - సముద్రతనయా యాంస వణాయాం కృతవివా

దుగ్ధంమునేపయః | వత్సదోగ్ధృవిశేషాశ్చ తేషాంతద్యోనయోభవః | ౯౧ | సైషాధాత్రీవిధాత్రీచ
 ధారణీపోషణీతథా | సర్వస్వజగతఃపుష్పీ విష్ణుపాదసఖోద్భవా | ౯౨ | ఏవంప్రభావస్తప్తభుఃపుత్రో
 వెనస్యవీర్యవాః | జజ్ఞేమహీపతిఃపూర్వో కాజాభూజ్జనరంజనాత్ | ౯౩ | య ఇదంజప్తవైన్యస్యపృ
 థోఃకితఃతేనరః | సతస్యదుష్కృతంకించి త్ఫలదాయప్రజాయతే | ౯౪ | మత్స్యప్రౌఢశమన్యా
 కాంశృణ్వతాంచైతదుత్తమమ్ | పృథోజన్మప్రభావశ్చకరోతిసతతంశుభమ్ | ౯౫ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురా
 ణే - ప్రథమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

శ్రీవరాశరః || పృథోఃపుత్రా తుభమజ్ఞౌజ్ఞాతేంతథివాదినా | శిఖండినీహవిధానమంతథానా
 ద్వ్యజాయత | ౧ | హవిధానాత్పదాగ్నీయాధిషణాజనయత్పుత్రా | ప్రాచీనబహిషంశుక్ర
 గయంకృష్ణంవృజాజినా | ౨ | ప్రాచీనబహిషభగవాన్మహానాసీత్ప్రజాపతిః | హవిధానిమహా
 హాకాజోయేనసంవధితాఃప్రజాః | ౩ | ప్రాచీనాగ్రాఃకుశస్తస్యపృథివ్యాంవిస్తృతామునై | ప్రా
 చీనబహిషభవత్ఖ్యాతోభవిమహాబలః | ౪ | సముద్రతనయాయాంతుకృతదారోమహీపతిః | మహా

తకోదోగ్ధా - రాజతంపాత్రం - స్వధాక్షీరం - తదాణాం స్లక్ష్యవత్సః - పాలవత్సోదోగ్ధా - పాలాశంపాత్రం - వి
 స్మ సంరోహణంక్షీరం - తమక్రంహరివంశే || శ్లో || దేవామిత్రేంద్రసౌవజ్ఞై బలంతుమునయస్తథా | బృహస్పతిం
 మవేదైశ్చతపోదైత్యాస్త్రి మూర్ధనః || విరోచనాయసాభ్యాంవ మాయాంరక్షోగణా ఆపి | జంతునామసుమాచీ
 భ్యా మస్థానైరక్షంతోద్రయః || హిమాద్రిమేరుశైలైస్తురత్నంగంధవణజాతయః | వసుచిత్రరథాంభోజైగంధం
 తుభుజగాస్తతః || ధృతరాష్ట్రా త్తక్షకాలా బుభ్యాంవవిషముల్బళం | యత్రోస్సువణాధనదమృత్తోంతథింపితృప్ర
 జః || అంతకప్రేతరాత్రా జతైస్సద్ధాంహిమహీరుహః | పాలప్లక్షవలాశైశ్చభిన్నసంరోహణంముహుః || స్వదో
 గ్ధృవత్సపాత్రైశ్చతత్రద్దుమహురుర్వరామితి | ౯౧ | సేతి || ధాత్రీమాతా - విధాత్రీకత్రీ - ధారణీ ఆధారః - పో
 షణీపోషకత్రీ | ౯౨ | ౯౩ | ౯౪ | ౯౫ | ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానాం
 ప్రథమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

పృథోరితి || అంతథిరేవాంతథానః తస్మాద్భార్యాశిఖండినీహవిధానంపుత్రమనూయత | ౧ | హవిధానా
 నాదితి || అగ్నేయా అగ్నివంశజాధిషణానామ్ | ౨ | ౩ | ప్రాచీనాగ్రా ఇతి || ప్రాచీనాగ్రాఃకుశాస్తస్యత్రయజ్ఞా
 నుష్ఠానాత్ - తమక్రం || శ్లో || యస్యేదందేవయజ్ఞమనయజ్ఞంవితస్వతః | ప్రాచీనాగ్రైఃకుశైరాసీదాస్తృతంవసు
 ధాతలమితి | ౪ | సముద్రతనయాయామితి | తపసఃపారేసంకాపాలంజ్ఞాయాంకృతదారః - తపస్తప్తాస్త్వ అనంతరం

హః - కృతదారోమహీపతేరితాతమహీపతేరిత్యస్య త్రైదేవసంబంధః ॥ ౫ ॥ సవణేతి ॥ ప్రాచీనబహిఃపోమహీపతేసాముద్రీ సవణాప్రచేతసో నామపుత్రానాధత్త - తేతమసఃపారెతానితివాన్వయః - తామిస్రాదిసరకనాశకానిత్యధః ॥ స్మృత్యశ్వత్సుత్రైణపితరోనాధ్యా యబహుశంతమః ॥ శ్రుజ్యోతిహిఃపుత్రః - పరమేవ్యోమన్నితి చశ్రుతేః ॥ ౬ ॥ అపృథగీతి ॥ అపృథగ్ధర్మచరణాః ఏకవిధధర్మాచరణా ఇతిదశానామప్యేకపత్నిభోగవత్కేళిః ॥ ౭ ॥ ౮౧ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్తవమితి ॥ యంస్తవంపశ్రుతంవక్త్రమహాసి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ సతాస్మై ॥ వచసాంయత్రవ్రతిష్ఠా - వాచ్యే హివచసాంవ్రతిష్ఠా - వ్రవృత్తినిమిత్తమాత్రంహిసర్వంవస్త్ర

తస్తవసఃపారెసవణాయాంమహామతే ॥ ౫ ॥ సవణాధత్తసాముద్రీదశప్రాచీనబహిఃపః ॥ సర్వేప్రచేతసోనామధనువేదస్యపాతగాః ॥ ౬ ॥ అపృథగ్ధర్మచరణానైతశ్యంతమహత్వః ॥ దశవక్త్రసహస్రాణిసముద్రసలిలేతయాః ॥ ౭ ॥ మైత్రేయః ॥ యదధంతేమహత్వానస్తవస్యేపుమహామునై ॥ ప్రచేతసస్సముద్రాంభస్యేతదాఖ్యాతుమహాసి ॥ ౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ పిత్రాప్రచేతసఃస్తోత్రాః ప్రజాధామమితాత్మనా ॥ ప్రజాపతనియైకైవబహుమానపురస్కరమ్ ॥ ప్రాచీనబహిఃపుత్రావహ ॥ బ్రహ్మణాదేవదేవేనసమాదిష్టోస్త్వహంసతాః ॥ ప్రజాస్సంవధానీయానైమయాహోక్తంతథేతితత్ ॥ ౧౦ ॥ తన్నమప్రీతయేపుత్రాః ప్రజావృద్ధిమతందితాః ॥ కురుధ్వంమాననీయావస్సమ్యగాజ్ఞాప్రజాపతేః ॥ ౧౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తత్తైతత్పితృశ్చత్వావచసంనృపనందనాః ॥ తథేత్యుక్తావతంభూయఃపత్రచ్చుఃపితరంమనై ॥ ౧౨ ॥ ప్రచేతసఃపాతగాః ॥ యేనతాతప్రజావృద్ధౌ సమథాఃకమణావయమ్ ॥ భవేసుతత్సమస్తంసకమవ్యాఖ్యాతుమహాసి ॥ ౧౩ ॥ ప్రాచీనబహిః ॥ ఆరాధ్యవరదంవిష్ణుమిష్టప్రాప్తిమసంశయమ్ ॥ సమేతినాన్యధామత్యఃకిమన్యత్రధన్యామివః ॥ ౧౪ ॥ తస్మాత్ప్రజావిపృథ్యధానంవభూతేశ్వరంహరిమ్ ॥ ఆరాధయతసోవిందంయదిసిద్ధిమభీష్ప్యథ ॥ ౧౫ ॥ ధర్మమథాంచకామంచమోక్షంచాన్విచ్ఛతాంతథా ॥ ఆరాధనీయోభగవాననాదిఃపురుషోత్తమః ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్నారాధితేసగంధకారాదౌప్రజాపతిః ॥ తమారాధ్యాచ్యుతంవృద్ధిః ప్రజానాంహాభవిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యేవముక్తానైపుత్రాఃపిత్రాప్రాచేతసాదశః ॥ మగ్నాఃపయోధినలితేతపశ్యేరుస్సమాహితాః ॥ ౧౮ ॥ దశవక్త్రసహస్రాణిన్యస్తచిత్రాజగత్పతా ॥ నారాయణేమునిశ్రేష్ఠసవలోకపరాయణే ॥ ౧౯ ॥ తత్రైవతేస్థితాదేవమేకాగ్రమసోహరిమ్ ॥ తుష్టువుర్వస్త్రుతఃకామాంస్తోష్టురిష్టాప్రయచ్ఛతి ॥ ౨౦ ॥ మైత్రేయః ॥ స్తవంప్రచేతసోవిష్టోస్సముద్రాంభసియంస్థితాః ॥ చశ్రుస్తంమమునిశ్రేష్ఠమపుణ్యంవక్త్రమహాసి ॥ ౨౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ శృణుమైత్రేయగోవిందంయథాపూర్వంప్రచేతసః ॥ తుష్టువుస్త్రస్త్రయ్యాభూతాస్సముద్రసలిలేతయాః ॥ ౨౨ ॥ ప్రచేతసః ॥ సతాస్మైసర్వవచసాంవ్రతిష్ఠాయత్రశాశ్వ

తాంపరిశీతవానిత్యధః - తమసఃపారెతానితాతమహీపతేరిత్యస్య త్రైదేవసంబంధః ॥ ౫ ॥ సవణేతి ॥ సవణాదశప్రచేతసః అధత్త అసూయత ॥ ౬ ॥ అపృథగీతి ॥ అపృథగ్ధర్మచరణాస్తమానధర్మాచారిణః - ఏతచ్చతేషాంవక్ష్యమాణైకభార్యాయం సంభావయితుముక్తం - సముద్రసలిలేతయాః తత్రనిష్ఠైమగ్నాస్సంతః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మణేతి ॥ తేత్యయాప్రజాస్సంవధానీయా ఇత్యాదిష్టోస్మై ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ధర్మమితి ॥ అన్విచ్ఛతాంధర్మాధ్వనంతరంమోక్షమపీచ్ఛతాం ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్నితి ॥ యస్మిన్నారాధితేయమారాధ్యత్యధః ॥ ౧౭ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రచేతస ఏవప్రాచేతసః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్తవమితి ॥ ప్రచేతసః - యంస్తవంపశ్రుతంవక్త్రమహాసి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ శ్రీ ॥ జగద్బ్రహ్మయానత్యాదిత్రయావతయంతతః ॥ శుద్ధరూపప్రణామేనభ్య

౧౨ శ్రీనిష్ఠువు రాణి - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - చతుర్థాశ్వాసః.

జాతంవచసాం - నతుప్రధానతయావాచ్యం - యథాగుణకాత్యాదికం || ౨౩ || జ్యోతిరితి || జ్యోతిః అప్రాకృతజ్యోతిః
మయిహాపం - ఆద్యంతంభవం || శ్రు || తమేనభాంతమిత్యాదిశ్రుతేః - అనౌపన్యం ఉపమైవ బోధన్యంతద్రహి
తం - అణుసూక్ష్మం - అనంతమపారవత్ దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితం || ౨౪ || భుజ్యత ఇతి || బీజభూతస్సమస్తస్యేతవపా
తః - బీజభూతః పృష్ట్యేవధిద్వారా || ౨౫ || య ఇతి || ఘనః ఉష్ణమాతపః - శీతంహిమం || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || పంచధేతి ||
పంచధాప్రాణాదిరూపేణ - చెష్టాం ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవ్యాయామరససమాధానోచ్ఛారణాత్తి కాం - ఆకాశయోనిః
ఆకాశాద్ధివాయుః || ౩౧ || ౩౨ || సమస్తేతి || స్థానమాలంబనం || ౩౩ || గృహ్లాంతితి || విషయః క్షురాక్షరః - క్షరంచక్షుః - ని
గత్యవిషయగ్రహణాత్ - అక్షరం శ్రోత్రాది || ౩౪ || గృహీతానితి || గృహీతానాం బాహ్యేంద్రియైః స్పృష్టనాత్త
జ్ఞానవిషయాకరోతి - అంతఃకరణభూతాయ మమోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాత్త నే || ౩౫ || యస్మిన్నితి || యస్మిన్ స

తీ | తమాద్యంతమశేషస్య జగతః పరమం ప్రభుమ్ || ౨౩ || జ్యోతిరాద్యమనౌపన్య మణ్వనంతమపార
వత్ | యోనిభూతమశేషస్య స్థావరస్యచరస్యచ || ౨౪ || యస్యాహః ప్రథమం యావ మరూపస్యతతో
నిశా | సంధ్యావరమేవస్య తస్మై కాలాత్మ నేనమః || ౨౫ || భుజ్యతేనాదినందేవైః పితృభిశ్చసుధాత్మ
కః | జీవభూతస్సమస్తస్య తస్మై సోమాత్మ నేనమః || ౨౬ || యస్తమోహంతి తీవ్రాత్మాప్రభాభిభావ
యన్నభః | ఘనః శీతాంభసాంయోనిస్తస్మై సూర్యాత్మ నేనమః || ౨౭ || కాతన్యవాన్యోనిభిభావ
జగదేతదశేషతః | శబ్దాదినంశ్రయోవ్యాపీతస్తై భూమ్యాత్మ నేనమః || ౨౮ || యద్యోనిరూపం జగతాం
బీజరూపంచదేహినామ్ | తత్తోయగుపమిశస్యసమామోహరిమేధసః || ౨౯ || యోముఖం సర్వదేవా
నాం హవ్యభుక్తవ్యభుక్తథా | పితౄణాంచనమస్తస్మై విష్ణవేపావకాత్మ నే || ౩౦ || పంచధావస్థితోదే
హేయశ్చైష్టాంకురుతేనిశమ్ | ఆకాశయోనిర్భగవాంస్తస్మై వాయ్వాత్మ నేనమః || ౩౧ || అవకాశమశే
షాణాంభూతానాయః ప్రయచ్ఛతి | అనంతమూర్తిమాశుద్ధస్తస్మై వ్యోమాత్మ నేనమః || ౩౨ || సమ
స్తైంద్రియవర్గస్యయస్తథాస్థానముత్తమమ్ | తస్మై శబ్దాదిరూపాయనమః కృష్ణాయవేధనే || ౩౩ || గృ
హ్లాంతివిషయాన్నిత్య మింద్రియాత్మాక్షురాక్షరః | యస్తస్మై జ్ఞానమూలాయనతాన్త న హరిమేధనే ||
౩౪ || గృహీతానింద్రియైరథానాత్మ నేయః ప్రయచ్ఛతి | అంతఃకరణభూతాయతస్మై విశ్వాత్మ నేన
మః || ౩౫ || యస్మిన్ననంతేనకలంవిశ్వంయస్తాత్తథోద్ధతమ్ | లయస్థానంచయస్తస్మై నమః ప్రకృతిధమి

ప్రోక్షింతుః ప్రచేతసామ్ | తత్ప్రథమం జగత్కరణతయా ప్రణమంతి నతాస్మై సత్త్వాదిద్వాభ్యాం | నతాస్మై సతి || ప్ర
తిస్థాతాత్పర్యమిత్యర్థః - ఆద్యంతంకరోతీత్యాద్యంతం - అత ఏవ పరమంచ ప్రభువః || ౨౩ || ప్రధానశంకాంవ్యా
వతయతి || జ్యోతిరితి || అనౌపన్యం సూర్యాద్యుపమానశూన్యం చిద్రూపమిత్యర్థః - అణునాడీ ప్రచారచాతుర్య
వత్ - అనంతనిభేదం - అపారవదవధిశూన్యం || ౨౪ || కాలరూపేణ ప్రణమంతి - యస్యాహరితి || ౨౫ || విశ్వరూ
పేణ ప్రణమంతి - భుజ్యత ఇత్యాదిదేశభిః || భుజ్యత ఇతి || జీవభూతః జీవనరూపః || ౨౬ || య ఇతి || ఘనః స్థావశ్శీతంచ
అంభశ్చతేహం యోనిః కారణం || ౨౭ || కాతన్యవానితి || శబ్దాదీనాంపంచానా మపిగుణానాం సంశ్రయః || ౨౮ || య
దితి || యోనిరూపం శీతరూపేణ - బీజరూపం శుక్లరూపేణ || ౨౯ || య ఇతి || యోహవ్యభుగైవానాంముఖం - కవ్య
భుక్పితౄణాంచముఖం || ౩౦ || పంచధేతి || పంచధాప్రాణాదిరూపేణ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ప్రథానరూ
పేణ ప్రణమంతి || యస్మిన్నితి || యస్మిన్ననంతేవిశ్వం తిష్ఠతి - ప్రకృతేధమాశుత్వాదయోగుణాస్సంత్యస్యేతి ప్రకృ

కలం - తిష్ఠతీతిశేషః - ప్రకృతిధర్మశే - ప్రకృతిరూపవత్ ॥ ౩౬ ॥ పురుషరూపమాహ ॥ శుద్ధ ఇతి ॥ ౩౭ ॥ ముక్తస్వరూపమాహ ॥ అవికారమితి ॥ బద్ధస్య జ్ఞానసంకోచ వికాసరూపో వికారో స్థిత ద్రుహితత్వ మవికారత్వం - నిరంజనం ప్రకృతిసంబంధరహితం - పతంబ్రహ్మేతి ప్రధానాద్యపేక్షయా - పద్యత ఇతిపదం - పరమత్వం స్వరాత్త్వం ॥ ౩౮ ॥ అహంకారాదిముక్తపర్యంతరూపవతః పరస్యస్వరూపమాహ ॥ అదీ ఘాతి ॥ అనైవ్యక్తావ్యక్తబద్ధముక్తైభ్యో వ్యావృత్తిః - ధాయాకాంతిః - అతస్సంధిరవయవం - అసక్తం అప్రతిహతం ॥ ౩౯ ॥ అనాకాశమితి ॥ అనాకాశం వివరహితం ॥ ౪౦ ॥ అనామేతి ॥ అనుఖం అన్నపానాదిజన్యసుఖరహితం - అభయమిత్యాదినా బద్ధాదాస్యవృత్తిః ॥ ౪౧ ॥ అరజ ఇతి ॥ అప్లుతం యదసంవృతమితిచ సారః - ప్లుతంగణః తద్రహితం - పూర్వాపరే వస్తునినస్త్యతస్య నిత్యత్వాత్ - పరమం అక్షరం స్వరూపమితిశేషః ॥ ౪౨ ॥ పరమితి ॥ పరమేతిత్వగుణవదితిచ సారః - పరమేతిత్వగుణవదితి ముక్తవ్యావృత్తిః - అసంశ్రయమితి నిత్యవ్యావృత్తిః - సర్వాభూతం సర్వాత్మభూతం ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్లో ౩౬ ॥ శుద్ధస్థంలక్ష్మ్యతే భ్రాంత్యాగుణవాసవయోగుణః ॥ తమాత్మరూపిణం దేవం న తాస్త్వపురుషోత్తమమ్ ॥ ౩౭ ॥ అవికారమజంశుద్ధం నిగుణం యన్నిరంజనమ్ ॥ న తాస్త్వనృతస్వరంబ్రహ్మవిష్ణోర్వత్పరమంపదమ్ ॥ ౩౮ ॥ అదీ ఘాతాస్తస్వమస్థూలమనన్దుశ్యామలోహితమ్ ॥ అస్నేహచ్ఛాయామతనుమసక్తమశరీరిణమ్ ॥ ౩౯ ॥ అనాకాశమసంస్పృశమగంధమరసంచయత్ ॥ అచక్షుశ్రోత్రమచలమవాక్మాణిమమానసమ్ ॥ ౪౦ ॥ అనామగౌత్రమనుఖమతేజస్కమహేతుకమ్ ॥ అభయం భ్రాంతిరహితమనిద్రమజరామరమ్ ॥ ౪౧ ॥ అరజోశబ్దమమృతమప్లవం యదసంవృతమ్ ॥ పూర్వాపరేన వైయస్థితద్విష్ణోః పరమంచపదమ్ ॥ ౪౨ ॥ పరమితిత్వగుణవత్పరమభూతమసంశ్రయమ్ ॥ న తాస్త్వనృతస్వరంబ్రహ్మవిష్ణోః హ్యేద్యగోచరంచయత్ ॥ ౪౩ ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ ఎవం ప్రచేతసో విష్ణుం స్తువంతస్తత్సమాధయః ॥ దశవషణహస్రాణితపశ్చైగుణహాణః ॥ ౪౪ ॥ తతః ప్రసన్నో భగవాన్ సైషామంతజాలెహరిః ॥ దదౌ దశణమున్నిద్రనీలోత్పలదళచ్ఛివిః ॥ ౪౫ ॥ పతత్రిరాజమాహాధమవలోక్య ప్రచేతసః ॥ ప్రణిపేతుర్గోభీతంభక్తిభారావనామితైః ॥ ౪౬ ॥ తతస్తానాహాభగవాన్ ప్రీయతామీప్సితోవరః ॥ ప్రసాదసుముఖోహంవోవరదస్సముపస్థితః ॥ ౪౭ ॥ తతస్తమూచుర్వరదం ప్రణివత్య ప్రచేతసః ॥ యథాపిత్రాసమాదిష్టం ప్రజానాం వృద్ధికారణమ్ ॥ ౪౮ ॥ సచాపి దేవస్తందత్వా యథాభిలషితంచరమ్ ॥ అంతర్ధానంజగమాశుతేదనిశ్చక్రముజలౌత్ ॥ ౪౯ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - ప్రథమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

తిథిమూలతస్మై ॥ ౩౬ ॥ పురుషరూపేణ ప్రణమంతి ॥ శుద్ధ ఇతి ॥ ౩౭ ॥ యస్యాహః ప్రథమం రూపమిత్యనైవ కాలరూపేణ - భుజ్యత ఇత్యాదినా వ్యక్తరూపేణ - యస్మిన్నిత్యనైవ ప్రధానరూపేణ - శుద్ధ ఇత్యనైవ పురుషరూపేణ - ఇత్యేవం సృష్ట్యాద్యుపయోగితత్తద్రూపవిభాగేన ప్రణమ్య - తతః పరం శుద్ధరూపం ప్రణమంతి - అవికారమిత్యాదిషడ్విధిః - అవికారమితి ॥ అవికారం అస్థిత్యాదివికారరహితం - అజంజన్మరహితం - శుద్ధం స్వభావత ఏవ నిగుణం - నిరంజనమౌచకమలశూన్యం ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ అనామేతి ॥ అనిద్రం నిరవద్యం ॥ ౪౧ ॥ అరజ ఇతి ॥ అస్థవంగతిశూన్యం - పూర్వాపరేదిక్కాలకృతే ॥ ౪౨ ॥ పరమితి ॥ పరం నిరుపాధికమపి - ఈశిత్వగుణవత్స్వాభావిక పశుజైశ్చర్యయంత్రం - మాయాయాసర్వభూతసపి అసంశ్రయం నిరాధారం - అతఏవ జహ్యోయాన్యశ్చగోచరంచంభవతి తం న తాస్త్వ ॥ ౪౩ ॥ ఎవమితి ॥ తస్మిన్నైవ సమాధిశ్చిత్తే కార్యం యేషాంతే తత్సమాధయః ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ఇతి శ్రీ ధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧౧.౨.౩.౪. ద్రుమతయమితి॥ రాజావృతాదీనాం॥౫॥ కోవమితి॥ యచ్ఛతనియమయత॥॥ రత్నభూతేతి॥
వాత్సేయావృక్షజా - భవిష్యత్ ఇయందశప్రచేతసాం పత్నీదక్షస్య మాతాశ భవిష్యతీత్యాదికం - జానతామ
యా - గోభిః రశ్మిభిః॥ ౭॥ మారిషేతి॥ నామ ప్రసిద్ధా - మారిషేషీ నామ్నా ప్రసిద్ధా - వృతాణామితి వృతాణాం సంబంధ
ధినీవాత్సేయానిమిత్తా॥౮॥౯॥ మమితి॥ మమచేతిమమదాహీత త్వాన్నమాం శేనసామ్యేన - శాంత్యాదిబహుళేన
మాతృగుణేన - యుష్మత్తేజస్సంభవేనాగ్నే యాంశేన - క్రూర్యశౌర్యా దిపితృగుణేనచయుక్తః - ప్రజాస్థంవధాయ
ష్యతి - సగంస్యాగ్నిహోమాత్మకత్వాత్॥౧౦॥ కన్యాయా ఆభిజాత్యజ్ఞాన్తాయతజ్జన్మాహంకురిత్యాదినా॥ ౧౧॥ ౧౨॥

శ్రీ పరాశరః॥ తపశ్చరతుస్పృథివీం ప్రచేతస్సుసహీరుహాః॥ అరత్యమాణామావప్రబుభూవాభప్ర
జాతయః॥౧॥ నాశకన్త రుతోవాతుంవృతంభుమభవ ద్దుమైః॥ దశవషణసహస్రాణినశేకుశ్చేష్టితం
ప్రజాః॥ ౨॥ తాదృష్ట్యాజలసి స్థాంతాస్సర్వైశ్చక్రధాః ప్రచేతసః॥ ముఖేభ్యో వాయుమగ్నించతేస్స
జ్జాతమన్యవః॥ ౩॥ ఉన్నూలానభతావృతౌకృత్యావాయురశోషయత్॥ తానగ్నిరదవద్ధోర
స్తదాభూద్దుమసంతుయః॥ ౪॥ ద్రుమతయమహోదృష్ట్యాకించిచ్ఛిష్టేముశాఖిను॥ ఉపగమ్యాబ్రవీ
దేనారాజాసోమః ప్రజాపతీ॥ ౫॥ కోవంయచ్ఛతరాజానశ్శృణుస్త్వంచవచోమమ॥ సంధానంవః
కరిష్యామిసహక్షితిరుహారహమ్॥ ౬॥ రత్నభూతాశకన్యేయంవాత్సేయీవరవణీనీ॥ భవిష్యజ్ఞా
నతాపూర్వంమయాగోభివినధితా॥ ౭॥ మారిషానామనామ్నేషావృతామితినిమిత్తా॥ భా
ర్యానోస్తుమహాభాగాఢ్రువంవంశవివర్ధినీ॥ ౮॥ యుష్మాకంతేజసోధేనమమచాధేనతేజసః॥ ఆ
స్యాముత్పన్నైతేదిద్వాదత్తోనామప్రజాపతిః॥౯॥ మహాంశేనచసంయుక్తాయుష్మత్తేజోమయేన
తై॥ తేజసాగ్నిసమోభూయః ప్రజాస్థంవధాయష్యతి॥ ౧౦॥ కంకునామమనిఃపూర్వమాసీద్వైరవి
దాంవరః॥ సురమ్యేగోమతీతీరేనతేపెపరమంతవః॥ ౧౧॥ తత్త్వోభాయసురేంద్రేణప్రమోచాఖ్యావ

తపఃఇతి॥ ప్రచేతస్సుతపశ్చరతుస్పృథివీం - తత్పితరీచనారదాత్తత్త్వజ్ఞానం ప్రాప్త్య రాజ్యంత్యక్త్వావనంగతే
సతీతిద్రష్టవ్యం - తదుక్తం॥౧॥ ప్రాచీనబహిఃపంజాతం కర్మకన్యా సక్తచేతసం॥ నారదోధ్యాత్తతత్త్వజ్ఞఃకృపా
ఘఃప్రత్యభోధయదిత్యాదినాపురంజనాఖ్యానేన - అరత్యమాణాంపుథివీంకర్మకన్యా భావాన్తహీరుహా ఆవప్ర
అవృతవంతః॥ ౧౧.౨.౩॥ వాయోరగ్నేస్సప్తిప్రయోజనమాహ॥ ఉన్నూలానితి॥౪॥ ద్రుమతయమితి॥ సోమోవృతా
ధివః - ప్రజాపతీనిత్యనేనకందమూలఫలాదిభిఃప్రజావృద్ధికారణానాంవృతాణాందాహః - ప్రజాపాలకానాంయుష్మా
కనునుచితమితిసోమోపాయః॥౫॥ కౌవమితి॥ కోవంయచ్ఛతరాజురమత॥ ౬॥ ఉపప్రదానేనసంధానంకరోతి॥ రత్న
భూతేతి॥ వాత్సేయావృక్షజా - భవిష్యజ్ఞానతాభవిష్యదియంయుష్మాకంపత్నీభవిష్యతి - అస్యాంచదత్తోజనిష్య
తే - తద్వంశేనచలోకంపూరయిష్యతీత్యాదిజానతా - మయా - గోభిస్తుభామయైరశ్మిభిః - సంవధితా॥౭॥ మారిషే
తి॥ నామ్నామారిషాఖ్యా - వృతాణామేషేతికన్యా - నామవీవంహీప్రసిద్ధా - నిమిత్తానిష్పన్నైత్యన్వయః॥ ౮॥ యు
ష్మాకమితి॥ యుష్మాకంతేజోమయస్య తీవ్రతేజసోధేనవ - శాంతై మణదీయైగౌణాభిస్సంవృద్ధత్వాదస్యాఃమమతేజ
సోధేన - దత్తోస్యాముత్పన్నైత్యే॥ ఏవంవ॥ మమితి॥ సామ్యేనమహాంశేన - యుష్మత్తేజోమయేనచాగ్నినా - సం
యుక్తఃఅగ్నిహోమాత్మకఃఅప్రభృహ్యేభూత్వా - ప్రజాస్థంవధాయష్యతీత్యర్థః॥౧౦॥ నచైవంశంకనీయందశానాంక
థమియమేకాభార్యా భవిష్యతీతి - యస్మాదియంకంఠోస్తపస్సంభూతేతి - వీర్యేణాస్య గర్భాసంభూతామహాప్రభా
వాచాయోనిజాతదైవీనతుమానుషీ - నహిబహూనామేకాప్సరస్సంభోగౌవిరుద్ధతే - విష్ణోఃప్రసాదాచ్చాస్యాబ
హవఃపతేయోనమాష్యంతీతవణయతస్యాఃజన్మాహ - కంకునామేత్యాదినాయుష్మత్పత్నీ సృపాత్మజా ఇశ్యం
తేన॥ ౧౧॥ తత్త్వోభాయేతి॥ తస్యత్వోభాయదిత్రవికారేణతపోనాశాయ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

౧౩| ౧౪| ౧౫| ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦| ౨౧| తస్యేతి|| శ్లో|| యాగారవంభయప్రేమసద్భావంపూర్వనాయకే|
నమంచత్యన్యచిత్తాపిసాక్షేయాదక్షిణాబుధైః || దక్షిణాయాభావోదాక్షిణ్యం - ప్రణయోయాచ్ఛా || ౨౨| ౨౩| ఏ
కదేతి|| ఉటజఃపర్ణశాలా|| ౨౪| ౨౫| తత ఇతి|| పరివృత్తంపరిణతం - సర్వధర్మజ్ఞైరిగతబహ్వాబ్జకృత్యవిస్తరణోపా
లంభః|| ౨౬| బహునామితి|| తవబహునాంవర్షాణాంగతానానతాం - అహఃపరిణామంగతమిత్వే తత్కృత్యవి

రాష్ట్రరాః|| ప్రయక్తాయోభయామానతమృషింసాశుచిస్తా|| ౧౨| యోభితస్తతయాసాధాంవర్షా
ణానుభికంశతమ్|| అతిష్ఠన్తంనరద్రోణ్యావిషయానక్తమానసః|| ౧౩| సాతంప్రాహమహాభాగగం
తుమిచ్ఛాన్యహంవివమ్|| ప్రసాదసుముఖోబ్రహ్మన్మనుజ్ఞాందాతుమహాసి|| ౧౪| తయైరముక్తస్స
మునిస్తస్యామానక్తమానసః|| దినానికతివిద్భద్రైః స్థీయతామిత్యభావత|| ౧౫| ఏవముక్తాతస్తైర
సాగ్రంవర్షశతంపునః|| బుభుజేవిషయాంస్తస్మితేనసాధాంమహాత్మనా|| ౧౬| అనుజ్ఞాందేహిభగ
వన్ప్రజామిత్రిదశాలయమ్|| ఉక్తస్తయేతిసపున్తస్థియతామిత్యభావత|| ౧౭| పునగలేవర్షశ
తేసాధికసాశుభాననా|| యామిత్యాహవిషంబ్రహ్మప్రణయోత్సేతకోభనమ్|| ౧౮| ఉక్తస్తయై
వసమునిరుపగృహ్యాయితేక్షణమ్|| ప్రాహాస్యతాంతుణంసుభ్రుచిరకాలంగమిష్యసి|| ౧౯| తచ్ఛాప
భీతాసుశ్రోణేనహతేనర్షిణాపునః|| శతద్వయంకించిదూనంవర్షాణామన్వతిదృత|| ౨౦| గమనాయ
మహాభాగోదేవరాజనికతనమ్|| ప్రోక్తఃప్రోక్తస్తయాతన్వాన్యస్థీయతామిత్యభావత|| ౨౧| తస్యవాప
భయాద్భీతాదాక్షిణ్యేనదక్షిణా|| ప్రోక్తాప్రణయభంగాతివేదినిజహామునిమ్|| ౨౨| తయాచర
మతస్తస్యమహాషేస్తదహనిశమ్|| నవంనవమభాత్వై మమన్తథావిష్టచేతసః|| ౨౩| ఏకదాత్వర్ధ
యాయుక్తానిశ్చక్రామోటజాన్తునిః|| నిస్త్రామంతంవకుత్రేతిగమ్యతేప్రాహసాశుభా|| ౨౪| ఇ
త్యుక్తస్సతయాప్రాహపరివృత్తమహాశుభే|| సంధ్యోపాస్తింకరిష్యామిక్రియాలోపాన్యథాభ
వేత్|| ౨౫| తతఃప్రహస్యసుదతీసాతంప్రాహమహామునిమ్|| కిమద్యసర్వధర్మజ్ఞపరివృత్తమహ
స్తవ|| ౨౬| బహునాంవిప్రవర్షాణాంపరిణామమహస్తవ|| గతమేతన్నకురుతేవిస్తయంకస్యకథ్య

ఉక్త ఇతి|| ఉపగృహ్యప్రాహేత్యనైనసంభోగాతిరేకాదనురాగాతిరేకందశాయతి - చిరకాలంగమిష్యసిగతాన
తీశీఘ్రంనాగమిష్యసీత్యథాః - అనైనబహుతపోనాశకత్వైద్యప్రైపిస్త్రీయః - తల్లాలనవశీకృతస్య బ్రాహ్మణస్య
స్త్రీవిషయచ్ఛాదుస్త్యజైతిభావః|| ౧౯| తచ్ఛాపభీతేతి|| అన్వతిష్ఠత అనంతరమతిష్ఠదిత్యథాః|| ౨౦| గమనాయ
తి|| దేవరాజనికతనంప్రతిగమనాయ|| ౨౧| తస్యేతి|| దక్షిణేతి|| శ్లో|| యాగారవంభయంప్రేమసద్భావంపూర్వ
నాయకే|| నమంచత్యన్యచిత్తాపిసాక్షేయాదక్షిణాబుధైరితి - తస్యాః భావోదాక్షిణ్యంలేన|| ౨౨| ౨౩| ఏకదేతి|| ఉ
టజాత్పర్ణశాలాయాః|| ౨౪| ఇతితి|| పరివృత్తమత్యాసన్మంజాతం|| ౨౫| తత ఇతి|| విస్తయేనప్రహస్య - సర్వధర్మ
జ్ఞైరిసోపాలంభంసంబోధనం - అద్యతనాహః పరివృత్తంకిమితి|| ౨౬| స్వలీలామూఢంబ్రాహ్మణంవిచింత్య - ప్రైణ
స్యవచః|| అన్యేపామతివిస్తయకరమిత్యపిన్వగతమనుభూయ - మునివచసోవిస్తయహేతుంస్వయమేవస్ఫుటయిష్యతి||
బహునామితి|| ఏతద్బహుభివర్షాః పరిణామంగతం - తనాతిదిఘ్నామహఃకస్యవిస్తయంనకురుతే - తదిదంకథ్య

స్త్రయంనకురుతే - ఇదంకథ్యతాం॥౨౭॥౨౮॥ ఇయమితి॥ సద్భాష్యఃసత్యం॥ ౨౯॥౩౦॥ తత ఇతి॥ కఃకియా॥ ౩౧॥౩౨॥ ౩౩॥ వదిష్యామితి॥ మాగాణసువతినారాగకృతముత్పత్త్యంత్యై హిత్యా వివేకాత్ స్వభూమానుసంధిత్వయావ రిహాసాన్తహాణి॥ ౩౪॥౩౫॥ తపాంసీతి॥ హతంబ్రహ్మవిస్తృతోవేదః॥౩౬॥ ఊమితి॥ శ్లో॥ అశనామాపిపాసెవ శోకమోహాజరామృతే - యుగళః ప్రాణభీదేహధర్మానైహిషధూమాయ ఇతి - ఆత్మజయఃమనోనియమః - ఆత్రేతికరణంప్రప్తవ్యం - ఏషాబ్రహ్మవిషయామతిః॥౩౭॥ ప్రతానీతి॥ వేదవేద్యంబ్రహ్మతత్ప్రప్తికారణాని॥౩౮॥ వినిద్యేతి॥ ఆత్మనామనసా॥౩౯॥ గచ్ఛేతి॥ భావచ్ఛేపైఃభావాభ్యైశ్చేష్టితైర్విలాసాద్యైః॥ ౪౦॥ నేతి॥ సప్రవదానిసహగచ్ఛతాంసతాంమైత్రం - కింపునశ్చిరకాలంత్యయాసహవాషితస్యమమ్॥ ౪౧॥ ౪౨॥ యయేతి॥ మోహ

తామ్ ॥ ౨౭ ॥ కండురువావ ॥ ప్రాతస్తద్వమాగతాభద్రేనదీతీరమిదంశుభమ్॥ మయాన్యష్టాదతన్వంగీప్రవిష్టాచమమాశ్రమమ్॥ ౨౮ ॥ ఇయంహివర్తతేసంధ్యాపరిణామమహూగతమ్॥ అపహాసఃకిమర్థోయంసద్భాష్యఃకథ్యతాంమమ్॥ ౨౯ ॥ ప్రశ్నోచా॥ ప్రత్యుపస్యాగతాబ్రహ్మకానత్యమేతన్నతన్నప్రపాతద్వద్వతస్యకాలస్యగతాస్యబ్రహ్మతానితే ॥ ౩౦ ॥ సోమః॥ తతస్ససాధ్యసోవిప్రస్తాంపుచ్చాయితేక్షణమ్॥ కథ్యరాంభీరుకఃకాలస్తద్వయామేరమతస్సహ॥౩౧॥ ప్రశ్నోచా॥ సప్రాత్రాణ్యతీతానినవవర్షతానిచ॥ మాసాశ్చక్షురైవాన్యత్సమతీతందినత్రయమ్॥ ౩౨॥ కండుః॥ సత్యంభీరువదస్తైర్వతర్పరిహోధవాసుభేదిసమేకమహంమస్యేష్యయాసాధామిహస్థితమ్॥౩౩॥ ప్రశ్నోచా॥ వదిష్యామ్యస్తతంబ్రహ్మకథమత్రతవాంతికైవిశేషేణాన్యభవతాపృష్టమాగాణసువతినా॥౩౪॥ సోమః॥ నిశమ్యతద్వచస్తథ్యంసమునిస్పూజనందనాః॥ ధిగిక్తామిత్యతీవేత్థంనినిదాన్తానమాత్మనా॥ ౩౫॥ మునిః॥ తపాంసినస్తానిహతంబ్రహ్మబ్రహ్మవిదాంధనమ్॥ హృతోవివేకఃకేనాపియోషిస్తోహాయనిమిత్తా॥ ౩౬॥ ఊమిషట్కూతిగంబ్రహ్మజ్ఞేయమాత్మజనూనమే॥ మతిరేషాహృతామేనధిక్తంకామంమహాగ్రహమ్॥ ౩౭ ॥ ప్రతానివేదవేద్యాప్రకారణాన్యభిలానిచ॥ నరకగ్రామమాగేణసంగేనావహృతానిమే॥ ౩౮॥ వినిద్యేత్థంసథమజ్ఞస్త్వయమాత్మానమాత్మనా॥ తామపురసమాసీనామిదంవచనమబ్రవీత్॥ ౩౯॥ గచ్ఛపాపేయథాకామంయత్కార్యం తత్కర్తృతంత్యయా॥ దేవరాజస్యనుత్తీభంకుర్వంత్యాభావచ్ఛేపైః॥౪౦॥ సత్వాంకరోమ్యహంభన్తక్రోధతీవ్రేణవహ్నినా॥ సతాంసప్రవదంమైత్రంఉపితోహంత్యయాసహ॥ ౪౧ ॥ అథచాతవదోషః కఃకింవాకుస్యామ్యహంతవ॥ మమైవదోషోతితరాంయేనాహమజితేంద్రియః॥ ౪౨ ॥ యయాశక్రప్రి

తాం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఇయమితి॥ సద్భాష్యఃపరమాథణః॥ ౨౯ ॥ ప్రత్యుపసీతి॥ తద్వదేకదినవద్వతస్యకాలస్యాబ్రహ్మతానిగతాని॥ ౩౦॥ తత ఇతి॥ తతఃథర్మలోపాపరాధేనససాధ్యసోవిప్రస్తాంపుచ్చతన్న - కఃకాలఃకియానేవగతఃకాలః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ సత్యమితి॥ ఇహస్థితమత్రస్థితం॥ ౩౩ ॥ వదిష్యామితి॥ ఏతావంతంకాలమతివిప్రంభాహాసతీకథమద్యాన్యతంవదిష్యామి - అద్యభవతాకమలోపశంకావ్యాకులేనపునస్త్వమాగాణసువతినాపృష్టాసతీ॥ ౩౪ ॥ నిశేమ్యేతి॥ ధిగిక్తామితిగహాణ్యాంధిగిత్యన్వయః - తద్యోగేద్వితీయా॥ ౩౫ ॥ తపాంసీతి॥ బ్రహ్మవిదాంవేదజ్ఞానాం - తవఏవధనంధమమహతంనష్టం॥ ౩౬ ॥ ఊమిషట్కూతిగమితి॥ శ్లో॥ యుత్తప్తైర్బ్రహ్మలోభమోహాచజరామృత్యుషధూమాయ ఇత్యేవంప్రాక్తంయమామిషట్కూతదతిక్రమ్యస్థితంబ్రహ్మ - మయామనోజయేనజ్ఞేయమిత్యేవంకృతైషామతిర్యేంహృతా - తంధిక్॥౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ గచ్ఛేతి॥ ప్రేమభావగచ్ఛేష్టితైర్భూతభంగాదిభిర్మమన్తీభంకువర్ణంత్యాత్వయా - దేవరాజస్యయత్కార్యం తత్కర్తృతమిత్యన్వయః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨ ॥ అజితేంద్రి

మంజూహంమోహనపంజరంమోహభాజనభూతాం జుగ్మప్రతాంత్యాంధిగిత్వస్వయః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥
 ౪౮॥ ౪౯॥ వృక్షేతి॥ వృక్షేణామగ్రంపల్లవానిసంపదభావః॥ ౫౦॥ ౫౧॥ అథమారిషాజన్మానుషయక్రమపితృసంగాత్
 స్వమగ్రం ప్రాయశ్చిత్తాదిహపంభగవత్స్తోత్రాదికంకంఠువరితశేషమాఖ్యాతి॥ సచాపీతి॥ ౫౨॥ తత్రేతి॥ బ్ర
 హ్మపారమయంబ్రహ్మపారస్వరూపం॥ ౫౩॥ ౫౪॥ పారంపరమితి॥ పారంపరంసంసారాధ్వనఃపరంపారం అంతః॥
 శ్రు॥ సోధ్వనఃపారమాప్నోతి - యమధ్వనఃపారముశంతియోగినభిశ్రుతిపురాణాభ్యాం - యద్వా - పరంపరయా
 గురుసంప్రదాయావిచ్ఛేదేన ఉపదేశ్యంరహస్యంవస్తు - యథాచాందోగ్యే - తద్దేతద్భ్రంహ్యేప్రజాపతయ ఉచా
 ప - ప్రజాపతిమూనవే - మనుఃప్రజాభ్యుత్థి - ఎవంపరంపరాప్రాప్తమిమంరాజుషయోవిదురితిచ - అపారపా

యాధిన్యాకృతోమత్రపసోవ్యయః॥ త్వయాధిక్తా వంహమోహమంజూహంసుజగుప్సితామ్॥ ౪౩
 సోమః॥ యావదిత్థంసవిప్రపిప్రాంబ్రవీతిసుమధ్యమామ్॥ తావద్దశేష్వే దజలాపాబభూవాతివేప
 భుః॥ ౪౪॥ ప్రవేపమానాంతదాన్వీన్నగాత్రలతాంతమ్॥ గచ్ఛగచ్ఛేతినక్రోధమవాచమునినత్త
 మః॥ ౪౫॥ సాతునిభాన్వితాతేనవినిష్క్రమ్యతదాశ్రమాత్॥ ఆకాశగామినీస్వేదంమమాజాత
 రుపల్లవైః॥ ౪౬॥ వృక్షేద్వృక్షంయయాబాలాతదగ్రుణపల్లవైః॥ నిర్మాజుమానాగాత్రాణి
 గళేష్వేదజలానివై॥ ౪౭॥ ఋషిణాయస్తదాగభస్తస్యాదేహసమాహితః॥ నిజగామసరో
 మాంబస్వేదరూపితదంతః॥ ౪౮॥ తంవృక్షేజగ్మహుగభామేకంబక్రేవమారుతః॥ మయాచా
 ప్యాయితోగోభి సుతథావవృధేశనైః॥ ౪౯॥ వృక్షేగ్రగభాసంభూతామారిషాభ్యావరాననా॥ తాం
 ప్రదాస్యంతిహేవృక్షైఃకోపవప్రశామ్యతామ్॥ ౫౦॥ కంఠోరపత్యమేవంసావృక్షేభ్యశ్చసముద్గతా
 మమాచత్యంతథావాయోః ప్రమోచాతనయాచసా॥ ౫౧॥ సచాపీభగవాంకంఠుఃక్షీణేతపనినత్త
 మః॥ పురుషోత్తమాఖ్యమద్రీశం విష్ణోరాయతనంయయా॥ ౫౨॥ తత్రేకాగ్రమతిభూత్యాచకారా
 రాధనంపారైః॥ బ్రహ్మపారమయంకుర్వజపమేకాగ్రమానసః॥ ఉధ్వబాహుమహాయోగీస్థి
 త్వాసోభూపనందనాః॥ ౫౩॥ ప్రచేతసఙ్గామః॥ బ్రహ్మపారంమునైశ్శ్రీశుమిచ్ఛామఃపరమంస్త
 వమ్॥ జపతాకంఠనాదేవ్రాయోనారాధ్యతకేశవః॥ ౫౪॥ సోమః॥ పారంపరంవిష్ణురపారపారఃపరః

యస్యాపి స్వస్య చిత్తతోభేదవాగమనంనిమిత్తమతస్తామేవపునభాత్సయతి॥ యయేతి॥ యయాత్వయా సంభో
 గాదిభిమేతపసోవ్యయఃకృతః - తాంత్యాం మహామోహస్య మంజూహం పెటికాభూతాంధిగిత్వస్వయః॥ ౪౩॥ యా
 వదితి॥ గళంతిస్వేదజలాని ఘర్మ విందప్రాయస్యాస్న - అతిశయనవేపభుః కంఠోయస్యాస్న - తథాభూతాబభూ
 వ॥ ౪౪॥ ప్రవేపమానామితి॥ గాత్రమేవలతాకోమళత్వాదిగుణైః - స్వీన్నాస్వేదయంతాగాత్రలతాయస్యాస్తం॥
 ౪౫॥ దేవప్రియః తస్యాగభాసంభవంకంఠోస్సంభోగజంతద్గభాస్యచ యోవిద్వారం॥ నైవనిస్సరణమాగం స్వే
 దోద్గమముక్త్యా - తత్రన్యాయా వృక్షాదికన్యాత్వే హేతుమాహ - సాతునిభాన్వితాత్వాది పక్షిః॥ ౪౬॥ ౪౭॥
 ఋషిణేతి॥ సమాహిత స్వమ్యగాహితః నిష్క్రైః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ తహి యోగభ్రష్టస్య కస్యేయమిత్యనా
 దరం వారయితుంపునః కంఠోగ్మోగమాహ - సచాపీతి॥ సాధాత్వాభ్యాం॥ ౫౨॥ తత్రేతి॥ బ్రహ్మశబ్దే పారశబ్దే
 ప్రచురోయస్మింస్తంబ్రహ్మపారమయం - యద్వా - బ్రహ్మలోపేదస్యపారోవేదాంతస్తవయం తత్పరిణామభూ
 తం॥ ౫౩॥ బ్రహ్మపారమితి॥ ఆరాధ్యత ఆరాధితః॥ ౫౪॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ సంకీర్త్యతత్త్వంత్రిశ్లోకాప్రా
 ణానావృచతుర్థతః॥ బ్రహ్మపారస్తవేనైవంకంఠోస్తుష్టోచిరాధరిః॥ పారంపరమిత్యాదిత్రిభిశ్శ్లోకైర్విష్ణోస్త
 త్త్వంసంకీర్త్యచతుర్థేనరాగాదిదోషశమఃప్రాధ్యతే॥ పారంపరమితి॥ పారంపరం నిరతిశయమావృత్తిహ
 న్యంసంసారాధ్వనఃపారముపధినిష్ఠః॥ శ్రు॥ సోధ్వనఃపారమాప్నోతిదత్విష్ణోఃపరమంపదమితిశ్రుతే - తథాసచాపీ

౧౮ శ్రీనిమ్మపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - పంచదశోధ్యాయః.

రఃపారతీరకమనమాప్తావిధితోయద్వక్తుంనైవపార్యత ఇత్యాదౌశక్యా క్షేప్రయోగదర్శనాత్ లక్షణయా
పారఃశక్తిః - అపారపారఃఅనంతశక్తిరిత్యర్థః॥ శ్రు ॥ పరాస్యతక్తివివిధైవత్ప్రాయతఇత్యాదిశ్రుతేః - యద్వా-
పారంయస్యనాస్తిసఃఅపారపారః అపరిమితపరిమాణ ఇతివన్నిదేశః॥ శ్రు ॥ సతేవిష్ణోజాయమామోనజాతోదెవ
మహిమ్నఃపరమంతమాపేతిశ్రుతేః - అథవా - అపారస్యాసమాప్తస్యా పూర్ణస్య యజ్ఞాదికమణఃపారఃస్వసం
కీర్తనస్తరణాదినా పారయితా సమాపకః పూరకోవా ॥ శ్రు ॥ విష్ణువైయజ్ఞస్య దురిష్టం పాతీత్యాది - విదుఃకృష్ణం
బ్రహ్మణాస్తత్త్వతోయతేహంరాజన్సర్వయజ్ఞాస్సమాప్తాః - సర్వంకరోతీనిశ్చిద్రంనామసంకీర్ణంనంతవెత్త్యాదిచ-
ఫరఃపరేభ్యఃకారణత్వ నిరతిశయానందత్వా దినాపరేభ్యఃబ్రహ్మదిభ్యఃపరః - పరమాథర్వాపీబ్రహ్మదివన్నవిनाశీ
విగ్రహః అపితుసర్వశక్త్యాశ్రయపరమాథాదివ్య విగ్రహఃపరమప్రయోజనానందస్వరూపోవా - బ్రహ్మపారఃబ్ర
హ్మణఃప్రధానస్యపారః అవసానభూమిః - ఆపోలింగవృత్తయః - యద్వాసబ్రహ్మణఃసవేదానై వదికాన్పాలయతీ
తిసబ్రహ్మపారఃరలయోరభేదః - పరపారభూతః ప్రధానాపేక్షయాపరస్సమష్టిపురుషఃతస్యపారభూతః - ప్రధాన
పుంసోరజయోఃకారణం - ఉభావేతాలీయతేపరమాత్మనీతిపదర్శనాత్ - యద్వాపరేహంపరస్తరభిన్నా నాంవస్తూ
నాంపారభూతః అనంతరకృత్సర్వాదాభూతః॥ శ్రు ॥ ఏవసేతువిధరణ ఇతిశ్రుతేః - పరఃపరాణాంపరేభ్యోముక్తై
భ్యఃజగద్యోనిత్వశేషిత్యాదిభ్యఃపరః - పారపారఃసర్వ పారభూతఃకాలఃసస్యాపిపారః అవసానభూమిః - కాలంసప
చతఇతి - యద్వా పారాణాంపూరకాణాంవ్యోమాదివిభుద్రవ్యాణాంపారఃపూరయితా - పృపాలనపూరణయోరి
తిధాతోఃశీఘ్రతాత్పచాద్యచ్ ॥ శ్రు ॥ తేనెదంపూర్ణంపురుషేణసర్వమితి - అథవాపాలనాంపాలః - రలయోర
భేదః ॥ శ్రు ॥ ఏవహీదంసర్వంగూపాయతీతి - నహిపాలనసామర్థ్యముతేసర్వే శ్వరంహరిమితచ॥౫౫॥ సకారణమి
తి॥ కారణతస్తతఇతివ్యవర్థేతసిః - చరమకార్యస్యదేహాదేఃకారణంవిరాట్తస్య భూతానీత్యాదికాప్రకృత్యంతా

పరేభ్యఃపరమాథర్వాపీ | సబ్రహ్మపారఃపరపారభూతఃపరఃపరాణామపిపారపారః ॥ ౫౫ ॥

సకారణంకారణతస్తతోపితస్యాపిహేతుఃపరహేతుహేతుః | కార్యేషుచైవంపపాకమకర్తృరూపై

దురంతస్య సంసారాధ్వనఃపారత్వా దపాగోదుప్రాప్తఃపారోంతోయస్యసః - పారతీరకమనమాప్తావిధితాః -
తపోదీక్షణకాలేనప్రాప్యస్యాత్తత్రాహ - పరఃపరేభ్యఇతి - పరేభ్య ఆకాశాదిభ్యోపిపరః అనంతఇత్యర్థః॥
శ్రు ॥ మహతోమహీయానితిశ్రుతేః - అతఏవపరమాథర్వాపీసత్యరూపః - యద్వా - అథః ప్రయోజనంపరమపు
రుషాథః పరమానందస్సవసూపీమూర్తిమా - అయంపురుషోత్తమఇత్యర్థః - సన్మతస్యా దృష్టత్వేకథంపరమపు
రుషాథఃస్వయావతా కథంవాసోధ్వనఃపారమాప్నోతీతిశ్రుతిస్తత్రాహ - సబ్రహ్మపారఃబ్రహ్మ వేదస్తపోవాతత్స
హితాస్తస్మిష్టాస్సబ్రహ్మణస్తేహంపారఃప్రాప్తుంశక్యః - తత్కృత ఇత్యతలహ - పరపారభూతఃపరస్యానాత్మప్ర
పంచస్య పారభూతోవధిరూపః - తద్దేతుఃపరః పరాణామపీతి - ఆత్మాభ్యాపాదాత్మత్వే నప్రతీతానా మింద్రియాదీ
నాంపరః నిరుపాధిః పరమాత్మా ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రియభ్యఃపరాహ్యథా అథేభ్యశ్చ పరమిత్పుపక్రమ్యపురుషాన్న
పరంకింఛిత్వాకాష్టాసావరాగతిరితిశ్రుతేః - అయంభావః - గ్రామాదివగ్దత్యాతత్ప్రాప్తిఃదురంతంసారపారత్వాత్
అపారపారత్వాత్ అనంతత్వాచ్చ అజ్ఞేస్తునప్రాప్యేత - కింత్యజానతాం అతిదూరిభూతోపి తపోవిశుద్ధవితైవే
దోత్పన్నజ్ఞానైకృతానాత్మప్రపంచాపవాదతఃప్రాప్తుంశక్య ఇతి అత ఏవోపాధిపరిచ్ఛేదా భావాన్నిరంకుశాచిం
త్యపారమైశ్వర్యేణ - పారపారః - పారశ్చాసా పారశ్చేతిసమాసః - పృపాలనపూరణయోరితిధాతోః పారఇతిరూ
పం - స్వభక్తానాం పాలనాత్పరః ఆపేక్షితేవరైః పూరణంప పార ఇతి ద్వితీయ పార్థశబ్దస్యాథః - యద్వా -
పారాఃపాలకాః పూరకాశ్చయ ఇంద్రబ్రహ్మదయః తేహమపిపాలకః పూరకశ్చైత్యర్థః॥ ౫౫ ॥ తదేవంవిశుద్ధ
మాపేణస్తత్వాసావాత్మైవసస్తేతి ॥ సకారణమితి ॥ కారణత ఇతివ్యవర్థేతసిః - విష్ణుఃకారణస్యాపికారణం - త

కారణమాలాసవిష్ణుః - కారణత స్తతోపి - కారణమిత్యనుషంగః - భూతాని - తస్మాప్రహేతుః తన్నా త్రాణి - పరహేతు హేతుః - పరోహంకారః తద్ధేతుమహాతద్ధేతుః ప్రకృతిరితి - ఎవంమహదాదిదేహంతకార్యేషుచ మహదాదికార్యమాలాపిన ఏవేష్యథః - అనెనోపాదానత్వముక్తం - రక్షకత్వమాహ - సహేతి - సత్తిపదచ్ఛేదః - సఎవత త్తత్త్రియాహుపైస్తత్తత్త్వరూపైరాత్మీయైరిత్థంభూతస్వర్వ మవతి - హేతిప్రసిద్ధా - అథవా - సహకర్మభిఃకర్మసహితైస్తత్తత్త్వరూపైః॥ ౫౬॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మప్రభుఃపెదనివాహకః - సబ్రహ్మభూరితిపాతేబ్రహ్మణివేదేప్రతిపాద్యత్యేనావిభావతీత్యథః - బ్రహ్మసంవేదశ్చసః - సర్వభూతః అన్యదపివేదాంగాదిహాపంశబ్దజాతం సఎవ - ప్రకృతసజాతీయివిశేషపరామశీహిసర్వశబ్దః - శబ్దమూర్తిధరస్యై తదితిహివత్సృతి - బ్రహ్మ - ద్వైబ్రహ్మణీతివత్సృ మూలంజ్ఞానద్వయంతదప్యసా - యద్వా బ్రహ్మణివేదద్రష్టుఃవిరించస్య తత్ప్రజానాంవేదాథాస్తత్త్వాణాంమన్వాదీనాంచపతిః - పరస్వరూపమాహ - బ్రహ్మవ్యయమితి - బ్రహ్మవ్యయమితివపాతః - అన్యయత్వాదినాప్రధానాదస్వ్యపుష్టిః - అజత్వేనబద్ధాత్ - తస్యకర్మాధీనశరీరగ్రహణలక్షణజన్మవత్త్వాత్ - నిత్యమజమితిము

రశేషైరవతీహసవహ్॥ ౫౬॥ బ్రహ్మప్రభుబ్రహ్మససవభూతో బ్రహ్మప్రజానాంపతిరమ్యతో

స్వాపికారణమిత్యేవం చరాచరకారణం - బ్రహ్మాండమారభ్య మూలకారణపర్యంత కారణమాలాత్మకః - యథోక్తం బ్రహ్మస్తుతా॥ శ్లో॥ కారణంకారణస్వాపి తస్యకారణకారణమిత్యాది - కార్యేషుచైవమిత్యనెన ప్రకృతికార్య మహత్త్వత్వమారభ్య చరణకార్యపర్యంత కార్యమాలాన్త కౌవిష్ణురేవేత్యుక్తం - తదేవం సృష్టిక్రియాయాముపాదానకారణత్వేనచసావాత్మ్యముక్త్వా పాలనక్రియాయాం పాల్యకర్మ రూపతయా తత్తత్త్వతయాచసావాత్మ్యమాహ - సత్తి - హత్తినిపాతోపధారణాథః - సవిష్ణురెవకర్మరూపైఃపాలనీయైస్తత్పాలకైశ్చ కర్మరూపై రశేషైస్సృజీయైశుపలక్షితస్సక అవతి - యద్వా - అశేషైఃకర్మకర్మరూపైస్స హైవమితికర్మకర్మరూపమా లాంతరాత్మత్వాదేః - తత్రకర్మరీప్సితతమంకర్మేతికర్మః క్రియయాగ్రామగమనాదికరణికయాభావసాఖ్యియానుదీప్సితతమం తదేవముఖ్యంకర్మాత్రగృహ్యతే - గ్రామాదస్తుయాధాభ్యుక్తకర్మతైవ - సభావనాకర్మాతా - అత ఏవ ఆస్తేశేత ఇత్యాదిషు అకర్మాకేవస్విప్రత్యయాంశేభావనాప్రతీతిభావ్యం వినాభావాచ్చసుఖకామ అసీతస్వాస్థ్య కామశ్శయితేత్యాది ప్రయోగాచ్చాసనేన సుఖంభావయేదిత్యేవమాదివచనవ్యక్తానుభావేభావనాకర్మకేవముఖ్యపరమ్యతే - తదుక్తంభాష్యే॥ శ్లో॥ అస్మాదవపికత్రాకేభాభావ్యస్యైవహిభావనా అన్యత్రా శేషభావాత్తునతథాసాప్రకాశత ఇ॥ యద్యేవమకర్మాకేవస్వి భావ్యంస్యాత్ - కస్తహిసకర్మాకాకర్మా కయోభేద ఇత్యాక్షిప్యపరిహారశ్చే॥ శ్లో॥ సామోదవ్యభిచారేణ ధాత్వధోయత్రకర్మాభాక్ సకర్మాకస్స భాతుస్స్యాత్పారంపర్యేత్వకర్మాకఇతి॥ అతోత్రకర్మాకజ్జేనేప్సిత తమసుఖవాచివా మానుషానందమారభ్య బ్రహ్మనందపర్యంతపురుషార్థమాలారూపోవిష్ణురేవ - కర్మశబ్దేనతత్సాధకమానుషమనుష్యగంధవ దేవగంధవాదిసూపేణాత్మంతిక ప్రళయాఖ్యమహానందపురుషార్థసాధకీపి విష్ణురేవేత్యుక్తం - తదేవం కార్యకారణకర్మరూపైస్సృష్టిప్రళయక్రియా ప్రతియోగిభిస్తత్సంబంధి సావాత్మ్యముక్తం - తైరేవరూపైఃపాలనక్రియా ప్రతియోగిభిః తత్సంబంధి సావాత్మ్యమాహ - అశేషై రేతైరుపాయై స్యవిష్ణుస్సవహ్మవతీతి॥ ౫౭॥ సనుయదిశుద్ధం బ్రహ్మైవాసావిష్ణుస్తహింకథమశేషై రూపైరవతీత్యుచ్యతే - అథసవాత్మకస్తహింసవభావవికారప్రాప్తేః కుతోత్రశుద్ధతేత్యాశంక్యాహ॥ బ్రహ్మేతి॥ సవిష్ణుశుద్ధం బ్రహ్మైవసక సవభూతశ్చ - బ్రహ్మైవసవభూతానాం పతిశ్చపాలకః - సనుస్వరూపప్రమ్యత్యా - యతోసావమ్యతఃప్రసిద్ధః - అతస్సవిష్ణువ్యాపనశీలస్సవాత్మకోపిసన్నక్షురంధ్రువనిత్యమజమపక్షయాద్యైరసంగి అపక్షయవృద్ధిపరిణామసంగరహితంచ బ్రహ్మైవాదింత్యస్వాధీనమా

కృత్వాప్యవృత్తిః - తస్యకదావిజ్ఞన్తవత్త్వాత్ || ౫౭ || ఏవము క్రస్యబ్రహ్మగుణజాతస్య అనుక్రస్యచసౌలభ్యాదేః ఆ
చావతారేసామృత్యంసూతయకశపథంకరోతి || బ్రహ్మేక్షరమితి || అసావితిపురుషోద్దమాఖ్యా ద్రౌ పురస్థి నతం
పురుషోద్దమమజంభగవంతమంగుళ్యానిర్దిశ్యాహ || ౫౮ || ౫౯ || ఇయంచేతి || ఏతస్యాఃకథనైమమకార్యగౌరవంయ
త్సగౌరవం - వఃసుపుత్రత్వాదిఫలదం - కార్యంగౌరవమితి || పాతెయమ్మభిగౌరవంకథనవ్యమితి || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || భ
గవన్మితి || విఫలావైఫల్యమపుత్రత్వాది || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || వంశానామితి || సూతిఃసంతానః || ౬౯ || ౭౦ ||

సౌ | బ్రహ్మేక్షరనిత్యమజంసవిష్ణురవక్షయాద్యైరఖిలైరసంగి || ౫౭ || బ్రహ్మేక్షరమజంనిత్యం య
దాసౌపురుషోద్దమః | తదా రాగాదయోదోషాః ప్రయాంశుప్రశమంమమ || ౫౮ || సోమః || ఏతద్బ్ర
హ్మపరాఖ్యం వై సంస్తవంపరమంజవ || అవాపపరమాంసిద్ధింససమారాధ్యకేశవమ్ || ౫౯ || (ఇయం
స్తవంయఃపతతిశ్రుణుయాద్వాపినిత్యశః | సకామదోమైరఖిలైర్ముక్తకః ప్రాప్నోతివాంఛితమ్) ఇ
యంచమరిషాపూర్వమాసీద్ద్యాతాంబ్రవీమవః | కార్యగౌరవమేతస్యాఃకథనేఫలదాయవః || ౬౦ || అ
పుత్రాప్రాగ్మయవిష్ణుంమృతేభతరీనత్రమాః | భూపపత్నీ మహాభాగాతోషయామాసభక్తితః ||
౬౧ || తయాచారాధితోవిష్ణుః ప్రాహప్రత్యక్షతాంఽతః | వరంవృణోష్యేతిశుభాంసావప్రాహత్వ
వాంఛితమ్ || ౬౨ || భగవత్బాలవైధవ్యాద్వృధాజన్తాహమీదృశీ | మందభాగ్యాసముద్భూతావిఫ
లావజగత్పతే || ౬౩ || భవంతువతయశ్లాఘ్యఃమమజన్మనిజన్మని | త్వత్ప్రసాదాత్తథాపుత్రఃప్రజాప
తినమోస్తుమే || ౬౪ || భూపసంపత్సమాయుక్తాసర్వస్యప్రియదశేనా | అయోనిజావజాయేయంత్య
త్ప్రసాదాదధోక్షజ || ౬౫ || సోమః || తయైవముక్తోదేవేశోహృషీకేశఉవాచతామ్ | ప్రణామనమ్రా
ముత్థాప్యవరదస్సముపస్థితః || ౬౬ || దేవః || భవిష్యంతిమహావీర్యాఅన్యస్త్రిన్సేవజన్మని | ప్రఖ్యాతోదార
కర్మాణోభవత్యాఃపతయోదశః || ౬౭ || పుత్రంజనుమహత్త్వానమతివీగ్యపరాక్రమమ్ | ప్రజాపతిగు
ణైర్ముక్తంత్యమేషాన్సన్వినోభవే || ౬౮ || వంశానాంతస్యకర్తృత్వంజగత్సప్తైకభవిష్యతి | త్రైలో
క్యమఖిలా సూతిస్తస్యచాపూరయిష్యతి || ౬౯ || త్వంచాప్యయోనిజాసాధ్వీరూపాదార్యగుణాన్వితా |
మనఃప్రీతికరీన్హాణాంమత్ప్రసాదాద్భవిష్యసి || ౭౦ || ఇత్యుక్తాత్వంతర్దశేదేవస్తాంవిలోలవిలోచ

యయా సవాత్మతయాసవివతతే - అతోనాయం విరోధ ఇతిభావః || ౫౭ || ఉక్తంతత్వమనుస్మర్తవ్యదోషోపశ
మంప్రాథకయతే || బ్రహ్మేక్షరమితి || యదానిర్దిశ్యకారం బ్రహ్మైవాసౌపురుషోద్దమః - తదాతదనుస్మరణేనతత్ప్ర
సాదాత్తత్వరూపావిభావావృత్తి - మమరాగాదయః రాగ ఆదిః కారణం యేషాంక్రియాలోపయోగభంగాదిదో
షాణాంతే - సవదోషాఃప్రశమంప్రకషేణశమంప్రయాంతు || ౫౮ || ౫౯ || ఇదాసీదుస్యాబహుపతిత్వంభగవతై
వప్రసాదీకృతమితి - నాస్యాంయమ్మకంవాకచ్చిద్దోష ఇతివక్త్రుమాహ || ఇయంచేత్యాదినా || ఇయంచేతి || కార్యగౌర
వంసత్పుత్రలాభాఖ్యం - ఏతస్యాఃకథనైవ - పోయమ్మకంఫలదాయవంశవిస్తారాఖ్యఫలంభవిష్యతీత్యభావః || ౬౦
అపుత్రేతి || ప్రాక్ప్రథమజన్మనిభూపస్య పత్నీయం - తస్మైకభవేభతరీమృతేనతి - విష్ణుంతోషయామాసేత్యన్వ
యః || ౬౧ || ౬౨ || భగవన్మితి || వృధేనజన్మయస్యాస్సావృధాజన్తా - విఫలాఅపుత్రా || ౬౩ || భవంత్మితి || శ్లాఘ్యఃప్రఖ్యా
తకర్మాణః || ౬౪ || రూపేతి || రూపేజనంపదావసమానుక్తా || ౬౫ || తయోః || ప్రణామేనసమ్రాం - జన్మభేదేనతయా
బహుపతిప్రాథకనేకృతేపి - స్వభక్తానాంపునః పునజన్తా సహమానోవిష్ణురేకస్త్రిన్సేవజన్మనితంవరందదౌ || ౬౬ ||
తదాహదేవః || భవిష్యంతితి || అన్యస్త్రిన్సనంతర ఏవజన్మని || ౬౭ || ౬౮ || వంశానామితి || సూతిస్తంతః || ౬౯ || త్వం

౭౧|౭౨|౭౩| పత్తి|| సృష్ట్యర్థమిత్యస్య యః పూర్వం బ్రహ్మణోభవతి పూర్వోకేనాస్యయః|| ౭౪|౭౫| సస్య
ష్టైవి|| చరాచరాదిహుపాకాపుత్రాన్మనసాస్మష్టై|| ౭౬| దదావీతి|| పశ్చాద్వత్సమాజిహవ్యశ్వాదిపుత్రనాశా
మాధ్వం - కాలస్యనయనైగ్రహచారాదివిషయత్వేనస్వభ్రమజననజ్ఞాపనేనియక్తాః అశ్విన్యాదితారా|| ౭౭|౭౮
తతః|| పూర్వేషాం దత్తాత్పూర్వేషాం|| ౭౯|౮౦|౮౧| ఉత్పత్తిరీతి|| నిత్యః ప్రవాహనానాపేణ||౮౨| యుగేయుగ
తి|| యుజ్యంతేస్త్రిగ్రహాః ఏకస్థానం యాంతీతి పుత్రత్వైగ్రహాయుగం కల్ప ఇతి జ్యోతిష ప్రసిద్ధే శ్చ కల్ప మన్వంత
రరాదికాలోత్రయుగం - పురాణాంతరేదక్షస్య స్యామంభవేమన్వంతరేజాతస్య పునశ్చతుషేజన్మప్రసిద్ధే కల్ప

నామ్| సాచేయం మారిషాజాతాయుష్కర్షత్సృష్టాత్కజా|| ౭౧| శ్రీవరాశరః|| తతస్సోమస్య వచనా
జ్జగృహు సై ప్రచేతసః| సంహృత్యకోపం వృక్షేభ్యః పత్నీంధమేణ మారిషామ్|| ౭౨| దశభ్యస్తు ప్రచే
తోభ్యో మారిషాయాం ప్రజాపతిః| దక్షోజ్జేహవోభాగోయః పూర్వం బ్రహ్మణోభవత్|| ౭౩| సతుద
క్షోమహాభాగస్సృష్ట్యర్థం సుహవోమతే| పుత్రానుత్పదయామాస ప్రజాసృష్ట్యర్థమాత్మనః||
౭౪| అవరాంశ్చవరాంతై చ్చవద్విషదోభవశుష్పదః| ఆదేశం బ్రహ్మణః కుర్వన్ సృష్ట్యైవ సమస్థితః||
౭౫| సస్యష్టైవ ససాదక్షః పంచాశదస్యజత్ స్త్రియః|| ౭౬| దదాసదశధర్మాయ కాశ్యపాయ త్రయోద
శః| కాలస్యనయనైక్తాస్సప్రవింశతిమిందవే|| ౭౭| తానుదేవాస్తథాదైత్యానాగాగావస్తథాబ
గాః| గంధర్వాపురసశ్చైవ దానవాద్యాశ్చ జ్ఞైరే|| ౭౮| తతః ప్రభృతీమైత్రేయ ప్రజామైఘనసం
భవాః| సంకల్పాద్ధర్మనాత్ స్పృశాత్పూర్వేషామభవత్ ప్రజాః|| తపోవిశేషైస్సిద్ధానాంతవాత్యం
తతపస్వినామ్|| ౭౯| మైత్రేయః|| అంగుష్ఠార్దక్షిణార్దక్షః పూర్వం జాతశ్చ తోమయా| కథం ప్రా
చేతసోభూయస్స సంభూతోమహాఘనై|| ౮౦| ఏకమేనంశయో బ్రహ్మకసుమహాకృష్ణాదివర్తతే|| య
ద్దోహితశ్చ సోమస్య పునశ్చ పురతాంగతః|| ౮౧| శ్రీవరాశరః|| ఉత్పత్తిశ్చ నిరోధశ్చ నిత్యోభూతేషు
సత్రమ| ఋషయోత్ర నముహ్యంతి యాచాన్యేదివ్యచతుషః|| ౮౨| యుగేయుగభవంత్యేతేదతా
ద్యామునిసత్రమ| పునశ్చైవ నిరుధ్యంతే విద్వాంస్తత్ర నముహ్యంతి|| ౮౩| కానిష్ఠ్యంజేత్యర్థమి

చేతి|| సాక్ష్యవతిప్రతా|| ౭౦|౭౧|౭౨| దశభ్యః|| యః పూర్వం బ్రహ్మణః పుత్రోభవత్ సదక్షో మారిషాయాం
జ్జగే|| ౭౩| సత్తి|| సృష్ట్యర్థం ప్రాజాపత్యసృష్ట్యర్థ్యర్థం - అత్మనః ప్రజాసృష్ట్యర్థం సంతానార్థం|| ౭౪| అ
వరానితి|| అవరాన్నిచాన్వరాన్ శ్రేష్ఠాః - అవరాంశ్చవరాంతై చ్చేతి వాచకః|| ౭౫| పశ్చాత్ హర్యశ్వాదిపుత్రనా
శానంతరం స్త్రియః కన్యాసృష్టే మస్యజత్|| ౭౬| తాసాం మధ్యపంచాశత్కన్యానాం వివాహాకవంశాంశ్చ ప్రద
శనార్థముపకీపతి - దదావీతి|| కాలస్యనయనైపరివర్తనైక్తాః నియక్తాః కృత్రికా
ద్యాః - తదుక్తం|| శ్లో|| కృత్రికాదినితక్షత్రాణీందోః పత్నీస్త్రుభారతేతి|| ౭౭|౭౮| తతః|| తతః ప్రభృతి తతో
దత్తాత్పృథ్వీతి - దత్తాత్పూర్వేషాం సంకల్పాదిమాత్రాత్ప్రజా అభవత్ - యద్యపి ప్రాచేతసాద్దత్తాత్పూర్వ
మపి మైఘనసృష్టిరస్త్రివ - తథాపి జాహుశ్యాత్ప్రాయశ్చేతదువ్యత ఇత్యవిరోధః|| ౭౯|౮౦| ఏక ఇతి|| సోమమ
హితుమారిషాయాః పుత్రత్వాత్సోమస్య దోహితః పునశ్చ సప్రవింశతీకన్యా ఇందవేదదావీత్పుత్రే శ్వపురతాం చ
గతః|| అతపి సోమస్య సంశయ ఇత్యర్థః - యద్దోహితస్యేతి హేదక్షకన్యాయా మనసూయాయా మత్రే సోమసో
త్పత్తేదక్షస్య దోహిత్ర సోమస్తస్య దక్షశ్వపురతాం పునగతః కథమితి|| ౮౧| ఉత్పత్తిరీతి|| నిత్యః ప్రవాహ
నాపేణావిచ్ఛిన్నః|| ౮౨| యుగేయుగ ఇతి|| భవంతి సప్రబుద్ధమద్భవంతి - నిరుధ్యంతే సప్రబుద్ధీయంత ఇత్యర్థః -
యుగేయుగ ఇతి - యుజ్యంతే స్త్రిగ్రహా ఏకస్థానం యాన్యంతీతియగం అత్ర కల్ప మన్వంతరరాదిః కాలః|| ౮౩| స్యా

వాసిభృగ్వాదిప్రజేశ్వరాంతర్గతత్వాత్ ౮౩ | ౮౪ | ౮౫ | ౮౬ | ౮౭ | ౮౮ | ౮౯ | ౯౦ | ౯౧ | ౯౨ | ౯౩ |
ఉద్వేగమితి | యథాప్రతిహతాగతిర్యత్ర అప్రతిహతేతి పదచ్ఛేదః | ౯౪ | ౯౫ | ౯౬ | ౯౭ | ౯౮ | ౯౯ |

హంపూర్వంనాభూద్విజోత్తమః | తపసవగరియోభూత్ప్రభావశ్చైవవకారణమ్ | ౮౪ | మైత్రే
యః || దేవానాంహాసవానాంచగంధర్వోరగరక్షసామ్ | ఉత్పత్తింవిస్తరేణేహమమబ్రహ్మప్రకీర్తన
యః ౮౫ | శ్రీపరాశరః || ప్రజాస్మజైతివ్యాదిష్టఃపూర్వందక్షస్త్వయంభువా | యథాససజ్జభూతా
నితథాశృణుమహామతే | ౮౬ | మనసాత్వేవభూతానిపూర్వంగతోస్పృశతదా | దేవాన్మహీసగంధ
ర్వాససురాశన్నగాంస్తథా | ౮౭ | యదాస్యస్మజ్యమానస్యనవ్యవధంతతాఃప్రజాః | తతస్సంవిం
త్యసమునిఃస్పృష్టహేతోఃప్రజాపతిః | ౮౮ | మైథునైవైవధమేణసిస్మయుర్వివిధాఃప్రజాః | అసిక్ష్మీముష
యేమేఢవీరస్యప్రజాపతేః || సుతాంసుతపసా యుక్తాంసుమాతీ లోకధారణీమ్ | ౮౯ | అథపుత్రసహ
స్రాణివైరణ్యాంపంచవీర్యవాన్ | అసిక్ష్మాన్వింజనయామాససజ్జహేతోఃప్రజాపతిః | ౯౦ | తాన్
దృష్ట్వానారదోవిప్రసంవివధయిర్మాప్రజాః | సంగమ్యప్రియసంవాదోదేవమేరిదమబ్రవీత్ | ౯౧
హేహర్యశ్వా మహావీర్యాఃప్రజాయాయాంకరిష్యథ | ఉదృశోలక్యతేయత్నో భవతాంశ్రూయ
తామిదమ్ | ౯౨ | బాలిశాబతయాయంయేనాస్యాజానీథవైభువః | అంతహృద్వేమధశ్చైవవకథం
స్రత్యుకతైప్రజాః | ౯౩ | ఉద్వేగంతిర్యగధశ్చైవయథాప్రతిహతాగతిః | తథాకస్తాద్భువోనాంతం
సర్వేస్రత్యుకతాతిశాః | ౯౪ | తేతుతద్వచనంశ్రుత్వాప్రయాతాస్సర్వతోదిశమ్ | అద్యాపినివ
తంతేనముద్రే భృశవాపగాః | ౯౫ | హర్యశ్వేష్వధనష్టేషురక్షః ప్రాచైతసఃపునః | వైరిణ్యామథ
పుత్రాణాంసహస్రశుస్పృశత్ప్రభుః | ౯౬ | వివధయిషవస్తేతుశబలాశ్వాఃప్రజాఃపునః | పూర్వోక్తం
వచనంబ్రహ్మనారదేనప్రచోదితాః | ౯౭ | అన్యోన్యమూచుస్తేనర్వేసత్యమాహమహామునిః | బ్రా

యంభువమన్వంతరే జాతస్య దక్షస్య పునశ్చాయుషమన్వంతరే ప్రచేతోభ్యోజస్తప్రసిద్ధేః - నచాత్యంతకనిష్ఠస్యశ్వ
శురత్వే పూజ్యపూజావ్యతిక్రమ ఆశంకనీయ ఇత్యాహ || కానిష్ఠ్యమితి || గరియోగురుతరం తపశ్చప్రభావశ్చ జ్యేష్ఠ
కారణ మభూత్ - నతువయోమాత్రమిత్యర్థః | ౮౪ | దక్షస్పృష్టింవిస్తరేణ జిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి || దేవానామితి || ఇహా
స్త్రిప్రాచైతసేదయేయా దేవాదీనాముత్పత్తిః తాంవిస్తరేణ ప్రకీర్తయేత్యర్థః | ౮౫ | ౮౬ | ౮౭ | ౮౮ | ౮౯ | ౯౦ |
తానితి || ప్రజాస్మగ్న్యగ్న్యవధయితుమిచ్ఛతస్తాన్ దృష్ట్వాభిసంగమ్యాబ్రవీత్ | ౯౧ | ౯౨ | బాలిశా ఇతి || బాలిశాబతే
త్యాదెరయంవాస్తవాధః - బతేతిభద్ర - తేమాంతత్త్వవిమర్శణం వివాప్రజాస్పృష్ట్వాది క్లेशప్రాప్తేః - అహూ
యాయా బాలిశా అజ్ఞాః - యతోస్యా భవస్సంసారాంకురప్రసవయేత్తస్య లింగశరీరస్యాధః ఉభయమూర్ధ్వ
మవసానం అంతర్ముఖం వసజానీథ - అతోమోక్షమార్గమజ్ఞాత్వా కథంప్రజాస్మత్యుక-వ్యధాసంసారాపార
కంప్రజాసగంకిమితికరిష్యథ | ౯౩ | యూయంచవిశుద్ధబుద్ధితాత్త్వత్త్వజ్ఞానాధికారిణ ఏవేత్యాహ || ఉద్వేగమి
తి || ఉద్వేగంతిర్యగధశ్చ సవతస్తత్త్వవిచారేయధేదానీం సృజన్మని యుష్మాకంగతిః బుద్ధిరప్రతిహతా వధాతే
తథాకస్తాద్భువోలింగశరీరస్యాంతం నద్రత్యుక - లింగభాగవర్యంతేతత్త్వజ్ఞానేకిమితియత్నంవకరిష్యథేత్యర్థః -
తదుక్తంపశ్యస్మంధే - నారదోక్తవివరణే || శ్లో || ఋభుతేత్రంజివసంజ్ఞాయదనాదినిబంధనం | అదృష్ట్వాతస్య నివాన్
ణంకిమతత్కమభిభవేదిత్యాది || ౯౪ || తేత్వీతి || సవతోదిశంప్రయాతాస్తత్త్వజ్ఞతయా సర్వానుదితుస్సై
రంవ్యవర్తతపశ్యముక్త్వా - నాద్యాపినివతంతే | ౯౫ | హర్యశ్వేష్వీతి || నష్టేషుయత్రక్వాపిగతేషు | ౯౬ | వివ
ధయిషవ ఇతి || పూర్వోక్తంబాలిశేత్యాది వచనంప్రచోదితాః ప్రేరితాస్సంతః | ౯౭ | అన్యోన్యమితి | అన్యో

౧౦౦||తానితి||శ్లో||శబలాశ్వేషు నష్టేషుపక్షః క్రుద్ధోశపద్విజాః| నారదంనాశమేహీతిగభావాసంవసేతిచ||తతోద
క్షుస్సుతాంప్రాతాత్ప్రియాంవైపరమేష్ఠినే| తస్మాత్సనాశదోజజ్ఞేభూయశ్శాపభయాదృషిరితి|| ౧౦౧|| ౧౦౨||
దదావితి|| తాత్పర్యోనాం సంజ్ఞాపంచౌవిస్తరేణవక్త్రం దదావిత్వనువాదః - సప్తవింశతీసులుక్|| ౧౦౩|| ౧౦౪||
అరుంధతీతి|| ఏతా అరుంధత్యాదయః ప్రాచేతసస్య దక్షస్య సుతాదశధర్మపత్నయః - పూర్వోక్తాశ్రద్ధాద్యా
స్త్రయోదశతుస్త్వాయంభవస్య దక్షస్యేత్యవిరోధః|| ౧౦౫|| ౧౦౬|| లంఘాయా ఇతి|| నాగవీధిః దేవయానోత్తర
వీధిః|| ౧౦౭|| ౧౦౮|| ఏవాంధర్మపత్నీ త్రాణాం ముద్భేదసమపుత్రా ఆపాదయోష్టై త్రయస్త్రింశ దేవాంతః
పాతిత్వేన ప్రసిద్ధా ఇత్యాహ|| యేత్వితి|| అనేకవసుప్రాణాః అనేకవసుధనం రక్షివాప్రాణోబలంయేషాం

త్యాణాంపదవీచైవగంతవ్యానాత్రసంశయః|| ౧౦౯|| జ్ఞాత్వాప్రమాణంపుథ్యావ్యప్తప్రజాత్రనైత్యై
మహేతతః| తెపితేనైవమాగణప్రయాతాస్య వాతోదశమ్|| అద్యాపిననివర్తంతేసముద్రైభ్య
ఇవాపగాః|| ౧౧౦|| తతఃత్రభృతివైభ్రాతాభ్రాతురస్వేషణేద్విజ| ప్రయాతోనశ్యతితథాతన్నకా
ర్యంవిజానతా|| ౧౧౧|| తాంశ్చపిన్మన్వన్విజ్ఞాయపుత్రాదక్షఃప్రజాపతిః| క్రోధంచక్రేమహాభా
గోనారదంతంశశాపజ|| ౧౧౨|| సగకామస్తతోవిద్వాసమైత్రేయప్రజాపతిః| వష్టిందక్షోస్సృజ
త్కన్యావైరణ్యామితినశ్శ్రుతమ్|| ౧౧౩|| దదాసదశధర్మాయకాశ్యపాయత్రయోదశ| సప్తవిం
శతీసోమాయచతస్రోరిష్టసేమసే|| ౧౧౪|| దేవచైవజహుపుత్రాయదేవచైవాంగిరసేతథా| దేవభృ
శాశ్వాద్యవిదుషేతాసాంనామానిమేశ్యణు|| ౧౧౫|| అరుంధతీవసుజామీలంఘాభానుమేరుద్వతీ|
సంకల్పాచముహూతాచసాధ్యావిశ్యాచభామినీ|| ధర్మపత్నీయదశత్వేతాస్తాస్వతత్యానిమేశ్య
ణు|| ౧౧౬|| విశ్వేదేవాస్త్రవిశ్వాయాస్సాధ్యాసాధ్యాన్వయజాయత| మరుద్వత్యాంమరుత్సంతోప
సోస్తువసవస్తస్మృతాః|| ముహూతాస్త్రముహూతాయాంజాతాభానోస్తుభానవః|| ౧౧౭|| లం
ఘాయాస్త్రసుతోఘోషోనాగవీధిస్త్రజామిజః|| ౧౧౮|| పృథివీవిషయంసర్వమరుంధత్యామజాయత| సం
కల్పాయాంతుసర్వాత్పజజ్ఞేసంకల్పనివచ|| ౧౧౯|| యెత్వనెకవసుప్రాణాఃదేవాశ్చౌతిఃపురోగ

న్యమూచుః - భ్రాతృవాణాం జ్యేష్ఠానాం గురువాణాం పదవీమోక్షమాగః|| ౧౨౦|| జ్ఞాత్వేతి|| పృథివ్యాః ప్రమాణంలిం
గశరీరావసానం జ్ఞాత్వా - తతఃపశ్యచ్చిత్తజ్ఞప్రా అనేనఘోకసంగ్రహం ప్రజాస్త్రయైమహాఇతివాస్తవా
ధాః - కథారూపాధాఃస్మ
తానితి|| నాతదశాపశ్చ భాగవతోక్తః|| శ్లో|| తస్మాల్లోకమతేమూఢసభవేద్భ్రామ్యతఃపదమితి|| ౧౦౧|| ౧౦౨||
ఇదానీముక్తానువాదపూర్వకం సర్వాసాం దక్షకన్యానాం వంశాన్వక్రమాహ - దదావిత్వాదితా|| దదావితి|| సప్త
వింశతీతిద్వితీయాతోప ఆమః - పూర్వోక్తాశ్రద్ధాద్యాస్త్రయోదశ|| ౧౦౩|| ౧౦౪|| అరుంధతీతి|| ధర్మప
త్నయః ధర్మపత్నీ పత్నీసాన్వయంభవస్య దక్షస్య కన్యాః ఏతాః కన్యాస్త్యరుంధత్యా సహ ప్రాచేతసస్య దక్ష
స్యేత్యవిరోధః|| ౧౦౫|| ముహూతా ఇతి|| ముహూతాః - ముహూతాభిమానినోదేవాః|| ౧౦౬|| లంఘాయా
ఇతి|| ఘోషస్తదభిమానీదేవః - నాగవీధిః దేవయానోత్తరవీధ్యభిమానినీ దేవతా|| ౧౦౭|| పృథివీతి|| పృథివ్యేవవిష
యం స్థానం యస్య చరాచరస్య ప్రాణీజాతస్య తత్సర్వం - సర్వాత్పాస్తవవస్తువిషయః|| ౧౦౮|| వసూనామస్త్రా
వాంనామపూర్వకం వంశాన్వక్రమాహ - యేత్విత్వాదితా విశ్వరూపో మహేతపా ఇత్యంతేన|| యేత్వితి|| అనేకం
తానావిధంవసులేజస్తదేవ ప్రాణోబలంయేషాంతే - అనేకవసుప్రాణా ఇతివసూనాం నామనిరుక్త్యధాముక్తం

తే - జ్యోతిః పురోగమాః అగ్నిముఖాః వసూనామగ్నిపావక ఇతిన్ద్రైతః॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ సోమస్యేతియో
నవచసా జనోవచసస్వీజాయతే నవచోధిదైవతం॥ ౧౧౨॥ ధర్మస్యేతి॥ మనోహరాయాః ధర్మాదితిశేషః॥
౧౧౩॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్ర ఇతి॥ అగ్నిపుత్రః పూర్వముగ్నేఃపుత్రః - యద్వా తస్యకుమారస్య ఇంద్రాహతపుష్ప
దేశాజ్ఞాతోనైగమేషః - శాఖవిశాఖా స్కందస్యప్తే॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేరితి॥ అసక్తావరక్తా॥ ౧౧౮
విశ్వకమేతి॥ తస్యాం విశ్వకర్మా॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదితి॥ అజైకపాదాదిరుద్రచతుష్కంఠ తస్యాం
ప్రభాసభార్యాయామేవజజ్ఞే విశ్వరూపాంతో త్రవసుసంతానః॥ ౧౨౧॥ ఏవంరుద్రప్రసంగాత్ ప్రాగుక్తా బ్ర
హ్మపుత్రాస్త్రీలలోహితాంశ్చారుద్రా హరాదినా మభినిధిశతి॥ హరశ్చేతి॥ అథవా ప్రభాసభార్య
సూనవప్తయోరుద్రాః - త్వష్ట్రసూనవోష్టే తదన్వయే పరిశిష్టారుద్రా ఇతి॥ ౧౨౨॥ శతంత్వేతి॥ శతంత్వేప మి
తివపాఠః - ఏవంరుద్రాణాం శతకంసమామ్నాతం-ఇదం శతకమిశ్వర సృష్టమితికేచిత్-అత్ర శతశబ్దో నంతవశ

మాః॥ వసవోష్టేసమాఖ్యాతానైషాంవత్స్యామివి న్దరమ్॥ ౧౦౯॥ ఆపో ధ్రువశ్చసోమశ్చధర్మశ్చైచ
వానిలోనలః॥ ప్రత్యూషశ్చప్రభాసశ్చవసవోనామభిన్ద్రైతః॥ ౧౧౦॥ ఆపస్యపుత్రోవైస్తభి
శ్చమశ్చాంతోధునిస్తథా॥ ధ్రువస్యపుత్రోభగవాన్కాలోలోకప్రకాలనః॥ ౧౧౧॥ సోమస్య
భగవాన్వచాన్వచసస్వీయనజాయతే॥ ౧౧౨॥ ధర్మస్యపుత్రోద్రవిశోహుతహవ్యవహస్తథా॥
మనోహరాయాగ్నిశిరఃప్రాణోధరమణస్తథా॥ ౧౧౩॥ అనిలస్యశివాభార్యతస్యాఃపుత్రఃపురోజ
వః॥ అవిజ్ఞాతగతిశ్చైచవదోపుత్రావనిలస్యతు॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్రఃకుమారస్తుశరస్తంబెవ్యజాయత॥
తస్యశాఖోవిశాఖశ్చనైగమేషశ్చపుష్టజాః॥ ౧౧౫॥ అపత్యంకృత్తికానాంతుకాతికేయభిన్ద్రైతః॥
౧౧౬॥ ప్రత్యూషస్యదిరుఃపుత్రమృషీంనామ్నాతుదేవలమ్॥ ద్వాపుత్రోదేవలస్యోపితుమావంతామ
నీషిణౌ॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేస్తుభగినీవరస్త్రీబ్రహ్మచారిణీ॥ యోగసిద్ధాజగత్కృత్సృమనక్తావిచర
త్యుత॥ ప్రభాసస్యతుభార్యసావసూనామప్తమస్యహ॥ ౧౧౮॥ విశ్వకర్మామహాభాగస్తస్యాంజజ్ఞే
ప్రజావతిః॥ కతాశిల్పశహస్రాణాంతిదశానాంవచధాకీ॥ ౧౧౯॥ భూషణానాంవసర్వేషాంక
తాశిల్పవతాంవరః॥ యస్సర్వేషాంవిమానానిదేవాదీనాంవకారహ॥ మనుష్యాశ్చోపశబ్దవంతియస్య
శిల్పంమహాత్మనః॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదహిబుధ్నస్తప్త్రాపారుద్రశ్చబుద్ధిమాన్॥ త్వష్టుశ్చాపృత్య
జఃపుత్రోవిశ్వరూపోమహాతపాః॥ ౧౨౧॥ హరశ్చజహుయావశ్చత్ర్యంబకశ్చావరాజితః॥ వృషాకపి
శ్చశంభుశ్చకపదీరైవతస్తథా॥ ౧౨౨॥ మృగవ్యాధశ్చశరశ్చకపాలీచమహామునై॥ ఏకాదశైతేక
ధితారుద్రాస్త్రీభువనైవరా॥ ౧౨౩॥ శతంత్వేకంసమామ్నాతంరుద్రాణామమితౌజసామ్॥ కాశ్య

జ్యోతిః పురోగమాః అగ్నిముఖాః॥ స్త్రైత్య॥ వసూనాం పావకశ్చాస్త్రీత్వేన్ద్రైత్యైతః॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥
౧౧౩॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్ర ఇతి॥ శరస్తంబే ముంజస్తంబే - తస్య పృథ్విజాః అనుజాః - కుమారాగుహరూపాః - తమ
క్తంసఖావచాని॥ శ్లో॥ తతోభవచ్చతుమూర్తిణః క్షణేనభగవాన్గుహ ఇత్యాది॥ ౧౧౫॥ అపత్యమితి॥ కుమార
ఎవకాతికేయ ఇతిన్ద్రైత్యైతః॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేరితి॥ బృహస్పతే భగినీప్రభాసస్య భార్య - అసక్తాసం
గవజ్జితా॥ ౧౧౮॥ విశ్వకమేతి॥ తస్యాం విశ్వకర్మాజజ్ఞే॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదితి॥ తస్యాంబృహస్పతే
భగినీశ్చాం అజైకపాదాద్యాశ్చత్వార్వాజజ్ఞైరే॥ ౧౨౧॥ త్వష్టురనుజస్యరుద్రస్యైకాదశవిభాగమాహ - హరశ్చే
త్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ఏషామేవైకాదశానాంప్రత్యేకం శతంభేదానాహ॥ శతంత్వేతి॥ రుద్రాణామే
కం శతమామ్నాతం యద్వా - ఏతద్వికూపాణాంరుద్రాణామానంత్యమశ్నుతే-శతశబ్దస్యపరిమితవాచకత్వాత్

తేనః॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ అదితిరితి॥ అదిత్యాదయః కాశ్యపశ్రుతియః - సురసాఖమేతిచపాఠః॥ ౧౨౫॥ పూర్వేతి॥ పూర్వమన్వంతరే ద్వితీయోస్సార్వోవిషమన్వంతరే-యతుషితానామజేవా ఆసాతేవైవన్వతేనస్తమే మన్వంతరే॥ ౧౨౬॥ ఉచస్థిత ఇతి॥ ఉచస్థితే ఆసన్నై - చాతుషస్య వ్యవస్య మనోరంతరే పరస్పరం సమాగమ్య సమవాయా కృతా అన్యోన్యమూచురితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౨౭॥ కథమూచురిత్యత్రాహ॥ ఆగచ్ఛతేతి॥ మన్వంతరే సప్తమే అదితీంసం ప్రవిశ్య ప్రసూయామః తన్న శ్రేయ ఇతి॥ ౧౨౮॥ ఎతన్నిగమయతి॥ ఎవము క్త్యేతి॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ భగవతః ప్రతిమన్వంతరం ప్రతియుగంచావతారం తృతీయాంశేవత్వ్యతి - అదితివంశాదనంతర ప్రాప్తమపిదిత్యాది వంశం ప్రహ్లాదచరితాది విస్తరవివక్షయా అంతేవత్వ్యా మధ్యేస్వల్పత్వాత్ శిష్టసక్షకన్యావశే మాహ- యాస్సప్రవింశతిరితి॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪॥ బహుపుత్ర స్యేతి॥ చతస్రోవిమ్యుతః కపిలాతిరక్తపీతసితవణాః॥

వస్యతుభార్యా యాస్తాసాంనామానిమేశ్వరః॥ ౧౨౪॥ అదితిడిఁతిదఁనుశై చ్చవహ్యరిమాసురసాకమా॥ సుతభిర్విసతాచైవతామ్రాక్రోధవశా ఇలా॥ కర్తూమునిశ్చధర్మజ్ఞతదపత్వానిమేశ్వరః॥ ౧౨౫॥ పూర్వమన్వంతరే శ్రేష్ఠాద్వాదశాన్తానూరోత్తమాః॥ తుషితానామతేన్యోన్య మూచురైవవన్వతేంతరే॥ ౧౨౬॥ ఉచస్థితేతియశసశ్చాతుషస్యాంతరేమనోః॥ సమవాయాకృతాస్సవేసమాగమ్యపరస్పరమ్॥ ౧౨౭॥ ఆగచ్ఛతప్రతంజేవాఅదితీంసం ప్రవిశ్యవై॥ మన్వంతరే ప్రసూయామస్తన్న శ్రేయోభవేదితి॥ ౧౨౮॥ ఎవముక్త్యావతుతేసవేచాతుషస్యాంతరేమనోః॥ మారీచాత్ కాశ్యపాజ్ఞాతాప్రైదిత్యాదక్షకన్యయా॥ ౧౨౯॥ తత్రవిష్ణుశ్చశక్రశ్చజ్ఞాతేపునరేవహి॥ అర్యమాచైవధాతాచత్వష్టాపూషాతత్వేవచ॥ ౧౩౦॥ వివస్వానవితాచైవమిత్రోవరుణపవన॥ అంశుభాగశ్చాతితేజాఆదిత్యాద్వాదశస్తృతాః॥ ౧౩౧॥ చాతుషస్యాంతరేపూర్వమాన్తయతుషితాస్సరాః॥ వైవస్వతేంతరేతేవైఆదిత్యాద్వాదశస్తృతాః॥ ౧౩౨॥ యాస్సప్రవింశతిః ప్రోక్తాసోమవత్సోవ్యభువనతాః॥ తాసామవత్యాన్యభవణీప్రిమంత్యతితేజసామ్॥ ౧౩౩॥ అరిష్టనైమిషత్సినామవత్యానిహిషోదశ॥ ౧౩౪॥

అసంఖ్యాతాః॥ శ్రు॥ సహస్రాణి సహస్రశోయరుద్రా అధిభూమ్యా మితి శ్రుతేశ్చ॥ ౧౨౪॥ తదేవంధర్మభార్యాణాంవంశా ఉక్తాః - ఇదానీం కాశ్యపాయ త్రయోదశేత్యుక్తానాం నామానివ వంశాన్వక్తుమాహ - అదితిరిత్యాదినా॥ ౧౨౫॥ తత్రతుషితానామజేవాఆసా॥ ౧౨౬॥ ఉచస్థిత ఇతి॥ తేచాతుషస్యమనోరంతరేవతఃమానె - వైవస్వతమన్వంతరే భావినసతి - పరస్పరం సమాగమ్యాన్యోన్య పాశ్వాన్త్యాసమవాయాకృతామిళితాస్సంతోన్యోన్యమూచురితిద్వయోరన్వయః - అతియశసః ప్రఖ్యాతకీర్తయః॥ ౧౨౭॥ కిమూచుస్తదాహ॥ ఆగచ్ఛతేతి॥ మన్వంతరే ప్రసూయామః ప్రసూయేసుహి - కిమథమిత్యాహ - తదితి॥ తతోన శ్రేయోభవేద్భద్రం భవిష్యతీతి॥ ౧౨౮॥ ఏవమితి॥ చాతుషస్య మనోరంతర ఏవముక్త్యా వైవస్వతమన్వంతరే అదిత్యానిమిత్రభూతయా - కాశ్యపాజ్ఞాతా ఇత్యథః॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ ఏకోదరత్యాద్వాదశాదిత్యా ఇన్యవసంహరన్నాహ॥ చాతుష స్యేతి॥ ౧౩౨॥ ఏవంతావదప్యవసవకాదశరుద్రాద్వాదశాదిత్యా ఇత్యాది శ్రుతిక్రమేణ రుద్రానంతరమాదిత్యా దినాముపస్థానాత్ -

అదిత్యా వంశ ఉక్తః - ఇదానీ మదితిడిఁతిరితి కాశ్యపభార్యో ద్వేశానుసారేణదిత్యాది వంశక్రమం ప్రాప్తక్రమమపి - ప్రహ్లాదచరితాది బహువిస్తరత్వేన వశ్యద్వత్సన్నాదౌతావదల్పత్వా దన్యాసాం దక్షకన్యానాంవంశానాహ - యాస్సప్రవింశతిః ప్రోక్తా ఇత్యాది సాధ్దాః వందభిః॥ యా ఇతి॥ తాసామతితేజసాం దీప్తిమంత్యవత్యాన్యాన్తా దీప్తాన్యమితతేజస ఇతి పాఠాంతరే అమితతేజసఃసోమాద్వీప్తాన్యాసన్నిత్యథః॥ ౧౩౩॥ చతస్రోరిష్టనైమిష ఇన్యోక్తానాం వంశమాహ॥ అరిష్టనైమితి॥ ౧౩౪॥ ద్వివైవబహుపుత్రాయెతుక్తయోవంశమాహ॥ బహు

౧౩౫ || ప్రత్యంగిరసజా ఇతి || ప్రత్యంగిరసః ప్రత్యంగిరసాఖ్యాః ఋషిః యాంకల్ప యంతీత్యాద్యా స్త్రింశత్సం-
త్రాః || ౧౩౬ || భృశాశ్వస్యేతి || ప్రహరణాః శస్త్రదేవతాః || ౧౩౭ || పత ఇతి || స్వచ్ఛందజాః స్వచ్ఛయాజా-
తాః నిరోధశోత్పత్తిశ్చ నిరోధోత్పత్తిః || ౧౩౮ || యథేతి || యుగయుగై ప్రతియుగం కల్పమన్వంతరాది || ౧౩౯ ||
౧౪౦ || ౧౪౧ || ౧౪౨ || ౧౪౩ || ౧౪౪ || ౧౪౫ || ౧౪౬ || ౧౪౭ || ౧౪౮ || ౧౪౯ || ౧౫౦ || విమాణేతి || పరిణామితాః

బహుపుత్రస్యవిదుషశ్చ తస్మాద్విద్యుతస్తన్వితాః || ౧౩౫ || ప్రత్యంగిరసజాశ్రేష్ఠాఋషీల్రహ్మ-
హింసత్కృతాః || ౧౩౬ || భృశాశ్వస్యతుదేవహేదేవప్రహరణాస్సుతాః || ౧౩౭ || ఎతేయుగశహ-
స్రాంతేజాయంతేపునరేవహి | సర్వేదేవగణాస్తత్రత్రయస్త్రింశత్స్వచ్ఛందజాః || తెమామపీహస-
తతనిరోధోత్పత్తిరుచ్యతే || ౧౩౮ || యథాసూర్యస్యమైత్రేయదయాస్తమయావిహ | ఎవందేవని-
కాయా సైసంభవంతియుగయుగై || ౧౩౯ || దిత్యాఃపుత్రద్వయంజజ్ఞైకాశ్యపాదితిన శ్శ్రుతమ్ | హిర-
ణ్యకశిపుత్రైచహిరణ్యాక్షశ్చదుర్జయః || ౧౪౦ || సింహికాచాభవత్కన్యావిప్రచితైఃపరిగ్రహః ||
౧౪౧ || హిరణ్యకశిపోఃపుత్రాశ్చత్వారః ప్రథితౌజనః || అనుష్ఠాదశ్చహ్లాదశ్చప్రహ్లాదశ్చైచధర్మహ-
వా || సంహదశ్చసుహవీర్యాదైత్యవంశవివర్ధనాః || ౧౪౨ || తెహంమధ్యమహాభాగస్సర్వత్రస-
మద్యగ్వశీ | ప్రహ్లాదఃపరమాంభక్తింయదేవాహజనాదానై || ౧౪౩ || దైత్యేం ద్రదీపితోవహ్నిస్సర్వాం-
గోపబితోద్విజ | నదదాహవయంపూర్వంవాసుదేవేహృదిస్థితే || ౧౪౪ || మహాణవాంతస్సలిలస్థితస్య
చలతోమహీ | చచాలసకలాయస్యపాశబద్ధస్యధీమతః || ౧౪౫ || సభిన్నంవివిధైశ్చస్త్రైర్యస్యదైత్యేం-
ద్రపాతితైః | శరీరమద్రికతినైస్సర్వత్రాచ్యుతచేతసః || ౧౪౬ || విహనలోజ్జ్వలముఖాయస్యదైత్య-
ప్రచోదితాః | నాంతాయసర్వపతయోబభూవురురుతేజసః || ౧౪౭ || శైలైరాక్రాంతజేహూపి-
యస్తస్సర్వాపురుషోత్తమమ్ | తత్యాజనాత్మనఃప్రాణావిష్ణుస్తరణదంశితే || ౧౪౮ || పతంతముచ్చా-
దవనిర్యముపేత్యమహామునిమ్ | దధారదైత్యసతినాక్షిప్తంస్వర్గానివాసినా || ౧౪౯ || యస్యసంశోష-
కోవాయుదేహదైత్యేంద్రయోజితః | అవాపనంక్షయంసద్యశ్చిత్తస్థానుధుసూదనై || ౧౫౦ || విహ-
ణభంగముద్యుక్తామరహానిందదిగ్గజాః | యస్యవక్షస్థలైప్రాప్తాదైత్యేంద్రపరిణామితాః || ౧౫౧ || య

పుత్రస్యేతి || చతస్మాద్విద్యుతస్తన్వి || శ్లో || వాతాయకపిలావిద్యుదాతపాయాతిలోహితా | పీతావసోయవిజ్ఞేయా
మభిఃత్రాయసితాభవేదితి - జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధాః || ౧౩౫ || ద్వైవై నాంగిరస ఇత్యుక్తయోవంశమాహ ||
ప్రత్యంగిరసజా ఇతి || అంగిరసం ప్రత్యాగతే ప్రత్యంగిరసేతాఖ్యాంజాతాః ప్రత్యంగిరసాఖ్యా ఋషిః - యాం-
కల్పయంతీత్యాదిత్రింశత్సంత్రాభిమానినిదేవతాః || ౧౩౬ || ద్వైభృశాశ్వా యేత్యుక్తయోవంశమాహ || భృ-
శాశ్వస్యేతి || దేవప్రహరణాః దేవశస్త్రదేవతాః || ౧౩౭ || పత ఇతి || త్రయస్త్రింశత్ - అష్టావసవ ఏకాదశ-
రుద్రాద్వాదశపాదిత్యాః ప్రజాపతిశ్చవషట్కారశ్చేతి శ్రుత్యుక్తాః - స్వచ్ఛందతః స్వచ్ఛయాజాయంతేఇతి స్వచ్ఛం-
దజాః - నిరోధసహితా ఉత్పత్తిః నిరోధోత్పత్తిః || ౧౩౮ || ఉత్పత్తినిరోధయోరిచ్ఛాకంస్యాదిత్యాహ || యథాసూ-
ర్యస్యేతి || యుగయుగై ప్రతికల్పమన్వంతరాదిమ్ || ౧౩౯ || దితేవంశమాహ దిత్యా ఇత్యాదినా యావదేకవింశతి-
తమాధ్యాయందమోవంశోక్తిః || ౧౪౦ || సింహికైః || పరిగ్రహూభార్యా || ౧౪౧ || ౧౪౨ || శ్లో || ప్రహ్లాదోయన్య-
సింహైకభక్తిలోభాయదేహినాం | అవహాశ్రవణౌత్సుక్యం తత్ప్రభావమసూవయత్ || తెహంమధ్య ఇత్యే-
దినా యావత్సమాప్తిః || ౧౪౩ || ౧౪౪ || ౧౪౫ || ౧౪౬ || ౧౪౭ || శైలైరితి || విహ్లాస్తస్సరణేనదంశితస్సన్నగ్ధః || ౧౪౮ ||

55. శ్రీ విష్ణు ప్రసాదం చంద్రాభ్యుదయం చంద్రాభ్యుదయం చంద్రాభ్యుదయం

అచ్చయ్య శ్రీ వణిహికామహాలం - ఇదంతు విష్ణుభక్తస్యపరైరవధ్యత్వసాశ్చర్యం - సహాభా. పృ. బంధుభి. పి.
జనెనిమిత్రశుశ్రూషావిద్యతే. ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ప్రహరంతీః|| యః స్వపక్షజుః తస్మిన్నితిశేషః|| ౧౫|| తదితి|| చరి.
తంవృత్తం|| ౧౬|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే విష్ణుబిత్తీయే - ప్రథమార్శే - షోడశోధ్యాయః - ❀❀❀❀❀❀
౧|| ౨|| ౩|| ౪|| ౫|| ౬|| అవాదయన్నితి|| అవాదయన్వాద్యాని|| ౮|| తత్రేతి|| అభ్రంఅభ్రకా
ఖ్యః శిలావిశేషః - యద్వా ఆకాశగత్యాదభ్రమయత్వం - స్ఫటికాశ్చమయ ఇతివాపారః|| ౯|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨||

ధోనిపాతనై ౧౨ | తస్మాద్ధర్మపరైత్యంతేశవారాధనోన్యతే | స్వవంశప్రభవైదైత్యైక
 త్తంద్వేషోమిష్యురః ౧౩ || ధర్మాత్మనిమహాభాగవిష్ణుభక్తైమిన్సురే | దైత్యేః ప్రహృతంస్త
 త్తప్రమాఖ్యాతుమహాసి ౧౪ | ప్రహరింతిమహాత్మానోవిషక్షైచాపీనన్యతే | గుణైస్సమన్వితేసాధా
 కింపునర్యస్త్వపక్షజః ౧౫ | తదేతత్కాశ్యతాంసర్వంవిస్తరాన్మనీనత్రమ | దైత్యైశ్చరస్యచరితంత్ర
 తుమిచ్ఛాశ్యశేషతః ౧౬ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - షోడశోధ్యాయః ||
 శ్రీనరాశరః || మైత్రేయశ్రుతాంతాంసన్యక్తురితంతస్యధీనుతః | ప్రహ్లాదస్య సదోదారచరితస్యను
 మాత్మనః ౧ | దితేపుత్రోమహావీర్యోహిరణ్యకశిపుఃపురా | త్రైలోక్యంవశమానిన్యేబ్రహ్మణోవర
 దపితః ౨ | ఇంద్రత్వనుకరోద్దైత్యఃసచాసీన్నవితాస్వయమ్ | వాయుర్గురపాంనాథఃసోమశ్చాసీ
 న్నహంసురః ౩ | ధనానామధిపసోనీభూస్సవినీస్త్వయంయమః | యజ్ఞభాగానశేషాంస్తుసన్వయం
 బుభుజేసురః ౪ | దేవాస్త్యగ్ధంపరిత్యజ్యత్రానాన్మనీనత్రను | విచేరురవనాంరైవిభ్రాణామాను
 షీంతసుమ్ ౫ | జిత్వాప్రిభువనంసర్వం త్రైలోక్యైశ్చర్యగరపితః | ఉద్ధీయమానోగంధర్వైర్బు
 భుజేవిషయాప్రయా ౬ | పానానక్రంశమాత్మానంహిరణ్యకశిపుంతదా | ఉపాసాంఽశ్రీరేస
 ర్వేసిద్ధగంధర్వపన్నగాః ౭ | అచారయజగుర్వాన్యైజయతబ్ధాంత్రథావరే | దైత్యైశ్చరస్యపురతత్ప్ర
 శ్రుస్సిద్ధాముదాన్వితాః ౮ | తత్తప్రబృతాస్సరసిన్ఫటికాభ్రనుయేసురః | పపాపానంముదాయ
 క్తఃప్రాసాదేసుమనోహరే ౯ | తస్యపుత్రోమహాభాఃప్రహ్లాదోనానునామతః | పపాతబాలపా
 త్యాదిగురుగేహగతోభాకః ౧౦ | ఎకదాతుసథర్మాత్కౌజగానుగుణానసహ | పానానక్రస్యపురతః
 పిశుదైత్యవతేస్తదా ౧౧ | పాదప్రణామావనశంతముక్తాశ్చపితాసుతమ్ | హిరణ్యకశిపుః ప్రాహ
 ప్రహ్లాదనుమితాజసమ్ ౧౨ | పర్యశాంభవశావన్నసారభూతంసుభాషితమ్ | కాలేనైతావతాయ
 త్రైసదోద్యుక్తనశీతమ్ ౧౩ | ప్రహ్లాదః || శ్రుతాంతాంతాతవత్ప్రేమిసారభూతంతవాజ్ఞయా | స

౧॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ఇతి శ్రీనరసాస్వామిరచితాత్మ ప్రకాశాఖ్య- శ్రీఃపురుగాణవ్యాఖ్యానాం- ప్రథమాంశే- షోడశాధ్యాయః. ౧॥ భగవద్వైషణ్యపవతమ క్తస్వపుత్ర ద్వేషపికారణమితవత్సృహిరణ్యకశిసోపృథ్వాత్రాతనూహ ॥ దితేపుత్ర ఇత్యాదినా॥ దితేపుత్ర ఇతి॥ శ్లో- భూతేభ్యస్తద్విస్తప్తేభ్యోనృత్యుమాభూన్త మప్రభో-ఇత్యాన్య నెకవరప్రాకాశైవ్యతేమధైవబ్రహ్మణానతైవరైరపిఁతస్త్వ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ దేవా ఇతి॥ తత్రాసాధిరణ్యకశిసోభయాత్ ॥ ౫॥ ౬॥ పానాస్తకమితి॥ సహిత్యాననప్రథమ్యప్రభావం ॥ ౭॥ అవారయన్నితి॥ అవారయవాద్యానివక్రూజగుగీతంజక్రూ ౮॥ తత్రైతి॥ సకృత్సంసృజంయాసాంతాఃఅప్పరసోయస్త్వి తస్త్వి ప్రాపాదె-స్సటికాభ్రమయస్సటికశిలాభిరభ్రశిలాభిత్పరచితే- పీయత ఇతి పానంపుధిరాది ॥ ౯॥ తదేవంతస్యపరమైశ్వ

౧౩|| ౧౪|| అనాదీం || అనాదీత్యాదివిశేషజైరజతో వ్యావృత్తిః - అజమితీకర్మాధీనజన్మనఃపురుషాత్ - అంతంసం
హరం సంతనోతీత్యంతసంతానః|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| శాస్తేతి|| శాస్తాశాసితా - శాస్యతేశిష్యతే || ౨౦||
౨౧|| నేతి|| పదంస్వరూపం - నశబ్దగోచరే జాత్యాద్యభావాత్ || శ్రు || యతోవాచోవివర్తంత ఇతి శ్రుతేః పక్షము
శక్యమితివా|| ౨౨|| ౨౩|| నేతి|| ధాతాధారకః - విధాతానిర్మాతా|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| నిష్ప్రాప్త్యామితీ|| విపక్షపతి
తస్తుతావితపాతః - విపక్షపతితస్య స్తుతౌకేనయోజిత ఇతినివేద్యః|| ౨౭|| ౨౮|| కాల ఇతి|| గాధాక్షోకః|| ౨౯||

మాహితమనాభూత్వా మైకైతస్యవస్థితమ్|| ౧౪ || అనాదిమధ్యాంతమజమవృద్ధితయమమృతమ్ |
ప్రజతోస్త్రిసదానందంసర్వ కారణకారణమ్|| ౧౫|| శ్రీపరాశరః|| ఏకస్మిశక్యమైత్యేంద్రకోపసంక్త
లోచనః|| విలోక్యతద్గుంప్రాహస్సురితాధరపల్లవః|| ౧౬ || హిరణ్యకశిపుః|| బ్రహ్మబంధోక్తమేత
విపక్షస్తుతినంహితమ్|| అసారం గ్రాహితోబాలోమాహవజ్ఞాయదుమతే|| ౧౭|| గురుః|| దైత్యేశ్వర
నకోపస్యవశమాగతుమహాసి|| మమోపదేశః|| తంనాయావదత్తేసుతః|| ౧౮|| హిరణ్యకశిపుః|| ఆ
నుశిష్టోసికేనైద్యస్యప్రహ్లాదకథ్యతామ్|| మయోపనిష్టంనేత్యేషప్రబ్రవీతిగురుస్తవ|| ౧౯|| ప్రహ్లాదః||
శాస్తావిష్ణురశేషస్యజగతోయోహృద్ధిస్థిః|| తస్యతేపరమాత్మానంతాతకఃకేనశాస్యతే|| ౨౦|| హిరణ్య
కశిపుః|| కోయంవిష్ణుస్సుదుర్బుధైర్బ్రహ్మీషిపునఃపునః|| జగతామిశ్వరస్యేహపురతఃప్రసభంమమ||
౨౧ || ప్రహ్లాదః|| నశబ్దగోచరైయస్యయోగిభ్యైర్ఘోషరంపదమ్|| యతోవిశ్వంస్వయంవిశ్వంసవిష్ణుఃపర
మిశ్వరః || ౨౨ || హిరణ్యకశిపుః|| పరమేశ్వరసంజ్ఞోజ్ఞకిమనోమయ్యవస్థితే|| తథాద్యమతుఃకామ
స్త్యంతప్రబ్రవీషిపునఃపునః|| ౨౩|| ప్రహ్లాదః|| నకేవలంతాతమమప్రజానాంసబ్రహ్మభూతోభవతత్స
విష్ణుః|| ధాతావిధాతాపరమేశ్వరశ్చప్రసీదకోపంకురుషేకినథమ్|| ౨౪|| హిరణ్యకశిపుః|| ప్రవిష్టఃకో
స్యహృదయేదుర్బుధైరతిపావత్పత్|| యేనెశ్వశాన్మసాధూనివదత్యావిష్టమానసః|| ౨౫|| ప్రహ్లాదః|| న
కేవలమద్భృతయంసవిష్ణురాక్రమ్యలోకానఖిలానవస్థితః|| సమాంశ్వదాదీంశ్చపితస్సనుస్తానమస్త
చెష్టాసుయనక్తిసర్వగః|| ౨౬ || హిరణ్యకశిపుః|| నిష్ప్రాప్త్యామయంయష్టఃశాస్యతాంచగురోగృహ
హే|| యోజితోదుర్ముతిఃకేనవిపక్షపతినంస్తుతౌ|| ౨౭ || శ్రీపరాశరః|| ఇత్యుక్తస్సగదాదైత్యేనిః
తోగురుగృహంపునః|| జగ్రాహవిద్యామనిశంగుగుశుశ్రూషణేరతః|| ౨౮|| కాలేతీతేతిహమాతిప్రహ్లా
దమసురేశ్వరః|| సమాహూయాబ్రవీద్ధాధాకాచిత్పుక్తికియతామ్|| ౨౯|| ప్రహ్లాదః|| యతఃప్రధా

ర్యముత్వాపుత్రద్వేషకారణంచక్తుమాహ|| శస్యపుత్రశిష్యాని|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| అనాదిమధ్యాంతమి
తి|| అనాదిమధ్యాంతందేశతః కాలతత్పరిచ్ఛేదరహితం - అజంజన్మశూన్యం - అవృద్ధితయం వృద్ధ్యపక్షయశూ
న్యం - ఆచ్యుతంనాశశూన్యం - తగ్రహేనుః - సర్వకారణానాం కారణప్రజతోస్త్రి - అంతంసంతానమితిపాతే
అంతయతీత్యంతస్సంహతాః సంతస్యతే నేనెతినంతానస్థినితికర్తాః - పాంతాతరం సుగమం|| ౧౫|| ౧౬|| బ్రహ్మ
బంధో ఇతి|| బ్రహ్మబంధోబ్రాహ్మణాధమ - తత్త్వయా - విపక్షస్తుత్యాసంహితంసంబద్ధం - కిమేతద్గ్రాహితశ్శిష్య
తః|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| కోయమితి|| ప్రసభంనిశ్చంకం|| ౨౧ || నేతి|| యతోవిశ్వం - స్వయంవిశ్వంవిశ్వరూపః
సపరమేశ్వరోవిష్ణుః|| ౨౨|| ౨౩|| నేతి|| నకేవలంమమైవ - ప్రజానాం సర్వాసంభవతత్స - ధాతాధారయతా -
విధాతాకర్తాః - పరమేశ్వరశ్చ సేవః|| ౨౪|| ౨౫|| నకేవలమితి|| ఆక్రమ్యాధిష్టాయావస్థితః - యనక్తిప్రవర్త
యతి|| శ్రు || అంతః ప్రవిష్టశ్శాస్తాజనానాగ్ం సర్వాత్మైతిశ్రుతే|| ౨౬|| ౨౭|| ఇతీతి|| జగ్రాహవిద్యాంగురోగు
వకారాథఃమేవ - అన్యధాతద్వృత్తిలోపప్రసంగాత్|| ౨౮ || కాల ఇతి|| గాధాగద్యపద్యాది|| ౨౯|| యత ఇతి||

యత ఇతి || చరాచరం కార్యభూతం జగత్ || ౩౦ | ౩౧ | ౩౨ || విష్ణురితి || మాత్రానుష్టిత్యత్ర మామిత్యధ్యాహీ
రః || ౩౩ | ౩౪ | ౩౫ | ౩౬ || ౩౭ || ఇతీతి || కుమాకాః క్రూరాః || ౩౮ | ౩౯ || దంష్ట్రా ఇతి || దంష్ట్రా విశీణా ఇతి విషస్య
ప్రాణిలోమ్యాత్ || ౪౦ || హేదిగ్గజా ఇతి || సంకటేతి చతుదంతతయా పరస్పర నిబిడదంతయుక్తాః - నిపుషక్షేణ
భిన్నం అస్తత్త్వభేదినం - తస్య జనకస్య || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || అపృష్టోపి భగవన్నాహత్యైజ్ఞాపనాయాహ || దంతా

నపురుషాయతశ్చైతత్చరాచరమ్ | కారణంసకలస్యాస్యసనోవిష్ణుః ప్రసీదతు || ౩౦ || హిరణ్యకశిపుః ||
దురాత్మావధ్య తామేషనానెనాథోస్థిజీవతా | స్వపక్షహానికత్వత్వా ద్యుఃకులాంగారతాంగతః ||
౩౧ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యాజ్ఞప్రాస్తతసైనప్రగృహీతమహాయుధాః | ఉద్యతాస్తస్యనాశాయదైత్యా
శ్శతసహస్రశః || ౩౨ || ప్రహ్లాదః || విష్ణుశ్చస్త్రైశ్చయిష్టాసుమయిచాసాయధాన్వితః | దైతేయాసైన
సత్యేనమాత్రామంత్రాయుధానివః || ౩౩ || శ్రీపరాశరః || తతస్తైశ్శతశోదైత్యైః శస్త్రైశ్చైరాహ
తోపినః | నావాపవేదనామల్పమభూదైత్యపుననవః || ౩౪ || హిరణ్యకశిపుః || దుర్బుధైవినివత
స్వవైరివక్షస్తవాదతః | అభయంతేనయచ్చామిమాతిమూఢమతిభావ || ౩౫ || ప్రహ్లాదః || భయంభ
యానామపహారిణీస్థితేమనస్యసంతేమమకుత్రతిష్ఠతి | యస్మిన్ స్త్రైతేజస్తజరాంతకాదిభయానిస
ర్వాణ్యపయాంతితాత || ౩౬ || హిరణ్యకశిపుః || భోభోసర్పాదురాచారమేనమత్యంతదుర్మతిమ్ | విష
జ్వాలాకులైర్వస్త్రైస్తద్యోనయతసంక్షయమ్ || ౩౭ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తాస్తేనతేనర్పాఃకుమాకా
స్తక్షకాదయః | అదశంతమస్తేమగాత్రే వ్యతివిఘోల్పణాః || ౩౮ || సత్వాసక్తమతిఃకృష్ణైదశ్యమా
నోమహూరగైః | నవివేదాత్తనోగాత్రంతత్త్వైత్యుక్తాదసంస్థితః || ౩౯ || సర్పాఢీమః || దంష్ట్రా
విశీణామణయస్సస్ఫుటంతిభణేషురాపోహృదయేషుకంఠః | శాస్యత్వచిస్వల్ప మపీహభిన్నంప్రశాధి
దైత్యేత్వరకార్యమన్యత్ || ౪౦ || హిరణ్యకశిపుః || హేదిగ్గజాస్సంకటదంతమిక్రాఘ్నతేనమస్త్రత్రిపు
వక్షభిన్నమ్ | తజ్జావినాశాయభవంతితస్యయథారణేః సజ్వలితోహుతాశః || ౪౧ || శ్రీపరాశరః || తత
స్సద్విగ్గజైర్బాలోభూభృచ్చిఖరసన్నిభైః | పాతితోధరణీపుష్పైవిషాజైరవ్యపీడ్యత || ౪౨ || స్వరతస్తస్య
గోవిందంఇభదంతాస్సహస్రశః | శీణావక్షస్థస్థులంప్రాప్యసప్రాహపితరంతతః || ౪౩ || దంతాగజా
నాంకులిశాగ్రనిష్ఠురాశ్శీణాయదైతేనజలంమమైతత్ | మహావిపత్వాపవినాశనోయంజనాదనాను
స్వరణానుభావః || ౪౪ || హిరణ్యకశిపుః || జ్వాల్యతామసుగావహ్నిరవసర్పతదిగ్గజాః | వాయోసమే
ధయాగ్నింత్యంనహ్యతామేషపాపకృత్ || ౪౫ || శ్రీపరాశరః || మహాకాష్ఠచయచ్ఛన్నమసురేంద్రసు
తంతతః | ప్రజ్వాల్యదానవావహ్నిందదహుఃస్వామిచోదితాః || ౪౬ || ప్రహ్లాదః || తాతైషవహ్నిఃపవ
నెరితోపినమాందహత్యత్రసమంతతోహమ్ | పశ్యామిపద్మాస్తరణాస్త్రైతానిశీతానిసర్వాణిదిశాం

యతఃప్రధానపురుషావావిభూతా || ౩౦ || దురాత్మైతి || కులస్యాంగారకతాం దాహకతాం || ౩౧ || ౩౨ ||
౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || భయమితి || యస్మిన్ స్త్రైతేషవజన్నాదీస్యపి భయాన్యపయాంతి - తస్మిన్నసనినిత్యం స్థితే సతిభ
యంకుత్రైతి || ౩౬ || ౩౭ || ఇతీతి || అదశంతదస్తవంతః || ౩౮ || ౩౯ || దంష్ట్రా ఇతి || ఏతత్కార్యమశక్యం - అన్యత్కా
ర్యంప్రశాధివ్యాదిత || ౪౦ || హేదిగ్గజా ఇతి || సంకటైస్తంక్షీణైదంతమిక్రామిలితాస్సంతోఘ్నతమారయత
అస్త్రైత్రిపుషక్షైర్వైష్ణవైఃసామామ్యపాయేనాస్త్రోభిన్నం పృథక్క్రైతం - తస్మాజ్జారాఅపి తస్యవినాశాయక్వ
చిష్టవంతి - యథాలరణజాతోహుతాశఃఅరణేనాశాయ || ౪౧ || తతఇతి || విషాజైరవ్యపీడ్యతః || ౪౨ || ౪౩ || పితురపిభగ
వద్భక్తిముత్పాదయతుంతత్త్వనిరణప్రభావమాహ || దంతా ఇతి || కులిశం వజ్రంతస్యాగ్రమివనిష్ఠురాః దృఢతీక్ష్ణాః -

ఇతి ౪౪: ౪౫: ౪౬: ౪౭ || అథైతి || ద్విజాః శండామకాద్యాః || ౪౮: ౪౯: ౫౦: ౫౧ || నేతి || కృత్యా అభిచార
జన్యో భూతవిశేషః || ౫౨: ౫౩ || తత ఇతి || ఉపదేశాంతరే అధ్యాపనస్య విచ్ఛేదావసరే || ౫౪ || శ్రూయతామి
తి || పరమార్థః పరమపురుషార్థః - లోభాదీత్యాదితత్వజ్ఞానానాశ్రయమైతు భ్రమవిప్రలంభాదిగ్రహణం || ౫౫ ||
జన్యైతి || త్రిశ్లోక్యాదేహాన్త నోరనిత్యత్వ నిత్యత్వేవనతి || ౫౬ || తత ఇతి || దృశ్యతేచైతత్ జన్మాదిపంచకం || ౫౭ ||
దేహినోదేహతో ప్రాగుధ్వంస సత్త్వాన్ని త్యతేత్యాహ || మృతస్యేతి || పునజన్మభావిదేహగ్రహణంస్యాదే
వ - అన్యథామృతస్య జన్మాభావే ఎతచ్చవర్తమాన జన్మచనస్యాత్ - అశ్రవణాణం - అయం అధ్యేతృభిఃప్ర
త్యక్షం పత్య మానః - సత్తతః ప్రయత్నై వపునజాయతే - అథైత మేవాధ్యానం పున నివృత్తంతే మృత్యా
పునన్మృత్యు మాప ద్యంత ఇత్యాదిరాగమః-యదాగమేనోక్తంతచ్చ తిథై వెత్యనుగ్రాహకం తర్కం చావాకా
దీప్రత్యాహనోపాదానమితి - ప్రతిప్రాణీ ప్రతీయమానస్సుఖదుఃఖాది కార్యోద్భవః ప్రాక్షన్త కృతమకృతాది వి

ముఖాని ౪౭ | శ్రీపరాశరః || అథైత్యైశ్వరం ప్రాచుర్భాగవస్యాత్తజాద్విజాః | పురోహితామ
హాత్మానస్సాన్మానస్తూయవాగ్నినః || ౪౮ | రాజన్మియన్యతాంకోపోబాలైత్ర తనయైనిజై | కోపోదే
వనికాయేషుత్ర తేనఫలోయతః || ౪౯ | తథాత్తైవంబాలంతే శాసితారోవయంన్యవ | యథావిప
క్షనాశాయవీత సైభవిష్యతి || ౫౦ | బాలత్వంసర్వదోషాణాందైత్యరాజాస్పదంయతః | తతోత్ర
తౌపమశ్యథంయోక్తు మహాసినాభకై || ౫౧ | నత్యశ్యుహరైఃపక్షమస్తాకంపవనాద్భది | త
తఃకృత్యాంపధాయాన్యకరిష్యామోనివర్తినీమ్ || ౫౨ | శ్రీపరాశరః || ఏవమభ్యుధిత సైస్తుదైత్య
రాజఃపురోహితైః | దైత్యైనిస్థానాయామాసపుత్రంపావకసంచయాత్ || ౫౩ | తతోగుగుగ్మ
హేబాలస్సవనబాలదానవాః | అధ్యాపయామాసముహురుపదేశాంతరైగురోః || ౫౪ | ప్రహ్లాదః ||
శ్రూయతాం పరమార్థోమేదైతేయాదిజాత్మజాః | నచాన్యధైతన్వంతవ్యంనాగ్రలోభాదికార
ణమ్ || ౫౫ | జన్మబాల్యంతతస్సర్వోజంతుః ప్రాప్నోతియావనమ్ | అవ్యాహతైవభవతితతోనుదివసం
జరా || ౫౬ || తతప్రస్తుత్యుమభ్యేతిజంతుదైత్యైశ్వరాత్మజాః | ప్రత్యక్షంపుత్యతేచైతదస్తాకంభ
వతాంతథా || ౫౭ || మృతస్యచపునజన్మభవత్యైతచ్చనాన్యథా | ఆగమోయంతథాతచ్చనోపాదా

మహాతీర్థిపదస్తన్మూలభూతాని పాపానిచవినాశయతీతివతథా || ౪౪: ౪౫: ౪౬: ౪౭ || అథైతి || భాగవస్యా
త్తజాశ్శండామకాదయః || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || నేతి || నివర్తినీంహింప్రాం - అనివర్తినీమితివాచ్ఛేదః
దుష్ప్రతీకారామిత్యర్థః || ౫౨: ౫౩ || తత ఇతి || పితునివయాసక్త్యావిష్ణుభక్తినిభవతితేహంతుభవిష్యతీతిబా
లదానవాగురోరుపదేశస్య అధ్యాపనస్యాంతరే విచ్ఛేదే తన్నభ్యే - ముహుర్ముహుస్స్వయమధ్యాపయామా
స - ఉపదేశే || ౫౪ || శ్రూయతామితి || హేదితిజాత్మజాః మద్భూతరః-దైతేయాః అన్యై - పరమార్థస్తత్త్వం-
శ్రూయతాం - మేమత్తః - ఏతత్ అన్యథామిథ్యేత్వేవంసమంతవ్యం - యతోత్ర గుహాపదేశ ఇవమదుక్తౌ లోభాది
కారణంనాస్తి || ౫౫ || బాల్యకారభ్య బంధముక్తయే విష్ణుభక్తిరేవ కర్తవ్యైతివస్తుం ప్రవృత్తిమాగ్జ జన్మాదిన
వావస్థా సునిత్యంతుఃఖమేవేతిదశయన్నాహ - జన్మైత్యాది సర్వదుఃఖమయం జగదిత్యంతైశ్చతుర్దశభిః ||
౫౬: ౫౭ || మృతస్యేతి || మృతస్య పునజన్మభవతీత్యయమేవ - తదథాప్రతిపాదకః ప్రమాణభూతః - శ్రుతిస్త
త్వాదిరూపః ఆగమోస్తి || శ్లో || యోనిమన్యైప్రపద్యంతే శరీరత్వాయదేహినః | స్థాణుమన్యై సుసంయాంతి యథా
కర్మయథాశ్రుతమితి - జాతస్యహింధ్రు ప్రాకృత్యుక్తుః ప్రపంచజన్మమృతస్యచేత్యాది - ఏతదనుకూల తర్కమాహ -
తచ్చతత్తేవమంతవ్యం - యస్మాజ్జీవాదిష్టితం శుక్లశోణితకూపముపాదానకారణంవినా దేహస్యోద్భవోనఘటతే

శిష్టంస్థాయినమాత్మానముపాదానకారణవిధానస్యాదిత్యధాః - ప్రత్యక్షమేవప్రమాణం నానుమానాగమాదీష
దతః వాదిమోయక్తిపూర్వోవివాదః స్వశాస్త్రప్రణయనందవ్యాహతమితిభావః॥ ౫౮॥ నిత్యస్యాప్యాత్మనో
నిత్యదేహాదికం గర్భాదిపునర్జన్మాప్రచర్యంత సప్తావస్థాయుక్తం దుఃఖహేతురితి వైరాగ్యాయాహ॥ గర్భావా
సాదీతి॥ ౫౯॥ నను అన్నపానాదీనాం సుఖహేతుత్వస్య దశకానాత్కథం దుఃఖమేవేత్యుక్తమిత్వాశంక్య దుఃఖహే
తావేవసుఖహేతుత్వభ్రమ ఇత్యాహ॥ యుత్తప్యైతి॥ యుచ్ఛీతాదిదుఃఖశమకమన్నా గ్నా దిదుఃఖమేవసుఖసా
ధనంమన్యతేబాలః-హిహేతౌ-తదన్నాదికంయుదాద్యభావేపునరుక్తాగాజ్ఞానంతాపాదిదుఃఖహేతురేవ॥ ౬౦॥
దుఃఖహేతుత్వేనప్రసిద్ధేపిదుఃఖాంతరోపశమకత్వమాత్రేణసుఖహేతుత్వధీర్వ్యత ఇతినిదర్శనెనాహ॥ అత్యంతేతి॥
వ్యాయామఃఅయాసః॥ ౬౧॥ తథాస్వపరదేహైష్ట్యాదిచయదుఃఖదేపికాంత్యా ద్యారోపాత్ సుఖదత్త్యధి
యందశకాయతి॥ క్వశరీరమితి॥ కమనీయంకమనీయత్వం॥ ౬౨॥ కించనరకేసులమాంసాదికమాత్మనోన్యత్వేనభుజ్య
తే - అత్రతుత్తముహందేహమాత్మత్వేనభోగ్యత్వేనచమన్యమానోనరకేప్రీయత తరామిత్వభిప్రాప్యేణా
హ॥ మాంసేతి॥ ౬౩॥ యుత్తప్యైత్యాదిశ్లోకోక్తవపుణోతి॥ అగ్నేరితి॥ అగ్నేప్రతియోగినాశితేనసుఖకర్తృ
త్వంక్రియతే - నతుస్వతః - ఏవంతోయభక్తయోఃతృప్తకయుద్ధావ్యం - తద్విలోమస్య తేషామగ్నావ్యదీనాంప్రతి
యోగినఃశీతాదః ఇతరైరగ్నావ్యదిభిస్తుభకర్తృత్వంక్రియతే - యద్వా - తద్విలోమస్యసుఖవిలోమస్య దుఃఖస్యక

నందినోద్భవః॥ ౫౮॥ గర్భావాసాదియావత్తు పునర్జన్మైశపాదనమ్ | సమస్తావస్థకంతావద్దుఃఖ
మేవావగమ్యతామ్॥ ౫౯॥ యుత్తప్యైవశమంతద్వచ్ఛీతామ్యవశమంసుఖమ్ | మన్యతేబాలబుద్ధి
త్వాద్దుఃఖమేవహితత్సన్॥ ౬౦॥
అత్యంతస్థిమితాంగానాంవ్యాయామేనసుఖైషిణామ్ | భ్రాంతిజ్ఞానావృతాఽయాణాంప్రహరోపిసు
ఖాయతే॥ ౬౧॥ క్వశరీరమశేషాణాంశైష్ట్యాదీనాంమహాచయః | క్వకాంతిశోభాసారభ్యకమనీయాద
యోగుణాః॥ ౬౨॥ మాంసాశ్చక్షుయవిష్ణుత్రస్నాయుమజ్జాస్థిసంహతౌ | దేహచేష్ట్రీతిమాణ
మాఢోభవితానరకేపిన్॥ ౬౩॥ అగ్నేశ్చీతేనతోయస్యతృపాభక్తస్యచయుథా | క్రియతేసుఖకర్తృ

ప్రతిశ్చ ఇతినుపందమ్యామాహుతావాపః పురుషవచసోభవంతీతి॥ ౫౮॥ తతఃకిమత ఆహ॥ గర్భావాసాదీతి॥ పున
ర్జన్మనః ఉపపాదనం ప్రాణాయావత్తావద్దుఃఖమేవ॥ ౫౯॥ అన్నపానాదిజనితంసుఖమస్తీకుతోదుఃఖమేవేత్యుక్త్య
త ఇతిచేత్రతాహ॥ యుదితి॥ యుచ్ఛీపాసాదిదుఃఖోపశమం మూఢోభ్రాంతః సుఖంమన్యతే - తదప్యన్నపానా
దిప్రయాసాదుఃఖమేవ॥ ౬౦॥ దుఃఖత్వేనప్రసిద్ధేపివ్యాయామప్రహరాదాసుఖభ్రమం దృష్టాంతత్వేనాహ॥ అ
త్యంతేతి॥ అత్యంతస్థిమితాంగానాం వాతాదిదోషేణాత్యంతజఙ్గమాతగాత్రాణాం - వ్యాయామేనగమనాదీనా
శ్రమేణనుభైషిణాంసుఖమిచ్ఛతాం - వ్యాయామేపిసుఖమివభవతి - భ్రాంతిజ్ఞానావృతాఽయాణాం - మోహపిహిత
తదృష్టేనాం కామినాం ప్రణయకుపితకామినీ కలనూపురర్పుణాత్కరచరణప్రహరోపిసుఖవత్ప్రతిభాతి - తదేవ
కామినాం సుఖంవదంతిచేతి॥ ౬౧॥ క్వేతి॥ మహాచయః స్థూలసంఘాతః - కాంతిగోరత్వాదిః ఆంగచ్ఛాయా - శో
భాభావణాదికృతా - సారభ్యంసాగంధ్యం - కమనీయం సౌందర్యం - ఏవమాదయోగుణాగుణాశ్చక్వ॥ ౬౨॥
మాంసేతి॥ యదిదేహమనుకారాస్పదేతిప్రీతిమాంస్తహి నరకేపిప్రీతిమాణభవిష్యతీతి - తస్మాపినారకభోగ్య
మాంససంఘాతత్వావిశేషాత్॥ ౬౩॥ కించ - నవస్తుతఃకించి త్సుఖసాధనమస్తి - సుఖసాధననైవకదాదిదుఃఖసా
ధనత్వదశకానాదిత్యాహ॥ అగ్నేరితి॥ శీతేన పూర్వాభావినా అగ్నేస్తుభకర్తృత్వందృశ్యతే - శీతాభావేగ్రిష్టే
అగ్నేర్దుఃఖసాధనత్వం - ఏవంపూర్వాభావిన్యాగ్రిష్టేతృపాతోయస్య - యథాభక్తస్య అన్నస్య - తయోరభా
వతోయాస్యయోరపిప్రతికూలత్వాత్ - తద్విలోమస్యాగ్నావ్యదిప్రతియోగినః శీతాదః ఇతరైరగ్నావ్యదిభిః - అ

త్వత్వ మగ్నా వ్యధీనాంశీతాదీనామభావైః క్రియత ఇతి - ఏవమనియతత్వాదుభయమపి బ్రాంతం - యథావత్త్వ
 తి శ్లో॥ తస్మాద్భుతాత్మకంనాస్తిసచకించత్సుభాత్మకమితి॥ ౬౪॥ ఎవంభృత్యధనాద్యపిదుఃఖదమిత్యాహ॥ కరోతీతి॥
 పరిగృహ్యత ఇతిపరిగ్రహః॥ ౬౫॥ తథాకళత్రాదిసంబంధ్యత్యాహ॥ యావత ఇతి॥ సంబధ్యత ఇతిసంబంధః - సం
 బంధినోన్యస్థిరాః - తన్నాశశోకస్తుస్థిర ఇత్యర్థః॥ ౬౬॥ కింబలజ్ఞానాంపరిగ్రహదేసన్నిధావన్నిధౌచశోకస్సమగ్ని
 త్యాహ॥ యద్యదితి॥ యద్యద్గ్రహేనస్తతస్య నాశదాహకరణంకుతఃస్యా దితియత్రతత్రావతిష్ఠతః స్వామినోమ
 ససితత్త్వతీత్య స్వయః - కరణమేవోపకరణం - గృహేత్యేమణిస్థితమపి ప్రెక్షాన్య ధాశంకినోదుఃఖాయైవసవణంవ
 స్త్విత్యర్థః - నాశదాహకరణమితిచపాఠః - యత్రతత్రావతిష్ఠత ఇతిచపాఠః॥ ౬౭॥ ఎవంబాల్యాదిమ
 ప్రత్యక్షందుఃఖముక్తా వజన్నాదివ్య పితదేవానుమయమిత్యాహ॥ జన్తనీతి॥ జన్నాదిముదుఃఖమనుమియత ఇత్యస్వ
 యః॥ ౬౮॥ గర్భాణేతి॥ సుఖలేశోపియదితత్కర్మతాం - తత్సుఖంనాస్తిత్యర్థః - తస్మాదేవదుఃఖమయంజగత్॥ ౬౯॥
 తస్మాద్భగవత్ప్రతిక్షణోమోక్షః ప్రాప్యత ఇత్యాహ॥ తదేవమితి॥ ౭౦॥ యదహరేవవిరజేదితిశ్రుత్యార్థుడి

త్వంతద్విలోమస్యచేతనైః॥ ౬౪॥ కరోతిహదైత్య పుత్రాయావన్నాత్రంపరిగ్రహః॥ తావన్నా
 త్రంసపివాస్యదుఃఖంచేతసియచ్ఛి॥ ౬౫॥ యావతఃకురుతేజుంస్సబంధాన్తనసఃప్రియా॥ తావం
 తోస్యనిఖన్యంతేహృదయోశోకశంకవః॥ ౬౬॥ యద్యద్గ్రహేతన్తనసియత్రకుత్రావతిష్ఠతః॥ నాశ
 దాహకరణంకుతస్తత్రైవతిష్ఠతి॥ ౬౭॥ జన్తన్యమహద్దుఃఖం మ్రియమాణస్యచాపితత్॥
 యాతనానుమస్యగ్రం గర్భానంక్రమణేమచ॥ ౬౮॥ గర్భావసుఖలేశోపి భవద్భిరసమియతే
 యదితత్కర్మతామేవం సవణందుఃఖమయంజగత్॥ ౬౯॥ తదేవమితిదుఃఖానామాన్యదేతుభవాణా
 మే॥ భవతాంకర్మతేనత్యం విష్ణురేకఃపరాయణమ్॥ ౭౦॥ మాజానీతవయంబాలావేహీదేహేషు

గ్నినాసంతాపేనతిత్యపః - అగ్నేనసతి యుధస్సుఖహేతుత్వం - అన్యథాతేషామేవదుఃఖహేతుత్వ మిత్యర్థః - త
 దైవలోమ్యేనేతిపాఠేప్రయమేవాధః॥ ౬౪॥ కింబ - ధనాశ్వగజభృత్యాది పరిగృహ్యాపిదుఃఖహేతురేవ - త
 త్వాలనాది బహుక్లేశావహత్యాదిత్యాహ॥ కరోతీతి॥ ౬౫॥ కళత్రపుత్రాదిసంబంధోదుఃఖహేతురేవేత్యాహ॥
 యావత ఇతి॥ శోకరూపాశ్మంకవః కిలకానిఖన్యంతేనిపాత్యంతే - తెషామపగమేతన్నాశాశోకానవగమాదిత్య
 థః॥ ౬౬॥ ఏతత్ స్పష్టయతి॥ యద్యదితి॥ యద్యద్గ్రహేదావస్థితనాదితదపియత్రకుత్రదేశాంతరేప్యవతిష్ఠమా
 నస్య మనసినిత్యంచితయత స్తిష్ఠతి - తస్యధనాదేనాశః దాహఃఉపహరణంవా తత్రైవగృహేవతిష్ఠతి-నతుమ
 ససిస్త్యర్యమాణతయాస్థితస్య ధనాదేనాశాదిభావతి - కుతస్తత్రైవతిష్ఠత ఇతిపాఠే గృహేమనసిచ తస్మైవధ
 నాదేరవస్థానేపి గృహేతిష్ఠత ఏవనాశాదికంభవతి - మానసేమనస్థితస్య నతుభవతీతికుతః - అతోవిచిత్రం - గృ
 హేనప్యపిధనాదియత్రకుత్రచిదైశాంతరేస్థితమపి పరిగ్రహిణోవ్యధయితుమేవమనసిచాననా రూపేణతిష్ఠతి -
 అతస్తద్వాసనాపరిత్యాగేవిశాశోభవతి - నతద్వియోగమాత్రేణతిభావః - పాతాంతరేప్యయమేవతాత్పర్యా
 థః॥ ౬౭॥ ఏవంసర్వాస్యవస్థాస్వపిదుఃఖమనుసంధేయమిత్యాహ - జన్తనీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౬౮॥ ౬౯॥ తదే
 వంప్రవృత్తిమాగేదోషోక్త్యావీరక్తిముత్పాద్య విష్ణుసేవాంప్రవర్తయన్నాహ॥ తదేవమితి॥ ౭౦॥ తథాప్యస్తా
 కంబాలానాంతత్రానధికార ఇతిశంకాంవ్యావర్తయతి॥ మాజానీతేతి॥ వయంబాలాః అతోస్తాకం అత్రనాధికా
 ర ఇతియూయం మాజానీత - పరిణామభేదేనభిన్నైవ్యపిబాలయవాదిదేహేషుదేహిణఃప్రతిసంధానాదేహీశా
 శ్వతోనిత్యః - అతోజరాద్యాధమాణః దేహాన్త్యేవనత్యాత్మనః - దేహాత్మవివేకశూన్యానామవీరక్తానామేవాత్ర
 నాధికారః - తద్వివేకవతాంతువీరక్తానాం తత్సమంతరమేవాధికారః - దేహాద్వ్యవస్థాతునకాతణం॥ శ్రు॥ యదహ

తిభగవన్ జ్ఞానైవైతవ్యంనవిలంబితవ్యమిత్యాహ॥ మాజానీతేతి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఎవమితి॥ దురాశావిషయోచ్ఛ్వాసః
పిపాసితః శ్రేయస్తప్తవానపి - పిపాసిత ఇత్యంతజ్జలస్థరజకజాలిక దృష్టాంతస్తారణం - తాహిపిపాసితా వెవస
త్వాత్వాస్యామితవస్త్రోదధనమత్స్యగ్రహణోత్తీహా॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తస్మాదితి॥ వృద్ధాద్యైరితి - వృద్ధంవాధా
కంభావెస్థా॥ ౧౬॥ తదితి॥ అస్తత్ప్రీతయేయమ్మకమనిచ్ఛాయామపి॥ ౧౭॥ ఆయాసఇతి॥ అహనిశమితిస్తరణ
స్యసదాకాలఇత్యాహయథాఅపవిత్రఃపవిత్రో వెతి॥ ౧౮॥ అథశనుదమాదిఫలామైత్రీకురుణాముదితోపేతౌశ్చతు
ష్టోక్యాఆహ॥ సర్వభూతస్థితఇతి॥ సర్వాస్త్యస్తవ్యూపేణస్థితేవిష్ణేసతీనవక్రమిత్రధీఃకార్యా॥ ౧౯॥ సర్వాత్మకత్వ
మేకస్య మానుసంధాయ - తథాపితావత్రయదగ్ధమభూతేమద్వేషోనకాగ్యఃకింతుకురుణైవకార్యే త్యాహ॥ తాప
త్రయేణేతి॥ ౨౦॥ యదిపుణ్యాధికాభూతానాంతుక్షీణభగవతః - తదాతేషుముదితాకార్యా - సతుద్వేషః - ద్వే

శాశ్వతః॥ జరాయావనజన్మాద్యా ధర్మాదేవాస్యనాశ్యనః॥ ౧౧॥ బాలోహంతావదిచ్ఛతోయ
తిష్యే శ్రేయసేయవా॥ యువాహంవాదాకే ప్రాప్తైకకమ్పాన్యస్త్య నోహితమ్॥ ౧౨॥ వృ
ద్ధోహంముకార్యాణి సహస్రానినగోచరే॥ కింఃరిష్యామిమందాత్మాసమభేఃసనయత్కృతమ్॥ ౧౩॥
ఏవందురాశయాక్షీప్తమానసఃపుగువస్సదా॥ శ్రేయసోభిముఖంయాతినికదాచ్ఛిపాసితః॥ ౧౪॥
బాల్యే శ్రీడనకాసక్తాయావనైవయోన్ముఖాః॥ అజ్ఞానయంత్యతక్త్యావ వాధాకంసముపస్థితిమ్॥
౧౫॥ తస్మాద్బాల్యేవివేకాత్మాయితేత శ్రేయసేనదా॥ బాల్యయావనవృద్ధాద్యైర్దేహభావైర
సంయుతః॥ ౧౬॥ తదేతద్వోమయాభ్యాశింయదిజానీతనాస్తతమ్॥ తదస్తత్ప్రీతయేవిష్ణుస్త్యైర్వతాం
బంధముక్తిదః॥ ౧౭॥ ఆయాసస్త్యైర్ణేకోస్యస్త్యైతోయచ్ఛిశోభనమ్॥ పాపక్షయశ్చభవతిస్త్య
రతాంతమహనిశమ్॥ ౧౮॥ సర్వభూతస్థితేతస్త్రిమతిమైత్రీదివానిశమ్॥ భవతాంజాయతా
మేవంసర్వక్షేత్రాప్రహస్యక॥ ౧౯॥ తాపత్రయేణాభిహతంయదైతదఖిలంజగత్॥ తదాశోచ్యే
మభూతేషుద్వేషంప్రాజ్ఞకరోతికః॥ ౨౦॥ అథభద్రాణిభూతానిహీనశక్తిరహంవరమ్॥ ముదం

శేవవిరజేతదహరేవప్రవ జేదితి శ్రుతేరితిభావః॥ ౧౧॥ కింవిద్వివేకవతామశ్యవిరక్తానాం శ్రేయసిప్రవృత్తాకా
లప్రళీక్షయావృధైవజీవితంయాతీత్యాహ॥ బాలోహమిత్యా దిత్రిభిః॥ బాలోహమితి॥ ఇచ్ఛాతోవిచరిష్యామితిశే
షః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఎవమితి॥ దురాశయి-విషయాసక్త్యాఆక్షీప్తమానసః ఆకృష్టచిత్తః - పిపాసితఃభోగశృష్టాకులః - ఆ
నెనరజకాదిదృష్టాంతస్సునితః - రజశోహిజాహ్ను వీజలస్థోపీకంవస్త్రంప్రత్యౌశ్య పాస్యామిదంచేత్యే వంపిపాస
యామి యితే - జాలికశ్చ ఇనుంచాముంచాపరంమత్స్యంహృత్వాతోయంపాస్యా మిత్యేవంపిపాసిత ఏవయథా
మి యితేతద్వదిత్యథః॥ ౧౪॥ అజ్ఞాస్తవశువదాయఃశువయంతీత్యాహ॥ బాల్యఇతి॥ సముపస్థితంప్రాప్తంవా
ధాకంశాశక్త్యానయంతే - నతుతథాపిత్రే యోజిజ్ఞాసాతేమామిత్యథః॥ ౧౫॥ అథ శ్రేయసివిశంబోనకార్యఇ
త్యాహ॥ తస్మాదితి॥ వివేకాత్మావివేకచిత్తః - తమేవవివేకంస్తారయః॥ బాల్యేతి॥ ౧౬॥ తదేతదితి॥ యద్యపియుస్త్య
కమత్రనాస్థా - తథావ్యస్తత్ప్రీతయేవిష్ణుస్త్యైర్వతాం॥ ౧౭॥ యుస్త్యకమపివిష్ణుభక్తావేవప్రవృత్తియౌక్తా - సుకర
త్వాస్త్యహఫలత్వాచ్యేత్యాహ॥ ఆయాసఇతి॥ ౧౮॥ విష్ణుభక్తౌవనర్వక్రవిష్ణుదృష్టిస్త్యైర్వభూతమైత్రీచకారణమి
త్యాహ॥ సర్వైతి॥ సర్వభూతేష్వంతర్యామితయాస్థితేవిష్ణేమతిభావశామస్త్య - ఆతేవతదధిష్ఠానభూతమాత్రే
మైత్రీచాహనిశమస్త్య - ఏవమనెనప్రకారేణరాగద్వేషాదికృతానర్వాక్షేత్రాప్రహస్యకేత్యథః॥ ౧౯॥ న
నుశర్వభూతేషుమైత్రీకుమగ్రామదనుస్సరాదిభిసంతప్య మానేమచధనవిద్యాగవిలేమవృధైవబద్ధవైరేమచ
ద్వేషస్యదుష్పరిహరత్వాదిత్యాహ॥ తాపత్రయేణేతి॥ తాపత్రయేణ ఆధ్యాత్మికాది
మఃఖత్రయేణమదనుస్సరాదినా - జగదేతదభిహతం - ఇతియదాబుద్ధిస్తదాశోచ్యేమశ్చపాపిషయేషుతేషుభూతేషు
కఃప్రాజ్ఞోద్వేషంకరోతి॥ ౨౦॥ అథతత్రైవంవిధమతిఃభూతానిభద్రాణిధనవిద్యాదిసంపదాహృష్టాన్యహమేవకేవ

జన్యతత్ప్రతిజ్ఞాహానిఫలత్వాదిత్యాహః || అథతి || ౧౦ || బద్ధవై రాణీతి || యద్యాత్తానం ప్రతిబద్ధవై రాణీభూతానిద్వి
 కుంతి - తథాప్య మౌహామోహేన వ్యాప్తానీతి తానిశోచ్యాని - తేమాపేక్షాకార్యా || ౧౧ || ఏతేమైత్ర్యాదిచిత్తప్ర
 సాధనవికల్పాఃభిన్న దృశాంశుధ్యమాధికారిణాంశుతమభ్యుపగమ్యోక్తాః - భిన్నదృశాంశాంభ్యానాం - తేహిభిన్నం
 జగత్పశ్యంతినభగవదాత్మకత్వే నాభిన్నం - ప్రసన్న చిత్తానాముత్తమాధికారిణాంశుతమతమ త్తఃసంక్షిప్తంశ్రూయ
 తామిత్యాహ || ఏత ఇతి || ౧౨ || తదేవాహ || విస్తార ఇతి || ౧౩ || సముత్పన్నజ్యేతి || ఆసురంభావందేహాత్మాభిమానం || ౧౪ ||
 నిర్వృణోవిశినస్తి || నైవాగ్ని నైత్యాదిభిః || నైవాగ్ని నేతి || అగ్ని యదిజంతుఃఖమాధిదైవికం || ౧౫ || నేతి || మనుష్యాది
 జంతుఃఖమాధిభౌతికం - ఆత్మదోషజంతుఃఖమాధ్యాత్మికం || ౧౬ || తదాధ్యాత్మికంతుఃఖం ద్విధేత్యాహ || జ్వరేతి || జ్వ
 రాదిశారీరం - ద్వైమాదిమానసం || ౧౭ || నేతి || అనైర్విరవిద్యాదిభిః || ౧౮ || ఉపసంహరతి || అపారేతి || అపారసంసారే

తథాపికువీతహానిద్వైషమఫలంయతః || ౧౦ || బద్ధవై రాణీభూతాని ద్వైషంకువంతిచేత్తదా || శో
 చ్యాన్య మౌహామోహేన వ్యాప్తానీతి మనీషిణా || ౧౧ || ఏతేభిన్నదృశాంశైత్యావికల్పాఃకథితామ
 యా || కృత్వాన్యపగమంతత్ర సంక్షేపః శ్రూయతాంతుహ || ౧౨ || విస్తారస్వర్వభూతస్యవిష్ణోస్సర్వమి
 దంజతే || ద్రష్టవ్యమాన్య వస్తీస్తానభేదేనవివక్షణైః || ౧౩ || సముత్పన్నజ్యేతి || ఆసురంభావంతస్తాద్యాయం
 యథావయమ్ || తథాయత్నంకరిష్యామోయథాప్రాప్స్యమనిర్వృణోమి || ౧౪ || నైవాగ్నివానచా
 రేణ నేందునానద వాయునా || పజన్య వసుణాభ్యాంవానసిద్ధే నైవరాక్షసైః || ౧౫ || నయత్నై
 నాచదై త్యేంద్రేనోరగై నాచకిన్న రైః || నమనుష్టై నాచశుభిర్దోషై నైవాత్మసంభవైః ||
 ౧౬ || జ్వరాక్షిరోగాతసాస్త్రీహగుల్మదికైస్తథా || ద్వైషేష్యామత్సరాదైర్వా రాగలోభాదిభిః
 క్షయమ్ || ౧౭ || సచానైర్వినియతేకైశ్చిన్నిత్యాయాత్యంతనిమాళా || తామాప్నోత్యమతేన్యస్యకే
 శవేహృదయంనరః || ౧౮ || అపారసంసారవివర్తనేమమాయాతతోషంప్రసభంబ్రవీమి || సవత్త

లంధనధాన్యాజనహీనశక్తిరపితథాపి ముదంప్రీతిమేవకువీత - నతుద్వైషం - యతోద్వైషస్య ఫలః హానిరేవ - త
 థాహి - వ్యాయవిదః ఇష్టసాధనజ్ఞానస్య రాగత ఉపాదానంఫలం - అనిష్టసాధనజ్ఞానస్య ద్వైషతోహానిః ఫలమితి
 వణాయంతి - అతోహానిఫలోద్వైషోనకార్య ఇత్యర్థః || ౧౦ || బద్ధవై రాణీతి || యదితేన్యదైవ బద్ధవై రాణీత
 మీదేష్వపంకువంతి - తదామనీషిణాతాన్యతీవ మౌహేన వ్యాప్తాని - శోచ్యాని అనుకంప్యాని - తేమసవధా
 ద్వైషోనయక్త ఇత్యర్థః || ౧౧ || ఏతేవ ద్వైషోపశమప్రకారామధ్యమాధికారిణామేవోక్తాః - నతూత్తమాధికారి
 ణామిత్యాహ || ఏత ఇతి || భిన్నదృశాంభేదదృష్టీనాం - భిన్నదృశామితివాపారః - తత్ర భేదదృష్టావంగీకారంకృత్వా
 ఏతేవికల్పాద్వైషోపశమప్రకారాః కథితాః - ఉత్తమానాంశుపరమాథ్న సంక్షేపానుత్తశ్రూయతాం || ౧౨ ||
 తమేవాహ || విస్తార ఇతి || ౧౩ || సముత్పన్నజ్యేతి || ఆసురంభావంసమ్యగుత్పన్నజ్య - యూయంవయంచయథానిర్వృ
 తింయథాయోనప్రకారేణప్రాప్స్యమః - తథాయత్నంకరిష్యామః || ౧౪ || తామేవనిర్వృతంతత్రయత్నంచవిశి
 నస్తి - నైవాగ్ని నైత్యాదిచతుభిః || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || నేతి || యావీమోక్షాభ్యాసా అగ్నియదినా అనైర్విరపితై
 శ్చిత్ క్షయంననీయతే - తానిర్వృతంకేశవేహృదయంస్యస్య ప్రాప్నోతితిచతుర్థేనాన్వయః - తత్రనైవా
 గ్ని నైత్యాదిదైవికైరుపభూతైః క్షయోవార్యతే - నమనుష్టైర్నాచశుభిరిత్యాదిభౌతికైః - దోషైర్నైవాత్మసంభవై
 రితిశారీరమానసభేదేనాధ్యాత్మికైః - తత్ర శారీరైర్జ్వరాదిభిః మానసైర్ద్వైషాదిభిః అనైర్విరతన్ములభూతైర
 విద్యాకర్మాదిభిః యాక్షయంనప్రాప్యతే - తానిర్వృతంకేశవస్త్వత్ప్రాప్నోతీత్యర్థః || ౧౮ || సవోవా
 దేశసారమాహ || అపారేతి || అపారోయఃసంసారఃతత్రవివర్తనాని దేవమనుష్యతీర్త్య గాదిజన్మాని - తేమతత్తత్త

సీ ౧౨ తస్మాద్దితి || స్తవసంహితాం స్తవ ప్రబంధం - వాచ్యః పితేతివపాఠః - వాచ్యః ప్రత్యయః || ౧౩ || ఏవమితి || నా
న్యధావదేత్ - కశ్చిదపీతి శేషః - వద ఇతివాపాఠః || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || యత్త్రితి || బ్రహ్మకులం శ్లాఘ్యమిత్యా
ది యుష్మా భి ర్యద్యుక్తం తత్సత్యం - కింతు కిమనంతేనైతి యదుక్తం ఎతద్వచోనాథవత్ - ఈదృశం వచో య
థాన్యాయంకో బ్రవీతిత్వన్వయః - కిమనంతేనైత్యుక్తం యుష్మా భిరీదృశమితివపాఠః || ౧౮ || ఇతీతి || గౌరవయంతి తః
గౌరవేణ యంతి తః నిరుద్ధవ్యాహారః - గురూణామపి భగవన్నిందకానా మేషాంకిమనుసరణే నైత్యాశయేన ప్రహస్య
కిమనంతేనైతి తదుక్తమనువదత్ సాద్వితిసోపాలంభమాహ || ప్రహస్యేతి || ౧౯ || అమమాత్ భూయోప్యనువదతి ||
సాధుభోకిమనంతేన సాధుభోఇతి || అనంతేనయత్స్వేత్ తచ్చా యతాం || ౨౦ || ధర్మేతి || ఇదంధర్మాది చతుష్టయం
యస్మాత్తస్మాదనంతాత్ కింకిమితీదంవృథావచఃసకించిదిత్యర్థః - తస్మాత్కిమిదంవృథాఇతిచ పాఠః || ౨౧ || మరీచిమి శ్రే
రితి || మిశ్ర శబ్దః పూజ్యవచనః - గురుత్వాద్భవమవచనం || ౨౨ || ౨౩ || సంపదితి || ఐశ్వర్యాదీనాం సంపద్విముక్తిశ్చ
ఏకతః ఆరాధనా దేవలభ్యా - హరేరారాధనం సంపదాదీనాం మూలంవిముక్తిశ్చైచ్ఛికతోలభ్యేతివపాఠః || ౨౪ || ఉ
క్తమథాంనిగమయతి || యత ఇతి || తేనాప్యనంతేన కింకిమిత్వేవంవచః కిమథాముచ్యతే || ౨౫ || కింవేతి || కింవేత్యా

లోకానాంత్యంతతైవభవిష్యసి || ౧౨ || తస్మాత్పరిత్యజేతాంత్యంవివక్ష స్తవసంహితామ్ | శ్లాఘ్యఃపి
తాసమస్తానాంగురూణాంపరమోగురుః || ౧౩ || ప్రహ్లాదః || ఎవమేతన్తహోభాగాశ్లాఘ్యమేతన్తహోకు
లమ్ | మరీచెన్నకతప్యస్త్రి త్రై లోక్యేనాన్యధావదేత్ || ౧౪ || పితావమనుసవత్ప్రిజగత్సత్త్వ
ప్తచెష్టితః | ఎతదప్యవగచ్ఛామిసత్యమత్రాపినాన్యతమ్ || ౧౫ || గురూణామపిసర్వేషాంపితావరమకో
గురుః | యదుక్తంభ్రాంతిరత్రా పిన్వల్పాపిహినవిద్యతే || ౧౬ || పితాగురునానందేహఃపూజనీయః
ప్రయత్నతః | తత్రాపినాపరాధ్యామిత్యేవంమేమనస్థితమ్ || ౧౭ || యతైవతత్కిమనంతేనేత్యు
క్తోయుష్మా భిరీదృశః | కోబ్రవీతియథాయుక్తంకింతునైతద్వచోధవత్ || ౧౮ || ఇత్యుక్తా వసో భవన్తా
నీతేషాంగౌరవయంతి తః | ప్రహస్యవపునః ప్రా హకిమనంతేనసాద్వితి || ౧౯ || సాధుభోకిమనంతేన
సాధుభోగురవోమమ | శ్రూయతాయదనం తేనయదిభేదంసయాన్యథ || ౨౦ || ధర్మాథాకామమో
క్షాఖ్యఃపురుషార్థాదాహృతః | చతుష్టయమిదంయస్మాత్తస్మాచ్ఛకిమిదంవృథా || ౨౧ || మరీచిమి శ్రే
రీత్యాద్యైస్తతైవానై ర్యరంతతః | ధర్మః ప్రాప్తస్తథాచానై ర్యరథాఃకామస్తథాపరైః || ౨౨ ||
తత్తత్త్వవేదినోభూత్వాజ్ఞానధ్యానసమాధిభిః | అవాపుముక్తిమపరేపురుషార్థస్తబంధనాః || ౨౩ ||
సంపదైశ్వర్య మాహాత్మ్య జ్ఞానసంతతికర్మణామ్ | విముక్తైశ్చైచ్ఛికతోలభ్యంమూలమారాధనంహ
రైః || ౨౪ || యతోధర్మాథాకామాఖ్యంవిముక్తిశ్చఫలంద్విజాః | తేనాపికింకిమిత్వేవమనంతేనకిమ

లోకానాం సర్వలోకానామాశ్రయః || ౧౨ || తస్మాద్దితి || తస్మాత్ పితావమనుసవత్ స్తవసంహితాం పరిత్యజ - కుతః -
యతః తవపితాసమస్తానాం గురూణాం పరమోగురుః - అత ఏవశ్లాఘ్యః || ౧౩ || ఎవమితి || కశ్చిదప్యన్యధావదేత్
౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || పితేతి || నాపరాధ్యామినాన్యధాకరోమి || ౧౭ || యత్త్రితి || యథాదైవోష్మైరేతదయ్యుక్తం
తథాసర్వాదోర్మాకోబ్రవీతి - దోషానంత్యాన్మకోపవక్తం శక్నోతీత్యర్థః || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || పురుషార్థ
చతుష్టయ ప్రాప్తిమేవోదాహరన్మాహ || మరీచిమి శ్రే రిత్యాదిచతుర్భిః || మరీచిమి శ్రే రితి || మిశ్రస్య పూజ్య ప్ర
యోగాన్త రీచిముఖై ర్విరిత్యర్థః || ౨౨ || ౨౩ || సంపదితి || ఏకతోలభ్యం పరదృష్టిమాత్రసులభంహరేరారాధనమేవ
సంపదాదీనాంముక్తైశ్చ మూలంకారణం || ౨౪ || యత ఇతి || యతో ధర్మాదిఫలం తేనాప్యనంతేన కిమిత్వేవం కిమిద

వివహాసోపాలంభం-కింవాత్రేతివచారః || ౨౬ || బహునెతి || వికతాచపరిణమయితా || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || యదితి ||
 మోహగ్రహం అజ్ఞానదురాగ్రహం || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || కృత్యయేతి || అభ్యవపత్తిరన్య
 హః || ౩౭ || ౩౮ || యథేతి || యథేత్యుదినా అపకారివృత్తుపకువంతితి వైష్ణవానామాచారః ప్రదర్శితః || ౩౯ ||
 ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తయే - ప్రథమాంశే - అష్టదశోధ్యాయః

వ్యతే || ౨౫ || కించాత్ర బహునోక్తేనభవంతోగురవోమమ | వదంతుసాధువాసాధువివేకోస్తాకమల్ప
 కః || ౨౬ || బహునాత్రకిముక్తేనసపవజగతఃవతిః | సకతాచవికతాచసంహతాచహృద్భితిః ||
 ౨౭ || సభోక్తాభోజ్యమప్యవంసవివజగదీశ్వరః | భవద్భిరేతత్క్షంతవ్యంబాల్యాదుక్తంతయన్యయా ||
 ౨౮ || పురోహితాః | దహ్యమానస్త్యనుస్తాభిరగ్ని నాబాలరక్షితః | భూయోనవత్కృత్యేవంనైవ
 జ్ఞాతోస్యబుద్ధిమాన్ || ౨౯ || యద్యత్కర్మచనాన్యోహగ్రహాంత్యత్కృతేభవాన్ | తతఃకృత్యాంవి
 నాశాయతవసత్ప్రయో వదుర్మతే || ౩౦ || ప్రహేపః || కఃకేనరిక్ష్మ్యేజంశుజకంతుఃకఃకేనహన్యతే |
 హంతిరక్షతీహైవాస్తాహ్యసత్పాధుసమాచరన్ || ౩౧ || కిన్వాత్రాజాయతేనవంకమైవవగతిసాధ
 నమ్ | తస్మాత్సవప్రయత్నే నసాధుకమనసూచరేత్ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్తాసైనతేక్రుధాదై
 త్యరాజపురోహితాః | కృత్యాముత్పాదయామానుజ్ఞావలామాలోజ్ఞ్వలాననామ్ || ౩౨ || అతిభీ
 మాసమాసాద్యపాదవ్యాసతక్షిణః | పూలేనసాధుసంక్రుధాతంజహానాశవత్ససి || ౩౩ || తత్తస్య
 హృదయంప్రాప్యహాలంబాలస్యదీప్తిమత్ | జగామఖండితంభూమాతత్రాపితతథాభవత్ || ౩౪ ||
 యత్రానపాయాభగవాహృహ్యపైహరిశ్వరః | భంసోభవతివజ్రస్యతత్రహాలస్యకాకథా ||
 ౩౫ || అపాపితత్రపాపైశ్చపాతితాదైత్యయాజకైః | తానెవసాజహానాశ్చకృత్యానాశంజగామ
 చ || ౩౬ || కృత్యయాదహ్యమానాంస్తాద్విలోక్యసమహామతిః | త్రాహిక్యష్టైత్యనంతేతివదన్నభ్యవ
 చద్యత || ౩౭ || సవవ్యాపిజగద్రూపజగత్ప్రప్తజనాదన | పాహివిప్రానిమానస్తాన్తుస్సహా
 న్నంప్రపావకాత్ || ౩౮ || యథానవేదమభూతేషుసవవ్యాపీజగద్గురుః | విష్ణురెవతథాసర్వేశ్వర
 త్వేతేపురోహితాః || ౩౯ || యథాసవగతంవిష్ణుంమన్యమానోనపాయినమ్ | చింతయాన్యరిపత్యైపి
 జీవంత్యేతేతథాద్విజాః || ౪౦ || యేహంతుమాగతాదత్తంయైవిషంయైహుతాశనః | యైదిగ్గజైర
 హంతున్లోదప్తస్సరైశ్చయైరహమ్ || ౪౧ || తెవ్వహంమిత్రపత్యైచనమఃపాహంస్సినక్యచిత్ | త
 థాతేనాద్యసత్వేనజీవంత్యసురయాజకాః || ౪౨ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్తాసైనతేనత్వేనంహృష్టాశ్చ
 నితామయాః | సముత్తస్థద్విజాభూయస్తంబోమఃప్రత్రయాన్వితమ్ || ౪౩ || పురోహితాః || దీర్ఘా
 యురప్రతిపాతోబలవీర్యసమన్వితః | పుత్రసాత్రధనైశ్వరైశ్చగుక్తోవత్సభవోత్తమః || ౪౪ || ఇత్యుక్తా
 తంతతోగత్వా యథావృత్తంపురోహితాః | దైత్యరాజాయసకలమాచరతుర్మహామునై || ౪౫ || ఇతి
 శ్రీ విష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - అష్టదశోధ్యాయః

మువ్యతే || ౨౫ || సోపాలంభోక్తేం నిగమయతి || కించేతి || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || దహ్యమాన ఇతి || ఎవంవిపక్షస్తుతియ
 క్తంవాక్యం భూయోనవత్కృత్యసీతిమత్వా - పూర్వమస్తాభిస్త్యంరక్షితోసి - అబుద్ధిమాన్ స్వమితి తతోనైవజ్ఞా
 తోసి || ౨౯ || యదితి || మోహగ్రాహమబుద్ధికృతం దురాగ్రహం || ౩౦ || కఇతి || అసత్సమాచరన్నాత్వైవఅత్మానం
 హంతి-సాధుసమాచరన్నాత్మానం రక్షతిచేత్యన్వయః || ౩౧ || ౩౨ || అతిభీమేతి || పాదయోన్యాపైః నిర్మైష్టైశ్చతా
 షీతిర్యస్యాస్స || ౩౩ || తదితి || ఖండితంభగ్నంసత్ భూమాజగామవపాత || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || కృత్యయేతి || అభ్యవపద్యతర
 త్తతాథాంతదభిముఖంఅధావదిత్యర్థః - ఇతఃపరంస్పష్టమన్యత్ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ఇ
 తి శ్రీధరస్వామిరవితాత్ప్రకాశాఖ్యః - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - ప్రథమాంశే - అష్టదశోధ్యాయః

౧| ౨| ౩| నేతి|| పమానపాపమాన్యః - సవగతోవ్యమ్యతోభక్తస్యశుద్ధ్యేహ్యధావతి - నాన్యస్యాశు
 ధై|| ౪| తాంపాపదుఃఖాభావరూపామాత్మనోహృచ్చద్ధింశతుస్త్వేక్యాహ|| అన్యేషామిత్యాదిహ|| ౫| కర్మణేతి|| త
 ద్ద్వీజజన్తసాపతపీడైవవిజంతస్యజన్త సత్రాతస్యపీడయతురశుభంఫలతి - తద్ద్వీజజన్తేతివపాతః|| ౬| ౭| ౮| ౯| ౧౦||
 ౧౧| ౧౨|| ౧౩| ౧౪| నేతి|| హంతుంశక్యతే|| ౧౫| ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦|| ౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪|| ౨౫||

శ్రీ పరాశరః|| హిరణ్యకశిపు శ్చ త్వా తాంకృత్యాంవిరథీకృతామ్ | ఆహూయపుత్రంవప్రచ్ఛ ప్ర
 భావస్యాస్య కారణమ్ || ౧ | హిరణ్యకశిపుః || ప్రహ్లాదసుప్ర భావోపి కిమతత్ప్రేచ్ఛేత్పితౄమ్ | ఎతన్నం
 త్రాదిజనిత ముతాహూనహజంతవ || ౨ | శ్రీ పరాశరః || ఎవంపుష్టస్తదాపిత్రాప్రహ్లాదో సుర
 బాలకః | ప్రణిపత్యపితుఃపాదా విదంవచనమబ్రవీత్ || ౩ | ప్రహ్లాదః || సమంత్రాదికృతస్తాత నచనై
 సగీకోమమ | ప్రభావపపమానోయేన్యయస్యామ్యతోహృది || ౪ | అన్యేషాంయోనపాపాని
 చింతయిత్వాత్మ నోయథా | తస్యపాపాగమస్తాత హేత్వభావాన్నవిద్యతే || ౫ | కర్మణామనసాచా
 చావరపీడాంకరోతియః | తద్ద్వీజజన్త ఫలతి ప్రభూతంతస్యచాశుభమ్ || ౬ | సోహంనపాపమిచ్ఛామి
 నకరోమివదామివ | చింతయేనర్వభూతస్థ మాత్మన్యపివకేశవమ్ || ౭ | శారీరంమానసందుఃఖం దై
 వంభూతభవంతథా | సర్వత్ర శుభచి త్తస్య తస్యమేజాయతేకుతః || ౮ | ఏవంనవేషభూతేషుభక్తి
 రవ్యభిచారిణీ | కర్తవ్యాపండితైర్జ్ఞాత్వా సంస్థభూతమయంహరిమ్ || ౯ | శ్రీ పరాశరః || ఇతిశ్రు
 త్వానదై త్యేంద్రః ప్రా సాదశిఖైస్థితః | క్రోధాంధకారితముఖః ప్రాహదై తేయకింకరా || ౧౦
 హిరణ్యకశిపుః || దురాత్మాక్షిప్యతామస్మాత్ప్రా సాదాచ్ఛ తయోజనాత్ | గిరివృష్టపతత్వ స్థి
 శిలాభిన్నాంగసంహతిః || ౧౧ | శ్రీ పరాశరః || తతస్తందిక్షిపుస్తవే బాలందై తేయకింకరాః | పపాత
 సోవ్యధఃక్షిప్తోహృదయోనోద్వహాహరిమ్ || ౧౨ | పతమానంజగద్ధాత్రీ జగద్ధాతరికేశవే | భక్తియా
 త్తందధారై న ముపసంగమ్యమేదిన్ || ౧౩ | తతోవిలోక్యతంస్వస్థం అవికీర్ణాన్ఘ్రిబంధనమ్ | హిరణ్యక
 శిపుః ప్రాహ శంబరంమాయినాంవరమ్ || ౧౪ || హిరణ్యకశిపుః || నాస్మాభిశ్శక్యతేహంతుమయండు
 వృత్తతాలకః | మాయాంవెత్తిభవాంతస్తస్మాన్న్యాయయైసందిమాదయ || ౧౫ || శంబరః || సూదయా
 మ్యేషదై త్యేంద్రవశ్యమాయాబలంమమ | సహస్ర ముత్రమాయానాం వశ్యనోదశకంతథా || ౧౬ |
 శ్రీ పరాశరః || తతస్సుమస్యజన్తాయాః ప్రహ్లాదేశంబరోసురః | వినాశమిచ్ఛాదుబుద్ధి స్సర్వత్రసమ
 దశిణి || ౧౭ | సమాహితమనాభూత్వా శంబరేపివిమత్సరః | మైత్రేయసోపిప్రహ్లాద స్సస్మారవధు
 సూదనమ్ || ౧౮ | శ్రీ పరాశరః || తతోభగవతాతస్య రథోథంబ క్రముత్రమమ్ | ఆజగామసమాజ్ఞ

౧| ప్రహ్లాదేతి|| సహజంనైసగీకం|| ౨| ౩| నేతి|| సామాన్యస్సమానః|| ౪| కింశ|| అన్యేషామితి|| అన్యేషాంయః
 పాపానిపాపఫలానిదుఃఖానినచింతయతి - తస్యపాపాగమోదుఃఖాగమోనాస్తి|| ౫ | కర్మణేతి|| యతస్తత్ప్రీడాకర
 జమేవవీజం - తస్మాద్వస్యజన్త - యస్యైతదశుభంపాపం - తస్యకతుఃప్రభూతమత్యధికం అశుభఫలంఫలతి - అతి
 దుఃఖఫలాత్కతయావధాతే|| ౬| ౭| ౮| ఎవమితి|| ఏవంసర్వభూతమయంహరింజ్ఞాత్వా - సర్వేషుభూతేషుతద్భక్తిః
 కర్తవ్యా|| ౯|| ఇతితి|| క్రోధాంధకారితంజాతాంధకారీవదుష్ప్రేక్ష్యంముఖంయస్య || ౧౦ | శస్త్రానివిహ్ని
 కృత్యానాంమణిమంత్రాదిభిస్తంభనంసంభవతి - పతనైతునకించిత్ప్రభవతీత్యాశయోనదై త్యాసాదిశతి|| దురాత్మా
 క్షిప్యతామితి|| ౧౧| ౧౨| ౧౩| ౧౪| వాస్తవైరుపాయైహాంతుమశక్యత్వాత్తద్వధేమాయావినందియోక్తే|| నాస్మా

౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| మిత్రేష్వితి|| మిత్రే ముసహజప్రాకృతకృత్రిమేముసహజంమాకులేయాది - ప్రాకృతంస్వభూ
మ్యానంతరాచ్చత్రోరనంతరం - కృత్రిమం దానమాసజీకృతం - అరిష్టత్రివిధః - సహజోదాయాదః - ప్రాకృతోభూ
మ్యానంతరాదిః - కృత్రిమఃకృతాశకారః - మధ్యస్థాశ్చత్రివిధాః - త్రిమలోకముమిత్రా దిమిత్రముజనేషు - కాలేష్వి
తిపాతేక్షయవృద్ధిస్థానకాలేషు - కథంవలేత - పృథ్వీయోహివక్షణాదానానుప్రవేశమాధ్యస్థ్య పూర్ణాత్వ ప్ర
యత్నసహిష్టుత్వరూపాస్తత - యథోక్తం|| శ్లో|| ఇంద్రస్యాకస్య వాయోశ్చయమస్యజరుణస్యచ | చంద్రస్యచప్ర
థివ్యాశ్చనృపస్తప్రగుణోభవేదితి|| ౨౯|| కథమితి|| శ్లో|| మంత్రీబుద్ధిసహాయస్సన్విదమాత్యఃకార్యసామ్యాకృత్ | మ
గాధ్యక్షోధనాధ్యక్షోధాన్యాధ్యక్షశ్చభూపతిః|| నూతఃపురోధాదైవజ్ఞఃసస్తేతేనుంత్రిణోమతాః | మగాధ్య
క్షోవనాధ్యక్షః-పూతఃపురోధా ఇతివశాతః - బాహ్యోలమాత్యాఃశుల్కా ద్యత్యాదయః - ఆభ్యంతరఃఅంతఃపురమ
హానసాద్యధికృతాః - శంకితాఃజితదాసభూతాః - పాపగాధావా - ఇతరేస్వామిహితైషిణః - ధర్మాధికానుభయ
పరిత్యాసుశుద్ధావా|| ౩౦|| కృత్యాకృత్యేతి|| కృత్యాఃభేద్యాః - తెషామకృత్యత్వస్య అభేద్యత్వస్యవిధానం|| శ్లో|| అల
బ్ధవేతనోలుబ్ధోమానీచాత్వపమానితః | క్రుద్ధశ్చకోపితోకన్యాతృథాభీతశ్చభీత ఇతిభేద్యాః - జలప్రాకారమరుగిరి
వనాత్మకంపంచధాదుగణం - అలవికాఃవన్యామైచ్ఛా ద్యాఃతత్సాధనం - కంటకశీర్ష రక్షునృశత్రువాణ - శోభనం

స్తంజ్వాలామాలినుదశశనమ్ || ౧౯ || తేనమాయాసహస్రంతచ్ఛంబరస్యాశుగామినా | బాలస్యర
క్షతాదెహమైకైకంచనమూదితమ్|| ౨౦|| సంశోషకంతదావాయుం దైత్యేంద్రఇదమబ్రవీత్ | శీఘ్ర
మేషమమాదేశాద్దురాత్మానీయతాంతుయమ్|| ౨౧ || తథేక్ష్యత్త్వాధసోఽప్యేనంవివేశపవనోలఘు|| శీ
తోతిరాక్షశోపాయతదైవాస్యాతిదుస్తహః || ౨౨ || తేనావిష్టంతథాత్మానంసంబుధ్వాదైత్యబాలకః||
హృదయేనమహాత్మానందధారధరణీధరమ్|| ౨౩ || హృదయస్థస్తతస్తస్యతంవాయుమతీరోమణమ్|| వ
పాజనాదనఃక్రుద్ధస్తయయావనఃక్షయమ్|| ౨౪|| షీశాసుసర్వమాయానువవనెసంక్షయం|| తే | జ
గామసోపిభవశంకురోరేవమహాక్షుతిః|| ౨౫|| అహస్యహస్యథాచార్యోనీతంరాజ్యఫలప్రదమ్|| గ్రా
హయామాసతంబాలంరాజ్ఞాముశనసాకృతమ్|| ౨౬ || గృహీతనీతిశాస్త్రంతంవినితంసయదాగుగుః||
మనోజైనంతస్మైత్రేకథయామాసశీతమ్|| ౨౭ || ఆచార్యః|| గృహీతనీతిశాస్త్రప్రపుత్రోదైత్యప
తేకృతః | ప్రహ్లాదస్తత్త్వతోవైత్తిభాగవతేయదీరతమ్|| ౨౮|| హిరణ్యకశిపుః|| మిత్రేషువలేత
కథనంవగౌఢభూపతిః | ప్రహ్లాదత్రిమూలాతేషుగద్యధ్యక్షాధ్యక్షంవరేత్ || ౨౯ || కథం గంత్రీవ్యమా
త్యేషు బాహ్యోష్వాభ్యంతరేషు | చారేషు హిరవగౌఢముశంకితేష్వితరేషు|| ౩౦ || కృత్యాకృత్య

భిరితి|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| తశ్చితి|| సుదశశనంశుద్ధజ్ఞానసయం|| ౧౯|| తేనేతి|| అతస్సైనమాయాసహస్రంవికై
కంచప్రత్యేకంవిశాశితమ్|| ౨౦ || దృశ్యేషువధోపాయేషుప్రభూతమసాకరోతీతి అదృశ్యంసంభోపాయంవాయున్య
యైక్తైత్యాహ || సంశోషకమితి || ౨౧ || తథేతి|| లఘుశీఘ్రం - లఘురితిపాతేవేగవాణ - శీతోతిరాక్షశ్చశీతజ్వర
ప్రాయః|| ౨౨|| తేనేతి|| తేనావిష్టంవ్యాప్తం - ధరణీధరంవాయుభక్షుస్వరూపం|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮||
మిత్రేష్వితి|| త్రిమూలాతేషుక్షయవృద్ధితత్సామ్యాకాలేషు|| ౨౯|| కథమితి|| మంత్రీముబుద్ధిసహాయేషు - అనూత్యేషు
కార్యసహాయేషు - తదుక్తం|| శ్లో|| మంత్రీబుద్ధిసహాయస్సన్విదమాత్యఃకార్యసామ్యాకృత్ | బాహ్యోముశుల్కాద్య
ధికృతేషు - ఆభ్యంతరేషు అంతఃపురమహానసాద్యధికృతేషు - చారేషుగద్యచారేషు - చారేషువా - శంకితేషు - జ
త్వాబలదాసీతేషు - దూతేషు - ఇతరేష్వశంకితేషువా|| ౩౦|| కృత్యాకృత్యవిధానమితి || సంధివిగ్రహాయానాది
మకుత్రకింకృత్యంకుత్రకిమకృత్యంపంచప్రకారః - యద్యా - కృత్యాభేద్యా సైషా కృత్యవిధానం అభేద్యస్వకరణం -
మగణంపార్శ్వభాదతాది - అలవికా మహారణ్య నివాసఃపురిందమైచ్ఛాదయః - తెషాంసాధనంవశీకరణం - కంటకా

సాధనం | ౩౧ | ఏతదితి | అన్యచ్ఛేదజ్ఞానసోక్తం సప్తవక్తృత్వాదికం | ౩౨ | ౩౩ | మమేతి | న సదేతత్ శత్రుమి
త్రాదిభేదవిషయత్వాదన్యః | ౩౪ | ౩౫ | ౩౬ | సర్వభూతాత్మకత్వేతి | సర్వభూతాత్మకేన ద్వజీవశరీరకే - జగన్మయవ్య
క్తవ్యక్తప్రపంచగూఢ - పరమాత్మని - ఆత్మాంతరరహితే | ౩౭ || ౩౮ | తదితి | దృష్టారంభః రాజ్యాద్యధోద్యో
గాః తేషాముక్తివిస్తరైరర్థకాస్తాదైవైః - అవిద్యాంతర్గతైః విద్యా యామంతర్గతాని విద్యా స్థానాని తదిత
రైః - శోభనైవరమనుం గతాన్ విద్యావిషయకాస్తే | ౩౯ | నన్యథాకాస్తా దైః రాజ్యాద్యపాయజ్ఞాపకత్వాత్
కథమవిద్యాస్థానత్వంతత్రాహ || విద్యేతి | అర్థకాస్తా నిజన్య విద్యాయాస్తు అల్పస్థిరఫల సాధనత్వా ద్విద్యా
త్వంనాస్తీతిభావః | ౪౦ | కాతహివిద్యాతత్రాహ || తత్కర్మమేతి || యావిముక్తయోసావిద్యా - అర్థకాస్తాది
విద్యాశిల్పనైపుణం - యన్నబంధాయ అపితువిద్యాంగత్వేన మోక్షాయ - తత్కర్మ - అపరకర్మప్రవృత్తికర్మ ||
౪౧ || కర్మశిలావణంప్రాసంగికం - రాజ్యాదిదృష్టఫలాధినాపితత్వా దనైవమేయితవ్యంనసీతికాస్తాదా

విధానంచదుర్గాటవికసాధనమ్ | ప్రహ్లాదకథ్యజ్ఞానసమ్యక్తథాకంటకశోధనమ్ | ౩౧ | ఎతచ్ఛాన్య
చ్చనకలమధీతంభవతాయథా | తథామేకథ్యజ్ఞానశుతవెచ్చామిమమోగితమ్ | ౩౨ | శ్రీపరాశ
రః || ప్రణీపస్య తతఃపాదోపతుః ప్రశ్రయభూషణః | ప్రహ్లాదః ప్రాహదైత్యేంద్రంకృతాంజలిపుటస్థి
తః | ౩౩ | ప్రహ్లాదః || మమోపదిష్టంసకలగురుణానాశ్రసంకయః | గృహీతంచమయాకింశునసదేత
త్వతంమమ | ౩౪ | సామచోపప్రదానంచభేదండాతిభేదవచ | ఉపాయాఃకథితాహ్యేతేమిత్రాదీ
నాంచసాధనై | ౩౫ | తానైవాహంసవశ్యామిమిత్రాదీంస్తాతమాశ్రయః | సాధ్యాభావేపహాభా
వాలాసాధకైఃకింప్రయోజనమ్ || ౩౬ | సర్వభూతాత్మకేతానిజగన్నాథేజగన్మయే | పరమాత్మనిగో
విందేమిత్రామిత్రకథాకుతః | ౩౭ | త్వయ్యస్తేభగవాన్విష్ణుర్మయాచాన్యత్రచాస్తీసః | యతస్త
తోయంమిత్రంమేకత్రుచ్ఛేత్తిష్కథంకృతః | ౩౮ | తదేభిరలనత్యథామస్తారంభోక్తివిస్తరైః | అవి
ద్యాంతర్గతైర్యత్నైఃకర్తవ్యస్తాశశోభనై | ౩౯ || విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయామజ్ఞానాత్మాత్రజాయతే |
బాలాగ్నింకిన్నభిద్యోతమసురేశ్వరమన్యతే | ౪౦ | తత్కర్మయన్నబంధాయసావిద్యాయావిము

శ్రీరామగూఢశత్రవోవా - తేషాంశోధనంనితానం | ౩౧ | ఏతదితి | అన్యచ్ఛేదామభేదాది | ౩౨ | ప్రణీపత్యేతి || ప్ర
శ్రయనివభూషణయస్యసః | ౩౩ | ౩౪ | సామేతి | కుపితస్యస్త్రత్వాదిభిస్సాంత్వనంసామ - భూమిధనధాన్యాదిప్ర
తానముపప్రదానం వికమత్యేన్స్థితానాంభయజవనానినాపుక్షక రణంభేదః - అథాపహారాదిదండత్యేతే
ఉపాయాః | ౩౫ | తానిః || ముశ్రుధఃక్రోధంకూకాషేః | ౩౬ | సన్వేతి | సర్వభూతాత్మకేనర్వేషాంభూతానా
మాత్మని - పరమాత్మనిసర్వశీవనియంతరి | ౩౭ | తదేనాహ || త్వయ్యస్తీతి || పృథగ్భేదఃకుతః | ౩౮ | తదితి | దుష్టరా
గదైషాదిపూర్వకాయే అరంభాఉద్యమాఃతేషు ఉక్తివిస్తరైఃసీతికాస్తే రలం - దృష్టారంభేతిపాతేదృష్టావిహికభో
గాథాః - శోభనైవరమేకమకణిత్విద్యాయాంచ | ౩౯ | నను || శ్లో || అంగురీవదాశ్చత్వారోమీమాంసా
న్యాయవిస్తరః | పుణాంధమకాస్త్రంచవిద్యాహ్యేతాశ్చతుర్దశ || ఆయురేదోధనురేదోగాంధవశ్చేతి
తేత్రయః - అర్థకాస్త్రచతుర్థాస్త్రవిద్యా అస్తారైవత్తిష్టన్వేతి - దండనీత్యాదికమపివిద్యేతి - అత్రకథమవి
ద్యాంతర్గతైరిక్కువ్యతే - తత్రాహ || విద్యాబుద్ధిరితి || బాలఃఖిద్యోతమగ్నింకింశునన్యతే - అపితుమన్యత ఎవేత్య
థః | ౪౦ | శోభనైవ్యఃకర్తవ్యత్వేతియదుక్తంతదేవశోభనంధర్మాదికమాహ || తత్కర్మమేతి || అపరమర్థకా
మాన్యథాకంకర్మఅయాసాయశ్రమాధామేవ - అన్యావిద్యాఅర్థకాస్తా దిశిల్పనైపుణం వింద్రజాలికాదిశిల్ప

విత్వాహః తదేతదిత్యాదిభిః తదేతదితి తదేతత్ నీతిశాస్త్రాదిజన్యజ్ఞానాది - నిశామయశృణు || ౪౨ || నేతి భా
వ్యం ప్రాక్ - ముతోభావి - ఉభయం రాజ్యంధనంచ || ౪౩ || సర్వవేతి మహత్త్వమైశ్వర్యం || ౪౪ || ౪౫ || తస్మాదితి
సమత్వేభగవదాత్మకత్వేనసంస్కృతసమత్వబుద్ధౌ || ౪౬ || దేవాభితి భిన్నమివతతఃపుథస్థుతమివ - అంతఃపవతత్త
ద్రూపెణ్ధితభిజ్ఞాపనమేవసంస్కృతః || శ్రు || సేవానానాస్తికింపన - సతదస్తివేతివ || ౪౭ || ఎతదితి ఆన్యవత్ అంత
ర్యామిణాపరమాత్మనాయుక్తం - మతుబంతమేతత్ - అత్ర హేతుఃయతోయంవిశ్వరూపభృదితి || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ ||
౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || తతః || సలిలాణావేలణావసలితే || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ ||

క్రమే | ఆయాసాయావరంకమూవిద్యాన్యాశిల్పనైపుణమ్ | ౪౧ | తదేతదవగమ్యాహమసారంసా
ధ్యముత్తమమ్ | నిశామయమహాభాగప్రణమ్యప్రబ్రవీమ్యిత్ || ౪౨ || సచింతయతికోరాజ్యంకోధ
నంనాభివాంఛతి | తథాపిభావ్యమేవైతదుభయంప్రాప్యతేనరైః || ౪౩ || సర్వపవమహాభాగమహ
త్త్వంప్రతిసోద్యమః | తథాపిపుంసాంభాగ్యానిసోద్యమాభూతిహేతవః || ౪౪ || జడానామవివేకానా
మశూరాణామపిప్రభో | భాగ్యభోజ్యానిరాజ్యాదినంత్యనీతిమతామపి || ౪౫ || తస్మాద్యతేతపుణ్యేషు
యథాచ్యేత్సహాంత్రీయమ్ | యతితవ్యంసహత్వేచనిర్వాణమపిచేచ్ఛతా || ౪౬ || దేవామనుష్యాఃపశ
వఃపక్షివృక్షసరీశృపాః | రూపమేతదనంతస్యవిష్ణోభిఃస్థమివస్థితమ్ || ౪౭ || ఎతద్విజానతాసర్వంజగ
త్థానరజంగమమ్ | ద్రష్టవ్యమాత్మవద్విష్ణుర్వాయంవిశ్వరూపభృత్ || ౪౮ || ఎవంజ్ఞాతేసభగవాననా
దిఃపరమేశ్వరః | ప్రసీదత్యమృతస్త్రీప్రసన్నైశ్శైశసంక్షయః || ౪౯ || శ్రీపరాశరః | ఎతచ్ఛ్రుత్వా
తికోపేనసమత్థాయతదాననాత్ | హిరణ్యకశిపుఃపుత్రంపదావక్షుస్యతాడయత్ || ౫౦ || ఉవాచచన
కోపేనసామక్షఃప్రజ్వలన్నివ | నిష్పిష్యపాణినాపాణింహంతుకామోజగద్భద్రా || ౫౧ || హేచిప్రచీ
త్రైహేరాహూహేబలైషమహాణవే | నాగపాలైర్దృఢంబధ్వాక్షివ్యతాంమావిలంబథ || ౫౨ || ఆ
న్యధానకలాలోకాస్తథాదైతేయదానవాః | అనుయాన్యంతిమూఢస్యనుతనుస్యదురాత్మనః || ౫౩ ||
బహుశోవారితోస్సాభిరయంపావస్తథాప్యరైః | స్తుతింకరోఽదుష్టానాంపక్షఎవోపకారకః || ౫౪ || శ్రీ
పరాశరః || తతస్తేసత్వరాదైత్యాబధ్వాతంనాగబంధనైః | భతుఃగాజ్ఞాంపురస్కృత్యచిక్షిప్రస్ఫలి
లాణవే || ౫౫ || తతశ్చచాలవలతాప్రహ్లాదేనమహాణవః | ఉద్వేలాభూత్పరంయోభముపేత్యవస

విద్యాచ - కాశలమాత్రమేవ - తుచ్ఛత్వాదిత్యథః || ౪౧ || తదితి || తదేతద్రాజ్యాదిసాధ్యమసారంతుచ్ఛంజ్ఞాత్వా -
ఉత్తమంసాధ్యంయత్ప్రకషేణబ్రవీమిరన్నిశామయేత్యన్వయః || ౪౨ || కించరాజ్యాదే శ్రేష్ఠఫలత్వేపితదధాం
పుణ్యేయత్తుఃకార్యః - నశేవతందృష్టాకోద్యమమాత్రేతస్య వృథాచారాదిత్యాహ - నైత్యాదిత్రిభిః || నేతి || భావ్యం
ప్రాక్తనపుణ్యవశోద్భవితవ్యంపతదుభయంరాజ్యంధనంచప్రాప్యతే || ౪౩ || సర్వవేతి మహత్త్వంతరాజ్యధనాది
విభూతింప్రతి - భాగ్యాన్యేవభూతిహేతవఃరాజ్యాదిత్రేయోహేతవః - సతూద్యమాః || ౪౪ || త్రైవిదానాపిరాజ్యాదే
దృశ్యశృణానత్వాదిత్యాహ || జడానామితి || జడానామనుద్యమానాం - అవివేకానాం ఇష్టానిష్టవివేకశూన్యానాంజ-
రాజ్యాదయస్సంతి || ౪౫ || ౪౬ || సమత్వదృష్ట్యానిర్వాణమాహ || దేవాభితి || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ఉవాచేతి || సా
మక్షఃఅనపామానః || ౫౧ || అయంతావత్సరైర్దురపాయైరహంతుంశక్యతే - ఉపేక్షితశ్చైత్తృకలంఘిష్టుభక్త్యానా
శయేత్ - అతోనాగపాలైర్బధ్వానముద్రైక్షిప్తావర్షతైరాక్రమణీయః - తతఃకాలేనమరిష్యతీత్యాశయేనాహ ||
హేచిప్రచీతృతి || ౫౨ || ౫౩ || బహుశృతి || దోషశాంతిహేతుత్వాత్పక్షయోదుష్టానాముపకారకఎవ - యదా - దు
ష్టానాంపక్షేఅయముపకారకఎవభవతిఅతోహంతవ్యఃదుష్టానాంపక్షఎవోపకారకృతిపాతేదోషశాంతిహేతుత్వాత్

సత్తితి॥ ఆహ్నికవేదాయానుష్ఠిక్రియమాణారాధనవేదాయాం॥ ౬౩॥ ౬౪॥ నమత్తితి॥ బ్రహ్మణ్యదేవాయతపో
వేదాదిహితాయదేవాయ॥ ౬౫॥ బ్రహ్మత్వత్తితి॥ స్థితోస్వరూపేణావస్థితో॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ రూపమితి॥ ఆత్మా
హంకారః - ఎతేహంపరమార్థః॥ ఎతేహంసంబంధ్యవివాశీజీవాత్మా - ఏతద్బ్రహ్మంజగచ్ఛత్వం॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥
మయీతి॥ విశ్వర్య గుణసంసూచకీ ఉపాదాననిమిత్తత్వ లక్షణమైశ్వర్యం - గుణోజ్ఞానశక్త్యాదిః - తయోసూచి
కా॥ ౭౨॥ ౭౩॥ నహ్యనీశ్వరస్యగుణస్యచవ్యాప్తిస్సంభవతి అస్త్రభూషణరూపనిఖిలాధారంశుభాశ్రయతయా

మంతతః॥ ౭౬॥ భూలోకమాఖిలంబ్రహ్మ స్థావర్యమానంమహాంభసా॥ హిరణ్యకశిపుర్దేవత్యా నిదమా
మామహామునై॥ ౭౭॥ దైతేయాస్సకల్తేజ్జైత్రత్రైవవరుణాలయై॥ నిశ్చిద్రై సువర్ణతస్సర్వేశ్వీ
యతామేదమమః॥ ౭౮॥ నాగ్నిర్దహతిన్దైవాంశస్తైశ్చిమ్నోనచరగైః॥ శుయంతీతోనవా
తేననవిషేణనకృత్యయా॥ ౭౯॥ నమాయాభిసంభైవౌచ్చాత్మాత్మితోనచగ్గజైః॥ బాలోతిదుష్టచి
త్తోయం నానెనాథోఽస్తిజీవతా॥ ౮౦॥ తదేషతోయేరాణ్యధ్యేసమాక్రాంతోమహీధరైః॥ తిష్ఠత్వ
బ్రహ్మప్రాంతంప్రాణాహస్యతీదుమః॥ ౮౧॥ తతోదైత్యాదానవాశ్చవర్వతైస్తంమహూ
తథా॥ ఆత్మస్యచయనంవక్త్రుర్యోజనానిసహస్రశః॥ ౮౨॥ సచితఃపర్వతైరంతస్సముద్రస్యమహామ
తిః॥ తుష్టేవాహ్నికవేదాయామేకాగ్రమతిరమ్యతమ్॥ ౮౩॥ ప్రహ్లాదః॥ నమస్తేపుండరీకాక్షనమ
స్తేపురుషోత్తమ॥ నమస్తేసర్వలోకాత్మన్నమస్తేత్కించక్రిణే॥ ౮౪॥ (నమస్తేవాసుదేవాయనమస్తే
కరుణాకర॥ నమస్తేవిశ్వరూపాయనమస్తేశర్వమూర్తయై)॥ నమోబ్రహ్మణ్యదేవాయగోత్రా
హ్మణిహితాయత॥ జగద్ధితాయకృష్ణాయగౌవింధాయనమోనమః॥ ౮౫॥ బ్రహ్మత్వేష్టజతేనర్వం
స్థితోపాలయతేపునః॥ రుద్రరూపాయకల్పం తేనమస్తుభ్యంత్రిమూర్తయై॥ ౮౬॥ దేవాయత్రాసు
రాస్సిద్ధానాగగంధర్వకీన్నరాః॥ పితౄణామరాక్షసాశ్చైవమనుష్యాఃపశవస్తథా॥ ౮౭॥ చక్షిణస్థాన్
వరాశ్చైవపిపీలికనరీపుత్రాః॥ భూమ్యంబుగ్నిర్వభోవాయశ్శబ్దస్సౌత్తథారసః॥ ౮౮॥ రూపగం
ధోమనోబుద్ధిరాత్మాకాలస్తథాగుణాః॥ ఎతేహంపరమార్థశ్చసర్వమేతత్త్వమచ్యుత॥ ౮౯॥ విద్యా
విద్యేభవాంశ్చత్వమనత్వంత్వంవిషామృతే॥ ప్రశ్నత్రంవనిష్కత్రంవకమఃపేదోదితంభవాః॥ ౯౦॥
సమస్తకమభోక్తావకమోపకరణానివ॥ త్వమేవవిష్ణోనవాణీశర్వకమఃఫలంబయత్॥ ౯౧॥
మయ్యస్యత్రతథాశేషభూతేషుభువనేషు॥ తవైవవ్యాప్తిరైశ్వర్యగుణసంసూచకీప్రభో॥ ౯౨॥
త్వాంయోగినశ్చింతయంతిత్వాంయజంతివయాజకాః॥ హవ్యకవ్యభుగైస్తస్త్వంపితృదేవస్వరూప
భృత్॥ ౯౩॥ రూపంమహాత్మ్యుతయత్రవిశ్వంతతశ్చసూక్ష్మంజగదెతదీత॥ రూపాణీసూక్ష్మాణి

వధోదుష్టానాంఉపకారకమివ॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ దైతేయాత్తితి॥ వరుణాలయైసముద్రై - నిశ్చిద్రై నిరంతరైః -
శర్వతైశ్చింతయంతి - ఉపయ్యపరినిష్ఠితాక్రమ్యతాం॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ ౧౦౧॥ సత్తితి॥ అహరహఃకర్తవ్యభ
జనాదిసమయై॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ నమత్తితి॥ బ్రహ్మణ్యానాందేవాయ॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ విశ్వరూపత్యైస్తాతి - దేవాత్మాత్మాది
సస్తభిః॥ దేవాత్తితి॥ దేవాత్మాత్మాదీనాంసర్వత్వమేవేతిత్యతీతయోనాన్వయః - యత్రాశ్చాసురాశ్చ॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ రూప
మితి॥ ఆత్మాహంకారః - గుణాస్తత్త్వాద్వదయః - ఎతేహంపరమార్థశ్చత్వంకారణం॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ మయీతి॥
విశ్వర్యంసామర్థ్యాతిశయంగుణాంశ్చ సత్యసంకల్పాదీనసంసూచయతీతైశ్వర్య గుణసంసూచకీ - తవైవసత్త్వి
క్రూపస్యవ్యాప్తిః॥ ౧౧౧॥ అతమివ॥ త్యామితి॥ త్యామేవయోగినశ్చింతయంతిత్వామేవయాజకాయజంతి - పితృరూ
పస్వరూపభృత్త్వమేవకవ్యభుక్ - దేవస్వరూపభృత్త్వమేవహవ్యభుక్॥ ౧౧౩॥ ఉక్తంప్రాపంచికంఛాపం - అవవగ
ప్రదంశుక్లస్త్వరూపమాహ॥ రూపమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ రూపమితి॥ విశ్వంవిశ్వ రూపంసావరణంబ్రహ్మాండం - ఎతద్భు

అత్యుమాణందివ్యగూఢమాహా - మాదమితి॥ తెనుహాగ్రా పంచస్త్రీత్యనువంగః- మహాత్వంస్వగూఢతోగుణతత్త్వ-ఏ
తద్విశ్వంజగత్ సూక్ష్మయత్ర తిష్ఠతి - యతశ్చభవతి - యతశ్చసూక్ష్మమితివపాతః - రూపాణీసూక్ష్మాణీ అవ్యక్తమ
మాదాదీని - భూతభేదాఃపుణివ్యాదయః - అంతరాత్మాఖ్య మాత్మతత్త్వం - ఏతానిచయతోయత్ర - విశ్వమితిసంక్షే
ప్రాక్తిః - రూపాణీతివిస్తరోక్తిః॥ ౨౪॥ దివ్యాత్మస్వరూపమాహా॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్పరమితిశేషః - పరమాథ్వరూ
పంపరమప్రయోజనరూపం - యత్పరమాథ్వరూపమితివపాతః - రూపంస్వరూపం॥ ౨౫॥ తైత్రజ్ఞరూపంముక్తరూ
పంచాహ - సర్వభూతేష్య త్యాదిద్వాభ్యాం॥ సర్వభూతేష్యితి॥ గుణాస్తత్త్వాదయఃత ఆశ్రయోస్యాస్సగుణా
శ్రయా - అపరాముక్తాపేక్షయానికృష్టా॥ ౨౬॥ యాతీతగోచరేతి॥ ఈశ్వరాంస్వతంత్రాం॥ శ్రు॥ సస్వరా
భ్యవతీతశ్రుతేః - పరాముక్తృష్టాం ఏతద్భక్తిద్వయంవిష్ణుశక్తిఃపరాప్రాక్తేత్యాదినావత్కృతే - తాంపంచైశ్వ
రాంపరామితివపాతః॥ ౨౭॥ ఓంనమః॥ ఓమిత్యాదిమంత్రస్యాథేః తృతీయపద్యయోవత్కృతే - వ్యతిరిక్తం
నయస్యాస్తి సర్వస్యతదాత్మకత్వాత్ - వ్యతిరిక్తోఖిలస్యయః కార్యభూతాజ్ఞతోవ్యతిరిక్తః॥ శ్రు॥ అతోజ్ఞా
యా - త్రిపాదూర్ధ్వఉదైత్పురుషః - యస్యాయతాయతాంశాంశఇతి - వ్యతిరిక్తమిత్యాదినావాసుదేవశబ్దా
థఉక్తిః॥ ౨౮॥ నమః॥ అదరాన్మమస్కారావృత్తిః సంకషణాదివ్యూహవిషయానా - నామరూపంనయస్య

చభూతభేదాస్తేవ్వంతరాత్మాఖ్యమతీవసూక్ష్మమ్॥ ౨౪॥ తస్మాచ్ఛసూక్ష్మాదివిశేషణానామగూ
చరేయత్పరమాత్మగూఢమ్॥ కిమప్యచింత్యంతపరూపమస్తి తస్మై నమస్తేపురుషోత్తమాయ॥ ౨౫॥ సర్వ
భూతేషుసర్వాత్మాకాయాశక్తిరపరాతవ॥ గుణాశ్రయాసమస్తస్యైశాశ్వతాయైవశేష్య॥ ౨౬॥
యాతీతగోచరావాచాం మనసాంచావిశేషణా॥ జ్ఞానిజ్ఞానపరిచ్ఛేద్యా తాంపంచైశ్వరీంపరామ్॥
౨౭॥ ఓంనమోవాసుదేవాయ తస్మైభగవతేనదా॥ వ్యతిరిక్తంనయస్యాస్తి వ్యతిరిక్తోఖిలస్యయః॥
౨౮॥ నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై మహాత్మనె॥ నామరూపంనయస్యాస్తియోస్తి తేషోపలభ్య

గవద్భువ్వంజాంతవర్ణివిరాడ్రూపం - రూపం - మహాతేస్థితమత్రవిశ్వమితిపారేనుహయాసంవిశ్వంబ్రహ్మం
తం - అత్రస్థితంజగదేతత్ - తతశ్చసూక్ష్మరూపమిత్యన్వయః - తతోసూక్ష్మాణీరూపాణీచతుర్థాతభేదాఃజగాయా
జాదివతుర్విధాఃదేహః - తెవ్వప్యంతరాత్మాఖ్యంతైత్రజ్ఞసంజ్ఞమతీవసూక్ష్మంగూఢం॥ ౨౪॥ తస్మాదితి॥ తస్మాదపి
పరంసూక్ష్మాదివిశేషణానామగోచరే అవిషయేవతేమానంయత్కిమప్యచింత్యంరూపమస్తి - తస్మైపురుషోత్తమా
ఖ్యాయితేహపాయనః॥ శ్లో॥ యస్మాత్తరమతీతోహమక్షరాదపిచోత్తమః॥ అతోస్తిలోకజైదచప్రతితఃపురుషో
త్తమఃఇతిస్మృతేః॥ ౨౫॥ సస్వేపంభూతస్యకుతస్థులసూక్ష్మాద్య నేకరూపస్వమిత్యాశంక్య తమత్నాదకంశక్తిద్వ
యంప్రణనుతి॥ సర్వభూతేష్య త్యాదిద్వాభ్యాం॥ సర్వభూతేష్యితి॥ అపరాజడశక్తిఃప్రకృత్యాఖ్యా॥ ౨౬॥ యా
తీతగూచరేతి॥ వాచాంమనసాంచయాతీతగోచరా అతీతోత్రాంతోగోచరోవిషయోయయాసా - యస్మాదపిశే
షణాజాతిగుణాదివిశేషణశూన్యా - జ్ఞానీనాంతైత్రజ్ఞానాంయూనిశబ్దాదివిషయాణీప్రాజైకానిజ్ఞానానితైస్టైః
పరిచ్ఛేద్యా సర్వతఃప్రసరద్భినిర్గుణోదకైర్మహాహంసోవత్సవగతత్వేనావగమ్యా - యద్వా - జ్ఞానీనఃజ్ఞానం
బుద్ధిఃఉభయమపిపరిచ్ఛేద్యంబాహ్య దీపప్రకాశ్యంయస్యాస్తి - తస్యాస్పర్శాభావకత్వాత్ - తామైశ్వరీమాత్స్వ
రస్యతత్త్వభూతాంపరరాంచిచ్ఛక్తింపంచె॥ శ్రు॥ పరాస్య శక్తివివిధైవశ్రూయతేస్యా భావజ్ఞానబలక్రియా
దేతిశ్రుతేః॥ ౨౭॥ అతఃపంభూతశక్తిద్వయనాచింత్యనిరతిశయైశ్వర్యత్వాశ్చుద్ధత్వంస్థూలసూక్ష్మాద్య నేకరూప
త్వంపసంగవృత ఏకైకత్వాదశాక్షరమంత్రప్రతిపాద్యరూపేణప్రణనుతి॥ ఓంనమః॥ త్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౨౮॥ నమ
ః॥ నమస్తస్మై ఇతిత్రిభిఃపునరుక్త్యా రూపంమహాదిశ్లోకోక్తజైతన్యోపాధిభూతైర్విశ్వరూపజగద్రూపభూత

జీవవన్నకమకృతం | ౭౯ | ౮౦ | ౮౧ | సమోస్త్వితి || యస్యాభిన్నంకార్యత్వాద్రూపవత్త్వాత్ | ౮౨ | యత్రైతి ||
 ఓతంకుండ ఇదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణాభవ | బ్రహ్మన్యవిశ్వాభూతానినావీవాంతస్సమాహితాః || సూత్రే మణిగ
 ణాభవేతి | ౮౩ | యత్రైతి || యత్ర సర్వంస్థితం లీనమితివా - యతస్సర్వముపాదానభూతాద్భవతి - అత ఏవయ
 స్సర్వం | ౮౪ | సర్వగత్వాదితి || సర్వతః సర్వత్రాత్మత్వేనయోవసతి అవాదిమధ్యాంత మిత్యాదివిశేషజైరవతః
 జడాద్యోవ్యావృత్తః సద్భదానందస్వరూపః సపవాహ మవస్థిత ఇత్యత్ర సర్వగత్వాదనంతస్యేతి హేతుశ్చేత్ | ౮౫ |
 అహమేవేతి || సవరమాత్మాకిమాశ్రయ ఇత్యత్రాహ || అత్త్వసంశ్రయ ఇతి - నకించిదాశ్రితః - స్వేమహిమ్ని ప్రతి
 స్థితః - నను బ్రహ్మణోజగదుత్పత్తిః శ్రూయతే యతోవా ఇహానీత్యాదినా - తత్కథంతు ఇత్యవ్యత ఇత్యత్రా
 హ బ్రహ్మసంజ్ఞోహమితి బ్రహ్మత్వకత్వాదహమేవ బ్రహ్మసంజ్ఞః - అగ్రే సృష్టేః ప్రాక్ - అంతే ప్రళయే | ౮౬ |
 ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - విష్ణు చిత్రియ - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

తే | ౭౯ || యస్యావతారరూపాణి సమచక్షంతిదివాకనః | అవశ్యంతఃపరంరూపం నమస్తస్మైపరాత్మ
 నే | ౮౦ || యోంతస్త్విత్తన్న శేషస్య వశ్యతీశశ్శుభాశుభమ్ | తంసర్వసాక్షిణంవిష్ణుం నమస్యేపరమేశ్వ
 రమ్ | ౮౧ || సమోస్తువిష్ణవేతస్మై యస్యాభిన్నమిదంజగత్ | ధ్యేయస్యజగతామాద్య స్సప్రసీదతుమే
 వ్యయః | ౮౨ || యత్రోతమేతత్ప్రేతంవ విశ్వమక్షరసంజ్ఞకే | ఆధారభూతస్సర్వస్య సప్రసీదతుమే
 హరిః | ౮౩ || ఓంసమోవిష్ణవేతస్మై నమస్తస్మైపునఃపునః | యత్ర సర్వంయతస్సర్వం యస్సర్వంసం
 శ్రయశ్చయః | ౮౪ || సర్వగత్వాదనంతస్య సపవాహ మవస్థితః | మత్తస్సర్వమహంసర్వంమయిసర్వం
 సనాతనే | ౮౫ || అహమేవావ్యయోనిత్యః పరమాత్మాత్వసంశ్రయః | బ్రహ్మసంజ్ఞోహమేవాగ్ర
 తథాంతవపరఃపునాః | ౮౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

రూపైః ప్రణామః - నామరూపంనయస్యతస్మై నమ ఇత్యనుషంగాచ్ఛుద్ధయే త్రజ్జరూపణ ఏకోయోస్తిత్వేనోపలభ్య
 తేతస్మై నమోత్త నెనమఇతి బ్రహ్మరూపేణ ప్రణమతీతి ద్రవ్యవ్యం | ౭౯ || సన్వేవంకేవలశ్చేత్పరమేశ్వరః తపోతస్యా
 విషయత్వాదచక్షనాదికంసంఘటత ఇత్యాశంక్యాహ || యస్మైతి || ౮౦ || సన్వేవంపరమేశ్వరంవచేదచక్షణీయస్తహి
 రుద్రాదీనాంపూజ్య తాకథమిత్యాశంక్యతేషామంతర్యామిత్వరూపేణైవయజ్యత ఇత్యాశయేనాహ || యోం
 తితి | ౮౧ || జడస్యాపిజగతఃపరమేశ్వరరూపేణోపాస్యత్వ మస్తికింపునదేవతానామిత్యాశయేనాహ || సమో
 స్త్వితి | అభిన్నత్వే హేతుః జగతామాద్యః కారణమితి | ౮౨ || తదుపపాదయన్నాహ || యత్రైతి || యత్ర యస్మిన్ప్రా
 తంవిశ్వం దీర్ఘకాలంతుమపటవద్గ్రంథితం - తిర్యక్తంతుమపటవదేవానుస్మృతం అక్షరసంజ్ఞకే ప్రధాన మహదాది
 రూపే | ౮౩ || తదుక్తంసర్వాత్మత్వంసంక్షేపతఃస్వరూప్రణమితి | ఓమితి || యత్ర సర్వం ప్రళయతస్మై నమః - యతః
 సర్వంసృష్టేతస్మై నమః - యః సర్వంస్థితోపునఃతస్మై నమః - అత ఏవతస్యయస్సంశ్రయః ఆధారాత్మాతస్మై నమ ఇత్యే
 వంనమస్యా వస్థాభేదాత్ నమస్కారావృత్తిః | ౮౪ || తదేవంవిష్ణోబ్రహ్మణ్యోసర్వాత్మకత్వంభావయాసర్వ
 స్యాపి బ్రహ్మత్వావిభావేనతదభేదంవశ్యన్నాహ - సర్వగత్వాదిత్యాదిహ్వాభ్యాం | ౮౫ || అహమేవేతి | అగ్రే సృ
 ష్టేః పూర్వం - అంతేవ ప్రళయానంతరం | ౮౬ || అహంహరిస్సర్వమిదంజనాదానోనాన్యత్రతః కారణకార్యభూతం
 ఈశ్వజ్ఞోయస్యనతస్యభూయోభవోద్భవాద్వంద్వగదాభవంతి || శ్రీధరీయోయంశ్లోకః || ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచి
 తాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

విశదవిశదతరవిశదతమక్రమేణయోగకాష్టాంప్రాప్తభిక్షాహం || ఏవమితి || ఆత్మనోభేదేనస్వ శరీరకత్వేన-
 విష్ణుశబ్దఃకారణవాచీ - అత్తశబ్దఃకార్యభూతస్వప్రకాతక విష్ణువాచీ - తెనాప్యభేదః - తత్త్వయత్త్వంత త్ప్రాచుర్యం-
 అగ్ర్యంఉత్పాద్యం - స్వస్యతదాత్మకత్వవైశద్యమవాచ - అతఏవాత్మానమచ్యుతంమైన - తత్త్వయత్త్వమవాచా
 గ్ర్యమితివపాతః || ౧ || విసస్తారేతి || ఆయోగదశాయా మాత్మనఃసతదాత్మకత్వేన ఆత్మానంభ్రాంత్యావాసితంవి
 సస్తార - స్వప్రకాశస్య యోగదశాయా మావిభూతస్వప్రకాశస్య విస్తరణాయోగాత్ - స్వరూపవిస్తృతౌతు
 వామదేవాదేరహం మనురభవమిత్యా దివచనవత్తత్ప్రవణమిత్యా దివచనంసన్యాత్ - తహింకథ మచింతయ త్త
 త్రాహ - అహమేవావ్యయితి || ౨ || ౩ || యోగప్రభావాదితి || విష్ణుమయేవిష్ణుప్రచురే - యోగాచ్చలతినతి - ఉర
 గబంధమితినపుంసకత్వమావణ్యాత్ - ఉరగబంధైస్తైరితివాపాతః - చలత్పురగబంధమితివపాతః || ౪ || ౫ || ౬ ||
 దృష్ట్యైవతి || ప్రహ్లాదోస్తీతిలోకదృష్ట్యాకేవలమాపాధికరూపావచ్ఛిన్న మాత్మానంసస్తార - సతుపరమాత్మరూపత
 యా || ౭ || ౮ || ఓంనమః || పరమాథానాయనామోపరమాధః - పరమాథానాథేతిపాతేతిథాశబ్దఃప్రయోజనవా
 చీ - స్థూలైత్యాది - సూక్ష్మమక్షరమవ్యక్తంకాతణరూపం - స్థూలంక్షరంవ్యక్తంకార్యరూపం - కలాతీత - పంచేంద్రియా
 నిపంచవిషయాఃపంచభూతానిచకలాః - కలాతీతంముక్తరూపం - నిరంజన-ఇదంచముక్తరూపం || శ్రు || నిరంజనఃపర
 మంసామ్యమపైతీతిశ్రుతే || ౯ || గుణాంజనేతి || గుణాంజనగుణాధారేతినవష్టిగూఢం - యయోగంధార్యతేజగదితి-
 నిగుణాత్తే || శ్లో || సత్త్వాదయోగసంతీశేయత్రచప్రాకృతగుణాశ్చతి - గుణస్థిత-సమస్తకల్యాణగుణాత్తేకౌసా
 వితి - మూర్తామూర్త-స్థూలసూక్ష్మప్రపంచరూప - మహామూర్తేవిశ్వరూపాధ్యాయోక్తామహామూర్తిః - వైశ్వా

శ్రీవరాశరః || ఎవంసందితయన్విష్ణు మభేదేనాత్మనోద్విజ | తత్త్వయత్త్వమవాప్యగ్ర మేనేవాత్మా
 నమచ్యుతమ్ || ౧ || విసస్తారతదాత్మానం నాన్యత్క్రిందిదజానత | అహమేవావ్యయోనిత్యః పరమా
 త్తేత్యచింతయత్ || ౨ || తస్యతద్భావనాయోగాత్తీణపాపస్యవైక్రమాత్ | శుద్ధేంతఃకరణేవిష్ణుస్త
 ధౌజ్ఞానమయోచ్యుతః || ౩ || యోగప్రభావాత్ప్రహ్లాదేజాతేవిష్ణుమయేనురే | చలత్పురగబంధాపై
 మైత్రేయశ్రుతితాఃక్షణాత్ || ౪ || భ్రాంతగ్రాహగణస్సేమిత్యయాత్మోభం మహాణవః | చ
 చాలచమహీసవానశైలవనకాననా || ౫ || సవతంశైలసంఘాతం దైత్యైస్యస్తమధోపరి | ఉత్
 తీవ్యతస్తాత్పలిలాన్నిశ్చక్రామమహామతిః || ౬ || దృష్ట్యైవసజగదూయోగగనామ్యుపలతీతమ్ | ప్ర
 హ్లాదోస్తీతినస్తారపునరాత్మానమాత్మనా || ౭ || తుష్టావవపునధీమాననాదింపురుషోత్తమమ్ | ఏకా
 గ్రమతీరన్యగ్రోయతవాక్యాయమానసః || ౮ || ప్రహ్లాదః || ఓంనమఃపరమాథానాథే స్థూలసూక్ష్మ
 క్షరాక్షర | వ్యక్తావ్యక్తకలాతీత సకలేశనిరంజన || ౯ || గుణాంజనగుణాధార నిగుణాత్తే గుణస్థిత |

౧ || విసస్తారేతి || ఆత్మానంప్రహ్లాదోహమితివిస్తృతవాణ్ || ౨ || తస్యేతి || తీణపాపస్యధ్వస్తసమస్తకమా
 వాసనామలస్య || ౩ || యోగప్రభావాదితి || శ్రుతితాఃఖిన్నాః - భావేక్తః || భ్రాంతగ్రాహేతి || భ్రాంతోగ్రా
 హగణోయస్థి - సోమిరూమిభిన్నహవతమానః || ౫ || ౬ || ౭ || ౮ || ఓంనమః || హేచరమాథానాథానరూప - హే
 అథాదృశ్యరూప || శ్లో || జ్ఞానస్వరూపమత్యంతనిమలంపరమాధఃతః | తతైవాథాన్వరూపేణభ్రాంతిదశానతఃస్థి
 తమిత్యక్తత్వాత్ || స్థూలజాగ్రద్దృశ్యరూప - సూక్ష్మస్వప్నదృశ్యరూప - క్షరాక్షర కార్య కారణరూప - అక్షరాత్మ
 రేతిపాతాంతరేతి అక్షరంప్రధానం తస్మాదపిపరంయదనాధారంబ్రహ్మతద్రూప || శ్రు || అక్షరాత్వరతఃపర ఇతి
 శ్రుతే - వ్యక్తావ్యక్తదృశ్యదృశ్యరూప - కలాతీతనిరవయవ - సకలసావయవ - ఈశనియామక - నిరంజననిలేప ||
 ౯ || గుణాంజనేతి || గుణాననక్రిస్వసత్ప్రాకాశాభ్యా మనురంజయతీతథాగుణానామాధార - గుణేష్ఠస్థిత - పరస్థి

నరమూర్తివా - సూక్ష్మమూర్తివ్యూహాః - స్ఫుటోవిభవః అస్ఫుటంపరమావగ్ ॥ ౧౦ ॥ కరాచేతి ॥ కరాశత్రవం సంహారాదిను - సామ్యాత్తత్వం స్వతః - అవిద్యాకర్మ - భ్రాంతిజ్ఞానంవా - సదసరూపభావాభావరూపసద్భావ సత్ప్రదాభః ॥ శ్లో ॥ ఓం తత్సవితిరిదేవతః బ్రహ్మణస్త్రీవిధస్త్యన్మృతః - సద్భావేసాధుభావేవసదితి - సస్తూనాం సదసద్భావాకరోతి జానాతీతివా - సదసద్భావభావన ॥ ౧౧ ॥ నిత్యానిత్యేతి ॥ అనిత్యం ఘటాది - తదపేక్షయాని త్యంగగనాది - నిష్ప్రపంచప్రపంచాన్నిగత - ప్రపంచోత్తేజోత్యభాః - ఏకానెక - కారణరూపేణైక - కార్యరూపైరనెక ॥ ౧౨ ॥ ఉపసంహరతి ॥ యితి ॥ స్థూలత్వాత్ప్రకటః - సూక్ష్మత్వాదప్రకాశః - యస్థూలసూక్ష్మప్రకటా ప్రకాశ ఇతిచపాతః - సర్వభూతః స్వేతరసర్వవస్తుశరీరః - నచసర్వభూతః స్వేతరసమస్త వస్తువిలక్షణః - అవిశ్వ హేతుః సృజ్యకర్మసాపేక్షత్వాత్ స్వతోవిషణుస్పష్టైరహేతుః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

మూర్తామూర్తమహామూర్తే సూక్ష్మమూర్తేస్ఫటాస్ఫట ॥ ౧౦ ॥ కరాశసౌమ్యరూపాత్మావిద్యావిద్యామయామృత ॥ సదసరూపసద్భావసదసద్భావభావన ॥ ౧౧ ॥ నిత్యానిత్యప్రపంచాత్మన్నిష్ప్రపంచామలాశ్రిత ॥ ఏకానెకనచస్త్రభ్యంవాసుదేవాదికారణ ॥ ౧౨ ॥ యస్థూలసూక్ష్మప్రకటప్రకాశోయసర్వభూతోనచసర్వభూతః ॥ విశ్వంయతతైచతదవిశ్వహేతోనమోస్తుతస్తైపునహోత్రమాయ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తస్యతస్మైతసోదేవః సుతమిత్యంప్రకర్షతః ॥ అవిభజ్యభావభగవాన్ పీతాంబరధరోహరిః ॥ ౧౪ ॥ ససంభ్రమస్తమాలోక్యసముక్థాయాకులాతురమ్ ॥ నమోస్తువిష్ణువేద్యే తద్వ్యాజహరసకృద్ద్విజ ॥ ౧౫ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ దేవప్రపన్నాతిహరప్రసాదంకురుకేశవ ॥ అవలోకనదానెనభూయోమాంపాలయావ్యయ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ కుర్వతస్తైప్రసన్నోహంభక్తిమవ్యభిచారిణీమ్ ॥ యథాభిలషితోమతః ప్రహ్లాదలియతాంవరః ॥ ౧౭ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ నాథయోనిసహస్రైషుయేషుయేషుప్రజామ్యహమ్ ॥ తెషుతేష్వమ్యతాభక్తిరమ్యతాస్తుసదాత్వయి ॥ ౧౮ ॥ యాప్రీతిరవివేకానాంవిషయోష్వనపాయినీ ॥ త్వామనుస్తరతస్సమేహృదయాన్వాపసహతు ॥ ౧౯ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ మయిభక్తిస్తవాస్త్యైవభూయోష్యేవంభవిష్యతి ॥ వరశ్చమతః ప్రహ్లాదలియతాంయస్తవేప్పితః ॥ ౨౦ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ మయిద్వేషానుబంధోభూత్సంస్తతాపుర్యతేతవ ॥ మత్పితృస్తత్య

తేతిపాతే పరమవ్యక్తతత్త్వస్థితేత్యభాః - భక్తానాంస్ఫట - అన్యేషామస్ఫట ॥ ౧౦ ॥ కరాచేతి ॥ కరాశసౌమ్యరూపాత్మామూర్త - సదసరూపయోః కార్యకారణయోః సద్భావ ఉత్పత్తిర్యస్తాత్ - తాదేవ సదసద్భావాభావయతి హలయతీతథా ॥ ౧౧ ॥ నిత్యేతి ॥ అమలైజ్ఞానిభిరాశ్రితః - తస్యసంబుద్ధిః - పరమాథేత్యాదిహ్వాదికారణత్యం తెషుషష్ట్యంత్యంబోధనేషుతుభ్యంసమశ్చత్యంసంగోప్రత్యేకంప్రత్యేకంవాక్యసమాప్తిః కర్తవ్యా ॥ ౧౨ ॥ యితి ॥ సవేషాంభూతానాంయః ప్రకటప్రకాశశ్చిరూపత్వాత్ - అవిశ్వహేతోసర్వకారణవ్యతిరక్త ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ససంభ్రమ ఇతి ॥ విష్ణువేదినందిరావః ॥ ౧౫ ॥ దేవేతి ॥ అవలోకనంప్రత్యక్షదర్శనం తస్యదానేన ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ నాథేతి ॥ హేలమృత - త్వయిమేలమృతావికాంతికాభక్తిరస్తు ॥ ౧౮ ॥ ఏకాంతభక్తిః - పరమప్రీత్యధీనేతితాంప్రీతింప్రాథ్నాయతే ॥ యేతి ॥ యాయాదృశీప్రీతివిషయేమతదాసక్తానాం - సాతాదృశీప్రీతిమేహృదయాన్వాపసహతుమాపయాతు - హృదయే సదాతివృత్తిత్యభాః - యద్వా - హేమావలక్ష్మీపతేపాదిషయప్రీతిస్త్యామనుస్తరతోమేహృదయాత్ సహతునిగచ్ఛతు - తత్ప్రతీతౌసత్యాం తద్దనస్తరణాయోగాదిత్యభాః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

మయీతి || మయి ద్వైమానుబంధ ఇత్యసహృదచారః - మత్పితృరితీమా హేతుః || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || అన్యానీతి || త్వ
యి భక్తిమతోద్వైషాదిత్యస్య శస్త్రాణి పాతితానీత్యాదినా సంబంధః - తత్సంభవం శస్త్రప్రాతాదినా సంభవం - అ
యం భాగవతావచారః || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ ||

తంపాపం దేవతస్య ప్రణవ్యతు || ౨౧ || శస్త్రాణి పాతితాన్యంగక్షిప్తాయచ్చాగ్నిసంహతౌ | దంశితశ్చే
రగైర్దత్తంయద్విషం మమభోజనే || ౨౨ || బధ్యాసముద్రయత్ క్షిప్తాయచ్చిత్తోస్తి శిలోవృద్ధయై || ౨౩ ||
అన్యాశిచాప్యపాధూనియానిపిత్రాకృతానిమే || త్వయి భక్తిమతోద్వైషాదఘృతతస్మింభవంచయత్ |
త్వత్ప్రసాదాత్ప్రభాసద్యవైసముచ్యేతమేవతా || ౨౪ || శ్రీభగవానువాచ || ప్రహ్లాదసర్వమేతత్తే
మత్ప్రసాదాద్భవిష్యతి | అన్యంచ తేవరందద్విప్రియతామసురాత్మజ || ౨౫ || ప్రహ్లాదః || కృతకృ
త్యోస్తి భగవత్సవరేణానెనయత్త్వయి | భవిత్రీత్వత్ప్రసాదేనభక్తిరవ్యభిచారిణీ || ౨౬ || ధర్మా
భాకామైకింతస్యముక్తిస్తస్యకరేస్థితా | సమస్తజగతాంమూతేయస్యభక్తిస్థిరాశ్వయి || ౨౭ || శ్రీ
భగవానువాచ || యథాతేనిశ్చలంచేతోమయిభక్తిసమన్వితమ్ | తథాత్వంమత్ప్రసాదేననిర్వాణంవ
రమాప్స్యసి || ౨౮ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్తావంతర్దధేవీష్ణుస్తస్యమైత్రేయవశ్యతః | సచాపిపునరా
గమ్యవశాదేవరణోపేతుః || ౨౯ || తంపితామూర్ఖ్యుఃపాశ్రూయశరివ్యభ్యచపీడితమ్ | జీవనీత్యా
హవత్సేతితాష్పర్షణనయనోద్విజ || ౩౦ || ప్రీతిమాంశ్చభవత్తస్మిన్అనుతాపీనుహాసురః | గురుపి
త్రోశ్చకారైవంశుశ్రూపాంసోపిధర్మవితే || ౩౧ || పితరు్యవరణింసీతేనరసింహ్వాస్త్యరూపిణా | విష్ణునా
సోపదైత్యానాంమైత్రేయాభూత్పతిస్తతః || ౩౨ || తద్రాజ్యభూతింసంప్రాప్యకర్మశుద్ధికిరీంద్విజః |
పుత్రపాత్రాంశ్చనుబవహానవాప్యైశ్వర్యమేవచ || ౩౩ || క్షీణాధికారస్సయదాపుణ్యపాపవివర్జితః |
తదాసాభగవద్ధ్యానాత్పరనిర్వాణమాశ్రవాత్ || ౩౪ || ఎవంప్రభావోదైత్యోసామైత్రేయా
భూన్యహామతిః | ప్రహ్లాదోభగవద్భక్త్యైయంశ్వంతమామనుష్యచ్ఛసి || ౩౫ || యస్మైవతచ్ఛరితంతస్యప్ర
హ్లాదస్యహాత్మనః | శృణోతితస్యపాపానిసద్యోగచ్ఛంతిసంక్షయమ్ || ౩౬ || అహలారాత్రకృతంపా
పంప్రహ్లాదవరితంసరః | శృణ్వన్వతంశ్చమైత్రేయవ్యపోహతినసంశయః || ౩౭ || పాణమాస్యామ

౨౮ || ౨౯ || బద్వేతి || శిలోవృద్ధయైః వవత్తైశ్చిత్తోస్త్వాకాంతోస్తి || ౨౩ || అన్యానీతి || తేనపాపేనమేపితామూ
చ్యేత || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ప్రీతిమానితి || వైష్ణవానుభావదశానా ప్రీతిమాంశ్చ తదాతస్మి
న్నభవత్ || ౩౧ || పితరీతి || పునశ్చకాలాంతరైర్బ్రహ్మశాపవశాదతిక్రోధేనతం హాతుముద్యతే తత్పితరీ నృసింహ్వా
రూపేణ విష్ణునా ఉపరణింసీతేనతి - ప్రహ్లాదోదైత్యానాంపతిరభూత్ || ౩౨ || తదితి || రాజ్యభూతిం రాజ్యలక్ష్మీం -
కర్మశుద్ధికిరీంభోగైః ప్రార్థత్తయికిరీం - ప్రాప్య || ౩౩ || క్షీణాధికార ఇతి || క్షీణాధికారః క్షీణప్రార్థకర్మా
జ్ఞానాత్పూర్వోత్తరైః పుణ్యపాపైశ్చవర్జితః || ౩౪ || పూర్వసర్వకర్మాణాం వినాశాదక్షేమాచ్ఛోత్రరేషాంతత్సు
కృతదుష్కృతే విధూనత ఇత్యాది శ్రుతిః - తదభిగను ఉత్తరపూర్వాఘయోరక్షేపవినాశో తద్వ్యవదేశాదితి
న్యాయాచ్చ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || అహలారాత్రకృతమితి || అహలారాత్రం నిరంతరం యత్కృతంపాపం తత్స
కృచ్ఛృణ్వ నైవవదస్తేవవావిశేషేణ సవాసనమపోహతినిరస్యతి - నతుసంపూర్ణం శ్రుత్వా చెత్త్యేకదేశశ్రవ
ణఫలోక్తిః || ౩౭ || పాణమాస్యామితి || అమావాస్యం అమావాస్యాయామిత్యర్థః - గోప్రదానం ప్రకషేణ
దానం కురుత్యై సూర్య గ్రహణే ఉభయతోముఖ్యాంసువర్ణశృంగాదిసంపూర్ణాదక్షిణాదిసత్వా తాదిసక్

౩౯ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తేయ - ప్రథమాంశే - వింశోధ్యాయః

౧ | ౨ | ౩ | శిష్టానాం కాశ్యపశ్రీతాంవంశానాహ || అభవన్మితీ | ౪ | ౫ | ౬ | స్వభావోరతి || శ్రీహరివంశే - దశపుత్రశతే ఉపదానవదైశ్వాసాపుత్రా మాస్తిశిరా ఇత్యుపదానవ్యా ఉపదానవ దుహితునామ - మాస్తిశిరా ఇతివపాతః - ఉపదానవీత్య త్రవృద్ధ్యభావశ్చాందసః | ౭ | ఉభే ఇతి || మరీచిః కాశ్యపః దానవవిశేషోవా | ౮ | ౯ |

మావాస్యామన్వమ్యానుభవావతః | ద్వాదశ్యాంవాతదాస్మోతిగోప్రదానఫలంసరః | ౩౮ || ప్రహ్లాదంసకలావత్సు యథారక్షితవాణహరిః | తథారక్షితీయస్తస్య శృణోతివరతంసదా || ౩౯ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - వింశోధ్యాయః || శ్రీపరాశరః || ప్రహ్లాదపుత్ర ఆయుష్మా శిబిభాష్కలవచః | విరోచనస్తుప్రహ్లాదిబలజ్జైవిరోచనాత్ | ౧ | బలఃపుత్రశతంతావసీద్బాణజ్యేష్ఠంమహామునై | హిరణ్యాక్షసుతాబ్రహ్మకన్య సవమహాబలాః | ౨ | యుర్యురశ్వకునిశైచ్చవభూతసంతాపనస్తథా | మహానాభోమహాబాహుఃకాలనాభస్తథావరః | ౩ | అభవదనుపుత్రాశ్చద్విమూర్ధాశంబరస్తథా | అయోముఖశ్శంకుశిరాకపిలశృంకరస్తథా | ౪ | ఎకవక్త్ర మహాబాహుఃతారకశ్చమహాబలః | స్వభావసువృషపర్వాచపులోమాచమహాస్వనః | ౫ | ఎతేదనుసంతాఃఖ్యాతాఃప్రచీతిశ్చపీర్వవాన్ | ౬ | స్వభావోస్తుప్రభాకన్యాశమిష్ఠావామపర్వణీ | ఉపదానావీహయశిరాఃప్రఖ్యాతావరకన్యకాః | ౭ || వైశ్వానరసుతేవోభేపులోమాకాలకాతథా | ఉభేశత్ర మహాభాగేమరీచేస్తుపరిగ్రహః | ౮ | తాభ్యాంపుత్రసహస్రాణిపష్టిదానవసత్తమాః | పోలోమఃకాలకేయాశ్చమరీచితనయాస్త్యుతాః || ౯ || తతోవరేమహావీర్యాఃదారుణాస్త్యుతఃపుణ్యకాః | సింహ్యాకాయామథోత్పన్నావిప్రచితైస్తుతాస్తథా || ౧౦ | త్ర్యంశశృల్పశ్చబలవాన్సభశైచ్చవమహాబలః | వాతాపిన్మముచితైచ్చవశ్చల్పఃఖస్మముస్తథా || ౧౧ | అంధకోనరకశైచ్చవకాలనాభస్తతైవచ | స్వభావశ్చమహావీర్యోవక్త్ర యోనీమహాసురః || ౧౨ | ఎతేవైదానవశ్రేష్ఠాదనువంశవివర్ధనాః | ఏతేషాంపుత్రసాత్రాశ్చశతశోభసహస్రశః || ౧౩ || ప్రహ్లాదస్యతువైత్యస్యవివాతకవచాఃకుతే | సముత్పన్నాస్సునుమాతాతపసాభావితాన్యనః || ౧౪ | షట్సుతాస్సుమహాసత్త్వాస్త్రామాయాఃపరికిరీతాః | శుకీశ్యేనీవభాసీచసుగ్రీవీశుచిగృధ్రకాః || ౧౫ || శుకీ

లాంకకలాపనయత్ఫలంతత్ఫలంఎతచ్ఛరీతంపరః ప్రాస్మోతీత్యభః || ౩౮ || సదాశ్రవణస్యఫలమాహ || ప్రహ్లాదమితీ || కరుణంబరణానమ్ర దారుణంపితరీద్రుహి | ప్రహ్లాదవరదంవందెన్మసింహంఘృణిభీషణం || శ్రీధరియోయం శ్లోకః || ౩౯ || ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ప్రథమాంశే - వింశోధ్యాయః

ప్రహ్లాదపుత్ర ఇతి | ప్రహ్లాదిః ప్రహ్లాదపుత్రః || ౧ || బలెరితి || బాణోజ్యేష్ఠోయస్త్రికతత్ | ౨ || ఏవంతావద్దితేరదితేష్వవంశా ఉక్తాః - ఇదానీంక్రమప్రాప్తానాం అన్యాసాం కాశ్యపభార్యాణాం వంశాన్వక్ష్యమా - అభవన్మితీ సాధౌఃసంవధిః | ౩ | ౪ | ౫ | ఎత ఇతి || ఎతేప్రఖ్యాతాఇతివిశేషణేన హరివంశ మాత్స్యాదిమ దనోస్సుతశతేగణితే వైశ్వానరాదయశ్చ సూచితాః | ౬ || స్వభావోరతి || శమిష్ఠావృషపర్వాణఃకన్యా - ఉపదానవీచహయశిరాశ్చ తస్యైవకన్యే ఇతికేచిత్ - అన్యవీయ ఇత్యన్యే || శ్లో || వైశ్వానరసుతాయాస్తుచతప్రశ్చారుదశణాః | ఉపదానవీహయశిరాః పులోమాకాలకాతథేతి భాగవతామ్యుక్తైః | ౭ | ౮ | ౯ | తత ఇతి || సింహ్యాకాయాం హిరణ్యకశిపోభాగిన్యాం విప్రచితైః | ౧౦ | ౧౧ | ౧౨ | ౧౩ | దనుసంతాసింహ్యవలోకనైపునరాహ || ప్రహ్లాదస్యేతి || భావితాత్మనః ప్రహ్లాదస్యేత్యన్వయః | ౧౪ | తామ్రాయావంశమాహ - షడిత్యాదితిభిః || షడితి సుతాకన్యాఃతావీనాహ - శుకీతి - సుగ్రీవీచశుచిగృధ్రకాచతాః || ౧౫ || శుకీతి ఉలాకప్రత్యులాకకా - ఉలాకా - ప్ర

౧౦| ౧౧| ౧౨| ౧౩| ౧౪| ౧౫ || శుకీతి || ఉలూకః కాశికః - ప్రత్యులూకః కాశికః - భాసీభాసాంశ్చ || ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦| ౨౧ | ఏలాపుత్ర ఇతి || ఎతేకాద్రవేయాః సౌంసేయాశ్చ - అన్యే బహవః దందఘాకాః విహోల్పాశ్చ || ౨౨| గణమితి || తెనసవేనపాః దంప్రిణః - తత్ర కాద్రవేయసౌంసేయేభ్యోన్యాయానపాః శ్చాంసాదాకాశ్చలజాన్మక్షిణశ్చలజాకాదారుణాంశ్చ క్రోధవశంగణంక్రోధవశాయావంశంవిద్ధి - క్రోధవశోగణస్త్రీధా || శ్లో || బలోగణాత్ క్రోధవశాదహేంద్ర ఇతి భాగవతోక్తేః - ధర్మగణంక్రోధవశాస్వనామానమజీజనదితి మూత్సోక్తైశ్చ || ౨౩| ౨౪| ౨౫| ౨౬| ౨౭| అథవై వస్వతమన్వంతరే ప్రజాసగః ఉచ్యత ఇత్యాహ || వైవస్వత ఇతి || ౨౮ | పూర్వగమితి || గంధర్వాదీనాం పూర్వముత్పన్నాకౌత్రాజ్యన్వంతరస్థాక సప్తక్షిణేవ వతః మానవారుణ యజ్ఞాది

తుజనయామాన ఉలూక ప్రత్యు లూక కాకా || శ్వేనీశ్వేనాం శ్రథాభాసాభాసీశ్చ ధ్రాంశ్చ గృధ్ర శీ || ౧౬ | శుచ్యాదకాకాపక్షిగణానుగ్రీవీతువ్యజాయత | అశ్వానుష్ట్రోగదః ధాంశ్చ తాన్మా వంశః ప్రకీర్తితః || ౧౭ | వినతాయాశ్చపుత్రేద్వోవిఖ్యతౌగరుడారుణౌ | సుపణః శతతాం శ్రేష్ఠోదారుణః పన్నగాశనః || ౧౮ || సురసాయాంసహస్రంతుసపాణామమితోజసామ్ | అనెకశిరసాం బ్రహ్మకాభవరాణాం మహాత్మనామ్ || ౧౯ || కాద్రవేయాస్తుబలిసంహస్రమమితోజసః | సుపణవశగాబ్రహ్మజజ్ఞైరేనైకమస్తకాః || ౨౦ || తెహంప్రధానాభద్రం తెశేవ వాసుకిరక్షకాః | శంఖశ్వేతామహాశుద్ధః కంబళాశ్వతరాపుభా || ౨౧ || ఏలాపుత్రస్తథాకణః కాకౌటకధనంజయా | ఏతేచాన్యే చ బహవో దందఘాకా విహోల్పాశ్చ || ౨౨ || గణంక్రోధవశంవిద్ధి తెనసర్వేవదంప్రిణః | స్థలజాః పక్షిణోబ్జాశ్చ దారుణాః పిశితాశనాః || ౨౩ || గాస్తువై జనయామాన సురభిమహిషీస్తథా | ఇరావృక్షలతావల్లీతృణజాతీశ్చ సర్వశః || ౨౪ || ఖషాతుయతరత్రాంసిమునిరపురసస్తథా | అరిష్టాతుమహాసత్త్వాగంధర్వాన్వైవ్యజీజనత్ || ౨౫ || ఏతేకాశ్వవదాయాదాః కీర్తితాస్తాన్మణుజంగమాః | తెహంపుత్రాశ్చ పూత్రాశ్చ తశోధనమాస్త్రశః || ౨౬ || ఏష మన్వంతరేనగోబ్రహ్మసాస్వరోచిషేన్మృతః || ౨౭ || వైవస్వతేవ మహతి వారుణేవితతేక్రతౌ | జహ్వనస్య బ్రహ్మణోవై ప్రజాసగః ఇహూవ్యతే || ౨౮ || పూర్వాయత్రతుసప్తక్షిణుత్పన్నానెవమానవాః | పుత్రత్వైకల్పయామానస్వయమేవపితామ

త్యులూకా తస్మత్పితౌకాకాంశ్చ - ఉలూకీతివాపారః - ఉలూకా ప్రత్యులూకాంశ్చ సైవాజనయదిత్యథః - నపునరులూకీసంజ్ఞా అన్య - తస్య అనిదీప్త త్వత్ || శ్లో || శుకీశుకానజనయమలూకీప్రత్యులూకానితి మూత్సోక్తైః || ౧౬ | శుకీతి || శుచ్యాదకాకా శుచిరేవశుచీ - సాబౌదకాకా పక్షిగణానజాయత - సుగ్రీవీత్వశ్వాదీనజాయితేత్యథః - తాన్మా యావంశః ప్రకీర్తిత ఇత్యుపసంహారః || ౧౭ | వినతాయా ఇతి || గరుడంవిశేనప్రిణుపణః ఇతి - వతతాంపక్షిణాం శ్రేష్ఠః || ౧౮ || సురసాయామితి || సురసాయాంసహస్రంజజ్ఞై ఇతి శేషః || ౧౯ || కత్రాన్వంశమాహ || కాద్రవేయా ఇత్యాదిప్రీతిభిః || కాద్రవేయా ఇతి - నైకమస్తకాః అనెకఫణాః || ౨౦ | ౨౧ | ౨౨ | క్రోధవశాయావంశమాహ || గణమితి || క్రోధవశంగణంక్రోధవశాయాజాతంవిద్ధి త్యథః - తదనుజాన్వ శినష్టితేనవేదదంప్రిణోరాక్షసాస్పపాశ్చ || శ్లో || రత్నగణంక్రోధవశాస్వనామానమజీజనత్ | దంప్రిణంనియుతం తెహంభీమసేనాశ్త్రయంగతమితి - మూత్సోక్తైః - బలోగణః క్రోధవశాదహేంద్ర ఇతి భాగవతోక్తైశ్చ - స్థలజాశ్చ అబ్జాశ్చలజాః - మాంసాశివోదారుణాః పక్షిగణాః తస్యాంజాతా ఇతి విద్ధి త్యన్వయః - సురభిరాయాః ఖషాయాశ్చ మునెశ్చరిష్టాయాశ్చ పంచానాం వంశానామా - గాస్త్రీవత్యాదిద్వాభ్యాం || ౨౩ | ౨౪ | ౨౫ | ౨౬ | ౨౭ | వైవస్వత ఇతి || వైవస్వతేత్విహ మన్వంతరే - వారుణే వరుణకర్పకమహతివితతేక్రతౌ జహ్వనస్య హూత్యత్వేన వహమానస్య బ్రహ్మణః ప్రజాసగః అన్యథోవ్యతే || ౨౮ || తేమహా || పూర్వమితి || యత్ర వైవస్వతే మన్వంతరే పూర్వమన్వంతరోత్పన్నా

ద్వేదాయయత్రమన్వంతరే ప్రజాసర్గాధికం పుత్రత్వైకల్పయామాస - తత్ర ప్రజాసర్గాధిక్యత ఇతి పూర్వేణా.
 న్మయః - పితృత్వైకల్పయామాసే ఇతి పాత గంధర్వాదీనాం పితృత్వైకల్పత్వ ఇత్యధికః || ౨౯ || ౩౦ || వరణేతి ||
 వరందదామిత్యాశ్వాసితవాః || ౩౧ || ౩౨ || శక్రమితి || శౌచినీమాతస్యై క్తశౌచవతి - తత్ర హ్యుక్తం || శ్లో || సం
 ధ్యాయాం నైవభోక్తవ్యం గర్భిణ్యా వరవణీని | నస్థాతవ్యం నగంతవ్యం వృక్షమూలేషు సర్వదా || వజ్రయెత్క
 లహం లోకే గాత్రభంగంతథైవచ | నోస్తుక్తకేశీతి పృచ్ఛ నాశుచిస్సన్యత్కదాచ నెతి || శౌచినీధారయిష్యసీతి వహ
 తః || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || తస్యా శ్చేతి || ఊనే అసమాప్తకాలే || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యా

హః || గంధర్వభోగిదేవానాం వానవానాంచ సత్తమః || ౨౯ || దివి వి నష్టపుత్రావై తోషయామాస కా
 శ్యపమ్ | తయాచాతాధితస్సన్మ్య కాశ్యప స్తవతాంవరః || ౩౦ || వరేణ భందయామాస సాచవ ప్రేత
 తోవరమ్ | పుత్రమింద్ర వధాధాణ్య సమర్థమమితోజసమ్ || ౩౧ || సవతస్యై వరం ప్రాదా ద్భా
 ర్యామైమునిసత్తమః | దత్వాచవరమవ్యగ్రః కాశ్యపస్తామువాచహ || ౩౨ || శక్రం పుత్రో నిహంతాతే
 యదిగర్భాంశరచ్చతేమ్ | సమాహితాతప్రయతా శుచినీధారయిష్యసి || ౩౩ || ఇత్యైవ ముక్త్యా తాండే
 మేం సంగతః కాశ్యపోమునిః | దధారసాపితంగభం సమ్యక్భావసమన్వితా || ౩౪ || గర్భామాత్మ వధా
 ధాణ్యజ్ఞాత్వా తం మునువాసపి | శుశ్రూమస్తావధాగచ్ఛ ద్వి నయాదమరాధిషః || ౩౫ || తస్యా శ్చే
 వాంతర ప్రేపు స్రురతిష్ఠ త్వాకశాసనః | ఊనే సర్వశతేజాస్యా దదశాంతరమాత్మవాః || ౩౬ ||
 అకృత్వా పాదశౌచంతు దితిశ్చయన మావిశత్ | నిద్రామాహారయామాస తస్యాః కుక్షిం ప్రవిశ్యసః ||
 వజ్రపాణిమహాగర్భం తం విచ్ఛేదాధన ప్రథా || ౩౭ || సపాట్యమానో వ జ్యేష్ఠ ప్రరురోదతి దారు
 ణమ్ | మారోదీరితి తం శక్రః పునః పునరభావత్ || ౩౮ || సోభవన్మిత్రధాగర్భ స్తమింద్రః కుపితః పునః |
 ఎకైకం ప్రధావక్రై వ జ్యేష్ఠాద్రివిదారిణా || ౩౯ || మరుతోనామ దేవాస్తే బభూవురతివేగినః | య
 ముక్తం వై మునువతా తే నైవ మరుతోభవన్ || దేవా ఏకోనవంశాశ త్సహాయావజ్ర పాణినః || ౪౦ ||

శ్రీ విష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ఏకవింశోధ్యాయః.

సేవనస్త్రయుషీగంధర్వాదీనాం పితామహాయా బ్రహ్మపుత్రత్వైకప్రజాసర్గాధికారైకల్పయామాస - సత్వస్యాకా
 సనజ - స్వయంతద్యజ్ఞేవ్యా పృతత్వాత్ - పితృత్వైకల్ప యామాసేతి పాత గంధర్వా దీనాం పితృత్వైకత్వ త్పూజ్యస్య
 యాజ్ కైత్యధికః || ౨౯ || అతః కాశ్యపాదిభ్యో దేవదానవాదయః పూర్వం జాతాః - వైవస్వతమన్వంతరే సప్తయు
 షీభ్యో జాతా ఇత్యుక్తం భవతి - ఏకోనవంశాశన్మరుతోదేవా అపిదితేపుత్రాబభూవురితి కథాపూర్వకమాహ - ది
 తీరిత్యాదియావత్సమాప్తిః || ౩౦ || వరణేతి || భందయామాస ప్రణాభితవాః || ౩౧ || ౩౨ || శక్రమితి || సమాహితా
 శ్రీ విష్ణుధ్యానవరా - శుచినీశౌచవతీసతీ - శరచ్ఛతం యదిగర్భం ధారయిష్యసి - తహి తవ పుత్రశ్చక్రం నిహనిష్యతి -
 శౌచాదినియమవైకల్యే తువిష్ణుధ్యా నశరద్ధచిత్రాయాః దేవబంధురమరః పుత్రో భవిష్య తీతి గూడాభిప్రాయః - శౌ
 చాదినియమాశ్చ మాత్యై ప్రోక్తాః || శ్లో || సంధ్యాయాం నైవభోక్తవ్యం గర్భిణ్యా వరవణీని | నస్థాతవ్యం నగంత
 వ్యం వృక్షమూలేషు సర్వదా || వజ్రయెత్కలహం లోకే గాత్రభంగంతథైవచ | నోస్తుక్తకేశీతి పృచ్ఛ నాశుచిస్సన్య
 త్కదాచ నెత్యాద్యాః - శ్రీమద్భాగవతే - నహింస్యాత్సర్వభూతాని నశపేన్నాన్మతం వదేదిత్యాద్యాః || ౩౩ ||
 ౩౪ || ౩౫ || తస్యా శ్చేతి || అంతరం ప్రేపు స్రురశౌచాదికాలం దిదృశుః || ౩౬ || అంతరమేవాహ || అకృత్వేతి || ఆహా
 రయామాస సీతవతీ || ౩౭ || స ఇతి || పాట్యమానః భిద్యమానః || ౩౮ || మరుత ఇతి || యదుక్తం మారోదీరితి తేన మరు
 తోభవన్మిత్రధాగర్భానిరుక్తిః - వజ్రోపకీతః పాణిః వజ్రపాణిః సోస్యాస్తీతి వజ్రపాణీతస్య - ప్రహ్వదిభ్య
 శ్చేతి ఇనిప్రత్యయః || ౪౦ || ఇతి శ్రీ ధర్మస్వామినిరూపితాత్మ ప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానాం - ప్రథ

౧౦౮ | ౧౦౯ | ౧౧౦ || సహీతి || పాలనసామర్థ్యే స వేదశ్వరత్వం హేతుః | ౧౦౧ || పాలనవత్సప్తిసంహారయో రపిత
స్యైవ సామర్థ్యమిత్యాహ || సృజతీతి || ౧౦౨ || ౧౦౩ || ఎకేనైతి || అవ్యక్తమూర్తిమానవ్య క్తస్వరూపః - మరీచిమి
శ్రేః మరీచిసహితాః || ౧౦౪ || కాల ఇతి || రజోగుణోయస్య స రజోగుణః || ౧౦౫ || ౧౦౬ || ౧౦౭ || ౧౦౮ || ౧౦౯ || వినాశ
మితి || సావకాలికీ ప్రతికల్పం భావినీ | ౩౦ | ౩౧ | ౩౨ | ౩౩ | ౩౪ | ౩౫ || ౩౬ | ౩౭ || ఎతదుక్తం భవతీత్యాహ ||
యత్కించదితి || సంభూతావతనిమిత్త సప్తమీ - కార్యోత్పత్తినిమిత్తం హి కారణాధిష్టా నెన హరేస్తత్తత్తనుత్వం | ౩౮ |

వ్యుత్పాదకారే || తేన ద్వైసర్వభూతస్యః ప్లోరంశే సముద్భవాః | ౧౦ | సహిపాలనసామర్థ్యమృతేన
ద్వైశ్వరంహరిమ్ | స్థితోస్థితం మహాప్రాజ్ఞభవత్యన్యస్యకస్యచిత్ | ౧౦౧ | సృజత్యేషజగత్సృష్టేస్థితా
పాతిననాతనః | హంతిచై వాంతక త్వేన రజస్తత్త్వా దినంత్రయః || ౧౦౨ || చతుర్విభాగస్సంసృష్టేవతు
ధావసంస్థితః స్థితా | ప్రళయం చ కరోత్సంతేచతుర్భేదోజనాదనః | ౧౦౩ | ఎకేనాంశేన బ్రహ్మ సౌభవ
త్యవ్యక్తమూర్తిమాన్ | మరీచిమిశ్రావతయః ప్రజానామన్య భాగతః || ౧౦౪ || కాలస్తృతియస్త
స్యాంశస్తర్వభూతానిచావరః | ఇత్థం చతుర్ధావసంసృష్టేవతేన సారజోగుణః || ౧౦౫ | ఎకాంశేన స్థితో
విష్ణుః కరొతిచరిపాలనమ్ | మన్వాదియాపీచాన్యేన కాలయాపోషరణచ || ౧౦౬ || సర్వభూతేషుచాన్యేన
సంస్థితఃకురుతేస్థితమ్ | ససత్త్వగుణమాశ్రిత్యజగతఃపురుషోత్తమః || ౧౦౭ || ఆశ్రిత్యతమసోవృత్తిశుంత
కాలేతథాప్రభుః | రుద్రస్వరూపోభగవానేకాంశేనభవత్యజః | ౧౦౮ || అగ్నివీతకాదిరూపేణభాగే
నాన్యేనవతతే | కాలస్వరూపోభాగోన్య స్తర్వభూతానిచావరః | ౧౦౯ | వినాశంకుర్వతస్తస్యచతు
ర్థైవం మహాత్మనః | విభాగకల్పనాబ్రహ్మణకథ్యతేసార్వకాలికీ | ౩౦ | బ్రహ్మదక్షాదయః కాలస్త
తైవాఖిలజంతవః | విభూతయోహరేరేతాజగతస్తృప్తి హేతవః || ౩౧ | విష్ణుమన్వాదయః కాలస్త
ర్వభూతానిచద్విజ | స్థితేనిమిత్తభూతస్యవిష్ణోరేతావిభూతయః | ౩౨ | రుద్రః కాలాంతకాద్యాశ్చ
సమస్తాశ్చైవజంతవః | చతుర్ధాప్రళయామైతాజనాదనవిభూతయః | ౩౩ | జగదాదౌతథామ
ధ్యేస్తృప్తికారప్రళయాద్విజ | ధాత్రామరీచిమిశ్రే శ్చక్రియతేజంతుభిస్తథా | ౩౪ || బ్రహ్మసృజత్యా
వికాలేమరీచిప్రముఖాస్తథా | ఉత్పాదయంత్యవత్యానీజంతవశ్చప్రతిక్షణమ్ | ౩౫ || కాలేనసవినాబ్ర
హ్మసృష్టినిష్పాదకోద్విజ | నత్రజావతయస్తర్వైసచైవాఖిలజంజవః | ౩౬ || ఏవమేవవిభాగోయంస్థితా
వపుష్వదిశ్యతే | చతుర్ధాదేవదేవస్యమైత్రేయప్రళయేతథా | ౩౭ | యత్కించిత్సృజ్యతేయేనస
త్త్వజాతేనచైద్విజ | తస్యసృజ్యస్య సంభూతాతత్సర్వంవై హరేస్తనుః || ౩౮ || హంతియావత్కల్పచి

౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || సహీతి || సహిత్యేష ఎవముఖ్య ఇత్యర్థః | ౧౦౧ || సృష్ట్యాదికర్తావసవేత్యాహ || సృజత్యేష ఇతి ||
౧౦౨ || తదేవసృష్ట్యాదికర్తృత్వం చతుర్ధావిభజతి చతుర్విభాగ ఇత్యాద్యష్టభిః || చతుర్విభాగ ఇతి || సంసృష్టే సం
మృక్సృష్టే - చతుర్విభాగస్సన్నితి కల్పచిత్తావతః || ౧౦౩ || ౧౦౪ || కాల ఇతి || రజ ఎవగుణోయస్య స రజోగుణః || ౧౦౫ ||
౧౦౬ || ౧౦౭ || ౧౦౮ || ౧౦౯ || వినాశమితి || సావకాలికీ సవకల్పగతా | ౩౦ | ఏతే బ్రహ్మదక్షాదేవవిభూతయ ఇత్యాహ ||
బ్రహ్మత్యాదిత్రిభిః | ౩౧ | ౩౨ | ౩౩ || బ్రహ్మదిభగవద్విభూతీశాం కాలభేదేన త్రష్టృత్వమాహ - జగదాదావి
త్యాదిద్వాభ్యాం | ౩౪ | ౩౫ || కాలాఖ్యవిభూతేస్తుసవకదాస్థినిమిత్త త్వమాహ || నకాలేనేతి | ౩౬ || ఏతదేవ
స్థితప్రళయయోరపృతిదిశతి || ఏవమేవేతి | ౩౭ || ఉత్పాదయంత్యవత్యానీత్యవత్యగ్రహణం సృజ్యమాశ్రిత పక్ష
ణమితి దశాయన్నాహ || యత్కించదితి || సత్త్వజాతేన ప్రాణిమాత్రేణ - పాలనేప్యేత ద్రష్టవ్యం | ౩౮ | ౩౯ |

౩౯||ఎవమితి || సమస్తస్యదేవోజనాదన ఇత్యన్వయః||౪౦|| త్రిగుణవశ్యంరూపనిగమయతి సృష్టిస్థిత్యావరభ్య గుణ
 ప్రకృత్యైత్యంతేన || సృష్టితి || సృష్ట్యాదికాలేషు గుణప్రవృత్త్యాత్రిధాభూతఃపవము క్తప్రకారేణవతుభేదోవతః
 తె- పరమమిత్యాది - పరమంవిరించాదిపదాత్ - అగుణం గుణమయప్రకృతివియుక్తం - మహత్ అవ్యక్తాత్ - సృష్టి
 స్థిత్యంతకాలేష్వితివపాతః|| ౪౧|| తచ్ఛ్రేతి|| జ్ఞానమయం జ్ఞానప్రచురం - వ్యాపిజ్ఞానై - స్వసంపేద్యం స్వయం శ్రు
 తాశం - ఎవంభూతంయత్పదం - పద్యత ఇతివదం ముక్తస్వరూపం - తచ్చతు స్ప్రకారం - తదపితస్యపరమాత్మనః,
 స్వరూపమిత్యన్వయః - అత్రస్వరూపశబ్దోహవవనః - స్వంరూపంహిస్వరూపం|| ౪౨|| ౪౩|| తస్యచాతుర్విధ్యంద
 శ్చాయతుముపక్రమతే మైత్రేయోత్యాదిభిః || మైత్రేయేతి|| యశ్చారణంతత్సాధనం - యత్సాధయతు మభిమతంత
 త్సాధ్యం|| ౪౪|| యోగిన ఇతి || పరమం బ్రహ్మముక్తస్వరూపం - సర్వబ్రహ్మమయోహారితి వచనాత్ ప్రకృతిపురు
 షయోరపి బ్రహ్మత్వం - తదపేక్షయా ముక్తస్వరూపస్య పరమబ్రహ్మత్వం|| ౪౫|| సాధనాలంబనమితి || సాధ
 నాలంబనం జ్ఞానం యోగ శాస్త్రజన్యం ప్రాణాయామాదిసాధనవిషయం జ్ఞానం - సప్రథమోభేదః|| ౪౬|| యంజత

త్కించిదుభృతంస్థావరజంగమమ్ | జనాదనస్యతద్రోత్రంమైత్రేయాంతకరంవపుః || ౩౯|| ఎవమేష
 జగత్సృష్టాజగత్పితాతథాజగత్ | జగద్భూతయితాదేవస్వమస్తస్యజనాదనః|| ౪౦|| సగఃస్థిత్యంత
 కాలేషుత్రిధైవంసంప్రవతఃతే | గుణప్రవృత్త్యాపరమంవదంతస్యగుణంమహత్|| ౪౧|| తచ్చజ్ఞాన
 మయంవ్యాపిస్వసంపేద్యమనూశమమ్ | చతు స్ప్రకారంతదపిస్వరూపంపరమాత్మనః|| ౪౨|| మైత్రే
 యః | చతు స్ప్రకారతాంతస్యజ్ఞానభూతస్యవై మునె | త్వనూచక్ష్యయథాన్యాయంయదుక్తంపరమం
 పదమ్|| ౪౩|| శ్రీపరాశరః|| మైత్రేయకారణంప్రొక్తంసాధనంసర్వవస్తుమ్ | సాధ్యంచవ స్వభిమ
 తంయత్సాధయతుమాత్మనః|| ౪౪|| యోగినోముక్తికామస్య ప్రాణాయామాదిసాధనమ్ | సాధ్యంచ
 పరమంబ్రహ్మ పునర్నావతఃతేయతః|| ౪౫|| సాధనాలంబనంజ్ఞానంముక్తయోయోగిశాంహియత్ | స
 భేదఃప్రథమస్తస్య జ్ఞానభూతస్యవై మునె || ౪౬|| యంజతఃకైశముక్త్యథాంసాధ్యంయ ద్బ్రహ్మ

ఉక్తం బ్రహ్మదీనాం విష్ణువిభూతిత్వముపసంహరన్నాహ|| ఎవమిత్యాదిద్వాభ్యాం|| ౪౦|| సగేతి|| గుణప్రవృత్త్యా
 గుణానాం యోభేద - త్రివిధం బ్రహ్మదీనూపం - సృష్ట్యాదౌ సంప్రవతఃతే - తస్యచ పరమంపద మగుణం - తతోమ
 హత్ పూణం|| ౪౧|| స్వరూప ప్రకారోపదేశార్థం చాతుర్విధ్యమునఃపిపతి || తచ్ఛ్రేతి|| ౪౨ || అగుణస్య జ్ఞాన
 మయస్యచ నిభేదత్వాత్ కథంచాతుర్విధ్యమిత్యాశంక్య పృచ్ఛతి మైత్రేయః || చతు స్ప్రకారతామితి || ౪౩ ||
 నిగుణబ్రహ్మప్రాప్తేః ప్రాగేవతత్ ప్రాప్త్యపాయ భూతసాధనావ్యాలంబనమనౌవృత్త్యభివ్యంగ్యవస్తాభే
 దాత్ జ్ఞానస్య చాతుర్విధ్యంసస్వరూపేణేతివక్తుమాహ - మైత్రేయోత్యాద్యుద్ఘటః || మైత్రేయః || సవేద్యపివస్తు
 మయత్కారణంతత్సాధనంప్రొక్తం - యచ్చాత్మనస్సాధయతు మభిమతంవస్తుతత్సాధ్యం ప్రొక్తమిత్యన్వయః ||
 ౪౪ || యోగిన ఇతి || ప్రస్తుతముక్తికామస్య యోగినోముక్తైః ప్రాణాయామాదిసాధనం ప్రాణాయామః ఆదిశ్చి
 త్తైకాగ్ర్యద్వారేణ కారణం యస్యదేహోత్పవేకస్య తత్ప్రాణాయామాది ముక్తిసాధనం - దేహోత్పవేక రూప
 త్వం పదార్థశుద్ధింవిమామలకైశసంభవాత్ - సాధ్యంచ తత్పదలక్ష్యం పరబ్రహ్మ - నిత్యసుఖాత్మకత్వాత్|| ౪౫||
 తతఃకిమత ఆహ || సాధనేతి || సాధనందేహోద్భూత్య వివేకతాత్వంపదార్థశుద్ధిః - తదాలంబనం శుద్ధత్వం పదార్థ
 విషయంయన్ జ్ఞానం - సవివచతుభేదజ్ఞానభూతస్య బ్రహ్మణఃప్రథమోభేదః || ౪౬ || యంజతఇతి|| కైశముక్త్య
 థాంయంజతోయోగమభ్యస్యతోయోగినోయత్సాధ్యంబ్రహ్మతద్విషయంసచ్చిదానందబ్రహ్మేతితత్పదలక్ష్యా

శ్రితిః తదాబంధనవిజ్ఞానం సాంఖ్యజన్యం ప్రకృతివిచిత్రాత్మ విషయం విశిష్టజ్ఞానం ౧౮౭ ఉభయోరితి॥ అవిభాగేనసంయోగేనసాధ్యసాధనభావసంబంధేన అద్వైతమయం సుధనరాదిద్వైతరహితాత్మ విషయతయా తత్ప్రచురంవిజ్ఞానం ధ్యానం ౧౮౮ జ్ఞానత్రయస్యేతి॥ ఉక్తస్య జ్ఞానత్రయస్య సాధనజ్ఞానత్వాదితాపోయోవిశేషః - తస్య నిరాకరణమపరామర్శః యస్య ద్వాపరం దశాతాత్మ స్వరూపవత్ తత్ ఆత్మావలోకనరూపం జ్ఞానం వతుర్థో భాగ ఇత్యనుషంగః ౧౮౯ వినిష్కన్నసమాధేదితరపరామర్శస్యాత్మావలోకనవిరోధిత్వాత్తన్నిరాకరణం ద్వాపరమిత్యుక్తం - దశాతాత్మ స్వరూపవదిత్యుక్తస్యాత్మావలోకనస్యవిషయమాత్మ స్వరూపం దశాయతి॥ నిర్వాణపారం సాధనానుష్ఠానరహితం - అశాఖ్యేయింగూపవణాఽదీనామ గౌఠరస్వరూపం - వ్యాప్తిమాత్రం - మాత్రశబ్దోపధారణే వ్యాప్తమేవ అసంకుచితమిత్యర్థః - అనుపమమేవానౌపమం - అనౌపమమితీవ పాఠః - ఆత్మసంబోధవిషయం స్వజ్ఞానగమ్యం - సత్తామాత్రం అపక్షయాదిరహితం సత్తైకగుణకం - అలక్షణం స్త్రీత్వాదిరహితం లింగజ్ఞానాగమ్యమితివా॥ ౨౦॥ ప్రశాంతమితి॥ ప్రశాంతంతిశనాయోగిషడూహిణరహితం - శుద్ధం కమూరహితం - దుర్విభావ్యం అకూపాదిమత్త్వాత్ అతర్కమితివా - విష్ణోరూపం బ్రహ్మసంజ్ఞితం - తద్జ్ఞానమేవ ముక్తం - ఆత్మయోగినామంతిమప్రత్యయేనావశ్యంభావ్యం ౨౧॥ అన్యథాపునతావృత్తైరిత్యాహ॥ తత్రేతి॥ తత్రనిర్వాణపారమిత్యాదిన్తేనిజస్వరూపే అన్యజ్ఞానరోధేనాంతిమప్రత్యయబలాత్ యోగయముపాధివియోగం యాంతి -

యోగినః । తదా బంజనవిజ్ఞానం ద్వితీయో శోమహమునె ॥ ౪౭ ॥ ఉభయోస్త్రవిభాగేన సాధ్యసాధ
నతాహియత్ । విజ్ఞానముదైవతమయంతద్భాగోన్యోమయోజితః ॥ ౪౮ ॥ జ్ఞానత్రయస్యవైత
స్య విశేషోయోమహమునె । తస్మిన్ తాకరణద్వారదశాతాత్మస్వరూపవత్ ॥ ౪౯ ॥ నిన్యాః పారమనా
థ్యయంత్యప్రమాత్రమనూపమమ్ । ఆత్మసంబోధవిషయం సత్రామాత్రమలక్షణమ్ ॥ ౫౦ ॥ ప్రశం
తమభయం శుద్ధం దువిభావ్యమనంత్రయమ్ । విష్ణోజ్ఞానమయస్యోక్తం తద్జ్ఞానం బ్రహ్మ సంజ్ఞితమ్ ॥
౫౧ ॥ తత్రాజ్ఞానశిరోధనయోగినో యాంతియెలయమ్ । పంసారకషణోష్ఠాతే యాంతినిర్విజతాం

ఖణః - విశేషణజ్ఞానవిజ్ఞానద్వితీయోవః || ౪౭ || ఉభయోరితి | ఉభయోప్రవిభాగనపరస్పరైశ్చైవ బ్రహ్మై
 వాహమహమేవ బ్రహ్మైతి విశేషయత్ జ్ఞానం - సోన్యస్తృతియోభాగోమయోదితః || ౪౮ || జ్ఞానత్రయస్యేతి | ఎ
 తస్యతత్త్వంపదార్థతదైక్యవిషయస్య జ్ఞానత్రయస్యయోవిశేషోదేహోదివిలక్షణోహమితినబ్బిదానందరూపంబ్ర
 హ్మైతి బ్రహ్మహమితినయస్త్రవిశేషాంతస్య నిరాకరణంపరిత్యాగస్తద్వా రేణదశితంయన్ని విశేషమాత్మ
 స్వరూపంతద్వత్తదేకాకారసమాధ్య వస్థవిష్ణోజ్ఞానమయస్య పరమపదార్థ్యంజ్ఞానంపతంత్రము క్రమితిత్యుతేయవా
 న్వయః || ౪౯ || తదేవద్వాదశ్శిఃపదైవిశేషస్తే || నిర్వాణపారమితి || నిర్వాణపారంధ్యనాదిసర్వవ్యాపారశూ
 న్యం - అతవవానాఖ్యయంనిర్దేశానహం - కీతువ్యాప్తిమాత్రంమనసోబ్రహ్మకారతామాత్రరూపం - అనూప
 మంనిరూపమం - సర్వజ్ఞానవిలక్షణత్వాత్ - తదేవాహ - ఆత్మనస్సంబోధఃప్రకాశస్తత్త్వపయంస్వప్రకాశమిత్యర్థః
 తత్రాపిసత్రామాత్రమాత్మస్వగూఢభూతసత్యజ్ఞానానందాదివిశేషశూన్యం - తత్రహేతురలక్షణంలక్ష్యతేనేనేతి
 లక్షణంమనోవృత్తిస్తద్రహితం - తదుక్తంయోగప్రవీక్షే|| మనసోవృత్తిశూన్యస్య బ్రహ్మకారతయాస్థిః | యా
 సంప్రజ్ఞాతనామాసౌసమాధిరభిధీయతఇతి || ౫౦ || ప్రశాంతమితి | మనోవృత్త్యభావాదేవప్రశాంతంరాగాదిశూ
 న్యం - అతవవాఖ్యయం - ద్వైతాస్మాతేః - శుద్ధంనిర్విషయం - అతవచదుర్విభావ్యమవితక్యం - నిర్విషయ
 త్వాదేవాసంత్రయమాత్రయశూన్యం - అసంశ్రితమితిపాఠేపిస ఏవార్థః - వృత్తిప్రతియోగిత్వాదాత్రయవిష
 యయోః - తదుక్తంకాపిలయోగే|| శ్లో | ముక్తాశ్రయంయహినిర్విషయంవిరక్తంనిర్వాణమృచ్ఛతిమనస్సహసా
 యజావిః || ఆత్మానమత్రపురుషవ్యవధానమేకమస్మిక్షుతేప్రతినివృత్తగుణప్రవాహమితి || ౫౧ || ఎవంభూతజ్ఞాన
 స్వరూపేతివాక్యతార్థాభవంతీత్యాహ || తత్రైతి | తత్రచతుర్థజ్ఞానస్వరూపేబ్రహ్మణః | అజ్ఞాననిరోధేనావిధ్య

అవిభాతస్వరూపాభవంతీత్యథాః - కృత్యత ఇతికర్మణంకేదారః - సంసారకేదారేషు ప్రాసస్యావాపేమితుషప్రీహి
 వదబీజతాంయాంతి॥ ౫౨॥ అథ భగవతస్త్వరూపమాహా ॥ ఎవమిత్యాదితా ॥ ఎవమితి ॥ ముక్తస్యోక్తం నివ్యాపా
 రత్యాద్యతివిశ్యతే॥ శ్రు॥ నిరంజనఃపరమం సామ్యముపైతీత్యాది శ్రుతేః - అస్య నిత్యశుద్ధత్వ సహాత్మత్వ పూ
 ణత్వ హేయగాహిత్యాని ప్రకృతిబద్ధముక్తేభ్యో విశేషః॥ ౫౩॥ త ద్మ హ్మైతి యోగీ భగవద్యోగీ - అస్యాప్యం
 తిమ ప్రత్యయబలెనభగవతిలీనవృత్తిద్రుష్టత్వా॥ ౫౪॥ బ్రహ్మణః పూర్వోక్తంరూపద్వయం ప్రసంహయతి॥ ద్వైరూప
 ఇతి ॥ మూతాంసశరీరం బ్రహ్మదిజీవజాతం - అమూతామశరీరం ముక్తరూపం - అత ఎవాక్షరత్వం - సర్వాభూతే
 వ్యవస్థితే॥ శ్రు॥ దారుణ్యగ్నిః సచానంతాయ కల్పత ఇత్యాదేః॥ ౫౫॥ అక్షరమితి ॥ ఇదంరూపద్వయం పరబ్రహ్మ
 ణఃశక్తిరిదోవ్యత ఇత్యాహ ॥ ఎకదేశేతి॥ అత్ర ఏక దేశస్థితస్య విస్తారణీతి విశేషణాభ్యాం ప్రభా ప్రభావతోవై
 లక్షణ్యం దశోతం - అనెన పరస్మాద్బ్రహ్మణఃప్రభారూపస్యజగతో జైలక్షణ్యంసిద్ధం - భాష్యకారణ ప్రకాశాది
 వత్తునైవంపర ఇత్యస్మిన్ సూత్రప్రభా ప్రభావతోరథాంతరత్వం సమర్థితం-అత్రజగచ్ఛబ్దేనా చిద్విశిష్ట సృజీవ
 స్య ముక్తస్యచ గ్రహణం॥ ౫౬॥ శక్తిభూతస్య బ్రహ్మ సిద్ధావతాతస్యజగతోజ్ఞానాదిమ తారతమ్యమ స్తిత్యాహ ॥ త
 త్రైతి॥ తత్రదృష్టాంతేగ్నో - తచ్చక్తే బ్రహ్మ శక్తేజగతః జ్ఞానాదిబహుత్వస్వల్పతామయోభేదోవిద్యత ఇత్యర్థః॥

ద్విజ్ఞ॥ ౫౭॥ ఎవంప్రకారమమలం నిత్యం వ్యాపకమత్యయమ్ । సమస్తభేదరహితం వీష్ణ్వభ్యం పరమం
 పదమ్॥ ౫౮॥ త ద్బ్రహ్మ వరమయోగీ పునరావతతతేయతః । అపుణ్యపుణ్యోపరమః క్షీణశ్లేశో
 తినిమలః ॥ ౫౯॥ ద్వైరూప బ్రహ్మణి స్తస్య మూతాంచామూతామేవచ । క్షరాక్షరస్వరూపేతే
 సర్వభూతేవ్యవస్థితే ॥ ౬౦॥ అక్షరంతత్పరం బ్రహ్మక్షరంసర్వ మిదంజగత్ । ఎకదేశస్థిత స్యాగ్నై
 ప్యోత్పన్న విస్తారణీయథా ॥ పరస్య బ్రహ్మణశ్శక్తిస్తథేదమఖిలంజగత్ ॥ ౬౧॥ తత్రాప్యాసన్న
 కూరత్వా దృహుత్వస్వల్పతామయః । జ్యోత్సాభేదో స్థితచ్చక్తేస్తద్వస్తైత్రయవిద్యతే ॥ ౬౨॥

నాశేన - దేవయమిక్యంయాంతి - తత్రాస్య జ్ఞానరోదేనేతిపాతేపూర్వోక్తజ్ఞానత్రయవిశేషతరస్మాద్రేణేత్య
 థాః - సంసారకర్మణోప్రాసంసార ఎవకృత్యత ఇతికర్మణంయేత్రంతస్మిన్నుష్ఠిఃవీజావాపకర్మకరణంతస్మిన్
 బీజతాంనివాణ సంతాంయాంతి - నిరహంకారైఃజ్ఞానోత్తరకాలీనైఃకర్మభిన్యానైశ్చనసంసరంతీత్యథాః॥ ౫౨॥
 తహియోగీకింభవతీత్యత ఆహ ॥ ఎవమిత్యాదితాభ్యాం ॥ ఎవమితి॥ ఎవంప్రకారంపరమంబ్రహ్మైవయోగీప్రా
 ప్నీతివిశేషః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ త త్వా ప్రిసాధనభూతోపాసనాథమాహా॥ ద్వైరూపేతి॥ మూతామూతేఎవదశాయ
 న్నాహ - క్షరాక్షరస్వరూపేతి॥ ౫౫॥ క్షరాక్షరేవరూపేత్యాచ డ్భై॥ అక్షరమితి॥ క్షరంసర్వమిదంచేతనాచేతనాత్మ
 కంజగత్ - వత్కృతిహి॥ శ్లో॥ ఆశ్రయశ్చైతసాబ్రహ్మద్విధాతచ్చ స్వభావతః । భూవమాతామమూతాంచపరంశా
 పరమేవచేతి - సస్యక్షరస్యపరబ్రహ్మణస్తద్వి లక్షణంక్షరంరూపంకథంస్యాదిత్యా శంక్యదృష్టాంతేనోపపాదయతి -
 ఏకదేశేతి - ప్రాదేశికస్యాప్యగ్నై వావాదేదాహకస్యా పితద్విలక్షణాజ్యోత్సాప్రభాయథాత త్ర కాశశక్తి
 విస్తారః - తథాబ్రహ్మశక్తికృతోవిస్తారః ఇతమఖిలంబ్రహ్మదిరూపంజగత్ ॥ ౬౦॥ అగ్నిదృష్టాంతేనైవబ్రహ్మదిజీవ
 తారతమ్యమపిసంగచ్ఛత ఇత్యాహ ॥ తత్రాసీతి॥ తత్రాపిదృష్టాంతభూతేగ్నోవివ॥ ఆసన్నత్వాత్ బహుత్వంరూప
 త్వా దల్పత్వ మిత్యేవంరూపాథాజ్యోత్సాపి యాభేదోపి - తథాబ్రహ్మశక్తేరపియే త్రజ్ఞ రూపాయాబ్రహ్మ
 దిద్ధావరాంతేనుత్రే వ్యవిధ్యా పరణస్యల్పత్వ బహుత్వ వశాత్తారతమ్యంవిద్యత ఇత్యథాః - వత్కృతిచ॥ శ్లో॥
 తయాతీరోహితత్వాచ్చ శక్తిఃత్రైత్రజ్ఞసంజ్ఞ తా । సర్వభూతేషుభూపాలతారతమ్యేనలక్యత ఇతి ॥ ౬౧॥ తదేవా

౫౭| బ్రహ్మైతి || బ్రహ్మశివయోగ్యరీరత్వేనశక్తిత్వం - విష్ణోస్త్యంతావతారత్వేన - తతస్తైభ్యః దేవాః జ్ఞానశక్త్యాదినాన్యూనాః - ఏషా మేతద్విజ్ఞానాదితారతమ్యం కర్మకూపావరణాల్పత్వబహుత్వకృతం - నతు స్వరూపకృతం || ౫౮| ౫౯| ఉక్తంజగద్రూపంనిగమయతి || తదేతదితి || తదేతదక్షయమితిచపాఠః అత్యయం || శ్లో || అనంతస్య సతస్యంతస్యంభ్యానంశాపివిద్యత - ఇతిజీవానామసంభ్రాంత్యంత్యవత్కృతి - అతః ప్రతిపగ్మన్యూనం - నిత్యంసత్తార్థత్వాత్ || శ్లో || అప్యభిన్నాస్తతస్త్వైతే సగన్ధిత్వంతసంయమాః - ఇతివచనాత్ ప్రవాహరూపేణచనిత్యం - ఆవిభావతిరోభావా సంకోచవికాసాతావేవజన్మనాశౌ || ౬౦ || అభవిలక్షణం రూపాంతరంవస్తుం మూర్తామూర్తాభావేనోక్తం శక్తిశబ్దవాచ్యం రూపద్వయముచసంహరతి || సవేశక్తిమయోవిష్ణురితి || తదేవరూపాంతరమాహ || స్వరూపమిత్యారభ్యజాయతే మునైశ్చత్వంతేన - స్వరూపంరూపం - యోగాతంభ్రేమ సమాధ్యుపక్రమభూతానుచతుర్విధానుధారణానుధ్యానేవ || ౬౧ || సాలంబన ఇతి || సాలంబనః మూర్తావిషయత్వాత్ - మహాయోగః అస్త్రభూషణాంగవిశిష్టదివ్యరూపవిషయం చతుర్విధధారణాజన్యంధ్యానం - సబీజః సమంత్రానుసంధానః - సచనిబీజయోగాఖ్యసమాధేరనంతరః - యత్ర రూపే || ౬౨ || సపర ఇతి || సవిష్ణుః ఆసాంరూపత్వేనోక్తానాం సవేశక్తీనాం పరఃఉత్కృష్టః - యదెతత్స్వరూపం బ్రహ్మణోపరమిత్వక్తం బ్రహ్మశబ్దవాచ్యంరూపంతత్ బ్రహ్మణః విష్ణోః సహనంతరంఅంతరంగమిత్యాహ - బ్రహ్మణస్సమనంతరమితిపవంచపాఠః ఎతాని శ్రీణ్యపిరూపాణి బ్రహ్మశబ్దవాచ్యానితన్త్రయోహరితిత్యాహ - సర్వబ్రహ్మమయోహరితి || ౬౩ || తత్రైతి || తత్రహారోతత్రసర్వమితిచపాఠః - శిష్టంస్పష్టం || ౬౪ ||

బ్రహ్మవిష్ణుశివాబ్రహ్మప్రథానాబ్రహ్మశక్తయః | తతశ్చదేవామైత్రేయన్యూనాదతౌదయస్తథా || ౫౮| తతోమనుష్యాఃపశవౌమృగపక్షిసరీసృపాః | న్యూనాన్యూనతరాశ్చైవపుక్షుగుల్ఫాదయస్తతః || ౫౯| తదేతదక్షరంనిత్యం జగన్మునివతాఖిలమ్ | ఆవిభావతిరోభావజన్మనాశవికల్పవత్ || ౬౦ || సవేశక్తిమయోవిష్ణుస్వరూపంబ్రహ్మణోపరమ్ | మూర్తామయోద్వ్యోగిభిఃపూర్వాయోగారంభేమచింత్యతే || ౬౧ || సాలంబనోమహాయోగస్సబీజోయత్రసంస్థితః | మనస్యవ్యాహతేనమృగ్యుంజతాంజాయతేమునై || ౬౨ || సపరస్సర్వశక్తీనాం బ్రహ్మణస్సమనంతరః | మూర్తాంబ్రహ్మమహాభాగసర్వబ్రహ్మమయోహరిః || ౬౩ || యత్రసర్వమిదంప్రతమోతంత్రైవాఖిలంజగత్ | తతోజాతంజగత్తస్మిన్సజగచ్ఛాఖిలంమునై || ౬౪ || క్షరక్షరమయోవిష్ణుర్విభవత్యేభిలమిశ్వరః |

హా|| బ్రహ్మైత్యాదిద్వాభ్యాం || ౫౮| ౫౯| అన్యవతారతమ్యస్యోపాధికత్వాత్ సత్వమిదంజగద్బ్రహ్మైత్యోవోపాసితవ్యమిత్యాహ || తదేతదితి || ఆవిభావతిరోభావానాధిక్యన్యూనభావోజన్మనాశౌచ ఉపాధివశాదేవభూతవికల్పవదపిజగద్వస్తుత్క్షరంన్యూనాధికత్వరూప్యంనిత్యంబ్రహ్మైవేత్యర్థః || ౬౦ || తదేవంస్థూలవిశ్వరూపోపాసనయాశుద్ధచిత్తస్య తత్కారణభూతపరమేశ్వరోపాసనంప్రస్తాతి || సర్వశక్తీమయైతి || స్పష్టాన్దివర్వస్యాత్రయోవిష్ణుః - మూర్తాంవిశుద్ధోజితసత్త్వాత్కంబ్రహ్మణి పవరంసవిద్యతేయస్త్వాత్తదక్షరంశ్రేష్ఠంరూపం - తదేవాహ - యద్వ్యోగిభిఃసమాధేఃపూర్వంయోగారంభేమచింత్యతే || ౬౧ || తచ్చింతాప్రయోజనమాహ || సాలంబన ఇతి || తస్మిన్ననస్యవ్యాహతే ఎకాగ్రసతి - సాలంబనోవైష్ణవస్స బీజోమంత్రజపాదినహితోమహాయోగోయంజతాయోగానాంసంస్థితఃసంస్థితసమాధిపర్యంతోజాయత ఇత్యన్వయః || ౬౨ || యత్రైత్యనెనయచ్చబ్దోక్తస్వహరేసర్వశ్రేష్ఠత్వమాహ - సపర ఇత్యాదిద్వాభ్యాం || సపర ఇతి || బ్రహ్మణస్సర్వశక్తీనాంబ్రహ్మదీనాంమధ్యే సపరః శ్రేష్ఠః - యతస్సమనంతరః అతినికటాయతోమూర్తేషాం విభూతంబ్రహ్మైవసః - తత్రహేతుఃసర్వబ్రహ్మమయఃకృత్సైబ్రహ్మరూపః - నతుబ్రహ్మేదివతదంతః || ౬౩ || తత్రహేతుమాహ || యత్రైతి || యస్మిన్నఖిలంజగదంతంప్రతంతంతతుడువత్సర్వతోనుస్యూతం - కుత ఇత్యత్రాహ - జగజ్జాతంతతోజగత్తస్మిన్తస్మిన్ - జగచ్ఛాఖిలంసపరకారణత్వత్వాత్కార్యస్య || ౬౪ || తదేవంహరే శ్రేష్ఠ్యముక్త్యా ఇదానీంతమపాసనప్రకారముపక్షిపతి || క్షర

క్షరాక్షరమయైతి || క్షరాక్షరమౌపే పూర్వముక్తే - భూషణాస్త్రస్వరూపవవితభూషణాస్త్రస్వరూపేణయోక్తం - సూక్ష్మరూపేణ తత్తదధిదేవతా భూతభూషణాస్త్ర స్వరూపస్థం పురుషావ్యాకృతాదిమయమఖిలంవిభతీత్యర్థః || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ప్రథమమాత్మనోభిమాన్యధిదైవతమాహ || ఆత్మానమితి || శ్లో || యథానక్రియతేజోత్సాహి మల ప్రయోశనాన్త జేరిత్యాది నా శ్లోకేనాత్మనోమణిసామ్యముక్తం - గుణాద్వాలోక వచితీస్త్రా కారేణాపుక్తం తేన తద్రూపేణ తద్ధారణంయోక్తం - ఆత్మానమిత్యేకవచనం జాత్యభిప్రాయంసమష్ట్యభిప్రాయంవా || ౬౮ || శ్రీవత్సైతి || శ్రీవత్సోగోమావతావిశేషః || శ్లో || శ్రీవత్సేనోరసి శ్రీమాగోమావతేన రాజత-భృహదాదివంశోక్తైః - సచల త్పీనివాసస్థానం అమృతమయతాత్మ త్వర్వప్రదోహహేతుః - ప్రధానం ప్రధానాభిమాని - గజాబుధ్యోఃస్థిరత్వేన సామ్యం || ౬౯ || భూతాదిమితి || శబ్దగుణ హేతుశ్శంఖః శబ్దాదిరూపభూత కారిణాహంకారాభిమానీ || ౭౦ || చలస్వ రూపమితి || మనసోపి శీఘ్రతత్త్వాత్పుదశకనస్య తన్నియంతృత్వం || ౭౧ || పంచరూపేతి || పంచరూపా ముక్తామాణి క్యమరకతేంద్రనీలవజ్రసవణాః - భూత హేతుసంఘాతః తన్నాత్ర సముదాయః - భూతమాలాచ మహాభూతావరి శ్చ - సూక్ష్మస్థూలభూతమయీత్యర్థః - భూత హేతు సంఘాతభూతమాతేతిహాతే తన్నాత్ర సంఘాతః శమద్భూత భూతమాలాచైత్యర్థః - కృష్ణశుక్లలోహిత పీతశ్యామాః పృథివ్యాదయ ఇతిభూతమాలాయాశ్చ పాంచరూప్యం || ౭౨ || యానీతి || ఇంద్రియాణాంవిషయేషు ప్రేర్యమాణత్వాచ్చరసామ్యం || ౭౩ || విభతీతి || అసివ ద్రుహ్నవి

పురుషావ్యాకృతమయం భూషణాస్త్రస్వరూపవృత్ || ౬౪ || మైత్రేయః || భూషణాస్త్రస్వరూప స్థం యదేతదఖిలంజగత్ | విభతీభగవాన్విష్ణుస్తన్న మాఖ్యాతుమహాని || ౬౬ || శ్రీవరాశరః || నమస్కృత్వాప్రమేయాదివిష్ణవేత్రభవిష్ణవే | కథంశామియథాఖ్యాతం వసిష్ఠేన మమాభవత్ || ౬౭ || ఆత్మానమస్యజగతో నిత్యపమగుణాలయమ్ | విభతీకాస్తుభమణి స్వరూపంభగవాన్హరిః || ౬౮ || శ్రీవత్ససంస్థానపరమనంతేనసమాశ్రితమ్ | ప్రధానంబుద్ధిరధ్యాస్తే గదారూపేణ మూఢవే || ౬౯ || భూతాదిమింద్రియాదింవ ద్విధాహంకారమీశ్వరః | విభతీశంఖహాపేణ శౌర్జణ రూపేణ చ స్థితమ్ || ౭౦ || చలస్వరూపమత్యంతంజవేనాంతరిణానిలమ్ | చక్రస్వరూపంచమనోధృతేవిష్ణుఃకరేస్థితమ్ || ౭౧ || పంచరూపాతుయమామాలావై జయంతీగజాభృతః | సాభూత హేతుసంఘాతో భూతమాలా చవై ద్విజ || ౭౨ || యానీంద్రియాణ్యశేషాణిబుద్ధికమాత్మకానివై | శరరూపాణ్యశేషాణితాదృతై జనాధానః || ౭౩ || విభతీయచ్చాసివరమమృతోత్యంతనిమలమ్ | విద్యామయంతుయద్జ్ఞానమవి

క్షరమయైతి || కార్య కారణాత్మకోవిష్ణుఃపురుషావ్యాకృతమయంపురుషప్రకృత్యా త్మకమిదంజగత్ భూషణాస్త్ర స్వరూపేణవిభతీః || ౬౫ || అతీతహస్యత్వాత్ మైత్రేయఃవిశేషతోబుభుక్షుఃపుచ్చతి || భూషణేతి || ౬౬ || నమస్కృ త్వైతి || ప్రభవిష్ణవేప్రభవశీలాయ - సకృచ్చింతనమాత్రేణసత్వ పురుషార్థదానసమర్థాయైత్యర్థః - యథామ మవసిష్ఠినాఖ్యాతమభవత్ తథాకథయిష్యామి || ౬౭ || ఆత్మానమితి || అస్యజగతఃఆత్మానంపురుషంశుద్ధంయే త్రజ్ఞం || ౬౮ || శ్రీవత్సైతి || ప్రధానంచశ్రీవత్ససంస్థానంసవేనానంతేనసమాశ్రితంతస్మిన్నధ్యాస్త ఇత్యన్వయః - శ్రీవత్సస్వ రూపంచగారుడపురాణాప్రోక్తం || శ్లో || ప్రదక్షిణావతావిచిత్రరోమశ్రీవత్స సద్వింబవిభూషితాంగం | పీత్యైవిచి త్యమితి - బుద్ధిమహాత్రత్వంగదారూపేణాధ్యాస్తే || ౬౯ || భూతాదిమితి || భూతాదిం తామసమింద్రియా దింరాజసంచద్వివిధాహంకారం - యథాక్రమంశంఖరూపేణశౌర్జణరూపేణచస్థితంవిభతీః || ౭౦ || చలస్వరూపమి తి || చలస్వరూపమత్యంతమతిశీఘ్రం - అతీతవజవేనాంతరితఃఅతిక్రాంతోనిలఃయనవత్ - మనసాస్పృత్వికాహంకారా త్మకంచక్రస్వరూపంధృతే || ౭౧ || పంచరూపేతి || పంచరూపాముక్తామాణిక్య మరకతేంద్రనీలవజ్రసమానవణాః హరేణావై జయంత్యాఖ్యామాలాభూతానాంపంచ తన్నాత్రాణాంసంఘాతః వక్ష్యతేః భూతమాలాచమహాభూత వక్ష్యతేస్సూక్ష్మస్థూలమయీత్యర్థఃపాతాంతరేష్యయమేవాధానః || ౭౨ || ౭౩ || విభతీతి || అవిద్యేవజ్ఞానావ

ద్వాయాః సరోసార ఘోరకత్వం - తదసిరత్వం విద్యామయవిద్యామయజ్ఞానాధిదైవతమిన్ద్రధాన్యః - అవిద్యాఅజ్ఞానంత
స్యాత్తత్తిరోధాయకత్వాచ్చమనామ్యం || ౭౪ || ఉక్తమర్థః సంగమయతి || ఇత్థమితి || ఉక్తాథేతి యుక్తవచనం ||
శ్లో || భాస్వరదివ్యవపుమనాస్స సంచాఖిలాత్మనాం | కాస్త్రభంపురతోవిష్టోభాన్మ - రాభమనున్త రేత్ || ప్రధానత
త్వస్యాధారంస్వమం త్రేణామిందరం | శ్రీవత్సంపురతోవిష్టోహేమ ప్రభమనున్త రేత్ || దేవస్యదక్షిణేపాశ్వే
హేతిరాజంసదశానం | చలస్వరూపమత్సుగ్రంసున ప్రత్యస్థి దైవతం || యావదంతిపురాణజ్ఞాభూతమాలాంమనీ
షిణః | ఆధారభూతాంభూతానామిత్యాది || ౭౫ || అస్త్రభూషణసంస్థానస్వరూపమితి || ఉక్తప్రకారాణామస్త్ర
భూషణానాం సంస్థానమాస్థిదం స్వరూపవిగ్రహం - రూపవర్జితః కర్మ నిమిత్త ప్రాకృతరూపరహితః - మాయా
రూపః అనంతాశ్చర్యరూపః - శ్రేయసేదశానస్వరణనామసంకీర్తనాదినాజగతోభ్యుదయాం - ధర్మసంస్థాపనా
భావం - యథావత్కుతి - సమస్తాశ్చక్రయశ్చైతాశ్చత్యారభ్యనసాకర్మనిమిత్తజేత్యంతేన - న తేహావంశచాకార
ఇత్యాదివ || ౭౬ || యథాఅస్త్రభూషణరూపేణావస్థితం ప్రధానాదితత్త్వం విభూతివంశవంశగచ్ఛవిభూతిత్వాహ || సవి
కారమితి || ౭౭ || ప్రసంగాత్ విభూతివిస్తరమాహ || యావిద్యుతి || ౭౮ || కలతి || హేయం నైరితి శత్రుభూతలక్షణైర్వృత్తి
యా || ౭౯ || భూరితి || సప్తలోకాభిభూతిశేషః || ౮౦ || లోకాత్త్వమూర్తిరీతి || లోకాత్త్వమూర్తిర్యస్యసలోకా
త్త్వమూర్తిః || ౮౧ || ౮౨ || ఋచభితి || ఇతిహాసోభారతాదిః - ఉపవేదాః ఆయుర్ధానువేదగాంధర్వదండవీతయః
వేదాంతేషితిపుకగ్రహణం ప్రాశస్త్యేత్ || ౮౩ || వేదాంగానీతి || ఆఖ్యానానిసోపానాదీని - ఋక్సమూహ
విశేషః సూక్తం - సూక్తసమూహానువాకః - యుజుస్సమూహాశ్చ || ౮౪ || కావ్యాలాపాభితి || గీతకానిమాత్మకా

ద్వయమనంతి తమ్ || ౭౪ || ఇత్థంపుమాప్రధానంబుధ్యహంకారమేవచ | భూతానిచహృషీకేశే
మనస్సర్వేంద్రియాణిచ || విద్యావిద్యేచమైత్రేయసర్వమేతత్సమాశ్రితమ్ || ౭౫ || అస్త్రభూషణ
సంస్థాన స్వరూపరూపవర్జితః | విభూతిమాయాహాసోశ్రేయసే ప్రాణీనాంహరి || ౭౬ || సవి
కారం ప్రధానంచ పుమాంసంచాఖిలంజగత్ | విభూతిపుండరీకాక్షస్తదేవంపరమేశ్వరః || ౭౭ || యా
విద్యా యాతథావిద్యా యత్పద్యచ్ఛాసనవ్యయే | తస్యనానవభూతేశేమైత్రేయమధుసూదనే ||
౭౮ || కలాకాష్ఠానిపేషాదిదినత్వేయనహేయైః | కాలస్వరూపభగవానపరోహరిరవ్యయః || ౭౯ ||
భూలోకోభ్యువలోకస్వల్లోకోమునిసత్తమ | మహాజనప్రపస్సత్వం సప్తలోకాశ్చమైత్రభుః ||
౮౦ || లోకాత్త్వమూర్తిస్సవేషాం పూర్వేషామపిపూర్వజః | ఆధారస్వరూపానాంస్వయమే
వహాస్థినితః || ౮౧ || దేవమానుషవశ్వాదిస్వరూపైర్బహుభువిభుః | స్థితస్సవేశ్వరోనంతోభూత
మూర్తిరమూర్తిమా || ౮౨ || ఋచోయజాంషిసామానితశ్చైవాధర్మాణానిచ | ఇతిహాసోపవేదా
శ్చవేదాంతేషుయథోక్తయః || ౮౩ || వేదాంగానిసమస్తాని మన్వాదిగదితానిచ | కాస్త్రాణ్యేషా
ణ్యాఖ్యానాన్యనవాకాశ్చయేక్వచిత్ || ౮౪ || కావ్యాలాపాశ్చయేకచిత్తకాన్యఖిలానిచ | శబ్దమూ

రకఃకోశః తత్రనస్థితం || ౭౪ || ఉక్తమేవభూషణాదినస్వరూపమనుషదమైతద్ధారణప్రయోజనమాహ || ఇత్థమిత్యే
దిసాధాద్వాభ్యాం || ౭౫ || అస్త్రేతి || అస్త్రభూషణసంస్థానస్వరూపసమాహితమేతస్సర్వం విభూతిత్వస్వయః
శ్రేయసేదశానకానాంపురుషార్థసిద్ధయే || ౭౬ || ఉక్తంభూషణాద్యపాసననిగమయతి - సవికారమిత్యాదిద్వా
భ్యాం || ౭౭ || ౭౮ || ఇదానీంహరౌసర్వాత్తదృష్టిదాహ్యాయతచ్ఛక్తికాలజాపేణవత్తల్లోకతస్యంభూతరూపే
ణవత్తద్వేదకశబ్దబ్రహ్మరూపేణవచతుర్థోపాసనార్థమాహ - కలాకాష్ఠాత్వాదినప్రభిః || ౭౯ || భూరితి || సప్త
లోకానిమానిపాశ్చవ్యాప్యేతిశేషః || ౮౦ || లోకాత్తేతి || లోకాత్త్వికామూర్తిర్యస్యసలోకాత్త్వమూర్తిః || ౮౧ ||
౮౨ || ఋచభితి || ఋచగదయోవేదాః - ఇతిహాసోభారతాదిః - ఉపవేదాః ఆయుర్వేదాదయః || ౮౩ || వేదాంగా
నీతి || మన్వాదికృతానిధర్మశాస్త్రాణి - ఆఖ్యానానిపురాణాని - అనువాకాః కల్ప సూత్రాదయః || ౮౪ || ౮౫ ||

ప్రబంధాదీని ౧౫ ౧౬ అహంహరితి ॥ అహమథః ప్రత్యగాత్మా సోపహరితచ్ఛరీరకత్వత్వత్వ ॥ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే విష్ణుచిత్తీయః ప్రథమాంశే ద్వావింశోధ్యాయః ॥

తేధరస్యైతద్వపుర్విష్ణోమహాత్మనః ॥ ౧౫ ॥ యానిమూతాన్యమూతాని యాన్యత్రాన్యత్ర
వాక్యవిత్ సంతివై వస్తుజాతాని తానిసవాణితద్వపుః ॥ ౧౬ ॥ అహంహరిస్సపామిదంజనాదానో
నాన్యత్రతఃకారణకార్యజాతమ్ ॥ ఉదృచ్ఛసోయస్యనతస్యభూయో భవోద్భవాద్వంద్వగదాభవం
తి ౧౭ ॥ ఇత్యేషతేంశః ప్రథమః పురాణస్యాస్యవైద్విజ ॥ యథావత్కథితోయస్మిన్ ధృతేపాపైః ప్ర
మువ్యతే ౧౮ ॥ కార్తిక్యాంపుష్కరస్థానే ద్వాదశాబ్దేషుత్పలమ్ ॥ తదస్య శ్రవణేనర్వం మైత్రే
యాప్నోతిమానవః ॥ ౧౯ ॥ దేవర్షిపితృగంధర్వాయత్రాదీనాంబసంభవమ్ ॥ భవంతిశృణ్వతఃపుంసో
దేవాద్వాపరదామునే ౨౦ ॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః ॥

కింబహునోక్తేనసవాణితవస్తుజాతానితన్నూర్తిరేవేత్యాహ ॥ యానీతి ౧౬ ॥ ఉపదేశసర్వస్వంతత్పలంచాహ ॥ అ
హమితి ॥ భవంతిభవః దేహంతస్మాదుద్భవంతీతి భవోద్భవాః - ద్వంద్వగదాఃరాగద్వేషాదయో వృద్ధ్రాగఃసభ
వంతి - స్పష్టమన్యత్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ॥

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశరీరత్న - శ్రీధరస్వామివరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం -

శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణానమః.

ప్రథమాంశస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవీష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

అథద్వితీయాంశే సృష్టివిశేషస్తత్ప్రసంగాత్సృష్టేనాం నివాసశోచ్యతే - తత్రప్రథమాంశేవశేషితం ప్రే
యత్ర తాన్వయంపుచ్చతి॥ భగవన్నితి॥ సగంసంబంధిస్తృప్త్యనబంధంవస్తుయథాజగద్భూవయాన్వయమిత్యాదికం ॥
౧॥ యోయమితి॥ సృష్టిసంబంధః సృష్ట్యావాచకత్వేన సంబంధః - సృష్టివాచీహి ప్రథమోంశః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥
ఆగ్నిధ్రువృత్తిః॥ సవమన్యపుత్ర ఇతినంజ్ఞా॥ ౭॥ జ్యోతిష్మానితి॥ దశమోజ్యోతిష్మాణ - సత్యనామాయథాథానామా

మైత్రేయః॥ భగవన్సవ్య గాఖ్యాతంమమేషదఖిలంత్వయా॥ జగత్సగంసంబంధియత్సృష్టేసిగురో
మయా॥ ౧॥ యోయమంశోజగత్సృష్టిసంబంధోగదితస్త్వయా॥ తచ్చాహంశ్రోతుమిచ్ఛామిభూ
యోపిమనినత్తన॥ ౨॥ ప్రియవ్రతోత్రానపాదౌసతాస్వాయంభవస్యయా॥ తయోరుత్రానపాదస్య
ఘ్రువఃపుత్రస్త్వయోదితః॥ ౩॥ ప్రియవ్రతస్యనై పౌత్రభవతాద్విజనంతతిః॥ తామహంశ్రోతుమి
చ్ఛామి ప్రసన్నవక్త్రమహాసి॥ ౪॥ శ్రీవరాహః॥ కదామస్యేత్తజాంకన్యాముపయమేప్రియవ్రతః॥
సమ్రాట్కుక్షీతతత్కన్యేదశపుత్రాస్తథాపరే॥ ౫॥ మహాప్రాజ్ఞామహావీర్యావినీతాదయతాపి
తుః॥ ప్రియవ్రతసుతాఃఖ్యాతాస్తేహంనామానిమేశ్వరు॥ ౬॥ ఆగ్నిధ్రువృత్తిబాహుశ్చవపుష్కా
ద్యుతీమాంస్తథా॥ మేధామేధాతిథిభవస్యస్వనంపుత్రవీవచ॥ ౭॥ జ్యోతిష్మాణదశమస్తేహంసత్యనా
మాసతోభవత్॥ ప్రియవ్రతస్యపుత్రాస్తేసఖ్యాతాబలవీర్యతః॥ ౮॥ మేధాగ్నిబాహుపుత్రాస్తు
త్రయోయోగపరాయణాః॥ జాతిన్తరామహాభాగానరాజ్యాయమమోదధుః॥ ౯॥ నిమగ్నాశ్చర్య
కాలంతుసమస్తాథేషువైమునే॥ చక్రఃక్రియాయాథాన్యాయ్యమఫలాకాంక్షిణోహితే॥ ౧౦॥ ప్రి
యవ్రతోనదాతేహంసప్తానాంమునినత్తమ॥ విభజ్యనస్తద్వీపానిమైత్రేయసుమహాత్మనామ్॥ ౧౧॥
జంబూద్వీపంమహాభాగసోగ్నిధ్రాయదదౌపిత॥ మేధాతిథేస్తథాప్రాదాత్స్తక్షదీప్తవమథావరమ్॥
౧౨॥ శల్మలైచవపుష్కంతంరంరమధిషిక్తవాణ॥ జ్యోతిష్కంతంశుశద్వీపేరాజానంకృతవాణప్ర
భుః॥ ౧౩॥ ద్యుతీమంతంరరాజానంక్రాంతవద్వీపేనమావళత్॥ శౌకద్వీపేత్వరంచాపిభవ్యంచక్రేప్రి
యవ్రతః॥ ౧౪॥ పుష్కరాధిపతించక్రేసవనంచాపిసప్రభుః॥ జంబూద్వీపేత్వరోయస్తుఆగ్నిధ్రోము

ద్వితీయాంశేవతుఃప్రశ్నః ప్రసంగేనానువర్ణ్యతే॥ భూమండలంసపాతాశం జ్యోతిశ్చక్రా విలక్షణమ్॥ శ్రీ
భరీయోయంశ్లోకః॥ ఉక్తానువాదపూర్వకం ప్రియవ్రతవంశంపుచ్చతి॥ భగవన్నిత్యాది చతుర్థిః॥ భగవన్నితి॥ స
గంసంబంధియథా జగద్భూవేత్యాది - యత్సృష్టేసి॥ ౧॥ యోయమితి॥ జగత్సృష్టే వ్యాఖ్యానం వాచకత్వేన
సంబంధః॥ ౨॥ ప్రియవ్రతేతి॥ ధ్రువోవంశప్రవతాకస్త్వయోక్షః॥ ౩॥ ౪॥ కదామస్యేతి॥ అత్తజాహారసీంకన్యాం
సంజ్ఞామితివా - దశపుత్రాఃపుత్రసంజ్ఞాః॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ జ్యోతిష్మానితి॥ తేహంతు జ్యోతిష్మాణ సత్యనామా అ
న్వథానంజ్ఞాస్తేజస్వీత్యథాః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ప్రియవ్రత ఇతి॥ తేహంవిరక్తవ్యతిరక్తానాం - విభజ్యద్వీపానిదదౌ - ర
థదక్రవేమిథిః పరిభూభూతగతాజాతే స్వము దైర్ద్యపానిస్వయంవిభక్తానికృత్యాదదా వితిభాగవతోక్రతిత్యాద్ర

జ్యోతిష్మత్సౌత్ ౧౧ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ తస్మైతి ప్రజాపతిసమాః భృగ్వాదిసవేదామ్నాభిష్ట
ల్యః ౧౬ ౧౭ జంబూద్వీపేతి హిమాహ్వాంభారతం - దక్షిణంహిమవతః - హిమవద్ధేమకూటనిషధై గిరిభిః స్వ
స్త్వాత్స్వాద్వక్షిణానాం నీలశ్వేతశృంగిభిః ఉత్తరేషాం వర్షాణాంవతత్ వ్యవదేశః ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ య
దితి ౨౨ గంధమాదనవర్షం మేరోఃపశ్చిమం ౨౩ ౨౪ ౨౫ యానీతి సిద్ధిభోగానాం - స్వాభావికకృత్యాదిసాధ్యా
౨౬ విపర్యయశ్చితి విపర్యయః దుఃఖప్రాచుర్యాదిజరామృత్యుభయం - తత్ క్షిప్రాదాయరవధేః ప్రాక్ - నధ
మార్గధర్మావర్ణాశ్రమనియమాభావేన కర్మాధికారాభావాత్ ౨౭ నేతి అతఃపూర్వోక్తాద్ధేతోః నయ
గావస్థా - సాహిధర్మాధర్మ హాసవృద్ధికృతా దేహాది హ్రాసలక్షణేత్యేకవచనపాతశ్చ ౨౮ ౨౯ ౩౦ అభి
షిష్యేతి పులహస్యాశ్రమం సాల గ్రామం ౩౧ ౩౨ తపసేతి విటంకం దుకం - సచాల మహానానశనవ్రతస్థైశ్చ

నిసత్తమ ౧౫ తస్యపుత్రబహుపుత్రప్రజాపతిసమానవ నాభికింపురుషశ్చైవహరివర్షాశ్చ
వృతః ౧౬ రమ్యోహిరణ్యోవష్టస్తమరుభాద్రాశ్వ ఏవచ కేతుమాలస్తథైవాస్యస్సాధుచే
ష్టోన్మసోభవత్ ౧౭ జంబూద్వీపవిభాగాంస్తు తెషాంవిప్రనిశామయ పితౄదత్తంహిమాహ్వాంతు
వర్షంనాభేస్తుదక్షిణమ్ ౧౮ హేమకూటంతథావర్షందక్షింపురుషాయనః స్వతీయంనైషధం
వర్షంహరివర్షాయదత్తవాక్ ౧౯ ఇథావృతాయప్రదదౌమేరుర్యత్రతుషధ్యమః నీలాచలా
శ్రితంవర్షంరమ్యాయప్రదదౌపితా ౨౦ శ్వేతంయదుత్తరంతస్త్వాత్పితౄదత్తంహిరణ్యతే ౨౧
యదుత్తరంశృంగవతోవర్షంతత్కురవేదదౌ మేరోఃపూర్వేణయద్వర్షంభద్రాశ్వాయప్రదత్త
వాక్ ౨౨ గంధమాదనవర్షంతు కేనుమాలాయదత్తవాక్ ౨౩ ఇత్యేతానిదదౌతేభ్యఃపుత్రేభ్యస్తనరే
శ్వరః ౨౪ వషేష్వేతేషుతానరానభిషిచ్యసభావతిః సాల గ్రామంమహాపుణ్యంమైత్రే
యితపసేయయా ౨౫ యానీకింపురుషాద్యానివర్షాణ్యప్రేషహామునై తెషాంస్వాభావీసిద్ధిస్సు
ఖప్రాప్త్యాహ్యయత్నతః ౨౬ విపర్యయోనతేవస్త్రిజరామృత్యుభయంనవ ధర్మాధర్మాన
తేష్వాస్తాంనోత్తమాధమమధ్యమాః ౨౭ నతేవస్త్రియూగావస్థాదేహాదిహ్రాసలక్షణాః ౨౮ హి
మాహ్వాంతువైవర్షంనాభేరాసీన్తహాస్తి నః తస్య వర్షభోభవత్పుత్రోమేరుదేవ్యాంమహామ్య
తః ౨౯ ఋషభాన్మృతతోజ్జజ్ఞేజ్యేష్ఠఃపుత్రశతస్యనః కృత్వా రాజ్యంస్వధర్మేణతథేష్ట్యావిధాన్త
భాక్ ౩౦ అభిషిష్యసుతంవీరంభరతంసృణివీతః తపసేసుమహాభాగఃపులహస్యాశ్రమంయయా
౩౧ వానప్రస్థవిధానైతత్రాపిక్వతనిశ్చయః తపసైపేయథాన్యాయ్యంభయోజవమహివతిః ౩౨

వ్యవస్థం ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ జంబూద్వీపేతి జంబూద్వీపసంవివేశంనోత్తరాధ్యాయవక్ష్యతి
హిమాహ్వాం హిమవతోదక్షిణం భారతవర్షంనామయథానుఖం వాసస్థానం - తదుక్తంమాత్యై శ్లో వసంత్య
మంత్యోవషేషుప్రజాయేషుచతుర్విధాః ఋషిరిత్యేవరషణి వర్షవత్సంతేనతేషుచేతి ౧౮ హేమకూటమి
తి హేమకూటం హిమవత ఉత్తరం - హేమకూటగిరేదక్షిణంనైషధం ౧౯ ఇథావృతాయేతి హేమకూటాదు
త్తరంనిషధగిరేదక్షిణంనైషధాదుత్తరమిథావృతంప్రదదౌ - యత్రమధ్యేమేరుస్థితి - ఇథావృతాదుత్తరతో
నీలాచలః - తదాశ్రితం ౨౦ శ్వేతమితి తస్మాదుత్తరంశ్వేతం ౨౧ యదితి శ్వేతగిరేరుత్తరంవర్షం - గంధ
మాదనవర్షం మేరోఃపశ్చిమం ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ విపర్యయశ్చితి విపర్యయోనుఖమకాలమృత్యుశ్చ - తేషు
ధర్మాధర్మానాస్తానస్తః - తేషాంభావస్వగత్యేనధర్మాద్యధీనాభావాత్ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ఋషభాదితి
సఋషభోరాజ్యంకృత్యాతపస్తపంపులహస్యాశ్రమం సాల గ్రామమైత్రం యయావిత్పుత్రరేణాన్వయః ౨౯
౩౦ ౩౧ తపసేతి ధమనిభిస్సారాభిన్నంతతోవ్యాప్తః - తపసాకృతదేహత్వాత్ - విటంకంతుకనదృశమశ్చకబళం

లాఙ్ఘయఃకార్యః - వీరాధ్వనం మహాప్రస్థానం ॥ ౩౨ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రాతిష్ఠతా ప్రాతిష్ఠమానేన ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥
 ౩౬ ॥ సుమతేరితి ॥ తేజస ఇతికన్యవిన్నామ ॥ ౩౭ ॥ ప్రతిహతేతి ॥ భవో ఇతికన్యవిన్నామ - భవస్తస్మాదితనపా
 తః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ తస్యేతి ॥ మహాంత ఇతికన్యవిన్నామ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ విష్వక్ష్వోతిప్రధానా ఇతి ॥ తేజతజిత్తుత్రా ॥
 ౪౨ ॥ తేమామితి ॥ భారతీభరతస్యేయంభూరితిభారతీకృతత్రాతాదినంజ్ఞేయయుగాభ్యాకృతాదివ్యవహరైర్ముగైరా
 ఖ్యాతా - చతుర్ముగైకసప్తతిరియంభారతీభూభూతా - ఏకమన్వంతరంభుకైత్యథాః - ఏకసప్తతిమితికాలాధ్వనోరితి
 ద్వితీయా ప్రాప్తా - ఏకసప్తతితిప్రథమాప్రయోగ ఆక్షత్యాత్మధుః - యద్యా యుగైకసప్తతిమిలోయఃకాలః
 తంకాలంభూభూతైయి త్వభ్యుదయారభ్యాహరః - కృతత్రాతాదినగేణయుగాభ్యామేకసప్తతిమితిపాఠే పృథా

తపసాకశితోత్యథాః కృశోధమనింతతః ॥ నగ్నోవిటంముఖేకృత్వా వీరాధ్వనమితోగతః ॥ ౩౨ ॥
 తతశ్చభారతంపషా మెతల్లోకేషుగీయతే ॥ భరతాయయతఃపిత్రాదతం ప్రాతిష్ఠతావనమ్ ॥ ౩౩ ॥
 సుమతిభారతస్యాభూత్పుత్రఃపరమధామికః ॥ కృత్వాసమ్యక్ దదౌతస్తేరాజ్యవిష్టమఖిపితా ॥
 ౩౪ ॥ పుత్రసంక్రామిశ్రీస్తుభరతస్సమహీపతిః ॥ యోగాభ్యాసరతః ప్రాణాసాలగ్రామెత్య
 జన్మనే ॥ ౩౫ ॥ అజాయితచవిస్త్రోసా యోగినాంప్రవరెకులే ॥ మైత్రేయతస్యచరితంకథయిష్యామి
 తేపునః ॥ ౩౬ ॥ సుమతేస్తేజసస్తస్మాదింద్రమ్యమోవ్యజాయత ॥ పరమేష్ఠీతతస్తస్మాత్ప్రతిహరస్త
 జన్వయః ॥ ౩౭ ॥ ప్రతిహతేతివిఖ్యాత ఉత్పన్నస్తస్యచాత్మజః ॥ భవస్తస్మాదభోగితిః ప్రస్తావస్త
 ట్సుతోవిభుః ॥ ౩౮ ॥ పృథుస్తతస్తతోనక్తోనక్తస్యాపిగయస్సతః ॥ నరోగయస్యతనయస్తస్యపుత్రోవిరో
 హణః ॥ ౩౯ ॥ తస్యపుత్రోమహావీర్యోధీమాంస్తస్మాదజాయత ॥ మహాంతోహితతశ్చాభూత్భావన
 స్తస్యచాత్మజః ॥ ౪౦ ॥ త్వష్టాత్వష్టుశ్చవిరజారజస్తస్యాప్యభూత్పుత్రః ॥ శతజిద్రజస్తస్యజ్ఞేపుత్ర
 శతంమునే ॥ ౪౧ ॥ విష్వక్ష్వోతిప్రధానాస్తేయేరిమావధితాఃప్రజాః ॥ తైరిదంభారతంపషాంనవభే
 దములంకృతమ్ ॥ ౪౨ ॥ తేమాంవంశప్రసూతైశ్చభుక్తైయంభారతీపురా ॥ కృతత్రాతాదినగేణయు

జ్ఞో ॥ తేమాంకుశ్రీదమానానాముదపానెంగులీయకం ॥ పపాతథమరాజస్యవిటస్తత్రేవచాపతడితి ॥ సంభవోక్తేః
 విటశ్చైనకంకుకాగమ్యతే ఆస్యేకృత్వాత్వ కలశమితిశ్రీభాగవతోక్తేశ్చతత్సాదృశ్యంలక్ష్యతే - వీరాధ్వనంమహా
 ప్రస్థానం ॥ ౩౨ ॥ తత ఇతి ॥ తతశ్చయుషభాదనంతరంభరతేనపాలితత్వాత్ భారతమేతద్వషాంగీయతే - ప్రాతి
 ష్ఠతాప్రస్థానంకుర్వతేత్యథాః ॥ ౩౩ ॥ సుమతిరితి ॥ ఇష్టమఖిఃపూజితయజ్ఞస్త్వ - సమ్యగ్రాజ్యంకృత్వా - వశ్చాత్త
 స్తేపుత్రాయతద్రాజ్యందదా ॥ ౩౪ ॥ పుత్రసంక్రామితశ్రీరితి ॥ పుత్రేసంక్రామితాశ్రీరాజ్యలక్ష్మీర్యేనసః ॥ ౩౫ ॥
 అజాయతేతి ॥ పునఃకథయిష్యామిత్వస్యా యంభావః - స్థూలత్వేనసంగ్రహత్వాత్ప్రథమంతావత్ప్రస్తుతంభవన
 కోశంశృణు - తతఃస్థూలవిజ్ఞేతమాత్మానంశనైస్సుత్యైధియానయేదితి భాగవతోక్తక్రమేణ గ్రహణయోగ్యంసూ
 త్మతత్త్వసంబంధంచభరతస్యచరితంపశ్చాద్వత్ప్రయోమితి ॥ ౩౬ ॥ సుమతేరితి ॥ తస్మాద్భరతాదనంతరం - సుమతేస్తేజ
 సోవీర్యాదింద్రమ్యమోజాతస్తదన్వయఃప్రతిహరః ॥ ౩౭ ॥ ప్రతిహతేతి ॥ ప్రతిహరస్యపుత్రఃప్రతిహతాః ॥ ౩౮ ॥
 ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ త్వష్టేతి ॥ శతజిత్తుత్రశతం ॥ ౪౧ ॥ విష్వక్ష్వోతిప్రధానా ఇతి ॥ విష్వక్ష్వోతిఃప్రధానోముఖ్యోయేమాంతే - న
 వభేదం - నవభేదాంత్రుతీయేధ్యామౌపత్యుతి ॥ ౪౨ ॥ ననుపూర్వముత్రానపాదాదయోపిసార్వభౌమాఃఇదానీంప్రి
 యవ్రతాదయోపిసార్వభౌమాపమోచ్యంతే - తచ్ఛసమకాలేనసంగచ్ఛతే - అతఃక్రమోవక్తవ్యస్తత్రాహ ॥ తేమా
 మితి ॥ తేమాంప్రియవ్రతాన్వయవ్రసూతానాం వంశేప్రసూతైఃపురాప్రథమమియంభారతీభూమిభూతా - వశ్చా
 దుత్రానపాదాదిభిః - కియంతంకాలమైతేభూతైత్యత్రాహ - కృతేతి - కృతత్రాతాదినాం సగేణప్రవృత్త్యా యు
 గాభ్యాచతుర్ముగైరాఖ్యాతే - యా ఏకసప్తతిమన్వంతరాభ్యాః కాలః తావంతంకాలమిత్యథాః - కృతత్రాతా

విన్వభావేన యగై రాఖ్యయా మేకసప్తతిం కాలం భూభుజైతి || ౪౩ || ఏష ఇతి || పూర్వమన్వంతరాధిపేస్వాంశం
 భువేమనాసతి - ఏషః ఏకసప్తతియ్యుగావచ్చిన్న స్వగః స్వాంశంభువః స్వాంశంభువస్య మనోస్సంబంధీప్రియ వ్రతా
 ః || ౪౪ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుని త్రియే - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః .

౧ || యావంత ఇతి || ద్విరావత్వాత్ ద్వీపాః - వహాణీకులాన్త్ర్యవచ్చిన్నాద్వీపాంశాః - వహశబ్దనివహ
 సంమాత్స్యే క్తః || ౨ || వసంత్యుచంత్యో వహాణుప్రజాయేషువతువిధాః | ఋషిరిత్యేషరమణేవహత్వంతే
 నతేషుకదితి || ౩ || ౪ || భూమండలం వక్తూదౌతదవయవద్వీపాద్యుత్పత్తిమాహ | జంబూష్యత్రాహ్వయావితి || ౫ ||
 ఏత ఇతి || సమన్వస్వావరణీయద్వీపతుల్యవిస్తారం యథాతథా - ఏతే అవృతాః || ౬ || ౭ || చతురితి || సహస్ర మేవసాహ
 స్రం - అశీతరేవాశీతిః యోజనైశ్చతురధికాశీతి సాహస్రాణియస్య స ఉచ్చయశ్చతురాశీతసాహస్రః - అస్య

గాఖ్యాప్యేకసప్తతిః || ౪౩ || ఏష స్వాంశంభువస్వగోఽయే నేదంపూరితంజగత్ | వారాహేతుమునె
 కల్పే పూర్వమన్వంతరాధిపః || ౪౪ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః .
 మైత్రేయః || కథితోభవతాబ్రహ్మ సగఃస్వాంశంభువస్తమే | శ్రీతుమిచ్ఛా మ్యహంత్యత్తస్య
 కలంమండలంభువః || ౧ || యావంత స్సగరాద్వీపాస్తథావహాణీవహతాః | వనానిసరితఃపుర్యోదే
 వాదీనాంమహామునె || ౨ || యత్ప్రమాణమిదంసహం యథాధారంయదాత్మకమ్ | సంస్థాన మన్యచ
 మునెయథావద్యక్తమహాసి || ౩ || శ్రీవరాహరః || మైత్రేయశ్రూయతామేతస్సంయేపార్షదతోమ
 మ | నాస్యవహశతేనాపి వక్తృశక్నోతివిస్తరమ్ || ౪ || జంబూష్యత్రాహ్వయాద్వీపాశాల్మలశ్చాప
 రోద్విజ | కుశఃక్రాంతస్తథాశాకః పుష్కరశ్చైవసప్తమః || ౫ || ఏతద్వీపాస్తముద్రైస్తసప్తన
 వృభిరావృతాః | లవణేయూసుతాసపిదాధిగుర్జజలైస్తమమ్ || ౬ || జంబూద్వీపస్తమస్తానామేతేషాం
 మధ్యసంస్థితః | తస్మాపిమేరుమైత్రేయ మధ్యకనకపక్షతః || ౭ || చతురాశీతసాహస్రా యోజనై

దినంజ్ఞేనేతిపారేప్యేవమేవయోజ్యం - యాగాఖ్యామేకసప్తతిమితిపారేతు స్ఫుటోయమథః || ౪౩ || ఏతదేవస్పష్ట
 యుతి || ఏష ఇతి || వారాహేన్ద్రికల్పేయదాస్వాంశంభువః సర్వస్యప్రథమమన్వంతరాధిపోభూత్ - తదావపప్రి
 యవ్రతవంశ్యానాం రాజ్ఞాంసగః - తతస్వాంశోచిషాదా పుత్రానపాదవంశ్యానామిత్యథః - అత ఏవౌత్తానపా
 దవంశ్యస్య ప్రాణేతస దక్షస్య కన్యాయామాదిత్యానాం జన్మవైవస్వతమన్వంతరేప్రొక్తం - పూర్వమన్వంతరా
 ధిపే ఇతి సప్తమ్యంతఃపాతే ప్రథమమన్వంతరాధిపే స్వాంశంభువే తతఃపూర్వస్వాంశంభువస్వయంభువోంశ
 భూతో యస్మాదేవమనోః ప్రియవ్రతాదీసగః ప్రథమం ప్రవృత్త ఇత్యథః - యద్వా - పూర్వోక్తసృష్టినిగమన
 మేతదేష ఇతి || ౪౪ || ఇతి శ్రీ ధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే -
 ప్రథమోధ్యాయః .

ఉక్తాన వాచేనభువనకోశంసవిశేషంబుభుత్సుపుచ్ఛతి || కథిత ఇతి || స్వయంభువౌంశత్వాన్ననురేవ స్వయం
 భూస్తదీయఃప్రియవ్రతాదీసగః - కథితః - తత్కృతేవద్వీపవహాణీవిధాగోక్త్యాసూచితం భూమండలం శ్రీతుమి
 చ్ఛామి || ౧ || యావంత ఇతి || దేవాదీనాం పుర్యోనగర్యః || ౨ || యత్ప్రమాణమితి || ఏవమేతే ద్వాదశప్రశ్నాః ఏ
 తేషాంవవత్సమాన్తైస్తత్సంఖ్యాసంస్థానాదిభిః యథా యోగముత్తరాణి ప్రక్షవ్యాని || ౩ || ౪ || ౫ || ఏత ఇతి || జంబూ
 దినప్తద్వీపాస్తప్తభిలవణాదినంజ్ఞేస్తముద్రైస్తమంయథాభవత్యేవంసహశత అవృతాః || ౬ || ౭ || చతురితి || అశీ
 తరేవ అశీతిః సహస్రమేవసాహస్రం చతురధికాన్యాశీతసాహస్రాణిప్రమాణం యస్యసమేరోరుచ్ఛాయః - లక్ష

ప్రాణాయామశ్చతురధికాశీతిసాహస్రయోజనశత్యధః || ౮ || ప్రవిష్టభిః | యోజనానామోడశసహస్రాణిభువిభాతః ||
 శ్లో || హస్తోగుభివింశత్యా చతురన్వితయాచతుష్క రోదండః | తద్వివహస్రం క్రోశోయోజనమేకంభవేచ్ఛతుష్టో
 శమితి - గణితే - అష్టభిర్యవమధ్యైః స్యాదంగుళమితచ - ద్వాత్రింశత్సహస్రాణిమూర్ధ్నివాసః || శ్లో || సర్వత్రహిస
 మప్తత్రైవ్యాసస్త్రిగుణస్త్రిప్రత్యోభవేత్పరిధిః శ్రితిగణితజ్ఞః | మూలభూమెరువరిచతుర్దశయోజనసహస్రావధితే || ౯
 భూపద్మ స్యేతి || శ్లో || యత్యధికణికామూలమితసత్పంప్రకీర్తితం | తద్యోజనసహస్రాణాంసప్రతీనామథస్త్యుత
 మితివాయాతైః - మాత్యేచమెరోస్పస్తివేతఉక్తః || శ్లో || వృత్తాకృతిప్రమాణశ్చచతురశ్రస్సముత్థితః | విస్తారాత్త్రి
 గుణశ్చస్పరిణాహిమనుమండలభితి || ౧౦ || హిమవానితి | వర్షపవనతాః పవాణాంవిచ్ఛేదకాః పర్వతాః || ౧౧ ||
 లక్షప్రమాణావితి || ఉక్తానాంషణ్ణాంమధ్యే మెరుమభితఃస్థితానీలనిషధౌలక్షప్రమాణదైర్ఘ్యా - మధ్యభితిపారేజం
 బూద్విపస్యేతిశేషః - పరేచత్వారోలత్యాద్దశాంతేనదశసహస్రాణిహివాః - యథావారాహే || శ్లో || జంబూద్విప
 ప్రమాణేననిషధః పరికీర్తితః | తస్మాచ్ఛదశభాగేనహిమకూటః ప్రహీయతే || వింశద్భాగేనహిమవాతద్వదేవప్ర
 హీయతే | ద్విపస్యమండలీభావాద్ధానవృద్ధిప్రకీర్తితేభితి || అన్యత్రచ || శ్లో || వృత్తభావాత్సముద్రస్యమహిమండ
 లభావతః | ఆయామాత్పరిహీయంతేచతురశ్చసమామతాభితి || ఏవంసీలాదిష్వపిద్రష్టవ్యం || ౧౨ || ౧౩ || రమ్యక
 మితి || యథావై భారతంతథాధనూరాకారమిత్యధః || శ్లో || ధనుస్సంక్షేప్తేజ్జయోద్వేషేదక్షిణోత్తరే | దీర్ఘాణి
 తత్రచత్వారిచతురశ్రమితౌవృతమితివాయాతైః || ౧౪ || నవసాహస్రమితి | ఇలావృతంచతుస్త్రింశత్సహస్రయో

ర్యస్యచోచ్ఛయః || ౮ || ప్రవిష్టః యోడశాధస్తాద్వాత్రింశత్సూర్ధ్నివిస్తృతః | మూలయోడశసాహస్రా
 విస్తారస్తస్యసర్వతః || ౯ || భూపద్మస్యాస్యశ్చైలోసాకణికాకారసంస్థితః || ౧౦ || హిమవాహిమ
 కూటశ్చనిషధశ్చస్యదక్షిణే | నీలశ్చైత్తశ్చత్వంగీవఉత్తరేవర్షపవనతాః || ౧౧ || లక్షప్రమాణౌ
 ద్వామధ్యదశహివాస్తథాపరే | సహస్రద్వితయోచ్ఛాయాస్తావద్విస్తారిణ్యతే || ౧౨ || భారతంత్ర
 ధమంవర్షంతతఃకింపురుషంస్తృతమ్ | హరివర్షంతతైవాన్యత్యైరోదక్షిణతోద్విజ || ౧౩ || రమ్య
 కంచోత్తరంవర్షంతస్యేవానుహిరణ్మయమ్ | ఉత్తరాఃకురవశ్చైవయథావై భారతంతథా || ౧౪ ||
 నవసాహస్రమేకైకమేతేషాద్విజనత్తన | ఇతౌవృతంచతన్యధ్యేతన్యధ్యేమేరురుచ్ఛితః || ౧౫ || మే

యోజనప్రమాణోమేరుః తస్యోచ్ఛాయోబహిశ్చతురశీతియోజనసాహస్రౌదృశ్యతే || ౮ || ప్రవిష్టభిః | యోడశయో
 జనసాహస్రాణ్యధస్తాద్భూమ్యాంప్రవిష్టభాతః - ద్వాత్రింశద్యోజనసహస్రాణిమూర్ధ్నివిస్తృతః || ౯ || భూప
 ద్మ స్యేతి || అత ఏవమూర్ధ్నివిస్తృతత్వాన్మూలై సంకుశితత్వాచ్చ భూమధ్యావస్థానాచ్చ భూరూపస్య పద్మస్య
 కణికాకారైః సంస్థితః || ౧౦ || భారతవర్షపవనతాః మేరోదక్షిణోత్తరస్థితానాంషణ్ణాంపవాణాంమత్యాదా
 పర్వతానాహ || హిమవానితి | వర్షపవాణాంవ్యవచ్ఛేదకారకాః పర్వతాః || ౧౧ || లక్షప్రమాణావితి || లక్షప్రమా
 నౌద్వాప్రాకృత్సముతోదైర్ఘ్యేణనిషధనీలో - యద్యపి జంబూద్విపస్య మండలాకారస్య లక్షయోజన ప్రమాణ
 త్వాత్ తన్మధ్యరేఖాయావముఖ్యం లక్షప్రమాణాం - నిషధనీలోతు తన్మధ్యరేఖాతోదక్షిణతశ్చోత్తరతశ్చ సప్త
 సహస్రయోజనాంతరితత్వాక్షిపన్యూన - తథాపిస్థూలదృష్ట్యా లక్షప్రమాణావిత్వక్తం - అపరేతు హిమకూటాదయో
 దశహివాః దశాంశహివాః - హిమకూటశ్చేతానవతియోజనసహస్రప్రమాణౌ - హిమపచ్చులీణౌచాశీతియోజన
 సహస్రప్రమాణౌ - తదుక్తంవారాహే || శ్లో || ద్విపస్యమండలీభావాద్ధానవృద్ధిప్రకీర్తితేభితి || ౧౨ || ౧౩ || రమ్య
 కమితి || యథావై భారతమితిద్విపమండలప్రాంతవర్తిత్యాధనురాకారంకురువర్షమిత్యధః || ౧౪ || నవసాహ
 స్రమితి || ఏతేషాంభారతాదీనాంమధ్యే ఏకైకంవర్షంవిస్తరతోనవసాహస్రయోజనవిస్తారప్రమాణం - ఇతౌవృ
 తంచనవసహస్రం - విస్తారసామ్యేపి తత్రతద్విశేషమాహ || తన్మధ్యభితి || తదాహవాయాః || శ్లో || ధనుస్సంక్షేప్తే

జనవిస్తారం - భద్రాశ్వఃకేతుమాలశ్చ ప్రా కృ త్యక్త్యాత్మింశద్యో జనమిత్యర్థః సిద్ధంసమాప్తం - సహస్రంమాత్య
 వద్గంధమాదనావితినాయూ కైః || ౧౫ || ౧౬ || విష్కంభాశ్చతి || మేరోఃధారకాః కిలావిష్కంభాః || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ ||
 జంబూద్వీపస్యేతి || మహాగజేతి || శ్లో || పంచోన్నతిస్త ప్రగజస్యదై ఘ్నామప్యేవ హస్తాఃపరిణాహమానం | ఏకద్వివృ
 ధ్ధావథమందభద్రో సంకిణ్ణానాగోనియత ప్రమాణభివచనాత్ || లోకికజస్యదశహస్తావర ప్రమాణప్రసిద్ధేః | నాయ
 నావజంబూఫలస్యతతోధికమా మో కైః - మహాగజశబ్దో త్రదివ్యగజవాచీ - యథాహ వాయుః || శ్లో || అరత్నీ నాంశ
 తాన్యస్తా వెకషష్ట్యధికానితు - ఫలప్రమాణంసంఖ్యాతమృషిభిస్తత్వదశిభిరితి || ౨౦ || రసేనేతి || సరి త్ప్ర వతతే
 ప్రదక్షిణమితిశేషఃతదుక్తం || శ్లో || మేరుంప్రదక్షిణీకృత్యజంబూమూఖంవిశత్యభితి || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || వనమి
 తి || విష్కంభాద్రి ప్రధేమై త్రరథాదివనాని - తద్వహిస్సరాంసే - తద్వహిఃకేసరాచలా ఇతిక్ర మోవాయాక్తః ||
 ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || మేరోరితి || మేరోరనంతరాం గెషుమేరోరనంతరంవషణ్మిళావృతంతస్యాం గెష్వవయా

రోశ్చతుర్దిశంతత్రసహసాహస్రవిస్తృతమ్ | ఇథావృశంసహాభాగచత్వారశ్చాత్ర పర్వతాః || ౧౬ ||
 విష్కంభారచితామేరోర్యోజనాయుతముచ్చితాః | నవైస్సరోభిశ్చనమండిత్వై తెకసరాచలాః || ౧౭ ||
 పూర్వేణమందరో నామ దక్షిణగంధమాదనః | విపులఃపశ్చిమే పార్శ్వే సుపాశ్వశ్చో త్రరేస్త్ర పతః ||
 ౧౮ || కదంబస్తైముజంబూశ్చపిష్పలంవటపవచ | ఏకాదశతతాయామాఃపాదపాగిరికేతవః || ౧౯ ||
 జంబూద్వీపస్య సాజంబూనామహేతు మహామునె | మహాగజప్రమాణానిజం బ్వాస్తస్యాఃఫలాని
 వై || పతంతిభూభృతఃప్యప్తేర్యమాణానివవతః || ౨౦ || రసేనతేహంప్రఖ్యాతాతత్రజంబూసదీతివై |
 సరిత్ప్రవతతేనాచపీయతేతన్నివాసిభిః || ౨౧ || నస్వేదోనచదాగంధ్యంసజరా నేంద్రియతయః |
 తత్సానాత్వస్థమనసాంజనానాంతత్రజాయతే || ౨౨ || తీరమృతద్రవంప్రాప్యసుఖవాయువిశోష
 తా | జంబూసదాభ్యంభవతిసువణంసిద్ధభూషణమ్ || ౨౩ || భద్రాశ్వంపూర్వతోమేరోఃకేతుమా
 లంచపశ్చిమే | వషణ్ద్యేతుముని శ్రేష్ఠతయోమూఢ్యమిళావృతమ్ || ౨౪ || వనంచై త్రరథంపూర్వై
 దక్షిణేగంధమాదనమ్ | వై భ్రాజంపశ్చిమేతద్వదుత్తరేందనంస్త్ర పతమ్ || ౨౫ || అరుణోదంమహాభద్రం
 సితోదమథమానసమ్ | సరాంస్యేతానిచత్వారిదెవభోగ్యానిసర్వదా || ౨౬ || సితాంభశ్చకుముద్వాం
 శ్చకురీమాల్యవాంస్తథా | వైకంకప్రముఖామేరోఃస్రావతఃకేసరాచలాః || ౨౭ || త్రిమాటశ్శిర
 శ్చైవపతంతగోరుచకస్తథా | నివధాద్యాదక్షిణతస్సృకేసరపర్వతాః || ౨౮ || శిఖవాసాస్సవైదూ
 ర్యఃకపిలోగంధమాదనః | జారుధిప్రముఖాస్తద్వత్పశ్చిమేకేసరాచలాః || ౨౯ || మేరోరనంతరాం

జ్ఞేయోద్యేవషణ్దక్షిణోత్తరే | దీర్ఘాణిత త్రచత్వారిచతురశ్రమిళావృతమితి || ౧౫ || మేరోరితి || కించాత్రఇథా
 వృతే అస్యచత్వారః పర్వతాః - మేరోశ్చతుర్దిశం || ౧౬ || విష్కంభా ఇతి || విష్కంభాః - దాఢ్యాధ్ధా మవస్తం
 భా ఈశ్వరేణరచితాః అన్యధామూలభాగాన్ముఢాభాగస్య ద్విగుణవిస్తారాత్ గౌరవేణభంగప్రసంగాత్ || ౧౭ ||
 ౧౮ || కదంబ ఇతి || తేష్వవస్తంభవవణేషు పూర్వాదిక్ర మేణచత్వారః పాదపాః ఏకాదశ శతయోజనాప్రాప్త
 యాఃగిరేఃకేతవోద్వజా ఇవరచితాః || ౧౯ || జంబూద్వీపస్యేతి || నామహేతుః నామప్రవృత్తిహేతుః - ఫలప్రమా
 ణవిశేషోవాాయునోక్తః || శ్లో || అరత్నీ నాంశ తాన్యస్తా వెకషష్ట్యధికానితు | ఫలప్రమాణంసంఖ్యాత మృషిభిస్తత్వద
 శిభిరితి || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || తీరమృదితి || సుఖస్పృశోవాయుస్తేనవిశోషితాశ్చతీరమృత్ సరి త్తీరమృత్తికా - సిద్ధా
 నాంభూషణంసువణంభవతి || ౨౩ || భద్రాశ్వమితి || తయోమూఢ్యమిత్యనువాదః తస్మాద్విష్కంభాద్రి సానుష
 థై త్రరథాదివనానానుగుణోదాదిసరసాంకథనాథః || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ఉక్తానాంవక్ష్యమాణా
 నాంవ కేసరాచలానాం స్థానాన్యాహ || మేరోరితి || మేరోరనంతరాం గెషుమేరోరనంతరంవషణ్మిళావృతంతస్యాం గెష్వవయా

వేషు - మా ల్య వన్ని వ ధ గంధ మాద న నీలాఖ్య వ మా ద్రి ముత థా ఇ లావృ త సైవ వ వక్ష్య మా
ణయోః ప్రాప్తీ మా భూత యోః జర ర దేవ కూటయోః పశ్చాత్తీ మా భూత యోః నివ ధ పారియా
త్రయోశ్చ వస్థితాఃకేసరపర్వ తాః - ఏమామంతస్థాః అన్యై శైలాః - ఏతేవకేసరావలత్వై నగణ్యంతే - తే
హంమాత్య వన్ని వ ధ గంధమాదనానాంస్వ శబ్దైరనీలస్య తుకాటంజన శబ్దైరదకేసరైరమూక్తత్వాత్ - పత్రా
ణీలోకపద్మస్య మత్యాదైలబాహ్యత ఇతివత్సమాణత్వాత్ - జరరాదీనామపికేసరత్వంయుక్తం - ఏతేస్వవ
మాపేక్షయావమాద్రయః - పత్రాపేక్షయామర్యా దాద్రయః - మేర్వపేక్షయాకేసరాద్రయశ్చేత్య యమ
ఖోగంగావతుభేదప్రస్తాపపరివ్య మాణవానూక్త్యావ్యక్తీభవివ్యతి - ఎమాంకేసరాణాం శ్లో॥ కేసరాస్తుశతో
శ్చాయాసేతిప్రభుభౌయతాఇతివాయూక్తంమానంజ్ఞేయం॥ ౩౦॥ ౩॥ ౩౧॥ విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతేతిది
వఃకాశాత్జ్యోతిశ్చక్ర భ్రామకప్రవహానితేనచతుర్థా విభక్తాబ్రహ్మపుర్యా బహిశ్చనుడియుమేరుశ్యంగమ
వతతి - తథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ విభజ్యమానసలిలాతైజసేనానితేనహి - మేరోరంతరకూటమునిపపాతవత్ప్రవహితి॥
౩౩॥ ౩౪॥ పూర్వేణేతి॥ శైలాచై ఛలమిత్యత్ర క్రమోక్తావాయుః॥ శ్లో॥ శీతాంబుశిఖర భ్రష్టాకుముంజేవరవర్వతే॥
నిపపాతమహాభాగాతస్మాదపికుర్యగం॥ తస్మాన్మాల్యవతంశైలమిత్యుపక్రమ్య - ఎవంశైలసహస్రాణిదారయంతీ
మహానదీ - నిపపాతతదాసీతాజరరేసద్ధసేవితే - తస్మాదపిగతాశైలందేవకూటంతరంగీణీత్యాది ॥ ౩౫॥ తథైవేతి॥
అలకనందాంశాధిక్యత్య ॥ శ్లో॥ హేమకూటాత్తుకైలాసందేవావాసంతతోపిత - హేమవత్ప్రత్యుపసదీపపాతశిలో
చ్చయ ఇత్యాది॥ శ్లో॥ కైలాసోహిమవాంశై చ్చమర్యాదావర్వ తాపుభావితవాయూక్తైః॥ గంధమాదసస్యహిమవ

మజత రాదివ్యవస్థితాః॥ శంఖకూటోధ యువభోహంసోనాగస్తథాపరః॥ కాళాంజనాద్యాశ్చతథా
హ్యుత్తరేకేసరావలాః॥ ౩౦॥ చతుర్దశసహస్రాణియోజనానామహాపురి॥ మేరోరుపరిమైత్రేయ
బ్రహ్మణఃప్రళితాదివి॥ ౩౧॥ తస్మాన్మమంతతశ్చేష్ట దిశాసువిదిశానుచ॥ ఇంద్రాదిలోకపాలా
నాంప్రఖ్యాతాఃప్రవగాఃపురః॥ ౩౨॥ విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతాప్లావయిత్వేందుమండలమ్॥ సమంతా
ద్బ్రహ్మణఃపుర్యాంగంగావతతివైదివః॥ ౩౩॥ సాతత్రవతితాడియుచతుర్థాప్రతీపవ్యతే॥ సీతా
చాలకనందాచచతుర్భద్రాచపైక్రమాత్॥ ౩౪॥ పూర్వేణశైలాచై ఛలంతు సీతాయాత్యంత
తిక్షగా॥ తతశ్చపూర్వవర్షేణభద్రాశ్వేనైతిసాణఃవమ్॥ ౩౫॥ తథైవాలకనందాపిదక్షిణై

సీతాన్యేవజరరాదీని పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరదేశవతీతయా జరరపాశ్వదక్షిణవతీత్యవ్యసామసామ్యాతైవ్య
వస్థితాః - మేరోఃకణికాయా ఇవకేసరభూతాః మూలచైశేపరితడవక్తిస్తా ఇతిశుకోక్తైః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తస్మా ఇతి॥
లోకపాలానాంపురఃసాధాత్రిసహస్రయోజనాఃమానపరిమితాఃలోకపాలానామష్టనాంయథాదిశంయథాయాపః
తురీయమానేసపురోష్ఠాపుపక్లిస్తా ఇతిశుకోక్తైః॥ ౩౨॥ విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతేతి॥ తత్రగంగాఽష్టపాదతిత్రిధా
విక్రమతోవిష్ణోవామపాదాంగుష్ఠ సఖనిభిణ్ణోధ్వాండుకటాహ వివరేణాధః ప్రవివృతావ్యాజలధారాహి - బ్ర
హ్మదత్తాఘ్నోజలధర్మద్రవసంయుతా గంగాసావవిష్ణోవామపాదాద్వినిష్క్రాంతాసతీవివంతరితా త్వతితా
బ్రహ్మణఃపుర్యాంపతతి॥ ౩౩॥ సేతి॥ సాతత్రవతితాసతీచతుర్థాభేదంప్రాప్నోతి-సీతేవపాతాంతరం॥ ౩౪॥
పూర్వేణేతి॥ శైలాచై ఛలంయాతీత్యత్ర శుకోక్తిః - సీతాతు బ్రహ్మసదనాత్ కేసరావలాదిశిఖరేభ్యోధః ప్రస్త
వంతీత్యాది - వాయునాహంక్తం - శీతాంబుశిఖర భ్రష్టేత్యుపక్రమ్యఏవంశైలసహస్రాణిదారయంతీమహానదీ - నిప
పాతతదాసీతా జరరే సద్ధసేవితే - తస్మాదుపాగతాశైలం దేవకూటం తరంగీణీత్యాది॥ ౩౫॥ తథైవేతి॥ తథైవా
లకనందాపీతి॥ కేసరావలాదిక్రమేణ నివధహేమకూటాసతిక్రమ్యైత్యధః - సప్తభేదాభూత్యేతి - తేవభేదాఃసూ
ప్త్యైప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ నభినిప్రదిసీచైవ పావనీచైవ ప్రాచ్యగాః॥ సీతాచవత్సుస్సింధుశ్చతీస్రస్తావై ప్రతీచ్యగాః॥

తాదాద్రిత్యాధిమవచ్చజ్ఞనోక్తిః॥ ౩౬॥ సేతి॥ చతుఃప్రకరణే॥ శ్లో॥ వైషాఖ్యాత్కపిలంశైలంకపిలాద్గంధమాద
 నం॥ ఎవంశైలసహస్రాణిదారయంతీమహానదీత్యనెననిషధమప్యత్రసంసూద్య - పారియాత్రే మహాశైతనిపహ
 తాశుగామినీత్యాద్యుక్తం॥ ౩౭॥ భద్రేతి॥ భద్రాంప్రకృత్య॥ శ్లో॥ త్రిశృంగంశృంగకలిలంమర్యాదాపర్వతంగతా
 త్రిశృంగతఃశరీభ్రష్టజారుధింపర్వతంగతేత్యాది॥ భారతవర్షేఅలకనందాభేదాస్తప్రమాత్సృష్టాః॥ శ్లో॥ నలినీ
 ప్లాదినీచైవపావనీచైవప్రాచ్యగాఃసీతాచతుశ్చసింధుశ్చతిస్త్రస్తావైప్రతీచ్యగాఃసప్తమీత్వన్వగాద్గంగాదక్షిణ
 నభగీరథమితి॥ ౩౮॥ అనీతేతి॥ పూర్వంకేసరేమాత్రమాల్యవద్గంధమాదనాభద్రాశ్వకేతుమాలవర్షవర్షతాదక్షి
 ణోత్తరాచతుస్త్రింశత్సహస్రాణామా - అత్రవాయుః॥ శ్లో॥ చతుస్త్రింశత్సహస్రాణిగంధమాదనపర్వతః॥ ఉ
 ద్గద్గక్షిణతశ్చైవపావనీనిషధాయతః॥ చత్వారింశత్సహస్రాణిపరివృద్ధోవహీతలాత్॥ సహస్రమవగాధశ్చతావ
 దేవచవిస్తృతః॥ పూర్వైణమాల్యవాశైలస్తత్ప్రమాణఃప్రకీర్తితఇతి॥ ౩౯॥ భారతాఇతి॥ మర్యాదాశైలబా
 హ్యత ఇతిమర్యాదాద్రయోష్టాజరరాద్యాః - తేభ్యోబహిభద్రాశ్వాదీనిచతుఃపత్రాణి - తేషుచమర్యాదాద్రి
 మమాల్యవతఃప్రాచ్యాంజరతః - తత్ప్రాచ్యాందెవకూటః - ఏవంహిమవతోదక్షిణతఃశైలానః - తతోగంధమాదనః
 తాచహిమవత్సమాయామా - తథాగంధమాదనవర్షాద్రైఃపశ్చిమోనిషధః - తద్వహిఃపారియాత్రః - ఏవంశృం
 గిణ ఉత్తరతస్త్రిశృంగః - తతోజారుధిః - అత్రాథేప్రాగ్దక్షిణతోవాయూక్తగంగాప్రవాహక్రమఃప్రమాణం॥

త్యభారతమ్॥ ప్రయాతిసాగరంభూత్వా సప్తభేదామహామునె॥ ౩౬॥ సాచతుఃపశ్చిమగీరతీత్యన
 కలాంస్తతః॥ పశ్చిమంకేతుమాలాఖ్యం వర్షాంగతైవ్విచాణవమ్॥ ౩౭॥ భద్రాతథోత్తరగీరీను
 త్తరాంశ్చతథాకురూ॥ అతీత్యోత్తరమంభోధిం సమభ్యేతిమహామునె॥ ౩౮॥ అనీలనిషధాయామా
 మాల్యవద్గంధమాదనా॥ తయోర్నృధ్యగతోమేరుః కణిఃకాకారసంస్థితః॥ ౩౯॥ భారతాఃకేతుమాలా
 శ్చభద్రాశ్వాఃకురవస్తథా॥ పత్రాణిలోకపద్మస్య మర్యాదాశైలబాహ్యతః॥ ౪౦॥ జరగోహిమ
 కూటశ్చ మర్యాదాపర్వతావుభా॥ తాదక్షిణోత్తరాయామా అనీలనిషధాయితే॥ ౪౧॥ గంధమాద
 నశైలాసౌ పూర్వవచ్చాయతావుభా॥ అశీతియోజనాయామావర్ణవాంతవ్యవస్థితౌ॥ ౪౨॥ నిష

సప్తమీత్వన్వగాద్గంగాదక్షిణేనభగీరథమితి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఎవంతావద్దక్షిణోత్తరతోహిమాదిభిష్టద్భిర్మర్యా
 దాగిరిభిర్విభక్తాని భారతాదినస్తవర్షాణ్యుక్తాని - ఇలావృతమేరు మూర్ధారచనావిశేషగంగాకననప్రకారాశ్చే
 త్రాః - ఇదానీంతుభద్రాశ్వంపూర్వతోమేరోఃకేతుమాలంశుపశ్చిమ ఇతిపూర్వోక్తయోర్వర్షయోర్వర్షాదా
 పర్వతానాహ॥ అనీలైతి॥ ఉత్తరోనీలఃదక్షిణోనిషధఃతత్పర్వంత ఆయామోదై ఘ్యుంయయోస్తావానీలనిషధాయా
 మా - తతఃపశ్చిమోమాల్యవాఃపూర్వై గంధమాదనః - అథవాఇలావృతమపరేణపూర్వైణవమాల్యవద్గంధమాద
 నా అనీలనిషధాయతా వితిశుకోక్తేః - కేచిత్సన్యోవైపరిత్యమాహుః - తయోర్మధ్యగతోమేరుః ఇలావృతేన
 సహిత ఇతిద్రష్టవ్యం - మేరోశ్చతుర్దిశంత్యత్రనవసాహస్రవిస్తృతమిత్యక్తత్వాదనెనచతుస్త్రింశద్వ్యోజనస
 హస్రాణామాతావిత్యుక్తంభవతి - తదాహవాయుః॥ శ్లో॥ చతుస్త్రింశత్సహస్రాణిగంధమాదనపర్వతః॥ ఉదగ్గ
 ద్గద్గక్షిణతశ్చైవపావనీనిషధాయాఇత్యాది॥ ౩౯॥ భారతాఇతి॥ అకోజరబూద్ధీపంతదేవవద్గంతస్యపత్రాణి - భారత
 కురువర్షయోభద్రాశ్వ కేతుమాలయోఃపరస్పరంసమానత్వా దాభిముఖ్యే నావస్థానాచ్చ పగ్రసాదృశ్యము
 క్తం॥ ౪౦॥ ఇదానీంమేరోశ్చతుర్దిశంత్వద్వోపరిధిపర్వతౌప్రమాణసంస్థానాభ్యాంధర్షయతి - జరగిత్వాదిపం
 చభిః॥ జరగిత్వాది॥ దేవకూటశ్చైతివపాతః ఇలావృతవర్ష ఏవాంతవిభాగహేతుత్వాన్మర్యాదావర్షపర్వతావి
 తిహోక్తం - నవవర్షమర్యాదాపర్వతానాంపూర్వముక్తత్వాదన్యస్యాసంభవాత్॥ ౪౧॥ గంధమాదనశైలాసౌ
 తి॥ అశీతియోజనాయామోనిషధాయితే - మాల్యవద్గంధమాదనయోర్మధ్యేఅర్ణవాంతవ్యవస్థితౌ॥ ౪౨॥

౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ఇత్యేత ఇతి|| ఏతజ్జరరాద్యామర్యాదాపర్వతాఉక్తాః - మేరోశ్చతుర్దిశంపత్రమూ
 లెమయేహంద్వద్వస్థితౌఉక్తా|| ౪౫|| మేరోరితి|| ద్రోణ్యఃపుష్కరిణ్యః|| శ్లో|| శ్రీసరస్వాత్రు పణంబకెసరంరమణీ
 తథేత్యాద్యాః - అవాప్తాప్తగుణైశ్వర్యాస్థిధాః - చారణాదేవగాయనాః|| ౪౬|| సురమ్యాణీతి|| కాననాని|| శ్లో|| శ్రీ
 వనంకింశుకవనంసశంసవనంసంథేత్యా దీని-పురాణీ|| శ్లో|| హేమచిత్రంభూతవనంబ్రహ్మపాశ్వకంసునాభకమిత్యా
 దీని|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| ౫౩|| స్వస్థాశ్శ్రితి|| దశద్వాదశేత్యనియమోక్తిః|| లైంగామ్యక్తంస్థానవిశేషా
 చ్చతుర్దశసమాప్తపర్యంతమాయురస్తీతిలక్షణమితి || ౫౪|| ౫౫|| ౫౬|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణు
 చిత్తీయ - ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

ఉత్తరమితి|| సముద్రస్యపురాతనస్యనతుసగరమతభూతస్య - భారతీభరతస్యరాజ్ఞస్సంబంధిని|| ౧|| నవయోజనే
 ధఃపారియాత్రశ్చ మర్యాదాపర్వతాపుభా|| మేరోఃపశ్చిమదిగ్భాగేయథాపూర్వేతథాస్థితౌ|| ౨||
 త్రిశృంగోజారుధిశ్చైవ ఉత్తరేవర్షపర్వతౌ|| పూర్వవచ్చాయతావేతావర్ణవాంతవ్యవస్థితౌ||
 ౪౪|| ఇత్యేతేమునివర్యోక్తా మర్యాదాపర్వతాస్తవ|| జరరాద్యాస్థితామేరో ర్యేహంద్వద్వచతు
 ర్దిశమ్|| ౪౫|| మేరోశ్చతుర్దిశంయేకు ప్రోక్తాఃకెసరపర్వతాః|| సితాద్యాశ్చమునేతేషా మతీవహి
 మనోరమాః|| శైలవానుంతరేద్రోణ్యస్థిద్ధచారణసేవితాః|| ౪౬|| సురమ్యాణీతథాతాసు కాననా
 నిపురాణిచ|| లక్ష్మీవిష్ణుగ్నిసూర్యాదిదేవానాంమునిసత్తమ|| ౪౭|| శాస్త్రాయతనవర్యాణీజుష్టాని
 సురకిన్తరైః|| ౪౮|| గంధర్వయక్షరక్షాంసి తథాదైతేయదానవాః|| శ్రీఙంతితాసురమ్యాసుశైల ద్రో
 ణీవ్యహనిశమ్|| ౪౯|| భామాహ్యేతస్య ప్రతాప్సవిగ్ధాధమితామాలయామునై|| నైతేషు పావ
 కతాఃరోయాంతిజన్తశ్చైతరపి|| ౫౦|| భద్రాశ్చేభగవాన్విష్ణురాస్తేహయశిరాద్విజ|| వరాహాకే
 తుమాతేతుభారతేకూర్తహపథ్యతే|| మగ్న్యరూపశ్చగోవిందఃకురుష్వాస్తేసనాతనః|| ౫౧|| విశ్వయా
 పేణసర్వత్రసర్వస్సర్వేశ్వరోహరిః|| సర్వస్యాధారభూతోసామైత్రేయాస్తేఖిలాత్మకః|| ౫౨|| యాని
 కింపురుషాదిపరమాణ్యష్టైశుహామునై|| నతేషుకోనాయాసోనోద్వేగఃకురుద్భయాదికమ్|| ౫౩|| స్వ
 స్థాఃప్రజానిరాతంకాఃసర్వదుఃఖవివర్జితాః|| దశద్వాదశవర్షాణాంసహస్రాణిస్థిరాయుషః|| ౫౪||
 నతేషువర్షతేదేవో భామాన్యంభాంసితేషువై|| శృతత్రైతాదికానైవతేషుస్థానైషుకల్పనా|| ౫౫||
 సర్వేష్వేతేషువర్షేషుసప్తసప్తకులావలాః|| నద్యశ్చశతశస్తేభ్యఃప్రసూతాయాద్విజోత్తమ|| ౫౬||
 ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

శ్రీవరాళః|| ఉత్తరంయిత్యుముద్రస్య హిమాద్రైశ్చైవదక్షిణమ్|| వర్షాంతద్భారతంనామ భార
 తీయత్రసంతతిః|| ౧|| నవయోజనసాహస్రవిస్తారోన్యశుహామునై|| కర్మభూమిరియంస్వగమవవ
 నిపథఇతి|| పూర్వేజరరదేవకూటౌపథానీలనిపథాయతాతతైవవ్యవస్థితౌ|| ౨|| త్రిశృంగఇతి|| త్రిశృంగోజారు
 ధిశ్చైవఉత్తరేయథాదక్షిణతథాస్థితౌ - అష్టభిరేతైఃపరిస్పృతోగ్నిరివపరితశ్చకాస్థికాంచనగిరితశుకోక్తిః|| ౪౪
 ౪౫|| మేరోరితి|| తేహంద్వైలానామంతరైశ్చద్రోణ్యఃదక్షిణేషాస్సంతి - సిద్ధాలశిమాద్యైశ్వర్యయక్తాశ్చారణా
 దేవగాయకాఃత్రైస్సేవితాః|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| ౫౩|| స్వస్థాశ్శ్రితి|| నీరోగః - వర్షాణాంసహ
 స్రాణిదశవాద్వాదశవాస్థిరాయుష ఇతిపిక్తిల్పక్షిరీలావృతాదిదేశభేదవ్యవస్థయా|| ౫౪|| నేతి|| తేషుదేవోనవ
 వర్షతి - తతోభామాన్యేవాంభాంసినిశ్యంసంతి|| ౫౫|| సర్వేష్వేషు|| కులావలాఃముఖ్యాఃపర్వతాస్తేభ్యఃప్రసూతా
 యానద్యఃతాశ్చశతశస్తంతి|| ౫౬|| ఇతి|| ధరస్యామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం -
 ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

జంబూద్వీపస్య సంస్థానముక్తంవర్షావిభాగతః - తత్రాపిభారతం శ్రేష్ఠమాహ|| ఉత్తరమితి|| భారతీభరత
 స్యసంబంధినిసంతతిః|| ౧|| నవయోజనేతి|| తత్రైవశ్రేయస్సాధనమనుష్ఠేయమన్యత్రతదసంభవాదిదేశయ

భి॥ విస్తారఃపక్షిణోత్తరతః ఆయామస్తుహిమవత్పాశ్వేహిమవతాసమః పక్షిణతోదక్షిణతఃకించిత్కీలంచిన్నాన్యైః
 ౨॥ ౩॥ అతఃఇతి॥ అతోముక్తింప్రయాంతిచెతివచనమస్మిన్నా రతేముక్తిఃస్వా దిత్యేతావద్వక్తుం - నత్వస్యత్రనిషే
 ఙ్గుం - కర్మభూమిరన్యత్రాపిబ్రహ్మవిద్యాసాధ్యస్య మోక్షస్యోపపత్తేః - సూత్రకారణతదుపర్యపిత్యాదినాసూ
 త్రేణదేవాదీనామపిబ్రహ్మవిద్యాధికారస్యోక్తత్వాత్॥ ౪॥ ఉక్తమథాముపపాదయతి॥ ఇతఃఇతి॥ మధ్యమంతరిత్యా
 ది - అంతఃసరకఃపూర్వంఫలవచనం - అత్రతదాధారలోకవచనమిత్య పునరుక్తం - నఖల్వీతి - ఖలుశబ్దోహతౌ - అ
 న్యత్రభూమాకింపురుషాదివర్షకైపుష్కర ద్వీపవకర్మణవిధియతే-అథాన్మనిషిధ్యతేచ - స్థితౌదిద్విపవంశ
 కేతుఉపవగ్-కేతరంకర్మణవిధియతే - ఆపవగ్-కర్మణాంతత్రాప్య నుస్థానోక్తేః॥ శ్లో॥ యథోక్తకర్మకర్తృ
 త్వాత్వాన్విధికారక్షయాయతే-యజంతఃక్షవయంత్యగ్రమదికారంఫలప్రదమితివత్త్వమాణత్వాత్ - దానానిచాత్ర
 దీయంతేపరలోకార్థమాదరాదిన్యత్రైభారతవిషయత్వాచ్చ॥ ౫॥ భారతస్యేతి॥ సముద్రవేలామారభ్యహిమవ
 దంతమింద్రద్విపాద్యామధ్యేనధ్యే సగరసుతఖాతాంతరితాస్సహస్రయోజనవిస్తాతాభారతవర్షావాంతరిద్విపా
 నవ - తేనసాగరసంవృతత్వంనవానాం - నత్వేకస్యైవాస్యనవమస్య భారతాఖ్యస్య॥ శ్లో॥ భారతస్యాస్య వర్షాస్య
 నవభేదాన్నిబోధత - సాగరాంతరితాజ్ఞేయాస్తేత్వగమ్యాఃపరస్పరమితివాన్యుక్తేః॥ ౬॥ నాగద్విపఇతి॥ అయంతుద్వి
 పోభారతాఖ్యః - యదుక్తంవారాహే - ఇంద్రకశేరుస్తాన్మృవశోగభస్తినాగసేసమ్యోగాంధర్వోవారుణో
 భారతశ్చేతి - సాగరసంవృతాఇతి - ద్విపాస్సాగరసంవృతాఇతివాపాతః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥

గంఞగచ్ఛతామ్॥ ౨॥ మహేంద్రోమలయస్సహ్య శ్శుక్తిమాన్మక్షపర్వతః॥ వింధ్యశ్చపారియాత్ర
 శ్చనస్తాత్రకులపర్వతాః॥ ౩॥ అతస్సంప్రాప్యతేన్మగ్-హ్యతోముక్తింప్రయాంతిచ॥ తిర్యక్త్వంన
 రకంచాపియాంత్యతఃపురుషామునై॥౪॥ఇతస్సన్వగ-శ్చమోక్షశ్చమధ్యంచాంతశ్చగమ్యతే॥ నఖల్వస్య
 త్రమత్యానాంకర్మభూమావిధియతే॥ ౫॥ భారతస్య తు వర్షాస్యనవభేదనిశామయ॥ ఇంద్రద్వి
 పఃకశేరుశ్చతాన్మృవశోగభస్తినాగ॥ ౬॥ నాగద్విపస్తథాసామ్యోగాంధర్వస్త్యధవారుణః॥
 ఆయంతునవమస్తేహంద్విపస్సాగరసంవృతః॥ ౭॥ యోజనానాంసహస్రంతుద్వి పోయందక్షిణో
 త్తరాత్॥ పూర్వేకిరాతాయస్యాంతేషస్మిమేయవసాఃస్థితాః॥ ౮॥ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యామ
 ధ్యేమాద్రాశ్చభాగశఃఇత్యా యుద్ధవశిజ్యద్యైర్వర్తయంతోవ్యవస్థితాః॥౯॥ శతద్రూచంద్రభాగా
 ద్యాహిమవత్ప్రదరిస్సృతాః॥ వెదస్సృతిముఖాశ్చన్యాఃపారియాత్రోద్భవామునై॥౧౦॥నమోదాసు

న్నానా - కర్మభూమిరితీ స్వగమపవగంఞగతాంపుంసాం - ఉభయసాధనభూతానాంప్రవృత్తినివృత్తికర్మ
 ణాంభూమిరియం - కింపురుషాదివర్షకైపుష్కరద్విపవకర్మణ ఏవాభావాత్ - స్థితౌదిద్విపవంశకేచనివృత్త
 మేవ - నాన్యత్ - వత్స్యతీహి॥ శ్లో॥ యథోక్తకర్మకర్తృత్వాత్వాన్విధికారక్షయాయహి - తత్రతేతుశశద్విపేబ్ర
 హ్మభూతంజనాదానం - యజంతఃక్షవయంత్యగ్రమదికారంఫలప్రదమితి॥ ౧॥ సముద్రపురుషార్థసాధనంగంగాది
 నదీనాంజన్మభూమయశ్చైలాశ్చత్రై వసంతీత్యాహ॥ మహేంద్రఇతి॥ ౩॥ తస్మాచ్ఛుభాశుభంసర్వమత్రత్యేనై
 వకర్మణాప్రాప్యత ఇత్యాహ॥ అతఃఇతి॥ అతోస్తాద్వర్షాన్స్వగఃస్వగలోకఃప్రాప్యతే - క్రమముక్తించా
 స్తాత్ప్రయాంతి॥ ౪॥ ఇతఃఇతి॥ స్వగ-శ్చభామఇళోవృతాదిః - మోక్షశ్చసద్యోముక్తిః - మధ్యమంతరిక్షలోకః -
 అంతఃసాతాళాదితవివగమ్యతే - నాన్యతః - తత్సాధనస్యాత్రై వసుభాత్వాత్ - యస్తాదన్యత్రభూమావర్షాం
 తరాదౌశాస్త్రేముకర్మణవిధియతే॥ ౫॥ ౬॥ నాగద్విపఇతి॥ అయమితిసముద్రప్రాంతవర్ణిద్విపఃసాగరసంవృతః -
 సముద్రైజ్ఞేక్షిభూతేనసాగరేణసగరసుతఖాతేనసంవృత ఇతిజ్ఞేయం - సామాన్యతస్సగరసుతఖాతసాగరసంవృతత్వం
 సహస్రయోజనాంతరతః॥ త్రైత్యకమన్యేహమన్త్యైవ - యథాహవాన్యుః॥ శ్లో॥ భారతస్యాస్య వర్షాస్యనవభేదా

౧౪|| తాస్వీతి || కామరూపదేశః || ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| చత్వారీతి || యుగానిధర్మపాదవ్యవస్థయా యుగవ్యవ
స్థాః || ౧౯|| ౨౦|| పురుషైరితి || యజ్ఞపురుషోవిష్ణురత్రయజ్ఞరూప ఇజ్యతే - అన్యథా సోమవాన్యూదిరూపః || ౨౧||
౨౨|| ౨౩ || గాయంతీతి || యదేవాన్సురత్వాత్ సురత్వానంతరం - భారతేభూయః పురుషానుమ్యాస్యన్యః - తేధ
న్యః || ౨౪|| ఏతత్సమర్థయతి || కర్మాణీతి || అత్రాపితేధన్యా ఇత్యనువంగః || ౨౫ || జానీమేతి || నేంద్రియవిప్ర

రసాద్యాశ్చనద్యోవింధ్యవినిగతాః | తాపీవయోష్ఠీనిర్వింధ్యా ప్రముఖాఋక్షసంభవాః || ౧౦ || గో
దావరీభీమరథీకృష్ణవేణ్యాదికాస్తథా | సహ్యాపాదోద్భవానద్యస్తృప్తాః పాపభయాపహాః || ౧౧ ||
కృతమాలాతామ్రపణే ప్రముఖామలయోద్భవాః | త్రీసామాఋషికుల్యాద్యా మహేంద్రప్రభ
వాస్తృప్తాః || ౧౩ || ఋషికుల్యాకుమారాద్యా శ్శక్తిమత్పాదసంభవాః | ఆనాంనమ్యపనద్యశ్చ
సంత్యన్యాశ్చసహస్రశః || ౧౪ || తాస్విమేకురుపాంచాలా మధ్యదేశాదయోజనాః | పూర్వదేశా
దికాశ్చైచ్చన కామరూపనివాసినః || ౧౫ || ఆంధ్రాః కళింగామగధా దాక్షిణాత్యాశ్చకృత్సశః | త
థావరాంతాః సారాష్ట్ర శూద్రాద్రాభీరాశ్చబభూరాః || ౧౬ || మారుకామాశవాశ్చైచ్చన పారియా
త్రనివాసినః | సావీరాస్తైన్ధవహమాణాస్తాన్సాక్షాత్సంలవాసినః || ౧౭ || మద్రారామాస్తథాం
బష్టాః పారశీకాదయస్తథా | ఆసాంపిబంతిసలిలం వసంతిసరితాంసదా || సమానతోమహాభాగ హృష్టపు
ష్టజనాకులాః || ౧౮ || చత్వారిభారతేషు యుగాన్యత్ర మహామునే | కృతంత్రే తాద్వాపరశ్చకలి
శ్చన్యత్రనకృచ్ఛిత్ || ౧౯ || తపస్తప్యంతియతయో జుహ్వతేచాత్రయజ్ఞనః | దానానిచాత్రదీయం
తే పరలోకార్థమాదరాత్ || ౨౦ || పురుషైర్వజ్ఞపురుషోజంబూద్విపేనదేభ్యతే | యజ్ఞైర్వజ్ఞమ
యోవిష్ణురన్యద్విపేనుచాన్యథా || ౨౧ || అత్రాపిభారతంశ్రేష్ఠం జంబూద్విపేమహామునే | యతో
హికర్మభూరేషా హ్యతోన్యాభోగభూమయః || ౨౨ || అత్రజన్తసహస్రాణాంసహస్రైరపిత్రమ |
కదాచిల్లభతేజంతు మాణుష్యంపుణ్యసంచయాత్ || ౨౩ || గాయంతీదేవాః కిలగీతకాని ధన్యాస్తయో
భారతభూమిభాగైస్త్వగావపగాస్తదమాగభూతే భవంతిభూయః పురుషాన్సురత్వాత్ || ౨౪ ||
కర్మాణ్యనంకల్పిత తత్ఫలాని సంన్యస్యవీష్టా పరమాత్మరూప | అవాప్యతాంకర్మమహిమనంతే త
స్మికలయంయేత్సమలాః ప్రయాంతి || ౨౫ || జానీమనైతత్క్రవయంవిలీనైస్వగప్రతేకమణిశే

న్విబోధత | సాగరాంతరితాజ్ఞేయాస్తైత్వగమ్యాః పరస్పరమితి || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || ౧౩ || ఋషికుల్యైతి ||
అత్రక్రమావితక్షయాశ్శక్తిమత్పాదసృప్తానాంపశ్చాన్నిదేశః || ౧౪ || తాస్వీతి || ఇమేకురుపాంచాలాదినానా
దేశవర్తినోజనాస్తానునదీమనసంతి - ఆసాంసరితాంజలంపిబంతిశేతిచతుర్థేనాన్వయః || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || చ
త్వారీతి || కృతేయుగేదతుష్కర్థమః - త్రేతామాంపాదన్యూనః - ద్వాపరేద్విపాత్ - కలౌపాదావశేషిత్యాది
చతుర్వ్యవస్థానచెత్యథః || ౧౯ || ౨౦ || పురుషైరితి || యజ్ఞపురుషరూపోవిష్ణురత్రేజ్యతే - అన్యద్విపేనుచా
దివ్యస్యథాసోమవాన్యూనార్యాదిరూపః || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || స్వగేదేవత్వప్రాప్తేరిపిత్రమనుష్యత్వంమలభ
మిత్యస్మిన్నథేదేవగీతంప్రమాణయతి || గాయంతీతి || స్వగేశ్చ అపవగేశ్చతయోః ఆస్పదంప్రాప్యస్థానంతస్య
మాగభూతే భారతాఖ్య భూమిభాగయేపురుషాభవంతి - తెతుసురత్వాత్ - సురత్వం ప్రాప్తానస్తానప్యపేక్ష్య
భూయోభ్యధికంధన్యాన్సుకృతినశిత్యథః || ౨౪ || అత్ర హేతుమాహ || కర్మాణీతి || తాంకర్మభూమింప్రాప్య - నసం
కల్పి తానితానిప్రసిద్ధానినృప్తాదృప్తానిఫలాని యేమాంతాన్య సంతల్పితత్ఫలాని - నిహుమాని - కర్మాణీవిష్టానన్య
స్య - యేచామలాస్తంతస్తమేవాలయంస్థానంప్రయాంతి - తమాలయమితిపాఠః - తస్మికలయమితి - పాతాంతరేత
స్మికలయమైక్యంప్రయాంతి - తేధన్యాఇతిపూర్వేణనంబంధః || ౨౫ || యుష్మాకమపిస్వగభోగానంతరంభారతే

౧౪౨ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

హీనాః కర్మధ్యానాదియోగ్యపటుకరణాః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్రియే - ద్వితీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః.

త్రయోదశేతి ॥ తథాస్థితః పలయాకారత్వేనస్థితః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ తేష్వీతి ॥ చిరాత్పంపసహస్రాబ్దాంతే తత్ పక్షుర్ద్విపం ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ అనుతపైతి ॥ త్రివివాక్లమేతిపాదః - అక్లమాఖ్యాపంచమీనదీ ॥ ౧౧ ॥

హబంధమ్ ॥ ప్రాప్తస్యమధన్యాఃఖలుతేమనుష్యా రుభారతేనేంద్రియవిప్రహీనాః ॥ ౨౬ ॥ నవవ
 షంతుమైత్రేయజంబూద్వీపమిదంమయా ॥ లక్షయోజనవిస్తారం సంక్షేపాత్కథితంతవ ॥ ౨౭ ॥
 జంబూద్వీపంసమావృత్య లక్షయోజనవిస్తరః ॥ మైత్రేయపలయాకారస్థితఃత్రయోదశిర్బహిః ॥
 ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః.
 శ్రీపరాశరః ॥ త్రయోదశయథాద్వీపః జంబూసంజ్ఞాభివేష్టితః ॥ సంవేప్త్యత్రయముదధిం పక్షుర్ద్విపస్త
 థాస్థితః ॥ ౧ ॥ జంబూద్వీపస్యవిస్తారశ్చతసాహస్రసమ్మితః ॥ సవవద్విగుణోబ్రహ్మపక్షుర్ద్విపఃసవ్య
 దావృతః ॥ ౨ ॥ సప్తమేధాతీకేషుత్రాః పక్షుర్ద్విపేశ్వతస్యవై ॥ జ్యేష్ఠశ్శాంతహయోనామశిశిరస్తద
 నంతరః ॥ ౩ ॥ సుఖోదయస్తథానందశ్శివఃత్రేమకవవచ ॥ ధ్రువశ్చసప్తమపైషాంపక్షుర్ద్విపేశ్వరాహి
 తే ॥ ౪ ॥ పూర్వంశాంతహయంవవశంశిశిరంసుఖదంతథా ॥ ఆనందంబశివంవైవ త్రేమకంధ్రువమే
 వచ ॥ ౫ ॥ మర్యాదాకారకాపైషాం తథాన్యేవవవశర్వతాః ॥ సప్తవతేషాంనామానిశృణుష్వముని
 సత్తమ ॥ ౬ ॥ గోమేధశ్చైవచంద్రశ్చనారదోదుండుభిస్తథా ॥ సోమకస్సుమనాశ్చైలోమైత్రాజ
 శ్చైవచనస్తమః ॥ ౭ ॥ వహాచతేషురమ్యేషువహ్నిష్యేతేషుసత్తమ ॥ వసంతిదేవగంధర్వసహితా
 స్తతతంప్రజాః ॥ ౮ ॥ తేషుపుణ్యాజనపదాశ్చిరాచ్ఛమియతేజనః ॥ నాథయోవ్యాధయోవ్యాపితత్వ
 కాలసుఖంహితత్ ॥ ౯ ॥ తేషాంనద్యశ్చసప్తవవహాణాంతుసమద్రుగాః ॥ నామతస్తాఃప్రవత్యౌవి
 శ్రుతాఃపాపంహరంతియాః ॥ ౧౦ ॥ అనుతప్రాశిఖ్యైవవిపాపాత్త్రివివాక్లమా ॥ అమృతాసుకృతాఃస
 ప్తపైతాస్తత్త్రసిమ్నగాః ॥ ౧౧ ॥ ఎతేశ్చైలాస్తథానద్యఃప్రధానాఃకథితాస్తవ ॥ త్సుద్రనద్యస్తథాశ్చైలా

వృథావివ్యతీతిచైతత్తునజ్ఞాయత ఇత్యాదుః ॥ జానీమేతి ॥ స్వర్గప్రదేశమణిభోగనవిరసేతికుత్రదేహబంధంజ
 ప్రాప్తస్యమధిసంజానీమః - యత్పద్యదారతేమనుష్యాజాతాఃసంతిలేఖలునిశ్చితంధన్యాః - అనాయాసేనమో
 ప్రాప్తః - ఆదాపఃసేంద్రియవిప్రహీనాః - అంధపంగ్వాదయోయదినభవంతీతి - ఇంద్రియవత్త్వమాత్రేణ
 తస్మిన్మోక్షః - సంసారభ్రాంతః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీధర్మపూర్వవిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ
 వ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః.
 అథస్తత్రోదికాద్వీపాన్వహాభిసరిదత్తిభిః ॥ వణపూజ్యాదిభేదేనవణయంత్యాకటాహతః ॥ శ్రీధర
 యోయంతీకః ॥ ౧ ॥ అత్రజంబూద్వీపాలపణాభిశ్చవిస్తారతోలక్షయోజనప్రమాణే - పవముత్తరోత్తరంద్వీపాభి
 యుగం - పూర్వస్తాత్పూర్వస్తాద్ద్వీపాభియుగ్మద్ద్వీపగుణుద్రప్తవ్యం - స్తత్రోదికీద్వీపపంచకేవద్వీపవిస్తారప్రమా
 నైరుభయతస్సముద్రస్పర్శిభిమర్యాదాగిరిభిఃవిభక్తాన్యభయతస్సముద్రస్పర్శీణ - సప్తవహాణి - పుష్కరద్వీ
 పేకుమధ్యతోపలయాకారేణమానసోద్రురేణవిభక్తైర్ద్యవహా - సర్వత్రవహాధిపతీసంజ్ఞాభిరేవవహాణాంసం
 జ్ఞాతైర్లనద్యాదయశ్చస్వస్వసంజ్ఞాభిరేవసర్వత్రస్వప్తంనిదీప్తాః - తదేవంస్థితేతత్రతత్రక్రిందివ్యాఖ్యానాయతే ॥
 ౨ ॥ పక్షుర్ద్విపేశ్వరానాహ ॥ సప్తైతి ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ తన్నామకవవశక్రమమాహ ॥ పూర్వమితి ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ తేష్వీతి ॥
 జనః - చిరాత్ - పంచవహాసహస్రాంతేమియతే ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ అవసరిణీతి ॥ అవసరిణీప్రస్థావస్థా

౧౨॥ అపసర్పిణీతి॥ అపసర్పిణీ - ద్వాపరాదికల్యంతం ప్రజానామవరోహ క్రమాత్థా సావస్థా - ఉత్సర్పిణీ - కృతాదిత్రేతాంతమారోహ క్రమాద్వృద్ధ్యవస్థా - ఉత్సర్పిణీయుగాధాం పశ్చాదపసర్పిణీ యుగాధాం శతత్యార్యభటోక్తే - యుగావస్థా ధర్మపాదవ్యవస్థా - తేషాన్లక్షద్విపస్యవషేషు॥ ౧౩॥ త్రైతేతి॥ యుగాదికృత్యం త్రిపాధర్మస్వంసస్యాదివత్త్వంవత్రేతాసావ్యం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ వణాన్ద్వితి॥ తత్రస్లక్షద్విపే॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కుముదశ్చేతి॥ మహాపథ్యః పృథసంజీవన్యాద్యః - అయం ద్రోణాద్రిహానుమతానీతః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ యథోక్తే

స్తత్ర సంతసహస్రశః॥ తాపిబంతసదాహృష్టా నదీజానపదాస్తుతే॥ ౧౨॥ అపసర్పిణీతేమాంవైనశైవోత్సర్పిణీద్విజ॥ నత్వేవై సియుగావస్థా తేమస్థానేషున ప్రస్తు॥ ౧౩॥ త్రేతాయుగసమఃకాల స్పర్వదైవమహామునై॥ ౧౪॥ స్లక్షద్విపాదిషుబ్రహ్మ శాకద్విపాంతికేమవై॥ పంచవషేసహస్రాగ్రీజనాజీవంత్యనామయాః॥ ధమణఃపంచస్యతై తేమవణాశ్రమవిభాగశః॥ ౧౫॥ వణాన్స్తత్రవత్సారస్తాన్నిబోధపదామితే॥ ౧౬॥ ఆర్యకాఃకురరాజై చ్చపదిశ్యాభావినశ్చతే॥ విప్రక్షత్రియవైశ్యస్తేశూద్రాశ్చమునిస్తమ॥ ౧౭॥ జంబూవృక్షప్రమాణస్తుతన్తద్వైసువహంస్తరుః॥ స్లక్షస్తన్నామసంజ్ఞాయం స్లక్షద్విపాద్విజోత్తమ॥ ౧౮॥ ఇభ్యతేభగవాంస్తత్రత్రైవణైరార్యకాదిభిః॥ సోమనూపీజగన్ప్రప్తా సర్వస్పర్వేశ్వరోహరిః॥ ౧౯॥ స్లక్షద్విపప్రమాణేన స్లక్షద్విపస్సమావృతః॥ తథైవేయూరసోదనపగివేమానకారిణా॥ ౨౦॥ ఇత్యేతత్తవమైత్రేయ స్లక్షద్విపఉదాహృతః॥ సంయేపేణమయాభూయః శాల్మలంమెనిశామయ॥ ౨౧॥ శాల్మలస్యేష్వరోహీరోవపుష్కాతత్పుతాశ్శృణు॥ తేమాంతునామసంజ్ఞానిస్తవసమాణితానివై॥ ౨౨॥ శ్వేతోభవారితశైచ్చవజీమూతోరోహితస్తథా॥ వైద్యుతోమానసశైచ్చవసుప్రభాశ్చమహామునై॥ ౨౩॥ శాల్మతేనసముద్రోసాద్విపేనేయూరసోదకః॥ విస్తాతద్విగుణేనాథ సర్వతస్సంవృతస్థిస్థితః॥ ౨౪॥ తత్రాపివర్వతాస్సప్రవిజ్ఞేయారత్నయోనయః॥ వషేభివ్యంజకాస్తేతు తథానప్తైవనిమ్నగాః॥ ౨౫॥ కుముదశ్చేన్నదశైచ్చవత్పతీయశ్చబలాహకః॥ ద్రోణోయిత్రమహాపథ్యః సచతుర్థోమహీధరః॥ ౨౬॥ కంకస్తుపంచమస్తప్తోమహీషస్సప్తమస్తథా॥ కకుద్ధావత్స్వతవరస్సరిన్నామానిమేశ్వణు॥ ౨౭॥ యోనిస్తోయావిత్పిష్టాచవంత్రాశుక్లావిమోవనీ॥ నివృత్తిస్సప్తమితాసాం స్తృతాస్తాఃపావశాంతిదాః॥ ౨౮॥ శ్వేతంచవారితంచైవ జీమూతంరోహితంతథా॥ వైద్యుతంచూనసంచైవ సుప్రభంచాతిశోభనమ్॥ సప్తేతానితువషేణీ చాతుర్వణ్యాయుతానివై॥ ౨౯॥ శాల్మరేయోమవర్ణాశ్చపసంత్యేతేమహామునైకపిలాశ్చారుణాఃపీతాఃకృష్ణాశ్చైవపుషకస్పృశకః॥ ౩౦॥ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాశ్చైవయజంతితమ్॥ భగవంతంసమస్తస్యతి

ఉత్సర్పిణీవృద్ధ్యవస్థా - భారతేహి కృతాదిత్రేతాంతం ప్రజా ఉత్సోత్రరంపథం తే - తతోద్వాపరాదికలియుగాంతం ప్రాసంతిత్రేమాంసాస్తీత్యథాః - యుగావస్థేతి॥ శ్లో॥ కృతాదీనాంవ్యవస్థాంబంధమణ్పాదవ్యవస్థయేతిసూర్యసిద్ధాంతాదిప్రోక్తాయుగావస్థాచతేమనాస్తి॥ ౧౩॥ త్రైతేతి॥ త్రిపాధర్మఃపంసస్యాదిసమ్మద్ధిర్యుగాద్యనుస్థానమిత్యాదినా త్రేతాయుగసమఃకాలః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ఆర్యకాశ్చితి॥ కురరాఃకురవాశ్చేతిచపాతః॥ ౧౭॥ జంబూవృక్షేతి॥ తస్యస్లక్షస్యనామాసంజ్ఞాయస్యసతన్నామసంజ్ఞః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కుముదశ్చేతి॥ శ్లో॥ విశల్యకరణీచైవమృతసంజీవనీతథా॥ సౌవణికరణీచాన్యాసంధినీచమహాపథీ॥ ఏవంభూతామహాపథ్యాయత్రయస్త్రిద్రోణీయోహనుమాతానీయప్రతీనీతః - సద్రోణశ్చతుర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ బ్రాహ్మ

తి || యథోక్తం కమణిత్యం నైమి త్రికంచ- స్వాధికారక్షయాయచ స్వస్యాత్మజ్ఞానైక కర్తవ్యధికారవిధిక్షేపకర్యం
నివర్తయితుం- అధికారం ప్రాగ్జన్మ జంకమః || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || క్రాంచద్విప ఇతి || శ్లో || క్రా
చద్విపేగిరిక్రాంచ స్తస్యనామ్నానడవ్యత ఇతిమాత్యై || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || క్రాంచశ్చేతి || స్వాహినీహయస
న్నిభః బడబాముభాభః || ౫౦ || దివావృదితి || ద్విగుణా ఇతి - యద్విపాః ద్విపేమ స్థితాయేచ శైలాస్తేవరస్పరముత్త
రోత్తరంద్విగుణాః - పూర్వపూర్వ ద్విపేభ్యః ఉత్తరోత్తరద్విపాః ద్విగుణవిస్తారాః - ఏవంపూర్వ పూర్వద్విపశ్చై
తేభ్యః ఉత్తరోత్తరద్విపశ్చై లాః ద్విగుణవిస్తారాః - యథాద్విపేమతేత కేతి - ద్విపేమయథాయావన్మానంతథాతావ

ముమాత్మానమవ్యయమ్ | వాయుభూతంకుఖ శ్రేష్ఠైర్యజ్ఞానోయజ్ఞసంస్థితమ్ || ౩౧ || దేవానామత్ర సా
న్నిధ్యమతీవసుమనోహరే | శాల్యలిశ్చకుహోవృత్తోసామనివృత్తికారకః || ౩౨ || ఎవద్విపస్సముద్రేణ
సుతోదెనసమంతతః | విస్తారాచ్ఛాల్పలస్యైవసమేనతుసమావృతః || ౩౩ || సురోదకఃపరివృతఃకుశద్విపే
నసర్వతః | శాల్పలస్యతువిస్తారాద్ద్విగుణేనవహోమునై || ౩౪ || జ్యోతిష్వతఃకుశద్విపైస్తవపుత్రాశృణువ్య
తాః || ౩౫ || ఉద్భిదోదేమమాంశ్చైవ స్వైరథోలంబనోధృతిః | ప్రభాకరోథకపిల స్తన్నామావవఃపద్ధతిః ||
౩౬ || తస్యాంవసంతిమనుజాస్సహదే తేయదానవాః | తతైవదేవగంధర్వయతుకింపురుషాదయః || ౩౭ ||
వర్ణాస్తత్రాపిచత్వారోనిజానుస్థానతత్పరాః | దమినశ్శుష్కిణస్తేహామందేహాశ్చకుహోమునై || ౩౮ ||
ప్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్య శూద్రాశ్చాన్యకమోదితాః || ౩౯ || యథోక్తకమఃకర్తృత్వా
త్స్వస్థిధికారక్షయాయతే | తత్రతేతుకుశద్విపే బ్రహ్మరూపజనాదానమ్ | యజంతతఃక్షయంతు
గ్రమధికారఫలప్రదమ్ || ౪౦ || విద్రుమోహేమశ్చైలశ్చమృతిమాఫుష్పవాంస్తథా | కుశేశయో
హరిశ్చైచనస్తమోమంథరాచలః || ౪౧ || వర్షాచలాస్తపస్తేతత్రద్విపేమహామతే | నద్యశ్చన
స్తతాసాంకుశృణునామాన్యనుక్రమాత్ || ౪౨ || ధూతపాపాశివాచైవపవిత్రాసుమతిస్తథా | దివ్య
చంభామహీచాన్యానర్వపావహరాస్త్విమాః || ౪౩ || అన్యాస్సహస్తశస్త్రయుద్ధనద్యస్తథాచ
లాః | కుశద్విపేకుశస్త్రంబసంజ్ఞయాతస్యతత్త్వైన్మితమ్ || ౪౪ || తత్రమాణేనసద్విపోఘృతోదేనస
మావృతః | ఘృతోదశ్చసముద్రోవైక్రాంచద్విపేనసంవృతః || ౪౫ || క్రాంచద్విపోమహాభాగశ్చా
యతాంచాపరోమహాః | కుశద్విపస్యవిస్తారాద్ద్విగుణోయస్యవిస్తరః || ౪౬ || క్రాంచద్విపేమృతి
మతఃపుత్రాస్సస్తమహాత్మనః | తన్నామనిచవమాణితేమోచక్రమహీపతిః || ౪౭ || కుశలోమనుగ
శోష్ణసివరోధాంధకారకః | మునిశ్చదుండుభిశ్చైచనస్తేతతత్పుతామునై || ౪౮ || తత్రాపిదేవగంధ
ర్వసేవితాస్సుమనోరమాః | వర్షాచలామహాబుద్ధితేహంనామానిమేశృణు || ౪౯ || క్రాంచశ్చవామ
నశ్చైచవత్పతీయశ్చాథకారకః | చతుర్థోరత్నశ్చైలశ్చస్వాహినీహయసన్నిభః || ౫౦ || దివావృత్తం
చమశ్చైచవతథాన్యఃపుండరీకచాః | దుండుభిశ్చనుహశ్చై లోద్విగుణాస్తేవరస్పరమ్ || ద్విపాద్ద్విపే

కాఇతి || యజ్ఞానాంసంస్థితయోన్మితాయజ్ఞసంస్థితిం || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ఉద్భిదఇతి || తేహంనామాన్యేవ
నామానియస్యతన్నామా- వషఃపద్ధతిః- వర్షాణాంపక్షిః || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || యథేతి || స్వాధికారక్షయాయ
స్తత్త్వైశ్చాద్భూతక త్రాత్మజ్ఞానేనకమాధికారనివృత్త్యథా- అధికారంఅధిక్రియతేనైవత్యధికారఃఅహంకారః
తం ఉగ్రంరాగద్వేషాది హేతుంక్షయంతి- ఏతచ్చప్లతాదిమపంచస్పపిద్రష్టవ్యం - ధమఃపంచస్వితిపంచానాం
సాధర్మ్యస్యోక్తత్వాత్ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || క్రాంచశ్చేతి || ప్రథమశ్చైలః
క్రాంచశ్చేతైవద్విపోపక్రాంచః || ౫౦ || దివావృదితి || స్తమోమహాశ్చైలః - పంచమశ్చైచత్ర ఇతిపాతేమహాశ్చైలభి
తిమందు శిఖిశివణం - పూర్వస్తాత్ పూర్వ స్తాత్ పరస్పరముత్తరోత్తరంతేద్వి- పాద్విగుణాః - తేమద్విపేమయే

వ్యానాస్తైలాశత్యభావః - అస్యామహాభావః - లక్షణసంఖ్యామితేజసంబుద్ధిపేష్టితాః శైలాః ద్విసహస్రవిస్తారా ఉభయతోద్భిన్నృతః - ద్విలక్షణాదుమితేజసంబుద్ధిపాదాశుచశుస్సహస్రాదివిస్తారాభింతోద్భిన్నృత్యతి | ౫౧ | ౫౨ | ౫౩ | ౫౪ | ౫౫ | ౫౬ | క్రౌంచద్వీపశతమ్ | ౫౭ | ౫౮ | ౫౯ | ౬౦ | ౬౧ | ౬౨ | శాకశతమ్ | ౬౩ | ౬౪ | ౬౫ | ౬౬ || తాః పిబంతీతి | స్వర్గా ప్రదకమహామేతచ్ఛేషామృతమభ్యేత్యజలదాదివర్షేషు యేస్థితాః తాః జనపదాజనాః - తే - తానదీః పిబంతి || - ౬౭ |

మయైశైలాయథాద్వీపేషు తేజశా | ౫౧ | వర్షేషు తేమరమ్యేషు వర్షేషు లవరేషు చ | నివసంతి నిరాతంకాస్తహదేవగణైః ప్రజాః | ౫౨ | పుష్కరాః పుష్కరాధన్యాస్తిమ్యాఖ్యాత్వమహామునైః బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాః శైవ్యాః శూద్రాశ్చ చక్రమోఽతాః | ౫౩ | తే తత్ర నద్యోమైత్రేయయాః పిబంతి శృణువ్యతాః | సప్తస్తధానాశ్చ తత్ర స్తథాన్యోమైత్రేయయాః | ౫౪ | గాఢముద్వజీతైవసంధ్యా రాత్రిమహానోజవాః ఖ్యాతీశ్చ పుండరీకాచలస్తే తావత్కానిన్ముగాః | ౫౫ | తత్రాపివర్షేభావగవాః పుష్కరాదైవజనాదానః | యానైగుప్తస్వయాచక్రజ్యతేయజ్ఞసన్నిధౌ | ౫౬ | క్రౌంచద్వీపస్సముద్రేణ దధినుండోదకేన తు | అవ్యతస్త్వర్యశాన్త్రాచద్వీపశు త్యేంమానతః | ౫౭ | దధినుండోదకచ్ఛేపిశాకద్వీపేన సంవృతః | క్రౌంచద్వీపస్య క్షిప్తరాద్వీగుణేన నహామునైః | ౫౮ | శాకద్వీపేత్వరస్యాపిభవ్యస్వసుమహాత్మనః | సప్తైవతనయాస్తేషాం దోషమణినప్తః | ౫౯ | జలరచ్చకుమారశ్చ సుకుమారోమరీచకః | కుసుమోదస్సుమోదశ్చ సప్తకుశ్చ మహాద్రుమః | ౬౦ | తత్సంజ్ఞాన్యేవతత్రాపి సప్తవర్షాణ్యునక్రమాత్ | తత్రాపివర్షతాస్తప్తవర్షాః శ్చేదనకారిణః | ౬౧ | పూర్వస్తత్రోదయగిరిజలధారః స్తథావరః | తథాలైవతతశ్చాన్యమస్తత్రైవాంజోగిరిద్వీపజః | అంబికేయస్తథారమ్యః కేసరీవర్షతోత్తమః | ౬౨ | శాకస్త్రమహావృక్షసిద్ధగంధర్వసేవితః | యశ్చ త్రవాతసంస్పృశాదాహ్లాదోజాయతేవరమ్ | ౬౩ | తత్రపుణ్యాజనపదాశ్చాచుర్వః పుణ్యనహస్వతాః | నద్యశ్చ త్రమహాపుణ్యాస్త్వరస్వపాశభయావహః | ౬౪ | సుకుమారీకుమారీచనలినీ వేణుకీతథా | ఇత్యుత్పదేన కాచైవగభస్తిస్సప్తమితథా | ౬౫ | అన్యాస్తవ్యయితతస్త్రయైర్ద్రవద్యోమహామునైః మహీధరాస్తథాసంతితతరోధనహస్రశః | ౬౬ | తాః పిబంతి మదాయుక్తజలదాదిమయేస్థితాః | వర్షేషు తేజనపదాన్స్వర్గాదభ్యేత్యమేచిరమ్ | ౬౭ | ధర్మహానినాతేషు స్తినసంఘమః పరస్పరమ్ | మర్యాదాపుష్కత్రే మోవాపితేషు తేశేషు సప్తమ్ | ౬౮ | మంగాశ్చ మంగాధైవమనసామందగాస్తథా | మంగాబ్రాహ్మణభూయస్తామాగధాః క్షత్రియాస్తతే | వైశ్యాస్తమానసాస్తేషాం శూద్రాస్తేషాం తుమందగాః | ౬౯ || శాకద్వీపేతుతైర్విష్ణుసూర్యరూపధరోమునైః | యథోక్తైరిజ్యతే సమ్యక్కర్మభినియతాత్మభిః | ౭౦ | శాకద్వీపస్తుమైత్రేయక్షీరోదనసమావృతః | శాకద్వీపప్రమాణేనవలయేనెవవేష్టితః | ౭౧ | క్షీరాద్ధి

శైలాస్తేపియథాద్వీపాస్తథాఉత్తరోత్తరం ద్విగుణాశత్యభావః | ౫౧ | ౫౨ | ౫౩ | ౫౪ | ౫౫ | ౫౬ | క్రౌంచద్వీపశతమ్ | ౫౭ | ౫౮ | ౫౯ | ౬౦ | ౬౧ | ౬౨ | శాకశతమ్ | శాకోనామవృక్షవిశేషః | యస్యపత్రాణ్యంతఃఖరస్పృశానిబహిర్ముదాన్వృశాని | శ్లో || అంతఃఖరాబహిస్సద్ధాన్త్రీనియశ్చాకదభోపమా ఇతివసిష్టోక్తైః | ౬౩ | ౬౪ | ౬౫ | ౬౬ || తాశ్చతి | స్వర్గాదభ్యేత్యేతి స్వర్గాభోగానంతరం పుణ్యశేషేణ మేదినిమభ్యేత్యయేజలదాదిమవర్షేషు యేస్థితాః తాః జనపదాజనాస్తేతానదీః పిబంతీత్యన్వయః | ౬౭ | ధర్మహానిరితి | సంఘమః కలహః | ౬౮ || మంగాశ్చతి | బ్రాహ్మణభూయస్తాః పూర్వోక్తేషు బ్రాహ్మణేషు గ్రావః శ్రేష్ఠాః | ౬౯ | ౭౦ |

౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| పుష్కరభిః| ధాతీమండభివతస్యైవరాజ్ఞోనామ| ౭౩|| ఏకశ్చేతి| పుష్కరేహ
ససోత్తరాద్రైఃవలయాకారతోవృత్తాస్తథాదిమవహాద్రయస్త్రియైశ్చాకారా అభిభృష్టస్యైవవహావిశ్లేష
భిగమ్యతే| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| మహాపీతమితి|| అంతఃమానపాద్రై రంతభ్యుత్థాః - ధాతీసంజ్ఞ
మంతభివపాతః| ౮౦|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| స్యగ్రోధభిః| అస్యస్యగ్రోధస్యపుష్కరభివనామ - తేనద్విషా
పుష్కర భివస్త్రియైశ్చే|| స్యగ్రోధఃపుష్కర ద్వీపపుష్కరస్థైసస్త్వైత ఇతిమాత్స్యేకైః - పుష్కరఃపుష్కర
భ్యుత్థాః| ౮౫|| ౮౬|| ఏవమితి|| ద్వీపశ్చైచ్చవసముద్రశ్చజంబూద్వీపత్రారోదాసమానా - తద్విగుణైస్తత్త్వద్వీపేత్యు
సాదా - ఏవమనంతరద్వీపాభ్యుత్థాఃపూర్వపూర్వదైవగుణ్యమన్యోన్యసామ్యంచోహ్యం| ౮౭|| పయాంసీతి|| పయా
సినమాని అపృథ్విశోషాణి - చంద్రస్య తుస్పృశ్చపూణిమాయాముదయేవతేమాముత్త్రోభమాత్రం - సతువృద్ధిః - ఏవ

స్వర్వతోబ్రహ్మపుష్కరాఖ్యేనవేష్టితః| ద్వీపేనశాకద్వీపాత్తుద్విగుణేనసమంతతః| ౭౨|| పుష్క
రేనవసస్యాపిమహాపీతోభవత్సుతః| ధాతీశ్చైతయోస్త్రక్రచ్చేవవహానామచిహ్నితే|| మహాపీతంత
తైవాన్యథాతీమండసంజ్ఞితమ్| ౭౩|| ఎకశ్చైత్రమహాభాగప్రఖ్యాతోవహావర్వతః| మానసోత్తర
సంజ్ఞోవైమధ్యతోవలయాకృతిః| ౭౪|| యోజనానాంసహస్రాణిడ్యధ్వంశంచాశుచ్ఛితః| తా
వదేవవిస్తీర్ణస్వర్వతఃపరిమండలః| ౭౫|| పుష్కరద్వీపవలయముమ్యేనవిభజన్తివ| స్థితోసాతేన
విచ్ఛిన్నంజాతంతద్వహయోర్ధ్వయమ్| ౭౬|| వలయాకారమైతేకంతయోవహావర్వతాగిరిః| ౭౭||
దశవహాసహస్రాణితత్రజీవంతిమానవాః| నిరామయావిశోకాశ్చరాగద్వేషవివర్జితాః| ౭౮|| అ
ధమోత్రమానతేషాస్తాంసవధ్యవధకాద్విజ| నెమ్యోసూయాభయంరోషోషోహోభాదికోనహ||
౭౯|| మహాపీతంబహిర్వహంథాతసంజ్ఞికంతతః| మానసోత్తరశ్చైలస్యదేవదైత్యాదిసేవితమ్| ౮౦||
పత్యాస్త్రతేనతత్రాస్తాద్వీపపుష్కరసంజ్ఞితే| సతత్రనద్యఃశైలావాద్వీపేవహద్వయాన్వితే||
౮౧|| తుల్యవేషాస్త్రమనుజాదైవైస్త్రైకరూపిణః| ౮౨|| వర్ణాశ్రమాచారహీనంధర్మాచరణ
వర్జితమ్| త్రయీవాతాదండనీశుశ్రూమరహితంచతత్| ౮౩|| వహాద్వయశుమైత్రేయ
భామస్వగోయముత్తమః| సర్వశుశుభదఃకాలోజరారోగాదివర్జితః|| పుష్కరేధాతీకంఠేమ
హాపీతేవవైమునై| ౮౪|| స్యగ్రోధఃపుష్కరద్వీపేబ్రహ్మణస్థానముత్తమమ్| తస్మిన్నివసతిబ్రహ్మ
పూజ్యమానస్సురాసురైః| ౮౫|| న్యాగూదకేనోదధివాపుష్కరఃపరివేష్టితః| సమేనపుష్కరస్త్వైవవి
ప్తారాన్తండలాకృతేః| ౮౬|| ఎవంద్వీపాస్తముద్రైస్తసప్తసప్తభిరావృతాః| ద్వీపశ్చైచ్చవసముద్ర
శ్చసమానాద్విగుణోవరా| ౮౭|| పయాంసినర్వదాసర్వసముద్రైమసమానివై| న్యూనాతిరిక్తతాతే

౭౧|| ౭౨|| ౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| మహాపీతమితి|| తతఃమానసోత్తరాద్రైః అంత భ్యుత్థాః |
౮౦|| ౮౧|| తుల్యవేషాభిః|| తుల్యవేషాభిఃపాతే వేశోభోగస్తల్యసుఖాభ్యుత్థాః| ౮౨|| వర్ణాశ్రమాచారహీన
మితి|| నిత్యేనైమిత్తైకావశ్యకైవర్ణాశ్రమాచారైహీనం - ధర్మాచరణం కామ్యధర్మానుష్ఠానంతేనచ
జితం| ౮౩|| ౮౪|| స్యగ్రోధభిః|| స్యగ్రోధస్యగ్రోధస్యపుష్కరసంజ్ఞః|| శ్రు|| బృ
హత్పుష్కరమేవ - సప్రజాపతిరేకఃపుష్కరవర్ణేనసహభవతిశ్రుతే|| శ్లో|| స్యగ్రోధఃపుష్కరద్వీపేపుష్కరస్థై
సస్త్వైత - ఇతిమాత్స్యేకైః - యస్మిన్బ్రహ్మత్పుష్కరం జ్వలనశిఖామలకనకపత్రాయతాయతం భగవతః కమ
లాసనస్యాభ్యాసనం పరిఃస్థితమితిశుకోతే|| ౮౫|| ౮౬|| ఏవమితి|| ద్వీపశ్చేతి|| జంబూద్వీపశ్చైచ్చవసముద్రశ్చై
మానా - లతయోజనవిస్తారా - తతఃపరాతుద్వీపసముద్రాపుత్తరోత్తరంద్విగుణావిత్యుత్థాః| ౮౭|| ౮౮|| స్థానీధి

చంద్రప్రసాదేనావతఃకుభితస్యహాసః - సతన్మూలాంబుతుయః | ౮౮ | స్థాలీస్థమితి | యథాపరిమితంజలంత్వాథ ఉద్రిచ్యతే - తదేవతైత్యేహ్రాసతిసమాభవతి | ౮౯ | అన్యూనానతిరిక్తాభి | తథాశుక్లకృష్ణయోఃపక్షయోః ప్రస్థానోదయోపాంసంపాదైకవింశతిహస్తమితావృద్ధిః - అస్తమయేతావానేవప్రసాదః | ౯౦ || ౯౧ | భోజనమితి | షడ్రసంభక్త్యభోజ్యతేహ్యచోమ్యపెయభాద్యత్సనావద్ధి ధరస్యం - మధురామలవణతిక్తకటుకషాయాఖ్యరసద్రవ్యంవా || ౯౨ || స్వాదూదకస్యేతి | లోకస్యజననివాసభూతస్యప్రదీప్తపాత్యకస్యసంస్థితిఃమర్యాదాభూతాస్వభూమిః - అలోకసంస్థితిరితివదచ్చేదేలోకసంస్థానరహితాదవణాకారాసావలోకావైగోరభితఃస్థితాత్సనస్తలక్షణంవకోటిమితాద్విగుణాసచతుర్దశలక్షనశకోటికా | ౯౩ | లోకాలోకాభి | తతోలోకాలోకాద్విః - ఎవంసంహత్యమేరోరేకతోలోకాలోకాంతంకౌంట్యోద్వాదశలక్షణానిప్రవక్ష్యః - పంచాశత్సహస్రాణిచ - ఎతేసహ్యలోకపరిమాణంచవ్యాఖ్యాతమితిభాగవతోక్త్యాకించునసాధాద్వాదశకోట్యాదికమలోకాఖ్యం | ౯౪ | తత ఇతి | తత్రేవతమోగతోక

షాంకదాచినైవజాయతే | ౮౮ | స్థాలీస్థమగ్నిసంయోగాదుద్రేకినలిలంయథా | తథేందువృద్ధౌసలిలమంభోధామునినత్రమ | ౮౯ | అన్యూనానతిరిక్తాత్ప్రవధంత్వాపోహ్రాసంతిచ | ఉదయాస్తమయేష్యిందోఃపక్షయోఃశుక్లకృష్ణయోః | ౯౦ | దశోత్తరాణిపంచైవహ్యంగుళానాంశతానివై | అపాంవృద్ధిక్షయాదృష్టేసాముద్రీణాంముహూమనై | ౯౧ | భోజనంపుష్కరదీప్తపైతృస్వయముపస్థితమ్ | షడ్రసంభఃజతేవిప్రప్రజాస్సర్వాస్సదైవహి | ౯౨ | స్వాదూదకస్యపరతోద్భవ్యతేలోకసంస్థితిః | ద్విగుణాకాంచనీభూమిస్సర్వజంతువివజితా | ౯౩ | లోకాలోక సతతైర్లోకయోజనాయుతవిస్తృతః | ఉద్భయేణాపితావంతిసహస్రాణ్యవలోహితః | ౯౪ | తతస్తమస్సహవృత్తతంత్రేలంసర్వతస్థి

తి | యథాస్థాలీస్థంప్రస్థాదిపరిమితమేవసలిలంతీవ్రాగ్నిసంయోగాదుద్రేకినలిలంయథావయవంసదుద్రేకయంత్రంభవతి అగ్నిసంయోగోపరమేదయేథాపూర్వంతిష్ఠతి - తథేందువృద్ధౌపాణమాస్యామంభోరాశీసలిలమత్యంతముద్రిచ్యతే - అమావాస్యాయాంచయథాపూర్వంతిష్ఠతి | ౮౯ | అన్యూనానతిరిక్తాభి | తథాశుక్లకృష్ణయోఃపక్షయోః - ప్రత్యహమిందోరుదయేవ్వనతిరిక్తాపవ ఆపఃకించిత్కించిద్వధంతే - ఇందోరస్తమయేముచాన్యూనావకించిత్కించిత్సంక్షిప్తకః | ౯౦ | పరంవృద్ధిప్రసయోఃప్రమాణమాహ || దశేతి || సాధాద్విచత్వారింశద్వితస్థిపరిమితాసాముద్రీణాపాంవృద్ధిక్షయాశాస్త్రతోద్భవై - యద్వాతత్తీరస్థైరస్వయవ్యతిరేకాభ్యాంశాస్త్రతోద్భవై | ౯౧ | భోజనమితి | భుజ్యత ఇతిభోజనం - భక్ష్యభోజ్యాదిచతుర్విధసన్మ - పాదాదికంవినాస్వయమేవోపస్థితంభుంజతే రసాః స్వాద్వాద్మలవణతిక్తోష్ణకషాయా ఇతి ప్రసిద్ధాష్టత్సాయస్త్రితత్ | ౯౨ | స్వాదూదకస్యేతి | అలోకసంస్థితిరితిభేదః - నవిద్యతేలోకస్యజననివాసభూతస్య సంస్థితిర్యస్యాంసా - అత ఏవ సవైజాంతుభివివజితా - ససాగరసప్రదీప్తవత్త్యాః పూర్వోక్తాయా భూమిర్విగుణా - శుద్ధోదకసముద్రాత్పరతః కాంచనీభూమియోగిభిర్దృశ్యతే | ౯౩ | లోకాలోకాభి | తావంతి అయోవ్యవహరకారకాణి సహస్రాణియోజనాయుతమేవౌచ్చిత ఇత్యర్థః - యద్వాతావంతి అయోతసంఖ్యాకాని - సహస్రాణ్యీకణః - యస్మాత్పూర్వాదీనాంధ్రువాపవర్తాణాం జ్యోతిర్జాణానాం గభస్తయోర్వాచీనాం స్త్రీకాలోకానా వితన్వానానకదాచిత్పరాచీనా భవతుముత్సహంతే తావదున్నహనాయాను ఇతిసుకోక్తేః - అస్త్రియంగణాక్రమః - పూర్వోక్తదీప్తపాద్భిదైర్విగుణ్యక్రమేణమేరోస్సర్వతస్సప్తలక్ష్యాధికపంచకోటిప్రమాణాసాద్భిప్రదీప్తపవతీభూమిః - తతోద్విగుణాచతుర్దశలక్షోత్తరనశకోటిప్రమాణాకాంచనీభూమిమేరోరేకతః - ఉభయతస్త్వష్టావింశతిలక్ష్యాధికవింశతికోటిప్రమాణా - తదేవంసాద్భిదీప్తపభూమ్యా సహకాంచనీభూమిః - పంచస్రింశల్లక్షోత్తరపంచవింశతికోటిప్రమాణాసంపద్యతే - తతోలోకాలోకతైలోయుతయోజనవిస్తాసర్వతోవలయాకృతిః | ౯౪ || తత ఇతి | తతస్తంత్రేలంసర్వతస్తమ ఆవృత్తతిష్ఠతి - త

దౌవతామసభూతావాసభూతౌ - సగతోదాత్తమనఃపరస్తాత్పరితః ప్రతిదిశమండకటాహదర్వాజ్ఞహరపురుషనీచా
సభూతోవై కుంతలోకః - తతఃకటాహ ఇతిజ్ఞేయః - భాగవతేహరివంశేచ బ్రాహ్మణపుత్రానయనప్రస్తావేభగవత్
స్థానస్యతథోపవణితత్వాత్ ॥ ౯౫ ॥ పంచాశదితి ॥ ఎవంమేరోరైకతఃకటాహంతంపంచవింశతికోటికంభూవిస్తాగా
భామస్యతత్త్వథా - ఇత్థంసంహత్యపంచాశతోక్తిభూవిస్తారః - ఏవమూర్ధ్వాధః కటాహవధిహంబోద్భూయః
పంచాశతోక్తిః ॥ శ్లో ॥ సూర్యాండగోళయోర్మాధ్యే కోట్యస్సృప్యఃపంచవింశతి రితిశుక్లౌక్తేః - యద్వా - ఎకలి ఏవ
లోకమానాత్మసాధాశ్రీలతౌద్యధాద్వికోట్యస్త్యకాద్వైగుణ్యంకాంచనభూమేస్సస్వలక్ష్యపంచకోట్యస్త్యకంకృ
త్వా - శిష్టంసప్తదశకోట్యదికంతమఃకటాహదీక్షానత్వేనయోజ్యం - పురాణకారసహజైర్గామ్యైశ్చాదనైభగ
వత్సాహస్యైశ్చాపచేదతాగ్నర్వాన్నలోకసంఖ్యానితేష్వత్కాదరః - అతోయథాభంబిదపంచాశతోక్తిః పా
రత్వం భూవోజ్ఞేయం - అన్యేతువిస్తారశబ్దం వ్యాసాధాపరంకృత్వా - మేరోభితిః పంచాశతోక్తిశ్చం వణాయం
తః భూమేః శతకోటివిస్తారత్వం ప్రాచుః - తథాచవారాహే - భూమండలంశుశశకోటివిస్తారం సాండకటాహమి
తి - అయిమేవపక్షః సాందేశివరహస్యేస్తా రేణోక్తః శైవతం ప్రాంతరేచ ॥ శ్లో ॥ కోటిర్నయంత్రీ పంచాశత్కతౌ
జీవతతఃపరం ॥ పంచాశచ్ఛసహస్రాణి సప్తద్విపాస్ససాగరాః ॥ తతోహిరణ్మయీభూమిః దశకోట్యోవరాననే ॥ దే
వానాంక్రీడనాథాణ్యం లోకాలోకస్తతఃపరం ॥ పర్వతోవలయాకారోయోజనాయుతవిస్తృతః ॥ తస్మాద్వాహ్యం
తమోఘారం దుష్ప్రేక్ష్యంజీవవజితం ॥ పంచత్రింశత్స్పృతాఃకోట్యోలతౌశ్చేకోనవింశతిః ॥ చత్వారింశత్స
హస్రాణియోజనానాంవరాననే ॥ సప్తసాగరమానన్తగతోదస్తదనంతరం ॥ కోటియోజనమానన్తకటాహస్సం
వ్యవస్థిత ఇతి ॥ అస్తిన్దుపత్తేసూర్యాండగోళయోర్మాధ్యేకోట్యస్సృప్యః పంచవింశతిరితిభాగవతశ్లోకస్థ సూర్యశబ్ద
స్తత్ప్రకాశ్యదేశపరోయోజ్యః ॥ శ్లో ॥ రవిచంద్రసోగ్యావన్యయాభైరవభాస్యతే ॥ ససముద్రసరిచైచ్చలాతాఃతీ
వృద్ధిర్నృతేతివత్సమాణత్వాత్ ప్రకాశ్యపుద్గిమీక్షానంపంచవింశతికోటికంతత్ప్రకాశకమేవ సూర్యంకల్పయిత్వా
తతఃపరంయావండకటాహం పంచవింశతిరిత్యేవాధః - యద్వా - అండకటాహంతః పంచాశతోక్తిః పృథివి - బ
హిశ్చావరణభూతాతావతీతి - ఎవంశశకోటిశ్చం వరాహపురాణానుసారాద్యోజ్యం - యద్వా - శాస్త్రీయంగాను
శసిద్ధిర్యోజనైః పంచాశతోక్తిభ్య ఎవలొకికంగానుశసిద్ధయోజనైశ్శతకోట్యస్సృప్యః - యద్వా - కల్పభేదాదనయోఃప
క్షయోః అవిరోధఃకల్ప్యః ॥ ౯౬ ॥ సేయమితి ॥ ధాత్రీ ఓపధిద్వాగాహోషకరి - విధాత్రీకత్రీ - గుణాధికావంచగు
ణత్వాత్ ॥ ౯౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - షష్ఠాద్వితీయే - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోధ్యాయః.

తమ్ ॥ తమశ్చాండకటాహేన సహంతాత్పరివేష్టితమ్ ॥ ౯౫ ॥ పంచాశతోక్తివిస్తారా సేయమువీణ
హమునే ॥ సహైవాండకటాహేన సద్విపాభివహిధరా ॥ ౯౬ ॥ సేయంథాత్రీవిధాత్రీచ సర్వభూత
గుణాధికా ॥ ఆధారభూతాసర్వేషాం మైత్రేయజగతామితి ॥ ౯౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాం
శే - చతుర్థోధ్యాయః.

వృవింశతినహస్రాధికపంచవింశతిలక్షన్యూనపంచవింశతికోటిపరిమిశం - ఏతేనహ్యలోకపరిమాణంచ వ్యాఖ్యాతమి
తిశుక్లౌక్తే ॥ ౯౫ ॥ పంచాశతోక్తివిస్తారేతి ॥ తదేవంపంచాశతోక్తియోజనవిస్తారా సేయమువీణ-తతోండకటాహస్సర్వత
స్సమవతులంతఃపంచాశతోక్తివిస్తారః ॥ శ్లో ॥ అండమధ్యగతస్సూర్యోద్వా నాభూమ్యోర్వదంతరం ॥ సూర్యాండగో
ళయోర్మాధ్యేకోట్యస్సృప్యఃపంచవింశతిరితిశుక్లౌక్తే-కన్వచిత్కన్వచిత్పురాణమవిరోధోయదిలక్ష్యతే ॥ కల్పభేదాదిస్త
త్రవ్యవస్థాసద్భిరివ్యతే ॥ సహైవాండకటాహేనేతి తన్నధ్యపరివతీణత్యధః ॥ ౯౬ ॥ సేయమితి ॥ ధాత్రీపాలయ
త్రీ - విధాత్రీజనయిత్రీ - ఇత్యేతైః పాలనాదిభిన్నైర్వ్యాఖ్యానైర్భూతేభ్య ఆకాశాదిభ్యోగుణైరధికాశ్రేష్ఠైత్యధః ॥ ౯౭ ॥
ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశోఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాయం - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోధ్యాయః.

విస్తారశ్చ సప్తతిస్తహస్రౌచ్ఛాయత్వం సప్తభూమికప్రాసాదన్యాయేన | ౧ | దశసాహస్రమితి | దశస్తహస్రౌచ్ఛభూమితద్వివరమానవిభాగశ్చవరహస్యౌక్తః || శ్లో || తదంతరపుటాస్సప్తనాగాసురసమాశ్రయః | యోజనానాంచాయతానిసప్తతత్త్వాథావంతకైః || సహస్రయోజనాన్యేషాందళాన్యంతరనేమయః | ప్రత్యేకశోతరాణ్యేషాంసహస్రాణీనవాధ్వనామితి | అధ్వనాంయోజనానామిత్యథః - అత్రవిశేషోవాయాత్కః || శ్లో || పృథివ్యాముదకంసాచపృథ్వ్యశాముపరిస్థితా | ఆకాశంచాపరమధఃపునఃభూమిఃపునఃజలమితి | మహాభ్యంనుహతలం | ౨ | శుక్లేతి | తచ్చవాలుకామయః | ౩ | ౪ | ౫ | ఆహ్లాదకారిణశ్చతి | నాగాభరణేతి ఆభ్రీయతఇత్యాభరణంనాగైర్భ్రీయమాణాసుభూషాసు - యద్వా - భూషాశ్చుడాద్వలంకారానిత్యాఃఫణావణీప్రభృతయోవా - వాగాభరణభూషాస్వితీచపాతః | ౬ || దైత్యదానవకన్యాభిరితి | విముక్తస్యవిషయదాగవిముక్తస్య | ౭ || దివః || రశ్మిప్రవేశవచనాత్ ద్వా రసద్భావోనుమేయః | ౮ | ౯ || ౧౦ | ౧౧ | ౧౨ | పాతాళానామితి | తస్యములదేశేత్రింశద్వ్యోజనసాహస్రాంతర ఆస్తేయావైకలాభగవతస్తామసీనమాఖ్యాతానంతశ్చతి | భాగవతోక్తిః - తామసీ - సంహార హేతుభూతతమోధిష్ఠాత్రి అతపవాన్యవదనాత్ కాలాగ్నిరుద్రనిశ్చ్రమణముత్తరతోవ్యతే | ౧౩ | యథతి | స్వస్తికంఘణస్థరేఖాచిహ్నవిశే

శ్రీవరాహః | విస్తారవిషకథితః పృథివ్యాభవతోమణా | సప్తతిస్తహస్రౌచ్ఛిద్విజౌచ్ఛాయోమికశ్యతే | ౧ | దశసాహస్రమైకకంపాతాళంమునిసత్తమ | అతలంవితలంపైవగతలంచగభస్తిమత్ | మహాభ్యంనుతలంచాగ్ర్యంపాతాళంచాపిసప్తమమ్ | ౨ || శుక్లకృష్ణగుణాఃపితృశక్తకరాశ్చైలకాంచనాః | భూమయోయత్రమైత్రేయవరప్రాసాదశోభితాః | ౩ | తేషుదానవదైత్యజాతయశ్శతసంఘతః | నివసంతిహవోనాగజాతయశ్శచహమునై | ౪ | స్వలోకాదపిరమ్యాణిపాతాళానీతినారదః | ప్రాహస్యగఃసదాంమధ్యేపాతాళాభ్యాగతోదివి | ౫ || ఆహ్లాదకారిణశ్చత్రాఃమణయోయత్రసుప్రభాః | నాగాహరణభూషాసుపాతాళంకనతత్సమమ్ | ౬ | దైత్యదానవకన్యాభిరితశ్చైతశ్చశోభితే | పాతాళైకస్యనస్తీతిర్విముక్తస్యాపిజాయతే | ౭ | దివాకారశ్చయోయత్రప్రాంతస్వంతిసాతవమ్ శశిరశ్చిన్దశతాయానిద్వ్యోతాయకేవలమ్ | ౮ | భక్త్యభ్యజ్ఞమహాపానముదితైరితభోగిభిః | యత్రనజ్ఞాయతేకాలాగతోపిదనుజాదిభిః | ౯ || వనానిన్యోగమ్యాణిసరాంసికమలాకరాః | పుంస్కీకిలాభిలాపాశ్చచనోజ్ఞాన్యంబరాణిచ | ౧౦ | భూషణాన్యతిశుభ్రాణిగంధాధ్వంచానులెవనమ్ | వీణావేణుమృదంగానాంస్వనాస్తూర్యాణీవద్విజ | ౧౧ | ఎతాన్యన్యానిఛోదారభాగ్యభోగ్యానిదానవైః | దైత్యైరగైశ్చబుజ్యంతేపాతాళాంతరగౌచరైః | ౧౨ || పాతాళానామధశ్చస్తైస్త్వైర్యాతామసీతనః | శేషాఖ్యాతస్తుణాన్స్వతుంశక్తాదైత్యదానవాః | ౧౩ || యోనంతఃపత్యతేసిద్ధేదేవదేవషిషాపూజ

సప్తభూమికవిస్తారప్రాసాదవదధోభవః | సప్తపాతాళపంజీస్తువర్ణ్యతేనంతమస్తకే || శ్రీధరీయోయం శ్లోకః | ౧ || దశసాహస్రమితి | దశసాహస్రమితిప్రత్యేకంసహస్రయోజనోచ్ఛితాభూమికాతతోనవసహస్రౌచ్ఛితమైకకంపాతాళం - భూమివివరమిత్యథః || శ్లో || సహస్రయోజనాన్యేషాందళాన్యంతరభూమయః | ప్రత్యేకశోతరాణ్యేషాంసహస్రాణీనవాధ్వనామితివరహస్యౌక్తైః - మహాభ్యంనుహతలం | ౨ | ౩ | ౪ | స్వలోకాదిభిః | పాతాళైభ్యోదివమాగతస్థాస్యగఃసదాండవానాంమధ్యేప్రాహ | ౫ | ఆహ్లాదకారిణశ్చతి | శుభ్రాశ్చుద్ధామణయోనాగైరాభ్రీయమాణాసుభూషాసు - యత్రపాతాళే - తత్పాతాళం - కేనసమం - నశేనాపిసమం - నిరుపమమిత్యథః | ౬ | దైత్యదానవకన్యాభిరితి | విముక్తస్యవీతరాగస్యాపి | ౭ | ౮ | ౯ | వనానీతి | పుంస్కీకిలానామభిలాపాఃపూజతానిచ | ౧౦ | భూషణానీతి | తూర్యాణీన్యత్రగీతవాద్యాని | ౧౧ | ఏతానీతి | ఉదాత్తేభావైశ్చైపుడ్యైః భోగ్యాని - పాతాళానామంతరంమధ్యంగోదరోవిషయోయోషాంతైః | ౧౨ || ౧౩ || యథతి | స్వస్తికంఘణస్థరేఖాచి

మః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ కల్పాంతశ్చితి॥ సంకషణాత్సకఃసంకషణాధిష్ఠితః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తస్యైతి॥ వీర్యముత్సాహః - ప్రభావశక్తిః - స్వరూపంతత్త్వం - రూపమాకారః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ యస్యైతి॥ గాభితంశస్త్రశోభితం - లంభితంహరితందనమితిపాతెలంభితంసమాలంభనీకృతం అంగరాగీకృతమిత్యధః - దిక్తోదవాసతాంశిశాంతోదవాసతాంతాధివాసనచూణత్వం - దిక్షూదవాసతామితిపాతెజలాధివాసనచూణత్వమితి॥ ౨౫॥ యమితి॥ నిమిత్తైగ్రహణారోత్పాతశకునాదౌశుభాశుభసూచకేపరీతం - నిమిత్తపరీతమితిచపాఠః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానై - విష్ణువిత్తీయ - ద్వితీయాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥ ౨౮॥

తః॥ యస్సహస్రశిరావ్యక్తస్వస్తికామలభూషణః॥ ౧౪॥ ఘణామణిసహస్రైరణయస్సవిద్యోతయన్దశః॥ సర్వాకరోతినిర్వీర్యాహితాయజగతోసురాన్॥ ౧౫॥ మదాఘూణితనైత్రోసాయస్సజైవైకకుండలః॥ కిరీటస్రగ్ధరోభాతిసాగ్నిశ్చైవత ఇవాచలః॥ ౧౬॥ నీలశాసామదోద్రిక్తశ్చైవతహారోపశోభితః॥ సాభ్రగంగాప్రపాతోసాక్షైలాసాద్రిరివోన్నతః॥ ౧౭॥ లాంగలాసక్తపస్తాగ్రోవిభ్రన్తుశలముత్రమమ్॥ ఉపాస్యతేస్వయంకాంత్యామోవారుణ్యాచమూర్తయా॥ ౧౮॥ కల్పంతేయస్యవక్త్రేభ్యోవిషానలశిఖోజ్జ్వలః॥ సంకషణాత్సకోరుద్రోసిమ్మహ్యత్తిజగత్ప్రయమ్॥ ౧౯॥ సభిభ్రచ్చైఖరీభూతమశేషంక్షీతిమండలమ్॥ ఆస్తైపాతాశమూలస్థశ్చైవోశేషసురాచితః॥ ౨౦॥ తస్యవీర్యంప్రభావశ్చస్వరూపరూపమేవచ॥ నహివణయితంశక్యంక్షాతుంవాత్రిదశైతపి॥ ౨౧॥ యస్యైషానకలావృక్షీప్రణామణిశిఖారుణా॥ ఆస్తైకుసుమమాలేవకస్తద్వీర్యంవదిష్యతి॥ ౨౨॥ యదావిజృంభతేనంతోమదాఘూణితలోచనః॥ తదాచలతిభూరేషాసాద్రితోయానకాననా॥ ౨౩॥ గంధర్వాపురసస్పిథాఃకిన్నరోరగచారణాః॥ నాంతంగుణానాంగచ్ఛంతితేనానంతోయమవ్యయః॥ ౨౪॥ యస్యనాగవధూహస్తైరేషితంహరితందనమ్॥ ముహుశ్చాస్సానిలాపాస్తంయాతిదిక్షూదవాసతామ్॥ ౨౫॥ యమూరాధ్యపురాణపింగోజ్యోతీంషితత్వతః॥ జ్ఞాతవానకలంజైవనిమిత్తఫలితంఫలమ్॥ ౨౬॥ తెనైయంనాగవర్యణశిరసావిధృతామహీ॥ విభృతమాటాంలోకానాంసదేవాసురమానుషమ్॥ ౨౭॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥ ౨౮॥

హ్నవిశేషఃవ్యక్తంస్వస్తికమేవామలంభూషణంయస్సనః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ లాంగలాసక్తైతి॥ కాంత్యాశ్రీయా - వారుణ్యామదిరాధిష్ఠాతృదేవతయా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ సశ్చితి॥ శేఖరీభూతంమకుటశక్తినితం॥ ౨౦॥ తస్యైతి॥ వీర్యంబలంప్రభావఃప్రతాపః - స్వరూపంతత్త్వం - రూపమాకారః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ యస్యైతి॥ లెపితంశచితం అనులిప్తం - యస్యశ్వాసానిలైరపాస్తంక్షీప్తం - ధిక్షుండదవాసతాయాతి - ఉదకంవాసంతీత్యుదవాసఃపిలాదిః - తత్తాంతత్కరణచూణతాంత్యాతీత్యధః - దిక్షుధివాసతామితిపాతె అధివాసనచూణత్వం - దిక్తోదవాసతామితిపాతె దిక్షుతోదవాసతాంత్యాతీహరిద్రాదిరజస్థానీయంభవతీత్యధః - దిక్పటవాసతామితివాపాఠః॥ ౨౫॥ యమితి॥ జ్యోతీంషిగ్రహనక్షత్రాదీని - నిమిత్తై ఉత్పాతశకునాదౌఫలితం శుభాశుభలక్షణంఫలంచజ్ఞాతవాన్॥ ౨౬॥ తెనైతి॥ సదేవాసురమానుషంసురాసురమనుష్యైస్సప్తహితాంభోకానాంపాతాభాదీనాంమాలాంశ్రేణేం తెననాగవర్యణశిరసావిధృతాపరీయంమేదినీవిభృతా - లోకానామాధారభూతాయాభూమేరపిసఆధారభృత్యధః॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీభరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥ ౨౮॥

ఉక్తాపుణ్యభోగభూమిః - అథపాపభోగభూమిరుచ్యతే || తతశ్చేతి || సలిలస్యతమోగతోదకస్యభః || ౧ || రా
 రవభితి || రారవస్సుకరోరోధస్తాలోవిశసనస్తథా || మహాజ్వాలస్తప్తకుంభోలవనోధిలహితః || ౨ ||
 రుధిరాంభోవైతరణిః కృమిశః కృమిభోజనః | అనివత్రవనంకృష్టోలాభాత్తద్దారుణః || ౩ || తథాపూ
 యవహః పాపోవహ్నిజ్వాలోహ్యధశ్శిరాః | నందంశః కృష్ణసూత్రశ్చతమశ్చవీచిరేవచ || ౪ || శ్వభో
 జనశ్చాప్రతిష్ఠోహ్యవీచిశ్చతథాపరః | ఇత్యేవమాదయాశ్చాన్యేనరకాభ్యుదారుణః || ౫ || యమస్యపి
 ణయోధేయరాశ్చస్త్రాగ్నిభయదాయినః | పతంతియేషుపురహః పాపకమరతాస్తుయే || ౬ || కూటసా
 తీతథానమ్యకృష్ణపాతేనయోవదేత్ | యశ్చాన్యదన్యతంవక్తినరోయాతిరారవమ్ || ౭ || భూ
 హాపురహంతాచగౌన్ముశ్చమునిసత్తమ | యాంతితేనరకంరోధంయశ్చోచ్చాన్వసనిరోధకః || ౮ || సురా
 పోబ్రహ్మహాహతాసువణస్యచసూకరమ్ | ప్రయాంతినరకంయశ్చతైస్సంసగముపైతివై || ౯ ||

శ్రీవరాశరః || తతశ్చనరకావిప్రభువోధస్సలిలస్యచ | పాపినోయేషుపచ్యంతేతాశ్శృణుష్వ మహాము
 నే || ౧ || రారవస్సుకరోరోధస్తాలోవిశసనస్తథా | మహాజ్వాలస్తప్తకుంభోలవనోధిలహితః || ౨ ||
 రుధిరాంభోవైతరణిః కృమిశః కృమిభోజనః | అనివత్రవనంకృష్టోలాభాత్తద్దారుణః || ౩ || తథాపూ
 యవహః పాపోవహ్నిజ్వాలోహ్యధశ్శిరాః | నందంశః కృష్ణసూత్రశ్చతమశ్చవీచిరేవచ || ౪ || శ్వభో
 జనశ్చాప్రతిష్ఠోహ్యవీచిశ్చతథాపరః | ఇత్యేవమాదయాశ్చాన్యేనరకాభ్యుదారుణః || ౫ || యమస్యపి
 ణయోధేయరాశ్చస్త్రాగ్నిభయదాయినః | పతంతియేషుపురహః పాపకమరతాస్తుయే || ౬ || కూటసా
 తీతథానమ్యకృష్ణపాతేనయోవదేత్ | యశ్చాన్యదన్యతంవక్తినరోయాతిరారవమ్ || ౭ || భూ
 హాపురహంతాచగౌన్ముశ్చమునిసత్తమ | యాంతితేనరకంరోధంయశ్చోచ్చాన్వసనిరోధకః || ౮ || సురా
 పోబ్రహ్మహాహతాసువణస్యచసూకరమ్ | ప్రయాంతినరకంయశ్చతైస్సంసగముపైతివై || ౯ ||

భారతేకృతపుణ్యానా ముక్తాభోగప్రదాభవః | తత్రైవకృతపాపానాం యాతనాభూరభోవ్యతే || శ్రీధరీ
 యోయంశ్లోకః || తతశ్చేతి || సలిలస్యచేతితమోగతోదకస్యచాభః - బ్రహ్మాండగభోదకాదూర్ధ్వమేవ - దిశివత్
 బస్యమధస్తాన్ముమెరుపరిష్టాచ్చాండజబాశయస్యేతిశుకోక్తే || ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || కూటసాతీతి || జానన్నవ్యన్య
 థావదకకూటసాతీ - యశ్చేధమాధిక్యతస్మాత్ అన్యాయంవదేత్ - యశ్చాన్యదన్యతంవక్తే || ౭ || భూ
 హాతి || భూబహోగభోహంతా - పురహంతాపురవిఘ్నంకరః || ౮ || సురాపభితి || తైస్సంసగమితి || శ్లో || సంవత్సరే
 బసంసగం వతితేనమాచరక | యాజనాధ్యవనాద్యోనాత్సద్యఃపతతితత్సమభితిస్త్రైతిప్రసిద్ధంసంసగం || ౯ ||

రాజస్యేతి॥ రాజస్యవైశ్యాయాగస్తే - సవనగతాహిత్యువై శ్యావిత్యాదిస్సృతేః - రాజభటానయ్యధర్షణా॥ ౧౦॥
సాధ్యేవిక్రయకృతి॥ సాధ్యేభార్యా - బంధపాలకారాగృహాధికారి - కెనరీఅశ్వః॥ శ్లో॥ తప్తలోహాద్విశ్వవశీక్రథా
బంధనరహితా॥ భార్యావిక్రయకర్తావయశ్శభక్తంపరిశ్యజేదితివాయుః - బ్రహ్మహాముచ్యతేయసనతేనహయః
క్రయాతిస్సృతేః - భక్తంశరణాగతం॥ ౧౧॥ స్నుమామితి॥ అపమంతాఅలీకనిభాంధకర్తా - ఆక్రోషాగుహాణా
విప్రాణానిచాధిక్షేప్తా - శప్తావా॥ ౧౨॥ వేదేతి॥ వేదదూషయితానింకోవిన్యతావ - అగమ్యామాతులాన్యంత్య
జాత్యాద్యాః॥ ౧౩॥ చోర్యతి॥ సదాచారాదినిర్ధనహయధనుమర్యాదాః॥ ౧౪॥ దేవద్విజేతి॥ దురిష్టంవికల్పయా
గః - అభిచారోవా॥ ౧౫॥ పితృదేనాతీర్ణితి॥ పిత్రాదీవజజయిత్యాదావశనంపర్యశనం॥ ౧౬॥ కరోహేతి॥ కణే
నశరవిశేషాః॥ ౧౭॥ అనప్రతిగృహీతే॥ అనత్యైష్ట్యానమేపాది - అనతఃప్లేచ్ఛాధికాద్వా - అయాజ్యాఃసూ
ద్రాద్యాఃపతితవ్రాత్యావా॥ శ్లో॥ అపిచిత్రైవయశ్శాస్త్రం దైవక్షత్వంవ్రవశ్యతే॥ సపంజీమావకఃపాసోజ్ఞ
యోనత్యశ్రమావకః॥ నత్యశ్రజీవీవా॥ ౧౮॥ వేగీతి॥ వేగీసాహసికః - సృష్ట్యాన్నభుక్ - ఏకఏవస్వాదుభుక్॥ ౧౯॥ లా
క్షేతి॥ లాక్ష్యాశు - రసాఃక్షీర మధ్వాద్యాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ రంగసూజీవీతి॥ రంగోవశీసేనటమల్లాదివృత్తిః - కైవత్కో
ధీవరవృత్తిః - జీవతిభతఃరిజారజఃకుండః - తదన్నభోజీకుండాశీ - అశ్రితమృద్ధ్యాంధభోజీవాగరదావివదః - సూచీరా
జగామిప్రేశునః॥ శ్లో॥ మహిషీశుచ్యతేభార్యాభగనోపాజితంధనం॥ ఉపజీవతియస్తస్యాస్తవైమాహిషికస్తస్మి
త్యతి॥ బులాయాజీమౌవా - లోభాదినాఅపర్వసుపర్వక్రియాకర్తాపర్వకారి - పర్వస్తవైలస్త్రీమాంసాదిభోగతా

రాజస్యవైశ్యహంతాయస్తథైవగురుతల్పగః | తప్తకుంభేన్వసాగమీహంతిరాజభటాశ్చయః || ౧౦ ||
 సాక్షీవిక్రియశ్చగృహంపాలఃకేసరివిక్రియా | తప్తలోహేపతంత్యైత్యైశ్చభక్తంపరిత్యజేత్ || ౧౧ ||
 స్తుపాంసుతాంవాపిగత్వామహాజ్వాలైనిపాత్యతే | అవసుంతాగుహాణాంయోయశ్చక్రప్రస్థానరాధ
 మః || ౧౨ || వేదదూషయితాయశ్చవేదవిక్రయకశ్చయః | అగమ్యగామీయశ్చస్యాత్రైయాంతిలవణం
 ద్విజ || ౧౩ || చోరోవిలోహేపతతిమర్యాదాదూషకస్తథా || ౧౪ || దేవద్విజపేతృద్వైష్టారత్నదూషయ
 తావయః | సయాతికృమిభయైవైకృమిశేవమరిష్టకృత్ || ౧౫ || పితృదేవాతీంస్ప్రయక్తావర్యశ్చాపి
 నరాధమః | లాలాభయైసయాశ్చుగైశ్చరకతావదేధకే || ౧౬ || కరోతికణినోయశ్చయశ్చఖడ్గా
 దికంసరః | ప్రయాతస్త్రావిశసనెవరకేభృశదాసుణే || ౧౭ || అసస్పృత్రిగృహీతాతునరకేయాత్యధోము
 కై | అయాజ్యయాజశ్చైవతథానక్షత్రసూదకః || ౧౮ || వేగీపూయవహేచైకోగూతిమృష్టాన్మ
 భుజ్జరః || ౧౯ || లాట్రామాంసరసానాంబతిలానాంబవణస్యచ | విక్రేతాబ్రాహ్మణోయాతితమేవ
 నరకంద్విజ || ౨౦ || మాజాఽరకుక్కుటధాశ్వవరాహావిహంగమాః | లాలయన్నరకయాతితమేవ
 ద్విజస్తత్తమః || ౨౧ || (అపూపవిక్రయ్యాచైవతథాపునకవిక్రయా) | రంగౌపజీవీకేవతఃపండాగీగ

రాజస్యేతి॥ రాజభటాః రాజాంభటాః సూతాః॥ ౧౦॥ సాధ్యేతి॥ సాధ్యభార్యతస్యః విక్రయకృత్ విక్రయ
కతాః - బంధపాలుః కారాగృహ రక్షకః - కెనవిక్రయీ అశ్వవిక్రేతా - భక్తందాసం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥
దేవస్వజేతి॥ దురిష్టకృత్ అభిచారకతాః॥ ౧౫॥ పిష్టదేవాతిథీనితి॥ పర్యవృత్తిపరిత్యజ్యాదౌభుంజే॥ ౧౬॥ కరో
తీతి॥ కరోనోబానివిశేషాః॥ ౧౭॥ అపత్రప్రతిగృహీతేతి॥ నక్షత్రసూచకః నక్షత్రజీవీ॥ ౧౮॥ వేతి॥ పుత్రాదీ
వంశయిత్యాదిక ఏవ మృష్టాన్నభుక్ - వేతిసాహసకారి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ మాజాః కేతి॥ తమేవపూయవహమేవ॥ ౨౧॥
గంగోపజీవీతి॥ గంగోపజీవీ నలుమల్లాదివృత్తిః - కైవల్యోధీవరవృత్తిః - చత్యజీవతిజారాజ్ఞాతః కుండః తదన్నభోజీ
కుండాశీ - సూపీవీశనః - మాహిష కౌమహిషోపజీవీ - యద్వా - శ్లో॥ మహిషీత్యుచ్యతేభార్యభాగేనోపాజితం
భనం॥ ఉపజీవతితి॥ సన్యాసైత్యమహిషికస్త్యైత్యత ఇతిస్త్యైతిప్రకరః - పర్యవృత్తిధనాదిలోభేన అపర్యవృత్తమా

11

తీవా ౨౨ అగారదాహితీ శాకునిః పత్యుజ్జీవః - నిమిత్తశకునాజీవోవా ౨౩ ౨౪ ధనేతి మర్యాదాభేదినః
గ్రామాదీనీమోల్లంఘినః - కుహకంశాత్యం - ఇంద్రజాలాదివా ౨౫ అసిపత్రవనమితి బేరభ్రకః మేషాజీవీ ౨౬
యాంతీతి అపాకోదాహ్యమృత్విందేష్టకాదిగభాఇంధనవయః ౨౭ ౨౮ దివేతి స్కందంతిశుక్ల సువకిరం
తి చశబ్దాత్పుత్రై రధ్యాపితాశ్చ పాత్యంతే - క్రమేణేతి శేషః - పాతకినస్తత్తదుక్తం నరకం పూర్వం భక్త్యా త్రచ్చే
షేణ సర్వనరకావర్యా యేణ భుంజత ఇత్యర్థః ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ నారకిణాం సుఖినోదేవాదృష్ట్యా క్షోభిక
స్సృజిత్యాహ ॥ అధర్మిరోభిరితి దేవాశ్చైతి ౩౩ నారకావశ్యతాం దేవానాం పుష్పాక్షు యోపాపాన్నరకేవ
తిష్ఠామ ఇతి నిత్యం సాశంకత్యా త్వగ్గౌణాన్తి సుఖం స్యాత్ - స్వగౌపిపాతభీత స్సేవీపావత్యుతి - ఏవం పాపిణోనై
భూతనానావిధనరకాస్తచ్చేషేణ తామసాదిగుణ సంకరజారతమ్యేన నవధాభిన్నా నిస్థావరాదజన్మానియావన్తోమతి
క్రమేణారోహంతీత్యాహ - స్థావరా ఇత్యాదిశ్లోకద్వయేన ॥ స్థావరా ఇతి ॥ అజ్ఞానాయావాంసి - ధామికాః సుసుష్మే

రదస్తథా సూచిమాహిషికశ్చైవ పర్వ కాశీవయోద్విజ ౨౨ అగారదాహిమిత్రస్సుశ్శాకుని
గ్రామయాజకః ॥ రుధిరాపేపతంత్యై తేసోమవిక్రయిణశ్చయే ౨౩ సుసుహా గ్రామహంతావ
యాతివైతరణింసరః ౨౪ ధనయావనమత్రాశ్చ మర్యాదాభేదినోహియే ॥ తేకృష్ణంయాంత్యశౌచా
శ్చకుహకాజీవినశ్చయే ౨౫ అసిపత్రవనంయాతివనచ్ఛేదీవృధైవయః ॥ బేరభ్రకోమృగవ్యాధావ
హ్నిజ్వాతేవతంతివై ౨౬ యాంత్యైతేద్విజత త్రైవయశ్చపాకేషువహ్నినః ౨౭ వ్రతేషులో
శకోయశ్చస్వాశ్రమాశ్చ మృతశ్చయః ॥ సందంశేయాతనామధ్యపతతస్తాపుభావపి ౨౮ దివా
స్వప్నిషుస్కందంతియేనరాబ్రహ్మచారిణః ॥ పుత్రై రధ్యాపితాయేవ తేవతంత్యశ్శోచన ౨౯ ఏ
తేచాన్యేచనరకాశ్చతశోధనహస్తశః ॥ యేషుదుష్కృతకర్మాణః పవ్యంతేయాతనాకతాః ౩౦ త
త్తైవపాపాన్యేతానితథాన్యానిహస్తశః ॥ భుజ్యంతేయానిపురుషైరనరకాంతరగోచరైః ౩౧ వ
ణాశ్రమవిరుద్ధంవకర్మకర్వంతియేనరాః ॥ కర్మణామనసావాచానిరయేషువతంతివై ౩౨ అధర్మి
రోభిదృశ్యంతేనారకైర్దివిదేవతాః ॥ దేవాశ్చాధోముఖాసర్వా నధఃపశ్యంతినారకా ౩౩ ॥
స్థావరాశ్చ మయోహ్య జ్ఞాపక్షిణః పశవోనరాః ॥ ధామికా స్త్రిదశాస్తద్వన్తోక్షిణశ్చయథాక్ర

వాప్యదిక్రియాప్రపతకః - పర్వగామినిపాతే పర్వసుప్త్రీగామీ ౨౨ అగారదాహితీ శాకునిః పక్షిజీవీ - శు
భాశుభనిమిత్తశకునోపజీవీవా - గ్రామయాజకః గ్రామాధికాయస్తా అగారదాహితీవపాతః ౨౩ ౨౪ ధనే
తి మర్యాదాభేదినః - తే త్రాదీనీమాతిక్రమకారిణః - కుహకంపరవంజనం - ఇంద్రజాలాదికంవా - ఆజీప్రావృ
త్తియోహంతే ౨౫ అసిపత్రవనమితి ॥ యజ్ఞాధానంమితృత్రాదికార్యంవినావృధైవనచేదీ అసిపత్రవనమేతి
బేరభ్రకోమేషోపజీవీ - మృగవ్యాధాశ్చ ౨౬ యాంతీతి ॥ మృగవ్యాధాశ్చ అపాకేషు వహ్నిదత్త వహ్నిజ్వాతే
వతంతి అపాకదాహామృద్ధాందేష్టకాదా - ఏతేపూర్వోక్తావత్యమాణాః పాపినస్తత్తత్సాధారణనరకభోగా
సంతరం వహ్నిజ్వాతలనరకం యాంతీత్యర్థః - శివధర్మోత్తరాదిషు పాపాధిక్యాత్పాపినాం క్రమేణానెకనరకపా
తోక్తైః ౨౭ ౨౮ దివేతి స్కందంతిరేవోపకిరంతి ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ వణాశ్రమేతి ॥ వణాశ్రమవిరుద్ధం
స్మృతగీతాదివ్యసనరూపంకర్మ - నిరయేషు తత్తన్నరకేషు ౩౩ నరకస్థానాం దుఃఖాతిశయందశకాయుషం స్వగౌణ
దేవదశకం దేవానాం దైరాగ్యాధానారకదశకంసంపాహ ॥ అధర్మిరోభిరితి ౩౩ పాపిణానరకభోగాసంతరం
స్థావరాశ్చ సూత్రరోత్తరముత్కృష్టాసునానావిధయోనిషు - జన్మక్రమమహా ॥ స్థావరా ఇతి ॥ అజ్ఞామత్స్యదయః

షష్ఠాశీవీ - మోక్షిణోబ్రహ్మణాకస్థాః || ౩౪ || సహస్రేతి || సహస్రభాగప్రథమాః - ప్రాథమ్యము త్రోత్రతా
 పేక్షయాసహస్రతమభాగభూతాస్తహస్రభాగాః - తపవప్రథమాః ఉత్తరోక్షరాపేక్షయా - ద్వితీయత్వము త్రో
 త్వం - పూర్వేపూర్వేసత్వ ఏతెష్టావరాద్యాస్తహస్రతమభాగాస్తంతః ఉత్తరోత్తరంద్వితీయానుక్రమాన్యుక్తః
 స్థావరాదిపూర్వపూర్వజాతీయాద్వితీయము త్రోత్రరంజన్వాతిక్రామంతి - ఏతదుక్తంభవతి - పూర్వపూర్వజ
 న్నసుస్థితేషుజంతుముకతిదిదేవ ఉత్తరోత్తరంజన్వవిందంతీతి - తథాహవాయుః || శ్లో || యస్సహస్రతమోభాగఃస్థావ
 రాణాంభవేతిహ | పాథివాః కృమయస్తావత్సంస్వేదాత్సంభవంతీతి || సంస్వేదజానాంభాగేన సాహస్రేణేహ
 సంమితాః | ఓదకాజంతవత్సప్తకృమ్య - యస్సహస్రతమోభాగోభవేత్సద్విషదామిహ | ధామికాస్తేభువిజ్ఞే
 యాఃపునభాగేనధామికాః || సాహస్రేణైవభాగేనధామికాభ్యో దివంగతాః | యస్సహస్రతమోభాగోధాన్వి
 కాణాంభవేద్దివి || సమ్మితాస్తహస్రేన మోక్షిణస్తావదేవహి | ఏవంసుదుర్భాశ్యాంతాధామికాన్స్వగ్ధావాసిన
 ఇతి || అయంచక్రముఃప్రాయికః || శ్లో || తిర్యగ్యోనికతఃకశ్చిన్దుచ్యతేనారకీవరః | అనుగ్రహప్రకారస్యక్రమోయమ
 వివక్షితఇతివాయూక్తేః || శ్లో || పుష్క్రమేణాపిమానువ్యంప్రాప్యతేపుణ్యగౌరవాత్ | విదిత్రాగతయఃపుంసాం
 కర్మణాంగురులాఘవైరిత్యాదిత్యపురాణోక్తేషు | ఇదంచస్థావరాదిశ్లోకద్వయం మోక్షశౌలభ్యప్రతిపాదనప
 రం - సతుజీవేయత్తాక్రమశరం - స్వగ్ధానరకాదిస్థానాంజీవానామానంత్యత్ - యావన్నుక్తేసమాశ్రయాఇతి - ము
 క్తాస్తుద్వితీయానుక్రమానభవంతీత్యర్థః || ౩౫ || కృతాదికాలతద్ధర్మాధిక్యేవిస్వగ్ధావన్నారకీణోప్యనంతాఇత్యా
 హ || యావంతఇతి || ౩౬ || పాపానామదుష్టేయస్యయద్యథాప్రాయశ్చిత్తంశ్రుతావుక్తం - తస్యతత్తథాన్యుత్త్య

మమ్ || ౩౪ || సహస్రభాగప్రథమాఃద్వితీయానుక్రమాస్తథా | సర్వేహ్యేతేమహాభాగయావన్నుక్తి
 సమాశ్రయాః || ౩౫ || యావంతోజంతవస్వగ్ధావంతోనరకాకసః | పాపకృత్యాతినరకంప్రాయ
 శ్చిత్తపరాజ్ఞుభిః || ౩౬ || పాపానామదుష్టపాణిప్రాయశ్చిత్తానియద్యథా | తథాతదేవ సంస్మృ

ఏతేష్యేవపుణ్యవిశేషేణ కేచిన్తోక్షిణేషు ముముక్షువోయథాక్రమంభవంతీతిశేషః || ౩౪ || తేహంచపూర్వపూర్వ
 బాహుళ్యము త్రోత్రరంబుత్వంచాహ || సహస్రేతి || ద్వితీయానుక్రమాద్వితీయానుక్రమః ఉద్దేశోయేహంద్వీ
 తీయస్థానేనుక్రాంతాయో కృమయః తేసహస్రభాగప్రథమాః సహస్రాణాంభాగాః ప్రథమాః ప్రథమం నిదిష్టాః
 యేహంతే - కృమిభ్యఃసహస్రగుణమధికాః స్థావరానతుసహస్రతమభాగాః కృమయ ఇత్యర్థః - ద్వితీయానుక్ర
 మాదితి వంతమ్యంతపాలేద్వితీయస్థానేనుక్రాంతాత్కృమివగాతృహస్రగుణాస్థావరాఇత్యేవాథః - తథాస
 ర్వేహ్యేత ఇతియథాస్థావరస్థానాంతన్నిదేష్టవ్యాస్తహస్రగుణమధికాః - ఏవంపత్యేదివ్వపిద్రవ్యవ్యం - మోక్షం
 సమ్యగాశ్రయంత ఇతిమోక్షసమాశ్రయముముక్షువోజ్ఞాననిష్ఠాః - తత్సర్వంశమేవం పూర్వపూర్వాదుత్తరోత్తర
 న్యాయత్వేనజన్మక్రమః - తతఃపరంముక్తిః - ఎతచ్చసంసారేభూతజీవబాహుళ్యకథనంమోక్షస్యదుర్భభతానూ
 చనాథం అయంచనవధానిదిష్టోజన్మక్రమఃప్రాయిక ఏవ - తదుక్తమాదిత్యపురాణే || శ్లో || పుష్క్రమేణాపి
 మానువ్యంప్రాప్యతేపుణ్యగౌరవాత్ | విదిత్రాగతయఃపుంసాం కర్మణాంగురులాఘవైరితి || ౩౫ || తదేవం నార
 కాస్సర్వేతద్భోగానంతరంస్థావరాదిక్రమేణ పాపక్షయాత్పుణ్యవశోచ్చకదాచిత్రిదశాభవంతీత్యుక్తం - ఇదా
 నీంత్రిదశా అపిసర్వేపుణ్యక్షయాత్ పశవశ్చకదాచిన్నారకాభవంతీతివైరాగ్యార్థమాహ || యావంతఇతి || నర
 కాకసోభవంతీతిశేషః - ఇదానీంపాపిహాసీనరకపరహారోపాయమాహ - పాపకృతితి - ప్రాయశ్చిత్తంయోనకరో
 తి - సపినరకంయాతి - సతుకృతప్రాయశ్చిత్తః || ౩౬ || తచ్చప్రాయశ్చిత్తంకర్మభక్తిజ్ఞానరూపేణత్రివిధం - త
 త్రపాపతారతమ్యేనకర్మాత్మకంప్రాయశ్చిత్తమాహ || పాపానామితి || యత్పాపం మహదల్పంచాయథాజ్ఞా
 త్పాపాపాపమజ్ఞాత్వావాపాపంకృత్తం - తథాతదేవతదనురూపానిప్రాయశ్చిత్తానివేదాథాంసంస్మృత్యుత్తరే

ప్రాయశ్చిత్తాన్యతానీశ్యాహ॥ పాపానామితి ॥ ౩౭ ॥ పాపభితి॥ గురుణీ ప్రాయశ్చిత్తానిసాక్షాత్కర్తుః॥ ప్రా
ణాంతికాదీని - గురుణీపాపే - వతిపూర్వకమత్యంతమావృతై - స్వల్పనిరహస్యప్రాయశ్చిత్తాదీని - అప్యేనకృదజ్ఞా
నకృతాప్రకాశానుమతిమాత్రాదికై - తత్రహ్యజ్ఞానకృతేప్రహ్లాహత్యాదిమహాపాతకేద్వాదశవాషికం - జ్ఞాన
కృతకర్మగుణం - ఆవృతైతద్విగుణం - ఆత్యంతావృతైతద్విగుణమితి - సాక్షాత్కర్తుః - అనుగ్రహకన్యై
తత్సాదోనం - ప్రయోజకస్యాధం - అనుమంతుఃసాధకపాదః - ప్రోత్సాహకాదీనాంవతతోపరమిత్యాదిక్రమః - త
త్రచమహాపాతకానామజ్ఞానకృతానాంద్వాదశవాషికంకర్తుఃశోధకంసంవ్యవహార్యత్వకరంచ - సుత్యాకృతా
నాంతుత్తృప్త్యుక్తం ప్రాణాంతికంవ్యవహార్యత్వ కరంసరకహరంచ - ద్వాదశవాషికంతుద్విగుణమపికామకృతా
నాంపాతకానాంకర్తుఃవ్యవహార్యత్వకరం - సతుసరకహరం - ఎవమాదిపాపస్యప్రాయశ్చిత్తస్యచగురులఘుశ్వా
దితారతన్యవిదస్తద్విదః ॥ ౩౮ ॥ అథమన్యాదిభిన్తానాంప్రాయశ్చిత్తానాంతత్తత్సాధమాత్రనివర్తకత్వాత్ -
యస్సకృత్యాపంకుర్యాత్ - కుర్యాదేనస్తతోపరమితిశ్రున్యతాయాఃపునస్తత్వాపప్రవృత్తేరివారకత్వాత్ - తా
న్యపెత్స్య - సర్వేషామంహసాంమహీయసామల్పీయసాంచదేశకాలాద్యవిశేషణాత్యంతోద్దేశకత్వాదత ఏవపు
నఃపాపనవృత్తినివారకత్వాత్ మోక్షాదిఫలప్రసత్వాత్ - తేభ్యోశేషేభ్యోవిభితేభ్యః పరం ప్రకృష్టం ప్రాయ
శ్చిత్తవిశేషంసర్వోపనిషచ్ఛ్రుతిస్తత్ప్రరాణసంమతమాహ ॥ ప్రాయశ్చిత్తానీతి॥ తపఃఉపవాసాది - కర్మయజ్ఞ
దానాదిఅనుష్ఠరణం - అనునిహీనాథే - స్వస్యశేషత్యానసంధానపూర్వకంస్తరణం - యథోక్తం॥ శ్లో॥ అన్యదా
స్యంహశాస్సన్వయంస్వరూపంచ సదాన్తరేతి - పరం ॥ శ్లో॥ యేత్రజ్ఞస్యేశ్వరజ్ఞానాద్విశుద్ధిఃపరమామతా - తద్యథే
షీకాకులమగ్నైః ప్రోతంప్రదూయతేత్యాదః - ఇదమనుష్ఠరణకీర్తనస్యాపున్యపలక్షణం - అనంతరం - కర్మజసోవా
సుజివెతితానస్యప్రశంసనాత్ ॥ ౩౯ ॥ నమభగవతఃస్తరణకీర్తనయోః॥ శ్లో॥ పాపక్షయశ్చభవతిస్తరతాంతమ
హనిశమిత్యాదిమవవసేన్యావృత్తయోఃపాపక్షయహేతుత్వంగవ్యతే - అవశేనాపియన్మామ్ని - సకృత్స్పృ
తోపీత్యాదిమస్తరణకీర్తనయోఃసకృత్ప్రయోగైవ - తత్రకథమవిరోధిత్యాశంక్యాహ॥ కృతేపాపభితి॥ ఎకం
పకృత్కృతం - కృతానాంసర్వాంహసాం - సకృత్కృతంస్తరణాది - కరిష్యమాణానాం తావదావర్తమానం పూ
ర్వాంహసాం సంస్కారనాశద్వా రేణపునరుత్పత్తిప్రణిబధితయా ప్రాయశ్చిత్తమిత్యవిరోధః - నచాత్రాననుత
ప్తానామావృత్తిరనుతప్తానాంతుసకృదిత్యవిరోధోవక్తవ్యః - అనుతప్తస్యేవసర్వత్రప్రాయశ్చిత్తాధికారాత్ - న
చేదంస్తరణమనుతాపాదిసహకారత్వాపస్యనివర్తకం - కింతువస్తుసామధ్యాయే - తిమిరస్యవతరణిః - తస్మాదత్రా
నుతాపస్యాపాదతః - నాధికారివిశేషణతా ॥ ౪౦ ॥ కించాత్రకాలాద్యపేనాపేక్ష్యమిత్యాహ॥ ప్రాతరీతి॥ సద్యభితి

త్యప్రోక్తానిపరమర్షిభిః॥ ౩౭ ॥ పాపేగురుణీగురుణీస్వల్పన్యల్పేవతద్విదః॥ ప్రాయశ్చిత్తానిమై
త్రేయజసాస్సన్వయంభువాదయః॥ ౩౮॥ ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాంతపకర్తాత్కానివై॥ యానితే
షామశేషాణాంకృష్టానుష్ఠరణంపరమ్॥ ౩౯॥ కృతేపాపేనతాపోవైయస్యపుంసఃప్రజాయతే॥ ప్రా
యశ్చిత్తంతతస్యైకంహరిసంస్తరణంపరమ్॥ ౪౦॥ ప్రాతరీతితథాసంధ్యామధ్యాహ్నాదిమసంస్త

క్తాని॥ ౩౭॥ అనురూపత్వమాహ॥ పాపభితి॥ ౩౮॥ కర్మమయైః ప్రాయశ్చిత్తైనిశ్శేషంసర్వపాపక్షయాయాభా
వాత్ దుష్కరత్వాత్ సర్వోత్కృష్టం సుకరంచ శ్రీకృష్ణభక్తీరూపం సర్వప్రాయశ్చిత్తమాహ॥ ప్రాయశ్చిత్తా
నీతి॥ తపాంసికృచ్ఛాదీని కర్మాణిదదానపూజాజపాదీనితదాత్మకానియాని ప్రాయశ్చిత్తాని - తెభ్యస్సర్వేభ్యః
కృష్టస్యానుష్ఠరణం పరం శ్రేష్ఠం॥ ౩౯॥ శ్రేష్ఠత్వమేవాహ॥ కృతభితి॥ పాపేకృతేయస్యపుంసోనుతానఃప్రకర్షే
ణజాయతే - తస్యైవమన్యాద్యుక్తానాంతపోదానాదీనాంమధ్యే ఎకం కించిత్వాపానురూపం ప్రాయశ్చిత్తం - అన
నుతప్తస్య తెవ్యసధికారాత్ - హరిసంస్తరణంతా పరం॥ ౪౦ ॥ అనుతాపమనపేక్ష్యాపినిశ్శేషపాపక్షయహేతు
త్వాత్ - అవశేనాపియన్మామ్నితీర్త ఇతివత్సమాణత్వాత్ - దేశకాలాదికమనపేక్ష్యసద్యః పాపక్షయహేతు

వచనాత్మకృతవేదికమృతే - అతస్సద్వృత్త్యనైవవిరోధాత్ప్రతరాదిషునావృత్తిరితిమంతవ్యం - సరభివచనాత్మాశ్ర
 మాద్యనాదరోక్షేదేశకర్తృశౌచాద్య సమేతాచలత్వైః || శ్లో || చక్రా యథస్యనామానినదాసర్వత్రకీర్తయేత్ |
 నాశౌచంకీర్తనైతస్యేత్యాదివచనాత్ | ౪౧ | సకేవలమిదంపాపస్యైవనాశకంకింతునంసారస్యాపీత్యాహ || విష్ణు
 సంస్తరణాదితి | తస్యముక్తిసాధనభూతభగవత్స్తరణవతః | ౪౨ | నిత్యకర్మాణ్యపిభగవచ్చింతాయుక్తానిముక్తిదా
 నీత్యాహ || వాసుదేవభితి | యథాప్రణయనంనిత్య యాగాంగమపిగోదోహనపాత్రైః నికృతంవశుఫల ప్రదం - తథాని
 త్యమపిజపాదికర్మాభగవచ్చితైనకృతంముక్త్యేభవతీతియ్యుక్తం | ౪౩ | ఎవంముక్తివీజభగవత్సంకీర్తనవతామపి
 దేవేంద్రత్వాదిపదవిష్ణుభిత్వాహ || క్వనాకవృష్టైః | శాశ్వతఫల ప్రదస్యచారికీర్తనస్యస్వగౌరవిపదంసత్వరత్వా
 దననురూపమిత్యర్థః | ౪౪ | యస్మాదేవంసకృతకీర్తనాది - కృతస్యపాపస్యక్షయణం - తస్మాదావృత్తికీర్తనాదిజ
 స్సంస్కారఃపాపహేతుదుస్సంస్కారనాశక ఇత్యాహ || తస్మాదితి | ఇదంసంకీర్తనంశ్రవణస్యాప్యఫలక్షణం - వ
 త్యుత్తిచ - హంతికలుషంశ్రోత్రంసయాతోహరితి - ఎవంశ్రవణాదేష్సకృష్ణుతేన్ద్రియావభూతవద్వల్లప్తఫల
 త్యాభావాచ్చ - ప్రాకృతపాపక్షయార్థంనావృత్తికల్పనాన్యాయా - అనాదిగిరిసుహృదారంభమోహర

౧౩. నారాయణమహాస్వామిసద్వ్యూహపక్షయనరః॥ ౧౦॥ విష్ణుసంస్కరణాత్క్షీణసమస్తక్షేపనం
యః॥ ముక్తిప్రయాతిస్వర్గాప్తిస్తస్యవిఘ్నాదుమాయతే॥ ౧౧॥ వాసుదేవేమనోయస్యజపఃసా
మాచనాదిభు॥ తస్యాంతరాయామైతేయదేవేంద్రత్వాదికంఫలమ్॥ ౧౨॥ కన్వాకపుష్కరమనం
పునరావృత్తిలక్షణమ్॥ కృజహానుదేవేతిముక్తిబీజమస్తత్తమమ్॥ ౧౩॥ తస్మాదపానిశంవిష్ణుసం

శ్వాపి - హరిసంస్కరణం శ్రేష్ఠమిత్యాహ || ప్రా తరితి || ప్రా తవానిశి వాసంధ్యా యాంవా మధ్యాహ్నావాః
ఆదిత్యాద్యేవయోవస్థాది నియమం వారయతి - సర ఇతి ఆశ్రమాదినియమంచ దేశ కాలాది నియమంవినై వ యథా
కథంచన్నారాయణంసంస్కరన్నేవ సద్యస్తత్త్వణంపావక్ష్యమనువాహ్నితి - నతుసంస్కరణంకృత్యా - ఎతమక్తంభవతిః
ద్వాదశశాబ్దాదికంహిదేశ కాలాధికారినియమాద్యపేక్షం యథావదనుష్ఠితం - కాలాంతరేపావక్ష్య హేతుః - ఇదం
తునతథా - అతస్సర్వశ్రేష్ఠమితి - అయంభావః - శాస్త్రగమ్యంహిఫలం యథాశాస్త్రం దేశ కాలాదినియమేన య
థాక్తై వాధికారిణానుష్ఠితాత్పదనాన్నిష్ఠాన్యతే - హరిసంస్కరణఫలంతు వస్తుపామధ్యోక్త భావాన్నదేశ కాలా
దినియమమపేక్షత ఇతి - తథాచవిష్ణుధర్మాదిషు వస్తుశక్తిమేవపురస్త్యుత్త్యోక్తం||శ్లో || చ క్రాయుధస్య నామాని
సదాసర్వత్రక్రితయేత్ | నాశౌచంకిరణంనైతస్య సవిత్రకరోయత ఇతి - హరిహారతిపాపాని క్షుద్ధపితైరపిన్న
తః | అనిచ్ఛయాపిసంస్కర్ష్యోదహత్యైవహిపావక ఇతి - అజ్ఞానాదధవాజ్ఞానాదుత్తమశ్లోకనామయత్ | సంకిరణ
నమఃపుంసోదహేదేధోయథానల ఇత్యాది - సశైవంసతిద్వాదశాబ్దాదెరానధాక్యం శంకసియం - నామాదౌశ్ర
ద్ధాతూన్యానాంతత్రైవప్రపృత్తిసిద్ధిః - స్పష్టంచైతద్భాగవతార్థాదసికాయానుస్థాభిః ప్రపంచితమిత్యవరమ్యతే
తం | కించ హరిసంస్కరణం ద్వాదశశాబ్దాదివత్ నతుపావక్ష్యమాత్రకారణంకింతుముక్తైరపిహేతురిత్యాహ || విష్ణుసం
స్కరణాదితి || క్షీణః సమస్తశ్లేశానాంపావమూలనాం రాగాదీనాంసంచయస్సమాహూయస్యసః - సరోముక్తిమ
వాహ్నితి - స్వగః ప్రాప్తిస్తుతుచ్ఛత్యావృత్తస్యవిష్ణు ప్రాయత్సర్థః || రత్నకించజపహేలూమాది సాద్గుణ్యాధామ
పిసంస్కరణాదికం ముక్తావేవవర్తవస్యతిత్యాహ || వాసుదేవ ఇతి || తస్య మోక్షం ప్రాప్యతః పుంసోజపహేలూమా
దీనాదిసాధ్యం దేవేంద్రత్వాదికంఫలంఅతితుచ్ఛత్వాదంతరామోదిష్ణు ఎవ | ర౩ | తదేవాహ || క్షేతి || నాకపృ
ష్ఠస్థ్యైలాక సైద్యునమపిపునరావృత్తికళంకిత్యాత్ వాసుదేవేజిజవస్యకీర్తనస్యనిత్య సరమానందఫలస్యనానుతూ
పం - కింపునదేవేంద్రత్వాదికమిత్యర్థః - అత్రచహరిస్కరణజపయోగ్రహణంశ్రవణాది సవవిధభక్త్యుపలక్ష
ణార్థం - నత్యుపహి - హంతికలుషం శ్రీత్రంసమామూతోహరిరిత్యాది | ర౪ | అతోమోక్షఫలం విష్ణుస్కరణంతు

స్యేవదీపస్య ఉత్తరపాపానుదయాథంయావ ద్రుహ్యపరోక్ష్య మావృత్తికార్యా - పునస్తమోనుదయాయదీ
 వస్యేవయావదకోదయం - నచైవంసుకరేనామ కీతేనాదౌసతిమష్కరే ద్వాదశవాషికాదౌ పురుషాణామప్ర
 వృత్తేమన్వాదివాక్యానామననుష్ఠానలక్షణోబాధితకీకంసీయం - భగవత్పురాజ్ఞుఖానాంగురుషుప్రాయశ్చిత్తేమ
 సప్రధానాంతప్రవృత్తిః - కించ - ఇదంతరణాద్యశ్రద్ధయాకృతమపిప్రాయశ్చిత్తంభవతి - యథాశిశుపాలాదెః॥ శ్లో॥
 హరిహారతిపాపాని చుష్టతి తైకపిస్త్యుతః॥ ఇత్యాదివచనాత్ స్మరణాదినాపాపక్షయసత్వపి బలభద్ర యథిష్ఠిరా
 జానాదీనాంవిదుషామపి తీర్థయాత్రాన్యనుష్ఠానమవిద్య దభక్తాదిలోకసంగ్రహార్థం - అస్మిన్ప్రకరణేహరివిష్ణు
 భారాయణాద్య నెకనామ్నాం ప్రయోగాత్తేమాంపాపహరత్వ మోక్షప్రదత్వప్రతిపాదనావృసర్వాణ్యపిసామాని
 సర్వపురుషార్థసాధనానితిమంతవ్యం - నతువాసుదేవ ఇత్యేకమేవనామ - తథావశ్రీవిష్ణుధర్మే॥ శ్లో॥ ఏకస్యైవ
 సమస్తస్యబ్రహ్మణోద్విజనత్యమ॥ నామ్నాంబహుత్వంలోకానామపకారకరంశృణోత్సుకప్రకృత్య - వాసుదేవా
 మ్యుతాదిశ్లోకనకేమాంచినామ్నాంమోక్షప్రదత్వమభిధాయపశ్యద్దేవస్యేపాంధమకామాదిమపృథగ్వినియోగము
 త్వా॥ శ్లో॥ యద్వాభిరోచతేనామ్నాంతస్సర్వాథేషుకీతయేత్॥ సర్వాథాసద్ధిమాప్నోతి నామ్నా మేకార్థతా
 యత్యితిసర్వేషాంనామ్నాంసర్వపురుషార్థసాధకత్వసోక్తత్వాత్॥ ౪౫॥ అథస్వర్గాదేరంతరాయత్వముపపా
 దయితుంధింపాధిక సుఖజావభగవద్వ్యతిక్రస్యసర్వస్య వస్తుసఃసుఖాత్మకత్వందుఃఖాత్మకత్వంచకర్మాకృతం - స
 ప్సాభావికం - అతోస్థిగమనియతంచేత్యాహ॥ మనఃప్రీతికరత్వతి॥ సుఖదుఃఖసాధనెస్వగ్గనరకే - తేనపుణ్యపాపయో
 రేవసుఖదుఃఖసాధనత్వాత్తైవోపచారాత్సర్వగ్గనరకశబ్దవాచ్యే॥ ౪౬॥ అనియతత్వందర్శయతి॥ వస్త్రైవకమితి॥
 వస్తు అన్నపానాది - ఏకమేవవస్తు అనెకపురుషాపేక్షయాదుఃఖాద్యాత్మకంభవతి - తస్మాద్వస్తువస్త్రైవత్వకంకుసః
 సుఖదుఃఖాద్యే కాంతరూపేణవస్తుమోవస్తుత్వంకుతః - ఎవమనెకపురుషాపేక్షయాదుఃఖాద్యాత్మకత్వ మవ్యవస్థిత
 మిత్యుక్తం॥ ౪౭॥ ఏకస్మిన్నపిపురుషేవవ్యవస్థితమిత్యాహ॥ తదేవేదీ॥ ౪౮॥ ఉపసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ సుఖదుఃఖాత్మ
 కత్వంసర్వస్య వస్తునెకకర్మాకృతం - నస్వరూపకృతం - అతఃకర్మావసానెతదప్రైత్యథాః - తత్తద్విషయేషుపుణ్య
 పాపజన్యోమనోవృత్తివిశేషఃసుఖదుఃఖేత్యాహ - మనసత్వతి - యత్ర విషయజ్ఞానపుణ్య మానకూల్యంజనయతితత్పు
 ఖం - యత్రపాపం ప్రాతికూల్యంజనయతితద్దుఃఖమితివిశేకః॥ ౪౯॥ మనోవృత్తిఃప్రసంగాద్విషయసంగీనీబంధాయ

స్త్రర్కపురుషోమునై॥ నయాతినరకంసద్యస్సంక్షాణాఖిలపాతకః॥ ౪౫॥ మనఃప్రీతికరస్సర్వగ్గోనరక
 ప్రక్షిపర్యయః॥ నరకస్వర్గాసంజ్ఞైవై పాపపుణ్యేద్విజోత్తమ॥ ౪౬॥ వస్త్రైవకమేవదుఃఖాయసుఖాయ
 బోధేన్ద్యవాయవ॥ కోపాయవయత స్తస్మాద్వస్తువస్త్రైవత్వకంకుతః॥ ౪౭॥ తదేవప్రీతయేభూత్వా
 పునదుఃఖాయజాయతే॥ తదేవకోపాయయతఃప్రసాదాయవజాయతే॥ ౪౮॥ తస్మాద్దుఃఖాత్మకం
 నాస్తినవకేచిత్సుఖాత్మకమ్॥ మనసఃపరిణామోయంసుఖదుఃఖాఖిలక్షణమ్॥ ౪౯॥ జ్ఞానమేవవరంబ్ర

ర్వన్నరకం నయాతీతికీమువ క్తవ్యమిత్యవసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ ౪౫॥ తదేవంహతిభక్తినిశం సులభం సర్వేషాం
 సర్వప్రాయశ్చిత్తముక్తం - ఇతానీం విదుషామేవ యోగ్యం బ్రహ్మజ్ఞానాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమరీకృత్య
 బ్రహ్మవ్యతిక్రస్య పూరోక్తస్యస్వగ్గనరకతత్వంపాదనాదిసర్వప్రపంచస్యమిథ్యాత్వమాహ-మనఃప్రీతికరస్సర్వ
 గ్గ ఇత్యాదిపాద్యైఃపంచభిః॥ మనఃప్రీతికరత్వతి॥ తద్విషయః మనోదుఃఖకరః - అతఃస్వత్తుగతమనఃప్రీతిదుఃఖక
 రవస్తువత్ స్వగ్గనరకామిత్యేవెతిభాషః - మిథ్యాభూతస్వగ్గనరకమేతుత్వాత్ పాపపుణ్యేఅపిమిత్యేవేత్యాక
 యనాహ - నరకేతి॥ ౪౬॥ ఆయుర్జైఘృతమితితత్సాధనె సాధ్యవచుపచారాత్పాపపుణ్యే ఏవనరకస్వగ్గసంజ్ఞై ఇ
 త్యుక్తం - సుఖదుఃఖసాధనానాంప్రకృందనవనితాదీవామవ్యసత్వత్వమాహ॥ వస్త్రైవకమేవేతి॥ వస్తుప్రకృందనాది
 వస్త్రైవత్వకనియతస్వభావంకుతః - దేశకాలభోక్తృభేదేనానియతస్వభావత్వాన్న పరమార్థతస్సుఖదుఃఖ సాధ
 కంకేచిదప్రీత్యథాః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తస్మాదితి॥ మనసఃపరిణామస్సర్వ మనోరథాదివస్తు మోవిలాస మాత్ర ఇత్య

భవతి - విషయనివృత్తామోక్షాయోగ్యాహా|| జ్ఞానమితి|| జ్ఞానముననుపరిణామః తదేవవరంబ్రహ్మ - తత్ప్రాప్తిమే
 తురిత్యక్షణః|| శ్లో|| హనవమనుష్యాణాంకారణంబంధమోక్షయోగితివత్సృతి - జ్ఞానాత్మకమితిమనోవృత్తిజనితపుణ్య
 పాపనివృత్తిమిదంసర్వం - యథాహ|| శ్లో|| కర్మానురంజితోభుజైపరిణామంస్వచేతనభితి|| ౫౦|| విద్యావిద్యేచేతి|| వి
 ద్యావిద్యేజ్ఞానకర్మణీ - మోక్షసాధనభూతంజ్ఞానంవిద్యా - అనభినంహితఫలకమేఅవిద్యా - తెచజ్ఞానమేవమ
 నోవృత్తిరూపజ్ఞానసాధ్యే ఇత్యక్షణః || ౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్రియో - ద్వితీ
 యాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

కథితమితి|| కథితమిత్యాధిభవనశేషస్య జ్యోతిశ్చక్రస్యచక్రశ్చ|| ౧|| ౨|| రవీతి|| తావతీభూలోకాఖ్యా|| ౩||
 యావదితి|| యావత్ప్రమాణాభివృద్ధిః కటాహద్వయస్పృక్ - విస్తారపరిమండలాత్ - వ్యాసాత్ పృథ్వీపరిధిమనా
 చ్చ - సభఃభువలోకాఖ్యం - వ్యాసమండలతఃతావద్విస్తారాత్పంచాశతోటి - పృథ్వీపరిధేస్సాధాశతకోటికం - స్వ

హ్మజ్ఞానంబంధాయచేద్యతే|| జ్ఞానాత్మకమిదంసర్వంసజ్ఞానాద్విద్యతేవరమ్|| ౫౦|| విద్యావిద్యేవమే
 త్రేయజ్ఞానమేవోపధారయ|| ౫౧|| ఎవమేతన్నయాఖ్యాతంభవతోమండలంభవః|| పాతాళాదిస
 ర్వాణితేతైవనరకాద్విజ|| ౫౨|| సముద్రాఃపర్వతాశ్చైవవద్విపావమాణిన్నగః|| సంక్షేపాత్ప
 ర్వమాఖ్యాతంకింభూయశ్చేతిమిచ్ఛసి|| ౫౩|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః
 మైత్రేయః|| కథితంభగవత్బ్రహ్మమమేతదభిలంబయ|| భువలోకాదికాలోకాశ్చేతిమి
 చ్ఛామ్యహంమువే|| ౧|| తత్తైవగ్రహసంస్థానప్రమాణవియథాతథా|| సమావత్సవహామహ్యం
 త్వాంపరిపృచ్ఛతి|| ౨|| శ్రీవరాహః|| రవిచంద్రమసోర్యావన్తయూతైరవభాస్యతే|| ససముద్రసరిచ్ఛ
 లాతావతీపుణిన్ద్రతా|| ౩|| యావత్ప్రమాణాపుణివీవిస్తారపరిమండలాత్|| సభస్తావత్ప్రమాణం

క్షణః|| ౪|| కింతూసత్యమిత్యత్రాహ|| జ్ఞానమితి|| జ్ఞానాత్మకంవరంబ్రహ్మైవవరమాక్షణ ఇతిశేషః - ఏవంశే
 త్కుతోస్యబంధమోక్షేతత్ప్రాహ|| జ్ఞానమితి - అవిద్యయాలహంకారాదికూపేణప్రతీతంజ్ఞానమేవబంధాయ్యతే -
 చశబ్దాన్జ్ఞానమేవవిద్యయాతన్నిరాసేనమోక్షేయప్రతిపద్యతేఇత్యక్షణః - నచాభ్యసనీయంనిరసనీయంవా - అహం
 కారేతద్వ్యతిరిక్తమస్తీత్యాహజ్ఞానాత్మకమితి|| ౫౦|| తదధ్యాసాపవాదహేతువిద్యావిద్యేఅపిలతః పృథగ్విద్యేతే
 ఇత్యత్రాహ|| విద్యావిద్యేచేతి|| తదేవమవిద్యా - విద్యాతత్త్వత్వకఫలాదిరహితాత్మానుసంధానం - యావదజ్ఞానం
 తావత్పర్వప్రాయశ్చిత్తం - అపరోక్షజ్ఞానేతుసపాపశంకా - నచప్రాయశ్చిత్తం|| శ్రు|| యథావైపుష్కరపలా
 శలపోనశ్లిష్యంతే - నకర్మాణాలిష్యతేపాపకనెత్వాదిశ్రుతేః - యద్వామనః ప్రీతికరిస్సర్వకృత్యాదేదేవసంబం
 ధః - యద్యపిస్సర్వకారకాధర్మాధర్మప్రాప్త్యావిధివత్పుణదుఃఖభూయిష్టామయోక్తా - తథాపిసతత్రాప్తిపరి
 హరయోరతీవయత్తుః కార్యః - తత్సాధనానాంవ అపరమాక్షణత్వాత్ - పరంబ్రహ్మచైకంసత్యం - అతస్తత్రాప్తి
 ప్రయోగవీషభిజ్ఞానాభ్యాసేవయత్తుఃకార్య ఇతి|| ౫౧|| తదేవంసరకప్రసంగప్రాప్తంపరిసమాప్యప్రకృతమివో
 వసంహరన్నాహ - ఎవమిత్యాదిద్వాభ్యాం|| ౫౨|| ౫౩|| ఇతిశ్రీధతస్వామివిరచితాగ్రప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురా
 ణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

సమోభగవతేతస్మైపరాశరమహమయే|| యత్ప్రసాదేనసవాత్మావాసుదేవస్సృజితోమయా|| శ్రీధ
 ర్మయోగ్యోక్తః|| ౧|| తత్తేవేతి|| గ్రహాణాంసంస్థానంకస్యోపరికోగ్రహాస్తీతి - తెమంసన్నివేశం - ప్రమాణా
 వితేమంసతరాంతరయోజనసంఖ్యాః|| ౨|| భూలోకమానైవేవభువలోక ఇతివస్తుతన్మానంతావదాహ|| రవీతి||
 పృథివీస్సతేభూలోకః స్సృత ఇత్యక్షణః|| ౩|| యావదితి|| విస్తారోలోకాలోకావధిః - పరిమండలంపృథ్వీసంస్థా
 నం - తయోద్వంద్వైక్యం - తస్మాత్ - వ్యాసమండలతఃవిస్తారమండలాభ్యాం - సభఃభువలోకాఖ్యం - వ్యాసా

యత్తు || శ్లో || జనలోకాత్తపోలోకశ్చతప్రఃకోటయస్స సృతాః | ప్రాజాపత్యాద్బ్రహ్మలోకకోటిపట్యంతుస్య
 జ్యోతిర్బ్రహ్మరాణాంతరవచనం - తత్తుతత్తల్లోకాంతరాళవిషయం - ఇదంతవతుగుణోత్తరేషద్ధణేనేత్యాదివచనం
 తత్తల్లోకాంతరాళస్యలోకో చ్ఛాయామనస్యవచనంహత్య మానోక్తిపరమిత్యవిరోధః | ౧౪ | పద్మణేనైః | అపున
 మారకాసత్యలోకం ప్రాప్తాహినపునస్సంసరంతి || శ్లో || బ్రహ్మలోకమభినంపన్నా నపునరిమంమానవమావతం
 తేనావతంతభి శ్చ లె || శ్లో || బ్రహ్మణాసహతేసర్వేసం ప్రాప్తేప్రతినంపరే | పరస్యాంతేకృతాత్మానఃప్రవిశంతి
 పరంపదమిత్తన్మతేశ్చ | ఆబ్రహ్మభవనాదిత్యాదిశ్రుత్యుక్తమావతంపదతుముఖాద్య పాసనైతత్తల్లోకప్రా
 ప్తివిషయంకల్పం || శ్లో || తేమామేమాంకవనబ్రహ్మలోకాత్తుతస్యాన్యేసంతితత్రైవలోకాః | విష్ణోరన్యేసంతిలో
 కావిశాలాస్తాంస్తాలోకాంస్తానుపాస్యవ్రజంతీతిపురాణాంతరవచనాత్ | ౧౫ | ౧౬ | ౧౭ | ౧౮ | ౧౯ | కృతాకృ
 తకయోరితి || శూన్యనిజానః | ౨౦ | ౨౧ | ౨౨ | దశోత్తరేణైతి | ఆసావంబుపరితోడః | ౨౩ | వహ్నిశ్చైతి | ప్రధాన
 స్యానంత్యాద్దశోత్తరత్వమప్యస్తీతి తేవంచాశ్చన్యాయాద్దశోత్తరాణిసప్తేత్యుపపన్నం - యద్వా - కటాహాదీనిమహా

తః | వైరాజాయత్రతేదేవాస్థితాదాహవివర్జితాః | ౧౪ | పద్మణేనతపోలోకాత్సత్యలోకోవిరాజ
 తే | అపునమారకాయత్ర బ్రహ్మలోకాహినంస్సృతః | ౧౫ | పాదగమ్యంతయత్క్రిందిద్వస్తస్సి
 పృథివీమయమ్ | సభూలోకస్సమాఖ్యాతోవిస్తారోస్యమయోదితః | ౧౬ || భూమిసూర్యాంతరయ
 త్సుసిద్ధాదిమునిసేవితమ్ | భువలోకస్తుసోమ్యుక్తోద్వితీయోమునినత్రమ | ౧౭ || ధ్రువసూర్యాంతరం
 యత్తునియుతానిచతుర్దశః | స్వలోకస్సోపిగదితోలోకసంస్థానచింతకైః | ౧౮ || త్రైలోక్యమేత
 త్కృతకంమైత్రేయపరివర్యతే | జనస్తవస్తథాసత్యమితిచాకృతకంత్రయమ్ | ౧౯ | కృతాకృతక
 యోముఖ్యైమహలోకకృతస్సృతః | శూన్యోభవతికల్పంతేయోశ్యంతంపదసత్యతి | ౨౦ || ఎతేన
 ప్రమహాలోకమైత్రేయకథితాస్తవ | పాతాళానిచనప్తైవబ్రహ్మాండస్యైవవిస్తరః | ౨౧ | ఎతడండ
 కటాహేనతిర్వక్చేద్ధర్మమథస్తథా | కపిత్థస్యయాథావీజంసర్వతోవై సమావృతమ్ | ౨౨ | దశోత్తరేణ

పోలోకస్స సృతః | ౧౪ | పద్మణేనైః || జనలోకాపేక్షయేవ పద్మణేన ద్వాదశకోట్సు చ్ఛయోణితపోలోకానంతరం
 సత్యలోకః - నతుతపోలోకాత్ పద్మణేనేతీమంతవ్యం - తథాసత్యప్రాకత్యాపింతతోట్సు చ్ఛయైవేన బ్రహ్మం
 డేతస్యావకాశాభావాత్ - అపునమారకాః పునర్ముత్యుశూన్యాః - సత్యలోకపవకత్వాదిభేదేన బ్రహ్మధిష్ఠ్యా
 త్వరం వైకుంఠలోకాదిజ్ఞేయం - ఎవంభూతలాదూర్ధ్వం పంచదశలక్ష్మీత్రరాస్త్రయోజితోతీకోట్సో భవంతి - స
 త్యలోకాదూర్ధ్వం పంచదశలక్ష్మీనకోటిద్వయాదండకటాహా ఇతిజ్ఞేయం | ౧౫ | మహలోకాదీనాముత్తైధప్రమా
 ణముక్తం - భూతాదిలోకత్రయస్యప్రత్యేకముత్తైధవ్యవస్థామాహ - పాదగమ్యంతిత్వాదిత్రిభిః | పాదగమ్యంతి |
 చరణసంచారయోగ్యంగిరిశిఖరాదియావస్తావదుత్తేధోభూలోకకృత్యథాః - విస్తారోస్యమయోదితః - సర్వతోలోకా
 లోకావధిః - పంచఙ్గోతీప్రమాణః | ౧౬ | ౧౭ || ధ్రువసూర్యాంతరమితి | నియుతానిలక్ష్యాః | ౧౮ || త్రైలో
 క్యమితి | త్రైలోక్యం కృతకం - ప్రతికల్పంకార్యత్వాత్ - జనలోకాదిత్రయమకృతకం - ప్రతికల్పమకార్యత్వాత్ |
 ౧౯ | కృతాకృతకయోరితి | మహలోకస్య కృతకాకృతకత్వేహేతుమాహ - శూన్య ఇతి - జనైశ్శూన్యః | ౨౦ | ౨౧
 ఏతదితి | ఎతచ్చతుర్దశభువనాత్కం జగదండకటాహేన సమావృతం - తదేవపృథివ్యావరణం - సచకటాహాకోటి
 యోజనవిస్తరః || శ్లో || సప్తసాగరమానస్తుగతోదస్తదనంతరం | కోటియోజనమానస్తుకటాహస్యవ్యవస్థిత ఇతి - స్వ
 చ్ఛందశైరసతంత్రైః | ౨౨ | దశోత్తరేణైతి | కటాహాదశోత్తరేణదశగుణేన - అంబుపరిధానః పయోవేష్టితః

దంతానిసప్తవరణాని - తత్రకటాహస్యదశోత్తరత్వవచనంభ త్రిన్యాయాత్ | ౨౪ | మహాంతమితి | అనంతస్యేతియ
తస్తస్యానంతస్య - అంతఃకాలతోనాశః - సంఖ్యానంయోజనేయత్వాదిశ్చ - నాస్తి | ౨౫ | తదితి | అతోనంతమసంఖ్యా
తప్రమాణంచతత్ప్రధానమిత్యన్వయః | ౨౬ | అండానాంచేతి | తత్రప్రధానే - సంతీతిశేషః | ౨౭ | దారుణీతి | చే
తనాత్మాజ్ఞాత్వస్వరూపః - ఆత్మవేదనఃస్వయంప్రకాశః - దారుణీత్యాదినాదుర్వివేచత్వముక్తం | ౨౮ | ప్రధానమితి |
సర్వభూతాశ్చభూతయాసర్వభూతవ్యాపిన్యా - విష్ణుశక్త్యావిష్ణుసంకల్పేన - సంశ్రయధర్మిణౌ అన్యోన్యసంక్లిష్టౌ
ధృతౌధృతాసంశ్రయధర్మిణాదివచాత్ | ౨౯ | తయోరితి | సైవశక్తిః - పృథగ్భావఃమోక్షః - సంశ్రయోబంధః -
తయోఃకారణం - పురుషస్యబంధమోక్షహేతురిత్యర్థః - యోభకారణభూతాగుణవైషమ్యాన్ముఖ్యహేతుః | ౩౦ |
యథేతి | యథావాయుజలైస్థితంకణికాశతం - అసక్తంనిలేశం - యథావిభజితం - తథావిష్ణోస్సశక్తిః - ప్రధానపు

షయసామైత్రేయాండంచతద్వృతమ్ | సరోబంబుపరిధానోసావహ్నినావేష్టితోబహిః | ౩౩ | వహ్ని
శ్చవాయునావాయుర్వైత్రేయనభసావృతః | భూతాదినానభసోపిమహాతాపరివేష్టితః | దశోత్తరా
ణ్యశేషాణీమైత్ర్యైతానిసప్తవై | ౩౪ | మహాంతంపనమావృత్యప్రధానంసముపస్థితమ్ | అనంతస్యన
తస్యానంతస్యసంవాపివిద్యతే | ౩౫ | తదనంతమసంఖ్యాతప్రమాణంచాపివైయతః | హేతుభూతమ
శేషస్యప్రకృతిస్సపరాముసే | ౩౬ | అండానాంచసహస్రాణాంసహస్రాణ్యయితానిచ | ఈదృశా
నాంతథాతత్రకోటికోటితానిచ | ౩౭ | దారుణ్యగ్నిర్యథాతైలంతితద్వత్పుమానపిత్రధానైవస్థితో
వ్యాపీచేతనాత్మాత్మవేదనః | ౩౮ | ప్రధానంపపుమాంశైచసర్వభూతాత్మభూతయా | విష్ణుశక్త్యా
మహాబుద్ధివృతాసంశ్రయధర్మిణౌ | ౩౯ | తయోస్సైవపృథగ్భావకారణంసంశ్రయస్యచ | యోభ
కారణభూతావసరకాలేమహామతే | ౪౦ | యథాసక్తంజలవాతోవిభజితకణికాశతమ్ | శక్తిస్సా

దశత్తశాణసప్తేభ త్రిన్యాయేనోక్తం - పృథివ్యావరణస్యదశోత్తరత్వాభావాత్ | ౪౩ | ౨౪ || శ్లో || ఏతద్భగవతో
రూపంస్థూలంతేవ్యావృతంమయా | మహ్యేదిభిశ్చవరణైరప్తభిరణూహిరావృతమితి | శుకాద్యుక్తైరప్తమమప్యావ
రణంప్రసీధం - తతాహ | మహాంతంచేతి | ఉత్పత్తివినాశాభ్యాంపతిచ్చిన్నానిచపృథివ్యాదినస్తావరణాని - ప్రధానంతు
నతథేత్యాహ - అనంతస్యేతి - సర్వగతస్యాంతోనాశోనాస్తి - సంఖ్యానంవాదశగుణాత్కం | ౨౫ || తదితి | యతస్తద
నంతనిత్యం - అసంఖ్యాతప్రమాణంచేతినవిద్యతేసంఖ్యాతంప్రమాణంయస్యతత్తథాభూతంచ - వైప్రసీధం - నా
హమానరాత్రిత్యాదిశుతపురాణేషు - ఆతఃకార్యస్యసమస్తస్యహేతుభూతంపరాప్రకృతిశ్చఅనాదిమత్త్వాత్ |
౨౬ | సర్వగత్వంవ్యవక్తి | అండానాంచేతి | ౨౭ | తతశ్చపురుషాధిష్ఠితమేవజగతోహేతురిత్యాహ | దారుణీతి | కా
ష్ఠేయథాతత్ప్రకాశకస్సుక్ష్మగ్నిరవస్థితః - తిలవతైలంయథావ్యాప్తం - ఆత్మవేదనస్సప్రకాశః | ౨౮ | తయో
రపిపరమేశ్వరాధిష్ఠితత్వమాహ - ప్రధానంచేత్యాదివాక్యాభ్యాం || ప్రధానంచేతి | విష్ణోస్సర్వరూపభూతయాశక్త్యా
సచ్ఛక్త్యావృతావధిష్ఠితా - సంశ్రయధర్మిణౌనియమ్యనియంతృభావేనస్థితౌ | ౨౯ | తయోరితి | సైవకాలాత్సనాస్తి
తాసంతి - తయోఃప్రళయకాలేపృథగ్భావస్యకారణం - స్థితికాలేసంశ్రయస్యచకారణం - సర్వకాలేయోభకారణభూ
తావైత్యర్థః || ౩౦ || ఏవంచప్రధానపురుషద్వాకతత్కార్యభూతజగదాశ్రయత్వేపివిష్ణుశక్తేర్నిమిత్తత్వం
స్తాంతేనాహ | యథేతి | జలైస్థితంకణికాశతంపరమాణుస్తోమం - అసక్తంయథాభవత్వేనవాతోవిభజితం - తథాప్రధా
నపురుషాత్కంజగత్తత్రైవస్థితత్వాదాత్మస్యసక్తమేవవిష్ణుశక్తిర్నిమిత్తం - యథాశైత్యంజలవాతోవిభజితక
ణికాగతమితి - సాకాంతరేజలస్థితంశైత్యంకణికాద్వారేగాగతంయథావాతోవిభజితం - తథాజలస్థానీయప్రధాన

రుషాత్మకంసర్వంతర్గతదోషైరస్పృష్టంవిభజితః - అనెనశ్లోకేనధారణాదావక్లతోపనశ్చింతః ॥ ౩౧ ॥ యథాచేతి ॥ ధార్యభూతావృత్రాయల్లక్షణాః - తల్లక్షణేనతద్ధర్మకేణపాథివత్యవృత్తత్వచూతత్వాదిధర్మకవతాత్రవ్యేణ ఉపాదానకారణీభూతేనయథానుగతాః - ఎవంసత్వాదిగుణమయానుహదాద్యాస్తాదృశాదేవావ్యక్తాజ్ఞాయంతే ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ వీజేతి ॥ యథానాపవయస్తరోః - అనేకవీజవృక్షకారణభావేయథావృక్షస్య సవినాశః - కేనావ్యవయవేన - ఎవంజేవాదిసర్వసంగేపివంతభూతానాంనక్షయః ॥ ౩౫ ॥ జగదుపాదానకారణత్వేపిభగవతఃస్వశరీరభూతప్రధానాంశద్వితీయావికారాణాంకాలాదివత్స్వరూపేణపరిణామిత్యంనాస్తీత్యాహ ॥ సన్నిధానాదితి ॥ ౩౬ ॥ ఆత్మనాశదేవాదిభేదేనోత్పత్తిరపితత్వమానురూపభగవత్సంకల్పాయతైత్యాహ ॥ వ్రీహీతి ॥ వ్రీహీవీజేమూలనాభాదయః కారణభూతవ్రీహీద్రవ్యరూపేణస్థితావరిణామశక్తిమంతః తైత్రితకమణోప్రిజలసేకాదిప్రరోహమౌతుసామగ్రీమాసాద్యమూలనాభాద్యవస్థాయథావిభజవంతి - ఎవమాత్మానస్యైకమణశక్తిసహితవిష్ణుశక్తిరూపసామగ్రీమాసాద్యదేవాదిరూపేణావిభజవంతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ఎవంవిష్ణోజగత్కారణత్వముక్తం - సఎవపరం

పితథావిష్ణోఃప్రధానపురుషాత్మకమ్ ॥ ౩౧ ॥ యథావపారపోమూలస్కంధశౌభాదిసంయుతః ॥ ఆదివీజాత్మభవతివీజాన్యన్యనివైతతః ॥ ౩౨ ॥ ప్రభవంతితతస్తేభ్యస్సంభవంత్యవత్రుమాః ॥ తేపితల్లక్షణద్రవ్యకారణానుగతామునై ॥ ౩౩ ॥ ఏవమవ్యాకృతాత్మస్వరంజాయంతేమహదాదయః ॥ విశేషాంతాస్తతస్తేభ్యస్సంభవంతిహారదయః ॥ తేభ్యశ్చపుత్రాప్తేసాంచపుత్రాణామపరేనుతాః ॥ ౩౪ ॥ వీజవృక్షప్రరోహేణయథానాపవయస్తరోః ॥ భూతానాంభూతసంగేణనైవాస్త్యవవయస్తథా ॥ ౩౫ ॥ సన్నిధానాద్యథాకాశకాలాద్యః కారణంతరోః ॥ తతైవావరిణామేనవిశ్వస్యభగవాన్హరిః ॥ ౩౬ ॥ వ్రీహీవీజేయథామూలనాశంసక్రాంతురౌతథా ॥ కాండంకోశస్తథాచుచ్ఛంక్షీరతద్వచ్ఛతండులమ్ ॥ ౩౭ ॥ తుషకణాశ్చసంతోవైయాంత్యావిభావమాత్మనః ॥ ప్రరోహహేతుసామగ్ర్యమాసాద్యమునిసత్తమ ॥ ౩౮ ॥ తథాకమణస్సనైకేమదేవాద్యాస్తమవస్థితాః ॥ విష్ణుశక్తింసమాసాద్యప్రరోహముపయాంతివై ॥ ౩౯ ॥ సచవిష్ణుఃపరంబ్రహ్మయతస్సర్వమిదంజగత్ ॥ జగచ్చయాయత్రచేదంయస్మింశ్చ

పురుషస్థం వై త్యస్థానీయంజగత్ - కణికాస్థానీయమహదాదిద్వారేణాగతంచాతస్థానీయావిష్ణోశ్చక్తివిభజితఃత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ పితదేవదృష్టాంతేనప్రపంచయోగసవేషాంకారణానాం మూలకారణానుగతిమాహ - యథాచేత్యాదిసాధ్దాన్త్రీభిః ॥ యథాచేతి ॥ శ్లోకద్వయస్యాప్యేకాన్వయః అన్యానిబిజానితతఃపాదపాత్పక్షపేక్షభవంతి - తేభ్యోవీజేభ్యోవైప్రమాభవంతితద్వీజేభ్యశ్చైవరేత్రుమాః - తల్లక్షణం పూర్వద్రుమసజాతీయం యచ్ఛుతాదిద్రవ్యంతదేవకారణం - తేనానుగతావ్యాప్తాః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ విశేషాంతాఃపునిన్యంతాః ॥ ౩౪ ॥ బహుకార్యోత్పాదకానామపిదేవాదీనామపక్షయాభావదృష్టాంతేనాహ ॥ వీజవృక్షేతి ॥ ౩౫ ॥ సర్వకారణభూతస్యాపిహరేణవికారత్వందృష్టాంతేనాహ ॥ సన్నిధానాదితి ॥ ఉపాదానాత్మకపిహరేః ప్రకృతిద్వారేణైవ - సస్వరూపేణేతిభావః ॥ ౩౬ ॥ ఏవమవ్యాకృతాత్మస్వరంజాయంతితత్త్వాదివాక్యాత్మాప్తానుసద్వ్యకశంకాంవృష్టాంతేనవారయన్నాహ - వ్రీహీత్వాదిత్రిభిః - వ్రీహీతి ॥ శ్లోకత్రయస్యాప్యేకాన్వయః వ్రీహీవీజేసంతపవమూలనాభాదయః - ఆత్మనఃస్వస్య - ప్రరోహహేతుసామగ్ర్యమభివ్యక్తకారణకామ్యుల్బం భూమిజలూదిసంయోగం ఆసాద్యప్రాప్య - యథాఅవిభావంయంతి - తథా అనైకేషుకమణువాసనానుస్థితాదేవానీనామపిపూర్వం దేహాన్ముక్త్యభూతప్రకారేణసంతపవ - విష్ణుశక్తిం కాలకమాదిభావావస్థాం (ప్రాప్యోభావంయంతి - సపునశ్చ్యంతమసంతపవ - జాయంతి ॥ త్రు ॥ సచవిష్ణోమేదమగ్రాపిదితిప్రతేసిన్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ సనుసవకారణంబ్రహ్మభూ

బ్రహ్మత్యాహ॥ సచేతి॥ ౪౦ | అత్ర యస్య ప్రత్యేకస్థితిః పరామృత్యతేకారణవాక్యేషు సత్ బ్రహ్మదిశజ్జవాప్యమపి
సవవెత్యాహ॥ తద్బ్రహ్మైతి॥ పరంపదం ప్రాప్యం - పతచ్ఛరాధరంజగత్ - అవిశేషణయస్య యదీయమిత్యర్థః॥
౪౧॥ సవవేతి॥ జగచ్చ సత్త్వసత్త్వత్వోపపాదనం - సవవమూలప్రకృతిరితి॥ ౪౨॥ తత్ప్రాప్త్యపాయోయాగాదిస్త
తాన్ధనం సవవెత్యాహ॥ కతాక్రియాణామితి॥ తత్కమతస్యానుష్ఠానం - తస్య క్రతోః॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురా
ణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తేయ - ద్వితీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

వ్యాఖ్యాతమితి॥ పతచ్ఛ్రహ్మండసంస్థానం మయా తవ వ్యాఖ్యాతం॥ ౧॥ యోజనానామితి॥ భాస్కరస్య దే
హవ్యాప్తరథభాసానవసాహస్రః - వక్ష్యమాణం గర్భాదిపరివారావకాశాభోరథాంతస్ప సహస్రమాత్రః - ఇ
థ్థనశసాహస్రరథః॥ శ్లో॥ మండలం భాస్కరస్యాథయోజనాగ్రాన్విబోధత॥ నవయోజనసాహస్రం విస్తారోభాస్క
రస్యత్వితి॥ దశయోజనసాహస్రం విస్తారాయామతీరథ ఇతివ॥ తెజోమయతయా మారతోమండలత్వేన నృత్యమాన
స్య తద్దేహస్య నవసాహస్రస్య తద్రథస్య చ పతచ్ఛ్రహ్మండసంస్థానం తయా వాయుత్వైః ఈషాదండః ద్విగుణః పంచత్రయోజనసహస్రః॥
౨॥ సాధకోటితితి॥ అగ్నికానివపంచాశభృహస్రయోజనాని - ఆమెరోమానసోత్తరవర్వంతంధితస్యే హవహాక్ష
త్వేన వివక్షితత్వార్ - తత్కమేరు మధ్యోపరి - పోడతసహస్రం చిత్తగగనస్థోత్తరాగ్రమానసోత్తరీవర్వంతం
త్వో చిత్తాంతరితాస్థిత సక్షిణాగ్రమహాత్మే - చక్రం హిరణ్మయననత్వేనేతి మాతస్త్వే క్రమానం సంపత్పరాత్మక

లయమేవ్యతి॥ ౪౦॥ శద్బ్రహ్మపరమం ధామ సదసత్తత్పరంపదమ్ | యస్య సర్వమభేదేన జగదేతచ్ఛ
రావరమ్॥ ౪౧॥ సవవమూలప్రకృతివ్యక్తరూపీజగచ్చసః | తస్మిన్నేవలయం సర్వం యాతి తత్ప్రచతిన్య
తి॥ ౪౨॥ కతాక్రియాణాం సనభిజ్యతే క్రతుస్స వివతత్కమతస్యానుష్ఠానం తస్య క్రతోః॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః.
శ్రీపరాశరః॥ వ్యాఖ్యాతమేతద్బ్రహ్మండసంస్థానం తవ ముత్ర తతో ప్రమాణసంస్థానే సూర్యాదినాం
శృణుష్యమే॥ ౧॥ యోజనానాం సహస్రాణి భాస్కరస్య రథోపవ॥ ఈషాదండస్తత్వేనాస్య ద్విగుణో
మునిసత్తమ్॥ ౨॥ సాధకోటిస్తథానప్రసియుతాన్యధికానివై॥ యోజనానాం తులస్యాక్షస్తప్రచక్రం

శ్రుతిషు ప్రసిద్ధం నతు విష్ణుస్తత్రాహ॥ సచేతి॥ విష్ణుః పరం బ్రహ్మైవ - తత్కమత ఇత్యపేక్షాయాం॥ శ్లో॥ విష్ణోస్సకా
శాదుష్ణాతంజగత్త్రైవ సంస్థిత మిత్యాదిసామూహోక్తవిష్ణుస్సహాపను నువదతి - యతస్సర్వమితి॥ ౪౦॥ బ్రహ్మవి
ష్ణోరేవస్వరూపమిత్యాహ॥ తద్బ్రహ్మైతి॥ తద్బ్రహ్మ ప్రసిద్ధం బ్రహ్మ - తస్య విష్ణోః పరమం ధామ స్వరూపం - యతస్స
దసతోః పరంపదం యత్తస్య చాభేదేన సర్వమేతజ్జగద్భవతి॥ ౪౧॥ తతో విష్ణు బ్రహ్మణో లక్షణాభేదాద్బ్రహ్మైవ విష్ణు
మూలకారణం ఐత్యాహ॥ సవవేతి॥ అతస్స పవసర్వకారణమిత్యర్థః॥ ౪౨॥ సర్వకమతస్యానుష్ఠానం తత్ప్రాధానియావత్స
సవవేతి దశయోజనస్తత్సంసర్వాత్మత్వం నిగమయతి॥ కతాక్రియా॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీధర్మపామిరవిదాత్తప్రకాశాఖ్య - శ్రీ
విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

శ్లో॥ శ్రీగోపాలసముద్రస్థవిద్యజ్జనకృపాబలాత్ | యోజంతే కదే శేన టికయానహవైష్ణవం॥ విస్తృతం
విస్తరేణేనం జ్యోతిశ్చక్రం వివక్షతైః | మయా తు నందబోధాయ సంతే దేవోపవణః॥ తే॥ ఇమా శ్రీధరియశ్లోకా॥
౧॥ యోజనానామితి॥ ఈషాదండః అక్షయుగయోస్సంభానాభోగండు ద్విగుణః అష్టాదశయోజనసహస్రం॥ ౨॥
సాధకోటితితి॥ మేరుమానసాచలయోర్యావదంతరంతావతేవాక్షస్య సహస్రం - తస్య కగన్యాత్మోమెరోమాధావి
క్యతోమానసోర్వైవ రథాగః - యత్ర ప్రోతం రవిరథవక్రంతైలయత్ర వక్రమ్నానసోత్తరీవర్వంతం పరిభ్రమంతీతి

కాలచక్రతయోపాస్యం ప్రతిష్ఠితం | ౩ | త్రినాభిమతీతి | త్రినాభీత్యాదేమాత్సోఽక్తిర్వాఖ్యః | శ్లో || అహస్త్రి
నాభిస్సూర్యస్యపకచక్రస్యవైష్ణవతం | అరాస్సంవత్సరాఃపంచ నేమ్యష్టదృతవత్సన్మతా ఇతి - వాయూక్తిస్తు || శ్లో || ఆ
హస్త్రినాభిస్సూర్యస్య అరాఃపంచతఃవత్సన్మతాః | నేమ్యష్టదృతవత్సన్మతా - యద్వా - చాతుర్మాసేఽస్త్రినాభి
హేమంతశిశిరయోరైక్యంకృత్వా పంచభిఃపంచారంషదృతుభిష్టేమి - తథాహియాస్కేననిరతం త్రినాభిచక్రం
త్వృతుస్సంవత్సరోఽస్త్రిష్టేవమా హేమంత ఇశినంవత్సరంసర్వ మత్రాభిస్తాతి - పంచారేచక్ర ఇతిపంచతుతయా
పంచతఃపంచంవత్సరస్యేతివ బ్రాహ్మణం - హేమంతశిశిరయోస్సమాసేన - షడరతహురపితమితి - షడృతుతయా
అరాఃప్రస్ఫుతానాభిమతీచ - అక్షయాత్కేనిత్య ప్రవాహే - చక్రమితివా లేన ప్రవృత్తేః ప్రథమా - ప్రాగుక్తేన
వత్సరాత్కేకాలచక్రైకృత్సన్మతాకాలచక్రంపరివతనశీలంకాలావయవబృందస్థితం | ౪ | లక్షప్రమాణమిత్యాది
యోపాస్యేరవిరథవక్రైకృత్సన్మతాకాలచక్రంపరివతనశీలంకాలావయవబృందస్థితం | ౪ | లక్షప్రమాణమిత్యాది
ప్రాస్వాక్షస్యయత్ప్రమాణంతదేవతస్య రథస్యయుగభండయోస్సంహత్యమానం - సాధకపంచవత్సా రింశత్సహ
సంతస్యయుగమిత్యధికః - యుగస్యభండయోఃపుథగ్ క్తిర్వినియోగదైర్వధాత్ - తథాహి - మెరుమానసోత్తరావధి
వ్యాప్తమహాత్మోపరితదానుకూల్యే నయవశవత్స్థిత ఉదగ్గతీణాయన కావ్యయోరంతరాశ్ మండలేమరథస్యాక
క్షణవికషణాథం ధ్రువగృహీత వాతరశ్చిబద్ధఃకుపిందనాశీవత్సంచారీప్రాస్వాక్షః - తదుపరిబద్ధోదశసహస్ర
రథోపదివృతే - ప్రాస్వాక్షమధ్య మారభ్యరథద్విగుణ ఈషాదండఃప్రత్యబ్జుభోజ్ఞేయః || శ్లో || ద్విగుణోస్య రథోపహ్న

ప్రతిష్ఠితమ్ | ౩ | త్రినాభిమతీపంచారేషణ్ణేమిన్యక్షయాత్కే | సంవత్సరమయోకృత్సన్మతాకాలచక్రం
ప్రతిష్ఠితమ్ | ౪ || హయాశ్చన్వప్తభందాంసి తేషాంనామాని మేశ్వణు | గాయత్రీచబృహత్యష్టిగ్గతీ

శ్రీశుక్రాక్షే | ౩ | చక్రమేవోపాసనాథంవిశిష్యన్నాహ | త్రినాభిమతీతి | నాభిస్తంబః యత్రాక్షః ప్రోతః సచ త్రి
మేఖిలః అహూరువాత్వాత్ - త్రినాభితేనోపాస్యత్వాత్ - మేఖిలారూపాస్తిస్తోనాభయః పూర్వాష్టా మధ్య
హస్తీవరాష్టాః తద్యుక్తే - పంచారే - పంచ - సంవత్సర పరివత్సరాదయో వక్ష్యమాణా అరాశ్శలాకాయస్సతస్త్రికా -
షణ్ణేమిని - షట్ ఋతవోనేయః ప్రాంతవలయానితద్వతి - కాలాత్మకత్వాత్ - అక్షయాత్కే - సంవత్సరమయో
సంవత్సరాధారత్వాత్సంవత్సరత్వే సోపాస్యత్వాచృతస్యత్వం - తదుక్తమాత్మ్యే | శ్లో || అహస్త్రినాభిస్సూ
ర్యస్య హ్యేకచక్రస్యవైష్ణవతం | అరాస్సంవత్సరాఃపంచ నేమ్యష్టదృతవత్సన్మతా ఇతి - తస్మిన్కాలచక్రంకాలా
పలక్షణభూతంకృత్సన్మతాజ్యోతిశ్చక్రం - ప్రతిష్ఠితమాశ్రితం - సూర్యరథచక్రంతు మహాత్మే - ఇయంచాత్రరథప్ర
క్రియా - భూతలాద్యోజనలయేసూర్యః - పంచదశలయే ధ్రువః - చతురశీతసహస్రయోజనో చ్ఛాయో మేయః -
అథలయే చ్ఛాయో మేరోశ్చోపరిషోడశసహస్రో చ్ఛాయో వాయుస్కంధేనచలయేత్తరసాధకోటి ప్రమాణోర
విరథస్యాత్మామానసోత్తరప్రాతైకచక్రస్తిర్యగ్వితతోస్తి - యుగంచాక్షసమప్రమాణందక్షిణాథబద్ధసప్తాశ్వంతత్స
మానారాధణంచాక్షవడేవాస్తి - తస్మింశ్చయేచక్రప్రాంతనిబద్ధమూలోప్రాస్వాత్మో వాయురశ్చి యుక్తో ధ్రువా
ధారోస్తి - యుగంచదక్షిణాథేవాయురశ్చి సంబద్ధంతడైవాస్తి - ప్రవహోది వాయువశాచృద్వాదశరాశ్వాత్తకంజ్యో
తిశ్చక్రంప్రత్యహం మేరుం ప్రదక్షిణంకుర్వన్నపిన్వగత్యా రాశ్యభిముఖముఖమపికించిత్రం చలతి - తత్త్రదక్షిణా
యనాదిషుధ్రువగృహీత వాయుపాశ్చ ప్రసరణావకషణాభ్యాం రవెగతివై చిత్రావ్యధ్యధాయథమహూరాత్రా
ణిప్రాస్వదీఘసమానిభవంతి - ఎవంచం ద్రాదీనామపిజ్యోతిశ్చక్రవశాత్ ప్రత్యహం మేరుం ప్రదక్షిణంకుర్వతా
మపి నక్షత్రాభిముఖస్వకీయాగతిరన్యేవ - ఆశ్విన్యాంధృష్టానాం భరణ్యాదౌదశశాత్ - ఎతచ్చ తత్రతత్సన్యా
ఖ్యాయాంస్పష్టిభవిష్యతి | తత్ర ప్రాగ్దృతస్సూర్యస్య గాయత్ర్యాదిభందోదూపేణోపాస్యాహయానాహ ||

కీసాదండః ప్రమాణత ఇతిమాత్స్యే కైః - ఈ మాత్రే తిర్యగ్జీవ బద్ధమధ్యం ప్రాప్తాక్షునమదై ఘ్యం యుగం యుగస్య
వామాధానం సప్తాశ్వ బంధ నెవినియ క్తం శ్లో॥ అసంక్షయైరైర్భ్య క్తం యతశ్చ క్తం తస్మిన్ తై రితి లైంగ్యే కైః - సప్తా
శ్వభూనవృందాం సింహాంతో వామతో రవిమితీ లైంగ్య వాయవ్యో కైశ్చ రథో త్తర భాగస్థయ గాథాంతం మెర్వాసన్నం
తద్వాయురశ్చిద్వా రాధు వాధాతం - ఎవం తేన ముగాథాన సహ మాస్వాత్మో త్తర భాగోపి మెర్వా సన్నో ధ్రువర
శ్చిబంధ స్తద్వా రాధు వాధారః - ఎతేన ప్రాప్తోక్షుశ్చ రథస్యో త్తర భాగస్థయ గాగ్రం చ ఉభయం దీక్షాత్మోపరిస్థి
త త్య శీతిశత మండల రేఖామా గేణ సంచర ద్ర భదక్షిణ భాగస్థ స్వాగద్వయనిబద్ధరశ్చి భ్యాం ధ్రు వేగోదగయ నే
మెర్వ భిముఖిమాకృప్యతే - దక్షిణాయ నెమహాత్మోపర్యే వమానసో త్తరాభిముఖం నిధిలీకృత్య వికృప్యతే - తేన మహా
త్మోపరియంత్రిత ప్రాప్తోక్షుశ్చ బింబస్య దక్షిణో త్తరగతి నాన్యథేత్య క్తం భవతి - యలైంగ్య మాత్స్య వాయవ్యే ము
శ్లో॥ యుగాక్షకోటి సంబద్ధాద్వారశ్చి స్సందనస్యతు | ధ్రు వెణ భ్ర మతోరశ్చీ వికృప్య యుగయోస్తువై || యుగాక్షకో
టిస్థాతస్య దక్షిణే స్సందనస్యతు | ధ్రు వేణ ప్రగృహీతాతా యారశ్చీ నయతోరవిం || భ్ర మతోమండలానిన్యఃఖావరస్య
రథస్యతు | భ్ర మంత మనగజ్ఞేతే ధ్రువరశ్చీ తుతాపుభా || ప్రా సత స్తస్యరశ్చీ తుమండలమూ త్తరాయణే | వధేతే
దక్షిణే చైవ భ్ర మతోమండలానితు || అకృష్టే తేయదాతాతు ధ్రు వెణాధిష్ఠితా తదా | సోభ్యంతరగత సుస్సార్యో భ్ర
మతేమండలానితు || ధ్రు వెణమువ్య మానాభ్యాం రశ్చి భ్యాం పునరేవతు | తతైవ బాహ్య తస్సార్యో భ్ర మతేమండ
లీతు || ఎవం సర్వాధారభూతో మహాత్మోపి ధ్రు వెణరత్న యంతరేణ భ్ర మ్యమాణశ్చ క్తం భ్ర మయో ప్రత్యగ్భ్ర
మతి-యథాహ వాయుః || శ్లో॥ చక్ర మాయేనిబద్ధంతు ధ్రు వెణాక్షుసమాహితః | సహచక్రో భ్ర మత్యక్షుసహాత్మో భ్ర
మతి ధ్రు వః || ద్వి తీయేక్ష ఇతి ద్వి తీయశ బైనసన్ని హిత ప్రాప్తోక్షుపెక్షయా తత్ర చక్రం ప్రతిష్ఠితమితి ప్రా గు క్తవిని
యోగో మహాక్షుస్సర్వతే || హయా శ్చైత్యాది || వశ బైన ప్రా గ్వి నియుక్తాదు త్తరయుగాథా దితరస్త్విద్వి తీయే రథ
వామయుగాథే ధం నో మయ త్వేనోపాస్య స్పృహశ్చాశ్చ సంస్థితా ఇత్యనువంగాత్తద్యోగ్య యుగాథాపదంబభ్య
తే - అత్రేయం పరిపాటిజ్ఞాతవ్యా - జంబూద్వీప మధ్యే మేరుః - తదుపరి పంచదశలక్ష్మే ధ్రు వః - మేరోరుపరి పోదశస
హ స్రు మహాక్షుస్య మూలం - తస్యా గ్రంథ చక్రం మానసా మ్ర్య పర్యధానం తేంతరియే - మహాత్మే త్య శీతిశత మండ
ల రేఖా స్తత్తద్వి నేరవి వింబ భ్ర మణి గౌచరా కాశ ప్రదేశే వృత్తోపాధిభూతా దక్షిణో త్తర కాష్ఠయోరంతరాళభ వా
మండలాభ్యాః మేరు మధ్య విందుంకృత్యా తత్తదై ఖాగభామాకా శేత తద్వి నవింబ భ్ర మణముత్పద్యతే - యావద్ద
క్షిణో త్తర కాష్ఠం త్ర్య శీతిశాధిక శతవింశత్యుత్పాదయనస్య తావంతి మండలానిన్యః - తత్రా త్తేరథోదశసహ స్రమి
తోరవివింబాదిశబ్దవ్యవదేశ్యో మహాత్మోపరిసంచారిణా ప్రాప్తోక్షు సంయుతః ప్రత్యజ్ఞుభిః - సచ జ్యోతిశ్చ క్తం భ్ర
మక ప్రవహానిలాఖ్య ధ్రువరశ్చీ వశా గ్గ్ర హతారాగజై స్సహిత ఎవ ప్రత్యహం ప్రత్యజ్ఞుభిమేక వారం మేరుం ప్రదక్షి
ణయన్నైవ ప్రాప్తోక్షు యుగో త్తరకోట్య గ్ర బద్ధ ధ్రు వగృహీత వాతరశ్చిద్వయా కర్షణవికర్షణవశాన్తు క్షుత్రచ
క్రమాగేణ చకించిత్యించి త్ప్రా గ్జ్ఞంబమాన ఏవౌదగ్దక్షిణాయనయోర్యావత్కాస్థాంతమాకృప్య తేవికృప్యతేచ
అశ్విన్యాం దృక్ష గ్రహస్యా నంతరం కాలాంత రేతత్పురతస్థి నతభరణ్యాదౌ స్థితిదశానాత్కించ త్ప్రా గ్గతిశ్చరత్కృత్విం
తరవశాత్ప్ర వస్వచారాసు గుణాద్విధా - ఎవం దక్షిణో త్తరచ్ఛా యాదశానామద్దగ్దక్షిణగతిశ్చ సిద్ధా - తారాచక్రం
నామత త్తత్కాలపరిదృశ్యవ్యో మావశ్చేదకంఠత్రా కార మశ్విన్యాదిస ప్రవీణతదిష్ట్య విభక్తాకాశే ప్రకంజ్యో
తిమండలం మేరు మధ్య స్థే ధ్రు వనాభికంతత్పునద్వ్యాదశధాకల్పిత మేషాదిరాశ్యాత్మనావిభ క్తం సపాదమశ్విన్యా
దియుక్తద్వయతై త్రం హి మేషాది రైతకోరాశిః - తత్తదనుమకర సంభోమాన సోత్తరాసన్నై దక్షిణవరమకాష్ఠా
యాము త్తరాయణోపక్రమః - ఎవం మిథునకర్కే సంభో మెర్వాసన్న ఉదక్కాస్థాంతే దక్షిణాయనారంభః - తచ్చభ

చక్రం కిం చిత్తక్షణనమ్ర ముదగున్న తప్రా యం పూర్వాభిముఖ ప్రదక్షిణ నిబద్ధాశ్విన్యా దినక్షత్రకల్పిత రాశికంత్రా
 హుస్త్ర రాహు ధాద్వితీయసాదాది సాధాత్ర యోదశక్షత్రే త్ర ముత్తరమయన మెకాధే - అధాంత రెతుపున
 ర్వస్తంశ్య పాదాదిసాధాత్ర యోదశక్షత్రే త్రందక్షిణం - మిగన మెషసంధిరుదగ్విమవన్నధ్యంకన్యాతులాసంధిర
 ధీణం చిమవం - ఎవం మహాత్మే ప్యారోహోవరోహాభ్యాం ద్వైతయ నెరాశిపట్నం సాధాత్ర యోదశక్షత్రం చకల్ప్యం
 యథామహాత్మే నక్షిణోత్తరచలనంతదను రూపంభవక్రంవతత్సహంతరిత్రేతిర్యజ్ఞుఖనిబద్ధంజ్ఞేయం - తథారాశిద్వ
 యంభవత్పక్షిమండలంభ భుక్తంచెచ్చవక్రేపీషష్టాంశోరాశిద్వయాన్మకంసాధాచతుర్క్షత్రంప్రాగ్గత్యాభోక్త
 వ్యమిత్యాద్యాహ్యం - తత్తద్దేశేచక్రార్ధస్య దశనాదశనాభ్యాంరాశిపట్నస్యేదితతాప్రమితతాచ - తత్ర
 ప్రాయశోమినమేషాప్రాస్వా - వ్యవభవంభాతతోధికా - నక్రమిధునెఁబిదీఁఘే - సంహవృశ్చికా దీర్ఘతరా
 కర్కశాపాదీర్ఘతమా - సమేకన్యానుత - తత్రాకాక్రంతరాశ్యంశమారభ్య వప్రాశిత్రేత్రదశనకాలవష
 తత్రదేశేఅహః - ఇతరపట్నదశనకాలోరాత్రి - తద్రాశిప్రమాణాధీనాదినరాత్రిపుద్ధిప్రసావిత్యాద్యజ్యోతి
 శ్శాస్త్రస్థితిశ్చపురాణసమ్మతాజ్ఞేయా ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ఉదయాదిస్థానవిభాగప్రదశనాయాహ ॥ మానసేతి ॥ పూర్వ
 తిథిమానసోత్తరేమెరొవపురిణాందిక్తుమగ్ం బ్రహ్మపేక్షయాగీత్యనిబద్ధంజ్ఞేయం - బ్రహ్మనోవ్యదాన్రజ్ఞుంస్థి
 తస్యపురోదేశఃపుర్వాభూత్ - పశ్చాద్భాగఃప్రతీచి - దక్షిణహస్తదేశోదక్షిణా - ఇతరహస్తప్రదేశోత్తరేతి - తన్ని
 రుక్తంయాస్మిన్ - దీర్ఘహస్తప్రకృతిరితి ॥ ౭ ॥ కాష్టాంగతిథితి ॥ లోకపాలోపరిష్టాత్తుభ్రమతోదక్షిణాయనః

త్రిష్టుజెవచ ॥ అనష్టుపం జీరిశ్చక్రాశ్చండాంసిహరయోరవే ॥ ౫ ॥ చత్వారింశత్పుహస్రాణిద్వితీ
 యోత్తోవివస్వతః ॥ పంచాన్యానితుసాధానిన్యందనన్యమహామతే ॥ ౬ ॥ అక్షప్రమాణముభయోఃప్ర
 మాణంతమ్యగాధాయోః ॥ ప్రాస్వీక్షస్తమ్యగాధేనధ్రువాధారోరథస్యతు ॥ ద్వితీయోత్తేతతచ్చక్రం
 సంస్థితం మానసా చలే ॥ ౭ ॥ మానసోత్తరైలస్యపూర్వతోవాసవిపురి ॥ దక్షిణేతుయమస్యాన్యాప్రతీ
 చ్యాంపరుణస్యచ ॥ ఉత్తరైవసోమస్యతాసాంనామానిమేశృణు ॥ వస్వాకృతసారాశక్రస్యయామ్యా
 సంయమనీతథా ॥ పురిమభానరేశస్యసోమస్యచవిభావరి ॥ ౮ ॥ కాష్టాంగతోదక్షిణతఃక్షిప్తైమురివసవతి ॥

హయాశ్చేతి ॥ పంక్తిరిత్యేతానిభండాంసిరవేహారయోహయాః గత్యధీరత్వాత్ ॥ ౫ ॥ కాలచక్రస్య అక్షాంతరమా
 హ ॥ చత్వారింశదితి ॥ పంచాన్యానితుసాధాని చత్వారింశత్పుహస్రాణి సాధాపంచచత్వారింశత్పుహస్ర ఇత్యర్థః ॥
 ౬ ॥ మహాక్షప్రమాణంయుగైవ్యదిశిశతి ॥ అక్షప్రమాణమితి ॥ అశ్వయోజనాధోఽదండోయుగం - అక్షస్యప్రమాణం
 తదేవయుగాధాయోస్సహంత్యప్రమాణం - యుగప్రమాణమితివక్తవ్యేయుగాధాయోరిత్యుక్తం - తత్రాయంభావః
 యస్మిన్నభయతోశ్వబధ్యంతేతమ్యగమిషాగ్రయ్యుక్తమధాస్థానాదుభయతస్సమంభవతి - అత్రత్వేకతవసప్రా
 శ్వాః - నతూభయతః ॥ శ్లో ॥ అసంగైస్తురగైర్భుక్తోయతశ్చక్రంతతోరథఇతిలైంగ్యేకైః - అతోశ్వయుక్తిభాగైయ
 గన్యదైర్ఘ్యం అన్యతోహస్యత్వమితశంకామాభూదిత్యేవముఖ్యంయుగాధాయోభయోస్సమయోస్సంహత్యై
 తత్రప్రమాణమిత్యుక్తంచాక్షయుగయోరేకప్రమాణమితి - ప్రాస్వాక్షస్యోపయోగంతశయన్నాహ - ప్రాస్వాక్ష
 ఇతి - సాధాపంచచత్వారింశత్పుహస్రోహస్వీక్షః - తస్యరథస్యయుగాధేనసహవాయురశ్చిభిరణ్ధోధ్రువాధా
 రోస్తి - తథాదశకః - తస్మిన్నేక్షకములూపిష్టతీయోక్షస్తురీయమానేన సంపితస్త్రైయం త్రాక్షవధ్రువెక్యతో
 పరిభాగఇతి - మాత్యైవ ॥ శ్లో ॥ యుగాక్షకోటిస్థాతస్య దక్షిణేన్యందనస్యతు ॥ ధ్రువేనసగృహీతాతుతారశ్చీనయ
 తోరవిమితి - అసంతరోక్తహస్వాక్షాపేక్షయాద్వితీయోఉక్తాఇత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ మేరోశ్చతుర్దిశముదయామ్య
 పలక్షణభూతంపురపతుష్టయనాహ ॥ మానసోత్తరేతి ॥ పూర్వత ఇత్యాదిభారతవషాస్థానమపేక్ష్యేవ్యతే - పూ
 ర్వాదివిభాగస్య సూర్యదశనాద్యపేక్షత్యేనానియమస్తవత్ప్రమాణత్వాత్ ॥ ౮ ॥ వస్వాకృతసారేతి ॥ యామ్యా
 యపురి ॥ తత్రతావదైంద్రింపురీనువధింకృత్యాపూర్వస్యేదయాస్తయయాదికంపత్వం ఉత్తరాయణాంతేత్వం

భక్తలంగోక్షైః తాద్రాదిపురోపరిగగనైభ్య మేదక్షిణకాష్ఠాంగతోజ్యోతిశ్చక్రప్రాంతంగత్వా శీఘ్రంభ్రమతి-
 కులాలచక్రప్రాంతస్థాంతురివ॥౧౦॥ అహూరాత్రేతి॥ అహూరాత్రేత్వవ్యవస్థానకారణంరవిజానైర్దృశ-
 శ్యాదృశ్యస్థాన- దేవయానోవిశాదాదుక్తిమాగవర్షత్వాత్ - ఛాందోగ్యే - తేవిషమేవాభిసంభవంత్యవిషో-
 హఃఅహౌ ఆపూర్వమాణపక్షమూపూర్వ మాణపక్షాద్భ్యావజుదజ్జేతిమాసాంస్తామాసేభ్యః సరివత్సరంసంవత్స-
 రాదాదిత్యం ఆదిత్యాచ్ఛంప్రమసంచంద్ర మసోవిద్యుతంతత్పురుషోమానవః సవినా బ్రహ్మగమయేత్యేష వైదేవ-
 యానఃపంథాఇతి - అత్రచోక్షగ్లోకః - ఆవిశుః ప్రోధామాసస్థితడగయ నేయేషడకన్యమాసాసైబ్దోవాంప్య-
 క్షేచంద్రాస్తటితవపురుషః శక్రధాతోశ్చలోకాః సోధారోఽద్యుతోవాఙ్మయితకుపురుషోవైద్యు తస్యైభ్యః
 ధ్వంబ్రహ్మజ్ఞాన్తానవోస్తాత్పరమితకథయంత్యుత్తరమాగమేతం॥ ౧౧॥ దివసస్యేతి॥ దివసస్యేత్యాదిశ్లోకచతు-
 స్తయస్యాయంభావః - యథాలక్ష్యేచ్ఛిత ఎవవ్యోమిన్ శిశ స్తీట్టాతపసాన్విభితోద్వితీయయామగమ్య దేవభాసక-
 స్సభ్రమతి - తథాస్థితఎవస్వాదస్త్యదెక్యానామధ్యాహ్నకృత్ - తత్సంముఖసమూక్తస్థభవక్రథావ్యవహీ-
 తోత్తరదేశ్యానామధరాత్రకృత్ - తథాత్వది నభ్రమచక్రపాదవ్యవహితపశ్చి మదేశస్థైర్మాతత్వా ద్భూటగ్న-
 త్వాసీద్దృశ్యమానఉదేతీతివ్యవదేశ్యః - తావహూరస్థప్రాస్తైవైన్యూరూఢిభవభూటగ్న ఇవాదృశ్యమామోస్తమో-
 తీతివ్యవదేశ్యః - ఉదయాస్తమయేవహూరత్వాన్నమః - యథామేఘఃస్వాదస్త్యసృగుస్తత్సతోదూరస్థైర్భూటగ్న-
 త్వాదృశ్యః - ఎవంబుత్తేచ్ఛితేస్తీక్ష్ణరత్నేమేరుంప్రదక్షిణయతఎవద్రక్ష్యవశాన్చధ్యావక్షిదివ్యవహారఇతి - తదు-
 దాహృతంవాయునా॥ శ్లో॥ మధ్యమశ్చామరావత్యాంయావద్భవతిభాస్కరః॥ వైవస్వతేసంయును నేఉదయంస్తత్రో-
 దృశ్యతే॥ సుఖాయామధరాత్రస్థోవిభాయామస్తమేతిచేత్వాది - అతోదూరత్వాదేవ అదశనమస్తమయఃసతు-
 మేరువ్యవహీతః - మేరోర్వ్యవధాయకత్వేను నవకూటిమితం మానసోత్తరవరిధిమహూరా త్రైణభ్రమతోభా-
 నోద్వాత్రింశత్సహస్ర సమితమేరుణాచ్ఛాద్యమాగన్య త్విణమాత్రగమ్య త్యాన్నిత్యంరాత్రేరల్పత్వ ప్రసంగో-
 భిశ్యమైనైశ్యవాయవ్యయోరేవోదయాస్తమయప్రసంగోదక్షిణకాష్ఠాయామాగ్నైయ నైఋత్యోరుదయాస్త-
 మయసిద్ధ్యర్థం ప్రత్యహమాచ్ఛాదకాంతతకల్పనాప్రసంగశ్చ - అతోదూరత్వాదేవాదశనం - తథాహవాయుః॥
 శ్లో॥ విహూరభావాదకన్యప్రోద్భుతస్య విరశ్చితా॥ రక్తతావవిరశ్చిత్వాద్రక్తత్వాచ్ఛాప్యనుష్ణతా॥ లెఖాయామాస్థి-
 తసూర్యోయశ్రతత్రోచదృశ్యతే॥ ఉద్ధ్వంశతనహస్రా త్తుయోజనానాంనదృశ్యతే॥ మాత్సేవ॥ శ్లో॥ విహూరభా-
 వాదకన్య భూమిలైఃఖాగతస్యచ॥ హీయం తేరశ్చయోయాస్తాత్రేనరాత్రానదృశ్యతే॥ లేఖాతద్దినభ్రమణవృత్త-
 చతుథాంశేద్రష్టుఃపూర్వా పరయోఃకల్పితారేఖాయత్రభూటగ్న ఇవగ్రహూదృశ్యఃశతసహస్రశబ్దశ్చభాను-

మైత్రేయభగవాన్భానుజ్యోతిషాంవక్రసంయుతః॥ ౧౦॥ అహూరాత్రవ్యవస్థానకారణంభగ-
 వాకరవిః॥ దేవయానఃపరఃపంథాయోగిశాంక్షైశసంక్షయే॥ ౧౧॥ దివసస్వరవిత్తధ్యేసర్వకాలంవ్యవ-

తం - ఉత్తరాంధికంగతస్యదక్షిణతః పరావృత్తిమాహ॥ కాష్ఠామితి॥ దక్షిణతోయా కాష్ఠాతాంగతః - దక్షిణాయనం
 ప్రవిష్టస్థా - ఊత్త ఇషుర్యధాకరాచ్ఛీఘ్రంగచ్ఛతి॥ ౧౦॥ అహూరాత్రేతి॥ తత్రేచ్ఛంద్రీప్రభృతిహతాసుపు-
 రీషుసంసారిణా మహూరాత్రవ్యవస్థానకారణంరవిభవతి - క్షేపాదీనాం రోగాదీనాం సంక్షయోపతిః యోగినాం
 క్రమముక్తిభాజాం దేవయానః పరఃశ్రేష్ఠః అపునరావృత్తికరః పంథాశ్చ సఏవభవతి॥ శ్రు॥ సూర్యద్వారేణతే-
 విరజాః ప్రయాంతి - సతావత్క్షిప్యన్తసావాదిత్యంగచ్ఛతిశ్రుతేః - సతావత్క్షిప్యతే॥ ౧౧॥ యేనత్రకారేణా-
 హూరాత్రాదివ్యవస్థానకారణంరవిభవతిదాహూదివసస్యేత్యాదిపంచభిః॥ దివసస్యేతి॥ యథాస్థిక్షాద్విపేభా-
 తతవహే మధ్యాహ్నా లక్షయోజనోచ్ఛితోవ్యోమిన్ ప్రస్ఫుటశుక్లాతపెనరవిః ప్రశవన్వతతే - తథా సర్వకాల-
 ముదయాస్తమయాదిన్వహి - సర్వద్విపేషు నీచైర్భూటగ్నవద్దశనస్య మందాతపత్వాదీనాంవహూరత్వాది నిబంధన-

శ్రు మణవరిధితుగీయాంశోపలక్షణం - యద్భాగవతే - యదాహ్వైంద్రావ్యంపుర్యాఃప్రచలతిపంచదశభిఘటకాభి
 ర్యామ్యాంసపాదకోటిద్వయం యోజనానాం సార్థద్వావశ లత్యాణిసాధికానిదోషయాతి - ఎవంతతోవారుణీంసా
 మ్యామైంద్రించపునః - తథాన్యేచగ్రహస్సేమాదయో నక్షత్రై స్సహజ్యోతిశ్చక్రై సమభ్యుద్యంతిసహవాభినిష్టా
 చంతితి - లేనసముద్రతీరస్థానాం ద్రుప్త్యాణాంసముద్ర సలిలసాధ్యాదిహోవ్యన్న స్యేషాంతుభువంభిలోద్భవన్నస్తంయా
 త్యాదృశ్యః పరంనతు పరమార్థతోన మృత్యున ప్రసయాదివాకకస్యః శ్రు॥ సవాపిషనకదాచనాస్తమేతివోజే
 తీతిశ్రు తేః - విభ్రాజమానస్పరిరస్యమధ్యాత్ - అద్యోవా పష పాతరుడెత్త్యపస్నియం ప్రవిశతీతిమంత్రబ్రా
 హ్మణానితా సముద్ర వేలాస్థితద్రష్టృప్రతీఖాసానువాదేన ఆదిత్యస్తుతిపరాణి - గోళకాకారభువముపర్యధోభావేన
 ప్రదక్షిణయతోజ్యోతిశ్చక్రస్యాధాంతథన్గ్రహంశ్చభూమ్యుధామేనచ్ఛాదయతి - తెనోదయాస్తమయజైచిత్ర్య
 వ్యసస్థితింవదంతోజ్యోతివిదోపిపారాణికరిత్యోదయాస్తమయవ్యవస్థోపపత్తేః - భూమేగోళకాకారత్వానుపపత్తే
 శ్చనిరస్యాః - భువోహిగోళకాకారత్వే సముద్రజలానాం పరితోవిస్పృగురత్వప్రసంగః సరి శ్రవణాహాదినియమభంగ
 ప్రసంగశ్చ - అతోజ్యోతిమంత్రతీత్యనుగుణగణితప్రధానంనాతప్రమాణం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ అక్తైతామేవ
 దిక్ప్రకారధావ్యాప్తిముదాహరతి॥ శక్రాదీనామితి॥ పురేణదిగుపలత్యా - వికౌణేనదవిదిక్ - శక్రాద్యన్యతమ
 స్యపురోపరిస్థితస్తత్పురదిశంతదభితస్థిన్మతం దిగ్ద్వయం అనంతరందిద్విద్వయంచ స్పృశతి - ఎవమాగ్నేయాదిదిక్స్థః
 తాంవిదిశంతదభితస్థిన్మతం దిగ్ద్వయంఅనంతరందిద్విద్వయంచ భాసయతి - అష్టదిక్పంఠలేధాంభాసయతీత్యర్థః - త
 ద్యథా - ఇంద్రపుర్యాడధ్వంశిష్టతత్ర మధ్యాహ్నమిశకోణస్థానాం తృతీయయామాంత మగ్నికోణస్థానామా
 ద్యయామాంతం యామ్యపురస్థానాముదయం సౌమ్యపురస్థానామస్తమయం కరోతి - ఏవమగ్నివికోణస్త్రస్థానాం

స్థితః॥ సర్వదీప్తమేమత్రైయనిశాధకస్యచసన్తుభిః॥౧౨॥ఉదయాస్తమయౌజైవసర్వకాలంతు సన్తుభే
 దిశాస్యశేషాసుతథామైత్రైయవిదిశాసుచ॥ ౧౩॥ యైర్యత్రదృశ్యతేభాస్వాసలేషాముదయస్తన్మ
 తః॥ తిరోభావంచయత్రేతితత్రైవాస్తమయోరవేః॥ ౧౪॥ నైవాస్తమయమకస్య సోదయస్తర్వ
 దాసతః॥ ఉదయాస్తమయాభ్యంహి దశనాదశనంరవేః॥౧౫॥ శక్రాదీనాంపురేతిష్టకస్పృశ

నత్వాత్ - యథాహవాయుః॥ శ్లో॥ విదూరభావాదకస్య ప్రోద్యతస్యవిరశ్చిత్తా॥ రక్తతాచవిరశ్చిత్వా ద్రక్తత్వా
 చ్చాప్యనుష్ణతేతి - యథాయస్మిన్ దీప్తపవమాదౌ మధ్యాహ్నవతఃతే తథాతతః తస్యమానసూత్రస్థదీప్తపాంతరా
 విషుజాయమానస్య నిశాధాస్యాధారాత్తస్య సన్తుభోభవతి॥ ౧౨॥ ఉదయేతి॥ ఉదయాస్తమయౌచసర్వకాలంభ
 వతః - లేచవరస్పరంసంముఖేనమానసూత్రస్థేభవతః॥ ౧౩॥ అత్రహేతుమాహ॥ యైర్యత్రేతి॥ ౧౪॥ సేతి॥ ము
 ఖ్యా ఉదయాస్తమయా సర్వజామధ్యాహ్న ఏవసత ఇత్కుక్తైస్తస్యనస్తపవ - అతోరజేరుదయాస్తమయాభ్యం
 దశనాదశనమాత్రమేవ॥ ౧౫॥ దశనాదశనయోరవధిమాహ॥ శక్రాదీనామితి॥ ఇంద్రాద్యన్యతమస్యపు
 రేమధ్యాహ్నైతిష్టతత్రైకంపురభిమతః పురద్వయంచేత్యేవంత్రికోణాతన్నద్యవతేనీద్యేపురేతత్రైవోదయా
 దివ్యవస్థాభిః స్పృశతి॥ భూవలయస్యాధేః ప్రతపదృశ్యతేతావదహః - అధేతునదృశ్యతేతావతిరాత్రిరిత్యర్థః -
 తథాహి - ఇంద్రపురేమధ్యాహ్నయదాతిష్ఠతి - తదా సౌమ్యపురస్థానాం అస్తమయః - ఈశకోణస్థానాంతృతీయో
 యామః - అగ్నికోణస్థానాం ప్రథమయామః - యామ్యస్థితానాముదయః - ఏవం యదాయామ్యేమధ్యాహ్నైతిష్ఠతి -
 తదా వింద్రై పృథమయః - అగ్నికోణేతృతీయాయామః - నిఋణతికౌణే ప్రథమాయామః - వారుణే ఉదయః -
 యదాచవారుణేమధ్యాహ్నైతిష్ఠతి - తదాయామ్యేస్తమయః - నిఋణతికౌణే తృతీయాయామః - వాయువ్యేచ
 ప్రథమయామః - సౌమ్యేఉదయః - యదాచసౌమ్యేమధ్యాహ్నః - తదా వారుణేస్తమయః - వాయువ్యేతృతీయాయా
 మః - ఈశానకోణే ప్రథమః - వింద్రై ఉదయః - ఏవమగ్నికోణేయజామధ్యాహ్నః - తదా ఈశానకోణేస్తమయః - ఇతి॥

మధ్యాహ్నం యేం ద్రపుర్యోరాద్యవృత్తియయామాంతే నిర్ముతీకణయోరుదయా స్తమయావకరోతి - ఎవం
సర్వదిగ్విదితయోజ్యం ॥ ౧౭ ॥ ఉదత ఇతి ॥ గావోరత్నయః ॥ ౧౮ ॥ ఉదయేతి ॥ తద్వృద్ధిహ్రస్వసమీపచూరకృత
దశనాదశనాభ్యాం ఉదయేన పూర్వాదిక్ - ఆస్తమయేనాపరాదిక్ - అత ఏవోద్యంతంభాస్వంతం సశ్యతాం
వామదక్షిణభాగస్థితత్వాత్ సవేషాముత్తరోమేరులోకాలోకశ్చదక్షిణస్సృత్ ॥ ౧౯ ॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాద్వి
శ్యుత్తరస్యాం నిత్యోత్తరస్య మేరోరుపరిదిగ్భాగే బ్రహ్మసభాప్రభయాసదాదివాత్వం - తత్రాక్షప్రభాసంశా
రాభావాన్నిత్యరాత్రిత్వోపచారః ॥ ౨౦ ॥ అథోదయా స్తమయనిణయప్రసక్తసంభావప్లేయాగ్నిహూత్రీయ
సంస్పృష్టహోమప్రథమాహుతిశేషం యస్యవై ద్వాపుణ్యోగృహేవసత ఇత్యాది బ్రాహ్మణమనుగృహ్లాపితప్రభావివ
స్వత ఇత్యాదినా ॥ ఉదత ఇతి ॥ సూర్యప్రభాయాశ్చతుర్థాంశోనిశ్యస్మింశితి ॥ ౨౧ ॥ ప్రభాహిసారీపాదేనేతివాయూ

త్యేవపురత్రయమ్వికోణాద్వవికోణస్థస్త్రికౌశాణ్డెపురతథా ॥ ౧౬ ॥ ఉదితోవధమానాభి
రామధ్యాహ్నోత్తవకరవిః ॥ తతఃపరంప్రాసంతీభిగోభితస్తంభిగచ్ఛతి ॥ ౧౭ ॥ ఉదయాస్తమయా
భ్యాంవస్తృతేపూర్వాపరేదిశౌ ॥ యావత్పరస్తాత్తవతితావత్ప్రృష్టకపాశ్వయోః ॥ ౧౮ ॥ ఋ
తేమరగిరైర్మేరుపరిబ్రహ్మణస్సభామ్ ॥ యేమేరుచయయోకస్యప్రయాంతిబ్రహ్మణస్సభామ్ ॥ తే
నిరస్తాస్తద్భాసాప్రతీపముపయాంతివై ॥ ౧౯ ॥ తస్మాద్విశ్యుత్తరస్యాంవైదివారాత్రిస్సదేవహి ॥ స
ర్వేషాంద్విపవషాణాంమేరురుత్తరతోయతః ॥ ౨౦ ॥ ప్రభావివస్వతోరాత్రావస్తంభిగచ్ఛతిభాస-

ద్రపురే తృతీయాయామః - యామ్యేప్రథమః - నిర్ముతీకోణే ఉదయ ఇత్యాదియోజ్యం ॥ ౧౬ ॥ ఎవంమేరోః పరి
భ్రమణసూర్యోదగంభావలయంప్రకాశయే - దశనాదశనాద్యపేక్షయా అహూరాత్రవ్యవస్థాసకారణ
మిత్యుక్తోభవతి - సన్నిధానవ్యవధానకృతమేవతస్య రక్షీనాం వృద్ధిహ్రస్వతీత్రమండత్వాదికమపీత్యాహ ॥ ఉదత
ఇతి ॥ గోభిఃరక్షిభిః ॥ ౧౭ ॥ దిగ్విభాగోపుటయాస్తమయ నిమిత్తపేక్షయా ॥ ఉదయేతి ॥ యత్రయస్యోదేతిసా
తస్యపూర్వాదిక్ - యత్రాస్తమేతిసా అపరాప్రతీదిః - తథాచ శ్రుతిః - తస్మాదసావాదిత్యస్సవాఃప్రజాప్రత్య
జ్ఞుదేతతస్మాత్సర్వపవనస్య తేమాంప్రత్యుదగాదితి - పురస్తాదుద్యంతంసూర్యంపశ్యతశ్చదక్షిణవామపాశ్వభాగౌ
దక్షిణోగ్గరిదిశావిదిదశయోగ్ రక్షివిస్తారవిధిమాహ ॥ యావదితి ॥ చతుర్దిశయలోకాలోకావలపర్యంతం తవతిత్య
థః ॥ ౧౮ ॥ మేరాతువిశేషమాహ ॥ ఋత ఇతి ॥ బ్రహ్మసభావజంమేరోరుపర్యపిసర్వతస్తవతి - నతుబ్రహ్మసభా
భాసయతి - తత్ర హేతుమాహ - యేమేరుచయ ఇతి ॥ ౧౯ ॥ మేరోస్తవతోవిశేషాంతరమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ య
తోయస్మాత్ప్రవేశాంద్విపానాంవషాణాంచ మేరురుత్తరతవస్థితః - తస్మాన్మేరోరుత్తరస్యాందిశిసదాదివాపితి
స్యేషాందినేపినిత్యంరాత్రిరేవ - అయంభావః - మేరుంప్రదక్షిణోరుద్యంతం సూర్యంయయత్ర పశ్యంతి సైవతేషాం
ప్రాచీ - తేషాంచవామభాగవివమేరుః - అతస్సవేషాం సర్వదామేరురుత్తరతవ - దక్షిణభాగేచలోకాలోకా
చలః తస్మాదుత్తరస్యాందిశిసదారాత్రిః - దక్షిణస్యాంచదిసమితి - యద్వా - భారతాదివషస్థానాంసన్న్యభాసూర్య
ముద్యంతం సశ్యతాం ఉత్తరస్యాందిశివామభాగే మేరోరేకతస్సదాదినమన్యతశ్చ సదారాత్రిః - దక్షిణభాగే సదా
మేరోదిశసమేవేత్యథామక్తంభవతి ॥ ౨౦ ॥ ఉదయాస్తమయనిణయప్రసంగా తత్కూలానుష్ఠేయాగ్నిహూ
త్రమిత్రలింగమంత్రవిధివిశేషం బ్రహ్మణోక్తం - అగ్నిసూర్యయోఃపరస్పరానుప్రవేశముపాసనార్థమాహ - ప్ర
భేత్యాదిత్రిభిః శ్లోకత్రయస్యోపేక్షాన్వయః ॥ ప్రభేతి ॥ వహ్నిఃపాదశ్చతుర్థోంశోదినెమ భానువిశేతి - తతస్తా
వహ్నిత్రప్రవేశాద్భావోరుష్ణత్వేష్యదాహకత్వం - వహ్నిశ్చదాహకత్వమవిరుద్ధం - తథాచ ॥ శ్రు ॥ అగ్నిజ్యోతి
జ్యోతిస్సూర్యస్సన్న్వహేత్యేవసాయగోహూతవ్యం - సూర్యోజ్యోతిజ్యోతిరగ్నిస్సన్న్వహేతిప్రాతరిత్యేతద్వి
ధిదశావిశేషః శ్రుయతే - అగ్నింవానాదిత్యస్సయంప్రవిశతి - తస్మాదగ్ని దూరాన్నక్తందద్వశే - ఉద్యంతంవా

కైః - వహ్నిపాదస్తభతిస్స కైశ్చ॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ అథాహూరాత్రిసంధిప్రసంగేన తదనుకారిచ్ఛాయాశసనంధిస
 వసతివరీసంజితజవగ్రహణశేషం యదైవదివాభవతీత్యాదిప్రాప్తజనుగుప్తాతి - దక్షిణోత్తరత్యాదిసాధకద్వి
 ఘ్లోక్యాదక్షిణోత్తరేతి॥తమః ప్రాకాశ్యేత్యత్రక్రమోనవివక్షితః- తేనమేరోదక్షిణభూమ్యధానవాతిత్వతితనుశీల
 వతిరాత్రిరంభోవిశతి - తదాతత్రత్యానామహస్సృత్ - ఉదగుభ్యమ్యధాన్వేత్వకేప్రకాశకత్వశీలమహరపోవి
 శతి - దక్షిణస్థానాంతదారాత్రిస్సృత్॥ ౨౪॥ ఆతామ్రాహీతి॥దివాదినే-నక్తంరాత్రౌ॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ ఏవ
 మహూరాత్రంతుర్వాపుష్కరమధ్యేనమానసోత్తరశిఖరేణమేదిన్యాః రవిరథవక్రభ్రమణోపలక్షణమానసో
 త్తరమధ్యవరిధికాయాన్త్రింశోంశస్యైకముపహాతాగతిః- తద్వాయూక్తం॥ శ్లో॥ నవకోట్యస్ప్రసంఖ్యాతాయో
 జనైఃపరిమండలం॥ తథాశతసహస్రాణిచత్వారింశచ్ఛపంవచ॥ అహూరాత్రాత్పతంగస్యగతిరేవావిధీయతే॥
 పూర్ణాశ్వతసహస్రాణామేతత్త్రింశత్తుసాస్త్యతా॥ పంచాశత్తుతథాన్యానిసహస్రాణ్యధికానిచ॥ మాహూర్తికీ
 గతిహ్యేషాసూర్యస్యతువిధీయతే॥ మధ్యేనపుష్కరస్యాశ్రమతోదక్షిణాయనై॥ ఏవముదక్రాస్తాయాంశాక
 ద్వీపోత్తరాంతవరిధిత్రింశాంశః విమువేక్షిరోదోత్తరాంతవరిధిత్రింశాంశోద్వోమాహూర్తికీగతివాన్యప్రొక్తాది
 ప్రసిద్ధాజ్ఞేయా॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంతభితి॥ కులాలచక్రప్రాంతస్థజంతురివజ్యోతిశ్చక్రపర్యంతస్థోకోమే
 దినీంప్రాగుక్తాం మానసాద్రిపరిధికాం దక్షిణకాస్తాత్త్రికాం విముంశాదక్షిణకాస్తాంత్యదినాపేక్షయా వివచము
 హూరాత్రంచకుర్వా ఉత్తరోత్తరంమాగ్గంశగచ్ఛా మకరాదిరాశిపట్నంమహాక్షిప్తం తథాప్రాగ్గత్యాభవ

రే॥ విశత్యగ్నిమతోరాత్రావగ్నిమాత్రాత్ప్రకాశతే॥ ౨౧॥ వహ్నిఃప్రభాతథాథానుందినోమ్యపి
 శతిద్విజ॥ అతీవవహ్నిసంయోగాత్తతస్సూర్యఃప్రకాశతే॥ ౨౨॥ తెజసీభాస్కరాగ్నయేప్రకాశోష్ణ
 స్వరూపిణీ॥ పరస్పరానుప్రవేశాదాప్యాయేతేదివానిశమ్॥ ౨౩॥ దక్షిణోత్తరభూమ్యధానముత్త్రిష్ట
 తిభాస్కరే॥ అహూరాత్రంచవిశత్యంభస్తమఃప్రాకాశ్యశీలవత్॥ ౨౪॥ ఆతామ్రాహిభవంత్యా
 పోదినానక్తప్రవేశనాత్॥ దినంచితీచైవాంభోభాస్కరేస్తముపేయుషి॥ తస్మాచ్ఛుక్లాభవంత్యా
 పోనక్తమహ్నఃప్రవేశనాత్॥ ౨౫॥ ఎవంపుష్కరమధ్యేనయాదాయాతిదివాకరః॥ త్రింశద్వ్యాగంతుమే
 దిన్యాస్తదామాహూర్తికీగతిః॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంతేభ్రమన్మేషదివాకరః॥ కరోత్యహస్త

వాదిత్యమగ్నిరనుసమారోహతి - తస్మాద్ధూమఎవాగ్నైర్దివాదద్యతేభితి॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ అహూరాత్రప్రసంగా
 త్తయోరపున్ప్రవేశముపాననాథమాహ॥ దక్షిణేతి॥ మేరోదక్షిణభూమ్యధానభాస్కరేసముత్త్రిష్టతినతి-తమశీ
 లాగాత్రిరంభఃప్రవిశతి - మేరోరుత్తరభూమ్యధానభాస్కరేసముత్త్రిష్టతినతి - రాత్రాప్రాకాశ్యశీలయుక్త
 మహః ఆంభోవిశతీత్యథః - ప్రాకాశ్యంప్రకాశకత్వం॥ ౨౪॥ ఏతదేవోపపాదయత్యా రామ్రాహీతిసాధేన
 శ్లోకేన॥ ఆతామ్రాహీతి॥ ఆతామ్రః ఈషత్రామ్రః- దివాదినే-నక్తప్రవేశనాత్- రాత్రైఃప్రవేశాదిత్యథః-
 అస్తముపేయుషి అస్తంగతేనతి-నక్తంరాత్రౌ-తథాచశ్రుతిః- యదైవదివాభవత్యపోరాత్రిః ప్రవిశతి- తస్మా
 త్రామ్రా ఆపోదివాదద్యతే- యన్నక్తంభవత్యపోహః ప్రవిశతి- తస్మాచ్ఛున్ద్రా ఆపోనక్తందద్యతేభితి॥ ౨౫॥ ఎవం
 మేసుప్రదక్షిణీకుర్వతోరవేముపహాతాగత్యం మాగ్గంశగచ్ఛన్తుత్తరాయణిమువద్దక్షిణాయనగతిభిరహూ
 రాత్రాణాంజైస్యసామ్యలఘుత్వానిరూపయతి- ఎవమిత్యాదినా ఉపావృష్ట్యోరిత్యంతప్రాక్తనైగ్రంథేన॥
 ఏవమితి॥పుష్కరద్వీపమధ్యేనరథవక్రధారభూతమానసోత్తరవరిమండలోపలక్షితాయామేదిన్యాన్త్రింశత్తమం
 భాగంరవియోదాయాతి - తదాసాముపహాతాసంబంధినిగతిః - తదాహవాయుః॥ శ్లో॥ నవకోట్యస్ప్రమాఖ్యాతాయో
 జనాఃపరిమండలం॥ తథాశతసహస్రాణిచత్వారింశచ్ఛపంవచ॥ అహూరాత్రాత్పతంగస్యగతిరేవావిధీయతే॥
 పూర్ణాశ్వతసహస్రాణామేతత్త్రింశత్తుతాస్త్యతాః॥ పంచాశత్తుతథాన్యానిసహస్రాణ్యధికానిచ॥ మాహూ
 ర్తికీగతిహ్యేషాసూర్యస్యతువిధీయతేభితి॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంతభితి॥ రవేకులాలచక్రసంబంధాథావాత్

క్రాధాంచయాతి - అయనస్యే త్రరస్యేతి దేవదిమోపక్రమత్యాత్ మకర ప్రాథమ్యం - ధృవేణహి ప్రవహంతేన
నిత్యం ప్రత్యగ్రాహ్యమృణజ్యోతిశ్చక్రస్థ మాకాచింబం ధృవరశ్మిగృహీతే మహాక్షేప్రాస్వాక్ష యుగకోటియం
త్రిత తదితర ధృవరశ్మి ద్వయాకర్షణ వికర్షణవశా త్తదయనానుగుణ ముదగ్గక్షిణతోవా ఎకై కాం మండల రేఖా
మాభ్యంతగీం బాహ్యంవా ఆగోహాదవరోహాద్వా తదితర భ్రమణేన వృత్తమాభ్యంతరం మేవాసన్నం బాహ్యం
మానసోత్తరాసన్నంవా సంపాదయత్త తైవనకు త్రవక్రైచకించిత్వాగ్లంబ సేనవలన్తా సేన సపాదద్వి తారాత్మక
మైకైకంగాశిం ప్రా క్షర త్ర్యశీతి శతసావనది నైస్తావద్వారం భ్రమన్తహాక్షేచపరాంకాష్టాం సవభ్యవక్రవ
సాధా త్రయోదశ త్వాత్కం రాశిపటం సౌరవక్త్యా సై భుజే ఎవం షట్పష్టిత్రితా హూరా త్రై ద్వ్యే
యనపద్యతుద్వాదశమాసరాశిరూపకాల ఏకస్సోర్బస్సాస్యత్ - తత్రతుషట్పష్టిత్రితవారం ప్రత్యగ్భ్రమణో
దయా స్తమయాః మహాక్షేచైక వారమారోహవరోహారథస్య ఏకవారంచభవ క్రైవైలోమ్యేన ప్రాగ్గత్యా సప్త
వింశతినకు త్రాత్మక ద్వాదశరాశిచక్రభోగరూపమకా వైక్యం విలోమ భ్రమణం బహువావారం ప్రత్యగ్భ్రమ
తులాలచక్రస్థస్య తద్విలోమం భ్రమణః కీటస్యేవస్యాత్ - ఏవంచక్రవశాన్నిత్యం ప్రత్యగ్గతిః స్వతంత్ర ప్రాగ్గ
తిశ్చ సవేషాం గ్రహణాం భామాదైమిక దాచిద కాన్ధూరత్వాద్వక్రా చగతిః ప్రత్యగవిస్యాత్ - చంద్రాదీనాంచా
కానక్తాత ద్రక్ష్యభిభూతేర స్తమయోకామండల ప్రవేశాఖ్యః తద్విప్రకర్షామదయత్తత్వాది శ్రుతిపురాణావిరు
ద్ధం జ్యోతిశ్చాస్త్రం జ్ఞేయం - ఇనంతు సౌరాబ్జస్య షట్పష్టిత్రితా హూరా త్రవత్వం - సాప్రతంహికతాసశ
తచతుష్టైచతుస్సహ సేబ్జానాం సపాదపంచపష్టిత్రితదిసస్య సౌరాబ్జస్య ప్రత్యక్షాదిసప్రసిద్ధః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ త్రి
ప్పితి ॥ వైమువతీంకాస్థయోమధ్య గాంతత సత్రవిమువాద్యేది నె అహూరా త్రైశ్చ సామ్యం - తత్రహిమేష
స్థాకోదయాన్వేపాదిష త్రాస్యదయకాలః త్రింశన్నాద్యోదినం - ఎవంతులాదిష త్రాస్యదయ కాలోరాత్రిః ఏ
షువాంతరేపి వై పరీత్యేన త్రింశన్నాదీత్వం విమువసంధేః పరం యావ ద్రాత్రిత్రయం భానోదిగంత్రితన్నాదీభ్యో
వధాతేక క్యాదియావత్తులంతస్య ఏధస్యప్రసః - తులాదాత్రింశతోప్రసః నక్రాదౌత ధ్ధా సస్యపూర్ణియా
వన్వేషమితి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ కులాలచక్ర పర్యంత ఇతి ॥ దక్షిణప్రక్రమేతత్కాష్టా గమ సే ॥ ౩౨ ॥ అతివెగతయే
తి ॥ ప్రకృష్టాంభూమిం మహావృత్తరూపాంచక్రాధామేదినం ॥ ౩౩ ॥ ఏతదేవోదాహరణ ప్రపంచయతి సూర్యో
ధారాత్రింవిముంచన్వేదినోద్విజ ॥ ౨౭ ॥ అయనస్యే త్రరస్యేవామకరంయాతిభాస్కరః ॥ తతఃకుంభం
చమీనంచరా శేగాశ్యంతరంద్విజ ॥ ౨౮ ॥ త్రిష్వేతేవ్యధభ క్రైమతతోవైమువతీంగతిమ్ ॥ ప్రయాతినవి
తాకుర్వన్ అహూరా త్రంతతస్సహమ్ ॥ ౨౯ ॥ తతోరాత్రిఃక్షయంయాతివధా తేనుదినందినమ్ ॥ ౩౦ ॥ తత
శ్చమిథునస్యాం తేవరాంకాష్టాముపాగతః ॥ రాశింకకటకం ప్రా ప్యకురు తేదక్షిణాయనమ్ ॥ ౩౧ ॥ కు
లాలచక్రపర్యంతేయథాశీఘ్రంప్రవతతే ॥ దక్షిణప్రక్రమేసూర్యస్తథాశీఘ్రంప్రవతతే ॥ ౩౨ ॥
అతివెగతయాకాలంవాయు వెగగతిశ్చరణ ॥ తస్మాత్ప్రకృష్టాంభూమింతుకా తసాత్పనగచ్ఛతి ॥ ౩౩ ॥
సూర్యోద్వాదశిభిశ్చై ధ్రువస్యహూతైదక్షిణాయ సే ॥ త్రయోదశాధామృత్యాణామహ్నితుచ

కులాలచక్ర పర్యంతేస్థితోజంతుర్య క్షేత్యధాః - తద్వద్దక్షిణాయనెజ్యోతిశ్చక్ర పర్యంతే భ్రమన్తైకముహూతే
నమేదిన్యాత్రింశద్ధాగం విముంచన్నతిక్రా మన్నుత్తరాయణమారభ్యాహశ్చ రాత్రించపూర్వవై పరీత్యేనకరోతి ॥
౨౭ ॥ తదేవ ప్రత్యహమహవృద్ధ్యారాత్రిప్రసేనచదశాయన్నాహ- అయనస్యేత్యాదిసాధాద్వాభ్యాం ॥ ౨౮
త్రిప్పితి ॥ వైమువతీంకాస్థయోమధ్య మేషరాశివిమువ తత్సంబంధినంగతిం ॥ ౨౯ ॥ తతఇతి ॥ తతోవిమువదనంత
రం ॥ ౩౦ ॥ దక్షిణాయనేతు అహి ప్రసంరా త్రౌచవృద్ధిందశాయితమహా - తతశ్చైత్యాదిసాధైశ్చతుభిః ॥
తతశ్చైతి ॥ పరాంకాష్టాము త్తరాయణస్యాంతం ॥ ౩౧ ॥ కులాలచక్ర పర్యంత ఇతి ॥ కులాలచక్ర పర్యంతేస్థితోజంతు
ర్య క్షేత్యధాః ॥ ౩౨ ॥ అతివెగతయేతి ॥ కాలంకాలోపలక్షణంమాగణం ॥ ౩౩ ॥ సూర్య ఇతి ॥ ఋత్యైణాం త్రయోద

ఋగ్వేదిహియోథేప్రథమా | ౪౩ | ౪౪ | ౪౫ | దినాదేరితి | తద్ధ్యోగేనపరాశివ్యాప్తవత్ప్రదేశస్యపరివర్తనాన
 హాపెణభోగేన - తద్వైష్ణవస్యంబభవత్సంస్థానవైష్ణవ్యాత్ ప్రప్త్యుద్భవ్యక్రాంతదేశభేదాచ్చ - తద్గణితైకగ
 మ్యం - ఇదంత్యిహాదేశతఃసంజ్ఞానంయద్యుద్భవ్యుద్భవభిః విమువద్వృత్తపాదాంతగంగ్రహంగోవరయతితే
 నవిమువవృత్తార్థదృష్టేదివరాత్రిసావ్యంతతోధికాల్పయోర్యామ్యసామ్యవృత్తయోర్వశ్యాంతస్యవిమవత్పద
 తుల్యస్యపాదాపేక్షయాల్పత్వమహత్వాభ్యాందినప్రాసవదీతిఅగ్నిశశోరుగయోవపత్తిశ్చ | ౪౬ || ౪౭ | అథ
 దినరాత్రిసంధిప్రసక్త్యా రాత్రిగ్వాడేషా - అహర్భ్యుష్టిరిత్యుత్పన్నామా దినరాత్రీవ్యవహరన్న పాసనా
 థాంసంధ్యాం ప్రస్తాతి || ఉషాఇతి || ౪౮ | రథౌంసహవాపురోనువాక ఇత్యాదిస్సాధ్యాయబ్రాహ్మణమనుగృహ్యోతి ||
 సంధ్యాకాలేద్వితీ | ౪౯ | ౫౦ | ౫౧ || ఓంకారబ్రహ్మసంయుక్తమితి | బ్రహ్మశ్రయీసారంవ్యాప్యతిత్రయం | ౫౨
 అగ్నిహూత్రఇతి | సూర్యోజ్యోతిరితి | ప్రాతఃహూతుమంత్రప్రతీకోక్తిస్సంధ్యయోర్వయోరుపాప్యనంతర

అహూరాత్రేణయోధుంక్తేసమస్తారాశయోద్విజ | ౪౩ || షడవరాశీయోధుంక్తేరాత్రావ
 న్యాంశ్చషడ్వివా | ౪౪ | రాశిప్రమాణజనిరాదీర్ణుప్రాస్వాత్కలాదివా | తథానిశాంసంరాశీనాం
 ప్రమాణైర్లఘుదీర్ణుతా | ౪౫ | దినాదేర్దీర్ణుప్రాస్వత్వంతద్ధ్యోగేనైవజాయతే | ఉత్తరేప్ర
 త్రమేగేస్థూనిసింహాగదిదివా | ౪౬ | షడ్జిత్యయినైవవివరీతావివస్వతః | ౪౭ || ఉషారాత్రి
 స్సమాఖ్యాతాభ్యుష్టిశ్చాభ్యుదయతేదినమ్ | ప్రోవ్యతేవతయోస్సంధ్యాఉషాభ్యుష్ట్యేర్వ్యంతరమ్ | ౪౮ ||
 సంధ్యాకాలేనుసంప్రాప్తైరౌద్రే వరమదారుణే | మండేహరాక్షసా ఘోరాన్సుర్య మివృంఙ్ఖాది
 తుమ్ | ౪౯ | ప్రజాపతికృతశ్చాపస్తేషాంమైత్రేయరక్షసామ్ | అక్షయత్వంశరీరాణాంమరణంచదినే
 దినే | ౫౦ | తతస్సూర్యస్యతైర్మధ్యంభవత్యత్యంతజారుణమ్ | తతోద్విజౌత్రమాస్తోయంసంక్షిపంతి
 ఋహమునై || ౫౧ || ఓంకారబ్రహ్మసంయుక్తంగాయత్ర్యాచ్చాభిమంతి తమ్ | తేనదహ్యంతి తేపా
 పావజ్రభూతేనవారిణా | ౫౨ | అగ్నిహూత్రే మూయతేయాసమంత్రాప్రథమాహుతిః | సూ

ప్రమాణమేవేతి | రాశయః రాశీనిత్యథాః | ౪౩ | ౪౪ | ౪౫ | రాశిప్రమాణవైచిత్ర్యస్యాహూరాత్రవైచిత్ర్య
 హేతుత్వమాహ || దినాదేరితి | తద్ధ్యోగేనైవ - అయమథాః - జ్యోతిశ్చక్రస్యద్వాదశోంతస్సపాదద్విసక్షత్రదేశా
 త్కృతౌక్తేకశోరాశిః - తత్రప్రాయశఃసూనమేషాప్రాస్వా - వృషభకుంభాతఃకించినధికా - మకరమిథునైతఃకిం
 చిద్దిఘ్న - సింహవృశ్చికాదీర్ణుతరా - కర్కటకచాపాదీర్ణుతమా - సమేకన్యాతుతే - తత్రాకాక్రాంతరాశ్యం
 శమారభ్యషడ్రాశీత్సేనదశానకాలోదినం - ఇతరరాశిషట్కదశానకాలోరాత్రిః - తథాచరాశిప్రమాణాధీనా
 దినరాత్రివృద్ధిప్రాసాపిత్యాదిజ్యోతిశ్చాస్త్ర ప్రక్రియాపురాణావిరుద్ధాత్మానుసంధేయతి - వివాహీయస్త్రిన్మయ
 నశ్చన్యనోక్తంగతివైచిత్ర్యంవిశేషతోదశాయతి - ఉత్తరఇతి | ౪౬ | ౪౭ | అహూరాత్రప్రసంగాత్తయో
 స్సంధ్యాకార్యంసంధ్యా ప్రస్తావాదికంవత్తుమాహ - ఉషేత్యాదినాపాలనోద్యత ఇత్యంతేన - తతశ్చుత్తిప్రయుక్తా
 ఉషాభ్యుష్టిశ్చాస్త్రస్తుతరాత్రిదివసవరాపిత్యాహ || ఉషేతి || శ్రు || రాత్రివాడేషా - అహర్భ్యుష్టిరిత్యుత్పత్తిః ||
 ౪౮ | తత్రసంధ్యోపాస్తేమకుర్వతస్సూర్య హత్యాదోపస్సృణ్వతి - సంధ్యాథావాదపూర్వకంసంధ్యోపాస్త్యాదిక
 మాహసంధ్యా కాలేన్విత్యాదివతుభిః | ౪౯ | ప్రజాపతికృతఇతి | ప్రజాపతిదత్తోవరోపిదుఃఖఫలత్వాచ్చాపశ్చత్వ
 వ్యతే - తథాచశ్రుతిః - రథౌంసహవాపురోనువాకేతపోగ్రమతిష్ఠంతతా ప్రజాపతివరేణోపామంత్రయత
 తానివరమవృణోతాదిత్యోనోయోద్ధా ఇతితా ప్రజాపతిరబ్రవీద్యోధయధ్యమిత్యాది | ౫౦ | ౫౧ | ఓంకారబ్రహ్మ
 సంయుక్తమితి | దహ్యంతిదహ్యంతేద్విజైః ప్రతీప్తేనవారిణా | ౫౨ | రవేవిజయముక్త్యాహూతుద్ధీప్తిప్రకమా

మగ్ని హూత్రవిధానుః ౫౩ | ఓంకారశ్చ ॥ త్రిధామావ్యాప్యతిదేవతాగ్ని వాయుసూర్యత్రయాశ్రయః ౫౪
వైష్ణవోశ్చ శ్చ ॥ తస్యవైష్ణవాంశస్య ఓంకారః ప్రరకః కార్యోన్ముఖత్వాత్ బోధకోయస్యత త్రైరకం - యద్వా
తదోంకారాఖ్యంబు వన్న - తస్యజ్యోతిషః ప్రరకం ౫౫ | తెనేతి | అహునిపాపయంతాని ౫౬ | తస్మాదితి | సహం
సూర్యమిత్యస్యతదకరణజపాపక్షయాథాసంధ్యోపాస్తిరవశ్యకాద్యైవేవాధః ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ సంధ్యాకాలేయ
త్వాజ్ఞానాథమన్వాహ ॥ కాపృతి ౫౯ ॥ ప్రసవ్యదీతి ॥ అహభాగైర్ముహూతైస్సహదివసానాం ప్రసవ్య
దీ - అహ్ని త్రింశన్మాదీభ్యోవివృతైతత్సంచదశాంశో ముహూర్తా వధః తే - క్షీణేక్షీయతే - ఎవంగాత్రాచెత్వర్థః
ఉత్తంచఅహ్నుఃపంచదశాంశోరాత్రైశ్చైవముహూర్తా ఇత్యంత్యైః - సంధ్యా ముహూర్తాస్త్రు అధోదయాంతరి
ధాన్తమయాదిశ్చద్వి నాడిమాత్రంవ - యథాహగగః ॥ శ్లో ॥ ద్వి నాడికాభవేస్సంధ్యాయావిజ్యోతిః ప్రదర్శనం -
వరాహమహిరశ్చ ॥ శ్లో ॥ అథాన్తమితానుదితాత్సూర్యాదస్పృష్టభంసభోయాంతే - తావత్సంధ్యాకాలశ్చ ౬౦ |
లేఖాప్రభృతీతి | లేఖాశ్చైవోదయోలక్ష్యః ॥ ౬౧ | ౬౨ | ౬౩ | అపరాహ్ణశ్చ ॥ ముహూర్తాస్త్రయంవచనాయా
హ్నా శ్చిప్రాప్యేణాన్వయః - ఇంద్రదశపంచముహూర్తా హేమంచదశ ముహూర్తేహిని ప్రాతరాదిపంచాంశ

ర్యోజ్యోతిస్సహస్రాంశుస్తయాదీవ్యతిభాస్కరః ౫౩ | ఓంకారోభగవాన్విష్ణుస్త్రిధామావచసాంవ
తిః | తదుచ్చరణతస్యేతువినాశంయాంతిరాక్షసాః ౫౪ | వైష్ణవోశ్చఃపరస్సూర్యఅత్యజ్యోతిరసం
ష్టవమ్ | అభియాయశ్చ మోంకారంతస్యత త్రైరకంపరమ్ ౫౫ ॥ తేనత త్రై రితంజ్యోతిరోంకారే
ణాతిదీప్తివత్ | దహత్యశేషరక్షాంసినందేహభ్యాన్యహునివై ५౬ | తస్మాన్మోల్లంఘనంకార్యంసం
ధ్యోపాసనకర్మణః | సహంసూర్యంసంధ్యాయా సోపాస్తంకురుతేహియః ५౭ ॥ తతఃప్రయాతి
భగవాన్బ్రాహ్మణైరిభిరక్షితః | వాలభిల్యాదిభిశ్చైవజగతఃపాలనోద్యతః ౫౮ | కాష్ఠానిమేషాద
శపంచవైవత్రింశ్చ కాష్ఠాగణయైకలాంతామ్ | త్రింశత్కలాశ్చైవభవేన్ముహూర్తాస్త్రు త్రిం
శతారాత్ర్యహసీసమేతే ౫౯ ॥ ప్రసవ్యదీత్వహభాగైర్దివసానాయథాక్రమమ్ | సంధ్యాము
హూర్తమాత్రావై ప్రసేవ్యధానమాస్తృతా ౬౦ ॥ లేఖాప్రభృత్యథాదిత్యైత్రిముహూర్తాగ
తేతువై | ప్రాతఃస్పృష్టతఃకాలోభాగస్తవ్వాస్తవచనః ॥ ౬౧ ॥ ప్రాతఃకాలాత్స్పృశస్త
స్మాత్త్రిముహూర్తాస్త్రుసంగవః | మధ్యహ్నాస్త్రిముహూర్తాస్త్రుతస్మాత్కలాత్తుసంగవత్ ॥
౬౨ ॥ తస్మాన్సాధ్యాహ్నికాత్కలాదపరాహ్ణా ఇతిస్పృతః | త్రయ ఏవ ముహూర్తాస్త్రుకాలపక్ష
స్పృతోబుధైః ॥ ౬౩ ॥ అపరాహ్ణావ్యతీతేకుకాలఃసాయాహ్నాదవ్యతే | దశపంచ ముహూర్తావై

మాహాఅగ్ని హూత్రశ్చ ॥ సూర్యోజ్యోతిరితి ప్రాతరగ్ని హూత్రమంత్రప్రతీక్షాక్షి ౫౩ | ఓంకారశ్చ ॥ త్రిధా
మావ్యాప్తిదీధామాని ఋగ్యజుస్సామానియస్యసః - అత ఏవవచసాంవేదానాంవతి - తథాచ శ్రుతిః - వైష్ణవోశ్చ
వనిద్వాతపతియపహేతరాదిత్యేహిరణ్మయఃపురుషశ్చ ౫౪ ॥ ఓంకారోచ్చాగ్నాద్రాక్షసనాశహేతుమాహ - వై
ష్ణవోశ్చత్వాదిద్వాభ్యాం ॥ వైష్ణవోశ్చశ్చ ॥ అసంప్లవంనివికారం ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ సంధ్యాకాలనిరణయ
మాహ - కాష్ఠాన్యాదిద్వాభ్యాం ౫౯ ॥ ప్రసవ్యదీతి ॥ అహభాగైః ప్రాతరాదిభిస్సహ - దివసానాం ప్రసేవ్య
ధౌపతిద్వాగాన మపి ప్రసవ్యధ్యోరవశ్యభావత్వాత్ - సంధ్యాతు ముహూర్తమాత్రా అధోదయాత్పుర్యం
ప్రాతస్సంధ్యానాడివ్యయప్రమాణా - అథాన్తమయాంతరం నాడివ్యయప్రమాణాచేత్వర్థః ౬౦ ॥ ప్రాత
రాత్యహభాగానాం వృద్ధి హాసావత్తం తెహం ధృవభూతం వైశువతంమానమాహ ॥ లేఖాత్యాదిసాధ్యైః స్త్రీభిః - లేఖా
ప్రభృతీతి ॥ అధోదయోక్త లేఖాకామారభ్యః ౬౧ | ౬౨ | ౬౩ ॥ అపరాహ్ణశ్చ ॥ తాంలేఖామారభ్య ప్రత్యేకం
ముహూర్తాస్త్రయేణప్రాతరాదిరేకైకఃకాలః - తథాచస్పృతిః ॥ శ్లో ॥ ముహూర్తానాంత్రయః ప్రాతస్తావా

కల్పనమితీశేషః దశపంచముహూర్తాః హి ఇతిచ పాతః - దశపంచముహూర్తాః శ్చేతిపాతే విమవేపంచదశక్ర
వభూతా ముహూర్తాః అయనయోస్తువృద్ధిప్ర సయోగినోముహూర్తాః స్త్రయ ఏవేతిసంగ్రహాక్షిః || ౬౪ ||
దశపంచముహూర్తా మితి || విభువదిసాహ మాననాడీతింశచ్చ తుర్వింశత్యంత ప్రసోయామ్యేయవే - సోమ్యేతు
షష్ఠింశదంతంవృద్ధిరత్యథః || ౬౫ || ౬౬ || శరదితి || శరన్నధ్యతులారంభః పసంతమధ్యం మేషారంభః - సవిమవత్త
ధ్యమాః || ౬౭ || ౬౮ || అశసూర్యగతిప్రసక్త్యాతత్సాధ్య పంచాబ్దనయముగజ్ఞావనాయాన్వాహ || త్రింశదితి ||
త్రింశన్నుమూలేన సావన దినేనసారదినంలక్ష్యం - పక్షశ్చాత్ర సారోధమాసః - సారపంచాబ్దత్వాద్యుగస్య ఋ
తురేకసప్తిసావనదినం || శ్లో || ఎకపక్షిరహూరా త్రంఋతురేకోవిభావ్యసత్తివాయాక్షే || ౬౯ || ౭౦ || సంవ
త్సరాదయితః || చతుర్మాసైశ్చాన్ద్రసావనసారనాక్షత్ర మానజైః || శ్లో || దశాన్దశశ్చాన్ద్ర స్త్రింశద్దినసప్త
సావనోమాసః || సారోకరాశిభోగాత్ నాక్షత్రత్వేందుమండలాద్గత క్షయ్యైః || ౭౧ || త్రితావిభాక్తావిశేషితాస్సం
తోయుగంస్యరితి - స్వకాలస్యప్రతిపర్యాయమయంనిశ్చయః - అయనుభః నాఖశుక్లప్రతిపత్సురో దయకాలే
యుగపత్నీ శ్రాంతానాంచతుర్విధానామపిమాసానాం పంచాబ్దంతే యస్తామ్యుగపత్నీమాప్తిరూపోయోగః తత్ఫ
కాలోయుగం - లక్షణయా శుభదబ్దపంచకంయుగం - యథా ఆవ్యంశయోరేవనర్వగ్రహయోగేషినర్వంకృతాదికం
యుగం - విశావదహూరా త్రేముతేమవిశ్నత్తత్ర రాశిస్థైకే అస్యాంశిథా ఏతన్నత్తస్థై నాచం బ్రైఅయం
పంచస్మరలరభ్యత ఇతిపంచాబ్దానాంచతుర్మాసాపేక్షవిభాగత్వాద్యుక్తంవతుర్మాసవికల్పితత్వం - సారాబ్దపంచ

ముహూర్తాః స్త్రయఏవద || ౬౪ || దశపంచముహూర్తాంవై అహూరావై మువతంస్త్వైశ్చ || ౬౫ ||
వధాతే ప్రసతేచైవలయవేక్షిహోస్తరే | అహస్తుగ్రసతేరాత్రింగాత్రిగ్రానతిహాసరమ్ || ౬౬ ||
శరద్వసంతయోమాధ్యేమిమవంతువిభావ్యతే | శులామేషగతిభానాసమరాత్రిదినంశుతత్ || ౬౭ || క
కశ్చైవస్థితేవానాక్షిణాయనమవ్యతే | ఉత్తరాణ్యువపుష్కంకరస్థేదివాకరే || ౬౮ || త్రింశన్ను
మూర్తం కథితమహూరాత్రంతుయన్తయా | తానిపంచదశబ్రహ్మపక్షఇత్యభిధీయతే || ౬౯ ||
మాసఃపక్షన్నయోనోక్తోద్వేషసాచాకాజావృతుః | ఋతుత్రయంచాప్యయనం ద్వేయనెవమాసం
జ్ఞితే || ౭౦ || సంవత్సరాదయఃపంచతుర్మాసవికల్పితాః | నిశ్చయస్సర్వకాలస్యయుగవిశ్యభిధీయతే || ౭౧ ||
సంవత్సరస్తుప్రథమోద్వితీయఃపరివత్సరః | ఇద్వత్సరస్తృతీయస్తవతుర్థశ్చానువత్సరః | వత్సరఃపంచ

వేదపసంగః || మధ్యాహ్న స్త్రిముహూర్తాసాన్ద్రపరాస్తాప్తతాదృశః | సాయాహ్నస్త్రిముహూర్తాః ధరవణ
క్షమానుగహిత ఇతి || ఏతేదత్రిముహూర్తాఃపంచభాగాః - దశపంచముహూర్తాహ్ని పంచ దశముహూర్తై
త్రింశద్వాడికాహ్నిభవంతి - అన్యధాతుముహూర్తాః స్త్రయ ఏవ శ్రమేణప్రసగోదరాభవంతితిశేషః || ౬౪ || ఎత
న్నపంయతి దశపంచముహూర్తామిత్యాదిసాధైః స్త్రిభిః || ౬౫ || ౬౬ || శరదితి || శరన్నపంతయోమాధ్యంతి || అత్వ
యుక్తాత్రికాహిశరత్ తయోమాధ్యేకులాఖ్యంవిమవంభవతి - ఛైత్రవై శాభావసంతస్తయోమాధ్యే మేష
మ్యంవిమవమిత్యథః || ౬౭ || ౬౮ || అశసూర్యగతిప్రసంగాశ్చైవసంవత్సరావపంచకంవత్సమాహ - త్రింశదిత్యాదిసా
ధైశ్చసృభిః అత్ర శ్లోకద్వయస్యైకోభిప్రాయ || త్రింశదితి || యో ప్రసిద్ధసావనైదినంతమాసైః ప్రసిద్ధాలూర
విప్రకసానకకజావదినాదయోలక్ష్యంతే - అకాగత్యైవశ్చయూగాద్యభిధానాత్ || ౬౯ || ౭౦ || సంవత్సరా
దయితః || చతుర్మాసవికల్పితా ఇతి || శ్లో || దశాన్దశశ్చాన్ద్ర స్త్రింశద్దినసప్తసావనోమాసః - సారోకరాశి
భోగాన్నాక్షత్రత్వేందుమండలాత్కథిత ఇత్యేవంలక్షణైశ్చాన్ద్రసావనసారనాక్షత్రైశ్చతుర్థేమాసేనై
కథితయాః త్రితాః - పంచసంవత్సరాదయః - ఎకంయుగం || శ్లో || సావనంశాపిసారంవచాన్ద్రనాక్షత్రమేవచ - చ
త్వార్యేతామాసాన్యేయుగం ప్రవిభజ్యత ఇతి - వృద్ధగాగ్యైః - సర్వకాలస్య మలమాసాదేనిశ్చయః నిజా

కమయోమీయగసారమాసాష్టమిః - సావనావికషష్టిః - చాంద్రాద్వివష్టిః - నాక్షత్రాః సప్తవష్టిః - సారణత్రిశ
శద్యతవః - దశాయనాని - భానుభంగ్యనక్షత్రాణి పంచత్రింశచ్ఛతమిత్యాదిజ్ఞేయం - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ శతా
స్యష్టాదశత్రింశదుదయాభాస్కరస్యతుః॥ ఋతవస్త్రీంశతస్సారాయనానిదశైవతు॥ పంచత్రింశచ్ఛతంభానిష
ష్టిమాసాశ్చభాస్కరాత్॥ సారంసామ్యంపక్షిణ్యంనాక్షత్రంసావనంతథా॥ మానాన్యేతానిచత్వారియైపురా
ణంభవిష్యతి॥ పురాణంపునర్యుగాంతరావృత్తిః - యథాపూర్వమిత్యర్థః - వృద్ధగర్భే॥ శ్లో॥ యదామాఘస్యశు
క్లస్యప్రతివచ్ఛేదరాయణం॥ సహూదయంశ్రమిష్టాభిసేమాకాప్రతిపద్యతేః॥ ప్రథమసోగ్నిదైవత్యేనామ్నా
సంవత్సరస్త్యుతః॥ యదామాఘస్యశుక్లస్యత్రయోదశ్యాముదగ్రః॥ యుక్తేషంద్రకుసారౌద్రవాసపంచప్రతిప
ద్యతే॥ ద్వితీయసోగ్నిదైవత్యఃప్రోవృతేతరివత్సరః॥ కృష్ణేనాఘస్యహశమీవాసవాదౌదివాకరే॥ తదాశృతియం
సంప్రాహురిదావత్సరకంబుధాః॥ సప్తమీమాఘశుక్లస్యవాసవాదౌదివాకరే॥ చతుర్థమింద్రదైవత్యంతమా
హూరనువత్సరం॥ యమ్యత్రగాయణంకృష్ణచతుర్థ్యాంతమసోభవేత్॥ ఇద్యత్సంస్కృజ్ఞేయఃపంచమోమృశ్యుదైవ
తః॥ నియతంపంచమస్యాంతతతైవస్యాష్టహూదయః॥ సావనంచాపిసారవచాంద్రంనాక్షత్రమేవచ॥ చక్వా
ర్యేణానిమానానియ్యుగంప్రవిభజ్యతే॥ లగ్నాచార్యశ్చ॥ శ్లో॥ మాఘశుక్లప్రవృత్తస్యత్రైవకృష్ణసమీపినః॥ యగ
స్యపంచవషణ్యకాలజ్ఞానంప్రచక్షతే॥ ౭౧॥ ౭౨॥ అగ్రకాలంతరవిషయంబీభ్రయమర్కస్యాహ॥ యశ్చైవత
స్యతి॥ ౭౩॥ దక్షిణమితి॥ తన్నభ్యశృంగం॥ ౭౪॥ శబ్దః॥ ఉభయంశ్రంశన్నాడీకందిమవేఅహూరాత్రిశ్చ - యత్తు
మానసోత్తరేదక్షిణవీధీక్షీరోదమధ్యేవిమవంశాః ద్విసోత్తరాంతేహౌదక్కాపైతి వాయుస్తోత్రైప్రపంచితమత్రసూ
చితంతస్తుతపప్రవస్యావిత్పాదినామాఘశ్రావణయోరయనద్వయంపక్ష్యమాణం - ప్రథమకృత్తికాభాగభివైశా
ఖికార్తీకయోఃవిషువద్వయంపంచపంపత్తరకల్పనానుగుణంయత్కాలేప్రత్యక్షసంవాదితకాలవిషయంజ్ఞే
యం॥ శ్లో॥ పర్యగచ్ఛత్వతంగోసామాఘజ్యేష్ఠోగ్నిమేహని॥ గుధ్యేనపుష్కరస్యాశ్రభ్రమతేనక్షితాయనై॥ దక్షి
ణాద్వినివృత్తోసావిమవస్థోయదారణః॥ క్షీరోవస్యసముద్రస్యఉత్తరాంతాదిశంచరేత్॥ శ్రావణేహౌత్తరాంకాస్తాం
చిత్రభానుర్దావ్రజేత్॥ శాకద్వివస్యవత్సస్యఉత్తరాంతాదిశంచరేదితివాయుక్తిలింగాత్ - యత్తుజ్యోతిస్సి
ద్ధాతేసద్గమజ్ఞయన్యాముదక్కాస్తాలంకాయాః పునర్ద్విసోద్రక్షితేతావతీదక్షిణకాష్ఠేవిధిత్రయం - యత్తుమేష
తులాదివిమవద్ద్యయనక్రకక్యాద్యయనన్దయసంవాదిస్తాకాలవిషయం - యథావత్త్రింశచ్ఛతకలిగతా
బైతహసీత్ - సంప్రతితుదసుశ్చత్వా రిశేబశతేనక్రకీకగులామేషప్రవేశాత్ప్రాగేవద్వాదశేదనేఅయవవి
మవేప్రత్యత్యేనృత్యేతేఅతస్తదగ్గజానుగోధాత్తగ్గఃసూర్యసపిఅయనాదిపరివృత్తికదాచిద్భవేదిత్యనుమాయతే
యేనత్రిశృంగవీధీసంవాదస్సాన్వితేతన్నాన్యోశీర్షేయదాయనవమారంభఃతత్కాలవషణవిషయత్రిశృంగడి

మశ్చాత్రకాలోయంయుగసంజ్ఞితః॥ ౭౨॥ యశ్చైవతస్యోత్తరేతైలశృంగవానితివిశ్రుతః॥ త్రీణిత
స్యశుశృంగాణియోసాశృంవాన్స్త్యుతః॥ ౭౩॥ దక్షిణంచోత్తరంచైవమధ్యమంచైమవంతథా॥ శరద్వ
సంతయోర్నభ్యేతద్భానుఃప్రతిపద్యతే॥ మేషదౌచతులాదౌచమైత్రేయవిషువంస్త్యుతమ్॥ ౭౪॥
తదాతుల్యమహూరాత్రంకరోతితిమిరాపహః॥ దశపంచముశూతంవైతదేశయభయంస్త్యు

యహేతుః - తథాహి - యదాశుక్లప్రతిపది ఎకస్మిన్నక్షత్రే చంద్రేణసహస్థితేసూర్యసంక్రాంతిభవతి - తదావ
తువిధామాసాయగపత్ప్రవతంతే - తదాచసారమానెనవర్షేషద్దినానిప్రాసంతి - చాంద్రమానెనషడ్దినానిప
ర్థంతే - ఎవంప్రతిపదకంచంద్రాకయోవ్యవధానతారతమ్యేతత్పంచవషణ్యకేయగసారాష్టమిమాసా
స్సోవనా ఎకషష్టిశ్చాంద్రాద్వివష్టినాక్షత్రాస్సప్తవష్టిః - తన్నభ్యేచమలమాసద్వయంభవతీత్యేవంసర్వకా
లనిశ్చయోభవతి॥ ౭౧॥ సంవత్సరభితి॥ తత్తత్పంచవషణ్యకేవైవచంద్రాకయోగాద్యుగమిత్యభిధియతేభ్యో
ర్థః॥ ౭౨॥ అగ్రశృంగవతస్సంస్థానపూర్వకంవిమవత్కాలంలబ్ధయతియశ్చైవతస్యేత్యాదిసాధేకస్త్రిభిః॥ ౭౩॥ ౭౪॥

శీత్రయసంచారోక్తస్యైతకల్పః - మార్గశీషాస్యహివమాదిత్వం కేచిదభ్యుధుః || శ్లో || ఆదాయమార్గశీషా
దిత్వాద్వైమాసావృతమతత్తత్తాహకాత్యాయనః - అమరసింహశ్చ || శ్లో || మార్గాదీనాయుగైః క్రమాత్ - ద్వా
ద్వైమాగ్గాదిమాసాస్యా దృతురీతిహహేమంతాది శరదంతమృతూ మాగ్గాదికాతికాంతమాసాంశ్చ సుక్ర
వ్యాభ్యధత్త - అగ్రహాయనస్యైత్యగ్రహయణీమృగశిరఃతద్యోగాద్యత్పూర్ణిమాగ్ర హయణీన ఆగ్రహయణీకో
మాస ఇతిసమాఖ్యానిరుక్తితత్త్వ - ఇతిత్ర ధాత్రివీధీవ్యవస్థా - ఇదానీతువషాస్యమాగ్గాదిత్వం ప్రతాద్యథాం
ద్వాద్వైమాఘాది మాసాస్యా దృతురీతిహహేమంతరమతః మాఘాదిత్వంపంచాబ్దియగతత్పలాదిజ్ఞానాథం || శ్రు ||
ముఖంవాసితత్సంవత్సరస్యస్ఫిల్లనీపూర్ణమాస ఇతిశ్రు తంతుఫల్లన్యాదిత్వంయూగాద్యథాం - తథా || శ్రు || ము
ఖంవాసితత్సంవత్సరస్య యచ్చిత్రాపూర్ణమాసః - మధుశ్చమాధవశ్చైత్యాదిశ్రుత్వ పలక్షితత్వంవషాస్యచైత్ర
శుక్ల ప్రతిపదాదిపహుశ్రుతస్త్వైతిహేతిశ్చ || శ్రు || పురాణలోకాచారాది ప్రసిద్ధంసర్వ వ్యవహారాథమితిశాస్త్ర
న్యాయగణితప్రత్యక్షాదినిశ్చితోపచేకః - యదుక్తంత్వంగవాయవ్యయోః || శ్లో || ఆగమాదనుమానాచ్చ ప్రత్యక్షాదు
పవత్తితః | పరిత్యగిపుణంబుధ్యా శ్రద్ధాతవ్యంవిచిత్తా || చతుషాలక్షితంలెఖ్యంగణితం బుద్ధిసత్తమాః | పంచైతే
హేతవోవిప్రాజ్యోతిగ్గణవిచిత్రే || ౧౫ || ప్రథమఇతి || శ్రు || ముఖంవాసితత్త్వత్వానాయత్కృత్తికాః - కృ
త్తికాఃప్రథమంవిశాఖే ఉత్తమమిత్యాదిప్రాక్కాలవిషయశ్రుతిమూలావిషువద్వయోక్తిః - కృత్తికాద్వైంశేమే
మాంతే - విశాఖానాంవతుథేంశేవృత్తికాద్వైంశే || ౧౬ || విశాఖానామితి || కృత్తికాశిరసిమేమాంతే - విశాఖాత్పతి
యాంశంశులాంతం || ౧౭ || తదైవేతి || అయంచంద్రా కాయోగుభయోరపివిషువావస్థితిరూపోమహావిషువాఖ్యఃపు
ణ్యోదానకాలః - ప్రాచీనవిషువసంచాదీనానీంతనసంచాదీ అతఃకాతాంతరేపితత్తత్కాలీనచంద్రాకోభయ
విషువద్విశేషసంస్థానస్యోపలక్షణమిదం - యథాఇతః ప్రాజ్ఞీనాంతకన్యాంతయోశ్చంద్రాకోస్థితి దానకాల
ఇత్యథః - ఇమంజిజ్ఞానీయాదసంశయం - గణితేనెమంకాలంబుధ్యాతత్తదానందద్యుత్ || ౧౮ || బ్రాహ్మణేభ్యః
తి || ఎతద్ధిదానాథంజాతంవివృతం ముఖందేవానాం - అత్రకాలేదత్తందేవానాంముఖేదత్తమివసాక్షాత్ప్రీణసమి
త్యథః - ముఖమేతత్తుదైవతమితివాయూక్తేః - విషువేతత్తత్కాలీనమధ్యవీధీప్రదేశే || ౧౯ || దానప్రసంగాద్యా

తమ్ || ౧౫ || ప్రథమకృత్తికాఖాగేయదాఖాస్యాంతప్రదాశశీ | విశాఖానాంవతుథేంశేమునైతివృత్త
సంశయమ్ || ౧౬ || విశాఖానాయదాసూర్యశ్చరత్యంశంతృతీయకమ్ | తదాచంద్రంవిజానియ్యత్కృత్తి
త్తికాశిరసిస్థితమ్ || ౧౭ || తదైవవిషువాఖ్యోవై కాలఃపుణ్యోభిధీయతే | తదాదానానిదేయానిదేవే
భ్యఃప్రయతాత్తభిః || ౧౮ || బ్రాహ్మణేభ్యఃపితృభ్యశ్చముఖమేతత్తుదానజమ్ | దత్తదానస్తువిషువే
కృతకృత్యోభిజాయతే || ౧౯ || అహూరాత్రార్థమాసాతుకలాఃకాస్తాఃక్షణాస్తథా | పూర్ణమా

తదేతి || మేవతులయోఃప్రథమది నేపిఉభయంఅహశ్చరాత్రిశ్చ || ౧౫ || ఇదానీంమహావిషువాఖ్యంకాలంతత్ప్రాశ
స్త్యంచాహప్రథమఇత్యాదివతుభిః || ప్రథమఇతి || ప్రథమకృత్తికాఖాగేమేమాంతే - విశాఖానాంవతుథేంశేవృ
త్తికోపక్రమే - తదాశశీ అసంశయంయదివృత్తి - తదాచంద్రా కాయోద్వయోరపిషక్రాశి వ్యవధానేనవిషు
వావస్థితిరూపంమహావిషువమితి || ౧౬ || శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః || విశాఖానామితి || విశాఖానాంతృతీయకమంశంకృ
త్తికాశిరసిమేమాంతంచంద్రంయదిజానీయాత్తహేసోపితత్తేవమహావిషువాఖ్యఃపుణ్యకాలః || ౧౭ || ౧౮ || బ్రా
హ్మణేభ్యఃతి || అయంచవిషువాఖ్యఃకాలః కదావిదేవభవతి - ససర్వదా - తస్మాదతివిశిష్టమేతత్తుదానజంముఖందా
నాథంజాతంవివృతందేవాదీనాంముఖం || శ్లో || ముఖమేతత్తుదైవతమితివాయూక్తేః - అస్మిన్నాలేనత్తంసాక్షాత్తే
వాదీనాంముఖేదత్తంభవతీత్యథః || ౧౯ || పుణ్యకాలప్రసంగాద్యాగాదిపుణ్యకాలజ్ఞానాథమహూరాత్రవిభా
గస్సమ్యక్జ్ఞాతవ్య ఇత్యాహాహూరాత్రైత్యాదిసాధేన || అహూరాత్రైతి || సదృష్టచంద్రాసినీవాలీనదృష్ట

గాదిపుణ్యకాలాశుచారాత్రాదిజ్ఞేయభిత్వాహ || అహూరాత్రేతి || ౧౦ || తపశ్చితి || శ్లో || తపశ్చతుర్వక్రూపాః
 ర్వంమాఘాద్యాహ్వయనక్లప్తిః ప్రాచీనా - ఆశ్లేషాధాన్దతీణము త్రరమయనంరవెధానిష్టాద్వం - ఆసీత్కదాపి
 నూనంయోనోక్తంచైవపూర్వశాస్త్రేషు - సాంప్రతమయనంసంవితుః కకటకాద్యం మృగాదితశ్చాద్య మితివరాహ
 మిహిరోక్తిలింగాత్ || ౧౧ || లోకాలోకభితి || పితృయానదక్షిణావధిభూతాగస్త్యభ్రమణవృత్తలక్షకస్యలోకాలో
 కస్యోపరిత్రసంగాత్ లోకపాలస్థానోక్తిః మాత్యైహి || శ్లో || లోకపాలస్థితాహ్యేతేలోకాలోకవతుడిశం
 ఉత్తరంయదగస్త్యస్యశృంగం దేవవీణాపూజితం || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ఉత్తరమితి || అజవీధిఅశ్విన్యాదిత్రిత్రినక్షత్రల
 క్షితనవవీధీమయామ్య వీధీత్రయేనధమామూలాదిత్రినక్షత్రాశ్రితా - నాగగజైరావతవృషభగోజరద్వజముగ
 దహనాఖ్యాః - అశ్విన్యాద్యైశ్చేన్ద్రభాక్తమాద్వీధయఃకథితాస్తే నతిజ్యోతిశ్చాస్త్రేక్షైః || శ్లో || మూలాషా
 ఢోక్షరాషాఢా అజవీధ్యభిశ్చిత్తా || శ్రవణంచశ్రవణాచమూర్తిశతభిషక్తథా || వైశ్వానరీభాద్రపదారెవతీచెటికీ
 తిత్తేతివాయుమాత్యోక్తశ్చ ఎతేనలగస్త్యాజవీధ్యేమధ్యదేశస్సరోపిపితృయానమేవ - కింతుతత్రస్థాపితక్షిణా

సీతువిజ్ఞేయాఅమావాస్యతత్రైవచ||సినీవాతీకుపలూశైచ్చవరాకాచానుమతిస్తథా||౧౦||తపస్తపస్య
 మధుమాధవాచశుక్రశ్శుచిశ్చాయనము త్రరంస్యాత్ || నభోనభస్యోచభిషక్తస్థోజాస్సహస్సహస్యా
 వితిదక్షిణంస్యాత్ || ౧౧ || లోకాలోకస్థయశ్చైలః ప్రాగుక్తోభవతోమయా || లోకపాలాస్తుచత్వార
 స్తత్రతిష్ఠంతినుప్రతాః || ౧౨ || సుధన్వాశంఖపాశైచ్చవకదామస్యాత్తజౌద్విజ || హిరణ్యరోమాచైవా
 న్యశ్చతుర్థాఃకేతుమానపి || ౧౩ || నిర్వండానితభిమానానిస్తంధ్రానిష్పరిగ్రహాః || లోకపాలస్థితా
 హ్యేతేలోకాలోకవతుడిశమ్ || ౧౪ || ఉత్తరంయదగస్త్యస్యఅజవీధ్యాశ్చదక్షిణమ్ || పితృయానస్సవై

చంద్రాకుపలూతిభ్యమావాస్యభేదః - పూర్ణచంద్రాకాకాశాహీనచంద్రా అనుమతిరితిపూర్ణమాసీభేదః ||
 ౧౦ || ఋతుత్రయంచావ్యయనమిత్యుక్తం ఆయనద్వయంవివిచ్యాహ || తపశ్చితి || మాఘాదిద్విద్విమానైకఋతుత్ర
 యముత్తరాయణం - శ్రావణాదిద్విద్విమానైకఋతుత్రయందక్షిణాయనమిత్వర్థః || ౧౧ || ఎతస్యస్థూలదృష్ట్యై
 వోక్తంలోకాలోకోత్తరశృంగాదగస్త్యస్థానాత్పితృయానాదికంవత్సవః - ప్రథమంతావద్బుద్ధిస్థాలోకాలోక
 స్థాలోకపాలానాహలోకాలోకభిత్వాదిభిః || ౧౨ || ౧౩ || నిర్వండాభిత్వా తదుక్తమాత్యైహి || శ్లో || లోకపా
 లాస్థితాహ్యేతేలోకాలోకవతుడిశం || ఉత్తరంయదగస్త్యస్యశృంగం దేవవీణాపూజితమితి || ౧౪ || తద్విశృయా
 నమాహ ఉత్తరమిత్వాదిసాధైఃపంచభిః || ఉత్తరమితి || తత్రజ్యోతిశ్చక్రైవీధిక్రమోవాయునోక్తః || శ్లో || సర్వగ్ర
 హణాంత్రిజ్యేవస్థానానిద్విజస్తమాః || స్థానంచాజభవంచైవతథైరావతముత్తమం || వైశ్వానరందక్షిణతోనిడిష్ట
 మిహతత్త్వతగతి - తదేవమధ్యమోత్తరసక్షిణమాగ్రయంప్రత్యేకంవీధిత్రయేణత్రిధాభిద్యతే - తథాహి - త్రి
 భిస్త్రైభిరశ్విన్యాదినక్షత్రైః నాగవీధిగజవీధీ విరావతీచెత్సుత్తరమాగ్రవీధీత్రయం - అషావీధిగోవీధీజరద్గవీధీ
 కేతిమధ్యమమాగ్రవీధీత్రయం - అజవీధిమ్ముగవీధీవైశ్వానరవీధీచెతిదక్షిణమాగ్రవీధీత్రయం - తదుక్తంతత్రేవ ||
 శ్లో || ఆశ్వినీకృత్తికాయామ్యానాగవీధీశుశబ్దితా || రోహిణ్యాద్రామృగశిరోగజవీధ్యభిధీయతే || పుష్యాశ్లేషేతథా
 దిత్వావీధీచైరావతీస్త్రుతా || ఏతాస్తువీధయస్తేన ఉత్తరోమాగ్రఉచ్యతే || తథాద్వైచాపిఫల్గున్యోమఘాచైవా
 ణాభీనుతా || మాస్త్రైత్రాతథాస్యాతీగోవీధీతవశబ్దితా || జ్యేష్ఠావిశాఖానూరాధావీధీప్రకౌజరద్గవీధీ || ఎతాస్తువీ
 థీయస్తేప్రసూద్యమోమాగ్రఉచ్యతే || మూలాషాఢోత్తరాషాఢాచాజవీధ్యభిశ్చిత్తా || శ్రవణంచధనిష్టావమాగ్రీ
 శతభిషక్తథా || వైశ్వానరీభాద్రపదారెవతీచైవకీర్తితా || ఎతాస్తువీధయస్తేస్త్రోదక్షిణోమాగ్రఉచ్యతే || యా
 మ్యాభరణీ - ఆదిత్యాదిదివతాపునవఃసుః - మూర్తిమృగవీధీః - ఎవంస్థితేలగస్త్యాదుత్తరమజవీధ్యాశ్చదక్షిణం

వైశ్వానరవీధీపితృయానతయానగ్రాహ్యః ॥ ౮౫ ॥ తత్రేతి ॥ తత్రపితృయానై - భూతారంభఃకృతంకృతిఃకార్యంయ
 స్వతద్భూతామకాంజంస్తవంతః ఋత్విగ్ధానాయజ్ఞోద్భూతాఃకర్మాప్రా రభంతే ॥ ౮౬ ॥ ౮౭ ॥ జాయమానా
 ఇతి ॥ పూర్వేపితరః - పశ్చిమానాంస్వపుత్రాణాం - పశ్చిమాఃపుత్రాశ్చ - పూర్వేహంస్వపుత్రీభూయస్థితానాం - ని
 కశేషుకులేషు అధికారికర్మావశాన్ముత్యాదిసంప్రదాయాభూయోజాయంతే - నిలయస్వీతచపాతః - యథా
 మానాయః ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్తేత్రతాయుగేచైవపునస్సప్తమయస్త్విహ ॥ ప్రవతాయంతితాన్వశానాశ్రమాంశ్చ
 పృథక్పృథక్ ॥ తెషామేవాన్వయోధీరా ఉత్పద్యంతేపునఃపునః ॥ జాయమానఃపితాపుత్రేపుత్రఃపితరిచైవహ ॥ ఎవ
 మావతమానానైద్వాపరేషుపునఃపునః ॥ కల్పానాంభాష్యవిద్యానాంజ్ఞానశాస్త్రకృతశ్చయైతి ॥ ౮౮ ॥ ఏవమితి ॥
 దక్షిణోమాగోధూమాదిశ్చందోగ్యోక్తః - యథా - అథయైమే గ్రామ ఇష్టంపూజాంధత్తమిత్తుపాసతేతేధూ
 మమభిసంభవంతి - ధూమాద్రాత్రిం - రాత్రేరపరపక్షం అపరపక్షాద్భూతపక్షక్షిణిమాసాం ప్రానైతేసంవత్సరమ
 భిప్రాపువంతి - మాసేభ్యఃపితౄలోకం పితౄలోకాదాకాశమాకాశాచ్చంద్రమసమేష వైసోమోరాజాసదేవా
 నామన్తంతందేవాభక్షయంతిత్స్వియావత్సంపాతముపిత్వాతైతమేవాధ్వానంపునరావతంతి ॥ అత్రచో
 క్తశ్లోకః ॥ ధూమోరాత్రింబహుళమయినెదక్షిణేకస్య మాసానావన్యంతేపితౄపదమఖహ్యేమవంద్రందివశ్చ ॥ ప్ర
 త్యావృతాగ్గనపవనాధూమనాభ్రంబమేషుంవృష్ట్యభీజాపురుషవనితేదక్షిణోమాగంపషః ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥

పంథావైశ్వానరపథాద్భూహిః ॥ ౮౫ ॥ తత్రానతేమహత్తానఋషయోయోగ్నిహోమాత్రిణః ॥ భూ
 తారంభకృతంబ్రహ్మశంసంతోఋత్విగుద్యతాః ॥ ప్రారభంతేలోకకామానైహంపంథాన్సదక్షిణః ॥
 ౮౬ ॥ చలితంతేపునబ్రహ్మస్థాపయంతియుగేయుగేసంతత్యాతపసాచైవమర్యాదాభిశ్శ్రుతేనచ ॥ ౮౭ ॥
 జాయమానాస్తూర్వేతేల్పిమానాంగృహేషువై ॥ పశ్చిమానైశ్చపూర్వేహంజాయంతేనిధనేష్య
 హ ॥ ౮౮ ॥ ఎవమావతమానానైతిన్తంత్యాభూతసంస్థనాత్ ॥ సవితుడక్షిణంమాగంశ్రితావ్య
 చంద్రతారకమ్ ॥ ౮౯ ॥ నాగవీధ్యుత్తరంయచ్చసప్తపిణ్యశ్చదక్షిణమ్ ॥ ఉత్తరస్పృతఃపంథాదేవయా
 నస్తసస్త్పరః ॥ ౯౦ ॥ తత్రతేవశినస్సిథావిమలాబ్రహ్మచారిణః ॥ సంతతంతేజగుష్పంతితస్సాన్త
 త్యుజితశ్చైతైః ॥ ౯౧ ॥ అష్టశీతసహస్రాణిమునీనామూర్ధ్వరేకసామ్ ॥ ఉదక్పంథానమర్యన్తు

పితృయానంకింత్వగస్త్యనికటవర్జినోవైశ్వానరపథాద్భూహిఃవైశ్వానరవీధింవజాయిత్యామృగవీధిమాత్రంపితృ
 యానమిత్యథః ॥ ౮౫ ॥ తత్రానతేతి ॥ భూతారంభఃప్రజోత్పాదనంకృతంకృతిఃకార్యంయస్వతద్భూతాశంసం
 తఃప్రవృత్తంకర్మావిధాయవేదభాగంస్తవంతః - ఋత్విగుద్యతాఃయుగాంతేయజ్ఞవిచ్ఛేదేనతి ఋత్విగ్ధాగేనయ
 జ్ఞానుస్తానాయోద్యతాః - కర్మాణిప్రారభంతేఇత్యథః ॥ ౮౬ ॥ చలితమితి ॥ చలితంవిచ్చిన్నసంప్రదాయం - బ్రహ్మ
 వేదం - స్థాపయంతి - సంతత్యావంశప్రవతానై - మర్యాదాభివర్ణాశ్రమాదివ్యవస్థాభిః - శ్రుతేనశాస్త్రప్రవ
 తానై ॥ ౮౭ ॥ జాయమానాఇతి ॥ పూర్వేపితరఃపశ్చిమానాంపుత్రాణాం - పశ్చిమాఃపుత్రాశ్చపూర్వేహంస్వపు
 త్రత్యేనోత్పన్నానాంపితౄణాం - నిధనేష్యుహేషు - కేనచిదంశేనస్వాధికారవశాజ్ఞాయంతే ॥ శ్రు ॥ పితాపుత్రే
 జపితృమాన్యోనియోనాచిశ్శ్రుతైః - తథాచనాయః ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్తేత్రతాయుగేచైవపునస్సప్తమయస్త్విహ ॥
 ప్రవతాయంతితాన్వశానాశ్రమాంశ్చపృథక్పృథక్ ॥ తెషామేవాన్వయోధీరా ఉత్పద్యంతేపునఃపునః ॥ జాయమా
 నపితాపుత్రేపుత్రఃపితరిచైవహి ॥ ఎవమావతమానానైద్వాపరేషుపునఃపునః ॥ కల్పానాంభాష్యవిద్యానాంజ్ఞా
 నశాస్త్రకృతశ్చయైతి ॥ ౮౮ ॥ ఏవమితి ॥ సవితుడక్షిణంధూమాదిమాగంశ్రితాః ॥ శ్రుతిశ్చ - అథయే గ్రామఇష్టా
 పూజాంధత్తమిత్తుపాసతే - తేధూమమభిసంభవంతి - ధూమాద్రాత్రిం - రాత్రేరపరపక్షమిత్యాది ॥ ౮౯ ॥ దేవ
 యానమాహనాగవీధీత్యాదిపక్ష్యః ॥ నాగవీధ్యుత్తరమితి ॥ ఉత్తరమాగంసోత్తరావీధిస్తస్యా ఉత్తరం - సప్తపిణ్య
 ర్యంతం - దేవయానఃపంథాః ॥ ౯౦ ॥ తత్రేతి ॥ వశినఃశితేంద్రియాః ॥ ౯౧ ॥ అష్టశీతసహస్రాణి ॥ అర్యన్తుస్సవితురు

౯౦౨ తథాఽభూతారంభవివక్షణాన్నివతకశ్రుత్యాశ్రయణాత్ ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ ఆభూతసంస్థవంబ్రహ్మదినాంతో
యావత్తీవ్రతమృతత్వాఖ్యానంతమదజ్ఞాగ్రాస్తానాంముక్తిరీత్యాహ ॥ ఆభూతసంస్థవంస్థానమమృతత్వమితి ॥ త్రై
లోక్యస్థితికాలవివక్షణోమృతాపునమాకరపర్యాయః ॥ ౯౫ ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యామితి ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వ
మేధాభ్యాం క్రియాభ్యాం పాపపుణ్యాపూర్వేభావయతఃపునః అయంపలభోగోవిధిః - ఏవమాకల్పంబ్రహ్మ
హనరకమశ్వమేధీన్వగ్రాహ్యం జ్ఞాతృత్యథః ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ ఆఖ్యేష్టుపదంవిష్టుపదంవప్రసంజయతి ॥ ఊర్ధ్వోత్తరమి
తి ॥ ఋషిభ్య ఉత్తరస్యాందిహ్యుధ్వంవధ్రువాధారోవిష్టుపదాఖ్యంస్థానం భూమ్యపేక్షయాత్మతీయం - తచ్చ
వైరాజస్యహృదయనాడిస్థానీయత్వాద్విష్టునివాసః - అతోత్రవిష్టుపదేన్వగ్రాహికసాఖ్యాత్సత్యలోకాదవాణీ
నత్వాచ్చమోక్షోక్తిః క్రమముక్త్యథా - తథానిః క్రమాద్బ్రహ్మలోకమేత్యబ్రహ్మణాసహముచ్యంతే - విష్టుప
దస్థితాస్తత్రలబ్ధజ్ఞానముచ్యంతేనతుతన్మక్తైలభ్యంస్థానమిత్యథః ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥ ధర్మగ్రువాద్యా

శ్రీతాన్యాభూతసంస్థవాత్ ॥ ౯౨ ॥ తేనప్రయోగాల్లోభస్యమైథునస్యవవక్షణాత్ ॥ ఇచ్ఛాద్వై
మాప్రవృత్త్యాచభూతారంభవివక్షణాత్ ॥ ౯౩ ॥ పునశ్చైకామసంయోగాచ్చజ్ఞాదేదోపదక్షణ
నాత్ ॥ ఇత్యేభిఃకారణైశ్శుద్ధానైమృతత్వంహిభేజిరే ॥ ౯౪ ॥ ఆభూతసంస్థవంస్థానమమృతత్వమిభా
వ్యతే ॥ త్రైలోక్యస్థితికాలోయనుపునమాకర ఉచ్యతే ॥ ౯౫ ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాం పాప
పుణ్యకృతోఽధిః ॥ ఆభూతసంస్థవాంతంతశ్శలముక్తంతయోద్విజః ॥ ౯౬ ॥ యావన్నాత్రప్రదేశేతు
మైత్రేయావస్థితోధ్రువః ॥ త్తయమామాతీతావత్తుభూమేరాభూతసంస్థవాత్ ॥ ౯౭ ॥ ఊర్ధ్వో
త్తరమృషిభ్యస్త్రుధ్రువోయత్రవ్యవస్థితః ॥ ఏతద్విష్టుపదందివ్యంత్మతీయంవ్యోమ్నిభాస్వరమ్ ॥ ౯౮ ॥
నిర్భూతదోషవంకానాంయతీనాంసంయతాత్మనామ్ ॥ స్థానంతత్పరహంవిప్రపుణ్యపాపపరిక్షయే ॥
౯౯ ॥ అపుణ్యపుణ్యోపరమక్షీణాశేషాస్తపాతవః ॥ యత్రగత్వానశోచంతి తద్విష్టుఃపరహంపదమ్ ॥
౧౦౦ ॥ ధర్మగ్రువాద్యాస్థివంతియత్రవైలోకసాక్షిణః ॥ తత్సాక్ష్యోత్పన్నయోగేద్ధాస్తద్విష్టుః

దక్షంధానంఉత్తరమాగ్రం ॥ ౯౨ ॥ శ్లోకద్వయైస్యైకాన్వయః ॥ తథాఽలోభస్యాసంప్రయోగాత్తప్తస్థావియోగాది
చ్ఛాద్వైమాభ్యామప్రవృత్త్యాచకర్మాకరణేనచ - అకామసంయోగాన్యోగభ్రంశభావాత్ - అమృతత్వమమృత
ద్వారాసంభూతవిరకాలావస్థాయీత్వంభేజిరే ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ తదాహ ॥ ఆభూతసంస్థవంస్థానమితి ॥ బ్రహ్మహావర్యం
తంయథాన్వంతదేవామృతత్వముపచారాదుచ్యతే - ఉపచారవీక్షణమాహ త్రైలోక్యే - అపునమాకరఃపునమృత
త్వరహితః - క్రమముక్తిస్థానత్వాదిసిద్ధిభావః ॥ ౯౫ ॥ ఆభూతసంస్థవస్థానోక్తిప్రసంగాత్ అన్యవస్యాహ ॥ బ్రహ్మహ
త్యాశ్వమేధాభ్యామితి ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యామయత్వాపంయత్పుణ్యంవతత్త్వతస్తస్మిన్నివిర్భోవిధీయతేత
స్త్రిఫలమితివిధిః - ఫలభోగకాలః - తమేవాహఆభూతసంస్థవాంతమితి - భూతసంస్థవరూపోయోంతఃప్రశయఃతత్ప
ర్యంతం - తయోఃపాపపుణ్యయోఃఫలముక్తమిత్యథః - యద్బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాముపలక్షితంపాపంపు
ణ్యంవతత్త్వతఃపుంసోయంఫలభోగకాల ఇత్యథః - పాపపుణ్యకృణోవధిరితిపాతే - అవధిరితిభేదపితావానవా
ఖ్యః ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ సప్రపిభ్యోదక్షిణతోదేవయానస్థితిముక్త్యాతమాధ్యోత్తరతోవిష్టుపదస్థితిమాహ - ఊర్ధ్వో
త్వాదియావత్సమాప్తిః ॥ ఊర్ధ్వోత్తరమితి ॥ ఊర్ధ్వంవతదుత్తరంచసప్రపిభ్యఉత్తరస్యాందిహిఃఉర్ధ్వం - యత్ర
ధ్రువస్థివతి - ధ్రువస్యాశ్రయభూతవిష్టుపదాఖ్యభూమ్యపేక్షయాదివ్యంత్రతీయంస్థానమిత్యథః - తద్ధివైరాజ
స్యహృదయనాడిస్థానంతతస్తంతరత్వామిణోవిష్టుఃస్థానం ॥ ౯౮ ॥ అతఃక్రమముక్తిస్థానపేక్షత్వాత్సాన్వేక్షత్వనవ
ణాయతిభిర్భూతదోషత్వాదిపంచభిః ॥ ౯౯ ॥ అపుణ్యపుణ్యోపరమక్షీణాఃఅశేషాస్తేనానాదేవాప్రాప్తే
హోతవోయోషంతే ॥ ౧౦౦ ॥ ధర్మగ్రువాద్యాత్తతి ॥ తత్సాక్ష్యోతేనవిష్టునాసమానైశ్వర్యేణంధ్రియాదివశే

ఇతి తస్య విష్ణోసాష్ట్యం సమానైశ్వర్యతా - ఇంద్రియాదివశీకరణైశ్వర్యాధియోగధిః || శ్లో || విశ్వరూప్యద్విహితోయోగోయోగాదైశ్వర్య ముచ్యతే | యోగైశ్వర్యమృతమోక్షః కథంచిన్నోపపద్యత ఇతిహరివంశోక్తే || ౧౦౧ | ౧౦౨ | దివీవెతి | చతుస్సూర్యః ఏతేన తద్విష్ణోరితి మంత్రద్వయాంశాన్ముచితః || ౧౦౩ || ౧౦౪ | ౧౦౫ | ౧౦౬ | ౧౦౭ || తద్విష్ణోః పదం సర్వస్య హేతురాశ్రయశ్చైత్యక్తం - పావనం చైత్యహతతః ప్రభవతీత్యాదినా || తత ఇతి | తతో విష్ణుపదమా గాత్ - గంగాహి || శ్లో || త్రివిక్రమపదోద్భిన్న బ్రహ్మాండసుషిరోద్భవా | తథాపవానునపురాణే || శ్లో || తతః ప్రతాపవాన్ బ్రహ్మబృహద్విష్ణ్వంఘ్రిరంబరే | బ్రహ్మాండోదరతాహత్య నశలోకం జగామనః || విష్ణ్వంఘ్రిణాన్ ప్రసరతాకటాహేహమ్ని భేదితే | అంబరాద్విష్ణుమాయాభ సమాధాకుటిటాతతః || విష్ణ్వంఘ్రివజ్జీరుదం దాద్ధాంగతావై సదీతదా | బాహ్యతోయమహాధారాదశపావపవాశీనీత్యాది || శ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరేణ || శ్లో || బ్రహ్మాకాస్తాడితస్రైసభిద్రుతామగమ త్ప్రభో | బ్రహ్మాండం బాహ్యతోయేన వశపావహృతావృతం || తేనాచైత్యజత్యోయం వివేశాండం మహీపతే | పురాణాంతరేణ బ్రహ్మణః కమండలుజలైసహరి శరణేత్యుచితే గంగోద్భూతేతి - అన్యత్రకుడమం ఎవ బ్రహ్మజ్ఞయాద్రవీభూత ఇతి - అతస్మై విక్రమేపాదే బ్రహ్మకమండలుజలైసత్యాశ్వ మానైతదవర్యాప్త్య తత్సుత్యంశంధమేద్రవీభూతేత త్రాప్య పూజేన్ బ్రహ్మాండకటాహాభేదే బాహ్య దకథారాతచ్చిద్రేణ విష్ణుపాదస్పృశేనీ గాంగతా గంగానీడిత్యపిరోధః || ౧౦౮ || అథ ధ్రువాదిపాతాశ్చాంతమవతిణగంగా ప్రశంసా || పా

వరమంపదమ్ || ౧౦౧ | యత్రోతమేతత్ప్రేతం పయన్బూతం సచరాశరమ్ | భావ్యం పవిత్రం మైత్రీయ తద్విష్ణోః పరమంపదమ్ || ౧౦౨ | దివీవ చతుస్సూర్యతాతతం వితతం యన్త హోత్తనామ్ | వివేకజ్ఞానదృష్టం ప తద్విష్ణోః పరమంపదమ్ || ౧౦౩ | యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితో భాస్వా మేధీభూతస్త్వయం ధ్రువః | ధ్రువేవ సర్వజ్యోతిః సిద్ధోత్తిష్ట్యంభోముచోద్విజ్ || ౧౦౪ | మేఘేషు సంతతావృష్టిర్వలప్రేసైవలప్రేచ్ఛతోక్షణమ్ | ఆప్యాయనం వసత్సేహం దేవాదీనాం మహామునై || ౧౦౫ | తతశ్చాజ్ఞాహుతిర్వా రాహోపితాస్రైహ విభుజః | స్వప్నేకారణతాంయాంతేభూతానాం స్థితయేపునః || ౧౦౬ | ఏవమేతత్పదం విష్ణోస్త్వ తీయమమలాత్మకమ్ | ఆధారభూతం లోకానాం త్రయాణాం వృద్ధికారణమ్ || ౧౦౭ | తతః ప్రభవతి బ్రహ్మ సర్వపావహారాసరిత్ | గంగాదేవాంగనాంగానామనులైసనపింజరా || ౧౦౮ | వామపాదంబు

కారసామక్యేనోత్పన్నోయోయోగస్సమాధిస్సైన ఇధాదీప్తాః || శ్లో || విశ్వరూప్యద్విహితోయోగోయోగాదైశ్వర్య ముచ్యతే | యోగైశ్వర్యమృతమోక్షః కథంచిన్నోపపద్యత ఇతిహరివంశోక్తే || ౧౦౧ | ౧౦౨ | దివీవెతి | దివిఆతతం సర్వప్రకాశకం సూర్యరూపం చతురవిమహోత్తనాం వితతం సర్వాభాసకత్వేన ప్రతీతం - వివేకజ్ఞానేన ప్రపంచవైచక్యేన జ్ఞానేన దృష్టం - అపరిచ్ఛిన్నతయా జ్ఞాతమిత్యంశః - అనేన తద్విష్ణోరితి మంత్రద్వయాంశాన్ముచితః || ౧౦౩ | యత్రోతమేతత్ప్రేతం చైత్యసేన విశ్వస్య కారణమాశ్రయశ్చైత్యక్తం - ఇదాపింధ్రువాశ్రయేన తద్వారా విశ్వభోషకత్వమాహ - యస్మిన్నిత్యావీచతుభిః || యస్మిన్నితి | భాస్వా మేధీభూతః - అంభోముచః మేఘాః || ౧౦౪ | మేఘేషుతి || వృష్టేహోతోరోపగిద్వారాస్త్వప్నేభోషణం వృద్ధిః - ఆప్యాయనం వత్ప్రే || ౧౦౫ || తతశ్చేతి | స్వప్నేకారణతాంయాంతేతి - ఏతదుక్తంగీతాను || శ్లో || దేవాభావంతానేన లేదేవాభావయంతుః | పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్యభేతి || ౧౦౬ | ౧౦౭ | విశ్వపావనత్వం విష్ణుపదస్య దేశయాన్నాహ - తత ఇత్యాదినా || తత ఇతి | తతో విష్ణుపదస్థానాత్ప్రకమేణ గంగాభవతి - త్రివిక్రమపదోద్భిన్న బ్రహ్మాండసుషిరోద్భవత్యాత్ - తతః పుగవజాతాపితత ఆరభ్యదేవాదిసేవ్యత్వేన ప్రకటిభవతీత్యంశః - తదేవాహ - దేవాంగనానామంగనాం జలకేరిషుత్యుచితానియాన్యనులేఖనాని కుంకుమాదీని త్రైపింజరాపికంగీభూతా || ౧౦౮ || వామపాదేతి || విష్ణుపాద

మపాదె|| ౧౦౯ || తతః|| విష్ణోఃపదేవరమభిత్వాదిమం శ్రోగృహ్యతే- ఊహ్యమానజటాజలశ్చలినః ప్రక్షేపాంత్ర
ఘమమణస్సానసుఖాధిశ్యోః|| ౧౧౦|| ౧౧౧|| మేరుపువృత్తిః|| శశిబింబాన్నిష్ఠాంతాసూర్యమాగాన్వైరుంగతే
త్వథః|| శ్లో|| విష్ణోఃపాదాచ్చింశుమారాత్(ధ్రు)వాచ్చసోమాత్సూర్యా నైరుకూపాచ్చవిష్ణోః - సమాగతాశివమూ
ర్ఖోహిమాద్రిమిత్యాదివ్యాసోక్తే|| ౧౧౨|| ౧౧౩ || ౧౧౪|| శంభోరితి|| శకరానంద్యంతస్సాక్ష్యశిలాఃతాశ్చ
సాగరాస్థీనిప్లావయిత్వా|| ౧౧౫|| ౧౧౬|| ౧౧౭|| ౧౧౮|| ౧౧౯ || శ్రుతేతి|| శ్రుతాభిలషితేత్యాదావాసత్తిభూ
యస్తాత్ఫలభూయస్త్యం-యథోత్తరందశగుణం-యథాబ్రహ్మాండపురాణే|| శ్లో|| శ్రుతాగంగైర్యైర్భక్త్యాసక్య
ద్దూరస్థితైరపి|| తత్రేవతారయన్తత్కర్తృకరుణాద్రాభవాణవత్|| కదాద్రత్యై మితాంగంగాంకదా
స్సానమహంభే|| ఇతిపుంసాభిలషితాకులానిదశతాతయత్|| యథాకథంచిదైవ్యవృష్టాశక్తితశ్చిన్మయాసక్యత్||
గంగాతారయతేతేషాంకులానాంతమంహసః|| యైస్తుస్పృష్టావిశిష్టాంగాంగాభక్త్యాసక్యన్మరైః|| కులానాంతు
సహస్రంవైతేషాంతారయతేభవత్|| పీతాధర్మద్రవీమత్యైవయోగంగాభక్తితస్సక్యత్|| తేషాంకులానామ
యంతంభవాత్తారయతేధ్రువం|| యైపుణ్యవాహినీంగాసక్యద్భక్త్యావగాహితా|| తేషాంకులానాంలతుంతుభవా
త్తారయతేశివా|| యైదిగంసేవితాభక్త్యాంగాపుణ్యజలానరైః|| కులానాందశలతుంతుతేషాంతారయతేభవత్||
౧౨౦ || గంగేతి|| గంగాగంగేతిద్విరుక్తేఃప్రతినంద్యంచత్రిరావృత్తివిధ్యథా-బ్రహ్మాండేహి|| శ్లో|| గంగాగంగేతిగం
గేతియైస్త్రిసంద్యంత్రిరీరితం|| సుమారస్థైశ్చతత్పాపహంతిజన్త్రయాజితం|| తథా|| సహస్రయోజనసోపేత్రిసం
ధ్యంత్రిస్తమాహితః|| గంగాగంగేతియోబ్రూయాత్సగచ్ఛేత్పరమాంగతిం|| నామోపలక్షణంత్తరణస్సాపి|| యోశ్చ

జాంగుష్ఠనఖస్త్రోతోవినిగతామ్|| విష్ణోర్భిభృతీయాంభక్త్యాశిరసాహనిశంధ్రువః|| ౧౦౯||
తతస్సప్తపక్షయోయస్యాఃప్రాణాయామవరాయణాః|| చిన్మంతవీచిమాలాభిరూహ్యమానజటాజలైః||
౧౧౦|| వార్యోఽఘ్రస్సంతతైర్యస్యాఃప్లావితంశశిమండలమ్|| భూయోధికతరాంకాంతింపహత్యైతదహః
క్షయం|| ౧౧౧|| మేరుపుష్పేపతితోవైచ్చిన్ప్రాంతాశశిమండలాత్|| జగతఃపావనార్థాయయా
ప్రయాతినతుర్దిశమ్|| ౧౧౨|| సితాచాలకనందావచతుర్భుద్రేలినస్థితా|| ఏకైవయావతుభేదా
దాదిగ్భేదగతిలక్షణా|| ౧౧౩|| భద్రంచాలకనందాఖ్యంయస్యాశ్శర్యోపిదక్షిణమ్|| దధారశిరసాప్రీత్యా
వహాణాయధికంశతమ్|| ౧౧౪|| శంభోజ్జటాకలాపాచ్చవినిష్ఠాంతాస్థితకరాః|| ప్లావయ
త్వాదివంశిన్యేయాపాపాసగరాత్తజా|| ౧౧౫|| స్నాతస్యసలిలయస్యాస్పద్యఃపాపంప్రణశ్యతి||
అపూర్వపుణ్యప్రాప్తిశ్చసర్వోమైత్రేయజాయతే|| ౧౧౬|| దత్తాపితృభ్యోయత్రావస్తవయోశ్శ
ర్ధయాన్వితేః|| సమాశతంప్రయచ్ఛంతిత్వప్రింమైత్రేయదుర్లభామ్|| ౧౧౭|| యస్యామిష్టావమ
హాయజ్ఞైర్యజ్ఞేశంపురుషోత్తమమ్|| ద్విజభూపాఃపరామృద్ధిమవాపుర్దివిచేహచ|| ౧౧౮|| స్సానాద్వి
భూతపాపాశ్చయజ్జలైయతయస్తథా|| కేశవాన్తక్తమనసఃప్రాప్తానిర్వాణముత్తమమ్|| ౧౧౯||
శ్రుతాభిలషితాదృష్టాన్స్పృష్టాపీతావగాహితా|| యాపావయతిభూతానికీర్తితాచదివేదిసే|| ౧౨౦

మపాదాంబుజం అంబుజనద్యశోవామపాదస్తస్యాంగుష్ఠనఖాత్|| స్త్రోతోయాపేణవినిగతాం|| ౧౦౯|| తతః|| ఇతి|| స
ప్తపక్షయోయస్యాజతే అనుమమణంకుర్వంతస్త్రీవంతి - ఊహ్యమానాశ్చతస్తతశ్చాల్పమానాజటాయుషంతే||
౧౧౦|| ౧౧౧|| ౧౧౨|| సితాచేతి|| దిగ్భేదగతిలక్షణాదియువతస్పృశుభేదేనయాగతిస్తేనవచతుర్భేదలక్షణంయస్యా
స్సా|| ౧౧౩|| ౧౧౪|| శంభోరితి|| అస్థితకరా అస్థియాణాని - పాపాబ్రహ్మాండపహతానపి|| ౧౧౫|| ౧౧౬||
దత్తా ఇతి|| సమాశతంపక్షశతం|| ౧౧౭|| ౧౧౮|| ౧౧౯|| ౧౨౦|| ౧౨౧|| ప్రస్తుతంవిష్ణుపదం నిగమయతి||

శాస్త్రస్వరూపాధారభూత స్థితిః ౪ ౫ ౬ తదాధారమితి తదాధారంభాన్వాధారం ౭ ౮ ఉక్తంవషాత్ప్ర
 కారంప్రపంచయతి వివస్వానంశుభిరితి సామ్రామాన్వే ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ కృత్తికాదిషితి కృ
 త్తికామృగశిరః ప్రభృత్యయిక్ష్మనక్షత్రైశ్చ కేఫితి ౧౫ యుక్తయేషితి ఏవం హిణ్యాద్రాదిమయ్యై
 వ్యకేఫితి తాకాక్రాంతనక్షత్రై రేవవృష్టివ్యవహారలింగాత్ పూర్వాషాఢగతోభానురిత్యాదేః ౧౬ ౧౭ య

యనంభాన్మంతస్యాధారస్వయం హృది ౪ ఉత్తానసాదపుత్రస్తరమారాధ్యజగత్పతిమ్ సతా
 రాశింశుమారస్యధ్రువఃపుచ్చైవ్యవస్థితః ౫ ఆధారశ్శింశుమారస్యసర్వాధ్యక్షోజసాదనః ధ్రువ
 స్యశింశుమారశ్చధ్రువేభానుర్వ్యవస్థితః ౬ తదాధారంజగచ్ఛైదంసదేవాసురమానుషమ్ ౭ యేనవి
 ప్రవిధానేనతన్వమైకమనాశ్శృణు వివస్వా నప్తభిర్వాసైరాదాయాపోరసాన్నితాచ పషాత్సేవత
 తత్పన్నం అన్నాదపృథులంజగత్ ౮ వివస్వానంశుభిస్తేష్టైరాదాయజగతోజలమ్ సోమేముంశత్య
 భేందుశ్చ వాయునాదీమయైర్విజః సాల్యైశ్చీపతే భ్రమణమాగ్న్యనిలమూర్తిశు ౯ నభశ్యం
 తియత సైభ్యోజలాన్యథా శీతాన్యతః అత్రస్థాః ప్రవతంత్యాపోవాయునాసముదీరితాః సంస్కా
 రంకాలజనితం మైత్రేయాసాద్యనిర్మలాః ౧౦ సరిత్సముద్రభౌమాస్తరథాపః ప్రాణిసంభవాః చతు
 స్ప్రకారాభగవానాధతేనవితామునై ౧౧ ఆకాశగంగాసలిలంతథాదాయగభస్తీమా ౧౨ అనభృ
 గతమేవోర్వాన్యంనద్యక్షిపతిరశ్చిభిః ౧౩ తస్యసంస్పృశనిధూతపాపపంకోద్విజోత్తమ సయాతి
 నరకంమతోర్వాదివ్యస్నానంహితేస్తృతమ్ ౧౪ దృష్టసూర్యంహియద్వారివతత్యభ్రైర్వివాదివః
 ఆకాశగంగాసలిలంతద్గోభిఃక్షిప్యతేరవే ౧౫ కృత్తికాదిషుయుతైశ్చవిషమేష్వంబుయద్వివః దృ
 ష్టాకాశవతితంజ్ఞేయంతద్గంగందిగ్జోష్ణితమ్ ౧౬ యుక్తయేషుచయత్రోయంవతత్యకోణ్ణితంది
 వః తత్సూర్యరశ్మిభిస్సమ్యక్సమాదాయనిరస్యతే ౧౭ ఉభయంపుణ్యమత్యథాంశృణాంపాపాపహం
 ద్విజ ఆకాశగంగాసలిలంవివ్యంస్నానంమహామునై ౧౮ యత్రమేమైస్సముత్సృప్తంపారిత త్ప్ర
 ణినాంద్విజః పుష్టత్యోషధయస్సర్వాజీవనాయావృతంహితత్ ౧౯ తేనవృద్ధింపరాంనీతస్సలితనా

స్థితస్వయం శారాయణంవతారాయాపస్తస్యాధార ఇత్యన్వయః - ధామేతిసాతాంతరే జ్యోతిషాం ధామయత్రా
 పంప్రోక్తం - తన్నారాయణాశ్రయం కథమిత్యత ఆహ - హృదిస్థస్త్వస్వయంనారాయణస్తస్యాధార ఇతి ౪ ఉ
 త్తానసాదేతి సతూత్తానసాదపుత్రో ధ్రువః తంజగత్పతినారాయణం ఆరాధ్య - తాతామయస్య శింశుమారస్య
 పుచ్చైస్థితః ౫ తదేవస్పష్టయతి - ఆధారశ్శింశుమారస్యేత్యాదినా ౬ తదాధారమితి తదాధారంభాన్వాశ్ర
 యం ౭ తదేవాహయేనేత్యాదిసాధేన ౮ సూర్యాదన్ననిష్పాదక వృష్టికారణమాహ - వివస్వానంశుభిరిత్యా
 దివతుభిః ౯ ధూమాగ్న్యనిలపోషుయానామపిమేఘానాంజలాధారత్వమభ్రసమాఖ్యయోజపాదయతి సభృ
 త్యంతితి సంస్తాతంమాధుర్యయావమతిశయం ౧౦ అభ్రగభావస్థానాత్సూర్యమాపోనారసాశ్రిత్యాహ సరిదితి
 సరిత్సముద్రగతాభూమిగతాశ్చైత్యథాః - ప్రాణిసంభవాః ప్రాణిదేహస్థాః ౧౧ ప్రసంగాద్వృష్టివిశేషం దివ్య
 స్నానమాహ - ఆకాశగంగేత్యాదివచ్ఛిః ౧౨ ౧౩ ౧౪ కృత్తికాదిషితి కృత్తికామృగశీమాదివిషమనక్షత్రై
 మస్థితేకేదృష్టాకాశమనభ్రంయదంబువతతి ౧౫ యుక్తయేషితి ఏవం యుక్తయేషుగోహిణ్యాద్రాది
 సమనక్షత్రై మస్థితేకేఇతిజ్ఞేయం - సూర్యాక్రాంతనక్షత్రై రేవవ్యవహారదశనాత్ ౧౬ ౧౭ ప్రాసంగికం
 సరిసమాఖ్యప్రారోహీతమేవవృష్టిమనుషతయాతి - యత్త్విత్యాదిత్రిభిః ౧౮ తేనతి సాధకఃపృష్టాదృష్ట హతుః

అథ ప్రతిమానంసూర్యరథవరి భ్రమధికారిణోవత్స్యన్నైరాయణదక్షిణాయనయోరనులోమ ప్రతిలోనం
జుగంతవ్యానిక్రాంతివృత్తాన్యామా ॥ త్ర్యశీతితి ॥ ఉత్తరదక్షిణకాష్ఠయోమఃస్వం త్ర్యశీత్సుత్తరశతం మండలం
భానోగఃతిగంతవ్యంకమః - ఆరోహణావరోహభ్యామితి - యుగక్షతోటిబిభౌ వాయుపాశౌ ధ్రువోయదాకమః
తి తదోత్తరాయణే ప్రత్యహనుభ్యంతరైకైకమండలప్రవేశే రథస్సారోహణం భవతి - యదాతు తాపాశౌ ధ్రువః
ప్రసారయతి తేషురక్షిణాయనోచ్చేషు మండలేషు ప్రతిలోమంబహిరైకైకమండలం ప్రవిశతోరథస్సారోహణం భ
వతి - తదుక్తంనూత్స్యే ॥ శ్లో ॥ ఆకృప్యతేయదాతౌతుధ్రువేణససభిష్ఠితాః తదాసోభ్యంతరంసూర్యో భ్రమతే
మండలారితు ॥ ధ్రువేణముచ్యమానేతుపురారశ్చియ్యుగేయదా తదైవబాహ్యతస్సూర్యో భ్రమతేమండలారితుతి ॥
చ ॥ నక్షతి ॥ చైత్రరాదిత్ర్యైః ఆదిత్యాపవదాహస్యైః - గ్రామణీయఃక్షుః ॥ ౨ ॥ తానేవాదిత్యాదిః ప్రతిమానంసూర్య

విశాఖ. శ్రీ విష్ణుపురాణే - స వ్యాఖ్యానే - ద్వితీయాంశే - దశ మో ధ్యాయః.

హృదయముః - హేతిః రాక్షసః - రథకృదిచపారః॥ ౩॥ ౪॥ అర్యమేతి॥ రథాజాయతుః - ప్రహేతిః రాక్షసః కచ్చ
 సీరఃసహజానారదోగంధవాః - కచ్చనీరశ్చేతిపాఠః॥ ౫॥ ౬॥ మిత్రశిలి॥ రథస్వసోయతుః॥ ౭॥ వరుణశిలి॥ వరుణో
 వసిష్ఠోనాగశ్చేతిపాఠః - గ్రీష్మతోతక్షకోనాగవిచిత్రేతిగోక్తే - రథః రాక్షసః - రథచిత్రోయతుః॥ ౮॥ ఇంద్ర
 శిలి॥ ప్రోతఃయతుః - సహజః సకారాంతోయశబ్దోరాక్షసనామ - విశ్వావసు ప్రోతః - సహజశ్చాకృతిచపా
 రః॥ ౯॥ వివస్వానితి॥ ఉగ్రసేనోగంధవాః - ఆపూరణోయతుః - వ్యాఘ్రోరాక్షసః॥ ౧౦॥ పూషేతి॥ వసురుచి
 గంధవాః - వాతోరాక్షసః - ధనంజయస్సహజః - సుషేణోయతుః॥ ౧౧॥ విశ్వావసురితి॥ విశ్వావసుగంధవాః
 విరావతస్సహజః - సేనజితోయతుః - ఆవసరాక్షసః॥ ౧౨॥ అంశేతి॥ తాత్యకాయతుః - మహాపద్మఃసహజః - విద్యుత్
 రాక్షసః॥ ౧౩॥ క్రతురితి॥ ఊర్ణాయుగంధవాః - సూర్యకాకోటకశిలిపాఠః - సూర్యరాక్షసః - అరిష్టనేమి
 త్యతుః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ త్వష్టేతి॥ కంబళస్సహజః - బ్రహ్మపేతఃరాక్షసః - బ్రహ్మపేతశిలిచపాఠః - ఋతజిహ్వతుః

దుశ్చైవవస్తవః॥ ౩॥ ఏతేవసంతివైచైత్రేమధుమాసేనదైవహి॥ మైత్రేయస్యందవేభానోస్స
 ప్రమాసాధికారిణః॥ ౪॥ అర్యమాపులహశ్చైవ రథాజాయతుఃసంజితా॥ ప్రహేతికచ్చవీరశ్చనారద
 శ్చృతశరవే॥ ౫॥ మాధవేనివసంత్యేతేశుచిసంజ్ఞేనిబోధమే॥ ౬॥ మిత్రశిలీస్తక్షకోరక్షఃపారుషయో
 ధమేనకా॥ హాహారథస్వనశ్చైవమైత్రేయైతేవసంతివై॥ ౭॥ వరుణోవసిష్ఠోరంభావసహజస్య
 హుహూరథ॥ రథచిత్రస్తథాశుక్రేవసంత్యామాధసంజ్ఞకే॥ ౮॥ ఇంద్రోవిశ్వావసుప్రోతాపలాపు
 త్రస్తథాంగిరాః॥ ప్రమోచావనభస్యేతేసహజశ్చాకృతవసంతివై॥ ౯॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చభృగురా
 పూరణస్తథా॥ అనుష్టోచాశంఖపాలోవ్యాఘ్రాభాద్రపదేతథా॥ ౧౦॥ పూషావసురుచివాతో
 గౌతమోరథసంజయః॥ సుషేణోన్యోఘృతాచీవసంత్యాశ్వయుజేరవా॥ ౧౧॥ విశ్వావసుభారద్వా
 జఃపజన్యైరావతౌతథా॥ విశ్వాచీసేనజచ్చావకాతీకేచాధికారిణః॥ ౧౨॥ అంశకాశ్యపతాత్యో
 న్ముహాపద్మస్తక్షోర్వసి॥ చిత్రసేనస్తథాచిద్యుగ్ధాగ్రీమాధికారిణః॥ ౧౩॥ క్రతుభాగస్తక్షో
 ణాయుస్సూర్యకాకోటకస్తథా॥ అరిష్టనేమిశ్చైవాన్యపూర్వచిత్తిర్వరాపురా॥ ౧౪॥ పా
 మమాసేవసంత్యేతేవస్తథాసంకరమండలి॥ లోకప్రకాశనాథాయవిప్రవర్యాధికారిణః॥ ౧౫॥ త్వష్టే

సప్తానుక్రామతి - ధాతేత్యాదినావిష్ణుశక్త్యవబృంహితాశత్యంతేన॥ ధాతేతి॥ ధాతాసూర్యః - రథభృశ్చంజ్ఞో
 గ్రామణీః - హేతిః రాక్షసః॥ ౩॥ ఎతశిలి॥ చైత్ర ఏవమధుమాసస్తస్యి॥ ౪॥ అర్యమేతి॥ రథాజాయతుః - ప్రహే
 తిః రాక్షసః - కచ్చవీరస్సహజః॥ ౫॥ మాధవశిలి॥ మాధవేవైశాభే - శుచిసంజ్ఞేతిజ్యేష్ఠోచివక్షితిః॥ ౬॥ మిత్రశిలి॥ పారు
 షేయోరాక్షసః - రథస్వసోయతుః॥ ౭॥ వరుణశిలి॥ వరుణస్సూర్యః - రంభావసహజస్యేతిషాతే ఫాల్గునేవత్కృమా
 ణరంభావ్యావృత్త్యథాసహజస్యేతినంజ్ఞాంతరేణతస్యావిశేషణం - రథచిత్రశిలిచతదాయతుసహజయోరేకంనా
 మ - వరుణోవసిష్ఠోనాగశ్చసహజస్యహుహూరథశిలిపాఠేనాగసంజ్ఞస్సహజః - రథః రాక్షసః ఆమాధసంజ్ఞకశిలివ్యా
 ఖ్యానాదామాధమేవాత్రశుక్రః - పూర్వోక్తశుచిసంజ్ఞోజ్యేష్ఠశిలిజ్ఞేయం॥ ౮॥ ఇంద్రశిలి॥ ఇంద్రస్సూర్యః - నభః
 శ్రావణే - సహజః రాక్షసః - ఆకేసూర్యరథే॥ ౯॥ వివస్వానితి॥ ఉగ్రసేనోగంధవాః - ఆపూరణోయతుః - వ్యా
 ఘ్రోరాక్షసః॥ ౧౦॥ పూషేతి॥ వసురుచిగంధవాః - వాతోరాక్షసః - ధనంజయస్సహజః - సుషేణోయతుః॥ ౧౧
 విశ్వావసురితి॥ విశ్వావసుసంజ్ఞ ఏవావరోగంధవాః - పజన్యస్సూర్యః - విరావతస్సహజః - సేనజితంజ్ఞకాయతు
 రాక్షసాః - సేనజితస్సశిలిపాఠేత్యాదీరాక్షసః॥ ౧౨॥ అంశకాశ్యపతాత్యోన్యైతి॥ అంశస్సూర్యః - తాత్యో
 యతుః - మహాపద్మస్సహజః - చిత్రసేనోగంధవాః - విద్యుత్రాక్షసః॥ ౧౩॥ క్రతురితి॥ క్రతుః ఋషిః - భగస్సూ
 ర్యః - ఊర్ణాయుగంధవాః - స్సూర్యోరాక్షసః - కాకోటకస్సహజః - అరిష్టనేమిర్యతుః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ త్వష్టే

ధృతరాష్ట్రోగంధవః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విష్ణురితి॥ అశ్వతరస్సపః - సూర్యవచాఃగంధవః - సత్యజిద్వత్ - శ్రౌత
 ణకాతికయోద్వోవిశ్వావసూగంధవో॥ ౧౮॥ మాసేష్యతి॥ ఎతేవసప్తగణాఃకామేవిభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ ధా
 తార్యమావమిశ్రత్పవనణశ్చేంద్ర పవచ॥ వివస్వానభపూమావవజన్యశ్చింతపవచ॥ భగత్ప్రజ్ఞాచవిష్ణుశ్చఅది
 త్యాద్వాదశస్త్రృతాః॥ పులస్త్యఃపులహశ్చాత్రి వససిష్ఠోధాంగిరాభృగుః॥ గౌతమశ్చభరద్వాజశ్చకాశ్యపః॥ క్రతురేవ
 చ॥ జనుదగ్నిఃకాశికశ్చమునయోబ్రహ్మ వాదినః॥ రథకృచ్ఛతథాజాశ్చగ్రాహణీశ్చరథస్సవః॥ చిత్రస్సీతాః పూర
 ణశ్చసుషేణ సేనజిత్రథా॥ తాత్యశ్చృరిష్ట సేమిశ్చఋతజిత్సత్యజిత్రథా॥ ఎతేయత్యైః - అథహేతిఃప్రహేతిశ్చ
 పౌరుషేయోవధస్తథా॥ సహోవ్యాఘ్రస్తథాపశ్చవాతోవిద్యుద్దివాకరః॥ బ్రహ్మహ్వపేతశ్చవిప్రేంద్రోయజ్ఞో
 పేతశ్చరాక్షసాః॥ చాసుకిఃకన్దుశీరశ్చరక్షకోనాగపుంగవః॥ ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తతైరావతసంజ్ఞితః॥ ధనంజ
 యోమహావన్తస్తథాకాకోటబకోద్విజాః॥ కంబళోశ్చతరశ్చేచవహంత్యేనంయథాక్రమం॥ తుంబురు నావరదో
 హాహాహవాహవావిశ్వావసుస్తథా॥ ఉగ్ర సేనోవసురుచివిశ్వావసురథాపరః॥ చిత్ర సేనస్తథోనాయుర్ధ్వతరా
 ష్ట్రోద్విజోత్తమాః॥ సూర్యవచాద్వాదశైతేగంధవాగ్నాయతాంవరాః॥ కృతస్థలాస్సరోవర్యాఃతథాన్యాపుంజిక
 స్థలా॥ మేనకానహజన్యాచప్రయోచాచద్విజోత్తమాః॥ అనుష్టోచాఘృతాచీవ విశ్వాచీవోవసీతథా॥ అన్యాచ
 పూర్వాచిత్రిస్సన్యధన్యాచైవతిలోత్తమా॥ రంభాచేతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ సోయమితి॥ హిమోష్ణవారిశబై
 పుష్పైశబ్జైఃప్రత్యేకంసంబధ్యతే - ఏషగణోహేమంతాదన్వకాలేహిమాదాఃస్వభక్తాసాంసాపక్షయాదేశ్చహేతు
 భవతి॥ శ్లో॥ ఎతేతపంతివహంతేభాంతిసాంతిస్తవంతిచ॥ భూతానామశుభంకించిద్వ్యహంతిపక్షితిఃతా ఇతి
 తైంగ వాయవ్యోక్తైః॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్రియ - ద్వి తీయాంశే - దశమోధ్యాయః ***

ధజమదగ్నిశ్చ కంబళోథతిలోత్తమా॥ బ్రహ్మహ్వపేతోథఋతజిద్ధృతరాష్ట్రశ్చసప్తవః॥ ౧౬॥
 మాఘమాసేవసంత్యేతేనప్రమైత్రయభాస్కరే॥ శ్రుయతాంచాపరేసూర్యోఘల్ల నైవసంతియో॥
 ౧౭॥ విష్ణురశ్వతరోరంభాసూర్యవచాశ్చసత్యజిత్॥ విశ్వామిత్రస్తథారత్యోయజ్ఞాపేతోమహాము
 నై॥ ౧౮॥ మాసేష్యతేమమైత్రేయవసంత్యేతేత్రసప్తవః॥ సవితుమండలేబ్రహ్మకవిష్ణుశత్రు
 వబృంహితాః॥ ౧౯॥ స్తవంతిమునయాస్సూర్యగంధవైగ్గీయతేపురః॥ సృత్యంత్యస్సరసోయాంతిసూ
 ర్యస్యానునిశాచరాః॥ ౨౦॥ వహంతివన్తగాయత్యైఃక్రియతేభీశుసంగ్రహః॥ ౨౧॥ వాలఖిల్యాస్తతై
 వైనంపరివార్యసమానతే॥ ౨౨॥ సోయంసప్తగణసూర్యమండలేమునిసత్తమా॥ హిమోష్ణవారివృష్టీ
 సాంహేతుస్సస్వసమయంగతః॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వి తీయాంశే - దశమోధ్యాయః * * *

త్వష్టాసూర్యః - కంబళస్సపః - బ్రహ్మహ్వపేతోరాక్షసః - ఋతజిద్వత్ - ధృతరాష్ట్రోగంధవః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ వి
 ష్ణురితి॥ విష్ణుస్సూర్యః - అశ్వతరస్సపః - సూర్యవచాఃగంధవః - సత్యజిత్ యత్యైః - యజ్ఞాపేతోరాక్షసః॥ ౧౮॥
 ౧౯॥ తెహంవ్యాపారవిశేషానాహస్తవంతీత్యాదిసాధేన॥ ౨౦॥ వహంతితి॥ వహంతివహనానకూలతయారథంస
 న్నహ్యంతీత్యర్థః - సన్నహ్యంతిరథంనాగా ఇతిశుకౌత్తైః - అభీశుసంగ్రహఃరత్నీసంయోజనం॥ ౨౧॥ నిత్యసేవకానా
 హ॥ వాలఖిల్యాఇతి॥ ౨౨॥ సప్తానాంసాధారణంకమాహ॥ సోయమితి॥ సోయంసప్తగణఃహిమోష్ణవారివృష్టీనాం
 హేతుః - స్వసమయంగతేతిపాతేస్వస్వకాలేహేమంతగ్రీష్మాదౌ అగతస్సహిమవృష్ట్యాదీనాం హేతురిత్యర్థః॥
 ౨౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివరచితాశ్చప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం ద్వి తీయాంశే - దశమోధ్యాయః * * *

౧౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ || సవేశ క్రిరితి || సవేశ క్రిః సంపూర్ణశక్తిః - యత్ర పతియచ్చజగతో హయాహిన
స్త్రి - సైమావిష్ణుః పరాసవేశ క్రిః ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితా త్రయీత్యన్వయః || ౭ || సైషేతి || జగతః పాలనోద్యతః స్థి
త్యాంస్థితో విష్ణుః సైవశక్తిః - శక్తిశక్తిమతోరభేదాత్సామానాధికరణ్య నిదేశః - ఋగ్యజుస్సామశరీరో విష్ణుస్సవి
తురంత స్థివృతి - అతోరపే ప్రాధాన్యం || ౮ || ౯ || ఋచ ఇతి || ఋచస్తువంతిరవృత్తంతం విష్ణుమతిశేషః || ౧౦ ||
అంశ ఇతి || అంశశక్తిశబ్దాశరీరవర్ణాయా - శబ్దమూర్తిధరస్యైతద్రూపమితి హ్యుక్తం - అంశ ఏషేతి చ పాఠః ||
౧౧ || సావైష్ణవీ త్రయీమయాశక్తి నశేవలంఠదైవంతస్థా - కింతు బ్రహ్మదీనామపీత్యాహ || నశేవలమితి || ౧౨
సగౌడాదితి || తస్మాత్ అంతఃపాతురుద్రసంబంధాత్ - తస్య నామ్నః || ౧౩ || ఉపసంహరతి || ఏవమితి || పాష్ట్యకీ శు

మైత్రేయః || యజేతద్భగవానాహగణస్థప్రవిధోరవే || మండలహిమవార్యుష్ణకారణంతన్మయా శ్రు
తమ్ || ౧ || వ్యాపారశాస్త్రపికథితో గంధర్వోర్వరగతుసామ్ | ఋషీణాం వాలఖిల్యానంత శైవాపురసాం
గురో || ౨ || యతః శాంబరభభానోర్విష్ణుశక్తిధృతాత్మనామ్ | కించాదిత్యస్యయత్కమతస్మాత్ప్ర
క్షంత్యయామునై || ౩ || యదిన్ద్రగణో వారిహిమముష్ణంచవమతి | తత్త్రిమత్రరవేత్యేనవృష్టిసూ
ర్యాదితిర్యతే || ౪ || వివస్వానుదితో మధ్యేయాత్యస్తమితికింజనః | బ్రవీత్యేతత్సమంకమయదిన్ద్రగణ
స్యతత్ || ౫ || శ్రీవరాశరః | మైత్రేయశ్రూయతామేతద్భగవాన్పరిపృచ్ఛతి | యథాన్ద్రగణేష్య
కః ప్రాధాన్యేనాధికోరమి || ౬ || యైవశక్తిః పరావిష్ణోః ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితా | సైమాత్రయీతప
త్యం హూజగతశ్చహినస్తియత్ || ౭ || సైమావిష్ణుస్థినితస్థినిత్యాం జగతః పాలనోద్యతః | ఋగ్యజుస్సా
మభూతోంతస్సవితుర్ద్విజతివృత్తి || ౮ || మాసిమాసిరవిరోయేత్తత్రత్రహిసాపరాత్రయీమయావి
ష్ణుశక్తిరవస్థానంకరోతిహి || ౯ || ఋచస్తువంతిపూర్వాహ్వామధ్యాహ్వాచయజాంవ్యథ | బృహద్రథం
తరాదీనిపామాన్యహ్నుః క్షయైరవిమ్ || ౧౦ || అంగమేమాత్రయీవిష్ణోః ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితా | విష్ణుశ
క్తిరవస్థానంకరాదిత్యకరోతిసా || ౧౧ || నశేవలంఠవేశ్మక్తిరైవ్విష్ణవీసాత్రయీమయా | బ్రహ్మధపురు
షోరుద్రశ్రుయమేత్తత్రయీమయమ్ || ౧౨ || సగౌడావృజ్జయో బ్రహ్మస్థితో విష్ణుయజుర్వయః ||
రుద్రసామమయోంతాయతస్మాత్తస్యాశువిధ్వజనిః || ౧౩ || ఏవంసాసాత్వికీతక్తిరైవ్విష్ణవీయాత్ర

ఉత్తానువాదపూర్వకంఠవేదిశేషం మైత్రేయః పృచ్ఛతి - యదేతదిత్యాదిపంచభిః - నన్వాదిత్యస్యాపివృష్టి
అక్షణంకమోక్తమేవవివస్వాన్వభిమాన్సైరిత్యాదిసాఅతతహ || యదితి || సోయంసప్రవిధోగణః హిమోష్ణవృష్ట్య
దీనాం హేతుః - సాధారణస్యోక్తత్వాదిత్యర్థః || ౧ || ౨ || అత్రవిషయే పునః మైత్రేయశ్శంకతే || యదితి || ౪ ||
ననుసాధారణస్వాదేవరవేరపితక్రమభవత్యేవతత్రాహ || వివస్వానీతి || ౫ || విష్ణుశక్త్యధిష్ఠానాతిశయాద్రవి
ప్రాధాన్యేన సవేశస్యయంవ్యవహారోయన్ద్రగణిపరిహారమాహ - మైత్రేయోత్యాదిసా || ౬ || యద్యస్మాద్యావరాస
వాక్షణప్రకాశికావిష్టోత్రయీ రూపాశక్తిసైన్ద్రమరవిరూపేణతపతి - అంహశ్చపాపముహాసితానతీహినస్తి
అతః ప్రాధాన్యేనాధికోరమి - సైమాత్రయ్యేవవిద్యాతపతీతిశ్రుతేః - సవేశక్రిరితిపాఠే సవేశక్తిస్సమగ్రాశ
క్తిరిత్యర్థః || ౭ || అతస్తస్యావిష్ణునాఅభరమేవాభిప్రేత్యాహ || సైషేతి || జగతఃస్థిత్యాంస్థితస్త్వాపాలనాయో
ద్యతోవిష్ణునామశక్తిరేవేత్యన్వయః || ౮ || ౯ || ఋచ ఇతి || ఋచస్తువంతిత్వశ్రుతః - ఋచఃపూర్వాహ్వాహ్వాది
దేవళయతే - యజుర్వేదేతివృత్తి మధ్యేహ్నుః - సామవేదేనాస్తవయోహీయతే ఇత్యాది || ౧౦ || అంగమితి || అం
గంమూర్తిః || ౧౧ || నైతి || నశేవలంఠవేశేవసాశక్తిరధిష్ఠాత్రి - కింతు బ్రహ్మదీనామపీత్యాహ || బ్రహ్మేతి || పురు
షోవిష్ణుః - త్రయీమయంత్రయీ ప్రధానంతదధిష్ఠితమిత్యర్థః || ౧౨ || సగౌడాదితి || యస్మాత్సామశక్త్యాశుద్రోం
తంకరోతి - తస్మాత్సామశక్త్యాత్తస్య సామోద్భవ్యనిరసవిః - అశువిదేశకాలాదివద్యేకాంగరస్యా నధ్యాయత్వా
మౌదికభిర్వృత్తః - సామమధ్యనావృగ్యజుషీ ఇతిగతమన్వృతే || ౧౩ || అత్రన్ద్రగణసంస్థాధిస్థితౌ సగౌడాదేవ

భావస్యమయీ - వైష్ణవీశక్తిః ఆత్మసప్తగణస్థం స్వశరీరభూతసప్తవర్గాంతగతం భావ్యంతమధిష్ఠతి భావ్యత్వతిశయోనతివతి ౧౪ ౧౫ ॥ ప్రాధాన్యాదప్యేపిస్తుత్యాద్యైరేనముపాసతత్తత్వాహ ॥ స్తువంతిచై నమితి ౧౬ ౧౭ నేతి ॥ శక్తిరూపధృత్ విష్ణురధిష్ఠాతాస్థాయీ - నోదేతి - నాస్తమేతి - అధిష్ఠేయాన్సంచారిణోగణాద్భిన్నత్వాత్ ॥ ౧౮ ॥ స్తంభస్థేతి ॥ ఛాయాదశనసంయోగంఛాయాయాః ప్రతీచింబస్య ఆదశనస్యదర్శణస్యవసంయోగం ౧౯ ఎవమితి ॥ తతఃదశవణస్థానీయాత్సూర్యపదాధికారిణః - తత్రసూర్యపదే - మాసానుమాసం మాసాన్నాసాం తరతప్రతిమాసమిత్యథః - పుంఖానుపుంఖమితివత్ - యద్వామాసేషు ద్వాదశసు అనుమాసే అధికమాసేవ - తేనయోన్మాసోధికస్తన్నాసోక్తసప్తగణావృత్తీసన్యితే ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ పితౄద్యావ్యాయినప్రకారమాహ ॥ సూర్యరశ్మితి ॥ తపితఃశుక్లప్రతిపదాదిక్రమాత్పురితః - పీయతేప్రతిపదాదిపానంహితుయహేతుః - అత్యోదశకలస్యకృష్ణప్రతిపదమాతభ్య ఏతే కాకలామరైఃపీయతే - ప్రథమాంపిబతేపహ్నిరిత్యాదిస్త్రుతిః ॥ ౨౨ ॥ పీతమితి ॥ అతఃకృష్ణవతుదశ్యంతేద్వికలత్వం - కృష్ణపక్షయదశేపిబంతి - ఎకకలావజ్ఞం - తేషాందేవపితౄణాంతథా ఉక్తప్రకాయాయా ॥ ఆత్మసప్తగణస్థంతంభావ్యంతమధిష్ఠతి ౧౪ ॥ తయాచాధిష్ఠితసోపిజాజ్వలీతిస్వరశ్మి

భిః ॥ తమస్సుమస్తజగతానాశంసయితాఖలమ్ ౧౫ ॥ స్తువంతిచైనమునయోగంధర్వైర్గీయతేపురః ॥ స్తుత్యంత్యపురసోయాంతితస్యచానునిశాచరాః ౧౬ ॥ వహంతివన్నగాయత్రైఃక్రియతేభీశుసంగ్రహః ॥ వాలఖిల్యాస్తథైవైనంపరివార్యసమాసతే ౧౭ ॥ నోదేతానాస్తమేతావకదాచిచ్ఛక్తిరూపధృత్ ॥ విష్ణుర్విష్ణోఃపుకక్తస్యగణస్యప్రతిభోవ్యయమ్ ౧౮ ॥ స్తంభస్థదర్శణస్యైతియోయఅనన్యతాంసరః ॥ ఛాయాదశనసంయోగంసనప్రాప్నోత్యథాత్మనః ౧౯ ॥ ఎవంసావైష్ణవీశక్తినైవాపైతితతోద్విజ ॥ మాసానుమాసంభావ్యంతమధ్యాస్తేతత్రసంస్థితమ్ ౨౦ ॥ పితౄదేవమనుష్యావీససదాప్యాయయప్రభుః ॥ పరివర్తత్యహూరాత్రకారణంపితాద్విజ ౨౧ ॥ సూర్యరశ్మినుషున్నాయస్తపితస్తేనచంద్రమాః ॥ కృష్ణపక్షేనురైశ్శశ్వత్పీయతేవైనుధామయః ౨౨ ॥ పీతంతంద్వికలంసోమంకృష్ణపక్షయద్విజ ॥ పిబంతిపీతరస్తేషాంభాస్కరాత్తవణంతథా ౨౩ ॥ ఆదతైరశ్మిభిర్యంతుక్షీతినంస్థం

భావ్యంతంసూర్యం అతిశయోనాధిష్ఠతి ౧౪ ॥ తయేతి ॥ జాజ్వలీతి అతిశయోనప్రకాశయతి ౧౫ ॥ అతస్తస్య ప్రాధాన్యాత్పుష్కరాకైస్తస్వవ్యాపారైఃపిమమఖ్యాస్తంసేవంతతత్వాహ - స్తువంతిత్వాదిద్వాభ్యాం ౧౬ ౧౭ ॥ యోగ్యజ్ఞాన్సానుభూతోంతస్సవితుద్విజతిస్తతి ॥ విష్ణుశక్తిరవస్థానంపదాదిత్యైకరోతిసా ॥ నకేవలంరవేశ్శక్తిరిత్యాదిషుత్ప్రయోగశక్తిరూపస్యవిష్ణోఃప్రతిమాసంభిచ్చేష్యామాపాయుషుసూర్యేవ్యవస్థానోక్తేస్సూర్యాదివత్ప్రతిమాసంపిష్కారచ్యూగమాపాయిత్యంత్రతీతంవారయతి ॥ నేతి ॥ నోదేతాఉదయంసగతః - నాస్తమేతా అస్తంచసగతః - అధిష్ఠాతావిష్ణుఃప్రతిమాసమాగమాపాయీనభవతి - కింతుతదధిష్ఠేయస్సప్రమయస్సప్రభిన్నంపాద్యోయంసర్వోప్యాగమాపాయీగణః తతఃవృథగెవ ౧౮ ॥ ఎతదేవస్సప్తయతి - స్తంభస్థేత్వాదిద్వాభ్యాం ॥ స్తంభస్థేతి ॥ స్తంభేనజాతస్యదర్శణస్యసాన్నిధ్యం యోయోజనఃప్రాప్నోతి - ససర్వోపిక్రమేణ ఆత్మనః ఛాయాదశనసంయోగంప్రతీచింబాభాసేనసంబంధంయథాప్రాప్నోతి ౧౯ ॥ ఎవమితి ॥ ఎవంస్తంభస్థానీయసూర్యేవస్థితాసాదశవణస్థానీయావైష్ణవీశక్తస్తతస్థానావైవాపగచ్ఛతి - తత్రస్థైవకుమాసానుమాసంప్రతిమాసంత్రసంస్థితం ఆగంతృజనస్థానీయంభావ్యంతమధ్యాస్తే అధిష్ఠతి ౨౦ ॥ ఎవంపిష్ణుకక్త్యధిష్ఠితస్పరవేపిస్త్రాదితవకత్వమాహ ॥ పితౄదేవేతి ॥ అప్యాయయంస్తవణయా - పరివర్తతేపరిభ్రమతీత్యథః ౨౧ ౨౨ ౨౩ ॥ తత్రదేవపితౄతవణస్తకారమాహ

రేణ॥ ౨౩॥ మనుష్యాదితరణమాహ॥ అదత్త ఇతి॥ భూతానామనుష్యాదీనాం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ దేవపితృమత్యాణాంతృప్తింకాలతోవిశినష్టే॥ పత్యేతి॥ శుక్లేపూణంకృష్టేసిబంతిదేవా ఇతితేమం శుక్లపత్యేత్యుప్తిః - వికమాసికిం పూర్వదశాదుశరదశాయావత్ - యద్వాదేవానాందశాపూణమాసయోరిష్టేపితృణాందశా ఏవేష్టే మనుష్యాణాం నిత్యభుక్తైశ్చతత్తత్సాధనహవినిష్కృతిః సూర్యసాధ్యేతిదినపత్యాదిత్యుప్తిః - తస్మాదహరహమనుష్యాఇత్యాది శుక్లే - అకణఃప్రయవృత్తితిపునఃకితానాత్ గ్రహంతరకృతవృష్ట్యాదిఫలమపితత్తత్తారాగ్రహానగ్రహకరస్తిద్వాదశాకం ఏవప్రయవృత్తిత్యుక్తంస్వాత్ - యథాకామే॥ శ్లో॥ హరికేశసుయః ప్రోక్తోరస్మిన్కాత్యుపోషకః॥ విశ్వకర్మాతథారస్మి బుధంపుష్టాతినవదా॥ విశ్వవృశాసూర్యరస్మి స్థితంపుష్టాతిదిత్యదా॥ సంయద్వసు రితిఖ్యాతోయస్సపుష్టాతిలోహితం॥ బృహస్పతింప్రపుష్టాతిరస్మి రవావసుః ప్రభా॥ శనైశ్చరంప్రపుష్టాతినస్తమస్తుస్వరాహ్నయఇతి॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తేయ - ద్వితీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥

౧॥ ౨॥ అకణస్యేవేతి॥ వారిగభాసముద్భవాః జలమయాః॥ శ్లో॥ వారిగభాసముద్భూతోరథస్సౌశ్వససారథిరిత్యాదిత్యపురాణే॥ ౩॥ ఊణమితి॥ ఊణం అవీభూతశుక్లకలం - తదుక్తం॥ శ్లో॥ దేవైస్సంపీయమానస్యశుక్లావధంఠివైకలాః॥ సోమస్యకృష్ణపత్యోదాభాన్క - రాభిముఖస్యతు॥ ప్రక్షీయంతేచరేభాగపీయమానాఃకలాఃక్రమాదిత్యాది - అప్యాయియతి శుక్లకలావధాయతి॥ శ్లో॥ సుమమ్నూప్యాయమానస్యశుక్లావధంఠివైకలాఇతి॥ ౪॥ క్ర

సంరవిః॥ తముత్సృజతిభూతానాంపుష్ట్యధంసస్యవృద్ధయే॥ ౨౪॥ తేనప్రీణాత్యశేషాశిఖాతానిభగవాణరవిః॥ పితృదేవమనుష్యాదీనేవమాప్యాయయిత్యసా॥ ౨౫॥ పత్యత్వప్రింతుదేవానాంపితృణాం చైకమాసికిం॥ శశ్వత్త్వప్రించమత్యాణాంమైత్రేయాకణఃప్రయచ్చతి॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥

శ్రీవరాహరః॥ రథప్రిచక్రసోమస్యకుండాభాస్తస్యవాజినః॥ వామదక్షిణతోయ్యుక్తాదశతేనవరత్యసా॥ ౧॥ వీధ్యాశ్రయాణియ్యుక్తాణిధ్రువాధారేణవేగినా॥ హ్రంసవృద్ధిక్రమస్తస్యరస్మి నాంసమితుర్యథా॥

౨॥ అకణస్యేవహితస్యాశ్వాస్సకృమ్యుక్తావహంతితే॥ కల్పమేకంమునిశ్రేష్ఠవారిగభాసముద్భవాః॥

౩॥ ఊణంపీతంమైత్రేసోమమాప్యాయయితిదీప్తిమాణ॥ మైత్రేయైకకలంసంతంరస్మినైకేనభాస్కరః॥ ౪॥ క్రమేణయనపీతోసాదేవైస్సేననిశాకరమ్॥ అప్యాయియత్యనదినంభాస్కరోవారితస్క

ఆదర్శఇత్యాదిద్వాఖ్యాం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ వృష్టికృతాయాంతృప్తావిశేషమాహ॥ పత్యత్వప్రిమితి॥ శశ్వత్త్వప్రింతర్దృశ్యత్వప్రి - స్యకృతవృష్టినిష్పన్నై ౨౪నై ౨ స్యకృచ్చుక్తైఃపత్యమాసాహూరాత్రపరిమితాంతృప్తిందేవపితృమత్యాణామకణఃకరోతీత్యధః - అత ఏవ శ్రుతిః - తస్మాదహరహమనుష్యా అశనమిచ్ఛంతేధణమాసేదేవాఇజ్యంతే మాసిపితృభ్యఃక్రియతఇతి॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥

ఉక్తావతుభిరధ్యామైరప్తమాద్యైరవిస్థితిః॥ అభసోమాదినంసోక్త్యాతత్ప్రపంచోపసంహృతిః॥ శ్రీధరియోయంశ్లోకః॥ రథ ఇతి॥ కుండాభాః శ్వేతాః - రవిరథాద్విశేషమాహ - వామతోదక్షిణతశ్చయ్యుక్తాః - తస్య రథస్యాశ్వాదశైతి - తేనరథేన॥ ౧॥ వీధ్యాశ్రయాణితి॥ నాగవీధ్యాద్యాశ్రయాణి అశ్విన్యాదినక్షత్రాణిప్రాగ్గత్యాహ - హ్రంసవృద్ధిక్రమఇతి - ఉదతోవధణమాసాభిరామధ్యాహ్నిదిత్యత్రసమితురస్మి నాంయథోక్తస్తథాతస్యాపి॥ ౨॥

౩॥ ఊణస్యసోమస్యపునఃపూణస్యసతోదేవాదితవకాకత్యమాహ - ఊణమిత్యాదివతుభిః॥ ఊణమితి॥ పంచదశ్యాంకలాయాందశేపితృభిఃపీతాయాం - హేదశకలాయా అవశిష్టత్యాదేకకలంసంతమిత్యుక్తం - ఎకేనరస్మినామమమూఖ్యేన॥ ౪॥ క్రమేణేతి॥ యోగక్రమేణ ప్రభుత్వభృతి దేవైవహ్నివ్యదిభిరసాపీతః తేనైవక్రమేణ ప్ర

మణిః || యనక్రమేణేతి కృష్ణపత్యైయత్తిథాబింబస్య యద్భాగేయావాక్ ప్రాసః శుక్లతద్భాగేతావత్యేవవృద్ధిరితి - తస్మిన్ - అలక్ష్మితంహతాః || ౫ || సంభృతమితి || సుధామృతమితిసంఖ్యాయతే పీయత ఇతి సుధాపై వామృతం || ౬ || కలాద్వయావశిష్ట ఇతి || ప్రవిష్ట ఇతితద్రత్నకృత్తభిభవాత్ప్రవిష్ట ఇవ || ౮ || ౯ || ౧౦ || సోమమితి || కలాత్కృతేపంచదశేంశేకించిచ్చిష్టేనశావరాష్ట్రా - జఘన్యంపశ్యచ్చద్విష్కలంసోమంపితృగణాఃపర్యుపాసతే || ౧౧ || పిబంతితి || కించిచ్చిష్టాయావంచదశిక తాతాంక తాంపితరఃపిబంతి - నహోడశీమిత్యర్థః || ౧౨ || నిస్సృతమితి || ఆదిత్యరశ్మి ద్వారానిస్సృతం తన్నుధామృతంపీత్యైతిశేషః || ౧౩ || కింఽతస్మాదాపూర్వమాణపత్యైయజంత ఇతి శ్రుతేః - అపరపత్యైపితృగణామితిస్సృతేశ్చశుక్లకృష్ణయోదేవావా పితృగణాంశ్చయోగద్వారేణాప్యాయయతీత్యాహ || ఎవమితి || ౧౪ || వీరుదితి || ప్రకాశస్యభావః ప్రాకాశ్యంప్రాకాశ్యమాహ్లాదనంచేతిద్వంద్వైష్కత్వంప్రాకాశ్యాహ్లాదననచేతిచపాఠః || ౧౫ ||

రః || ౫ || సంభృతంచాథమా సేనతత్సోమస్థంసుధామృతం | పిబంతిదేవామైత్రేయసుధావశారాయతోమరాః || ౬ || త్రయస్త్రింశత్సహస్రాశీత్రయస్త్రింశచ్ఛతానిచ | త్రయస్త్రింశత్తథాదేవాఃపిబంతి తుణదాకరమ్ || ౭ || కలాద్వయావశిష్టస్తుప్రవిష్టస్సూర్యనండలమ్ | అమాఖ్యరశ్మేవసతి అమావాస్యారతస్సృతా || ౮ || అపునత్స్నిష్ఠాహారాత్రేపూర్వంపితృవంద్రమాః | తతోవీరుత్సువసతి ప్రయాశ్యకంఠతఃక్రమాత్ || ౯ || భిన్నవీరుథోయస్తవీరుత్సంస్థేనిశాకరే | పత్రంవాపాతయత్యైకంబ్రహ్మహత్యాంసందిదతి || ౧౦ || సోమంపంచదశేభాగేకించిచ్చిష్టేక తాత్కేఅచరాష్ట్రాపిశృగణాజఘన్యంపర్యుపాసతే || ౧౧ || పిబంతిద్వికలాకారశిష్టాతస్యకలాతుయా | సుధామృతమయీపుణ్యాతామిందోఃపితరోమునై || ౧౨ || నిస్సృతంతదమావాస్యాంభస్తిభ్యస్సుధామృతమ్ | మాసత్యప్రీమవాప్యగ్రాప్యంపితరస్సంతినిర్వృతాః | సామ్యాబిర్వాపదశేచైవఅగ్నిష్వాత్తాశ్చత్రేతిథా || ౧౩ || ఎవందేవాసితేపత్యైకృష్ణపత్యైతథాపితృగణాః | వీరుధశ్చమృతమయైశ్చేతరపురమాణుభిః || ౧౪ || వీరుదోషధినిష్పత్త్యానునవ్యసకుటిలకాః | ఆప్యాయయతీతాశుఃప్రకాశాహ్లాదనెనచ || ౧౫ || వాయ్వగ్నిరవ్యసంభూతోరథశ్చంద్రసుతస్యచ | విశంకైస్తురగైర్యుక్తసస్తిష్టాభివాక్యుమేవేభిః || ౧౬ || స

తిదినంనిశాకరం - ఆప్యాయయతి - అలక్ష్మితంవారితస్కరపద్ధరతీతితథా - ఎవంగృహీతేన వారిణా సోమ మాపూరయతీత్యర్థః || ౫ || సంభృతమితి || సుధామృతమృతమృత్యుభేషజం || ౬ || త్రయస్త్రింశదితి || తుణదాకరం సోమం || ౭ || పితృగణాం సోమపానప్రకారమాహ - కలాద్వయంత్యాది సాధౌక్షిష్టభిః || ౮ || సూర్యనండలప్రవేశక్రమమాహ || అస్పిష్టితి || ౯ || ప్రసంగాద్దశేవ వీరుధాంభేదకతాఃరం నిందతి || భిన్నతీతి || ౧౦ || సోమమితి || తదేవంచదశాహారాత్రే అశ్నిన్వవీరుత్సువప్రవేశాదుపక్షిణప్రాయకలాత్కృతేపంచదశేభాగేకించిచ్చిష్టేవసతి - తజ్జఘన్యంపశ్యచ్చద్విష్కలంసోమమపరాష్ట్రా పిశృగణాఃపర్యుపాసతేపానాథాంపరితస్సేవంతే || ౧౧ || పిబంతితి || తతశ్చతస్యేందోఃద్వికలాకారశిష్టాద్వికలాయ ఆకారస్తత్రశిష్టాపంచదశీయాకలా - తాంపితరఃపిబంతి - నతు హోడశీం - ద్వికలంసోమమితిపాఠే - ద్వికలంపర్యుపాస్య - శిష్టామేవకలాంపిబంతీత్యర్థః - ద్విలవమితిపాఠే లవస్సుత్కూకలావయవః - ద్విలవపరిమితకలం ఉపాస్యతాంశిష్టాంకలాంపంచదశీంపిబంతీత్యర్థః || ౧౨ || నిస్సృతమితి || అమావాస్యాం అమావాస్యాయాం - తతోసోమస్యగభస్తిభ్యోనిస్సృతంసుధామృతం - పీత్యైతిశేషః || ౧౩ || తదేవమమృతద్వారాసామ్యాదీనాం తథాణముక్త్యాశ్చస్తిష్టాద్వాతాన్నాదినాపితేషాంతిపాణమాహ - ఎవమిత్యాది ద్వాభ్యాం ఎవమితి || సితేపత్యైదేవానాప్యాయయతి - దేవానాంశుక్లపత్యైయజనాత్ || శ్రుతే || తస్మాదాపూర్వమాణపత్యైయజంత ఇతి శ్రుతేః - అపరపత్యైపితృగణామితిస్సృతేః - అపురమాణుభిరపాంసూత్యైరంశైః || ౧౪ || వీరుదితి || వీరుథోలతాద్యాః ఓషధయస్సస్యానితాసాంనిష్పత్త్యా - ప్రకాశేనయదాహ్లాదనంతేనచ || ౧౫ || తదేవసోమస్యర్థాదిప్రకారముక్త్యాబుధాదీనామప్యహ - వాయ్వగ్నిత్యాదినా - ప్రవహస్తేనసస్సృత ఇత్యంతేన - వాయ్వ

౧౬ | సవరూఢ ఇతి || శ్లో || వరూఢోరథగు ప్తిర్యాతిరోధ తైరథస్థితం | రథస్యాధస్థ స్థితం కాష్టమనుకర్షోనిగద్య || ౧౬ | ఉ
పాసంగోరథోవస్థ ఇతి || ౧౭ | ౧౮ | అష్టాభిరితి || రాశౌవక్షంఠిష్ఠతీతిత తైర్ద్ర హరాశీచారోపలక్షణం || ౧౯ | ౨౦ |
స్వభావోరితి || స్తోక పాండుస్తుభూసరః - అవిరతమవిచ్ఛేదం - సదాయావత్కల్పం || ౨౧ || ఆదిత్యాదితి || ఆకేం
ద్యోరుపగత్యనీయద్యుస్థా నెవరన్నపిరాహుశ్చ || ౨౨ | స్వాకాస్య వాగ్రహణకాలే అధోగత్వాభూచ్చాయాత్మకతమో
మయంబింబంగృహీత్వా తేనతారాహుమేఘవచ్చానయం ప్రత్యాలవీవద్యశ్యత్వమేతి - యథాకామూదిమ || శ్లో ||
స్వభావోస్తుగృహస్థానంతృతీయంయ త్తమోమయం | తుల్యస్తయోస్తుస్వభావభూతాద్ధస్తా త్ప్ర సవతీత్యా
ది || ౨౩ | ౨౪ | గ్రహేతి || ధిష్ణ్యానిఃనూవాని - ఉచితచారేణ || శ్లో || సౌరోంగి రాశ్చశుక్రశ్చజ్ఞేయమందప్రచా
రణః | సూర్యసోమాబుదతై చ్చనశీఘ్రగా ఇత్యాదికూమోక్షత్వస్వగత్యాసహ - ప్రత్యక్ష్యుఖం భ్రమంతి || ౨౫ ||
౨౬ | ౨౭ | ౨౮ | శిశుమార ఇతి || యస్తో క్తస్తారామయమిత్య శ్రతత్పుష్పేఘ్ర వస్థి నత ఇతిలక్షణంయస్యో త్తంతస్య

వరూఢస్సనుకర్షోయిక్తోభూసంభవై హామైః | సోపాసంగవతాకస్తుశుక్రస్యాపిరథోమహాః || ౧౭
అష్టాభిఃకాంచన శ్రీ మాణభామస్యాపిరథోమహాః | పన్నరాగానుజైరతై స్సంయుక్తోవహ్నిసంభ
వైః || ౧౮ | అష్టాభిఃపాండురైర్యుక్తేవాజిభిఃకాంచనైరథే | తస్మిన్తిష్ఠతివక్షంజై రాశౌరాశౌబృహ
తిః || ౧౯ | ఆకాశసంభవైరతై స్సృజతైస్సృందనంయుతమ్ | పమారుమ్యశనై ర్యాతి మందగామీశ
నైశ్చరః || ౨౦ | స్వభావోస్తురగాహ్యష్టే భృంగాభాధూసరంరథమ్ | సకృద్ద్యుక్తాస్తుప్తైత్రేయవ
హంత్యపిరతంసదా || ౨౧ | ఆదిత్యాన్నిస్సృతోరాహుస్సీమంగచ్ఛతివహసు | ఆదిత్యమేతిసోమాచ్ఛ
పునస్సారేమవహసు || ౨౨ | తథాకతురథస్యాశ్వా అష్టావై వాతరంహసః | పలాలధూమవణాభా
లాత్యైరసనిభారుణాః || ౨౩ | ఏతేసుయాగ్రహాణాంజై తవాభ్యాతారథానవ | సవేఘ్ర వేమహాభా
గ ప్రబద్ధావాయురక్షిభిః || ౨౪ || గ్రహక్షతారాధిష్ణ్యాని ఘ్ర వేబద్ధాన్యశేషతః | భ్రమంతుతిత
చారేణమైత్రే యానిలరక్షిభిః || ౨౫ | యావంత్యతై చ్చతారాస్తాస్తావంతోవాతరశ్చ యః | సవేఘ్ర
ఘ్ర వేబద్ధాస్తేభ్రమంతీభ్రామయంతితమ్ || ౨౬ | తైలపీడాయథాచక్రం భ్రమంతోభ్రామ
యంతివై | తథాభ్రమంతిజ్యోతీంషివాతవిద్ధానిసహశః || ౨౭ | ఆలాతవక్రవహ్యాంతివాతచక్రేరి
తానితు | యస్తా జ్యోతీంషివహతిప్రవహనైసన్నతః || ౨౮ | శిశుమారస్తుయః ప్రోక్తస్థు

స్మిద్రవ్యేతి || పిశంగైఃకపిలైః || ౧౬ | సవరూఢ ఇతి || తదుక్తం || శ్లో || వరూఢోరథగు ప్తిర్యాతిరోధ తైరథస్థితం | రథ
స్యాధస్థ స్థితం కాష్టమనుకర్షోనిగద్యత ఇతి - ఉపాసంగోరథోవస్థః వతాకాప్రసిద్ధాతత్సహితః || ౧౭ | ౧౮ | ఆ
కాశసంభవైరితి || శబలైశ్చిత్రవణైః || ౨౦ || స్వభావోరితి || స్వభావోరాహుః - భృంగాభాః కృష్ణాః - ధూస
రమీశత్వాంఘరం - అవిరతమనుపరమం || ౨౧ || ఆదిత్యాదితి || సోమంచంద్రంగచ్ఛతి || ౨౨ | రథేతి || పలాలంబుసంత
ధూమవణాభాదీప్తియోమాంతే - లాత్యైరసవదరుణాశ్చ || ౨౩ | ౨౪ || గ్రహేతి || గ్రహక్షతారాణాం ధిష్ణ్యాని
మందలాని - ఉచితచారేణస్వస్థిచితగత్యా || ౨౫ || ౨౬ || తైలపీడా ఇతి || తైలపీడాస్వయంభ్రమంతోయథాతై
లవక్రంభ్రామయంతి - వాతవిద్ధానిప్రవహాభ్యవాయుప్రేరితాని || ౨౭ || ఆలాతవక్రవదితి || యస్తా జ్యోతీంషి
ప్రకషేణవహతి - తేనసవాయుఃప్రవహన్త్య నృతః - ప్రవహన్త్యవభేదావాయుస్కంధాస్సవేఘ్ర వేబద్ధాస్త
ఇతి || ౨౮ || వస్తుతః ఘ్రవాధ్యాధారభూతం శిశుమారం సవమూధ్యాయోపక్షిప్తమేవోపాసనార్థంవిశేషవతోవక్ష

సన్నివేశం శ్రుణు|౨౯|| యదహ్నితి|| యదహ్నితిత్వద్రక్ష్యవ్యతోక్తిః|౩౦||౩౧|| హృదీతి|| సక్థిని డాహ||౩౨||౩౩||
 పుచ్చభితి|| అగ్నివిదేవతాహుపం తారాచతుష్కంపుచ్చస్థంధ్రువవస్థిత్యందృశ్యతే - నతుశింశుమారగాత్రా
 తగతత్వవదస్తమేతి - ధ్రువసహాయత్వాత్| ౩౪| ఇత్యేషభితి|| ఉక్తస్యభవనకోశస్యానుక్తం భగవదా
 త్మకత్వంవక్తుమనువాదః - ఇత్యేషయః| ౩౫| వహాణాంచేతి|| అభవదబ్ధిశ్రేజగతిచిదంశః స్వసంవేద్యస్వరూ
 పభదోజ్ఞానై కాశారోచినాశిత్యేనాస్తిశబ్దవాచ్యః - అచిదంశస్సుచిదంశకమణిమిత్రపరిణామభేదోచినాశీతినాస్తిశ
 బ్దవాచ్యః - ఉభయమపివర బ్రహ్మభూతవాసుదేవశరీరతయాతదాత్మకమిత్యేత మ్రావంసంతే పేతోవ్యతథిత్యా
 హ - సంయేషశ్రూయతామితి| ౩౬|| యదితి|| తత్రయదంబ్యిత్యనైశ శ్లోకేనాంబునీచిట్టోః కాయత్యేన తత్పరిణా
 మభూతంబ్రహ్మాండమపితస్యకాయః - తస్యవవిష్ణురాత్మేతి సకల శ్రుతిగతతాదాత్మ్యవదేశోపబృంహణరూపస్య
 జ్యోతీషీత్యాదినా వత్సమాణస్య సామానాధికరణ్యస్యశరీరాత్మభావ ఏవనిబంధనమిత్యాహ - తతః అంబునః| ౩౭
 తదేవతాదాత్మ్యం సామానాధికరణ్యేన వ్యపదిశతి|| జ్యోతీషీతి|| అత్రాస్త్యాత్మకంనాస్త్యాత్మకంవజగదంతగా
 తంవస్తు - చిట్టోః కాయతయా విష్ణుత్వకమిత్యుక్తం| ౩౮| ఇదమస్త్యాత్మకమిదంనాస్త్యాత్మకమిత్యుక్త మేతురయ
 మిత్యాహ|| జ్ఞానస్వరూపభితి|| అయమథః - అశేషయైత్ర జ్ఞాత్వనావస్థితస్య భగవతోజ్ఞానమేవస్వాభావికంరూ

పోయత్రతిష్ఠతి| సన్నివేశంవతస్యాపి శృణువ్యముననత్రమ| ౨౯ || యదహ్నికురుతేపాపందృష్ట్వా
 తంనిశిముచ్యతే| యావత్సయైచవతారాస్తాశింశుమారాశ్రితాదివి| తావంత్యేవతువహాణీజీవంత్య
 భృథికానితు| ౩౦ || ఉత్తానపాదస్తస్యాభోవిజ్ఞేయోహ్యాయతరోహనుః| యజ్ఞోధరశ్చఽజ్ఞేయోధరో
 మూర్ధానమాశ్రితః| ౩౧ || హృదినారాయణశ్చసైఅస్మినాపూర్వపాదయోః| వరుణశ్చార్జ్యమా
 ధైవవశ్చిమేతస్యసక్థిని| ౩౨ || శిశ్నస్సంవత్సరస్తస్యమిత్రాపానంసమాశ్రితః| ౩౩ || పుచ్చేగ్నిశ్చమ
 హంద్రశ్చకాశ్యపోథతతోధ్రువః| తారకాశింశుమారస్యనాస్తమేతిచతుష్టయమ్| ౩౪ || ఇత్యేషన
 శ్చివెశోయఃపుథివ్యాజ్యోతహంతథా| ద్విపానాముదగీనాంచవర్వతానాంచకీర్తితః| ౩౫|| వహా
 ణాంచనదీనాంచయేవతేషువసంతివై| తెహంస్వరూపమాఖ్యాతంసంయేషశ్రూయతాంపునః| ౩౬ ||
 యదంబువైష్ణవఃకాయస్తతోవిప్రవసుంధరా| వద్వాకారాసముద్భూతావర్వతాబ్ధ్యాదినంయుతా||
 ౩౭ || జ్యోతీషీవిష్ణుభువనానివిష్ణువనానివిష్ణుగిరయోదిశశ్చ| నద్యస్తముద్రాశ్చనలవసర్వం
 యదస్తియన్నాస్తిచవిప్రవర్య|౩౮|| జ్ఞానస్వరూపోభగవాన్యతోసావశేషమూర్తిఃసోమస్తభూ

మాహ || శింశుమారస్త్వితి| ౨౯| తద్దశనఫలమాహ - యదహ్నిత్యాదిసాధేన| ౩౦| తత్సన్నివేశమాహ - ఉ
 త్తానపాద ఇత్యాదిసాధేన స్త్రీభిః || ఉత్తానపాదభితి || ఉత్తానపాదయజ్ఞాదయో నక్షత్రరూపాదేవాస్తదవయ
 వత్సేనోచ్యంతే - యజ్ఞోధరోహనురిత్యనుషంగః| ౩౧| హృదీతి|| సక్థిని డాహ|| ౩౨| ౩౩|| పుచ్చభితి|| తారకామ
 యస్య శింశుమారస్య పుచ్చేస్థిత మగ్నివిదేవతావ్యయం నాస్తమేతి - అత్యున్నతపుచ్చస్థిత మంతర్ధానాభావాన్ని
 త్యందృశ్యతే - న్యస్తమితిపాతే తస్యపుచ్చే చతుష్టయమేతన్న్యస్తంవిహితమిత్యథః - శ్రుతిశ్చ - అగ్నిపుచ్చస్య
 ప్రథమంకాండంతత ఇంద్రస్తతః ప్రజాపతిరభయంచతుర్థమితి| ౩౪ || ఉక్తంభవన కౌశముపసంహరరి స్తస్య
 విష్ణుత్వ తాందశకాయన్నాహ-ఇత్యేషభితి|| ఉక్తస్యభవనకోశస్యానుక్తం భగవదా
 త్మకత్వంవక్తుమనువాదః - ఇత్యేషయః| ౩౫| వహాణాంచేతి|| అభవదబ్ధిశ్రేజగతిచిదంశః స్వసంవేద్యస్వరూ
 పభదోజ్ఞానై కాశారోచినాశిత్యేనాస్తిశబ్దవాచ్యః - అచిదంశస్సుచిదంశకమణిమిత్రపరిణామభేదోచినాశీతినాస్తిశ
 బ్దవాచ్యః - ఉభయమపివర బ్రహ్మభూతవాసుదేవశరీరతయాతదాత్మకమిత్యేత మ్రావంసంతే పేతోవ్యతథిత్యా
 హ - సంయేషశ్రూయతామితి| ౩౬|| యదితి|| తత్రయదంబ్యిత్యనైశ శ్లోకేనాంబునీచిట్టోః కాయత్యేన తత్పరిణా
 మభూతంబ్రహ్మాండమపితస్యకాయః - తస్యవవిష్ణురాత్మేతి సకల శ్రుతిగతతాదాత్మ్యవదేశోపబృంహణరూపస్య
 జ్యోతీషీత్యాదినా వత్సమాణస్య సామానాధికరణ్యస్యశరీరాత్మభావ ఏవనిబంధనమిత్యాహ - తతః అంబునః| ౩౭
 తదేవతాదాత్మ్యం సామానాధికరణ్యేన వ్యపదిశతి|| జ్యోతీషీతి|| అత్రాస్త్యాత్మకంనాస్త్యాత్మకంవజగదంతగా
 తంవస్తు - చిట్టోః కాయతయా విష్ణుత్వకమిత్యుక్తం| ౩౮| ఇదమస్త్యాత్మకమిదంనాస్త్యాత్మకమిత్యుక్త మేతురయ
 మిత్యాహ|| జ్ఞానస్వరూపభితి|| అయమథః - అశేషయైత్ర జ్ఞాత్వనావస్థితస్య భగవతోజ్ఞానమేవస్వాభావికంరూ

శం - సదేవమనుష్యాదివస్తురూపం - యత ఏవం - అత ఏవాచిద్రూపదేవమనుష్య శ్రేలాభిధరాదయః తద్విజ్ఞాన
విజృంభితాః తస్యజ్ఞానై కాకారస్య సతోదేవా ద్యాకారేణ స్వాత్మవైవిధ్యానుసంధానమూలాః దేవాద్యాకారా
నుసంధానమూలకమూలూ ఇత్యర్థః - యతశ్చాచిదస్త్వైత్రజ్జకమానుగుణపరిణామాస్పదం - తతస్తన్నా
స్తికబ్దాభిధేయం - ఇతరద స్తికబ్దాభిధేయమిత్యర్థాదుక్తం॥ ౩౯॥ తదేతదేవవివృణోతి॥ యదాతుశుద్ధమితి॥
యదైతన్జ్ఞానై కాకారమాత్మవస్తుదేవాద్యాకారేణ స్వాత్మనివైవిధ్యానుసంధానమూలసవకమూలక్షయాన్నిర్వో
మం పరిశుద్ధం నిజరూపిభవతి - తదాదేవాద్యాకారేణైకీకృత్యాత్మకల్పనామూలకమూలభూతాస్తద్వోగాధావ
స్తుమవస్తుభేదానభవంతి యదైవాదిషు వస్తుస్వాత్మతయాభినుతేషు భోగ్యభూతాదేవమనుష్యశ్రేలాభిధరాదివస్తు
భేదాః తేమూలభూతకమూనువినప్తేషు సభవంతీత్యచిదస్త్వస్తనః కాదాచిత్కావస్థానిశేషయోగితయా నా స్తికబ్దా
భిధేయత్వమితరస్యసర్వదా నిజసిద్ధజ్ఞానైకరూపత్వేనా స్తికబ్దాభిధేయత్వమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ప్రతిక్షణమన్యథాభూత
తయాకాదాచిత్కావస్థాయోగినో చిదస్త్వస్తనోనా స్తికబ్దాభిధేయత్వమేవేత్యాహ॥ వస్తస్వీతి॥ అస్తికబ్దాభిధే
యోహస్యదిమధ్యపర్యంతహీనస్సతైకరూపశబదార్థః - సతతైకరూపమితివ పాదః - తస్య సకదాచిదపి నా స్తిబు
ద్ధ్యనర్హత్వాత్ - అచిదస్త్వకించిత్యచిదపితథాభూతంనన్యత్వచరం - తతఃకిమిన్యత్రాహ యచ్ఛాన్యథాత్వమి
తి - యదస్త్వప్రతిక్షణమన్యథాత్వంయోతి తమ త్రోత్రరావస్థాప్రాప్త్యాపూర్వపూర్వావస్థాం జహోతీతి తస్య
పూర్వావస్థస్థాత్తరావస్థాయాం సప్రతిసంధానమస్తి - అతస్సవకాతస్యనా స్తికబ్దాభిధేయత్వమేవ॥ ౪౧॥ త
థాహ్యుపలభ్యతేత్యాహ॥ మహీఘటత్వమితి॥ చూణంసూక్ష్మం - రజఃసూక్ష్మతరం - అణుమూక్ష్మతమః - స్వ
కమూణాదేవమనుష్యాదిభావేన స్తిమితాత్మనిశ్చయః - స్వభోగ్యభూతమచిదస్త్వప్రతిక్షణమన్యథాభూతమాలత్య
తే అనుభూయతే - ఏవంసతికిమవ్యచిదస్త్వఅస్తికబ్దాహం అదిమధ్యపర్యంతహీనసతతైకరూపమాలక్షితమ

తః॥ తతోహి శ్రేలాభిధరాదిభేదాః జానీహివిజ్ఞానవిబృంభితాని॥ ౩౯॥ యదాతుశుద్ధనిజరూపిసర్వంకర్త
క్షయజ్ఞానమపాస్తదోపమ్॥ తదాహిసంకల్పతరోః ఫలానిభవంతినోవస్తుమవస్తుభేదాః॥ ౪౦॥ వస్తస్వ
స్తికింకుత్రచిదాదిమధ్యపర్యంతహీనంచనదైకరూపమ్॥ యచ్ఛాన్యథాత్వంద్విజయాతిభూయోనతస్తథా
తత్రకుతోహితత్వమ్॥ ౪౧॥ మహీఘటత్వంఘటతఃకపాలికాకపాలికాచూణరజస్తతోః॥ జస్తే

తమాథభూతోభవతి - కథంతహిప్రపంచస్యతన్మాత్మిత్యంతత్రాహ - తతోహితి - తస్మాద్ జ్ఞానస్వరూపాజ్ఞా
తాశ్రేలాదిభేదాః విజ్ఞానేధిష్ఠానేవిబృంభితాని మాయయా విలసితాని రూపాణిజానీహి॥ ౩౯॥ అత్ర హేతుమా
హ॥ యదాత్వితి॥ యదాతుప్రతిబంధకమూలయో సవకమప్యేతజ్జగచ్ఛుద్ధం కేవలం నిజరూపినిజమాత్మైవరూపంయ
స్యతత్తథా - నిరస్తాహంభావనాదివోపం జ్ఞానమేవభవతి - తదాసంకల్పతరోః ఫలభూతావస్తుమపుధివ్యాదిషు ఊ
చ్ఛావచభేదానస్ఫురంతి॥ శ్రు॥ యత్ర త్వస్యసర్వమాత్మైవాభూతత్వైనకంపశ్యేదితి శ్రుతేః - అతస్తత్వజ్ఞాన
బాధితత్వాన్నప్రపంచోవాస్తవ ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ శ్లో॥ ఆదావంతేచయన్నాస్తివతఃమానేపితత్తత్వత్వాదిన్యాయ
న ఆగమాపాయిత్యాత్పరిణామిత్యాచ్చ నవస్తుత్వమస్యేత్యాహ॥ వస్తీతి॥ యచ్ఛాన్యథాత్వం పరిణామాంతరం
యోతి - తదస్త్వభూయోనతథా యథాపూర్వభవతి - తత్రతథాభూతేకాదాచిత్కేనస్వరూపాత్ప్రచ్యుతేవ
స్తునిశుక్తిరజితాదివత్తత్వం పరమాథత్వంకుతః॥ ౪౧॥ అన్యథాత్వమేవోదాహరన్యథాత్వమాహ॥ మహీతి॥ మ
హీపిండాదిద్వారాఘటత్వంప్రాప్తాలత్యతే - ఘటత్వాదనంతరంచ కపాలికాకలత్యతే - కపాలికాసతి చూణం
రజశ్చదృశ్యతే - తతశ్చాణురతిసూక్ష్మాలత్యతే - స్వకమూణాప్రతిబంధకేన స్తిమితోమందిభూత ఆత్మనిశ్చయో
మోమోతే - పరిణామపరంపరాయాం కేవలస్త్వాలత్యతే - సకించిత్ - పూర్వరూపప్రచ్యుతేరిత్యర్థః - తథా

స్త్రీకిం - సవ్యాస్త్రీత్యభిప్రాయః ॥ ౧౨ ॥ యస్మాదేవంతస్మాత్ జ్ఞానస్వరూపాత్మవ్యతిరక్తం అచిద్వస్తుకదాచిత్కన్య
చిత్ కేవలాస్తిశబ్దవాచ్యంనభవతీత్యాహ ॥ తస్మాన్నవిజ్ఞానమితి ॥ ఆత్మానుసర్వత్రజ్ఞానైకాకారతయా దేవాది
భేదప్రత్యసేకస్వరూపాదేవాదిశరీరప్రవేశ హేతుభూతస్వకృతవివిధకర్మమూలదేవాదిభేదభిన్నాత్మబుద్ధిభిస్తే
న తేనతాపేణబహుధానుసంహిత ఇతి - తద్వేదానుసంధానం నాత్మస్వరూపప్రయుక్తమిత్యాహ - విజ్ఞానమేకమితి ॥
౧౩ ॥ ఆత్మస్వరూపం కర్మరహితం - అత ఏవమలరూపప్రకృతిస్పృశరహితం - తతశ్చతత్ప్రయుక్తశోకమో
హణోభాద్యశేష హేయగుణానంగి - ఉపచయాపచయానహాతయైకం - తత ఏవసదైకరూపం - తచ్చ వాసుదే
వశరీరమితితదాత్మకం - అతదాత్మకస్యకస్యచిదవ్యభావాదిత్యాహ ॥ జ్ఞానంవిశుద్ధమితి ॥ ౧౪ ॥ చిదంతస్సదైకరూ
పతయా సర్వదాస్తిశబ్దవాచ్యః - అచిదంతస్తుక్షణపరిణామత్వేనసర్వదానాశకభా ఇతి సర్వదానాస్తిశబ్దాభిధే
యః - ఏవంరూపం చిదచిదాత్మకం జగద్వాసుదేవశరీరంతదాత్మకమితి జగద్వాధాత్మ్యం సమ్యగుక్తమిత్యాహ ॥ స
ద్వాస ఏవమితి ॥ సద్వాస ఏవమితివపాతః - ఏషోభవతఇతిపాత త్యామకత్యామ్యుపోలోపాభావః - అస్రసత్యమ
సత్యమితి యదస్మియన్నాస్తీతిప్రకాంతస్యోపసంహారః - ఏతద్ జ్ఞానైకాకారతయాసమంశబ్దసూచరస్వరూపభే
దమేవాచిన్మిశ్రంభవనాశ్రితం దేవమనుష్యాదిరూపేణసమ్యగ్వ్యహారహాభేదంయన్వర్తతే - తస్మాదేవాదుఃకమే
వేత్యుక్తమిత్యాహ - ఏతత్తుయదితి ॥ ౧౫ ॥ తదేవవిశ్వోతి ॥ యజ్ఞఃపశురితి ॥ కర్మాశ్రితమాగధృష్టం యజ్ఞసర్వా
దిరూపంకమేవాశ్రితోమాగః తత్తదృష్టం దేవమనుష్యాదిరూపం - తేషాంకర్మణాం భూరాదిభోగాశ్చఫలాని ॥
౧౬ ॥ జగద్వాధాత్మ్యజ్ఞానప్రత్యోజనం మోక్షోపాయేయత్నమిత్యాహ ॥ యదైవతదితి ॥ జ్ఞాతైవతదితికర్మణ

స్వకర్మస్త్రీమితాత్మనిశ్చయైరాలత్యతేబ్రూహిశీమత్రవస్తు ॥ ౧౭ ॥ తస్మాన్నవిజ్ఞానమృతేస్త్రీకించి
త్కన్యచిత్కదాచిత్వజవస్తుజాతమ్ ॥ విజ్ఞానమేకంనిజకర్మభేదవిభిన్నచిత్తైర్బహుధాభ్యుపేతమ్ ॥
౧౮ ॥ జ్ఞానంవిశుద్ధంవిమలంచరిత్యమకేషోకాదినిరస్తసంగమ్ ॥ ఏకస్సదైకంపరమఃపరేశస్సవాసుదే
వౌనయతోన్యస్త్రీ ॥ ౧౯ ॥ సద్భావఏషోభవతోమయోజ్ఞానంయథాసత్యమసత్యమన్యత్ ॥ ఏతత్తు
యత్సంవ్యవహరభూతంతత్రాపిచోక్తంభవనాశ్రితంతే ॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞఃపశుర్వహ్నిరశేషఋత్విక్ ॥
మస్సురాస్సర్వగమయశ్చకామః ॥ ఇత్యాదికర్మాశ్రితమాగధృష్టంభూరాదిభోగాశ్చఫలానితేషాం
౨౧ ॥ యదైవతద్భువనగతంమయాతవోక్తంసర్వత్రప్రజతిహితత్రకర్మవశ్యః ॥ జ్ఞాతైవతద్భు

శ్రుతిః - వాచారంభణం వికారోనామధేయంమృత్తికత్వేనసత్యమితి ॥ ౧౨ ॥ తస్మాదితి ॥ నిజానాంకర్మణాంభేదేన
విభిన్నంచిత్రయేషాంతైః - విజ్ఞానమేవనానావస్తురూపేణాభ్యుపేతం ॥ ౧౩ ॥ వృత్తిజ్ఞానంవ్యాప్తత్రయన్నాహ ॥ జ్ఞా
నమితి ॥ విశుద్ధంవిషయభోగశూన్యం విమలం రాగాదిశూన్యమతేవస్వతోవికారం - అశేషాణాంచిత్తాద్యుపాధీనాం
చశోకాదిభిః నిరస్తస్సంగోయస్యతథాభూతతా - జ్ఞానంసదైకమేవసంవేద - పరమస్సవోత్తమః - పరమేశ్వరోవా
సుదేవః - యతోవ్యతిరక్తంకించిదపిన్నాస్త్రీ ॥ ౧౪ ॥ ఉపసంహరతి ॥ సద్భావ ఇతి ॥ సద్భావః పరమాత్మః - ఏషోభవత
ఇతి సులోపాభావ ఆక్షణః - సనుచాన్యస్యా సత్యత్వేకిమర్థమేతద్భువనాద్యాశ్రితంబహుఫణితంతత్రాహ - ఏత
త్త్వీతి ॥ ఏతత్తుయదేతద్జ్ఞానవ్యతిరక్తంతత్త్వంసంవ్యవహరభూతంసమ్యక్పరమాధోపయోగివ్యవహరభూతం
స్థితంసతుస్వతస్సత్త్వం - తత్రాపిచవిశేషతస్తుభ్యం యద్భువనాశ్రితముక్తం ॥ ౨౫ ॥ యజ్ఞఇతి ॥ యజ్ఞఃపశురిత్యా
దికర్మాశ్రితమాగధృష్టంవోక్తం - భూరాదిభోగాశ్చతత్ఫలానీత్యుక్తం ॥ ౨౬ ॥ తత్తువైరాగ్యోత్పన్నవేనస్వధ
మానుష్యేనద్వారాశ్రివాసుదేవప్రాప్త్యర్థమిత్యాహ ॥ యదైవతదితి ॥ కర్మణశ్యోజిప్రొనానాయోనీప్ర
జతీజ్ఞాత్వాచిరక్తస్త్వ - ధ్రువనిత్యమవలం పరిపూర్ణ మతస్సర్వదైకరూపం వాసుదేవంయోనోపాయేనస్వతే

౧౯౬ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

భలస్యాస్థిరత్వంజ్ఞాత్వా - భువత్వాదివాసుదేవవిశేషణం తమపాసనాది ౪౭ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే.
విష్ణుచిత్రియే - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః.

౧ || విష్ణ్వధారమితి || చిదచిదాత్మకం జగద్యథావిష్ణ్వత్త్వకంశతోక్తం - యథాదిదంతో నిజసిద్ధజ్ఞానైకాకా
రత్వేనావినాశితృప్తరమాఖ్యాతథా ప్రాథమ్యోక్తః || ౨ || అశభగవత్ప్రప్రపాయస్యజ్ఞానయోగస్యతదం
తరాయ పరిహారమోశోచితాహరణభూతం భరతచరితం ప్రాక్ ప్రస్తుతంవిస్తరేణ శ్రోతుంమైత్రేయః పుచ్చతి ||
యత్త్రితి || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || అహింసాదిష్వతి || అహింసాదిషు గుణేషు యోగాంగేషువత్సమాణేషు || ౭ || ౮ ||
ఇతి || స్వప్నాంతరేషు స్వప్నమధ్యేషు - ఎతద్యజ్ఞేత్యాదినామ ఎతన్నామ - తదభావ - కేవలమచింతయత్ -

వసుచలంసదైకహావంతత్కుర్యాద్విశతిహియేనవాసుడవమ్ ౪౭ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాం
శే - ద్వాదశోధ్యాయః. భువనకోశస్సమాప్తః.

మైత్రేయః || భగవత్సవ్యాఖ్యాతంయత్ప్రప్రసేమయాభిలమ్ | భూనముద్రాదిసరితాంసంస్థానం
గ్రహసంస్థితిః || ౧ || విష్ణ్వధారంయథాచైత్రైలోక్యంసమవస్థితమ్ | పరమాఖ్యాతప్రప్రక్రయ
భాజ్ఞానంప్రధానతః || ౨ || యత్తుతన్మగవానాహభరతస్యమహీపతేః | శ్రోతుమిచ్ఛామిచరితంతన్న
మాఖ్యాతుమహాసి || ౩ || భరతస్యమహీపాలస్సలగ్రామేవసత్కిల | యోగయుక్తస్సమాధాయ
వాసుదేవేమనస్తదా || ౪ || పుణ్యదేశప్రభావేనధ్యాయితశ్చసదాహరిమ్ | కథంననాభవన్నక్షియ
దభూత్సద్విజఃపునః || ౫ || విప్రత్వేనకృతంతేనయమ్భాయస్సమహాత్మనా | భరతేనమునిశ్రేష్ఠతత్స
ర్వంవక్తుమహాసి || ౬ || శ్రీపరాశరః || సాలగ్రామేమహాభాగోభగవన్న్యస్తమానసః | సచివాసచి
రంకాలంమైత్రేయపుణివీచతి || ౭ || అహింసాదిష్వతేషుగుణేషుగుణీనాంవరః | అవావవరమాం
శాస్తాంవనసశ్చాపిసంయమే || ౮ || యజ్ఞేశామ్యతేహిందమాధవానంతకేశవ | కృష్ణవిష్ణోహృషీకేశ
వాసుదేవసమోస్తుతే || ౯ || ఇతిరాజాహభరతోహరేనామానికేవలమ్ | నాన్యజ్ఞగాదమైత్రేయకిం
చిత్స్వప్నాంతరేష్వపి | ఏతత్పరతదభావవిదానాన్యదచింతయత్ || ౧౦ || సమిత్సుప్నకుశాదా

మాదితాతన్మజనతత్ప్రసాదలబ్ధజ్ఞానేనవిశతి - తదేవకుర్యాదిత్యధః || ౪౭ | ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకా
శాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః. ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః.
శ్లో || ఎవంతావద్ధరెస్థానై విశ్వరూపిణిహువితే | తేనమద్ధమతిస్తస్య సూక్ష్మ రూపంబుభుత్తే || తత్కుర్యా
ద్విశతిహియేనవాసుడవమిత్తుకైతత్ప్రవేశోపాయభూతజ్ఞానయోగాశ్రయం ప్రశమాధ్యాయోపక్షిప్తమేవభర
తచరితముక్తానువాదపూర్వకం పుచ్చతి - భగవన్నిత్యాదివడ్డితి || ౧ || విష్ణ్వధారమితి || ప్రధానత ఇతి ప్రధాన మి
త్యధః - సావనిభక్తికత్వాత్సరితప్రత్యయస్య || ౨ || యత్త్రితి || భరతస్యచరితం కథయిష్యామితియద్భవాసు
త్తర్వా - తన్నమేదానీం హరేస్థానరూపశ్రవణధ్యానాదినా శుద్ధచిత్తస్యాఖ్యాతుమహాసీత్యధః || ౩ || ౪ || ౫ ||
౬ || కథంననాభవన్నక్షిత్వస్యోత్తరత్వేనతస్యైకజన్మ నిజాతంయోగభ్రంశంవక్తుంతస్యప్రాచీనంయోగమనవ
దతి - సాలగ్రామ ఇతిత్యాదివచనః || సాలగ్రామ ఇతి || భగవతీన్యస్తమానసంయోనసః || ౭ || అహింసాదిష్వతి || అ
హింసాదిషు యమనియమాదిషు - శతాన్యధ్యేవమనస్సంయమేనమాధా - పరమాంకాస్తాం ఉత్కర్షణమహా || ౮ ||
పుష్కానసమయాతు || యజ్ఞేశామ్యతే || ౯ || ఇతి || యజ్ఞేశామ్యతేభగవన్నామైవాహ - నాన్యదాచాజగాద -
మహిపావ ఎతన్మగవన్నాన్యేతదభావ కేవలమచింతయత్ || నాన్యత్కిమపివేద || ౧౦ || సమితి || సమిత్సుప్న

ఏతద్విదానాన్యత్ | ౧౦| ౧౧| ౧౨| ౧౩| ౧౪| ౧౫| ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦| ౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪|| ఏషేతి ||
క్షతకర్ణుణాక్షతైర్విషమసంస్థానా | ౨౫| ౨౬| ౨౭| ౨౮| ౨౯| ౩౦|| కాలేనేతి || కాలంమరణం | ౩౧| మృగ
మేవేతి || తన్మయత్సేనచిత్తవృత్తైస్తత్ప్రాచుర్యేణ | ౩౨| తతశ్చేతి || జంబూమాగై గంగాతీర్థావిశేషే || ౩౩ ||

సంచక్రేదేవక్రియాకృతే | నాన్యానిచక్రేకర్మాణినిస్సంగోయోగతాపసః | ౧౧| జగామసోభిషే
కాథామేకదాతుమహానదీమ్ | సస్మిన్ తతదాచక్రేస్నానస్యానంతరక్రియామ్ || ౧౨|| అథాజగా
మతత్తీరంజలంపాతుంపిపాసితా | ఆసన్నప్రసవాట్రహ్నావిశ్రేవహరిణీవనాత్ | ౧౩| తతస్సమభ
వత్తతపీతప్రాయజలేతయా | సింహస్యనాదస్సుమహానరస్వప్రాణిభయంకరః | ౧౪| తతస్సాన
హసాత్ప్రాసాదాల్లుతానిష్కుగాతటమ్ | అత్యుచ్చారోహణేనాస్యానద్యాంభఃపపాతసః || ౧౫| త
మూహ్యమానంవెగేనపీచిమాలావరిల్లుతమ్ | జగ్రహానన్యపీఠభాత్ప్రతితంమృగపోతకమ్ | ౧౬| గ
భావ మృతమఃఖేనప్రోతుంగాక్రమణేనచ | మేత్రేయసాపిహరిణీపపాతచమమారచ || ౧౭| హ
రిణీంతాంవిలోక్యాభవివన్నాంస్యతాపసః | మృగపోతంసమాదాయపునరాశ్రమమాగతః | ౧౮ | త
కారానుదినంచాసామృగపోతస్యవైస్యవః | పోషణంపుష్పమాణశ్చనతేనవవృధేమునై | ౧౯| చచారా
శ్రమచర్యంతత్యణానిగహనేషుసః | దూరంకత్వాచశాదూలప్రాసాదభ్యాయయాపునః | ౨౦ |
ప్రాతగత్వాతిహారంచ సాయమాయాత్వథాశ్రమమ్ | పునశ్చభరతస్యాభూదాశ్రమస్థోటజాడి
రే || ౨౧| తస్యతస్మిన్కృష్ణగేహార సమీచపరివర్తిని | ఆసీచ్చేతస్సమాసక్తం నయయావన్యతోద్విజ ||
౨౨ | విముక్తరాజ్యతనయః ప్రోక్షిత్వాశేషవాంఛసః | మమత్వంసచకారోద్వైప్రస్మిన్కహరిణిచా
లకై || ౨౩ | కింవృత్తేభఃక్షీతోవ్యాఘ్రైః కింసింహేననిపాతితః | చిరాయమాణేనిస్త్రాంతేతస్యాసీ
చితిమానసమ్ || ౨౪| ఏషావసుమతీతస్య ఖురాగ్రక్షతకర్ణురా | ౨౫ | శ్రీతయమమయాతోసా క్వ
మమైణకపోతకః | విమాణాగైణమద్భావము కంఠూయనవరోహసః | యేమేణాభ్యాగతోరణ్యాదపి
మాంసుభయవ్యతి || ౨౬|| ఏతేలూనశిఖాస్తస్య దశనైరచిరోద్గతైః | కుతకాశావిరాజంతేవటవస్సామ
గాభవ || ౨౭| త్థంబీరగతేతస్మిన్ సచక్రేమానసంముఖైః | శ్రీతిప్రసన్నవదనః పాశ్వాన్ధౌచాభవ
న్మృగై || ౨౮ | సమాధిభంగస్తస్యాసీత్తస్య మత్వాదృతాత్మనః | సంత్యక్తరాజ్యభోగభిఃస్వజన
స్యాపిభూవతే || ౨౯| చచలెవచలంతస్మిన్ దూరగంధూరగామిని | మృగపోతేభవచ్చిత్తంస్థైర్యవత్త
స్యభూవతే || ౩౦ || కాలేనగచ్ఛతాసోభ కాలంచక్రేమహీవతిః | పితేవసాన్రంపుత్రేణమృగపోతే
నపీక్షితః || ౩౧ | మృగమేవతదాద్రాక్షీత్వజక్రప్రాణానసావపి | తన్మయత్సేనమేత్రేయనాన్య
త్కించితచింతయత్ || ౩౨ | తతశ్చతత్కాలకృతాంభావనాంప్రావ్యతాదృశీమ్ | జంబూమాగైమ
హరిణ్యైజ్ఞజ్ఞేజాతిస్తనోమృగః || ౩౩ | జాతిస్తరత్వాదుద్విగ్న స్సంసారస్యద్విజౌత్తమ | ఏవోయమా

శాదీనామాదానం దేవపూజార్థం - చక్రేనాన్యానికర్మాణి - యోగయ్యుక్తస్తాపసః | ౧౧ | హరిణసంగాద్యోగ
శ్రాంతగతింపత్న్యం ప్రప్సంగంప్రస్తేతి || జగామేత్యాదినా నిష్క్రమిం యయావత్వంతేన | ౧౨| ౧౩| ౧౪| ౧౫||
౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦| ప్రాతరీతి || ఉటజాణి శేవణాశాలాంగణే | ౨౧| కృవయాపుష్పమాణేతస్మిన్కతస్య
జాతా మాసక్తింప్రపంచయతి | తస్మైశ్యాదినా | ౨౨| ౨౩| ౨౪| ఏషేతి || ఖురాగ్రక్షతైఃకర్ణురాకృష్టవర్ణా
చా | ౨౫| ౨౬| ౨౭| ౨౮|| సమాధిభంగ త్తి || తన్మమత్వే ఆదృతస్సానరః ఆత్మాచిత్తంయస్య | ౨౯| చచలత్తి ||
మృగపోతే స్థైర్యవత్ అనపాయ | ౩౦| కాలేనేతి || కాలంచక్రేమృత్యుం ప్రాప్ || ౩౧| ౩౨|| తతశ్చేతి || తత్కా
లకృతాం భావనాం అంతకాలే మృగచింతాం - జంబూమాగైకాథాంజనైరౌ - కాథాంజనా త్ప్రత్యా జగామేతిశే

౨౪|| శుష్కైరితి || కర్మణః కర్మా త్రమ్యగస్తేహస్తద్భవనాచ || ౩౫ || ౩౬ || సవేతి || విజ్ఞానంశిల్పదిజ్ఞానం
 ప్రకృతేఃపరం దేవదేహసేవిన్థితాయాః ప్రకృతేవిఅతుణం జ్ఞానైకాకారమవశ్యత్ || ౩౭ || అత్త నభితి || అత్తనోసి
 గతజ్ఞానః అధికతాత్మజ్ఞానః - దేవమనుష్యాది దేహస్థాని సర్వాభూతాని తత్తదాకారవిలక్షణజ్ఞానైకాకారతయా
 స్వాత్మనోనివిశేషణావశ్యత్ || ౩౮ || నేతి || ప్రాగైవాధ్యయనజన్మఫలస్య జ్ఞానస్య నిసర్గాదేవసిద్ధేప్రత్యే
 పి వేదసంపదాతేత్యాద్యుక్తియైక్యాత్ || ౩౯ || ఆమరుక్షమునెవ్వోగంకర్మకారణముచ్యత ఇతివచనాదస్యచయో
 గారూఢత్వేన సిద్ధాత్వాపరోక్షస్య యజ్ఞాదికమాననస్థానంచయుక్తం - నైతావతావాక్యభజ్జానమాత్రవతః
 కర్మత్యాగోయుక్తః - తత్ప్రాప్తిహేతుజ్ఞానంచ కర్మచేత్యాదివచనాత్ || ౪౦ || వ్యక్తభితి || జడవాక్యంజడస్యే
 వవాక్యంహాసావహం - అసంస్కారం వ్యాకరణాననుశిష్టం అగుణం శ్లేషప్రాసాదిగుణహీనం - గ్రామ్యవాక్యస్య
 ప్రీడాజగుప్సానుంగశ్యదాయినఉక్త్యాశ్రితం || ౪౧ || అపధ్వస్తవపురితి || అపధ్వస్తంపంచాదియామితం - క్లిన్నదం
 తాంతరః అశోధితదశనమధ్యః || ౪౨ || సంమాననేతి || సంమాననేత్యాది శ్లోకద్వయం హిరణ్యగర్భావచనం - యోగి
 నోహ్యవైస్యస్తంమాన్యత్వే అహమధికోస్తేత్యాభిమాని సుఖభోగేనైవయోగమకృతం చరితార్థం స్యాత్ - ఏవమ
 వమానజినదుఃఖేన పాపంచక్షీయతే || ౪౩ || తస్మాదితి || సతాంధమామదూషయన్మితియద్య సౌజడతామనభివ్యం
 జయోకర్మాణినానుతిష్ఠేత్ - తదా ఇతరోజనస్తవ్యత్కర్మాణ్యననుశిష్టప్రత్యవాయాత్ నరకపతేత్ - త
 స్మాద్యధావమస్యేరక తథాజాడ్యేనవరేత్ || ౪౪ || ౪౫ || భుంక్తభితి || కుల్కాషః ఈషత్సోమపయావకాదిః - వా
 ట్సోమపమయోభక్త్యవిశేషః - కణస్సాస్యత్ క్షుద్రతంబలః - యద్యదితి - కాలసంయవంమృత్యునిరోధకం - దేహ

తరంగాయ సానిల గ్రామముపాయయా || ౩౪ || శుష్కైస్తృజేస్తథాపరైస్సకుమరాన్సాన్తపోవ
 ణమ్ | మృగత్వహేతుభూతస్యకర్మణోనిష్కృతింయయా || ౩౫ || తత్ప్రవోత్సృష్టదేహాసా జ
 జ్ఞేజాతిస్త్రోద్విజః | సదాచారవతాంశుద్ధేయోగినాంప్రసరెశుతే || ౩౬ || సర్వవిజ్ఞానసంపన్నస్సర్వ
 శాస్త్రార్థతత్సవిత్ | అపశ్యత్సచమైత్రేయ అత్తానంప్రకృతేఃపరమ్ || ౩౭ || అత్త నాధికతజ్ఞా
 జ్ఞానాద్దేవాదినిమహామునై | సర్వాభూతాన్యభేదేనదదర్శనతదాత్మనః || ౩౮ || సపపాతగురుప్రా
 క్తాంకృతోపనయన శృతిమ్ | నదదర్శనచకర్మా శాశిస్తాణిజగృహేనచ || ౩౯ || వ్యక్తోపిబహు
 శఃకించి జడవాక్యమభావత | తదవ్యసంస్కారగుణం గ్రామ్యవాక్యోక్తిసంశ్రితమ్ || ౪౦ || అపధ్వ
 స్తవపుస్తేక్షమలి నాంబరధృద్విజః | క్లిన్నదంతాంతరస్పృహైఃపరిభూతస్సనాగతైః || ౪౧ || సమ్మాన
 నావరాంహాని యోగధైఃకురుతేయతః | జనేనావసుతోయోగీయోగసిద్ధింపవించతి || ౪౨ || తస్మా
 చ్చరేతవైయోగీ సతాంధమామదూషయన్ | జనాయథావమస్యేరకగచ్ఛాయనచ సంశిష్టమ్ ||
 ౪౩ || హిరణ్యగర్భావచనం విచింత్యేత్థంమహామతిః | అత్తానందర్శయామాస జడోస్త్రైకాకృతిం
 జనై || ౪౪ || భుంక్తేకుల్కాషవాట్యాది శాకంవన్యఫలకణాః | యద్యదాప్నోతిసుబహు తదత్రైకా

కోక్తైః - విష్ణుసేవానుభావాజ్జాతిస్త్రోమ్మగోజాతః || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || నేతి || నదదర్శనచకర్మా
 ణినిష్కృతవర్ణాశ్రమాద్యభిమానత్వాత్ || ౩౯ || వ్యక్తభితి || అసంస్కారగుణం సంస్కారోవ్యాకరణోక్తఃగుణో
 యథోచితప్రియహితత్వాదిః తద్రహితంయథాభవత్వేన అభావత || ౪౦ || అపధ్వస్తవపురితి || అపధ్వస్తవపుః
 లీమనదేహః - క్లిన్నాని ఆలాపేనీలానిదంతాంతరానిదంతంధ్రాణియస్యసః || ౪౧ || ౪౨ || తస్మాదితి || సతాంవత్క
 త్యమాషయన్ అవమానార్థమపి నిషిద్ధమకర్వణ || ౪౩ || హిరణ్యగర్భావచనమితి || సంమాననేత్యాది శ్లోకద్వయం
 హిరణ్యగర్భోక్తయోగశాస్త్రంవిచింత్య || ౪౪ || భుంక్తభితి || కుల్కాషః కించిత్సక్వమాషయావకాదిః - స్యాదావ
 కస్త్రుకుల్కాష ఇత్యనురసింహః - వాట్యోమాషాపితకారః ఆంధ్రసాధ్రుః - సుబహు అసంకోచం - యద్యదాప్నోతి
 తత్తద్భుంక్తేలింపతి దేహాభ్యంప్రణంలింపన్నేనానాసక్తస్స భుంక్తభివ్యథాః - తథావస్తృతిః || ౪౫ || శతీరంప్రజ

భాకకంభత్వం యద్యదాప్నోతి - తదల్పమపిసంతోషాత్సుబహుమన్యమానః - అత్రై ఆత్మభుంక్త ఇతియావత్ ఆత్మ
వైపదమాక్షణం - తదత్యై కాంతసంయుమితవపారః || ౪౫ || పితరీతి || భ్రాతృవ్యః భ్రాతృపుత్రాః || ౪౬ || సమాత్మేతి || జ
డవత్కరోతీజడకాగ్ని - ఆహారవేతనః ఆహారమాత్ర భృతికః సర్వేషాం కర్మకరో ఐ
భూవ || ౪౭ || తంతాదృశమితి || అసంస్కారం మృజాదిరహితం - సతూపనయనాదిరహితం - విప్రాకృతిః శేష్టితంత
ఖాయజ్ఞోపవీతస్నానసంధ్యోపాసనాదిశిష్టాచారమాత్రవంతం || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || తంతాదృశమితి || త్వాసార
ధిః ద్వాస్తోవా - విష్టిః కర్మకర్తృరఫలదంబలాత్కర్మ - తద్వ్యగ్యం || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || గృహీత ఇతి || విష్టి
వానిమిత్రేన || ౫౬ || యయామితి || జడగతిమండగతిః || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || కిమితి || ఆయాససహనానాసికిం య

లసంయుమమ్ || ౪౫ || పితర్యుపరతేసోధ భ్రాతృభ్రాతృవ్యతాంధవైః | కారిత్యైత్రకర్మాదికద
న్నాహారతోషితః || ౪౬ || సమాత్మపీనావయమో జళ కారిచకర్మాణి | సర్వలోకౌపకరణం బభూ
వాహార వేతనః || ౪౭ || తంతాదృశమసంస్కారవిప్రాకృతివిశేష్టితమ్ | త్వాసారరాజస్య కాలైవ్య
వసమయోజయత్ || ౪౮ || రాత్రాంతంమలంకృత్య వైశశస్యవిధానతః | అధిష్ఠితంమహాకాలిజ్ఞా
త్వాయోగైశ్వరంతథా || ౪౯ || తతఃశుద్ధంసమాదాయ నిశితంనిశితాదా | త్వాత్రం ప్రారకర్మా
ణం అభినత్కంతమూలతః | స్వపాక్షదయతావేపి పపారుధిరముల్బణమ్ || ౫౦ || తతస్సావీరరాజ
స్య ప్రయాతస్యహుత్తనః | విష్టిక తాఢమస్యేత విష్టియోగ్యోయమిత్వపి || ౫౧ || తంతాదృశంమ
హత్వా నం భన్తు చ్చన్తు మివానలమ్ | త్వాసారరాజస్య విష్టియోగ్యమమన్యత || ౫౨ || సరాజాశివి
కాయాఢోగంకుంకృతమతిద్విజః | బభూవెత్సుమతీతీరే కపిలషేషవరాశ్రమమ్ || ౫౩ || శ్రేయఃకి
మత్రసంసారేమఃఖప్రాప్తయృగామితి | ప్రప్థుంతంమోక్షధర్మజ్ఞం కపిలాఖ్యంమహామునిమ్ || ౫౪ ||
ఉవాహాశివికాంతస్య త్వాత్మవచనవోదితః | నృణాంవిష్టిగృహీతానా మస్యేషాంసోపిమధ్యగః || ౫౫ ||
గృహీతోవిష్టినాపిప్రసృర్యజ్ఞా నైకభాజనమ్ | జాతిస్సరోసాపాపస్య త్వాకామ ఉవాహతామ్ ||
౫౬ || యయాజడగతిస్సోధ యుగమాత్రావలోకనమ్ | కుర్వకమతిమతాం శ్రేష్ఠస్తేత్వస్యేత్వరితం
యయః || ౫౭ || విలోక్యన్తుపతిస్సోపి విషమాంబివికాగతిమ్ | కిమేతదిత్యాహసంసంగమ్య తాం శివికా
వహః || ౫౮ || పునస్తైవశివికాం విలోక్యవిషమాంహసన్ | స్పృశకిమేతదిత్యాహ భవద్భిగ్మమ్యతే
న్యథా || ౫౯ || భూపతేవదత స్తస్య శ్రుత్వైత్థంబహుశోవహః | శివికోద్వాహకాః ప్రాచురయం
యాతీత్యసత్వరమ్ || ౬౦ || రాజోవాచ || కిం శ్రాంతోస్యల్పమధ్వానంత్యయోధాబిశి కామమ | కిమా

వత్తద్వదన్నంచ ప్రణలేపవత్ | ప్రణశోధనవత్సానంవస్త్రంచ ప్రణవట్టవదితి - కాలసంయుమం కాలక్షణణమాగ్రం
యథాభవతితథా - తదృతే కాలసంయుమమితీపాతే తస్యాభావే కాలసంయుమం కాలనియమంబినానివాన క్తంవాయా
దృచ్ఛాప్రాప్తం యక్రమపి భుంక్త ఇత్యధః || ౪౫ || పితరీతి || భ్రాతృవ్యః భ్రాతృపుత్రాః || ౪౬ || సమాత్మేతి || జ
డవత్కరోతీజడకాగ్ని - ఆహారవేతనం భృతిద్యస్యసః || ౪౭ || ఇదానీంతస్యాత్మ విత్వం ప్రఖ్యాపయితుమాహ || తం
తాదృశమిత్యాది నాయావదంత సమాప్తిః || తంతాదృశమితి || త్వాత్మపత రాజస్యేతివ పారః || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ ||
౫౧ || తంతాదృశమితి || త్వాద్వాస్తోవాః సారధివా - విష్టిర్విమాల్బం కర్మకత్రయోగ్యం - శివికావాహనాడౌత్వ
మత్వాత్ అసంస్కృతవిప్రాకృతిత్వాచ్చ - స్మర్యతేహి || శ్లో || సాయం ప్రాత సధాసంధ్యాం యేవి ప్రాసమ్య
పాసతే | తాతేతాఢామికోరాజా తూర్వకర్మసుయోజయేదితి || ౫౨ || సగతి || శివికాదారుమయంబహుపురు
షవాహ్యంయూనం - తామూయాఢోభూత్వాకపిలస్యవరాశ్రమంగంతుంకృతమిత్స్య రాజా శివికావహ పురుషాగమ
సంప్రతీక్షమాణః ఇత్సుమత్యానద్యాస్తీరేభూవ || ౫౩ || తద్గమనప్రయోజనమాహ || శ్రేయ ఇతి || ౫౪ || ౫౫ ||
౫౬ || యయామితి || జడగతిమండగతిస్సన్ || ౫౭ || విలోక్యేతి || కిమేతద్విషమంగమ్యతే - సమయథాభవతితథాగమ్య
తామిత్యాహ || ౫౮ || ౫౯ || భూపతేరితి || ఆయమసత్వరంమందంయాతీతి ప్రాచుః || ౬౦ || కిమితి || కిం శ్రాంతోపిత్వం

యాససహవనాసి - తత్ర హేతుః పీవాన్నిరీక్ష్యసత్థి-ఆక్షాత్వాన్నలోపాభావః॥౬౦॥నాహమితి॥పీవత్వాదీనినాహ
 వాభావస్య- కింతుశరీరస్యేత్యభిప్రాయః-ఆయాసోభారోద్వహనాదేదేహక్షైః- తెనకర్మాశక్తిః శ్రాంతిః॥౬౧॥
 భిప్రాయమజానానృద్ధ్యః॥ ప్రత్యక్షమితి॥౬౨॥ప్రతివక్తిః॥ ప్రత్యక్షంభవతే॥ మమయద్రూపత్వయా ప్రత్యక్షం
 దృష్టంతద్వద- నాహందృష్టః- అచాత్మువత్వాదాత్మ నభిప్రాయః-తస్యపీవస్వ శ్రాంత్యాదికం బలాబలయావ
 విశేషణంపశ్చద్వాచ్యం - మతశాం దువశం - విశేషస్య ధర్మణమివప్రత్యక్షత్వానితిభావః॥ ౬౪॥ త్వయేతి
 వచనముత్తరమితీశేషః ॥ ౬౫ ॥ భూమావితి ॥ అవస్థాస్థితిః ॥ ౬౬ ॥ వక్షస్థలమితి ॥ మమ అహమభావస్య కింకృతో
 భారః - అతోనాహం వోక్షేత్యభిప్రాయః॥ ౬౭॥ నాపిత్వంవాహ్య ఇత్యాహ॥శివికాయామితి॥ త్వదుపలక్షితంత్వ
 యాత్వత్వేనలక్షితం భ్రాంత్యాన్యత్వం-దేహంశివికాయాంస్థితం-తత్ర దేహస్థితత్వం- అహమప్యన్తి-దేహ-
 అత ఇదమాత్మనోవాహ్యత్వంవాహకత్వంచాన్యధామిభ్యోవ్యతే॥౬౮॥ యస్యహంత్యయానోహ్య- కేనతహే-
 త్యత ఆహ ॥ అహంత్యంచేతి ॥ భూతైః దేహత్వేనపరిణతైః- భూతసంఘాతస్యచ గమనాధివ్యాపారభేదోగుణకృత
 ఇత్యాహ - గుణప్రవాహేతి॥ గుణపరిణామరూపతీవ్రస్తోరోవేగపరతంత్రాయాతి- తృణమివ వాయూదకాదిభిః
 దుర్బలమివచుష్టశ్వాః - అంతఃకరణవర్తంతం సంఘాతంతత్సగుణాగమనాన నేచ్ఛాద్వైసాదిరూపేణ బహుధాప్ర

యాససహవానత్వంపీవాననిరీక్ష్యసే॥ ౬౦ ॥ బ్రాహ్మణః॥ నాహంపీవానమైవోధాశివికాభవ
 తోమయా॥ నశ్రాంతోమీనవాయానస్సేషవ్యస్తినహీపతే॥ ౬౧ ॥ రాజా॥ ప్రత్యక్షందృశ్యసేపీ
 వానద్యాపిశివికాత్వయి॥ శ్రమశ్చభారోద్వహనభవత్యేవహిదహినామ్॥ ౬౨ ॥ బ్రాహ్మణః॥ ప్ర
 త్యక్షంభవతాభూపయద్దృష్టంచుమతద్వద॥ బలవానబలశ్చైతివాచ్యంపశ్చద్విశేషణమ్॥ ౬౪॥ త్వ
 యోధాశివికామితిశ్చద్వాచ్యద్వాపిచసంస్థితా॥ మిత్యైతదత్ర శుభవాశ్శుభోతువచనంమమ॥ ౬౫ ॥
 భూమాపాదయుగంత్యానైజంఘపాదద్వయాశ్రితే॥ ఊర్వోజంఘద్వయావస్థా తదాధారంత
 ఛోదరమ్॥ ౬౬ ॥ వక్షస్థలంతథావాహూస్కంధోదరసంస్థితా॥ స్కంధాశ్రితేయంశివికా మమ
 భారోక్రకింకృతః ॥ ౬౭ ॥ శివికాయాంస్థితంచేదం దేహంత్యదుపలక్షితమ్॥ తత్రత్వమహమప్యత్ర
 ప్రోచ్యతేచేదమన్యథా॥౬౮॥ అహంత్యంచతథాస్యేచభూతైరూహ్యమపార్థివ॥ గుణప్రవాహవ

యతోల్పమేవాధ్యానం త్వయాశివికా ఊధా అనీతా - కింవ - కింత్యం ఆయాససహవానాసి - యతఃపీవానస్థా
 లోబలవానిరీక్ష్యసే దృశ్యసే - పీవానితనలోపాభావ ఆక్షాః॥ ౬౦॥ శేతి॥ నాహంపీవేష్టాల్పశివోద్వహనప్ర
 యాసానాం దేహధర్మాణాం అత్త సంబంధోనాసీత్యభావః - తత్ర శ్రమః కర్మాణ్యశక్తిః - ఆయాసఃక్షైః॥ ౬౧॥
 రాజాలోకవ్యవహారముద్భవయన్నాహ ॥ ప్రత్యక్షందృశ్యసత్థి॥ ౬౨॥ బ్రాహ్మణస్తలోకప్రతీతే మిథ్యాభి
 ప్రాయణాహ ॥ ప్రత్యక్షమితి॥ ప్రత్యక్షంభవతాయద్దృష్టం - దేహూవాజీప్రవాపరమాత్మావాప్రథమంవ
 ద - విశేషణంపశ్చద్వాచ్యం - విశేష్యశ్రయత్వాద్విశేషణస్య॥ ౬౪॥ దేహపత్యేతావదాత్మసూభారాభావ
 మాహ ॥ త్వయేత్యాదిత్రిభిః॥ సంస్థితాసంస్థితిః॥ ౬౫॥ భూమావితి॥ ఊర్వోజంఘద్వయే అవస్థాలవస్థానం॥ ౬౬
 వక్షస్థలమితి ॥ పాదాదివృత్తిరేకేణ దేహస్యానిగాహ్యత్వాత్పాదాదీనామేవోత్తరోత్తరంప్రత్యాధారత్వం-అతో
 దేహస్థైరవతావద్భూరోదువశః - మమతు తత్సాక్షిభారః కినిమిత్రంస్వాదిత్యభావః॥ ౬౭ ॥ యచోక్తంత్వ
 యోధా శివికా మమేతి తదపి మిథ్యేత్యాహ ॥ శివికాయామితి॥ స్వదుపలక్షితంత్వయా భ్రాంత్యై వాత్వత్వే
 నదృష్టంశరీరమేవ శివికాయాంస్థితం - సతుత్వం అతస్తత్ర తస్యాం శివికాయాం - అహమప్యత్ర భూమావితి తదపి
 అన్యధామిత్యైవప్రోచ్యతే॥ ౬౮॥ జీవపత్యేహ్యహంత్వంచేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ అహంత్యంచేతి॥ సవేష్యపి
 జీవేష్యవిద్యాసంవితకర్మాధీనస్సత్వాది గుణప్రవాహః తద్వారాదభూతవగోదేహూయాతి- తదేవంభూతై
 రేవదేవోకారపరిణతైస్తదభిమాదివోవయం సవేజీవాస్తంతుఫలోపభోగదేవముహ్యమప్రాప్యమహే - తతో

వర్తయంతి - అత్ర - ప్రకృతేః క్రియమాణానిగుణైః కర్మాణీత్యాద్యనుసంధేయం ॥ ౬౯ ॥ గుణాశ్చ ప్రాచీనక
ర్మాయతే ప్రవృత్తయ ఇత్యాహ ॥ కర్మవశ్యాత్ ॥ కర్మాచావిద్యామూలమిత్యాహ - అవిద్యేతి - అనాత్మను
దేవాదిదేహిష్యాత్మబుద్ధిరవిద్యా - తచ్చావిద్యామూలంకర్మబ్రహ్మదినవజంతుసాధారణమిత్యాహ - తచ్చాశే
షేముజంతుష్యితి - పవమాత్మసాదృశ్యత్వంవాహకత్వంచనాస్తీత్యుక్తం ॥ ౭౦ ॥ అగ్రవీవత్వాదివిశేషణంనాస్తీ
త్యాహ ॥ ఆత్మేతి ॥ శుద్ధః కర్మరహితః పూయశోణీతాద్య స్పృష్టశ్చ - అక్షరః అవినాశీ - శాంతః అశనాయా
ద్యుమిణః పురహితః - నిగుణః సత్త్వాద్యగుణః - అత్ర చాతుః ప్రకృతేః పరభితి - అతః ప్రవృద్ధ్యపచయానాస్య -
హేత్వంతరమాహ - ఏకస్యేతి - ఏకస్యాసంఘాతరూపస్య - సంఘాతరూపస్యహేతుదేహాదేవ్యుద్భిక్రమో నాసంఘా
తరూపస్య గగనచరమాణ్వాదే - అహంత్యంచతథాస్యేతేతివత్ యథామయితథాసర్వేషాంత్వం సాధారణమేత
ద్రావమిత్యాహ - అఖిలజంతుష్యితి - ఉక్తమఖిలజంతుషు ద్రష్టవ్యమితి - యద్యా - అఖిలజంతు ష్యేకస్యేతి సం
బంధః - జంతుశబ్దోదేహవిశిష్టత్వ వాచీ - జంతుష్యత్వాంత ఏక ఏవేత్యర్థః - దేహాసాం సంఘాతత్వాత్ ప్రత్యేక
మనెకత్వం ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ మత్తోన్యస్త్రిన్సంధేయతః శివికాభారోమమచెత్వాత్ సతవాసిన్యాత్ - సర్వజీవా
వాంచస్యాత్ - సర్వేభారాస్త్యేహాంస్యరితివాహ్యేతి ప్రసంగంవాహకాతిప్రసంగంచాహ ॥ భూపాదెత్యాదిద్వయే
న ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ అతోమమభారోద్వహనాభావాత్తత్కృతాశ్రాంతిశ్చనైత్యాహ ॥ యదేతి ॥ కరణైః కరణేభ్యః ॥
౭౫ ॥ కించపాశివత్వావిశేషాత్తజ్జాతీయకాష్టాదావినదేహేమమకారోపినయ్యుక్తః - కిమతాహంకారభిత్వాహ ॥ య
ద్రవ్యేతి ॥ భూతసంగ్రహః దేహః - మమత్వేనోపబృంహితభివచనాద్దేహేమమత్వమత్యుచ్యంహితంఅరోపితం - న

అతోభూతవగోపియోత్పయమ్ ॥ ౬౯ ॥ కర్మవశ్యాగుణాహ్యేతేనత్వాద్యాః పృథివీపతే ॥ అవిద్యా
సంచితంకర్మతచ్చాశేషేముజంతుమ్ ॥ ౭౦ ॥ అత్తాశుద్ధోక్షరశ్శాంతోనిగుణః ప్రకృతేః పరః ॥ ప్రవృ
ద్ధ్యపచయానాస్యచైకస్యాఖిలజంతుమ్ ॥ ౭౧ ॥ యథానోపవయ్యస్తస్యనైవాస్త్యపచయ్యస్తథా ॥ తదా
పీవానసీతిత్వంకయామ్యుక్త్యాత్వయోరితమ్ ॥ ౭౨ ॥ భూపాదజంఘాకట్యోరుజతరాదిముసంస్థితే ॥ శివి
కేయంయదాస్తంతేతదాభాస్సనుస్తవయా ॥ ౭౩ ॥ తథానైవ్యజంతుభిర్భూతశివికోఘానకేవలమ్ ॥
శైలద్రుమగృహాల్లోపివృథివీసంభవోపివా ॥ ౭౪ ॥ యదాపుంసఃపుథగ్భావః ప్రకృతేః కారణైస్తా
వ ॥ సోధవ్యస్తుతదాయాసకథంవాన్యవతేమయా ॥ ౭౫ ॥ యద్రవ్యాశివికాచేయంత్రద్రవ్యో భూత

భావయోవాహ్యవాహకభావభిత్వార్థః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ పరమాత్మపత్యైతుత్వదుక్తంపీవత్వాదికం అత్యంతనిర్మలక్రి
కమిత్యాహ ॥ ఆత్మేతి ॥ శుద్ధోదేహాదివ్యతిక్రమిత్యరోచలః - శాంతోరాగాదిశూన్యః - నిగుణస్సత్వాదిగుణశూన్యః -
ప్రకృతేరపిపరశ్చ - అతోస్యాఖిలజంతుషు ఏకస్యపరిపూర్ణాస్య ప్రవృద్ధ్యపచయానస్తః ॥ ౭౧ ॥ యథేతి ॥ తదాపీ
వేతిభావణమయ్యుక్తిమిత్యర్థః ॥ ౭౨ ॥ తదేవంమమదేహాదివ్యతిక్రమాత్ భారోనాస్తీత్యుక్తం - ఇదానీమద్వ్య
తిరైక్యంధేస్థితో భారోయదిమమస్యాత్తహింసర్వేహామపికింసస్యాత్ - యదిదేహాధియాపి శివికయాభారో మ
మోద్యతే తహింసవతాదేభావోపి కింనోద్యతభిత్వాహ ॥ భూపాదెత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ భూపాదేతి ॥ భూపాదాది
ముస్థితే స్కంధేస్థితేయం శివికామమయదిభారస్యాత్తదాభారస్తవయానమస్యాత్ - తవచాస్యేహంచాసాభార
స్యాదిత్యర్థః ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ అతేవచమయాసోధవ్యాయాసోపినాస్తీత్యాహ ॥ యదేతి ॥ ౭౫ ॥ కించ శివికాయా
స్త్యదాదినవదేహాసాం భౌతికత్వేనమానె - కింతవేయంశివికా - త్వంచా శివికాయాః - కిమహంతవ - కింత్వంపా

స్వతస్సదిదశాయః॥ ౭౬॥ ౭౭॥ భోభో ఇతి॥ జాల్మజడః॥ ౭౮॥ కోభవానిత్యైతద్వివృణోతి॥ యోభవానితి॥
 యైతిజాతికులాదిప్రశ్నః - నిమిత్తంప్రయోజనం - ఆగమదేకారణం ఉత్పాదకం॥ ౭౯॥ కోభవానిత్యస్యప్రశ్నస్య
 ఏహోహమిత్యత్రైవే త్వయ్యేజాత్యాదెరనాత్మధర్మతత్వమభిప్రేత్యయస్తస్మితిప్రస్తుమహమేవఇతిప్రతిపత్తుంవన
 శక్యమిత్యాహ॥ శ్రూయతామితి॥ నిమిత్తప్రశ్నోత్తరం ఉపభోగేతి - పుంసస్సవదేశేష్యగతిస్సుఖాదిభోగాయ
 ౮౦॥ ఏతద్వివృణోతి॥ సుఖేతి॥ తౌధర్మాద్యున్మనానుభాదిభోగో యస్తాత్ ప్రతినియతదేశదేహకాలభోగ్య
 తస్మాత్తాభోక్తుంజీవోదేహదేశాంతరాదియాః॥ ౮౧॥ కారణప్రశ్నోత్తరం॥ సవత్రైతి॥ సవత్రజన్మాదావ
 పి॥ ౮౨॥ ౮౩॥ యోహమితివత్తుంవనశక్యత ఇత్యుత్తరస్యాభిప్రాయమజ్ఞానానశ్చేదయతి - యత్యైతదిత్యాదిసాధే
 న॥ యత్యైతదితి॥ ఎతత్సర్వూపమితిశేషః॥ ౮౪॥ యైతి॥ యజ్జాత్యైత్యభోక్తృయాపేక్షాస్పృశసదాస్తి - సో
 హమితిశబ్దేనకథంవత్తుంవనశక్యతే - నహివిరథకోహంశబ్దః - నచనిదేశేషణోహమధః - అత్తాశుద్ధత్యాదివిశే
 షణోక్తేః - తస్మాత్సోహమిత్యక్తానానుపపత్తిః - యోభవానితిప్రస్తుంవనానుపపత్తిరితిభావః - అనాత్మనిఖల్వహ
 మితిశబ్దోన్వప్రయుజ్యతాం - అత్మనితుతస్యప్రయోగకోదోషఇత్యభిప్రాయణాహ॥ అన్యనీతి॥ ౮౫॥ ఉత్తరమాహః

సంగ్రహః॥ భవతోమేఖలస్యాస్యమమత్యేనోపబృంహితః॥ ౭౬॥ శ్రీచరాశరః॥ ఏవముక్త్యాభవన్మనీష
 వహాశివికాంక్షిజః॥ సోపిరాజావతీర్వోర్వావ్యంతత్యాదౌజ్యహత్వరణ॥ ౭౭॥ రాజా॥ భోభోవిస్మ
 జ్యశివికాంప్రసాదంకురుమేద్విజ॥ కథ్యతాంకోభవానత్రజాల్మరూపధర్మస్థితః॥ ౭౮॥ యోభవా
 యంగిమిత్తంవాయదాగమనకారణమ్॥ తస్మిర్వృత్తధ్యతాంబ్రహ్మన్మహ్యంశ్రూషవెత్వయా॥ ౭౯॥
 బ్రాహ్మణః॥ శ్రూయతాంసోహమిత్యైతద్వివృణోభూవనశక్యతే॥ ఉపభోగనిమిత్తంతుసర్వత్రాగమనః
 శ్రీయా॥ ౮౦॥ సుఖదుఃఖోపభోగోయాతౌదేశాద్యుపపాదితౌ॥ ధర్మాధర్మేష్యవాభోక్తుంజం
 తుదేశహాదిపుచ్చతి॥ ౮౧॥ సర్వత్రైవహిభూషాలజంతోస్సర్వస్యకారణమ్॥ ధర్మాధర్మైర్యతేః
 స్సౌత్కారణంపుచ్చ్యతేత్వయా॥ ౮౨॥ రాజోవాచ॥ ధర్మాధర్మానసందేహఃసర్వకార్యేమకా
 రణమ్॥ ఉపభోగనిమిత్తంషదేహదేహాంతరాగమః॥ ౮౩॥ యత్యైతద్భవతాప్రొక్తంసోహమిత్యే
 తదాత్మనః॥ వత్తుంవనశక్యతే శ్రోతుంతన్మమెచ్చాప్రవతతే॥ ౮౪॥ యోస్తిసోహమితిబ్రహ్మక
 థంవత్తుంవనశక్యతే॥ అత్మస్యేవదోషాయశబ్దోహమితియోద్విజ॥ ౮౫॥ బ్రాహ్మణః॥ శబ్దోహమితి

మమేతి - గుణప్రధానాభావేనియామకంనాస్తిత్యాశయోనాహ॥ యద్వైతేతి॥ భూతసంగ్రహాదేహః॥ ౭౬॥
 ౭౭॥ భోభో ఇతి॥ జాల్మగుపధరః జడవేషధృత్॥ ౭౮॥ కోభవానితి తద్వివృణోద్విజ్ఞానాహ॥ యైతి॥ యోయజ్ఞాతి
 యః - యస్మిమిత్తంయేనప్రయోజనేనతవేహాగమనం - యచ్ఛాగమనకారణం హేతుః - తత్సవంకధ్యతాం॥ ౭౯॥
 కోభవానిత్యస్యోత్తరంవత్తువనశక్యమిత్యాహ॥ శ్రూయతామితి॥ యస్మిమిత్తమిత్యోత్తరమాహ - ఉపభోగేతి॥
 ౮౦॥ ఉపభోగస్యదేశాంతరాదిగమనప్రయోజనత్వంస్ఫుటయతి॥ సుఖదుఃఖేతి॥ నియతదేశకాలాదిభోక్తృత్వం
 చ సుఖదుఃఖయోధర్మాధర్మవశాదిత్యాహ॥ ధర్మాధర్మేతి॥ ౮౧॥ యదాగమనకారణమిత్యోత్తరమాహ॥
 సవత్రైతి॥ యతస్సవత్రసుఖదుఃఖతత్సాధనాదౌధర్మాధర్మావేవసవస్యకారణం అతోమమాగమనేవిశే
 షతః కారణంత్వయాకస్మాత్ప్రవృత్త్యైతత్సత్వధః॥ ౮౨॥ రాజాతదాగమనప్రశ్నద్వయోత్తరమంగీకృత్వ ప్రధను
 ప్రశ్నోత్తరమాశీవతి॥ ధర్మాధర్మావిత్యాదిత్రిభిః॥ ౮౩॥ యత్త్వైతి॥ సోహమిత్యైతదహంశబ్దార్థత్యమాత్మనో
 వత్తుంవనశక్యత ఇతి యత్యైతద్భవతాప్రొక్తం - తస్మాత్సోహమిత్యన్వయః॥ ౮౪॥ ఖుస్మాదితుల్యత్వేతివాత్సాస్య
 ప్రహిణవత్తుంవనశక్యతతత్తావన్నాస్తిత్యాహ॥ యోస్తితి॥ యదిచగురోహంకారత్వంకారాదివదాత్మన్యహంశబ్దో
 దోషాయస్యోత్తదావత్తుంవనశక్యతే - తచ్చనాస్తిత్యాహ॥ అన్యనీతి॥ ౮౫॥ బ్రాహ్మణస్సోత్తరమాదశబ్దప్రయో

శబ్దోహమితి || ఎహోహంశబ్దో నాత్మనిదోహయేతియదు క్తంతత్సన్యం - అహంతాహిప్రత్యక్తమ్ - తేనప్రత్యక్షే నావభాసమాన ఎవాత్మా - నదేహాదిః - అతోయమహమితివక్తుంశక్యోపిసోహమితివక్తుంయోభవానితి ప్రప్ణుంచనశ క్యతే - తస్య శుద్ధ్యాదివిశేషణాంతరసద్భావేపి జాత్యాదిధర్మా సద్భావాదితి - ఆత్మవిజ్ఞానమహంబుద్ధిః శబ్దః అ హమితిశబ్దః - ఎవంతావదేహాదివిలక్షణాత్సవక్షుచిగ్రహేహసోహమితి ప్రశ్న ప్రతివచనం వక్తుంనశక్యమిత్థ్యక్తం || ౧౬ || ఇదానీందేహాదేరాత్మత్వంనిరాకరోతి - జిహ్వేత్వాదిప్రీతిః || జిహ్వేతి || హేన్యవ - జిహ్వేది అహమితిబ్రవీతి తికింసున్యనే - తన్న ఎతేనాహం - బహుత్వాన్నాహమర్థః - అహమర్థస్యైకత్వేనప్రతీతిః - కించ - యతో జి హ్వేదీనిశబ్దనిష్పత్తికారణాని - అతోనకర్తృభావమనుభవంతి - కర్తాఖిల్వాత్మా - అనేనన్యాయేనాహం స్పృశా మిస్త్వరామిత్యాదిషు బాహ్యంతరకరణానామాత్మత్వనిరాసః || ౧౭ || శంకాంతరమాహ || కింహేతుభిరితి || అథవా గెవేంద్రియసూపాజిహ్వేద్యైకరణైః స్వారంత్త్రైణాహమితిబ్రవీతి - తేననైవాత్మేతివతం - తచ్చన - తస్యాఆ పికరణత్వేన స్వారంత్త్రైభావాత్ - ఆత్మత్వేచవాచః స్థూల్యాభావాత్ప్రీవాచనీత్యాత్మధర్మత్వేన పీవత్వోక్తే వ్యాహతేః - మమవాగితిభేదవ్యవహారానుషవత్తైవ - కేచిచ్ఛబ్దవివాధా ఇతివైయాకరణవక్షుచిగ్రహేణజిహ్వే దికారణైర్వాణీస్వాత్మానమహమితివదతి - యథాఘటశబ్ద ఎవఘటభిన్నుచ్యతేఇతివణాయంతి - తత్రాప్రప్రక్తఎవ వోపః - అవేనన్యాయేన సుశరూపాదీనాంబుద్ధిస్థుభిచ్ఛాదీనాంచకర్తృత్వనిషేధః || ౧౮ || పిండఇతి || ఎవంజిహ్వే ద్యాధారశిరఃపాయుపాణ్యాదిసముదాయోదేహూపినాత్మా - జాగరేనుమదేహ ఇతిపుధగ్భానాత్ స్వప్నసుషు ప్త్యోరాత్మనిభాసమానేపిదేహస్యాస్యధాభానాదభానాచ్చ - స్వగతామాదిగుఠిసిద్ధశరీరవిలక్షణాత్ప్రసిద్ధివిరో ధాచ్చ - యద్వా పిండః పుంసః పృథక్ - శిరఃపాణ్యాదిరూపేణానేక ఇతి - యతః అహమర్థశ్చైచ్ఛక ఇతియోజనాం తరం - తస్మాద్దేహేంద్రియాదీనామనాత్మత్వాత్తేషుకుత్రాహంశబ్దంకరోమిత్యాహ - తతఇతి || ౧౯ || ననుదేహో ద్వ్యతిక్రస్యాహంశబ్దోవాచకోస్తీవత్వాశంక్యతస్యసవభూతేషుస్థితస్యజ్ఞానైకాకారతయా ఏకప్రకారత్వా చ్ఛుద్ధత్వాదేచ్ఛ సాధారణ్యా ద్వావతకజాత్యాదిధర్మాభావాచ్చకౌభవా సోహమితి ప్రశ్న ప్రతివచనే

దోహాయనాత్మస్యేవతత్వైవతత్త్వం | అనాత్మనాత్మవిజ్ఞానశబ్దోవాక్రభాంతిలక్షణః || ౧౬ || జిహ్వేబ్ర వీత్యహమితిదంతోష్ఠాతాలుకేన్మవ | ఏతేనాహంయతస్పర్శేవాజ్ఞేష్వాదనహేతవః || ౧౭ || కింహేతు భిర్వదత్యేహవాగేవాహమితిస్వయమ్ | అతఃపీవానసీత్యేతద్వక్తుమిత్థంసయుజ్యతే || ౧౮ || పిండఃపృథక్ గృతఃపుంసశ్శిరఃపాణ్యాదిలక్షణః | తతోహమితికుత్రేతాంసంజ్ఞాంరాజకరోన్యహమ్ || ౧౯ || య

గన్యప్రత్యవాయాభావ మంగీకృత్యాహం శబ్దస్యాత్మ వాచకత్వా సంభవాదశక్యత్వముక్తమిత్యాహ || శబ్దోహమి త్యాదిసా || శబ్దోహమితి || అహమిత్యేవశబ్ద ఆత్మనిదోహయనభవతీత్యయోక్తం తత్తత్వైవ - కింత్యహంశబ్దాదనా త్మన్యాత్మ విజ్ఞానంస్యాదహంశబ్దశ్చనాత్మని భ్రాంతిలక్షణోమూలస్సన్యతో - అహంశబ్దస్యమిథ్యాత్వవివయత్వా దనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానం దోహయస్యాదిత్యర్థః || ౧౬ || తథాహి || జిహ్వేతి || అహంబ్రహ్మీత్యాదిషు యుక్త్యదర్శవిలక్ష ñే అహంశబ్దప్రయోక్తర్యహంశబ్దః ప్రయుజ్యతే - తత్ప్రయోక్తాచకింజిహ్వేదివాగింద్రియం వా తే త్రజ్ఞోవా || ౧౭ || తత్రజిహ్వేదేరనాత్మత్వమాహ || కిమితి || హేతుభిజిహ్వేదిభిస్సహకృతాకింవాగేవస్వయమహమితివదతాంమతంత థాపివాగింద్రియమహంసభవామి - అత ఇథమేతద్వక్తుంసయుజ్యతే - ఇంద్రియస్యాపికారణత్వాదేవేత్యర్థః || ౧౮ || దేహపత్యైస్యనాత్మత్వమాహ || పిండఇతి || పిండోదేహః పుంసః ఆత్మనః పృథగేవదృశ్యత్వాద్భటవదిత్యర్థః || ౧౯ || తైస్త్వైవత్యైస్సాహమహిత్యాదిద్వాభ్యాం || యదీతి || మత్తోన్యస్సజాతీయః - పరోవిజాతీయోవాయదికోన్య

నిరర్థకై ఇత్యాహ - యద్యన్యోస్తీత్యాదిద్వయేన || యద్యన్యోస్తీతి || నాత్రాత్మనాం వ్యక్తైక్యం ప్రతిపాద్యతే.
కుతః - యద్యన్యోస్తీతిపరః తోపినుత ఇతిస్వస్మాద్వ్యతిరిక్తమాత్మా నమభ్యుపగమ్యతస్యాన్యత్వ నిషేధాత్ - ఏక
స్తిన్నభేదవశబ్దాన్యశబ్దయోః ప్రయోగాయోగాత్ - అన్యశబ్దః పరస్యాపిజ్ఞానై కాకారత్వాదన్యకారత్వ ప్రతి
షేధార్థః - ఎతదుక్తం భవతి - యదిమద్వ్యతిరిక్తః కోప్యాత్మా మదాకారభూతజ్ఞానాకారాదన్యకారస్యైతే.
తదాహ మేవమాకారః అయంచాన్యద్భూతకార ఇతిశక్యేతవ్యవదేస్తుం - నచైవమస్తి - సజ్జేమాంజ్ఞానై కాకారత్వే
న సమత్వాజ్ఞాతికులాదేః అనాత్మధర్మత్వాచ్చ - ప్రకారైశ్చైకైకత్వవ్యవహారోముఖ్యేవ - సమానధర్మాసమా
నధర్మేత్యస్తిన్నభేద సమానధర్మానేకధర్మేతి ప్రయోగదర్శనాత్ || శ్లో || ఏకోస్తీహిస్తునిష్కన్న స్సుస్పృష్టంకు
రుత్యే ప్రజా ఇతివదర్శనాత్ - అతోనాయమావచారికః ప్రయోగః - ప్రకారైకత్వస్యనిమిత్తస్యవిద్యమానత్వాత్
అత్ర పూర్వశ్లోకేనాత్మభేదనిర్దేశముభేదతేమామనే కాకారత్వం నిషిద్ధం - ఉత్తరశ్లోకేనై కాకారతావిధియతే. ఆ
త్మైకత్వపక్షే నిర్వ్యానిత్యానాంజితనశ్చైతనానాంజహంత్యంబతథాన్యైకత్వాదీనాంవిరోధః - సమానాకారత్వంబ
నిర్దేశంహి సమంబ్రహ్మైత్యాదిమాత్తం - తస్మాదాత్మనాంవైవమ్యాభావాత్ప్రశ్న ప్రతిపదనెనయైకై ఇత్య
ర్థః || ౯౦ || ౯౧ || ఏవంతావదేహాదీనాంపుగ్గుపలభి కారణత్వానైకత్వాదిభిరనాత్మత్వముక్తం - ఇదానీమనిత్యత్వే
నానాత్వత్వమాహ - త్వంరాజేత్యాదినా అధ్యాయశేషేణ || త్వంరాజేతి || అత్రశివికాగ్రహణంబ్రహ్మైకైక
కైవదనిత్యత్వేనాత్మత్వేచ దృష్టాంతార్థం - ఎతద్రాజశివికాదికం సర్వం సతత అనిత్యం - అతానాత్మైక్యభి
ప్రాయః || ౯౨ || దృష్టాంతం నిరూపయతి || పృక్ష్యతి || ఇయంశివికాజీవద్దశాయాంవృక్షః - చిన్నీదారు - చక్రావృ
యోజితాశివికా - తత్రశివికావస్థాయాం వృక్షదారుసంజ్ఞైక్వగతే - పృక్షత్వాద్యవస్థానానాన్నక్ష్మై ఇత్యర్థః || ౯౩ ||
ఎతరుపపాదయతి || పృక్షాయాధ్యతి || జనోపృక్షాయాధ్యతివదతి - దారుణ్యాధ్యతి ఇతిచ - కింతుశివికాగతం బ్రవీతి ||
౯౪ || శివికాచ్ఛాంతైత్యాహ || శివికేతి || రచనాస్థితిసంస్థితోదారుసంఘాతః శివికా - సాతద్భేదాన్నివ్యతాం - నష్ట
త్యర్థః || ౯౫ || ఏవమితి || ఏవంశలాకాపుగ్గువెధత్రంవిమృశ్యతాం - త్వమహ మథతయాలోకాభిమతేష్వ
ద్యన్యోస్తీతిపరఃకోపినుతఃపాథివవ త్తమః | తదైహోహమయంచాన్యోవక్త్రమేవమపీవ్యతే || ౯౦ || య
దాసమస్తదేహేషుపుమానైకోవ్యవస్థితః | తదాహికోభవాసోహమిత్యేతద్విఫలంవచః || ౯౧ || త్వం
రాజాశివికాదేయంవయంచాహోపురస్సరాః | అయంబభవతోలోకూనసదేతన్నప్రోవ్యతే || ౯౨ ||
పృక్షోదారుతతశ్చైయంశివికాత్వదధిష్ఠితా | క్వవృక్షసంజ్ఞానాతస్యాదారుసంజ్ఞాభవాన్యవ || ౯౩ ||
పృక్షాయాథోమహారాజోనాయంవదతీజనః | నచదారుణీసర్వస్త్వాంబ్రవీతిశివికాగతమ్ || ౯౪ || శివ
ికాదారుసంఘాతోరచనాస్థితిసంస్థితః | అన్నివ్యతాంస్తవ శ్రేష్ఠతద్భేదశివికాత్వయా || ౯౫ || ఏవంభ

స్తీ - తదాతద్వ్యవచ్చేదేన ఏహోహమితివక్త్రం యుజ్యతే || ౯౦ || కించ || యదేతి || యదాతు సర్వదేహేష్వేక ఏవా
త్మా సాక్షితయా వ్యవస్థితః - తదాకోభవానితిబహుమునిధాఃరణయాసంశయప్రశ్నవచః - సోహమిత్వస్య వ్యాప్త
త్యామమప్రతిపదశ్చవిఫలం || ౯౧ || ననుశివికాద్యజేతనభేదస్య వాహ్యవాహకాదిజేతనభేదస్యచదృశ్యమానత్వా
త్కథమాత్మనస్సజాతీయవిజాతీయభేదోనాస్తీత్యాశంక్యతద్భేదస్యమిథ్యాత్వమాహ - త్వంరాజేత్యాదినా || త్వం
రాజేతి || లోకఃపరిజనః - ఇత్యేతత్సర్వంసన్నీచ్యతే - అపిత్యనదేవ || ౯౨ || అత్రతావచ్ఛివికాకారణూపస్య పృ
క్షోదేరసత్త్వమాహ || పృక్ష్యతి || సరసోపృక్షః - తతశ్చిన్నంసుష్కంకావృందారు - తతశ్చపురత్రరచితేయంశివికా
తథాచ పృక్షదారుసంజ్ఞాయోరభావాద్యభిచారత్వేన పృక్షదారుణోమిథ్యాత్వమిత్యర్థః || ౯౩ || శివికావస్థా
యాం పృక్షదారుసంజ్ఞానివృత్తింతద్వ్యవహారనివృత్త్యోపపాదయతి || పృక్షాయాధ్యతి || ౯౪ || శివికావస్థాయా
మిథ్యాత్వమాహ || శివికేతి || రచనాస్థిత్యాసంస్థితోదారుసంఘాతః శివికా - దారుభేదకావ్యభిభావైకైకైశివికా క్వగ
తేతిత్వయాతాకేకేనాన్నివ్యతాం || ౯౫ || ఏవమితి || ఏవంభ త్రారంభకాణాంశభాకానాంవిభాగ - సత్త్వం సమా

నిత్యేనుశరీరస్వప్యేషన్యాయః॥ ౯౬ ॥ పుమాంస్త్రీతి॥ ఆత్మతయాభిమతేషుదేహేషులోకసంజ్ఞా - నతు శాస్త్ర
న్యాయప్రజ్ఞాచ్యుత్తనస్సంజ్ఞా॥ ౯౭॥ పుమానితి॥ పుమానాత్మా - నదేవాదిరూపః - తేజవత్వాదయః॥ ౯౮॥ వస్త్రీ
తి॥ ఇత్థంసప్రతియోగికంపితృపుత్రత్వాదికంయత్ - తత్సంకల్పనామయంసంకల్పనాఉత్పత్తిఃతత్త్వయంతత్ప్ర
మరంఅతోసతత్॥ ౯౯॥ ఆత్మాదిద్వస్తునిఅవస్త్యసచ్చబ్దౌనతుచ్చత్వమిథ్యాత్వవర్త - అపితువివాశిత్యవగోవి
త్యాహ॥ యత్త్వీతి॥ యత్తుకాలభేదేనపరిణామాపాధ్యాదిభిఃకృతామన్యసంజ్ఞానయాతి- తద్వస్తు - తత్కింద్ర
శ్యేషు- నకిందిదిగ్యథః- యచ్చావస్త్యిత్వక్రంతన్నతుచ్చంమిథ్యావా- కాలాంతరేణేతివచనాత్ - ఏదినిషేధయో
దేశకాలైశ్చహివిరోధః - అత్రతుకాలభేదాదవిరోధః॥ ౧౦౦॥ అస్థిరమసదిత్వక్రంతన్నిదశాయతి॥ త్వంరాజే
తి॥ రాజత్వాదేలోకాద్యుపాధికత్వాదవ్యవస్థితత్వం॥ ౧౦౧॥ అభిపిండః పృథగిశ్వాదినాసంక్షేపేణోక్తమథా
ముపపాదయన్ - దేహాన్మవివేకంప్రకరణాథాముపసంహరతి॥ త్వంకిమేతదితి॥ అంధతమసేషీమూలనెవనిరవయ
వత్సేనాత్మనఃప్రత్యక్తయాహమితిభానమానత్వాత్ - ఇదంబుద్ధిబోధ్యమదృశ్యావరభాగంచశిర ఆదినాత్మా - న
చతస్యాత్మనోవయవః॥ ౧౦౨॥ సనుస్తావయవేభ్య ఇతి॥ తస్మాత్తేభ్యః పృథగాత్వావ్యవస్థిత ఇత్యథః - నిపుణో
భూత్వేతిపాఠః - యథోక్తంయామునాల్లైః॥ శ్లో॥ అహంబుద్ధ్యాపరాగథాత్ప్రత్యగధోహిభిన్యతభితి॥ ౧౦౩
ప్రకృతంప్రశ్నప్రతివచనవైయ్యధ్యముపసంహరతి॥ ఏవమితి॥ తత్వేఆత్మవ్యతూప - పృథక్కరణంపృథక్కా

త్రశలాకానాంపుథగ్యావేవిన్యశ్యతామ్ | క్వయాతంభ్రమిత్యేషన్యాయస్త్యయితథామయి॥ ౯౬॥
పుమాంస్త్రీగౌరణోవాజీకుంజరోవిహగస్తరుః | దేహేషులోకసంజ్ఞేయంవిజ్ఞేయాకర్తృహేతుమ్॥ ౯౭॥
పుమాన్మదేవోనరసంకల్పాచపాదపః | శరీరాకృతిభేదాస్తుభూవతేకమయోనయః॥ ౯౮॥ వస్తు
రాజేతియలోకేయచ్చరాజభటాదికమ్ | తథాన్యచ్చన్మపేథంతన్నసత్సంకల్పనామయమ్॥ ౯౯॥ య
త్తుకాలాంతరేణాపిసన్యసంజ్ఞాముపైతివై | పరిణామాదిసంభూతాంతద్వస్తువృత్తచక్రిమ్॥ ౧౦౦॥
త్వంరాజాసర్వలోకస్వపితుఃపుత్రోరిసోనిపుః | వత్సాన్యఃపతిఃపితాసూసోకంత్వాంభూపవదామ్య
హమ్॥ ౧౦౧॥ త్వంకిమేతచ్ఛిరఃకింనుగ్రీవాతవతథోదరమ్ | కిముపాదాదికంత్వంతైతతైత్కింమహీ
వతే॥ ౧౦౨॥ సనుస్తావయవేభ్యస్తస్వంపృథగ్యావవ్యవస్థితః | కోహమిత్యత్రనిపుణోభూత్వాచింతయ
పాథివ॥ ౧౦౩॥ ఏవంవ్యవస్థితేతత్త్వేయయాహమితిభాషితుమ్ | పృథక్కరణనిష్పాద్యంత్యకృతేన్మత

హమిత్యథః॥ ౯౬॥ సనుతహివ్యవహారస్యకింమూలమిత్యపేక్షాయాంవాచారంభణమిశ్యాహ॥ పుమాంస్త్రీ
తి॥ కమ్రేవహేతుయోషాంతేషుదేహేషు - ఇయంలోకసంజ్ఞా - నత్వాత్మని॥ ౯౭॥ తస్యసాక్షితయాసర్వత్రై
కరూప్యాదిదశాయన్నాహ॥ పుమానితి॥ ౯౮॥ అతోలోకవ్యవహారాస్తదంవస్తుసంకల్పమాత్రవిలసితమిత్యాహ॥
వస్త్రీతి॥ ౯౯॥ ఎతదేవచరమాథావస్తువైలతఃశ్చైవస్వప్రకరోతి॥ యత్త్వీతి॥ పరిణామాదినాజాతంసంజ్ఞాంతరం
కాలాంతరేణాపియన్నప్రాప్తోతి - తత్పరమాథావస్తు - తచ్చాత్రకింసకించీత్ - రాజాదీనామపిబాల్యయావనా
దిపరిణామాదవస్తుత్వమిత్యథః - తదుక్తంమహీషుటత్వమిత్యాది॥ ౧౦౦॥ వత్తమానకాలేవ్యవస్థితరూపత్వా
ద్విధ్యాత్వమాహ॥ త్వంరాజేతి॥ ౧౦౧॥ సనురాజాదిరూపస్యప్రతియోగిభేదేనావస్థితత్వేపిశిరఃపాశ్యాదిమానహ
మేకయావవేత్యత్రాహ॥ త్వమితి॥ అవయవావయవిభావస్సృష్టిరుక్తైస్తదపివక్తుమశక్యమితిభావః॥ ౧౦౨॥
సనుతథాపియాధవనాదివదవయవసమూహరూపోహంవస్తుభూతఃకింసస్యంతత్రాహ॥ సనుస్తేతి॥ అవయవానా
ముపపయేపితస్త్రప్రృత్తేనపృథగైకరూప్యేణత్వంవ్యవస్థితః - ద్రష్టుశ్చస్తప్రకాశతయాశబ్దాదిగౌరవరత్వాసంభ
వాత్త్వమేవస్యానుభవేనచింతయేత్వాహ - కోహమిత్యత్రైతి॥ ౧౦౩॥ అతోమయాయదుక్తంసోహమిత్యేతద్వ
క్తుంసశక్యతఇతితత్త్వేష్టముపసంహరతి॥ ఏవమితి॥ ఏవమభిన్నేతత్త్వేవ్యవస్థితేనతి - పృథక్కరణేనాన్యవ్యవస్థే

జ్వం పరమాధాన్యతాంగతం ౧౦ ౧౧ ॥ శ్రేయఃకిన్విత్విస్సపేణ సూర్యము క్షత్వాత్ - శ్రేయః పరమాధాన్యారత్వంతవైలక్షణ్యైత్రయోః కతరత్వప్రచ్ఛేదికల్పయతి ॥ భూపేతి ॥ అపరమాధాన్యతాన్యపరమాధాన్యస్తూని - ఆర్హత్యాదర్శజ్యస్యనపుంసత్త్వం ౧౨ ॥ ధనాదీయోగాంతము త్రోత్రోత్రప్రప్తం శ్రేయస్సప్తకం దశకయతి - దేవతేత్యాని త్రిభిః ॥ దేవతారాధనమితి ॥ తత్ప్రాప్తిలక్షణంతేషాంధనాదీనాం ప్రాప్తిరూపం ౧౩ ॥ కర్మయజ్ఞాత్కమితి ॥ సత అనభిసంహితేనతి తదేవకర్మముఖ్యం శ్రేయః ౧౪ ॥ అత్యేతి ॥ అత్తాధ్యయ ఇతి శ్రేయః - తత్త్వానం శ్రేయ ఇత్యధాః - తస్యైవజీవస్యైవపరమాత్మనాసంయోగః విత్వం - శ్రేయోయత్పరమాత్మనేతిదపాఠః ౧౫ ॥ శ్రేయాంసీతి ॥ అనెకాని శాస్త్రోక్తాన్వితైశ్చిత్తానిద - అత్రలోక - ఎతేషాంధాః నపరమాధాః నపరసుప్రయోజనం - పరమాధాన్యమేనుత్తః శ్రూయతాం ౧౬ ॥ ధనాదీనాం శ్రేయస్తస్యం క్రమేణనిరాకరోతి ॥ ధర్మాయేతి ॥ కామ ప్రాప్త్యుపలక్షణః కామ ప్రాప్తిహేతుః - ధనంధర్మకామాధాన్యత్యాత్మనస్సయంపరమాధాన్య - యదర్హంసవం యచ్ఛనాన్యాధాన్యంపరమాధాన్యః - సత్త్వాత్మైవేతిభావః ॥ ౧౭ ॥

తైత్తిర్యవతోవ్యతే॥ ౧౦॥ తన్నహ్యంప్రణతాయత్వంయచ్చైయఃపరమందిష్ట॥ తద్వదాఖిలవిజ్ఞాన
జలపీచ్యునధిభవా॥ ౧౧॥ బ్రహ్మణోవాచ॥ భూపపుచ్చసికింశ్రేయఃపరమాథాంనుపుచ్చసిః
శ్రేయాంస్యపరమాథాంనియాన్యశేషానిభూపతే॥ ౧౨॥ దేవతారాధనంకృత్వాధనసంపదమిచ్చతి॥
పుత్రానిచ్చతిరాజ్యంచశ్రేయస్తత్రాప్తిలక్షణమ్॥ ౧౩॥ కమయజ్ఞాత్కంశ్రేయస్స్వలోక
కఫలదాయయత్॥ శ్రేయఃప్రధానంపథతతదేవానభినంహితే॥ ౧౪॥ ఆత్మాధ్యేయస్సదాభూపయో
గయ్యుక్తైస్తథాపరమ్॥ శ్రేయస్తస్యైవసంయోగశ్చేయోయత్పరమాత్మనః॥ ౧౫॥ శ్రేయాం
స్యేవమనెకానితతశోధనహస్తతః॥ సంత్యజపరమాథాంస్తునత్వేతేశ్రూయతాంచమే॥ ౧౬॥ ధ
ర్మాయత్వజతేకింసపరమాథోధనంయది॥ వ్యయశ్చక్రియతేయస్తానావప్రాప్తువలక్షణః॥ ౧౭॥

పః॥ ౧౦॥ తదితి॥ అఖిలానియానివిజ్ఞానానితాస్యేవజలవీచయోయస్మింస ఉగధిఃపరమజ్ఞానాణావోభవాత్ - అతః
 పరమార్థరూపం శ్రేయోపదేశ్యథః॥ ౧౧॥ ఆత్మశాస్త్రాంతరసంమతేభ్యశ్చైయోభ్యః-ఆత్మతత్త్వమేవపరమా
 ర్థఃఇతినిశ్చేతుం శ్రేయఃపరమార్థయోభేదవికల్పపూర్వకమాహ॥ భూపతి॥ సువికల్పే-శ్రేయాంస్యపరమా
 ర్థార్థాన్యశేషాణ్యేవభూషతఇతిపాఠే - నవిద్యతేపరమార్థభూతోభోపముతానితథా॥ ౧౨॥ తాన్యేవశ్రేయాం
 స్యత్రోత్తరముత్కృష్టైనిసప్తాపస్యస్మతి - దేవతేత్యాదిప్రీతిః॥ దేవతారాధనమితి॥ యోహిధనంరాజ్యంపు
 త్రంచెచ్చతి - తస్యతదేవశ్రేయఇత్యన్వయః॥ ౧౩॥ కర్మయజ్ఞాత్మకమితి॥ ఫలెఅసభిసంహితేఅసంకల్పితే -
 తద్యజ్ఞాదికమైవప్రధానంముఖ్యంశ్రేయః - సంకల్పితేతుయజ్ఞాదిసాధ్యంస్వగౌఢికమేవశ్రేయఇత్యథః॥
 ౧౪॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మాధ్యయిఇతిశ్రేయః - ఆత్మధ్యానంశ్రేయఇత్యథః॥ ౧౫॥ శ్రేయాంసీతి॥ శ్రేయాం
 స్సేవమనేకానితి-తదుక్తంశ్రీభాగవతే॥ శ్లో॥ ధర్మమేకేయశ్చాస్యేకామంసత్యందమంశమం॥ అస్యేవదంతిస్వాధాం
 వైదిశ్వర్యంత్యాగభోజనం॥ కేచిద్యజ్ఞతపోదానప్రతానినియమాన్యమాన్॥ అధ్యంతవంతపివైషాంలోకాఃకర్మవి
 నిమిత్తాః॥ దుఃఖోదకాన్స్తమోనిస్తాః॥ క్షుద్రానండాశ్శుచాపితాఇత్యాదినా॥ ౧౬॥ భనాదీనామపరమార్థత్వ
 ముపపాదయతి - ధర్మాయోత్యాదినా సంయోగశ్రూయతాంమమేత్యంతేన॥ ధర్మాయేతి॥ కామప్రాప్తిరుపల
 త్తణంనిమిత్తంయస్యధనవ్యయస్యసః - ధర్మకామసాధనత్వాద్ధనస్యపరమపురుషార్థతానాస్తీత్యథః॥ ౧౭॥

౧౦౮ శ్రీ దిష్ణుపురాణే . సన్యాభ్యాసే . ద్వి తీయాంశే . చతుర్థాశోధ్యాయః .

పుత్ర శ్చేదితి॥ సోమ్యన్యన్యస్వపితుఃపరమాధాః-తత్ప్రితాసఃఅన్యన్యస్వపితుఃపరమాధాః-ఏవంపుత్రస్యపితృభావ్యా
జ్జగతీనపరమాధోఃప్రి॥౧౮॥ ఏతదుపపాదయతి॥ ఏవంనపరమాధోఃస్తీతి॥ అశేషేణపుత్రాదికార్యాణికారణానాం
హిజనకానాంపరమాధాఃతస్మాన్నపరమాధాః-అన్యాధోఃహిపరమాధాః॥ ౧౯॥ రాజ్యాదిప్రాప్తిరితి॥ రాజ్యాది
ప్రాప్తిఃపరమాధోఃయది-తతస్తహి-అత్రలోకే-రాజ్యాదయఃపరమాధాభవంతి-నభవంతిచనశ్వంతిచ-కక్కు
స్థిరా రాజ్యాదయఃపరమాధాఃఇతిభావః-ఏతదస్థితత్వంపుత్రాదిష్టపితమానం॥౨౦॥ భర్మన్యన్యస్వరత్వమనుమానే
నదశయతి॥ యుగితి॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥ తదేవేతి॥తదేవయజ్ఞకర్మైవచెన్నైత్యధ్యాహర్యః-నహిపరమాధోఃస్వ
స్వసాధనం॥౨౫॥ధ్యానమితి॥పరమాధాఃథాశబ్ధితంధ్యానంనపరమప్రయోజనభూతవస్తుశబ్దవాచ్యం-యతస్తత్వరే
భ్యఃఘటాదిభ్యో భేదంకరోతీతి భేదకారి - విశద విశదతరాద్యవస్థాభేదంస్వస్వ కరోతి - నైవమవస్థాభేదేనవై
షమ్యంపరమాధాఃస్వ - యద్వా భేదకారిస్త్యైత్యత్యయత్వేన తుణభంగురత్వాత్ - నతు పరమాధోః భంగురః ॥
౨౬॥ పరమాత్మేతి॥ ఇన్యత్యేమితిశేషః - యోగస్తాదాత్మ్యం - అన్యథోత్తరాధేనానంగతే - ఏతదైక్యంమి
థ్యా - తత్ర హేతుః అన్యదితి - పూర్వేముధనాదిమునశ్వరత్వాది - యోగేతు స్వరూపాభావః॥ ౨౭॥ ఉపసంహ

పుత్ర శ్చేత్పరమాధాస్సాన్యసోమ్యన్యన్యరత్వర॥ పరమాధాభూతసోమ్యన్యన్యపరమాధోఃహితత్ప్రి
తా॥ ౧౮॥ ఏవంనపరమాధోఃస్విజగత్పుత్రనరాధిప॥ పరమాధోఃహికార్యాణికారణానామశేషతః॥
౧౯॥ రాజ్యాదిప్రాప్తిరత్రోక్తాపరమాధాతయాయది॥ పరమాధాభవంత్యత్రనభవంతిచవైత
తః॥ ౨౦॥ యుగ్యజ్ఞాస్సానునిష్పాద్యంయజ్ఞకర్మమతంతవ॥ పరమాధాభూతంతత్రాపిశ్రూయతాం
గదతోమమ॥ ౨౧॥ యత్తునిష్పాద్యతేకార్యంమృదాకారణభూతయా॥ తత్కారణానుగమనాజ్ఞాయ
తేనృపన్యాయమ్॥ ౨౨॥ ఏవంనివాశిభిర్రవైస్యస్మిదాజ్యకుశాదిభిః॥ నిష్పాద్యతేక్రియాయాతు
సాభవిత్రివిసాసీనీ॥ ౨౩॥ అనాశీపరమాధాశ్చప్రాజ్ఞైరభ్యుపగమ్యతే॥ తత్తునాశినసందేహానాశి
ర్రవ్యోపపాదితమ్॥ ౨౪॥ తదేవాఫలదంకర్మపరమాధోఃయతోమతః॥ ముక్తిసాధనభూతత్వాత్పు
రమాధోఃసాధనమ్॥ ౨౫॥ ధ్యానంనైవాత్మనోభూపపరమాధాఃథాశబ్ధితమ్॥ భేదకారివరేభ్యస్తై
త్పరమాధోఃనభేదవాక్॥ ౨౬॥ పరమాత్మాత్మనోయోగఃపరమాధాఃఇతీవ్యతే॥ మిత్రైస్యతదన్య

పుత్రస్యాపరమాధాతామాహ - పుత్ర శ్చేదిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ పుత్ర శ్చేదితి॥ యన్యపుత్రఃపరమాధాఃఖ్యస్సపితా
వ్యన్యన్యపుత్ర త్వాత్పరమాధాభూతఃసోమ్యన్యన్యతత్ప్రితావ్యన్యస్యేత్యేవంపరమాధాః-కొపినాస్తీత్యతిప్రసంగః-
యస్మాత్కార్యాణిజన్యానిపుత్రాదినికారణానాంజనకానాంపరమాధాః-తస్మాదశేషతః పరమాధాస్యాత్॥
౧౮॥ ౧౯॥ రాజ్యాదిప్రాప్తిరిఅత్రపత్యేపరమాధాభవంతినభవంతిచెతికాక్వాఉపయోజ్యం - అగమాపాయ
త్వాద్రాజ్యాదికంపరమాధాఃఇత్యర్థః॥ ౨౦॥ యజ్ఞాదిసాధ్యన్యన్యగాఢైరపి అనిత్యతాంసాధయన్నపరమా
ధాతామాహ - యుగి త్యాదిచతుభిః॥ యుగితి॥ యజ్ఞకర్మైవచెన్నైత్యధ్యాహర్యం-అగమాపాయ
భూతంయదిమతమిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏవమితి॥ యాక్రియానిష్పాద్యతగ్గిక్రియాద్వారాఅపూర్వంస్వగాఢి
కంయన్నిష్పాద్యం - తద్విసాశిభవేదిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తదేవేతి॥ ముక్తిసాధనభూతత్వాదఫలదమిత్యేతన్నాస్తి-
తతశ్చైన్యాధాత్వాత్పరమాధోఃనభవంతీత్యర్థః॥ ౨౫॥ ధ్యానమితి॥ వరేభ్యోదేహాధిభ్యోవివిచ్యాస్తనశ్చిత్రాలం
బనభూతస్యభ్యేయత్వాధ్యానంభేదకారి - పరమాధాఃపునభేదవాక్॥ ౨౬॥ ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మేతిశ్రుతేః॥
౨౭॥ పరమాత్మాత్మనోరితి॥ జీవపరమాత్మనోరైక్యోపాసనయాతాదాత్మ్యలక్షణోయోగఃపరమాధాఃఇత్యేతద
పితృతంమిత్రైవ - తథాహి - తయోభిన్నయోరభిన్నయోవాఽయోగస్సాన్యతీ - భిన్నత్వేగవాశ్యయోరివనైక్య
సంభవః - అభిన్నత్వేచవింబప్రతిబింబయోరివఉపాధివృద్ధాసమాశ్రంబినాయోగశ్చైత్యోనాస్తీత్యర్థః॥ ౨౮॥

రతిః తస్మాదితి || ఏతానిధనాదీని శ్రేయాంస్యేవ - నతుపరమాధః - పరమాధఃస్త్రూయతాం || ౨౮ || పరమాధః
మాహా || ఏక ఇతి || ఎకః జేహవన్నా సోపవయయాపః - వ్యాపీజ్ఞానేనసవ వ్యాపనస్వభావః - దేవమనుష్యాదీనాంపిష మే
ముదేహోముస్థితోపసమః పరస్పరంచసమః - శుద్ధఃస్వతోనిమూలః - నిగుణఃసత్త్వాది రహితః - తత్ర హేతుః ప్రకృతేఃప
రః - జన్మాదిషడ్భావవికారరహితః - ఆత్మాచేతనః - సర్వగతఃసాశ కానామగ్నిజలదీనాంసౌత్క్రేణవ్యాపకః - అతో
దాహోదిరహితః - అవ్యయఃఅపికలః || ౨౯ || పరమేతి || పరమజ్ఞానమయఃప్రకృష్టజ్ఞానస్వరూపః - పరజ్ఞానమయైతివపా
తః - పరశబ్దేనవిషయజ్ఞానం వ్యావర్త్యతే - సుఖసంవిత్స్వరూపఇత్యధః - అసద్వివికానాశీభిఃదేవాదినామయాప్తేకాల
త్రయేవ్యయైక్యః - విభుర్దేహాం ద్రియాణాంస్వామి - స్వతఃస్వరాడితివా || ౩౦ || ఏవమేకోవ్యాపీత్యాది నా - అత్త స్వరూ
పముక్తం - ఇదానీంతస్యదేవాదిరూపేషుఅత్త పరదేహేషుసతోప్యేక ప్రకారంయద్విజ్ఞానంవిజ్ఞానరూపం అసౌపరమా
ధఃఇత్యాహ || తస్మేతి || దేవాదిదేహేషుస్థితస్యాత్మనస్తద్రూపేణభిన్నత్వప్రతీతిభ్రాంతిరిత్యాహ - ద్వైతీవ
ఇతి || ౩౧ || ఆత్మానోహస్వరూపేణపరస్పరం భిన్నానతుదేవాదిరూపేణతేహంతద్రూపత్వస్యోక్తత్వాత్ - కేచిద
త్రాత్మనాం స్వరూపభేదోనిమిధ్యత ఇత్యాహుః - తదయైక్యం - తస్యాత్మపరదేహేషు - అహంత్యంచతథాన్యేచ
తత్రత్వమహమప్యత్ర - త్వంచాన్యేచేత్యాద్యాత్మబహుత్వవచనవిరోధాత్ - శ్రుతిస్త్రుతిసూత్రన్యాయవిరోధా
చ్చ - యదిదేవాదిరూపేణాత్మనాంసభేదః - కథంతహి - దేహోయంచునుష్యోయమితివైషమ్యేణవ్యవహారతపవద్య
తే - తత్రాహ || వేణురంధ్రేతి || యథావేణోరనేకరంధ్రవర్తినాంవాయ్వాంతానాంవాయుత్పేదైకాకారాణాం
రంధ్రభేదనిష్కముణకృతష్టష్టాదిసౌజ్ఞాభేదః - ఏవమాత్మనాంజ్ఞానైకాకారాణాందేవాదిదేహప్రభేకృతోదే
వాదివ్యవహారః - నతుతాద్రూప్యకృతః - అభేదవ్యాపిణః - అభేదేనవాయుత్వాకారేణవ్యాపిణః - అత్ర పరమా
ధఃఇత్యాహైవోవ్యతే || ౩౨ || పరమాత్మేతిచాప్యక్తోదేహేష్టాపురుషఃపరః | తైరేవవిగతశుద్ధఃపరమాత్మానిగ

ద్వైత్యహి నైతితద్వైత్యతాంయతః || ౨౭ || తస్మాత్ప్రేయాంస్యశేషాణిస్తపైతానినసంశయః | ప
రమాధఃస్త్రూయతాంపాపంత్యేపాచ్ఛూయతాంమమ || ౨౮ || ఏకోవ్యాపీసమశుద్ధోనిగుణఃప్రకృతేః
పరః | జన్మవృద్ధ్యాదిరహితఃఆత్మాసర్వగతోవ్యయః || ౨౯ || పరమజ్ఞానమయోసద్భిన్నామజాత్యాది
భివికలుః | నయోగవాన్మయ్యోభూనైవపాధివయోత్పత్తిః || ౩౦ || తస్యాత్మపరదేహేషుసతోప్యే
కమయంహయత్ | విజ్ఞానంపరమాధోసౌదైవతినోతథ్యదశిః || ౩౧ || వేణురంధ్రప్రభేదేనభేదస్త్వ

తస్మాదితి || తస్మాత్ప్రేయాంస్యేతాన్యపేక్షితకారణానిభవంతి - నతుపరమాధరూపాణి - పరమాధః స్వాత్మై
వేత్యన్వయః || ౨౮ || ఏక ఇతి || సచైక ఏవప్రతిదేహంభిన్నః - వ్యాపీసాక్షితయాసవ వ్యాపకః - సమ ఏకరూపః -
సతుజ్ఞానాది పరిణామైరనేకరూపః - శుద్ధఃకర్మత్యాదికాటువ్యశూన్యః - నిగుణః సతుబుద్ధ్యాదిగుణైర్యుక్తః -
ప్రకృతేఃపరః తదుపాధిశూన్యః - అతోజన్మవృద్ధ్యాదిభిర్దేహాదివికారైరసంస్పృష్టః - అత ఏవచ సవగతః నతు
దేహపరిమాణః - అతః అమధ్యమపరిమాణత్వాదవ్యయః || ౨౯ || పరమేతి || పరమజ్ఞానమయః నిత్యజ్ఞానరూపః - న
తుక్షణికజ్ఞానాత్మా - అసద్భిరవిద్యావయై నామజాత్యాదిభిః - వత్తమానభూతభివివృత్తాలేషు - నయోగవా
యోగశూన్యః - అతోవిభురీశ్వరః - స్వతంత్ర ఇత్యధః || ౩౦ || ననుప్రతిదేహమాత్మనోభేదవికారాదిప్రతీతేకథ
మేకత్వసర్వగత్యాది - తత్రాహ || తస్మేతి || అన్త పరదేహేషు తత్తదహంకారావచ్ఛిన్నతయా సవగత్రసతో
ప్యేకాకారంయద్విజ్ఞానం స్వప్రకాశమపగిచ్ఛిన్నంజ్ఞానం - సఏవపరమాధః - భేదప్రతీతేరుపాధినిబంధనత్వాత్ - ద్వై
తినోన్వైత్వతవాదినోపరమాధఃపదశిః || ౩౧ || ఎతస్త్రుప్త్యంతేనోపపాదయతి - వేణురంధ్రేత్యాది దృష్టాభ్యాం || వే
ణురంధ్రేతి || అభేదస్యవ్యాపినో వాయోయథావేణురంధ్రోపాధిభేదేనషడ్భువభగంధారస్వరాదివ్యుత్పత్త

ద్యుత ఇత్యాదిదశశాంతిః || ౩౨ || ఉక్తమథాంవిష్ణుణ్డశసంహరతి || ఏకస్వరూపేతి || ఏకస్వరూపభేదః || శ్లో ||
 తస్మాత్త చరణే హేమసతోప్యేకమయంహియతే || విజ్ఞానం - పరజ్ఞానమయ ఇత్యాది నోక్తజ్ఞానైకస్వరూపస్యాత్మ
 నోభేదః దేవాదిరూపః - బాహ్యకర్మావృత్తి ప్రజాబాహ్యకర్మావరణజాతః - ఫలాభిసంధియ్యుక్తంభగవత్ససమపి
 తంచబాహ్యంకర్మ - ఆత్మనస్వరూపబహిర్భూతంచ - యథావత్సృతి || శ్లో || అవిద్యాకర్మాసంజ్ఞాన్యా || శ్లో ||
 తయాతిరోహితత్వాచ్చ శక్తిః త్రైత్యసంజ్ఞితా || సహజాతేషుభూపాలతారతమ్యేనవతత ఇతి - దేవాదిభేదశ్చ
 యం యుగపదనేకేషామేకస్వరూప - కాలభేదేన - ఆపద్వస్తే ఆవరణేకర్మావరణే - సదేవాదిభేదోనభవతి - దేవాది
 భేదోపద్వస్త ఇతిచపాఠః - యథాహశౌనకః || శ్లో || కర్మణాంకర్మణేదేనదేవభేదానయోయతః || కర్మక్షయ
 దశేషాణాం భేదానాంసంక్షయస్తత ఇతి || ౩౩ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయం - ద్వి తీయాంశే - ష
 తుదశోధ్యాయః..

ఇత్యుక్త ఇతి || ఇత్యుక్తేషవమాన్యనోవైషమ్యాభావ ఉక్తే - తుస్పృశాసాది ధర్మకత్వక్రాంత్యాన్యమో
 దైవ్యతంచితయానంకూనినంవాచానచోదయంతంకుహీపతిమభిప్రాయజ్ఞోవిప్రస్పృన్దస్త్రవైషమ్యాభావవిషయాం
 కథామువాచ || ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || అవాప్తేతి || జ్ఞానతంత్రం అధ్యాత్మశాస్త్రం - అదైవ్యతవాసనానేతి తతఃకయా

జ్ఞాదిసంజ్ఞితః | అభేదవ్యాపినోవాయోస్తథాతస్యమహాత్మనః || ౩౨ || ఏకత్వంరూపభేదస్త్రబాహ్యక
 ర్మప్రవృత్తిజః | దేవాదిభేదపద్వస్తేనాస్త్యేవావరణహిసః || ౩౩ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వి తీ
 యాంశేచతుదశోధ్యాయః..

శ్రీచరాశరః || ఇత్యుక్తేమానినంభూయశ్చింతయానంకుహీపతిమ్ | ప్రత్యువాచాధవిప్ర సావదైవ్య
 తాంతర్యతాంకథామ్ || ౧ || బ్రహ్మణః || శ్రూయతాంస్తవశౌరూపలయద్విత్యభిప్రాయాత్ || అవ
 బోధంజనయతానిదాసుస్యమహాత్మనః || ౨ || ఋభునామాభవత్ప్రబ్రహ్మణఃపరమేస్థినః | వి
 జ్ఞాతతత్త్వస్వద్యావోనిగదాదేవభూపతే || ౩ || తస్యశిష్యోనిదాఘాభూతులస్త్యతనయఃపుగా |
 ప్రాదాదశేషవిజ్ఞానంసతస్తే సరయాముదా || ౪ || అవాప్తజ్ఞానతంత్రస్యనతస్యాదైవ్యతవాసనామ్ |

త్వాత్తత్త్వాదసంజ్ఞితోభేదస్తథాతస్యమహతోపరిచ్ఛిన్నస్యాత్మనస్తతః || ౩౨ || ఏకత్వమితి || ఏకత్వం పరమాత్మ
 నః - తస్యరూపభేదస్త్ర - ఏకస్వరూపభేదస్త్వీతిపాఠే - ఏకస్వరూపస్యజ్ఞానమయైకాకారస్య ఆత్మనః భేదస్త్ర దేవమ
 నుష్యాదిలక్షణోబాహ్యకర్మాప్రవృత్తిజః బాహ్యనామాత్మనః పృథక్స్వరూపాం దేహేంద్రియాదిబాంయత్కర్మా
 తస్యప్రవృత్తిః ఫలంతతోజాతః - పాఠాంతరే బాహ్యోదీనాంకర్మాభిః ఆవృత్తిరావరణంతేనప్రజాయత ఇతి బాహ్య
 కర్మావృత్తిప్రజోభేదః - నతుస్వతంత్రహేతుః - యస్మాద్దేవాదిభేదే ఆపద్వస్తేభిన్యతేననెతిభేదః అహంకారః - దే
 వాదిభేదహేతావహంకారావరణేసుషుప్తాదావినష్టేనభేదోనాస్త్యేవ - దేవాదిభేదమధ్యాస్త ఇతిపాఠే బాహ్య
 కర్మావరణనిమిత్తోరూపభేదోహంకారఎవదేవాదిభేదమధ్యాస్తే అధిక్యత్యవతతే - స్వతస్త్రభేదోనాస్త్యేవ - య
 స్మాదావరణేత్యేవభేదః - నాన్యభేద్యథః || ౩౩ || ఇతి శ్రీనరసామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యా
 ఖ్యాయాంద్వి తీయాంశే చతుదశోధ్యాయః..

శ్లో || ప్రమాణతకతస్సమ్యక్ జ్ఞానమేయవిశ్చితే | బుద్ధ్యసంభావనోచ్చిత్రై నిదాఘాభ్యానమార్యతే | ఇ
 త్యుక్త ఇతి || ఇత్యుక్తేప్రమాణోపపత్తిభ్యామాత్మైశ్చ నిరూపితేపి - విచరితభావనాదైర్ఘ్యాద్బుద్ధ్యసంభావనయా
 మానినంతాష్టే చింతయానంకుహీపతింప్రత్యువాచ || ౧ || ౨ || ఋభునామేతి || నిసర్గాత్స్వేవావాదేవవిజ్ఞా
 తః తత్త్వస్యసత్త్వాప్రాయాథాభ్యుదయేనసః || ౩ || ౪ || అవాప్తేతి || దృష్టాదృష్టయోరాసత్త్వతస్యాదైవ్యతవాస

మాన - సతస్యాదైవతవాసనేతివపాతః || ౫ || ౬ || ౭ || దివ్యవక్షేతి || అవలోకకః అవలోకయతుం || ౮ || ౯ || ౧౦ ||
 ౧౧ || సక్తిస్త్రి || యావకః యవవికారః || ౧౨ || కదన్నానీతి || మృష్టం మవ్యం మధురంచా - సంయావః యవగోధూమవి
 కారోరజ్జుహుభిభక్తుః - ద్రష్టుంధిగు నేతరత్ - ఫాణితంవికృతగౌళీ || ౧౩ || హేహేశాలినీతి || శాలినీశాలాగృహం
 తద్వతీగృహీణీత్యర్థః || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || అపీతి || తృప్తిః తుష్టిపాపాది నివృత్తిః - తుష్టిరలంబుధిః - మనసః క్షో
 భాభావసాన్విష్ట్యం అపి తెనునససాన్విష్ట్యమితివపాతః || ౧౭ || క్షేతి || క్వనివాసశ్శిబహుప్రీహిః - యత్ర సాయం
 గృహశ్శివత్ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || తుష్టృష్టైశ్చ || బుభుక్షుపిపాసయోరిచ్ఛాన్వేసాంతఃకరణధర్మత్వేపి దేహ
 ధర్మత్వాఖ్యా దేహస్థధాతుక్షయత్వాదపచారికి - అశనాయాపిపాసే ప్రాణస్య - శోకమోహౌ మనసశ్చ త్ర

పముభుప్రకయాకూసనిదాఘస్యనరేశ్వర || ౫ || దేవికాయాస్తటేవీరనగరం నామ వైపురమ్ | సమృ
 థ్గమితమ్యం చపులస్త్వేననివౌతమ్ || ౬ || రమ్యోపపవనవర్మంతేనతస్త్రిపాథివోత్తమ | నిదాఘా
 నామయోగజ్జఃముభుశిష్యోవసత్పురా || ౭ || దివ్యవక్షానహస్రేతుసమతీతేనృతత్పురమ్ | జగామన
 ఋభుశ్శిష్యునిదాఘమవలోకకః || ౮ || సతస్యవైశ్వదేవాంతద్వారాలోకనగోచరే | స్థితస్తేనగృ
 హీతాఘ్యానిజవేత్సప్రవేశితః || ౯ || ప్రత్యుళితాంఘ్రిపాణితంకృతాననపరిగ్రహమ్ | ఉవాచసద్వి
 జశ్రేష్ఠోబుజ్యతామితీవాదరమ్ || ౧౦ || ఋభుః || భోవిప్రవర్మభోక్తవ్యంయదత్రభవతోగృహే
 తత్కన్యతాంకదన్నేషునప్రీతిస్తతతంమమ || ౧౧ || నిదాఘః || సక్తుయావకవాట్కానాంఅపూపానాం
 చమేగృహే | యద్రోచతేద్విజశ్రేష్ఠతత్తద్భుక్త్యయథేచ్ఛయా || ౧౨ || ఋభుః || కదన్నానిద్విజై
 తానిమృష్టమన్నంప్రయచ్ఛమే | సంయావపాయసాదీనిద్రప్రఫాణితవంతిచ || ౧౩ || నిదాఘః || హేహేశా
 లినిహదేహయత్కించినతిశోభనమ్ | భక్త్యోపసాధనంకృష్టంతేనాస్యాన్నంప్రసాదయ || ౧౪ || త్తమృ
 త్తాతేనసాపత్నీమృష్టమన్నంద్విజస్యయత్ | ప్రసాదితవతీతద్విభతుకవచనగౌరవాత్ || ౧౫ || తంభు
 క్తవంతమిచ్ఛాతోమృష్టమన్నంమహామునిమ్ | నిదాఘః || ప్రాహభూపాలప్రశ్రయావసతస్థితః || ౧౬ ||
 నిదాఘః || అపితేనరమాతృప్తిరున్నాతుష్టిరేవచ | అపితేమానసంస్వస్థమాహరణకృతంద్విజ || ౧౭ ||
 క్వనివాసోభవాన్విప్రకృవాగంతుంసముద్యతః | ఆగమ్యతేవభవతాకుతస్తచ్చద్విజోవ్యతామ్ || ౧౮ ||
 ఋభుః || తుద్యస్యతస్యభాతైస్త్వప్రీతృప్తౌహ్మణజాయతే | నమేక్షుమధవత్ప్రీతింకస్మాన్మాం
 ద్విజశ్చచ్ఛసి || ౧౯ || వహ్నినాపాథివేధాతాకుపితేతుస్సముద్యతః | భవత్యంభునిచక్షణేనృణాంతృ
 కపిజాయతే || ౨౦ || తుష్టృష్టైదేహధర్మాభ్యునమమైతేయతోద్విజ | తతఃతుష్టంభవాత్ప్రప్తిర

నాంసతకయామాస || ౫ || దేవికాయాశ్చ || దేవికాయానద్యాస్తటే || ౬ || రమ్యేతి || రమ్యోపపవనవర్మంతేన
 స్త్రి - యోగజ్జః కర్మప్రవీణః || ౭ || దివ్యవక్షేతి || తుముష్ణుశ్రోక్రియాయాంక్రియాథాయామితిఋత్ - యా
 వోరనాకావిత్త్యకాడేశేనతి - అవలోకక ఇతిరూపం - అవలోకితుమిత్యర్థః || ౮ || ౯ || ౧౦ || తచ్ఛ్రేష్ఠవిజ్ఞానాథా
 మాహ - భోవిప్రవర్మేత్యాదివా || ౧౧ || సక్తిస్త్రి || యావకోయవవికారః - వాట్కానాటిభవంకందమూలఫలాది || ౧౨ ||
 కదన్నానీతి || మృష్టం మవ్యం మధురంచా - సంయావోగోధూమాదివికారస్తంతునన్నిభః - ద్రష్టుంధిగు నేతరదిత్యమరః - ఫాణి
 తంవికృతగౌళీతిహాలాయథః || ౧౩ || హేహేశాలినీతి || శాలినీశాలాగృహం - భక్త్యుపసాధనం ఉపస్కరణం ||
 ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || అపీతి || తృప్తిః తుష్టిస్త్యోపశాంతిః - తుష్టిస్తంతోమః - స్వస్థంప్రకృతిస్థం || ౧౭ || క్షేతి || క్వనివాసస్తవే
 తిశేషః || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || తుష్టృష్టైశ్చ || దేహధర్మాభ్యుదేహస్యధర్మాభ్యాంపాథివాప్యధాతుక్షయాభ్యాం
 ఆఖ్యామైతే - తెవతద్వారాప్రాణధర్మాః || శ్రు || అశనాయాపిపాసేప్రాణస్యేతిశ్రుతేః - మమప్రాణవ్యతి

తా ప్రాణధర్మతోపక్షిభిః - ప్రాణస్యాంతర్యంకరణక్రియాశక్తిత్వేనతదభదాత్ - తృప్తిగ్రహణంతుష్ట్యాదేదు
 పలతుణం ॥ ౨౧ ॥ మనస ఇతి ॥ పతద్ధర్మత్రయంమేరదాస్తీతుపచారః - వస్తుతస్తుమనసపవస్వస్థతాదయోధమాణః -
 తస్మాద్వస్వస్థఃసప్తమేధమాణః - తస్మైసప్తమాంశ్చేత్రధర్మాణాశ్చపంచ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ పుమానితి ॥ నాత్రపుంసోగృహ
 వత్సరమమహత్వేనగమనాగమనాదినిషిద్ధ్యతే - తథానతిసర్వగతవ్యాపివదయోః పాపరుక్త్యాత్ - పూర్వత్రగమ
 నానుమిత్యాపరిమితత్వాభ్యుపగమాత్పుత్రవిరోధాచ్చ - సవరమమహత్వమాత్తనః - అయమధః - సర్వగతః స
 ర్వత్రదేవాదిదేహావస్థితోయమాత్వావ్యాపీనిరవయవత్వేనాతిమాత్మత్వాన్నివాచేతనవ్యాపనశీలః - అతోస్య
 విరవయవత్వేన ఆకాశవదతిపాత్యైశ్చస్వతోగమనాగమనేనభవతః - యథేహసర్వగతానామమూర్తానాం -
 జాతిగుణాదీనాం స్వతఃక్రియాస్తాసి - కింతుఆశ్రయద్వారాదేశాంతరప్రవృత్తిః - పవమమూర్తాస్యాత్తనోపేత
 వద్వారాదేశాంతరప్రాప్తిః - యథానవాహనస్యవంగో - యథోక్తం పూర్వత్ర ॥ శ్లో ॥ అహంతస్వంచతవధాన్యే
 చభూతైరుహ్యేమపాధివ ॥ ఉపభోగమిత్తంచసర్వత్రాగమనక్రియా ఇత్యాది - పవం పూర్వాపరావిరో
 ధాదయమేవాధః - అస్యతవైతద్వచఃకథమధఃవదిత్యన్వయః ॥ ౨౪ ॥ అతస్సత్వతోమమగమనాదినసంభవతి - దే
 హపవగమనాదికతేజ్యభిప్రామౌణాహ ॥ పోహమితి ॥ యథాహంనగమనాదికర్తా - పవంతస్వంచాన్యే చాత్మా
 నః - నస్వస్తిహ్యహంగచ్ఛామితిప్రత్యయః తత్రాహ - నవత్సమితి - యస్తస్యయాగమనాదికర్తాన్నత్వేనాభిమ
 తోదేహః - నసత్వం - ఏవముత్తరయోః ॥ ౨౫ ॥ హృష్టమితి ॥ హృష్టంనాహృష్టమితిచపాఠః - హృష్టంమేదేయంనామృ
 ఙ్మమితినుయాభిహితే - మృష్టామృష్టాదిభేదః స్వాభావికఇతివా - అథాపాధికఇతివా - కిముత్తరమయంవత్సృతీతివ
 జ్జ్ఞానాకృతా - సతుతయోస్సాన్వభావికత్వధియెత్యధః - తత్రాపిహృష్టాహృష్టవిషయేమ్రూపతాం అస్వాభావిక

పినాన్యైవమేనదా॥ ౨౧ ॥ మనసస్త్వస్థతాతుష్టిచ్చి శ్రద్ధమావిమాద్విజ॥ ఛేతసోఽస్యతత్ప్రవృత్త
పుమానభినయజ్యతే॥ ౨౨ ॥ క్వనివాసస్తవేత్సుక్తంక్వగంతాసిచయత్వయా॥ కుతశ్చగమ్యతేత
త్ప్రత్రితయేపినిబోధమే॥ ౨౩ ॥ పుమానర్వగతోవ్యాపీ ఆకాశవదయంయతః॥ కుతఃకుత్రక్వగం తా
సీత్యేతదస్యాథకవత్కథమ్॥ ౨౪ ॥ సోహంవగంతానాగంతానైకదేశనికేతనః॥ త్వంచాన్యైచనవత్త్వం
చత్వంశాన్యైనాహమప్యహమ్॥ ౨౫ ॥ మృష్టేనమృష్టమిత్యేహజిజ్ఞాసామెకృతాతవ॥ కింవత్సనీతిత

శిక్షస్య ఏతేన స్తః - తుమ్మిమిత్తమఃభాభావసామ్యత్వ పిరస్యైవేత్సువచారః - తతఃతుస్సంభవాభావాత్పిర
స్యైవమేవదేతపాతేషుప్రోక్షః॥ ౨౦॥ మనసగతి॥ మనసస్వస్థతాతుష్టిశ్చేతియస్పృష్టం-ఇమాతుచిత్రధర్మా- ఆ
తోయస్యజేతసశ్చిత్తస్యభిమాధర్మా- తచ్చిత్తమేవవృద్ధ - నత్వహంపుమాప్రశ్నహః - యతఃపుమానభిః
ప్రాణచిత్రకత్తైస్తృప్తితుష్టిస్వాస్థ్యైర్నాయుజ్యతే॥ ౨౧॥ ౨౩॥ పుమానితి॥ వాయువత్త మేణసర్వగతత్వంవ్యా
వతాయతుంవ్యాపీశ్యక్తం॥ ౨౪॥ సోహమితి॥ నకేవలమహమేనైవంభూతః - కింతుత్వంచాస్యేవసర్వైపి - నను
మమచాస్యేషాంవతవవరిచ్చేదగమనాదివ్రతీతేకథంప్రత్యక్షవిరుద్ధమవ్యతే- తత్రాహ - నవత్వమితి- యస్త్వం
తాకికఃపరిచ్ఛిన్నప్రతీయసేనపవత్వంనభవసి - యేచాస్యేప్రాణైశికాఃప్రతీయంతేతథావిధామైలస్యేనభవంతి - ఆ
హమపియాదృశస్త్వయాదృష్టఃనతాదృశోహం - కింతులహమిత్యాదివ్యవహారకౌచరఃపరమాత్మైవ॥శ్రు॥ అత్తేవే
దగ్ంసర్వమితిశ్రుతేః - అతఃపూర్వోక్తంప్రత్యక్షవిరోధః॥ ౨౫॥ యద్యేవం తహిహమృష్టమేవాన్నంత్యయాకిమ
భేదాయాచితంతత్రాహ॥ మృష్టమితి॥ ఏవంమయోక్తేత్వంకింవత్వసీతి - జిజ్ఞాసాకృతా - కింమృష్టామృష్టప్రస్తావే
మయాకృతే- తయోరవస్తుత్వోక్తిద్వారాకిమప్యాత్మతత్వాశ్చిరంవత్వసినవేతిపరిత్యాచకృతా - నతుమృష్టాధికత

త్వమితిభావః॥౨౬॥ తదేవాహ - కిమస్మాద్విత్వాదిద్వయేన॥ కిమస్మాద్విత్తి॥ భుంజానస్యకిమన్మంశయమేనాస్మాదు-
అథవాకిమన్నంమృష్టం - నకిమపీతిభావః - తదేవోపపాదయతి మృష్టమేవేతి - అమృష్టమేవయదాయతఃమృష్టం - త
న్మృష్టమేవచఉద్వేగకారకం - అమృష్టమిత్వేకస్యేభయరూపత్వమస్వాభావికత్వే హేతుః - యథాహితునిధి సత్యా
మమృష్టంకుల్కాపాదికంమృష్టంరుచ్యంజాయతే - తమదభావేమృష్టాత్మ్యంయవపాయసాదేరపుద్విజతే - అతోభో
త్తవపథావశాదన్నాదేగుచ్యత్వారుచ్యత్వేనయతే - అతోమృష్టామృష్టభవోనస్వాభావికభితిభావః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ త
హితాద్భగన్నంకింత్యయాభుక్తమిత్యాశంక్యకర్తృనీతేనతాద్భగస్సేనతాద్భగైహవపథే ర్యాభంలిప్యతే - నాత్మే
త్యాహ॥ మృణ్మణుమితి॥ ౨౯॥ యవేతి॥ భుక్తస్యయవాన్యన్నస్యస్థూలోశోమలమూత్రభూతోనిగోచ్యతి - సూ
త్నాంశోమాంసాదిధాతుస్సృతే - సూక్ష్మతరోమనఃపోషకభిద్యోతయితుంపరమాణుశబ్దః - యథాభావోగ్య - అ
న్నమశింత్రేధావిధీయతేభిత్వాది॥ ౩౦॥ ఉచనంహరతి॥ తదేతదితి॥ ఎతత్తతత్తనోదేహవ్యతిరిక్తత్వాదికమథా
జాతంజ్ఞాత్వా - మృష్టామృష్టవిచారీత్యుచలతణం - మృష్టమిదమమృష్టమిదం - దేవోహంమనుష్యోహమిత్యాదికర్తృకృ
తభేదావలంబియస్తనః - తదాత్మనాంజ్ఞానై కాకారత్వేనసమత్వావలంబికార్యం - అనుసంహితంహిసామ్యంముక్త
యోభవతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఉక్తమథాంస్పష్టయతి॥ ఏకమేవమితి॥ ఏకముక్తప్రకారేణభద్రమాత్మస్వరూపం

త్రాపిశ్రూయతాంద్విజనతమ॥ ౨౬॥ కిమస్మాద్వధవామృష్టంభుంజతోప్రిద్విజౌత్రమ॥ మృష్టమేవ
యథామృష్టం తదేవౌద్వేగకారకమ్॥ ౨౭॥ అమృష్టంజాయతేమృష్టం మృష్టాదుద్విజతేజనః॥ ౨౮॥ అదిమ
ధ్యావసానేమకిమన్నంరుచికారకమ్॥ ౨౯॥ మృణ్మయంహిగృహంయద్వస్తృదాలిప్తంస్థిరంభవేత్॥ పా
థివోయంతథాదేహఃపాథివైపరమాణుభిః॥ ౩౦॥ యవగోధూమముద్గాదిఘృతంత్రైలంపయోదధి
గుళంఫలాదీనితథాపాథివాఃపరమాణువః॥ ౩౧॥ తదేతద్భవతాజ్ఞాత్వా మృష్టామృష్టవిచారియత్॥
తస్తనస్సమతాలంబికార్యంసామ్యంహిముక్తయే॥ ౩౨॥ బ్రాహ్మణః॥ ఇత్యాకణ్యవచస్తస్య పరమా
థాశ్రితంస్థప॥ ప్రణీపస్యమహాభాగోనిదాఘోవాక్యమబ్రవీత్॥ ౩౩॥ ప్రసీదమద్ధితాథాయక
భ్యతాంకస్త్యమాగతః॥ నష్టోమోహస్తవాకణ్యవచాంస్యేతానిమేద్విజ॥ ౩౩॥ ఋభుః॥ ఋభు
రస్మితవాచార్యఃప్రజ్ఞాదానాయతేద్విజ॥ ఇహగోహంయోస్యామిపరమాథేస్తవైదితః॥ ౩౪॥

యోక్తం - తద్భేదస్యావాస్తవత్వాత్॥ ౨౬॥ తదేవాహ - కిమిత్యాదిద్వాఖ్యాం॥ శ్లోకద్వయస్సైకాన్వయః॥ కిమి
తి॥ కిమస్మాదుఅమృష్టంఅథవాకింమృష్టమన్నం నియతమస్తి - భుంజానస్యపుంసః నకించిదస్తి - తదేవాహ - యన్మృ
ష్టంతదేవయథాతిత్వస్తస్య ఉద్వేగకారకమమృష్టంభవతి - అతియుధితస్యామృష్టమేవయావకాదిమృష్టంజాయతే॥
తదైవ - యథామృష్టాదవిజనఃకదాచిదుద్విజతే - తదాచిదుధ్యావసానేమఋచికారకంమృష్టంకిమన్నమస్తి - నకిం
చిదిత్యథాః॥౨౭॥ ౨౮॥ తహితాకిమితిత్వయామృష్టమేవభుక్తంత్రాహ॥ మృణ్మయంహితి॥ పాథివైపరమాణు
భిఃసూక్ష్మైరంత్రైరానిప్రఉపబృంహితోభవతి - ప్రారభకమోపసాధిపతంమృష్టమపిదేహనివాహమాత్రోచయోగి
తయామృష్టంభుక్తం - నతుమృష్టబుధ్యేతిభావః॥ ౨౯॥ దేహధారణేపతుల్యా ఎవసవేమృష్టామృష్టాఃపరమాణువభి
త్యాహ॥ యవేతి॥ ౩౦॥ త్వయాపృథ్వయోవద్భవ్యైభోక్తవ్యమిత్యాహ॥ తదేతదితి॥ మృష్టామృష్టవిచారణీలంయ
స్తనః - తత్సమతాలంబనసీలం కార్యం - యతోమృష్టంభుంజానస్వాపిమనసస్సామ్యంముక్తయివభవతి॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥
ఋభురీతి॥ ప్రజ్ఞాదానాయేతి వాసుదేవస్సర్వమిత్యాకారకప్రజ్ఞాప్రదానాయేత్యథాః॥ శ్రు॥ విజ్ఞాయప్రజ్ఞారీతి

జ్ఞానైకాకారత్వేన ఎకంసమంవిధి - నభేదిదేవాదిభేదరహితం - తుస్మిన్సాపాదిభేదరహితంబవిధి - కించచేతనాచేత
 భాత్వకంసకలంజగత్ || ౧౯ || వాసనాద్వాసుదేవస్యవాసితంతేజః శ్రయం | సర్వభూతనివాసినీ వాసుదేవ నమో
 మ్రత ఇత్యేవంవసనాద్వాసుదేవవతాభిధేయస్యపరమాత్మనస్త్వరూపంశరీరంవిధి - పరస్యబ్రహ్మణోరూపంపురుషః
 తానిసర్వాణితద్వపుః - తత్సర్వంవైవారెస్తనుః - యస్యాత్మాశరీరమిత్యాదితాత్మన్యరూపనిరూపణ ప్రకరణిగమే
 తస్యనస్త్వకుతాలంబికార్యంసామ్యంహిముక్తయ్యతివచనాదేవమేకమిదంవిధిత్యాదిష్వాత్మనాముక్తిమేః త్వంజ్ఞానైకా
 కారతయాసమత్వమేవ - నతుస్త్వరూపై క్యమిత్యవగంతవ్యం - చిదవిదాత్మకస్యజగతోవాసుదేవ శరీరత్వవచనాదా
 త్మపరమాత్మనోశ్చభేదోమహామైనాభిప్రత్యక్ష్యమసంధ్యయి || ౩౫ || ౩౬ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవాఖ్యాన - వి
 ష్ణుద్వితీయే - ద్వితీయాంశే - పంచదశోధ్యాయః

ఉక్తస్వాత్మసామ్యస్యదశానం చిరకాలయోగ సాధ్యమిత్యసంతరాధ్యాయోనోచ్యతే - యుభురిత్యాదిసా -
 ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || సరాధిపతి || సరాధిపోత్రకతమ్యతి నైకస్త్రిన్తస్మాత్సరిసరాధిపత్యాదివిశేషం పశ్యామితి భా
 వః || ౬ || భావాపరిజ్ఞానాదాహ || యోయమితి || పరిలోకఃపరిజనః || ౭ || ఏతేహితి || అయమయమితిహస్తముద్రయో
 గోదశితే - సమయాగజత్వేనరాజత్వేనవేతానాత్మానాదృష్టే - అహంతునిర్వాణజ్ఞానమయావేతాపశ్యామితి
 భావః || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || ఉపరీతి || ఆరోహణక్రియయోనోత్తరంగశయితవతిక్రమదోషంపరిహరతిః శ్చ

ఏకమేవమిదంవిధినభేదిసకలంజగత్ | వాసుదేవాభిధేయస్యస్వరూపంపరమాత్మనః || ౩౫ || తథేస్య
 త్వానిదాఘంప్రణిహతపురస్రమ్ | పూజితఃపరయాభక్త్యాభిచారఃప్రయయావృభుః || ౩౬ || ఇతి
 శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - పంచదశోధ్యాయః

బ్రాహ్మణః || యుభురవవనహస్తైః సమతీతైః సర్వైః | నిదాఘజ్ఞానదానాయతదేవనగరంయ
 యా || ౧ || నగరస్యబహిస్సేథునిదాఘంపద్యతేమునిః పూజనవగీనారేపురంవిశేతిపార్థివే || ౨ || దూరే
 స్థితంహాభాగంజననన్దుదావజీకమ్ | తుత్తాయకంశనాయాంతంఅరణ్యత్యసమిత్కుశమ్ || ౩ ||
 దృష్ట్వానిదాఘంసయుభురుపకమ్యాభివాద్యచ | ఉవాచకస్తాదేకాంతేస్థేయతేభవతాద్విజ || ౪ || నిదా
 ఘః || భోవివ్రజనసంసదోనహానెపనరేశ్వరః | ప్రవివిత్యుఃపురంరన్యంతేనాత్రస్థేయతేనయా || ౫ ||
 యుభుః || సరాధిపోత్రకతమ్యకతమ్యైతరోజనః | కథ్యతాంమేనహాభాగస్త్వనభిష్టోహతోమహ || ౬ ||
 నిదాఘః || యోయంగజేంద్రమున్నతమద్రిశ్యంగసముచ్చితం | అధియాథోనరేంద్రయంపరిలోకస్త
 తేతరః || ౭ || యుభుః || ఏతేహిగజరాజానాయకపద్దతేమహ | భవతానవిశేషణవృత్త్యాన్మోవల
 షీతే || ౮ || తత్కథ్యతాంమహాభాగవిశేషభవతానయోః | జ్ఞాతుమిచ్ఛావ్యహంకోత్రగజఃకోవాన
 రాధిపః || ౯ || నిదాఘః || గజాయోయనధోబ్రహ్మన్నపర్యన్యైషభూవతిః | వాహ్యవాహకసంబంధం
 కోనజానాతివైద్విజ || ౧౦ || యుభుః || జానామ్యహంయథాబ్రహ్మస్తథామామవబోధయ | అథశ్శబ్దని
 గద్యంకింకింహోర్ద్వమభిధీయతే || ౧౧ || బ్రాహ్మణః || ఇత్యుక్తస్త్వహసారుహ్యానిదాఘః ప్రాహ
 తంయుభుమ్ | శ్రూయతాంకథయామ్యేషయన్తాంత్యంపరిపృచ్ఛసి || ౧౨ || ఉపర్యహంయథారాజాత్వ

ర్వీతేతిశ్రుతే || ౩౪ || తదేవాహ || ఏకమితి || నభేదిభేదవన్నభవతి || ౩౫ || ౩౬ || ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకా
 శాఖ్యశ్రీవిష్ణుపురాణవాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - పంచదశోధ్యాయః

యుభురితి || వచనహస్తైః సమతీతైః నిదాఘజ్ఞానదానాయయయావతి వదన్నాత్మైకభూతజ్ఞానస్య చిరకా
 లుపయావదేహపేక్షితయాఅతిదులభతాందశయతి || ౧ || ౨ || దూరేస్థితమితి || అస్మత్స్వస్వశాపిశంకయాజన
 సంకుదావజీకం - తుమ్హాయోమః కృతఃకంఠోయస్త్వతః || ౩ || దృష్ట్వేతి || ఆచార్యత్వంస్థేయంప్రచ్ఛాదయతుం ఆ
 భివాద్య || ౪ || ౫ || ౬ || య ఇతి || పరిలోకఃపరిజనః || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || ఉపరీతి || తమపర్యానోహాపరా

జ్ఞాంతభిః ౧౩ | త్వమితి || కథమస్తవమహంతథేతి త్వనోదహరూపభేదాత్మేతః - త్వమహంశబ్దయోరర్థోదహర
ద్విలక్షణభిభావః ౧౪ | ౧౫ | నాన్యస్యతి || అదైవతందేవాదిదైవతరాహిత్యం ౧౬ | తదేతి || శుశ్రూషణా
ద్భుతః శుశ్రూషణేనాదృతవాః - పిండఃపుష్కగృతఃపుంసశిరఃపాణ్యాదిలక్షణభిప్రక్రమాత్ - శుశ్రూషణావృత్తి
భిపారేశుశ్రూషణేనాదృతః - ఆదృతభిక్తకారణానాం ౧౭ | తదేతి ౧౮ | తదైవతందేవాదిదైవ
రహితంజ్ఞానైకాకాంతదేవదాత్మస్వరూపం అన్యసంక్షోభతోపదిష్టం ౧౯ | ౧౯ | సర్వభూతానీతి || సర్వభూతా
నిసర్వానాత్మనఃసురనరత్వాదిభిరరాహిత్యేనస్వాత్మనోభేదనసమత్వేనావశ్యత్ - సత్త్వైకత్వేన - తథాసతిసర్వభూ
తాన్యాత్మనభివచనవైయథ్యేనసంగః - తథా - బ్రహ్మ - అభేదేనతాదాత్మ్యేన - ఆవశ్యత్ ౨౦ | తథేతి || అత్తే
తితూపగచ్ఛంతి గ్రాహయంతఃకేతినూత్రాత్ సర్వగతంత్రతగ్రన్తానుగుణ్యేనతత్తద్దేవాదిదేహగతమాత్మతత్త్వము
క్తవకారంజానన్ - తుల్యాన్యరిపుబంధవోభవ ౨౧ | సితనీలేతి || ఏకస్పృశ్జ్ఞానైకాకారేణైకరూపస్పృశదేవాది
దేహాప్రవేశాత్తద్దేహాపేణభ్రాంత్యాపుష్కపుష్కగృత్యతే ౨౨ | అభసకలంజగద్వాసుదేవాభిధేయస్వరూపం
పరమాత్మనభిహూయ్యాధ్యాయోక్తంసర్వస్వభగవదాత్మకత్వంనిగమయతి || ఏకభి || యదిహస్తికించిత్తత్త్వమస్తమే
హోమ్యతపతదాత్మకమిత్యభావః - తస్మాత్తతఃపరమత్మైష్టంఅన్యస్వరూపి క్తంవనాస్తి - తతోన్యదుత్కృష్టంనాస్తి
తివా - సగ్వాన్యనాంపూర్వోక్తంజ్ఞానాకారంతచ్ఛబ్దేనపరామృత్యతత్త్వానూనాభిరణ్యేనాహంత్యమాదీనామథా
నాంజ్ఞానమేవాకారభివ్యవసంహరన్ - దేవాద్యాకారభేదేన ఆత్మనుభవమోహంపరిత్యజేత్వాహ - సోహమితి - న
త్వత్రాత్మస్వరూపభేదోపేక్ష్యతే - తథాసతిదేహాతిక్రొపదేశ్యస్వరూపేతహంత్యంసర్వమేతదాత్మస్వరూపమితి భే
దనిదేశోనఘటతే - దేహోన్మవివేకవిషయశ్చాయముపదేశః - కుతః - పిండఃపుష్కగృతఃపుంసశిరఃపాణ్యాదిలక్షణభి

మధఃకుంజరోజయథా | అవబోధాయతే బ్రహ్మద్వస్తాంతోదశితోహయా ౧౩ | ఋభుః || త్వం
రాజేవద్విజశ్రేష్ఠస్థితోహంజవద్యది | తదేవత్వంమహావత్స్వకతమస్తవమహంతథా ౧౪ | ఇత్యు
క్తస్సత్వరంతస్యప్రకృప్యపరణానుభా | నిదాఘః ప్రాహభగవానాచార్యస్తవృభుధ్రువమ్ ||
౧౫ | నాన్యస్యదైవతసంస్కారసంస్కృతంచూనసంతథా | యథాచార్యస్యతేనత్వాంసస్యే ప్రా
ప్తమహంగురుమ్ || ౧౬ | ఋభుః || తవోపదేశదానాయపూర్వశుశ్రూషణాద్యతః | గురుస్నేహో
ద్భుభునాఃకునిదాఘసేమపాగతః ౧౭ | తదేతమపదిష్టం తేసంక్షోభేనమహంతే | పరాధాసారభూ
తంయత్తదదైవతమశేషతః || ౧౮ || ఎవముక్తావ్యయావిద్వానిదాఘంసంఋభుగురుః | నిదా
హోమ్యుపదేశేనతేనాదైవతపరోభవత్ || ౧౯ || సర్వభూతాన్యభేదేనదదేశసతదాత్మనః | తథా
బ్రహ్మపరోముక్తిమనావపరమాంధిజః || ౨౦ || తథాత్వమపిధమజ్ఞతుల్యాత్మరిపుబంధవః | భవస
ర్వగతంజానన్నాత్మానమవనీశతే || ౨౧ || సితనీలాజిభేదేనయక్తేకందృశ్యతేనభః | భ్రాంతదృష్టి
భిరాన్తాపితక్తైకస్పృశకృత్తః || ౨౨ || ఏకస్థమస్తయదిహస్తికించిత్తదమ్యతోనాస్తిపరంత
తోన్యత్ | సోహంసవత్వంవచనసర్వమేతదాత్మస్వరూపంత్యభేదమోహమ్ || ౨౩ || భీరితస్తేనసరా

భంపరిహరతి - దృష్టాంతోదశిత ఇతి ౧౩ | ౧౪ | ఇత్యుక్తభి || తదేవత్వంమహావత్స్వకతమస్తవమహంతథే
పాత్యేపోక్త్యా - సత్వంత్యంనాస్యేనాహమప్యహమితి పూర్వాయదుక్తం త్వమహమిత్యాదిభేదోమిత్యేతి తదేవం
స్తా రితస్పృశ - తస్యచరణాప్రకృప్య తుమాపయన్నిదాఘ ఆహ - ధ్రువంత్యంమహాచార్య ఇతి ౧౫ | ౧౬ | ౧౭ ||
౧౮ | ౧౯ | ౨౦ | తథా || సవగతం సవత్రాధిష్ఠానత్వేన అనుగతం ౨౧ || అత్తత్వత్వేన్యాత్మనిప్రత్యక్షం భే
దభ్రువం ఆకాశదృష్టాంతేన సంభావయన్నపదిష్టనభావం నిగమయతి - సితనీలేత్యాదిద్వాభ్యాం ౨౨ | ౨౩ | ఇతి
రిత ఇతి || జాతిస్తరణేనాస్తోబోధోయోరభరతజన్మస్తరణేనసీతదక్షభాదేహేనయమపదిష్టంజ్ఞానంతదేవయోగో

విప్రశ్రమాత్. ౨౩. ౨౪. ఇతి || సారవృత్తం సారభూతం వృత్తం - సంసరజేష్టాష్ట మేహం సైతి - ముక్తియోగ్యశ్చ
ముక్తిసామ్రాజ్యయోగ్యశ్చ భవతీత్యన్వయః. ౨౫. ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవాఖ్యానై - విష్ణుచిత్రియే - విప్రయాంశే -
భూషణోద్ధయః.

— విశ్వాకర్ష (బిష్ణుపురాణం - చిత్రకూటం - మండనాథాచార్యః -) —

[illegible]

శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - ద్వితీయాంశే - షోడశోధ్యాయః.

అక్షి: || పరానందపదాంశ్శాఙ్గ శ్రీధర శ్రీ ధర్మవారిః | పురాణోబ్ధవైవ్యాఖ్యాం ద్వితీయాంశస్య చాకరోత్ ||

శీ. - తత్వతో - శ్రీకృష్ణాపకాణమస్తు.

ద్వి తీయాంశ ప్రభావః.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

ఉక్తః ప్రథమేశే ప్రజాసఖః - ద్వితీయేతు ఉచ్ఛైచస్మిన్ ప్రతవంత ప్రసక్తః సృష్ట్యా నామావాసభూతోఽగ్ర
కనన్దివేశః - అభతృతీయచతుర్థయో బైకాదికః మనుష్యాసాదిప్రవర్తితోధనః తథ్ఘృషకః శత్రువంశశ్చక్రమా
దుష్యతే అత్రాంతర్ద్యయోక్తార్థానామనృపనన్వంతరాదిపుష్పతి కథితేతి ౧ ౨ ౩ ౪ అతీతేతి అతీతానా
గతయో కేవలతమానస్యాంతభావాన్నపుకగుక్తిః ఇహవారాహేకత్వే ౫ ౬ ౭ స్వాయంభువమితి స్వాయం
భువంతిథితం ప్రథమాంశే - తత్రహితస్య మనోవంశ్యాః స్మిన్ ప్రతాద్యా ఉక్తాః - దేవాస్త్రయామాఖ్యాద్వాదశ -
ఇంద్రమహిష్మథుగాభ్యః శ్లో ॥ తేహమింద్రస్తదాహ్యసీత్ విశ్వభుక్ష్మభుగమస్తృతః ఇతి వాయూక్తేః - ఋషయో
మరీచ్యాద్యాః ౮ అత ఇతి తత్పుత్రా మనుపుత్రా - అన్యతృతీయయోదేవగణానాం ద్వాదశకతోక్త్యా
ద్వితీయేపిద్వాదశకత్వం జ్ఞేయం శ్లో ॥ ద్వితీయేవశ్వేయేవ ద్వాదశేద్వోగణోన్మృతా వితి వాయూక్తేః ౯ ౧౦ ౧౧

మైత్రేయః ॥ కథితాగురుణాసమ్యక్ స్థానముద్రా దినస్థితిః సూర్యాదీనాం చ సంస్థానం జ్యోతిషా
మపి వస్తరాత్ ౧ ౨ దేవాదీనాంతథాస్థితిః ఋషీణాం చాపి వణితా చాతుర్వజ్యోస్యచోన్మృత్తి
స్థిర్యగోగతస్యచ ౩ ౪ ధ్రువప్రహ్లాదచరితం విస్తరాచ్చత్వయోచితమ్ మన్వంతరాణ్యశేషాణి
శ్రోతుమిచ్ఛామ్యనుక్రమాత్ ౩ మన్వంతరాధిపాంశ్చైవ శక్రదేవపురోగమాభవతాకథితా
వైతాశ్రోతుమిచ్ఛామ్యహంగురో ౪ శ్రీపరాశరః ॥ అతీతానాగతానీహయానినన్వంతరాణి జై
తాన్యహంభవతస్సమ్యక్-గయామియథాక్రమమ్ ౫ స్వాయంభువోమనుషూర్వం పరస్సాన్వగోవి
షస్తథా ఉత్తమాస్తానసశ్చైవరైవతశ్చాతుషస్తథా ౬ ఓడతేనవోతీతాస్సాన్వతంశురవె
స్సుతః ౭ వైవస్వతోయంయైత్యతస్సప్తమంవతతేంతరమ్ ౮ స్వాయంభువంశుకథితంకల్పదా
వంతరంమయా దేవాస్త్రత్రయశ్చైవయథావతగ్రాధితామయా ౯ అతడౌర్వంప్రవక్ష్యే
మమనోస్సాన్వరోవిషస్యతు మన్వంతరాధిపానమ్యగైవషీంస్తస్మతాంస్తథా ౧౦ పారావా
రాస్సతుషితాదేవాస్సాన్వరోవిషేంతరే ౧౧ వివశ్చిత్తత్రదేవేంద్రో మైత్రేయాసీన్దహంబలః ౧౨ ఊ
జఃస్తంబస్తథా ప్రాణోదతోగ్నిః ఋషస్తథా నిష్వరశ్శార్వరీనాంశ్చత్రప్రసప్తమయోభవః ॥

శ్లో ॥ ఉక్తాంతర్ద్యయతస్సగోభూతానాంభూవిభాగః ॥ స్థితిహేతుమనవ్యాససద్ధర్మాదిరథోవ్యతే అంత
ర్ద్యయోక్తానవదపూర్వకం మన్వంతరాణిపుష్పతి కథితేత్యాదివతుభిః ౧ ౨ ౩ ౪ అతీతేతి ఇహవతరా
మానకాలేవయన్తన్వంతరం తవ్యంభయామి ౫ ౬ ౭ స్వాయంభువమితి కల్పస్యాదాపుపక్రమే - స్వాయంభు
భువన్వంతరం - తత్తుకథితం ప్రథమాంశే - దేవాస్త్రయామాఖ్యాద్వాదశ - ఋషయోమరీచ్యాద్యాః - చశబ్దా
స్మిన్ ప్రతాద్యానపాదామనుపుత్రా ఉక్తాః - ఇంద్రమహిష్మథుక్ష్మభుగంజ్ఞః శ్లో ॥ తేహమింద్రస్తదాహ్యసీద్విశ్వభు
క్ష్మభుగమస్తృత ఇతి వాయూక్తేః ౮ అతడౌర్వంమితి దేవషీదేవాన్మషీంశ్చ - తత్పుత్రా మనోపుత్రా ॥
౯ పారావారాశ్చతి ౧౦ పారావతాశ్చతివసాతః - వివశ్చిత్తంజ్ఞోదేవేంద్రః ౧౧ ఊజఃస్తంబ ఇతి ౧౨ హంతోగ్నిరితి

౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| వసిష్ఠేతి || వసిష్ఠతనయాః రజోగాత్రాద్వాస్వస్తోత్రాః ప్రథమాంశే || ౧౫|| ౧౬ || శిబిరితి || శత
 యజ్ఞోపలక్షణభిశ్చ తాశ్చ మేధకర్తృత్వేనోపలక్షితం సహస్రాక్షత్వవజ్రిత్వాదికందిహ్నంసంజేం ద్రాణాంసంఖ్య
 శ్చ || సర్వమన్వంతరేంద్రాస్తే విజ్ఞేయాస్త్యులక్షణా ఇతి వాయూకైః || ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩||
 స్వారోచిష ఇతి || ఆదిసర్గే ప్రథమపన్థమనోర్వరస్వయస్యోక్తత్వాత్ - ఇహస్వారోచి మాది చతుష్కస్యాన్వయ
 మాహ - ప్రియవ్రతాన్వయాభితి || ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| విష్ణుశక్తిరితి ||

౧౧ || చైత్రకింపురుషాద్వాశ్చ సుతాస్సారోచిషస్యతు | ద్వితీయమేతద్వాస్వ్యాఖ్యాతం అంతరంశ్యణు
 చోత్తమమ్ || ౧౨ || తృతీయోపన్తరైబ్రహ్మన్నుత్తమోనామయోమనుః | సుశాంతినామామదేవేంద్రో
 మైత్రేయాసీత్సురేశ్వరః || ౧౩ || సుధామానస్తథాసత్యాశ్చివాశ్చాభప్రతదనాః | వశవర్తిశ్చ
 పంచైతే గణాద్వాదశకాన్తన్వితాః || ౧౪ || వసిష్ఠతనయాస్తత్రసప్తసప్తవర్షయోభవః | అజపర
 శుడివ్యాద్వాస్తథోత్తమమనోస్సతాః || ౧౫ || తామసస్యాంతరేదేవాస్సుపారాహరయస్తథా | స
 త్యాశ్చ సుధీయశ్చైవసప్తవింశతికాగణాః || ౧౬ || శిబిరింద్రస్తథాచాసీచ్ఛతయజ్ఞోపలక్షణః | సప్త
 వర్షయశ్చయైతేషాం ప్రవాహునిమేశ్యణు || ౧౭ || జ్యోతిర్ధామాపృథుః కావ్యశ్చైవ త్రోగ్నిధానకస్త
 థా | పీవరశ్చవర్షయోహ్యైతేనస్తత్రాపిచాంతరే || ౧౮ || నరఃఖ్యాతిః కెతురుపాజానుజంఘాద
 యస్తథా | పుత్రాస్తతామసస్యసర్వరాజానస్సుమహాబలాః || ౧౯ || పంచమేవాపిమైత్రేయరైవ
 తోనామనామతః | మనుర్విభుశ్చత్రేంద్రోదేవాన్తైవవాంతరేశ్యణు || ౨౦ || అమితాభాభూతన
 యావైకుంఠాస్సుసమేధసః | ఏతేదేవగణాస్తత్రచతుర్దశచతుర్దశ || ౨౧ || హిరణ్యరోమావేదశ్రీ
 రూర్ధ్వబాహుస్తథావరః | వెదబాహుస్సుధామాచవర్షన్యశ్చమహామునిః || ౨౨ || ఎతేనప్తవర్షయోవి
 ప్రతత్రానారైవతేంతరే || ౨౩ || బలబంధుసంభావ్యసత్యకాద్వాశ్చతస్సుతాః | నరేంద్రాస్సు
 మహావీర్యాబధూవుమునిసత్తమ || ౨౪ || స్వారోచిషశ్చోత్తమశ్చతామసోరైవతస్తథా | ప్రియవ్ర
 తాన్వయాహ్యైతేవత్వారోమనవత్తన్వితాః || ౨౫ || విష్ణుమారాధ్యతవసాసరాజమిః ప్రియవ్రతః |
 మన్వంతరాధిపానైతాల్బబానాత్తవంశజాః || ౨౬ || మస్తేనున్వంతరేచాసీచ్ఛాతృసాఖ్యస్తథా
 మనుః | మనోజవస్త్రైవేంద్రోదేవానపినిబోధమై || ౨౭ || ఆప్యాయసూతాభవ్యాశ్చపృథుకాశ్చడి
 వాకసః | మహానుభావాలేఖాశ్చసంచైతేహ్యప్తకాగణాః || ౨౮ || సమేధావిరజాశ్చైవహవిష్ణానుత్త
 మోమగుః | అతిసామాసహిష్ణుశ్చసప్తాసన్నితవర్షయః || ౨౯ || ఊరుఃపూరుశ్చతద్యున్నప్రముఖా
 స్సుమహాబలాః | చాతృషస్యమనోఃపుత్రాఃపుథివీపతయోభవః || ౩౦ || వివస్వతస్సరోవిప్రశ్రాద్ధ
 దేవోమహాద్యుతిః | మనుస్సంవత్తేధీర్మాసాంవ్రతంసప్తమంశరే || ౩౧ || ఆదిత్యవసురుద్వా
 దేవాశ్చాత్రమహామునైః | పురందరస్త్రైవత్రైవత్రైయత్రిదశేశ్వరః || ౩౨ || వసిష్ఠః కాశ్యపోథా
 త్రిజామదగ్నిస్సగౌతమః | విశ్వామిత్రభరద్వాజౌసప్తసప్తవర్షయోత్రతు || ౩౩ || ఇత్యౌకుశ్చన్మ
 గ్నశ్చైవధృష్టశ్శర్యాతిరేవచ | సరివ్యంతశ్చవిఖ్యాతోనాభాగోరిష్టవివచ || ౩౪ || కయాచశ్చవృషధృశ్చ
 వసుమాణాలోకవిశ్రుతః | మనోవైవస్వతస్యైతేనవపుత్రాస్సుధార్మికాః || ౩౫ || విష్ణుశక్తిరివాహ

శివపాతః || ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| సుధామానభితి || ద్వాదశకాః ద్వాదశనామైతైకశోగణా ఇత్యేవంపంచైతే గణాన్తత్వ
 తాః || ౧౪|| ౧౫|| తామసశ్యేతి || సప్తవింశతికాః సప్తవింశతిగణాః || ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩ ||
 ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| తదేవంస్వాయంభువాదిమన్వంతరేషామనుమనాను
 పుత్రాదేవా యుద్గస్తప్తవర్షయ ఇత్యేవంపంచకమనుక్రాంతం - ఇదాసీంద్రధిమన్వంతరే తేషాం మహ్నాద్ధి

విష్ణుశక్తివిష్ణోరంశః - దేవత్వేనమన్వాదిజగద్రక్షకణాయజ్ఞాదిదేవతా రూపేణాధిపతివృత్తి - మన్వాదీనితీశేషః॥ ౩౫॥
అంశేనైతస్యవిష్ణోగతీన స్వాయాంభు వెంత రేయజ్ఞోజజ్ఞే- తస్యేతిపుంబింగనిదేశఃపాతాంత రేకథంబజ్ఞఇత్యత్రా
హ- ఆకూత్యామితి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ విష్ణుత్వ మేవవివృణోతి॥ సవేదా
తి॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణు దత్తీయే - తృతీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః ॥

౧॥ సూర్యస్యేతి అష్టచుమనోః ప్ర సంగాద్యమాదీనాం చ జన్మేతిహాసః॥ ౧ ॥ అసహంతీతి॥ ఛాయా ప్రతికృతిః
ఛాయావదత్వంతసదృశీం కాంచిత స్త్రియంకృత్వాశు శ్రూ పణేర్యయు ౬॥ ౩॥ ౪॥ ఛాయాసంజ్ఞేతి॥ ఛాయారూపా
సంజ్ఞా - స్వపుత్ర పక్షపాటినీకుపితాయాత్మానం పదాజిహ్వాంసతే - యమాయ - తవపాదఃపతత్వితి యదాశాషందదౌ

మ్యాసత్త్వోద్రిక్తాస్థితా॥ మన్వంతరేవ్యశేషేషుదేవత్వేనాధిపతివృత్తి॥ ౩౫॥ అంశేనతస్యాజ్ఞేసా
యజ్ఞాస్త్రియంభు వెంతరే॥ ఆకూత్యాంమానసోదేవఉత్పన్నఃప్రథమంతరే॥ ౩౬॥ తతఃపునస్సవైదే
వఃప్రాప్తైస్సారోచిషేంతరే॥ తుషితాయాంసమత్పన్నో మ్యాజితస్తుషితైస్సహ ॥ ౩౭॥ ఔత్తమ
చాంతరేచాపితుషితస్తుపునస్సవై॥ సత్యాయామభవత్పత్వస్సత్యైస్సహసరోత్తమైః॥ ౩౮॥ తామస
స్యాంతరేచాపిసం ప్రాప్తపునరేవహి॥ హర్యాయాంహరిభిస్సాధంహరి రేవబభూవహ॥ ౩౯॥ రే
వతేవ్యంతరేదేవస్సంభూత్యాంమానసోభవత్॥ సంభూతోమాన సైస్సాధం దైవై దేవవరోహరిః॥
౪౦॥ చాతుషస్యాంతరేదేవైవైకుంఠఃపురుషోత్తమః॥ వికుంతాయామసౌజజ్ఞేవైకుంఠే దేవవతై
స్సహ॥ ౪౧॥ మన్వంతరేత్రసంప్రాప్తేతథావై వస్సతేజః॥ వామనఃకాశ్యపాద్విష్ణురదిత్యాంసం
బభూవహ॥ ౪౨॥ త్రిభిఃక్రమైరిమాలోకాజిత్యాయేనమహాత్మనా॥ పురందరాయత్రై లోక్యంద
త్తంనిహతకంటకమ్॥ ౪౩॥ ఇత్యేతాస్తనవ స్తస్యపక్షమన్వంతరేషువై॥ సప్తచైవాభవన్విప్రయాభిస్సంవ
ధితాఃప్రజాః॥ ౪౪॥ యస్మాద్విష్టమిదంసర్వంతస్యశక్త్యామహాత్మనః॥ తస్మాత్సప్తా చ్యుతే విష్ణువి
శేధాతోఃప్రవేశనాత్॥ ౪౫॥ సర్వేవదేవామనవస్సహస్రాస్తప్రపయోయేచుసుసూనవశ్చ॥ ఇ
ద్రశ్యయోయంత్రినశేభభూతోవిష్ణోరశేషాస్తువిభూతయస్తాః॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - తృతీయాం
శే - ప్రథమోధ్యాయః ॥

మైత్రేయః॥ ప్రోక్తాన్యతానిభవతాన ప్తమన్వంతరాణివై॥ భవిష్యాణ్యపివిప్ర షేకమ మాఖ్యాతుం
త్వమహాని॥ ౧॥ శ్రీ పరాశరః॥ సూర్యస్యవత్సినంజ్ఞాభూత్తనయావిశ్వకమణః॥ వనయోమో
యమీచై వతదవత్వానివైమునై॥ ౨॥ అసహంతీకుసాభతుఃసైజశ్చాయాంయుయోజవై॥ భతుఃశ్శు
శ్రూపణేర్యయు స్వయంచత వసేయయా ॥ ౩ ॥ సంజ్ఞేయమిత్యథాకేశ్యఛాయాయామాత్మజత్ర
యమోశస్తేశ్చరంమనుచాన్యంతపటించాప్యజీజగత్ ॥ ౪ ॥ ఛాయాసంజ్ఞాదదౌశాషం యమాయకుషి

గాం అధిష్ఠాతారం విష్ణోరంశావతారమాహ - విష్ణుశక్తిరిత్యాదియావస్సమాప్తిః॥ విష్ణుశక్తిరితి॥ దేవత్వేనయజ్ఞా
దేవతారూపేణవిష్ణోస్త్వరూపభూతాశక్తిః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ విష్ణోర్మ
న్వాద్యధిష్ఠాతృత్వం తెహవిష్ణుశక్త్యావేశాద్విభూతిమత్త్వంవిష్ణునామనరుక్త్యాదవశయతి - యస్మాదిత్యాది ద్వా
భ్యాం॥ యస్మాదితి॥ ప్రవేశనాత్ ప్రవేశనాథత్వాదిత్యథః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మ ప్రకాశా
ఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః ॥

౧॥ అష్టమోపిమనుస్సూర్యస్యైవపుత్ర ఇతివక్తుమితిహాసమాహ - సూర్యస్యేత్యాదిగా॥ సూర్యస్యేతి॥ మ
నుఃప్రార్థదేవః॥ ౧॥ అసహంతీతి॥ ఛాయాం ప్రతిబింబశుల్క్యాం స్వసదృశీమన్వాం స్త్రియంకృత్వా భర్తృశశ్రూ
మహాథం యుయోజన్యయు ౬ - స్వయంతుతవ స్తప్తంయయా॥ ౩॥ ౪ ॥ ఛాయాసంజ్ఞేతి॥ ఛాయాసంజ్ఞారూపే

తదాజనన్యః శాస్త్రోపసంభవతీత్యన్వేయమిశ్యసాబుద్ధిగానీత్ ॥ ౫॥ ౬॥ వాణీః ॥ తేనసంశయితేవంతస్వసిగుక్తః ॥
 ౭॥ ౮॥ భ్రమమితి ॥ భ్రమః భ్రాంతాదీనాం నైశ్యకారణంకమణశాణాదక్రం ॥ ౯॥ ౧౦॥ త్వష్టేతి ॥ నీలిః పుష్పకా
 ఖ్యాః శ్లో ॥ మానయోధీధనదోవ్యననత్పుష్పకైస్థిత ఇతివారివంశకైః - అయథవిశేషవా ॥ ౧౧॥ శక్తిమితి ॥ వ్యవ
 థాయితే వ్యవచయితే వ్యవకల్పయదితవసాతః ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సావణీరితి ॥ తతః తస్మిన్ననా ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ దీప్తి
 మాణితి ॥ వ్యాసాదీనాం బ్రహ్మపరోక్ష్యై సవ్యాఖ్యానికారిక కమణాయావధిస్తాతవ్యత్వాత్పునస్స ప్రక్షిప్తేష్యవి
 రోధః - యావదధికారమపస్థితిరాధికారికాణామితిన్యాయాత్ ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥

తాయదా ॥ తదాన్వేయగుసాబుద్ధిరిత్యాసీద్వ్యసూర్యయోః ॥ ౫॥ తతోపసవ్యాఖ్యాతే తయైవార
 ణ్యసంస్థితామ్ సమాధిర్వృష్టాదవృతతానుశ్చింతపసిస్థితామ్ ॥ ౬॥ వాణీయావదరస్మిగతస్యాం దేవావ
 థాశ్చినా ॥ జనయామానరేవంతం రోసం తేజఃఖాన్తరః ॥ ౭॥ అనిన్వేచపునస్సంజ్ఞాంస్వస్థానంభగవా
 న్రజః ॥ తేజసశ్చనంచాస్యకీశ్వకీమాచకారమా ॥ ౮॥ భ్రమమాగోప్యసూర్యంతు తస్యతేజోవశాత
 నమ్ ॥ కృతవానస్త్వసంభాగంసవ్యశాతయదవ్యయమ్ ॥ ౯॥ యత్సుగ్యాదైస్త్వవంతేజగ్మితకీశ్వ
 కమణా ॥ జాజ్వల్యమానమవతత్తద్భూతకామినిన త్తమః ॥ ౧౦॥ త్వష్టేవ తేజసాతేనకీష్టాశ్చక్రచక్
 ల్పయితే ॥ త్రిశూలంఘ్రినశర్వస్యశీవికాంకనదస్వచ ॥ ౧౧॥ శక్తింగుహస్యదేవానాంతస్యేచంచయ
 దాయథమ్ ॥ తస్మిర్వంతేజసాతేనకీశ్వకర్తవ్యవధాయత్ ॥ ౧౨॥ ధామాసంజ్ఞాసుతోయోసాద్వి
 తీయకేధితోమనుః ॥ సూర్యజస్యసవణోసాసావణీనైనకశ్యతే ॥ ౧౩॥ తస్యసన్వంతరంహ్యోత
 త్వావణీకమథాప్తమమ్ ॥ తచ్ఛృణుష్వమహాభాగభవీష్యంకథయామితే ॥ ౧౪॥ సావణీస్తుమను
 యోసామైత్రేయభవితాతతః ॥ సుతపాశ్చప్రమితాభాశ్చమఖ్యాశ్చపితదాసురాః ॥ ౧౫॥ తేషాం
 గణాస్తుదేవానామైకైకోవింశకస్తస్మృతః ॥ సప్తక్షింభవత్యైమి భవీష్యాస్తునిపత్తమః ॥ ౧౬॥ దీప్తి
 మాణాలహోరామఃకృతోద్రావణీస్తథాపరః ॥ మత్పుత్రశ్చత్రధావ్యాసఋశ్యశ్యంగశ్చసప్తమః ॥ ౧౭॥
 విష్ణుప్రసాదాదనమఃపాతాశ్చాంతరమోచరః ॥ విరోచనసుతసేహంబలిరింద్రో భవిష్యః ॥ ౧౮॥ విర
 జాశ్చార్వరీవాంశ్చసీమోకాద్యాస్తథాపరే ॥ సావణీస్తుమనోపుత్రా భవీష్యంతినకేశ్వరాః ॥
 ౧౯॥ సవమోనతుసావణీభవవిష్యతిమునెమనుః ॥ ౨౦॥ వారామరీవిభాశ్చమధర్మాణశ్చతేత్రి
 ధా ॥ భవిష్యంతితథాదేవాపతైకోద్వానశోగణః ॥ ౨౧॥ తేషామింద్రో మహావీర్యోభవిష్యత్యమ్భ
 తోద్విజ ॥ ౨౨॥ సవనోద్భుతిమాహవ్యో వసుమేధాతథిస్తథా ॥ జ్యోతిష్మానప్తమస్తత్వస్త
 త్రైతేవమహామయః ॥ ౨౩॥ ధృతకేతుదీప్తకేతుఃసందహస్తోనిరామయః ॥ పృథుశ్చవాద్యాశ్చ
 తథానతుసావణీకాన్తజాః ॥ ౨౪॥ దశమోబ్రహ్మసావణీభవవిష్యతిమునెమనుః ॥ సుధామావోపీ

స్థితాధాయాసంజ్ఞా - సాహికదావిచ్ఛాయాసంజ్ఞా స్వపుస్త్రనతుసాంతయా యమేసాగ్రహణోద్యతే నతేతవ పా
 దః చతస్త్వితకామఃదా - తథావ తస్మానివయశ్చమాలక్య నేయంసంజ్ఞాకింశ్వ న్యేతియమసూర్యయోబుద్ధిశా
 తా ॥ ౫॥ ౬॥ వాణీయావదరస్మి ॥ తతశ్చసూర్యేణశ్వసన్యనా తాభవీతుంనామాసి - కాత్వంసత్యం కథయేతి పృష్ట
 యా - నాహంసంజ్ఞాకింతు తస్య ధాయేత్వాఖ్యాతే - సూర్యస్సంజ్ఞా క్వవాస్త ఇతిచింత్యజ్ఞానశ్చష్టోస్తరకమరుష్వ
 రశ్యో బవబాగుపిణీం తవ స్తవ్యమానాంజ్ఞాత్వా - వాణీయాపెణశాముపేశ్య - తస్యాం అశ్చినారేవంతంవజనయా
 మాన - రేతసంతేవరేవంతమితి రేవంతనామనిరుక్తైః ॥ ౭॥ ౮॥ భ్రమమితి ॥ భ్రమం ఆగోప్యతస్యతేజో వశాతనం
 చకార ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ధాయేతి ॥ పూర్వజస్య ప్రాథమీవస్య సవణీనసూర్యసుతత్వాత్ స్వరూపత్వా
 ద్వాసావణీ ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తేషామితి ॥ అష్టభుతసంజ్ఞా ఇంద్రః ౨౫॥

రుభాశ్చతనంభ్యాస్తథామరాః ॥ ౧౫ ॥ తేషామింద్రశ్చభవితాశాంతినామనుహః ॥ సప్తమః
 యోభవిష్యంతియోతదాతాశ్శృణుష్యమే ॥ ౧౬ ॥ హవిష్యానుకృతస్సత్యస్తపోమూర్తిః ప్రథాపరః ॥
 నాభాగోప్రతిహజాశ్చసత్యకేసుస్తతేవచ ॥ ౧౭ ॥ మయేత్రశీఘ్రతమాజాశ్చభూరిషేణాదయోదతః ॥
 బ్రహ్మసావణీపుత్రాస్తరతీవ్యంతివసుంధరామ్ ॥ ౧౮ ॥ ఏకాదశశ్చభవితాధర్మసావణీకోమనుః ॥
 ౧౯ ॥ విహంగమాః కామగమానివాణానరుచయస్తథా ॥ గణాన్వైతేతథామభ్యాదేవానాంహిభవి
 ష్యతామ్ ॥ ఎకైకస్త్రింశకస్తేషాంగణశ్చైంద్రశ్చవైవృషా ॥ ౩౦ ॥ నిశ్చరశ్చాగ్నితేజాశ్చవపుష్కా
 శ్శుణిరాదుః ॥ హవిష్యాననఘశ్చైతేభావ్యాస్తప్తమయస్తదా ॥ ౩౧ ॥ సర్వత్రగస్సద్విధర్మాచదే
 వానీకాదయస్తథా ॥ భవిష్యంతిమనోస్తస్యతనయాఃపుణివీర్షరాః ॥ ౩౨ ॥ రుద్రపుత్రసుసావణీభా
 వితాద్వాదశోమనుః ॥ ఋతుధామాచతత్రైంద్రోభవితాశ్శృణుమెసురాః ॥ ౩౩ ॥ హరితారోహి
 తాదేవాస్తథాసువనసోద్విజ ॥ సుకర్మాణస్సురాపాశ్చదశకాఃపంచవైగణాః ॥ ౩౪ ॥ తపస్వీసుతపా
 శ్చైవనతపోమూర్తిః ప్రథోరతిః ॥ తపోభృతిర్ద్యుతిశ్చాన్యస్సప్తమస్తతపోధనః ॥ సప్తమయస్త్విమేత
 త్యపుత్రానపినిబోధమే ॥ ౩౫ ॥ దేవవానుచదేవశ్చదేవశ్రేష్ఠాదయస్తథా ॥ మనోస్తస్యనుహవీర్వా
 భవిష్యంతిమతాన్మపాః ॥ ౩౬ ॥ త్రయోదశోరావ్యనామాభవిష్యతిముసేనుః ॥ ౩౭ ॥ సుత్రామాణ
 స్సుధర్మణస్సుకర్మాణస్తథామరాః ॥ త్రయస్త్రింశద్విభేదాస్తేదేవానాంయత్రవైగణాః ॥ ౩౮ ॥ దివ
 స్సతిమఃహవీర్యస్తేషామింద్రోభవిష్యతి ॥ ౩౯ ॥ విమోహస్తత్వదశోచనిప్యకంభోనిరుతుకుః ॥
 దృతిమానవ్యయశ్చాన్యస్సప్తమస్తతపామునిః ॥ సప్తమయస్త్విమేతతస్యపుత్రానపినిబోధమే ॥ ౪౦ ॥
 చిత్రసేనవిచిత్రాద్యాభవిష్యంతిమహీతీతః ॥ ౪౧ ॥ భామశ్చకుదశశ్చాత్రమైత్రయభవితామ
 నుః ॥ శుచిరింద్రస్సరగణాస్తత్రపంచశృణుష్యతాః ॥ ౪౨ ॥ చాక్షుషాశ్చపదిత్రాశ్చకనిష్ఠాత్రాజి
 తాస్తథా ॥ వాచాపృథ్వాశ్చవైదేవాస్తప్తపీఠపిమేశ్వరుః ॥ ౪౩ ॥ అగ్నిబాహుశ్శుచిశ్శుక్రోమాగధో
 గ్నిధ్రువవచ ॥ యుక్తస్తథాశితశ్చాన్యోమనుపుత్రానతశ్శృణు ॥ ౪౪ ॥ ఊరుగంభీరబుద్ధ్యాద్యా
 మనోస్తస్యసుతాన్మపాః ॥ కథితామునిశామూలపాలయిష్యంతియోనుహీమ్ ॥ ౪౫ ॥ చతుర్ద్యుగాంతేజే
 దానాంజాయతేకిబిప్లవః ॥ ప్రవతాయంతితానైశ్చభువంసప్తమయోదివః ॥ ౪౬ ॥ కృతేకృతేస్త్వ
 ణేర్విప్రప్రణేతాజాయతేనుః ॥ దేవాయజ్ఞభుజస్తేకుయావన్తన్వంతరంతుతత్ ॥ ౪౭ ॥ భవంతియో
 మునోపుత్రాయావన్తన్వంతరంహితైః ॥ తదన్వయోద్భవైశ్చైవతావదృఘావరిపాల్యతే ॥ ౪౮ ॥ మ
 నుస్తప్తమయోదేవాభూషాలాశ్చమనోస్సుతాః ॥ నున్వంతరేభవంత్యేతేత్రక్తైవనిధికారిణః ॥ ౪౯ ॥
 చతుదశశ్చరేతేస్త్రుక్తేమఃన్వంతరేద్విజ ॥ సహస్రయుగవర్యంతఃకలన్వనిశ్యేవఉద్యతే ॥ ౫౦ ॥

౩౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| సుయేత్ర ఇతి|| సుయేత్రాదయో బ్రహ్మసావణీపుత్రాః|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧||
 ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ఉక్తానాం మున్వాదీనాం కృత్యవి
 భాగమూహః|| చతుర్ముగాంత ఇత్యాదివతుభిః|| చతుర్ముగాంత ఇతి|| దివస్సకాళావెత్య అంశేనావతీర్య - తావేన
 జేదావధ్యాపనాదినాప్రవతాయంతీతి|| ౪౬|| కృతేకృత ఇతి|| స్మృతేః|| ప్రణేతాస్వయంభూదాదౌది కృతస్యై
 ధధమూళాస్త్రస్య ప్రవతాకౌ భవతీత్యర్థః|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦|| తావదితి|| దివా బ్రహ్మరూపధరోభ్యు

౯॥ వేదవ్యాసా ఇతి ॥ వ్యతీతాః నివృత్తాధికారాః - అష్టావింశతీత్యామౌస్మల్లోపః ॥ ౧౦ ॥ ద్వాపరఇతి ॥ ద్వితీయే మనువ్యాసః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మ మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపత ఇతి వాయూక్తైః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ తత ఇతి ॥ ఉత్తమాదిచతుష్కన్యపురాణాంతర ప్రసిద్ధానిహర్యాత్మాది నామాంతరాణి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ఏక ఇతి ॥ ద్వాపరాదిషు ద్వాపరమాదిర్యేమాంతాని ద్వాపరాదీని ద్వాపరసంఖ్యంశేష్యైశ్చ ॥ ద్వాపరాంతేవేద విభాగ ప్రసిద్ధేః ॥ శ్లో ॥ ద్వాపరేతు పరావృతైసు నౌస్సాన్వయంభువేంతరే ॥ బ్రహ్మ మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపత ఇతి వాయూక్తైః - శంతనుసనుకాలం ద్వైపాయనోష్పత్తి ప్రసిద్ధేః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ అథ వేదవిభాగాన్వయైశ్చ ప్రథమం పరతత్త్వప్రాప్త్యుపాయతయోపాన్వయమితి దశాయతుం ప్రణవాత్మకంశబ్ద బ్రహ్మ ప్రణమతి ॥ ధ్రువమితి త్యాదిద్వయేన ॥ ధ్రువమితి ॥ ధ్రువం అవినాశి - ఓమి త్యేవవ్యవస్థితం వేదవిభాగైశ్చ విభక్తం అవికృతం చ యత్ప్రణవాఖ్యమేకాక్షరం బ్రహ్మ తత్ బృహత్సబ్దబృహణత్వాభ్యాం బ్రహ్మైత్యభిధీయతే ॥ శ్రు ॥ యస్మాదుచ్చార్యమాణం పబ్ధం బృహతి బృహయతి తస్మాదుచ్యతే పరం బ్రహ్మైతి శ్రుతేః ॥ ౨౨ ॥ బృహత్సబ్దబృహణత్వేన పాదయతి ॥ ప్ర

భేదశ్చాఖ్యానాం వ్యాసేన క్రియతే మనః ॥ ౨౩ ॥ అష్టావింశతీకృతోవై వేదోవ్యస్తో మహాక్షిణః ॥ వైవస్వతేంతరైతర్క్విద్వాపరేమపునఃపునః ॥ ౨౪ ॥ వేదవ్యాసావ్యతీతాయే అష్టావింశతిన త్రను ॥ చతుర్థాద్యైః కృతో వేదోద్వాపరేమపునఃపునః ॥ ౨౫ ॥ ద్వాపరే ప్రథమేవ్యస్తోవ్యయం వేదోవ్యయంభువా ॥ ద్వితీయే ద్వాపరేచైవ వేదవ్యాసః ప్రజాపతిః ॥ ౨౬ ॥ తృతీయోదోశనావ్యాసశ్చతుర్థే చ బృహస్పతిః ॥ సమీతా పంచమేవ్యాసశ్చ షష్ఠే మృత్యుస్త్యస్త్యుతః ప్రభుః ॥ ౨౭ ॥ సప్తమేదతత్తైవేంద్రో వసిష్ఠశ్చాష్టమేస్త్యుతః ॥ సారస్వతశ్చ నవమేతృథామాదశమేస్త్యుతః ॥ ౨౮ ॥ ఏకాదశేతుత్రివృషాభరద్వాజస్తతః పరః ॥ త్రయోదశేచాంతరిక్షోధర్మిణామిచతుర్థే ॥ ౨౯ ॥ త్రయ్యారుణిః పంచదశేదశేతుధనంజయః ॥ కృతంజయస్సప్తదశేతసంజయోష్టాదశస్త్యుతః ॥ ౩౦ ॥ తతోవ్యాసోభరద్వాజౌభరద్వాజాతుగౌతమః ॥ గౌతమాదు త్రయోవ్యాసోహర్యాత్మాయోభిధీయతే ॥ ౩౧ ॥ అథహర్యాత్మనోజేనస్త్యుతోవాజశ్రవాస్త్రయః ॥ సోమశుష్ట్యాణస్తస్మాత్ప్రణవించురితస్త్యుతః ॥ ౩౨ ॥ ఋత్యోభాద్భాగవస్తస్మాద్వాల్మీకియోభిధీయతే ॥ తస్మాదస్త్యుతాశక్తివ్యాసస్తస్మాదహంమునై ॥ ౩౩ ॥ జాతుకణోభవస్త్యుతః కృష్ణదైవపాయనస్తతః ॥ అష్టావింశతీత్యేవేదవ్యాసాః ప్రకీర్తితాః ॥ ౩౪ ॥ ఏకోవేదశ్చతుర్థాతుతైః కృతోద్వాపరాదిషు ॥ ౩౫ ॥ భవిష్యేద్వాపరేచాపి ద్రోణివ్యాసోభవిష్యతి ॥ వ్యతీతేమనుపుత్రే స్త్యైకృష్ణదైవపాయనమునై ॥ ౩౬ ॥ ధ్రువమేకాక్షరంబ్రహ్మ ఓమి త్యేవవ్యవస్థితమ్ ॥ బృహత్వాత్సబ్దబృహణత్వాద్బ్రహ్మైత్యభిధీయతే ॥ ౩౭ ॥ ప్రణవావస్థితం నిత్యంభూభూవస్వరీతీర్యతే ॥ ఋ

సామధ్యం అల్పము వెత్తు ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ వేదవ్యాసా ఇతి ॥ అష్టావింశతీవ్యాసా అతీతా నివృత్తాధికారాత్ప్రమృతాత్పృథ్వీ ॥ ౪౦ ॥ ద్వాపరఇతి ॥ ప్రజాపతిః మనుః ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మ మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపతే ఇతి వాయూక్తైః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఏకాదశఇతి ॥ ఏకాదశేతుత్రివిధాః - ధర్మశాస్త్రసిచతుర్థాశ ఇతి చ పాఠః ॥ ౪౪ ॥ త్రయ్యారుణిరితి ॥ కృతంజయస్సప్తదశేతమాధ్యం పరణంజయ ఇతి చ పాఠః ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ జాతుకణ ఇతి ॥ శంతనుసనుకాలం సత్యవత్యాంకృష్ణదైవపాయనౌత్పత్తి ప్రసిద్ధేః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ అథ వేదవిభాగం వత్సప్రథమంతావత్ప్రణవాచస్థాన్ద్రువో వేదానామా విభావందశాయతుమాహ ॥ ధ్రువమితి ॥ వేదాదీనాం ప్రకృతిభూతం ఓమి త్యేకాక్షరంబ్రహ్మ పూర్వం వ్యవస్థితం అవినాశితయాస్థితం - తస్య బ్రహ్మసమాఖ్యానం హేతుమాహ - బృహత్వాదపరిచ్ఛిన్నత్వాత్ బృహణత్వాదివేదానాం కారణత్వాచ్చ - తదోకారాక్షరంబ్రహ్మైత్యభిధీయతే ॥ శ్రు ॥ యస్మాదుచ్చార్యమాణం పబ్ధం బృహతి బృహయతి తస్మాదుచ్యతే బ్రహ్మైతి శ్రుతేః ॥ ౫౨ ॥ బృహత్సబ్దమేవ దశాయతే బ్రహ్మ ప్ర

జవావస్థితమితి || వ్యాహృతిత్రయం ఋగాదివశుష్టయంచ ప్రణవావస్థితమిద్యత ఇతియత్ - తస్మాత్ప్రజ్ఞాత్మ నై
తస్మై ప్రహ్లాదేనమ ఇత్యన్వయః - ప్రణవస్యకారణావస్థాయామంతర్గతవ్యాహృత్యాదికత్వేన బృహత్త్వం - కా
ర్యవస్థాయాం వ్యాహృతివేదరూపేణపరిణామాత్ బృంహణత్వమితిభావః || ౨౩ || అథప్రణవం కారణతయా ప్రధాన
తాదాత్మ్యేనస్తుకప్రణమతి-జగతత్త్యాదివా బహుధాత్మకమిత్యంతేన || జగతీతి || ప్రశయోత్పత్తావతి ప్రధానా
ద్విజగదుత్పత్తిః - తస్మిన్కాలయః-తస్మాత్తమోస్తత్కారణం || ౨౪ || అగాధేతి || జగత్సంమోహశాలయంపాపినాంసం
మోహనతమోగుణాలయం - సంప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాం సత్త్వరజః కార్యభ్యాం జ్ఞాన కర్మభ్యాం పురుషార్థస్య
సాధనం || ౨౫ || సాంఖ్యేతి || నిష్టావ్రతిష్ఠా - పురుషవివేకోపాయతయా శమదమాత్మనాం యోగినాంగతిః శమదమా
దిప్రాప్త్యుపాయః || ౨౬ || ప్రధానమితి || ఆత్మనోమోదిః ఆత్మావరమాత్మాతస్యయోగిః - ఉపనిషత్సవ్యతా
త్వక్షురాంతైశ్చద్వైర్యద్భుహుధాత్మకం బహువిధం శబ్ద్యతే - తస్మై ప్రధానాత్మనేబ్ద బ్రహ్మణేనమాః - కార్యదశా
లూపం మహదాదిరూపేణవాబహుధాత్మకం - ఉక్తైగుణైః పూజితత్వాత్పునర్బ్రహ్మయోగః || ౨౭ || అథప్రణవంభ
గవద్రూపత్వేననువప్రణమతి || వరబ్రహ్మణ ఇతి || వరబ్రహ్మత్వంచ వాసుదేవ రూపత్వాత్ || ౨౮ || ఎతదితి || ఆ

గృహస్థసూధర్వాణంయ తస్మై బ్రహ్మణేనమః || ౨౩ || జగతః ప్రశయోత్పత్త్యోయ-త్తత్కారణసం
జ్ఞితమ్ | మహతఃపరమంగుహ్యంతస్మై సుబ్రహ్మణేనమః || ౨౪ || అగాధాపారమక్షయ్యంజగత్సంమో
హశాలయమ్ | స్వప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాంపురుషార్థప్రయోజనమ్ || ౨౫ || సాంఖ్యజ్ఞానవతాంనిష్ఠాగ
తేశ్చనుదమాత్మనామ్ | య త్తదవ్యక్తమమృతం ప్రవృత్తిబ్రహ్మశాశ్వతమ్ || ౨౬ || ప్రధానమాత్మయోవి
శ్చగుహావాసంచకథ్యతే | అవిభాగంతథాశుక్రమక్షయంబహుధాత్మకమ్ || ౨౭ || వరమబ్రహ్మణై త
స్మై నిత్యమేవనమోనమః | య ద్రూపంవాసుదేవస్యవరమాత్మస్వరూపిణః || ౨౮ || ఎతద్బ్రహ్మత్రిధా

కాశంతద్బ్రహ్మత్వేనోపాస్యత్వమిత్యభిప్రేత్యప్రణమతి || ప్రణవేతి || ప్రణవే ప్రణవరూపేణావస్థితంతదేవబ్రహ్మ
భూతవ్యాహృతిరూపమిద్యతే || శ్రు || భూరిత్యేవఋగ్వేదోభవఇతి యజుర్వేదస్సువరితిసామవేదఇతిశ్రుతేః - ఆ
ధర్వాణంచవేదోయ్యత్యోజాతంవదంతీతిశేషః - తస్మై ప్రణవాత్మనై బ్రహ్మణేనమః || శ్రు || ఓమితి బ్రహ్మ - ఓమితి
దిగ్సర్వమిత్యాదిశ్రుతేః || ౨౩ || తస్మై వసాగ్వాత్మ్యేనోపాస్యత్వాత్సర్వజగదాత్మకప్రధానరూపేణ ప్రణమతి -
జగతత్త్యాదివతుభిః || జగతీతి || ప్రశయోత్పత్త్యోశ్చయ్యైరణసంజ్ఞాప్రధానం - తస్మై సుబ్రహ్మణే సుపూజితా
యగుణీ నేమహానామ్యపబృంహకాయనమఇత్యన్వయః - తదేవవిగ్నేష్టి - తత్ మహతః ప్రథమ కార్యస్యాపి పరమం
తతోగుహ్యంసూక్ష్మం || ౨౪ || అగాధాపారమితి || అగాధమపారంఅనాదినర్వరతంఛాశపవాక్షయ్యంతయూనహం
జగత్సంమోహనస్యతమోగుణస్థాలయం - కింవస్వప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాంపురుషస్యయోగోభోగోఫలక్షణస్సవ
ప్రయోజనంయస్యతత్తథా || ౨౫ || తదేవామా || సాంఖ్యజ్ఞానవతామితి || సాంఖ్యజ్ఞానవతాంమూలప్రకృత్యుపాసకా
నానిష్ఠాప్రాప్యంస్థానం - శమఃచిత్తస్యోపరమః దమోబాహ్యేంద్రియోపరమః సపవాత్మాస్వభావోయేమాంతే
మాంగతిః ప్రకృతిపురుషవివేకహేతురిత్యర్థః - య త్తదవ్యక్తమమృతం ద్రియగుపిఅమృతమనినాశి - ప్రవృత్తిబ్రహ్మ
సక్రియంబ్రహ్మ - శాశ్వతంసంశోచమికాసాభ్యాంసర్వదావతమానం || ౨౬ || ప్రధానమితి || ప్రధీయతేన్సింతస్సర్వమి
తిప్రధానం - ఆత్మయోనిస్సవ్యస్థిధం - గుహాసంపారకారణత్వాత్ అవిద్యా - తస్యఃఆవాసం - అవిద్యాంతర్గతమి
తివా - అవిభాగమనిభౌదం - శుక్రందీప్తిసత్ - అక్షయమపక్షయశూన్యం - బహుధాత్మకం గుణతోభాస్నావాకా
ర్యత్మకం || ౨౭ || తదేవం ప్రధానరూపేణప్రణమ్యతదాత్రయేవ్వరూపేణప్రణమతి - వరమబ్రహ్మణ ఇతి త్రి
భిః || వరమబ్రహ్మణ ఇతి || తస్మై వరమాత్మనై బ్రహ్మణేనమః - తస్యవరబ్రహ్మత్వే హేతుమాహ - య ద్రూపమితి || శ్రు ||
కసాత్మశ్శిఖాయామధ్యేపరమాత్మావ్యవస్థితః - ఓమితి బ్రహ్మైత్యాదిశ్రుతేః || ౨౮ || వరమాత్మస్వరూపిణో భాసుదే

శారద్యవయవరూపేణ త్రిధాభిన్నం - అవయవిరూపేణచాభిన్నం - ఎతత్ప్రణవరూపం బ్రహ్మ సప్రభు వాచసా
దేవః - తద్రూపత్వాత్తద్వచకత్వాచ్చ సవసవభూతేష్వత్కతయావస్థితోప్యభేదః ఏకః ప్రభుత్వానకలుషశ్చ
స్వాధిష్ఠితాభిభిన్నాభిరూపితాభిరేవభిద్యతే ॥ ౨౯ ॥ అతస్సర్వాత్త్వాత్సర్వేవ యుగాది మూర్తి రిత్యాహ ॥ స
యుజ్జయిశతి ॥ సారః యుగాది ప్రతిపాద్యత్పశువిధః పురుషార్థః తదాత్మా - శరీరిణాం యేత్రజ్ఞానాం ॥ ౩౦ ॥
భగవతఃసర్వాత్త్వత్పరిగమయతి ॥ సభిద్యతేఇతి ॥ సఃఅవ్యస్తవేదమయస్త్వయుగైదాద్యాత్సనాభిద్యతే - సపవశా
ఖాప్రణేతృభూతవ్యాసాదిభూతాత్వావేదంసశాఖంబహుభిరవాంతరశాఖాభేదైఃభిన్నంవకరోతి - సమస్తశాఖాత్ప్ర
సవవ ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణువిత్రయే - తృతీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ఆద్యశ్శ్లో ॥ ఆద్యస్సర్గాదౌ చతుర్ముఖేనావిభక్తవశితః - చతుష్పదః యుగాదిరూపేణ - శతసాహస్రేతి
అనంతశాఖాసముదాయరూపః - తతస్తస్మాద్దశగుణోయజ్ఞః ప్రావతత - దశగుణోదశవిధః సపవయజ్ఞః - పంచవి
ధోగ్నిహూత్రందశకపూర్ణమాసౌచాశుమాస్యాని పశుసంభస్సమితి - తథా - పంచవాసితేమహాయజ్ఞాభిద్య
పక్రమ్యదేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో మనుష్యయజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞ ఇతిచక్రతావై తానికాగావ్యోశ్చ దశ
యజ్ఞాః ॥ శ్లో ॥ ద్రవ్యందేశఃఫలంకాలోజ్ఞానంకర్మచకారకం । శ్రద్ధావస్థాకృతినిష్ఠా త్రైగుణ్యాస్పర్శవహితి-
భాగవతోక్తగుణదశకవావా - అత్రపయేగుణశబ్దోంగవచనః ॥ ౧ ॥ తత ఇతి ॥ చతుర్థా యుగాదిరూపేణ ॥ ౨ ॥

భేదమభేసమపిసప్రభుః । సర్వభూతేష్వభేదోసాభిద్యతేభిన్నబుద్ధిభిః ॥ ౨౯ ॥ సయుజ్జయస్సమయ
స్సర్వాత్ప్రసయజుర్ముయః । యుగ్యజుస్సానుసారాత్ప్రసవత్ప్రశరీరిణామ్ ॥ ౩౦ ॥ సభిద్యతేవేద
మయస్సవేదంకరోతివేదైర్బహుభిస్సశాఖమ్ । శాఖాప్రణేతాససమస్తశాఖాజ్ఞానస్వరూపోభగవాన
నంతః ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః ॥ ఆద్యోవేదశ్చతుష్పదశ్చతసాహస్ర సమిత్తతతోదశగుణఃకృత్స్నోయజ్ఞోయంసర్వకా
మభుక్ ॥ ౧ ॥ తతోత్రమత్సుతోవ్యాసఅష్టావింశతిమేంతరే । వేదమేకంచతుష్పదంచతుర్థావ్యభజ

వస్వరూపమిత్యేతత్ స్పష్టయతి ॥ ఎతదితి ॥ యత్ప్రణవాఖ్యంబ్రహ్మవికాశురత్యేనాభేదమపి భూరాదివ్యాప్యతి
త్రయోణత్రిధాభిద్యత ఇతిత్రిధాభేదం ॥ తదేతత్ సప్రభురీశ్వరోవాసుదేవ ఏవ - సహి సర్వభూతేష్వప్యభేదోభేద
శూన్యోభిన్నాభిరుద్ధిభిరేవ - దృశ్యతేభిన్నబుద్ధిభిరితి పాతాంతరేతు అభిన్నబుద్ధిః అవివయదృష్టిభిఃసర్వభూ
తేష్వభేదోసాదృశ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ అతఏవ ॥ సఇతి ॥ స - ఏవయుగాదిమయోయుగైదాదిరూపః - యుగాది
సారాత్ప్రణవరూపః - శరీరిణాందేవాదివిభాగకత్వాణాంతత్వాచ ॥ ౩౦ ॥ సఇతి ॥ సపవసర్వాత్త్వాత్ప్రదైవమ
యస్సవేదభిద్యతే - సపవవ్యాసరూపోభూత్వాబహుభిరేవేదైఃసశాఖంవేదంకరోతి - అవాంతరశాఖాప్రణేతాపైలా
దిరూపస్సపవ - సమస్తశాఖారూపశ్చసపవ - యతోజ్ఞానస్వరూపోసాభగవాంశ్చనంతశ్చ - అనంతతోనంతవేదశా
ఖాత్తకత్వాతోతత్ప్రణేతృత్వంవతప్రయోవోవపద్యతే - నాన్యస్యేత్యర్థః - అతఏవచక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ కృష్ణదైవసాయా
నంవ్యాసంబుద్ధినారాయణంప్రభుమితి ॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామిరవితాత్ప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యా
యాం - తృతీయాంశే - తృతీయోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ఆద్యశ్శ్లో ॥ ఆద్యఃకోశ్వరాదుదృష్టతోవేదశ్చతుష్పదః యుగాదిచతుర్వేద సమూహోత్తకః - అతఏవశతసా
హస్రసంమితః అపరిమితఇత్యర్థః - తతఃప్రవృత్తోయంకృత్స్నోపియజ్ఞోదశగుణః ॥ శ్రు ॥ సపవయజ్ఞః పంచవిధోగ్ని
హూత్రందశకపూర్ణమాసౌచాశుమాస్యాని పశుసస్సమితిశ్రుతే - పంచవిధపవప్రకృతివికృతిభేదేనదశవిధ
ఇత్యర్థః - యద్యా - యాగబాహ్యైఃపంచమహాయజ్ఞైస్సహదశవిధః ॥ ౧ ॥ తత ఇతి ॥ అత్రఅస్మిన్తస్సంతరే - అష్టా

యథేతి || తథామయా పడిన్ శేవ్యస్తాః || ౩ || తదితి || అనైవ వర్తమానైవ నారాయణాంశైవ దైవపాయనైవ నిద
శానభూతైవ సమస్తైశ్చ చతుర్ముగైశ్చ వేదపారగైశ్చ శాఖాభేదాద్రచితానవధారయైత్యర్థః || ౪ || ౫ || ౬ || ౭ ||
౮ || ౯ || రోమహర్షణేతి || శ్లో || ఆహంబహువిధాఖ్యానం దేవహిచరితాశ్రయం - ఇతిహాస ఇతి ప్రోక్తం భవిష్య
ద్భూతకర్మణం || ౧౦ || ఏక ఇతి || యాజుర్వేదికాధ్వర్యక్రియాబాహుల్యాద్యజనసాధనత్వాచ్చయజుః ప్రాచీ
ర్యాత్సవోపి వేదోయజరిత్యుక్తం || శ్లో || యచ్చిష్టంతు యజుర్వేదే తేనయజ్ఞమయంజత - యజనాద్ధియజుర్వేద
ఇతిశాస్త్రస్య నిశ్చయ ఇతివాయాక్తః - అధ్వర్యుర్దాతృహూతృబ్రహ్మీభ్య చతుహూతృకం కర్మచాతు
హూత్రం తవ్వుతథాకృతేవేదేభూత్ తేనకర్మణాయజ్ఞమకరోత్ ప్రావర్తయత్ || ౧౧ || ఏతదేవప్రపంచ
చయతి || ఆధ్వర్యవమితి || బ్రహ్మత్వం చావ్యధర్మభిరితి అత్రాపిశబ్దవత్ప్రయోగముచ్చీయతే - బ్రహ్మత్వశబ్దవ
హ్మీతివ్యాఖ్యంపురోహితకృత్యంహోవ్యతే - సమోబ్రహ్మణ ఇతిత్రిషు ప్రత్యేకం బ్రహ్మణేనమన్మరోరీతిత్రి
రోహితస్య బ్రహ్మశబ్దవాచ్యత్వాత్ - అయకర్మణః - అథకైవ బ్రహ్మత్వంక్రియత ఇతిత్రయ్యావిద్యయతి బ్రా
హ్మణాద్యజ్ఞం వ్యాఖ్యాన్యాయుః సత్రిభిర్వేదైః విధీయత ఇతిసూత్రాచ్చ బ్రహ్మకృత్యం త్రిభిర్వేదైశ్చక్ర -
తథాధర్మణోక్తం రాజ్ఞాం శాంతికపాష్టికాభిచారికాదిపురోహితకృత్యమధర్మభిశ్చక్ర ఇతితంవతుర్ధేత్యుక్తం || ౧౨ ||

తృభుః || ౧ || యథావతేన తేవ్యస్తావేదవ్యాసేనధీమతా | వేదాస్తథానమస్తైస్తైవ్యస్తావ్యాస్తై
స్తథామయా || ౩ || తదనేనైవ వేదానాం శాఖాభేదాద్విజ్ఞోత్రమ | చతుర్ముగైశ్చరచితానవధారయై
ష్యవధారయ || ౪ || కృష్ణ దైవపాయనం వ్యాసం విద్ధినారాయణం ప్రభుమ్ | కోన్యోహిభవి మైత్రే
యమహాభారతకృష్ణవేత్ || ౫ || తేనవ్యస్తాయథావేదామత్పుత్రేణమహాత్మనా | ద్వాపరేవ్యాత్ర
మైత్రేయతన్నేశ్వణుయథాథతః || ౬ || బ్రహ్మణాహోదితోవ్యాసోవేదాన్వ్యస్తంప్రచక్రమే | అథశి
ష్యానజగ్రహచతురోవేదపారగాః || ౭ || ఋగ్వేదగ్రహకంపైలంజగ్రహమమహామతిః |
వైశంపాయననామానంయజుర్వేదస్యచాగ్రహీత్ || ౮ || జేమినిసామవేదస్యతథైవాధర్మవేదవీత్ |
సుమంతుస్తస్యశిష్యోభూద్వేదవ్యాసస్యధీమతః || ౯ || రోమహర్షణనామానంమహాబుద్ధింమహాముని
మ్ | సూరంజగ్రహశివ్యంసఇతిహాసపురాణయోః || ౧౦ || ఏకఆసీన్యజుర్వేదస్తంవతుర్ధావ్యకల్ప
యత్ | చాతుహూత్రమభూద్యస్తీంస్తేనయజ్ఞమధాకరోత్ || ౧౧ || అధ్వర్యవంయజుర్భిః స్తుఋగ్వి
హూత్రంతథామనిః | ఔర్ద్రాత్రంసామభిశ్చక్రైబ్రహ్మత్వంచావ్యధర్మభిః || ౧౨ || తతస్సఋచః

వింశతితమేయగిత్యర్థః - చతుష్పాదమేకం సంతంవేదంచతుర్ధాచతుర్వేదరూపేణ వ్యభజత్ - ప్రభురీశ్వరావ
తారహః || ౧ || యథాచేతి || తైః పూర్వైవ్యాసైర్వికృతమయాశ్చపడిన్ శేవ్యస్తాః || ౩ || తదితి || తత్తస్మాదనే
నైవవర్తమానకృష్ణదైవపాయనకృతేనవేదాదివిభాగేననిదశానభూతేనసర్వేష్వపిచతుర్ముగైశ్చవేదానాం శాఖా
భేదాద్రూర్వైవ్యాసైరపికృతాజానీహ || ౪ || తదేవంతస్యమఖ్యత్వముక్తం - తత్రహేతుమాహ || కృష్ణదైవ
పాయనమితి || ౫ || ౬ || బ్రహ్మణేతి || వేదపారగావేదస్యపారంగతుంసమర్థాః || ౭ || ౮ || ౯ || రోమహర్షణ
నామానమితి || ఇతిహాసపురాణయోరితి || శ్లో || ఆహంబహువిధాఖ్యానం దేవహిచరితాశ్రయం | ఇతిహాసమితి
ప్రోక్తంభవిష్యద్భూతధర్మయక్ || పురాణస్యసర్గాదిపంచలక్షణం సర్గాగ్ర్యవాంతరభేదవివక్షయాదశలక్షణం చే
తిజ్ఞేయం || ౧౦ || ఏకఆసీదితి || యాజుర్వేదికాధ్వర్యక్రియాబాహుల్యాత్ - ప్రధానకర్తృణశ్చయజనస్యతదిహి
తత్వాద్యజుః ప్రాధాన్యాదేవముక్తం - తథావచాయః || శ్లో || యచ్చిష్టంతుయజుర్వేదే తేనయజ్ఞమయంజత | యజనా
ద్ధియజుర్వేద ఇతిశాస్త్రస్యనిశ్చయఇతి - చాతుహూత్రంచతుహూత్రప్రపటితం - చత్వారఋత్విజశ్చతు
హూత్రాతః తైరనుష్ఠేయం కర్మచాతుహూత్రంతద్యస్తీన్నభూత్ తద్వేదం - తేనచతుర్ధావికల్పితేనయజ్ఞం
ప్రవర్తితవాత్ || ౧౧ || తదేవాహ || ఆధ్వర్యవమితి || ౧౨ || చతుర్ధావిభాగమేవాహ || తత ఇతి || తతోవేదరాశేః

చాతుర్విధ్యం ప్రపంచయతి || తతస్పృథి || తతో వేదసముదాయాత్ | ౧౩ | రాజ్ఞామితి || యథాస్థితి శాస్త్ర మర్యాదానతిక్రమేణ | ౧౪ | సోయమితి || తతఃపుష్కలైత్యభ్యః - అనంతశాఖాత్మకవేదపాదపకాననం | ౧౫ | ౧౬ | ౧౭ | బోధ్యేతి || తస్యా బాష్కలసంహితాయాః | ౧౮ | ౧౯ | ౨౦ | వేదమిత్రఇతి || తాంశం ద్రుప్రమితసంహితాం శాకల్యః పంచధాకృత్వాముద్గలాదిభ్యోదాత్ | ౨౧ | ౨౨ | సంహితేతి || తామేవశాకల్యసబ్రహ్మచారి శాకస్థానిః స్త్రీధాకృత్వాక్రాంచాదిభ్యోదాత్ - వేదశబ్దనిర్వచనరూపం నిరుక్తాభ్యంవేదాంగంచ స్త్రీత్యానిరుక్తాఖ్యానాదాత్ | ౨౩ | ౨౪ | ఇతితి || తామేవాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారి బాష్కలీస్త్రీః సంహితాః కృతవాణతస్యశిష్యాః కాలాయన్యాదయః తేభ్యోదాదిత్యభ్యః | ౨౫ | ౨౬ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

ద్ధృత్యముగ్ధదంకృతవాస్తునిః | యజాంషిచయజువేదంసామవేదంతసామభిః | ౧౩ | రాజ్ఞాంత్యధర్మవేదెనసర్వకర్మాణీనప్రభుః | కారయూమానమైత్రేయబ్రహ్మత్వంచయథాస్థితి | ౧౪ | సోయమేకోమహావేదతరుస్తేనపుష్కలైత్యభ్యః | చతుర్థాచతతోజాతంవేదపాదపకాననమ్ | ౧౫ || విభేదప్రథమవిప్రపైలోముగ్ధపాదపమ్ | ఇంద్రుప్రమితయేప్రాదాద్బాష్కలాయచసంహితే | ౧౬ || చతుర్థాచవిభేదాద్బాష్కలౌద్విజసంహితామ్ | బోధ్యాదిభ్యోదదౌతాస్త్రశిష్యేభ్యస్తునుహామతిః || ౧౭ | బోధ్యాగ్నిమాఢకాతద్వద్యాజ్ఞవల్క్యపరాశరౌ | ప్రతిశాఖాస్త్రశాఖాయాస్తస్యాస్తైశ్వహుమునై | ౧౮ | ఇంద్రప్రమితీరేకాంతుసంహితాంస్వసుతంతతః | మాండాకేయంమహాభాగంమైత్రేయాధ్యాపయత్రదా | ౧౯ | తస్యశిష్యప్రశిష్యేభ్యఃపుత్రశిష్యక్రమాద్యయా | ౨౦ || వేదమిత్రస్త్రీశాకల్యస్సంహితాంతామధీతవాణా | చకారసంహితాఃపంచశిష్యేభ్యఃప్రదదౌవతాః | ౨౧ | తస్యశిష్యాశ్చయేపంచతేషాంనామానిమేశ్వరః | ముద్గలోగోముఖశ్చైవనవాశ్వశ్శాలీయవిచ || శ్రే శిరఃపంచమశ్చాసీస్త్రైత్రేయసునుహామతిః | ౨౨ | సంహితాత్రితయంచక్రే శాకపూణఃస్తథేతరః | నిరుక్తమకరోత్తద్వచ్చతుర్థాంమునినత్తను | ౨౩ | క్రాంచోవైతాళికిస్తద్వద్వలాకశ్చనుహామునిః | నిరుక్తశ్చచతుర్థోభూద్వేదవేదాంగపారగః | ౨౪ | ఇత్యేతాఃప్రతిశాఖాభ్యోహ్యనుశాఖాద్విజౌత్తను | బాష్కలిశ్చపరాస్త్రీస్త్రస్సంహితాఃకృతవాణాద్విజా | శిష్యఃకాలాయనిగార్హస్థ్యస్తృతీయశ్చతథాజసః | ౨౫ | ఇత్యేతేబహ్వృచాఃప్రోక్తాస్సంహితాయైప్రకీర్తితాః | ౨౬ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

యజాంషిచఉద్ధృత్యేత్యనుషంగః | ౧౩ | ౧౪ || విభేదేతి || ప్రథమముగ్ధదంపైలోద్విధావిభేద | ౧౬ | ౧౭ | బోధ్యాగ్నిమాఢకావితి || తస్యాఃబాష్కల-లశాఖాయాః ప్రతిశాఖా అవాంతరశాఖాః - బోధ్యాగ్నిమాతరావితిచపారః | ౧౮ | ౧౯ | ౨౦ | వేదమిత్రఇతి || శాకల్యస్తామింద్రుప్రమితసంహితామధీతవాణాః - తతస్తస్యాఃపంచసంహితాః సవకార - తాశ్చముద్గలాదిభ్యఃప్రదదౌ | ౨౧ | ౨౨ | సంహితాత్రితయమితి || తథాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారి శాకపూణః తస్యా ఏవ సంహితాయా స్త్రీత్రయంచక్ర - తథానిరుక్తంచ వేదశబ్దార్థనిర్వచనరూపం వేదాంగంచక్రే | ౨౩ || క్రాంచఇతి || తద్వచ్చతుప్రయాధ్యేతారశ్చతద్విష్యాయథాసంఖ్యంక్రాంచాదయశ్చత్యారః | ౨౪ | ఇత్యేతాఇతి || బాష్కలిశ్చాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారితస్యా ఏవ ఇంద్రుప్రమితశాఖాయాస్త్రీస్త్రస్సంహితాశ్చక్ర - తదధ్యేతారస్తద్విష్యాఃకాలాయనిప్రముఖాస్త్రయః | ౨౫ | ౨౬ | ఇతిశ్రీధర్మస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

యజుర్వేదేతి || సప్తవింశతిం యజుః ప్రధానశాఖాః - బ్రహ్మాండోక్తః మదశీతిశతః తత్ప్రతిశాఖా వివక్షయా - తాశ్చ కాణ్వాదిశుక్ల యజుః పంచదశకం చ సంహత్య ఏకశతమధ్వర్యుశాఖా ఆపస్తంబోక్తాస్త్వయః || ౧ || ౨ || ౩ || ఋషిరితి || అద్యాప్తికాదివసే || ౪ || ౫ || ౬ || యద్గురుణాకార్యంత తస్య పుత్రశిష్యాదిభిరపికార్యమితథా వేనాహ || శిష్యానితి || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ || యాజ్ఞవల్క్యైతి || మమాపితవ్యయా లం నాథో స్తీత్యర్థః - మయా యదధీతంతదివ మితి || ౧౧ || ఇత్యుక్తైవతి || ఇత్యుక్త్యా - సమాపాణిమూతాని || ౧౨ || యజాంషీతి || యాజ్ఞవల్క్యవ్యతీరిక్తశిష్యా శ్చర్దితం విప్ర రూపేణ గృహీతుమనుచితమితి తిత్తిరిభూతాజగృహయః || ౧౩ || బ్రహ్మహత్యా వ్రతమితి || చీణమాశురితం - అధ్వర్యుః యజుశ్శాఖాధ్యాయినః యజుశ్శాఖాధ్యయనా దధ్వర్యుత్వం - యజాంషీవైశంపాయనాధధీతా

శ్రీపరాశరః || యజుర్వేదతరోశ్శాఖాస్సప్తవింశత్సహస్రమునిః | వైశంపాయననామాసౌ వ్యాసశిష్య శ్చకారవై || ౧ || శిష్యభ్యః ప్రదదౌ తాశ్చ జగృహుః పైష్యనుక్రమాత్ || ౨ || యాజ్ఞవల్క్యశ్చైతస్యా ఖాద్యుష్మరాతసుతోద్విజ | శిష్యః పరమధర్మజ్ఞోగురువృత్తిపరస్పదా || ౩ || ఋషిర్యోష్యమాహ మేరో స్సమాజేనాగమిష్యతి | తస్య వై సప్తరాత్రాత్తుబ్రహ్మహత్యాభవిష్యతి || ౪ || పూర్వమేవం మునిగణే స్సమయోయః కృతోద్విజ | వైశంపాయన ఏకస్తుతం వ్యతిక్రాంతవాంస్తదా || ౫ || స్వప్రీయంబాలకం సోభవదాస్పృష్టమతాడయత్ || ౬ || శిష్యానాహచభో శిష్యా బ్రహ్మహత్యాపహం వ్రతం | చరధ్వంశం తస్మై తేన ర్షేన విచార్య మిదంతథా || ౭ || అథాహయాజ్ఞవల్క్యస్తంకిమేభిభాగవద్యజైః | క్లేశితై రల్పతేజోభిశ్చ రిష్యే మామిదం వ్రతమ్ || ౮ || తతః క్రుద్ధోగురుప్రాహ యాజ్ఞవల్క్యం మహామునిం | ము శ్యతాం యస్తే వయాధీతం మత్తో విప్రా వమానక || ౯ || నిష్టేజసో వదస్యే తా యస్తేస్త్రిబ్రహ్మణ పుంగవాః | తేన శిష్యేణ నాథో స్తీమమాజ్ఞాభంగకారిణా || ౧౦ || యాజ్ఞవల్క్యస్తతః ప్రాహ భక్తైశ్చైతతైసుయోదితమ్ | మమాప్యలంత్వయాధీతం యన్తయాతదిదం ద్విజ || ౧౧ || శ్రీపరాశరః | ఇత్యుక్త్యా రుధిరాక్రానిసరూపాణియజాంషీనః | ఛదయిత్వా దదౌ తస్మై యయాచస్యేచ్ఛయా మునిః || ౧౨ || యజాంష్యభివస్థానియాజ్ఞవల్క్యేన వై ద్విజ | జగృహుః స్తీతిరీభూత్వా తైత్తిరియాస్తుతే తతః || ౧౩ || బ్రహ్మహత్యా వ్రతంచీణంగురుణాచోదితైస్తుయైః | చక్రురాధ్వర్యవంతేతువరణాన్మనిసత్త మ || ౧౪ || యాజ్ఞవల్క్యపితౄప్రేయప్రాణాయామ ఫరాయణః | శుష్టావప్రణతస్సూర్యంయ

యజుర్వేదతరోరితి || సప్తవింశత్సప్తవింశతిః || ౧ || ౨ || తైత్తిరియశాఖోద్భుత్తిహేతుంతస్యాన్యం శిష్యమాహ యాజ్ఞవల్క్యశ్చైతి || ౩ || తేనఛర్దితైయజుభిః సైత్తిరియశాఖాబభావే త్యాఖ్యానపూర్వకమాహ - ఋషిరిత్యా దినా తైత్తిరియాస్తుతేతతత్తత్వంతేన || ౪ || ౫ || స్వప్రీయమితి || స్వప్రీయంస్సనుస్సుతం - పదాస్పృష్టమతాడయత్ - అఘాతయదితవపాతః - ప్రమాదాత్పాదెనస్పృష్టమాత్ప్రదానాసౌమమార్యధాః || ౬ || శిష్యానితి || ప్రమాదాద్భూతైస్సుతై బ్రహ్మహత్యా వ్రతంకుర్యాః ఉత నేతినవిచార్యం - కింతుసాక్షాద్యుష్మవధేయథాతగ్నైవతద్వతం మద థం చరతేత్యర్థః || ౭ || ౮ || తత్యతి || విప్రా వమానకవిప్రావమంతః || ౯ || ౧౦ || యాజ్ఞవల్క్యైతి || మమాపితవ్యయాసగురుణాలం - త్వత్తోమయా యదధీతంతదివమితి ముఖం గుణిప్రత్యేషేణ వమనమనుకరోతి || ౧౧ || ౧౨ || యజాంషీతి || ఛర్దితానాం యజుషాం విప్రరూపేణ గృహణస్యాం కత్వా తిత్తిరాః పక్షిణోభూత్వా మనయస్తాని జగృహుః - తతోహతోసైమునయస్తైత్తిరియాః ప్రసిద్ధాః || ౧౩ || బ్రహ్మహత్యైతి || తతోస్యేషాం చరణాధ్వర్యుసమాఖ్యాం నిర్వక్త్రీ - బ్రహ్మహత్యా వ్రతమితి - బ్రహ్మహత్యానివృత్యధం వ్రతం - యైః పరణాత్ కర్మాచరణాత్ చీణం - యజుశ్శాఖాధ్యాయత్వా తైహం చరణాధ్వర్యుసమాఖ్యా - చరణాధ్వర్యవస్తేత్తితిహపాతః || ౧౪ || తతోసామర్యం స్తుత్వా తత్ప్రసాదలబ్ధైయజుభిః కాణ్వాదిశాఖాః కృతవ్యానిరిదశేయన్దాహాయాజ్ఞవల్క్యపితౄప్రేయాదియాహ

౩౧ | ౧౫ | ౧౬ || నమశ్శివాయ || అగ్నిహోమాత్మకమతవప్యప్తిహేతుత్వాత్ - కారణాత్మకే || శ్రు || యాభిరాదిత్య
స్తవతీత్యాదిప్రక్రియాయా - సౌమమ్నం సోమపోషకమమృతం | ౧౭ | కలెతి || కాలసంజ్ఞాత్మకే కాలస్యసంజ్ఞాపనా
య - కాలసంజ్ఞాత్మక ఇతిచపాఠః - పరమాక్షరం ప్రణవః - ఓమితి ప్రస్తుత్య ఎతత్పరమక్షరమితి శ్రుతేః | ౧౮ |
విభాతీతి || ధృత్యాత్మకే ధారయి త్రైధృత్యాత్మక ఇతిచపాఠః | ౧౯ | ౨౦ | ౨౧ | ౨౨ || స్పృష్టఇతి || పవిత్రకర
ణాత్మాయైతిపాఠే అదంతత్వమాక్షరం | ౨౩ || నమశ్శివాయ || సవితా ప్రేరకః - మాప్రేరణఇతిధాతోస్సవితేతిరూపనిష్ఠ
త్వః సూర్యోజనకః - సూర్యుః సౌమ్యుః సౌమ్యుః - వివస్వాతమసోవివాసకః | ౨౪ | హిరణ్యయమితి || హిరణ్యయం అ
తిహిత రమణీయతేజోమయం కేతవః ప్రజ్ఞానరూపః అమృతానిత్యాః | ౨౫ | ౨౬ | ౨౭ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ ||
శ్రీ విష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానం - శ్రీ విష్ణు చిత్రియే - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః

జాన్యభిలషం ప్రతః | ౧౫ | యాజ్ఞవల్క్యః || నమస్తవిత్రే ద్వాపాయముక్తైరమితైజనైః | ఋగ్య
జుస్సామభూతాయత్ర యాధామైచ తేనమః | ౧౬ | నమోగ్నిహోమభూతాయజగతఃకారణాత్మకే |
భాస్కరాయపరం తేజస్సౌమమ్నరుచిభిశ్చ | ౧౭ | కలాకాష్ఠానిమేషాదికాలజ్ఞానాత్మకేనమః | ధృ
యాయవిశ్వసూపాయపరమాక్షరరూపిణి | ౧౮ | విభాతీయస్సురగణానాప్యాయ్యోదంస్వరశ్శిభిః
స్వధాన్యతేనచపితౄణాం స్తస్మైత్వప్యత్మకేనమః | ౧౯ || హిమాంబుభుర్నవృష్టినాంకతావాతా
చయః ప్రభుః | తస్మైత్రికాలభూతాయనమస్సూర్యాయవేదనే | ౨౦ | అపహంతితమోయశ్చజగతో
స్యజగత్పతిః | సత్త్వధామధరోదేవోనమస్తస్మైవివస్వతే | ౨౧ | సత్కర్మయోగ్యోనజనోనైవాప
శ్చౌచకారణమ్ | యస్మిన్ననుదితేతస్మైనమోదేవాయభాస్వతే | ౨౨ | స్పృష్టయోదంశుభిలోకః క్రి
యాయోగ్యోభిజాయతే | పవిత్రకారణాత్మాయస్తస్మైశుద్ధాత్మకేనమః | ౨౩ | నమస్తవిత్రే సూర్యా
యభాస్కరాయవివస్వతే | ఆదిత్యాదిభూతాయదేవాదీనాంనమోనమః | ౨౪ | హిరణ్యయం ర
థంయస్యకేతమౌమృతవాజినః | పహంతిభవనాలోకచతుషంతంసమామృతమ్ | ౨౫ | శ్రీవరాళరః ||
ఇత్యేవమాదిభిస్తేనస్తూయమానస్తవైరవిః | వాజినాపధరః ప్రాచూవ్రీయతామితివాంఛితమ్ | ౨౬ |
యాజ్ఞవల్క్యస్తదాప్రాహ ప్రణవత్వదివాకరమ్ | యజాంషితానిమేషాదికాలసంజ్ఞానిమేగురౌ ||
౨౭ | శ్రీవరాళరః || ఏవముక్తోదదౌతస్మైయజాంషిభగవాన్రవిః | అయాతయామసంజ్ఞానియాని
వేత్తినతద్గురుః | ౨౮ | యజాంషియైరగ్నితానితానివిప్రేద్విజోత్తమః | వాజినస్తేనమాభ్యాతాస్సు
ర్యోశ్వసోభవద్యతః | ౨౯ | శాఖాభదాస్తుతేషాంవైదశపంచవవాజినామ్ | కణ్వాద్యాస్తుమహాభా
గాయాజ్ఞవల్క్యప్రకీర్తితాః | ౩౦ | ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణం - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః

శ్రీమాప్తిః | ౧౫ | నమశ్శివాయ || త్రయాధామైవేదత్రయాత్మకదీప్తియైక్తయః || శ్రు || సైవాత్రయ్యేవవిద్యాతపతీతి శ్రు
తేః | ౧౬ | నమశ్శివాయ || అగ్నిహోమభూతాయ - అతోజగతఃకారణాత్మకే - అగ్నిహోమాత్మకత్వాజ్ఞాతః - తదేవాహభాస్క
రాయేతి - శాపకరత్వాదగ్నిరూపాంగత్వం - సౌమమ్నం సోమప్యాయకం తేజోబిభ్రతఇతిచసోమరూపత్వముక్తం
ఉక్తంచ || శ్రీ || సూర్యరశ్మి స్పృష్టమోయస్తపితస్తేనచంద్రమాభితి | ౧౭ | కలెతి || కలాకాష్ఠానిమేషాదికాల్పజ్ఞాయ
తేయోనతథాభూత ఆత్మాస్వరూపం యస్యతస్మై పరమాక్షరరూపిణి || శ్రు || అత్ర రాత్పరతః పరఇతి శ్రుతేః పరమా
క్షరంపర బ్రహ్మతత్త్వరూపాయ | ౧౮ | విభాతీతి || ధృత్యాత్మకేతవకాయ - ధృత్యాత్మక ఇతిచపాఠే ధారయి త్రై
ధృత్యాత్మక ఇతిచపాఠః | ౧౯ | ౨౦ | అపహంతితి || సత్త్వధామధరః సత్త్వమూర్తిధరః - వివస్వతేతమోవినాశకాయ | ౨౧ | ౨౨ | ౨౩ | భక్తు
ప్రదే కణిషాహోకైస్తవవత్సయై నమః సురౌతి || నమస్తవిత్రే ఇతి | ౨౪ | హిరణ్యయమితి || హిరణ్యయం తేజో
మయం - కేతవః ప్రజ్ఞారూపః - ఛందోమయాలక్యాః - శ్రుతిశ్చక్షుర్యుత్యితిమం త్రాధాన్యవితః | ౨౫ | ౨౬ | ౨౭ ||
ఏవమితి || తస్యగురుః వైశంపాయనోయాని నవ్యక్షువేత్తి - వ్యాసేనానుచదిష్టత్వాత్ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ || ఇతి శ్రీధర్మ
శాస్త్రవిధివిధితాత్మప్రకాశాభ్యు - శ్రీ విష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానం - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః

౧| సుమంతురితి|| తాంజైమినిసంహితాం - తస్య త్రపాత్రావైకైకాం అయాగపద్వైస స్వపిశురధీతవంత్రా-
 నహస్రేతి|| ఏవంసుత్వనఃపుత్రః సుకమాపిస్వపిశురధీత్యసహస్రం సంహితా భేదం చకార|| శ్లో|| పుత్రమధ్యాప
 యామాన సుమంతుమథజైమినిః| సుమంతుశ్చాపిసుత్వానంపుత్రమధ్యాపయన్తుః|| సుకమాణంసుతంసుత్వానితి
 వాయూకైః|| ౩| హిరణ్యనాభఇతి|| తస్యపాష్పింజెర్వత్సమాణాలోకాయోద్యాః పంచశతంశిష్యాః- ఉదీచ్యాస్సా
 మగాఃస్త్పతాః|| ౪|| ౫| లోకాక్షిరితి|| తద్భైదైః పాష్పింజిశిష్యభేదైః - బహుళీకృతాః ఖ్యాపితాః|| ౬| హిరణ్యనా
 భేతి|| కృతోనామరాజా ప్రాచ్యసామగెచ్ఛన్తమః|| ౭|| ౮| అథవవేదమితి|| సుమంతువ్యాపశిష్యః|| ౯|| దే
 వదశశస్యేతి|| అథవవేద దేవదశశసంహితాశ్చతస్రోమోదాద్యైః గృహీతాః|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| సైంధవా
 దితి|| ముంజికేశసంహితయోఃశిష్యావస్తేష్య-యయోభేదేషుసంబహూపయోగాఃపంచభేదాఃనక్షత్రకల్పాద్యాః
 కల్పశబ్దోవేదాదిభిః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే - తథావాయుః|| శ్లో|| నక్షత్రకల్పవైతాన స్సంహితానాంతథావిధిః| త

శ్రీవరాహః|| సామవేదతరోశ్శాఖావ్యాపశిష్యస్సజైమినిః| క్రమేణయేనమైత్రేయబిభేదశృణుతంమ
 మ|| ౧|| సుమంతుస్తస్యపుత్రోభూన్పుత్వాతస్యావ్యభూతుతః| అధీతవంతౌచైకైకాంసంహితాం
 తామహామతీ|| ౨| సహస్రసంహితాభేదంసుకర్మాతత్పుత్రస్తతః| చకారతంచతద్భిష్యేజగ్రాహతే
 వహావ్రతౌ|| ౩| హిరణ్యనాభఃకాసల్యఃపాష్పింజిశ్చద్విజోత్తమ|| ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యాస్తస్య
 పంచశతంస్త్పతాః|| ౪|| హిరణ్యనాభాప్రాచ్యస్సంహితాయోద్విజోత్తమః| గృహీతాస్తేఃచోద్యం
 తేపండితైః ప్రాచ్యసామగాః|| ౫|| లోకాక్షిఃకాముదిశ్చైవకక్షీవాలాంఘరిస్తథా| పాష్పింజిశి
 ష్యాస్తద్భైదైస్సంహితాబహుళీకృతాః|| ౬|| హిరణ్యనాభశిష్యస్తువతుర్వింశతినసంహితాః|| ప్రోవా
 చకృతనామాసాశిష్యభ్యస్సుపహామతిః|| ౭|| తైశ్చాపిసామవేదోసాశాఖాభిరహుళీకృతః|| అథ
 వాణనభోవత్యైసంహితానాంసముచ్చయమ్|| ౮|| అథవవేదంసముచిస్సుమంతురమితద్యుతిః|| శి
 వ్యమధ్యాపయామానకబంధంసోపితద్విధా| కృత్వాతుదేవదశశాయతథాపథ్యాననత్రవా|| ౯||
 దేవదశశస్యశిష్యాస్తుమేధోబ్రహ్మబలిస్తథా|| శౌల్కాయనిఃపిష్యులాదస్తథాన్యోద్విజసత్తన|| ౧౦||
 వధ్యసాపిత్రయశ్శిష్యాఃకృతాయోద్విజసంహితాః|| జాబాలిఃకుముదాదిశ్చతృతీయశ్శౌనకోద్విజ||
 ౧౧|| శౌనకస్తుద్విధాకృత్వాదదావేకాంతుబభ్రవే|| ద్వితీయాంసంహితాంప్రాదాతైస్సైంధవాయ
 చసంజ్ఞసే|| ౧౨|| సైంధవాన్ముంజికేశశ్చాభినద్యేదంద్విధాపునః|| నక్షత్రకల్పవేదానాంసంహితా

శ్లో|| ఋగ్యజుశ్శాఖోపశాఖాస్తత్సంఖ్యాశ్చప్రపంచితాః| సామాధవపురాలోకశాఖాసంఖ్యాతుకథ్యతే||
 ౧|| సుమంతురితి|| తస్యజైమినిపుత్రస్య సుమంతోస్సుత్వానామపుత్రోభూత్ - తౌజైమినేఃపుత్రపాత్రా - జైమినినా
 కృతామైకైకాంస్వేస్వేకారే అధీతవంతౌ|| ౨| సహస్రేతి|| తత్పుత్రస్సుత్వనస్సుతస్సుకమా - యథాహవాయుః||
 శ్లో|| పుత్రమధ్యాపయామాన సుమంతుమథజైమినిః| సుమంతుశ్చాపిసుత్వానంపుత్రమధ్యాపయన్తుః|| సుకమా
 ణంసుతంసుత్సేతి|| ౩|| తస్య శిష్యానామతఃనిదిశశతయోరన్యతరస్య హిరణ్యనాభస్యచ శిష్యానాహ|| హిరణ్య
 నాభఇతి|| కాసల్యోపి హిరణ్యనాభనామకః - పాష్పింజిశ్చాపరః - తస్య హిరణ్యనాభస్య పంచశతానిశిష్యాః|| ౪||
 హిరణ్యనాభాదితి|| తావత్యఃపంచశతాని - తెపితకాలాంతరేవిదేశవాసాత్ ప్రాచ్యాస్సామగా ఉచ్యంతే|| ౫||
 పాష్పింజిశిష్యానాహ|| లోకాక్షిరితి|| తద్భైదైః తెహంశిష్యప్రశిష్యాదిభిః|| ౬|| ౭|| తైరితి|| తైశ్చాపికృతనామ్నశ్శి
 ష్యైః అథవవామితవపాఠః|| ౮|| ౯|| దేవదశశః స్వసంహితాంతథావత్రై - తాశ్చమేధాదయశ్చత్వారో
 గ్యమూరిత్యాహ|| దేవదశశస్యేతి|| ౧౦|| వధ్యస్యేతి|| వధ్యకృతాస్తేస్రస్సంహితా జాబాల్యాదయోజ్యహుః -
 తైశ్చావ్యాస్సంహితాకృతాః|| ౧౧|| ౧౨|| సైంధవాదితి|| సైంధవముంజికేశసంహితా భేదానక్షత్రకల్పాద్ధయః
 పంచ - తత్రనక్షత్రకల్పనక్షత్రపూజావిధిః - వేదానాంసంహితానాంచకల్పఇతిశేషః - తత్రవేదకల్పబ్రహ్మ

తుకోఽగిరసాంకల్పశ్చాంతకల్పశ్చసంధముః । శ్రేష్ఠాస్త్యధర్మణామేతే సహితానాంవికల్పకాశ్చతి - నతుత్రకల్పా
జ్యోతిషానంశః - వైతానకల్పావేదకల్పాబ్రహ్మత్వాదియజ్ఞవిధిః - సంహితాకల్పానంత్రభాగవిధిః ॥ ౧౩ ॥ చతు
ర్థశ్చతి ॥ అగిరసః కల్పాభిచారాదివిధిః - శాంతికల్పాప్తదశమహాశాంత్యాదివిధిః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానై రితి ॥ ఆఖ్యానై
భావరణాదీతహాసైః - ఉపాఖ్యానైస్తత్త్వసత్తైః ఋషురుదాసుకథాదైః గాధాః పితృపుత్రవీగీతాద్యాః - కల్ప
శుద్ధివాణారాహాదికల్పవృత్తాంతనిర్ణయః - పితృకల్పానంత్రకల్పాదివాణ - ఎతైస్సహసగాది పంచలక్షణాంపు
రాణసంహితా మప్తదశపురాణానాం సంక్షేపరూపాంవ్యాసశ్చక్రే - యథోక్తం మాత్యై ॥ శ్లో ॥ పురాణంసహశా
స్త్రాణాంప్రథమం బ్రాహ్మణస్త్యుతం ॥ అనంతరంచవక్త్రభ్యోవేదాస్తస్యవినిర్గతాః ॥ పురాణమేకమేవాసీచ్ఛ
తకోటిప్రవిస్తరమితి - ధర్మసంహితాయాంచ ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మమేవకృతేచాద్యంపురాణంశ్రుతిసమితం ॥ అష్టదశ
విధంతచ్చ కృతంకోటిప్రభేదతః ॥ తస్మాత్త్రతాయుగేప్రోక్తం శతమేకాదశోద్గతంపురాణంసంహితాకథాద్వా
పరేవ్యాసపవహీతి - పునమాత్యై ॥ శ్లో ॥ తదర్థే - త్రచతులతే సంతే పేణివేళితః ॥ పురాణానిదశాష్టావసాం
ప్రతంతదిహేవాచ్యత ఇతి - అయినర్థః - కృతాయుగే వేదాత్పూర్వం బ్రహ్మణాద్యవ్యస్య శతకూటిప్రవిస్తరస్య
పురాణస్సంధస్య బ్రాహ్మసంజ్ఞస్య త్రతాయాంపునః బ్రహ్మస్యష్టాదశక్షేభిర్గ్రంథకోట్యా
సంక్షిప్త బ్రాహ్మపాద్యాద్యష్టాదశపురాణాత్తనావిభక్తస్యైకాదశాధిక శతసంహితస్య పు
నర్వాసవరాంతే తస్య సారం వేదవ్యాసశ్చతులత్యై సంక్షిప్త్యష్టాదశ పురాణసంహితాం కృత్వా రోమహ
ర్షణం సూతమధ్యాపయితి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సుమతిరితి ॥ సుమతిరిత్యాది - తస్య రోమహర్షణస్య ॥ ౧౭ ॥ కా
శ్యప ఇతి ॥ కాశ్యపః అకృతవ్రణః కాశ్యపోహ్యకృతవ్రణఇతి వాయూక్తైః - తస్మాణాం కాశ్యపాదికృతానాం సంహి
తానాం చతుర్థి రోమహర్షణికాఖ్యానా వ్యాసేన సంక్షిప్తారోమహర్షణేనాధీతాస్త్యశిష్యభ్యః ప్రతిపాదితా
రోమహర్షణినోగ్రశ్రవసాపిశేన కాదిభ్యఃఖ్యాపితా - తథామాత్యై ॥ శ్లో ॥ చతులతమిదంప్రోక్తం వ్యాసేనా
మృతకర్మణా ॥ మస్మిత్త్రేమమపి త్రాతు మయాతుభ్యంని వేదితమితి - ఏవంతస్మాదాస్స వాణః పురాణసంహితాః
కథాచతుర్భేదాః ॥ శ్లో ॥ సర్వాస్తాహిచతుష్టుదాఃసర్వాస్తాశ్చార్థవాదికాః ॥ పాతాంతరపుష్కస్సు తావేనశాఖా
యథాతథేతి వాయూక్తైః - కామేతుస్యస్య స్పేనైవచతుర్భేదాద్వయ్యుక్తం ॥ శ్లో ॥ ఇదంతంచంచదశసంపురాణంకేమ
ముత్రమం ॥ చతుర్థాసంస్థితంపుణ్యంసంహితానాంప్రభేదత ఇతి ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనైతి ॥ పురాణసంహితానామేతే

నాంతక్రైవచ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థాస్యైదాగిరసశ్చాంతకల్పశ్చసంధముః ॥ శ్రేష్ఠాస్త్యధర్మణామేతేసం
హితానాంవికల్పకాః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానైశ్చపుష్కపాఖ్యానై గాధాభిఃకల్పశుద్ధిభిః ॥ పురాణసంహితాం
చక్రేపురాణార్థవిశారదః ॥ ౧౫ ॥ ప్రఖ్యాతోవ్యాసశిష్యోభూత్సుతోవై రోమహర్షణః ॥ పురాణ
సంహితాంతస్సైదశావ్యాసోమహామతిః ॥ ౧౬ ॥ సుమతిశ్చప్రివచాశ్చమిత్రాయుశ్శాంసపాయనః ॥
అకృతవ్రణోభసావణిఃపట్టిష్ఠాస్తస్యచాభవః ॥ ౧౭ ॥ కాశ్యపస్సంహితాకథాసావణిశ్శాం
సపాయనః ॥ రోమహర్షణికాచాన్యాతిస్సణాంమూలసంహితా ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనాశ్యేతేన సంహి

త్యంచాశ్యధర్మభిరితిపూర్వోక్తవైతానవైతానిక బ్రహ్మత్వాదివిధిః - సంహితాకల్పానంత్రవిధిః ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థ
శ్చతి ॥ అగిరసః కల్పాభిచారవిధిః - శాంతికల్పః అశ్వగజాద్యష్టాదశమహాశాంతివిధిః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానై రితి ॥ ఆఖ్యానాదిభిస్స
హపురాణంచక్రే వ్యాస ఇత్యన్వయః - తస్యచ ॥ శ్లో ॥ స్వయందృష్టార్థకథనంప్రాసూరాఖ్యానకంబుధాః ॥ శ్రుత
స్యార్థస్యకథనముపాఖ్యానంప్రచతుతే ॥ గాధాస్తపితృపుత్రవీగీతాఖ్యాః - కల్పశుద్ధిఃకల్పాదినిర్ణయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥
సుమతిశ్చేతి ॥ సుమత్యాదయస్తస్య రోమహర్షణస్య పట్టిశిష్యాస్తత్కృతాః పట్నంహితాజగృహుః ॥ ౧౭ ॥ కా
శ్యప ఇతి ॥ అకృతవ్రణమేవ కాశ్యపః ॥ శ్లో ॥ కాశ్యపోహ్యకృతవ్రణ - ఇతి వాయూక్తైః ॥ రోమహర్షణికాచాన్యారో
మహర్షణేన పునః సంతే పతఃకృతా ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనైతి ॥ ఏతాసాం కాశ్యపాదికృతానాం సంహితానాం చతు

న చతుష్టయేన మూలభూతైరతదభావంస్తత్ప్రత్యక్షపురుషభేదకాలభేదానుగుణ్యేన మయోనం వైష్ణవం పురాణంకృతమి
 త్యర్థః - ఏతత్సంహితాచతుష్టయమూలస్సంసర్వపురాణానాంసాధారణః॥౧౯॥ బ్రహ్మంపురాణంప్రశంసః॥
 ఆద్యమితి॥ ఆద్యంమూలభూతం - పురాణసంఖ్యామాహ - అష్టదశేతి॥ ౨౦॥ తాన్యేవానుక్రమణీ బ్రహ్మమి
 తి॥ పురాణానాం సర్వేషాంచతుర్భేదస్యముక్తం - వైష్ణవమతుషడ్భేదం - తేనపురాణాంతరేషు వైష్ణవస్యదశసహ
 స్రాష్టసహస్రత్యాద్యుక్తిః సంహితాభేదమానవిషయాకల్ప్యా - యథాలైంగే॥ ౨౧॥ ప్రసాదాద్వైష్ణవంచక్రే
 పురాణంవైవరాశరః॥ షట్సకారం సమస్తార్థ సూచకంజ్ఞానసంపదయం॥ దశసాహస్రసంమితంసర్వవేదార్థసం
 యుతం॥ శైవమాత్మ్యయోస్తు - వైష్ణవంచాష్టసాహస్రమితి - క్వచిదేతేనపసహస్రముచ్యతే - క్వచిదృతుర్వింశతి
 సహస్రం - క్వచిదృద్వావింశతీసహస్రం - ఇదంతు షట్సహస్రమస్తాభివ్యాఖ్యాయమానం - సర్గాదిపంచకంపు
 రాణానాం సామాన్యలక్షణం - దైశిషికంతుమాతస్యేక్తం - యథా॥ ౨౨॥ బ్రహ్మజాభిహితం పూర్వం యావత్సా
 త్రంమనీచయే॥ బ్రహ్మంతద్దశసాహస్రంపురాణంపరికీర్త్యతే॥ ఏతదెవవైబ్రహ్మం పాద్యకల్పేజగద్ధితం॥
 పాద్యంతత్పంచపంచాశత్సహస్రాణినిగద్యతే॥ వారాహకల్పవృత్తాంతమధికృత్య పరాశరః॥ యాన్ప్రాహధ
 మార్గాభిలాంస్తమ్యుక్తంవైష్ణవమిది॥ విష్ణ్వక్ష్యమాన్తసాహస్రంతస్సురాణంవిదుర్బుధాః॥ శ్వేతకల్పేప్రసంగేన
 భర్మాణ వాయురిహాబ్రవీత్॥ యత్రతద్వాయవీయంస్యాద్రుద్రమాహాత్మ్యసంయుతం॥ చతుర్వింశత్సహస్రా
 నిపురాణంశైవముచ్యతే॥ యత్రాధికృత్యగాయత్రీవర్ణ్యతేధర్మవిస్తరః॥ వృత్తానురవధోయత్రతద్భాగవత
 ముచ్యతే॥ సారస్వతస్యమునయో యస్సుధ్యేయసర్వరామరాః॥ అష్టదశసహస్రాణి తచ్ఛాగవతముచ్యతే॥ య
 త్రాహనారదోధర్మాణ్యుహత్కల్పాశ్రయానిహ॥ పంచవింశత్సహస్రాణి నారదీయంతదుచ్యతే॥ యత్రా
 ధికృత్యశకుని ధర్మాధర్మవిచారణా॥ తద్ద్వాత్రింశత్సహస్రంవైమాకంఠేయమిహుచ్యతే॥ ౨౩॥ ఆగ్నేయ
 మితి॥ తాపావసానెభ్యగుణా ఋషిణాంసంప్రకాశితా॥ చయినానాం సముత్పత్తిరిష్టకాగణసంతథా - క్రతు సం
 ఖ్యాదితః కృత్వా ఆగ్నేయంతదిహుచ్యతే॥ ఆగ్నేయంచాష్టసాహస్రంసర్వక్రతుఫలప్రదం॥ శతానీకేన పృష్టేన
 వ్యాసశిష్యేణధీమతా॥ సారాధర్మాఅశేషేణ వ్యాఖ్యాతాస్తుసమంతనా॥ ఏకత్రింశత్సహస్రాణిభవిష్యాఖ్యం
 సుభాషితం॥ యత్రవైష్ణవార్థమా వసిష్ఠేనమహాత్మానా॥ అంబరీషస్యవై ప్రోక్తాస్సగోబ్రహ్మస్తథైవచ॥
 పురాణంబ్రహ్మకైవర్తం తద్ద్వాదశసహస్రకం॥ యత్రదీశానకల్పస్యవృత్తాంతమధికృత్యచ॥ నందినాలైంగమిత్వ
 క్తం ఏకాదశసహస్రకం॥ ౨౪॥ వారాహమితి॥ మహావరాహస్యపునర్మాహాత్మ్యమధికృత్యచ॥ విష్ణునాభిహి
 తంయోజ్ఞాస్తద్ద్వారాహమిహుచ్యతే॥ మానవస్యప్రసంగేన కల్పస్యమునిపత్తమాః॥ చతుర్వింశత్సహస్రాణి
 తత్పురాణమిహుచ్యతే॥ యత్రమాహేశ్వరాధర్మాధర్మనిధికృత్యచషణ్ముఖః॥ కల్పేతాత్పరుమైరుద్రచరిత్రేరు
 షట్పంహతం॥ పౌండ్రందంనామపురాణంతస్సహస్రతసంమిగం॥ త్రివిక్రమస్యమాహాత్మ్యమధికృత్యచతుర్ముఖః॥
 త్రివర్ణంవత్రిదైవత్యం వామనంపరికీర్త్యతే॥ చతుర్దశసహస్రాణి శ్వేతకల్పానుగంశివం॥ యత్రధర్మాధర్
 తామానాం మోక్షస్యచరసాతతే॥ మాహాత్మ్యంకథయామాస పూర్వగుపీజనాదనః॥ ఇంద్రమ్యమ్న ప్రసంగేన

తానామిదంమునై॥ ౧౯॥ ఆద్యంసర్వపురాణానాంపురాణంబ్రహ్మముచ్యతే॥ అష్టదశపురాణాని
 పురాణజ్ఞాన్ప్రచక్షతే॥ ౨౦॥ బ్రహ్మంపాద్యంచైష్ణవంచశైవంభాగవతంతథా॥ తథాన్యంసారదీ
 యంచమార్కంఠేయంచస్తప్తమమ్॥ ౨౧॥ ఆగ్నేయమష్టమంచైవభవిష్యన్నవమంస్తత్ప్రతమ్॥ దశమం
 బ్రహ్మకైవర్తంలైంగమేకాదశంస్తత్ప్రతమ్॥ ౨౨॥ వారాహంద్వాదశంచైవసౌండంచాత్రత్రయో
 దశమ్॥ చతుర్దశంచామనంచకౌర్మంపంచదశంతథా॥ మాత్స్యంచగారుడంచైవబ్రహ్మండంచత

క్షయవాపి మూలభూతైరతత్సారోద్ధారాత్తకమిదం విష్ణుపురాణం - మునైమైత్రేయ - నయాకృతమితిశేషః॥ ౧౯
 భిశాని వ్యాఖ్యతాన్యేవాష్టదశపురాణాన్యాహ॥ ఆద్యమిత్యాదిసాధేశ్చతుర్భిః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥

ఋషిభ్యశ్చక్రసన్నిధౌ | కామంతత్ పట్నహస్రాణిలక్ష్మీకల్పానుసంగికం | శ్రుతీనాంయత్రకల్పదౌ ప్రవృత్త్య
 క్షణజనాదనః | మత్స్యరూపీవమనవెనరసింహువాపవణానం | అధికృత్యాబ్రవీత్సప్తకల్పవృత్తంసహస్రతం | త
 వ్వాత్సమితిజానీధ్వంసహస్రాణివతువశ | యథావగారుడైకత్వై విశ్వాండుంగరుడోద్భవం | అధికృత్యాబ్రవీద్వి
 ఙ్గుగారుడుంతదిహూవ్యతే | బ్రహ్మబ్రహ్మాండమాహాత్మ్య మధికృత్యాబ్రవీత్సునః | తచ్చద్వాదశసాహస్రం
 బ్రహ్మాండంద్విశతాధికం | భవిష్యాణాంవకల్పానాం శ్రూయతేయత్రవిస్తరః | తద్బ్రహ్మాండంపురాణంతుబ్రహ్మ
 ణానముదాహృతమిత్యాది || ౨౨ || ౨౩ || సగేచేతి || అశేషేషుపురాణేషు సగప్రతినగాదిషు కర్తృత్వై
 సభగవాణవిష్ణుకథ్యతే - సగాదైస్తత్కర్తృకత్వాత్ - యతోవాక్రమానీత్యాది శ్రుతేః || శ్లో || విష్ణుబ్రహ్మాశి
 వ్రాహ్మణ్యవిష్ణురాదిత్య ఏవవ | సవణంవిష్ణుమయం బ్రహ్మస్థితిపారాణికంవదః || ఏవమేవపురాణేషు దశస్వప్తసు
 భాన్యథా | అన్యథాయేప్రపద్యంతేనారకాస్తేభవంత్యై | ఇత్యాదిత్యపురాణం || ౨౪ || పురాణానాం వేదోపబృంహ
 కత్వేనధర్మవేదనహేతుత్వాత్ ధర్మస్య విద్యాస్థానేష్వంతర్భావందశేయతి || అంగానీతి || ఇతిహాసస్యపురా
 ణంతర్భావః || శ్లో || ఇతిహాసపురాణాఖ్యాంవెదంసముపబృంహయేదిత్యాదిత్యవచనాత్ || ౨౫ || ఆయుర్వేదఇతి ||
 ఆయుర్వేదాదివతుష్కస్యదృష్టప్రాధాన్యేన కేవలవిద్యాస్థానత్వాన్నధర్మస్థానత్వమితి తస్య పృథగ్న క్తిః || శ్లో ||
 ఆయుర్వేదోవైద్యశాస్త్రం గాంధర్వాగోతీశాసనం | అథశాస్త్రంబండనీతిధనుర్వేదోస్త్ర శాసనం || చత్వార
 ఉపవేదాస్త్రఇతివైజయంతీ || ౨౬ || జ్ఞేయాఇతి || వేదప్రసంగాత్తద్దశేన ఋషయో వంశభేదాత్త్రిభోక్తాః జ్ఞేయా
 ఇత్యాదినా - ఋషిప్రకృతయః ఋషిస్సభావాః || ౨౭ || ఇతితి || భేదహేతుః మనుష్యాణాం వీర్యబలాద్యల్యుత్పత్తిం
 ౩౦ || సర్వేతి || ప్రాజాపత్యాబ్రహ్మదృష్టా - తద్వికల్పాః తస్యాఃవిభాగభూతా ఇమే అధీయమాణాః శాఖాభేదాః
 అనిత్యాఇవ ప్రతిద్వాపరంకించిచ్ఛిన్నపాతతయాశాఖాంతరతాంసితాస్సంతఃసముత్పన్నాత్యాపతతథాతథాదృశ్యం

తఃపరమ్ || ౩౩ || సగేశ్వప్రతిసగేశ్వవంశమన్వంతరాణివ | సవేష్యేతేముకథ్యంతేవంశానువరి
 తంచయత్ || ౩౪ || యదేతత్తవమైత్రేయపురాణంకథ్యతేమయా | ఏతద్వైష్ణవసంజ్ఞంవైపాన్తస్య
 సమనంతరమ్ || ౩౫ || సగేచప్రతిసగేచవంశమన్వంతరాదిషు | కథ్యతేభగవాణవిష్ణు రశేషేష్య
 వసత్తమ || ౩౬ || అంగానివతురోవేదామీనాంసాన్వాయవిస్తరః | పురాణంధర్మశాస్త్రంవ వి
 ద్యాహ్యతాశ్చతువశ || ౩౭ || ఆయుర్వేదోధనుర్వేదోగాంధర్వతై ఏవతేత్రయః | అథశాస్త్రం
 చతుర్థంవ విద్యాహ్యస్తాదతైవతాః || ౩౮ || జ్ఞేయాబ్రహ్మ షణ్యఃపూర్వంతేభ్యో దేవషణ్యః
 పునః | రాజషణ్యఃపునస్తేభ్యోఋషిప్రకృతయస్త్రయః || ౩౯ || ఇతిశాఖాస్తమాఖ్యాతాశ్శాఖాభే
 దాస్తతైవవ | కతారతై ఏవశాఖానాంభేదహేతుస్తవోదితః || ౪౦ || సకామన్వంతరేష్యవంశా
 ఖాభేదాస్తమాస్త్రప్రతాః || ౪౧ || ప్రాజాపత్యాశ్రుతనిత్యాతద్వికల్పాస్త్రీమేద్విజ || ౪౨ || ఏ

సవపురాణానాం సామాన్యేనాభిధేయమాహ | సగేశ్వేతి || ప్రతిసగః ప్రళయః || ౪౩ || ఉద్దిష్టేషుపురాణేషుకి
 మేతత్పురాణమిత్యపేక్షయామాహ || యదేతదితి || ౪౪ || అన్యవైష్ణవసంజ్ఞాయాం హేతుమాహ || సగేచేతి || ౪౫ ||
 పురాణానాంధర్మప్రతిపాదకవేదోపబృంహకత్వేనధర్మవిద్యాస్థానేష్వంతర్భావనమాహ || అంగానీతి || అంగాని
 శిత్వాదీనిషట్ || ౪౬ || ధర్మవిద్యాస్థానవృత్తి క్తందృష్టార్థప్రధానమన్యద్విద్యాస్థానవతుష్టయమాహ || ఆయుర్వేద
 ఇతి || ౪౭ || శాఖాప్రణేతృభేదమాహ || జ్ఞేయాఇతి || ౪౮ || ఉపసంహరతి || ఇతితి || భేదహేతుశ్చపుంసాంప్రజ్ఞాహాసః || ౪౯ ||
 ౫౦ || శాఖాయాఃపురుషప్రణేతృవేదస్త్రైవపాతుషేయత్వంస్యాదిత్యాశంక్యాహ || ప్రాజాపత్యైతి || కల్పదౌ
 ప్రజాపతినాదృష్టోవేదోన్యత్యేవ - ఇమేతుశాఖాభేదాస్త్రైవవికల్పాఃఅధ్యయనాదిసౌకర్యార్థమంతరభేదాః

తే ౩౧ ౩౨ ౩౩ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - శ్రీవిష్ణుచీత్రయో - తృతీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః. ||

అథ శ్రుత్యాద్యుక్తోఽథ మోక్షభగవదాధానధియానస్థితోనిశ్రేయసాద్యోత్యైతదథాయమభటసంవాదం
ప్రస్తాతి || యథావదితి ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦ ||
అథ శ్రుత్యాద్యుక్తోఽథ మోక్షభగవదాధానధియానస్థితోనిశ్రేయసాద్యోత్యైతదథాయమభటసంవాదం
ప్రస్తాతి || యథావదితి ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦ ||

వంశోద్భవతఃసంవాదం యత్ప్రకృత్యుత్తమామిత్యయా | మైత్రేయవేదసంబంధంకింశ్యత్యథయామితే ||
౩౩ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః. ||
మైత్రేయః || యథావత్కథితంసర్వంయత్ప్రకృత్యుత్తమామిత్యయాగురో | శ్రీ తుమిచ్చామ్యహంచైకం తద్భ
వాప్రబ్రవీతుమే || ౧ || సప్తద్వీపానిపాతాశ విధిశ్చనుమహామనః | సప్తలోకాశ్చయేంతస్థాబ్రం
వన్ద్యంకస్యాస్యసర్వతః || ౨ || స్థూలైస్సుత్యైప్రథాసూక్ష్మైస్సుత్యైస్సుత్యైతరైస్తథా | స్థూలాస్థూ
లతరైశ్చైవసర్వం ప్రా శిభిరావృతమ్ || ౩ || అంగుళస్యాష్టమోభాగోనసో స్థిమునిన త్తమ | నసంతి
ప్రా శినోయత్రకర్తృబంధనిబంధనాః || ౪ || సర్వేచైతేవశంతియాంతియమస్యభగవత్కలి | ఆయుషో
తేతతోయాంతియాతనాస్తప్రచోదితాః || ౫ || యాతనాభ్యఃపరిశ్రమోదేవాద్యాస్తథయోనిషు |
జంతవఃపరివర్తంతేతా ప్రాణామేషునిజాయః || ౬ || సోహమిచ్చామిత చ్ఛోతుంయమస్యవశవతి
నః | నభవంతిసరాయంతతత్కర్తృకథయానులమ్ || ౭ || శ్రీవరాశరః || అయమేవమునెప్రశ్నోనకులేన
మహాత్మనా | పుష్టఃపితామహఃప్రా హభిష్టోయ త్తచ్ఛృణుష్వమే || ౮ || శ్రీభీష్మః || పురానుమాగ
తోవత్సనఖాకాళింగకోద్విజః | సమామువాచపృష్టౌవై మయాజాతిస్తరోమునిః || ౯ || తేనాఖ్యాతమిదం
సర్వమిత్థంచైతద్భవిష్యతి | తథావతదభూద్వస్థియథోక్తంలేనధీమతా || ౧౦ || సచపృష్టోమయాభూ
య శ్చదధానేనవై ద్విజః | యద్యదాహనతద్దృష్టంఅన్యథాహిమయాకృతీత్ || ౧౧ || ఏకదాతుమ
యాపుష్టమేతద్యద్భవతోదితమ్ | ప్రాహకాళింగకోవిప్రస్త్వత్వాతస్యమునెవవః || ౧౨ || జాతి
స్త్రైరణకథితోరహస్యఃపరమోమమ | యమకింకరయోర్యోభూత్సంవాద స్తంబ్రవీమితే || ౧౩ || స్వపు

సత్వపూవాణాపురుషైఃప్రకృతాగ్రత్యథః || ౩౨ || ౩౩ || ఇతి శ్రీధరస్వామివీరచిత్రప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ
వ్యాఖ్యానం - తృతీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః. ||

శ్లో || వేదరాశిరపారోసా వుక్తశ్శాఖావిభాగతః | తస్మిన్వితఃపరోధమోక్షానామభోవ్యతే || ఉక్తమ
నువదన్వదవేదసారం పరంభమణ్యపుష్పతి || యథావదిత్యాదిసప్తభిః || ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || ౭ || అయమేవైతి || అయమేవ
ప్రశ్నః ప్రప్తప్ర్యాధః - నకులేనభీష్మంప్రతిపుష్టః - తతశ్చభీష్మస్తస్తేయప్రాహతచ్ఛృణుష్వత్యథః || ౮ ||
పురేతి || మమసఖాకాళింగకః కలింగదేశ్యః జాతిస్తరోమునిరాగతస్త్వ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ఏకదాద్విజః || ప్రనక్తానప్ర
సక్తతయామయాయదేతన్నకులభవతాపుష్టంతదుత్తరతయాచసకాళింగోయమకింకరసంవాదమాహతదాజాతిస్త్ర
రేణాతిరహస్యోయమకింకరసంవాదోమమయఃకథితోభూత్తంసంవాదంతస్యమునెవవక్యంస్త్రత్వాదుభ్యంబ్రవీ
మిత్యన్వయః || ౧౨ || ౧౩ || తమేనాహ స్వపురుషమిత్యాదిసాసోస్యలోక్య ఇత్యంతేన ఏకవింతిశ్లోకేన || స్వపురుష

త్యాది కాళింగవచనం - పరిహరేత్యాదియవచనం - ప్రభుభిఃస్వప్రభావభంగస్థానం ప్రకాశ్యమితి త్యాది విష్ణునామసూచై చ్చరుచ్చారితేషునారకిణోపిత ప్రృవణాదినా నరకాణము యేరకా తేన స్వాధికారహానిరితి భీత్యాచ కణామూలకభనం - రాజదారాన్యా గాభివచనవద్రహసికధనీయత్వాచ్చ - యమస్యవైష్ణవైష్ణవప్రభుత్వై ప్రమాణం॥ శ్లో॥ ద్రవంతిదైత్యాఃప్రణమంతిదేవతాః - ప్రభవోభగవద్భక్తామాదృశానామిత్యాదిః॥ ౧౮॥ అత్ర హేతుమాహ॥ అహమితి॥ ధాత్రా చుశ్వరేణ - హితాహితే హితప్రవర్తనై అహితనివర్తనైచ॥ ౧౯॥ విష్ణుత్వవివరణముఖేన అభిలైశ్వర్యమేవదశయతి॥ కటకతి॥ అభిధృతభేదరహితం తాదాత్మ్యవత్ - యథాకారణభూతం కనకం కార్యభూతకటకాదితాదాత్మ్యేపిపకమివ్యతే - ఏవం కారణాభూతోహరిః కార్యభూతసురచశుమనుజాదిభేదై భిఃసోపితదాత్మభూతపకఉదీర్యతే - కారణత్వేనసర్వత్రైకస్యైవవ్యాప్యస్థితత్వాత్స ఏవేశ్వరత్వత్వభేదః॥ ౧౯॥ అథతస్యసంహత్యైత్యమాహ॥ ఖీతీతి॥ అనిలాంతే ఉద్ధావకానిలావసానై - కలుషం కాలుష్యం - ఈశ్వరసంకల్పకృతగుణవైషమ్యేనోక్తాపితాస్సురాదయస్తస్యగుణకాలుష్యస్యనాశేతమశ్వరీరేణతేననాతనైనైకతాయాంతి॥ ౧౯॥ హరిమితి॥ పరమార్థతఃనిరూపాధికం - అగ్నిదృష్టాంతోభక్తసంసర్గిణామపిపరీహారథః॥ ౧౯॥ ౧౯॥ ౨౦॥ కలిక

రుషనుభివీత్యపాశహస్తంనదతియమఃకీలతస్యకణమూలే॥ పరిహరమధుసూదనప్రపన్నాకప్రభురహమన్యన్తాంనవైష్ణవానామ్॥ ౧౮॥ అహమమరగణాచితేనధాత్రాయమత్తిలోకహితాహితేనియుక్తః॥ హరిగురువశగోస్థినస్వతంత్రఃప్రభవతినంయుమనెమమాపివిష్ణుః॥ ౧౯॥ కటకనుకుటకణికాదిభేదైఃకనకమభేదమపీష్యతేయైకైకం॥ సురచశుమనుజాదికల్పనాభిహారిరఖిలాభిరుదీర్యతేతతైకః॥ ౧౯॥ ఖీతీతలపరమాణవోనిలాంతేపునరపియాంతియైకైకతాంధరిత్రా॥ సురచశుమనుజాదయస్తథాంతేగుణకలుషేణనాతనైవతే॥ ౧౯॥ హరిమమరగణాచితాంప్రేషదంప్రణమతియఃపరమార్థతోహినుత్వః॥ తనువతసనుస్తపాపబంధంప్రజవరిశ్చుత్వయిథాగ్నిమాజ్యసిక్తమ్॥ ౧౯॥ ఇతియమవచనంనిశ్చయపాశీయమపురుషస్తమువాచధర్మరాజమ్॥ కథయమనువిభోస్సనుస్తధాతుభావతహిహరైఃఖలుయాదృశోస్యభక్తః॥ ౧౯॥ యమః॥ నచలతినిజధర్మవణతోయస్సనుమతిరాత్మసుహృద్విషతుషత్సై॥ నహరతిసహంతికించుచైచ్చస్థితమనంతమవైహివిష్ణుభక్తమ్॥ ౨౦॥

మితి॥ పాశహస్తంపాపిజనానయనాయమత్వేలోకంగంతుముద్యతంవీత్య - విష్ణుభక్తాఃపరిహృత్యాన్యనానయేత్యాద్యతిరహస్యం కణమూలేయమోవదతి॥ ౧౮॥ నవైష్ణవానాంప్రభురిత్యత్ర హేతుమాహ॥ అహమితి॥ ప్రజాసంయుమనాద్యమత్తి సంజ్ఞనూలోకస్య హితాహిత శుభాశుభఫలదానాథం ధాత్రానియుక్తోఽప్యహంహరిరేవగురుస్తద్వశవత్వేన్తి - నతుస్వతంత్రః - మమాపిసంయుమనెదంజ్ఞేవిష్ణుఃప్రభుభావతి॥ ౧౯॥ కుతతత్వపేక్షాయాంతస్యసర్వాత్మత్వేనసర్వేశ్వరత్వాదిత్యాహ॥ కటకతి॥ యథాకనకం కటకనుకుటకణభూషణాదిభేదైరుపలక్షితమపికనకాత్మనానర్వాసుగతమభేదమేకమివ్యతే - తతైక ఏవజగత్కారణభూతోహరిస్సురాదిస్వరూపైరుదీర్యతే - ప్రశయోవసురాదీనాంహరావేవలయాత్॥ ౧౯॥ సవసర్వాత్మైతిదృష్టాంతేనాహ॥ ఖీతీతి॥ గుణానాంకలుషేణతోభేదయేసురాదయోజాతాః తెగుణతోభోపరమేతేనైవైకతాయాంతీత్యభేదః॥ ౧౯॥ హరిమితి॥ అతస్యైశ్వరత్వాదనురాణాంగజైరచితాంప్రేషదంహరింయఃపరమార్థతఃసర్వాత్మత్వేనప్రణమతి - తంపరిహృత్యప్రజాయద్వాపరమార్థతస్తత్త్వతోవగతస్సనుస్తపాపబంధాయస్యైత్యన్వయః - ప్రణమతితిశ్రవణాదీనామపుష్పలతాణం॥ ౧౯॥ ౧౯॥ నచలతీతి॥ ఉచైచ్చరతిశయోనస్థితంస్వచ్ఛంరాగాదిరహితంమనోయస్వతంవిష్ణుభక్తంవిధి - మనస్స్వచ్ఛత్వవిజ్ఞేయత్వాత్తస్యజ్ఞాపకచిహ్నీయాహ - నచలతీతి - విష్ణోరియమాజ్ఞేత్యేవంహిక్రియమాణస్వధర్మమోవిష్ణుంప్రణయింతుత్వశుద్ధిద్వారాతద్భక్తిహేతుః - అతస్యైశ్వర్యనిష్ఠాస్తద్భక్తిచిహ్నంశుద్ధతత్వస్యచరాగాద్యభావాదాత్మనఃసుహృత్సైవిషతుషత్సైపిపసమమతిత్వంపరస్వహరిణాదినిష్ఠైశ్చభవతితదపితస్యచిహ్నం॥ ౨౦॥ తస్యైవక్రమే

బుష్పేతి || కలికలువంకలికాలువ్యంరాగద్వైపాది - తదేవమలం || ౧౧ || స్ఫటికేతి || సకలదోషప్రతిభాకల్యాణగుణాత్మకైభగవతిమనసిస్థితైస్సకాంక్షాశ్చరాదిదోషోనభవతీత్యర్థః - సహిత్యాది - సతీతిశేషః || ౧౨ || విమలమతిరితి || యస్యహృదివాసుదేవః - సనిరస్తనిఖలదోషకల్యాణగుణయ్యుక్తశ్చభవతీత్యర్థః - మానోగర్వఃమాయాశాత్యం || ౧౩ || భగవద్భావపరోభక్తశ్చాత్ముషేణసౌమ్యత్వాదిగుణైరజ్ఞాతుంశక్యత్యాహ || వసతీతి || సౌమ్యరూపః || ప్రభోమ్యతతమాదైవమప్రాప్త్యః - బ్రహ్మవిద ఇవసౌమ్యతేముఖంభాతీత్యాదివత్ - బాలసాలతరురాత్మనశ్చారుతయైవశీతే రంతస్థమతిరమ్యంరసంసారంసూచయతి || ౧౪ || హృదీతి || తదఘంధ్యాతుఃపాపం - అఘవిఘాతకత్రాభగవతాభిన్నంవిదీణంభవతి - అకేసత్వసికళనుంధకారం || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || పరహింసాదివాదోషేణాభక్తస్యహృదిభగవదసంనిధిజ్ఞాతుంశక్యత్యాహపారతీత్యాదిభిశ్చతుర్భిః || హరతీతి || నిష్ఠురాణిపరుమాణి || ౧౮ || నైతి || నయజతిసంతవిష్టుంనాచయతి - నదదాతితద్భవైతి || ౧౯ || పరమేతి || అవేహివాస్యభక్తమితిభక్తపదేనసంభాసంబంధఃఅభక్తమవేహిత్యర్థః || ౨౦ || అశుభమతిరితి || అనార్యమమంగళం - కుశీలంచుశ్శీలం - సంగోవిషయసంగః - తైర్మత్తఃపు

కలికలువమలతనయస్యవాత్సావిమలమతేనాభినికృతస్తమెనమ్ | సససికృతజనాదానంమనుష్యంసతతమవేహిహరెరశీవభక్తమ్ || ౧౧ || స్ఫటికగిరిశిలామలఃక్వఃస్థురూనసినృణాంక్వచమత్సరాదిదోషః | సహితుహినసయాభరత్సేపుంజేభవతిమలతాశనదీప్తిజస్రతాపః || ౧౨ || విమలమతిరమత్సరఃప్రశాంతశ్శుచివరితోఖలనర్తస్వమిత్రభూతః | ప్రియహితవచనోస్తమానమాయోవసతిసదాహృదితస్యవాసుదేవః || ౧౩ || వసతిహృదిసనాతనైవతస్మిభవతిపుమాజగతోస్యసౌమ్యరూపః | ఊతిరసమతిరమ్యమాత్మమోంతఃకథయతిచారుతయైవసాలపోతః || ౧౪ || హృదియదిభగవాననాదిరాస్తైహారిసశంఖగదాధరోవ్యయాత్మా | తదఘమఘవిఘాతకత్వభిన్నంభవతికథంసతిచాంధకారమకే || ౧౫ || యమనియమవిఘాతకల్పషాణామనుదినమమృతసక్తమానసానామ్ | అచగతమదమావమత్సరాణాంప్రజభటదూరతరణమానవానామ్ || ౧౬ || కనకమపిరహస్యవేత్త్యబుద్ధ్యాశృణుమివయస్సమవైతివైపరస్వమ్ | భవతిచభగవత్యనస్యచేతాఃపురుషవరంతమవేహివిష్టుభక్తమ్ || ౧౭ || హరతిపరధననిహంతిజంతూన్వదతితథాస్తృతనిష్ఠగాణియశ్చ | అశుభజనితదుర్మదస్యపుంసఃకలుషమతేహృదితస్యనాస్త్యనంతః || ౧౮ || ససహతిపరసంపదంవినిందాంకలుషమతిఃకురుతేసతామసాధుః | నయజతిసదదాతియశ్చసంతంమససినతస్యజనాదానోధమస్య || ౧౯ || పరమసుహృదిచాంధవేకశత్రైసుతతనయాపితృమాత్మభృత్యవగే || శరమతిరుపయాతియోధాత్వస్థాంతమధమచేప్తమవేహివాస్యభక్తమ్ || ౨౦ || అశుభమతిరసత్ప్రవృత్తిసక్తస్తృతమనార్యవిశాలసంగమత్రైః | అనుదినకృతపాపబంధసక్తఃపురు

జఃకలికలుష్పేత్యాదివా || కలికలుష్పేతి || అన్తాబుద్ధిః || ౧౧ || స్ఫటికేతి || స్ఫటికగిరేశ్శిలవామలః - తుహినసయాభరత్సేపుండ్రప్రస్యరత్నీనాంపుండ్రే-మత్సరాద్యభావోవిష్టుభక్తవిహ్నుమిత్యర్థః || ౧౨ || విమలమతిరితి || శుచిశుద్ధంచరితంయస్య-అఖిలానాంసత్వాదీనామిత్రమిత్రభూతః-అస్తైనిరస్తమానమాయోగవదంభాయెన || ౧౩ || ప్రసన్నరూపతాచవిష్టుభక్తవిహ్నుమిత్యాహ || వసతీతి || ముఖప్రసాదాదివిహ్నుంతదంతస్థస్థంపరమానందమయంవిష్టుంసూచయతీత్యత్రసన్నిదేశానఘామాఊతీతి-చారుతయాకోవలతయా-సాలపోతోబాలసాలవృక్షః- అన్తనోంతస్థింతంఊతిరసంకథయతీసూచయతీత్యర్థః || ౧౪ || హృదీతి || తత్రకేఅఘంఅఘవిఘాతకత్రాభిన్నంవిదీణంభవతి- యుక్తశ్చవిఘాతకసన్నిధౌతద్విరోధినివాశిత్యాహ-కథమకేసత్వంభకారింభవతీతి || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || అథాభక్తస్యచిహ్నాన్యాహ || హరతీత్యాదిచతుర్భిః || ౧౮ || ససహతీతి || సంతమవృద్ధ్యంయోసదదాతి || ౧౯ || ౨౦ || అశుభమతిరితి || అనార్యవిశాలసంగమత్రైః సైవ

కువశః అవివేకీ - అనార్యకుశీలసంగమత్రైతివపాఠః || ౩౧ || భక్తస్యలక్షణాంతరమాహ || సకలమితి || ౩౨ || కమలనయనైతి || తురయంతీతి వచనాదభజాన మంతరేణాపి నామోచ్చారణమాత్ర మేవపాపహరమితి సూచితం - తురణం శ్రవణాదెరప్యవలక్షణం || ౩౩ || వసతీతి || యస్యమనసేహరిష్వినతి - తస్యయావద్దృష్టిపాతంచక్రం పరిభ్రమతి అతస్తద్దృష్టిపాతేత ప్రతిహతవీర్యబలస్యతవమమవాగతినాస్తి - అన్యలోక్యః అన్యలోకాహాన త్వస్తన్లోకాహాః - సఖిలుభాగవతాయమవిషయంగచ్ఛంతీతివచనాత్ || ౩౪ || ఇతితి || తేనయమభటేన || ౩౫ || ౩౬ || కింకరాగ్రతి || యస్యాత్మాకేశవాలంబనభిత్వాత్మనివేదనోక్తిః || శ్లో || శ్రవణంతేనంవిష్టోః స్మరణం పాదసేవనం | అదనంవదనం దాస్యం సఖ్యమాత్మనివేదనమితిభక్తైశ్చవవిభక్త్యైః - ఎవముక్తశ్రవణాదినవవిధాంతరంగావత్యమాణ సదాచారోపలక్షణాభగవదేకవిత్తతాస్వరూపలక్షణాభగవతినిరుపాధిః ప్రీతిరూపాభక్తిరేవయమవశ్యత్వనివారకైత్యధ్యాయాభాః - అభవాఅస్తిన్నధ్యాయేజాతిస్తరోనామకశ్చిన్తునిః తమక్తిమూలా కాళింగోక్తిః భీష్మేణసమలాయోవ్యతే - తత్రే వంయోజనా - పురామమేత్యాదినామువాశేత్యంతంభీష్మవచనం - శుష్టోవైమయేత్యారభ్యఅన్యథాహిమయాక్వచిదిత్యంతంకాళింగవాక్యం - తత్రవత్ప్రేతిభీష్మస్యసంబోధనం - ద్విజఃజాతిస్తరః - ఎకదాత్విత్వాదిశ్లోకోభీష్మవాక్యం - జాతిస్తరైకశ్చిత్ ఇత్యాదిమయాపిచోక్తమిత్యంతంకాళింగవాక్యం - మమకథితమిదంచతేనైత్యత్రతచ్చజ్ఞైసజాతిస్తరస్యరరామశః || ౩౮ || ౩౯ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తయే - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

మవశఃనహివాసుదేవభక్తః || ౩౧ || సకలమిదమహంచవాసుదేవఃపరమపుమాపరమేశ్వరస్సపకః | ఇతిమతిరచలాభవత్యనంతేహృదయగతప్రజతాన్విహాయదూరాత్ || ౩౨ || కమలనయనవాసుదేవవిష్టోధరణధరామృతశంఖచక్రపాణే | భవశరణమితీరయంతియేవై క్విజభట దూరత రేణతానపాపాః || ౩౩ || వసతిమనసీయస్యసోమ్యయాత్మాపురుషవరస్యనతస్యదృష్టిపాతే | తవగతి రథవామమూర్తివక్రప్రతిహతవీర్యబలస్యసోమ్యలోక్యః || ౩౪ || కాళింగః || ఇతినిజభటశాసనాయదేవౌరవితనయస్సకిలాహధర్మరాజః | మమకథితమిదంచతేనతుభ్యం కురువరసమ్యగిదంమయాపిచోక్తమ్ || ౩౫ || భీష్మః || నకులైతన్మమాఖ్యాతం పూర్వం తెనద్విజన్తనా | కళింగదేశాదభ్యేత్యప్రీయతాసుమహాత్మనా || ౩౬ || మయాప్యేతద్యథాన్యాయ్యంసమ్యగ్నత్రవోదితమ్ | యథావిష్ణుమృతేనాన్యత్రాణంసంసారపాగరే || ౩౭ || కింకరాదండపాశౌవానయమోనచయతనాః | సమథాస్తస్యయస్యాత్మాకేశవా లంబనస్సదా || ౩౮ || శ్రీపరాశరః || ఏతన్మనెసమాఖ్యాతంగీతంచైవస్వతేనయత్ | త్వత్ప్రశ్నానుగతంసమ్యక్కిమన్యత్కథయామితే || ౩౯ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

త్రః - అనార్యవిశేతేతిఅనార్యకుశీలతీవపాతేనీచైదుఃశ్రీలై శ్చజవైస్సంగనమత్రైత్యభాః || ౩౧ || నర్వత్రైశ్వరదృష్టిరేకాంతభక్తచిహ్నమిత్యాహ || సకలమితి || ౩౨ || తన్మామకీతనంతదేశరణతాద్యేకాంతభక్తిచిహ్నమిత్యాహ || కమలనయనైతి || ౩౩ || దూరతరేణత్యజేతియమక్రంతత్రహేతుమాహ || వసతీతి || తస్యదృష్టిపాతం యావత్తావద్విష్టోశ్చక్రంపరిభ్రమతి - అతస్తచ్చక్రప్రతిహతం వీర్యంబలంచయస్యతవనామమనాతావతిదేశేవాపిన్యంజనమావేతుమవిగతినాస్తి - సపునరస్యలోక్యఃవైకుంఠలోకాహాః - నత్వస్తన్లోకాహాః ఇతి || ౩౪ || ఇతితి || తేనభటేనమన్యోగకథితం - కురువరభీష్మ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || కింకరాగ్రతి || కేశవాలంబనః కేశవాశ్రయః || ౩౮ || ౩౯ || ఇతిశ్రీధరస్వామివరచిత్రాత్మకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

పూర్వంభగవదాజ్ఞానాపశ్రుతిస్త్యుత్తవర్ణాశ్రమధర్మానుష్ఠానంభక్తిలక్షణముక్తం - ఇదానీంతా
 వచతుర్వర్గసాధనమిత్యుచ్యతేభగవన్నిత్యాద్యధ్యాయనవకేన ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ వర్ణాశ్రమేతి
 ఆచారవతేత్యత్రాచారగ్రహణం యజ్ఞాదైకమణోపుష్టపలక్షణం ॥ ౯ ॥ ననువర్ణాశ్రమధర్మోయదిదేవతావి
 మయఃకథమస్యభగవదారాధనత్వమిత్యత్రాహ ॥ యజన్నితి ॥ సర్వభూతస్సర్వాత్మభూతః ॥ శ్లో ॥ యోయజంతిపి
 త్పూర్వాదేవాబ్రాహ్మణాసమతాశనా ॥ సర్వాభూతాంతరాత్మానంవిష్ణుమేవయజంతిత ఇతిస్త్యుతేః ॥ శో ॥
 యస్యస్యదేవతాభక్తయజంతేశ్రద్ధయాన్వితాః ॥ తేపిమామేవకాంతేయయజంత్యపిధిపూర్వకమితిచ - గౌతే పునర్వి
 జముఖ్యశ్చేత్యాదివ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ వర్ణాశ్రమేష్వితి ॥ తేషుతిష్ఠతానను

మైత్రేయః ॥ భగవత్భగవాణ్దేవస్సంపారవిజగీమభిః ॥ సమాఖ్యాహిజగన్నాథోవిష్ణురారాధ్యతేయ
 థా ॥ ౧ ॥ ఆరాధితావ్యగోవిందాదారాధనపరైనైః ॥ యత్ప్రప్యతేఫలంశ్రీతుంతత్యేచ్ఛామి
 మహామునై ॥ ౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ యత్ప్రప్యతేఫలంశ్రీతుంతత్యేచ్ఛామి ॥ ధేర్వః ప్రాహయ
 థాపుష్టప్రత్యైగదతశ్చ ॥ ౩ ॥ సగరఃప్రణీపత్యేదంధేర్వంప్రచ్ఛథాగ్దేవమ్ ॥ ఓష్ఠోరారాధనో
 పాయసంబంధంమునిన త్తమ ॥ ౪ ॥ ఫలంచారాధితేవిష్ణేయత్పంసామభిజాయతే ॥ సహహవృష్టోయతే
 నతస్త్యైత్రేయాఖలంశ్చ ॥ ౫ ॥ ధేర్వః ॥ భామంమనోరథంస్వగంస్వగివంధ్యంచయశ్చదమ్ ॥
 ప్రాప్తోత్యారాధితేవిష్ణేనివాణమపిచోత్తమమ్ ॥ ౬ ॥ యద్యదిచ్చతియావచ్ఛఫలమారాధితేమ్య
 తే ॥ తత్తదాప్తోతిరాజేన్ద్రభూరిస్త్వలమథాపివా ॥ ౭ ॥ యత్తుప్రచ్ఛసిభూపాలకథమారాధ్యతేహి
 నః ॥ తదిదంసకలంతుభ్యంకథయామినిబోధమే ॥ ౮ ॥ వర్ణాశ్రమాచారవతాపురుషేణవరఃపుమా ॥
 విష్ణురారాధ్యతేపంథానాన్యస్త్రోవకారకః ॥ ౯ ॥ యజ్ఞాయజ్ఞాయజత్యేనంజపత్యేనంజపన్నమ్
 ఘ్నంస్తథాన్యాహిసన్ద్యేనంసర్వభూతోయతోహరిః ॥ ౧౦ ॥ తస్మాన్పదాచారవతాపురుషేణజనా
 దఃసః ॥ ఆరాధ్యతేస్వసః ॥ కథర్మానుష్ఠానకారితా ॥ ౧౧ ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యశూద్ర
 శ్చపృథివీవతే ॥ స్వధర్మతత్పరోవిష్ణుమారాధయతినాన్యథా ॥ ౧౨ ॥ పరాపవాదంపైశున్యమన్యతంచన
 థావతే ॥ అన్యేద్యైకరంయశ్చతోవ్యతేతేనకేశవః ॥ ౧౩ ॥ పరదారపరద్రవ్యపరహింసాసయోర
 తిమ్ ॥ నకరోభిప్రమాణూపతోవ్యతేతేనకేశవః ॥ ౧౪ ॥ నతాడయతినోహంతిప్రాణినోనాసదీహతే ॥
 యోమనుష్యోమనుష్యంత్రతోవ్యతేతేనకేశవః ॥ ౧౫ ॥ దేవద్విజగురూణాయశ్చుక్రూషామసదో
 ద్యతః ॥ తోవ్యతేతేనగోవిందఃపురుషేణరెశ్వర ॥ ౧౬ ॥ యథాత్మనిజపుత్రేషుసర్వభూతేషుయస్త
 థా ॥ హితకామోహారిపైససర్వదాతోవ్యతేమఖమ్ ॥ ౧౭ ॥ యస్యరాగాదిదోషేణదుష్టంనృపమాన
 నమ్ ॥ విశుద్ధచేతసావిష్ణుస్తోవ్యతేతేనసర్వదా ॥ ౧౮ ॥ వర్ణాశ్రమేషుయథర్మాశ్చస్త్రోక్తాన్వనస్త్ర

శ్లో ॥ విష్ణుభక్తస్యచిహ్నంయోనిజధర్మఃపురోదితః ॥ తమేవాతిస్ఫుటంవక్తుంనవాధ్యాయోభిధీయతే ॥ భగవ
 న్నితి ॥ యథాయోనోపాయేనవిష్ణురారాధ్యతే ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ భామమితి ॥ స్వగివంధ్యంబ్రహ్మలోకాదిపదం
 ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ వర్ణాశ్రమేతి ॥ నాన్యవిష్ణ్వారాధనలక్షణశ్రుతిస్త్యుతివిహితస్వధర్మత్వాగేనకేవలతద్రుతథా
 రణశ్రవణకీర్తనాదిః త్రోవకారకంభవతీత్యథః ॥ ౯ ॥ యజన్నితి ॥ యజ్ఞాయజ్ఞవ్యాఖ్యంబ్రాహ్మణాయజ్ఞ
 పంపిష్టంయజతి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పరాపవాదమితి ॥ పరస్యాపవాదస్పృహతుంనిందా - పైశున్యంపరోక్షం పరదోష
 సూచనం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ పైశున్యపరాపవాదాదినిష్ప్రతేరపిస్తత్త్వశోధకః స్వధర్మోమూళి

తిష్ఠతి ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ దానమితి ॥ నిత్యేదశీస్నానతపఃశాదికకృత్ - అగ్నిపరిగ్రహంస్తోత్రస్యోపాసనాగ్నేః శ్రోతాగ్నిత్రయస్యవపరిగ్రహం ॥ ౨౨ ॥ వృత్త్యర్థమితి ॥ ప్రతిగ్రహః ప్రతిగ్రాహ్యగ్రహాదిః - శుక్లాధాత్ ॥ వ్యాయాజితోఽశుక్లదాత్ ॥ ప్రాదేశస్వప్నత్వపాతం సర్వేషామేవశుక్లం ॥ శ్లో ॥ క్రమాగతంప్రీతిదాయంప్రాప్తం వసహభార్యయా ॥ అవిశేషేణసర్వేషాంధనంశుక్లముదాహృతమితివిష్ణుః ॥ శ్లో ॥ శ్రుతశ్చోద్యతపఃకన్యాయాజ్యశిష్యాన్వయాగతం - ధనంసప్రవిధంశుక్లమితివారదః - వ్యాయతః కాలపురుషదానాదినిషిద్ధప్రతిగ్రహోద్యత్తివినా - ఆహుతిశుద్ధాద్రాజాదేగ్రాహ్యం ॥ శ్లో ॥ రాజాంతేవాసియాజ్యేభ్యః సీదన్తిచ్యైస్థనంత్యుధతి ॥ శ్లో ॥ నరాజ్ఞఃప్రతిగ్రహీయాల్లుబ్ధశ్యోచ్ఛాస్త్రవర్తిన ఇతిస్త్రుతేష్ట ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గ్రాన్థీతి ॥ ఋతావభిగమః - చతుర్థఃప్రభుత్వా జోడతమిత్యాది ॥ శ్లో ॥ జోడతమనశాస్త్రీణాం తస్మిన్కాయగ్నాసునవిశేత్ ॥ బ్రహ్మచార్యేవపవాద్యాశ్చతస్త్రస్తువివజఃసందితః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ శస్త్రాజీవఇతి ॥ తత్రాపివృత్తిద్వయేషి - పృథివీపాలనంప్రథమేముఖ్యేకత్వే - వత్తతఇతిశేషః ॥ ౨౭ ॥ ధరితీతి ॥ అంశాష్టమృతరీయాథా - నిపాదాభ్యాః - తత్రరాజ్ఞోదేశస్థితైఃకృతస్య పథోంశస్సాన్యత్ - అహంత్యాంరత్నామీశ్వభయత్రదానోపాదః - తత్రతౌథా - మన్నదానోధా - సత్కృత్యాన్నదానోత్రిపాదం ॥ శ్లో ॥ ధర్మపథాంశభాగీస్యాత్ ప్రజాధర్మేణపాలయన్తి - భారతే ॥ శ్లో ॥ యథావతుర్థాంధర్మకన్య రక్షితాలభతేఫలమ్ ॥ పాపస్యాపితథామూఢభాగంప్రాప్నోత్యరక్షితా ॥ రక్షిష్యామితిచోక్తంతేనవశక్నోపిరక్షితుమితిహరివంశే ఆజానంప్రతిబ్రాహ్మణవచనం ॥ శ్లో ॥ యస్యాన్నపానపుష్టాంగఃకురుతేధర్మసంచయం ॥ అన్నప్రదాతుస్తస్యాధాంకతుశ్చాధాంససంశయఇతి ॥ శ్లో ॥ అన్నదాతుస్త్రయోభాగాఃకతాపాదేనలిప్యతఇతివచనాంత

మ ॥ తేమతిష్ఠన్నరోవిష్ణుమారాధయతినాన్యథా ॥ ౧౯ ॥ సగరః ॥ తదహంశ్రీతుమిచ్ఛామివణధర్మా నశేషతః ॥ తత్రైవాశ్రమధర్మాంశ్చద్విజవర్యలవీహితా ॥ ౨౦ ॥ ఔర్యః ॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాంశుద్రాణాంవయథాశ్రమమ్ ॥ త్వమేకాగ్రమతిభూత్వాశృణుధర్మమయోదితా ॥ ౨౧ ॥ దానందద్యాద్యజ్ఞైర్దేవా యజ్ఞైస్సాన్వధ్యాయతత్పరః ॥ నిత్యేదశీభవేద్విప్రఃకుర్యాచ్ఛాగ్నిపరిగ్రహమ్ ॥ ౨౨ ॥ వృత్త్యర్థాంయాజయెచ్ఛాన్వనన్యానధ్యాపయెత్తథా ॥ కుర్యాత్ప్రతిగ్రహోదానంశుక్లాధాన్వాన్యతోద్విజః ॥ ౨౩ ॥ సర్వభూతహితంకుర్యాన్నాహితంకన్యచిద్విజః ॥ మేత్రీసమస్తభూతేషుబ్రాహ్మణస్యోత్తమంధనమ్ ॥ ౨౪ ॥ గ్రాన్థీరత్నైచపారశ్యేసమబుద్ధిభావేద్విజః ॥ ఋతావభిగమఃపత్న్యాంశస్యతేచాస్యపాథివ ॥ ౨౫ ॥ దానానిదద్యాదిచ్ఛాతోద్విజేభ్యఃక్షత్రియోపేహి ॥ యజేతవివిధైర్యజ్ఞైరధీయతచపాథివ ॥ ౨౬ ॥ శస్త్రాజీవోమహీరత్నాప్రవరాతస్యజీవికా తత్రాపిప్రథమేకత్వేపృథివీపాలనమ్ ॥ ౨౭ ॥ ధరితీపాలనైవకృతకృత్యానరాధిపాః ॥ భవంతి

శారణమతస్తమేవాదరాక్షంపునరప్యహ ॥ వణాశ్రమేష్వితి ॥ ౧౯ ॥ తదితి ॥ తత్తహి అహంశ్రీతుమిచ్ఛామి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తత్రబ్రాహ్మణస్యావశ్యకాధర్మానాహ ॥ దానమితి ॥ నిత్యేదశీస్నానతపఃశాదికకృత్ - నిత్యముడకపాత్రత్యాగివా - యథాధికారమాపాసనాగ్నేస్త్రోతాగ్నినాంవపరిగ్రహం ॥ ౨౨ ॥ జీవితాథాంధనాజానాదినియమానాహ ॥ వృత్త్యర్థమితి ॥ ప్రతిగ్రహోదానంప్రతిగ్రాహ్యస్యధనాదేరాదానం - శుక్లాధాత్ - శుక్లశుద్ధకన్యాయాజితోఽశుక్లయస్యతస్మాద్విప్రాదేశ - తత్రాపిన్యాయతః యథోపయోగమయాజనాదికంచత్యక్తా ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గ్రాన్థీతి ॥ గ్రాన్థిపాదాణి ॥ ౨౫ ॥ క్షత్రియస్యావశ్యకాస్త్రుత్వభాంశ్చధర్మానాహ ॥ దానానిత్యాదివతుభిః ॥ ౨౬ ॥ శస్త్రాజీవఇతి ॥ శస్త్రాజీవోయుద్ధజీవికా ॥ ౨౭ ॥ ధరితీతి ॥ భవంతిస్సపతేరంశాః ॥ శ్లో ॥ పు

రం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ద్విజాతీతి॥ శూద్రస్యకర్మద్యజాతీసంశ్రితంతచ్చశూద్రాపం - తాదధ్యంతచ్చే
వత్సంవతేనద్విజశుశ్రూషాదిజన్యధనేన అత్తపోషణంముఖ్యం - అపదితువాణీజ్యైసతత్రోదికారువృత్తీత్వస్సధ
నేనవా॥ శ్లో॥ శూద్రస్య ద్విజశుశ్రూషాతయాజీవో వశిష్ఠవేదిత్యాదిస్తృతైః॥ ౩౨॥ దానంచేతి॥ పాకయజ్ఞైః అ
బ్ధయజ్ఞైః వైశ్వదేవాదైవ్యసమస్కారైకమంత్రే తోఽఽకీకానాంపాకయజ్ఞశబ్దత్వాపస్తంబః॥ శ్లో॥ నమస్కా
రేణమంత్రేణపంచయజ్ఞాన్నహావయేదితియాజ్ఞవల్క్యః॥ ౩౩॥ భృత్యాదీతి॥ పరిగ్రహః అన్వేషరస్వీకృతానాం
తృణకాస్తాదీనాం స్వీకారః సతుసర్వేషాంవణానాంసాధారణః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ త్రోత్రమితి॥ అపదితు బ్రా
హ్మణస్యత్రోత్రంకమోక్షం - రాజస్యస్య వైశ్యంకర్మ - శౌద్రంకర్మవైశ్యోక్తం వైశ్యస్వీకృతం - ఏతయో
బ్రాహ్మణరాజస్యయోనోక్తం॥ ౩౮॥ సామధ్యేకాదితి॥ ఉభాభ్యాం బ్రాహ్మణరాజన్యాభ్యాం సామధ్యే
సతిశక్తౌసత్యాంతదాపత్కర్మ - త్యాజ్యం - శక్తస్యానుకల్పాశ్రయః అశక్తస్యముఖ్యకల్పవిబంధశ్చ కర్మసంకరః-

స్వపతేరంతాయతోయజ్ఞాదికర్మణామ్॥ ౨౮॥ దుష్టానాంశాసనాద్రాజాశిష్టానాం పరిపాలనాత్॥
ప్రాప్తీత్యభిముతాలోకావణంసంస్థాంకరోతియః॥ ౨౯॥ పశుపాల్యంవవాణీజ్యంకృషీంచమ
మనుజేశ్వర॥ వైశ్యయజ్ఞీభికాంబ్రహ్మదేవలోకపితామహః॥ ౩౦॥ తస్యాప్యధ్యయనంయజ్ఞోదానం
ధర్మశ్చశస్యతే॥ నిత్యమైమిత్రికాదీనాం అనుష్ఠానంచకర్మణామ్॥ ౩౧॥ ద్విజాతీసంశ్రితంకర్మతాద
ధ్యంతేనసోషణమ్॥ క్రయవిక్రయజైవాపిధనైఃకారూఢ్యవేనవా॥ ౩౨॥ దానంచదద్యాచ్చుద్రో
పిపాకయజ్ఞైర్యజేతవ॥ పిత్ర్యాదికంచవైసర్వంశూద్రఃకువీతతేనవై॥ ౩౩॥ భృత్యాదిభరణా
థాయసర్వేషాంచపరిగ్రహః॥ ఋతుకాలాభిగమనంస్వదారేషుమహీపతే॥ ౩౪॥ దయాసమస్త
భూతేషుపితిత్రోతామిమానితా॥ సత్యంశౌచమనాయాసోమంగళంప్రియవాదితా॥ ౩౫॥ మైత్ర్య
స్పృహంతభాతద్దరాకాశాణ్యంసరేశ్వర॥ అనసూయావసామాన్యావణానాంకథితాగుణాః॥ ౩౬॥
ఆశ్రమాణాంచసర్వేషామేతేసామాన్యలక్షణాః॥ గుణాంస్తథాపిధర్మాంశ్చవిప్రాదీనామిమాన్య
ణు॥ ౩౭॥ త్రోత్రంకర్మద్యజస్వీక్తంవైశ్యకర్మతథాపది॥ రాజస్యస్యచవైశ్యోక్తంశౌద్రకర్మన
వైతయోః॥ ౩౮॥ సామధ్యేకసతితత్త్యాజ్యముభాభ్యామపిపాధివ॥ తదేవాపదితతవ్యంసకుర్యా
త్కర్మసంకరమ్॥ ౩౯॥ ఇత్యేతేకథితారాజవణాధర్మాధర్మామయాతవ॥ ధర్మానాశ్రమిణాంసమ్య

జ్యాతేషుద్భాగమాదత్రేన్యాయేనపరిపాలయన్నిత్యాదిప్రత్యైః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ వైశ్యస్యాప్యాహ॥ పశుపాల్య మిత్యా
దిద్వాభ్యాం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ శూద్రస్యాప్యాహ॥ ద్విజాతీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ద్విజాతీతి॥ ద్విజాతీసంశ్రితం శ్రయంత్రే వశీ
కశుశ్రూషాదిలక్షణం కర్మతాదధ్యంతత్వంతస్పదమః॥ తేనపోషణం తచ్చశూద్రాలభ్యద్రవ్యేన
కుటుంబభరణం - తదసంభవేక్రియాదిజన్యేధనైః - తస్యాప్యసంభవేదాత్రాదికారుకమోక్షాధ్యవేనధనేనసోష
ణం॥ ౩౨॥ దానంచేతి॥ పాకయజ్ఞైఃవైశ్వదేవాదైవ్యః॥ శ్లో॥ నమస్కారేణమంత్రేణపంచయజ్ఞాన్నహావయేదిత్యా
దిస్తృతైః॥ పిత్ర్యాదికంచశ్రాద్ధాదితేనైవద్విజశుశ్రూషాలభ్యద్రవ్యేజైవకువీత॥ ౩౩॥ సర్వసాధారణాధర్మ
నాహ॥ భృత్యాదిత్యాదికైస్సాధైఃప్రీభిః॥ భృత్యాదీతి॥ పరిగ్రహః అభాసంపాదనమిత్యాద్యాస్తర్వేషాంసామాన్య
గుణాభిప్రీత్యేనాన్వయః॥ ౩౪॥ దయేతి॥ శ్లో॥ శరీరంపీడ్యతేయససుభినాపికర్మణా॥ అత్యంతంతంసకతవ్యమనా
యాసస్సతవ్యతత్త్యక్తౌనాయాసః - మంగళంలబ్ధపుష్పాదిధారణం॥ ౩౫॥ మైత్రీతి॥ అకాశాణ్యంఅలుభ్యత్వం - సామా
న్యగుణాస్సామాన్యధర్మాః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ త్రోత్రమితి॥ శౌద్రంకర్మనచైతయారితిఅనేనవైశ్యస్యతదభ్యనుజ్ఞాత
సాధికమ్యుతే - శూద్రస్యచాపధర్మాః॥ ప్రాగిహేత్యాః॥ శ్లో॥ క్రయవిక్రయజైవాపిధనైఃకారూఢ్యవేనచేతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥

వృత్త్యవ్యతికరోవా||౩౯||౪౦|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీ విష్ణుచిత్తయో- తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః.
౧|| శౌచాచారవతేతి|| ప్రతానిప్రాజాపత్యాదీని మధుమాంసాది వజ్రనాదీనివ-కృతబుద్ధినా అవహితబుద్ధి
వా|| ౨|| ౩|| స్థితఇతి|| ఆసతిఆసీనేగురా|| ౪|| ౫|| అవగాహేదితి|| కాల్యం ప్రాతః|| ౬ || గృహీతేతి|| గృహీత గ్రా
హ్యవేదః అర్థజ్ఞానపర్యంతం గృహీతస్వశాఖః స్వాధ్యాయోధ్యేతవ్య ఇతి - స్థాణురయం భారవహః కిలాభూత్
అధీత్యవేదంనవిజానాతియోధాం - యోధజ్ఞ ఇహనకలంభద్రుమశ్నుతే - నాకమెతిజ్ఞానవిధూతపామైతిశ్రుతేః-
గురోనిఃకృత్తురత్రదక్షిణా|| ౭|| విధినేతి|| విధినాస్వగృహ్యాక్తప్రకారేణ - స్వకమణానాజనాదివృత్త్యా||
౮|| నివాపెనెతి|| నివాపఃపితృదానం|| ౯|| బలితి|| నిజకమణసమాజితాప్రాతిస్వికకమణసాధితాప్రాజాప
త్యాదీ - సవమోతేపుణ్యలోకాభవంతీతి శ్రుతౌ- యువతానవ్యగ్రోయభోషడేశం కురుతేనిత్యస్వగః పుష్టశ్చేతి
స్మృతౌచనిత్యానాం ప్రత్యవాయవ్యతిరేకంఫలాంతరస్యచోక్తే|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| అనికెతాఇతి|| యత్రసాయంసా
త్తత్రైవగృహంస్థిత్యేషాంతేజ్ఞానః- ప్రతిష్ఠాఆశ్రయః - యోనిఃమాతా - అన్నాదినాదేహసోమకత్వాత్||౧౩||

గృహవతోమేనిశామయ|| ౪౦ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే- తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః

జైర్యః|| బాలఃకృతోపనయనోవేదాహరణతత్పరః|| గురుగౌహవసేదుష్టపబ్రహ్మచారి సమాహితః||
౧|| శౌచాచారవతాతత్ర కార్యంశు శ్రూ వణంగురోః|| ప్రతానిచరతాగ్రాహ్యావేదశ్చకృతబు
ద్ధివా|| ౨|| ఉభేసంధ్యేరవింభూపతశ్చై వాగ్నింసమాహితః|| ఉపతిష్ఠే తథా కుర్యాద్గురోరవ్యభివాద
నమ్|| ౩ || స్థితేతిష్ఠే ద్వి జేద్యాతేనీచైరాసీతచానతి|| శిష్యగురోర్మూలశ్రేష్ఠప్రతికూలంసంసవరే
త్|| ౪ || తేనైవోక్తఃపతేద్విదంనాన్యచిత్తఃపురస్థి నతః|| అనుజ్ఞాతంవభిక్షౌన్నమన్నీయ్యాద్గురుణా
తతః|| ౫ || అవగాహేదపఃపూర్వంఆచార్యేణావగాహితాః|| సమిజ్జలాదికంచాస్యకాల్యంకాల్యము
పానయేత్|| ౬ || గృహీత గ్రాహ్యవేదశ్చతతోనుజ్ఞామవాప్యవై|| గాహాన్ధ్యమావిశే త్ప్రాజ్ఞోని
ష్పన్నగురునిష్క్రమితి|| ౭ || విధినావాప్తదారస్తుధనంప్రా ప్యస్వకర్తృణా|| గృహస్థకార్యమాఖిలంకు
ర్యాదుష్టపాలశక్తితి|| ౮|| నివాపెనపితౄదానవర్జితాక్షే దేవాంస్తథాతిథి|| అన్వైముణానింశ్చ
స్వాధ్యాయైరవత్యేనప్రజాపతిమ్|| ౯ || బలికమణావభూతానివాన్యత్యేనాఖిలంజగత్|| ప్రాప్నో
తిలోకాపురుషోనిజకమణసమాజితా||౧౦|| భిక్షోభుజస్తుయేకేచిత్పరి వ్రా ధ్యుష్టాచారిణః|| తే
వ్యత్రైవప్రతిష్ఠంతేగాహాన్ధ్యంతేనవైచరమ్|| ౧౧ || వేదాహరణకార్యేణతీర్థస్నానాయచప్ర
భో|| అటంతివసుధాంవిప్రాఃపృథివీదశనాయచ|| ౧౨|| అనికెతావ్యనాహారాయత్ర సాయంగృ
హస్తుయ|| తేషాంగృహస్థాస్సర్వేషాంప్రతిష్ఠాయోనిరేవచ|| ౧౩ || తేషాంస్వాగతదానాదివక్తవ్యం

౪౦|| ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం- తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః.

౧|| శౌచాచారవతేతి|| ప్రా జాపత్యంతథాసామ్యమాగ్నయం వైశ్వదేవికమిత్యేవం ప్రోక్తానివేదప్రతా
ని మధుమాంసవజ్రనాదీని చరతావేదో గ్రాహ్యః|| ౨|| ౩|| స్థితఇతి|| ఆసతిఆసీనేగురా|| ౪|| తేనెతి|| తేనైవోక్తః
శతే నకుశీశ్రు మధ్యావనాయగుంధియుంజీత్|| ౫|| అవగాహేదితి|| కాల్యంకాల్యం ప్రాతఃప్రాతః- తత్తత్ప్రా
లోచితమితివా|| ౬|| గృహీతేతి|| నిష్పన్నగురునిష్క్రమితి|| దత్తగురుదక్షిణః|| ౭|| విధినేతి|| స్వకమణా అధ్యాపనా
దివా|| ౮|| నివాపెనెతి|| నివాపెనపిండదానాదినా|| ౯|| ౧౦|| భిక్షోభుజఇతి|| ప్రతిష్ఠంతే ప్రతిష్ఠాయాంతి|| ౧౧||
౧౨|| అనికెతాఇతి|| అనికెతాః అగృహః - అనాహారాః అపరిగృహః - యత్ర సాయంతత్ర గృహంనివాసోయేషాం
తేయోగినః - ప్రతిష్ఠా ఆశ్రయః - యోనిఃస్వమాతా - సన్నేహమన్నపానాదినాసోమకత్వాత్|| ౧౩ || తేషామితి||

౧౪|| ౧౫|| అతిథిం ప్రత్యవజ్ఞాదినకార్యమిత్యాహ|| అవజ్ఞానమితి|| పరితాపోదానానుశయః - ఉపహతస్తాదనాదిః||
౧౬|| యస్త్వితి|| తద్వర్తనోక్తనిత్యాకరణజప్రత్యవాయయాపాతల్లోకప్రాప్తిప్రతిబంధాన్ముక్తః|| ౧౭|| ౧౮||
పక్షేతి|| అత్రకేశభోరోషవచనః|| ౧౯|| ౨౦|| దేవతేతి|| నాస్త్యగతస్యతిథిః ఏకదినమపీత్యతిథిఃధర్మాద్యర్థినా
తనోతిథిః అజ్ఞాతపూర్వః - అన్యేభ్యాగతాః|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| త్రైవర్గికానితి|| త్రైవర్గికాథ
మార్గకానుసాధనభూతాఃఆరంభాః లౌకికవైదికోద్యోగాఃత్యక్త్వాముక్త్యర్థం బ్రహ్మజ్ఞానైసిష్ఠాకార్యా-
బ్రహ్మసంస్థోమృతత్వమేతీతి శ్రుతేః - సన్యాసస్యచమోక్షమార్గాత్పాతతదశక్తస్యచజపతీర్థయాత్రాదిచానున
తంప్రణవాన్మతాదేదః ప్రణవంధ్యామెదితి - ప్రణవో బ్రహ్మభూయాయకల్పత ఇతిచ|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| శ్లో|| అష్ట
మాసావిహారాన్తయతేనక్రమసిషిభిః|| వారాణసీంప్రశిష్టస్యవిద్యతేనహిసంవర ఇతివచనాచ్చ|| ౨౯|| ప్రాణ
యాత్రేతి|| ప్రశస్తవర్ణాః అభిశస్తపితవజ్జితాః|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| కృత్యేతి|| ప్రాజాపత్యేష్ట్యనంతరం అగ్ని
హూత్రం స్వశరీర సంస్థితంకృత్వా ఆత్మన్యారోప్యత్యర్థః - శరీరమగ్నింజాతరాగ్నిభూతం ప్రాణాదియంత్రం

మధురంనృప|| గృహగతానాందద్యాచ్చశయనాసనభోజనమ్|| ౧౪|| అతిథిర్యస్యభగ్నశోగృహంప్ర
తినివర్తతే|| సదత్వాదుమగ్రతఃతస్మైపుణ్యమాదాయగచ్ఛతి|| ౧౫|| అవజ్ఞానమహంకారోదంభ
వైచివగృహేనతః|| పరితాపోపహతావపారుష్యంచనశస్యతే|| ౧౬|| యస్తుపమ్యక్క-రోత్యేవంగృహ
స్థిఃపరమంవిధిమ్|| సర్వబంధవిముక్తోసాలోకానాప్నోత్యనుత్తమా|| ౧౭|| వయఃపరిణతౌరాజ్యకృ
తకృత్యోగృహశ్రమీ|| పుత్రే శుభార్యాంనిగీప్యవసంగచ్ఛేత్సహౌవవా|| ౧౮|| పక్షమూలఫలాహా
రఃకేశశ్శశ్రు జటాధరః|| భూమిశాయీభవే తత్రమునిస్సర్వాశనిస్సృహః|| ౧౯|| చర్మకాశకుశైః
కుర్యాత్పరిధానోత్తరీయకే|| తద్వత్ప్రిశవణంస్తానంశస్తమస్యనరేశ్వర|| ౨౦|| దేవతాభ్యచనం
శూలూనుస్సర్వాభ్యాగతపూజనమ్|| భిక్షాబలీనదానంచతస్తమస్యనరేశ్వర|| ౨౧|| వన్యస్నైహేన
గాత్రాణాంఅభ్యంగశ్చైస్యశస్యతే|| తపశ్చతస్యరాజేంద్రశీతోష్ణాదినహిష్టుతా|| ౨౨|| యస్త్వై
తానియతశ్చర్యాంవానప్రథశ్చరేన్మునిః|| సదహత్యగ్నివద్దోషాఃజయేల్లోకాంశ్చశాశ్వతాః|| ౨౩||
చతుర్థశ్చాశ్రమోభిక్షోఃప్రచ్యతేయోచనీషిభిః|| తస్యస్వరూపంగదతోమమశ్రోతుఃసృపాహా
సి|| ౨౪|| పుత్రప్రసవశశత్రేమత్యక్తస్నైశూలూనరాధిప|| చతుర్థమాశ్రమస్థానంగచ్ఛేన్మిథూణా
తమత్సరః|| ౨౫|| త్రైవర్గికాంత్యజ్ఞేనానారంభానవనీవతే|| మిత్రారిషుసమోమైత్రస్సమ
స్తైష్వేవజంతుషు|| ౨౬|| జరాయుజాండజాదీనాంవాజ్ఞనఃకర్తృభిఃకృచ్ఛిత్|| యుక్తఃకుర్వీతనద్రోహం
సర్వసంగంశ్చవజయేత్|| ౨౭|| ఎకరాత్రస్థితిః|| గ్రామేపంచరాత్రస్థితిఃపురే|| తథాతిష్ఠేన్యథా
ప్రీతిర్దేవహోవాప్యభిజాయతే|| ౨౮|| ప్రాణయాత్రానిమిత్రంచవ్యంగారేభుక్తవజ్జనే|| కాలేస్య
శస్తవర్ణానాంభిక్షాంపర్యప్తేన్మహా|| ౨౯|| కామఃక్రోధస్తథావర్ణాలోభమోహాదయశ్చ
యే|| తాన్తుదోషాపరిత్యజ్యపరివ్రాజ్ఞీర్హమోభవేత్|| ౩౦|| అభయంసర్వభూతైర్భ్యోదత్వా
యశ్చరతేమునిః|| తస్యాపిసర్వభూతైర్భ్యోనభయంవిద్యతేకృచ్ఛిత్|| ౩౧|| కృత్యాగ్నిశూలూత్రంస్వశ

తేసాంగృహగతానాం- స్వాగతదానాదిస్వాగతోక్తిపూర్వకంవక్తవ్యం - మధురంప్రియం|| ౧౪|| ౧౫|| అవజ్ఞానమ
తి|| పరితాపః పృథాదక్షిణత్యనుతాపః - ఉపహతఃప్రతిఘాతః తాడనంనా - పారుష్యంనిఘ్నరతా|| ౧౬|| యస్త్వి
తి|| సర్వైర్బంధైః పాపైర్విముక్తస్థ|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮||
ప్రాణయాత్రేతి|| భుక్తవంతోజనాయస్త్రికాతే - ప్రశస్తా శ్రేష్ఠాస్త్రయోవర్ణాప్రేమాం|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧||
కృత్యేతి|| స్వశరీరసంస్థంప్రాణాగ్నిశూలూత్రంకృత్వాచిత్యాగ్నినాంలోకాప్రజతి - తత్కరణప్రకారమాహ||

ఉద్దిశ్యమభి కుండస్థానీయే అగ్ని హవా శ్రమభ్యాభియోన్నహపైః హవిభిఃయఃజుహవాతి - పా శోగ్ని రేవేదమ
త్రిచాన్నం నాహంభోక్తత్యనుసంధాయ - సదితాగ్నినాం అగ్నిచితాంలోకాకావ్రజతి - శృతీయాంతపాతే - చితాగ్ని
నాజ్ఞానాగ్నినాదశితాకాలోకాకావ్రజతి || అయమవిద్యద్విషయశ్లోకః || ౩౨ || ఉత్తరస్తుబ్రహ్మవిద్విషయః || మో
తాశ్రమమితి || మోతాశ్రమం పారివ్రాజ్యంసుసంకల్పితబుద్ధియుక్తః - సుష్టుసంపాదితబుద్ధియోగయుక్తః || లో
క్యత ఇతిలోకః బ్రహ్మవలోకౌ బ్రహ్మలోకః బ్రహ్మశోలోక ఇతివావిగ్రహః ద్విజాతిరితివిప్రస్యైవసన్మాసే
ధికారోక్తః || శ్లో || గతిస్తుర్యాశ్రమేనాస్తిబాహుజోరుజయోః క్వచిత్ - తుర్యాశ్రమేగతిస్త్రోత్రాముఖజానాంస్వ
యంభవేతిచత్తాత్రయే - బ్రహ్మణఃప్రవజేన్యహాదితి సంవత్సయమబోధాయనోక్తత్వ || ౩౩ || ఇతి శ్రీవి
ష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానై - శ్రీఃష్ణువిక్రీయే - శృతీయాంశే - నవమోధ్యాయః

కథితమితి॥ పుంసః క్రియాం షోడశసంస్క్రియానాంపాం - గభాధానపుంసవనసీమంతోన్మయన విష్ణుబలిజా
తకమనామక రణోపనిష్క్రమణాన్నప్రాశనచాలోపనయన వేదవ్రతవత్సయనపరావతనవివాహః షోడశ
సంస్తారాః॥ ౧॥ ౨॥ యదితి॥ నిత్యవైమితికాశ్రితమితికామ్యస్యాప్యవలక్షణం॥ ౩॥ జాతస్యేతి॥ జాతకమన్త్రహణిమా
ధానపుంసవనాదీనామప్యవలక్షణం॥ ౪॥ ౫॥ దధేతి॥ నాందీ ఉత్పవః తత్ప్రధానానాందీమఃఖాః - నైవేనకరాగ్ర
ణి ౬॥ ప్రాజాపత్యేనెతి॥ ప్రాజాపత్యనకసిష్ఠికాయామూలేన-తద్యుక్తం॥ శ్లో॥ కసిష్ఠదేశిన్యంగుప్తమూలాన్యగ్రం

తిరసంస్థంశారీరమగ్నింస్వముఖజాఘరాతి । విప్రస్తుభై యోషగతై హావిభిశ్చైతాగ్ని నాంసంప్ర జతి
 స్తులోకాః ॥ ౩౨ ॥ మోక్షాశ్రమంయశ్చరతేయథోక్తంశుచిన్సునంకల్పితబద్ధియుక్తః । అనింధనం
 జ్యోతిరివ ప్రశాంతంసబ్రహ్మలోకంశ్రయతేష్విజాతిః ॥ ౩౩ ॥ ఇతి - తృతీయాంశే సప మోధ్యాయః ॥
 సగరః ॥ కథితంచాతురాశ్రమ్యంచాతువృణ్యక్రియాస్తథా । పుంసఃక్రియామహంశ్రోతుమిచ్ఛా
 మిద్విజవత్తన ॥ ౧ ॥ నిత్యాంనైమిత్తికాంకమ్యాంక్రియాంపుంసామశేషతః । సమాఖ్యాహిభృగుశ్రే
 శ్ఠదగ్ధజ్ఞోహ్యనిమేషతః ॥ ౨ ॥ ద్వైతః ॥ యదేతమక్తంభవతానిత్యనైమిత్తికాశ్రితమ్ । తదహంకథ
 యిష్యమిశ్యేణుష్టైవకమనామస ॥ ౩ ॥ జాతస్యజాతకర్తృదిక్రియాకాండమశేషతః । పుత్రస్యకుర్వీ
 తపితాశ్చాధ్ధంచాభ్యుదయాత్తకమ్ ॥ ౪ ॥ యుక్తాంస్తుపాజ్ఞుఖాన్విపాకభోజయత్తనుజేశ్వర ।
 యథాశృప్తిస్తథామర్యాదైవపితృవ్యంజ్విజన్మనామ్ ॥ ౫ ॥ దధ్నాయవైస్సబదరైమిశ్రాకపిండా
 స్తుదాయతః । నాండిముఖభ్యస్తీర్థేనదద్యాదైవెనపాథివ ॥ ౬ ॥ సౌజాపత్యేనవాసర్వముపచా

శారీరముగ్నింప్రాణాదిసహితమద్విష్యస్వసుఖే కుండోష్ఠానీయభిత్వా ప్రాప్తై హృద్యాభిజూకాయాతి - ప్రాణాది స
హితో జాత రాగ్ని రేపభ్రొక్తా - నాహం - ఇత్యనుసంధానేన యోవి స్తో భుంతై - సో గ్ని చి త్కాలో కాన్ ప్రజటితీ దీ పా
సనాథలోక్షైః - చింతాగ్ని నా మితి పాతే చింతయా ఏవ మనుసంధానేన యాపేణజ్ఞానేన అగ్నిస్తానీయెన దళితాల్ లో
కాన్ ప్రజటిత్యర్థః॥ ౩౨॥ మోక్షా శ్రమమితి॥ బ్రహ్మలోకంబ్రహ్మ స్వరూపంలోకం- ప్రజటీతువు పాసనవరకు పలకో
క్కైః - ద్వీజాఢరితిపూర్వశ్లోకోక్తస్య విప్రస్టై వసిడేశః॥ శ్లో॥ Xతిస్తుర్యా శ్రమేనా సి బాహుజోరుజయోఽన్నచిత్ ।
తుర్యా శ్రమగతిః ప్రోక్తాముఖజానాం స్వయంభువేతి దత్తాత్రేయోక్తైః॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామిచరచితాత్మ ప్రకా
శాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తులియాయమ్ - నవమోధ్యాయః . ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

కథితమితి॥ చత్వారశత్రమాపవచాశురాశ్రమ్యం తద్ధనః॥ కథిత ఇత్యర్థః॥ - పుంసః క్రియాంబోజనంస్తార
 కూపాం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ జాతస్యేతి॥ జాతస్యపుత్రస్యజాతకమాది క్రియా కాండంచ జన్మనః ప్రాచీనం గభాకథాన
 పుంసవనాన్నలోభనవిష్టుబలీనీసంతోన్నయనాది క్రియానమునానంబవితాశువీణేత్యర్థః॥ తద్దుక్తం - గభాకథాన
 మృతౌ పుంసవనంస్తుందనాత్మరేతి॥ ౪॥ ౫॥ దశ్యేతి॥ త్రైవికటిభాగశరారణం॥ ౬॥ ప్రాజాపత్యేనతి॥ ప్రాజాప

కరస్యతు | ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదేవతీర్థాన్యనుక్రమాదితిసునుః || వృద్ధికాలాఃకన్యాపుత్రవివాహేన్యత్రవత్సమా
 ణాః || ౭ || తతశ్చైతి || దశమభిత్త్యైత్యుక్తకాలాపలక్షణమ్ || శ్లో || అహస్యేకాదశేనామ్ || శ్లో || నామధేయందశమ్యాం
 చకేదిచ్చంతిపాథివ | ద్వాదశ్యేమథవారా త్రాయమాసేపూర్ణతథాపరభిత్త్యైత్యుక్తేః || దేవపూర్వంకులదేవ
 తానామసంబంధంనామకుర్యాదితిశంఖ్యోక్తేఃసరాఖ్యంపుంవాదిశర్వవర్షాదిసంయుతంశర్వవర్షగుప్తదాపయ్యుక్తం-య
 థా - విష్ణుశర్వా - ఇంద్రవర్షా - చంద్రగుప్తః - హరిదాసభి - దేవశబ్దయుపిపిత్రాదిస్సపూజ్యవాచివా || ౯ ||
 నాథాహీనమితి అశస్తంప్రీడాకరం || ౧౦ || సేతి || నాతిదీర్ఘంద్వ్యక్షరంచతురక్షరంచాప్రసణాక్షరంసుసంధి
 ఘూత్తరం || ౧౧ || తతః || అనంతరాః || ఉపనిష్క్రమణామ్యవసయనాంతాః || ౧౨ || గృహీతేతి || గురుదక్షిణాం
 గురుత్వనిమిత్తాందక్షిణాం - ఉపకుర్వాణస్తగృహీతవిద్యస్సమావృత్యగృహీత్యాత్మైఖానసోయతివాస్యాత్ || ౧౩ ||
 బ్రహ్మచర్యేణైతి || వైష్టికస్త్వబ్రహ్మచర్యశ్రమేణవాయావదాయఃకాలంసయేత్ - కించయావజ్జీవమయమేవ
 మమాశ్రమభిపూర్వంసంకల్పితంచేత్తత్రైవతిష్ఠేత్ - సత్వాశ్రమాంతరంగచ్ఛేత్ - తత్రాపివిరక్తసత్యాంయతిః
 స్యాదేవ || శ్రు || యదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రప్రజేతిశ్రుతేః || ౧౪ || ౧౫ || వహ్నేరేతి || ఏకగుణామితియమీ

రంప్రదక్షిణమ్ | ప్రకుర్వీతతథాశేషవృద్ధికాలేషుభూపతే ౭ | తతశ్చనామకుర్వీతపితౄవదశమేహ
 ని | దేవపూర్వంసరాఖ్యంహిశర్వవర్షాదిసంయుతమ్ || ౮ || శర్వైతి బ్రహ్మసోమ్యైక్యవత్తేతిక్షుత్రసం
 శ్రయమ్ | గుప్తంహాసాన్యకంనామప్రశస్తంవైశ్యకూద్రయోః || ౯ || వాథాహీనంచాశస్తంనాపశ
 బ్దయుతంతథా | నామంగళ్యంజగుప్సావస్తామకుర్యాత్సమాక్షరమ్ || ౧౦ || నాతిదీర్ఘంనాతిహ్రస్వం
 వాతిగుర్వక్షరాద్వితమ్ | సుఖోచ్చాగ్యంతుతన్నామకుర్యాద్వత్ప్రవణాక్షరమ్ || ౧౧ || తతోసంతరసం
 స్కారసంస్కృతోగురువెత్సని | యథోక్తవిధిమాశ్రిత్యకుర్యాద్విద్యాపరిగ్రహమ్ || ౧౨ || గృహీతవి
 ద్యోగురువేదత్వావగురుదక్షిణామ్ | గాహాన్యస్థవిచ్ఛిన్నభూపాలకుర్యాద్దూరపరిగ్రహమ్ || ౧౩ || బ్ర
 హ్మచర్యేణవాకాలంకుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్ | గురోశ్చుక్తౌవణంకుర్యాత్తత్పుత్రాచేరథాపి
 వా || ౧౪ || వైఖానసోవాపిభవేత్పరివ్రాజకవేద్యయా | పూర్వంసంకల్పితంయాదృక్తాదృక్కుర్యా
 ద్దహీపతే || ౧౫ || వహ్నేరేకగుణాంభార్యాముద్వహేత్రిగుణస్వయమ్ | నాతికేశామకేశాంవా

త్యేనకనిష్ఠికాయామూలెన - తదుక్తం || శ్లో || కనిష్ఠదేశిన్యంగుప్థమూలాన్యగ్రంకరస్యచ | ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదేవ
 తీర్థాన్యనుక్రమాదితి - అశేషేషువృద్ధికాలేషుకన్యాపుత్రవివాహేన్యతిత్రయోదశాభ్యామేవత్సమానేషు || ౭ ||
 తతశ్చైతి || దశమేహనీత్యసౌమపికాలానామపలక్షణం - తదాపయః || శ్లో || నామధేయందశమ్యాంచకేదిచ్చంతి
 పాథివ | ద్వాదశ్యేమథవారా త్రాయమాసేపూర్ణతథాపరభిత్త్యాది - దేవపూర్వంకులదేవతానామపూర్వ
 కం - కులదేవతానామసంబంధనామకుర్యాదితిశంఖ్యోక్తేః - యద్వా - దేవభవస్సపూజ్యఃపిత్రాదిప్రన్నామపూ
 ర్వకమిత్యర్థః - సరాఖ్యంపురుషవాచకంప్రతిశర్వవర్షాదిసంయుక్తంచసోమవర్షాఇంద్రగుప్తఃవిదాసభిత్త్యాది ||
 ౯ || నాథాహీనమితి || అశస్తందేశభాషాయాంబజ్జావహం - పమాక్షరంకుర్యాత్ || ౧౦ || నాతిదీర్ఘమితి || ప్రవ
 ణాక్షరంలఘూత్తరాక్షరంకుర్యాత్ || ౧౧ || తతః || అనంతరసంస్కారైర్నిష్క్రమణాన్నప్రాశనచాలోపన
 యనాభ్యైస్సంస్కృతస్థా - యథోక్తంగురుశ్చుక్తౌపాదిలక్షణంవిధిమాశ్రిత్య || ౧౨ || ౧౩ || బ్రహ్మచర్యేణైతి ||
 గాహాన్యస్థవిచ్ఛాయాంబ్రహ్మచర్యేణకాలంసయేదితి || ౧౪ || వైఖానసభితి || వైఖానసోవాసప్రస్థభిచ్ఛయాశ్ర
 మాదాశ్రమాంతరంగచ్ఛేత్ - యావజ్జీవంమమాయమేవాశ్రమభిప్రాయనిపూర్వంసంకల్పితంతపాతత్రైవతిష్ఠే
 త్ - ఏతద్వద్వధవైరాశ్యాభావేప్రవ్రవ్యం-దృఢవైరాగ్యతుభవేదేవ || శ్రు || యదహరేవవిరజేత్తదహరేవప్రప్రజే
 తితిశ్రుతేః || ౧౫ || వహ్నేరేతి || వహ్నేరేకగుణామితిన్యూనత్వమాత్రోపలక్షణం - అన్యథాతుసాంగవేదాభ్యయా

నాదివాన్యసక్తస్య త్రింశద్వహామాధ్వం వివాహమాయదిభవేత్ ॥ శ్లో॥ దశవహాభవేత్ స్యాత్తతః ధ్వంసం రజస్వ
లేని నిందితరజస్వలోద్వాహం వత్తే ॥ ౧౭ ॥ నిసర్గతతతి ॥ అవిశుద్ధాం మాద్రాదిసంవధితాం - అకులజాం మమ్కు
లజాం ॥ ౧౮ ॥ నేతి ॥ దుష్టవాక్యాం పాపాదివిరుద్ధబహుభాషిణీం - పితృతోమాతృతోవాన్యంగీరి - వ్యంగమత్రకుష్టా
ది - కుష్టిం - మాతాపితృజామిత్యధః - శ్చశ్రువ్యంజనవతీం శ్చశ్రుశాన్వ్యంజనంపుస్తాభివ్యంజకంచిహ్నంతద్వ
తీం ॥ ౧౯ ॥ నేతి ॥ అనిబంధేతకాం ఘనైః పత్నభిరసంవృతనేత్రాం - వృత్రాక్షీం వతులనేత్రాం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥
నేతి ॥ సంహతభ్రువంసంహతే సంలగ్నభ్రువాయస్యాస్తాంకరాశముఖం దంతురాస్యాం ॥ ౨౨ ॥ పంచమీతి ॥ పం
చమీతియతస్సుతానాం శాఖాభేదస్సకూటస్థః - తత్రమాతృపతౄత్వరం మాతుః ప్రపితామహాత్కూటస్థాపత్యాత్
తతోదరప్రభృతిశాఖాంతరే జనపతుష్టయమతీత్యపంచమీం - తథావరప్రపితామహాచ్ఛాఖాంతరే తావజ్జనవ్యవధా
నవతీం - పితృపతౄత్వప్రమీముద్వహేత్ - ఏవం చ సతి ॥ శ్లో ॥ పంచమాత్వప్రమాదూధ్వం మాతృతఃపితృతస్తథేతి
యాజ్ఞ్యవల్క్యవచనం - కూటస్థప్రభృతిగణనేనసమానాథమేవ - యత్తు పైతీనసేవచనంతన్నాత్మతఃపంచపితృతః
పురుషానతీత్యోద్వహేత్ - యచ్ఛసవపురాణప్రసిద్ధం కృష్ణాజాన ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాదీనాం మాతుల పితృవ్యవస్థ
మతోద్వహనం తద్దేశభద్రే సదాచారప్రాప్తం - తదపి సదాచారకల్ప్యశ్రుతిమూలత్వాత్ - మాతులస్యేవయో
భాగస్సేత్యవ్యసేయోపపామివేత్యేవమాదివైదికలింగమూలత్వావ్యయథాదేశాచారం వ్యవస్థాపనీయం - దేశ
జాతికులధర్మాశ్చైతీయైరవిరుద్ధాః ప్రమాణమతిగౌతమాదిన్యతైః - నవన్యతవిరోధః - తాసాంసగోత్రమాతు
లవిషయత్వాత్ - తదాహశాతాతపః ॥ శ్లో ॥ మాతులస్యసంతామూఢ్యామాతృగోత్రాంతథేవచ ॥ సమానప్రవరాం
పైవత్యక్త్వాచాంత్రాయణంవరేడితి ॥ మాతృగోత్రాంసగోత్రాంమాతులసంతామివాహ్యచాంత్రాయణంవరే
డితి - ఏవమాదిమమాతృసగోత్రామితివిశేషణాత్ - యత్ర పుత్రికాకరణవిషయమాతృసగోత్రమాతులఃతస్మై
వవిశాహ్యేతిగమ్యతే - అన్యత్రశు ॥ శ్లో ॥ ఏకత్వంసాగతాభతుఃపిండేనోత్రేచసూతకే ॥ స్వగోత్రాద్భివ్యతేనా
రీవివాహమాయనవచేత్త్యాది - మాతృస్వభ్రాతృకృతేనతిమాతులసంతామూఢ్యామాతృసగోత్రస్వాభావాద్భివా

మాతృతఃపితృతస్తథైవైత్యతః॥ ౨౩॥ బ్రాహ్మణ్యతః॥ బ్రాహ్మణ్యవివాహానాం స్వయాపంస్త్యుతిమత్రప్రవృత్తిః॥ ౨౪॥ ౨౪॥ ౨౪॥ ఇతి శ్రీ పంచురాణవ్యాఖ్యానైః శ్రీ పంచదత్తీయైః తత్వతీయాంశే చకమోధ్యాయః॥

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ బ్రాహ్మభక్తిః బ్రాహ్మస్వర్యోదయాత్ ప్రాక్షతీయోముపలాతః ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥
తతఃకఠిమైత్రంమిత్రదైవత్యం వాయుశత్యం మహాత్మగాఢికం నైర్మత్యాంధిశిరా మాత్-తదనంభవేచ్ఛావన
భాష్టారే ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయామితః ఆత్మచ్ఛాయామిత్యాది-ప్రతీతిశేషః ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఉదయః

తృప్తయో వృషితృప్తయో చృప్త ప్రమామ్ । గృహస్థశ్చిన్ద్రస్ హేతగ్నాన్యన్యాయేనవిధిసాన్తమ్ ॥ ౨౩ ॥ బ్రా
హ్మ్యైవైవస్తథైవాపః ॥ ప్రాజాపత్యస్తథాసురః । గాంధర్వరాక్షసాచావ్యౌపైశాచశ్చాస్తమోధ
మః ॥ ౨౪ ॥ ఏతేహంయస్యయోధర్వోవజ్రస్యోక్తోనుహమిభిః । కుమీతతదారగృహణంతేనాన్యంపరి
వజ్రయేత్ ॥ ౨౫ ॥ సదగ్నచాగ్నిం ప్రాప్యగౌహాన్తస్యంసహితస్తయా । సముద్వహేద్దదాత్యేతత్స
వ్యగూఢంకుహత్ఫలమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - దశమోధ్యాయః ॥ ౧౦ ॥
సగః ॥ గృహస్థస్యసదాచారంశ్రోతుమిచ్ఛాన్యమాంఘునె । లోకాదస్తాత్పరస్తాచ్ఛయమాత్సిన్తన్త
హీయతే ॥ ౧ ॥ ఔర్వః ॥ శ్రూయతాంపుధివీపాలసదాచారస్యలక్షణమ్ । సదాచారవతాపుంసాజితా
లోకాపుభావపి ॥ ౨ ॥ సాధవఃక్షేణదోహస్తసచ్ఛబ్దస్సాధునాచకః । తేహమాచరణంయత్తుసదాచార
స్సఉచ్యతే ॥ ౩ ॥ సప్రవయోధమనవఃప్రజానాంపతయస్తథా । సదాచారస్యవక్తరఃకతాఃరశ్చమ
హీవతే ॥ ౪ ॥ బ్రాహ్మ్యముహూతఃఉత్థాయమనసావతిమాన్మృప । విబుధశ్శ్చింతయేద్ధర్మమథః
చావ్యవిరోధిసమ్ ॥ ౫ ॥ అపీడయాతయోఃకామముభయోరపిచింతయేత్ । దృష్టేదృష్టానివాశాయత్రి
వగఃసమదశః ॥ ౬ ॥ పరిత్యజేదథాకామాధర్మపీడాకరోన్మప । ధర్మమవ్యసభోదకంలోకవిద్వి
ష్టమెవచ ॥ ౭ ॥ తతఃకాల్యంసముత్థాయకుర్యాన్నాత్రంసరేశ్వర ॥ ౮ ॥ నైర్ముత్యామిమమితైవసతీత్యా
భ్యధిక్ఖంభవః । దూరాదావసథాన్నాత్రంపురిషంపవినజయేత్ ॥ ౯ ॥ పాదావసేవనోచ్ఛిష్టేప్రశీ
పెన్నగృహంగతే ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మచ్ఛాయాంతరుచ్ఛాయాంగోసూర్యాగ్నినిలాంస్తథా । గురుద్విజాతీం
శ్చబుధ్ధిసమేహీతకదాచన ॥ ౧౧ ॥ నక్యప్తేనస్యనుభ్యేవాగోవ్రజేజనవంసది । నవత్తఃనినశద్యాదితీ
తైమసుపురుషపః ॥ ౧౨ ॥ నాపునైవాంభసస్తీరేనశ్చశానెసమాచరేత్ । ఉత్సగంవైపురిషస్య
మూత్రస్యవినజఃసమ్ ॥ ౧౩ ॥ ఉదబ్దుభోదివామూత్రంవిపరీతముభోనిశి । కుర్వీతానాపదిప్రాజ్ఞా

నవిరుద్ధత ఇత్యాదివైదికి - ప్రకృతమనునరామః॥ ౨౩॥ న్యాయ్యేన ధర్మవివాహేన త మేవ దర్శయితుం
నాహానాహ॥ బ్రాహ్మణితి॥ స్వ ఏతిశ్చ॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మ్యవివాహాపహాయ దీయ తేతక్త్యలంకృతా॥ య
య్యుత్తిజేద్రవఆదాయావస్తుగోదవయం॥ సహూభావరతాంధమం ప్రాజాపత్యోఽధిస్త్వతః॥ ఆసురో
దానాగ్లాంధర్వస్సమయాస్వతః॥ రాక్షసోయథ్ధవరణాత్వైశావకస్య కాఫలాదితి॥ ౨౪॥ ఎతేషామితి॥ త
దేవలః॥ శ్లో॥ ఆద్యావివాహేశ్చత్వారోధమాః॥ శ్రేయఃప్రదాయకాః॥ అశులాగ్రా బ్రాహ్మణాహాశ్చతౌ
ద్వయోముఖమితి॥ గాంధర్వతాక్షసౌత్తవ హ్యసురోవైశ్యతూద్రయోః॥ సపాషిష్ఠోవివాహానాం పైశా
తోష్టమణితి॥ ౨౫॥ సధర్మచారిణీమితి॥ సముద్వహద్విభృత్యాత్ - ఊధంధృతంత॥ ౨౬॥ ఇది శ్రీధరస్వా
తాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - దశమోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀
౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ బ్రాహ్మణితి॥ బ్రాహ్మసూర్యోదయాత్ ప్రాత్తృతీయముహూర్తే - అథాంశధర్మస్యా
౧౦॥ ౫॥ ౬॥ పరిత్యజేదితి॥ అనుభోదకమనుభోత్తరఫలం॥ ౭॥ తత ఇతి॥ కాల్యముపసిమైత్రంమిత్రాధిష్ఠితపా
త్యంములాశ్చ గాంధికమ॥ ౮॥ నైయుత్యామితి॥ గ్రామానైయుత్యాం - తదనంభవే స్వగృహాద్ధూరం
త్రాద్యుత్సరంకుర్యాత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయామితి॥ గురుద్విజాతీప్రతిదభిముఖోనషేహీత్యేథః॥

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ బ్రాహ్మణ్యము॥ బ్రాహ్మణ్యమునొద్దయ్యాత్ ప్రాక్ష్యతీయమునూ తె-అభంగంవధవసా
వివోధిన॥ ౫॥ ౬॥ పరిత్యజేదితి॥ అనుభోదకమునుభోతరఫలం॥ ౭॥ తతః॥ కాల్యమున సేమైత్రంమి త్రాశ్శీతపా
యోత్త్యంతులభ్యగాదికము॥ ౮॥ నైయుత్యామితి॥ గ్రామానైయుత్యాం-తదనంభవె న్యస్యహాద్ధూరం
మాత్రాద్యుత్సగంతుర్యాత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయామితి॥ గురుద్విజాతీనైతదభిముఖంసమేహితేత్యుభాః॥

ఇతి || దివేతిసంధ్యయోరపుష్పలక్షణం || శ్లో || దివాసంధ్యాసుకణాన్తయజ్ఞసూత్రఉదయ్యఖిత్యాదిస్త్వైతి || ౧౮ || ౧౯ ||
 ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ౭౦ || ౭౧ || ౭౨ || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || ౭౭ || ౭౮ || ౭౯ || ౮౦ || ౮౧ || ౮౨ || ౮౩ || ౮౪ || ౮౫ || ౮౬ || ౮౭ || ౮౮ || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || ౯౨ || ౯౩ || ౯౪ || ౯౫ || ౯౬ || ౯౭ || ౯౮ || ౯౯ || ౧౦౦ ||
 అథైకాదిసంఖ్యమృచ్ఛాచం అథపాదశౌచమనుభావమనసంధ్యానందనాదికమితీకృతః || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || సోమసంస్థాఇతి || సోమసంస్థాదయోగౌతమోక్తః - ఔపాసనాప్తకాపార్వణశ్రాద్ధశ్రావణ్యగ్రహా
 యశీచైత్రాశ్వయుజీతి సప్తపాకయజ్ఞసంస్థాః - అగ్నివైధేయసగ్నిశాలాత్రందశాపూర్ణమాసావారహాయ
 ణచాతుర్మాస్యాదినిరూఢపశుబంధః సౌత్రానుశీతిసప్తహవిర్యజ్ఞసంస్థాః - అగ్నిష్టోమోత్పగ్నిష్టోమఉక్త్యైః సోడ
 శీవాజపేయోతిరాత్రోప్తోర్యామణిసప్తసోమసంస్థాఇతి - యతః ఏతాన్సంస్థాధనైసంస్థితాదనాయత్తాఇతి - అతో
 ధనాజనైయతేత|| ౨౪ || నదీతి || మనుష్యైః ఖాత్రోక్త్యాదిః దేవభాతః || ౨౫ || కూపేష్వితి || భువికూపతటభూమా - భు

మూత్రోత్సర్జంపాథివ || ౧౮ || తృతేరాస్తీర్వపశుధారివస్త్రప్రావృతమస్తకః | తిష్ఠేన్నాతిచి
 రంతత్రనైవకీందిమదీరయేత్ || ౧౯ || వల్మీకీమూషికీష్టాతాంమృదంనాంతజాలాత్తథా | శౌచావశి
 ష్టాంగేహవృనాదద్యాత్తేవసంభవామ్ || ౧౯ || అణుప్రాణ్యుపపన్నాంపహలోష్టాతాంపాథివ |
 పరిత్యజేత్ప్రదక్షైతాస్సకలాశ్చౌచసాధనై || ౧౯ || ఏకాలింగేగుడేత్రందశాపూర్ణరేన్మప | మాస్త
 ద్వయేనప్రచాన్యామృదశ్చౌచోపాదితాః || ౧౯ || అచ్ఛేనాగంధఫేనేనజలేనాబుద్ధుదేనచ | ఆచామే
 చ్చమృదంభూయస్తదాదద్యాన్మహాహిః || ౧౯ || నిమ్బదితాంప్రిశౌచస్తుపాదావభ్యుక్త్యైవేపునః |
 త్రిపిబెర్బలిలంతేనతథాద్విఃపరిమాజయేత్ || ౨౦ || శీర్షణ్యానితతఃఖానిమూర్ధానందసమాలభే
 త్ | బాహునాభిచతోయేనహృదయంచాపిసంస్పృశేత్ || ౨౧ || స్వాచాంతశ్చతతఃకుర్యాత్సుమా
 న్మేశతప్రసాధనమ్ | ఆనశాంజనమాంగశ్యదూర్వాద్యాలంబనానిచ || ౨౨ || తతస్త్వవణధమే
 ణవృత్త్యథాంతధనాజనమ్ | కువీతశ్రుతినంజన్మయిజేచ్ఛపృథివీవతే || ౨౩ || సోమసంస్థామాచి
 స్సంస్థాపాకసంస్థాశ్చసంస్థితాః | ధనేయతోమనుష్యాణాంయతేతాతోధనాజనై || ౨౪ || నదీనదత
 టాకేమదేవభాతతటేషుచ | నిత్యక్రియాధాంస్సాయాతగిరిప్రప్రవణేషుచ || ౨౫ || కూపేమూర్ధ్య

౧౧ || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ౭౦ || ౭౧ || ౭౨ || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || ౭౭ || ౭౮ || ౭౯ || ౮౦ || ౮౧ || ౮౨ || ౮౩ || ౮౪ || ౮౫ || ౮౬ || ౮౭ || ౮౮ || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || ౯౨ || ౯౩ || ౯౪ || ౯౫ || ౯౬ || ౯౭ || ౯౮ || ౯౯ || ౧౦౦ ||
 ౧౧ || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ౬౩ || ౬౪ || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ౭౦ || ౭౧ || ౭౨ || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || ౭౭ || ౭౮ || ౭౯ || ౮౦ || ౮౧ || ౮౨ || ౮౩ || ౮౪ || ౮౫ || ౮౬ || ౮౭ || ౮౮ || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || ౯౨ || ౯౩ || ౯౪ || ౯౫ || ౯౬ || ౯౭ || ౯౮ || ౯౯ || ౧౦౦ ||
 అథైకాదిసంఖ్యమృచ్ఛాచం అథపాదశౌచమనుభావమనసంధ్యానందనాదికమితీకృతః || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || సోమసంస్థాఇతి || సోమసంస్థాదయోగౌతమోక్తః - ఔపాసనాప్తకాపార్వణశ్రాద్ధశ్రావణ్యగ్రహా
 యశీచైత్రాశ్వయుజీతి సప్తపాకయజ్ఞసంస్థాః - అగ్నివైధేయసగ్నిశాలాత్రందశాపూర్ణమాసావారహాయ
 ణచాతుర్మాస్యాదినిరూఢపశుబంధః సౌత్రానుశీతిసప్తహవిర్యజ్ఞసంస్థాః - అగ్నిష్టోమోత్పగ్నిష్టోమఉక్త్యైః సోడ
 శీవాజపేయోతిరాత్రోప్తోర్యామణిసప్తసోమసంస్థాఇతి - యతః ఏతాన్సంస్థాధనైసంస్థితాదనాయత్తాఇతి - అతో
 ధనాజనైయతేత|| ౨౪ || నదీతి || మనుష్యైః ఖాత్రోక్త్యాదిః దేవభాతః || ౨౫ || కూపేష్వితి || భువికూపతటభూమా - భు
 మూత్రోత్సర్జంపాథివ || ౧౮ || తృతేరాస్తీర్వపశుధారివస్త్రప్రావృతమస్తకః | తిష్ఠేన్నాతిచి
 రంతత్రనైవకీందిమదీరయేత్ || ౧౯ || వల్మీకీమూషికీష్టాతాంమృదంనాంతజాలాత్తథా | శౌచావశి
 ష్టాంగేహవృనాదద్యాత్తేవసంభవామ్ || ౧౯ || అణుప్రాణ్యుపపన్నాంపహలోష్టాతాంపాథివ |
 పరిత్యజేత్ప్రదక్షైతాస్సకలాశ్చౌచసాధనై || ౧౯ || ఏకాలింగేగుడేత్రందశాపూర్ణరేన్మప | మాస్త
 ద్వయేనప్రచాన్యామృదశ్చౌచోపాదితాః || ౧౯ || అచ్ఛేనాగంధఫేనేనజలేనాబుద్ధుదేనచ | ఆచామే
 చ్చమృదంభూయస్తదాదద్యాన్మహాహిః || ౧౯ || నిమ్బదితాంప్రిశౌచస్తుపాదావభ్యుక్త్యైవేపునః |
 త్రిపిబెర్బలిలంతేనతథాద్విఃపరిమాజయేత్ || ౨౦ || శీర్షణ్యానితతఃఖానిమూర్ధానందసమాలభే
 త్ | బాహునాభిచతోయేనహృదయంచాపిసంస్పృశేత్ || ౨౧ || స్వాచాంతశ్చతతఃకుర్యాత్సుమా
 న్మేశతప్రసాధనమ్ | ఆనశాంజనమాంగశ్యదూర్వాద్యాలంబనానిచ || ౨౨ || తతస్త్వవణధమే
 ణవృత్త్యథాంతధనాజనమ్ | కువీతశ్రుతినంజన్మయిజేచ్ఛపృథివీవతే || ౨౩ || సోమసంస్థామాచి
 స్సంస్థాపాకసంస్థాశ్చసంస్థితాః | ధనేయతోమనుష్యాణాంయతేతాతోధనాజనై || ౨౪ || నదీనదత
 టాకేమదేవభాతతటేషుచ | నిత్యక్రియాధాంస్సాయాతగిరిప్రప్రవణేషుచ || ౨౫ || కూపేమూర్ధ్య

వ్యసంభవేతత్రతటభువిస్థాతుంశక్త్యసంభవే - తేనోద్ధృతతోయేనగృహేస్సాయాత్ - ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥
 ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ నమశ్చతి ॥ బ్రహ్మభాస్వతేవేదైః ప్రకాశమానాయ - సవిశ్రేష్ఠై
 రకాయ ॥ ౪౦ ॥ తతఃశ్చతి ॥ గృహోదకానంగృహస్యావకానం - అభీష్టసురపూజనంకుర్యాదిత్యేవ - అపూర్వమిత్యస్తా
 త్ప్రొక్తనివాపైదైశ్చదేవదేత్యర్థంపతితవ్యం - తస్మాద్ధాన్యః - దేవపూజనాత్పరంవిశ్వేభ్యోదేవేభ్యోజుష్టం
 ర్వపామీతివైశ్చదేవంహవినికూప్యతే - నదేవయజ్ఞాదికర్మకుర్యాత్ - ౪౧ ॥ తత్కథమిత్యత్రాహ ॥ అపూర్వ
 మితి ॥ పూర్వమస్యప్రకృతిభూతంహూమాంతరంనాస్తీత్యపూర్వం - హూమాంతరప్రకృతికత్వాభావాత్ - అ
 గ్నిహూత్రంఅగ్నోదర్శిహూమంవైశ్చదేవయజ్ఞాఖ్యంబ్రహ్మహుత్యాదిపంచామృతకం - అపూర్వోదవిహూమో

తతోయేనస్సానంకుర్వీతవాభువి ॥ స్సాయీతోద్ధృతతోయేనవ్యవహాభవ్యసంభవే ॥ ౨౬ ॥ శుచివ
 శ్రుధరస్సాతోదేవషిఃపితృతపఃణమ్ ॥ తేషామేవహితీథేనకుర్వీతసుసమాహితః ॥ ౨౭ ॥ త్రిర
 వఃప్రీణనాథాఽయదేవానామపవజఃయేత్ ॥ తథషీణాయథాన్యాయంసకృచ్ఛాపిప్రజాపతేః ॥
 ౨౮ ॥ పితౄణాంప్రీణనాథాఽయత్త్రిరవఃపుణివేత్ ॥ పితామహేభ్యశ్చతథాప్రీణయేత్ప్రపితామ
 హాః ॥ ౨౯ ॥ మాతామహాయతత్త్రితత్త్రితేచసమాహితః ॥ దద్యాత్తైవత్రేణతీథేనకావ్యం
 చాన్యచ్ఛృణుష్వమ ॥ ౩౦ ॥ మాత్రేప్రవాత్రేతన్వాత్రేగురువత్రైవతథాన్యథా ॥ గురవేమాతులా
 దీనాంస్సేగ్ధమిత్రాయభూభుజే ॥ ౩౧ ॥ ఇదంచాపిజపదంబువద్యాదాత్మేచ్ఛయాన్యథా ఉచకారాయ
 భూతానాంకృతదేవాదితపఃణమ్ ॥ ౩౨ ॥ దేవాసురాస్తథాయతేనాగాగంధర్వరాక్షసాః ॥ పికా
 చాగుహ్యకాస్సిద్ధాఃకూర్మాంతాస్తరవఃఖిగాః ॥ ౩౩ ॥ జలేవరాభూనిలయావాయ్వాధారాశ్చజంత
 వః ॥ తృప్తిమేతేనయాంత్యాశుషద్ధతైనాంబునాఖిలాః ॥ ౩౪ ॥ నరకేషుసమస్తేషుయాతనాసువయేస్థి
 తాః ॥ తేషామాప్యాయనాయైతద్దీయతేసలిలంమయా ॥ ౩౫ ॥ యేబాంధవాబాంధవాయేవ్యవ్యజ
 న్మనిబాంధవాః ॥ తేతృప్తిమఖిలాయాంతుయేచాన్త్రోంబుకాంక్షిణః ॥ ౩౬ ॥ యత్రకృష్టచనసంస్థానాం
 త్సుతృప్తిపహతాత్మనామ్ ॥ ఇదమాప్యాయనంయాతుమయాదత్రంతిలోదకమ్ ॥ ౩౭ ॥ కామ్యోద
 కప్రదానంతేమయేతత్కృత్తంతృప్తవ ॥ యద్దత్వాప్రీణయత్యేతన్నమవ్యసకలంజగత్ ॥ జగదాప్యాయ
 మోద్భుతంపుణ్యమాపోతిచానఘ ॥ ౩౮ ॥ దత్వాకామ్యోదకంసమ్యగేతేభ్యశ్చద్ధయాద్విజః ॥ ఆ
 చమ్యవతతోదద్యాత్సుర్యాయసలిలాంజలిమ్ ॥ ౩౯ ॥ సమోవివస్వతేబ్రహ్మభాస్వతేవిష్ణుతేజసే ॥ జ
 గత్సవిత్రేశుచయేసవిత్రేకర్తృదాయినే ॥ ౪౦ ॥ తతోగృహోదకానంకుర్యాదభీష్టసురపూజనమ్ ॥ జలాభి
 షేతైఃపుష్పైశ్చగూపాదైశ్చవివేదనైః ॥ ౪౧ ॥ అపూర్వమగ్నిహూత్రంపశుర్యాత్ప్రగృహ్యతే

నాద్యశక్త్యాతత్రతటభుమిస్సానాసంభవేకూపాద్యుద్ధృతేనశీతోదకేనస్వగృహేస్సాయాత్ - తత్రావ్యశక్తః ఉ
 షోదకేన - తత్రావ్యశక్తోమంత్రస్సానాదికంకుర్యాదిత్యేవైభ్యోజ్ఞేయం ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ త్రిరవశ్చతి ॥ త్రిరవశ్చిభూదే
 వాభువదేవాఃసువదేవావస్తపయామీత్యేవత్రిరవజయేత్ - దద్యాత్ - తథషీణాయథాన్యాయంసకృచ్ఛాపిప్రజాపతేః
 స్సవఃప్రయోగేణత్రిరవదద్యాత్ - ప్రజాపతంతపయామీతసకృత్ ॥ ౨౮ ॥ పితౄణామితి ॥ పితౄణామపిభూ
 రాదిప్రయోగేణసాధారణపితౄణాంతప్రయోగంవినాస్వపితౄణాంచైత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ మాతామహాయేతి ॥ పై
 త్రేణతపఃనీమూలేన - కావ్యంఫలవిశేషార్థం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ నమశ్చతి ॥
 బ్రహ్మభాస్వతేవేదైః ప్రకాశమానాయ - బ్రహ్మగ్నితిపాతేహబ్రహ్మభాస్వదాదిరూపాయశుభ్యం నమశ్చిత్త్యన్వ
 యః జగన్మవిత్రే విశ్వజనకాయ - కర్మణాయనౌకర్మప్రసతకాయ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ అపూర్వమితి ॥ అపూర్వమన
 న్యప్రకృతికమగ్నిహూత్రంఅగ్నోహూమంబ్రహ్మదిపంచామృతకందేవయజ్ఞాఖ్యందవిహూమంకుర్యాదిత్య

జామూతీచోదనంస్వాహాకారప్రధానశత్రుత్వవస్తంబః || ౪౨ || ౪౩ || అథభూతయజ్ఞః || తచ్చేషమితి || పృథ్వీపజాన్యా
 విబలిః మణికే ఉదధానే || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || వాయువే వాయువశతి || వాయువే వాయువశతివీష్ణయాప్రతిదిశం
 వాయుబలిః - దిశాంచబలిః ప్రాచ్యైదిశశత్రుత్వాది - బ్రహ్మవిబలిత్రయంమధ్యే - తమత్రతతోవిశ్వేదేవాదిబలిదన్వ
 యం - పరవిశ్వపశేబలిః - దక్షిణతః పశ్చిమబలిః - వాయుప్యేయతబలిః - అయంక్రమః పారస్మగృహ్యేద్రష్టవ్యః - త
 థావ పారస్మగృహ్యం - కాశానాంవైశ్వదేవాదన్నాత్పర్యుత్సాహాకారైః జాహుయాత్ బ్రహ్మణే ప్రజా
 పతయేగృహేభ్యః కాశ్యపాయానుకుతయశ్చతి భూతగృహేభ్యోమణికే శ్రీక పజాన్యాయధ్యవ్యః పృథివ్యేథాత్రేవి
 థాత్రేచద్వార్యంతయోః ప్రోదిశం వాయువేదిశాంచమధ్యేచ శ్రీక బ్రహ్మణంతరితాయసూర్యాయవిశ్వేభ్యో
 దేవేభ్యోవిశ్వేభ్యశ్చభూతేభ్యః తేషామ త్రతతడమ సేభూతానాంచపతయే పరంపితృభ్యః స్వధానమశ్చతదక్షిణతః
 పాత్రం నిశేజ్యోత్రరాపరస్యాందిశనినయేద్యత్తై తత్రశతృధృత్యన్యం బ్రహ్మణాయావ నేజ్యదద్యాద్వాంతత
 త్తతి || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || యేషామితి || సిద్ధిః సామగ్రి || ౫౩ || భూతానీతి || భూతనికాయభూతం ప్రాణి
 వాంశరీరభూతం || ౫౪ || చతుర్దశ ఇతి || చతుర్దశోగణః దేవామనుష్యాః పితర ఇత్యాదితాప్రాగుక్తః - అష్టవి

స్వప || ౪౨ || ప్రజాపతినసుద్దిశ్యదద్యాదాహుతిమాదరాత్ || గృహేభ్యః కాశ్యపాయాథతతోనుమ
 తయేక్రమాత్ || ౪౩ || తచ్చేషంమణికేపృథ్వీపజాన్యాభ్యాంక్షిపేత్రతః | ద్వారేథాతువిథాతుశ్చ
 మధ్యేచ బ్రహ్మణఃక్షిపేత్ || ౪౪ || గృహస్యపురుషవ్యాఘ్రదిగ్దేవానపిమేశ్వణు || ౪౫ || ఇంద్రాయ
 ధర్మారాజాయవరుణాయతథేంద్రవే || ప్రాచ్యాదిక్షుబుధోదద్యాద్ధతశేషాత్త్రకంబలిమ్ || ౪౬ || ప్రా
 గుత్తరేదదిగ్భ్యాగేధన్వంతరిబలింబుధః | నివౌపేద్యైశ్వదేవంచకమమర్యాదతఃపరమ్ || ౪౭ || వా
 యవ్యాం వాయువేదియుసమస్తాసుతథానిశమ్ | బ్రహ్మణేచాంతరితాయభానవేషక్షిపేద్బలిమ్ || ౪౮ ||
 విశ్వేదేవాశ్వభూతాంస్తథావిశ్వపతంపితృణా | యతాణాంచసుద్దిశ్యబలిందద్యాన్నరేశ్వర ||
 ౪౯ || తతోన్యదన్నమాదాయభూమిభాగెనుచాబుధః | దద్యాదశేషభూతేభ్యస్సేచ్ఛయాతత్సమా
 హితః || ౫౦ || దేవామనుష్యాఃపశవోవయాంసిసిద్ధాశ్చయతోరగదైత్యసంఘాః | ప్రేతాఃపితృచాస్త
 రవస్సమస్తాయేచాన్నమిచ్ఛంతిమయాత్రదత్తం || ౫౧ || పిపీలికాకీటపతంగకాద్యాబుభుక్షితాఃకమ
 నిబంధబద్ధాః | ప్రయాంతుతేత్వప్రిమిదంమయాన్నంతేభ్యోనిస్సృష్టంసుఖనోభవంతు || ౫౨ || యేషాంన
 మాతానపితానబంధునౌవాన్మసిద్ధిర్నతథాన్యదస్తి | తత్తప్రప్తయేన్నంభవిదత్తమేతత్రేయాంతుత్వ
 త్ప్రింముదితాభవంతు || ౫౩ || భూతానిసర్వాణితథాన్నమేతదహంచవిష్ణుర్నయతోన్యదస్తి | తస్మా
 దహంభూతనికాయభూతమన్నంప్రయచ్ఛామిభవాయతేషామ్ || ౫౪ || చతుర్దశోభూతగణాయావ

ధాః - అపూర్వోదవిహూహూమోజుహూతీచోదనస్వాహాకారప్రధానశత్రుత్వవస్తంబోక్తైః || ౪౨ || ౪౩ || భూతయ
 జ్జనూహ - తచ్చేషమిత్యాదినా || తచ్చేషమితి || మణికేతదేవాపాననన్నిధౌ - గృహస్యమధ్యేబ్రహ్మణశత్రుత్వస్వయః
 ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ప్రాగుత్తరేచేతి || ధన్వంతరిబలింబుధోనివౌపేదిత్యన్వయః - తదేవంగాహ్యదేవేభ్యోబలిహ
 రణముక్తం - తదితరసమస్తదేవతాబలిమూహ - వైశ్వదేవమిత్యాదినా సంతిమానవాశ్చత్యంతేన - విశ్వేగాహ్యవ్య
 తిక్తాస్సవేయజనీయా యస్మిన్ తద్వైశ్వదేవాభ్యంబలింమర్యాదిత్యధా || ౪౭ || వాయువ్యామితి || ససుస్తాసుది
 తువాయవ్యాం వాయువశతి వాయుమే ప్రాద్దిశ్య బలింక్షిపేత్ - తతః ప్రాచ్యైదిశేదక్షిణాయైదిశశత్రుత్వాదిశాంబలిం
 క్షిపేత్ || ౪౮ || వాయువ్యం వాయువేదియుసమస్తాసుతతోదిశామితి - పాతాంతరేతు - వాయువ్యం వాయవే - దితుదది
 శాంబలింక్షిపేతిత్యన్వయః || ౪౯ || విశ్వేదేవానితి || విశ్వేదేవాంశోద్దిశ్యన్వగృహ్యాక్రవిధానేనబలిందద్యాత్ ||
 ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || యేషామితి || యేషామన్నం ప్రీహ్యదినాస్తి - సస్యపితృన్మన్నసిద్ధిఃపాకసాధనంనాస్తీత్య
 ధాః || ౫౩ || ౫౪ || చతుర్దశ ఇతి || చతుర్దశసంఖ్యాకోభూతగణోయావః - దేవాః సుహృద్భూత్యాదికీదశతంగణాత్

ధంబైవత్యం - తైర్వగ్యోన్యం చ పంచధాభవతి - మానుష్యంచైకవిధం - సమాసతోభౌతికస్వగత్యతిశ్లో || సిద్ధగు
 మ్యకగంధవాయుక్షరాక్షసపన్నగాః | విద్యాధరాపిశాచాశ్చనిదిష్టాదేవయోనయితీ - సరిస్పృహ వానరాశ్చవ
 శహోమృగపక్షిణః | తిర్యంచితీః క్ష్యంతేపంచైతాః ప్రాణిజాతయితీ - మనుష్యావకజాతిరితి || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || తత
 త్తతి || నాడికాయాశ్చతుర్థాఽగోగోదోహః || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || అకించనమితి || అసంభోజ్యాతిభింభంజభోక్తు
 కామమితిపాఠః - అసంపూజ్యాతిభింభంజ భక్తమితిచపాఠః - భక్తమన్తం భంజన్తితి || ౬౨ || స్వాధ్యాయేతి || చ
 రణంవేదావాంతరశాఖాః - పూర్వాచారోవా || ౬౩ || పిత్రధామితి || పిత్రధాం నిత్య శ్రాద్ధాధాం పాంచయజ్ఞ
 కంపంచయజ్ఞకారిణం || ౬౪ || అన్నాగ్రమితి || అగ్రంభోజనాద్యనుచ్ఛిష్టం || శ్లో || గ్రాసమాత్రంభవేద్భిత్వా అగ్రం
 గ్రాస చతుష్టయం | అగ్రాణ్యేవతువత్సారిహంతకారం ప్రచక్షత ఇతి - నివాహమితి పాకాస్థిద్ధం నివాహ
 భూతం మనుష్యేభ్యోహంతేతిమంత్రేణ శ్రోత్రియాయదేయమన్తంహంతకారాఖ్యం || ౬౫ || ౬౬ || ఇతీతి || ఏతే
 అతిథయః అజ్ఞాతకులనామా నమిత్వైక్తశ్చ శ్రోత్రియైశ్చ పరివ్రాటబ్రహ్మచారివగఃశ్చ వేదాహరణకార్యే
 షేతిప్రాగుక్తాశ్చైత్యేతాంశ్చతురోవగః పూజయేత్ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ౭౦ || తత ఇతి || పరిణీతాపితృగృహే

స్తత్రస్థితాయైభిలభూతసంఘాః | తృప్త్యధామన్తంహిమయానిస్పృష్టం తేషామిదం తేముదితాభవంతు
 ౫౫ || ఇత్యుచ్చార్యనరోదద్యాదన్తం శ్రద్ధాసమన్వితః | భువిభూతోపకారాయగృహీసవాశ్రయో
 యతః || ౫౬ || శ్వచండాలవిహంగానాంభువిదద్యాత్తతోనరః | యేచాన్యేపతితాః కేచిదపుత్రాభువి
 మానవాః || ౫౭ || తతోగోదోహమాత్రంవై కాలంతిష్ఠేద్ధృవహంతరే | అతిధిగ్రహణార్థాయ తమా
 భ్యంవాయుభేదప్రయా || ౫౮ || అతిధిత్రైసంప్రాప్తంపూజయత్స్విగతాదివా | తదాసనప్రదా
 నేనపాదప్రత్యుశనేనచ || ౫౯ || శ్రద్ధయాచాన్తదాసేనప్రియప్రశ్నోత్తరేణచ | గచ్ఛతశ్చానుయా
 నేనప్రీతిమత్పాదయేద్ధృహీ || ౬౦ || అజ్ఞాతకులనామానమన్యతస్సముపాగతమ్ | పూజయేదతిథిం
 మ్యుక్తనైకగ్రామనివాసినమ్ || ౬౧ || అకించనమసంబంధమన్యదేశామపాగతమ్ | అసంభోజ్యాతిభిం
 భంజభోక్తకామంప్రజశ్చధః || ౬౨ || స్వాధ్యాయగోత్రచరణమపుష్ట్యాచతథామలమ్ | హిరణ్యగ
 భాబుధ్యతంమన్యేతాభ్యాగతంగృహీ || ౬౩ || పిత్రధాంచాపరంవిప్రమేకమప్యాశయేన్నృప || తద్దే
 శ్యంవిదితాచారసంభూతింపాంచయజ్ఞకమ్ || ౬౪ || అన్నాగ్రంచనముద్ధృత్యహంతకారోపకల్పితమ్ |
 నివాహభూతంభూపాలశ్రోత్రియాయోపపాదయేత్ || ౬౫ || దద్యాచ్చభిత్వాత్రితయంపరివ్రా
 ణ్మహ్మచారిణమ్ | ఇచ్ఛయాచబుధోదద్యాద్విభవేనత్యవారితమ్ || ౬౬ || ఇత్యేతేతిథయః ప్రోక్తాః
 ప్రాగుక్తాభితువత్ప్రయే | చతురఃపూజయన్యేతావశతుకృతా తృముచ్యతే || ౬౭ || అతిధియస్య
 భాగ్నోగృహేత్ప్రతినివతేతి | సతస్తైదుష్కృతందత్వాపుణ్యమాదాయగచ్ఛతి || ౬౮ || ధాతా
 వ్రజావతిశ్శక్రవహివహనుగణోర్యమా | ప్రవిశ్యాతిధిమేతేవై భంజయేన్నంసరేశ్వర || ౬౯ || తస్మా
 దతిథిపూజాయాయంతేతసతతంసరః | సకేవలమఘంభం కైయోభం కైహ్యతిథివినా || ౭౦ || తతస్త్వ

ప్రోక్తః - తత్రస్థితాయైభిలభూతసంఘాస్తత్రదవాంతరవిశేషాః || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ || తత ఇతి || గోదోహనమాత్రం ఘటి
 కాయాశ్చతుర్థాంశం || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || స్వాధ్యాయేతి || చరణమాచరణం శాఖావిశేషమపుష్ట్యై ||
 ౬౩ || పిత్రధాంవేతి || పిత్రధాం నిత్య శ్రాద్ధాధాం ఆతయేత్ - విదితః ఆచారస్సంభూతిశ్చకులంయస్సవ్యతంపాంచ
 యజ్ఞకంపంచయజ్ఞకారిణం || ౬౪ || అన్నాగ్రమితి || అన్నాగ్రంభోజనాద్యనుచ్ఛిష్టం - అత్రచోక్తం || శ్లో || గ్రాసమా
 త్రంభవేద్భిత్వా అగ్రం గ్రాస చతుష్టయం | అగ్రాణ్యేవతువత్సారిహంతకారం ప్రచక్షత ఇతి - మనుష్యేభ్యోహం
 తేతిమంత్రేణ మనుష్యయజ్ఞాధాం ప్రదేయమన్తం హంతకారాధాం నివాహభూతం పృథక్ నిత్యస్థాపితం || ౬౫ ||
 ౬౬ || ఇతీతి || ఇత్యేతే అతిథయః - అజ్ఞాతకులనామావశ్రోత్రియైశ్చ పరివ్రాటబ్రహ్మచారివగఃశ్చైత్యేత్ర ప్రో
 క్తైస్త్రయై వేదాహరణకార్యేషేతిప్రాగుక్తాశ్చైత్యేతాంశ్చతురోవగః పూజయేత్ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ౭౦ ||

స్థితాన్యవాసినీవరమం పశ్యత్ గృహీభుంజీతేతిశేషః || ౭౧ || ౭౨ || అస్మాతేతి || అనంస్కృతంవైశ్వదేవాదినా || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || ౭౭ || ౭౮ || ౭౯ || ౮౦ || నేతి || అనంస్కృతంవైశ్వదేవాదినా || ౮౧ || ౮౨ || నేతి || ఆసందివేత్రాదిమయంచతుష్పదమాననం - నాన్యమాననమారోపయేదితివిష్ణుస్మృతేః - అదేశితత్త్విత్తస్థానే - ఆకాశే అనావృతే ఆకాలితీవాపారః ఆకాలేనంధ్యాదినమయే - నాంతరాభోజనంకుగ్యాదితి - అగ్నయోగ్రమితి పరిశిష్టస్యాన్నస్యాగ్రంమంత్రంవివాగ్నోప్రక్షిపేదితివిధిః || ౮౩ || ౮౪ || తద్వదితి || హరితకం అవక్వలేహ్యదిభేదః || ౮౫ || నేతి || శేషంస్సేనాపిభాదితశేషం || శ్లో || భాదితాదణంపునః భాదణమోగకాని పలానివా - దంపత్యోభుక్తశేషంవాభుక్త్యాచాంద్రాయణంచరేత్ ఇతిస్మృతేః - నాశేషమితిపాలెనిశేషంనాశ్చీయాత్ || ౮౬ || ౮౭ || ౮౮ || అనింద్యమితి || అనింద్యమనిషిధగ పంచ గ్రాసంభక్షయేదితి శేషః - మహామానమితిక్రియావిశేషణం || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || అగ్నిరితి ||

వాసినీందుఃఖంక్షభిఃకీంవృద్ధబాలకాః | భోజయేత్సంస్కృతాస్తేన ప్రథమంచరమంగృహీ || ౭౧ || అభుక్తనశ్శుచై తేషుభుంజాభుంక్తైనదుష్కృతమ్ | మృతశ్చగత్వానరకంశ్లేష్మభుక్త్యాతేనృప || ౭౨ || అస్మాతాశీమలంభుంక్తైరజపఃపూయశోణితమ్ | అనంస్కృతాన్నభుక్త్యాత్రంబాలాదేః ప్రథమంశక్యత్ || ౭౩ || అహామివాక్రీమీభుంక్తైరదత్వావిషమశ్శుతే || ౭౪ || తస్మాచ్ఛృణుష్వరాజేంద్రయథాభుంజీతవైగృహీ | భుంజతశ్చయథాపుంసఃపాపబంధోనజాయతే || ౭౫ || ఇహచారోగ్యమతులంబలవృద్ధిస్తథానృప | భవత్యనిష్టశాంతిశ్చవై రిపత్యాభిచారతః || ౭౬ || స్నాతోయథావత్కృత్యాచదేవపిపిత్వత్రవణమ్ | ప్రశస్తరత్నపాణిస్తుభుంజీతప్రయతోగృహీ || ౭౭ || కృతేషామతేవహ్మశుద్ధవస్త్రధరోన్మవ | దత్వాతిథిభ్యోవిప్రభ్యోగురుభ్యస్తంశ్రితాయవ | పుణ్యగంధధరశ్చస్త్రమాల్యధారిణరేశ్వర || ౭౮ || వైకవస్త్రధరోనాద్రుపాణిపాదోనరేశ్వర | విశుద్ధవదనఃప్రీతోభుంజీతనవిదిజ్జుఖః || ౭౯ || ప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోవాపినచైవాన్యమనానరః | ఆన్నంప్రశస్తంపథ్యంచప్రోక్షితంప్రోక్షణోదకైః || ౮౦ || నకున్జితావృతంస్తేవజుగుప్తావదనంస్కృతమ్ | దత్వాతుభుంక్తేషైర్భ్యఃతుదితేభ్యస్తథాగృహీ || ౮౧ || ప్రశస్తశుద్ధపాత్రేషుభుంజీతాకుపితోన్మవ || ౮౨ || నాసందిసంస్థితేపాత్రే నాదేశచనరేశ్వర | నాకాలేనాతీనంకీణేదత్వాగ్రంచనరోగ్నయే || ౮౩ || మంత్రాభిమంత్రితంశస్త్రంచపర్యుపితంన్మవ | అన్యత్రఫలమూలేభ్యశ్శుష్కశాఖాదికాత్తథా || ౮౪ || తద్వద్ధరితకేభ్యశ్చగుడభక్షేభ్యనివచ | భుంజీతోద్ధృతసారాణిసకదాచిన్నరేశ్వర || ౮౫ || నశేషంపురుషోశ్చీయాదన్యత్రజగతిపతే | మధ్వంబుదధిసపిభ్యఃస్పృశ్యభ్యశ్చవివేకవాః || ౮౬ || అశ్చీయాత్తన్నయోభూత్వాపూర్వంతుగుధురంసమ్ | లవణామ్లాతథామధ్యేకటుతిక్తాదికాంస్తతః || ౮౭ || ప్రాగ్ద్రవంపురుషోశ్చీయాన్తద్వేచకతినాశనమ్ | అంతేపునర్ద్రవాశీచబలారోగ్యేనముంచతి || ౮౮ || అనింద్యంభక్షయేన్నిత్యంవాగ్యతోన్నమకుస్మయః | పంచగ్రాసంమహామానం ప్రాణాద్యాప్యాయనాయతత్ || ౮౯ || భుక్త్యానమ్యగథావమ్యప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోపినా | యథావశ్యునరాచామేత్వాణీప్రత్యోశ్యమూలతః || ౯౦ || స్వస్థఃప్రశాంతచిత్తస్తుక్యతాననపరిగ్రహః | అభీష్టదేవతానాంకుకుర్వీతన్నరణంసరః || ౯౧ || అగ్నిరాప్యాయయేద్ధాతుంపార్థివం పవనేరితః | దత్తావకాశంసభనాజరయత్వస్తు

తతః || స్వవాసినీకృతవివాహపితృగృహస్థకన్యా - చరమంపశ్యద్గృహీభుంజీత || ౭౧ || ౭౨ || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || ౭౭ || ౭౮ || ౭౯ || ప్రాజ్ఞుఖితీ || ప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోవాభుంజీత || ౮౦ || ౮౧ || ౮౨ || నేతి || ఆసందిదారుమయంత్రిపాదాది - అదేశితయోగ్యస్థానే - ఆకాలేనంధ్యాదినమయే - ఆకాశేతిపాలెనావృతే - అగ్రమగ్నయేదత్వాపరిశిష్టస్యాన్నస్య అగ్రంకించగ్నోప్రక్షిప్త్యా || ౮౩ || ౮౪ || తద్వదితి || హరితకేభ్యఃఅవక్వలేహ్యదిభ్యః - గుడభక్షేభ్యోమోదకాదిభ్యః || ౮౫ || ౮౬ || అశ్చీయాదితి || తన్నయోభూత్వాఅన్నేదత్తచిత్తస్థ || ౮౭ || ౮౮ || అనింద్యమితి || అనింద్యంఅనిషిద్ధమన్నం || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || అగ్నిరితి || అగ్నిఃపవనప్రేరితస్థగభసాదత్తావకాశమన్నం

పాథివంధాతుండహం అన్నరసేనాప్యాయయన్నన్నంజరయత్వితీశేషః॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ అగస్తీరితి॥ తప్తాన్మస్యపరిణామసంభవం అరోగంమమదేహేయచ్ఛతు - మేనుఖంచాస్త్రిత్యన్వయః॥ ౯౫॥ విష్ణురితి॥ అత్తంభుక్తం॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలమితీ॥ విభ్రమః ఉన్నాదాదివైచిత్ర్యం - అతురత్వం రోగభావః - ఆశౌచభావః ఆశౌచసద్భావః॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ పునరితి॥ వైశ్వదేవప్రత్యామ్నాయత్వేనామంత్రకంపత్వబలింహరేత్॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ అతిథిమితి॥ ప్రహ్వత్వం ప్రభావః॥ ౧౦౭॥ దివేతి॥ సూర్యోధ్వససంప్రాప్తీయస్సూర్యేస్తంగతేతిథిః॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ అన్నేతి॥ ప్రస్తురస్తృణాదిశయనం॥ ౧౧౦॥ కృతేతి॥ అపిదారుమయీం

మేనుఖమ్॥ ౯౨॥ అన్నంబలాయమేభూమిరపామగ్నృనిలస్యచ॥ భవత్వేతత్పరిణతంమమాస్త్యవ్యాహతంసుఖమ్॥ ౯౩॥ ప్రాణాపానసమానానాముదానవ్యాసయోస్తథా॥ అన్నంపుష్టికరంచాస్తుమమాప్యవ్యాహతంసుఖమ్॥ ౯౪॥ అగస్తీరగ్నిబడబానలశ్చభుక్తంమయాన్నంజరయత్వశేషమ్॥ సుఖంచమేతత్పరిణామజాతయస్థత్వరోగంమమచాప్తుదేహే॥ ౯౫॥ విష్ణుస్థమస్తేంద్రియదేహదేహీప్రధానభూతోభగవాన్యథైకః॥ సత్యేనతేనాత్మమశేషమన్యమారోగ్యగంమెపరిణామమేతు॥ ౯౬॥ విష్ణురత్నాతతైవాన్నంపరిణామశ్చవైతథా॥ సత్యేనతేనమేభుక్తంజీర్ణత్వన్నమిదంతథా॥ ౯౭॥ ఇత్యుచ్చార్యస్వపాప్తేనపరిమాజ్యతథోదరమ్॥ అనాయాసప్రదాయానికుర్యాత్కర్మాణ్యతంద్రితః॥ ౯౮॥ సచ్చాప్రాదివిసోదనసన్న్యాదవిరోధినా॥ దినంనయేత్తగస్తంధ్యాముచతిష్ఠేత్సమాహితః॥ ౯౯॥ దినాంతసంధ్యాంసూర్యేణపూర్వావృత్తైర్ముతాంబుధః॥ ఉపతిష్ఠేన్యథాన్యాయ్యంసమ్యగావమ్యపాథివ॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలముచస్థానంసంవృతయోఃపాథివేష్యతే॥ అన్యత్రసూతకాశౌచవిభ్రమాతురభీకీతః॥ ౧౦౧॥ సూర్యేణాభ్యుదితోయశ్చత్వత్తస్సూర్యేణవాస్తవ॥ అన్యత్రాతురభావాత్తుప్రాయశ్చిత్తీయతేనరః॥ ౧౦౨॥ తస్మాదనుదితేసూర్యేసముత్థాయమహీపతే॥ ఉపతిష్ఠేన్నరస్తంధ్యామస్త్యపశ్యదినాంతజామ్॥ ౧౦౩॥ ఉపతిష్ఠంతివైసంధ్యాంయేనపూర్వాంసపశ్యమామ్॥ వ్రజంతితేమరాత్మానస్తామిస్రంసరకంనృప॥ ౧౦౪॥ పునఃపాకముపాదాయసాయమవ్యవసీచతే॥ వైశ్వదేవమిత్రంవైవత్వాసాధాంబలింహరేత్॥ ౧౦౫॥ తస్మాప్రిశ్వపచాదిభ్యస్తతైవాన్నంవిసజ్జనమ్॥ ౧౦౬॥ అతిథించాగతంతత్రస్తశక్త్యాపూజయేచ్ఛుధః॥ పాదశౌచానసప్రహ్వస్సాగతోక్త్యాచపూజితమ్॥ తతశ్చన్నప్రదానేనశయినేనచపాథివ॥ ౧౦౭॥ దివాతిథౌతుమిముఖేతేయత్వాతకంనృప॥ తదేవాన్మగుణంపుంసాంసూర్యేభేమిముఖేగతే॥ ౧౦౮॥ తస్మాత్ప్రశక్త్యారాజేంద్రసూర్యోధ్వమతిథింసరః॥ పూజయేత్పుజితేతస్మిన్పుజితాస్సర్వదేవతాః॥ ౧౦౯॥ అన్నశాకాంబుదావేనస్వశక్త్యాప్రీణయేత్పుమా॥ శయనప్రస్తురమహీప్రదానైరథవాపితమ్॥ ౧౧౦॥ కృతపాదాది

జరయతు - తతశ్చన్నరపాదికైరపాథివంధాతుమాప్యాయయత్వితీవంచభూతానుగ్రహప్రాధానం॥ ౯౨॥ అన్నమితి॥ మేనుత్సంబధినః భూమ్యాదీనామన్నంబలాయాప్తుః॥ ౯౩॥ అగస్తీరితి॥ అరోగంరోగాభావం॥ ౯౪॥ విష్ణురితి॥ అత్తంభుక్తం॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ దినాంతేతి॥ దినాంతేసంధ్యామిత్యర్థః॥ శ్లో॥ ప్రాతస్తంధ్యాంసపశ్యత్రాముపాసితయథాదిధి॥ సాదిత్యంపశ్యమాంసంధ్యామధాస్తమితభాస్కరామితి॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలమితి॥ సూతకంపుత్రజన్మాది - ఆశౌచంశౌచం - విభ్రమఉన్నాదాదివైచిత్ర్యం - అతురంరోగావస్థా - భీతిశ్చైతీన్యత్ర॥ ౧౦౧॥ సూర్యేణైతి॥ యస్మిన్సూర్యుడేతి ససూర్యేణాభ్యుదితః - యస్మిన్సూర్యేస్తంఘాతి ససూర్యేణత్వక్తః - సూర్యోదయాస్తమయయోఃస్వప్నప్రాయశ్చిత్తీయతేపాతకీభవేవిశ్వర్థః॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ పునరితి॥ వైశ్వదేవమిత్రంవైశ్వదేవాభ్యుక్తర్షసిధ్యధాంతస్థానయేభూతాగ్రత్యేవమంత్రవినాబలింహరేత్॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ దివేతి॥ సూర్యేణాస్తంగచ్ఛతాః॥ పాపిగ్రత్యాదిత్యాస్తవయానంతరమాగత ఇత్యర్థః॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ కృతేతి॥ శయ్యాంబుధ్యాం - అస్ఫుటితామపిదీక్షాం - గజదంతాదిమయీంతదసంభవేనా

అనిష్ఠాన్త్ర మకృతాం ౧౧౧ | ౧౧౨ | ౧౧౩ | ఋతావితి | పున్నామత్యోజితశబ్దహస్తత్యక్తానిశ్లో || సాపా-
చ్ఛతుష్కంరౌద్రంచయామ్యంత్యాప్త త్రికంజలం | వైశ్వేంద్ర వాసవంపాష్టంస్త్రీలింగాస్తముదాహృతాః || సా-
మ్యవారుణములానినపుంసకడినానితు || శేషాఃపుంలింగాతాంయాతాఇతి || జ్యేష్ఠాయుగ్దాసుషష్ఠ్యాదియుగ్దాసురాత్రి-
మతత్రాపిజ్యేష్ఠాసుయాథోత్తరంశుభాస్విత్యథః - చతుర్థప్రభృత్యాపోడశీమిత్యాది | ౧౧౪ | ౧౧౫ | ౧౧౬ ||
స్మితఇతి || కామోరిరంసా- రాగఃప్రీతిః | ౧౧౭ | ౧౧౮ | ౧౧౯ | ౧౨౦ || నేతి || అన్యయోనౌగవాదియోనౌబౌషధం
రసాయనాది - ద్విజనేవాదేగాత్ర యాతదాలయస్థోవ్యవాయానస్యాత్ | ౧౨౧ || చైత్యేతి || చత్వరాదిస్వపినవ్య
భాయా | ౧౨౨ | ౧౨౩ | ౧౨౪ | పరదారానితి || తేషు పరదారేషు వ్యవాయనామస్థిబంధోనాస్తీతేషానస్థిక్రీ-

శోచశ్చభుక్త్యాసాయంతతోగృహీ | గచ్ఛేచ్ఛయామస్థుతితామపిదారుమయాంస్యత | ౧౧౧ | నా-
విశాలాంవవైభగ్నాంనాసమాంమలిసాంనచ | నచజంతుమయాంశయా మధితిష్ఠదనాస్తృతామ్ |
౧౧౨ | పాచ్యాంఙ్గిశిరశ్చస్త్రంయామ్యయామథవాన్యవ | సదైవస్వపతఃపుంసోవిచరీతంతురోగద-
మ్ | ౧౧౩ | ఋతాపుషగమశ్చస్తస్వపత్నావ్యమవనీపతే | పున్నామత్యోశుభేకాలేజ్యేష్ఠాయుగ్దా-
సురాత్రిమ | ౧౧౪ | నామ్యనాంతుస్త్రీయంగచ్ఛేన్నాతురాంసరజస్వలామ్ | నానిష్ఠాంప్రకుపితాం
నాప్రశస్తాంసగుణిణీమ్ | ౧౧౫ | నాదక్షిణాంసాన్యకామాంనాకామాంసాన్యయోషితమ్ | యుక్తా-
మాంనాతిభుక్తంవాస్వయంచైభిగుణైర్యోతః | ౧౧౬ | స్మితస్త్రగంధభృష్ప్రీతోనాధ్వాతః
యుధితోపివా | సకామస్సనురాగశ్చవ్యవాయంపురుషోవ్రజేత్ | ౧౧౭ || చతుర్దశ్యస్తమిచైవ ఆ-
మావాస్యాథపూణిమా | పూర్ణాశ్చేతానిరాజేంద్రరవిసంక్రాంతిరేవచ | ౧౧౮ || త్రైలస్త్రీమాం
పభోగీవసవేషేష్వేషువైపుమా | విష్ణుశ్రభోజనంసామప్రయాతినరకంమృతః | ౧౧౯ | అశే-
షవర్షస్వేషేమతస్తాత్మయమిభిర్బుధైః | భావ్యంసచ్చాత్రవేదేజ్యాభ్యానజప్యవరైర్నరైః | ౧౨౦
వాన్యయోనౌపయోనౌవానోపయ్యుక్తాపథస్తథా | దేవద్విజగురూణాంచవ్యవాయానాశ్రయేభవే-
త్ | ౧౨౧ || చైత్యచత్వరతీథేషునైవగోష్ఠైశ్చతుష్పథే | నైవత్కశానోపవసేనలిలేషుమహీపతే ||
౧౨౨ | స్తోక్తపర్వస్వశేషేషునైవభూపాలసంధ్యయోః | గచ్ఛేద్వ్యవాయంమనసానమూత్రో-
చ్ఛారపీడితామ్ | ౧౨౩ | పర్వస్వభిగమోనింద్యోదివాపావనదోవృష | భువిలోగావశాయాన్యాణాం
అవ్రశస్తోజలాశయో ౧౨౪ | పరదారాన్గచ్ఛేత్మనసాపికథంచన | కిమవాచాస్థిబంధోపిలేషునాస్తీవ్య

కుమయామపి | ౧౧౧ | ౧౧౨ | ౧౧౩ | ఋతాపుషగమశ్చస్త్రత్యాదిసాత్వమాధ్యామోక్తమేవోపగమమనూద్య-
గుణావిధీయంతేయావత్ప్రమాప్తిః || ఋతావితి || పున్నామత్యోజితశ - అత్రోక్తంబాహాస్సత్రైయః || శ్లో || సా-
పాచ్ఛతుష్కంరౌద్రంచయామ్యంత్యాప్త త్రికంజలం | వైశ్వేంద్ర వైష్ణవంపాష్టంస్త్రీలింగాస్తముదాహృతాః
సామ్యవారుణములానినపుంసకడినాన్యపి | శేషాఃపుంలింగాతాంప్రాప్తాస్తానాసురశవీపత ఇతి - తత్ర పుంనామ
త్యోఅశ్వినిరోహిణీకృత్తికాపునవసూపువ్యహస్తానూరాధాశ్రవణపూర్వాభాద్రపదోత్తరాభాద్రపదాభ్య-
కాలే - ఋతుదశేనాత్పరాసుషష్ఠ్యాదియుగ్దాసురాత్రిమతత్రాపిజ్యేష్ఠా ఉత్తరోత్తరామశుభామ | ౧౧౪ |
నేతి || అన్యనామనమూలాం | ౧౧౫ | ౧౧౬ || స్మితఇతి || ఆధ్వాతః అతిత్వతః - సకామః గిరంసుః - సానురాగ
స్త్రీయాంప్రీతిమా - వ్యవాయంసురతం | ౧౧౭ | ౧౧౮ | ౧౧౯ | ౧౨౦ || నేతి || అన్యయోనౌదేవద్విజగురూణా-
మాశ్రయే || ౧౨౧ | ౧౨౨ | ౧౨౩ | ౧౨౪ || పరదారానితి || తేషు పరదారేషు వ్యవాయనామస్థిసంబంధోపినాస్తీ

మిక్తీవిజన్తానస్సృజి ౧౨౫ ౧౨౬ ౧౨౭ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణువర్ణనో - తృతీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

౧ || సదేతి || ఓషధిఃకాంక్షాంతాదూర్వాద్యః గారుడానిరత్నానిచవిషఘ్నానిమరతకాదీని || ౨ || ప్రసిద్ధేతి || ప్రసిద్ధాఅలంకృతాః అనులాకేశాయస్య || ౩ || కించిదితి || కించిత్కించిదపి || ౪ || నేతి || మూలచ్ఛాయాజలౌఘతశచేకచ్ఛాయా || ౫ || విద్విష్టేతి || విద్విష్టేదిభిః మైత్రీంసకుర్యాత్ కీటకః కీటకవస్పేడకః దరిద్రః || ౬ || ౭ || ౮ || నేతి || సకృష్టియాత్ ననిమగ్నైః తస్మాదేకాసౌచానంభృతముఖోఽనజఃయేత్ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || సగ్నామితి || శుక్లశోణితమయత్యైవాగ్నిహోమీయస్య కాయస్యాగ్నృత్యంశేషాప్యశిప్రాణైరసహగతేయస్సోహంశోరసః తద్దాహజః శవగంధోహసోమజః || శ్లో || అగ్నిరూష్టారసస్సోమశశరీరంశస్తయంయత ఇతివచనాత్ సవైదికః || ౧౨ || చతుష్పదమితి ||

వాయునామ్ ౧౨౫ || మృతోనరకమభ్యేతీహయతేత్రాపిచాయుషః || పరదారరతిఃపుంసాముభయత్రాపిభీతిదా || ౧౨౬ || ఇతిమత్వాస్వదారేమబుతుమత్సుబుధోరజేత్ || తథోక్తదోషహీనేమసకామేష్వసృతావపి || ౧౨౭ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

శ్లో || దేవగోబ్రాహ్మణాసద్ధవద్ధాచార్యాంస్తథావఃయేత్ || ద్వికాలంచనమేస్తంధ్యామగ్నిసువచరేత్రకా || ౧ || సదానుపహతేప్రప్రశస్తాశ్చతథాషధిః || గారుడానిచరత్నానివిభృత్యాత్మయతోశ్చవ || ౨ || ప్రసిద్ధామలకేశస్సగుంధశ్చార్చితేషధృత్ || సితామృతససోహృద్యావిభృత్యాచ్చనరస్సదా || ౩ || కించిత్పరస్వంసహదేన్నాల్పమప్యప్రియంచయేత్ || ప్రియంచనావృతంబ్రూయాన్నాన్యదోషానుదీరయేత్ || ౪ || నాన్యస్త్రియంతథావైరంరోచయేత్పురుషషణ్ణ || సమష్టయానమారోహేత్కూలచ్ఛాయానసంశ్రయేత్ || ౫ || విద్విష్టపతితోన్మత్తబహువైరాకీటకైః || బంధకీవధాకీభత్వాయుద్రాన్మృతకక్తేస్తహ || ౬ || తథాతివ్యయశీలైశ్చపరివాదగతైశ్చతైః || బుధోమైత్రీంసకుర్వీతవైకఃపంథానమావ్రజేత్ || ౭ || నావగాహజ్జలౌఘస్యవెగమగ్రనరేశ్వర || ప్రదీప్తంవేత్తనవిశేన్నారోహేచ్ఛిఖరంతరోః || ౮ || సమర్యాద్గంతంఘృషాంసకృష్టియ్యాచ్చనాసికామ్ || నాసంవృతముఖోజృంభేచ్ఛాస్వసకాసౌవిషజయేత్ || ౯ || సోమైచ్ఛహానైత్తశబ్దంచనముంచైశ్చవనంబుధః || సఖాన్నభాదయేచ్ఛింద్యాన్నతృణంచమహీంలిఖేత్ || ౧౦ || సత్ప్రభుత్వయోగోష్టంసమృద్ధియాద్వివక్షణః || జ్యోతింవ్యమేధ్యశస్త్రానివాభివీత్యేతచప్రభో || ౧౧ || సగ్నంపరస్త్రియంచైవసూర్యంచాస్తమయోదనమసహుంకుర్యాచ్ఛవంచైవశవగంధోహసోమజః || ౧౨ || చతుష్పదంచైత్యతరుంశ్చశావోవవనానిచ ||

కేవలమసస్థిశ్రీమిక్తామేమ కుయోనిమతేపరదారగామినః పరివతేంత ఇత్యర్థః || ౧౨౫ ౧౨౬ ౧౨౭ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

అగ్నగుహస్థాదీనాంసృష్టానృష్టప్రధానసదాచారప్రపంచః || ౧ || సదేతి || ప్రశస్తాఓషధీకాంక్షాంతాదూర్వాద్యః || ౨ || ప్రసిద్ధేతి || ప్రసిద్ధాఽమలాఃకేశాయస్య || ౩ || ౪ || ౫ || విద్విష్టేతి || బహుభివైరంయస్య - అతికీటకః అత్యంతంకీటకవస్పేడకః - కీకమైరితిపాతేన ఏవాధా - బంధకీ అసతి || ౬ || తథేతి || విద్విష్టాదిభిః మైత్రీంసకుర్యాత్ || ౭ || ౮ || నేతి || దంతసంఘృషాంసకుర్యాత్ గంతానాసంసదయేత్ - నాసికాంసకృష్టియాత్ నోత్కిరేత్ - అసంవృతముఖోఽనజృంభేత్ జృంభణాదినకుర్యాత్ || ౯ || ౧౦ || నేతి || అశుచిజ్యోతింపిసేవీత్యేత - అమేధ్యశస్త్రానితిపాతేఅమేధ్యాస్యశస్త్రానిచసదానాభివీత్యేత్ || ౧౧ || సగ్నామితి || శవంచతద్గంధంచసహుంకుర్యాత్ సజుగుష్టేత - తద్గంధోహితి - అగ్నిరూష్టారసస్సోమశశరీరంశస్తయంయత ఇతి || ౧౨ || చతుష్పదమితి ||

పూజతోవృక్షశ్చైత్యతరుః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥
అపసవ్యమిత॥ విపరీతానమంగల్యాపూజ్యానప్రదక్షిణయోత్॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ శ్లోషైతి॥ శింఘాణోనాసికామ
బి॥ ౨౯॥ యోషితభి॥ నాధిసర్వాత్యోషితభి కారంసకుర్యాత్॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥

దుష్టస్త్రీసన్నికవంఛవజయన్నిశివవా॥ ౧౩॥ పూజ్యజేవద్విజజ్యోతిశ్చాయాంనాతిక్రమేచ్ఛు
ధః॥ నైకశ్శూన్యాటపింగిశ్చైన్నచశూన్యగృహేవసేత్॥ ౧౪॥ కేశాస్థికంబకామేధ్యబలిభన్నతుహం
స్తథా॥ స్నానాన్త్రధరణీఃప్రైవహారతఃపరివజయేత్॥ ౧౫॥ నానార్యానాశ్రయేత్కాంశ్చిన్నజి
హ్నారోచయేచ్ఛుధః॥ ఉపసంపేచ్ఛనవ్యాశాంశ్చిగంటిప్రేన్నచోక్తః॥ ౧౬॥ అతీవజాగరస్వప్నాతద్వ
త్థానాననెబుధః॥ నసేవేతతథాశయాంవ్యాయామంఛనశేత్సర్వ॥ ౧౭॥ దంష్ట్రీణశ్శృంగిణశ్చైచవ
ప్రాజ్ఞోనూరేణవజయేత్॥ అవశ్యాయంఛరాజేంద్రపురోవాతాతపాతథా॥ ౧౮॥ నస్నాయాన్న
స్వపెన్నగోనచైవోపస్పృశేచ్ఛుధః॥ ముక్తకచ్ఛశ్చనాచామద్వైవాద్యచాశ్చవజయేత్॥ ౧౯॥
ఘూమాదేవాచనాద్యాసుక్రియాస్వాచమనెతిథా॥ నైకవస్త్రుఃప్రవతేతద్విజవాచనికెజపే॥
౨౦॥ నానమంజుసశీలైస్తుసహసితకదాచన॥ సద్వృత్తసన్నికమోహిశ్శుణాధమపితస్యతే॥ ౨౧॥
విరోధంశ్చైవైకశ్చైవ్వాధమైశ్చసదాబుధః॥ వివాహశ్చవివాదశ్చశుల్కశీలైన్యపేష్యతే॥ ౨౨॥
నారభేతఃలింప్రాజ్ఞశ్శుక్లవైరంఛవజయేత్॥ అత్యల్పహానిస్తేధవ్యావైరేణాథాగమంత్యజే

౨౩॥ స్నాతోనాంగనిమూజేత్స్నానశాట్యానపాణినా॥ నచనిధూనయేత్కేశానాచామే
శ్చైచవనోచ్ఛితః॥ ౨౪॥ పాదేననాశ్రమేత్పాదంసపూజ్యాభిముఖంసయేత్॥ శయాసనెగురోర
గ్రభజేతవినయాన్వితః॥ ౨౫॥ అపసవ్యంనగచ్ఛేచ్ఛదేవాగారచతుష్పథా॥ మంగళ్యపూజ్యాంశ్చ
తథావిపరీతాన్నదక్షిణమ్॥ ౨౬॥ సోమాశాగ్న్యంబువాయూనాంపూజ్యానాంఛనసంముఖమ్॥ కు
ర్యాత్స్త్రివనిష్ణాశ్రసముష్నగంఛవండితః॥ ౨౭॥ తిష్ఠన్నమూత్రయేంద్రదత్తంథానంజైవమూత్ర
యేత్॥ శ్లేష్మవిష్ణాశ్రకానిసవదైవనలంఘయేత్॥ ౨౮॥ శ్లేష్మశింఘాణకోస్సగోనాన్నకాలే
ప్రశస్యతే॥ బలిమంగళజప్యాదౌనమూమేనమహాజనై॥ ౨౯॥ యోషితోనావనుస్యేనచాసాంఛిత్వసే
ద్బుధః॥ నచైవేష్యాభవేత్తాసునధిక్కుర్యాత్కదాచన॥ ౩౦॥ మంగళ్యపుష్పరత్నాదిపూజ్యానన
భివాద్యచ॥ నినిమ్రామేగృహోష్ఠాజ్ఞస్పదాచారవరోసరః॥ ౩౧॥ చతుష్పథంసమస్కృత్యాత్కా
లేఘూమవరోభవేత్॥ దీనానభ్యుద్ధరేత్సామపాసితబహుశ్రుతా॥ ౩౨॥ దేవపీపూజక
స్సమ్యాప్తిత్వపిండోదకస్త్రధః॥ సత్కర్తాచాతీధీనాయఃసలోకానుత్తమాప్రజేత్॥ ౩౩॥ హితంమి
తంప్రియంకాలేవశ్యాత్కాయోభిభాషతే॥ సయాతీలోకానాష్టాదహతుభూతాన్నృపాతుయా॥
౩౪॥ ధీమాప్రమాతమాత్రమాయత్రోహ్యస్తికోవినయాన్వితః॥ విద్యాభిజనవృద్ధానాయాతిలో

ధమితి॥ ప్రైత్యతగుంబద్ధవేదికంపూజ్యంవృతుం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ నెతి॥ జహ్నుంకాటిల్వంసరోచయేత్ నెచ్ఛేత - నా
న్యంగ్రాహయేదితివా - వ్యాధౌదుష్టగజానపాణ్యానోపసంపేత్ - తస్మంముఖంమోషసంపేత్ - తస్మం
ముఖేచోత్థితఃవిరంసతిప్రేత్॥ ౧౬॥ అతీవేతి॥ అతీవజాగరాదీన్నసేవేతనాభ్యసేత్॥ ౧౭॥ దంష్ట్రీణభి॥ అవశ్యా
యంహిమం॥ ౧౮॥ నెతి॥ నైవోపస్పృశేత్ నాచామేత్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ నెతి॥ కలింకలహం॥ ౨౩॥ ౨౪॥
పాదేనెతి॥ నీశాసనంగురోరగృథితచపాతః - పూజ్యానామభిముఖంపాదంసనయేత్॥ ౨౫॥ అపసవ్యమితి॥ అపసవ్య
మప్రదక్షిణం - విపరీతా అనుంగళ్యాదిప్రదక్షిణంసకుర్యాత్॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ శ్లోషైతి॥ శింఘాణకంతుతం
౨౯॥ యోషితభి॥ యోష్యాఅసహిష్ణుతాతాసునస్యాత్ - యోషిద్ధిక్కారంసకుర్యాత్॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥

౨౫౬ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - క్రయోదశోధ్యాయః

౩౨|| ౩౩|| ౪౦|| సదాచారేతి || పాపేపాపకృత్యపిపాపాః | ద్ధావగువవ కర్మపిప్రియవాదీ || ౪౦|| యశ్చితి
అనుభావైః సత్యాదిగుణైః || శ్రు || సత్యేనోత్తభితాభూమిరితి శ్రు తేః || ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణ
వ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణువిత్తీయే - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

౧|| యుక్త్యానతి || సవ్యక్రమాత్ ప్రదక్షిణక్రమాత్ || ౨|| దధ్యక్షతైరితి || కాయేనప్రాజాపత్యేన || ౩|| ౪||
౫|| ౬|| పితృపూజేతి || వృద్ధావభ్యుదయశ్రాద్ధే ప్రేతకర్మప్రేతదేహస్సావనదహనాది - క్రియాః షిః పిండోదక
దానాదిః || ౭|| ప్రేతదేహమితి || స్నానసాధనైః || ౮|| యత్రేతి || అముకశబ్దప్రత్యర్థోక్తనామోపలక్షకః ||

కాననుత్తమాః || ౩౫|| అకాలగజితాదౌతుపవనస్సాశౌచకాదిమః | అసధ్యాయంబుధఃకుర్యాదుప
రాగాదితథా || ౩౬|| శమనయతియః శ్రుద్ధాశవవబంధురమశ్చగీ | భీతాశ్వాసనకృత్సాధుస్స
గస్తస్యల్పకంఠమ్ || ౩౭|| వమాతపాదికే ధత్రి దండీరాశ్యటవీముచ | శరీరత్రాణకామో
వైసోపానత్కస్పదావ్రజేత్ || ౩౮|| నోధ్వంసంతిర్యస్తూరంవానిరీక్షావర్యటెయ్యుధః | యుగమాత్ర
మహీప్యథ్వంసరోగచ్ఛేద్యిలోకయః || ౩౯|| దోషహేతునశేషాంశ్చవశ్యత్తా యోనిరన్యతి | తస్య
ధర్మాఖణకామానాంపానినాల్పపిజాయతే || ౪౦|| సదాచారతః ప్రాజ్ఞోవిద్యావినయశిక్షితః
పాపేవ్యపాపఃపరుషేహ్యభిదత్తేప్రియాణియః | మైత్రీద్రవాంతకరణస్తస్యముక్తికరస్థితా || ౪౧||
యోకామక్రోధలోభావాంవీతరాగానగోచరే | సదాచారస్థితాస్తేషానుభావైర్ధృతావహీ || ౪౨||
తస్మాత్సత్యంవదేత్ప్రాజ్ఞోయత్పరప్రీతికారణమ్ | సత్యంయత్పరదుఃఖాయతశ్రమానవరోభవేత్ ||
౪౩|| ప్రియముక్తంహితంనైతదితిమత్వానగద్వదేత్ | శ్రేయస్తత్రహితంవాచ్యంయద్యవ్యత్యంతమ
ప్రియమ్ || ౪౪|| ప్రాణీనాముపకాగాయయదేవేహపరత్రచ | కనుకామనసావాచాతదెవమతి
మావదేత్ || ౪౫|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

ఋషయః | సచేలస్యపితుఃస్నానంజాతేపుత్రేవిధీయతే | జాతకమంతథాకుర్యాత్ప్రాచ్యధ్వజభ్యుదయం
చయతే || ౧|| యుక్త్యానోవాంశ్చపిత్రావ్యంశ్చసమ్యక్సవ్యక్రమాద్విజః | పూజయి ద్దోషయైశ్చ
వతస్తనానాశ్యమానసః || ౨|| దధ్యక్షతైస్తబదరైః ప్రాజ్ఞుభోదజ్ఞుభోపివా | దెవతేభేనవైపిం
దాదద్యాత్కాయేనవాన్యప || ౩|| నాందీముఖపిత్వగణస్తేన శ్రాద్ధేనపాధివ | ప్రియతేతత్తుకర
వ్యంపురుషైస్తవవృద్ధిమః || ౪|| కన్యాపుత్రవివాహముప్రవేశేముచవేత్సనః | నామకమణిబాలా
నాం చూడాకమాదికేతథా || ౫|| సీమంతోన్నయనైశ్చైవపుత్రాదిముఖదళానై | నాందీముఖపిత్వ
గణంపూజయేత్ప్రయతోగృహీ || ౬|| పితృపూజాక్రమః ప్రోక్తౌవృద్ధావేషసమాసతః | శ్రూయ
తామవసీపాలప్రేతకమక్రియావిధిః || ౭|| ప్రేతదేహంశుభైస్సాన్ననైస్థానితంప్రగ్నిభూషిత
మ్ | దద్వాక్రమాద్భూహిస్సాన్నశ్వాసశైలూస్సలిలాశయో || ౮|| యత్రతత్రస్థితాయైతదముకాయతి

౩౬|| ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| సదాచారేతి || విద్యావృద్ధానాం వినయోవిశిష్టోన్యాయస్తేన శిక్షితః పాపే
వ్యపాపఃపరుమశ్చితిపకారిణ్యుపకతాపరుణభాషిణ్యపిప్రియభాషీ || ౪౧|| యశ్చితి || యోకామాదీనాం సమూహరా
జస్పదంసభవంతీత్యర్థః - అనుభావైస్తత్యాదిప్రభావైః || ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ఉపదేశసారంసంక్షిప్తావప్రాణీనామితి ||
౪౫|| ఇతి శ్రీ ధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

అథజాతకర్మాదిప్రపంచఃసచేలస్యత్యాదిన్యా || యుక్త్యానతి || సవ్యక్రమాత్ ప్రదక్షిణక్రమేణ || ౨ || దధ్యక్షతై
రితి || కాయేనప్రాజాపత్యేన || ౩ || ౪ || ౫ || పిండుం తెతి || ప్రవాసాదభ్యుత్సపుత్రపాత్రాదిముఖదళానేచ || ౬ || ౭ || ప్రేతదే
హమితి || స్నానసాధనైః || ౮ || యత్రతత్రేతి || అముకాయైతిమృతస్యగోత్రనామోపలక్షణం ||

౯౧ ప్రవిష్టాభి || గోప్రవేశకాలేవానక్షత్రదశనేవాప్రవేశః - కటకమణవసంబంధమాశౌచకృత్యం - ప్రస్తరస్త్రాణాదిశయ్యాః | ౧౦ | దాతవ్యభి || అనుదినయావదాశౌచం | ౧౧ | ౧౨ | ౧౩ | ౧౪ || యోగ్యాభి || సర్వక్రియాః సంధ్యోపాసనాదికాః | ౧౫ | ౧౬ || బాలభి || ఇచ్ఛాతత్త్వవిశేషణాత్ అకామతస్తుజలాలాదిమృతానాం యథోక్తమాశౌచాదికార్యమేవ || శ్లో || యదికల్పితప్రమాదేన మ్రియతాగ్నుదకాదిభిః | తత్రాశౌచవిధాతవ్యం కథం వ్యాచోదకక్రియేతి స్మృతేః | ౧౭ || మృతబంధోరితి || మృతోబంధుర్యత్ర కులేతన్యత్ర బంధు - తస్య కులస్య | ౧౮ విప్రస్మేతి || ఏతత్ ప్రాగుక్తందశాహశౌచం | ౧౯ || అయుజభి || అంతే అశౌచానంతరదినే - అద్యమేకాదశే

వాదినః | దక్షిణాభిముఖాదద్యుబాంధవాస్తలిలాంజలిమ్ | ౯ || ప్రవిష్టాశ్చ సమంగోభిగ్రామం నక్షత్రదశనే | కటకమణతతఃకుర్యుర్భూమాప్రస్తరశాయినః | ౧౦ | దాతవ్యోను దినం పిండః ప్రేతాయభివిచారివ | దీవాచభక్తంభోక్తవ్యమహంసంమనుజమణభి | ౧౧ | దినానితానిచేచ్ఛాతః కథం వ్యం ద్విజభోజనమ్ | ప్రేతస్తప్తపితౄణామతిబంధువర్జణభంజతా | ౧౨ | ప్రథమేహిత్వతీయేహిత్వస్తమేనవమేతథా | వస్త్రత్యాగబహిష్కారేకృత్వాదహ్యత్రిలోదకమ్ | ౧౩ | చతుర్థేహిత్వతఃకుర్యాదస్థినంచయనంస్తవ | తదాధ్వణమంగసంస్తవశస్సపిండానామపీవ్యతే | ౧౪ || యోగ్యాస్త్రర్వక్రియాణాంతుసమానసలిలాస్తథా | అనులేపనపుష్పాదిభోగాదన్యత్రచారివ | ౧౫ | శయ్యాననోపభోగశ్చ సపిండానామపీవ్యతే | భస్మాస్థినయనామాధ్వణంసంయోగోనతుయోషితామ్ | ౧౬ | బాలేదేశాంతరస్థేచపతితేచమునామృతే | సద్యశ్చౌచంతథేచ్ఛాతోజలాగ్న్యద్యంధనాదిమ్ | ౧౭ || మృతబంధోదేశాహానికులస్యాన్నంనభుజ్యతే | దానంప్రతిగ్రహణాయజ్ఞస్వాధ్యాయశ్చ నివర్తతే | ౧౮ విప్రస్మైతద్దాదశాహంరాజన్యస్యాప్యశౌచకమ్ | అథమాసంతువైశ్యస్యమాసంశూద్రస్యశుద్ధతామ్ | ౧౯ || అయుజోభోజయత్కామం ద్విజానంతేతతోదినే | దద్యాదధేమపిండంచప్రేతాయో

౯౧ ప్రవిష్టాభి || కటకమణప్రేతకృత్యమాశౌచం - ప్రస్తరస్త్రాణాదిశయ్యాః | ౧౦ | దాతవ్యభి || అనుదినయావదాశౌచం - భక్తమోదనం - అమాంసమిత్థుక్తేమాంసవ్యతిరిక్తానుజ్ఞా | ౧౧ | దినానీతి || ద్విజభోజనం - విప్రభోజనం - భోక్తృణాం విప్రాణామిచ్ఛాతఃకార్యం - యద్వా బంధుభోజనమేవ విప్రభోజనం | ౧౨ | ౧౩ | ౧౪ || యోగ్యాభి || సపిండసమానజలభేదః కూమోక్తః || శ్లో || సపిండతాతుపురుషేన ప్రమేదినివర్తతే | సమానోదకభావస్తు జన్మనామోరవేదనభి || సర్వక్రియాణామాపాసనపంచయజ్ఞాదీనాం | ౧౫ | ౧౬ | బాలభి || దేశాంతరగతేచ - దేశాంతరలక్షణం స్మృత్యుక్తం || శ్లో || మహానద్యంతరంయత్రగిరివాణ్యవధాయకః | వాహాయత్రవిభిద్యంతేతద్దేశాంతరమిన్యతభి - ఎతన్నమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయం ద్రష్టవ్యం || శ్లో || పితరౌచేన్యతౌస్యాతాంహారస్థోపహిపుత్రకః | స్మృత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి - మునాయతౌ - ఇచ్ఛాతత్త్వవిశేషణాదకామతస్తుజలాలాదిమృతానాం యథోక్తమాశౌచాదికార్యమేవ || శ్లో || యదికల్పితప్రమాదేన మ్రియతాగ్నుదకాదిభిః | తస్యాశౌచవిధాతవ్యం కథం వ్యాచోదకక్రియేతి | ౧౭ || మృతబంధోరితి || మృతోబంధుర్యస్యతత్కులస్యసపిండస్యాన్నందశాహానికృతవ్యం | ౧౮ | విప్రస్మేతి || విప్రస్మైతద్దశాహమాశౌచం | ౧౯ | ఆద్యైకోద్దిష్టశ్రాద్ధమాహ | అయుజభి || ఏకంవాత్రీన్యాభిత్వేపంచవిషమసంఖ్యా - అంతే అశౌచాంతే - అద్యభిపాతే అశౌచానంతరమాద్యహాని

అంశ. శ్రీ విష్ణు పురాణే - స వ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

హనీతి స్మృతేః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ మృతాహనీతి ॥ ఆహ్వనాదీత్యాదిశబ్దాదగ్నికరణాదిగ్రాహ్యం - దైవనియోగో వైశ్వదేవికవిప్రాణుంశ్రుణం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ప్రశ్నశ్చేతి ॥ అభిరమ్యతామితీయజమానేన ప్రప్రవ్యం ద్విజైశ్చాభిరతాః స్మృతిప్రతిపక్షవ్యం ॥ ౨౫ ॥ ఎకోద్దిష్టేతి ॥ తస్మిన్ కాలేనంవన్తిరకాలే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ తతః ॥ శ్రాద్ధధమైః పావణాద్యైః - తత్పువార్కా సమావోయేమాంతా నపిండికృతప్రముఖాః ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥

శ్చిప్తసన్నిధౌ ॥ ౨౦ ॥ వార్యాయథ ప్రతోదాస్తుదండశ్చద్విజభోజనాత్ ॥ స్పష్టమ్యోనంతరం వజ్రైః శుద్ధ్యైరంస్తేతతః క్రమాత్ ॥ ౨౧ ॥ తతస్త్వవణాధర్మాయే విప్రాదీనాముదాహృతాః ॥ తా హి వీతపుమార్జనీషేన్నిజధర్మాజనైస్తథా ॥ ౨౨ ॥ మృతాహనివకతవ్యమేకోద్దిష్టమతః పరమ్ ॥ ఆహ్వనాదిక్రియాదైవనియోగరహితంహితత్ ॥ ౨౩ ॥ ఎకోఘ్నోస్తప్రదాతవ్యస్తథైవైకపవిత్రకమ్ ॥ ప్రేతాయపింహోదాతవ్యోభుక్తవత్సుద్విజాతీమ ॥ ౨౪ ॥ ప్రశ్నశ్చతత్రాభిరణీయజమానద్విజస్తనామ్ ॥ అత్యునుముకస్యేతివక్తవ్యంవిరతౌతథా ॥ ౨౫ ॥ ఎకోద్దిష్టమయోధర్మ ఇథమావత్సరాత్సన్మృతః ॥ సపిండికరణంతస్మిన్ కాలేరాజేంద్రతచ్ఛృణు ॥ ౨౬ ॥ ఎకోద్దిష్టవిధానేనకార్యంతదపిపార్థివ ॥ సంవత్సరేథషష్ఠివామాసీవాద్వాదశేష్ని తత్ ॥ ౨౭ ॥ తిలగంధోదకైర్ముత్యం తత్ర పాత్ర చతుష్టయమ్ ॥ ౨౮ ॥ పాత్రం ప్రేతస్య తత్రైకంపైత్రంపాత్రత్రయంతథా ॥ సేవయత్సి తృపాత్రేషుప్రేతపాత్రంనృపత్రమ్ ॥ ౨౯ ॥ తతఃపితృత్వమాపన్నైతస్మిన్ ప్రేతేషుహీపతే ॥ శ్రాద్ధధర్మైరశేషైస్తుతత్పురాన్వనచయైత్పిశ్వా ॥ ౩౦ ॥ పుత్రఃపాత్రఃప్రపాత్రోవాభ్రాతావాభ్రాతృసంతతిః ॥ సపిండసంతతిర్వాపిక్రియాహోన్మృషజాయతే ॥ ౩౧ ॥ తేషామభావేనవేషేషంసమానోదకసంతతిః ॥ మాతృపక్షసపిండేనసంబంధాయేజలేనవా ॥ ౩౨ ॥ కులద్వయేపిచోచ్ఛిన్నైస్త్రీభిః కార్యాన్మృషక్రియాః ॥ పితృమాతృసపిండైస్తునమానసలిలైస్తథా ॥ ౩౩ ॥ సంఘాతాంతస్థితైర్వాపికా

త్యథః ॥ శ్లో ॥ ఆద్యమేకాదశేహనీతి స్మృతేః ॥ ౨౦ ॥ వారీశి ॥ ద్విజభోజనానంతరం వజ్రైః పృథిభిరనుక్రమాత్ వార్యదయః స్పష్టవ్యాః - తతశ్శుద్ధ్యైరన్నిత్యన్వయః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ మృతాహనీతి ॥ అణిపరంద్వితీయాదిమాసేషు ఆహ్వనమాహవానం - ఆదిశబ్దాదగ్నికరణం - దైవనియోగో వైశ్వదేవికవిప్రాణుంశ్రుణం - తద్రహితం - అయోగో భోజయోదిత్యుక్తత్వాత్ ॥ ౨౩ ॥ ఎకత్వేతి ॥ బహువ్యపివిప్రేషుభుక్తవత్సుప్రేతాన్మృతః పింహోదాతవ్యః ॥ ౨౪ ॥ ప్రశ్నశ్చేతి ॥ ప్రశ్నశ్చాభిరతిః ॥ అభిరమ్యతామితీయజమానోక్తిః - ద్విజైశ్చాభిరనుతాన్మృతీప్రతిపక్షమిత్యథః - అత్యునుముకస్యేతిపురాణైకోద్దిష్టవిషయం - ఉపతీతత అత్యుస్థానై - విప్రవిసజానై అభిరమ్యతామితవై - బ్రూయుః తేఅభిరమతాస్తే ॥ ౨౫ ॥ ఎకోద్దిష్టేతి ॥ తస్మిన్ కాలే పూర్వసంవత్సరే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ పాత్రచతుష్టయవినియోగమాహ ॥ పాత్రం ప్రేతస్యేతి ॥ పైత్రంపిత్రాదీనాంపాత్రత్రయం ॥ ౨౯ ॥ తతః ॥ శ్రాద్ధధమైః స్వధాకారాదిభిః తత్పువార్కా సః పూర్వోయేమాంతా శ్రీనచయేత్ - చతుర్థః స్తునివతతే ॥ ౩౦ ॥ తస్మాదాత్మతీయాత్పురుషాన్నానుగృహ్ణీషూదితిశ్రుతే ॥ ౩౧ ॥ ముఖ్యానుకల్పక్రియాకల్పానాహ - పుత్రభిత్వాదిసాధైస్త్రీభిః ॥ ౩౧ ॥ తేషామితి ॥ పిండేనసంబంధాన్వపిండాః - జలేనసంబంధానమానోదకాః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ సంఘాతేతి సంఘాతాంతస్థితైః సహాధ్యాయ సహాయ ప్రముఖైః - యద్వాసంఘాతః సాధకయాత్రికాసాధకమృతస్య సాధకంత

తస్మాత్సతేతి తస్మాత్సతేతస్యమృతస్యసాధానః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ పూర్వాశ్చితి పూర్వాః శ్రీయాః
ప్రీత్యత్రపూర్వశబ్దేన మధ్యమానామపి గ్రహణం ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణు పు
రాణే - తృతీయాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః ॥

౧ ॥ ౨ ॥ మాసిమాసీతి ॥ అథోక్తశ్రీయాణాంకాలః - అష్టకాసు హేమంతశిరయోశ్చతుర్ణామవరవత్సా
నామష్టమిష్టష్టకాః ఇత్యాశ్వలాయనోక్తమానవచకైశ్చష్టపక్షసప్తమ్యాద్యాస్తిప్రస్తిప్రస్థకాః ఇత్యుక్తాను ॥ ౩ ॥ ౪

ర్యాః ప్రేతస్యతాః శ్రీయాః ॥ ఉత్సవబంధోర్థికాద్వాకారయేనవనీవతః ॥ ౩౪ ॥ పూర్వాః శ్రీయాః
ధ్యమాశ్చతథాచైవోక్తరాః శ్రీయాః ॥ త్రిప్రకారాః శ్రీయా హ్యేతాప్రాసాంభేదంశృణుష్వమే ॥ ౩౫ ॥
అదాహవార్యాయుధాదిస్పృశ్యద్యంతాస్తుయాః శ్రీయాః ॥ తాః పూర్వాః ధ్యమామాసిమాస్యేకో
ద్విప్రసంజ్ఞతాః ॥ ౩౬ ॥ ప్రేతేష్యత్వమావస్థేనపిండికరణానను ॥ శ్రీయంతేయాః శ్రీయాః ప్రేత్యై
ప్రేత్యంతేతాన్మహోక్తరాః ॥ ౩౭ ॥ పితృమాతృసపిండైస్తుసమానసలిఖైస్తథా ॥ సంహతాంతగతై
వాపిరాజ్ఞావాధనహరిణా ॥ ౩౮ ॥ పూర్వాః శ్రీయాస్తకతవాః పుత్రాద్యైరేవచోక్తరాః ॥
దౌహిత్రేవాన్మహత్రేష్టకార్యాస్తతనైస్తథా ॥ ౩౯ ॥ మృతాహనివకతవాస్త్రీణామపు
త్రరాః శ్రీయాః ॥ ప్రతిసంవత్సరంరాజన్యైకోద్విప్రవిధానతః ॥ ౪౦ ॥ తస్మాదుత్తరసంజ్ఞాయాః శ్రీయా
ప్రాశ్చృణువాధాన ॥ యదాయదావకతవావిధినియోజనవానను ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - తృతీ
యాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః ॥

భోర్యః ॥ బ్రహ్మేంద్రరుద్రనాసత్వసూర్యాగ్నివసుమారుతాః ॥ విశ్వేదేవాన్పితృగణాన్వయాంసను
జానవతాః ॥ ౧ ॥ సరీసృపాన్మషిగణాన్యచ్చాన్యద్భూతసంజ్ఞితమ్ ॥ శ్రాద్ధంశ్రద్ధాన్వితఃకుర్వన్ప్రీణ
యశ్చఖిలంజగత్ ॥ ౨ ॥ మాసిమాస్యసితేపత్యేపచదశ్యాంసరేశ్వర ॥ తథాష్టకాసుమవీతకామ్యూ
కాలాశ్శృణుష్వమే ॥ ౩ ॥ శ్రాద్ధాహామగతం ద్రవ్యంవిశిష్టవశవాద్విజమ్ ॥ శ్రాద్ధంకువీతవిజ్ఞా
యన్యతీపాతేయనైతథా ॥ ౪ ॥ విషావేచాపిసంప్రాప్తైస్తహణేశసూర్యయోః ॥ సమస్తైష్టపిభూ

గతైః శ్రీయాః కార్యయిత్యర్థః - ఉత్సవాబంధవోయస్యతస్య ప్రేతస్యర్థికాధనాత్ ॥ ౩౪ ॥ కతుర్వ్యవస్థా
వత్తం శ్రీయా ప్రేవిధ్యమాహ - పూర్వాః ఇత్యాదిత్రిభిః ॥ ౩౫ ॥ అదాహతి ॥ అసమంతాద్దహ్యంతేస్త్విన్దిత్యాదా
హః శ్చశానంతేన ప్రేతదాహయాలక్యతే - అదాహశ్చవార్యాయుధాదిస్పృశ్యశ్చైన్యంతోయాసాంతాః అదా
హాద్యా అశౌచాసధికాః పూర్వాః శ్రీయా ఇత్యర్థః తత్త్రపూర్వాః శ్రీయాః పితృమాతృసపిండాదిభిర్యథాహాం
కతవాః - ఉత్తరాస్తుపుత్రాద్యైః - సుధ్యమాస్తుయథాసంభవముభయోరనియమేన కతవాః ఇతిగన్యతే ॥
౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఇతి శ్రీధర్మసామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం - తృతీ
యాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః ॥

యదాయదావకతవా ఇత్యుపక్షీప్తానస్త్రీయాయాః కాలాన్వత్యస్మాదౌహావశ్యాద్ధ్రవ్యసంసామా
హ ॥ బ్రహ్మాండైతి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ మాసిమాసీతి ॥ మాసిమాస్యసితేపత్యేపచదశ్యాంసరేశ్వర కస్త్విన్దితేకృష్ణపక్ష శ్రాద్ధంతత్సం
చదశ్యాందశశ్రాద్ధంకుర్వీతేత్యర్థః ॥ ౩ ॥ అనూవాస్యప్రకావృద్ధి కృష్ణపక్షాయనద్వయ మిత్యాదిప్రమావా
స్యకృష్ణపక్షయోః పుణ్యగుతైః - తథాష్టకాన్వితి హేమంతశిరయోశ్చతుర్ణామవరవత్సానా మష్టమిష్టష్టకా ఇ
త్యాశ్వలాయనోక్తాను ॥ ౩ ॥ శ్రాద్ధాహామితి ॥ శ్రాద్ధాహాం ద్రవ్యంవిశిష్టంవాద్విజమాగతంవిజ్ఞాయకువీతేతన్వి
న్యయి ॥ ౪ ॥ విషావేచతి ॥ సమస్తైమురాశిష్టకైగచ్ఛతీసతి - సర్వసంప్రాప్తినాం శ్రాద్ధకాలసౌక్యత్యాత్ ॥ ౫ ॥

౫ || నక్షత్రేతి || ఇచ్ఛాశ్రద్ధానికామ్యశ్రద్ధాని || ౬ || అమావాస్యేతి || మైత్రమనూరాధా || ౭ || ౮ || వాసవేతి || వాసవంధనిష్ఠా - అజైకపాదక్షణంపూర్వభాద్రపదంవాసుకంశతభిషక్ || ౯ || ౧౦ || గీతమితి || విలకిపునారవా || ౧౧ || ౧౨ || ఎతాశ్చితి || త్రిమతస్మిన్పు || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || గాయంతీతి || వహ్నిమఘ్నేతినభస్యకృష్ణపత్యే

పాలరాశివ్యకేచగచ్ఛతి || ౫ || నక్షత్రగ్రహపీడానుదుష్టస్వప్నావలంకనై || ఇచ్ఛాశ్రద్ధానికుర్వీతనవసస్యగమేతథా || ౬ || అమావాస్యాయదామైత్రవిశాఖాస్వాతియోగినీ || శ్రద్ధాపితృగణస్తృప్తింతదాప్నోత్యుష్ణవాషికిమ్ || ౭ || అమావాస్యాయదాపుష్కరోద్భ్రాత్యేపునవసా || ద్వాదశాబ్జంతదాత్మప్రింప్రయాంతిపితరోవిఘ్నతాః || ౮ || వాసవాజైకపాదయోపిత్యూణాంతృప్తిమిచ్ఛతామ్ || వారుణేచాప్యమావాస్యదైవానామపిదుర్లభా || ౯ || నవస్యైత్యేష్వమావాస్యాయదైత్యేష్వవనీవతే || తదాతుత్పప్రిదంశ్రద్ధాపితృగణాంశృణుచావరమ్ || ౧౦ || గీతంసనత్కుమారణయైశ్చైత్యాయమహాత్మనై || పృథ్వీతేపితృభక్తాయప్రశ్రయావనతాయచ || ౧౧ || సనత్కుమారః || వైశాఖమాసస్యచయాత్మతీయానవమ్యసాకాతికశుక్లపత్యే || నభస్యమాసస్యతుకృష్ణపత్యేత్రయోదశీపంచదశీచమాఘే || ౧౨ || ఎతాయుగాద్యాఃకథితాఃపురాణైరనంతపుణ్యాస్తీభయశ్చతస్రః || ఉపస్థవేచంద్రమపోరవేశ్యత్రివ్యష్టకాస్వశ్యయనద్వయేచ || ౧౩ || పానీయమప్యత్రతిలైవిశిశ్రందద్యాప్తితృభ్యఃప్రయతోమనుష్యః || శ్రద్ధాంకృతంతేనసమాసహస్రంరహస్యమేతత్పితరోవదంతి || ౧౪ || మాఘాసితేపంచదశీకదాచిదుపైతియోగంయదివాతుజేనఽఋత్యేణకాలస్సపరఃపితృగణాంసహ్యల్పపుణ్యైస్సృజలభ్యతేహ || ౧౫ || కాలేధనిష్ఠాయదివామతప్రేభవేత్తుభూపాలతదాపితృభ్యః || దత్తంజలాన్నంప్రదదాతిత్వప్రివహ్నియంతంతత్కులజైర్మునామ్యైః || ౧౬ || తత్రేవచేద్భాద్రపదాస్తుపూర్వాఃకాలేయదాతత్త్రియతేపితృభ్యః || శ్రద్ధాంసరాంతృప్తిముపైత్యతేనయగంసహస్రంపితరస్సవంతి || ౧౭ || గంగాంతతద్రూంయమునాంవిపాశాంసరస్వతీంనైమిశగోమతీంవా || తథావగాహ్యేచానమాదరేణకృత్వాపితృగణాందురితానిహంతి || ౧౮ || గాయంతీచైతత్పితరఃకదానువహ్నిమఘాత్వప్తిమవా

ఋనైవిమవేచేతిపృథగుక్తైఃఫలాధిక్యాభేదిజ్ఞేయం || ౫ || నక్షత్రేతి || ఇచ్ఛాశ్రద్ధానికామ్యని || ౬ || అమావాస్యేతి || మైత్రమనూరాధా || ౭ || అమావాస్యేతి || రౌద్రమాద్రా || ౮ || వాసవేతి || వాసవంధనిష్ఠా - అజైకపాదక్షణంపూర్వభాద్రపదం - వారుణంశతభిషక్ - పితృమితమావాస్యాపితృగణాం దేవానాంవత్వప్రిం క్రతుశిచ్ఛతాంపుంసాందుర్లభా - పరమత్వప్రిహేతుత్వాత్ - తృప్తిమిచ్ఛనీతివాచాత్ || ౯ || ఎతత్పరమత్వప్రిహేతుత్వంమైత్రాదిమనవసస్వప్యత్యేమితమావాస్యాయోగైశ్చల్పమిత్యాహ || నవసీతి || ౧౦ || గీతమితి || విశాయపునారవసే || ౧౧ || వైశాఖేతి || మాఘపంచదశీకృష్ణపక్షాశ్చత్యనమంగః || ౧౨ || ఎతాశ్చితి || ఎతాయుగాదయాః - త్రివ్యష్టకాస్వీతిపప్రమ్యాదిమత్త్రిమదివసేమిత్యుక్తాసంజ్ఞాపిత్వభిః - తదుక్తంకామే || శ్లో || మాగేశీమే తథాపామేమాఘాల్లనయోరపి || తిస్రోష్టకాఃకృష్ణపత్యేనప్రమ్యాదిమనూరిభిరితి || ౧౩ || పానీయమితి || సమాసహస్రంవహ్నికాంసహస్రం || ౧౪ || మాఘాసితశ్చితి || మాఘాసితశ్చతుక్త్యాపూర్వోక్తైరేవశతభిషగ్నిష్ఠాపూర్వభాద్రపదాభ్యైస్సకాత్తత్రయోక్తామావాస్యాత్త్రైష్టేతుభ్యతే - పూర్వంతుసర్వాప్యమావాస్యైత్యుక్తాశ్చైష్టేతుక్తమితివిశేషః || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || గంగామితి || పితృగణాంసమవసంకృత్వా - అత్తసూదురితానిహంతి || ౧౮ || గాయంతీతి || వహ్నిమఘా

మహాయుక్తత్రయోదశీనిదేశః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ అపీతి ॥ జాయెత్ జాయెత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అసమర్థాశ్చితి ॥
ధాన్యమవికృతం వికృతం చ ఆమమపక్వం ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ యతః ॥ గవాహ్నికంగోరెకాహతుష్టికరణంతృణాది
౨౮ ॥ సర్వాభావశ్చితి ॥ కక్షముల ప్రదర్శకః నైర్ధాన్యప్రకటనార్థముల్లీ ప్రభుజః ॥ ౨౯ ॥ నేతి ॥ ధనంజీవనధనం - అ
న్యధాన్యాది ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ భావాభావప్రయోజనంత క్తావయం ప్రయోజ్యః ప్రయోగః అసంభవేత్వయమితి శక్త్యుత్
క్రీప్రయుక్తం కృత్యం ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణువిక్రమే - తృతీయాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥

౧ ॥ త్రిణాదికేతశ్చితి ॥ ద్వితీయాకాశకస్థాననాకాశకేషామస్త్రీణాదికేతాః తదధ్యాయా తదధానమప్తాయా
చ త్రినాదికేతః - మధువాతాశ్చితి యుక్తత్రయాధ్యాయాత స్త్రీతత్త్వమధుః - ఛాందోగ్యోక్తమధువిద్యానిష్ఠోవా

వ్యభావః ॥ మాఘాసితాంతేశుభతీర్థతోయోయాస్యామత్యప్రీతనయాదిడత్తైః ॥ ౧౯ ॥ చిత్తంచచిత్తం
చన్యతాంవిశుద్ధం శస్త్రకాలకథితోధిశ్చ ॥ పాత్రంయథోక్తం పరమాచభక్తిస్త్వణాంప్రయచ్ఛం
త్యభివాంభితా ॥ ౨౦ ॥ పితృగీతాం స్తథైవాత్రోక్తం కాంక్షాశృణుపాథివ ॥ కృత్వాతథైవభవతా
భావ్యంతత్రధృతాత్మనా ॥ ౨౧ ॥ అపిధన్యఃకులజాయెదస్తాకంతుమాన్మరః ॥ అమర్షణివత్తశాశ్యం
యఃపిండాన్మోదిర్వపివ్యతి ॥ ౨౨ ॥ రత్నంవస్త్రంసహాయానంసర్వభోగాదికంవసు ॥ విభవేనవిప్రై
భ్యోయోస్తానుద్దిశ్యదాస్యతి ॥ ౨౩ ॥ అస్మినవాయుధాశక్త్యాకాలేన్స్విభక్తిన్మృధీః ॥ భోజయిష్య
తవిప్రాగ్ర్యం ప్రవృత్తవిభవోనరః ॥ ౨౪ ॥ అసమర్థోన్నదానస్యధాన్యమామంస్వశక్తితః ॥ ప్ర
దాస్యతిద్విజాగ్రైభ్యస్సల్పల్పాంవాపిదక్షిణామ్ ॥ ౨౫ ॥ తత్రాప్యసామర్థ్యయంతఃకరాగ్రా
గ్రస్థితాంపిలా ॥ ప్రణయద్విజముఖ్యాయకస్తేచిద్భూషదాస్యతి ॥ ౨౬ ॥ తలైస్తాప్తభివాపిసమ
వేతంజలాంజలిమ్ ॥ భక్తిన్మృసుముద్దిశ్యభవ్యస్తాకంప్రదాస్యతి ॥ ౨౭ ॥ యతఃకుతశ్చిన్యం ప్రాప్య
గోభ్యోవాపిగవాహ్నికమ్ ॥ అభావేప్రీణమున్నస్తాశ్రద్ధాయుక్తఃప్రదాస్యతి ॥ ౨౮ ॥ సర్వాభా
వేవనంగత్వాకక్షములప్రదర్శకః ॥ సూర్యాదిలోకపాలానామిదముచైవపతివ్యతి ॥ ౨౯ ॥ నమస్తే
చిత్తంనధనంనచాన్యచ్ఛాన్ధోపయుక్తం సస్వితేనాన్నతోస్తి ॥ తృప్యంతుభక్త్యాపితరోవయైతాకృతౌ
భుజౌవత్సానమారుతస్య ॥ ౩౦ ॥ ఔర్వః ॥ ఇత్యేతత్పితృభీగీతంభావాభావప్రయోజనమ్ ॥ యఃకరో
తికృతంతేన త్రాధ్ధంభవతిపాథివ ॥ ౩౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥

ఔర్వః ॥ బ్రాహ్మణాభోజయేచ్ఛాన్ధేయద్విజాంస్తాన్విభోధమే ॥ ౧ ॥ త్రిణాదికేతస్త్రిమధుస్త్రి

శృష్టిమితిభాద్రపదాపరపక్షమహాత్రయోదశీత్రాధైత్యప్రీమవాప్యేత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ చిత్తంచేతి ॥ చిత్తంచచిత్తం ప్రశ
స్తస్త్రవ్యంచిత్తంచచిత్తశాశ్యహీనం ॥ ౨౦ ॥ ఏతదేవపితృగీతానుస్పష్టికరోతి - పితృగీతానిత్యాదియావత్సమాప్తిః ॥ పి
తృగీతానితి ॥ అత్రచిత్తవిత్తాదిప్రపంచకప్రాశస్త్యే - పితృగీతాన్లోకాశృణు ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అసమ
ర్థాశ్చితి ॥ ధాన్యమామమపక్వం ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ యతఃకుతశ్చిదితి ॥ గవాహ్నికంగోరెకాహతుష్టికరణంతృ
ణాదికం ॥ ౨౮ ॥ సర్వాభావశ్చితి ॥ కక్షముల ప్రదర్శకః నిర్ధానత్వప్రకటనార్థముల్లీ ప్రభుజః ॥ ౨౯ ॥ నేతి ॥ నమో
స్తేచిత్తంహిరణ్యాది - నచాన్యధనంజీవనధనం - త్వస్త్రియాధానంనయామారుతస్యవత్సాన్యాకాశేభుజాపుతీక్రిప్తా ॥
౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ భావాభావప్రయోజనం చిత్తస్యభావే అభావే ప్రయోజనం పితృత్వప్రీకారణమితియావత్ ॥ ౩౧ ॥
ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥

అథపార్వణప్రయోగంవత్సతి ॥ ఆదౌతావచ్ఛాన్ధాహార్బ్రాహ్మణానాహబ్రాహ్మణానిత్యాదిత్రి
భిః ॥ బ్రాహ్మణానితి ॥ యద్విజాన్యద్ధజైయోక్తా ॥ ౧ ॥ త్రిణాదికేతశ్చితి ॥ అయంవావయఃపవశశ్చత్యానయోద్వి
తీయాకాశకస్థాః త్రయోనువాకాస్త్రీణాదికేతాః తదధ్యాయా తదనుష్ఠాతావత్త్రినాదికేతః - మధువాతాశ్చితి త్యే

బ్రహ్మమేతుమామిత్యనువాకత్రయాధ్యాయాతద్రవ్యతత్త్వత్రినువణః - యోగీబ్రహ్మధ్యాయా - మూర్ధానంది
 వత్త్యాదియుగ్విశేషగీతలంఘ్యదోహమిత్యాదిపరిభాషితసామవిశేషజ్యేష్ఠసామ - తద్యథావత్ గాయతీతి జ్యేష్ఠ
 సామగః ఋతనిధనాదిపరిభాషావిశేషితంమూర్ధానందివత్త్యాది ఋగ్విశేషగీతం సామజై మినీయానాంతు ఉ
 దుత్యం చిత్రమిత్యుచోత్పన్నంసామత్రేధానభ్యావసభ్యావపంచాగ్నయః సామిత్రనాచితకాతుశుభాత్రై
 శ్చవాలేషాముపాసకః - వేదాంతోక్తపంచాగ్నివిద్యా యుక్తోవా॥౨॥౩॥ ఏతానితి॥ పూర్వోక్తానసంబంధినస్త్రీనా
 చితకతాదీః ప్రథమనియోజయేత్ నిమం త్రయేత్ - తెషామభావేతనంతరా తద్గుణాః సంబంధినోపి ఋత్విగా
 దీ అనుకల్పేము॥౪॥ మిత్రధ్రుగితి॥ నిసగారత్ కుసభీకృష్ణదంతశ్చ॥౫॥ అభిశస్త్రతి॥ సత్యేనాసత్యేనవామహాపాత
 కీనాభిశస్త్రః॥౬॥ వరపూర్వేతి॥ వరపూర్వాపునభూః ఉజ్జ్వలః అకారణాత్॥౭॥ తథేతి॥ దేవలకః సుద్రభద్రకాశ్వా
 మ్మృషజీవకః - కేతననిమం త్రణం॥౮॥ తతః॥ ద్విజైస్తనూనకుపీత- ద్విజాశ్చనకుపీతరన్నిత్యర్థః॥౧౦॥౧౧॥ తస్మా

నువణఃష్టదంగవిత్ । వేదవిత్ప్రతియోయోగీతథావై జ్యేష్ఠసామగః ॥ ౨ ॥ ఋత్విక్ష్వప్రీయ
 దాహిత్రజామాతృశ్వశురాస్తథా । మామూలీకతపోనివృత్తః పంచాగ్న్యభిరతస్తథా । శిష్యాస్సంబంధిన
 శ్చైచ్చవమాతాపితృపరశ్చయః ॥ ౩ ॥ ఏతాన్నియోజయేత్ప్రాధైకపూర్వోక్తాప్రథమేనృప । బ్రహ్మ
 ణాఃపితృతుష్ట్యథామనుకల్పేష్వనంతరా ॥ ౪ ॥ మిత్రధ్రుక్కుసభీక్షీబత్సావదంతస్తథాద్విజః ।
 కన్యారూపయితావహ్నివేదోజ్ఞః పోనువిక్రయా ॥ ౫ ॥ అభిశస్త్రస్తథాస్తేనపిశునోగ్రామయాజకః ।
 భృతకాధ్యపకస్తద్వర్ణ్యత్రకాధ్యాపితశ్చయః ॥ ౬ ॥ వరపూర్వాపతిశ్చైచ్చవమాతాపిత్రోస్తథో
 జ్జ్వలః । వృషలీసూతపోష్టవవృషలీపతిరేవచ ॥ ౭ ॥ తథాదేవలకశ్చైచ్చవప్రాధైనాహంతకేతనమ్ ॥
 ౮ ॥ ప్రథమేహిబుధశస్త్రాశ్రోత్రియాదీన్నిమం త్రయేత్ । కథయేచ్చతథైవైహనియోగాపితృ
 దైవికా ॥ ౯ ॥ తతఃక్రోధవ్యవాయాదినాయాసంపద్విజైస్తనూ । యజమానోనకుర్వీతదోషస్తత్ర
 మహానయమ్ ॥ ౧౦ ॥ ప్రాధైనియోక్తభుక్తావవాభోజయిత్యానియుజ్యవ । వ్యవాయూరేతసోగతే
 మజ్జయిత్యాత్మనఃపితౄణా ॥ ౧౧ ॥ తస్మాత్ప్రథమమత్రోక్తద్విజాగ్రాన్యణానిమం త్రణమ్ । అథ

శాధ్యాయాతద్రవ్యతత్త్వత్రినువణః - బ్రహ్మమేతుమామిత్యనువాకత్రయాధ్యాయాతద్రవ్యతత్త్వత్రినువణః -
 షడంగనియస్యతంవేదంయోవైత్రిషడంగవిత్ వేదవిత్ వేదార్థవిచారకః శ్రోత్రియః తదనుష్ఠాతా - మూర్ధా
 నందివత్త్యాదియుగ్విశేషగీతలంఘ్యదోహమిత్యాదిసామజ్యేష్ఠసామ - తద్యథావత్ గాయతీతి జ్యేష్ఠసామగః॥౨॥ ఋ
 త్విగితి॥ ఆహవనీయాదిత్రయంసభ్యావసభ్యాచేతి పంచాగ్నయః - తెవ్యభిరతః - యద్వా వేదాంతోక్తమృషజన్య
 మృషీపురుషయోషిద్భూపంచాగ్నివిద్యోపాసకః॥ ౩ ॥ ఎతేషాముఖ్యానుకల్పభేదమాహ॥ ఏతానితి॥ పూర్వోక్తాం
 స్త్రీతాచితకతాః ప్రథమముఖ్యకల్పనియోజయేత్ - అనంతరాఽఋత్విగాదీ అనుకల్పేము॥౪॥ ఎతేషామసంభవే
 అనిషిద్గ్రహణార్థంనిషేధానాహ - మిత్రధ్రుగిత్యాధిసాధైః స్త్రీభిః॥మిత్రధ్రుగితి॥ కుసభీనిసగారోవికృతసఖః
 శ్యావదంతః నిసగారదేవకృష్ణదంతః - వహ్నివేదోజ్ఞః అగ్నివేదత్యాగీ॥ ౫॥ అభిశస్త్రతి॥ అభిశస్త్రః సత్యేనాసత్యే
 నవామహాపాతకేనాభియుక్తః - గ్రామయాజకః గ్రామార్థం యజ్వా॥ ౬ ॥ వరపూర్వేతి॥ వరపూర్వాపున
 భూః తస్యః పతిః - ఉజ్జ్వలః ఉపేక్షకః - వృషలీసూతపోష్టామాద్రావత్యపోషకః॥ ౭ ॥ తథేతి॥ దేవలకః దేవ్రాప
 జీవీ - తదుక్తం॥ ౮ ॥ దేవాచానపరోయస్తు విత్తార్థంవత్సరత్రయం । సవై దేవలకోనామ హవ్యకవ్యేషుగహిత
 త్తః - కేతననిమం త్రణం॥ ౯ ॥ ప్రథమత్తితి॥ పితృదైవికా నియోగాపిత్ర ధైక్షణః కార్యః విశ్వేదేవార్థత్తితివ
 త్తృకకల్పయేత్॥౧౦॥ తత్ర మహాదోషశ్చక్రంతమేనాహ ॥ ప్రాధైనియోక్తతి॥ ౧౧ ॥ తస్మాదితి॥ ద్వి

జ్యోతిర్నియతేంద్రియాః | ౧౨ | ౧౩ | ౧౪ | ౧౫ || తథా || తంత్రంసకృదనుష్ఠానంపితృమాతామహవగ్రాధ్య
మోవైశ్వదేవమేకమేవైత్యథాః | ౧౬ | ప్రాజ్ఞుభానితి | ఉభయాత్మకాపితృమాతామహవగ్రాధాః | ౧౭ | ౧౮ |
౧౯ | ౨౦ | ౨౧ | ౨౨ | ౨౩ | ౨౪ | ౨౫ || జహుయాదితి || వ్యంజనంశాకాది- యోరంకురీచ లవణాది | ౨౬ | ౨౭ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ |

మంత్ర్యద్విజాగ్రహమాగ్రాభోజయెద్యతీ | ౧౨ | పాదశోచాదినాగ్రహ మాగ్రాభోజయె
ద్విజాగ్రా | ౧౩ | పవిత్రపాణిరాచాంతానానేషూపవేశయెత్ | పితౄణామయజోయగ్నాదె
వానామిచ్ఛయాద్విజాగ్రా | ౧౪ || దేవానామేకమేకంవాపితౄణాంవశయోజయెత్ | ౧౫ | తథా
మాతామహాగ్రాధ్యవైశ్వదేవమనిష్ఠమ్ | కువీతభక్తిసంపన్నస్తంత్రంవావైశ్వదేవికమ్ | ౧౬
ప్రాజ్ఞుభాగ్రాభోజయెద్యప్రాదేవానాముభయాత్మకాః | పితృమాతామహానాంవభోజయెచ్ఛా
పుదప్రజ్ఞుభాగ్రా | ౧౭ | పృథక్తయోఃకేభిదాహుప్రాధ్యస్యకరణాన్యప | ఏకత్రైకైపాకేనవదంత్య
స్యేనుమావళయః | ౧౮ | విష్ణురాధంకుశాదత్వాసంపూజ్యామ్యవభానతః | కుర్యాదావాహనం
ప్రాజ్ఞోదేవానాంతదనుజ్ఞయా | ౧౯ | యవాంబునాచదేవానాందద్యావస్యంవిధానవిత్ | స్రగ్ధ
భద్రాపదిపాంశ్వదత్వాతేభ్యోయథావిధి | ౨౦ | పితౄణామపసవ్యంవసవఃమేవోపకల్పయేత్ | అను
జ్ఞాంచతతః ప్రాప్యదత్వాదభాగద్విధాకృతాః | ౨౧ || మంత్రపూర్వంపితౄణాంతుకుర్యాదా
వాహనంబుధః | తిలాంబునాచాపసవ్యందద్యావస్యంవిధానం | ౨౨ || కాలేతత్రాతిథిప్రాప్తం
అన్నకామంనృపాధ్వగమ్ | బ్రాహ్మయోరభ్యసంజ్ఞాతఃకామంతమపిభోజయెత్ | ౨౩ | యోగినోఽపి
ధైరూప్యేనరాణాముపకారిణః | భ్రామంతిపృథివీమేతామవిజ్ఞాతస్వరూపిణః | ౨౪ | తస్మాదభ్యవళ
యెత్ ప్రాప్తం గ్రాధకాలేతిబుధః | గ్రాధక్రియాఫలంహంతినరేంద్రాపూజితోతిథిః | ౨౫ |
జహుయాద్వ్యంజనయోరంకురీచలవణాదుని | అనుజ్ఞాతోద్విజైస్తైస్తుత్రికృత్యఃపురుషవళభాః | ౨౬
అగ్నయేకవ్యవాహనాయస్వాహిత్యాదౌస్థపాహుతిః | సోమాయవైపితృమతేదాతవ్యాతదనంతర
మ్ | ౨౭ | వైవస్వతాయచైవాన్యాశృతీయాదీయతేతతః | హుతావశిష్టమల్పాన్నంవిప్రపాత్రేషు
నివహేత్ | ౨౮ || తతోన్నంమృష్టమత్యథావభిష్టనతినగ్నం | దత్వాజపధ్యమిచ్ఛాతోవావ్య
మేతదనిష్ఠురమ్ | ౨౯ | భోక్తవ్యంవైశ్వతద్విత్రైమాగనిభిస్తుముఖైస్సుఖమ్ | అక్రుధ్యతాచాత్వర
తాదేయంతేనాపిభక్తితః | ౩౦ | రయోఽస్తునంత్రపతనంభూమేరాస్తరణంతిల్లై | కృత్వాభ్యేయా
స్త్వపితరస్తవద్విజసత్తమాః | ౩౧ || పితాపితామహశ్చైవతత్రైవప్రపితామహః | మనత్యప్రిం
ప్రయాంత్యద్వవిప్రదేహేమసంస్థితాః | ౩౨ | పితాపితామహశ్చైవతత్రైవప్రపితామహః | మమ

జాగ్రాణాంస్వధమానిష్ఠానాం - యతీంశ్చద్విజాగ్రాభోజయెత్ - తాగ్రాపూర్వేద్యురనిమంత్రాపితస్త్రికాతే
గృహమాగ్రాభోజయెత్ | ౧౨ | పాదేతి || తాంశ్చనవాగ్రాపాదశోచాదినాగ్రహారణభోజయెత్ | ౧౩ | పవిత్ర
పాణిరితి || పితౄణామయజః అయగ్నా - దేవానాంయగ్ననిచ్ఛయా - యథాశక్తియోజయెత్ | ౧౪ | దేవా
నామితి || ఉభయేమామేకమేకంవా | ౧౫ | తథా || తంత్రంపితృమాతామహాగ్రాధ్యయోరేకమేవవైశ్వదేవికమను
ష్ఠానమిశ్యథాః | ౧౬ || ప్రాజ్ఞుభానితి || ఉభయాత్మకాపితృమాతామహాగ్రాధ్యద్వయాథాః | ౧౭ | పృథగి
తి || తయోఃపితృమాతామహవగ్రాయోః | ౧౮ | విష్ణురాధంకుతి || తదనుజ్ఞయాదేవాత్మద్విజానుజ్ఞయాః | ౧౯ | ౨౦ |
పితౄణామితి || ద్విధాకృతాద్విగుణభుగ్నానానాథాందత్వా | ౨౧ | ౨౨ | ౨౩ | ౨౪ | ౨౫ | జహుయాదితి ||
వ్యంజనంశాకాది - యోరంకురీచాది - తవ్యజం | ౨౬ | అగ్నయితీ || కవ్యవాహనాయస్వధేవపాతః | ౨౭ | వై
వస్వతాయేతి || వైవస్వతాయయమాంకిరస్వతతీ | ౨౮ | ౨౯ | ౩౦ | ౩౧ | ౩౨ | ౩౩ | ౩౪ | ౩౫ | ౩౬ |

౩౧| ౩౨| ౩౩| ౩౪| ౩౫| ౩౬| ౩౭| ౩౮| ౩౯| ౪౦| ౪౧ || పితామహాయతి || లెపభాజఃపతుర్థాదీ|| శ్లో ||
 లెపభాజశ్చతుర్థాద్యఃపిత్రాద్యఃపిండభాగినశ్చత్వితైః || ౪౨| ౪౩| ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭ || ఆపాదెతి || ఆ
 పాదెతివైశ్వదేవతంత్రపత్యేపూర్వంవైశ్వదేవిర్థాద్విజానవయోత్ - తతఃపితృవర్గాణాంతతోమాతామహాదీ
 వినజనంతుప్రథమంపితౄణాం - తతోమాతామహాదీమ - తేషామిత్యర్థః || ౪౮ || వినజయెదితి || తతస్సంమాన్య
 అభ్యర్థితాదేవావినజయోత్దోహితౌ దైత్యవ్యపితరోహిన ప్రగణాఃకన్యాసంతతిప్రధానాః || ౪౯|| ౫౦|| ౫౧||
 త్రిణితిః || కుతఃపదవసన్యాప్త మోముహూతః - అన్యేచకుతపాస్సంతి || శ్లో || మథ్యాహ్నిశిష్టపాత్రంబదానంచా

తృప్తింప్రయాంత్యద్యౌఃపూమాహ్వానితముత్తయః || ౩౩ || పితాపితామహశ్చైవతతైవప్రపితా
 మహః || తృప్తింప్రయాంతుపిండేనమయాదతైసభూతలే || ౩౪ || పితాపితామహశ్చైవతతైవప్రపితా
 మహః || తృప్తింప్రయాంతుమేభక్త్యాన్యన్యైతమదాహృతమ్ || ౩౫ || మాతామహస్తృప్తిముపైతుతస్య
 తథాపితాతస్యపితాకుయోన్యః || విశ్వేచదేవాఃపరమాంప్రయాంతుతృప్తింప్రణశ్యంతువయాతుధా
 నాః || ౩౬ || యజ్ఞైశ్చరోహవ్యసమస్తకవ్యభోక్తవ్యయాత్సహగీర్వరోత్ర || తత్సంనిధానాదవ
 యాంతునద్యోరత్యంస్యశేషాభ్యసురాశ్చసర్వే || ౩౭ || సృష్టేమతేముఃకిరేదన్నంవిప్రేషుభూతలే
 దద్యాదాచనానాథాయతేభ్యోవారిసకృశ్శక్యత్ || ౩౮ || సుతృప్తేపైరనశ్చాతస్సర్వేణాన్ననభూత
 లే || సతిలెవతతఃపిండానస్యగ్ధ్యాత్సమాహితః || ౩౯ || పితృతీర్థనసలిలంతైవనతిలాంజలిమ్ || మా
 తామహేభ్యసైవైవపిండాంస్తీర్థేననిర్వసేత్ || ౪౦ || దక్షిణాగ్రముదభేమపుష్పగూపాదిపూ
 జితమ్ || స్వపిత్రేప్రథమంపిండందద్యాదుచ్ఛిష్టసన్నిధౌ || ౪౧ || పితామహాయచైవాన్యంశస్త్రితేచ
 తథాపరమ్ || దభ్రమూలెలపభాజఃప్రీణయెల్లెపఘృషణైః || ౪౨ || పిండైర్మాతామహంస్తద్వర్గం
 ధమాల్వాదినంయుతైః || పూజయిత్వాద్విజాగ్రాన్యణందద్యాదాచమంతతః || ౪౩ || పితృభ్యఃప్ర
 థమంభక్త్యాతస్ససస్కృతసర్వేత్వర || సున్వధేత్యాశిషాయుక్తోదద్యాచ్ఛక్త్యాచదక్షిణామ్ || ౪౪ || దత్వా
 చదక్షిణాంతేభ్యోవాచయేద్వైశ్వదేవిర్థా || ప్రీయంతామితియేవిశ్వదేవాస్తేనశ్చతీరయేత్ || ౪౫ ||
 తథేతిచోక్తేస్తైవిప్రైఃప్రాధానీయాస్తదాశిషః || వశ్యాద్విసజయెద్దేవాపూర్వంపైత్రాన్
 మహీవతే || ౪౬ || మాతామహానానుప్యవంసహదేవైఃక్రమస్తృప్తతః || భోజనేచస్వశక్త్యాచదానె
 తద్యద్విసజనై || ౪౭ || ఆపాదశౌచనాత్పూర్వంకుర్యాద్దేవద్విజన్తసు || వినజనంతుప్రథమంపితౄణా
 తామహీమవై || ౪౮ || వినజయెత్ప్రీతివచస్సంమానాభ్యర్థితాంస్తతః || నివర్తేతాభ్యసజ్ఞాతఆద్యా
 రాత్రానసుప్రజేత్ || ౪౯ || తతస్తువైశ్వదేవాభ్యాంకుర్యాన్నిత్యక్రీయాంబుధః || భుంజీయాచ్ఛసమం
 పూజ్యభ్యశ్యబంధుభిరాత్మనః || ౫౦ || ఏవంశ్రాద్ధంబుధఃకుర్యాత్ప్రేత్రంమాతామహంతథా || శ్రా
 ద్ధైరాప్యాయితాదమ్యస్సర్వకామాపితామహః || ౫౧ || త్రిణిశ్రాద్ధేవమిత్రాణిదోహిత్రఃకుతః

౩౭| ౩౮| సుతృప్తేరితి || పశ్యేణవ్యంజనాదినహితేనాన్ననపిండాదద్యాత్ || ౩౯| ౪౦| ౪౧| పితామహాయతి ||
 పిండాధమాస్తృశగభ్రమూలెలపభాజఃపతుర్థాదీప్రీణయెత్ || శ్లో || లెపభాజశ్చతుర్థాద్యఃపిత్రాద్యః
 పిండభాగినశ్చత్వితైః || ౪౨| ౪౩ || పితృభ్యశ్చ || పితృభ్యశ్చితిమాతామహాపేతుయాపితృభ్యఃప్రథమందక్షిణాండ
 ద్యాత్ - వైశ్వదేవిశేభ్యస్తృతతఃపితౄపూర్వమేవ || ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭ || దత్తమేవస్పష్టయతి || ఆపాదశౌచనాదితి ||
 విశ్వదేవతంత్రపత్యేపాదప్రత్యేశనాత్ప్రభృతినవకందేవాథానాం ద్విజన్తనాంప్రథమంకుర్యాత్ - తతఃపితృవ
 ర్గాణాంతతోమాతామహాపర్గాణాం - వినజనంతుప్రథమంపితౄణాం - తతోమాతామహానాం - తతోదేవాతా
 మిత్యర్థః || ౪౮| ౪౯| తతస్త్రితి || పూజ్యఃమాన్యాస్తైశ్చభృత్యైశ్చబంధుభిశ్చసహభుంజేత్ || ౫౦|| ౫౧|| త్రిణితి ||
 దోహిత్రమిత్రామిత్రుః - కుతపోష్ట మోముహూతః - దోహిత్రమితిపాదేదోహిత్రంఘృతవిశేషః - తదుక్తంపా

జావీకంబళాః | రూప్యందభాః సైలాగావోదౌహిత్రశ్చప్తమః స్మృతః || పాపంకున్మితమిత్యాహుస్తస్యసంతాపకారణః | ఆప్తావేతేయతస్తస్మాత్కుతపాశ్చవిశ్రుతాః || రజతస్యకథాకీర్తనం - ఆదిశబ్దేనరజతపాత్రాద్విగ్రహ్యతే || ౫౨ ౫౩ ౫౪ | సోమాధారశ్చ || సోమాధారశ్చ ఆదికారిదేవతాగ్నిష్వాత్తాద్యావసురుద్రాదిత్యయాపాస్సంతి - తే తస్మాదాదివిమంత్రితవిప్రానాపిశ్యతన్తు తేన రాధంభక్త్యాత్మప్రాసృంతోనిత్యం స్వయోగాప్యాయతసోమద్వా రాస్యదాదిపితౄంస్తత్తల్లోకస్థాన్సహాయంతి - కత్వాణంశ్చాస్యదానీకామైవవర్ధయంతి - తేచాధికారిపితౄ గణాస్సప్రదత్వారోమూర్తీకమంతోశ్రవయఃయేహంమూర్తయః తేపియోగబలేనసోమమాప్యాయంతి-సోమో వ్యస్తదాదిపితౄణామాధారః పోషకశ్చ - తేహంచయోగనిష్ఠాః ప్రియాశ్చిత్రాద్దేయోగీనిమంత్రయః - తేనాస్మా కంపిశ్యగణాః సోమాదాగాఃప్రాగైవోక్తాః - సదసోమోధికారిపితౄణాంయోగేనధాన్యః - తేహిప్రజాసగేని ఋక్షత్వాత్ ఆగ్నిదేమాత్మకస్యజగతః సోమాంశాధిక్యభావనయా సృష్టింపున్లంతి - ఏవమన్వేదియోగినః - తథా హరివంశేభీష్మంప్రతిశంతనోరుక్తిః || శ్లో || ఆదిదేవసుతాస్తాతపిత్రోదివిదేవతాః | తాన్యజస్వహవభాగపితౄ శ్రాద్ధేరతంత్రితః || తేహిశ్రేయోవిధాన్యంతిసర్వకామఫలప్రదాః | త్వయైవారాధ్యమానానైనామగోత్రాది కీర్తనైః || అస్మానాప్యాయయిష్యంతిస్వగంధావపిభారత | శ్రాద్ధేషుయేనదాన్యంతిత్రికపిండాన్నామగౌత్ర తః || సర్వేప్రవర్తమానాకాస్వాపిహ్వానకపితామహాః | భావయిష్యంతిసతతం శ్రాద్ధదానేనపూజితాశ్చ || తత్రైవదేవాప్రతిబ్రహ్మ || శ్లో || శ్రాద్ధేరాప్యాయితాశ్చైవతేపితరస్సోమమవ్యయం | ఆపీయమానంయమ్భాభిర్వ ధయిష్యంతినిత్యదా || శ్రాద్ధేరాప్యాయితమోలోకానాప్యాయయిష్యతి | శ్రాద్ధానిపుష్టికామాశ్చయైకరిష్యం తిమానవాః || తేభ్యఃపుష్టింప్రజాశ్చైవదాన్యంతిపితరస్సజిత్ || తత్రైవ || శ్లో || ఏతేహిపితరస్తాతయోగినాంయో గవర్ధనాః | ఆప్యాయయంతియేపూర్వం సోమంయోగబలేనవై || తస్మాత్ప్రాధ్ధానిదేయానియోగినాంద్విజనత్త మేతి || వాయుస్త్రోక్తేచ || శ్లో || శ్రాద్ధేప్రీతాఃపునస్సోమంపితరోయోగమాస్థితాః | ఆప్యాయయంతియోగేనత్రై లోక్యంతేనజీవతీతి || ౫౫ || ౫౬ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచీత్రేయ-తృతీయాంశే-పంచదశోధ్యాయః.

స్తలిః | రజతస్యకథాదానంశభాసందర్శనాదికమ్ || ౫౭ || వజ్ర్యానికుర్వతాశ్రాద్ధంక్రోధోద్వగ మనంస్వరా | భోమరవ్యత్రరాజేన్ద్రత్రయమేగన్మశస్యతే || ౫౮ || విశ్వేదేవాస్పితరస్తథామాతా మహాన్మప | కులంచాప్యాయతేపుంసాంసర్వం శ్రాద్ధంప్రకుర్వతామ్ || ౫౯ || సోమాధారఃపితౄగణో యోగాధారశ్చచంద్రమాః | శ్రాద్ధేయోగినియోగస్తుతస్మాత్సాఫలశస్యతే || ౬౦ || సహస్రస్యాపి విప్రాణాంయోగీచేక్షురహస్థీన్శః | సర్వాభోక్త్రాంస్తారయతియజమానంతథాన్మప || ౬౧ || ఇతి

శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - పంచదశోధ్యాయః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే || శ్లో || అనూవాస్యాగతేసోమయాదభావగోస్త్రయం | దుహితానామసాతస్యా ఘృణందౌహిత్రము చ్యతే || యద్యా || శ్లో || దౌహిత్రః ప్రోవ్యతేక్షల్లలటాన్యశ్చజాయతే | తస్యక్షిణస్యయాశ్వాగంశద్దౌహిత్రముదా హృతమితి | రజతస్యకథావకీర్తనందర్శనాదికంచపవిత్రం || శ్లో || సవిత్తంరాజతంత్రపిశ్యగణంపాత్రముచ్యతే | ర జతస్యకథాదానందర్శనంనామచోచ్యత ఇతి సత్యవాయుకైః || ౫౨ ౫౩ ౫౪ | సోమాధారశ్చ || శ్రాద్ధదేవ తాభూతోహివసురుద్రాదిత్యపితౄగణస్సోమమాధారః - సోమోపజీవిత్యాత్ - యోగాధారశ్చచంద్రమాః - తేహిపేదపి తౄణాంయోగబలేనపునశ్చచంద్రస్యాప్యాయకత్వాత్ - దేహస్థచంద్రస్యాప్యాయనంయోగినాంయోగబలేన ప్రసిద్ధం - తస్మాత్ప్రాధ్ధేయోగినిమంత్రణం ప్రసిద్ధమిత్యక్షణః - తథాచ హరివంశే || శ్లో || ఏతేస్తస్మిన్పితరస్తాతయో గినాంయోగవర్ధనాః | ఆప్యాయయంతియేపూర్వం సోమంయోగబలేనవై || తస్మాత్ప్రాధ్ధానిదేయానియోగినాంద్వి జనత్తమేతివాయుకైచ || శ్లో || శ్రాద్ధేప్రీతాఃపునస్సోమంపితరోయోగమాస్థితాః | ఆప్యాయయంతియోగేనత్రై లోక్యం తేనజీవతమితి || ౫౫ || ౫౬ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం-తృతీయాంశే-పంచదశోధ్యాయః.

హవిష్యతి || హవిష్యానై నైకం మాసం తృప్తిం - మత్స్యేన ద్వౌ - మాంసేన త్రీమాసాః - అత్ర మాంసం హరిణాది - త్రీమాసాః హరిణైస్తృప్తిరితి మనూక్తైః ఛాగలః ఆజః - రురగర్హకృష్ణసారః || ౧ || ఔరభ్రతి || ఉరభ్రః ఊర్ణాయః - గవ్యం పయః - పాయసం వా || శ్లో || సంవత్సరంతుగవ్యేన పయసాపాయసేన పత్తిస్తృతైః - గవ్యం మాంసమిత్యన్యై - సంవత్సరం గవ్యేన ప్రతిభూయాదతో మాహిషేణైతేన గ్రామ్యారణ్యావాం పశూనాం మాంసం మేధ్యం వ్యాఖ్యాతమిత్యాపస్తంబోక్తైః - మాంసవృధ్యా ఏకాద్యైకోత్తరం మాసాంతం మాంసవృధ్యా తృప్తిః || శ్లో || కృష్ణగ్నివౌరక్షశిరాః శ్వేతపత్తో విహంగమః - నవైవాధ్రాణసః ప్రోక్త ఇత్యేషానైగమీశ్రుతిరితి || అపి బద్ధిం ద్రియతీణం వృద్ధం శ్వేతమజాపతిం | వాధ్రాణసంతుతం ప్రాహుర్యాజ్ఞికా శ్వాద్ధకర్మణీచ || ౨ || ఖడ్గమాంసమితి || కాలశాకం కైటభ్యం || ౩ || ౪ || ప్రశాంతికా ఇతి || ప్రశాంతికః కాలయవాఖ్యంధాన్యం || ౫ || యవా ఇతి || కోవిదారాః కోద్రవః యుగపత్రాఖ్యవృక్షః || ౬ || అకృతేతి || రాజమాషః - అణుః తుద్రాధాన్యవిశేషః మసూరః || ౭ || అలాబుమితి || గృంజనం పలాండు శ్చ లఘున జాతి విశేషః - పిండమూలకం కంద విశేషః - గాంధారకం సుగంధి శాలి విశేషః - అరణాళమిత్యన్యైకరంభం భ్రష్టనిస్తుషధాన్యమాణం - లవణం లవణోత్పలం || ౮ || ఆరక్షా ఇతి || నిర్యాసః హిం గ్వది || ౯ || స

బేవః || హవిష్యమత్స్యమాంసైస్తృతశస్యనకులస్యచ | సాకరచ్ఛాగలై శేయరౌరవై గవయోనచ || ౧ ||
 ౨ రభ్రగవై శ్వృతథామాసవృధ్యాపితామహః | ప్రయాంతిస్తృప్తిమాంసైస్తృనిత్యం వాధ్రాణసామిమైః || ౨ || ఖడ్గమాంసమతీవాత్రకాలశాకం తథామధు | శస్త్రానికర్తృణ్యత్వంతత్వప్రిదానిన రేశ్వర ||
 ౩ || గణూముపేత్య శ్వాద్ధం కోతిపృథివీవతే | సఫలంతస్య తజ్జన్త జాయతే తత్వ తృప్తివమ్ || ౪ ||
 ప్రశాంతికాస్సనీవారాశ్శ్యమాకాద్వివిధాస్తథా | వన్యృషధిప్రధానాస్త్రాద్ధాహాః పురుషమణభ || ౫ || యవాః ప్రియంగవో ముగ్ధాగోధూమావ్రీహయస్థిలాః | నిష్పావాః కోవిదారాశ్చ సర్షపాశ్చాత్రశోభనాః || ౬ || అకృతాగ్రయణయచ్చధాన్యజాతం నరేశ్వర | రాజమాషానణాం శైచవహసూరాం శ్చ వివర్జయేత్ || ౭ || అలాబుంగృంజనం చైవ పలాండుపిండమూలకమ్ | గాంధారకకరంభాణిలవణాన్యృషరాణిచ || ౮ || ఆరక్షాశ్చైవ నిర్యాసాః ప్రత్యక్షులవణానిచ | వజ్రాన్యేతానివైత్రాద్యైచ్చధాచానశస్యతే || ౯ || నక్తాహృతమనుచ్ఛిష్టంతృప్యతేనచయత్రగః | దుగంధిఫేలిలం చాం

అథ శ్రాద్ధే ప్రదేయద్రవ్యప్రశంసా - శ్లోకద్వయైకాన్వయః || హవిష్యతి || హవిష్యేణ ప్రవృద్ధ్య ద్వై న మత్స్యాదీనాం దశానాం మాంసైశ్చ ప్రత్యేకం మాసవృధ్యాపితరస్తృప్తిప్రయాంతి - తద్యథా - హవిష్యేణైకం మాసం - మత్స్యమాంసేన త్వామాసాదితి - ఏవ మేకాదశమాసాంతం - వాధ్రాణసామిమైస్తృనిత్యంతృప్యంతీత్యర్థః - ఛాగలోబస్తః - విణేయః హరిణః - రురగర్హకృష్ణతః తదీయం మాంసం రౌరవం - గౌనదృశ ఆరణ్యః - పశు గవయః - ఉరభ్రోమేషః తదీయమారభ్రం - గవ్యమత్రపయః - పాయసం వా || శ్లో || సంవత్సరంతుగవ్యేన పయసాపాయసేన పత్తిస్తృతైః - మాంసప్రాయపాతాత్ గవ్యం మాంసమేవేత్యన్యై - వాధ్రాణసంస్తృతిప్రసిద్ధం శ్లో || త్రిపిబంత్విం ద్రియతీణం వృద్ధం శ్వేతమజాపతిం | వాధ్రాణసంతుతం ప్రాహుర్యాజ్ఞికా శ్వాద్ధకర్మణీ || యద్వా || శ్లో || కృష్ణగ్నివౌరక్షశిరాః శ్వేతపత్తో విహంగమః | నవైవాధ్రాణసః ప్రోక్త ఇత్యేషానైగమీశ్రుతిరితి || ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || ప్రశాంతికా ఇతి || ప్రశాంతికా అరణ్యప్రీహినదృశాః శ్వేతశూకాః - శ్యామాకాద్వివిధాః శ్వేతాః కృష్ణాశ్చ || ౫ || యవా ఇతి || ప్రియంగవః - నిష్పావాః వెల్లాః - కోవిదారాః యుగపత్రాఖ్యాః వృక్షాః శైష్ట్యలాని వత్సంతే || ౬ || అథ వజ్రాన్యాహ - అకృతేత్యాదిపర్యుషితంతథేత్యంతే || ౭ || అలాబుమితి || గృంజనం మూలభేదః - లఘున భేదత్యేకే - పలాండులః శునభేదః - పిండమూలం కందాకార మూలకం - తస్మాదేవ విశేషణా ద్విభూకారమూలకా భ్యనుజ్ఞా - గాంధారకం అరణాళకం - శాలిభేదత్యేకే - కరంభం భ్రష్టనిస్తుషధాన్యమాణం - ధాన్యభేదత్యేకే - బేవరాణి ఊషరోద్భవాని || ౮ || ౯ || నక్తాహృతమితి || అనుచ్ఛిష్టమవ్యవహృతం - నవోదకమితియావత్ - అనుత్పల్లమితి

త్రాహ్యతమితి || అనుచ్ఛిష్టనుభవవోదకం - యద్వావివత్సాయాఃపయః || ౧౦ || తీరమితి || శవఃఖురః || ౧౧ || మండేతి ||
అపవద్ధగురుద్విజాతిబహిష్కృతః - నగ్నఃవేదధర్మత్యాగి || ౧౨ || ఉదత్తేతి || అశౌచశ్శౌచహీనః - మృతహరశ్వవో
ధారవృత్తిః || ౧౩ || తస్మాదితి || పరిశ్రీతేసంవృతే || ౧౪ || నఖాది నెతి || అభిషవైఃస్పీడితరసైఃతండులజలైర్వాన
ఖాదినెత్యత్రభుంజతభగ్యనుషంగః || ౧౫ || శ్రద్ధేతి || యదన్నంయన్నానుగోత్రాపిశ్వానుద్దిశ్యదత్తం - తల్లోకాం
తరస్థానానుపిత తల్లోకత త్తజ్జాత్యుచితాహర త్వేనపరిణతంసత్ సంభోగాధామైవస్యాత్ - తద్యథా - తేపితర
స్వగీతానామతాశ్చైతత్త్రామృతంస్యాత్ - మనుష్యాశ్చేదన్నం - తిర్యంబశ్చైత్తృణాది || ౧౬ || శ్రూయతే
ఇతి || కలాపోహిమవత్పాశ్వేకశ్చిద్ద్రామపిశేషః || ౧౭ || ౧౮ || అపిన ఇతి || త్రయోదశీం త్రయోదశ్యాం - వహా
నుభాద్రవదే - మఖానువఖానతు త్రైవఖాయుక్తనభస్యకృష్ణ త్రయోదశ్యామిత్యర్థః || ౧౯ || గౌరీమితి || ఉద్వహా
త్ ప్రావయద్దద్యాదిత్యర్థః || శ్లో || లోహితోయప్రవణోనముఖే ప్రచ్ఛేచపాండరః - శ్వేతఃఖురవిమాణాగ్ర సనీ
లోవృషఉచ్యతే || ౨౦ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణువీర్తియే - తృతీయాంశే - షోడశోధ్యాయః.

బు శ్రాద్ధయోగ్యంనపాథివ || ౧౦ || తీరమేకశఫానాయదోష్ట మావికమేవచ | మాగ్నంవమాహి
మండే వవజయో శ్రాద్ధకర్తృణి || ౧౧ || మండాపవిధవండాలపాపిపామండరోగిభిః | కృకవాకుశ్వాన
నగ్నవానర గ్రామసూకరైః || ౧౨ || ఉదక్యాసూతికాశౌచమృతహరైశ్చపీడితే | శ్రాద్ధేనురాసపి
తరోభుంజతేపురుషషభః || ౧౩ || తస్మాత్పరిశ్రీతేకుర్యా శ్రాద్ధంశ్రద్ధాసమన్వితః | ఉర్వాస్యంవతి
లవిత్తేపాద్యాతుధానాన్నివారయేత్ || ౧౪ || నఖాదినాచోపవన్నంకేతకీబాదిభిర్భవ | నచైవాభిష
వైమిశ్రమన్నంపర్యపితంతథా || ౧౫ || శ్రద్ధాసమన్వితైదత్తంపితృభ్యోనామసౌత్రతః | య
దాహరాస్త్రతేజాతాస్తదాహరత్వమేతితత్ || ౧౬ || శ్రూయతేచాపిశృభిగీతాగాధామహీపతే
ఇత్యైకోమనపుత్రస్యకలాపోపవనెతథా || ౧౭ || అపినస్తేభవిష్యంతికులసన్తాగశీలినః | గయాముషే
త్యయేసిండాదాన్యంత్యస్యాకమాదరాత్ || ౧౮ || అపినస్యకులెజాతోయోనోదద్యాత్త్రయోదశీం | పా
యసంవధుసర్పిభ్యాంవహానుచమఖానుచ || ౧౯ || గౌరీంవాపుద్వహెత్కన్యాంసీలంవావృషముత్సృ
జేత్ | యజేతవాశ్వమేధేనవిధివద్దక్షిణావతా || ౨౦ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - షోడశోధ్యాయః.

పాతే అపరిత్యక్తకూపాద్యుదకం - యత్రగౌరవత్పశ్యతీతవతీస్వల్పంఅంబు - శ్రాద్ధేతునగ్రాహ్యం || ౧౦ || తీర
మితి || మాగ్నంమృగతీరం || ౧౧ || మండేతి || అపవద్ధోమహాజనబహిష్కృతః - కృకవాకుఃకుక్కుటః - నగ్నఃఉత్తరా
ధ్యాయేవత్వమాణః || ౧౨ || ఉదక్యాసూతికాశౌచేతి || మృతహరః శవనిహారణవృత్తిః || ౧౩ || తస్మాదితి || పరిశ్రీతే
పరివృతేదేశే || ౧౪ || నఖాది నెతి || కేశాదిభిరుపవన్నం ఉపహతం - అభిషవైఃస్పీడితరసైఃపూత్యాదినాచోపవ
న్నమితివపాతః || ౧౫ || శ్రద్ధాసమన్వితైరితి || యదన్నంపితృవానుద్దిశ్యదత్తంతదన్నంతస్మితరోయదాహరాయాద్య
శాహరయోగ్యాజాతాః తాదృశాహరత్వముపైతి - యదిదేవాజాతాః తదాతప్యోమృతంభూత్వా తాన్ప్రీణా
యతి - యదిమనుష్యాః తప్యోన్మంభూత్వా - యదిపశవః తప్యోత్పాదీరూపంభూత్వా తాన్తపయతీత్యర్థః ||
౧౬ || శ్రూయతే ఇతి || కలాపోనామహిమవత్పాశ్వేక గ్రామపిశేషః తస్యేవసైత్యైకోఇత్యైకుంప్రతి - పితృభి
గీతంకలాపోపవనైపురేతివపాతః || ౧౭ || ౧౮ || అపిన ఇతి || వహానుచమఖానుత్రయోదశీంభాగ్రవదేతుమఖాత్రయోద
శ్యామిత్యర్థః || ౧౯ || గౌరీమితి || శ్లో || గౌరిందదన్నాకపృథ్వంవైకుంఠంయాతిరోహిణీం | కన్యాందదప్రహ్మలోకం రౌర
వంతురజస్వలామితి - సంవతోక్తే - గౌరింశవహాంకన్యాం || శ్లో || అప్రవహాభవేత్కన్యానవవహాభురోహిణీ | దశ
వహాభవేద్గౌరితపోక్షాంరజస్వలేతిన్నతైః - ఉద్వహాత్ ప్రావయత్ దద్యాదిత్యర్థః - సీలః స్వల్పమృత్తః ||
శ్లో || లోహితోయప్రవణోనముఖే ప్రచ్ఛేచపాండరః - శ్వేతఃఖురవిమాణాభ్యాంసనీలోవృషఉచ్యతే ఇతి || ౨౦ || ఇతి
శ్రీధర్మపాద్మవిరచితాస్త్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - తృతీయాంశే - షోడశోధ్యాయః.

౧౧ ౨౧ ౩౧ ౪౧ ౫౧ | త్రయీతి || త్రయీనవస్త్రాదివదావరణమాత్రంకింతుసంవరణంసర్వముఃఖనివారకం
 అతస్తజ్ఞాగీనగ్నుఃసతుదిగంబరభిత్వభాః || ౬౧ ౭౧ ౮౧ ౯౧ ౧౦౧ ౧౧౧ ౧౨౧ తథాపీతి || యాథాగ్న్యముక్తీనాంనగో
 చరభిత్వస్వయః || ౧౩౧ శబ్దముర్వీతి || సమస్తమంతఃకరణంమనోబుద్ధ్యహంకారాః || ౧౪౧ ఏకమితి || స్థానకాలభేద
 వత్స్థానకాలవిశేషాభ్యాంయుక్తం-ఎతదితిజగన్మిదిశ్యతే - ఎవంభూతంజగత్తతైకంవపుర్యధాః - జగత్సర్వంశ్చ
 రంతితవబ్రహ్మశ్చనెనశాభిత్వస్వయః || త్రాత్మశబ్దోయావవచనః || ౧౫౧ ౧౬౧ ౧౭౧ ౧౮౧ || నాతిజ్ఞానైతి || యతః

శ్రీవరాహః || ఇత్యాహభగవాన్సావనాస్వగరాయనహాత్మనే | సదాచారపురానవ్యజ్ఞైత్రయపరి
 పూర్వతే || ౧ || మయాప్యేతదశేషేణకథితంభవతోద్విజ | సముల్లంఘ్యసదాచారంశ్చేన్నాప్రీతిశో
 భనమ్ || ౨ || మైత్రేయః || పండాపక్షిన్ధ్రప్రముఖాఃకథితాభగవంస్తవయా | ఉదక్యాద్యాశ్చమేసశ్చే
 నగ్నుమిచ్ఛామివేదితుమ్ || ౩ || కోనగ్నుఃకించూచారోనగ్నుసంజ్ఞాంనరోలభేత్ | నగ్నుస్వరూపమిచ్ఛామి
 యథావత్కథితంస్తవయా | శ్రోతుంధర్మభూతాంశ్రేష్ఠసహ్యస్త్యవిదితంతవ || ౪ || శ్రీవరాహః ||
 ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞేయం త్రయీవర్ణావృక్షేద్విజ | ఎతాముష్ణుతయోమోహాగ్నునగ్నుఃపాతకీస్త
 తః || ౫ || త్రయీసమస్తవర్ణానాంద్విజసంవరణంయతః | నగ్నోభవత్పుష్టితాయానతస్తస్యాంన
 సంశయః || ౬ || ఇదంవశ్రుయతామన్యదృద్ధిష్టాయనహాత్మనే | కథయామానధర్మజ్ఞోవసిష్ఠోనత్పి
 తామహః || ౭ || మయాపితస్యగదతశ్శ్రుతిమేతన్తహాత్మనః | నగ్నుసంబంధిమైత్రేయయశ్చప్రహ్లాదహమి
 హత్వయా || ౮ || దేవాసురమభూమృగ్ధం దివ్యనట్యతంపురా | తస్మిన్పరాజితాదేవాదైత్యేహ్రో
 దపురోగమైః || ౯ || క్షీరోదస్యేత్తరంకూలంగత్వాతప్యంతవైతవః | విష్ణోగారాధనాథాఃకాయజనుశ్చై
 వంస్తవంతథా || ౧౦ || దేవాః || ఆరాధనాయలోకానాంవిష్ణోరీశస్వయాంగిరమ్ | వత్సోమోభగవా
 నద్యతయావిష్ణుఃప్రసీదతు || ౧౧ || యతోభూతాన్యశేషాణి ప్రసూతానిమహాత్మనః | యస్మింశ్చలయ
 మేవ్యంతికస్తంసంస్తోతుమిశ్వరః || ౧౨ || తథాప్యరాతివిధ్వంసంధ్వస్తవీర్వాభయాధిః | త్వంస్తో
 మ్యామస్తవోక్తీనాయాథాభ్యంనేశసౌచరే || ౧౩ || త్వమువీణలీలంవహ్నివాణ్యురాకాశమేవచ |
 సమస్తమంతఃకరణంప్రధానంతత్పరఃపుమా || ౧౪ || ఎకంతవైతమృతాత్మకమూర్తామూర్తామూర్తామ
 యంవపుః | ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతంస్థానకాలవిభేదవత్ || ౧౫ || తత్రైశంతవయత్పూర్వంత్వన్నాభి
 కమలోద్భవమ్ | రూపంసర్గోపకారాయకస్తైబ్రహ్మశ్చనెనమః || ౧౬ || శక్రాకరుద్రవస్పశ్విమరు
 తోమాదిభేదవత్ | వయమేకంస్వరూపంతేజస్తైదేవాశ్చనెనమః || ౧౭ || దంభప్రాయమసంబో
 ధితీతితాదమవజితమ్ | యద్రూపంతవగోవిందతస్తైదైత్యాత్మనెనమః || ౧౮ || నాతిజ్ఞానవహాయ

శ్లో || ఏవంనవభిరభ్యాయైస్త్రయీదర్శఃప్రపంచితః | తత్పరిత్యాగసింహాధాముక్తమభ్యాయముత్తరం || ౧౯ ||
 ౩౧ ౪౧ | ఋగితి || వర్ణానామావృతఃపరిధానం || ౫౧ | త్రయీతి || కించప్రావరణమపిసైవ - అతస్తత్పరిత్యా
 గీనగ్నుభిత్వభాః - పరిధానోత్తరీయశూన్యఏవనగ్నోపజ్ఞేయభిత్వభాః - త్రయీసంవరణంప్రావరణంయశ్చభి ||
 ౬౧ ఏకదేవస్పష్టికర్తుమిహిహసమాహ - ఇదంవైత్యానినా || ౭౧ ౮౧ || దేవాసురమితి || దేవాశ్చాసురాశ్చ
 యోధారోయస్త్వైతదేవాసురంయుద్ధం || ౯౧ ౧౦౧ ౧౧౧ యతః || ప్రసూతానిజాతాని - ప్రభూతానీతిపాతే
 వృద్ధింప్రాప్తాని || ౧౨౧ అతః || తథాపీతి || యద్యపితవయాథాభ్యంతస్తవముక్తీనాంవచసాంగోచరైవేవవత్తతే-
 తథాప్యరాతిక్రమేనవిధ్వంసేనపరాభావేనధ్వస్తంబీర్యంప్రభావోయేషాంతేవయమభయాధిః - తతోయాథామతి
 త్వంస్తోమ్యామః || ౧౩౧ తత్రతావద్విశ్వరూపేణప్రవంతితవమువీణత్యాదిసార్యాశ్చనెనమభిత్వంతే || త్వమువీ
 ణే || సమస్తమనోబుద్ధ్యహంకారవిశ్వాభ్యంతమహాభవంతఃకరణం || ౧౪౧ ఏకమితి || స్థానేతత్తద్దైశికతవనానా
 భేదాన్పరమైశ్వర్యమేకమభిన్నంతవరూపమిత్యన్తవయః || ౧౫౧ తత్రైతి || పూర్వంప్రథమసర్గవిశ్లేషకారా
 యయస్తవరూపంతస్తవయః || ౧౬౧ ౧౭౧ దంభప్రాయమితి || అసంబోధివివేకశూన్యం || ౧౮౧ నేతి || యస్మిన్మత

కాం నాడ్యోహినాధికజ్ఞానవాహిన్యః - స్తిమితతేజసిస్తబ్ధవివేక - నాట్యకృతిపాతేయస్త్రిణామృతరూపేనృత్తాదిస్తబ్ధవి
వేక - జనానాతిజ్ఞానధరాస్పృంశీత్యధాః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్వగేతి ॥ స్వగస్థానాంధమిణాం సుకృతీనాం ధర్మఫలస్య
సుఖాదెర్వదుపకరణం ప్రాప్తకం - ధర్మాభ్యంతరూపం ॥ ౨౧ ॥ హామితి ॥ గతిమతగమనశీలం - గమనాదివ్యసంసర్గీ
అస్థిలితం ॥ ౨౨ ॥ అతితీయేతి ॥ ఉపభోగనహంఉపభోగనమథాం ॥ ౨౩ ॥ అవబోధితి ॥ అదోషం రాగాదిరహితం - ఋ
షిరూపస్యాత్మనే - విష్ణురూపాయ వ్యాప్తరూపాయ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ప్రవృత్త్యేతి ॥ కరణాత్మకం అనుష్ఠానాత్మ
కం - సరాత్మ సేమనుష్యరూపాయ ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశద్యధః - అష్టావింశద్వధః ప్రథమాంశఉక్తః ॥ ౨౮ ॥ యజ్ఞాంగభూత
మితి ॥ షడ్భేదివృక్షగుల్లలతావీరుతృణగిరిభేదైః - దృవదుపలాదీనామపియజ్ఞాంగత్వమస్తి - ముఖ్యాత్మ నేముఖ్యాత్మ
త్వంవతత్రేవోక్తం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ప్రధానేతి ॥ ప్రధానేత్యాదినాసమప్తిపురుషరూపమువ్యతే - కారణకారణాయ

స్తినాడ్యస్తీమితతేజసి ॥ శబ్దాదిలోభియత్రస్తేతుభ్యంయత్యేత్త సేనమః ॥ ౧౯ ॥ క్రార్యమాయా
మయం ఘోరంయచ్చరూపంతవాసితమ్ ॥ నిశాచరాత్మ నేతస్తేనమప్తేపురుషోత్తమః ॥ ౨౦ ॥ స్వగస్థధ
మితధర్మఫలవకరణంతవ ॥ ధర్మాభ్యంతరూపంనమస్తస్తేజనాదన ॥ ౨౧ ॥ హామప్రా
యమసంసర్గీగతిమద్గమనాదిమ ॥ సిద్ధాధాంతవయద్రూపంతస్తేసిద్ధాత్మ సేనమః ॥ ౨౨ ॥ అతితీయో
యనం క్రూరమపభోగనహంహరే ॥ ద్విజిహ్వంతవయద్రూపంతస్తేనాగాత్మ సేనమః ॥ ౨౩ ॥ అవ
బోధివయచ్చాంతమదోషమపకల్పషమ్ ॥ ఋషిరూపాత్మ నేతస్తేవిష్ణురూపాత్మ సేనమః ॥ ౨౪ ॥ భక్ష
యత్యధకల్పాంతేభూతానియదవారితమ్ ॥ త్వద్రూపంపుండరికాక్షతస్తేకాలాత్మ సేనమః ॥ ౨౫ ॥ సం
భక్త్యసర్వభూతానిదేవాదీన్యవిశేషతః ॥ నృత్యత్యంతేవయద్రూపంతస్తేరుద్రాత్మ సేనమః ॥ ౨౬ ॥
ప్రవృత్త్యారజసోయచ్చకర్మణాంకరణాత్మకమ్ ॥ జనాదాననమస్తస్తేత్వద్రూపాయనరాత్మ సే ॥ ౨౭ ॥
అష్టావింశద్వధోపేతంయద్రూపంతామనంతవ ॥ ఉన్మాదగోగామినవాత్మంస్తస్తేషశ్వాత్మ సేనమః ॥
౨౮ ॥ యజ్ఞాంగభూతంయద్రూపంజగతస్సిద్ధిపాదనమ్ ॥ వృక్షాదిభేదైషడ్భేదితస్తేముఖ్యాత్మ సేనమః ॥
౨౯ ॥ తిర్యక్తునుష్యదేవాదివ్యోమశబ్దాదికంచయత్ ॥ రూపంతవాదేస్సర్వస్యతస్తేనవాత్మ సేనమః ॥
౩౦ ॥ ప్రధానబుధ్యాదిమయాదశేషాద్యవస్యదస్తాత్పరమంపరాత్మకం ॥ రూపంతవాద్యంనయదస్తేతు

కూపే స్తిమితతేజసినుందసత్వై - హృదయనాడ్యో నాతిజ్ఞానవహః ॥ శ్రేష్ఠజ్ఞానవాహినోస్థి నభవంతి - నాట్యస్తీమితేతి
పాతే నాట్యం నృత్తాదిః స్తిమితతేజసిస్తబ్ధవివేక - యస్త్రిణామృతరూపేజనానోత్కృష్టజ్ఞానధరాస్పృంశీత్యధాః ॥ ౧౯ ॥
క్రార్యమితి ॥ అసితంతమోహయంతూపం ॥ ౨౦ ॥ స్వగస్థధర్మమితి ॥ స్వగస్థోభవివ్యతిదేహంతరేయోధర్మయ
జమానః తస్యయస్త్వధర్మాయాగాదిస్తస్యయత్ఫలంసుఖంతస్యోపకరణం ప్రాప్తకం - తవయధర్మాభ్యం అపూ
ర్వసంజ్ఞంరూపం - తస్తే సమః ॥ ౨౧ ॥ హామప్రాయమితి ॥ అసంసర్గీసంగశూన్యం - సిద్ధాహిజలాగ్నాదిమస్థితాపి
త్రైలోకయజ్ఞంతే ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ అవబోధితి ॥ అదోషం రాగాదితూన్యం ॥ ౨౪ ॥ భక్షయతీతి ॥ కాలాత్మకంరూపంయతో
భూతానిభక్షయత్యేవ ॥ ౨౫ ॥ సంభత్యేతి ॥ రుద్రాత్మకంరూపం సర్వభూతానిసంభక్త్యనృత్యతీతితయోభేదోద
శేతః ॥ ౨౬ ॥ ప్రవృత్త్యేతి ॥ రజసః ప్రవృత్త్యయత్కర్మణాం కరణాత్మకంకర్తృస్వభావం - తస్తేనరాత్మసే
మనుష్యాత్మ సేనమః ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశద్వధోపేతమితి ॥ అష్టావింశద్వధోపేతమితి ఏకాదశేంద్రియవధాః సవత్సప్తివ
ధాః అష్టసిద్ధిపథా ఇశ్యష్టావింశద్వధాః ప్రాగేవ వ్యాఖ్యాతాః ॥ ౨౮ ॥ యజ్ఞాంగభూతమితి ॥ షడ్భేదితి ॥ శ్లో ॥ వృక్ష
గుల్లలతావీరుత్సనుస్తాస్త్రణజాతయః ॥ గిరయశ్చత్యైష్ట్రేష్ట్రాభేదైర్ముక్తం ॥ ౨౯ ॥ తిర్యక్తునుష్టేతి ॥ సర్వస్వా
దేః కారణభూతస్య తవయద్రూపంతిర్యక్తునుష్టాదీత్యన్వయః ॥ ౩౦ ॥ విశ్వరూపేణప్రణవ్యశుద్ధరూపేణప్రణమతి ॥

కారణమవ్యక్తం తస్య కారణంపురుషః - అవ్యక్తమక్షరేవీయత ఇతి శ్రుతేః | ౩౧ | ముక్తస్వరూపమాహ | శుక్లేతి ||
 ప్రకృత్యపేక్షయా శుద్ధోబద్ధః తదపేక్షయా ముక్తోతే శుద్ధః | ౩౨ | పరస్వరూపమాహ | యన్న ఇతి || యస్తాదన్యదన్య
 తిరిక్తం నాస్తి పృథగ్నిధమతదాత్మకం యస్తాదన్య తిరిక్తం నాస్తి త్యభాః | ౩౩ || అన్యథా అన్యతరపదవైయభ్యుంఘా
 మయతి || సకలమితి || సకలం సచేతనమిదం జగత్ - పరమపదం తత్ర శ్వాత్మానశ్చ యస్య స్వరూపం సపరమపదాత్మ
 మాన్ - అనెనశ్చోక్తానోభయవిభూతిమత్వము క్తమిత్యనుసంధేయం - అశేషవీజత్వమశేషరూపత్వే హేతుః | ౩౪ |
 ౩౫ | ౩౬ | ౩౭ | ౩౮ | ౩౯ | ౪౦ || ౪౧ | ౪౨ | ౪౩ | ౪౪ | ౪౫ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాసే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీ
 యే - తృతీయాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

అంతస్త్వై ననః కారణకారణాయ | ౩౧ | శుక్లాదివీర్ణాదిః సునాదిహీనమగోచరం యచ్చ విశేషణా నామ్ |
 శుద్ధాతిశుద్ధం పరమమిదృశ్యం రూపాయ తస్య భగవన్నతాత్మనా | ౩౨ | యస్య శ్చరీరే మయదన్యదేహా
 వ్యవేశేషవస్తువ్యజమవ్యయం యత్ | యస్తాచ్చ నాన్యదన్య తిరిక్తమస్తి బ్రహ్మస్వరూపాయ నతాత్మత
 స్తై | ౩౩ | సకలమిదమజన్యయస్య రూపం పరమపదాత్మవత్ స్వనాతనస్య | తమనిధనమశేషవీజభూ
 తం ప్రభుమమలం ప్రణతాత్మవాసుదేవమ్ | ౩౪ | శ్రీపరాశరః || ప్రోతస్యాస్యావసావేతేదదృశుః పర
 మేశ్వరమ్ | శంఖచక్రగాపాణింగరుడస్థం సురాహరిమ్ | ౩౫ | తమూచుస్సకలదేవాః ప్రణిపాత
 పురస్సరమ్ | ప్రసీదనాథదైత్యేభ్యస్త్రాహినశ్శరణాధిపః | ౩౬ | త్రైలోక్త్యంజ్జభాగాశ్చ దైత్యై
 వ్రాణాదపురోగమైః | బ్రహ్మణో బ్రహ్మణో ప్యాజ్ఞాముల్లంఘ్య పరమేశ్వర | ౩౭ | యద్యప్యశేషభూత్
 న్యవయంతే పతవాంశకాః | తథాప్యవిద్యాభేదేన భిన్నం పశ్యామహే జగత్ | ౩౮ | న్యవణాధర్మాభి
 రతావేదమాగానుసారిణః | నశక్యానైరయోహంతుమస్తాభిప్రవసాన్వితాః | ౩౯ | తముపాయామ
 శేషాత్తన్నస్తాకం దాతుమహేసి | యేన తానసురా హంతుంభవేమభగవత్ కుమాః | ౪౦ || శ్రీపరా
 శరః || ఇత్యుక్తోభగవాంస్తేభ్యోమాయామోహంశరీరతః | సముత్పన్నదదోవిష్ణుః ప్రాహచేకం సు
 రోః త్రమాన్ | ౪౧ | శ్రీభగవానువాచ || మాయామోహబాలయనుభూతైత్యాంస్తామోహ
 యివ్యతి | తతోవధ్యాభవివ్యంతి వేదమాగబహిష్కృతాః | ౪౨ || స్థితాస్థితస్య మేవధ్యాయావంతః
 పరిపంథినః | బ్రహ్మణో యోగికారన్యదేవదైత్యాదికాన్సురాః | ౪౩ || తద్గచ్ఛతనభీః కార్యామాయా
 మోహబాలయనుగ్రతః | గచ్ఛన్నద్యోవకారాయభవతాంభవితాసురాః | ౪౪ | శ్రీపరాశరః || ఇ
 త్యుక్తాః ప్రణిపత్యై నంయయుదేవాయథాగతమ్ | మాయామోహబాలపితైస్సాధంయయా
 త్రమహంసురాః | ౪౫ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

ప్రధానైతి | అస్తాదశేషాజ్జడవగాద్యత్పరమంతరిషవనాన్యతుల్యంతస్త్వై నమః | ౩౧ | అనన్యతుల్యత్వం స్పష్టయతి శు
 క్లాదిత్యాదిత్రిభిః | ౩౨ | ౩౩ | సకలమితి | పరమపదాత్మవతః పరమపదేన బ్రహ్మణైవ ఆత్మవతోమూర్తిమతశ్చైత్రస్య
 ఘనస్యేత్యభాః | ౩౪ | ౩౫ | తమితి | శరణాధిపోస్తాదైత్యేభ్యస్త్రాహితతమూచురిత్యన్వయః | ౩౬ | ౩౭ |
 ౩౮ | ౩౯ | ౪౦ | ౪౧ | ౪౨ | స్థితావితి | హేసురాః - బ్రహ్మణో యోగికారన్యయోవావంతః పరిపంథినః - తెనవేషమమ
 వధ్యా ఇత్యన్వయః | ౪౩ | ౪౪ | ౪౫ | ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం
 తృతీయాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

౧౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ధర్మభితి ॥ అత్రే నధర్మైః ॥ ౬ ॥ ఏవమితి ॥ ఎవం ప్రకారే నైత్యుక్తిసహమిత్యా
 వివాదితమనాంతే యుక్తిబోధనచచితైస్త్రైకాగమకృతవిచారైః - యుక్తిరశక్యతకేతై రితిపాఠేయుక్తియోగ్య
 తా - దశానంత్రత్యక్తం - తిక్తేతంతకః ॥ ౮ ॥ ధర్మాయోతి ॥ ధర్మాయోత్యాది నైక శైశ్వంతంవికల్పాదాపారణస
 ప్రకం - సప్రధాన్య నైకాంతవాదినామాహతానాంస ప్రభంగీస్యాద్వాదః - స్వాద స్తిస్వాద స్తిచనా స్తిచస్వాదని
 ర్వచనీయంస్వాద స్తిచానివచనీయంస్వాన్నా స్తిచానిర్వచనీయంస్వాద స్తిచసా స్తిచానిర్వచనీయమితి ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥
 ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ పునశ్చైతి ॥ పునశ్చైతిబాధ్యమతారంభః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ విజ్ఞానమయమితి ॥ తత్రవిజ్ఞానమయమి
 తియోగాచారాణామాత్మఖ్యాతిపత్నీక్తిః ॥ ౧౮ ॥ జగదితి ॥ జగదేతదనాధారమితినిరధిస్తానా భ్రాంతజ్ఞానతదధాని
 తిమాధ్యమికానాంశూన్యఖ్యాతిపత్నీక్తిః ॥ ౧౯ ॥ ఏవమితి ॥ బుద్ధ్యతేనావృత్తిబుద్ధధృత్వనిరుక్త్యధాన్ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥
 శ్రీవరాళరః ॥ తపస్వభిరతాసోభమామూహయామహాసురా ॥ మైత్రేయగత్వాదదృశేన
 ర్నదాతీరసంశ్రయాన్ ॥ ౧ ॥ తతోదిగంబరోముండో బహిఃపింఛధరోద్విజః ॥ మాయామోహాసు
 రాశ్చక్ష్మమిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ మాయామోహః ॥ భోదైత్యపతయోబ్రూతయదభాంతవ్యతే
 తపః ॥ విహితాభాంతపారత్ర్యంతపసఃఫలమిచ్ఛథ ॥ ౩ ॥ అసురాః ॥ పారత్ర్యఫలలాభాయతపస్వ
 ర్నామహామతే ॥ అస్మాభిరియమారభ్యాకింవాతేశ్రేణివత్పీతమ్ ॥ ౪ ॥ మాయామోహాడవాచ ॥ కురు
 ధ్వంసుమవాక్యానియదిముక్తిమభీష్నథ ॥ అహాధ్వమేతంధర్మమంచముక్తిద్వారమనంయుతమ్ ॥ ౫ ॥
 భమోవిముక్తైరహూయం నైతస్మాదచరోవరః ॥ అత్రేవావస్థితాస్త్వగ్గంవిముక్తింవాగమి
 ష్యథ ॥ ౬ ॥ అహాధ్వంధర్మమేతంధనవేదయూయంమహాబలాః ॥ ౭ ॥ శ్రీవరాళరః ॥ ఏవం ప్రకా
 రే బహుభియుక్తిరశక్యచచితైః ॥ మాయామోహేనతేదైత్యావేదమాగాదపావృతాః ॥ ౮ ॥
 ధర్మాయోతదధర్మాయసదేతన్నసదిత్యపి ॥ విముక్తయత్విదంనైతద్విముక్తింసంప్రయచ్ఛతి ॥ ౯ ॥
 పరమాధోయమత్యథంపరమాధోనచాప్యయమ్ ॥ కార్యమేతదకార్యంచనైతదెవంస్ఫుటంత్విదమ్ ॥
 ౧౦ ॥ దిగ్వాససానయంధమోఽధమోయంబహువాససామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యనేకాంతవాదంచమా
 యామోహేననైకధా ॥ తేనశక్యతాదైత్యాప్తేధర్మాంస్త్యాజితాద్విజః ॥ ౧౨ ॥ అహాతైతమ
 ధోధర్మమమామోహేనతేయతః ॥ ప్రోక్తాస్తమాశ్రితాధర్మమహాంతస్సేనతేభవన్ ॥ ౧౩ ॥
 త్రయీధర్మసమత్సగ్గం మాయామోహేనతేసురాః ॥ కారితాస్తన్తయావళీనంస్తథాన్యేతత్
 ప్రబోధితాః ॥ ౧౪ ॥ తైరప్యన్యేపరతైశ్చతైరప్యన్యేపరతైః ॥ అలైరహూభిస్సంత్యక్తాతై
 ర్దైత్యైః ప్రాయశస్త్రయై ॥ ౧౫ ॥ పునశ్చరక్తాంబరభృతమానూమోహయాజితేంద్రియః ॥ అ
 న్యానాహాసురాగత్వాన్యన్యస్త్వంసుధుగాతురమ్ ॥ ౧౬ ॥ స్వగార్థాయదిప్రోవాంఛానివాణా
 థామధోసురాః ॥ తదలంపశుమాతాదిమప్తదమోనిబోధత ॥ ౧౭ ॥ విజ్ఞానమయమేవైతదశేషమవ
 గచ్ఛత ॥ బుద్ధ్యధ్వంమేవచస్సన్యస్సుధైరేనమునీరితమ్ ॥ ౧౮ ॥ జగదేతదనాధారంభ్రాంతజ్ఞానాథా
 తత్పరమ్ ॥ అనాదిమప్తమత్యథంభ్రామ్యతేభవసంకటే ॥ ౧౯ ॥ ఎవంబుద్ధ్యతబుద్ధ్యధ్వంబుద్ధ్యతైవ

౧౧ తత ఇతి ॥ శ్లక్షంమమ ॥ ౨ ॥ భోదైత్యపతయతి ॥ విహితాభాంతపారత్ర్యంతపసఃఫలం - పార
 త్ర్యంపరలోకభోగ్యంవేత్యథా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ కురుధ్వమితి ॥ ఏతంధర్మంమయావత్సమాణం ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఎ
 వం ప్రకారే వాక్యైర్యుక్తిదశానంశుక్తతకవాదఃతేనచచితైః - చర్చితైరితివాపారః ॥ ౮ ॥ ముక్తివాద
 మేవసప్రభిరశక్యన్నాహ - ధర్మాయోత్యాదిసాధాన్యాఖ్యాన్ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఇతితి ॥ ఇత్యనైకాంతవాదంనై
 కధావహుప్రకారేణదశాయతాతేనమామోహేనతేదైత్యాధర్మాంస్త్యాజితాః - తదుపదేశేనధర్మాంస్త్య
 జరిత్యథా ॥ ౧౨ ॥ అహాతేతి ॥ అహాతాస్తేనేతిచపారః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తదేవమాహతమతేనదైత్యవిమో
 హానముక్తం - అథబాధ్యమతేనాహ - పునశ్చైత్యాదిసప్రభి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ఏవమితి ॥ బుద్ధ్యతబుద్ధ్యధ్వమి

౧౭౭ శ్రీ దిష్ణుపురాణే - నవ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః.

౧౨౨౩ ౧౪౧౨౩ నైతి॥ అథర్వమయీ హింసాధర్మాయచెవ్యతథితివాక్యం నిర్వృత్యేకం - నెవ్యతథితిపాతెతదగ్నిషో
మీయపశుహింసాదిధివాక్యంనయ్యక్రీసహం - యతోనహింసాత్వత్వాణిభూతానీతశ్రుత్యైవహింసాధర్మాయవే
వ్యతే॥ ౨౬॥ యజ్ఞై రితి॥ శమ్యాదితి - తద్వనంస్వగ్గంత్వాపీనకంటకశమ్యాదికాభ్యక్షకాత్తస్మాదిం ద్రాస్త్యు
దుతత్పత్రమిహైవభాద౯భాగోవరం - వరశ్రేష్ఠేత్రిమక్షీబంసునాక్ష్మియభివ్యసరసింహః॥ ౨౭॥ నిహతస్యేతి॥
యజ్ఞైనిహతస్యపశోరపిస్వగ్గనిధ్యైస్తద్ధింసానదోషాడైతత్తహ్యోన్యస్యపశోర్నధాద్వరం స్వపితురెవయజ్ఞైవధః -
యదీవ్యతథితిపాతెయస్మాదెవంశ్రుత్యైవ్యతేతస్మాత్ప్రతాకింపహస్యతత్తత్వన్వయః॥ ౨౮॥ తృప్తయ్యతి॥ అన్యేనభు
క్తమన్నంఅన్యస్యత్వప్రైజాయితత్తికృత్వాప్రార్థంయర్వాప్యేత్వత్రాదితహిప్రోషితాఃశ్రమావహమన్నంన
వహేయః - గ్రామస్థేనకేనదిద్భుక్తమన్నంత్రోషితస్యత్వక్షిందద్యాత్ - దద్యాత్ప్రార్థమితివ్యక్తా॥ ౨౯॥
జనశ్రద్ధేయమితి॥ తస్మాదేతద్ద్యాగాదికంయ్యక్రీహీనం ప్రాకృతజనశ్రద్ధేయమిత్వవగమ్యాత్ప్రోషేత్ప్రోయసే॥
౩౦॥ నన్వపారుషేయత్వాద్దేదవాక్యంనిమాణంతతస్తదుక్తంయజ్ఞాద్యేవానుష్ఠేయం - నతుత్వదుక్తమిత్యాశం
మితిరయః॥ మాయామోహస్సదైతేయాధర్మమత్యాజయద్విజ॥ ౩౧॥ నానాప్రకారవచనం
పతేహంయ్యక్రీయోజితమ్॥ తథాతథావదధ్ధమంతత్వజుస్తేయథాయథా॥ ౩౨॥ తేష్యస్యేహంతతై
వోచురన్యైరన్యైస్థోదితాః॥ మైత్రేయతర్వజుధ౯మంవెదస్త్వేత్వదితంపరమ్॥ ౩౩॥ అన్యాన
వ్యన్యపాపండప్రకారైర్బాహుభిర్ద్విజ॥ దైతేయామోహయామాసమాయామోహబాహితమో
హకృత్॥ ౩౪॥ అల్పేనైవహికాలేనమాయామోహేనతేషురాః॥ మోహితాస్తత్వజుస్సర్వాంశ్ర
యీమాగాత్రితాంకథామ్॥ ౩౫॥ కేచిద్వినిందాంవేదానాందేవానామపరేద్విజ॥ యజ్ఞకర్మకలా
పస్యతథావ్యవద్విజన్మనామ్॥ ౩౬॥ నైతద్భుక్తీసహంవాక్యంహింసాధర్మాయచెవ్యతే॥ హవీంవ్య
సలదగ్ధానిఫలాయేత్యభిఁకోదితమ్॥ ౩౭॥ యజ్ఞైరనైకైర్వేదవత్సమవాప్యేంద్రణభుజ్యతే॥ శమ్యా
దియదిశెత్వాప్రతద్వరంపత్రభుక్తృః॥ ౩౮॥ నిహతస్యపశోన్యజ్ఞైస్వగ్గప్రాప్తియోదీవ్యతే॥
స్వపితాయజమానేనకిన్మతస్మాన్మహస్యతే॥ ౩౯॥ తృప్తయజాయతేపుంసోభుక్తమన్యేనచేతతః॥ ద
ద్యాప్రార్థంశ్రమాయాన్నంనవహేయఃప్రవాసినః॥ ౪౦॥ జనశ్రద్ధేయమిత్వేతదవగమ్యాత్తతోత్ర
వః॥ ఉపేత్ప్రోయసేవాక్యంరోవతాయన్నయేరితమ్॥ ౪౧॥ నవ్యేప్రవాదానభసోనివతంతిమ
త్యాదిబుధ్యతేరావృత్తిజ్ఞాంధ్ధనివచనాథా॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ అన్యానితి॥ అన్యపాపండప్రకారైర్బాహు
తీకాదిమతేనకేవలంశ్రయీంతత్వజుఃఅపితువేదాదీనాంపనిందాంపత్రురితిశేషః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ నిందామేవతద్వి
జృంభితామాహ - నైతదిత్యాది॥ నైతదితి॥ పరపీడాదిరూపాహింసాధర్మాయచెవ్యతథితివాక్యంయ్యక్రీసహం
నభవతీత్యభిఁహింసాధర్మాయనెవ్యతథితిపాతేయ్యక్రీసహంనైతదిత్యత్రహేతుః - యస్మాన్మహింసాత్వత్వాణిభూ
తానీతిదిషెదశ్రుతే హింసాధర్మాయనెవ్యతేఅతోహింసాధర్మాయత్యేతద్వాక్యంయ్యక్రీసహంనభవతీత్యభిఁ
౪౮॥ యజ్ఞై రితి॥ శమ్యాదిసమిద్రుపంకాంతంఅగ్నోహుతంచేదింద్రణభుజ్యతే - తద్వరం తహిఁతతోపిశ్రేష్ఠఃపశుః
భాగాదిః - తథాసాశమ్యాదికోమలంపత్రంభుజైసతుసకంటకంజ్వలతాగ్రమిత్వభిఁ॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తృప్తయ్యతి॥ అ
న్యేనప్రార్థభుక్తమన్నంఅన్యస్యపుంనతృప్తయజాయతేచేతతఃప్రవాసినఃశ్రమైకఫలమన్నంనవహేయః - కి
తుతతృప్తయోగ్రామేష్ఠితఃపుత్రాదిఃప్రార్థదద్యాత్॥ ౫౧॥ జనశ్రద్ధేయమితి॥ తతోయ్యక్తంకేవలం ప్రాకృ
తజనశ్రద్ధేయమేతద్విజ్ఞాది - అతోత్రయ్యక్తముపేత్సేవయ్యతా॥ ౫౨॥ నన్వపారుషేయత్వేనవేదనవిహితే
తోకథముపేత్సేవయ్యతేతత్రాహ॥ నహితి॥ వేదానామాప్రవాక్యత్వమాపాద్యోవ్యతే - తథాహి - నతావద్వే
దవ్యాపారుషేయస్వంఘటతే - స్వరవణానుశూర్వాదివిశిష్టం - వాక్యంహివేదనః - నచనిత్యత్వేస్వరగతత్వేచవ
ణానానుశూరణికిక్రమవ్యరాదివ్యతిరేకేణస్వతఃక్రమాదిసంభవః - తస్మాదాప్రవాక్యంవేదభివ్యంగీకరణవ్యతి

శ్చ వేదస్యాపారుషేయత్వమేవనోపపన్నమిత్యాహ || సహితమ్ || ఆప్తవాదాః ప్రమాణవాక్యాని || ౩౧|| ౩౨|| ౩౩||
౩౪|| ౩౫|| ౩౬ || బ్రహ్మచారీతి || ఆశ్రమిన్ బ్రహ్మచర్యాదిభిః శ్రుత్యేకంసంబధ్యతే ఆదిభరతస్తునైస్త్రిక ఇతిత
త్రైవదశీతః || ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦ || ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫ || ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦ || ౫౧|| ౫౨||

హానురాః | యక్తిమద్వచనంగ్రాహ్యంమయావైశ్యభవద్విధేః || ౩౧|| మాయామోహనతేదై
త్యాప్రకారైర్బాహుభిస్తథా | వృధాపితాయథానైషాంత్రయాంకశ్చిదరోచయత్ || ౩౨|| ఇత్థము
న్మగ్నాయాతేమతేనుదైత్యేషుతేమరాః | ఉద్యోగంపరమంకృత్వాయుద్ధాయసముపస్థితాః || ౩౩|| త
తోదేవానురంయుగ్ధంపునరేవాభవద్దిష్టజ | హతాశ్చతేసురాదైవైస్సన్మగ్నఃపరిపంథినః || ౩౪ || సద్ధ
ర్మకవచస్తేషామభూద్యఃప్రభమంద్విజ | తేనరత్నాభవత్సుర్వంనెశునఃప్లేవతత్రతే || ౩౫|| తతోమై
త్రైయతన్మగ్నః పథిమోయోభవజనాః | నగ్నానైతైర్యతస్త్వక్తంత్రయాసంపరణంయథా |
కృత్తాశ్చతేసురాదైవైనానావేదవినింకశాః || ౩౬ || బ్రహ్మచారీగృహస్థశ్చ వానప్రస్థస్తథాశ్ర
మా | పరివ్రాజ్వాచతుర్థేత్రపంచమోమోపపద్యతే || ౩౭ || యస్తుసంత్యజ్యగాహాన్ధ్యంవాన
ప్రస్థోనజాయతే | పరివ్రాజ్వాపిమైత్రైయసనగ్నఃపాపకృన్నరః || ౩౮|| నిత్యానాంకర్తృణాంవిప్రయ
స్యహానిరహానిశమ్ | అకుర్వన్విహితంకర్తృశక్తఃపతతితద్దినే || ౩౯ || ప్రాయశ్చిత్రేనమహతాశుద్ధి
మాప్నోత్యనాపది | పక్షంనిత్యక్రియాహాసేకతామైత్రైయమానవః || ౪౦|| సంవత్సరంక్రియాహా
నియోగ్యపుంసోభిజాయతే | తస్యావలోకనాత్సుర్యోనిరీక్ష్యస్సాఘభిస్సదా || ౪౧ || స్పృహైస్సానం
పవేలంస్యాచ్ఛుద్ధైర్హేతుమహామతే | పుంసోభవతితస్యేక్తానశుద్ధిఃపాపకర్తృణః || ౪౨|| దేవపీఠ
తృభూతానియస్యవిప్రస్యవేత్సని | ప్రయాంత్యనచితాన్యత్రలోకేతస్మాన్నపాపకృత్ || ౪౩ || దే
వాదినిశ్వాసహతంశరీరంయస్యవేత్సచ | నతేనసంగమంకుర్యాద్ద్రహాసనపరిచ్ఛదైః || ౪౪|| సంభాష
ణానుప్రశ్నాదిసహాస్యాంపైవకుర్వతః | జాయతేతుల్యతాపుంసైవైవద్విజవత్సరమ్ || ౪౫ || అథభ
క్షైగృహేతస్యకరోత్యాస్యాంతథాననై | శేతేవాప్యేకశయినేనసద్యస్తత్సమోభవేత్ || ౪౬ || దే
వతాపితృభూతానితథానభ్యవ్యయోతిథీః | భుక్ష్యేనపాతకంభక్ష్యేనిష్కృతిస్తస్యకీర్వశీ || ౪౭||
బ్రాహ్మణాద్యాస్తుయేవణాస్సవిధమాదన్యతోముఖమ్ | యాంతితేనగ్నసంజ్ఞాంతుహీనకర్తృన్వవ
స్థితాః || ౪౮ || చతుర్ణాంయత్రవణానాంమైత్రైయాత్యంతసంకరః | తత్రాస్యాసాఘవృత్తీనా
ముపహూతాయజాయతే || ౪౯|| అనభ్యవ్యయూషీదేవాపితృభూతానిధీంస్తథా | యోభుక్ష్యే
తస్యసల్లాపాత్ పతంతిసరకేనరాః || ౫౦ || తస్మాదేతాన్నరోనగ్నాన్స్త్రియాసంత్యాగదూషితాః |
సర్వదావజయేత్వాజ్ఞా ఆలాపస్పృశేనాదిమ్ || ౫౧ || శ్రద్ధావద్భిఃకృతంయత్నాదైవాపితృపితౄ
మహాః | సప్రీణయతితప్తాద్ధంయదేభిరవలోకితమ్ || ౫౨|| శ్రూయతేచపురారాజాఖ్యాతఃశతధ

ఆప్తవాదాశ్చక్తస్యాదాకాశాన్యనివతంతి - కింతు ఆప్తైఃప్రయుక్తావనివతంతి - అతఃపారుషేయేత్వేఅన్నదాగమో
వాంవేదానాంప సమానేయక్తిమద్వచనంప్రమాణీకరణవ్యమిత్యథః || ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭||
౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| సంభాషణేతి || వత్సరంతేనసహాస్యాంకువణాంతత్సామ్యంజాయతే ||
౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| పాషండాలాపదోషందశయితుమితిహాసమాన - శ్రూయతేచేత్యాది

౫౩| ౫౪| ౫౫| ౫౬| ౫౭| ౫౮| ౫౯| ౬౦|| ౬౧| ౬౨| ౬౩| ౬౪| ౬౫| ౬౬| ౬౭| ౬౮|| స్వర్వతామితి|| చా
టుప్రీతిచెష్టాస్వర్వతామితి|| ౬౯| ౭౦| ౭౧| నివిణ్ణచిత్రత్తితి|| మరుప్రవతనంగిరితటాశ్వాతః|| ౭౨| ౭౩| ౭౪||

నుభవః|| పశ్యేనతస్యచై బ్యాభూత్పతిధర్మవరాయణా|| ౫౩|| పతిత్ర తామహాభాగానభ్యశౌచదయా
న్వితా|| సవలక్షణసంపన్నాసంపన్నావినయోనచ|| ౫౪|| సతురాజాతయాసాధాందేవదేవంజనాదణ
నమ్|| ఆరాధయామానవిభుంపరమేణసమాధినా|| ౫౫|| ఘోషమైజాపైస్తథాదానైరుపవాసైశ్చ
భక్తితః|| పూజాభిశ్చానువివసంతన్తనానాన్యమానసః|| ౫౬|| ఏకదాతుసమంస్సాతౌతౌతుభార్యాప
తీజలె|| భాగీరథ్యాస్సముత్రీశాంకాతికాన్యంసముపోషితౌ|| పాపండినమథాయాంతంసంముఖంతా
వపశ్యతామ్|| ౫౭|| చాపాచార్యస్యతస్యాసాసభారాజ్ఞోమహాత్మనః|| అతస్తద్ధౌరవాతైనసహాలాప
మథాకరోత్|| ౫౮|| సతుసావాగ్యతాదేవీతస్యపత్నీపతిప్రతా|| ఉపోషితాస్తీతిరవింతస్త్రిదృష్టైద
దశహ|| ౫౯|| సమాగమ్యయథాన్యాయ్యందంపతీతౌయథావిధి|| విష్ణోఃపూజాదికంసర్వంకృతమంతౌ
ద్విజోత్తమ|| ౬౦|| కాలేనగచ్ఛతారాజామమారాసాసపత్నజిత్|| అన్వారోహసాదేవీచితాన్థం
భూపతింపతిమ్|| ౬౧|| సతుతేనాపచారేణశ్వాజ్ఞేవసుధాపతిః|| ఉపోషితేనపాపండసల్లాపోయత్కృ
తోభవేత్|| ౬౨|| సాపిజాతిస్తరాజజ్ఞైకాశీరాజసుతాశుభా|| సర్వజ్ఞానసంపూర్ణాసర్వలక్షణపూ
జితా|| ౬౩|| తాంపితాదాతుకామోభూద్వరాయవినివారితః|| తయైవతస్త్వవిరతోవివాహారంభ
తోన్యపః|| ౬౪|| తతస్సాదివ్యయాదృష్ట్యాదృష్ట్యాశ్వాననిజంపతిమ్|| విదిశాఖ్యంపురంగత్వాతదవస్థం
దదశతమ్|| ౬౫|| తందృష్టైవమహాభాగంశ్వానసభూతంపతింతథా|| దదౌతస్త్వైసదాహారంసత్కా
రప్రవణంశుభా|| ౬౬|| భుంజాదత్రంతయాసోన్నమతిమృష్టమభీష్సితమ్|| స్వజాతిలలితంమర్వజ
హుచాటుచకారవై|| ౬౭|| అతీవప్రీడితాపాలామర్వతాచాటుతేనసా|| ప్రణామపూర్వమాహేదంద
యితంతంకుయోనిజమ్|| ౬౮|| స్వర్వతాంతస్తహారాజదాక్షిణ్యాలపితంత్వయా|| యేనశ్వయోనిమాప
నోస్తీమమచాటుకరోభవా|| ౬౯|| పాపండినంసమాభావ్యతీర్థస్సానాదనంతరమ్|| ప్రాప్తోసికు
ష్టితాంయోనింకింసన్తరసితద్విభో|| ౭౦|| శ్రీవరాశరః|| తయైవంస్సారితేతస్త్రిపూర్వజాతికృతేత
దా|| దధ్యేచిరమథావాపనివేదమతిదులభమ్|| ౭౧|| నివిణ్ణచిత్రస్యతతోనిగత్యనగరాద్భూహిః||
మరుప్రవతనంకృత్యాసాగాలీంయోనిమాగతః|| ౭౨|| సాపిద్వితీయేసంప్రాప్తేవీత్యదివ్యేనవత్సు
షా|| జాత్యాస్పగాలంతంద్రష్టుంయయాకోలాహలంగిరిమ్|| ౭౩|| తత్రాపిదృష్ట్యేతంప్రాహసా
గాలీంయోనిమాగతమ్|| భతారమతిచార్వంగీతనయాపుధివీపతే|| ౭౪|| పత్న్యవాచ|| అపిస్త
తసిరాజేంద్రశ్వయోనిస్థస్యయన్తయా|| ప్రోక్తంతేపూర్వజరితంపాపండాలాపసంశ్రయమ్|| ౭౫||
పునస్తయోక్తస్సజ్ఞాత్వాసత్యంసత్యవతాంవరః|| కాననెననిరాహారస్తత్యాజస్వకథేబరమ్|| ౭౬||

యావత్సమాప్తిః|| ౫౩| ౫౪| ౫౫| ౫౬| ౫౭| ౫౮| ౫౯| ౬౦|| ౬౧| ౬౨| ౬౩| ౬౪| ౬౫| ౬౬|| భుంజన్తితి|| చాటుప్రీతిచెష్టా||
౬౭| ౬౮| ౬౯| ౭౦|| ౭౧| నివిణ్ణచిత్రత్తితి|| మరుప్రవతనంగిరితటాశ్వాతః|| ప్రవతనం - సాగాలీంజంబుకసంబంధిని|| ౭౨||

౪౫|౪౬| భూయశ్చి|| వృకః వనశ్శా|| ౪౭| ౪౮| ౪౯| ౫౦| ౫౧| అశేషః || జలికరః పుణ్యఫలమత్ ఉపహరపిం
 క్షత్|| ౫౨| ౫౩| ౫౪| ౫౫| ౫౬| ౫౭| ౫౮| ౫౯| ౬౦|| ౬౧| ౬౨| ౬౩| తత ఇతి || ఐంద్రా లోకానతీత్య
 కామదు-పహలోకాన వాపేత్యన్వయః|| ౬౪| స్వర్గేతి|| దాంపత్యంఘనంశాంపూర్వోక్తం సంశుద్ధిం ప్రాప్యపు
 లం స్వర్గాక్షయత్వం ప్రాప్తమిత్యన్వయః || ౬౫| ౬౬| ౬౭| ౬౮| కింపునరి || పాపండా భోజయంతి తద
 స్థం భంజత ఇతి పాపండుభోజినః|| ౬౯ || ౭౦ || పాపండిన ఇతి || పాపండా నామః శ్లో || భ్రష్టస్పదమార్త్వాపండు

భూయస్తతోవృకోజ్జైగత్యాతంజినైవసే|| స్మరయామాదయా-పాపంధూర్వవృక్షవనిపితా|| ౭౧||
 నత్వంవృకోమహాభాగరాజాశతధనుభవవా|| శ్వాభూత్యాత్వంశ్వాభూత్యాభూవృకత్వంసాంప్రతం
 గతః|| ౭౨|| స్మరితేయదాత్యక్తస్తేనాత్మాగృధ్రతాంగతః|| అవాచసాపునశ్చైవంబోధయామాస
 మాని|| ౭౩ || నరేంద్రస్త్యతామాత్మాహ్యలం తెగృధ్రచైవయా|| పాపండా లాపజాతోయందో
 షోయన్గృధ్రతాంగతః|| ౭౪|| తతః కాకత్వమాపన్నంసమనంతరజన్మవి|| ఉవాచశనీభతారండవ
 లభ్యాత్తయోగతః|| ౭౫|| అశేషభూభృతఃపూర్వంవశ్యాయస్తైబలిందమః|| సత్సంకాకత్వమాపన్నో
 జాతోద్యబలిభుక్ప్రభో|| ౭౬|| ఏవమేనబకత్వేపిస్మరితస్సపురాతనమ్|| తత్యాజమాపతిః ప్రాణా
 మయూరత్వమవాపచ|| ౭౭ || మయూరత్వేతతస్సవైచకారానుగతింశుభా|| దత్తైఃప్రతీక్షణంభో
 జ్యైఃబాలాతజ్జానిభోజనైః|| ౭౮|| తతస్తుజనకోరాజావాజిమేధంమహాక్రతుమ్|| చకారతస్యావభృ
 త్తేస్సాపయామాసతంతదా|| ౭౯ || స్నాత్వాస్వయంచతన్వంగీస్మరయామాసతంపః|| యథాసా
 శ్వస్సృగాలాద్యాయోనిజేగ్రాహపాధివః|| ౮౦ || స్మృతజన్మక్రమసోనిధతత్యాజస్సకశేబరమ్||
 జజ్ఞేనజనకస్యైవపుత్రోసాసుమహాత్మనః|| ౮౧ || తతస్సాపితరంతస్సీవివాహార్థమచోదయత్|| స
 చాపి కారయామాసతస్యారాజాస్వయంవరమ్|| ౮౨|| స్వయంవరేకృతేసాతంసంప్రాప్తంపతిమాత్మ
 నః|| వరయామాసభూయోపిభర్తృభావేనభామిని|| ౮౩|| బుభుజేతయాసాధానంభోగాన్నృపనం
 దనః|| పితర్యుపరతేరాజ్యంవిదేహామచకారనః|| ౮౪ || ఇయాజయజ్ఞాసుబహుశాదదౌదానాని
 చాధినామ్|| పుత్రానుత్పదయామాసయుయుధేదసహరిభిః|| ౮౫ || రాజ్యంభక్త్యావ్యథావ్యా
 య్యంపాలయిత్వావసుంధరామ్|| తత్యాజసప్రియాప్రాణానంగ్రామేధమతోనృపః|| ౮౬||
 తతశ్చితాన్ధంతంభూయోభతారంసాశుభేక్షణా|| అన్యగురోహఽధివద్యథాపూర్వముదాన్వి
 తా|| ౮౭|| తతోవాపతయాసాధానంరాజపుత్రానపాధివః|| వింద్రానతీత్యవైలోకాలోకా
 కామదు-పహలోకయా|| ౮౮|| స్వర్గాక్షయత్వమతులం దాంపత్యసతిమలభత్|| ప్రాప్తంపుణ్య
 ఫలంప్రాప్యసంశుద్ధితాంద్విజోత్తమ్|| ౮౯|| ఏషపాపండుసంభావదోషఃప్రోక్తోమయాద్విజ|| తథా
 శ్వమేధావభృతస్సానమాహాత్మ్యమేవచ|| ౯౦ || తస్మాత్పాపండుభిపాపైరాలాపస్పృశనంత్య
 జేత్|| విశేషతఃక్రియాకారేయజ్ఞాత్వాపిదీక్షితః|| ౯౧|| క్రియాహనిగ్ధహయస్యమాసమేకం
 ప్రజాయతే|| తస్యావలోకనాత్మన్వర్యంప్రపశ్యేన్నతిమాన్మరిః|| ౯౨|| కింపునరేఃస్తుసంత్యక్తాత్ర
 యీసర్వాత్మనాద్విజ|| పాపండుభోజిభిఃపాపైరేవేదవాదవిరోదిభిః|| ౯౩ || సహాలాపస్తుసంగ
 స్సహాస్యాచాతిపాపిని|| పాపండిభిర్మురాచారైస్తస్మాత్తాపరివజయేత్|| ౯౪|| పాపండినో

౪౩| ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭| ౪౮| ౪౯| ౫౦ | ౫౧| ౫౨| ౫౩| ౫౪| ౫౫| ౫౬| ౫౭| ౫౮| ౫౯| ౬౦|| ౬౧||
 ౬౨| ౬౩| ౬౪| ౬౫|| ౬౬| ౬౭| ౬౮|| కింపునరి|| పాపండుభోజిభిఃపాపండాన్నభోజిభిః|| ౬౯|| ౭౦ || పా
 పండిన ఇతి || పాపండాదీనాంలక్షణం || శ్లో || భ్రష్టస్పదమార్త్వాపండువికమార్థానిషిద్ధకృత్ || యస్యధమార్థస్య

వికమఘోనిషిధకృత్ | యస్యధనుఃధ్వజౌనిత్యంసురధ్వజభవోచ్ఛితః || ధనుఃధ్వజఃదండకమండలాదిః ధనుఃశి
 హ్నం || శ్లో || ప్రచ్ఛన్నానిచపాపానిబై డాలంనామతద్వతం || తద్వతంతస్య ప్రణం || శ్లో || ప్రియంనక్తిపురో
 న్యత్రవిప్రియంకురుతేభృశం | వ్యక్తావరాధచేష్టస్యశతోయంకథితోబుధైః || సందేహకృద్దేకుభిర్యస్సత్కమఃసున
 హైతుకః | అవాన్ద్యప్రీత్యైవైకృతికః స్యాథ్కసాధనతత్పరః || శరోమిథ్యావీనీతశ్చబకవృత్తిరుదాహృత ఇతి || ౧౦౧
 ౧౦౨ || ౧౦౩ || ౧౦౪ || పుంసామితి || మోక్షాశీనః దేవాతిథిపితృస్సాజానుచక్షుస్తన్నభోజనః || ౧౦౫ || ఇతి శ్రీ విష్ణు
 పురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుపూర్వాయ - తృతీయాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః

కమఘోజై డాలవ్రతికాశరాః | హైతుకాబకవృత్తీంశ్చవాజ్ఞాతైశాపినాచయైత్ || ౧౦౧
 దూరతస్యైస్తుసంపకస్త్రావ్యజ్ఞానృతిపాపిభిః | పాపండిభిరురాచారైస్తస్మాత్తాకపరివజయో
 త్ || ౧౦౨ || ఎతేనగ్నస్తపాఖ్యాతాదృష్టాశ్రద్ధోపహతకాః | ఎహంసంభాషణాత్పుంసాందినపు
 ణ్యంప్రణయతి || ౧౦౩ || ఎతేపాపండినఃపాపానప్యోతానాలపెచ్చుధః | పుణ్యంనశ్యతిసంభాషా
 దైతేహంతద్విసోద్భవమ్ || ౧౦౪ || పుంసాంజటాధరణమాండ్యవతాంవృథైవమోక్షాశీనావఖిలశోచని
 రాకృతానామ్ | తోయప్రదానపితృపిండబహిష్కృతానాం సంభాషణాదపినరానరకంప్రయాంతి ||
 ౧౦౫ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః

జౌనిత్యంసురధ్వజభవౌచ్ఛితః | ప్రచ్ఛన్నానిచపాపానిబై డాలంనామతద్వతం || తద్వాజ్ఞై డాలవ్రతికః ||
 ప్రియంనక్తిపురోన్యత్రవిప్రియంకురుతేభృశమ్ | త్యక్తావరాధచేష్టస్యశతోయంకథితోబుధైః || సందేహకృద్దేకుభిర్య
 స్సత్కమఃసునహైతుకః | అవాన్ద్యప్రీత్యైవైకృతికః స్యాథ్కసాధనతత్పరః || శరోమిథ్యావీనీతశ్చబకవృత్తిరుదాహృ
 త ఇతి || ౧౦౧ || ౧౦౨ || ఏత ఇతి || దృష్ట్యాశ్రద్ధోపహతకా ఇతిచపాతః || ౧౦౩ || ఏత ఇతి || నప్యోతానాలపెత్ - ఏ
 తైస్సంభాషణంనకుర్యాత్ || ౧౦౪ || ప్రస్తుతమువసంహరతి || పుంసామితి || వృథైవేతివిశేషణాదధర్వశిరఃప్రక్త
 శ్రౌతపాశువతవ్రతాద్యంగభూతజటాధారణమునుమన్యతే - మోక్షాశీనాందేవతాతిథిప్రతిపూజనానుషంతు
 న్నభోజనాం - అఖిలేన బాహ్యభ్యంతరశౌచేన నిరాకృతానాం వజ్జితానాం - తోయప్రదానానిభ్యోబహిస్తన్వ్య
 తితిక్రమేవకృతంకమయేపాం || ౧౦౫ ||

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం
 శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః

ఓం - తస్మత్ - శ్రీకృష్ణావఃసమస్తు

తృతీయాంశస్సమాప్తః

హరిఃఓమ్.

శ్రీ కృష్ణ పర బ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీ విష్ణువి త్రియ వ్యాఖ్యా.

తృతీయేంశేభగవతఃస్థిత హేతుభూతమవ్యాదిరూపభేదానామధికారభేదఉక్తః - విశేషతశ్చజగతఃస్థిత హేతు
వణాశ్రమధర్మాః సదాచారశ్చక్తః - చతుర్థాంశేతుతత్త్వానుపకథామిక సోమసూర్యోద్భవ త్తవంశస్త
దనువరితంబోద్యతే ॥ ౧ ॥ మైత్రేయేతివీరఃఉత్సాహీ - శూరఃపరాభిభావీ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ బ్రహ్మణ్యతి ॥ అదితి
హ్యజనిస్తదత్తయూదుహితాతవతాం దేవా అన్వజాయంతేత్యాదిశ్రుతసన్నతత్వాత్ బ్రహ్మదత్తాదిక్రమ ఉ
క్తః - నకుబ్రహ్మనురీచ్యాదిః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ఇష్టించెతి ॥ ఇత్వోక్త్యాదిపుత్రోన్మతైః పూర్వంఇష్టించకార - తస్మాత్ - ఇ
త్వోక్త్యాద్యుత్పతైఃప్రాగిభాజన్ ॥ శ్లో ॥ అకరోతపుత్ర కామస్తుమనురిష్టింప్రజాపతిః ॥ అనుత్పన్నేమనవసుపుత్రే

మైత్రేయః ॥ భగవన్యన్నరైఃకార్యంసాధుకర్మణ్యవస్థితైః ॥ తన్నహ్యంగురుణాఖ్యాతంవిత్వవైమి
త్రికాత్మకమ్ ॥ ౧ ॥ వణాధర్మాస్తథాఖ్యాతాధర్మాయేచాశ్రమేషువై ॥ శ్రోతుమిచ్ఛాన్యహంవం
శారాజ్ఞాంత్యంబ్రూహిమగురో ॥ ౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ గర్వం ॥ మైత్రేయశ్రూయతామయమనేక
యజ్వవీర ధీర శూరభూపాలాలంకృతోబ్రహ్మదిమానవోవంశః ॥ ౩ ॥ తస్యవంశస్యానుపూర్వీమశే
షపాపస్త్రాతనాయ మైత్రేయతాంశ్శృణు ॥ ౪ ॥ సకలజగతామాదిరనాది భూతస్పృయుగ్యజ్ఞాస్సా
మాదిషయోభగవాన్విష్ణుః - తస్యబ్రహ్మణోమూర్తాంస్వరూపంహిరణ్యగర్భాభ్యోబ్రహ్మాంభూ
తోభగవాన్బ్రహ్మవైప్రాగ్భూవ ॥ ౫ ॥ బ్రహ్మణ్యదక్షిణాంగుప్త జన్మాదక్షఃప్రజాపతిః - దక్ష
ప్రాయశ్చిత్తిః - అదితేవివస్వావివస్వతోమనుః ॥ ౬ ॥ మనోరిత్వాకున్యగదృష్టశర్యాతినరివ్యంతనా
భాగదిష్టకరూశపుష్కరాఖ్యానవపుత్రాజభూవుః ॥ ౭ ॥ ఇష్టించమిత్రావరుణయోమణిఃపుత్ర కామ

ఆత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీధరియవ్యాఖ్యా.

శ్లో ॥ ఉక్తాస్తృతియేమన్వాద్యాధర్మాశ్చైవనప్రకీర్తితాః ॥ తద్ధర్మపాలనద్రాజవంశస్తుర్వేనిగద్యతే ॥
శ్రీధరియోయోగ్లోకః ॥ ఉక్తానునదర్శరాజవంశంపుచ్చతి ॥ భగవన్నిత్యాదిద్యాఖ్యాం ॥ భగవన్నితి ॥ గురుణాత్మ
యాఖ్యాతం ॥ ౧ ॥ మైత్రేయేతి ॥ శూరఃపరాభిభావీ-వీరస్తూత్సాహీ ॥ తథాబోక్తం ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మద్యంయోమనోవంశ
మహన్యహనిసంస్తరేత్ ॥ తస్యవంశసముత్పేధోనకదావిద్భవవ్యతి ॥ ౩ ॥ తస్యభ్యేత అహ ॥ సకలేతి ॥ ౪ ॥ ౭ ॥ ఇ
ష్టించెతి ॥ పుత్రోన్మతైః పూర్వమిష్టించకార - తదుక్తంవాయునా ॥ శ్లో ॥ అకరోతపుత్ర కామస్తుమనురిష్టింప్రజా

౨౭౮ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోశోధ్యాయః.

షష్ఠేషు సప్తతేతి వాయూతైః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ జాతేచేతి॥ నకించిన్నయః కర్మకృత దేనాదిరూపత
త్కృతజ్ఞాన సంకోచాదిరహితః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ శృంగధ్ర ఇతి॥ సూచీకటాహన్యాయేన అల్పత్వాత్
ప్రథమంపుష్కరాదీవంశోక్తిః బలంధనోత్పత్తిః పశ్చాన్నాభాగస్యైశ్వర్యప్రాప్తిః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥

శృంగధ్ర ॥ ౮ ॥ శత్రూపన్నుతేహేమాతురపచారాదిభానామకన్యాబభూవ ॥ ౯ ॥ సైవచమిత్రావ
రణయోఃప్రసాదాత్పుష్కరమోనామహనోఃపుత్రం మైత్రేయాసీత్ ॥ ౧౦ ॥ పునశ్చైశ్వరకోపాత్
స్త్రీసతీసోమసూనోబుధస్యాశ్రమసమీపేబభ్రామ ॥ ౧౧ ॥ సానురాగశ్చతస్యాంబుధఃపురూరవస
మాత్మజముత్పాదయామాస ॥ ౧౨ ॥ జాతేచతస్త్రిన్దమితేజోభిఃపరమఋషిభిఃఇష్టిమయఃఋషి
యో యజుర్మయస్సామమయోధవణమయఃసవణమయోమనోమయోజ్ఞానమయో విజ్ఞానమయో
న్నమయో మృతమయో భగవాన్ యజ్ఞపురుషస్వహవీసుద్యుమ్నస్య పుంస్త్యుకభిలషద్భిర్వృథావది
ష్టస్తత్ప్రసాదాదిభాపునరపీసుద్యుమ్నాభవత్ ॥ ౧౩ ॥ తస్యా పృశ్నగ్రంథాయితానస్త్రయఃపు
త్రాబభూవుః ॥ ౧౪ ॥ సుద్యుమ్నస్త్రస్త్రీపూర్వత్వాత్ రాజ్యభాగంనలేభ ॥ ౧౫ ॥ తస్మిన్తాతువసి
ష్టవచనాత్ప్రతిష్ఠానం నామ నగరం సుద్యుమ్నాయదత్తంతచ్చాసౌపురూరవసేప్రాదాత్ ॥ ౧౬ ॥ పు
ష్కరస్త్రమనుపుత్రం గురుగోపధాత్ శూన్యత్వముగమత్ ॥ ౧౭ ॥ కరూకాతానూకాఃక్షత్రియామ
హాబలపరాక్రమాబభూవుః ॥ ౧౮ ॥ దిష్టపుత్రస్తూనాభాగోవైశ్వతామగమత్ ॥ తస్మాద్బలంధనఃపు
త్రోభూత్ ॥ ౧౯ ॥ బలంధనాద్వత్సప్రీతిరుదారకీర్తిః ॥ ౨౦ ॥ వత్సప్రీతేప్రాంశురభవత్ ॥ ౨౧ ॥ ప్రజా
పతిశ్చప్రాంశోఽకోభవత్ ॥ ౨౨ ॥ తతశ్చక్షునిమిత్రః ॥ ౨౩ ॥ తస్మాచ్ఛత్రుః ॥ ౨౪ ॥ చత్రుషాచ్చా
తిబలపరాక్రమోవింశోభవత్ ॥ ౨౫ ॥ తతోవింశకః ॥ ౨౬ ॥ తస్మాచ్ఛత్రుః ॥ ౨౭ ॥ తతశ్చాతివి
భూతిః ॥ ౨౮ ॥ అతివిభూతేరతిబలపరాక్రమఃకరందమఃపుత్రోభవత్ ॥ ౨౯ ॥ తస్మాదవ్యవిక్షిత్ ॥ ౩౦ ॥

పతిః ॥ అనుత్పన్నేషునవసుపుత్రే షష్ఠేషు సప్తతేతి ॥ ౮ ॥ తత్రతుప్రథమం స్త్రీత్వేనోత్పన్నత్వాత్ - జ్యేష్ఠోపిస
ద్యుమ్నోరాజ్యహేమానాభూదితిదశయన్నాహ - తత్రేత్యాదినా రాజ్యభాగంనలేభఇత్యంతేన ॥ తత్రేతి ॥ త
త్రతస్మిన్కర్మణీమనుషత్వ్యాకన్యాధం ప్రాధితస్య హేమాతురపచారాత్ కన్యాపత్యసంకల్పాదవహ్మత్వేవి
కలెజాతేకన్యాభూత్ ॥ ౯ ॥ తత్రశ్రద్ధామనోః పత్నీ హేమాతారం సమయావత ॥ దుహిత్రధామిపాగన్యప్రణవ
త్యపయోవ్రతా ॥ తేన హేమాత్రపచారేణ కన్యేభానామసాభవదితి శుకోక్తేః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ పునశ్చేతి ॥ ఈశ్వరకో
పాదితి ॥ కదాదిదిలావృతవనేరమణీయోభవేన సహరహసిరమమాణాభవానీభవం ద్రష్టుమాగతా మునీనాటక్య
కుపితానతికస్తింశ్చిన్నికుంజేనలజ్జనులీయత - అథ తేమతయోరతిప్రసంగందృష్ట్యా సహసానిగతేషు భవోభవానీ
మనునయోకోపాచ్ఛాపమదాత్ ఇతః పరమత్రయః పుమాస్త్రవేత్స్యుతి సస్త్రీభవిష్యతీతి - ఏవంస్థితేకదాచిన్ద్ర
గయానక్రస్సద్యుమ్నస్తదజానన తత్రప్రవిష్టస్త్రీబభూవ - తదేభాపునశ్చస్త్రీసతీ బుకస్యాశ్రమేబభ్రామ ॥
౧౧ ॥ సానురాగ ఇతి ॥ సానురాగశ్చతస్యాంబుధఃపురూరవసమాత్మజముత్పాదయామాసేతి వదతా సూర్యవంశేసో
మవంశప్రవేశోదశితః ॥ ౧౨ ॥ జాతేచేతి ॥ సమాయావశాద్భగవదయః వస్తుతస్సనకించిన్నయః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ సు
ద్యుమ్న ఇతి ॥ స్త్రీపూర్వత్వాత్ - పూర్వం స్త్రీత్వాదిత్యధః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ రాజ్యభాగంనలేభ ఇత్యాహ ॥ పు
ష్కరస్త్రీతి ॥ వసిష్ఠేన గోపాలనైరియ్యుక్తః పుష్కధ్రోరాత్రాగోవ్రజే శామూలం ప్రవిష్టంజహంసుః ప్రమా
దాద్ధాంజహం - తతశ్చ తేన గురుణామాద్రోభవేతి శస్త్రూర్దతామవాప ॥ ౧౭ ॥ అల్పాతిక్రమేసుకరత్వాత్ -
కరూకాదీనాంపంచానాహ - కరూకాదిత్యాదినా ॥ ౧౮ ॥ దిష్టపుత్ర ఇతి ॥ బలంధనజన్మానంశరంనాభాగః కర్మణావై
శ్వతామగాత్ - అతో బలంధనస్య క్షత్రియత్వంగత ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥

నేకయుగపరిచ్ఛత్తీరితికాలాధ్వనోరిద్వితీయావరిచ్ఛత్తీరితివపాఠః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ సాం
ప్రతమితి ॥ అష్టావింశతితమంచతుర్వ్యుగం ॥ ౭౬ ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ ౭౯ ॥ ౮౦ ॥ ౮౧ ॥ ౮౨ ॥ సహితీ ॥ స్వరూపంజ్ఞానానందా
దిలక్షణం - స్వభావం - పరాస్యశక్తివిదైవశ్రూయితభిత్వాద్యుక్తం ప్రభావం - పారవిశ్వధారణనియమాదిక్ష
మంబలం ॥ ౮౩ ॥ కలేతి ॥ కలాముహూతాత్మ్యసేన త్రిపాదస్యామృతందివి - యత్ర పూర్వేసాధ్యాస్పృహితేదేవాః - డి
వ్యంస్థానమజరమిత్యాదిశ్రుతిస్తప్తీసిద్ధస్య పరమపదస్యాకాలకాల్యత్వముచ్యతే - అజన్తనాశస్య కర్మనిమిత్త
శరీరగ్రహణతద్వియోగరహితస్య - సదైకమూర్తేః సదైకరూపరూపస్య - సదైకమూర్తేరితివ పాఠః - అనా
మరూపస్య కర్మకృతదేవాది నామరూపాస్త్వప్తస్య ॥ ౮౪ ॥ యస్మేతి ॥ యస్మాచ్చమధ్యభితిప్రప్తసంహత్రో
మౌధ్యే స్థితిహేతుభూతః పురుషః స్వయంపరస్మాద్యస్మాద్రామాదివత్ ప్రాదుర్భూతః ॥ ౮౫ ॥ ౮౬ ॥ ౮౭ ॥

బ్లౌముహూతామివ మేనై ॥ ౬౯ ॥ గీతావసానై భగవంత మబ్జయోనిం ప్రణమ్యైవైవతః కన్యాయో
గ్యం పరమపుచ్చత్ ॥ ౭౦ ॥ తంచాహ భగవాన్ కథయయోభినుత సైవరభితి ॥ ౭౧ ॥ పునశ్చ ప్రణమ్య
భగవతే తస్మై యథాభినుతా నాత్మన స్తవరాన్ కథయామాస క ఎషాం భగవతో భినుత భితియ సైక
న్యాయప్రయచ్ఛామితి ॥ ౭౨ ॥ తతః కించిదవనతశ్చిరాః సస్త్రితం భగవానబ్జయోనిః ప్రాహ ॥ ౭౩ ॥ య
ఎతే భగవతోభినుతానై తేషాంసాంప్రతమనత్యాపత్య సంతతిరప్యవసితై స్త్రి ॥ ౭౪ ॥ బహూనితవా
త్తై తద్గ్రాంధర్వం శృణ్వతశ్చతుర్వ్యుగాణ్యతీతాని ॥ ౭౫ ॥ సాంప్రతం మహిహీతై అష్టావింశతితమస్య
మనోశ్చతుర్వ్యగవతీత ప్రాయంవతతే ॥ ౭౬ ॥ అసన్వోహికలిః ॥ ౭౭ ॥ అన్యస్సైకన్యారత్నమిదం భ
వతై కాకివాదేయమ్ ॥ ౭౮ ॥ భవతోపి పుత్రమిత్రమంత్రిభృత్య కళత్ర బంధు బలకోశాదయః సమస్తాః
కాలేనైతేనాత్యంతమతీతాః ॥ ౭౯ ॥ తతః పునరపున్యత్సన్దాధ్వనః సరాజాభగవంతం ప్రణమ్యవప్రచ్ఛ ॥
౮౦ ॥ భగవన్మైవ మవధీతే మయేయంక స్మైదేయేతి ॥ ౮౧ ॥ తిత్సభగవాన్ కించిదవన మ్రకంధరః కృ
తాంజలి భూత్వాస్వస్వలోకగురురంభోజయోనిరాహ ॥ ౮౨ ॥ బ్రహ్మవాచ ॥ నవ్యేదిమధ్యాంత
మజస్య యస్య విద్వోవయం సర్వమయస్య ధాతుః ॥ నవస్వరూపం నరం ప్రభావం నచైవ సారం పరమే
శ్వరస్య ॥ ౮౩ ॥ కలాముహూతాదిమయశ్చ కాలోనయద్విభూతేః పరిణామ హేతుః ॥ అజన్తనాశస్య
పమ స్రమూర్తేరనామరూపస్యననాతనస్య ॥ ౮౪ ॥ యస్యప్రసాదాదహమమృతస్య భూతః ప్రజాస్య
ష్టికరోంతకారీ ॥ క్రోధాచ్చరుప్రస్థితిహేతుభూతో యస్మాచ్చమధ్యే పురుషః పరస్మాత్ ॥ ౮౫ ॥ మ
ద్రూపమాస్థాయస్యజస్యజోయః స్థితౌవయోసాపురుషస్వరూపే ॥ రుద్రస్యరూపేణవయోత్థివిశ్వంధ
తైతథానంతవపుస్సనుత్తమ్ ॥ ౮౬ ॥ శక్రాదిరూపీపరిపాతివిశ్వ మకేందురూపశ్చ మోహినస్తీ ॥

త్త్విర్యతాభవతి - తథా అనేకయుగావృత్తిపర్యంతం తిష్ఠన్నపి తచ్ఛృణ్వ బ్లౌముహూతామివ మేన ఇత్యర్థః ॥ ౬౯ ॥
౭౦ ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ తత ఇతి ॥ అవనతశ్చిరాశ్చింతయావన మ్రముఖః ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ సాంప్రతమితి ॥ అన్యవైవస్వ
తస్య మసారష్టావింశతితమంయుగం గత ప్రాయం ॥ ౭౬ ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ ఏకాకినాదేయమిత్యత్ర హేతుమాహ ॥ భ
వతోపితి ॥ ౭౯ ॥ తత ఇతి ॥ కన్యాయావరాలాభామత్పన్నం సాధ్వసంయస్యసః ॥ ౮౦ ॥ ౮౧ ॥ ౮౨ ॥ అస్రన్వోకాః ॥
బ్రహ్మ ॥ రామాయకన్యాయదేహితవత్సన్నాదౌకనీయసేవషీయసీకథందేయత్యాశంక్యాహ ॥ నవ్యేదిమధ్యాంత
మిత్యాదిదశభిః ॥ సహితీ ॥ యస్యేత్యాదియచ్ఛబ్దానాం సవిష్ణుధారి త్రానవతీణాత్మ్యసేనాన్వయః - నచైవ సారం
బలంనవిద్య ॥ ౮౩ ॥ కలేతి ॥ యస్యవిభూతేరవతారాదిరూపాయాః ॥ ౮౪ ॥ యస్మేతి ॥ ముస్యామృతస్య ప్రసాదాత్
ప్రజాస్థితిరూపాదహం బ్రహ్మప్రజాస్థితికరోభూతః జాతోస్త్రి - యస్యచ - క్రోధాత్తమోద్భవ్యరూపాత్ - రుద్రో
ంతకారీ - జాతః - యస్మాచ్చమధ్యే స్థితిహేతుభూతః పురుషోవిష్ణుభ్యోజాతః ॥ ౮౫ ॥ తర్వాకించిత్యప్రస్తావి
భిః క్రియతేనేత్యాహ ॥ మద్రూపమితి ॥ అనంతవపుశ్శేషమూర్తిః ॥ ౮౬ ॥ శక్రేతి ॥ పంచమహాభూతరూపేణ స్థితి

శ్లోమితి || విశ్వస్థిసంస్థితః శ్వస్థిత్యై సంస్థితః - విష్ణుభాగముత్యాది || ౮౮ || యస్య బ్రహ్మతత్త్వమ్ || సగంకృత్యః విశ్వాత్తనాతత్త్వమైవ సృజ్యతాశ్చ సస్యయః - ఆత్మ సేతి ప్రకృత్యాత్మతీయా - విశ్వాత్త భూతః సస్యయ మేవ సృజ్యతాశ్చ తత్త్వభాగః - ఏవము త్తరతయోరపి - త్ర యస్య సృజ్యాదేన ప్రా దేశ్య పృథక్ పృథక్ సస్యస్యాస్తిచేతిపాతేన తదనాత్మకం నాస్తీత్యభాగః - సతతస్థివినాయకాన్యదితి || ౮౯ || ౯౦ || కుశస్థలీతి || కుశస్థలీతి పూర్వం వెలాస్థితానతీకుశస్థలీకృష్ణేన సముద్రాల్లబ్ధ ద్వాదశయోజనస్థల సహ ద్వారకీకృతా || ౯౧ || త స్తైశ్చ || మాయామనుజాయ సంకల్పభూత మనుజాయ || ౯౨ || ౯౩ || ౯౪ || ౯౫ || ౯౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్తీయ - చతుర్థాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

పాకాయయాగ్నిత్యముపైతిలోకాభిభూతిపృథ్వీవపురవ్యయాత్మా || ౮౭ || యేష్టాంకరోతిశ్వసనస్వరూపీ లోకస్య తృప్తిం చ జలాన్స రూపీ | దదాతి విశ్వస్థిసంస్థిత స్తు స వాణవ కాశం చ సభస్వ రూపీ || ౮౮ || యస్య బ్రహ్మతే సగంకృతాత్మనైవ యిహ ల్య తే హలయ తావదేవః | విశ్వాత్తనాసంప్రాయ తే త కాశీ పృథక్ క్రయ స్యాస్య చయోవ్యయాత్మా || ౮౯ || యస్మిన్ జగద్యోజగదేత దాద్యో య శ్చ త్రి తోస్మిన్ జగతి స్వయంభూః | స సవభూత ప్రభ మైధరిత్యాం స్వాం శేన విష్ణుస్త్వేవ తేవ తీణః || ౯౦ || కుశస్థలీయాదవ భూవరమ్యా పురీపురాభూదమ రావతీవ | సాద్వార కాసంప్ర తిత త్ర చాస్తే స కేశ వాంశో బలదేవ నామా || ౯౧ || త స్తైశ్చ మౌనాంతనయాం స తేంద్ర ప్ర యచ్ఛ మాయామనుజాయ జాయాం | క్షాఘ్నేవరో సౌతనయాత వేయం స్త్రీరత్న భూతానద్యుశో హియోగః || ౯౨ || శ్రీవరాశరః || ఇతీరితో సౌక మలోన్మ వేన భువం సమా సాద్య సతిః ప్ర జానాం | దదన్య మ్రా స్వాపూరుషాన శేషాన ల్పే జనః స్వల్పవివేక విర్యాత్ || ౯౩ || కుశస్థలీం తాంచ పురీ ముపేత్య దృష్ట్వా స్య భూపాం ప్ర దదౌ సకన్యాం | సీ రాయుధాయ స్ఫటి కావలాభవక్షస్థలా యాతులధీన కేంద్రః || ౯౪ || ఉపై ధిః ప్ర మాణామితి తామ వేక్ష్య స్వలాం గలా గ్రేణ సతాల కేతుః | వినా మయామానతత శ్చ సాపిబభూవ సద్యోవని తాయథాన్యా || ౯౫ || తాం రేవ తీం రైవ త భూవకన్యాం సీ రాయుథో సౌవిధి నోపయే మే | దత్వా చకన్యాం సన్మసోజగామ హిమాచలం వై తప సేభృతాత్మా || ౯౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీవరాశరః || యావచ్చ బ్రహ్మ లోకాత్తుకకుద్వైరేవ తోనాభ్యేతి తావత్పుణ్యజనసంజ్ఞారాక్షసాస్తామ స్య పురీం కుశస్థలీం నిజఘ్నుః || ౧ || తచ్చాస్య భ్రాతృశతం పుణ్యజన ప్రాసాద్విశేభేజే || ౨ || తదస్య యాశ్చ త్త్రయోః సవభాదిత్వభవత్ || ౩ || వృష్టస్యాపి వాష్టకం త్ర మభవత్ || ౪ || నాభాగస్యాత్మజోనాభాతుత్వమా - పాకాయేతి సాధేన || ౮౭ || ౮౮ || స్రష్ట సృజ్యాది భేదమపనుద న్నాహ - య ఇత్యాది ద్వాభ్యాం య ఇతి || పృథక్ క్రయ స్యేతి స్రష్ట పాలక సంహత్య రూప స్య సృజ్యాది క్రయస్య యః పృథక్ శుద్ధవి ద్రూహః - పృథక్ జ్ఞ యస్యా స్థితిపాతేయ స్తాత్మ పృథగన్య న్నా స్తీత్యభాగః విశ్వాత్త కృతివచారః || ౮౯ || ౯౦ || ౯౧ || ౯౨ || ఇతి శ్చ | అల్పే జ పస్వల్ప సామధ్యాత్మా || ౯౩ || కుశస్థలీమితి || దృష్ట్వా స్య భూపామితి - కుశస్థలీ పూర్వం సముద్ర వేలా యామానీదిదౌ సింసముద్రస్యాంత తస్యై తద్వాదశయోజనభూమ్యా సహ కీకృత్య నాసారత్వ మయా నేక భూమిక విచిత్ర నవలక్ష మ హాప్రా సాద మోహ స్ఫుటి కానేక ప్రా కార పారిజాతప నాదిభిః పరిశోభితా విశ్వక మ్మణిమితా పూర్వ రూపా || ౯౪ || ౯౫ || ౯౬ || ఇతి శ్రీ ధర్మస్యామిరచి తాత్మ ప్ర కాశఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానాయాం చతుర్థాంశే ప్రథమోధ్యాయః తప సేజగామే కృతం - తత్ర హేతుమాహ || యావచ్చేతి || పాపింసవవిరుద్ధలక్షణయా పుణ్య జనసంజ్ఞాః || ౧ || ౨ || ౩ || వృష్టస్యాపి వాష్టకం త్ర మభవదితి వచారః || ౪ || నాభాగస్యేతి || సభవస్యాత్మజోనాభాగసంజ్ఞో భవదితి

అయభంః యాచాభంః ౨౦ ౨౧ ఇతి || సమన్విచ్ఛితం అనుమతం || ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ || యితీ || ఏకవింశతి || ఏకవింశతి త్యేకస్మంభ్యేయిపరం || ౪౦ || తస్యచేతి || విప్లుప్రాదగ్ధాః || ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ || సుప్రానితి || నై ప్రాత్థాపయామానాయుత్పత్ త్తామకం తత్వాన్ని ద్రాభంభయాద్వా || ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ || స ఇతి || సవరాజామమార || ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ || యావత్సూయిత || యావత్సావచ్చసాకల్పే || ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ||

భోభోక్షత్రయవర్యాస్తాభిరభ్యుధితేనభవతాస్తాకమరాతివధోద్యతానాంకర్తవ్యంసాహాయ్యమిచ్ఛాః || తద్భవతాస్తాకమభ్యాగతానాం ప్రణయభంగోనకార్యభ్యుక్తిపురంజయః ప్రాహ ౨౦ || త్రైలోక్యనాథోయోయం రాజాయమ్నాకమింద్రః శతక్రతుః - అన్యయద్యహం స్కంధాధిరూఢో యుక్తదరాతిభిన్నహయోత్పేతదహంభవతాంసహాయస్సాం ౨౧ || ఇత్యాకర్ణ్యసమస్తదేవై రింద్రేణవబాధమిత్యేవససన్విచ్ఛితం ౨౨ || తతశ్చతతక్రతోర్వృషభయావధారిణః కుట్టోతితోషన మన్వితోభగవతశ్చరావరిగరీరమృతస్య తేజసాప్యాయితోదేవాసురసంగ్రామేనమస్తానేనాసురాన్నిజహాన్ ౨౩ || యతశ్చవృషభకతుత్థేనతేనరాజ్ఞాదైత్యబలంనిరూదితం తస్మాసాకకుశ్లసంజ్ఞానువాప ౨౪ || కకుశ్లస్యావృషేనాపుత్రోభవత్ ౨౫ || వృధురనేనసః ౨౬ || వృధోఽపస్తరాశ్వః ౨౭ || తస్యాపిచాంద్రోయువనాశ్వః ౨౮ || చంద్రస్యతస్యయువనాశ్వస్యచశబస్తయఃపురింశాబస్తీనివేతయామాన్ ౨౯ || శాబస్తస్యబృహదశ్వః ౩౦ || తస్యాపికువలయాశ్వః ౩౧ || యోసావుదంకస్యనుహఃపేరచకారిణదుండునామానమసురంవైష్ణవేనతేజసాప్యాయితః పుత్రసహస్రైరేకవింశతిభిఃపరివృతోజహాన్ | దుండుమారసంజ్ఞాంచావాప ౩౨ || తస్యచసమస్తావేవపుత్రాఃదుండుముఖినిశ్వాసాన్నినావిప్లుప్తావినేకుః ౩౩ || దృఢాశ్వచంద్రాశ్వకపిలాశ్వప్రయఃకేవలనువశేషితా ౩౪ || దృఢాశ్వధర్మశ్వః ౩౫ || తస్మాచ్చనికుంభః ౩౬ || నికుంభస్యామితాశ్వః ౩౭ || తతశ్చకృశాశ్వః ౩౮ || తస్మాచ్చప్రసేనజిత ౩౯ || ప్రసేనజితోయువనాశ్వోభవత్ ౪౦ || తస్యచాపుత్రస్యాతివేదాత్ ౪౧ || తస్యచాపుత్రస్యాతిర్వేదాత్ మునీనామాశ్రమమండలెనివసతఃకృపాభిభైర్మునిభిరవత్యోవాదనాఽయోఃకృతా ౪౨ || తస్యాంవమధ్యరాత్రునిప్తతాయాంసంక్రమణజలపూర్ణం కలశంవేదినధ్వనివేశ్యతేనువయఃసుషుపుః ౪౩ || సుప్తేనువతేష్వనీవతృప్తిరీతస్సిభూపాలస్తమాశ్రమంబివేశ ౪౪ || సుప్తాంశ్చతాన్వషీనైర్నవోత్థావయామాన్ ౪౫ || తతస్సుకలశజలమపరిమేయనూహోశ్వ్యనుంక్రమణంపహ ౪౬ || ప్రబుద్ధాశ్చఋషయఃపత్రఘ్నఃకేనైతన్తంక్రమణంవారిపీతం ౪౭ || అత్రహిపీతేరాజ్ఞోన్యయువనాశ్వస్యవత్తీనుహోబలపరాక్రమసంపన్నంపుత్రంజనయన్యతీతితద్వచనమాకర్ణ్యసరాజాఅజ్ఞానతామయాపీతమిత్యాహ ౪౮ || గర్భఃయువనాశ్వస్యాదరేభవత్క్రమేణవవృధే ౪౯ || ప్రావృషనయశ్చదక్షిణాంగుష్ఠేనకుక్షీనువనీవతేనిభిఃద్యసనిశ్చక్రాన్ ౫౦ || సవరాజామమార ౫౧ || జాతోనామైషకంధాస్యతీతితేమునయః ప్రాచుః ౫౨ || అథాగమ్య

ఇత్యథః ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ || యితీ || ఏకవింశతి || పుత్రసహస్రైరిన్యథః ౭౧ || తస్యేతి || పుష్టాదగ్ధాస్సంతోమృతాః ౭౨ || ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ || నికుంభస్యేతి || నికుంభావృథీతాశ్వతీవపాతః ౮౧ || ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ || తస్యామితి || విప్లుప్రాదగ్ధానాంసమాప్తాయాం ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦ || సుప్రానితి || సుప్తాంశ్చతాన్వషీనైప్రాత్థాపయామాన - గతాయానంనప్రబోధయేదినిపేదాత్ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ || త్రైలింగప్రాస్థితాశ్చలపీతసత్ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ || జాతీతి || కంధాస్యతీస్తనాభావాత్ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ||

౬౭|| ౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| అథేతి || లలితం శ్రీ డితం || ౭౩|| ౭౪|| వయమితి || నివేష్టుకామః ఉద్యోగకామః ||
౭౫|| ౭౬|| నివేష్టుకామితి || ప్రణయంయాచాం మావిభాజ్ఞీః || ధర్మకృతాః || ౭౭|| ౭౮|| శతాధేతి || అతిదుఃఖా
ప్రార్థనాభంగభయరూపాద్విభేమితీయత్ తస్మాత్కృ - న్యాం ప్రయచ్ఛ || ౭౯|| ఇతీతి || శతశతాపాతాగ్రణాత్
తస్మాత్ మువేర్విభ్యత్ || ౮౦|| సరేంద్రేతి || కింనలభ్య కింనలస్సృతేక మణియత్ నలభిమితిపాతే మయాకింనలభం
దేవరాజోబ్రవీత్ - మామయంధాస్యతీతి || ౮౧|| తతోహంధాతృనామా సోభవత్ వక్త్రేచాస్యప్ర
దేశీదేవేంద్రేణస్యస్తాతాంపపా || ౮౨|| తాంచాన్యస్థా విణీమాస్వాద్యాన్మౌవసవ్యవధాత || ౮౩
సతుమాంధాతాచక్రవర్తీసప్తద్వీపాంసహీంబభుజే || ౮౪|| భవతిచాశ్రీశ్లోకః || ౮౫|| యావత్సు
న్యడదెతిన్నయావచ్ఛప్రతితిష్ఠతి || సర్వంశక్యం నాశ్వస్యనాంధాతుఃత్వైత్రముచ్యతే || ౮౬|| మాంధా
తాశశిబిందోదుఃహితరమిందునుతిముపయోమే || ౮౭|| పురుకుత్సనంబరిషంముచుకుందంచతస్యాంపు
త్రత్రయముత్పాదయామాస || ౮౮|| పంచాశద్గుహితరస్తస్యామెవతస్యస్థపతేభాభూవుః || ౮౯||
ఏతస్మిన్నంతరేబహ్వైవసన్నభరినామబుయిపిరంతజాలేద్వానశబ్దంకాలమువాస || ౯౦|| తత్ర
చాంతజాలేసంసుదోనామాతిబహుప్రజోతిప్రమాణోమీనాధిపతిరాసీత్ || ౯౧|| తస్యపుత్రపాత్ర
దౌహిత్రాఃపుత్రతోగ్రతఃపాశ్వతఃపక్షపుచ్ఛభిరసాంచోపరిభ్రమంతస్తేనైవసహాహనిశం అతీని
ర్వృతారేమిరే || ౯౨|| సచాపశ్యస్పర్శోపవీయమాసహావప్రకషోఽబహుప్రకారంతస్యమేఃప
శ్యతఃస్వైపుత్రపాత్రదౌహిత్రాదిభిస్తహనదిసంసుతరాంరేమే || ౯౩|| అథాంతజాలావస్థితస్తసా
భరిరేకాగ్రతాసమాధానమపహాయానుదినంతస్యమశ్వస్యాత్మజపాత్రదౌహిత్రాదిభిస్తహతిరమణీ
యంలాతితమవేత్స్యేచింతయత్ || ౯౪|| అహూధన్యోయమీదృశమప్యనభిమతంయోన్యంతరమవా
ప్తైభిరాత్మజపాత్రదౌహిత్రాదిభిస్తహరమమాణోతీవాస్తాకంస్థుహంముత్పాదయతి || ౯౫|| వ
యమిస్యేవంపుత్రాదిభిస్తహరమిష్యమిత్త్యేవమభిసమీక్ష్యసతస్మాదంతజాలాద్విప్రమ్యసంతానా
యనివేష్టుకామఃకన్యాధంమాంధాతారంరాజానమగచ్ఛత్ || ౯౬|| ఆగమనశ్రవణసమంతరంచోత్థాయ
తేనరాజాసవ్యగఘ్నాదిసామ్రాజితకృతాసనపరిగ్రహఃసాభారిరువాచరాజానం || ౯౭|| సాభరిః || నివే
ష్టుకామోస్తి సరేంద్రకన్యాంప్రయచ్ఛమేమాప్రణయంవిభాజ్ఞీః || సవ్యాధిః || కార్యవశాదుపేతాః
కకుత్స్థసంశయిముఖాఃప్రయాంతి || ౯౮|| అన్యేపిసంత్యేవనృపాఃపుశివ్యాంమాంధాతరేమాంతనయాఃప్ర
మాతాః || కింత్యధి నామధి తదానదీత్యైకృతప్రతంజ్ఞాఘ్యమిదంకులంతే || ౯౯|| శతాధా సంఖ్యా
స్తవసంతికన్యాస్తాపాంమమేకాంస్సవతేప్రయచ్ఛ || యప్రార్థనాభంగభయరూపాత్ అతిదుఃఖా
రాజవరాతిదుఃఖాత్ || ౧౦౦|| శ్రీవరాశః || ఇతిబుయిషివచనమాకణ్యంసరాజాజరాజర్కరితదేహంతం
బుయిషివలోక్యప్రత్యాఖ్యానకాతరస్తస్మాచ్ఛశావతోబిభ్యత్ - కించిదధోముఖశ్చైరంగధ్యో || ౧౦౧ ||
౧౦౨|| ౧౦౩|| యావదితి || యావదితసాకత్యేయావచ్ఛబ్దః - మేరోస్సవతస్సూర్యోదయాస్తమయోవలక్ష్మితంసవమ
పిమాంధాత్మత్వైత్రమిత్యధః || ౧౦౪|| ౧౦౫|| ౧౦౬|| ౧౦౭|| మాంధాత్మకన్యానాంపంశమత్యాశ్చర్యంవక్ష్యన్నాదౌసాభ
రివరితమాహ - బహ్వైవశ్చేత్యాదినాయావదుత్తరాధ్యాయః || ౧౦౮|| ౧౦౯|| ౧౧౦|| అథేతి || లాలితంశ్రీరాసు
ఖం || ౧౧౧|| ౧౧౨|| వయమితి || నివేష్టుకామః ఉద్యోగకామః || ౧౧౩|| ౧౧౪|| నివేష్టుకామితి || మేప్రణయంమావిభాజ్ఞీ
శ్లోకముమప్రేమభంగమాకషిః || ౧౧౫|| ౧౧౬|| శతాధేతి || యద్యస్తాప్రార్థనాభంగభయరూపాత్ అతిదుఃఖా
ద్విభేమి - తస్మాదచిచారయన్తేవత్సంమమైకాంకన్యాంప్రయచ్ఛేత్యన్వయః || ౧౧౭|| ౧౧౮|| సరేంద్రేతి || యత్యైకస్త్యై
చిత్త్వయావత్సందేయాయాకన్యాతయైవయద్యస్తాకంకృతాధాతాస్యాత్ - తహిత్యయాకింనలభంతవాప్య
స్త్రిస్త్యసోరభసూరజేమహాంలాభఇత్యధః - లభేతిపాతేతహికింనలభాకింనామనలభానే - సవేకామాస్త్యయా

కృతార్థోస్త్యేత్యర్థః॥ ౮౧॥ ౮౨॥ భగవన్నితి॥ భగవద్యాచా మమోరథానామగోచరవర్తినీ అత్యంతమలభా
కథమప్యేమాసంజాతాదైవాత్॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ మయేతి॥ ఛందేశ్చచ్చాయాంపరి
పంథానంప్రాతికూల్యంప్ర మదాఃప్రమదోహమః॥ ౯౧॥ ౯౨॥ వృతశ్చితి॥ కలిఃకలహః॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥

సోభరిరువాచ॥ శ్లో॥ నరేంద్రకస్తాశ్చముప్రేషించితామసహ్యము క్తంనమయాత్రకించిత్॥ యావశ్యదే
యాతనయాతయైవకృతార్థతానోయదికింనలభ్యమ్॥ ౮౧॥ అథతస్యభగవతఃశాపభీతఃసప్రశ్రయిస్త
మువాచాసారాజా॥ ౮౨॥ రాజా॥ భగవన్నన్నతుల్లస్థిరీరియంయవకన్యాభిరుచితోభిజనవాన్వర
స్తస్తైకన్యాప్రదీయతే- భవద్యాచాచాస్తన్నమోరథానామవ్యశోచరవర్తినీకథమప్యేమాసంజా
తా-తదేవమవస్థితేనవిద్యఃకింకుమార్తేతన్నయాచింత్యతశ్చత్యభిహితేవతేన భూభుజామునిరచిత
యత్॥ ౮౩॥ అయమన్యోస్త్యత్ప్రత్యాఖ్యానోపాయః-వృద్ధోయమసభిమతఃస్త్రీణాంకిముతకన్యా
నామిత్యమునాసంచితైవృతనభిహితం-ఎవమస్తతథాకరిష్యామితిసంచిత్యమాంధాతారమువాచ॥
౮౪॥ యద్వైవంతదాదిశ్యతామస్తాకలప్రవేశాయకన్యాంతఃపురవర్షవరః-యదికన్యైవకాచిన్నా
మభిలషతీతదాహందారసంగ్రహంకరిష్యామి-అన్యథాచెత్తదలమస్తాకమితేనాతీతకాలారంభశై
త్యుక్త్వాపిరరామ॥ ౮౫॥ తతశ్చమాంధాత్రామునిశాపశంకితేనకన్యాంతఃపురవర్షవరఃసమాజ్ఞప్తః॥
౮౬॥ తేనపహకన్యాంతఃపురంప్రవేశ్యైవభగవానఖిలసిద్ధగంధర్వసుమ్యేభ్యోతితయోనకమనీయం
జూపమకరోత్॥ ౮౭॥ ప్రవేశ్యవతమృషికుంతఃపురవర్షవరస్తాకన్యాఃప్రాహ॥ ౮౮॥ భవతీనాం
జనయతామహారాజస్సమాజ్ఞావయతి॥ ౮౯॥ అయిమస్తాకబ్రహ్మషిఃకన్యాధీశమఖ్యాగతః॥ ౯౦॥
మయాచాస్యప్రతిజ్ఞాతంయన్యస్తత్కన్యాయాకాచిద్భగవంతంవరయితీతత్కన్యాచ్ఛందేనాహంపరి
పంథానంకరిష్యామిత్వాకణ్డ్యోనర్వాఅపితాఃకన్యాఃపానురాగాఃసమన్తథాఃకరేణవశ్రవణయాభ
వతింతమృషిసుహమహమికయావరయాంబభూవుఃఘోమశ్చ॥ ౯౧॥ శ్లో॥ అలంభగిన్యోహమిమంవృ
ణోమివృణోమ్యహంనైవతవానుమాపః॥ నమైవభతావిధినైవసృష్టఃసృష్టేహమన్యోపశహంత్ర
యాహి॥ ౯౨॥ వృతోమయాంప్రథమంమయాంసృహంవిశన్నైవవిహస్యసేకిమ్॥ మయామయే
తిషీతిపాత్వజానాంతదర్శమత్యంతకలిబభూవ॥ ౯౩॥ యదాతుసర్వాభిరతీవహదాద్వృతస్సక
న్యాభిరనింద్యకీటః॥ తదాసకన్యాధిక్యతోన్మపాయయథావదాచష్టవినమ్రమూర్తిః॥ ౯౪॥ శ్రీవరా
శరః॥ తదవగమ్యకిమేతత్కథమేతత్కింకరోమికింసయాభిహితమిత్వాకులమతిరనిష్ఠన్నపికథమపిరా
జానుమేనై॥ ౯౫॥ కృతానురూపవివాహశ్చమహాషిఃసృకలావతాఃకన్యాఃస్వమాశ్రమమనయత్॥

లభ్యపవేత్యర్థః॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ యదితి॥ వర్షవరఃపండకన్యారక్షీవర్షధరశ్చివపాతః॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥
౯౦॥ మయేతి॥ తహికన్యాయాశ్చఛందేశ్చచ్చాయాంసత్యాం-నాహంపరిపంథానంప్రాతికూల్యంకరిష్యామిత్వేవమాది
గ్రంథేష్టితతబ్ధః॥ కాకాక్షీవమభయతోన్వైతవ్యః॥ ౯౧॥ అహంపూర్వమహంపూర్వమితి సంరంభక్రియయాఅహమి
తివాతామేవాహ-అలంభగిన్యశ్చాదిద్వాభ్యాం॥ ౯౨॥ వృణిశ్చః॥ కింవిహస్యసేకిమితిపహతంకరిష్యసీత్యర్థః॥ య
ద్వానుయాకిమితివిహస్యసేహనివృత్తతదవగోక్షిః-కలిఃకలహః॥ ౯౩॥ యదేతి॥ అతీవహదాత్-స్నేహాత్॥ ౯౪॥ ౯౫॥

౧౦౨| ౧౦౩| ౧౦౪| ౧౦౫| ౧౦౬|| పద్భ్యమితి|| ప్రసూతాః జాతావత్యాః| ౧౦౭| ౧౦౮| ౧౦౯|| సత్తి||
విష్ణులబ్ధమిచ్ఛా| ౧౧౦| ౧౧౧|| సుతేతి|| తేషాంస్వపరిగ్రహేణ - తేషాంస్వంపుత్రపాత్రాది - తత్పరిగ్రహేణ -
విస్తారమేవ్యతీత్యన్వయః| ౧౧౨| ౧౧౩| ౧౧౪|| సోహమి|| జవస్యభార్యాదేః| ౧౧౫|| సర్వాస్యేతి|| సితాసితంబ
ద్ధముక్తరూపేణస్థితం - యద్వా - యుగభేదేనసితాసితవణం| ౧౧౬| ౧౧౭|| సమస్తభూతాదితి|| సమస్తంభూతం

చాజగామ| ౧౧౮|| కాలేనగచ్ఛతాతస్యతాసురాజతనయానుపుత్రశతంసార్థమభవత్| ౧౧౯|| అ
నుదినానురూఢస్నేహప్రసరిశ్చసత|| తీవనుకుతాకృష్టహృదయోభవత్| ౧౨౦|| అప్యేతేస్త
త్పుత్రాఃకలభాపిణఃపద్భ్యంఽప్యేయః - అప్యేతేయావనినోభవేయః - అపికృతదారానేతావ
శ్యేయం - అప్యేషాంపుత్రాభవేయః - అప్యేతత్పుత్రాపుత్రసమన్వితావశ్యేయమిత్యాదిమ
నోరథాననుదినంకాలసంపత్తివృద్ధానవేత్త్యైతద్వింతయామాస| ౧౨౧|| అహువామేమోహస్యాతివి
స్తారః| ౧౨౨|| శ్లో|| మనోరథానాంసమాప్తీరస్తవహాయతేనావ్యభవాపిలత్యైః| పూణేషుపూణే
షుపునర్వానాముత్పత్తయస్సంతిమనోరథానామ్| ౧౨౩|| పద్భ్యంఽతాయావనినశ్చజాతాదా
రైశ్చసంయోగమితాఃప్రసూతాః| దృష్టాన్పుతాస్తత్తనయప్రసూతిం ద్రష్టుంపునర్వాంధతేమంతరా
త్స| ౧౨౪|| ద్రక్ష్యమితేషాపపితృప్రసూతంమనోరథోమేభవితాతతోన్యః| పూణేపితస్యా
వ్యపరస్యజన్మనివార్యతేకనననోరథస్య| ౧౨౫|| అమృత్యుతోనైవమనోరథానానంతోస్తిజ్ఞాతమి
దంమయాద్య| మనోరథాసక్తిపరస్యచిత్తంనజాయతేవైషరమాధానం| ౧౨౬|| సమేసమాధిజల
వాసమిత్రుశ్చత్వస్యసంగాస్సహనైవనక్షః| పరిగ్రహస్సంకృతోమయాంపరిగ్రహాత్థావమ
మాపిలిపన్| ౧౨౭|| ముఖంయదేవైకశరీరజన్మశతార్థసంఖ్యాతమిదంప్రసూతమ్| పరిగ్రహేణక్షి
తిపాత్తజానాంసుతైరనైకైఃపూర్ణకృతంతత్| ౧౨౮|| సుతాత్తజైస్తత్తనయైశ్చభూయోభూయశ్చ
తేషాంస్వపరిగ్రహేణ| విస్తారమేవ్యతీత్యుచ్యతేహేతుఃపరిగ్రహావైమకుతాభిధానః| ౧౨౯|| వీ
ణాంతపోయత్తుజలాశ్రయేణతస్యధిరేషాతపసోంతరాయః| మత్స్యస్యసంగాదభవచ్ఛయోమేసు
తాదిరాగోముషితోస్తితేన| ౧౩౦|| నిస్సంగతాముక్తిపదంయతీనాంసంగాదశేషాఃప్రభవంతిదోషాః|
ఆరూఢసోగోపనిపాత్యతేభఃసంగేనయోగీకిముతాల్పసిధిః| ౧౩౧|| సోహంవరిహ్యమితథాత్మనోఽథే
పరిగ్రహగ్రహగృహీతబుద్ధిః| యథాహిభూయఃపరిహీనదోషోజవస్యదుఃఖైర్భవితానమఃభి||
౧౩౨|| సర్వస్యదాతారశచింత్యశూపనశోఃశీయాంసహస్తిప్రమాణమ్| సితాసితంచేత్వరమిశ్వరా
ణాంకాదయిష్యేతపనైవవిష్ణుమ్| ౧౩౩|| తస్మిన్నశేషజనిపర్వరూపిణ్యవ్యక్తిపుష్టతనావనంతే|
మమాచలంచిత్తమపేతదోషంసదాస్తువిష్ణువభవాయభూయః| ౧౩౪|| సమస్తభూతాదమలాదసం

వాహ - నృప్త్యిత్యాదినా| ౧౦౮|| ౧౦౯|| ౧౧౦|| మనుతాకృష్టస్యమేవాహ - అప్యేతత్త్యాదినా - అప్యేతత్తితి|| కా
లసంపత్తివృద్ధాకాలేకాలేతత్తన్మమోరథసంపత్తావపిపునర్వృద్ధాః| ౧౧౧|| ౧౧౨|| ౧౧౩|| పద్భ్యమితి|| ప్ర
సూతాఃజాతావత్యాః| ౧౧౪|| ౧౧౫|| ౧౧౬|| ౧౧౭|| ౧౧౮|| ౧౧౯|| ౧౨౦|| ౧౨౧|| ౧౨౨|| వీణామితి|| తస్యతపసపహిబుద్ధిః అంతరా
యోవిష్ణుః - ముషితోవందితః| ౧౨౩|| ౧౨౪|| ౧౨౫|| సర్వాస్యేతి|| అతిప్రమాణంస్వప్రకాశత్యేనప్రమాణసతి
త్రమృస్థితం - మహతోనుహియాంసమితివా - సితంశుద్ధం ప్రతిబింబరూపంసితాంశేనాసితం| ౧౨౬|| తస్మిన్నితి|| ఈ
శ్వరరూపేణాశేషజనిపర్వశక్తౌ - అవ్యక్తకారణం - విస్పష్టకార్యం - తమభయంతనర్యస్యతస్మిన్| ౧౨౭|| సమ

భర్తృగృ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ | ఇతితి | కృతానుష్ఠరణభజనమదాంస్తృత్వాన్మదిభుంజానస్య
౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ | త్రయ్యారుణేరితి || పరిణీయమానవిప్రకన్యాహరణక్రుద్ధస్వపితృశాపాచ్ఛండా
తాంగతః - వసిష్ఠధేనుమాత్యావృధాజహాసేతిత్రిభిర్దోషైస్త్రైశంకుః - యథా - శ్రీహరివంశే || శ్లో || పితృశాపరితో
షేణగురుదోష్ట్రీ వధేనచ | అప్రోక్షితోపయోగాచ్చత్రివిధస్తేవ్యతిక్రమః || ఎవంత్రిణ్యస్యశంకూనితానిదృష్ట్వా మహా
యశాః | త్రిశంకురితి హేమావాచత్రిశంకుస్తేనసన్న్వత ఇతి || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦

యనోజలతయననిద్రావసానవిబుధః ప్రణివత్యాభిహితః - భగవన్నస్మాకమేతేభ్యోగంధర్వేభ్యోభ
యముత్సన్నంకథముపశమమెవ్యతీతి || ౫ || ఆహాభగవాననాదినిధనః పురుషోత్తమోయోసాయావనా
శ్వస్యమాంధాతుః - పురుకుశ్చనామాపుత్రస్తమహమనుప్రవిశ్యతానశేషమష్టగంధవాణుపశమంన
యిష్యామితి || ౬ || తదాకణ్యభగవతేజలకాయినేకృతప్రణామాః పుననాగ్లోకమాగతాఃపన్న
గాధిపతయోనమదాంపపురుకుత్సానయనాయచోదయామానుః || ౭ || సాచైనంరసాతలంసీతవత్సీ
రసాతలగతశ్చసౌభగవతేజసాప్యాయితాత్సవీర్యస్సకలగంధవాన్నిజహున్ || పునశ్చస్వపురమా
జగామ || ౧౦ || సకలపన్నగపతయశ్చనమదాయైవరందమః | యస్తేనుష్ఠరణసమవేతంనామగ్రహ
ణంకరిష్యతి - నతస్యసర్వవిషభయంభవిష్యతీతి || ౧౧ || అత్రచశ్లోకః || ౧౨ || నమదాయైవమః ప్రా
తనమదాయైవమోనిశి | నమోస్తునమదేతుభ్యం ప్రాహిమాంవిషనవతః || ౧౩ || ఇత్యుచ్చా
ర్యాహనిశశంధకారప్రవేశేవానప్రైన్దశ్యతే | నచాపి కృతానుష్ఠరణభజనోపకషసేషిభక్తముప
ఘాతాయభవతి || ౧౪ || పురుకుత్సాయచసంతతివిచ్ఛేదోనభవిష్యతీత్యురగపతయోవరందమః || ౧౫ ||
పురుకుత్సోనమదాయాంత్రసదస్యమజీజనత్ || ౧౬ || త్రసదస్యతస్సంఘాతోనరణ్యః తంరావహోది
న్విజయేనిజహున్ || ౧౭ || అనరణ్యస్యపుషదశ్వః - పుషదశ్వస్యహర్యశ్వఃపుత్రోభవత్ || ౧౮ || తస్యచ
హస్తఃపుత్రోభవత్ || ౧౯ || తతశ్చనమనాస్తస్యాపిత్రిధన్వాత్రిధన్వనస్త్రయ్యాదుః || ౨౦ || త్ర
య్యారుణేస్తత్రవతః - యోసాత్రిశంకుసంజ్ఞామవాప || ౨౧ || సచండాతాముపగతశ్చ || ౨౨ || ద్వా
దశవాషిక్యామనావృష్ట్యాంవిశ్వమిత్రకశత్రాపత్యపోషణాఖం చండాతప్రతిగ్రహపరిహరణా
యజాహ్మవీతిరన్యగ్రోధేన్యగమాంసమనుదిగంబబంధ || ౨౩ || ససుపరికుష్టేనవిశ్వమిత్రేణ సశరీర
స్వ్వగమారోపితః || ౨౪ || త్రిశంకోహరిశ్చంద్రః - తస్మాద్రోహితాశ్వః - తతశ్చహరితః - హరిత

యంకథముపశమమెవ్యతీత్యభిహితః || ౫ || ఆహేతి || భగవాన్మాంధాతుర్యఃపుత్రస్తమహమనుప్రవిశ్యగంధవా
మపశమంనయిష్యామి త్యాహేత్యన్వయః || ౬ || తదితి || నమదాంస్తృభగినీంపురుకుత్సస్యభార్యాం శ్లో || నమదా
భ్రాతృభిర్దత్తాపురుకుత్సాయయోరగైః | తయారసాతలంసీతోభుజగేంద్రప్రయుక్తయేతిశుకోక్తైః || ౭ || ౮ || ర
సాతలతి || ఆప్యాయితతత్సాదేహవీర్యంబలంవయస్య || ౯ || ౧౦ || తన్నామగ్రహణప్రకారమాహ - అత్రచైతి -
అత్రచశ్లోకః || ౧౧ || ౧౨ || ఇతితి || నమదాయైవమః ప్రాతనమదాయైవమోనిశి | నమోస్తునమదేతుభ్యం ప్రా
హిమాంవిషనవతః || ఇత్యుచ్చార్యాహనిశశంఅహనివనిశాయాంజైవముచ్చార్యవర్తమానః - యద్వా అంధకార
గభగృహప్రవేశే ఇత్యుచ్చార్యప్రవిశానపైన్దశ్యత ఇత్యర్థః - కృతానుష్ఠరణభజనమదాంస్తృత్వాన్మది
భుంజాంభుంజానస్య || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || త్రయ్యారుణేరితి || హృదినిభాతశంకువద్వ్యధాజనతైః
పిత్రాజ్ఞాలంఘనవసిష్ఠధేనువధాప్రోక్షణమాంసభక్షణరూపైస్త్రైభిర్దోషైస్త్రైశంకుసంజ్ఞామవాప || ౨౧ || చం
డాతామితి || పరిణీయమానవిప్రకన్యాహరణాత్ క్రుద్ధేనస్వపిత్రాశప్తఃచండాతాంచోపగతః - తమక్రంహరివం
శే || శ్లో || పితృశాపరితోషేణగురుదోష్ట్రీ వధేనచ | అప్రోక్షితోపయోగాచ్చత్రివిధస్తేవ్యతిక్రమః || ఎవంత్రిణ్యస్య
శంకూనితానిదృష్ట్వా మహాయశాః | త్రిశంకురితి హేమావాచత్రిశంకుస్తేనసన్న్వత ఇతి || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ ||

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ సత్తతి॥ అనన్వృత్తోమరాచారః ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥
౧౬॥ ౧౭॥ తతశ్చేతి॥ అవనేర్యోజనమవనిమారభ్యాధస్తాద్యోజనం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తతశ్చితి॥ కిందిదితితా
దరాదవలోకితాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ అథేతి॥ బ్రహ్మదండః బ్రాహ్మణశాపః - స్వర్యాతానామ్మతా

శ్రీపరాశరః॥ కాశ్యపమహితాసుమతివిదభారాజతనయాకేశినీవజ్జ్యభార్యేసగరస్యాస్తాం ౧॥
తాభ్యాంచాపత్యాధామావఃపరమేణసమాధినారాధితోవరముదాత్ ॥ ౨॥ ఏకావంశకరమేకంపుత్ర
మవరావప్తింపుత్రసహస్రాణిజనయిష్యసి- యస్యాయదభినుతంతదిచ్చయాగృహ్యతామిత్యాకణ్య
కేశిన్యేకంవరయామాన ॥ ౩॥ సుమతింపుత్రసహస్రాణిపట్టింవప్తే ॥ ౪॥ తథేత్యుక్తేఅత్రైవరాహూ
భిఃకేశినీపుత్రమేకమనమంజనామానంవంశకరమసూత ॥ ౫॥ కాశ్యపతనయానూస్తుసుమత్యాఃష
ష్టింపుత్రసహస్రాణ్యభవ ॥ ౬॥ తస్మాదనమంజసాదంశుమాన్నామకుమారోజ్జ్ఞే ॥ ౭॥ సత్వసం
జసోబాలబాల్యాదేవానన్వృత్తోభూత్ ॥ ౮॥ పితాచాస్యాదింతయత్ - అయమతీతబాల్యస్సుబు
ద్ధిమాణభవిష్యతీతి ॥ ౯॥ అథతప్రాపివయస్సతీతేఅనచ్చరితమేవై నంపితాతత్యాజ ॥ ౧౦॥ తాన్యపిష
ష్టింపుత్రసహస్రాణిఅనమంజనవరితమేవానుచక్ర ॥ ౧౧॥ తతశ్చానమంజనవరితానుసారిభిన్నాగ
రైరచధ్వస్తయజ్ఞాదినన్దాగౌజగతిదేవాస్సుకలవిద్యామయమసంస్పృష్ట మశేషదోషైభాగవతఃపు
రుషోత్తమస్యాంశభూతంకపిలంప్రణమ్యతదర్థమూః ॥ ౧౨॥ భగవన్నేభిఃసగరతనయైరనమంజనవ
రితమనురమ్యతే ॥ ౧౩॥ కథమేభిరనన్వృత్తమనుసరద్భిజగద్భవిష్యతీతి ॥ ౧౪॥ ఆతాజగత్పురిత్రా
ణాయచభగవతోత్రశరీరగ్రహణమిత్యాకణ్యభగవానలై రేవాహూభివిదనజ్జ్యంతీత్యుక్త
వా ॥ ౧౫॥ అత్రాంతరేదసగరోశ్వమేధమారభత ॥ ౧౬॥ తత్రచపుత్రైరధిష్ఠితమస్యాశ్వంకోష్య
శహ్యత్యభువ్రాబిలంప్రవివేత ॥ ౧౭॥ తతశ్చౌతతనయాః - అశ్వఖురగతినిబంధేనవనుధాతలమైకై
కంయోజనం - అవనేశ్వనివఖ్ముః ॥ ౧౮॥ పాతాలేచాశ్వంపరిభ్రమంతమవనివతితనయాస్తేదదృశుః॥
౧౯॥ నాతిదురావస్థితంవభగవంతమవసు నేశరత్కాలేకమివతేజోభిరవతతముఖ్యమధశ్చ
శేషదిశశ్చేద్యానయమానంకపిలమివపశ్య ॥ ౨౦॥ తతశ్చేద్యతాయుధాదురాత్మానోహయహ
తాయుచుస్తదవకారియజ్ఞవిఘ్నకతాహన్యతాంహన్యతామిశ్యవోవన్నభ్యధావంశ ॥ ౨౧॥ తత
స్తేనాపిభగవతాకిందిదీవద్విరివతితలోవనెనావలోకితాఃస్వశరీరసముత్థేనాగ్నినాదహ్యమానావి
శుః ॥ ౨౨॥ సగరోష్యవగమ్యాశ్వానుసారితత్ప్రబలమశేషంవరమిణాకపిలేనతేజసాదగ్ధం - త
తోంశుమంతమనమంజనపుత్రమాహూయాశ్వాన్వైషణాయయయోజ ॥ ౨౩॥ సతుసగరతనయాభాత
మాగౌణకపిలముపగమ్యభక్తినమ్రస్తథాతుష్టావ ॥ ౨౪॥ అథైవంభగవానాహ ॥ ౨౫॥ గతైచ్చసంపితా
వహోయాశ్వంప్రావయవరంపుణీష్యచపుత్రపౌత్రస్తేన్దగాద్గంగాంభవమానయిష్యతీతి ॥ ౨౬॥
అథాంశుమానపిబ్రహ్మదండమాతానామస్తృప్తిశాణాంస్వగాయోగ్యానాంస్వగాప్రాప్తికరంవర

౧॥ తాభ్యామితి॥ సమాధివాచితై కాగ్ర్యేణ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ పితేతి॥ అతీతబాల్యనివృత్తబాలభావః॥
౯॥ ౧౦॥ తానీతి॥ తచ్చరితంతదేవదువ్యత్తమనుచక్రః॥ అనుపుత్రవంతః॥ ౧౧॥ తతశ్చేతి॥ అపద్వస్తావినిశితాయజ్ఞా
దయస్సన్దాగాయస్తే ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ తత్రేతి॥ అధిష్ఠితంసంరక్షితం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ నేతి॥
అపమనేనివృత్తమేషు ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తతశ్చితి॥ ఈషత్పరివర్తితేలోదనయేనలేనకపిలేన - కిందివలలోకితాస్సంతః ॥
౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ గచ్ఛేతి॥ హేపుత్రక - తవపాత్రోగంగామానెష్యతీతి ॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పితౄణాంపితౄవ్యాతా

నాం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యదితి॥ యన్నకేవలమిత్యాది - అభిసంధిపూర్వకస్సానాద్యేవనకేవలముపకారకం
 శీంత్యపత్రప్రాణస్యోత్పన్నశరీరస్థమస్థివర్మాదిజలేనాభిసంహితమసిపతితంతరీరిణం స్వగంనయతీతియత్.
 ఎతన్యాహత్వ్యం ఎతద్గంగాజలస్య మాహత్వ్యమితిపూర్వేణాన్వయః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ సాగరంచేతి॥ సాగరంనగరస్థ
 తైవధితం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తత్పుత్రశ్చేతి॥ అక్షహృదయం ద్యూతాదిమనంఖ్యాజ్ఞానం॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯
 ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మ్రియమాణశ్చితి॥ కరాశంతురం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ పరినిష్ఠితేతి॥ దేయమితిశ్చిహితా - తదో
 ణనం॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యస్మాదితి॥ లోలుపతాఅత్యంతేచ్ఛా॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥

మస్మాకంభగవాన్ప్రయచ్ఛత్విత్యాహ॥ ౨౭॥ తదాకణ్యతంచాహభగవాన్కపిలపిఁ - ఉక్తమే
 వైతన్నయాపాత్రస్తైత్రిదివాద్ధంగాంభువమానయిష్యతీతి॥ ౨౮॥ తదంభసాచసంస్పృష్టస్వస్థిభస
 స్సేతెన్వగమారోత్యంతి॥ ౨౯॥ భగవద్విష్ణుపాదాంగుష్ఠవినిగతస్యజలస్యహిజలస్యైతన్యాహో
 త్యంతి॥ ౩౦॥ యన్నకేవలమభిసంధిపూర్వకంస్సానాద్యుపభోగేనూపకారకం - కింశుఅభిసంధిత
 మవ్యస్యప్రేతప్రాణస్యభస్మాస్థివర్మాన్నయన్కేశాద్యుత్పన్నశరీరజంయదపిపతితంసద్యఃశరీరిణం
 స్వగంనయతీత్యక్షః - ప్రణయభగవతేశ్వరూదాయపితామహాయజ్ఞమాజగామ॥ ౩౧॥ నగరోవ్యవస్థ
 మాసాద్యతంయజ్ఞంసమాపయామాన్॥ ౩౨॥ సాగరంచస్వాన్నజప్రీత్యాపుత్రత్యేకత్వితవాన్॥ ౩౩॥ త
 స్యాప్యంశుమతోదివీషపుత్రోభవత్॥ ౩౪॥ దీవీపస్యాపిభగీరథఃయోసాగంగాంస్వగఃదివోనీయ
 భాగీరథీసంజ్ఞాంచకార॥ ౩౫॥ భగీరథాత్పుష్పూత్రస్తస్యాపినాభాగస్తతోబరిషస్తత్పుత్రస్సింధు
 త్వీపస్సింధుద్విపాదయంతాయుః॥ ౩౬॥ తత్పుత్రశ్చఋతువరోనశనహోయోక్షహృదయజ్ఞోభూత్॥
 ౩౭॥ ఋతువణపుత్రస్సర్వకామః॥ ౩౮॥ తత్రనయస్సుదానః॥ ౩౯॥ సుదాసాత్సేదాసోమిత్రస
 హూనామ॥ ౪౦॥ సచాలవ్యాంశ్చగయాధామర్తవ్యాఘ్రద్వయమవశ్యత్॥ ౪౧॥ తాభ్యాంచ
 తద్వనమవగతమ్మగంకృతంమత్వైకంతయోబాణేనజహన్॥ ౪౨॥ మ్రియమాణశ్చాపావతిభీషణా
 త్పృథితకరాశవదనోరాక్షసోభూత్॥ ౪౩॥ ద్వితీయోపప్రతిక్రియాంతేకరివ్యామిత్యుక్తాంతధా
 నంజగామ॥ ౪౪॥ కాలేనగచ్ఛతాసపాదసోయజ్ఞమయజయత్॥ ౪౫॥ పరినిష్ఠితయజ్ఞేచాచార్యేవసి
 ఘ్నేనిష్క్రాంతేతద్రక్ష్యోవసిష్ఠరూపమాస్థాయయజ్ఞావసానైమమమనుష్యమాంసభోజనంచేయంత
 త్సంస్క్రయతాంక్షణాదాగమిష్యామిత్యుక్తాన్విష్క్రాంతః॥ ౪౬॥ భూయస్సుదవేషంకృత్వారా
 జాజ్ఞయామానుషమాంసంసంస్కృత్యగజ్ఞేనవేదయత్॥ ౪౭॥ అసావపిహిరణ్యపాత్రస్థితమాంస
 మాదాయవసిష్ఠాగమనప్రతీక్షోభవత్॥ ౪౮॥ ఆగతాయవసిష్ఠాయచరివేదితవాన్॥ ౪౯॥ సచాప్యం
 చింతయత్అహూస్యరాజ్ఞోదాశ్శీల్యంయేనైతన్మాంసమస్మాకంప్రయచ్ఛతీమేతద్దవ్యజాతమిధ్యా
 నపరోభవత్॥ ౫౦॥ అవశ్యవృత్తానుషమాంసం॥ ౫౧॥ అతఃక్రోధకలుషీకృతచేతారాజనికౌపము
 త్సంజః॥ ౫౨॥ యస్మాదభోజ్యమేతదస్తద్విధానాంతపస్వినాం అవగచ్ఛన్నపిభవాన్సహ్యుదదాతిత
 స్సాత్రవైవాత్రలోలుపతాభవిష్యతీతి॥ ౫౩॥ అనంతరంచతేనాపిభగవత్రైవాభిహితోస్తీత్యుక్తేకింకం

మిత్యర్థః - బ్రహ్మదండాబ్రహ్మణవధోద్యమస్తేనహతానామిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యదితి॥ ప్రేత
 ప్రాణస్యశరీరజంస్థికేశాద్యపియత్రమత్పృష్టంప్రక్షిప్తంఅభిసంధితమపిశరీరిణంస్వగంనయతీత్యక్షః॥ ౩౧॥ ౩౨॥
 సాగరంచేతి॥ స్వాత్తజ్ఞేభననెనవృద్ధిం ప్రావృత్తిస్వాత్తజప్రీత్యాపుత్రత్యేకత్వితవాన్పుత్రబుద్ధింకృతచారిత్యర్థః॥
 ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తదితి॥ నశస్యనహోయఃద్యూతాదౌగణాదినిపుణః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ సాదాసస్యైవ
 కల్పాపాదసంజ్ఞాంచక్తుంకథామాహ - సచాలవ్యామిత్యాదినాకల్పాపాదసంజ్ఞానవాపేత్యంతేన॥ ౪౧॥ తా
 భ్యామితి॥ అవగతమ్మగంకృతమ్మగం - తయోవ్యాఘ్రయోమఃధ్యే॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥
 ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యస్మాదితి॥ లోలుపేతిపాతెబుద్ధిరీతిశేషః - రాక్షసోభవిష్యపీత్యర్థః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ సమాధి

అసావితీ|| నోవ్యాంనచాకాశేచిత్రేప-సస్యాంబుదరక్షణార్థం|| ౫౬ || తేనచేతి|| క్రోధానలశ్రితేనక్రోధాగ్నిత
పైస-కల్పామకృష్టపాండురః|| ౫౭|| వసిష్ఠేతి|| షష్ఠేకాలేభోజనకాలేతృతీయదినాంతే|| ౫౮|| ౫౯|| ౬౦|| ౬౧||
౬౨|| నేతి|| స్త్రీధర్మఃసూరతం|| ౬౩|| ౬౪|| ౬౫|| ౬౬|| తతః|| స్మరయ్యామానశంబ్రాహ్మణ్యాఃశాపం|| ౬౭||

యైవాభిహితమిపునరపిసమాధౌతస్థా|| ౫౪|| సమావిధిజ్ఞానావగతార్థశ్చనుగ్రహంతస్తేచకారనా
త్యంతకమేతద్వాదశాబ్దతవభోజనంభవిష్యతీతి|| ౫౫|| అసావపిప్రగృహ్యార్థకాంజలింమునిశాప
ప్రదానాయోవ్యతోభగవన్నయినస్తద్గురునాఘావాసేనంకులజేవతాభూతమాచార్యం శపుమితి
మదయంత్యాస్వపత్నాప్రసాదితఃసస్యాంబుదరక్షణార్థంతచ్చాపాంబుమోర్వావ్యంనచాకాశేచ
ిత్రేప-కింతుతేనైవస్వపాదాసేషేచ|| ౫౬|| తేనచక్రోధాగ్నిశ్రితేనాంబుగాదగ్ధాచ్యూతాత్పా
దాకల్పాషతాముపగతా-తతస్సకల్పాషపాదసంజ్ఞానువాప|| ౫౭|| వసిష్ఠశాపాచ్చషష్ఠేషష్ఠేకాలే
రాక్షసస్వభావమపేత్యాటవ్యాంపర్యటాఅనేశోమానుషానభక్షయత్|| ౫౮|| ఏకదాతుకంచిన్న
నిన్నతుకాలేభార్యాసంగతందదత్|| ౫౯|| తయోశ్చతమతిభీషణంరాక్షసరూపమవేత్సృతాసాద్దం
షతోఃప్రధావితయోఃబ్రాహ్మణంజగ్రాహ|| ౬౦|| తతస్సాబ్రాహ్మణీబహుశస్త్రసభియాచితవతీ||
౬౧|| ప్రసిదేత్యైకుకులలిలకభూతస్తవంహారాజోమిత్రసహవానానరాక్షసః|| ౬౨|| నాహా
సిస్త్రీధర్మనుభాభిజ్ఞోమయ్య కృతార్థాయామినుమస్తద్భతారంహంతుమిత్యేవంబహుప్రకారం
తస్యాంవిలపంత్యాం-వ్యాఘ్రఃపశుమివారణ్యేభిమతంతంబ్రాహ్మణనుభక్షయత్|| ౬౩|| తతశ్చ
తికోపనమగ్నితాబ్రాహ్మణీతంరాజానంశశాప|| ౬౪|| యస్మాదేవంమయ్యశృప్తాయాంత్యయాయం
మత్పతిభాక్షితఃతస్మాత్త్వమపికామోపభోగప్రవృత్తోంతంప్రాప్స్యసీతి|| ౬౫|| శప్తావైవంసాగ్నిం
వివేత్|| ౬౬|| తతస్తస్యద్వాదశాబ్దవిపర్యయేవిముక్తశాపస్యస్త్రీవిషయాభిలాషిణోమదయంతీతం
స్మరయ్యామాస|| ౬౭|| తతఃపరమసాస్త్రీభోగంత్యాజ|| ౬౮|| వసిష్ఠశ్చపుత్రేణరాజ్ఞాపుత్రార్థా
మభ్యర్థితోమదయంత్యాంభావాదానందకార|| ౬౯|| యదాచనప్రవహేణ్యసాంభోజనజజ్జేతస్తం
గర్భామశ్చనాసాదేవీజఘాన|| ౭౦|| పుత్రశ్చజాయత్|| ౭౧|| తస్యచాత్మకత్వేనమాభవత్|| ౭౨

తి|| సమాధౌవిజ్ఞానావగతార్థఃరాక్షసకృతమేతన్నాస్యపరాధశ్చితివిజ్ఞాతార్థః-అత్యంతకంయావజ్జీవనభవిష్యతి-
కింతుద్వాదశాబ్దవర్యంతమైవైతత్మాంసభోజనంభవిష్యతీతి-శాపనంకోచాత్కమనుగ్రహంవకారేత్యర్థః|| ౫౫||
అసావితీ|| భగవన్నయినస్తద్గురుత్యామృతపత్యాస్వపత్నాప్రసాదితస్థ-వసిష్ఠశాపాద్వినివృత్త
స్సస్యాంబుదరక్షణార్థం-శాపాదకంనోవ్యాంనచాకాశేచిత్రేప-ఉవ్యాంప్రతేపెనస్యనాశస్సాగ్నిత్-ఆ
కాశేప్రతేపేచాంబుదనాశస్యాదితి-నతక్రోధీప్రవాహ-కింతుతేనోదకనస్వపాదావేవసేషేచ|| ౫౬|| తేనైతి||
క్రోధోగ్నిపైనాశ్రితేనాంభసాసిత్వైతస్వపాదకల్పాషతాంకృష్టపాండురతాంప్రాప్తా|| తననెనమిత్రస్యకశత్ర
స్యోక్తిసహనాత్-మిత్రసహత్వమపితస్యవ్యాఖ్యాతంద్రవ్యం|| ౫౭|| వసిష్ఠేతి|| షష్ఠేభోజనకాలేతృతీయదినాం
తే|| ౫౮|| తదేవంసాదానస్యమిత్రసహకల్పాషపాదసంజ్ఞేవ్యాఖ్యాతే-ఇదాసీంతస్యారసఃపుత్రీనాభూదితవక్తం
కథాంప్రస్తాతి-ఏకదేశ్యాదిసాస్త్రీసంభోగంత్యాజేత్యంతే|| ౫౯|| తయోరితి|| తయోఃతేనతియోనంషతోః
ప్రధావితయోఃపరాయితయోఃమధ్యేబ్రాహ్మణంజగ్రాహ|| ౬౦|| ౬౧|| ౬౨|| నేతి|| స్త్రీధర్మస్సంభోగేతత్సు
భాభిజ్ఞః-అభిమతంపశుంవ్యాఘ్రఃపశుమివారణ్యేభిమతంతంబ్రాహ్మణనుభక్షయత్|| ౬౩|| ౬౪|| యస్మాదితి|| అంశంశృత్యం|| ౬౫|| ౬౬||
తతః|| ద్వాదశాబ్దవిపర్యయేతదంతే-తంబ్రాహ్మణ్యాశ్చపంస్మరయ్యామాస|| ౬౭|| ౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧||

అంశ శ్రీ విష్ణు పురాణే - స వ్యాఖ్యానే - చతుర్థాంశే - చతుర్థో ధ్యాయః.

౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| ౭౩|| యథాతి నిఃకు త్రైక్రియమాణేహానదగ్నే నేతశేషః|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭||
 ౭౮|| ౭౯|| యథేతి|| ప్రావయేయమాత్మానమితీశేషః|| ప్రావయేయమితచపాతః - అనిదేశ్యవపుషీసను సవిలక్ష
 ణసర్వాశ్చర్యజగద్వీజశుభాశ్రయవపుషీ - సత్తామాత్మాన్యనిఅపక్షయాదిరహితతయాయస్సదాస్తీతికేవలమిత్తు
 క్త - పరమాత్మని ఆత్మానంయుయోజ - బ్రహ్మణేత్వానుహసే - యత్పురుషేణహపిహ - అహమేవాహం మాంజ
 హుమామిస్వాహేతిచ|| ౮౦|| ౮౧|| యేనెతి|| శ్రయోత్తత్వాది శ్రయలోకాః సాత్విక్యాది గతయః - అతిసంహితాః
 అతీతాః - అనుసంహితాశ్చతిహితే ఆత్మసాత్కృతాః - విష్ణులయాత్ - యద్వా శ్రయోలోకాః త్రై లోక్యం - అ
 భిసంహితాః ప్రాప్తాః - సర్వావిభిక్తః పరమాత్మాహిముక్త సాప్రపః - ఇమాలోకా కామాన్ని కామయాప్యనుసం
 చరిత సర్వేషు లోకేషు కామచారోభవతి - సర్వాంహితశ్యఃపశ్యతి - సర్వామాప్నోతి - సర్వేశిత్యాదేః - ధృతా
 ధ్యానేన - సత్యేన త్రివిధశవధేన|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬||

అత్మకస్యములకోనామపు త్రోభవత్|| ౭౩|| యోసాపరశురామేణ నిఃకు త్రే త్త్యతలేస్మిక్రియ
 మాణేస్త్రీభివివ ప్రాభిః - పరివార్యపరిరక్షితః - తత స్తంసారికవచంసముదాహరంతి|| ౭౪|| మూ
 లకాన్తశరధః - తస్మాదిదివిరి - తతశ్చవిశ్వసహః|| ౭౫|| తస్మాచ్ఛబ్జాన్వంగః - యోసాదేవానుగాణాం
 సం గ్రామేదేవైరభ్యధిఃతోహ్యనురాజహున|| ౭౬|| స్వగేవకృతప్రియోదేవవైవరగ్రహణా
 యచోదితః ప్రాహ|| ౭౭|| యద్యవశ్యంవరోగ్రాహ్యస్తన్తమాయః కృతామిత|| ౭౮|| అంతరంవ
 తైరుక్తమేకముహూతప్రమాణంతచాయురిత్తుక్తాన్తలితగతి నావిమానేనలఘిన్నాయుక్తోనుత్య
 లోకమాగమ్యేదమాహ|| ౭౯|| యథానబ్రాహ్మణేభ్యస్సకాశాదాత్మాపిమేప్రియతరః - సదస్సధ
 మోల్లంఘనంసుయాక దాదిదప్యనుష్ఠితం - సదసకలదేవమానుషపశుపక్షివృక్షాదికేష్వప్యచ్యుతవ్య
 తిరేకవతిఃనీదృష్టిమాఢాత్ - తథాతమేవదేవమునిజనానుష్ఠితంభగవంతకృష్ణలితగతిః ప్రాప్నోన్య
 మీత్యశేషదేవగురౌభగవత్యనిదేశ్యవపుషీసత్తామాత్మాన్యనంపరమాత్మనివాసుడేవాప్య
 యుయోజ - తత్రైవచలయమవాచ|| ౮౦|| శ్లో|| అత్రాపిశ్రూయతేశ్లోకౌగీతస్సప్రషీభిఃపురా|| ౫
 ట్వాంగేరసమోనాన్యఃకశ్చిదుర్వాన్యంభవిష్యతి|| ౮౧|| యేనస్య గాఢహాగన్యముహూతం ప్రా
 వ్యజీవితమ్|| శ్రయోనుసంధితాలోకాబుద్ధ్యాసత్యేనచైవహి|| ౮౨|| ఖట్వాంగాద్దీర్ఘబాహుఃపుత్రో
 భవత్|| ౮౩|| తతోరఘురభవత్|| ౮౪|| తస్మాదప్యజః|| ౮౫|| అజాన్తశరధః|| ౮౬|| తస్మాపిభగవాన
 బ్జనాభోజగతఃస్థిత్యథా మాత్మాంశేనరామలక్ష్మణభరతశశ్రుఘ్నరూపేణవతుథాపుత్ర త్వనుయా
 సీత్|| ౮౭|| రామోపిబాల్యవవశ్యామిశ్రయజ్జరతుణాయగచ్ఛంస్తాటకాంజహున|| ౮౮|| యజ్ఞేవమా
 రీచమిమపాతాహతంసముద్రేదితేవ|| ౮౯|| సుబాహుప్రముఖాంశ్చక్షుయనయత్|| ౯౦|| దశ
 నమాశ్రేణైవఅహర్యామపాపాంచకార|| ౯౧|| జనకగృహేవమాహేశ్వరంచాపననాయాసేనబ
 భంజ|| ౯౨|| సీతాంచాయోనిజాంజనకరాజతనయాంవీర్యశుల్కాంభేజే|| ౯౩|| సకలక్షత్రక్షయకా

౭౨|| ౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| అంతరమితి|| దేవైదద్రైవవిమానెనలఘిన్నాయుక్తఃశ్రీఘ్రంచుత్యలో
 కమాగత్య|| ౭౯|| బ్రాహ్మణప్రియత్వాదిస్వపూర్వవృత్తమతిరహ్యమనువృత్తేవంభూతస్య నమదాసంభగవత్స
 మాధినాతత్పదప్రాప్తిరేవానురూపేతి - తస్మాదుధిమేవాధ్యవస్యన్నాహ - యథానబ్రాహ్మణేభ్యఃకాన్యానినాలయ
 మపాపేత్యంతేన|| ౮౦|| ౮౧|| యేనెతి|| బుద్ధ్యాజ్ఞానేనసత్యేనపరమాథేనాపేత్యయోలోకా అనుసంధితా అను
 స్మతాఃవాసుడేవాత్మనైవదృష్టాశ్చత్యథః|| ౮౩|| ౮౪|| ౮౫|| ౮౬|| తస్మేతి|| అయాసీత్|| ప్రాప్తోహుత్|| ౮౭|| ౮౮||
 ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| సీతామితి|| వీర్యంపరాక్రమసవశుల్కంమూల్యంయస్యాస్తాం - సీతాంభేజేతేజే|| ౯౩|| సక

౯౭ | ౯౮ | ౯౯ | ౧౦౦ | ౧౦౧ | ౧౦౨ | యథతి || కోసలనగరేత్యాదివాతద్వాసిన ఉచ్యంతే | ౧౦౩ | ౧౦౪ | ౧౦౫ | ౧౦౬ | ౧౦౭ | ౧౦౮ | ౧౦౯ | ౧౧౦ | ౧౧౧ | ౧౧౨ | ౧౧౩ | ౧౧౪ || ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీ వి

రిణును శేష హైహయకులభూమి కేతుంబవరశు రామను పాస్తవీర్యబలావలేపంబ కార ౯౮ || పిశ్రవచనా
చ్చాణితరాజ్యాభిలాషో భాశృభాగ్యాసమేతో వనం ప్రవివేశ ౯౯ || విగాధఖరదూషణాదీకబంధ
వాలినౌజఘాన్ ౯౯ || బధ్యాచాంభోః నిమశేషరాక్షసకులక్షయంకృత్యానశాననావప్యతాంతద్వధా
వహృతకిశుంకావప్యనల ప్రవేశశుద్ధానుశేషదేవేశసంస్తూయమానశీలాం జనః రాజశనయామయో
ధ్యామానిన్యే ౯౭ || తతస్తయోరభిషేకమంశంమైత్రేయవక్షాతతేనాపివక్త్రంనశ్యతే - సంక్షే
పేణ శ్రూయతాం ౯౮ || లక్ష్మణభరతశ్రుఘ్నుపీభీషణసుగ్రీవాంగదజాంబవద్ధనుగుగ్నిభృతీభిన్నము
త్కుల్లవదనైశ్చ త్రచానురాదియుతైస్సేవ్యమామోబ్రహ్మాండాన్నియనునిర్మతివరుణవాయుకు
బేరేశానప్రభృభిన్నవాణురైవసిథవానుదేవవాల్మీకినాకిండ్డేయవిశ్వామిత్రభరద్వాజాగస్త్య
ప్రభృతిభిర్ముఖైః యుగ్యజుస్సానాద్యైః సంస్తూయమామోన్మత్సగీతవాద్యాన్యఖిలనుంగళవా
క్షైర్వీణావేణుస్పదంగభేరిపటహశంఖకాహళగోముఖప్రభృతిభిన్నునాదైస్సనుస్తభూభృతాంను
ద్యై సకలలోకరక్షణార్థం యథోచితశుభిషిక్తోదాశరథిః కోసలేంద్రోరఘుకులతలకోజానకీప్రియో
భ్రాతృత్రయప్రియః సింహాసనగతస్త్వేకాదశాజ్ఞసహస్రాణిరాజ్యమకరోత్ ౯౯ || భరతోపి గంధ
వణవిషయసాధనాయుగచ్ఛ్వాసం గ్రామే గంధవః కోటిస్త్రీస్త్రోజమాన్ ౧౦౦ || శత్రుఘ్ననాప్యః బల
పరాక్రమో నధువు త్రోలవశో నామరాక్షసేశ్వరోనిహతః - మధురాచనివేశితా ౧౦౧ || ఇత్యేవ
మాద్యః బలపరాక్రమపితృనజైరతిమష్టనిబర్హణాదశేషస్యాన్యజగతోనిష్పాదితస్థితయోరామలక్ష్మ
ణభరతతత్రుఘ్నాపునరపిదినమారాధాః ౧౦౨ || యేపితేమభగవదంశేష్యసురాగణః కోసలనగరజా
నపదా సేవితస్తనస్తస్మాలోక్యమవాపుః ౧౦౩ || అతిమష్టసంహారిణః రామస్య హిమశలవాద్వాపు
త్రా - లక్ష్మణస్యాంగదచంద్రకేతూ - తక్షకపుష్కలౌభరతస్య - సుఖాహుశూరసేనాశత్రుఘ్నస్య ౧౦౪ ||
కుశస్యాతిథిః - అతిభేరిపిషధఃపుత్రోభూత్ ౧౦౫ || నిపథస్యాప్యనలస్తస్యాపినభఃనభఃపుం
జరికః తత్రనయః తేనాధన్వాతస్యచదేవానీకస్తస్యాప్యహీనగుః అహీనగోపిగురుః తస్యచపారియా
త్రఃపారియాత్రాద్వలః బలాద్భలః తస్యాపుత్రః ఉత్తాద్వజనాభః తస్మాద్బంఖణః తస్మాద్ద్యుష్మితా
త్వస్తతశ్చవిశ్వసహయాజ్ఞైః ౧౦౬ || తస్మాద్ధిరిణ్యనాభః సహాయోగీష్వరాజ్జైమిసేశిష్యాద్యాజ్ఞవ
ల్క్యాద్యోగమవాప ౧౦౭ || హిరణ్యనాభస్యపుత్రః పుష్యః తస్మాద్భ్రవనంధిః తతస్సుదర్శనస్తస్మా
దగ్నివణః తతశ్చశీఘ్రగస్తస్యాపిసగుఃపుత్రోభవత్ ౧౦౮ || యోసోయోగమాస్థానూద్యాపిక
లాపగ్రానుకూశిత్యః పృథి ౧౦౯ || ఆగమియుగేనూర్యవంశక్షత్రప్రవర్తయితాభవిష్యతి ౧౧౦ ||
తస్యాన్యజః ప్రశుశ్రుకః తస్మాత్ సుసంధిస్తశ్చ్యవక్షః తస్యచనహస్యా తతశ్చవిశ్వభవః ॥
౧౧౧ || తస్మాద్భృహద్రులః - యోజానతనయోనాభిమన్యనాభారతయుద్ధేక్షయమనీయత ౧౧౨ ||
శ్లో || ఏతేహిత్రాక్షభూపాలాః ప్రాధాన్యేననయేరితాః | ఏతేమాంచరితశృణ్వన్సర్వపాపైః పు
ముచ్యతే ౧౧౩ || పతత్యేమాంతుచరితంయోవై శ్రద్ధాసమన్వితః | సర్వాకామానవాప్యేహహ్యం

లేతి || ధూమకేతుం వినాశనం - వీర్యం ప్రభావః - బలశక్తిః - అపాస్త్రోవీర్యబలనిమిత్తోవలెహామోయస్య తథాభూ
తంచకార ౯౮ || పితృవచనాదితి || భ్రాతృభాగ్యాసమన్యతోలక్ష్మణసీతానహితః ౯౯ || ౯౯ || బధ్యేతి || తద్వధేన
రావణవధేనలవహృతః శంకః ఖేదోయస్యాస్తం - అపిశబ్దశ్చార్థః ౯౭ || ౯౮ || ౯౯ || ౧౦౦ || ౧౦౧ || ఇతితి || అతిబ
లపరాక్రమేయోనిపిత్రమణానిచరితానితైః ౧౦౨ || ౧౦౩ || ౧౦౪ || ౧౦౫ || ౧౦౬ || ౧౦౭ || ౧౦౮ || ౧౦౯ || ౧౧౦ ||

శ్రుతిస్థితి - చతుర్థాంశే - చతుర్థో-ధ్యాయః.

౧౫ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ॥ తదితిః కర్మాంతరం కర్మాణవ కాశః ౧౫ ౮ ౧౦ ॥ తచ్చాచాదిః తేజసవీర్యే
వసిష్ఠతేజఃలింగశరీరం వసిష్ఠతేజఃతపః ౧౧ ౧౨ ౧౩ ॥ మృగరాజదేహస్థితీర్థజ్ఞనమాస్త్యథా. ఆరా
జకత్వపరిహారాథాణ ౧౪ ౧౫ ॥ దైవైరితిః ఘోరితః ప్రవీచితః ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ॥ జననా

తెస్సగోమహీయతే | ౧౧౪ | ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-చతుర్థోధ్యాయః

ರಾಣಿ - ಚತುರ್ಥಾಂಶೇ - ಚತುರ್ಥೋಧ್ಯಾಯಃ. ❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః॥ ఇథ్వాత్మతనయోయోసౌనిమినామానతుసహస్రంసంవత్సరంసత్రుగారేభిః ౧ ॥ వసి
ష్టంచపెనూతారంవరయామాన॥౨॥ తమాహవసిష్ఠః॥అహమింద్రేణచంచవపశతతంయాగధా

ప్రథమంబృతః॥ ౩॥ తదనంతరం చ ప్రతిపాల్య తా మా గత ప్రవాపి యుత్పి గ్భవిష్యా మిత్యుక్తైః పృథివీ ప
తినా కిం చిదుక్త వాక్॥ ౪॥ చ సిష్టోఽప్య నేన సహ నిష్ఠిచ్ఛి తమిష్య మారవ తే ర్ద్యా గమాకరోత్॥ ౫॥ సోపిత త్కా

అమె వాన్వై గౌతమాదిభి ర్భ్యగమకారయత్ ॥ ౬॥ సమాపైచామరచతేయాగేశ్వరమానోపప
ష్టోఽనియజ్ఞంకరిష్యామిత్వాజగాన్ ॥ ౭॥ తత్ర-నాకత్యక్తంపత్రసౌతనస్య దృష్ట్యాక్షస్సపత్ర

అట్లే రాజ్యచాను ప్రత్యాఖ్యానైతద సేనాతమాయకమాంబరం పవనపితంయస్మాదస్తాదయంచ
దేహవాధవివృతీతిశాంసదా॥ ౮॥ ప్రబుద్ధశ్చ సావననితరపిప్రాహ॥ ౯॥ యస్మాన్మనుసంభా

వ్యాజానత ఏవశయానన్యవాపోన్యగమనౌదుష్టగురుశ్చకార - తస్మాత్తస్యాపిదేహఃపశ్యతీతిప్రతి
వాపందత్వాదేహాగత్యజ్ఞః ౧౦౧ తచ్ఛాపాశ్చమిత్రావరుణయోనీజననిస్సృజేగఃప్రసిష్ఠం ౧౦౨

ఉపాధికార వాచుకాని బీజ ప్రపాతయోస్తయోస్పకావాన్మసేషోదేహమవంతేభృగః॥ నిమేరపిత
శ్చరీరమతివనోహరత్రైలంభాదిభిరుచసంస్క్రియమాణంవైభక్తేవాదికంఘోషమవాత-సన్యోగ్యమ్

తమిళసా॥ ౧౩॥ యజ్ఞసమాప్తావభాగ్య సాణాయదేవానామతాన్త్రజిడోమః - యజమానాయ వ
రోదీయతామతి॥ ౧౪॥ ద్వైశ్చంద్రితోసోమిగాహ॥ ౧౫॥ భగవంతోఽఖిలసంసారమఃఖిహంశారః॥

౧౬॥ సహ్యాతాద్వైత్యదుఃఖమస్తి - యచ్చరీరాత్మనోవిమోగభవతి॥ ౧౭॥ తదహమిచ్ఛామిసకల
లోకలోచనైషువస్తునపునఃశరీరగ్రహణంకఃకుమిత్యేవముక్తాదేవైరసావశేషభూతానాంనత్ర

శుక్లమి త్యవము క్త దో వై ర సావ శేషభూతానాం నై తే

ప్సవతారితః॥ ౧౫॥ తతోభూతాన్యస్తేచనిమేషంచక్రుః॥ ౧౬॥ అప్రప్సవతస్సభూభుజః-శరీర
 మ్మరాజ్జభీరవస్తేయినయోగస్యాంచుంఘః॥ ౧౭॥ తతశ్చతుమారోజ్జన్తే॥ ౧౮॥ జననాజ్జరకసంజ్ఞాను

౧౧౧ | ౧౧౨ | ౧౧౩ | ౧౧౪ | ఇతి శ్రీధరస్వామివరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం- చతుర్థాః
 శ్లో - చతుర్థోఽధ్యాయః

విమర్శించునంజ్ఞాన కుంక ధామాహ - ఇత్స్వ కుత నయోయోసాచిత్యాది నాడు నైషంబ కురిత్యం తెన॥
 ౨॥ ౩॥ తదనంతరమితి॥ తదనంతరమాగత్య తవాపి ఋత్వగ్భవిష్యామి - తావత్ప్ర తివాల్పశాంసతీత్య శామిస్యతైవి

మీధామణి శంభు సహమానోపనిషత్తభిర్యునకించు క్రవాఁ ౮॥ పసిష్ఠిత్తితి॥ సహస్విచ్చితమనుతమితి ౫॥
౬॥ ౭॥ తదితి॥ మామప్రత్యాఖ్యాయేతిమత్తమణమాప్తిపర్యంతత్వయావ్యత్రనగంశవ్యమిత్వేపంచాక్షరివార్యై

పతి నెనకమాణ్తరంకమణ్బంతరమన్యస్యపకాశోదత్తః తస్మాదయంబిదేహుగాగతదేహుగామరిష్యతీశాపంద
దౌ ౧౧౯॥ యస్మాదితి॥ మామసంభాష్యేతిత్వయాకిమిత్యేవమామప్రత్యక్షాన్వేషకమగతరమిత్యాన్యప్రప్నోతి॥

శాకిని త్యేవమాను ప్రతీత్యైవై యికన్మా కారితమిత్యాద్యపృష్టా॥

౧౦॥ తచ్చాచారితి ॥ తేజసివీర్యబసిద్ధస్య జేతః ఘోరస్యం లింగభరింవాప్రవిష్టం - తేజ ఇతివాతేషవవాక్యః ॥ ౧౧॥
౧౧॥ మృతాదపిమదేహాత్ (దా)నవంశప్రస్థుంబక్షుం తదైహాకారణప్రకారమాహ ॥ నిమిరపీతి ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ దే

వైరితి॥ ఛందితఃపు త్రాధా మిచ్చాంకారితతవా॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తదితి॥ అవతారితఃఅవస్థితింకారితః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ త
త్సత్సన్యజనకథిత్యాదిసంజ్ఞా గ్రయంసర్వ క్షమామా॥ అపుత్ర స్వతి॥ ౨౦॥ ౨౧॥ జననాదితి॥ జననాదాదిభావతత్వ

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 278: 1039-1044.

తస్మైతి || పాష్టిగ్రాహహినుచరః - సహాయశ్చితియావత్ || ౧౨ || అంగిరసశ్చితి || రుద్రః బృహస్పతేస్సహాయ్యమకరోత్ - బృహస్పతేరాంగిరసత్వాత్ || ౧౩ || ౧౪ || బృహస్పతేరితి || శక్రోభవత్ సహాయః || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || నైతి || యే శ్రేష్ఠీనావాపాహేడునరే || ౨౧ || సెతి || అతివతిప్రతేతి పదేన గర్భోబలాదాహితశ్చితిగమ్యతే - ఇషికాకాశః || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || అద్యేతి || అశీకలజ్జామిథ్యావజ్జా || ౨౯ || యథేతి || మంథరావక్రహృతయాస్తభావా || ౩౦ ||

త్వాచ్చైవనంమగలవివేక || ౯ || మదావలెపాచ్చసకలదేవగురోబృహస్పతేస్తారానామవక్షింజహరః || ౧౦ || బహుశశ్చబృహస్పతిచోదితేనభగవతాబ్రహ్మణాచోద్యమానస్సకలైశ్చ దేవషిః ఫిర్యావ్యమాసోపినముమోచ || ౧౧ || తస్యచంద్రస్యచబృహస్పతేద్వేషాదుశసాపాష్టిగ్రాహూభూత్ || ౧౨ || అంగిరసశ్చసకాశాదుపలబ్ధవిద్యోభగవాన్రుద్రోబృహస్పతేస్సహాయ్యమకరోత్ || ౧౩ || యతశ్చీశనాతతోజంభకుంభాద్యాః సమస్తాపవదైత్యదానవనికాయామహంతముద్యమంచక్రుః || ౧౪ || బృహస్పతేరపినకలదేవసైన్యయితస్సహాయః శక్రోభవత్ || ౧౫ || ఏవంచతయోరతీవోగ్రసం గ్రామస్తారానిమిత్రస్తారకామయోనామాభూత్ || ౧౬ || తతశ్చసమస్తశస్త్రాణ్యనురేషురుద్రపురోగమాదేవాః దేవేషుచాశేషదానవాముముచుః || ౧౭ || ఏవంచేవాసురాహవసంత్యోభయైర్బుధ్వాదయమశేషమేవజగన్న్యప్త్యణంశరణంజగామ || ౧౮ || తతశ్చభగవాన్బయోనిరపుశనసంశంకరమసురాదేవాంశ్చనివార్యబృహస్పతయేతారామదావయత్ || ౧౯ || తాంచాంతఃప్రసవామవలోక్యబృహస్పతిరప్యహ || ౨౦ || నైషమమత్యేత్రేభవత్యాన్యస్యసుతోధార్యస్సముత్సృజైనమలమతిథాప్యైవనైతి || ౨౧ || సాచతేనైవముక్తాతివతిప్రతాభత్వోవచనానంతరం తమిషికాస్తంబేగర్భముత్ససజః || ౨౨ || సహోత్సృష్టమాత్ర ఏవాతితేజసాదేవానాంతేజాంస్యాచిత్తేష || ౨౩ || బృహస్పతిమిందుంచతస్యకుమారస్యాతిచారుతయాసాభిలాషాదృష్ట్వాదేవాస్తముత్సన్నసందేహస్తారాంచక్రచ్ఛుః || ౨౪ || సత్యంకథయాస్తాకమితి - సుభగసోమస్యాథవాబృహస్పతేరయంపుత్రశ్చితి || ౨౫ || ఏవంతేరుక్తాసాతారాప్రియాకించిన్నోవాచ || ౨౬ || బహుశోష్యభిహితాయదాసాదేవేభ్యోనాచచత్తేతస్సకుమారస్తాంశప్రమువ్యతఃప్రాహ || ౨౭ || దుష్టైంబకస్తాన్తమతాతంనాభ్యాసే || ౨౮ || అద్యేవతేవ్యశీకలజ్జావత్యాస్తథాశాస్తిమహంకరోమి || ౨౯ || యథాచనైవమద్యావ్యతిమంధరవచనాభవిష్యసీతి || ౩౦ || అథాహభగవాన్పితామహః తంకుమారంసన్నివార్యస్త్వయమపుచ్ఛత్తాంతారాం || ౩౧ || కథయవత్సేకస్యామూన్మజః సోమస్యవాబృహస్పతేవాశ్చిత్వకౌలజ్జమానాహ - సోమస్మైతి || ౩౨ || తతఃప్రస్ఫురదుచ్ఛ్వసితామలకపోలకాంగతిభావానుకుపతిఃకుమారమాలింగ్యసాధుసాధువత్సపా

వశిష్ఠ భృతీనామాధిపత్యైనసర్వాధిస్థాత్మత్వాచ్చ || ౯ || బృహస్పతేపత్నాన్యంతారాయాసోమస్యబుధఃపుత్రోభూదితివత్క్యతత్ర - ధామాహ - మదావలెపాచ్చైత్యాదినాబుధశ్చితి నామచక్రశ్చత్యైవతేన || ౧౦ || ౧౧ || తస్మైతి || పాష్టిగ్రాహహినుచరః || ౧౨ || అంగిరసశ్చితి || గురుపుత్రత్వాద్బృహస్పతేశ్చీగురస్తత్సహాయ్యమకరోత్ || ౧౩ || యతశ్చితి || యతశ్చీశనాతతోజంభకుంభాద్యాః సమస్తాపవదైత్యదానవనికాయామహంతముద్యమంచక్రుః || ౧౪ || బృహస్పతేరితి || బృహస్పతేశ్చక్రస్సహాయోభవత్ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || తామితి || అంతఃప్రసవాంగభిః || ౨౦ || ౨౧ || సెతి || వతిప్రతావతపవతమిందునాహితంగర్భంభృత్వోవచనాదుత్ససజః ఇషికాస్తంబే || ౨౨ || సచేతి || అచిత్తేషఅచపవతవాన్ || ౨౩ || బృహస్పతిమితి || మాతాభస్త్రాపికుఃపుత్రశ్చత్యాదివచనాత్పితౄరేవపుత్రః - అతోన్యకః పితేతి తారామపుచ్ఛ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || యథేతి || అద్యాపివ్యభిచారిశీదుష్టాసతీయథానైవమంధరవచనాస్తభవాగ్భవిష్యసీతి || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || తతః

౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ పురురవాస్తీర్వతీ॥ అతిరూపస్త్విసమితి అతిరూపమేవస్వంధనంతరస్యాస్తీతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥
సత్తీ॥ అతిశయితాఃసకలలోకస్త్రీణాంకాంత్యాదిగుణాయయాతాం - తథావహువకే॥శ్లో॥ మన్తధాప్యాయితచ్చా
యాశోభాకాంతిరుదాహృతా॥ సౌకుమార్యంమృదుత్వంపలావణ్యంచీప్తిశ్చవ్యతే॥ తాత్కాలికోవిశేషస్తువిలాసో
గక్రియాదిషిన్వతి॥ ౩౭॥ ఉభయమితి॥ తన్మనస్కంఉభయమనస్కంపరస్పరమనస్కమిత్యర్థః॥ ౩౮॥ రాజేతి॥ ప్రా
గల్భ్యాంఽస్సావప్తసత్వం॥ ౩౯॥ సుభ్రీతి॥ అనురాగముద్వహ - మయూతిశేషః - లజ్జావఖండితంలజ్జయామంధరంసగ
ద్గమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ శయినేతి॥ ఉరణఃమేషః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥

జ్ఞోసీతిబుధత్వతస్యవనానచక్రే॥ ౩౩॥ తథాఖ్యాశమైవైతత్సచయథేలాయామానజంపురురవ
సముత్పాదయామాస॥౩౪॥ పురురవాస్తీర్వతీదానశీలోతియజ్వాతితేజస్వీ - యంతత్యవాదిననతిరూ
పస్త్విసంమనస్త్విసం మిత్రావరుణశాపాన్తానుషేలోకమయావస్తవ్యమితి కృతమతిరూర్వశీదదశ్శే॥
౩౫॥ దృష్టమాత్రైచతస్త్విన్నపహాయమానమశేషమపాస్యస్వగఃసుఖాభిలాషంతన్మనస్కాభూత్వా
తమేవ్రావతశ్శే॥ ౩౬॥ సోపవతామతిశయితసకలలోకస్త్రీణాంకాంతిసౌకుమార్యలావణ్యగతివిలాసహా
సాదిగుణావహువక్యతదాయత్తచిత్తవృత్తిభూతా॥ ౩౭॥ ఉభయముపితన్మనస్కంపరస్పరమితివర్తిత్య
క్తసమస్తాన్యప్రయోజనభూత్॥ ౩౮॥ రాజాతుప్రాగల్భ్యాన్జామాహ॥ ౩౯॥ సుభ్రుత్వామహ
మభికామోస్త్విప్రసీదానురాగముద్వహేత్పుత్రాలజ్జావఖండితమూర్వశీతంప్రాహ॥ ౪౦॥ భవత్స్వే
మంయదిమేనమయపరిపాలనంభవాకరోతీత్యాఖ్యాతేపునరపితామాహ॥ ౪౧॥ అఖ్యాహిమేనమ
యమితి॥ ౪౨॥ అభిపృష్టాపునరవ్యబ్రవీత్॥ ౪౩॥ శయనసమీపేమమోరణకద్వయంపుత్రభూతంనా
వనేయం॥ ౪౪॥ భవాంశ్చమయాననగోద్రప్తవ్యః॥ ౪౫॥ ఘృతమాత్రంపమమాహరభితి॥ ౪౬॥ ఏవ
మేవేతిభూవతిరప్యహ॥ ౪౭॥ తయానహసచావనిపతిరలకాయాంచైత్రరథాదివనేవ్వమలపద్మం
దేమమాశసాదిసరస్వతిరమణీయోమృతమమాణ ఏకపక్షివపాణ్యనుదినప్రవధమానప్రమోదోన
యత్॥ ౪౮॥ ఉపశీవతమపభోగాశ్చప్రతిదినప్రవధమానానురాగామరలోకవాసేపినస్పృహం
చకార॥ ౪౯॥ వినాచోపశ్యాసురలోకోశ్చురసాంసిద్ధగంధవాణాంచనాతిరహణీయోభవత్॥

ఇతి॥ స్ఫురతోఽఛస్యసితయోవికసితయోరమలయోఃకపోయోఃకాంతిర్యస్యః॥ ౩౩॥ తథేతి॥ సచబుధోయథేలా
యాంపురురవసముత్పాదయామాసత్ తథాప్రాగైవ్రాక్తం॥౩౪॥ పురురవసస్తూర్వాశ్చామాయః ప్రముఖాష్టత్సు
త్రాజాతాఇతివక్తుంకథామాహ - పురురవాస్తీర్వత్యాదినాయావశ్యమాప్తిఃపురురవాఇతి - అతిరూపస్త్విసమరూ
పమేవస్వంధనమస్యాస్తీతిఅతిరూపస్త్విసం॥ ౩౫॥ దృష్టమాత్రైచితి॥ మానంగవశమపహాయతమేవోపతస్థైలభజత్॥
౩౬॥ సత్తీతి॥ అతిశయితాఃసకలలోకస్త్రీణాంకాంత్యాదిగుణాయయాతాం - కాంత్యాదిగుణంధనికేనాక్తం॥
శ్లో॥ మన్తధాప్యాయితచ్చాయాశోభాకాంతిరుదాహృతా॥ సౌకుమార్యంమృదుత్వంపలావణ్యంచీప్తిశ్చవ్యతే॥ తాత్కా
లికోవిశేషస్తువిలాసాగతిరీవ్యతఇతి॥ ౩౭॥ ఉభయమితి॥ ఏవముభయమపితన్మనస్కంపరస్పరమనోన్యానక్తచిత్తమ
భూత్ - నాన్యస్యాదృష్టియోఽన్య - పరిత్యక్తంసమస్తమన్యత్ప్రయోజనంయేనతత్॥ ౩౮॥ రాజేతి॥ ప్రాగల్భ్యాన్
తోనిస్సాధ్యసత్వాత్॥ ౩౯॥ సుభ్రీతి॥ లజ్జావఖండితంలజ్జయాలవఖండితంమంధరంయథాభవతితథా - తంప్రా
హులజ్జావకుంతితమితిపాతాంతరంస్పష్టార్థం॥ ౪౦॥ శాపావసానేయదిమాంగంధర్వానేవ్యంతితదాసమయభంగా
వరాధమారోవ్యగమిష్యామితిసమయముచక్షిపతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ గంధర్వై
స్తస్యమయలంఘనైనిమిత్తేనత్యూర్వాగ్నిగమసమయం దశాయన్నాహ - వినాచోపశ్యాత్వాదినానదదశేవ

౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తదితి॥ అపవృత్తసమయానివృత్తసమయా॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥
తతశ్చేతి॥ హేజాయేమనసి ఘోరేతిష్ఠవచసిమయావాజ్ఞీశ్రణంకురు - అనెనఅయెజాయేమనసాత్మిన్ఘోరెవచాంసి
మిశ్రీకృణవావవ హైశ్చిత్యాద్యష్టాదశంచతయోస్సంవాదసూక్తంస్మారితం॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥

౫౦॥ తతశ్చోర్వశీపురూరవసోస్సమయవిద్వత్సవసుగంధవః సమవేతోనిశితయనాభ్యాశాదేకము
రణకంజహారం॥ ౫౧॥ తస్యచాకాశేనియమానసోర్వశీశబ్దముశృణోత్॥ ౫౨॥ ఏవమాహవ - మమా
వాధాయాఃపుత్రఃకేనాప్యప్రాయితే - కంశరణముపయామితి॥ ౫౩॥ తదాకణ్వారాజామాంస
గ్నందేవీవీక్ష్యతీతినయయా॥ ౫౪॥ అథాన్యమపురణకమాదాయగంధవాఃయయః॥ ౫౫॥ తస్యా
శ్చపప్రియమాణస్యాకణ్వశబ్దమాకాశేపునరప్యనాథాన్త్యహమభర్తృకాకాపురుషాశ్రయేత్వా
తరావినీబభూవ॥ ౫౬॥ రాజాప్యహషవశదంధకారమేతదితిఃస్థమాదాయమష్టదుష్టహతోనీతి
వ్యాహరన్మభ్యదావత్॥ ౫౭॥ తావచ్చగంధరైర్వరవృతీవోజ్జ్వలావిద్యుజ్జనితా॥ ౫౮॥ తత్ప్రథయా
చోర్వశీరాజానమవగతాంబరందృష్ట్వావవృత్తసమయాత్తన్మణాదేవావక్రంతా॥ ౫౯॥ పరిత్యజ్యతా
వపురణకాగంధవాఃస్ఫురలోకమువగతాః॥ ౬౦॥
రాజాపితౌమేషావాదాయాతిహృష్టమనాఃస్వశయనమాయాతోనోర్వశీందదశః॥ ౬౧॥ తాంచా
వశ్యవ్యవగతాంబరపవోన్నత్రయాసోబభ్రామ॥ ౬౨॥ కురుత్యేత్రేచాంభోజసరస్యన్యాభిశ్చతస్పృభి
రస్ఫురోభిన్నమవేతామూర్వశీందదశః॥ ౬౩॥ తతశ్చోర్వత్త్రయాసోజాయేహేతిష్ఠమనసి ఘోరేతిష్ఠవచ
సికపటికేహేతిష్ఠేత్యవమనేకప్రకారంసూక్తమవోచత్॥ ౬౪॥ ఆహచోర్వశీ॥ ౬౫॥ మహారాజాలమనే
నావివేకఃప్రేప్తితేన॥ ౬౬॥ అంతర్వత్త్యహమబ్ధాంతేభవతాత్రాగంతవ్యంకుమారస్తేభవివృతి - ఏ
కాంచనిశామహంత్యయానహవత్సామితివృత్తః - ప్రహృష్టస్త్వపురంజగామ॥ ౬౭॥ తాసాంచా
శ్చరసామూర్వశీకథయామాన॥ ౬౮॥ అయంసపురుషోత్కృష్టోయనాహమేతావంతంకాలమనురా
గాకృష్టమానసానఘోషితే॥ ౬౯॥ ఏవముక్తాసాశ్చాప్సరసఃఊచుః॥ ౭౦॥ సాధుసాధ్వస్యరాజ
మప్యనెనసహోస్సాకమపిసవకాలమాస్యాభవేదితి॥ ౭౧॥ అబ్జేవపూజేనరాజాతత్రాజగామ॥ ౭౨॥
కుమారంచాయుషమస్తైచోర్వశీదదా॥ ౭౩॥ దత్వాచైకానిశాంతేనరాజ్ఞానఘోషితావృషచపు

త్యంతేన॥ ౫౦॥ తతశ్చితి॥ శయనాభ్యాశాత్పర్యంక్రంతాత్॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తది
తి॥ అపవృత్తసమయానివృత్తసమయాసంబంధా - అపక్రంతానిగతా॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ అభవునస్తస్యత్రై
తాగ్నిసాధ్యకమమాగ్నేణోర్వశీప్రాప్తింకథయన్నాహ - తాంచావశ్యన్నిత్యానినా॥ ౬౨॥ కురుత్యేత్రైతి॥ అం
భోజయతైసరసి॥ ౬౩॥ తతశ్చితి॥ హేజాయేమనసి ఘోరెనసాఘోరెవచసివాజ్ఞీశ్రణార్థంతుజమాత్రంతిష్ఠ్య
త్యనెకధావిలాపాన్మృకంసూక్తమవోచత్ - అసూక్తమితిపారెవిలాపాద్యసూక్తంయథాభవత్యేవమాహేత్యర్థః -
ఏవతేన - హేజాయేమనసాత్మిన్ఘోరెవచాంసిమి త్రాణీకృణవావహై - ఇత్యష్టాదశతయోస్సంవాదాత్మికాసూక్తిః -
పురూరవసోవాక్యనిసూచితాని॥ ౬౪॥ ఆహేతి॥ ఆహచోర్వశీత్యనెనచోర్వశ్యఃప్రతివచనాని - పురూరవామాకృ
థామాప్రవృత్తామాత్వావృకాసోఅశివానఊర్జితాన్నయంవైస్త్యణానిసభ్యానినంతిసాలావృకాణాంహృదయా
స్యైతానిత్యాదీనిసూచితాని॥ ౬౫॥ ౬౬॥ అంతర్వత్తీతి॥ అంతర్వత్తీగభిణ్యహమిదానీంమత్సంభోగాసంభవాద
బ్ధాంతేత్యయాగంతవ్యమిత్యాద్యుక్తసైనసామ్నప్రహృష్టస్త్వపురంజగామ॥ ౬౭॥ ౬౮॥ అయమితి॥ పురుషో
త్కృష్టోజ్జనకశ్రేష్ఠః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ సాధితి॥ సహస్యానహంస్థితిరస్మాకంభవేదితిప్రార్థనా॥ ౭౧॥ ౭౨॥ కుమా
రుః॥ అయిషమాయునామానం॥ ౭౩॥ దత్వేతి॥ ఉషిత్యావాసంకృత్వా - పంచపుత్రోత్పత్తయశ్చితితాసాంచత్

౨౨||౨౩||౨౪||౨౫||౨౬||౨౭||౨౮||౨౯||౩౦||౩౧||౩౨||౩౩||౩౪||౩౫||౩౬||౩౭||౩౮||౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩||౪౪|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానై-శ్రీవిష్ణుచిత్రియో-చతుర్థాంశే-షష్ఠోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀

త్రోత్పత్తయోగభామవాప ౨౪ । ఉవాచై సంతానానమస్త్రీ త్యామహారాజాయ సవపీవ
గంధవావరదాస్సంవృత్తావియతాంవరభితి ౨౫ । అహచరాజా ౨౬ । విజితనకలారాతిరవిహ
తేంద్రియ సాహస్యో బంధుమానమిత బలకోశః - నాన్యదస్తాకమూర్వాశీ సాలోక్యత్ ప్రాప్తవ్య
మస్తీతదహమనయా సహవావశ్యాకాలం నేతుమభిలషామిత్యుక్తైగంధర్వారాజ్యై స్సాలీందమః ॥
౨౭ । ఉచుశ్చైచనమగ్నిమామ్నయానుసారీభూత్వాత్రిధాకృత్స్వర్వశినలోకతామనోరథముద్దిశ్యస
మ్యగ్యజైకాః - తతోవశ్యమభిలషితమవాప్స్యసీత్పుక్తస్తామగ్నిస్థాలీమాదాయజగామ ॥ ౨౮ ॥ అంత
రాటవ్యామచితయత్ - అహూమెతీవమూఢతాకిమహమకరవం ॥ ౨౯ ॥ వహ్నిస్థాలీమయైషానీ
తానోర్వశీతి ౩౦ ॥ అథై నామటవ్యామేవాగ్నిస్థాలీంతత్యాజస్వపురంవజగామ ॥ ౩౧ ॥ వ్యతీతథే
రాత్రేవినిద్రశ్చాచితయత్ ౩౨ ॥ మమోర్వాశీసాలోక్యప్రాప్త్యర్థమగ్నిస్థాలీగంధర్వైదవత్రా
సాచమయాటవ్యాంపరిత్యక్త ౩౩ ॥ తదహంతత్రతదాహరణాయయాస్యామిత్యుక్తాయతత్రా
పుష్పగతోనాగ్నిస్థాలీమచశ్యత్ ౩౪ ॥ శమీగభాణం చాశ్వత్థమగ్నిస్థాలీస్థానేదృష్ట్వాచితయత్ ౩౫ ॥
మయాత్రాగ్నిస్థాలీనిక్షిప్తాసాచాశ్వత్థశ్శమీగభాణభూత్ ౩౬ ॥ తజేనమేవాహమగ్నిరూపమాదా
యస్వపురమభిగమ్యారణింకృత్వాతమత్పన్నాగ్నేరుపాస్తింకరిష్యామీతి ౩౭ ॥ ఏవమేవస్వపురముపగ
తోరణింశకార ౩౮ ॥ తత్ప్రమాణంచాంగులైఃపర్వగాయత్రీమవతత్ ౩౯ ॥ పతతశ్చాక్షరసంఖ్యా
శ్యేవాంగుళాన్యరణ్యభవత్ ౪౦ ॥ తత్రాగ్నినిమేధ్యాగ్నిత్రయమామ్నయానుసారీభూత్వా
జహవ ౪౧ ॥ ఉవాశీసాలోక్యంఫలమభినందితవా ౪౨ ॥ తేనైవచాగ్నివిధినాబహువిధాయ
జ్ఞాప్తిస్యాగంధర్వలోకానవాప్యోర్వాశ్యానహవియోగమవాప ౪౩ ॥ ఏకాగ్నిరాదావభవత్ - ఏకే
నత్వత్రమన్వంతరేత్రేతావ్రవతితా ౪౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-షష్ఠోధ్యాయః. ❀

సృణాంసంచితానాంసచీనాంస్వభూతీత్వాత్పంచభీరూపైఃపంచానాంపుత్రాణాంఉత్పత్తయోగభామవాపెతిగమ్యతే
అస్తాకమవ్యవేసనహస్యాభవేదితి ప్రాధానాలింగాత్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ విజతేతి ॥ అన్యత్ప్రాప్తవ్యంనాస్తీత్య
త్రహేతుః - విజితనకలారాతిరత్యాది - ఉర్వశీసాలోక్యమగ్నిసాధ్యకర్తైకఫలమిత్యగ్నిస్థాలీందమః ॥ ౨౭ ॥ ఉచురితి ॥
గాహవత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నిరూపేణత్రిధాకృత్వా ౨౮ ॥ శమీగభాణదగ్నింమంధతీత్యాదివిధిమవతారయ
న్నాహ - అంతరాటవ్యామితాదినా ౨౯ ॥ వహ్నిస్థాలీతి ॥ వహ్నిస్థాలీమయైషాభిలషితానోర్వశీతి ౩౦ ॥ అథేతి ॥
యద్యపిగంధర్వైఃప్రియమూర్వాశీనీసప్రలోభితః - కింత్వగ్నింత్రధాకృత్వాయజస్వత్యేపూక్తం - తథాపిసంమోహ
వశాదూర్వాశీత్యేవతామగ్నిస్థాలీమానయస్మైయమావశీతిబుద్ధ్యాతత్యాజైతి ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥
౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ పతతశ్చితి ॥ గాయత్రీంపతతస్తామధ్యైకత్వక్షరసంఖ్యాంగుళిప్రమాణైవారణిజాతా - త
స్మాప్సమర్వింశత్యంగుళాకార్యేత్పుక్తంభవతి ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఏకాగ్నిః ॥ త్రేతాగ్నిత్రయం ౪౪ ॥ ఇతి శ్రీ
భరద్వాజవిరచితాత్మవ్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం-చతుర్థాంశే-షష్ఠోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ తథేతి అల్పత్వాత్ప్రథమమహాసోపాంశోక్తిః - ఏవంసహుషస్యాప్యనంతరాధ్యాయో ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥
౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పుత్రీతి ॥ ఆత్మజాయా ఆత్మనో
భార్యా ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నూనమితి ॥ మాతృసాత్కృతఃమాతుస్సంబంధీ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తచ్చేతి అన్త్రు

శ్రీపరాశరః ॥ తస్యాప్యాయుగీమానమావసువిశ్వావసుశ్శతాయుశ్శతాయురయుతాయురితి సం
జ్ఞాఃషట్పుత్రా అభవత్ ॥ ౧॥ తథామావసోభీమనామాపుత్రోభవత్ ॥ ౨॥ భీమస్యకాంచనః - కాం
చనాత్పుత్రాత్పూత్రః - తస్యాపిజహ్నుః ॥ ౩॥ యోసాయజ్ఞవాటమఖిలగంగాంభసాస్థావితమవలో
క్యక్రౌఢసంరక్తలోచనోభగవంతంయజ్ఞపురుషంఆత్మనిపరమేణసమాధినాసమారోప్యఖిలమేవగంగా
మపిబత్ ॥ ౪॥ అక్షై సంజేవవయఃప్రసాదయామానుః ॥ ౫॥ దుహితృత్వేచాస్యగంగావనయత్ ॥ ౬॥
జహ్న్నాశ్చసుమంతునామపుత్రోభవత్ ॥ ౭॥ తస్యాప్యజకస్త్రోబలాకాశ్వస్తస్మాత్కుశస్తస్యా
పికుశాంబుశనాభాధూతరజసోవసుశ్చేతివత్సారఃపుత్రాబభూవుః ॥ ౮॥ తేషాంకుశాంబుశకృతు
ల్యోమేపుత్రోభవేదితవత్పూర్వ ॥ ౯॥ తంచోగ్రతపసమవలోక్యమాభవత్సన్యోస్తత్పుత్ర్యవీర్యత్యా
త్సదైవాస్యేంద్రఃపుత్రత్వమగచ్ఛత్ ॥ ౧౦॥ సగాధినామపుత్రఃకాశికోభవత్ ॥ ౧౧॥ గాధిశ్చ
సత్యవతీంకన్యామజనయత్ ॥ ౧౨॥ తాంచభాగవఃఋషికోవత్రే ॥ ౧౩॥ గాధిరశ్యతీరోషణాయా
తిష్ఠద్ధాయబ్రాహ్మణాయదాతుమనిచ్ఛన్నేకతశ్శ్యమకణానామిందువచసామనిలరంహసామ
శ్వానాంసహస్రకన్యాశుల్కమయాచత్ ॥ ౧౪॥ తేనాపిఋషిణావరుణసకాశాదుపలభ్యాశ్వతీర్థో
త్పన్నంతాదృశమశ్వసహస్రంద్రత్ ॥ ౧౫॥ తతస్తావ్యచికఃకన్యామవయేమే ॥ ౧౬॥ ఋషికశ్చత
స్యాశ్చరుమచత్యాథేవకార ॥ ౧౭॥ తత్ప్రసాదితశ్చతన్వాత్రేక్షత్రవరపుత్రోత్పత్తయేవరుమవ
రంసాధయామాన ॥ ౧౮॥ ఏషచరుభవత్యాఅయమవరశ్చరుస్తన్వాత్రాసన్యగుచయోజ్యకృత్య
త్వావసంజగామ ॥ ౧౯॥ ఉపయోగకాలేచతాంమాతాసత్యవతీమామ ॥ ౨౦॥ పుత్రిసవఃపీవాత్మపు
త్రమతిగుణమఖిలపతి - నాత్మజాయాభ్రాతృగుణేష్వతీవాద్యతోభవతితి ॥ ౨౧॥ అతోహాసమమా
త్తీయంచరుందాతుం - మదీయంచరుంతత్సనోపయోక్తుం ॥ ౨౨॥ మత్పుత్రేణహిసకలభూమండలపరి
పాలనంకార్యం - కియద్వాబ్రాహ్మణస్యబలవీర్యసంపదేత్యుక్తాసాస్యచరుంమాత్రేదత్తవతి ॥ ౨౩॥
అభవనాదాగత్యసత్యవతీమృషిరపశ్యత్ ॥ ౨౪॥ ఆహచై నామతిపాపేకేమిదమకార్యంభవత్యాకృతం
ఆతిరౌద్రంతేవపులఃక్యతే ॥ ౨౫॥ నూనంతయాత్వన్నాత్మసాత్కృతశ్చరురువయఃక్రఃనయక్తమేత
త్ ॥ ౨౬॥ మయాహితక్రవరౌసకలైశ్వర్యవీర్యశౌర్యబలసంపదారోపితా - త్వదీయచరావవ్యఖిల
శాంతిజ్ఞానతీతీతూది బ్రాహ్మణగుణసంపత్ ॥ ౨౭॥ తచ్చవివరీతంకువంత్యాస్తవాతిరౌద్రాన్త్రుధార

తస్యేతి తస్యాపిపురురవసోపి ॥ ౧॥ అతివితతత్వాదాయువశంశంశాద్వత్సృతి - ఏవంసహుషాదిష్వపిప్ర
వ్రవ్యం - అల్పత్వాదమావసోపాంశంతావదాహ - తథేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ తథేతి జహ్నుండే
నాఋషయశ్చప్రసాదయామానుః - శతస్తాంముమోచేతిశేషః ॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ తంచేతి ఆత్మనాస్యయమేవశ్చంద్రఃపు
త్రత్వమగమత్ ॥ ౧౦॥ తదేవాహసగాధిని ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తేనైతి ॥ తేనాపిఋషిణావరుణసకాశాదుపలభ్య
౧౫॥ ౧౬॥ తదితి ॥ తయాసత్యవత్యాప్రసాదితశ్చ - తన్వాత్రే గాధిభార్యాయో ॥ ౧౮॥ ఏషకృతి ॥ ఉపయోజ్యఃభక్యకృత్యత్వాకు
శాద్యథేవసంజగామ ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పుత్రీతి ॥ ఆత్మనోజాయాయాభ్రాతృగుణేషుజనస్యనాతీవాదరః ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ మత్పు
త్రేణైతి ॥ కియదితికింప్రయోజనమిత్యుక్తాసతీ - స్వచరుంమాత్రేదత్తవతి - మాతుశ్చరుంస్వయంభక్షిరవతి ॥ ౨౩॥ ౨౪॥
౨౫॥ నూనమితి ॥ త్వనాత్మసాత్కృతఃతస్మాత్కుస్సంబంధీ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తచ్చేతి అన్త్రుధారణంఅన్త్రువిద్యాయాః

భాగణం అస్త్రవిద్యాంతగమనం | ౨౮ | ౨౯ | భగవన్నితి || కామమితిచ్చానుమతో | ౩౦ | ౩౧ | ౩౨ | ౩౩ | ౩౪ | ౩౫ | ౩౬ | విశ్వామిత్రేతి || భాగవతపవిత్రే జనుదగ్ని సోదరత్వాత్ భాగవతశునశ్శేఫః - యథాహ || శ్లో || దేవస్య ఋచికస్య షేః సత్యవత్యాం హాహాయశాః | జనుదగ్ని స్సృతో విద్యాజజ్ఞే వేదవిదాం వరః || మధ్యమశ్చ శునశ్శేఫ ఇత్యాది - అయం విశ్వామిత్ర సృస్యస్వప్రీయః - పుత్రవద్దేవైర్దత్తత్వాద్దేవరాతః | ౩౭ | ౩౮ | తెషామితి || ఋష్యంతరేష్యతి ఋష్యంతరేషు వివాహ్యః - సమానప్రవరేష్య వివాహ్యః - ఇనంసవగో త్రాణాం ప్రాయణసమానం || శ్లో || ఏకపవ ఋషిర్యావత్ప్రవరేష్యనువతతే | తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్రత్వంగిరోగణాదితీనాత్రకారోక్తైః | ౩౯ | ఇతి శ్రీవిష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణు చిత్రియే - చతుర్థాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

౧ | ౨ | ౩ | ౪ | ౫ | శృత్వ మదస్యేతి || ప్రవతయి తాజనకః | ౬ | ౭ | ౮ | సహీతి || సంసిద్ధకార్యకరణః సశీకృత ప్రకృ

ణపాలననివృత్తియూచారః పుత్రో భవీష్యతి - తస్యా శ్చివశమరుది బ్రాహ్మణాచారిత్యాకర్ణ్యైర్దేవ సాతతస్య పావోజగ్రాహః | ౨౮ | ప్రణివత్యచై నమాహ | ౨౯ | భగవత్ప్రయోతదజ్ఞానానసృష్టితం - ప్ర సాదం మేకురు - మైవం విధః పుత్రో భవతు - కామమైవం విధః పాత్రో భవతిష్ఠ్యుక్తే మునిరప్యాహ | ౩౦ | ఏవమస్త్రితి | ౩౧ | అనంతరం సాజనుదగ్ని మజ్జేజనత్ | ౩౨ | తస్మాత్తాచ విశ్వామిత్రం జనయామాస | ౩౩ | సత్యవత్యపికాశీకామనద్యభవత్ | ౩౪ || జనుదగ్నిరిత్వా కువంశోద్భవస్య రేణో నైవయాం రేణ కామపయేమే | ౩౫ | తస్యాంచాశేషక్షత్రహంతారం పరశురామసంజ్ఞం భగవతస్సకలలోకగురో నారాయణస్యాంశం జనుదగ్నిరజ్జేజనత్ | ౩౬ | విశ్వామిత్ర పుత్రస్త్రభాగవతపవశునశ్శేఫోదేవైర్దత్తః - తతశ్చ దేవరాతనామాభవత్ | ౩౭ || తతశ్చాన్యేనుభుశ్చందోధనం జయకృతదేవాప్తకకచ్చవ హరిరాఖ్యా విశ్వామిత్రపుత్రా బభూవుః | ౩౮ | తెషాం వబహూనికాశికగోత్రాణి ఋష్యంతరేషు వివాహ్యన్యభవత్ | ౩౯ | ఇతి శ్రీవిష్ణు పురాణే - చతుర్థాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

శ్రీ పరాశరః || పురురవసోజ్యేష్ఠః పుత్రో యస్త్యా యునామాస రాహుదురహితరముపయేమే | ౧ | తస్యాంచపందపుత్రానుత్పాదయామాస | ౨ | నహుషక్షత్రవృద్ధరంభరజినంజ్ఞానైకై వానోనాపం చముః పుత్రో భూత్ | ౩ | క్షత్రవృద్ధాత్సు హూత్రః పుత్రో భవత్ | ౪ || కాశ్య కాశ్యశృత్వ మదాస్త్ర యస్తస్య పుత్రా బభూవుః | ౫ | శృత్వ మదస్య శౌనక శ్చాతుర్వణ్యో ప్రవతయి తాభూత్ | ౬ | కా శ్యస్య కాశేయః కాశీరాజః - తస్మాద్రాష్ట్రః - రాష్ట్రస్య దీర్ఘుతపాః పుత్రో భవత్ | ౭ || ధన్వంతరి స్తుదీర్ఘుతపసః పుత్రో భవత్ | ౮ | సహ సంసిద్ధకార్యకరణస్సకలసంభూతిష్వశేషజ్ఞానవిదాభగవతా

పారగమనంతస్త్రితః | ౨౮ | ౨౯ | భగవన్నితి || కామమిత్యనైచ్చానుమతిః | ౩౦ | ౩౧ | ౩౨ | ౩౩ | ౩౪ | ౩౫ | ౩౬ | విశ్వామిత్రేతి || భాగవతశునశ్శేఫోదేవైర్దత్తత్వమేతోదత్త ఇతి కాశికగోత్రస్య దేవరాత ప్రవరత్వముక్తం | ౩౭ | తతశ్చైతి || మధుశ్చందః ప్రభృతయస్త్రవిశ్వామిత్రస్యారసాః పుత్రాః | ౩౮ | తెషామితి || ప్రవరభేదాద్భహూనికాశిక గోత్రాణి ఋష్యంతరేషు ప్రవరాంతరేషు వివాహ్యనివంఛైతత్ప్రాయణగోత్రాంతరేషు పితృభ్యం || శ్లో || ఏకపవ ఋషియోత్రప్రవరేష్యనువతతే | తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్రత్వంగిరోగణాదితీనాత్రకారోక్తైః | ౩౯ | ఇతి శ్రీధరస్వామిరచితాస్త్రప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - సప్తమోధ్యాయః ||

౧ | ౨ | ౩ | ౪ | ౫ | శృత్వ మదస్యేతి || చాతుర్వణ్యో ప్రవతయి తాచతుర్వణ్యోత్పాదకః | ౬ | ౭ | ౮ | స హీతి || సంసిద్ధకార్యకరణం జరాదిరహితేంద్రియః - సంయతదేహేంద్రియ ఇతివా - అతీతసంభూతాక్షిరోదామత్పత్నా

యా - ప్రణతాద్రాజ్యం గ్రాహ్యమితి రాజధమః || ౧౩ || ౧౪ || స్వర్యాతథి || ఆచారాత్ పితృదాయాదన్యా
యాత్ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || యదీతి || పురోధసాపియజమానచోదితేనైవకామ్యంకర్మాకర్తవ్యం సత్సన్యధా-
తదిచ్ఛాయా అజ్ఞాతత్వాదిత్యభిప్రేత్యాహ || యద్యేవమితి || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || పూర్వంక్షత్రవృ-
ద్ధాత్మహేమా త్రోగృత్సనుదాద్విజాతివంశకృదుక్తః - ఇహతుప్రతిక్షత్రఃక్షత్రైకవంశకృదుప్యతేక్షత్రవృద్ధసు-
తఃప్రతిక్షత్రోభవదిత్యాది నా || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతు-
ర్థాంశే - నవమోధ్యాయః

స్తైస్తదశేషమసురబలం నిమూదితం || ౯ || అథజితారిపక్షశ్చైవేంద్రజివరణయగళమాత్మనఃశిర-
సాసీమిద్యాహ || ౧౦ || భయత్రాణాదన్నదానాద్భవానస్తస్మిన్తాశేషలోకానామ త్రమోత్రమోభ-
వా - యస్యాహంపుత్రప్రిలోకేంద్రః || ౧౧ || సచాపిరాజాప్రహస్యాహ || ౧౨ || ఏవమస్తైస్త్వమ-
స్తవనతిక్రమణీయాహివైరివతౌదవ్య నైకవిధచాటువాక్యగర్భాప్రణతిర్యక్తాస్త్వపురంజగామ ||
౧౩ || శతక్రతురపీంద్రత్వంచకార || ౧౪ || స్వర్యాతేతురజానారదస్మిచోదితారజపుత్రాశ్శతక్రతు-
మాత్మపితృపుత్రంసమాచారాద్రాజ్యంయాచితవంతః || ౧౫ || అప్రదానెనచవిజిత్యేంద్రమతిబలినః
స్తయిమింద్రత్వంచక్రః || ౧౬ || తతశ్చబహుతిథేకాలెహ్యతీతేబృహస్పతిమేకాంతేన్యస్తైఃసప్తవృత్త-
త్రైలోక్యయజ్ఞభాగిశతక్రతురువాచ || ౧౭ || బదరీభలమాత్రమవ్యహాసిమమాప్యాయినాయపు-
రోధాశఖండం దాతుమిత్యుక్తౌబృహస్పతిరువాచ || ౧౮ || యద్యేవంత్వయాహంపూర్వమేవచోదిత-
స్సన్యంతస్తయాత్వదధాంకిమకర్తవ్యమిత్యలైర్వేవాహూభిస్తాస్త్వనిజంపదం ప్రాప్తయిష్యామి
త్యభిధాయ లేమానుదినమాభిచారకంబుద్ధిమోహోయశక్రస్యతేజోభివృద్ధయేజుహోవ || ౧౯ || లేచాపి
తేనబుద్ధిమోహనాభిభూయమానాబ్రహ్మాద్విషోధమత్యాగినోవేదవాదపరాజ్ఞుఖాబభూవుః || ౨౦ ||
తతస్తానపేతధర్మాచారానింద్రోజహుః || ౨౧ || పురోహితాప్యాయితతేజాశ్చశత్రుఃనివమాక్రమ-
త్ || ౨౨ || ఏతదింద్రస్యస్తవకవ్యవనాదారోహణం శ్రుత్వాపురుషఃస్తవపదభ్రంశం దౌరాత్మ్యంచనా-
ప్సితి || ౨౩ || రంభస్తవపత్నీభవత్ || ౨౪ || క్షత్రవృద్ధసుతఃప్రతిక్షత్రోభవత్ || ౨౫ || తత్పుత్ర-
స్సంజయః - తస్యాపిజయః - తస్యాపివిజయః - తస్మాచ్ఛజ్ఞైకృతః || ౨౬ || తస్యచూర్యధనః - మార్యధన-
సుతస్సచాదెవతస్మాదదీనస్తస్యచజయత్యేనః - తతశ్చసంకృతిః - తత్పుత్రఃక్షత్రధర్మా - ఇత్యేతేక్ష-
త్రవృద్ధస్యవంశ్యాః || ౨౭ || తతోనమూషవంశంప్రవత్సేమి || ౨౮ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాం-
శే - నవమోధ్యాయః

త్రాణాదన్నదానాదితి || శ్లో || జనకశోచనైతావయశ్చవిద్యాంప్రయచ్ఛతి || అన్నదాతాభయత్రాతాపంచైతేపిత-
రస్తస్మిన్తాథావచనాత్ || ౧౧ || ౧౨ || ఏవమితి || అనైకవిధంచాటుప్రియంవాక్యంతద్భావతస్పహితాప్రణతిరాత్మ-
నివేదనరూపాలనతిక్రమణీయా - వైరిణాప్రణతేనయదుక్తంతదనుమంతవ్యమేవ - కింపునస్తాద్వశేనేత్యధః || ౧౩ ||
౧౪ || స్వర్యాతథి || స్వర్యాతేమ్యతే - ఆశ్మపితృపుత్రంస్తవపితృపుత్రతాంప్రాప్తం - సమాచారాత్ పితృస్తంపు-
త్రాణాంభవతితీన్యాయాత్ || ౧౫ || ౧౬ || తతశ్చైతి || బహుతిథేదిఘాకాలే || ౧౭ || ౧౮ || యదీతి || యద్యేవమిత్యస్యా-
యంభావః - స్వబుద్ధైవత్సంరజేపుత్రతామగాః - తదైవచేదహమేతత్జ్ఞాపితస్యాంతహేనుయాతదవ్యన్యధాకా-
ర్యమేవేతి || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || పూర్వమాయుషఃపుత్రస్యక్షత్రవృద్ధస్యనుహేమాత్రవంశక్షత్రఃఇదానీంత-
స్యైవంశాంతరమాహ - క్షత్రవృద్ధసుతః - ప్రతిక్షత్రగ్రత్యాది నాయావగ్నమాప్తిః || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ఇతి శ్రీధరస్వా-
మివీరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - నవమోధ్యాయః

౧|| ౨|| ౩|| ౪|| ౫|| యదుమితి || వ్యజాయత అనూత || ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭||
౧౮|| ౧౯|| విశ్వాచ్యేతి || విశ్వాచీ అప్సరాః || ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| యదేతి || పాపకంఠాగ ద్వేషాది || ౨౫|| ౨౬||

శ్రీ పరాశరః || యతియయాతి సంయాతి ఆయాతి వియాతి కృత్తి సంజ్ఞాన హుషస్య పట్టు త్రాగు హాబలప
రాక్రమాబభూవుః || ౧|| యతిస్తు రాజ్యం నైవృత్ || ౨|| యయాత్తు భూభృతభవత్ || ౩|| ఊశన సశ్చ మ
హితరం దేవయానీం వాషా వర్షణీం చ శర్మ స్థాముపయోమే || ౪|| అత్రానువంశ శ్లోకోభవతి || ౫|| య
దుంచదుర్వసుంచైవ దేవయానీ వ్యజాయత || ద్రుహ్యంచానుంచ పూరుంచ శర్మి స్థావాషా వర్షణీ || ౬||
కావ్యశాపాచ్ఛ కావే నైవ యయాతి జరామ వాష || ౭|| సనన్న శుక్ర వచనాచ్ఛన్న జరాంసంక్రామ
యితుంచ్యేష్టంపుత్రం యదుమువాచ || ౮|| వస్సత్వన్తాతామహాశాపాదియముకాలే నైజ రామమోచ
స్థితా - తామహంతస్యైవానుగ్రహోద్భవతస్సంచారయామి || ౯|| ఎకం వషానహ స్రమత్పుత్రోస్త్విష
యేషు - త్వద్వయపావిషయానహంభోక్తుమిచ్ఛామి || ౧౦|| నాత్ర భవతాప్రత్యాఖ్యానంకథావ్యమి
త్యుక్తస్థయదు నైచ్ఛత్తాంజరామాదాతుం || ౧౧|| తంచపితాశశాప - త్వస్మి సూతనరాజ్యా
హోభవిష్యతీతి || ౧౨|| అనంతరంచదుర్వసుంచ ద్రుహ్యమనుంచ పృథివీపరిజరాగ్రహణార్థంస్వయా
వనప్రదానాయవతిభ్యర్థయామాస || ౧౩|| తైరప్యేకైకేనప్రత్యాఖ్యాతప్రాశశశాప || ౧౪|| అథ
శర్మిస్థాతనయముశేషకనీయాంసంపూరుంతతైవాహ || ౧౫|| సచాతిప్రవణమతిఃపణమమానంపిత
రంప్రణమ్యసుహోప్రసాదోయముస్సాకమిత్యుదారమభిధాయజరాంజగ్రహ || ౧౬|| స్వకీయంచయా
వసంస్వపిత్రేదదౌ || ౧౭|| సోపిపారవంయావనమాసాద్యధమావిరోధేన యథాకామంయథాకా
లోపవన్నంయథోత్సాహంవిషయాంశ్చచార || ౧౮|| సమ్యక్ప్రజాపాలనమకరోత్ || ౧౯|| విశ్వాచ్యా
దేవయాన్యావసపహూపభోగంభర్త్యాకామానానుంతంప్రాప్నోమీత్యనుదినంతవనసోబభూవ ||
౨౦|| అనుదినంచోపభోగతః కామానతిరమ్యామేనే || ౨౧|| తతశ్చైవనమగాయ || ౨౨|| శ్లో || నజా
తుకామః కామానాముపభోగేనశామ్యతి హవిషాకృష్ణవత్ప్రేవభూయషివాభివర్ధతే || ౨౩|| యత్ప
థివ్యాంబ్రీహియవంహిరణ్యంపశవఃస్త్రియః || ఏకప్యాపిసపర్యాప్తంతస్సాత్మస్థాంపరిత్యజేత్ || ౨౪||
యదానకురుతేభావంసర్వభూతేషుపావకమ్ || సమదృష్టేస్తదాపుంసంసర్వాస్సుభవయాదితః || ౨౫||
యాదుస్యజాదుముఃకభిర్యోనజీర్యతిజీర్యతః || తాంత్మస్థాంసంత్యజేత్ ప్రాజ్ఞస్సుఖేనైవాభిపూర్య
తే || ౨౬|| జీర్యంతిజీర్యతః కేశాదంతాజీర్యంతిజీర్యతః || ధనాశాజీవితాశావజీర్యతోపినజీర్యతః || ౨౭||
పూణంవషాసహస్రంమేవిషయానక్తచేతసః || తథాప్యనుదినంత్యస్థామమతేమావజాయతే || ౨౮||

౧|| ౨|| ౩|| ౪|| ౫|| యదుమితి || వ్యజాయత ప్రానూత || ౬|| దేవయాన్యాస్త్వపుత్రావ్రాదాసీత్వేనసమగ్ని
తాయాం వృషవషాణః కన్యాయాం శమిష్ఠాయాయయా తేరవతోత్పాదనం దేవయాన్యాకీర్తితం శుత్వాకుపిత
స్య కావ్యస్య శాపేనాకాలేజరాం యయాతిరవాష - పునశ్చప్రసాది తేనశుక్రేణోక్తంయన్రి సంక్రమయిష్యసితిత్ర
స్థాస్యతీయంజరా - తదీయంచతారుణ్యంత్యయిస్థాస్యతీతితదిదమాహ - కావ్యశాపేనాత్మాదినాఅతిరమ్యాద్వేనశ్శత్యం
తేన || ౭|| ౮|| వత్సేతి || భవంతంసంచారయామి || ౯|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| సత్యవచార
బుభుజే || ౧౮|| ౧౯|| విశ్వాచ్యేతి || విశ్వాచ్యా అప్సరసా || ౨౦|| ౨౧|| అథదిక్షేదాత్సన్నివృత్తిప్రకారమాహ - తత
శ్చైవనమగాయతేత్వాదినాయావత్సూప్తిః || ౨౨|| సేతి || కృష్ణవత్ప్రేవగ్నీః || ౨౩|| ౨౪|| కథంతర్హి విషయసుభ
వర్యాప్తిస్త్వదిత్యత్రాహ - యదేత్వాదిద్వాఖ్యాంయదేతి || పాపకంఠావంఠాగ ద్వేషాదియం || ౨౫|| ౨౬|| తృ
ష్టావస్థాయంమమతిభిష్టంత్యాఖ్యానతత్వయమేవకదాదిదుపరమేదిత్యాహ - జీర్యంతీత్యాదిత్రిభిః || ౨౭|| ౨౮|| ౨౯||

౨౭||౨౮||౨౯||౩౦|| ౩౧||౩౨|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచక్రేయే - చతుర్థాంశే - దశమోధ్యాయః .

౧|| యదువంశస్య సర్వోత్కృష్టస్యమాహ || యత్రైతి || యత్రయదోఽంశే ముముక్షుభిః కేవలమోక్షో
 ధిభిః అంశేనలీలాగృహీతపరిచ్ఛిన్నమూర్తివ్యవహితత్వాదంత్యత్యవ్యభిచేద్యేనస్వరూపేణ - అతపవపరంబ్రహ్మ
 సరాకృతీత్యభిహితం||౨౩||౪||౫||౬||౭||౮||౯||౧౦||౧౧||౧౨||౧౩||౧౪||౧౫||౧౬|| అనప్తే||అనప్తద్రవ్యతాభవదిత్యుపల
 త్తణం-అద్యాపితన్నామోక్త్యానప్తబ్రహ్మే || శ్లో||అనప్తద్రవ్యజ్ఞానైవతపనామాభికిరణాత్|భవిష్యతిశ్రీవిష్ణుధర్మే-
 వతస్యద్రవ్యనాశస్యాత్-నప్తంప్రకటభేదఃకృత్ శ్రీహరివంశేచ||శ్లో||కారణవీర్యాజ్ఞానోనానురాజాబాహుసహ
 ప్రవాణ|తస్యస్మరణతోవిద్వాన్సప్తద్రవ్యలభఃవైశ్శ్రీమంత్రిశాస్త్రేచ||౧౭||౧౮||౧౯||౨౦||౨౧||౨౨||౨౩||

తస్మాదేతానుహంశ్యక్త్యాబ్రహ్మజ్ఞానాయమానసంవిద్యం ద్వంద్వోనిమూమోక్షుత్వాచరిష్యమిమృ
 నైస్సహ||౨౯|| శ్రీపరాశరః|| పూరోస్సకాశోదాదాయజరాందత్వాచయావనమ్|రాజ్యేభిషిచ్యపూ
 రుంబ్రహ్మయయాతపసేవనం||౨౦|| దిశిదక్షిణపూర్వాస్యాంమవనుంబసమాదిశత్|ప్రతీచ్యాంవతథా
 ద్రుహ్యంక్షీణాయాంతతోయమం||౩౧||ఉదీచ్యాంచతతైవానుంకృత్వానుండలిసోస్సపాణ||సవంశృ
 ధీవతింపూరుంసోభిషిచ్యసంయయా|| ౩౨|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - దశమోధ్యాయః
 శ్రీపరాశరః|| అంతఃపరయయాతే||వ్రథనపుత్రస్యయదోర్వంశంమహంకథయామి||౧|| యత్రాశే
 షలోకనివాసోమనుష్యసిద్ధగంధర్వయతుగాతుసగుహ్యకకింపురుషాపురోరవిహగజ్జ్యేతానవాదిత్య
 రుద్రవస్సశ్వీనుగుడైవఃపిభిన్నమత్యుభిధామాధాకామమోక్షార్థిభిశ్చతత్త్రస్థలలాభాయనరాభి
 స్టుఃపరిచ్ఛేద్యమాహాస్త్వాన్తేనభగవాన్సాదిదిధనోవిష్ణురవతతార||౨||అత్రశ్లోకః||౩|| యదోర్వం
 శంనరశ్చుత్వాసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే||యత్రావతీణంకృష్ణాఖ్యంపరంబ్రహ్మనరాకృతి||౪||
 సహస్రజిత్రోస్తునశనమువసంజ్ఞాశ్చత్వారోయదుపుత్రాబభూవుః|| ౫|| సహస్రజిత్పుత్రశ్శత
 జిత్ర|| ౬|| తస్య హైహయ హేహయ వేబుహయాస్త్రయఃపుత్రాబభూవుః|| ౭|| హైహయపుత్రో
 ధర్మస్తస్యాపిధర్మనేత్రఃతగఃకుంఠికుంతేస్సహజిత్ర|| ౮|| తద్గినియోనహిష్టా యోసామాహీ
 మ్మతీంపురింధివాఃపయామాస|| ౯|| తస్మాద్గుర్రశ్రేణ్యస్తతోదుర్దానస్తస్మాన్తగఃధనఃస్యకృతపీ
 ర్యకృతాక్షికృతధర్మకృతౌజసశ్చత్వారఃపుత్రాబభూవుః|| ౧౦|| కృతపీర్యానజానస్సప్రదీప్తపాధిప
 తిర్బాహుసహస్రజిజ్ఞే|| ౧౧|| యోసోభగవదంశన్మత్రికులప్రసూతంరజ్జాశ్రేయాఖ్యమారాధ్య
 బాహుసహస్రమధర్మసేవానివారణంస్పదహాసేవిత్యంరణేపుధివీంజయంధనాంతశ్చానుపాలన
 మరాతిభ్యోపరాజయషఖిలజగత్ప్రఖ్యాతపురుషాద్భుత్యుమిత్యేతావరానభిలషితవాణ - లేభే
 చ|| ౧౨|| తేనేయమశేషదీప్తవతిపుధివీసన్యక్ష్మరిపాలితా||౧౩|| దశయజ్ఞసహస్రాణ్యసావయజిత్ర||
 ౧౪|| తస్యచశ్లోకోద్భావీగీయతే|| ౧౫|| ననానంకారణవీర్యస్యగతింయాస్యంతిపార్థివాః|యజ్ఞే
 దానైస్తపోభివాప్తశ్రయోన్మతేనచ|| ౧౬|| అనప్తద్రవ్యతావతస్యరాజ్యేభవత్|| ౧౭|| ఏవం
 చపంచాశీతవర్షసహస్రాణ్యవ్యాహతారోగ్యశ్రీబలవరాక్రమోరాజ్యనకరోత్|| ౧౮|| మాహిష్ట
 త్యాందిగ్విజయాభ్యాగతోనర్మదాజలావగాహనక్రీడాతీపానమదాకులేనాయత్యేనైవతేనాశేష
 దేవదైత్యగంధర్వేశజయోర్భుతమదావలేపోపిరావణఃపశురివబధ్వాస్వనగరైకాంతేస్థాపితః||౧౯||
 యశ్చ పంచాశీతవర్షసహస్రవలత్తణ కాలావసానేభగవన్నారాయణంశేనపరశురామేనోప

౩౦||౩౧||౩౨||ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం-చతుర్థాంశే-దశమోధ్యాయః

౨౪||౨౫||౨౬||౨౭||౨౮||౨౯||౩౦||౩౧||౩౨||౩౩||౩౪||౩౫||౩౬||౩౭||౩౮||౩౯||౪౦||౪౧||౪౨||౪౩||౪౪||౪౫||౪౬||

అర||౨౫||౨౬||౨౭||౨౮||౨౯||౩౦|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్రియః - చతుర్థాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

౧|| ౨|| తత్రనయ ఇతి || చతుర్దశః సహారత్నైః ఇత్యత్ర చతుర్దశరత్నాని ధనుఃసంహితోక్తాని || శ్లో || చక్రంరథోమణిఖడ్గం చమూరత్నంచపంచమం | కేతునిధిశ్చసప్తైవ ప్రాణహీనానివక్ష్యతే || భార్యాపురోహితశ్చైవ సేనానీరథకృచ్చయః | పత్యశ్వకలభాశ్చేతి ప్రాణిరస్య ప్రకీర్తితాః || చతుర్దశేతిరత్నానిసర్వేషాంచక్రవర్తినామితి - ఏతానిస్వజాతిశ్రేష్ఠ్యాన్రత్నసంజ్ఞాని || ౩|| ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| తచ్ఛ్రేణి || అధిష్ఠాననివాసం || ౧౬ || తస్మిన్నితి || విధురమాతం || ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪||

సంహృతః || ౨౦|| తస్యచపుత్రశతప్రధానాఃపంచపుత్రాబభూవుః - శూరశూరసేనవృషసేనమధుజయద్వజసంజ్ఞాః || ౨౧|| జయద్వజాతాశజంఘుపుత్రోభవత్ || ౨౨|| తాశజంఘుస్యతాశజంఘాఖ్యంపుత్రశతమాసీత్ || ౨౩|| ఏషాంజ్యేష్ఠోవీతి హిమత్రఃతథామ్యాభరతః || ౨౪|| భరతాద్వృషః || ౨౫|| వృషస్యపుత్రోమధురభవత్ || ౨౬|| తస్యాపివృష్ణిప్రముఖంపుత్రశతమాసీత్ || ౨౭|| యతోవృష్ణిసంజ్ఞామేతద్గోత్రమవాప || ౨౮|| మధుసంజ్ఞాహేతుశ్చమధురభవత్ || ౨౯|| యాదవాశ్చయదునామోపలభతాదితి || ౩౦|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః || క్రోష్టోస్త్రయదుపుత్రస్యాత్మజౌద్వజసివా || ౧|| తతశ్చస్మాటిః - తతోరుశంకుః - రుశంకోశ్చైత్రరథః || ౨|| తత్రనయశ్శశిబిందుఃచతుర్దశసహారత్నైశ్చక్రవర్త్యభవత్ || ౩|| తస్యచశతసహస్రంపత్నీనామభవత్ || ౪|| దశలక్షసంఖ్యాశ్చపుత్రాః || ౫|| తేషాంచపృథుశ్రవాః పృథుకమాపృథుకీతిః పృథుయశాః పృథుజయః పృథుదానః షట్సుత్రాఃప్రధానాః || ౬|| పృథుశ్రవసశ్చపుత్రః పృథుతమః || ౭|| తస్మాదుశనాః - యోవాజిమేధావాంశతమాజహర || ౮|| తస్యదశిరపునామపుత్రోభవత్ || ౯|| తస్యాపిరుక్తవచః - తతఃపరావృత్ || ౧౦|| తస్యపరావృతోరుక్మేషుపృథురుక్మజ్ఞామఘపలితహరితసంజ్ఞాస్తస్యపంచాత్మజాబభూవుః || ౧౧|| తస్యాయమద్యాపిజ్యాయమస్యశ్లోకోగీయతే || ౧౨|| భార్యావశ్యాదుయేకేధిద్భవిస్యంత్యభవామృతాః | తేషాంతుజ్యాయమనుశ్రేష్ఠత్వైవ్యాపతిరభూన్నుపః || ౧౩|| అపుత్రాతస్యసాపత్నీశైవ్యానామతథాప్యసా | అపత్యకామోపిభయాన్నాన్యాంభార్యామవీందత || ౧౪|| సత్యైకదాప్రభూత రథతురగగజసన్నుదాంతి దారుణేమహాహవేయుధ్యమానఃసకలమేవారిచక్రమజయత్ || ౧౫|| తచ్ఛారిచక్రమపాస్తపుత్రకళత్రబంధుబలకోశంస్యమధిష్ఠానంపరిత్యజ్యదిశఃప్రతివిద్రుతం || ౧౬|| తస్మింశ్చవిద్రుతేతి త్రాసలోలాయతలోచనయుగళం శ్రాహిత్రాహిమాంతాంతాంబభ్రాతరిత్యాకులపిలాపః ధురంసరాజన్యారత్నమద్రాక్షీత్ || ౧౭|| తద్దశనావృత్తస్యామనురాగానుగతాంతరాత్మాసన్యసోచితయత్ || ౧౮|| సాద్విదంసుమాపత్యరహితస్యవంధ్యాభతుఃసాన్సంప్రతంవిధినాపత్యకారణంకన్యారత్నముపపాదితం || ౧౯|| తదేతస్య

౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః

౧|| ౨|| తత్రనయ ఇతి || చతుర్దశః సహారత్నైః ఇత్యత్ర చతుర్దశరత్నాని ధనుఃసంహితోక్తాని || శ్లో || చక్రంరథోమణిఖడ్గం చమూరత్నంచపంచమం | కేతునిధిశ్చసప్తైవ ప్రాణహీనానివక్ష్యతే || భార్యాపురోహితశ్చైవ సేనానీరథకృచ్చయః | పత్యశ్వః కలభాశ్చేతి ప్రాణిరస్య ప్రకీర్తితాః || చతుర్దశేతిరత్నానిసర్వేషాంచక్రవర్తినామితి || ౩|| తస్మేతి || శతసహస్రంలక్షం || ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| ౧౦|| ౧౧|| జ్యాయమస్యాపుత్రస్య ఏకభార్యస్య భార్యాభయమేవపుత్రప్రదంజాతమితివర్త్యకథామాహ - తస్యాయమద్యాపిత్యాదినాయావత్సమాప్తిః || ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| తచ్ఛ్రేణి || స్వమధిష్ఠాననివాసం || ౧౬|| తస్మిన్నితి || అతిత్రాసేనలోలమాయతలోచనయుగళంయన్యతే - ఆకులపిలాపంచతద్విధురం || ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| తదితి || తదేతద్భంకుఃయుక్తంసముద్వహామిపరిణేహ్య

౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| సేతి|| పుత్రేణేతి ఉపలక్ష్మితేతి శేషః|| ౨౯|| ౩౦|| యథైతి|| అనాగతంపుత్రముద్దిశ్యేతి శేషః
అనగతమితివపాతః|| ౩౧|| ౩౨|| అనంతరమితి|| అతిశుద్ధతిశుభగృహషడ్వర్గశుభయైకైతి తత్పులగ్నం రాశ్యుదయ
కాలః - తదర్థం హూరా - రాశేన్ద్ర్యంశోద్రేక్కాణః - సవమోభాగోనవంశకః - అవయవశబ్దాద్రాశే
ద్వాదశశాంశస్త్రింశాంశశ్చగ్రాహ్యః - అత్రాహుః|| శ్లో|| శ్రీకాణహూరానవభాగసంజ్ఞాస్త్రింశాంశకా
ద్వాదశసంజ్ఞతాశ్చ|| యేత్రంచయద్యస్యసతస్యవగ్గోహూరేతిలగ్నంభవనస్యచాధామితి|| లగ్నాద్యవయవవతికాలే
ఉక్తైసకృతాయః పుత్రజన్మవిషయస్యాలాపస్యగుణః ఆలాపగుణః వాక్యగుణః తస్మాత్ - పుత్రజన్మాలాపగుణాదితి

ముద్వహేమితి|| ౨౦|| అథవైనాంస్యందనమారోప్యస్యమధిష్ఠానంనయామి|| ౨౧|| తయైవదేవానైబ్య
యాహవానుజ్ఞాతస్సముద్వహేమితి|| ౨౨|| అత్రనాంతరభూమారోప్యస్యనగరమగచ్ఛత్|| ౨౩|| విజయ
నంచరాజానంఅశేషపారభ్యత్యపరిజనామాత్యసమేతానైబ్యద్రష్టుమధిష్ఠానద్వారమాగతా|| ౨౪||
సాహవలోక్యరాజ్ఞానవ్యపాశ్చ్వేకవర్తికనీకన్యామిషదుహస్థితామవస్థురదధరవల్లవారాజానమ
వోచత్|| ౨౫|| అతివపలచిత్రాత్రస్యందనైకేయమారోపితేతి|| ౨౬|| అసావప్యనాలోచితోత్తరవచ
వోతిభయాత్తామాహ - స్తుషామమేయమితి|| ౨౭|| అత్రనంజైబ్యోవాచ|| ౨౮|| శ్లో|| నాహంప్రసూ
తాపుత్రేణనాన్యాపత్న్యభవస్తవ|| స్తుషానంబంధతాప్యేషాకతమెనసుతేనతే|| ౨౯|| శ్రీవరాశ
రః|| ఇత్యాత్మేష్యోకోపకలుషితవచనముపిత్తవివేకౌభయాద్దుగుక్తపరిహారాధామిదనువనిచతిరా
హ|| ౩౦|| యస్తేజనివ్యత్యాత్మజస్తస్యైయనువాగతస్యైవభార్యానియాపితేత్యాకణ్యోద్ఘాతమృ
దుహసాతథేత్యాహ|| ౩౧|| ప్రవివేశచరాజ్ఞానహాస్థిస్తానం|| ౩౨|| అనంతరంచాశిశుద్ధలగ్నహూ
రాంశకావయవోక్తకృతపుత్రజన్మలాభగుణాద్వయసః పరిణామముపగతాపివైబ్యస్యతైవరేవా
హూభిగ్భాభామవాచ|| ౩౩|| కాలేనవకుమారమజీజన్త|| ౩౪|| తస్యచదిదభాగైతితానామ
చక్రే|| ౩౫|| సవతాంస్తుషామువయేమే|| ౩౬|| తస్యాంచాసౌక్రథకైశికసంజ్ఞాపుత్రావజనయత్||
౩౭|| పునశ్చసృతీయంరోమపాదసంజ్ఞంపుత్రమజీజన్తయోనారదాదవాస్తజ్ఞానవాభావివ్యతీతి||
౩౮|| రోమపాదార్ఘ్యభుః - బభ్రోధ్యుతః - ధృతైఃకైశికః - కైశికస్యాపిచేదిఃపుత్రోభవత్ - యస్యసంత
తాచైద్యాభూపాలాః|| ౩౯|| క్రథస్యస్తుపాపుత్రస్యకుంతిరభవత్|| ౪౦|| కుంతేధ్యుష్టిః - ధృష్టేనిధ్యుతిః -
నిధ్యుతేద్దశాహస్తతత్సవ్యయః - తస్యాపిజీమూతః - తతశ్చవికృతిః - తతశ్చభీమరథః - తస్మాన్నవరథః - త
స్యాపిదశరథః - తతశ్చశకునిస్తనయఃకరంభిః - కరంభేదేవరాతోభవత్|| ౪౧|| తస్మాద్దేవతృః - త

మి|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| విజయనమితి|| అధిష్ఠానద్వారంపురద్వారం|| ౨౪|| సేతి|| ఈషదుహస్థితేనామషేణ
స్పృశాలధరపల్లవ్రాయస్యాస్మా|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ఇతీతి|| అత్తనోరాజ్ఞకుమ్యోకోపాభ్యాంకలుషితం
యుభితంచయస్యవచనంతేనముపిత్తోవివేకోయస్యసః - దుగుక్తమసంభావితాధాంవాక్యంతస్యపరిహారాధాం|| ౩౦||
౩౧|| ౩౨|| అనంతరంచేతి|| అనంతరంజైబ్యగభామవాపేత్యన్వయః - తత్రహేతుః - అతిశుద్ధాశుభాయలగ్నహూ
రాంశకావయవాస్తేషూకైసలస్తుదేవతావాక్యేసకృతాయఃపుత్రజన్మలాభస్తస్యగుణసాఫల్యంతస్మాత్ - అస్తుదే
వతాభ్యాహికాశ్చిదేవతానిత్యంతతాగ్లోచితశుభాశుభమస్త్విత్యేవవనుమోదమానాస్తిన్దంతి - అతశ్చాతిశుద్ధల
గ్నాదికాలేరాజ్ఞాయదుక్తమస్తీభావివ్యత్యాత్మజిత్యాది - తస్యాపితాభిరస్త్విత్యపత్యాభ్యనుజ్ఞానాత్తైబ్యాగర్హ
మవాపేత్యధః - తత్రరాశేరుదయాలగ్నం - రాశేరధాంహూరా - రాశేనావమోభాగోంశః - అవయవశబ్ద
నరాశేన్మద్వాదశాంశాగ్రాహ్యంతే - ఏతేషుహిత్రశస్త్రంయదుక్తంకృతంవాదస్సఫలంభవతి - తదుక్తంవరాహమిహ
దేణ|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| క్రథస్యేతి|| స్తుషాపుత్రస్యలూరావ్యాఖ్యయాస్తుషాయాస్త్యాశ్చ

౩౧౦ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

చపాతః ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ సత్వతాదితి ౧ తేసాత్వతాత్వమా
తాః ౪౪ ౪౫ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్రియో చతుర్థాంశే ద్వాదశోధ్యాయః

౧॥ భజమానస్యేతి తద్వైవమాత్రానిమ్యాదిసావత్త్వా ౨ ౩ ౪ ౫ యథైవేత్యాది ౧ బభ్రుశ్రేష్ఠ
మనుష్యాణాందేవైర్దేవాపృథస్సుమితి - దూరస్థితౌయథాశృణునుఃతథైవపున్ధిస్తౌప్రత్యక్షయానుః ౫ ॥ పురు
షాశ్చత్యాది ౧ బభ్రుర్దేవాపృథాదపీతహేతౌపంచమీ - తాభ్యాముపదిష్టమాగేణయో అమృతత్వమనుప్రాప్తా
స్తేడుక్తసంఖ్యాఃపురుషాః - బభ్రుర్దేవాపృథాదపీతహేతౌప్రథమా - బభ్రుర్దేవాపృథాదపీత్యేవ హరివం
శాదిషుపారాత్ ౬ ॥ మహాభోజిఇతి ॥ మూర్తికావతాః మృత్తికావత్పాశ్చపురస్థాః - మూర్తికావతా ఇతిచపాతః

పాపినుధుః - మధోమరువంశః - మరువంశాదనుః అనోపురుషాః - పృథివీపతిరభవత్ ౪౬ తతశ్చాం
శుస్తస్మాచ్చసత్వతః ౪౩ సత్వతాదేతేసాత్వతాః ౪౪ ఇత్యేతాః శ్యావః ఘనస్యసంతతేనస్యక్ష్మ
ధానమన్వితః శుత్వాపుమామైత్రేయస్వపాపైః ప్రముచ్యతే ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతు
ర్థాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

శ్రీసరాశరః ॥ భజనభజనానదివ్యాంధక దేవాపృథమహాభోజవృష్టిసంజ్ఞా స్తత్వేతస్యపుత్రాబభూ
వుః ౧॥ భజమానస్యనిమిక్తకణవృష్టయస్తథాస్యేతద్వైవమాత్రాః తిజిన్మీనాప్రజిదయితజిన్మీన్జ్ఞా
న్త్రయః ౨॥ దేవాపృథస్యాపిబభ్రుః పుత్రోభవత్ ౩॥ తయోశ్చయిన్లోకోగీయతే ౪ ॥ య
థైవశృణుమోదూరాత్సంపశ్యమస్తథాంతికాత్ ౫ బభ్రుశ్రేష్ఠమనుష్యాణాందేవైర్దేవాపృథస్సు
మః ౫ ॥ పురుషాఃపట్నపట్నశ్చసహస్రాణితథాప్తయే ౬ తేమృతత్వమనుప్రాప్తాబభ్రుర్దేవాపృ
థాదపి ౭ ॥ మహాభోజస్త్యతిథమాత్మతస్యాన్వయేభోజాః మృత్తికావరపురనివాసీ నోమూర్తికా
కావరాబభూవుః ౮॥ వృష్టేషుమిత్రేయూధాజిచ్చపుత్రావభూతాం ౯॥ తతశ్చానమిత్రః - తథా
నమిత్రాన్నిఘ్నః ౯॥ నిఘ్నస్యప్రసేనసత్ప్రాజితౌ ౧౦॥ తస్యతుసత్ప్రాజితోభగవానాదిత్యః ప
భాభవత్ ౧౧॥ ఏకదాత్వంభోజిధీతీరసంశ్రయస్సూర్యంసత్ప్రాజితుష్టావ - తన్ననస్కతయాచభా
స్వానభిష్టూయమామోగ్రతస్తథా ౧౨॥ తతస్తస్పష్టమూర్తిధరంచైనమాలోక్యసత్ప్రాజితోసూ
ర్యమాహ ౧౩॥ యథైవప్ర్యామిషహిషింహిషమంతామహమపశ్యం - తథైవాద్యాగ్రతోగతమ
శ్చుత్రభగవతాకించినప్రసాదకృగంవిశేషముపలక్షయామీత్యేవముత్రేభగవతామాన్యేణనిజకంఠా
దుస్తుచ్యస్యమంతకం నామమహామణివరమవశాయోకాంతేన్యస్తే ౧౪ ॥ తతస్తమాతామ్రోజ్జన్
లంప్రాన్వవపుషమీషదాపింగళనయనమాదిశ్యమద్రాక్షీత్ ౧౫॥ కృతప్రణిపాతస్తవాదికంచన

౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ సత్వతాదితి సత్వతాదేవై తేవత్వమాణాస్తద్వంశ్యాస్సత్వతాః ౪౪ ౪౫ ఇతి శ్రధరస్యా
మివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

భజనేతి సత్వతస్యభజనాదయస్సప్రపుత్రాః ౧॥ భజయానస్యేతద్వైవమాత్రాస్తేహానిమ్యాదీనాం త్ర
యాణాందేవైర్దేవాప్రసత్వీపుత్రాః ౨ ౩ ౪ ౫ యథేతి యదాదూరాన్దూరతస్మిన్సంయథాశృణునుః అంతికా
త్సమీసేస్థితమపిప్రత్యక్షతఃతథైవసంపశ్యానుః - సత్వతఃకించిన్యూనంతోబభ్రుశ్రేష్ఠః మనుష్యాణాందేవాపృథా
పునర్దేవైస్సుమితి ౫ ॥ పురుషాఇతి బభ్రుర్దేవాపృథాదపితాభ్యాముపదిష్టమాగేణక్రమాత్షట్పక్ష్యక
యఃపురుషాస్తచ్చిన్యాస్తే అమృతత్వంముక్తింప్రాప్తాః - బభ్రుర్దేవాపృథాదపీతహేతౌప్రథమాదేవాపృథాదే
త్యేకః - అర్థస్సపి ౬ ॥ మహాభోజిఇతి మృత్తికావరం నానుపురంత్రస్థారాజానోమూర్తికావరాః ౭ ౮ ౯
౧౦॥ సత్ప్రాజితః ప్రసంగాత్స్వమంతకోపాఖ్యానమాహ - తస్యత్విత్యాదినాయావత్సమాప్తిః ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪

21 ౨౧ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ॥ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ॥ ప్రతిదినమి
తిశ్లో॥ మామోదశార్థగుంజఃషోడశమామోనిద్యతేకర్షణః - కష్టైష్టద్భిస్సర్వణానైరేవ పరిపఠతుభిః - తులావ
లతతంజ్ఞయాభారస్యాద్వింశతిస్తులేత్యుక్తత్వాత్ ॥ ౨౫ ॥ తదితి డివసగోరో గాదిః - వ్యాధాస్సపాదయః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥
౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ॥ అనాగచ్ఛతీతి ॥ కణాకణికయాకణిపరంపరయా ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥

త్రాజితమాహ - భగవానాదిత్యస్సహస్రదీధితిః పరమస్త్రోభిమతంవృణీష్యతి ॥ ౧౬ ॥ సచతదేవకు
ణిరత్నమయాచత ॥ ౧౭ ॥ సహపితస్తైతస్తత్వాదీధితిపరిపఠయితిస్పృశ్యమాయురోహ ॥ ౧౮ ॥ సత్రా
జితోవ్యమలమణిరత్నసనాథకంతతయాసూర్యజ్ఞతేజోభిరశేషదిగంతరాణ్యుద్భాసయోద్ధారకాం
వివేక ॥ ౧౯ ॥ ద్వారకావాసీజరస్తుతమాయాంతమవేత్య భగవంతమాదిపురుషం పురుషోత్తమమవని
భారావతరణాయాం శేన మానుషకూపధారిణం ప్రణివత్సహ ॥ ౨౦ ॥ భగవదభవంతం ద్రష్టుంనూన
మయమాదిత్య ఆయాతీత్యుక్తోభగవానువాచ ॥ ౨౧ ॥ భగవానాయమాదిత్యః సత్రాజితోయమా
దిత్య దత్తంస్యమంశ కాఖ్యంసహానణిరత్నంబిభ్రద్రతో పయాతి ॥ ౨౨ ॥ తదేనం విస్తభాః పశ్య
తేత్యుక్తాస్తేషశ్చైవనన్నుః ॥ ౨౩ ॥ సవతంస్యమంతకమణిమాత్మనివేశనైవ క్రే ॥ ౨౪ ॥ ప్రతిదినం తత్త
ణిరత్నమస్తేషనకభాగా ప్రమక్ష ॥ ౨౫ ॥ తత్ప్రభావాచ్చసకలస్యైవరాష్ట్రస్యోపసర్గానామృషి
వ్యాధాగ్నితోయమభిః త్వాదిభయం భవ ॥ ౨౬ ॥ అమృతోపితద్భివ్యం రత్నముప్రసేనవ్యభూషతే
ర్యోగ్యమేతదితి వివచితక్రే ॥ ౨౭ ॥ గౌత్ర భేదభయాచ్ఛక్తోపినజహోర ॥ ౨౮ ॥ సత్రాజితవృష్ట్యతోమా
మేతద్భావయిష్యశ్శవగమ్యర్షిలాభాత్ ॥ భ్రాత్రే ప్రసేనాయత దత్తమదాత్ ॥ ౨౯ ॥ తద్విశుచి
నాద్రియమాణమశేషమేవ సువర్ణప్రవాదికం గుణజాతముత్పన్నయతి - అన్యధాధారయంత మేవ
హంతీః అజానన్నసావపి ప్రసేనస్తేనకంతసక్తైస్సమంతకైవాశ్వమారుహ్యోటవ్యాంమృగయాగుగచ్ఛ
త్ ॥ ౩౦ ॥ గత్రచసింహోన్మధమవాప ॥ ౩౧ ॥ సాశ్వంపతగ్నిహత్యసింహావాప్యమలమణిరత్నమాస్యాక్ర
ణానాయగంతమభ్యుద్యతః ఋతుధినితినాజాంబవతాన్మహోహతశశ్చ ॥ ౩౨ ॥ జాంబవారవ్యమలమణిర
త్నమాదాయస్పరిబం ప్రవివేక ॥ ౩౩ ॥ సుకుమారసంజ్ఞాయబాలకాయచ క్రీడనకమకరోత్ ॥ ౩౪ ॥ అ
నాగచ్ఛతీతిశ్లో॥ ప్రసేనస్యోన్మణిరత్నమభిలషితవాన్ సచప్రాప్తవాన్ నూనమేతదస్యకర్మేతితి
ఖిలపవయమలాః పరస్పరంకణాకణ్యాకణ్యుత్ ॥ ౩౫ ॥ పితిలోకావచాదవృత్తాంతశ్చభగవాన్
సర్వాయుసైన్యపరివారపరివృతః ప్రసేనాశ్వపదవీమనుససార ॥ ౩౬ ॥ దదశకావాశ్వసమవేతం ప్రసే
నంసింహాననిహతం ॥ ౩౭ ॥ అఖిలజనసంధ్యేసింహపదదశనకృతపరిశుద్ధిః హసింపదమనుససార ॥ ౩౮ ॥
ఋతుక్షపతినిహతంపసింహమవ్యవేభూమిభాగేషుష్టైతతశ్చగ్రత్తగౌరవాదృక్షస్యోపపదాన్యస
యయా ॥ ౩౯ ॥ గిరితటేవసకలమేవతద్దమ సైన్యమవస్థావ్యతత్పదానుసారీఋతువిలంప్రవివేక ॥ ౪౦ ॥

౧౫ ౧౬ ౧౭ ॥ సచేతి స్పృశ్యంస్వస్థానం ॥ ౧౮ ॥ సత్రాజితత్వతి ॥ అనులేనమణిరత్నేనమణ్యుత్తమేనసనాథకంత
తయాఅలంకృతకంతత్వేన - సత్రాజితత్వగతంతోవ్యస్తి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ సచేతి అత్తనివేశనైవ క్రేస్త
గృహేస్థాపయామాన ॥ ౨౪ ॥ ప్రతిదినమితి భారప్రమాణంగణితోక్తం శ్లో॥ మామోదశార్థగుంజఃషోడశమామోనిద్య
తేకర్షణః - కష్టైష్టద్భిస్సర్వణానైరేవ పరిపఠతుభిః - తులావలతతం ప్రాహుభారస్యాద్వింశతిస్తులా ఇతి ॥
౨౫ ॥ తదితి డివసగోరో గాదిః - వ్యాధాస్సపాదయః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ అనాగచ్ఛతీతి కణా
కణ్యాకణిపరంపరయా - కణాకణితిపాతేకణ్యుత్సంధ్య ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ అఖిలేతి సింహపదదశన
కృతా పరిశుద్ధియస్యః - సింహేనైవ ప్రసేనోహతత్వతినిశ్చయేనగిరిభియోగోపమాని హతోస్సింహపదమనుససార ॥

3౮|| 3౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| తతః|| బలప్రాణపుష్టిరితి శ్రాన్తవిధ్య
భావాదశ్చతఃపాత్|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| సుతేతి|| నరావరణాత్తైనరభ్యోనికృష్టైః|| నరావయవైరితిపారేన్యతుల్యైః||
పుత్రుల్యవయవాహివానరముత్యైః|| ౫౩|| ౫౪|| ౫౫|| ౫౬|| ౫౭|| ౫౮|| ౫౯|| ౬౦|| ౬౧|| ౬౨|| ౬౩|| ౬౪||

అంతఃప్రవిష్టశ్చధాత్ర్యానుకుమారకముల్లాశయంత్యాఃవాశీంశుశ్రావ|| ౪౧|| శ్లో|| సింహఃప్రసేన
మవధీత్సింహుజాంబవతామాతః|| సుకుమారకమారోదీస్తవహ్యేవస్యమంతకః|| ౪౨|| ఇత్యాకణ్యో
పలబ్ధస్యమంతకోంతఃప్రవిష్టఃకుమారశ్రీదనకీకృతంచధాత్ర్యామాస్తేతేజోభిజాఃజ్వల్యమానంస్యమం
తకందదశః|| ౪౩|| తంచస్యమంతకాభిలషితవత్సృషనుపూర్వపురుషమాగతంసమవేత్సృధాత్రీత్రా
హిత్రాహీతివ్యాజహార|| ౪౪|| తదాతతరవశ్రవణాంతరంచామమహాపూర్ణావయవసంజాబవా
నాజగామ|| ౪౫|| తయోశ్చవరస్పరముద్ధతామమహాయోధామేకవింశతిదివాన్యభవత్|| ౪౬|| తే
చయదుసైనికాస్తత్రసప్తాద్విదానితన్త్రిప్రాంతిముదితుమాణాస్తస్థః|| ౪౭|| అనిక్రమణవమధు
తిపురసావవశ్యమత్రవిలేత్యంతం నాశమవాప్తోభవిష్యత్సృధాతస్యజీవతఃకథమేతావంతిదివానిశ
త్తుజయోవ్యాత్యేపోభవిష్యతీతికృతాధ్యవసాయాః ద్వారకామాగమ్యహతఃకృష్ణఇతికథయామాసుః||
౪౮|| తద్ద్వాంధవాశ్చతత్కాలోచితమఖిలంఉత్తరశ్రీయాకలాపంచక్రః|| ౪౯|| తతశ్చాస్యయుధ్య
మానస్యాతిశ్రద్ధాదత్తవిశిష్టోపపాత్రయక్తాన్నతోయాదినాశ్రీకృష్ణస్యబలప్రాణపుష్టిరభూత్|| ౫౦||
ఇతిరస్యానుగనమతిగుపురుషభేద్యమానస్య అతినిష్ఠురప్రహారపాతిపీడితాఖిలావయవస్యనిరాహార
తయాబలహీనిరభూత్|| ౫౧|| నిజితశ్చభగవతాజాంబవాన్త్రణీపత్యవ్యాజహార|| ౫౨|| సురాసుర
గంధర్వయక్షరాక్షసాదిభిరవ్యఖిలైర్భావాన్నజేతుంశక్యః|| కిముతావనిగోదరైర్నవీరైస్సనైరై
నారావయవభూతైశ్చత్ర్యసౌన్యసుస్థతిభిఃకింపునరస్తద్విధైః|| అవశ్యంభగవతాస్తత్సాన్వమినారా
మేణవనారాయణస్యసకలజగత్సరాయణస్యాంశేనభగవతాభవితవ్యమిత్సుక్తస్తస్మైభగవానఖిలావ
నీభారావతరణార్థమవతరణమావచయే|| ౫౩|| ప్రీత్యభివ్యంజితకరతలస్పృశనైవచైనమవగతయు
ద్ధభేదంచకార|| ౫౪|| సవప్రణీపత్యపునరప్యేనంప్రసాద్యజాంబవతీం నామకన్యాంగృహగతాయా
ఘ్యుభూతాంగ్రహయామాస|| ౫౫|| స్యమంతకమణిరత్నవపిప్రణీపత్యతస్మైప్రదదౌ|| ౫౬|| అమ్యు
తోష్యతిప్రణతాత్రిస్తాదగ్రాహ్యమపితన్తణిరత్నమాత్మసంశోధనాయజగ్రహ|| ౫౭|| సహజాంబ
వత్యాసద్వారకామాజగామ|| ౫౮|| భగవదాగమనోన్ముతహహోత్కంఠస్యద్వారకావాసిజనస్య
కృష్ణావలోకనాత్తత్త్రణమేవాతిపరిణతవయవోపినవయావనమివాభవత్|| ౫౯|| దిప్యోదిప్యేతిసకల

3౮|| 3౯|| ౪౦|| ౪౧|| ఉల్లాశనమేవాహ|| సింహఃప్రసేనమి|| ౪౨|| ఇతీతి|| ఉపలబ్ధోవిజ్ఞాతఃస్యమంతకోయనశమం
తకమితవసారాంతరం|| జాజ్వల్యమానంప్రకాశమానం|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| తేజేతి|| తన్నిష్టాంతింకృష్ణనిగ
మనం|| ౪౭|| అనిక్రమణఇతి|| వ్యాత్యేపోవిశంబః|| ౪౮|| ౪౯|| తత్రప్రసంగాచ్చాద్ధప్రశంసనమాహ|| తతశ్చ
స్యయుధ్యమానస్యేతి|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| సుతేతి|| కిముతావనిగోదరైర్నవీరైస్తత్రాపినరావయవభూతైర్విశేషభా
తైస్తత్ప్రణామ్యైజేతుంనశక్యః|| కింపునరవక్తవ్యమిత్సృధాః|| అఖిలమవనేభూమేభావసాన్యవతారణమచా
కరణకృతంకరిష్యమాణంచస్యావతారప్రయోజనమాఖ్యావతాః|| ౫౩|| ప్రీతితి|| యథాహితైలాదిస్తేహాక్తకర
తలసంమదనైవశ్రాంతస్యశ్రమోపనీయతే|| తథాస్వయంప్రీత్యాభ్యంజితస్యకరతలస్పృశనైవజాంబవంతం
విగతఘృద్గత్రమంచకారేత్యథః|| ౫౪|| సత్తితి|| ఏనంగ్రహయామాస|| కన్యాందత్తవానిత్యథః|| ౫౫|| స్యమంత
కేతి|| స్యమంతకమపిపారివహాతయాదదౌ|| ౫౬|| అమ్యుతఇతి|| అన్నసన్సంశోధనాయమిథ్యాభియోగమాజనా
య|| అన్యథాహిక్యచిన్తణినిధాయాగతశ్చతిమజనశంకాయాదునివారత్వాత్|| ౫౭|| ౫౮|| ౫౯|| దిప్యోదిప్యేతి

౬౫|| ౬౬|| ౬౭|| ౬౮|| తదితి|| అభ్యుపసత్స్విమనహకరిమ్యమః|| ౬౯|| జతుగృహేతి|| కృష్ణఃసర్వజ్ఞఃసన్నాగతః
శ్చేత్ నూనంజీవంతిపాండవా ఇతిదుర్యోధనస్తదస్వేషణవధాదౌనప్రయత్నస్సౌత్ - అతస్తత్ప్రయత్నశ్చ శిథిలీకర
ణాయనులోచితకృత్యకరణాథంచతత్ప్రగతః|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| తదితి|| అపహసనాపరిభవః|| ౭౩|| తయేతి|| ప్ర
సేనానంతరశుభ్రస్యమిథ్యాభిశంసినోదుష్టస్య సత్రాజితోవిహతత్వాత్తద్రత్నమున్నత్రాహ్యమేవస్యాదితిపరి
తుష్టంతఃకరణోపి శ్రీకృష్ణః అనుషేణక్రోధేనతామ్రేనయనైయస్యతథాభూతస్థానత్యభామామాహ|| ౭౪||

యాననాఃస్త్రియశ్చచభాజయామానుః|| ౬౦|| భగవానపీయథానుభూతమశేషంయాదవసమాజే
యిథావదాచచక్షే|| ౬౧|| స్యనుంతకంచసత్రాజితాయదత్వామిథ్యాభిశంసరిశుద్ధిమవాప|| ౬౨||
జాంబవంతీచాంతఃపురేనివేశయామాస|| ౬౩|| సత్రాజితోపీయస్యాభూతమలినమారోపితమితిజా
తసంత్రాసాత్సప్తతాంసత్యభామాంభగవతేభార్యాథంబదౌ|| ౬౪|| తాంచాక్రూరకృతవనూత
తధస్తప్రముఖాయాదవాఃప్రాగ్వరయాంబభూపుః|| ౬౫|| తతస్తత్ప్రదానాదవజ్ఞాతమేవాత్మానం
మన్యమానాఃసత్రాజితేవైరానుబంధంచక్రుః|| ౬౬|| అక్రూరకృతవనూతప్రముఖాశ్చతధన్వానమూ
చుః|| ౬౭|| అయమతీమదురాత్మాసత్రాజితః- యోస్యాభిభవతాచప్రాధికతోప్యాత్మజామస్యా
భవంతంచావిగణయ్యకృష్ణాయదత్తవా|| ౬౮|| తదలగునేనశీవతాభూతయిత్రైవీనంతస్సహారత్నం
స్యనుంతకాఖ్యంత్యయాకింగృహ్యతేవయనుభ్యుపసత్స్విమోయద్యమ్యుతస్తవోపరివైరానుబంధం
కరిష్యతీత్యేవముత్తస్తథేత్యసావప్యమా|| ౬౯|| జతుగృహదగ్ధానాంపాండుతనయానాంవిడితపరచూ
ఢోపిభగవాదుర్యోధనప్రయత్నశ్చైథిల్యకరణాథంపాథానుకూల్యకరణాయవారణావతంగ
తః|| ౭౦|| గతేవత్స్వికసుప్రమేవసత్రాజితంతథన్వాజఘానమణిరత్నంచాదదాత్|| ౭౧|| పిశ్యవ
ధామమహానూతాచనత్యభామాశీఘ్రంస్యదనమారూఢావారణావతంగత్వాభగవతేహంప్రతిపాది
తేత్యత్రాంతిమతాశతధన్వనాస్తస్మితావ్యాపాదితః - తచ్చస్యనుంతకమణిరత్నమపహృతంయస్యావ
భాసనోనావహృతమిరంత్రైలోక్యంభవిష్యతి|| ౭౨|| తదియంత్యదీయావహసనాతదాలోచ్యయద
స్రయంత్రయతామితికృష్ణమాహ|| ౭౩|| తయాచైవముక్తఃపరితుష్టంతఃకరణోపికృష్ణఃసత్య
భామామమమతామ్రేనయనఃప్రాహ|| ౭౪|| సత్యేనత్యంమమైవైషాపహసనా - నాహమేతాంత

దిష్ట్యాభక్రమిత్వానందేనసభాజయామానుఃఅపూజయ|| ౬౦|| ౬౧|| ౬౨|| ౬౩|| తదేవస్యనుంతకహరణప్రసం
గైసజాంబవత్యావివాహముక్త్యాసత్యభామావివాహమాహ|| సత్రాజితోపీతి|| అభూతమలినంనిరామిత్రంకుశ్యశః||
౬౪|| సత్రాజితస్యకృష్ణాభియోగఫలంవక్తుమాహతాంచేత్వాది నామణిరత్నంచాదదాదిత్యంతేన|| ౬౫|| ౬౬|| ౬౭||
౬౮|| తదితి|| అభ్యుపసత్స్విమసన్నాహాయ్యంకరిష్యమః|| ౬౯|| కృష్ణేనంపిహితేనత్రాజితవధాసంభవాత్కృష్ణ
స్యప్రయాణమాహ|| జతుగృహేతి|| దుర్యోధనేతి - యదిసవజ్ఞఃకృష్ణోనాగచ్ఛేతతహింపాండవాశ్చౌపికతానూనం
జీవంతీతినంభావనయాదుర్యోధనస్తదస్వేషణంవిధాయవధాదౌప్రయత్నంకుర్యాత్ - అతస్తత్ప్రయత్నశ్చైథిల్యా
థంకులోచితవ్యవహరంకర్తుంకృష్ణోవారణావతాఖ్యంపురంగతత్యథాథః|| ౭౦|| ౭౧|| ఇదానీమథానిమిత్రాన్సహూ
ననగ్ధాదశయోకృష్ణస్యపురపిమిథ్యాభియోగశ్చసంగంవక్తుమాహ - పిశ్యవధామమేత్యాది నామారికాదికం
వాఖ్యాదిత్యంతేన|| ౭౨|| తదితి|| అపహసనాపరిభవః|| ౭౩|| తయేతి|| అర్థలుభ్యస్యాజ్ఞాలంఘనస్సత్రాజితస్యనృత
త్వాత్సౌభ్రుత్తేనతత్సరణేనత్యభామాగామిత్వాచ్చపరితుష్టంతఃకరణోపి|| ౭౪|| సత్యైతి|| మమైవైషాపహస

౭౫|| నహితి|| వాక్యపరికరఃవాక్యప్రసంగః ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| ౮౦|| కృతోద్యమామితి|| పాష్టిపూరణం పాష్టిగ్రాహకృత్యేనుగ్రహః|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| నహితి|| రిపువక్రంఠిపుబలం - అమరవరాణామపినుధ్యేనకశ్చిద్యోధుంసమర్థఃశత్రుస్వయః|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬|| ౯౭|| ౯౮||

స్వమరాత్తనస్సహిష్యే || ౭౫ || నహ్యనుల్లంఘ్యవరపాదపంతక్మృతసీడాశ్రయినోవిహంగమావధ్యంతే - తదలముమునాన్తత్పురతఃశోకప్రేరితవాక్యపరికరేణేత్యుక్తాద్వారకామభ్యేత్యపికాంతేబలదేవంవాసుదేవః ప్రాహ|| ౭౬|| మృగయాగతంప్రసేనముటవ్యాంమృగపటిజఃఘన|| ౭౭|| సత్రాజితోవృఘనాశతధన్వనానిధనంప్రాపితః|| ౭౮|| తమభయవిహాశాత్తన్వశిరత్నమావాభ్యాంసామాన్యంభవిష్యతి|| ౭౯|| తదుత్తిష్ఠారుహ్యాతాంరథః - శతధన్వనిధనాయోద్యమంతువిత్త్యభిహితస్తథేతి సమన్విచ్ఛితవా|| ౮౦|| కృతోద్యమావతాపుభావుపలభ్యశతధన్వాకృతవమాణముపేత్యపాష్టిపూరణకర్మనిమిత్తంఅవోదయత్|| ౮౧|| ఆహవై నంకృతవమా|| ౮౨|| నాహంబలదేవవాసుదేవాభ్యాంసహవిరోధాయాలమిత్వక్తశ్చక్రూరమచోదయత్|| ౮౩|| ఆసావప్యాహ|| ౮౪|| సహికశ్చిద్గృహతాపాదప్రహారపరికంపితజగత్ప్రయోణసురరిపువనితావైధవ్యకారిణాప్రబలిరపువక్రాప్రతిహతవక్త్రేణవక్త్రీణామదముదితనయనావలోకనారిబలనిశితనే నాతిగుర్నవై రివారణావకిర్మణావిష్కృతమహిమోరుసీరేణ సీరిణాచసహసకలజగద్వంద్యానామమరవరాణామపియోధుంసమర్థః|| ౮౫|| కిముతాహంతదన్యశ్శరణమభిలష్యతామిత్వక్తశ్చతధనురాహ|| ౮౬|| యద్యన్నత్పరిత్రాణానమర్థంభవానాత్మానమవగచ్ఛతి - తదయమన్తత్తస్మావన్తజిసంగృహ్యరక్ష్యతామితి|| ౮౭|| ఏవముక్తిఃసోప్యాహ|| ౮౮|| యద్యంత్యాయామవ్యవసాయాంనకస్తేచిద్భవాకథయిష్యతితదహమేతంగృహిష్యామితి|| ౮౯|| తథేత్యుక్తేచాక్రూరస్తన్వశిరత్నంజగ్రాహ|| ౯౦|| శతధనురప్యతులవేగాంశతయోజనవాహినీంబడబామారుహ్యేవక్రాంతః|| ౯౧|| సైన్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకాశ్వవతుష్టయయుక్తరథస్థితోబలదేవవాసుదేవతమనుప్రయాతా|| ౯౨|| సాచబడబాశతయోజనప్రమాణమార్గమతీతాపునరపివాహ్యమానామిథిలావమోద్దేశేప్రాణానత్సంజః|| ౯౩|| శతధనురపితాంపరిత్యజ్యపదాతిరేవాద్రవత్|| ౯౪|| కృష్ణోపిబలభద్రమాహ|| ౯౫|| తావదత్రస్యందనేభవతాస్తేయమహమేనమధమాచారంపదాతిరేవపదాతిమనుగమ్యయావత్ఘాతయామి - అత్రహిభూభాగైస్సప్తదోషాస్సభయాఅతోనైతేశ్వాభవతేమంభూమిభాగముల్లంఘనేయా|| ౯౬|| తథేత్యుక్తాబలదేవోరథపవతస్థా|| ౯౭|| కృష్ణోపిద్విక్రోశమాత్రంభూమిభాగమునుసృత్యదూరస్థితస్యైవవక్రంక్షిప్త్వాశతధనుషశ్శిరశ్చేద|| ౯౮|| తచ్ఛరీరాంబరాదిముచబహుశ్రకారమన్విచ్ఛన్నపిస్థమంతకమణినావాపయదాతదోవగమ్యబలభద్రమాహ|| ౯౯|| వృధైవాస్మాభిఃశతధనుర్భూతఃసప్రాప్తమఖిలజగత్సారభూతంతన్వహారత్నంస్యమంతకాఖ్యమిత్యాకర్ణ్యోద్భుతకోపోబలదేవోవాసుదేవమాహ|| ౧౦౦||

నా|| ౭౫|| అత్రహేతుః|| నహ్యనుల్లంఘ్యతి|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| ౮౦|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| నహితి|| భగవత్తావక్త్రీణాసీరిణాచసహ - అమరవరాణామపినుధ్యే - కశ్చిద్యోధుంససమర్థఃశత్రుస్వయః - త్రివిక్రమాద్యవతారేషుపాదప్రహారేణపరికంపితంజగత్ప్రయంయేనసః - సురరిపువనితానాం తద్భుత్వవధేనవైధన్యకారిణా - ప్రబలాశాంఠిపూరాంచక్రేనైవ్యేఅప్రతిహతందక్రంయస్యతేనవక్త్రీణా - మదముదితనయనాభ్యామవలోకనేనపీతజైవైచారిబలంనిశితయతితితథాతేన - అతిగురవోగరిష్ఠావైరిణివవారణాస్తేసామచకర్మణోవిష్కృతోమహిమాయోనతథావిధానస్సీరోహలోయస్యతేనసీరిణాచ|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬||

౯౯| ౧౦౦|| ౧౦౧| ౧౦౨| ౧౦౩| ౧౦౪| ౧౦౫| ౧౦౬|| వషేతి|| సంప్రత్యావ్యువిశ్వాస్య|| ౧౦౭|| ౧౦౮||
సవనెతి|| సవనంయుజ్ఞః - ఏవం ప్రకారమవధ్యతాపాదకం| ౧౦౯| ద్వివష్టీతి|| మారికాజనమారికా| ౧౧౦| ౧౧౧|
౧౧౨| ౧౧౩| భగవానితి|| పతత్మి-మిత్యన్వయః| ౧౧౪| ౧౧౫| ౧౧౬| ౧౧౭| ౧౧౮| ౧౧౯| ౧౨౦|| ౧౨౧||

ధిక్తా వ్యంయస్తవమెవమథా లిప్తుంపతచ్చతే బ్రాత్యత్వాత్సయాతౌంతం - తదయంపంథాస్సైవచ్ఛయా
గమ్యతాం - సమద్వారకయానత్వయానచాశేషబంధుభిః కార్యమలమలమేభిర్మమగ్రతోళికశపక్తై
రిత్యాక్షిప్యతే-థాంకథంతత ప్రసాద్యమానోపినతస్థా| ౧౦౧| సవిదేహపురింప్రవివేశే| ౧౦౨| జ
నకరాజశ్చక్రుః పూర్వకమేనంగృహంప్రవేశయామాస| ౧౦౩| సతత్రవచతస్థా| ౧౦౪| వాసు
దేవోపిద్వారకామాజగామ| ౧౦౫| యావచ్చజనకరాజశ్చహేబలభద్రోవతస్థే-తావద్ధాతరా
ష్ట్రోమర్యోధస్తత్సత్కాశాగ్ధదాశిత్వోమశిక్షయత్| ౧౦౬| వషేత్రయాంతేవభ్రూగ్రసేనప్రభృ
తిభిర్యాదవైసంతత్రత్సంక్యష్టేనాపహృతమితికృతావగతిభిర్విదేహనగరింగత్వాబలదేవఃసంప్రత్యా
వ్యుద్వారకామానితః| ౧౦౭| అక్రూరోపుత్రమహానిసముదృష్టతేసమణేనభగవద్ధ్యానపరోసవ
రతంయుజ్ఞానియాజ| ౧౦౮| సవనగతాహిక్షత్రియవైశ్యోనిష్ఠుబ్రహ్మహాభవతీత్యేవంప్రకారం
యోకవచంప్రవిష్టవతస్థా| ౧౦౯| ద్వివష్టీవమాణ్యేవంతన్వణిప్రభావాత్ప్రప్రసంగదుభిక్ష
మారికామరణాదికంనాభూత్|| ౧౧౦|| అథాక్రూరపక్షియోభోజైశ్చక్రమృతస్వతస్యప్రపా
త్రేవ్యాపాదితేభోజైస్సహక్రూరోద్వారకామపహాయావక్రాంతః| ౧౧౧| తదపక్రాంతేదినా
దారభ్యత్రోవసగదుభిక్షవ్యాళేనావృష్టిమారికాద్యుపద్రవాబభూవుః| ౧౧౨|| అథయాద
వాబలభద్రోగ్రసేనసమవేతామంత్రమమంత్రయత్| ౧౧౩| భగవానురగారికేతనఃకిమిదమేకై
వప్రచురోపద్రవాగమనమేతదాలోచ్యతామిక్యకైంధకనామాయదువృద్ధఃప్రామా| ౧౧౪| అస్యా
క్రూరస్యపితాశ్వఫల్లోయత్రయత్రాభూత్తత్రతత్రదుభిక్షమారికానావృష్టిదికంనాభూత్||
౧౧౫| కాశీరాజస్యవిషయేత్సనావృష్ట్యంచశ్వఫల్లోనితఃతతస్తత్త్రాదేవదేవోవవషత్| ౧౧౬| కాశీ
రాజపత్న్యశ్చభోకన్యారత్నంపూర్వమానీత్| ౧౧౭| సాచకన్యాపూణేపిప్రసూతికాలేనైవని
శ్చక్రామ| ౧౧౮| ఏవంవతస్యగభాన్యద్వదశవమాణ్యనిష్క్రమతోయయుః| ౧౧౯| కాశీ
రాజశ్చతామత్తజాంగభాస్థామాహ| ౧౨౦| పుత్రికస్తాన్నజాయసేనిష్క్రమ్యతామాన్యంతే
ద్రష్టుమిచ్ఛామి - ఎతాంనమాతరంకిమితిచిరంశ్లేశయిష్యసీమ్యక్తాగభాస్థైశ్చవ్యాజహర| ౧౨౧| తా
తయద్యైకేకాంగాది నేది నేబ్రాహ్మణాయప్రయచ్ఛసి - తదహమవైస్త్రిభిర్వషేరస్తాగ్ధభా
త్రతోవశ్యనిష్క్రమిష్యామి త్యేతద్వదనమాకన్యారాజాది నేది నేబ్రాహ్మణాయగాంప్రాదా
త్| ౧౨౨| సాపితావతాకాలేనజాతా| ౧౨౩| తతస్తస్యాపితాగాంధినీతి నామచకర| ౧౨౪| తాంప
గాంధినీకన్యాంశ్వఫల్గాయోవకారిణ్యహమాగతాయాన్యభూతాంప్రాదాత్| ౧౨౫| తస్యా

౯౭| ౯౮| ౯౯| ౧౦౦| ధితి|| కథాంకథ్యమానాంవారతామాక్షిప్యతిరస్కృత్య| ౧౦౧| ౧౦౨| ౧౦౩| ౧౦౪|
౧౦౫| ప్రాసంగికమాహ|| యావచ్చేతి| ౧౦౬|| వషేతి|| మహాభాగస్యావ్యక్తానస్యతస్త్రిన్దశావధిలావణమసిరా
మస్యసవజ్ఞస్యాపితేన్నిమిత్తమవిశ్వాసతత్తాద్యక్తిరథాదోషప్రదశ్శేనవైరాగ్యధా - సంప్రత్యావ్యువిశ్వా
స్య| ౧౦౭| ౧౦౮| ౧౦౯| ద్వివష్టీ|| మారికాజనమారికా| ౧౧౦| అథాక్రూరప్రదర్శితస్యమంతకరత్నేనశంకితా
భియోగనిగానంపక్తంకథాంప్రస్తోతి| అథాక్రూరపక్షియోరిత్యాదినాయావత్సమాప్తిః| ౧౧౧| ౧౧౨| ౧౧౩| భగ
వానితి|| ఉరగారిగరుడస్సపవకేతనంయుస్యసః| ౧౧౪| ౧౧౫| ౧౧౬| ౧౧౭| ౧౧౮| ౧౧౯| ౧౨౦| ౧౨౧| ౧౨౨|

మయమ(నూ)రఃస్వప్నాశ్చ ॥ ౧౯ ॥ ఆస్మిన్మనఃగుణవిభవచక్షుః ॥ ౨౦ ॥ తతోకథనశ్చైవ

౧౨౪||౧౨౫||౧౨౬|| తప్పేతి || శృంగుల గాంధీ న్యాయవాదాల్లో జీవితము త్రూ రమహిమా ప్ర శంసనాథా||

౧౨౩|| ౧౨౪|| ౧౨౫|| ౧౨౬|| తస్మైతి|| శ్చపల్లగాంధిన్యోనాచాత్వక్తిస్తమ్మశ్రాత్రూరమహిమాప్రశంసనాథా||
 ౧౨౭|| ౧౨౮|| ౧౨౯|| ౧౩౦|| కృష్ణత్రయీ|| కృష్ణస్త్రింతయానూసేతి - సవజ్జనైవ్యవకృష్ణస్యలింగదర్శనాదిసాహితీ
 సంభాషనోక్తిః|| కథిత్యనువృత్తిమాత్రాథా - సతుతత్త్వః - భగవతారీష్టదర్శనాదికమపినతాత్త్వికమిత్యుక్తం
 కించ ప్రాగుదాహృతంమునివాసనివాసేకింఘటేతారీష్టదర్శనమిత్యాదివా - తస్మాత్సవప్రకారేణవరప్రత్యయో
 త్పాదనవదుర్యశఃపరిహార్యమిత్యేనంపరంసవమిదంద్రష్టవ్యం|| ౧౩౧|| ౧౩౨|| ౧౩౩|| ౧౩౪|| ౧౩౫|| ౧౩౬|| అనల్పేతి||
 అనెనహేతునా అనల్పౌపాదానమనల్పస్యాత్మయస్యోదాపాదానం|| యేషభూతంజీవాక్రవ్యంవాణివరస్త్రితీనిశ్చి
 త్యావ్యప్రయోజనంవివాహాదికార్యముద్దిశ్యాదీకరతేకారయామాస|| ౧౩౭|| తత్రైతి|| యదుద్దిశ్యయాదవాస్సనా
 హౌతాతత్ప్రయోజనంపూర్వముపన్యస్యముక్తమిదంవేత్యాదిపృష్ట్యా|| ౧౩౮|| ౧౩౯|| ౧౪౦|| ౧౪౧|| తస్మైతి||
 స్వమఖస్యకలామంశమపినవేద్ది|| ౧౪౨|| ఏతావన్మాత్రమితి|| అస్తనాస్యయంనచోదితవా - నాహమేతగ్గారయా

చరిమాణం - రత్నమితి శేషః - రత్నధారణమాత్రేణాప్యయమశేషరాష్ట్రోపకారం నకరోతితి కృష్ణోమనస్తత ఇత్యక్రూ
 లోక్తేః స్వదోషావహనాధాన్ ౧౪౩ ౧౪౪ తత ఇతి సముద్గః సంపుటః ౧౪౫ ౧౪౬ ౧౪౭ ౧౪౮ ౧౪౯
 ౧౫౦ ౧౫౧ బలీతి ౧ ౧౦వ క్రైతి - శకటస్య హిచక్రానమమూరంతరావస్థితః - జంతుః యథాక్షిణ్యతి తద్వదిత్య
 ఖః ౧౫౨ ౧౫౩ ౧౫౪ ౧౫౫ ౧౫౬ ౧౫౭ ౧౫౮ ౧౫౯ ౧౬౦ ౧౬౧ ఇతి మిథ్యాభిశస్తిత్యుశనా
 యస్య మంత్రక కథాశ్రవణాన కైనః సింహః ప్రసేన మవధీదిత్యాదిశ్లోకానుసంధేయః - తథాచ బ్రాహ్మీ శ్లో వా
 సుదేవాభిశస్తిమసిశాకరమరీచిమ ౧ స్థితాచతుర్థ్యామద్యాపి ననుష్యానాపతేచ్ఛసా ౧ అతశ్చ కుర్వాణం చంద్రం
 తుప్రమాదాద్విత్వసంయుతః ౧ పరేథ్వా త్రియకం వాక్యం ప్రాజ్ఞుభోవాప్యవజ్ఞుభి ఇతి ౧౬౨ ఇతి శ్రీవిష్ణుపు

రాన్ ౧౪౩ తదిదంస్య మంతరకత్నంగృహ్యతామిచ్ఛయా యస్యాభిమతంతస్య సమర్పణాన్ ౧౪౪
 శతఃస్వాదరవస్త్రునిగోపితమతిలముకనక సముగ్ధకగతం ప్రకటికృతవాన్ ౧౪౫ తతశ్చ నిష్టా మ్య
 స్య మంతక మణితస్త్రియదుకులసమాజే మమోద ౧౪౬ ముక్తమాత్రే చతస్త్రిన్మతిశాంత్యా తదభి
 లమాస్థానముద్వ్యతితం ౧౪౭ అథాహా క్రూరః - సపషమణిః శతధన్యనాస్త్వాకం సమపితః - యస్యా
 యంసపసంగృహ్యత్వీతి ౧౪౮ తమాలోక్య సవయాద వానాం సాధు సాధ్యితి విస్మిత మనసాం వాచో
 శ్రూయంత ౧౪౯ తమాలోక్య తీవరబలభద్రో మమాయ మమ్యుతేనైవ సామాన్యస్స మన్విచ్ఛిత ఇతి కృ
 తస్త్వైవ సూభూత్ ౧౫౦ మమైవాయం పితృభనమిత్యతీవచసత్యభామాపి స్పృహయాం దకార ౧
 ౫౧ బలసత్యావలోకనాత్ ప్రాప్తో ప్యాత్మానంగోచక్రాంతరావస్థితమివ మేనె ౧౫౨ సకలయా
 దేవసమత్వంచాక్రూరమాహ ౧౫౩ ఏతద్ధిమణిరత్నమాత్మసంగోధనాయపి తెహం యదానాం మయా
 దశితం - ఏతచ్ఛమమబలభద్రస్యచ సామాన్యం పితృభనంచైతత్సత్యభామాయానాన్యస్మై వ్యతత్ ౧
 ౫౪ ఏతచ్ఛసవకాలం శుదినా బ్రహ్మచర్యాదిగుణవతాధియమాణమశేషరాష్ట్రస్యోపకారకం
 అశుదినాధియమాణమాధారమేవహంతి ౧౫౫ అతోహమస్య యోజితస్త్రిసహస్రపరిగ్రహోదసమ
 ఘోధారణకథమేతత్సత్యభామాస్వీకరోతి ౧౫౬ ఆర్యబలభద్రేణాపి మదిరాపానాద్యశేషోపభో
 గపరిత్యాగః కార్యః ౧౫౭ తదలం యదులోకోయం బలభద్రః - అహం చ సత్యాచత్వాం దానవతే ప్రా
 క్షణాయామః ౧౫౮ తద్భవానేవధారయతుం సమర్థః ౧౫౯ తద్ధృతంచాస్య రాష్ట్రస్యోపకా
 రకంతద్భవానశేషరాష్ట్రాని తమేతత్పూర్వధారయత్వన్యన్యవక్తవ్యమిత్యుక్తోదానపతిస్తథేత్యా
 హజగ్రాహచతన్తవోరత్నం ౧౬౦ తతః ప్రభృత్యక్రూరః ప్రకటనైవతేనాతిజాజ్వల్యమానోనాత్మ
 కంతావస్తేనాదిత్య ఇవాంశుమాలీదచార ౧౬౧ ఇత్యేతద్భగవతోమిథ్యాభిశస్తిత్యుశనం యస్త్యు
 రతిసతస్యకదాచిదల్పపిమిథ్యాభిశస్తిభవతి - అవ్యాహతాఖిలేంద్రియశ్చాఖిలపాపమోక్షమవా

తుంశక్సోమిత్యమిదంధారయస్వేతితిత్యాహంనోక్తవాన్ ౧౪౩ ౧౪౪ తత ఇతి కనకసముగ్ధకంస్వణకరండకం
 ౧౪౫ ౧౪౬ ౧౪౭ ౧౪౮ ౧౪౯ ౧౫౦ ౧౫౧ బలీతి ౧ ౧౦వ క్రైతరావస్థితమితి - గచ్ఛతశ్శకటస్యచక్రబలీ
 వదమధ్యపతితజంతుర్యభోభయత్రసంబాధాత్క్షిణ్యతేతథాత్మానం మేనె ౧౫౨ ౧౫౩ ౧౫౪ ఎతచ్ఛైతి అథా
 రంధారయతారమేవహంతి ౧౫౫ ౧౫౬ ౧౫౭ ౧౫౮ ౧౫౯ ౧౬౦ తత ఇతి తతః ప్రభృతి - ప్రకటనైతి -
 అయంభావః - కృష్ణానుమత్యైవాక్రూరస్తన్తణిరత్నందధారతథాపిస్సభక్తైరక్రూరైకృష్ణైస్థాపితమితి వంభూ
 తాభియోగపరిహారాయగుప్తమధారయత్ - అనెనైవాభిప్రాయోణశబ్దస్సనానుశౌనమర్పణమాణేయద్యంత్యా
 వస్థాయామన్యస్తైస్సభయిష్యసేతహిఃగృహీమ్యమిత్యుక్తవాన్ - నకువజ్జన్యశ్రీకృష్ణస్య శౌవనాధం - య
 జ్ఞకవచధారణంచయాదవభయాదవసతు శ్రీకృష్ణభయాత్ - అన్యధాపిణినాసహరామకృష్ణాదినమాజప్రవేశాది
 ససంగచ్ఛేత - అత్రాక్రూరేమహాభాగవతేమణిస్పృహదీకల్పనమతిమంతసుత్వపేక్షణీయం ౧౬౧ ౧౬౨ ఇతి

రాణవ్యాఖ్యాత - శ్రీ విష్ణుచిత్రియే - చతుర్థాంశే - ప్రయాగశ్లోకాయః.

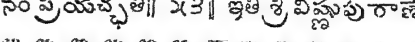
అనమిత్రస్యపాత్రస్సజాత తస్యసంగాస్యమంతకాఖ్యానముక్తం - ఇదానీమనమిత్రస్యైవసంతా
నాంతరమువ్యతి॥ అనమిత్రస్యైతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ సాన్యతపుత్రస్యవృద్ధైరేవసంతానాంతరంవక్తంప్రస్తుతేనాన
మిత్రైఃపితామహత్వసంబంధంస్మరయతి - అనమిత్రస్యైవవాన్వయవృద్ధిరీతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తథేతి॥ ఉపమన్య
ద్యాఅక్షరసాపత్న్యాః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ అంధకస్యసశ్వతాత్వజన్యః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮
౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ భజమానాదితి॥ తదగ్రతః భజమానాద్వంశాంతరం॥ ౨౨॥ విహరథాదితి॥ శూరోదేవమీడాఖ్యః॥

పాఠ్యము | ౧౬౭ | కృత్తి విష్ణుపురాణం - చతుర్థాంశే - శ్రయోదయోద్యాయః. ❀❀❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః॥ అనమిత్రస్యపుత్రశ్శివినామాభవత్ ॥ ౧॥ తస్యాపితృకః - సత్యకాత్యాత్యకఃయాయు
ధానాపరనామా॥ ౨॥ తస్మాదపిసంజయః - తత్పుత్రశ్చకుణిః - కుణేర్ముగంధరః॥ ౩॥ ఇత్యేతేతేనయాః॥
౪॥ అనమిత్రస్యైవాన్వయపుష్టిః - తస్మాచ్ఛ్రవ్యఫలః - తత్పుభావఃకథితవన ॥ ౫॥ శ్వఫలస్యా
న్యఃకనీయాచిత్రకోనామభ్రాతా ॥ ౬॥ శ్వఫలగ్రాదక్రూరోగందిన్యానభవత్ ॥ ౭॥ తథోపమ
ద్భుః॥ ౮॥ ఉపమన్తోమృదామృదవిశ్వరిమెజయగిరిక్షత్రోపక్షత్రశత్రుఘ్నరిగుడఃసధనఃద్యౌత్య
ప్రథమగంధమోజవాహప్రతివాహాఖ్యాఃపుత్రాస్తుతారాఖ్యాకన్యాః ॥ ౯॥ దేవవానుపదేవశ్చా
క్రూరపుత్రాః ॥ ౧౦॥ పృథువిపృథుప్రముఖాచ్ఛిత్రకస్యపుత్రాబహవోబభూవు ॥ ౧౧॥ కుకుగభజమా
నశుచికంబశబహిషాఖ్యాప్రథాంధకస్యచత్వారఃపుత్రాః ॥ ౧౨॥ కుకురాధ్యప్తః - తస్మాచ్ఛకపోత
రోమా - తతశ్చవిలోమా - తస్మాదపితుంబురుసభోభవదనుసంజ్ఞశ్చ ॥ ౧౩॥ అమోరానకమందుభిః - త
తశ్చాభిశ్ - అభిశతఃపునవఃసుః ॥ ౧౪॥ తస్యాప్యామకఃపుత్రఃఆహుకీచకన్యా ॥ ౧౫॥ ఆహుకస్య
దేవకోగ్రసేవాద్యపుత్రా ॥ ౧౬॥ దేవవానుపదేవస్సహదేవోదెవరక్షితావదేవకస్యచత్వారఃపు
త్రాః ॥ ౧౭॥ తేషాంవృకదేవోపదేవాదెవరక్షితాశ్రీదేవాశాంతిదేవాసహదేవాదేవకీచసప్రభగ
స్య ॥ ౧౮॥ తాశ్చపర్వావసుదేవఉపయమే ॥ ౧౯॥ ఉగ్రసేనస్యాపికంసస్యగ్రోధసునామానకాహ్వ
శంకుసుభూమిరాస్త్రపాలయుగ్ధతుష్టిసుశుష్టివత్సంజ్ఞాఃపుత్రాబభూవుః ॥ ౨౦॥ కంసాకంసవతీసుత
నూరాస్త్రపాలికాహ్వశ్చోగ్రసేనస్యతనూజాఃకన్యాః ॥ ౨౧॥ భజమానాచ్ఛవిదూరభఃపుత్రోభవ
త్ ॥ ౨౨॥ విదూరథాచ్ఛరః - శూరాచ్ఛరీ - శమినఃప్రతీక్షత్రః - తస్మాస్త్రియింభోజః - తతశ్చపృ
థికః॥ ౨౩॥ తస్యాపితృతవమశతధనర్దేవాహదేవగర్భాద్యాఃపుత్రాబభూవుః॥ ౨౪॥ దేవగర్భాప్యా
పిషూరః॥ ౨౫॥ శూరస్యాపిషూరిషూరామపత్న్యభవత్ ॥ ౨౬॥ తస్యాచాసౌదశపుత్రానజనయత్ వ
సుదేవపూర్వా ॥ ౨౭॥ వసుదేవస్యజాతమాత్రస్యైవతన్యహేభగవదంశావతారమవ్యాహతద్వ

శ్రీధరస్వామిరచితాత్మప్రకాశాః - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - చతుర్థాంశే - ఆయాదశోధ్యాయః. ❀❀

సత్వతస్మత్సావ్యస్థితఃతత్పత్రస్యానమిత్రస్యత్రపేనసత్రాజితావిత్యేకోవంశఃక్రైః - తత్ప్రసంగా
 వ్యస్యమంతకాఖ్యానముక్తం-ఇదానీమమిత్రస్యైవవంశాంతరమాహ-అనమిత్రస్యేత్యాదిసాశ్చేనయాభివ్యంజితేన
 ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతితి॥ శివేవంశ్యాశ్చేనయాః॥ ౪॥ తస్యైవపునవంశాంతరమాహ-అనమిత్రస్యేత్యాదిసాబహవో
 భవన్తిత్యంతేన॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ పృథ్వితి॥ చిత్రకస్యశ్శవల-స్యభ్రాతృఃపుభుప్రముఖాఃపుత్రాః॥ ౧౧॥
 కుకురెతి॥ అంధకస్యసత్వతపుత్రస్యకుకుగాదయః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ కంసేతి॥
 కంసాకంసవతీత్యాద్యాక్రమేనస్యతనూజాఃకన్యాః॥ ౨౧॥ భజమానస్యసత్వతపుత్రస్యనిమిత్తకణపృష్ఠయ్యభిత్వా
 దినాపురస్యమేకోవంశఃక్రైఃఇదానీంతస్యైవవంశాంతరమాహ - భజమానాపైత్యాదిసాయావప్నూప్తిః॥ ౨౨॥
 ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ వసుదేవస్యేతి॥ తద్వృహదేవమిత్రాఖ్యాస్యభూరస్యశృహేతనకాఃపటహఃమందుభః

ఘోషశృంగు దేవవైదికవ్యాసకమందుభయోవాదితాః॥ ౨౮॥ తతశ్చ సావానక మందుభిసంజ్ఞనువా
 ప॥ ౨౯॥ తస్యచ దేవభాగదేవశ్రవాత్సకకకుచ్చక్రవస్సధారకస్సంజయవ్యాసశమికగంఢూపసంజ్ఞా
 నవభ్రాతరోభవః॥ ౩౦॥ పృథాశృతదేవాశ్శృంగీతిఃశృతశ్రవారాజాధిదేవీవచసుదేవాదీనాంపంచ
 భగిన్యోభవః॥ ౩౧॥ శూరస్యకుంతినామనభాభవత్॥ ౩౨॥ తస్మైచాపుత్రాయపృథామత్తజాం
 విధినాశూరోదత్తవాః॥ ౩౩॥ తాంవపాండురువాహ॥ ౩౪॥ తస్యాంబధమాణిలేంద్రైర్యుధిష్ఠిరభి
 మసేనాజానాభ్యాస్త్రయఃపుత్రాఃసముత్పాదితాః॥ ౩౫॥ పూర్వామేవానూథాయాశ్చభగవతా
 భాస్వతాకానీనకణోనానుపుత్రోజన్మత్॥ ౩౬॥ తస్యాశ్చనవతీమద్రీనామాభూత్॥ ౩౭॥ తస్యాం
 చనానశ్చనప్రాభ్యాంనకులసంపదేహాపాంహోపుత్రాజనితా॥ ౩౮॥ శృతదేవాంశువృద్ధగమానా
 మకాయాశ్చడపయేమై॥ ౩౯॥ తస్యాంబధసంపక్రాంతానుమహాసురోజజ్ఞైః॥ ౪౦॥ శృంగీతిఃపవిత్రేకయ
 రాజాడపయేమై॥ ౪౧॥ తస్యాంసంబధనాదయఃకైకేయాఃపంచపుత్రాబభూవుః॥ ౪౨॥ రాజాధి
 దేవ్యామావంత్యృపిందానువిదోజజ్ఞాతై॥ ౪౩॥ శృతశ్రవసంపవిత్రేదరాజౌదనుఘోషనామోపయే
 మై॥ ౪౪॥ తస్యాంబశిశుపాలముత్పాదయామాస॥ ౪౫॥ సవాపూర్వమప్యుదారవిక్రమోదైత్యా
 నామాదిపురుషోహిరణ్యకశిపురభవత్॥ ౪౬॥ యశ్చభగవతాసకలలోకగురుణానారసంహేనఘాతి
 తః॥ ౪౭॥ పునరప్యక్షయీవీర్యశౌర్యసంపన్నరాత్రమగుణస్సమాక్రాంతసకలత్రైలోక్యేశ్వరశ్రభా
 తోదశాననోనామాభూత్॥ ౪౮॥ బహుకాలోవభక్తభగవత్సకాశావాస్తవరీరపాలోద్భవపుణ్యఫల
 భగవతారాఘవరూపణాసోపేక్షధనముపపాదితః॥ ౪౯॥ పునశ్చేదిరాజస్యదమఘోషస్యాత్తజగ్గీశు
 పాలనామాభవత్॥ ౫౦॥ శిశుపాలత్వేపిభగవతోభూభారావతరణాయాపతీణాంశస్యపుండరీకన
 యనాఖ్యస్యోపరిద్యేమానుబంధమతీతరాంబకార॥ ౫౧॥ భగవతాచ సేషధనముపానీతః - తత్రేవవ
 రమాత్తభూతేనునసపక్వాత్రయాసాయుజ్యనువాప॥ ౫౨॥ భగవాన్యదిప్రపన్నోయథాభిలషి
 తందదాతి - తథాతప్రపన్నోపినిఘ్నోదివ్యగునుపసంస్థానంప్రయచ్ఛతి॥ ౫౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే -
 చతుర్థాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః॥
 మైత్రేయః॥ శ్లో॥ హిరణ్యకశిపుత్యైవగావణత్యైవపిష్టునా॥ అవాపనిహతోభోగానప్రాప్యానమరై
 రపి॥ ౧॥ నలయంతత్రతేనైవనిహతస్సకంఘనః॥ సంప్రాప్తశిశుపాలత్వేసాయుజ్యంశాశ్వతేహ
 రా॥ ౨॥ ఏతదిచ్చాన్యహంశ్రోతుంసవధమాభ్యుతాంవర॥ కాయూహలవరైస్తేతత్పుషోమేవకుసు

యోధ్యః ॥ ౨౫ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ పూర్వమేవతి ॥ కానీనఃకన్యకావస్థాయాంజాతః ॥ ౩౬ ॥
 ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ పునరితి ॥ అక్షయావీర్యావగుణాయస్యసః ॥ వీర్యంబ
 లం - శౌర్యముత్సాహః - పరాక్రమః ప్రభావఃసమాక్రాంతాలభిభూతాస్తకలా ప్రైలోక్యేశ్వరాయేనతథాభూతః
 ప్రభావోయస్యసః ॥ ౪౮ ॥ బహుకాలేతి ॥ బహుకాలముపభుక్తంభగవత్సకాశాదవాప్తశరీరపాతోద్భవంపుణ్యఫలంయ
 నసః ॥ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ భగవద్వేషానుబంధాతత్సాయుజ్యముపపాదయతి ॥ భగవానితి ॥ ౫౩ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామి
 విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీఃష్ణపురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀
 ౧ ॥ ౨ ॥ ఎతదితి ॥ కాయానాలపరణమయాపృష్టస్త్రహ్యంపక్తమహాని ॥ ౩ ॥ సనకాద్వయగ్రహజ్జన్మ

౧౬|౧౭|౧౮|౧౯|౨౦| ౨౧|౨౨|౨౩|౨౪|౨౫|౨౬|౨౭|౨౮|౨౯|౩౦| ౩౧|౩౨|౩౩|౩౪|౩౫|౩౬|౩౭|౩౮|౩౯|

వసుదేవస్యత్వానకదుందుభేపారవీరోహణీమదిరాభద్రాదేవకీప్రముఖాబహ్మ్యవతోవ్యభవన్ ||
 ౧౮| బలభద్రశతసారణదుర్ముఖాదీపుత్రాఃరోహిణ్యామానకదుందుభిరుత్పదయామాన్||౧౯|
 బలదేవోపిరేవత్యాంపితోల్లుకాపుత్రావజనయత్ || ౨౦ | సాష్టిమాష్టిశిశుసత్యసత్యధృతిప్ర
 ముఖాస్సారణాత్మజాః|| ౨౧| భద్రాశ్వభద్రవౌహుమదుర్జమభూతాద్యైరోహిణ్యాఃకులజాః||౨౨|
 సందోషనందకృతకాద్యామదిరాయాస్తనయాః|| ౨౩| భద్రాయాశ్చోపనిధిగదాద్యాః || ౨౪| వై
 శాల్యాంచకౌశికమేకమేవాజనయత్ || ౨౫|| ఆనకదుందుభేదేవక్యామపిక్షితిమస్సుమేనోదాయా
 భద్రసేనబుబుజాదానభద్రదేవాఖ్యాఃకుటుత్రాజజ్ఞిరే|| ౨౬| తాంశ్చసర్వానేవకంసోఘాతితవాన్||
 ౨౭| ఆనంతరంవసప్తమంగభామధరాత్రైభగవత్ప్రహితాయోగనిద్రారోహిణ్యాజతరమాకృ
 వ్యనీతవతీ|| ౨౮| కర్షణాచ్చాపావపిసంకర్షణాఖ్యామగనుత్ || ౨౯ | తతశ్చసకలజగన్ప్రహితరు
 మూలభూతోభూతభవిష్యదాదిసకలసురాసురమునిజనమనసామప్యగౌరవరోజ్జభవప్రముఖైరనలము
 ఖైఃప్రణమ్యవనిభారహరణాయప్రసాదితోభగవాననాదిమధ్యనిధనోదేవకీగర్భామవతతారవాసుదే
 వః|| ౩౦ | తత్ప్రసాదవివర్ధమానోరుమహిమాచయోగనిద్రానందగోపవత్త్వావ్యయితోదాయాగ
 భామధిష్ఠితవతీ|| ౩౧ | సుప్రసన్నాదిత్యచంద్రాదిగ్రహమవ్యాళాదిభయంస్వస్థమానసకఖలమే
 వైతజ్జగదపాస్తాధర్మమభవత్ - తస్మింశ్చపుండరీకనయనెజాయమానె || ౩౨ | జాతేనచతేనాఖిల
 మేవైతత్సన్తాగ్ధవతిజగదక్రియత్ || ౩౩ | భగవతోవ్యత్రమత్యలోకైవతీకస్యభోజకసహ
 స్రాత్యైకోత్తరతతాధికానిభార్యణామభవన్|| ౩౪ | తాసాంచరుక్మిణీసత్యభామాజాంబవతీచారు
 హాసినీప్రముఖాహ్యభౌవత్సవ్యైఃప్రధానాబభూవుః|| ౩౫| తాసుచాష్టవయంతానిలక్షుంచపుత్రాణాం
 భగవానఖిలమూర్తిరనాదిమానజనయత్ || ౩౬ | తేషాంచప్రద్యుమ్నచారుభేష్టసాంబాదయస్త్ర
 యోదశప్రధానాః|| ౩౭| ప్రద్యుమ్నోపిరుక్మిణస్తనయాంరుక్మవతీనామోషయేమే||౩౮| తస్మామని
 రుద్ధోజజ్ఞే|| ౩౯| అనిరుద్ధోపిరుక్మిణిపవపాత్రీంసుభద్రాంనామోషయేమే|| ౪౦| తస్మామస్యవజ్రోజ
 జ్ఞే|| ౪౧| వజ్రస్యప్రతిభామూఃతస్యాపిసుచారుః|| ౪౨| ఏవమనేకశతసహస్రపురుషసంఖ్యస్యయదు
 కులస్యపుత్రసంఖ్యావర్షశతైరపివక్తుంశక్యతే|| ౪౩| యతోహిశ్లోకావిమావత్రచరితాథా||౪౪||

౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| శిశుపాలజన్మోక్త్యాప్రసక్తాసుప్రసక్తంసమాప్యప్రస్తుతంవంశమాహ - వసుదేవస్యత్విత్వాదినా |
 ౧౮| తస్యరోహిణ్యాంవంశమాహ - బలభద్రదేత్వాదినారోహిణ్యాఃకులజాత్యంతేన|| ౧౯| ౨౦| సాష్టితి || మా
 ష్టిప్రముఖాస్తస్యబలభద్రవైవానాత్మజాభిలిక్ష్విదిత్వతః|| ౨౧| ౨౨| ౨౩| భద్రాయాతతి || యాద్యాతతిచపా
 తః|| ౨౪| వైశాల్యామితి|| శైబ్యాంచేతిపాతః|| ౨౫| ౨౬| ౨౭ || వసుదేవుత్రవైవానతోబలభద్రస్యప్రాగుక్తాం
 రోహిణీపుత్రతాంసకర్షణయతుమాహ|| అనంతరంచేతి|| దేవకీజతరాదాకృవ్యరోహిణీజతరంప్రత్యానీతవతీ|| ౨౮|
 ఎతదేవసంకర్షణసమాఖ్యయోషపాదయతి|| సంకర్షణాచేతి || ౨౯ | తతశ్చేతి|| సకలజగదేవమహాతరుస్తస్య
 మూలభూతః - భూతావతమానాఅతితాశ్చభవిష్యంతశ్చఆదిశబ్దాత్తత్తల్లోకవర్తినోమహంతఃసకలాస్సురాసుర
 మునిజనాస్తేషాంమనసామప్యగోచరః - అబ్జభవప్రముఖైఃబహ్మముఖైఃఅనలముఖైదేవైఃప్రసాదితోవాసుదేవో
 దేవ్యాగర్భామవతతార||౩౦| తత్ప్రసాదేతి|| తత్ప్రసాదేనవివర్ధమానః ఉరుమహిమాసకలజగన్మోహనసర్వపూ
 జ్యాదిలక్షణోయస్యాస్సయోగనిద్రా|| ౩౧|| సుప్రసన్నేతి|| తథావతస్త్రిజాయమానెప్రసన్నాదిత్యచంద్రాది
 లక్షణంజగదభవదిత్యన్వయః|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫ || తాస్మితి|| అదిమాన్నభవతీత్యనాదిమాన్|| ౩౬|| ౩౭|| ౩౮||

366 శ్రీవిష్ణుపురాణం. పంచాంగ్యం. చతుర్థాంశం. పంచమోధ్యాయః.

[illegible]

నిత్రఃకోట్యస్తహస్రాణామష్టశీతతానివ । కుమారాణాంఽపాచార్యశ్చైవయోగైశ్చయైతః ।
సంఖ్యాసంయాదవానాంకఃకరిష్యతిమహాత్మనామ్ । యత్రాయితానామయితలత్యేనాస్సైవదాహు
కః ॥ ౪౬ ॥ దేవాసురేహతాయేతుదైతేయాస్సుమహాబలాః । ఉత్పన్నాస్సేషుస్మిన్ముఖమోహరవ
శారిణిః ॥ ౪౭ ॥ తెహముత్పదనాథాయభువిదేవాద్యదోకుతే । అవతీణాఃకులశతంయత్రైకాభ్య
ధికంద్విజ ॥ ౪౮ ॥ విష్ణుస్తేషాంప్రమాణేవప్రభుత్వైచవ్యవస్థితః । విదేశస్థాయినస్తస్యవపుభుస్సవయా
దవాః ॥ ౪౯ ॥ ఇతిప్రసూతింవృష్ణీనాంయశ్శృణోతినరస్పదా । ససరైవఃపాతక్రముఃక్రవిష్ణులోకం
ప్రవద్యతే ॥ ౫౦ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - పంచదశోధ్యాయః *****
శ్రీపరాశరః॥ఇత్యేవసమాసతస్తేయిదోవంశంశకథితః॥౧॥అథమవసోవంశమవధారయ॥౨॥మహా
సోవహిన్నరాత్మజఃపౌర్ణభాగః-భాగ్వాద్భానుః-తతశ్చత్రయీసానుః-తస్మాచ్ఛకరందమః - త
స్మాపిమరుత్తః॥౩॥సోసత్యోభవత్॥౪॥తతశ్చపారవందుష్యంతంపుత్రమకల్మయత్॥౫॥ఏనంయయాతి
శాపాత్రద్వంశఃపారవమేవవంశంసమాశ్రితవా॥౬॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణేచతుర్థాంశేషోడశోధ్యాయః
శ్రీపరాశరః॥ద్రుపిహ్యాసుతనయోబ్రుః॥౧॥బభ్రోస్సేతుః॥౨॥సేతుపుత్రఆరభణామా॥౩॥ఆ
రభణ్యాత్తజోగాంధారః - గాంధారస్యఘమః - ఘమాత్ఘృతః - ఘృతాద్ధురదామః - తతఃప్రచే
తాః॥౪॥ప్రచేతనఃపుత్రశ్శతధమః-బహులానాంమైచ్చానామదీచ్యానామాధిపత్యమకరోత్॥౫॥
ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - సప్తదశోధ్యాయః *****

౩౯| ౪౦| ౪౧| ౪౨| ౪౩| యత్యతి| చరితాథోయథాథో| ౪౪| చిప్త్యతి| చావయోగముచావశిత్రానుయోగ
 తాఃతేచాపాచార్యాః| ౪౫| సంఖ్యానమితి| ఎకైశ్చబహుళాశీక్షయతీతితతోవ్యధి కఃశిష్యః - విష్వన్నవిద్యాతి
 లాశ్చతతోవ్యధికతరా ఇత్యానంత్యం - యత్రసదాపహుకోత్రయదురాజః| ౪౬| ఎవంయాదవానానుసంఖ్యేయ
 త్వేదుజయత్వేవహేతుమాహ - దేవాసురఇత్యాదిత్రిభిః| దేవాసురఇతి| దేవాసురేయుద్ధేదేవైశ్చాశ్చత్యథః||
 ౪౭| ౪౮| విష్ణురితి| ప్రమాణకార్యనిర్ణాయకత్వే - ప్రభుత్వేపాలకత్వేచ - నిదశేజ్ఞాయాంసాతుంశీలయేషాం
 తేవవృథుఃపుత్రధనాదిభిర్వత్తింప్రాప్తాః| ౪౯| ౫౦| ఇతిశ్రీధరస్వామిరచితాశ్చత్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ
 వ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - పంచదశోధ్యాయః ||

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఎవమితి॥ తద్వంశఃతస్యదువశ్ సోవశః॥ ౬॥ ఇతిశ్రీధరస్వామిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య -
 శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం చతుర్థాంశే - సోవశోధ్యాయః *
 తదేవందేవయాన్యః పుత్రయోవశంశముక్త్యావశమిష్టాయాఃజ్యేష్ఠపుత్రస్య ద్రుహివ్యావశంశమాహ॥
 ద్రుహివ్యాప్తిత్యాదిహ - ద్రుహివ్యాప్తితి॥ ఉచితస్య ద్రుహ్యుశ్చస్య అచితత్వేనప్రయోగోవశతేద
 శమాధ్యయే॥ ౧॥ ౨॥ సేతుపుత్రఇతి॥ అంధనామేతివచాః॥ ౩॥ ౪॥ ప్రతేతసఇతి॥ క్షేచ్ఛానామాధివత్సయ
 కరోదితివచాధివత్సయయాతిశాబోధశేతః॥ ౫॥ ఇతిశ్రీధరస్వామిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ
 వ్యాఖ్యానాం చతుర్థాంశే - సప్తదశోధ్యాయః *

౧౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ యస్యేతి బాలేయంబలేక్షేత్రజం ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ జయద్రథశ్చి బ్రహ్మక్షత్రాంతరాశసంభూత్యాంప్రాటిలోమ్యేనబ్రహ్మక్షత్రసంకరజాతాయాంపత్వ్యాంజయ్యాఖ్యంపుత్రమజీజనతో అతోవిజయాద్యాఃసూతా ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ యశ్చితి పృథావవిధంపుథయాకుంఠ్యా అపవిధంపరిత్యక్తం శ్లో మాతాపితృభ్యామున్నృజ్జం తయోరన్యతరేణవా యంపుత్రంప్రతిస్పృష్టియాత్ అపవిధ్యసంజన్యతత్తత్త్వైః ౨౮ ౨౯ ౩౦ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవిజయాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తయ - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః. * * * * *

శ్రీ పరాశరః యయాతేశ్వరుక్షాపుత్రస్యాశోస్సభానలచతుఃపరమేషుసంజ్ఞాప్రయఃపుత్రాబభూవుః ౧ సభానలపుత్రఃకాలానలః ౨ కాలానలాన్యంజయః ౩ నంజయాత్పురంజయః ౪ పురంజయాజ్జనమేజయః ౫ తస్మాచ్ఛహాళాః ౬ తస్మాచ్ఛహామనాః ౭ తస్మాదుశీనరక్షితీతూహ్వపుత్రాపుతృనౌ ౮ ఉశీనరస్యాపిశివిన్మగనవక్తృమివమాఖ్యాపంచపుత్రాఃబభూవుః ౯ పృథుదభాసువీరకేకేయమద్రకాశ్చత్వారశ్శిఖిపుత్రాః ౧౦ తీర్థోరపిరుగద్రథఃపుత్రోభూత్ ౧౧ తస్యాపిహేమః - హేమస్యాపిసుశపాః - సుశపసశ్చబలిః ౧౨ యస్యేతే త్రేదీర్ఘతమసాంగవంగకలింగసుహృషాంధ్రాఖ్యంబాలేయంక్షత్రమజన్యత ౧౩ తస్మామసంతతసంజ్ఞాశ్చపంచవిషయాబభూవుః ౧౪ అంగాదనపానస్తతోదివిరథస్తస్మాద్ధర్మారథః ౧౫ తతశ్చేత్రరథఃరోమపాదసంజ్ఞః ౧౬ యస్యదశరథోమిత్రంజజ్ఞే ౧౭ యస్యాజపుత్రోదశరథశ్శాంతానామకన్యామనపత్యస్యదుహితృత్వేయుయోజ ౧౮ రోమపాదాచ్ఛురుంగః - తస్మాత్పుథులాక్షః ౧౯ తతశ్చంపః - యశ్చంపానివేశయామాస ౨౦ చంపస్యహర్యంగోనామాత్మజౌభూత్ ౨౧ హర్యంగాద్భద్రరథఃభద్రరథాద్భూహద్రథఃబృహద్రథాద్భూహత్రుమాభూహత్రుమాణశ్చబృహద్భూహద్భూహన్తనాః - బృహన్తనసోజయద్రథః ౨౨ జయద్రథోబ్రహ్మక్షత్రాంతరాశసంభూత్యాంపత్వ్యాంవిజయంనామపుత్రమజీజనతో ౨౩ విజయశ్చృతంపుత్రమనావ ౨౪ తస్యాపిదృతవ్రతఃపుత్రోభూత్ ౨౫ దృతవ్రతాద్వత్యకమా ౨౬ వత్యకమాణస్తస్మిరథః ౨౭ యోగంగాంతోమంజూషాగతంపృథావవిధంకణంపుత్రమనావ ౨౮ కణాద్వృషసేనః - ఇత్యేతదంతాంగవంశ్యాః ౨౯ అతశ్చపూరువంశం శ్రీతుమహాని ౩౦ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః. * * * *

౧౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ యస్యేతి యస్యబలేక్షేత్రభార్యాయాం - అతోబలిత్రజత్వాత్ బాలేయం ౧౩ తస్మామసంతతసంజ్ఞాశ్చితి అంగవంగాదినామానోయాస్సంతతయస్తస్మంజ్ఞావసంజ్ఞాయేషాంతేవిషయాదేశాబభూవుః ౧౪ ౧౫ తతశ్చితి రోమపాదసంజ్ఞస్మిత్రరథః ౧౬ యస్యేతి దశరథోయస్యమిత్రంజజ్ఞే ౧౭ ౧౮ ౧౯ తతశ్చితి చంపాంపురీం ౨౦ ౨౧ ౨౨ జయద్రథశ్చి బ్రహ్మక్షత్రయోరంతగాతేసంకరేసంభూతిజన్యస్యాస్తస్మాన్నతాయామిత్యథః ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ యశ్చితి బ్రహ్మశ్యాంక్షత్రియాత్పుత్రశ్చిత్త్వైః - అతోవిజయస్యసూతత్వాత్తన్యంశ్యకణసూతత్వేనప్రసిద్ధఃసంజ్ఞాపాతంకాన్యవంజరం - పృథయాకుంఠ్యాఅపవిధంకన్యాత్వాల్లజ్జయాపరిత్యక్తం - కణంపుత్రమనావ శ్లో మాతాపితృభ్యామున్నృజ్జం తయోరన్యతరేణవా యంపుత్రంప్రతిస్పృష్టియాదపవిధస్స ఉచ్యతే ఇతి ౨౮ ౨౯ ౩౦ || ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవిజయాఖ్యానం - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ మాతౌత్వాది॥ భస్తాచమభృతిఃతత్థానీయామాతా.
 వృతానిక్షిప్తంద్రవ్యంనవృతైః - కింతునిక్షేప్తైరేవ ఏవంజరయితురేవపుత్రః - సమాతుః - సపవసః - తద్వీజోపాదాన
 రూపత్వాదైమాన్య - అతస్త్వపుత్రంభరేతిభరతనామనిరుక్తిః॥ ౧౨॥ రేతోధాఇతి॥ పురావీజయేత్రిణోఃపుత్రవిష
 యోవివాదేయమనభాయాంపుత్రంరేతోధాఃగర్భాస్యాధాతైవనయతిస్తస్త్వివశ్రే - నకుయేత్రి - అన్యవగర్భాన్యత్వ
 మాధాతా - అతస్తవామంపుత్రైతిసత్యమాహశకుంతళా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తత్యతి॥ దీర్ఘుతమనత్యతి - బృహ
 స్పతేరగ్రజస్యచక్రస్యపత్న్యాప్రమమతాఖ్యాయాగర్భే ఉచక్రస్యనిష్కైదీర్ఘుతమన్యంజైమునాతిష్ఠత్యైవబృహస్పతి

శ్రీవరాశరః॥ పూరోజనమేజయః - తస్యాపిప్రచిన్వా - ప్రచిన్వతఃప్రవీరః - ప్రవీరాన్వనన్యః -
 మనస్యోచ్చభయదః - తస్యాపిసుమ్యస్యద్యోబహుగతః - తస్యాపిసంయోతిన్వంయోతేరహంయోతి
 స్తతోరాద్రాశ్వః॥ ౧॥ ఋతేపుఃక్షేపున్ధండిలేపుకృతేపుజలేపుకమేపుకృతేపున్ధలేపునన్వతేపువ
 నేపునామానోరాద్రాశ్వస్యదశపుత్రాబభూవుః॥ ౨॥ ఋతేపోరంతినారఃపుత్రోభూత్॥ ౩॥ సుమతిమ
 ప్రతిరథంధ్రువంచావ్యంతినారఃపుత్రానవాప॥ ౪॥ అప్రతిరథస్యకణ్డఃపుత్రోభూత్॥ ౫॥ తస్యాపి
 మేధాతిథిః॥ ౬॥ యతఃకణ్డాయనాద్విజాబభూవుః॥ ౭॥ అప్రతిరథస్యాపరిఃపుత్రోభూదైవీనః॥ ౮॥
 ఐలీనస్యదుష్యంతాద్యాశ్చత్వారిఃపుత్రాబభూవుః॥ ౯॥ దుష్యంతాచ్ఛక్రవర్తిభరతోభూత్॥ ౧౦॥
 యన్నామహేతుదేవైశ్లోకోగీయతే॥ ౧౧॥ మాతాభస్తాపితుఃపుత్రోయనజాతస్సపవసః॥ భరస్య
 పుత్రందుష్యంతమావమంధాశ్శకుంతళామ్॥ ౧౨॥ రేతోధాఃపుత్రోనయతిసరదేవయమక్షయాత్॥ తస్య
 చాన్యధాతాగర్భాన్యసత్యమాహశకుంతళా॥ ౧౩॥ భరతస్యపత్నిత్రయేనవపుత్రాబభూవుః॥ ౧౪॥
 నైతేమమానురూపాత్యత్యభిహితాస్తన్నాతరఃపరిత్యాగభయాత్తత్పుత్రాణఃఘ్నః॥ ౧౫॥ తతోన్యవి
 తథేపుత్రజన్మనిపుత్రాధిహోమరుతోమయాజినోదీర్ఘుతమనఃపాష్ట్యైపాస్త్రబృహస్పతివీర్యాదు

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ యన్నామహేతురితి॥ దుష్యంతోమృగయాథామరణ్యంగతోవిశ్వా
 మిత్రాన్వైనకాయాముత్పన్నాంశకుంతళాంకణ్డాశ్రమేసంగమ్య - గాంధర్వేణతామదావహ్య - తస్యాంగర్భ
 మాధాయస్యపురంగతః - తత్సవణంవిసస్తార - తాంవజాతపుత్రాంకణ్డప్రహితేనతచ్చిష్టేణానీతామవిశ్వాసాద
 స్వీకువణంతందుష్యంతంప్రతిదేవైరుక్తోయంశ్లోకః॥ ౧౧॥ మాతే॥ భస్తాచమభృతిఃతత్థానీయామాతా
 వీర్యధారణమాత్రేణాతోనతస్యాఃపుత్రః - కింతునిష్కేప్తఃపితురేవ - కింవయేనపిత్రాజాతస్త్వ ఏవపుత్రస్తనంశభూత
 వీజోత్పాదనాత్ - శ్రుతిశ్చ - పతిజ్ఞాయాంప్రవిశతిగర్భోభూత్వానమాతరం - తస్యాంపుననానోభూత్వాదశ
 మేమాసిజాయితే - అత్వావైపుత్రనామాసీత్వాది - అత్రస్త్వపుత్రంభరతంభరవిభృహి - శకుంతళాంనిదోహంమా
 వమంస్థాఇతిభరతనామనిరుక్తిః॥ ౧౨॥ కింవ - రేతోధాఇతి॥ కింవరేతోధాః - రేతస్సేక్తాసంతతికతాఃపుత్రోయమక్ష
 యాన్వరకసకాశాత్తత్రస్థంపితరంస్వర్గంనయతి - ఉన్వయతితిపాతేఉద్ధరతీత్యథాః - మత్పుత్రోనవేతీసంశయంమాకృ
 థాఇత్యాహ - త్వమేవచాన్యగర్భాన్యధాతాఅధారకతేజినత్యమాహశకుంతళా - రేతోధాఃపుత్రంనయతితిపాతేవీ
 జయేత్రిణోఃపుత్రవిషయవివాదేధర్మనభాయాంస్థితంపుత్రంరేతోధావీర్యాధాతైవన్యాయతోనిజైత్యతతోనయ
 తి - నకుయేత్రిత్యథాః - ఏవంచానుశాసనికేపవణ్యాఖ్యాతం - శేషంపూర్వవత్ - అత్రపూర్వశ్లోకస్త్వైవభరత
 నామనిరుక్తిప్రత్యాన్నామప్రవృత్తిహేతుఃశ్లోకోగీయత్యత్యేకవచనమవిరుద్ధం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నైతి॥ నైతేమమానురూ
 పామత్పదృశాభవంతితిభరతేనూక్తాస్తేమాంపుత్రాణాంమాతరోజీవత్పుతేమవైసాదృశ్యానసంధానెనవ్యభిచార
 శంకయాఅస్మాకపరిత్యక్యతీతిభయాత్పుత్రాఃఘ్నఃపాతవత్యః॥ ౧౫॥ తత్యతి॥ వితథేవ్యథేనతి - అత్రైవమి
 తిహాసః - బృహస్పతేరవరజస్యఉచక్రస్యమమతాఖ్యాపత్నిగర్భాన్యాసీత్ - తస్యాంబృహస్పతిఃకామాభిభూతోవీర్యం

శృకామాభిభూతః స్వవీర్యం న్యపించత్ తద్గర్భాన్ధేనాచ క్ష్యేనస్వపాదపశ్చద్భాగనమాతుర్యో నేనిః-మృ-సేతంభు
 పరితం - తతస్సతుగర్భాన్ధ బోచభ్యోబృహస్పతినాంధోభవేతిప్రోదీర్ఘుతమాజాతః - తంతుభువిపతిత బృహస్పతిపీ
 ర్యజంబులంబీత్యుతాపితరోమమతాబృహస్పతీద్వాభ్యామావాభ్యాంజాతమిమంత్వంభరవిభృహీత్యనో
 న్యముక్త్యాతంపుత్రంత్యక్త్యాద్ధతౌఅతోభరద్వాజాఖ్యైః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥
 ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సు హూత్రాదితి॥ యద్రదంహ సైనపురంయద్రదంధమన్తేత్రంయోయంసాం ప్రతమితవనిదేశ
 ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ జ్యక లెహ సైనపురానన్నకురుత్యైత్రే తెనెదంపురాణముక్తమితగమ్యతే॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥

చక్షుసత్నాన్యంనుమతాయాంసముత్పన్నోభరద్వాజాఖ్యైఃపుత్రో మరుద్భిదత్తః॥ ౧౬॥ తస్యోపినా
 మనివచనశ్లోకఃపత్యతే॥ ౧౭॥ మూఢభరద్వాజమిమంభరద్వాజంబృహస్పతే - యాతాయమక్త్యా
 పితరోభరద్వాజస్తతస్త్వయమితి॥ ౧౮॥ భరద్వాజస్తతస్యవిత కేపుత్ర జన్మనిమరుద్భిదత్తఃతతోవిత్
 ధసంజ్ఞామవాప॥ ౧౯॥ విత్తథస్యోపిమన్యఃపుత్రోభవత్॥ ౨౦॥ బృహస్పత్రమహావీర్యనగరగర్భాత
 భవత్సన్యపుత్రాః॥ ౨౧॥ నగరస్యసంకృతస్సంకృతేగురుప్రీతిరంతిదేవా॥ ౨౨॥ గర్భాచ్చినిః-తతశ్చ
 గాగ్యాన్తైర్వ్యాఃక్షత్రోపేతాద్విజాతయోబభూవుః॥ ౨౩॥ మహావీర్యాచ్చదురుక్షయోనామపు
 త్రోభవత్॥ ౨౪॥ తస్య త్రయ్యారుణిఃపుష్కరిణఃకపిశ్చపుత్రస్త్రయమభూత్॥ ౨౫॥ తచ్చపుత్రత్రి
 తయమపిపశ్చాద్విప్రతాముపజగామ॥ ౨౬॥ బృహత్క్షత్రస్యసుహూత్రః॥ ౨౭॥ సు హూత్రా
 ద్ధస్తీ - యద్రదంహ సైనపురంఅవాసయామాస॥ ౨౮॥ అజమీధద్విజమీధపురుమీధాన్త్రయోహస్తి
 నస్తనయాః॥ ౨౯॥ అజమీధాత్కణ్డః॥ ౩౦॥ శణ్డౌత్వేధాతిధిః॥ ౩౧॥ యతఃకణ్డాయనాద్విజాః॥ ౩౨॥
 అజమీధస్యాన్యఃపుత్రో బృహదినుః॥ ౩౩॥ బృహదిమోబృహద్ధనుర్బృహద్ధనుషశ్చబృహత్కర్మాత
 తశ్చజయన్తశస్తస్మాదపిపశ్యజత్॥ ౩౪॥ తతశ్చ సేనజిత్॥ ౩౫॥ రుచిరాశ్వకాశ్వదృఢహనువస్సహను
 సంజ్ఞాస్సేనజితఃపుత్రాః॥ ౩౬॥ రుచిరాశ్వపుత్రఃపుషుసేనః - పుషుసేనాత్సరః॥ ౩౭॥ పారాస్త్రిలః॥
 ౩౮॥ తస్యైకశతంపుత్రాణాం॥ ౩౯॥ తేషాంప్రధానఃకాంపిల్యాధిపతిఃసమరః॥ ౪౦॥ సమరస్యాపి
 పారసుపారసదశ్వాన్త్రయఃపుత్రాః॥ ౪౧॥ సుపారాత్పృథుః - పృథోసుకృతేవిశ్రాజః॥ ౪౨॥ త

వ్యస్పజత్ - తచ్చగర్భాన్ధప్రావిశత్ - గర్భాన్ధేన స్థానసంకోచభయాత్పాష్టిప్రహారేణాపాస్తంబహిః పతితమవ్య
 మోఘవీర్యతయాబృహస్పతేభరద్వాజనామాపుత్రోభవత్ - గర్భాన్ధశ్చబృహస్పతినా అస్తాదేవాపరాధాదం
 ధోభవేతిప్రోదీర్ఘుతమానామాభవత్॥ ౧౬॥ తస్యైతి॥ తత్రభరద్వాజనామనిరుక్తిచరస్తత్పుత్రోత్పత్యభివదనయా
 పోయంశ్లోకౌదేవైఃపతితః॥ ౧౭॥ మూఢభృతి॥ హేమూఢే హేమూఢమతేద్వాజంద్వాభ్యామావాభ్యాంజాతమిమం
 పుత్రంభరరక్ష - పవంబృహస్పతివోక్తామమతాతమాహ - హేబృహస్పతే ద్వాజంద్వాభ్యాంజాతమిమం ఏకాకీనీ కి
 మిత్యహంరక్షిస్యమి - త్వమిమంభరస్వేతి - పరస్పరముక్త్యాయస్తాష్టితరోమమతాబృహస్పతీతతోయాతా - తతో
 భరద్వాజాభ్యోయం - యద్దుఃఖాదితిపారాంతరే ఎవంవిపదమానాయద్దుఃఖాద్యన్నిమిత్రాద్దుఃఖాష్టితరోయాతావిత్వ
 ర్థః॥ ౧౮॥ భరద్వాజభ్యైః॥ సతదేవంద్వాభ్యాంపరిత్యక్తోమరుద్భిభృతః-మరుత్సేనాభ్యోనవయాగేనారాధితే మన్
 రుద్భిస్తస్యతతకేపుత్రజన్మనిసేదతతత్వాద్వితథనంజ్ఞాంపాప॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ గర్భాదితి॥ గర్భాదంశ్యాచ్చినివం
 శ్వత్వాచ్చుగాగ్యాన్తైర్వ్యాఃక్షేతినమాభ్యాతాఃక్షత్రియాపవనంతఃకేనచిత్తారణేనబ్రాహ్మణాశ్చబభూవుః॥ ౨౩॥
 ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అజమీధాదితి॥ అజమీధస్యకణ్డౌదిర్యోవంశః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అజమీధస్యేతి॥ బృహది
 నుత్రముఖోన్యః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ తేషామితి॥ కాంపిల్యంనగరంతస్యాధిపతిః॥ ౪౦॥ ౪౧॥

౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ యథతి ॥ శుకదుహితరంవ్యాసపుత్రదుహిత
 రం - యథాహరివంశే వాయవ్యే చ ॥ శ్లో ॥ పరాశరకులౌత్పన్నః శుకో నామ మహాయశాః । వ్యాసాదరణ్యాం సంభూతో
 విభూమోగ్నిరివజ్వలః ॥ సతస్యాంపితృకన్యాయాంపీవర్యాంజనయవ్యతి ॥ కృష్ణం గౌరం ప్రభుం శంభుం తథా భూరిశ్రు
 తంజయం ॥ కన్యాంకితి ఖమతీం వష్ట్రీం యోగినీం యోగమాతరం ॥ బ్రహ్మదత్తవ్యజననీం సుహిషీమణుహవ్యచే ॥ ౪౪
 ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ యథతి ॥ ప్రాచ్యసామగానాం చతుర్వింశతిసంహితాః యజ్ఞకార ॥ ౫౨
 ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ శరద్వస్తత్యతి ॥ శరద్వాకౌతమః పస్తాత్ ॥ ౬౩ ౬౪

౪౨| ౪౩| యశతి || శుక్రస్యవ్యాసపు త్రస్యమహితరమువయోమే - తథాచహరివంశే - వాయవీయః || శ్లో || చూశ
రకుటోత్పన్న శుక్రోనామమహాయశాః || వ్యాసాదరణ్యాంసంభూతోవిధూమోగ్నిరివజ్వలః || సతస్యాంపితృకన్యా
యాంఅపత్యానిజనస్యతి | కృష్ణంగౌరంప్రభుంశంభుంతథాభూరిశ్రుతంజయం || కన్యాంకీర్తనానీంపక్షీంయోగినియో
గమాతరం | బ్రహ్మదత్తస్యజనీమహిషీమణుహస్యచేతి | ౪౪ | ౪౫ | ౪౬ | భల్లాభశతి || భల్లాశః భల్లాటః శ్రితప
పాతః | ౪౭ | ౪౮ | ౪౯ | ౫౦ | ౫౧ | ౫౨ | ౫౩ | యోనెతి || నీపాఃక్షత్రియవిశేషస్తేషాంక్షయః కృతః | ౫౪ | ౫౫ |
అజమీఢస్యేతి || అజమీఢస్యనీలప్రభృతిగవరోవంశః | ౫౬ | ౫౭ | ౫౮ | తస్మాద్దితి || పంచానాంవిషయాణాం వడి
యానాం దేశానాంశబ్దాదివిషయాణాంవా | ౫౯ | ౬౦ | ౬౧ | ౬౨ | శరద్వతశ్చేతి || శరద్వశశ్చసౌతమాత్ | ౬౩
౬౪ | ౬౫ | ౬౬ | ౬౭ | ౬౮ | ౬౯ | ౭౦ | ౭౧ | ౭౨ | ౭౩ || అజమీఢస్యేతి || అజమీఢస్యఋతౌచ్చావరోవంశః |

త్కురుః॥ ౧౬॥ యశ్చిదంధనః॥ త్రైత్రంకురుత్రైత్రంచకార॥ ౧౭॥ సుధనుజఃపాపపరిక్షిత్ప్రముఖాః
 కురోఃపుత్రాబభూవుః॥ ౧౮॥ సుధనుజఃపుత్రస్సుపాలాత్రస్తస్మాచ్చవనశ్చవనాత్కృతకః॥ ౧౯॥
 తతశ్చైవరిచరోవసుః॥ ౨౦॥ బృహద్రథప్రత్యగ్రకుశాంబకుచేలమాప్నోష్టప్రముఖాఃవసోపుత్రాస్త్ర
 ప్రాజాయంత॥ ౨౧॥ బృహద్రథాత్మకౌగ్రః-కుశాగ్రాద్వృషభః-పుషభాత్పుష్పవాగ-తస్మాష్ట
 త్యహితస్తస్మాష్టధన్వాతస్యవజంతుః॥ ౨౨॥ బృహద్రథాచ్ఛాన్యశ్వకలద్వయజన్తజరయాసంధితోజ
 రాసంధనామా॥ ౨౩॥ తస్మాష్టహదేవస్సహదేవాలోనువస్తతశ్చశ్రుతిశ్రవాః॥ ౨౪॥ ఇత్యేతేను
 యామాగధాధూపాలాఃకథితాః॥ ౨౫॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-పతోననిరోధ్యామః ***

౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| బృహద్రథాపతి || శకలద్వయహంసరజ్జయస్య - జరానామ
రాక్షసీతయా సంధితః || ౨౩|| ౨౪|| ౨౫ || ఇతి శ్రీ ధర్మాస్వామివిరచితాత్మస్త్ర కాశాఖ్యాయే శ్రీ విష్ణుపురాణాఖ్యా
యోం - చతుర్థాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః.

కురోఃశ్రుత్రాణాంసుధ్యనుధనుషఃవంశఉక్తః - అథకురుపుత్రస్యైవపరిషీతోవంశమాహ - పరిషీతశ్చేతి ||
 ౧|| కురుపుత్రస్యైవజామూర్వావంశమాహ || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || తనశ్చేతి || అన్యః పూర్వాక్తాదేవాజమీధపు
 త్రాద్యతావన్యః || ౬ || ౭ || ౮ || ౯ || దేవాపేతువంశోనాభూదిత్యాశయేనాహ || దేవాపరితి || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || యం
 యమితి || యంయంజీణంపాణినా స్పృశితయావనమేతి - శంతనోతీతశంతనునామనిరుక్తః || ౧౩ || ప్రసంగాద్వరిషే
 త్రైవేదబిందయోద్ధోమందశయన్నాహ - తస్యచైత్యాదినావవమాభగవాన్పజన్యశ్శత్ర్యంతేన || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ ||
 ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || తదితి || అత్తరావిణాఅత్తరావినామ్నః || ౨౧ || తైరితి || ఋజువతేయాశవదుక్తధాన్యాహిణః ||

౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| అసావితి|| వెదవాదవిరోధయ్యుక్తిభిః తెషాం వహోయథా
 దూషిశంభవతి తథానైకప్రకారంతానాహ-దేవాపైస్తత్కాలమెవపాతీత్యంయోగసిద్ధ్యా అగామికృతయ్యుగేక్షత్ర
 వంశకృత్యైవసత్కృత్యాత్యాత్ యద్దేవాపిఃశంతనవేపురోహితమితిమంత్రప్రస్తుతతరయాకల్పాంతరవిషయోనైత
 వ్యః|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| సత్యవతీతి|| భుజిష్యదానీతస్యాం
 ౩౮|| ౩౯|| పాండోరితి|| పూర్వాయమవంశ్యశూరదుహితృకుంతీప్రసంగాత్పాండవజన్మోక్తం - ఇదానీపురుషం
 శ్యశంతనుపుత్ర సంతతిప్రాప్తత్వాత్ పునర్విన్యస్త్యైవోక్తం - మహాత్వాదజ్ఞానసంతానోంతే ప్రోక్తః|| ౪౦|| ౪౧||

పారిణ్యక్రియత|| ౨౨|| రాజాచశంతనున్ద్విజవచనోత్పన్నపరిదేవనశోకస్తాబ్రాహ్మణాగ్రతఃకృత్యా
 గ్రజన్యప్రదానాయారణ్యంజగామ|| ౨౩|| తదాశ్రమముపగతాశ్చతమవసతమవసీవతిపుత్రందేవాపి
 ముచతస్యః|| ౨౪|| తెబ్రాహ్మణావేదవాదానుబంధీనివశాంసిరాజ్యమగ్రజేనకతవ్యమిత్యర్థవంతి
 తమూచుః|| ౨౫|| అసావపిదేవాపివేదవాదవిరోధయ్యుక్తిదూషితమనేకప్రకారంతానాహ|| ౨౬||
 తతస్తేబ్రాహ్మణాశ్యంతనుమూచుః|| ౨౭|| అగచ్ఛహేరాజన్నలనుత్రాః టినిబంధేన-ప్రశాంత ఏ
 వాసావనావృష్టిదోషః - పతితోయమనాదికాలనుభిహితవేదవచనదూషణోచ్ఛారణాత్|| ౨౮|| పతి
 తెచాగ్రజేనైవతేపరివేత్తృత్వంభవతీత్యుక్తశ్యంతనుస్వపురమాగమ్యరాజ్యమకరోత్|| ౨౯|| వెద
 వాదవిరోధవచనోచ్ఛారణదూషితేచతస్మిదేవాపాతీస్తత్యపిజ్యేష్టశ్రాతర్యఖిలసన్యనిష్పత్రయేవ
 పర్వభగవాన్-పర్జన్యః|| ౩౦||

బాహ్లికాత్యోమదత్తః పుత్రో భూత్|| ౩౧|| సోమదత్తస్యాపి భూరి భూగిత్తవ శల్యసంజ్ఞాస్త్రియః పు
 త్రాబభూవుః|| ౩౨|| శంతనోరవ్యమరనద్యాంజాహ్నువ్యాముదారకీర్తిరశేషశాస్త్రార్థవిద్భీష్మః
 పుత్రో భూత్|| ౩౩|| సత్యవతీనియోగాచ్చమత్పుత్రః కృష్ణదైవపాయనోమాతువచనమనక్రమణీ
 యమితికృత్యావిచిత్రవీర్యేత్రేధృతరాష్ట్రపాండూ-తత్ప్రహితభుజిష్యాయాంవిదురంఛోత్వా
 దయామాస|| ౩౪|| ధృతరాష్ట్రోపిగాంధార్యోదుర్యోధనదుశ్శాసనప్రధానపుత్రశతంఉత్పాద
 యామాస|| ౩౫|| పాండోరశ్యరణ్యేన్యగశాపోవహతప్రజాజననసామర్థ్యస్యధర్మవాయుశక్తై
 ర్ముద్ధిష్ఠిరభీమసేనాజ్ఞానాఃకుంత్యాం - నకులసహదేనావ అశ్వీభ్యాంమాద్రావ్యంపంచపుత్రాస్త
 ముత్పాదితాః|| ౪౦|| తెషాంచద్రౌపద్యాంపంచైవపుత్రాబభూవుః|| ౪౧|| యుధిష్ఠిరాత్మజివిం
 భ్యః-భీమసేనాఘ్నతసేనః-శ్రుతకీర్తిరజ్ఞానాత్ శతానీకోనకులాత్-శ్రుతకర్మాసహదేవాత్
 ౪౨|| అశ్వేచపాండవానామాత్మజాస్తద్యథా|| ౪౩|| యాధేయాయుధిష్ఠిరాద్వైవకంపుత్రమనావ||
 ౪౪|| హిడింబాఘటాత్కచంభీమసేనాత్పుత్రంలేఖే|| ౪౫|| కాశీచభీమసేనాదేవసహగంఘ్రతమవాప||

౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| శంతనువంశంవిరతత్వాస్పృహృద్వత్కృత్యాబాహ్లికవంశం తావ
 దాహ-బాహ్లికాదితి|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| తదితి|| యత్క్షణాయత్క్షరోగేణ|| ౩౭|| సత్యవతీనియో
 గాన్యైః|| భుజిష్యయాందాస్యాం|| ౩౮|| ౩౯|| పాండోరితి|| పూర్వాయమవంశ్యశూరదుహితృకుంతీప్రసంగాదు
 త్తమపిపాండవాపాంజన్మపునస్త్వస్థానే పూరుషంతే శంతనుసంతతాపుద్యత ఇతి సపానరుక్త్యదోషః|| ౪౦|| ౪౧||

౪౨| ౪౩| ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭| ౪౮| ౪౯|| మణలూరుపతిః|| పుత్రికాధర్మేణ|| శ్లో|| అస్యాంయోజాయతేపు
త్రస్సమేపుత్రోభవిష్యతీతి - పారిభాషితదానేన|| ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| యథితి|| ఆయతిధర్మనాగమః|| ౫౩|| ఇతి శ్రీ వి
ష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణువిత్తీయ - చతుర్థాంశే - వింశోధ్యాయః

౧|| ౨|| ౩|| యోసావితి|| శౌనకోపదేశఃవిష్ణుధర్మోక్తభక్తిజ్ఞానయోగవిధిః|| ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| ౧౦||
౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| బ్రహ్మక్షత్రస్యేతి|| సంస్థానంసమాప్తిః|| ౧౮|| ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యా

౪౬|| సహదేవాచ్చజయసుహృత్సంపుత్రమవాప|| ౪౭|| రేణుమత్యాంచనకులఃపిఠమిత్రమ
జీజనత్|| ౪౮|| అజానస్యాప్యలూప్యాంనాగకన్యాయామిరావాన్మామపుత్రోభవత్|| ౪౯|| మణ
లూరుపతిపుత్ర్యాంపుత్రికాధర్మేణబభృవాహనంనామపుత్రంఅజానోజనయత్|| ౫౦|| సుభ
ద్రాహ్మణాంపాభాకత్వేపియోసావతిబలపరాక్రమస్సమస్తారాతిరథజైతాసోభిమన్వరజాయత్|| ౫౧||
అభిమన్యోరుత్రాయాంపరిక్షితేషుకురువ్వశ్వశ్శామప్రయుక్తబ్రహ్మస్త్రేణగర్భాపవభస్మీకృతోభగ
వతస్సకలనురాసురవందితచరణముగళస్యాత్వేచ్ఛయాకారణమానుషరూపధారిణోనుభావాత్పున
ర్జీవితమవాప్యపరిక్షిజ్జజ్ఞే|| ౫౨|| యోయంసాంప్రతమేతద్భువంఙలమఖండితాయతిధర్మేణపా
లయతీతి|| ౫౩|| ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - వింశోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః|| ఆతఃపరంభవిష్యానహంభూపాలాకీర్తయిష్యామి|| ౧|| యోయంసాంప్రతమవనీప
తిఃపరిక్షితస్యాపిజనమేజయశ్రుతసేనోగ్రసేనభీమసేనాశ్చత్వారఃపుత్రాభవిష్యంతి|| ౨|| జనమేజయ
స్యాపిశతానీకోభవిష్యతి|| ౩|| యోసాయాజ్ఞ్యవల్క్యదైవమధీత్యకృపాదస్త్రాణ్యవాప్యవిషమవిష
యవిరక్తచిత్రవృత్తైశ్చశౌనకోపదేశాదాత్మజ్ఞానప్రవీణఃపరంనివాణమవాప్స్యతి|| ౪|| శతానీకాద
శ్వమేధదత్తోభవితా|| ౫|| తస్మాదవ్యధిసీమకృష్ణః|| ౬|| అధిసీమకృష్ణాన్నిచక్షుః|| ౭|| యోగంగయా
వహృతేహస్థినపురేకాశాంబ్యాంనివస్యతి|| ౮|| తస్యాపుష్కఃపుత్రోభవితా|| ౯|| ఉష్ణాద్విచిత్రరథః||
౧౦|| తతశ్చుచిత్రః|| ౧౧|| తస్మాద్వృష్ణీమాంస్తతస్సుషేణస్తస్యాపిసునీకస్సునీకాస్త్రవపతుస్తస్మా
దపిసుఖిబలస్తస్యచపారిష్లవస్తతశ్చసునయస్తస్యాపిమేధావీ|| ౧౨|| మేధావినోరుంజయస్తతోవస్త
స్మాచ్ఛుక్తిగస్తస్మాద్భృహద్రథఃబృహద్రథాద్వసుదానః|| ౧౩|| తతోవరశ్చతానీకః|| ౧౪|| తస్మాచ్ఛ్చృ
దయనఉదయనాద్విహీనరస్తతశ్చదండపాణిస్తతోనిమిత్తః|| ౧౫|| తస్మాచ్ఛుక్తేనుకః|| ౧౬|| అత్రా
యంశ్లోకః|| ౧౭|| బ్రహ్మక్షత్రస్యయోయోనివంశోదేవషీనత్కృతః|| యేనుకంప్రాప్యరాజా

౪౨| ౪౩| ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭| ౪౮| ౪౯|| మణలూరుపతి పుత్ర్యామితి|| మణలూరునామనగరంతత్పతేః పు
త్ర్యాం - పుత్రికాధర్మేణ|| శ్లో|| అభ్రాతృకాంప్రదాస్యామితుభ్యంకన్యామలంకృతాం|| అస్యాంయోజాయతే
పుత్రస్సమేపుత్రోభవేదితి - కన్యాదానపరిభాషానిబంధేన|| ౫౦|| ౫౧|| అభిమన్యోగితి|| పరిక్షితేషుకురుష్వితిభగ
వదనుభావజీవితపరిక్షిన్నామనిరుక్తాహతుః|| ౫౨|| యథితి|| అఖండితాఆయతిః ఉత్తరోత్తరకాలీనానంశుద్యధాభ
వతితథా - పాలయతి - ఏతేనపరిక్షిద్రాజ్యసమకాలంపురాణమేతత్పరాశరేణమైత్రీయాయప్రోక్తమితిగమ్యతే||
౫౩|| ఇతి శ్రీధర్మస్వామిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - చతుర్థాంశే - వింశోధ్యాయః

౧|| యథితి|| అస్యాపిపరిక్షితఃకురుపుత్రపరిక్షితఇవజనమేజయాదిసంజ్ఞాపవచత్వారఃపుత్రాః|| ౨|| ౩|| యో
సావితి|| శౌనకోపదేశాద్విష్ణుధర్మోక్తరలక్షణాత్|| ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| యథితి|| కాశాంబ్యాంపుర్యాం|| ౮|| ౯|| ౧౦||
౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| తత ఇతి|| జనమేజయపుత్రాత్పువోక్తాదవరశ్చతానీకః శిష్టంస్పష్టం|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭||
బ్రహ్మక్షత్రస్యేతి|| సంస్థానంసంస్థితి|| ౧౮|| ఇతి శ్రీధర్మస్వామిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యా

౧౧౨౩౪౫౬౭౮౯౧౦౧౧౧౨౧౩౧౪౧౫౧౬౧౭౧౮౧౯౨౦౨౧౨౨౨౩౨౪౨౫తతశ్చేతి ॥ కాటిల్యోవాత్స్వయినవిష్ణుమిత్రగుప్తాదిపగ్ధ్యాయశ్చాణ్యః సముద్ధరివ్యతిఉన్నాల్లయివ్యతి ౨౬౨౭ ॥ కాటిల్య
ఇతి ॥ చంద్రగుప్తసందస్యైవశూద్రాయాంమురాయాంజాతంమార్యాణాంపుత్రసం ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ॥

శ్రీ పురాతరః ॥ యోయంరిపుంజయోనామబాహుద్రధీంశ్యఃతస్యామాత్యఃమునికొనామభవివ్యతి ౧ ॥
సచైనంస్వామినంహత్వాస్వపుత్రంప్రద్యోగనామానమభిషేక్యతి ౨ ॥ తస్యాపిబలాకనామాపుత్రో
భవితా ౩ ॥ తతశ్చవిశాఖయూషః ౪ ॥ తత్పుత్రోజనకః ౫ ॥ తస్యచసందివధానః ౬ ॥ తతోనంది
౭ ॥ ఇత్యేతేష్టత్రింశదుత్తరశస్త్రతంపంచప్రద్యోతాఃపుణివీంభోక్యంతి ౮ ॥ తతశ్చశిశునాభః ౯ ॥
తత్పుత్రఃకాకవర్జోభవితా ౧౦ ॥ తస్యచపుత్రఃయేనుధర్మా ౧౧ ॥ తస్యాపితుజాః ౧౨ ॥
తత్పుత్రోఽధిసారః ౧౩ ॥ తతశ్చజాతశత్రుః ౧౪ ॥ తస్మాదభాకః ౧౫ ॥ తస్మాచ్ఛ్వేదయనః ౧౬ ॥
తస్మాదపిసందివధానః ౧౭ ॥ తతోమహానంది ౧౮ ॥ ఇత్యేతేశైశునాభాభూపాలా స్త్రీణివర్షశ
తానిద్వపృథ్వీకానిభవివ్యంతి ౧౯ ॥ మహానందినస్తతోశూద్రాగభోధ్యవోతిలుభ్యోబలామహా
వద్దనామానందవరసురావశ్చవాపరోఖిలక్షత్రాంతకారీభవివ్యతి ౨౦ ॥ తతఃప్రభృతీశూద్రాభూ
పాలాభవివ్యంతి ౨౧ ॥ సచైకచ్ఛత్రానునల్లంఘితశాసనోమహావద్మఃపుణివీంభోక్యతే ౨౨ ॥ త
స్యాశ్వప్తుసుతాస్సుమాల్యాద్యాభవితారః ౨౩ ॥ తస్యమహావద్దస్యాసమృధివీంభోక్యంతి ౨౪ ॥ మ
హావద్దపుత్రానైక్రంవర్షశతమవసీతయోభవివ్యంతి ౨౫ ॥ తతశ్చనవచైతాన్మందాకాటిల్యో
బ్రాహ్మణస్సముద్ధరివ్యతి ౨౬ ॥ తేషామభావేమార్యాఃపుణివీంభోక్యంతి ౨౭ ॥ కాటిల్యపవచంద్ర
గుప్తముత్పన్నంరాజ్యేభిషేక్యతి ౨౮ ॥ తస్యాపిపుత్రోబిందుసారోభవివ్యతి ౨౯ ॥ తస్యాశ్వశోక
వధానస్తతస్సుయశాస్తతశ్చదశరథస్తతశ్చసంయుతస్తతశ్శాలిహాకస్తస్మాత్సేనుతర్జితస్యాపిసేను
శర్మణశ్శతదన్వా ౩౦ ॥ తస్యానబృహద్రథనామాభవితా ౩౧ ॥ పవమేతేమార్యాదశభూపతయో
భవివ్యంతి - అబ్జతంసస్తత్రింశదుత్తరం ౩౧ ॥ తేషామంతేపుణివీందశశుంగాభోక్యంతి ౩౨ ॥ పు
వ్యమిత్రస్సేనావతిస్సామ్మినంహత్వారాజ్యంకరివ్యతి ౩౩ ॥ తస్యాత్మజోగ్నిమిత్రః ౩౪ ॥ తస్మా
త్పుజ్యేష్ఠస్తతోవసుమిత్రస్తస్మాదప్యదంకస్తతఃపులింబకస్తతోఘోషవసుస్తస్మాదపివజ్రమిత్రస్తతో
భాగవతః ౩౫ ॥ తస్మాద్దేవభూతిః ౩౬ ॥ ఇత్యేతేశుంగాద్వాదశోద్గిరంవర్షశతంపుణివీంభోక్యంతి
౩౭ ॥ తతఃకణ్వానెషాభూయాన్యతి ౩౮ ॥ దేవభూతింశుంకరాజానంవ్యసనంతస్యైవామా

ఏవంతావచ్ఛుద్ధోభవివ్యన్తాగధవంశోవణిఃతః - ఇదానీంతమేవవంశంకలివశేనవిజాతీయసంకరాదినులీమ
సంచైరాగ్యాభాంసిగూపయతి - యోయమిత్యాది నానవేషపుణివ్యాంభూభృతోభవివ్యంతీత్యంతేన ౧ ౨ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ ౫౪ ౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ ౬౩ ౬౪ ౬౫ ౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ ౭౩ ౭౪ ౭౫ ౭౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ ౮౬ ౮౭ ౮౮ ౮౯ ౯౦ ౯౧ ౯౨ ౯౩ ౯౪ ౯౫ ౯౬ ౯౭ ౯౮ ౯౯ ౧౦౦ ౧౦౧ ౧౦౨ ౧౦౩ ౧౦౪ ౧౦౫ ౧౦౬ ౧౦౭ ౧౦౮ ౧౦౯ ౧౧౦ ౧౧౧ ౧౧౨ ౧౧౩ ౧౧౪ ౧౧౫ ౧౧౬ ౧౧౭ ౧౧౮ ౧౧౯ ౧౨౦ ౧౨౧ ౧౨౨ ౧౨౩ ౧౨౪ ౧౨౫ ౧౨౬ ౧౨౭ ౧౨౮ ౧౨౯ ౧౩౦ ౧౩౧ ౧౩౨ ౧౩౩ ౧౩౪ ౧౩౫ ౧౩౬ ౧౩౭ ౧౩౮ ౧౩౯ ౧౪౦ ౧౪౧ ౧౪౨ ౧౪౩ ౧౪౪ ౧౪౫ ౧౪౬ ౧౪౭ ౧౪౮ ౧౪౯ ౧౫౦ ౧౫౧ ౧౫౨ ౧౫౩ ౧౫౪ ౧౫౫ ౧౫౬ ౧౫౭ ౧౫౮ ౧౫౯ ౧౬౦ ౧౬౧ ౧౬౨ ౧౬౩ ౧౬౪ ౧౬౫ ౧౬౬ ౧౬౭ ౧౬౮ ౧౬౯ ౧౭౦ ౧౭౧ ౧౭౨ ౧౭౩ ౧౭౪ ౧౭౫ ౧౭౬ ౧౭౭ ౧౭౮ ౧౭౯ ౧౮౦ ౧౮౧ ౧౮౨ ౧౮౩ ౧౮౪ ౧౮౫ ౧౮౬ ౧౮౭ ౧౮౮ ౧౮౯ ౧౯౦ ౧౯౧ ౧౯౨ ౧౯౩ ౧౯౪ ౧౯౫ ౧౯౬ ౧౯౭ ౧౯౮ ౧౯౯ ౨౦౦ ౨౦౧ ౨౦౨ ౨౦౩ ౨౦౪ ౨౦౫ ౨౦౬ ౨౦౭ ౨౦౮ ౨౦౯ ౨౧౦ ౨౧౧ ౨౧౨ ౨౧౩ ౨౧౪ ౨౧౫ ౨౧౬ ౨౧౭ ౨౧౮ ౨౧౯ ౨౨౦ ౨౨౧ ౨౨౨ ౨౨౩ ౨౨౪ ౨౨౫ ౨౨౬ ౨౨౭ ౨౨౮ ౨౨౯ ౨౩౦ ౨౩౧ ౨౩౨ ౨౩౩ ౨౩౪ ౨౩౫ ౨౩౬ ౨౩౭ ౨౩౮ ౨౩౯ ౨౪౦ ౨౪౧ ౨౪౨ ౨౪౩ ౨౪౪ ౨౪౫ ౨౪౬ ౨౪౭ ౨౪౮ ౨౪౯ ౨౫౦ ౨౫౧ ౨౫౨ ౨౫౩ ౨౫౪ ౨౫౫ ౨౫౬ ౨౫౭ ౨౫౮ ౨౫౯ ౨౬౦ ౨౬౧ ౨౬౨ ౨౬౩ ౨౬౪ ౨౬౫ ౨౬౬ ౨౬౭ ౨౬౮ ౨౬౯ ౨౭౦ ౨౭౧ ౨౭౨ ౨౭౩ ౨౭౪ ౨౭౫ ౨౭౬ ౨౭౭ ౨౭౮ ౨౭౯ ౨౮౦ ౨౮౧ ౨౮౨ ౨౮౩ ౨౮౪ ౨౮౫ ౨౮౬ ౨౮౭ ౨౮౮ ౨౮౯ ౨౯౦ ౨౯౧ ౨౯౨ ౨౯౩ ౨౯౪ ౨౯౫ ౨౯౬ ౨౯౭ ౨౯౮ ౨౯౯ ౩౦౦ ౩౦౧ ౩౦౨ ౩౦౩ ౩౦౪ ౩౦౫ ౩౦౬ ౩౦౭ ౩౦౮ ౩౦౯ ౩౧౦ ౩౧౧ ౩౧౨ ౩౧౩ ౩౧౪ ౩౧౫ ౩౧౬ ౩౧౭ ౩౧౮ ౩౧౯ ౩౨౦ ౩౨౧ ౩౨౨ ౩౨౩ ౩౨౪ ౩౨౫ ౩౨౬ ౩౨౭ ౩౨౮ ౩౨౯ ౩౩౦ ౩౩౧ ౩౩౨ ౩౩౩ ౩౩౪ ౩౩౫ ౩౩౬ ౩౩౭ ౩౩౮ ౩౩౯ ౩౪౦ ౩౪౧ ౩౪౨ ౩౪౩ ౩౪౪ ౩౪౫ ౩౪౬ ౩౪౭ ౩౪౮ ౩౪౯ ౩౫౦ ౩౫౧ ౩౫౨ ౩౫౩ ౩౫౪ ౩౫౫ ౩౫౬ ౩౫౭ ౩౫౮ ౩౫౯ ౩౬౦ ౩౬౧ ౩౬౨ ౩౬౩ ౩౬౪ ౩౬౫ ౩౬౬ ౩౬౭ ౩౬౮ ౩౬౯ ౩౭౦ ౩౭౧ ౩౭౨ ౩౭౩ ౩౭౪ ౩౭౫ ౩౭౬ ౩౭౭ ౩౭౮ ౩౭౯ ౩౮౦ ౩౮౧ ౩౮౨ ౩౮౩ ౩౮౪ ౩౮౫ ౩౮౬ ౩౮౭ ౩౮౮ ౩౮౯ ౩౯౦ ౩౯౧ ౩౯౨ ౩౯౩ ౩౯౪ ౩౯౫ ౩౯౬ ౩౯౭ ౩౯౮ ౩౯౯ ౪౦౦ ౪౦౧ ౪౦౨ ౪౦౩ ౪౦౪ ౪౦౫ ౪౦౬ ౪౦౭ ౪౦౮ ౪౦౯ ౪౧౦ ౪౧౧ ౪౧౨ ౪౧౩ ౪౧౪ ౪౧౫ ౪౧౬ ౪౧౭ ౪౧౮ ౪౧౯ ౪౨౦ ౪౨౧ ౪౨౨ ౪౨౩ ౪౨౪ ౪౨౫ ౪౨౬ ౪౨౭ ౪౨౮ ౪౨౯ ౪౩౦ ౪౩౧ ౪౩౨ ౪౩౩ ౪౩౪ ౪౩౫ ౪౩౬ ౪౩౭ ౪౩౮ ౪౩౯ ౪౪౦ ౪౪౧ ౪౪౨ ౪౪౩ ౪౪౪ ౪౪౫ ౪౪౬ ౪౪౭ ౪౪౮ ౪౪౯ ౪౫౦ ౪౫౧ ౪౫౨ ౪౫౩ ౪౫౪ ౪౫౫ ౪౫౬ ౪౫౭ ౪౫౮ ౪౫౯ ౪౬౦ ౪౬౧ ౪౬౨ ౪౬౩ ౪౬౪ ౪౬౫ ౪౬౬ ౪౬౭ ౪౬౮ ౪౬౯ ౪౭౦ ౪౭౧ ౪౭౨ ౪౭౩ ౪౭౪ ౪౭౫ ౪౭౬ ౪౭౭ ౪౭౮ ౪౭౯ ౪౮౦ ౪౮౧ ౪౮౨ ౪౮౩ ౪౮౪ ౪౮౫ ౪౮౬ ౪౮౭ ౪౮౮ ౪౮౯ ౪౯౦ ౪౯౧ ౪౯౨ ౪౯౩ ౪౯౪ ౪౯౫ ౪౯౬ ౪౯౭ ౪౯౮ ౪౯౯ ౫౦౦ ౫౦౧ ౫౦౨ ౫౦౩ ౫౦౪ ౫౦౫ ౫౦౬ ౫౦౭ ౫౦౮ ౫౦౯ ౫౧౦ ౫౧౧ ౫౧౨ ౫౧౩ ౫౧౪ ౫౧౫ ౫౧౬ ౫౧౭ ౫౧౮ ౫౧౯ ౫౨౦ ౫౨౧ ౫౨౨ ౫౨౩ ౫౨౪ ౫౨౫ ౫౨౬ ౫౨౭ ౫౨౮ ౫౨౯ ౫౩౦ ౫౩౧ ౫౩౨ ౫౩౩ ౫౩౪ ౫౩౫ ౫౩౬ ౫౩౭ ౫౩౮ ౫౩౯ ౫౪౦ ౫౪౧ ౫౪౨ ౫౪౩ ౫౪౪ ౫౪౫ ౫౪౬ ౫౪౭ ౫౪౮ ౫౪౯ ౫౫౦ ౫౫౧ ౫౫౨ ౫౫౩ ౫౫౪ ౫౫౫ ౫౫౬ ౫౫౭ ౫౫౮ ౫౫౯ ౫౬౦ ౫౬౧ ౫౬౨ ౫౬౩ ౫౬౪ ౫౬౫ ౫౬౬ ౫౬౭ ౫౬౮ ౫౬౯ ౫౭౦ ౫౭౧ ౫౭౨ ౫౭౩ ౫౭౪ ౫౭౫ ౫౭౬ ౫౭౭ ౫౭౮ ౫౭౯ ౫౮౦ ౫౮౧ ౫౮౨ ౫౮౩ ౫౮౪ ౫౮౫ ౫౮౬ ౫౮౭ ౫౮౮ ౫౮౯ ౫౯౦ ౫౯౧ ౫౯౨ ౫౯౩ ౫౯౪ ౫౯౫ ౫౯౬ ౫౯౭ ౫౯౮ ౫౯౯ ౬౦౦ ౬౦౧ ౬౦౨ ౬౦౩ ౬౦౪ ౬౦౫ ౬౦౬ ౬౦౭ ౬౦౮ ౬౦౯ ౬౧౦ ౬౧౧ ౬౧౨ ౬౧౩ ౬౧౪ ౬౧౫ ౬౧౬ ౬౧౭ ౬౧౮ ౬౧౯ ౬౨౦ ౬౨౧ ౬౨౨ ౬౨౩ ౬౨౪ ౬౨౫ ౬౨౬ ౬౨౭ ౬౨౮ ౬౨౯ ౬౩౦ ౬౩౧ ౬౩౨ ౬౩౩ ౬౩౪ ౬౩౫ ౬౩౬ ౬౩౭ ౬౩౮ ౬౩౯ ౬౪౦ ౬౪౧ ౬౪౨ ౬౪౩ ౬౪౪ ౬౪౫ ౬౪౬ ౬౪౭ ౬౪౮ ౬౪౯ ౬౫౦ ౬౫౧ ౬౫౨ ౬౫౩ ౬౫౪ ౬౫౫ ౬౫౬ ౬౫౭ ౬౫౮ ౬౫౯ ౬౬౦ ౬౬౧ ౬౬౨ ౬౬౩ ౬౬౪ ౬౬౫ ౬౬౬ ౬౬౭ ౬౬౮ ౬౬౯ ౬౭౦ ౬౭౧ ౬౭౨ ౬౭౩ ౬౭౪ ౬౭౫ ౬౭౬ ౬౭౭ ౬౭౮ ౬౭౯ ౬౮౦ ౬౮౧ ౬౮౨ ౬౮౩ ౬౮౪ ౬౮౫ ౬౮౬ ౬౮౭ ౬౮౮ ౬౮౯ ౬౯౦ ౬౯౧ ౬౯౨ ౬౯౩ ౬౯౪ ౬౯౫ ౬౯౬ ౬౯౭ ౬౯౮ ౬౯౯ ౭౦౦ ౭౦౧ ౭౦౨ ౭౦౩ ౭౦౪ ౭౦౫ ౭౦౬ ౭౦౭ ౭౦౮ ౭౦౯ ౭౧౦ ౭౧౧ ౭౧౨ ౭౧౩ ౭౧౪ ౭౧౫ ౭౧౬ ౭౧౭ ౭౧౮ ౭౧౯ ౭౨౦ ౭౨౧ ౭౨౨ ౭౨౩ ౭౨౪ ౭౨౫ ౭౨౬ ౭౨౭ ౭౨౮ ౭౨౯ ౭౩౦ ౭౩౧ ౭౩౨ ౭౩౩ ౭౩౪ ౭౩౫ ౭౩౬ ౭౩౭ ౭౩౮ ౭౩౯ ౭౪౦ ౭౪౧ ౭౪౨ ౭౪౩ ౭౪౪ ౭౪౫ ౭౪౬ ౭౪౭ ౭౪౮ ౭౪౯ ౭౫౦ ౭౫౧ ౭౫౨ ౭౫౩ ౭౫౪ ౭౫౫ ౭౫౬ ౭౫౭ ౭౫౮ ౭౫౯ ౭౬౦ ౭౬౧ ౭౬౨ ౭౬౩ ౭౬౪ ౭౬౫ ౭౬౬ ౭౬౭ ౭౬౮ ౭౬౯ ౭౭౦ ౭౭౧ ౭౭౨ ౭౭౩ ౭౭౪ ౭౭౫ ౭౭౬ ౭౭౭ ౭౭౮ ౭౭౯ ౭౮౦ ౭౮౧ ౭౮౨ ౭౮౩ ౭౮౪ ౭౮౫ ౭౮౬ ౭౮౭ ౭౮౮ ౭౮౯ ౭౯౦ ౭౯౧ ౭౯౨ ౭౯౩ ౭౯౪ ౭౯౫ ౭౯౬ ౭౯౭ ౭౯౮ ౭౯౯ ౮౦౦ ౮౦౧ ౮౦౨ ౮౦౩ ౮౦౪ ౮౦౫ ౮౦౬ ౮౦౭ ౮౦౮ ౮౦౯ ౮౧౦ ౮౧౧ ౮౧౨ ౮౧౩ ౮౧౪ ౮౧౫ ౮౧౬ ౮౧౭ ౮౧౮ ౮౧౯ ౮౨౦ ౮౨౧ ౮౨౨ ౮౨౩ ౮౨౪ ౮౨౫ ౮౨౬ ౮౨౭ ౮౨౮ ౮౨౯ ౮౩౦ ౮౩౧ ౮౩౨ ౮౩౩ ౮౩౪ ౮౩౫ ౮౩౬ ౮౩౭ ౮౩౮ ౮౩౯ ౮౪౦ ౮౪౧ ౮౪౨ ౮౪౩ ౮౪౪ ౮౪౫ ౮౪౬ ౮౪౭ ౮౪౮ ౮౪౯ ౮౫౦ ౮౫౧ ౮౫౨ ౮౫౩ ౮౫౪ ౮౫౫ ౮౫౬ ౮౫౭ ౮౫౮ ౮౫౯ ౮౬౦ ౮౬౧ ౮౬౨ ౮౬౩ ౮౬౪ ౮౬౫ ౮౬౬ ౮౬౭ ౮౬౮ ౮౬౯ ౮౭౦ ౮౭౧ ౮౭౨ ౮౭౩ ౮౭౪ ౮౭౫ ౮౭౬ ౮౭౭ ౮౭౮ ౮౭౯ ౮౮౦ ౮౮౧ ౮౮౨ ౮౮౩ ౮౮౪ ౮౮౫ ౮౮౬ ౮౮౭ ౮౮౮ ౮౮౯ ౮౯౦ ౮౯౧ ౮౯౨ ౮౯౩ ౮౯౪ ౮౯౫ ౮౯౬ ౮౯౭ ౮౯౮ ౮౯౯ ౯౦౦ ౯౦౧ ౯౦౨ ౯౦౩ ౯౦౪ ౯౦౫ ౯౦౬ ౯౦౭ ౯౦౮ ౯౦౯ ౯౧౦ ౯౧౧ ౯౧౨ ౯౧౩ ౯౧౪ ౯౧౫ ౯౧౬ ౯౧౭ ౯౧౮ ౯౧౯ ౯౨౦ ౯౨౧ ౯౨౨ ౯౨౩ ౯౨౪ ౯౨౫ ౯౨౬ ౯౨౭ ౯౨౮ ౯౨౯ ౯౩౦ ౯౩౧ ౯౩౨ ౯౩౩ ౯౩౪ ౯౩౫ ౯౩౬ ౯౩౭ ౯౩౮ ౯౩౯ ౯౪౦ ౯౪౧ ౯౪౨ ౯౪౩ ౯౪౪ ౯౪౫ ౯౪౬ ౯౪౭ ౯౪౮ ౯౪౯ ౯౫౦ ౯౫౧ ౯౫౨ ౯౫౩ ౯౫౪ ౯౫౫ ౯౫౬ ౯౫౭ ౯౫౮ ౯౫౯ ౯౬౦ ౯౬౧ ౯౬౨ ౯౬౩ ౯౬౪ ౯౬౫ ౯౬౬ ౯౬౭ ౯౬౮ ౯౬౯ ౯౭౦ ౯౭౧ ౯౭౨ ౯౭౩ ౯౭౪ ౯౭౫ ౯౭౬ ౯౭౭ ౯౭౮ ౯౭౯ ౯౮౦ ౯౮౧ ౯౮౨ ౯౮౩ ౯౮౪ ౯౮౫ ౯౮౬ ౯౮౭ ౯౮౮ ౯౮౯ ౯౯౦ ౯౯౧ ౯౯౨ ౯౯౩ ౯౯౪ ౯౯౫ ౯౯౬ ౯౯౭ ౯౯౮ ౯౯౯ ౧౦౦౦ ౧౦౦౧ ౧౦౦౨ ౧౦౦౩ ౧౦౦౪ ౧౦౦౫ ౧౦౦౬ ౧౦౦౭ ౧౦౦౮ ౧౦౦౯ ౧౦౧౦ ౧౦౧౧ ౧౦౧౨ ౧౦౧౩ ౧౦౧౪ ౧౦౧౫ ౧౦౧౬ ౧౦౧౭ ౧౦౧౮ ౧౦౧౯ ౧౦౨౦ ౧౦౨౧ ౧౦౨౨ ౧౦౨౩ ౧౦౨౪ ౧౦౨౫ ౧౦౨౬ ౧౦౨౭ ౧౦౨౮ ౧౦౨౯ ౧౦౩౦ ౧౦౩౧ ౧౦౩౨ ౧౦౩౩ ౧౦౩౪ ౧౦౩౫ ౧౦౩౬ ౧౦౩౭ ౧౦౩౮ ౧౦౩౯ ౧౦౪౦ ౧౦౪౧ ౧౦౪౨ ౧౦౪౩ ౧౦౪౪ ౧౦౪౫ ౧౦౪౬ ౧౦౪౭ ౧౦౪౮ ౧౦౪౯ ౧౦౫౦ ౧౦౫౧ ౧౦౫౨ ౧౦౫౩ ౧౦౫౪ ౧౦౫౫ ౧౦౫౬ ౧౦౫౭ ౧౦౫౮ ౧౦౫౯ ౧౦౬౦ ౧౦౬౧ ౧౦౬౨ ౧౦౬౩ ౧౦౬౪ ౧౦౬౫ ౧౦౬౬ ౧౦౬౭ ౧౦౬౮ ౧౦౬౯ ౧౦౭౦ ౧౦౭౧ ౧౦౭౨ ౧౦౭౩ ౧౦౭౪ ౧౦౭౫ ౧౦౭౬ ౧౦౭౭ ౧౦౭౮ ౧౦౭౯ ౧౦౮౦ ౧౦౮౧ ౧౦౮౨ ౧౦౮౩ ౧౦౮౪ ౧౦౮౫ ౧౦౮౬ ౧౦౮౭ ౧౦౮౮ ౧౦౮౯ ౧౦౯౦ ౧౦౯౧ ౧౦౯౨ ౧౦౯౩ ౧౦౯౪ ౧౦౯౫ ౧౦౯౬ ౧౦౯౭ ౧౦౯౮ ౧౦౯౯ ౧౧౦౦ ౧౧౦౧ ౧౧౦౨ ౧౧౦౩ ౧౧౦౪ ౧౧౦౫ ౧౧౦౬ ౧౧౦౭ ౧౧౦౮ ౧౧౦౯ ౧౧౧౦ ౧౧౧౧ ౧౧౧౨ ౧౧౧౩ ౧౧౧౪ ౧౧౧౫ ౧౧౧౬ ౧౧౧౭ ౧౧౧౮ ౧౧౧౯ ౧౧౨౦ ౧౧౨౧ ౧౧౨౨ ౧౧౨౩ ౧౧౨౪ ౧౧౨౫ ౧౧౨౬ ౧౧౨౭ ౧౧౨౮ ౧౧౨౯ ౧౧౩౦ ౧౧౩౧ ౧౧౩౨ ౧౧౩౩ ౧౧౩౪ ౧౧౩౫ ౧౧౩౬ ౧౧౩౭ ౧౧౩౮ ౧౧౩౯ ౧౧౪౦ ౧౧౪౧ ౧౧౪౨ ౧౧౪౩ ౧౧౪౪ ౧౧౪౫ ౧౧౪౬ ౧౧౪౭ ౧౧౪౮ ౧౧౪౯ ౧౧౫౦ ౧౧౫౧ ౧౧౫౨ ౧౧౫౩ ౧౧౫౪ ౧౧౫౫ ౧౧౫౬ ౧౧౫౭ ౧౧౫౮ ౧౧౫౯ ౧౧౬౦ ౧౧౬౧ ౧౧౬౨ ౧౧౬౩ ౧౧౬౪ ౧౧౬౫ ౧౧౬౬ ౧౧౬౭ ౧౧౬౮ ౧౧౬౯ ౧౧౭౦ ౧౧౭౧ ౧౧౭౨ ౧౧౭౩ ౧౧౭౪ ౧౧౭౫ ౧౧౭౬ ౧౧౭౭ ౧౧౭౮ ౧౧౭౯ ౧౧౮౦ ౧౧౮౧ ౧౧౮౨ ౧౧౮౩ ౧౧౮౪ ౧౧౮౫ ౧౧౮౬ ౧౧౮౭ ౧౧౮౮ ౧౧౮౯ ౧౧౯౦ ౧౧౯౧ ౧౧౯౨ ౧౧౯౩ ౧౧౯౪ ౧౧౯౫ ౧౧౯౬ ౧౧౯౭ ౧౧౯౮ ౧౧౯౯ ౧౨౦౦ ౧౨౦౧ ౧౨౦౨ ౧౨౦౩ ౧౨౦౪ ౧౨౦౫ ౧౨౦౬ ౧౨౦౭ ౧౨౦౮ ౧౨౦౯ ౧౨౧౦ ౧౨౧౧ ౧౨౧౨ ౧౨౧౩ ౧౨౧౪ ౧౨౧౫ ౧౨౧౬ ౧౨౧౭ ౧౨౧౮ ౧౨౧౯ ౧౨౨౦ ౧౨౨౧ ౧౨౨౨ ౧౨౨౩ ౧౨౨౪ ౧౨౨౫ ౧౨౨౬ ౧౨౨౭ ౧౨౨౮ ౧౨౨౯ ౧౨౩౦ ౧౨౩౧ ౧౨౩౨ ౧౨౩౩ ౧౨౩౪ ౧౨౩౫ ౧౨౩౬ ౧౨౩౭ ౧౨౩౮ ౧౨౩౯ ౧౨౪౦ ౧౨౪౧ ౧౨౪౨ ౧౨౪౩ ౧౨౪౪ ౧౨౪౫ ౧౨౪౬ ౧౨౪౭ ౧౨౪౮ ౧౨౪౯ ౧౨౫౦ ౧౨౫౧ ౧౨౫౨ ౧౨౫౩ ౧౨౫౪ ౧౨౫౫ ౧౨౫౬ ౧౨౫౭ ౧౨౫౮ ౧౨౫౯ ౧౨౬౦ ౧౨౬౧ ౧౨౬౨ ౧౨౬౩ ౧౨౬౪ ౧౨౬౫ ౧౨౬౬ ౧౨౬౭ ౧౨౬౮ ౧౨౬౯ ౧౨౭౦ ౧౨౭౧ ౧౨౭౨ ౧౨౭౩ ౧౨౭౪ ౧౨౭౫ ౧౨౭౬ ౧౨౭౭ ౧౨౭౮ ౧౨౭౯ ౧౨౮౦ ౧౨౮౧ ౧౨౮౨ ౧౨౮౩ ౧౨౮౪ ౧౨౮౫ ౧౨౮౬ ౧౨౮౭ ౧౨౮౮ ౧౨౮౯ ౧౨౯౦ ౧౨౯౧ ౧౨౯౨ ౧౨౯౩ ౧౨౯౪ ౧౨౯౫ ౧౨౯౬ ౧౨౯౭ ౧౨౯౮ ౧౨౯౯ ౧౩౦౦ ౧౩౦౧ ౧౩౦౨ ౧౩౦౩ ౧౩౦౪ ౧౩౦౫ ౧౩౦౬ ౧౩౦౭ ౧౩౦౮ ౧౩౦౯ ౧౩౧౦ ౧౩౧౧ ౧౩౧౨ ౧౩౧౩ ౧౩౧౪ ౧౩౧౫ ౧౩౧౬ ౧౩౧౭ ౧౩౧౮ ౧౩౧౯ ౧౩౨౦ ౧౩౨౧ ౧౩౨౨ ౧౩౨౩ ౧౩౨౪ ౧౩౨౫ ౧౩౨౬ ౧౩౨౭ ౧౩౨౮ ౧౩౨౯ ౧౩౩౦ ౧౩౩౧ ౧౩౩౨ ౧౩౩౩ ౧౩౩౪ ౧౩౩౫ ౧౩౩౬ ౧౩౩౭ ౧౩౩౮ ౧౩౩౯ ౧౩౪౦ ౧౩౪౧ ౧౩౪౨ ౧౩౪౩ ౧౩౪౪ ౧౩౪౫ ౧౩౪౬ ౧౩౪౭ ౧౩౪౮ ౧౩౪౯ ౧౩౫౦ ౧౩౫౧ ౧౩౫౨ ౧౩౫౩ ౧౩౫౪ ౧౩౫౫ ౧౩౫౬ ౧౩౫౭ ౧౩౫౮ ౧౩౫౯ ౧౩౬౦ ౧౩౬౧ ౧౩౬౨ ౧౩౬౩ ౧౩౬౪ ౧౩౬౫ ౧౩౬౬ ౧౩౬౭ ౧౩౬౮ ౧౩౬౯ ౧౩౭౦ ౧౩౭౧ ౧౩౭౨ ౧౩౭౩ ౧౩౭౪ ౧౩౭౫ ౧౩౭౬ ౧౩౭౭ ౧౩౭౮ ౧౩౭౯ ౧౩౮౦ ౧౩౮౧ ౧౩౮౨ ౧౩౮౩ ౧౩౮౪ ౧౩౮౫ ౧౩౮౬ ౧౩౮౭ ౧౩౮౮ ౧౩౮౯ ౧౩౯౦ ౧౩౯౧ ౧౩౯౨ ౧౩౯౩ ౧౩౯౪ ౧౩౯౫ ౧౩౯౬ ౧౩౯౭ ౧౩౯౮ ౧౩౯౯ ౧౪౦౦ ౧౪

38|| 39|| 40|| 41|| 42|| 43|| 44|| 45|| 46|| 47|| 48|| 49|| 50|| 51|| 52|| 53|| 54|| 55|| 56|| 57|| 58|| 59|| 60|| 61|| 62|| 63|| 64|| 65|| 66|| 67|| 68|| 69|| 70|| 71|| 72|| 73|| 74|| 75|| 76|| 77|| 78|| 79|| 80|| 81|| 82|| 83|| 84|| 85|| 86|| 87|| 88|| 89|| 90|| 91|| 92|| 93|| 94|| 95|| 96|| 97|| 98|| 99|| 100||

త్యుక్తశ్చోషనుదేవనామాతనిమాత్యస్వయమవనిభోక్త్యతి || 38 || తస్యపుత్రోభూమిత్రస్తస్యాపి
నారాయణః || 39 || నారాయణాత్మజస్సుశర్మా || 40 || ఏతేకాన్వయనాశ్చత్వారఃపంచవత్వారిం
శద్వపాణిభూపతయోభవిష్యంతి || 41 || సుశర్మాణంతుకాన్వంతద్భృత్యోబలిపుచ్చకనామాహ
త్వాంధ్రజాతీయోవసుధాంభోక్త్యతి || 42 || తతశ్చకృష్ణనామాతద్భృతాపుధివీపతిభావిష్యతి || 43 ||
తస్యాపిపుత్రశ్శాంతకణిస్తస్యాపిపూణోత్సంగస్తత్పుత్రశ్శాంతకణిస్తస్యాచలంబోదరస్తస్యాచ
పిలకస్తతోమేఘస్తాస్తిస్తతఃపటుమా || 44 || తతశ్చారిష్టకర్మాతతోహాలాహలః || 45 || హాలాహ
లాత్పిలకస్తతఃపులిందసేనస్తతస్సుందరస్తతశ్శాంతకణిస్తతశ్శివస్తాస్తిస్తతశ్చగోమతిపుత్రస్తత్పు
త్రోలిమా || 46 || తస్యాపిశాంతకణిస్తతశ్శివశ్రీస్తతశ్చశివసంధస్తస్యాదవియజ్ఞశ్రీస్తతోద్వియజ్ఞ
స్తస్యాచంద్రశ్రీ || 47 || తస్యాత్పులోమాపి || 48 || ఏవమేత్రింశచ్చత్వార్యబ్దతానిపట్నంచాశద
ధికానిపుధివీంభోక్త్యంతి || 49 || ఆంధ్రభృత్యాస్తప్రాభీరప్రభృతయఃదశగదాభినశ్చభూభుజోభవిష్యం
తి || 50 || తతస్త్వేదశభూపతయోభవితారః || 51 || తతశ్చష్టాయవనాశ్చతుడశతురుష్కారాముం
దాశ్చత్రయోదశఏకాదశమానాసితేవైపుధివీపతయోపుధివీందశవషణతానినవత్యధికానిభోక్త్యం
తి || 52 || తతశ్చమానాసికాదశభూపతయోబ్దతానిత్రీణిపుధివీంభోక్త్యంతి || 53 || తేమాన్వనైము
పునఃకైంకీలాయవనాభూపతయోభవిష్యంత్యమూర్ధాభిషిక్తాః || 54 || తేహమవత్యంవింధ్యశక్తిస్త
తఃపురంజయస్తస్యాద్రామచంద్రస్తస్యాధర్మకవర్మాతతోవంగస్తతోభూన్నందనస్తతస్సునందిత
ద్భృతానందియశాశ్శుక్రఃప్రవీరపతేవషణతంషడ్వపాణిభూపతయోభవిష్యంతి || 55 || తతస్త
త్పుత్రాస్త్రయోదశైతేవాహ్నికాశ్చత్రయః || 56 || తతఃపుష్యమిత్రాపటుమిత్రాస్త్రయోదశైక
లాశ్చసప్తాంధ్రాః || 57 || తతశ్చకోసలాయాంతునవచైవభూపతయోభవిష్యంతి || 58 || నైషధాస్త
తపవ || 59 || మగధాయాంతువిశ్వస్థికిసంజ్ఞోన్యార్థవర్ణాకరిష్యతి || 60 || కైవతకపటుపులింద
బ్రాహ్మణాఃకార్యేస్థాపయిష్యతి || 61 || ఉత్పాద్యాభిలక్షత్రజాతినవనాగాఃపద్మవత్సానామపు
ర్యామనుగంగాప్రయాగంగాద్గుప్తాంశ్చమాగధాభోక్త్యంతి || 62 || కోసలాంధ్రపుండ్రతామ్రలి
ప్రసమతలపులిందదేవరక్షితోరక్షితా || 63 || కలింగమాహిషమహేంద్రభూమాగుహోభోక్త్యంతి || 64 ||

స్యతీత్యతహ || దేవభూతిమితి || 38 || 39 || 40 || 41 || 42 || 43 || 44 || 45 || 46 || 47 || 48 || 49 || 50 || 51 || 52 || 53 || 54 || 55 || 56 || 57 || 58 || 59 || 60 || 61 || 62 || 63 || 64 || 65 || 66 || 67 || 68 || 69 || 70 || 71 || 72 || 73 || 74 || 75 || 76 || 77 || 78 || 79 || 80 || 81 || 82 || 83 || 84 || 85 || 86 || 87 || 88 || 89 || 90 || 91 || 92 || 93 || 94 || 95 || 96 || 97 || 98 || 99 || 100 ||

౬౪|| ౬౫|| ౬౬|| ౬౭|| ౬౮|| సింధుః || దావికోదేవికాతటభవోదేశః || ౬౯|| ౭౦|| అల్పప్రసాదాశ్చ || ఉదితాస్తమిత
ప్రాచ్యాః క్షుణ్ణికల్పాః || ౭౧|| తై శ్చైతి || రాజాశ్రయశుష్టిః || రాజాశ్రయజైవశుష్టిః || బలినః - సతుధర్మేణ || ౭౨
తతశ్చైతి || అల్పాల్పై త్యాది - ధర్మాధర్మయోరల్పాల్పప్రాసరూపేణ క్షయజ్ఞతో యుగపన్నాశః || ౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬
౭౭|| ౭౮|| ఉన్నతాంబుతేతి || ఉన్నతాంబుతా ఉన్నతస్థలేసులభసుభగజలవత్త్వం పృథ్వీహేతుః పృథ్వీస్వీకారోహేతుః
సశుభ్రణ్యభూమిత్యం - ఉన్నతామ్రతేతిపాఠే ప్రభూతమాతాదిమ్రమవత్త్వం || ౭౯|| ౮౦|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| ౮౫||
౮౬|| ౮౭|| దానమేవేతి || దానమేవధర్మహేతుః - సతుయాగాదిః || ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬|| ౯౭||
శ్రౌతస్మాతేచేతి || అష్టగుణాః అణిమాద్యాః || శ్లో || అణిమాలఘిమా ప్రాప్తిః || ప్రాకామ్యశితవశ్యతాః || యత్ర కా

నైషధనైమిషకకాలకోశకాజనవదామణిధాన్యకవంశాభోక్త్యంతి || ౬౬|| తై రాజ్యముమికజన
వదాకనకాహ్వయోభోక్త్యంతి || ౬౭|| సారాస్త్రావంతిశ్చ ద్రాభీరానమదామరుభూవిషయాం
శ్చ వ్రాత్యద్విజాభీరశూద్రాద్యాభోక్త్యంతి || ౬౮|| సింధుతటదావికోదేవం ద్రభాగాకాశ్చీరవిష
యాంశ్చ వ్రాత్యష్టేచ్ఛశూద్రాదయోభోక్త్యంతి || ౬౯|| ఏతేచతుర్వకాలాస్తవేపుథివ్యాంభూభు
జోభవివ్యంతి || ౭౦|| అల్పప్రసాదాబృహతోపాస్సావకాలమన్యతాధర్మరుచయః || స్త్రీబాలగో
వధకతారః || పరస్వాదానరుచయోల్పసారాస్తమినప్రాచ్యాః ఉదితాస్తమితప్రాచ్యా అల్పాయు
షోమహచ్ఛాహ్యల్పధర్మాలుభాశ్చభవివ్యంతి || ౭౧|| తైశ్చవిమిశ్రాజనవదాస్తప్థీలానవతినో
రాజాశ్రయశుష్టిణోష్టేచ్ఛాచారాశ్చవివర్యయేణవతమానాః || ప్రజాఃక్షుషయవ్యంతి || ౭౨|| తత
శ్చానుదినమల్పాల్పప్రాసవ్యవచ్ఛేదాధర్మాధర్మయోజగతస్సంక్షయోభవివ్యంతి || ౭౩|| తతశ్చ
ధర్మవాభిజనహేతుః || ౭౪|| బలమేవాశేషధర్మహేతుః || ౭౫|| ఆభిరుచిరేవదాంవత్వసంబంధహేతుః ||
౭౬|| స్త్రీత్వమేవోపభోగహేతుః || ౭౭|| అన్యతమేవవ్యహారజయహేతుః || ౭౮|| ఉన్నతాంబుతైవపు
థివీహేతుః || ౭౯|| బ్రహ్మసూత్రమేవప్రత్యహేతుః || ౮౦|| రత్నతామూలమేవవృద్ధిహేతుః || ౮౧|| లిం
గధారణమేవాశ్రమహేతుః || ౮౨|| అన్యాయపవవృత్తిహేతుః || ౮౩|| బౌద్ధల్యమేవావృత్తిహేతుః || ౮౪||
అభయప్రగల్భ్యాచ్ఛారణమేవపాండిత్యహేతుః || ౮౫|| అనాధ్యతైవసాధుత్వహేతుః || ౮౬|| స్నానమే
వప్రసాధనహేతుః || ౮౭|| దానమేవధర్మహేతుః || ౮౮|| స్వీకరణమేవవివాహహేతుః || ౮౯|| సర్వేష
ధార్మ్యపాత్రం || ౯౦|| యారాయతమోదకమేవతీర్థహేతుః || ౯౧|| కవటవేషధారణమేవమహత్త్వ
హేతుః || ౯౨|| ఇత్యేవమనేకదోషోత్తరేతుభూతుండలేసర్వవణేష్యవయోయోబలవాకససభూపతి
భోవివ్యంతి || ౯౩|| ఏవంచారిలుబ్ధకరహారాసహజైలానామంతరప్రణీః ప్రజాస్థంశ్రయవ్యంతి ||
౯౪|| మధుశాకమూలఫలపత్రపుష్పాద్యాహారాశ్చభవివ్యంతి || ౯౫|| తరువల్కలవణావీరప్రావర
ణాశ్చాతివహుప్రజాశ్శీతవాతాతపవషణసహశ్చభవివ్యంతి || ౯౬|| సచకశ్చిత్తయోవిశతివహా
ణిజీవివ్యంతి అనవరతంచాత్రకలియుగేక్షయమాంత్యఖిలపవైషజనః || ౯౭|| శ్రౌతస్మాతేచధర్మే

౬౮|| సింధుతటేతి || దావికోదేవదేవికానామనదీతద్భవాభూః || ౬౯|| ౭౦|| తేషాంస్వభావాధర్మాంశ్చాహోల్ప
ప్రసాదాశ్చత్యాదినా జనః క్షయముపెవ్యతీత్యంతే || అల్పప్రసాదాశ్చతి || తమినప్రాచ్యాః హర్షావిషాదరహితాః ||
౭౧|| తై శ్చైతి || రాజాశ్రయజైవశుష్టిణోబలినః సతుధర్మేణ || ౭౨|| ౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ఉన్న
తేతి || ఉన్నతాంబుతా ఉన్నతేగిరితటాంబుమత్త్వం - ఉన్నతామ్రతేతిపాఠే ప్రవృద్ధమాత్రమత్త్వం రత్నధా
తుతైవేతిపాఠే రత్నధాతుతాశ్రేష్ఠతామ్రాదిమత్త్వమేవ సతుభ్రణ్యతీర్థాదిమత్త్వం || ౭౯|| ౮౦|| ౮౧|| ౮౨||
౮౩|| ౮౪|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| దానమేవేతి || దానమేవధర్మహేతుః సతుయాగాదిః || ౮౮|| ౮౯|| సదితి || సర్వేష
ధారీహాభికః || ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬|| ౯౭|| తతఃకల్పవతారేణకృతయుగప్రవృత్తిమాహ

మావసాయిత్వం మహిమెతిను సాష్టకం || ౯౫ || ౯౬ || ౧౦౦ || ౧౦౧ || యథావంద్ర శ్చైవీ || చంద్రాది గ్రహణం సర్వ
గ్రహణావలక్షణాః - చతుర్ముగాంతేన రైషాం గ్రహణాం మిథ్యానాంతస్థితేః - సర్వ గ్రహయోగేహి యుగం - య
ద్వా. ఏషాం గ్రహణాంచతుర్ణామేవయోగైశ్చ తం - తదథః - ఖలు గ్రహబాహుల్యమిత్యేకః || ౧౦౦ || చంద్రాక్షణీ
జ్ఞానితాః సజ్జాతీః చయథా క్రమం సత్త్వం రజస్తమోపేతి - గోచారోక్తైః - తథా తిష్ఠ్య బ్రహ్మ తిరితిపాతేష్యయిమేవా
ధాః - ప్రతిద్వాదశాబ్దం గురౌ కకటక స్థేకకటకమాసే అమావాస్యాయాం బహువారం యోగస్యాస్య సంభవాత్.
తథా స్థేకరాశౌ నమేష్యంతీతేన సప్త వేళోక్తేనాతిప్రసంగదోషః || ౧౦౧ || రాజవంశం నిగమయతి || ఆతితా ఇతి ||
౧౦౨ || యావదితి || వంచశలోత్తరం వక్షానమాప్రం - పాతాంతరే - పరిక్షిన్నమకాలం మాగధం సోమమారభ్యరిపుంజ
యాంతం మాగధానాం సహస్రాబ్దత్వస్యోక్తత్వాత్ అనంతరం ప్రద్యోతితీశునాగానాం వంచశతాబ్దత్వస్యోక్తత్వా
త్ సాధా సహస్రస్యోక్తస్య వ్యాఖ్యాతం - వాయూక్తేపరిక్షిన్నం దాంతరం సాధా సహస్రమేవేత్యుక్తం - ఆతప
ప్రయాస్యంతి యదేత్యాదిశ్లోకస్యానువధాః - నందాత్మభృత్యేవ ప్రసరతికలౌకాలే - యదైతే ప్రావాహాధాం
ప్రయాస్యంతి తదాకలేరధనాస్యవృద్ధిః - పూర్వాక్తకృతశ్చైవ్యధర్మపరత్వవల్ అక్షణయానందాంతం క్షత్రి
యకులమితవనాత్ ఇహపీశుద్రాద్యాధిపత్యోక్తేషు అతః పాపవైవ్యవృద్ధిః - నతు నియతమానస్యకలైః - అతః
కలౌనందోత్తరకాలీనేషు పూర్వాహాధాపర్యాయేషుస్థితామహాక్షయః పాపవృద్ధయోజితభగినశ్చ త్ర ఋషిచా

విష్వవమశ్యంతమువగలే - షీణ ప్రాయోచకలావశేషజగత్ప్రజ్ఞుశ్చరాచరగురోరాదిమధ్యాంతరహిత
స్వబ్రహ్మనుయస్యాత్మరూపిణో భగవతో వాసుదేవస్యాంత శృంబశ్రామప్రధానబ్రాహ్మణస్య
జ్ఞయశసోగృహేష్టగుణధీనమన్వితః కల్కిరూపీ జగత్వత్త్రావతీర్యనకలమ్లేచ్ఛదన్యమష్టాచరణఙైత
సామశేషాణామపరిచ్ఛిన్నశక్తిమాహాత్మ్యః క్షయంకరిష్యతి - స్వధమేఽమచాఖిలమేవసంసౌఛయిష్య
తి ౯౮ । అనంతరంచాశేషకలేరవసానేనిశావసానైవిబుద్ధానామివతేషామేవజనపదానాంఅమలస్ఫ
టికదశశుద్ధామతయోభవిష్యంతి ౯౯ । తేషాంబవీజభూతానామశేషమనుష్యాణాంపరిణతానామ
పితౄలకృతావత్యప్రసూతిభావిష్యతి ౧౦౦ । తానివతదవత్త్యానికృతయుగానుసారీశ్యేవభవి
ష్యంతి ౧౦౧ । ఆత్రోచ్యతే శ్లో॥ యథాదండ్రశ్చసూర్యశ్చతథాతప్యేబృహస్పతిః । ఏకరాశౌసమే
ష్యంతేతదాభవతివైకృతమ్ ౧౦౨ । అతీతావతమానాశ్చతతైవానాగతాశ్చయే । ఏతేవశేషభూ
పాలాఃకథితామునీనత్రమ్ ౧౦౩ । యావత్పరిక్షితోజన్మయావన్మందాభిషేదనమ్ । ఏతద్యక్షానమా

శ్రౌతస్స తేచేత్వాదితా ॥ శ్రౌతస్స తేచేతి ॥ అష్టగుణభిః సమన్వితః ॥ శ్లో ॥ అణిమాలమేమాప్రాప్తిః ప్రా
కామ్యంవశితేతా ॥ యత్ర క్రమావసాయత్వం మహిమేతిగుణావృతః ॥ అన్యే త్వేవంగుణాజ్ఞకమామః ॥ శ్లో ॥ అణి
మాచైవమహిమాలమేమగిరిమాతథా ॥ ఈశిత్వంచవశిత్వంచ ప్రాప్తిః ప్రాకామ్యవృష్టధేతి ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥
౧౦౧ ॥ కదాకృతయంగంభవిష్యతీత్యపేక్షాయామాహ ॥ అత్రోచ్యతఇతి ॥ యథావంప్రశ్నేతి ॥ తిష్యః పుష్యః పుష్య
నక్షత్రైశ్చంద్రాక్షబృహస్పతియోగైః కృతంభవిష్యతీత్యర్థః - యద్యపిప్రతిదౌవదశాబ్దంకక్షాటకస్థేగురౌ అమా
వాస్యాయామేతేషాంత్రయాణాంపుష్యయోగస్సన్యత్ - తథాప్యేకరాశౌసమేష్యంతీతిసహస్రవేళోత్తనా
తిప్రసంగదోషః ॥ ౧౦౨ ॥ ఉక్తంరాజవంశంనిగమయతి ॥ అతితాఇతి ॥ ౧౦౩ ॥ తత్రతత్రక్షత్రవంశాదిమాహ ॥ యావదితి ॥
ఏతద్వషణసహస్రం పంచాశదధికంశుద్ధక్షత్రవంశోపేతంజ్ఞేయం - తతఃప్రద్యోతనాదివంశాంతరసంచారస్యోక్తత్వా
దిత్యర్థః - నకుకాలమాత్రసంఖ్యాయంతథానతిపరిశీత్ సమకాలంమాగధంసోమమారభ్యరిపుంజయంతంమాగధా
వాంసహస్రాబ్జవృత్తిత్వాత్ అనంతరంప్రద్యోతశిసునాథానాంవచంవశతాబ్జవృత్తిత్వాత్ సాధాసహస్రోక్తత్వ

గభలోత్తరేమానతుకాలావచ్ఛేదోక్తిః ॥ ౧౦౪ ॥ సప్తమీణాంత్వితః ॥ శకటాకారతారానప్రకంమునిమండలంసాగ్రై
తత్రమండలే - ఈమాస్థానీయఃప్రాచ్యాంసురీవిః - తతఃపశ్చాన్న స్రుయగంధరాకారోవసిస్థఃసభార్యఃతతఃపశ్చా
దీపదున్నత ఈమామూలస్థానీయోగి రాఃతదానన్నపశ్చినుచతుష్కస్యవిశాన్యేతిత్రిః - అత్రేయావ్యఃపులస్త్యఃపుల
స్త్యస్త్యేషీమఃపులహః - తదుదీప్యశ్చతుష్కవాయవ్యేక్రతుః - వసిష్ఠాద్యామ్యాసూక్ష్మాతారా అరుంధతీతత్రమండ
లేఉక్తంచపూర్వభాగైవరీవిభాగవాఅపరభాగైస్థితోవసిష్ఠోస్తాత్పరతోగిరాఃతతోత్రిస్తస్యాసన్నఃపులస్త్యఃపు
లహఃక్రతుభాగవానాసన్నానుక్రమేణపూర్వాధ్యాస్తారావసిస్థమునివరముపాశ్రితామంధతీవాద్విస్థితేతి పవంస్థి
తే - యాపూర్వాఉదయేత్రధనుంశ్యశ్యేపులస్త్యక్రతుసంజ్ఞామునీశకటస్యపశ్చాత్యోతధాసిపూర్వాఉదయేతార్యశ్య
తే - మధ్యే గగనమధ్యే - తయోఃతాభ్యాంసమంసమదక్షిణోత్తరరేఖాయాంయదశ్చిన్యాద్యన్యతమంసక్షత్రమా
జువేనావతీత్యతే - తేనక్షత్రేణలేయక్తాశతాబ్దఃప్రతి - తేషాంప్రత్యక్షంశతాబ్దస్థితుఃక్షిఃకలిగతాబ్దజ్ఞానోద్దేశా
ధాః ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ౧౦౯ ॥ ౧౧౦ ॥ ౧౧౧ ॥ ౧౧౨ ॥ యస్మిన్కృష్ణత్యతి యస్మిన్శ్రీకృష్ణఃపివంజగా
మతస్సన్నహనితత్క్షణవివక్షతియగంప్రతిపన్న ॥ ౧౧౩ ॥ భగవద్ధ్యానకాలత్వేనకలఃప్రస్తావాత్తతస్సంఖ్యాప్ర

సంతుజ్జయంపంచాశదుత్తరమ్ ॥ ౧౦౪ ॥ సప్తమీణాంతుయాపూర్వాద్యశ్యేతేహ్యుదితౌదివి ॥ తయో
స్తుమధ్యేనక్షత్రందృశ్యతేయన్యమంశి ॥ ౧౦౫ ॥ తేనసప్తమీణాయాక్తాస్తివంత్యబ్జతతన్యజామ్
తేనుపారిక్షి తేకాలేనఖాస్వానాన్విజోత్తన ॥ ౧౦౬ ॥ శదాప్రవృత్తశ్చలిఃదానదశాబ్దశతాత్తకః
౧౦౭ ॥ యదైవభగవాన్విస్థితోయాతోదివంద్విజావసుదేవకులూహ్లాతస్తదైవాత్రాగతఃకలిః
౧౦౮ ॥ యావస్సపాదపద్మాభ్యాంపస్సశేమాంపసుంధరామ్ ॥ తావత్ప్రస్థింపరివ్వంగెసమధోఽనా
భవత్కలిః ॥ ౧౦౯ ॥ గతేనాతనస్యాంశేవిస్థోస్తత్రభువోదివమ్ ॥ తత్యాజనానుజోరాజ్యంధమౌపుత్రో
యుధిష్ఠిరః ॥ ౧౧౦ ॥ వివరీతానిశ్చస్తావనిమజ్జానిహిపాండవః ॥ యాతేకృష్ణేదకారాధసోభిషేకం
రిక్షితే ॥ ౧౧౧ ॥ ప్రయాన్యంతీయదావైతేపూర్వామాధారమహమాయః ॥ తదానందాప్రభృత్యే
షగతివృద్ధిగమిష్యః ॥ ౧౧౨ ॥ యస్మిన్కృష్ణోదివంయాతస్తస్మిన్నైవతదాహని ॥ ప్రతిపన్నంకలియగం
తస్యసంఖ్యాంనిబోధమ్ ॥ ౧౧౩ ॥ త్రిణీలతూజివమాణాంద్విజమానుష్యసంఖ్యాయాఃపక్షిలైచ్చవసహ

స్యైవవ్యాఖ్యానప్రసంగాత్ ॥ ౧౦౪ ॥ ప్రసంగాత్ కలఃప్రవృత్తింవృద్ధించనిరూపయితుంతత్తత్ జ్ఞానోపలక్షణమా
హ ॥ సప్తమీణాంత్వితః ॥ అగ్రేశకటాకారతారానప్రకంసప్తమీణమండలం తత్రేవమండలే అగ్రస్థానీయఃప్రా
చ్యాంసురీవిః - తతఃపశ్చాత్ న స్రుయగంధరాకారోవసిస్థఃసభార్యః - తతఃపశ్చాదీపదున్నత ఈమామూలస్థానీయో
గిరాఃతదానన్నపశ్చినుచతుష్కవాయవ్యేక్రతుః - ఎవంస్థితేయాపూర్వాఉదయేప్రధనుంశ్యశ్యేతే - శకటస్థానస్యపశ్చా
త్పులస్త్యక్రతుసంజ్ఞాతయోస్తత్పూర్వయోశ్చనుధ్యేసమదక్షిణోత్తరరేఖాయాంసమదేశావస్థితంయదశ్చిన్యాద్యన్యత
తమంసక్షత్రందృశ్యతే ॥ ౧౦౫ ॥ తేనైతి ॥ తేనక్షత్రేణసప్తమీణాయాక్తాన్యజాబ్జతతన్యజామ్
సంధ్యాంశాభ్యాంసహదీప్యద్వాదశాబ్దశతాత్తకః సంధ్యాయాపేణపూర్వామేవప్రవీప్తోపితదాప్రకర్షేణప్రవిష్టః
సంధ్యాయాపమతిక్రన్యస్మైవైవయాపేణప్రవిష్టత్యర్థః ॥ ౧౦౬ ॥ ఎతదేవమృతయతి ॥ యదైవేతి ॥ యదైవకలిరాగతః
సంధ్యామతిక్రన్య - స్వయాపేణాగతః ॥ ౧౦౮ ॥ సంధ్యాయాపేణతుపూర్వామేవకలిప్రవేశంసూచయన్నాహ ॥ యా
వదితి ॥ ప్రవిష్టోపిపునివ్యాఃపరివ్వంశకలిస్సమధోఽనాభూత్ ॥ ౧౦౯ ॥ పాత్యుత్కలిప్రవేశేయుధిష్ఠిరనిగమనాది
ప్రవృత్తిమిత్యాహ - గతత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ ౧౧౦ ॥ ౧౧౧ ॥ కలఃప్రవేశముక్త్యావృద్ధికాలమాహ ॥ ప్రయాన్యంతీతి ॥
యదిపూర్వామాధాంమహమాయఃగమిష్యంతి - తదాప్రవీప్తాప్రభృతివృద్ధిగచ్ఛతీత్యర్థః ॥ ౧౧౨ ॥ ప్రవేశతా
లస్తుపూర్వోక్తపవేత్యాహ - యస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్నైవాహనీతి - తస్మిన్క్షణేప్రతిపన్నంప్రవిష్టం ॥ ౧౧౩ ॥ సంధ్యాం

336 శ్రీ విష్ణువు రాణి - సన్యాసిని - చతుర్థాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

భూమాంశోక్తాపీహమాన్యతే || శ్రీశీలతానితి || అత్రసంధ్యావివరజితాకలిసంఖ్యోక్తా - పరిశీతా - తే కలి సంఖ్యా
విత్వాత్ - శతానితానిత్యత్ర తుదివ్యద్వాదశాబ్దశతమితిసంధ్యాదినహితాసంఖ్యోక్తా || ౧౦౮ || ౧౦౯ || ౧౧౦ || బహు
త్వాదితి || ప్రతికులంనామ్నామానంత్యపానరుక్త్యాభ్యాంపరిసంఖ్యాపరితఃసంఖ్యావోక్తా || ౧౧౧ || ౧౧౨ || ౧౧౩ || ఏ
తేనేతి || కృతత్రేతాద్వాపరాణీతియుగత్రయంభుక్తివచనం - కలెర్లపుత్రుత్వాత్ || ౧౧౪ || ౧౧౫ || ౧౧౬ || ౧౧౭ ||
౧౧౮ || ౧౧౯ || ౧౨౦ || ౧౨౧ || ౧౨౨ || ౧౨౩ || రాజ్యముక్త్యోరింద్రియజయసాధ్యత్వైకంముక్తిహిత్యా

ప్రాణీభవిష్యత్వేవవైకలిః || ౧౦౮ || శతానితానిదివ్యానాంసప్తపంచసంఖ్యయా || నిశ్చేషేణతే
తస్మాత్భవిష్యతిపునఃకృతమ్ || ౧౦౯ || బ్రాహ్మణాఃకుత్రియావైశ్యశూద్రాశ్చద్విజనత్తమ్ || యుగ
యుగేమహాత్మానన్మమతీలాస్సహస్రశః || ౧౧౦ || బహుత్వాద్వాదమధేయానాంపరిసంఖ్యాకులేకులే ||
పానరుక్త్యాద్ధిసామ్యాచ్చనమయాపరిశీతా || ౧౧౧ || దేవాపిపారవారాజాపురుషేత్వాకువంశ
జః || మహాయోగబలోపేతౌకలాపరామసంశ్రితౌ || ౧౧౨ || కృతేయుగేత్విహాగమ్యక్షత్రప్రావతక
కాహితౌ || భవిష్యతోమమోవశశబీజభూతౌవ్యవస్థితౌ || ౧౧౩ || ఏతేనక్రమయోగేనమనువుత్రే
వశసుంధరా || కృతత్రేతాద్వాపరాణీయుగానిశ్రీశీభుజ్యతే || ౧౧౪ || కలౌతేవీజభూతాస్తుకేదిత్వం
తివైమునై || యథైవదేవాపిపుత్రాసాంప్రతంసమధిష్ఠితౌ || ౧౧౫ || ఏషతూర్జేతతోవంశస్తవోక్తౌభూ
భుజాంసుయా || నిఖిలోగదితుంశక్యోనైవవక్షశతైరపి || ౧౧౬ || ఏతేచాస్యేవభూపాలాదైరత్రక్షీ
తిమండలై || కృతంసుమత్సంమోహాంధ్రేనిత్యంహయకలైబరై || ౧౧౭ || కథంమమేయమచలామ
త్పుత్రస్యకథంమహీ || మద్వంశ్యస్యేతిచింతితాతాజన్మరంతమిమేనృపాః || ౧౧౮ || తేభ్యఃపూర్వత
రాశ్చస్యేతేభ్యస్తేభ్యస్తథావరై || భవిష్యత్యైచ్చవయాన్యంతితేహమస్యేవయేవ్యను || ౧౧౯ || ఏలోక్యా
త్తజయోద్యోగంయాత్రావ్యగ్రాన్నరాధిపాః || పుష్పప్రహాసేశ్వరదిహపంతీవవసుంధరా || ౧౨౦ ||
మైత్రేయపుథివీతాన్లోకాంశ్చప్రనిబోధమే || యానాహాధమధ్యజినైజనకాయాసితోమునిః ||
౧౨౧ || పృథివీ || కథమేషనరేంద్రాణాంమోశుచాబుద్ధిమతామపి || యోనఘనసధమాణోవ్యతివి
శ్వస్తజైతనః || ౧౨౨ || పూర్వమాత్మజయంకృత్యాజేతుమిచ్ఛంతిమంత్రిణః || తతోభృత్యాంశ్చపారాం
శ్చజగీషంతేతథారీపుః || ౧౨౩ || క్రమేణాసేనదేవ్యామోవయంపుశ్శిష్టంసాగరామ్ || ఇత్యానక్రథి
యోమృత్యుంనపశ్యంత్యపిదూరగమ్ || ౧౨౪ || సముద్రావరణంయతిభూమండలముథోవశమ్ || కియాదా

శౌత్యక్వాకలేవక్షణసంఖ్యామాహ || శ్రీశీతి || ౧౦౮ || శతానితి || నిశ్చేషేణసమస్తైసంధ్యాంశసహితేనతు - తాని
ప్రసిద్ధానిదివ్యాబానాంసంఖ్యయాసప్తపంచశతానిద్వాదశదివ్యాబ్దశతానిషవేకలిః - తతస్తస్మిన్గతేపునఃకృతయుగం
భవిష్యతి || ౧౦౯ || ఉత్తరంరాజవంశత్రకాశమాహ || బ్రాహ్మణాఇతి || ౧౧౦ || విస్తరేణకింనోవ్యంతిశ్చశ్చతహ || బ
హుత్వాదితి || ప్రతికులంనామ్నామానంత్యత్ - ప్రాయశఃసమాననామతయాపానరుక్త్యాచ్చ - పరితస్మేయయా
నశీతా || ౧౧౧ || కలాపుత్సన్నస్యరాజవంశస్యపునఃప్రవృత్తిమాహ || దేవాపిరితి || ౧౧౨ || కృతఇతి || కృతస్యప్రక
షేణజితకే || ౧౧౩ || ఏతేనేతి || కలౌక్షత్రియాణామల్పత్వాదంతేతదుత్సాదనాచ్చశ్రీశీయుగానిభుజ్యతేభ్య
త్త || ౧౧౪ || ౧౧౫ || ౧౧౬ || రాజవంశస్యైవరాజవంశప్రవతకత్వోక్తైవైరాగ్యతాత్పర్యమాహ || ఏతేచేతి ||
౧౧౭ || మోహమేవాహ || కథంమమేయమిత్వాదిద్వాభ్యాం || ౧౧౮ || ౧౧౯ || ౧౨౦ || ఎతదేవభూమిగీతైఃప్రపంచ
యన్మాహ - మైత్రేయత్యాదిదశభిః || ౧౨౧ || కథమితి || ఘనసధమాణఃఅచిరవిదాశినః || ౧౨౨ || పూర్వమితి || పూ
ర్వమాత్మజయంకృత్యైతి - ఇంద్రియభోగలంపటానాంమంత్రిభృత్యాదిజయాసంభవాత్ || ౧౨౩ || ౧౨౪ || సముద్రే
తి || ఎవంపనవమాత్మసాత్తు - వతోయద్యపిభూమండలంపశంయతి - తథాప్యాత్మజయాత్సాధ్యంకియదేతస్ఫలం

అల్పేనరాజ్యేనేత్యాహ॥ సముద్రేతి॥ ౧౩౧॥ ఉత్పన్నజ్యేతి॥ యాంభవంఉత్పన్నజ్యనాదాయేపితామహోద్యాయా
తాపితావగతః॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩॥ పృథ్వీతి॥ పృథ్వీమమేయమితిభిన్నవక్త్రవాక్యభంగ్యః- తత్రభూరేషామమేత్యేకః
ఇయంమమేత్యన్యః- అపరోమమేయంశాశ్వతీతవదన్నేవయోయోరాజామృతోలోకాంతరేభూతస్తస్యతస్యాపీహ
ప్రాజ్ఞరణాదయంభూమౌమేతిబుద్ధిరాసీత్- మృతేన్యత్రేతిపాతె- అన్యత్రప్రాచీనరాజ్ఞస్మతెలథాన్యోయోబ
భూవరాజా- తస్యాపైవంబుబుద్ధిరాసీత్॥ ౧౩౪॥ దృష్టేన్యతస్యానియఃపరః- మాంత్వక్వాన్యతంవృష్టాన్వ
యస్తతఃపరోన్యవస్సృతే- తస్యపృథివీమత్ప్రభవంభూవిషయంమమత్వంకథమాస్వదంకరోతి॥ ౧౩౫॥ పృథ్వీతి॥ ఇత్యే
వంబుమత్త్యకారిమనుమాతహోసోభవతి- దయాచాభ్యుపైతిమామితిశేషః- దయాముపైమితివాపారః॥ ౧౩౬॥
౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ఇత్సోక్తితి॥ నిష్ఠాంనాశం॥ ౧౪౧॥ ౧౪౨॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥ యథితి॥ సంకల్ప

త్వజయస్త్యేతన్నక్తిరాత్వజయేపలమ్॥ ౧౩౬॥ ఉత్పన్నజ్యపూర్వజాయాతాయాంనాదాయగతఃపి
తా॥ తాంమానతీవమూఢత్వాజ్ఞేతుమిచ్ఛంతిపాథివాః॥ ౧౩౭॥ మత్కలైతేపృథుత్రాణాంభ్రా
త్పాణాంచాపివిగ్రహః॥ జాయతేత్యంతిమోహేనమమత్వాదృతచేతసామ్॥ ౧౩౮॥ పృథ్వీమమేయం
సకలామమేషామదన్వయస్యాపీవశాశ్వతీయమ్॥ యోయోమృతేన్యత్రభూవరాజామబుద్ధిరాసీదితిత
స్యతస్య॥ ౧౩౯॥ దృష్టాన్వమమత్వాదృతచిత్తమేకంవిహాయమాంమృత్యువశంప్రజంతమ్॥ తస్యానియ
స్తస్యకథంమమత్వంపృథ్యాస్వదంమత్ప్రభవంకరోతి॥ ౧౪౦॥ పృథ్వీమమేషామపరిత్యజేనాంవదం
తియేమాతమఃఖైస్సన్విత్రాన్॥ నరాధిపాస్తేమమమాతహోసఃపునశ్చేమూఢేషుదయాభ్యుపైతి॥
౧౪౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యేతేధరణీగీతాశ్లోకామైత్రేయయైశ్శుతాః॥ మమత్వంవిలయంయాతిత
వత్యకేయథాహిమమ్॥ ౧౪౨॥ ఇత్యేషకథిత్సమృజ్యనోవంశోమయాతవ॥ యత్రస్థితిప్రపృతస్య
విష్ణోరంశాంశకాన్యపాః॥ ౧౪౩॥ శృణోతియథమంభక్త్యామనోవంశమనుక్రమాత్॥ తస్యపాపమ
శేషంవైప్రణశ్యత్యమలాత్తనః॥ ౧౪౪॥ ధనధాన్యధిమతులాంప్రాప్నోత్యవ్యాహతేంద్రియః॥
శ్రుతైవనఖిలంవంశంప్రశస్తంశశిసూర్యయోః॥ ౧౪౫॥ ఇత్సోక్తుజహ్నువాంధాత్మనగరావిక్షి
తాకరఘూః॥ యయాతినహుషాద్యాంశ్చజ్ఞాత్వానిష్ఠాముపాగతాః॥ ౧౪౬॥ మహాబలౌమహా
వీర్యాననంతధనసంపదయాః॥ కృతాకాలేనబలివాకథాశేషాన్నరాధిపాః॥ ౧౪౭॥ శ్రుత్వానపు
త్రదారాదౌగృహతేత్రాదికేతథాద్రవ్యాదౌవాక్యతప్రజ్ఞోమమత్వంకురుతేనరః॥ ౧౪౮॥ తప్రంత
పోయైఃపుగుపప్రవీరైరుద్వాహుభివౌషణాననేకాః॥ ఇష్టానుయజ్జేబలిసోతివీర్యాఃకృతాసు

కాలేనకథావశేషాః॥ ౧౪౯॥ పృథుస్సనుస్తావిదచారలోకానవ్యాహతోయోవిజితారిచక్రః॥ సకా
లవాతాభిహతఃప్రణవఃక్షీప్తంయథాశల్మలితూలనగ్నౌ॥ ౧౫౦॥ యఃకాతకవీర్యోబుభుజేనమ

అనిత్యంగాజ్యం- తస్మాదాత్మజయేసతిముక్తిరేవాత్యంతికంఫలంభవతి॥ ౧౩౧॥ అనిత్యతామేవాహ॥ ఉత్పన్నజ్యేతి॥ పూ
ర్వజాపితామహోద్యాయః॥ ౧౩౨॥ కింవైరాదిదోషదప్యనుపాదేయంరాజ్యమిత్యాహ॥ మత్కలైతేతి॥ ౧౩౩॥ పృ
థ్వీమమేయమితి॥ బహూనాంమమతోష్ఠద్రేకవాక్యాన్యేవంవ్యధాని- మృతేన్యత్రపూర్వస్థిరాజ్ఞస్మతే- యో
యోరాజాబభూవ- తస్యతస్యేయంబుద్ధిరాసీత్॥ ౧౩౪॥ దృష్టేన్యతి॥ బంధుపుత్రాదిరాజ్యాసక్తంమృతం దృ
ష్టాతత్పుత్రాదేఃపునస్తత్రాసక్తిరవ్యతివిచిత్రమిత్యాహ॥ తస్యేతి- తస్యపూర్విభూవిషయంమమత్వంకథమాస్వ
దంకరోతి- కథంతిష్ఠేత్॥ ౧౩౫॥ పృథ్వీతి॥ తెనుభూతేనుమూఢేనుమాతహోసోభవిష్యతి॥ ౧౩౬॥ అస్యాంసశ్య
శ్రవణఫలమాహ- శృణోతీత్యాదినా॥ శృణోతీతి॥ పుణ్యకీర్తినాంరాజ్ఞాంశ్రవణాత్పాపక్షయః ధనధాన్యాలా
భశ్చభవతి॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ఇత్సోక్తితి॥ నిష్ఠాంఅంతం॥ ౧౪౧॥ మహాబలానితి॥ అనంతోధనసంప
దోయోషాంతాః॥ ౧౪౨॥ శ్రుత్యేతి॥ తన్నాశానుసంధానాన్తమతానివృత్తిశ్చేత్యర్థః॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥

చతుర్థాంశస్సమాప్తః

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ విష్ణు పురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

నృపాణామితి || ఉక్తశ్చతుర్థే లోకజ్ఞాపకధర్మప్రవర్తకః క్షత్రవంశః || ౧ || అంశావతారశ్చ || విష్ణోః
వ్యాపకస్యనారాయణస్య-అంతర్భాగీశ్వరస్త్వనారాయణః స్థితశ్చ శ్రుతే || ౨ || చకారేతి || భగవాన్ పు
రుషోత్తమః పరస్త్వాహ విభవాదిముసర్వత్రస్వరూపయాపనశాదిభిః పరిపూర్ణావసర ఇచ్ఛాగృహీత పరిచ్ఛిన్న
దేవమనుష్యాదిదేహతయా అంశభిః అంశాంతభివవ్యపదశ్యతే-కృష్ణాద్యవతారేష్వపివిశ్వరూపదశనాద్యతిమా
నుషప్రవృత్తౌ సర్వైశ్వగృహ్యవ్యక్త్యాత్ || ౩ || మైత్రేయేతి || సంభూతిచరితం వసంభూతిచరితం || ౪ || కంసశ్చతి ||
వరరథంకల్యాణరథం - వధూశ్చవశ్యం - రౌఢయోః రథభివా || ౫ || అథేతి || అత్ర వాక్పభేనాశరీరీవక్తృలక్ష్య
తే - ఆభావ్యసాదరమితినా సవచం - ఆభావ్యభేదయథాసాదరస్యాత్తథాతంసమాభావ్యసంత్య || ౬ || ౧౬ ||
నహంతవ్యేతి || అస్యోదరోద్భవానిత్యుత్పాదకః - యద్వా - అస్యతవేత్యన్వయః అథవా - అస్యనుమ ఉదరోద్భ

మైత్రేయః || నృపాణాం క్రితస్సర్వోభవతావంశవిస్తరిః | వంశానుచరితంచైవయథావదనువశితమ్ ||
౧ || అంశావతారో బ్రహ్మ షేయోయాయుకులోద్భవః | విష్ణోస్తవిస్తరేణాహం శ్రోతుమిచ్ఛామిత
త్వతః || ౨ || చకారయానికమాణిభగవాన్ పురుషోత్తమః | అంశాంశేనావతీర్యో వ్యాకంతత్రతా
నిమునెవద || ౩ || శ్రీపరాశరః || మైత్రేయశ్రుయతామేతద్వత్ప్రప్తేహమిహత్వయా | విష్ణోరంశాం
శసంభూతిచరితంజుతోహితమ్ || ౪ || దేవకస్య సుతాంపూర్వం వసుదేవోనుహమునే | ఉపయోమేను
హాభాగాం దేవకీ దేవతోపమామ్ || ౫ || కంస్తయోవారరథంచోదయామాససారథిః - వసుదేవస్యదే
వక్యాసంయోగేభోజనందనః || ౬ || అథాంతరియేవాగుచ్ఛైకంసమాభావ్యసాదరమ్ | మేఘగంభీర
నిఘోషంసమాభావ్యేదనుబ్రవీత్ || ౭ || యామేశాంవహసేముధసహభ్రాతృరథేస్థితామ్ | అ
స్యోస్తవాప్తమోగభాః ప్రాణానవహరిష్యః || ౮ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యాకణ్య సముత్పత్త్యక్షణంకం
సోనుహంబలః | దేవకీంహంతుమారభ్యోవసుదేవోబ్రవీదదమ్ || ౯ || నహంతవ్యానుహాభాగదేవకీభవతా

శ్లో || అథాతఃపంచమాంశశ్రీకృష్ణలీలానుపాహరయః | చిందుమాధవతోమాయయాధామతీవితన్యతే || ఉక్తానవా
దపూర్వకం శ్రీకృష్ణావతారప్రకారంతచ్చరిత్రాదిచపుచ్ఛః నృపాణామిత్యాదిత్రిభిః మైత్రేయః || ౧ || అంశావతార
శ్చ || విష్ణోరంశావతారపరబ్రహ్మణోపపరిచ్ఛేదాకారేణావతారః - విస్తరణేయదధంయథావయేనప్రకారేణా
సావహతారోజాతశ్చాన్యశేషతః శ్రోతుమిచ్ఛామి || ౨ || తచ్చరితానిచవిస్తరేణావతారహం చకారేతి || పరబ్రహ్మ
ణోంశ ఇవాంశః క్షీరాబ్ధిశాయీతస్యాంశ ఇవాంశోయోనరాకారః తేనావతీర్యత్రయానిచకార తానివ దేవ్యన్వ
యః || ౩ || మైత్రేయః || సంభూతిచరితంచేతిద్వంద్వైక్యం || ౪ || ౫ || కంసశ్చతి || వరరథంకల్యాణరథంకోటిసిత్యా
సారథిరవస్థితః చోదయామాసేత్యథాః - సంయోగేవైవాహికేసంబంధే || ౬ || అథేతి || అంతరియే అశరీరవాగాభావ్య
సాదరమాభావ్యేవక్తవ్యేయథాసాదరస్యాత్తథాఉచ్ఛైస్తమాభావ్యసంబోధ్యమేఘస్యగంభీరోఽనిఘోషోయథా
భవత్యేవఇదంచక్షుమాణవాక్యంతిబ్రవీదిత్యథాః || ౭ || ౮ || ఇతితి || ఆరభ్యః - కతరక్తేహంతుంప్రవృత్తిత్యథాః ||
౯ || నహంతవ్యేతి || అస్యోదరోద్భవానిత్యుత్పాదకః - అస్యకళత్రస్యేతివా - అస్యతవేతివా - యద్వా అనుతే

వాణ్యతివా - అంగాదంగాదిత్యతే - పుమా పుంసోధికేనక్ల ఇత్యాదిస్త్రైవచనాచ్చ॥౧౦॥ తథేతి॥ తథేత్యం
 గీకృత్యకంసః దేవకీంసమాతయామాస - స్వాభావేతి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ అగ్నిరిత్యాది॥ నారాయణోగురుః
 రుః గురురహతః - అత్ర గురుశబ్దః కారణవాచీ॥ శ్లో॥ అగ్నేరపత్యంప్రథమంహిరణ్యం భూవైష్ణవీసూర్యసుతాశ్చ
 గావః॥ లోకాస్త్రయస్తేనభవతిదత్తాయఃకాంచనంగాంభమహింపదద్యాత్॥ ఇతిసంవత్సరస్త్రైతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥
 తదంశభూతఇతి॥ తదంశభూతఃతచ్ఛరీరభూతః॥ ఉత్తరశ్రు - గుహంవిష్ణోఃహోత్తనః - సవంవిష్ణునయంజగదిత్యాదే
 దేశశాతీ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ గ్రహత్యేతి॥ ఋత్యుజీనక్షత్రాణి - తారకాశ్విన్యాదయః॥ ౨౦॥ ౨౧॥

సము॥ సమవయస్యైవకల్యాణభావస్యోదరోద్భవాత్॥ ౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ తథేత్యాహతతఃకం
 సోవసుదేవంద్విజౌ త్తమ॥ సమాతయామాసవతాందేవకీంతస్యగౌరవాత్॥ ౧౧॥ ఏతస్మిన్నైవకాలేతు
 భూరిభారావపీడితాజగానుధరణీమెరొసమాజంత్రదివాకసామ్॥౧౨॥సప్రహ్మకాణసురాసర్వా
 ప్రణివత్యాభమేదిసి॥ కథయామాసతత్సవంభేదాత్కరుణభావినీ॥ ౧౩॥ భూమిః॥ అగ్నిస్సవణ
 స్యగురుగ్వాంసూర్యఃపరోగురుః॥ మమావ్యఖిలలోకానాంగుగునారాయణోగురుః॥ ౧౪॥ ప్రజా
 పతిపతిబ్రహ్మపూర్వేషామపిపూర్వజః॥ కథాకాష్టాని మేషాన్యాకాలశ్చవ్యక్తమూర్తిమాత్॥
 ౧౫॥ తదంశభూతస్సర్వేషాంసమూహబావస్సరోత్రమాః॥ ౧౬॥ ఆదిత్యానరుతస్సాధ్యారుద్రావ
 స్సశ్వేవహ్మయః॥ పితరోయేవలోకానాంప్రప్తారోత్రపురోగమాః॥ ౧౭॥ ఏతేతస్యాప్రమేయస్యవిష్ణో
 రూపమహోత్తనః॥ ౧౮॥ యక్షరాక్షసదైతేయశివావోరగదానవాః॥ గంధర్వాపురసశ్చైవహుపవి
 ష్టోఃహోత్తనః॥ ౧౯॥ గ్రహత్యేతారకాచిత్రగగనాగ్నిజలానిలాః॥ అహంచవిషయాన్తైచసర్వం
 విష్ణునయంజగత్॥ ౨౦॥ తథాచానేకరూపస్యయస్యరూపాణ్యహనిశమ్॥ బాధ్యబాధకతాంయాం
 తికల్గోలాభివసాకరే॥ ౨౧॥ తత్త్వాంప్రతమమీదైత్యాఃకాలనేమిపురోగమాః॥ మత్యలోకంసమాక్ర
 మ్యబాధంతేహనిశంప్రజాః॥ ౨౨॥ కాలనేమహతోయోసోవిష్ణునాప్రభవిష్ణునా॥ ఉగ్రసేనసు
 తఃకంసస్సంభూతస్సమహాసురః॥ ౨౩॥ అరిష్టోధేనుకఃకేశీచ్రులంబోనరకస్తథా॥ సుందోసురస్తథాత్యు
 గ్రోబాణశ్చపిబలేస్సతః॥ ౨౪॥ తథాస్యేవమహావీర్యావృపాణాంభవనేమయే॥ పమత్పన్నాదురా

వణ్యతిధాతోరస్యేతిహిలోపేరూపం - మయాసమపితాన్యత్రత్వాపియథేచ్ఛంతీపెత్సథాః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ అతశ్చ
 రిభయాత్కంసేదేవకీప్రసూతిప్రతీక్షయాస్థితేసతి - భారపీడితయాధరిణ్యాప్రాధికైదేదేవైస్సంస్తత్యప్రసాదితో
 విష్ణుఃపద్మభాదిపూర్వమవతతారేతివత్తుమాహ॥ ఏతస్మిన్నేవేత్యాది నాయావదధ్యాయసమాప్తిః॥ ఏతస్మిన్నితి॥ధ
 రణీగోరూపేణజగామేతిజ్ఞేయంగౌభూత్యాశ్రమఖితిశుకోక్తేః॥౧౨॥ సప్రహ్మకానితి॥సత్సర్వందైత్యభారపీడాది॥
 ౧౩॥ అగ్నిరితి॥ అగ్నిరిత్యాదేరయమథః - యథాగ్నిస్సవణస్యగురుజనకః॥ శ్లో॥ అగ్నేరపత్యంప్రథమంసువ
 ణంభూవైష్ణవీసూర్యసుతాశ్చగావఇతిస్త్రైతి - అత్యాయథా అగ్నిస్సవణస్యగులదహనెరక్షమవణాయథా
 చగవాంసూర్యఃపరోగురుః - అతస్తాఃపజన్యరూపేణపుష్టాతిగావోరశ్చయోవా - అథతస్తాన్యథావధాయతితథా
 మమాపినారాయణోగురుః - యతోసావఖిలలోకానాంగురుఃసపవనారాయణోభారమాతాపాలకశ్చ - తథాపిసా
 త్మద్విజ్ఞప్తామమాసామథ్యావధ్యవతాంపతదంశత్వాద్భవంతోమయాభారావహరణాయప్రాధ్యంంతభి॥ ౧౪॥
 ప్రజాపతిపతిరితి॥ కాలశ్చతదంశభూతస్తచ్చక్రిత్యాత్॥౧౫॥తదంశభూతఇతి॥సవేషాంవఃయుష్మాకంచసమూహస్త
 దంశభూతఃవిశ్వరూపత్వాత్తస్య॥౧౬॥ఏతదేవప్రపంచయతి-ఆదిత్యాభ్యాదిసాధైశ్చైతి॥ఆదిత్యాభ్యాది॥సవశ్చ
 శ్వేనౌచవహ్మయశ్చేతివిగ్రహః॥౧౭॥ఏతఇతి॥మహోత్తనోవిశ్వరూపస్యవిష్ణోరూపం॥౧౮॥౧౯॥ గ్రహేతి॥ గ్రహాదిభిశ్చ
 త్రమితిగగనవిశేషణాదేవతేషామపిత్రగ్రూపతోక్తా-అహంచభూః-విషయాశ్చబ్దాదయః॥౨౦॥ ఏతస్మైవరూపంచెత్స
 వంకుతోన్యోన్యవిరోధస్త్రాహ॥ తథాచేతి॥౨౧॥౨౨॥ ననుకాలనేమిప్రాగేవహతస్త్రాహ॥కాలనేమిరితి॥౨౩॥

౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| అయోహిణ్యైశ్చ|| శ్లో|| అయోహిణ్యఃసప్తతిరష్టశతాన్యేకవింశతినహస్రంద్విరదాక్షధారథా
స్త్రీ సుందగుణః సురంగకవిరాః|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| విభూతయిత్యత్యాది|| తాసామేవాధిక్యన్యూన
తావరిస్పరంబాధ్యబాధకత్వేనవతతే - బాధ్యబాధకత్వేహతురిత్యర్థః|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ద్వేవిద్యైత్యత్యా
దిశ్లోకద్వయమేకంవాక్యం|| ద్వేవిద్యైత్య|| అనామ్నాయఅమ్నాయాపరిచ్ఛేద్య - ద్వేవిద్యైత్యిత్యర్థజన్యంవివేకజన్యంబ
జ్ఞానముచ్యతే|| శ్లో|| అగమోక్తంవివేకాచ్యద్విధాజ్ఞానంశోభోచ్యతే|| శబ్దబ్రహ్మగమమయంపరంబ్రహ్మవివేకజమితి
హివత్కృతి|| బ్రహ్మపరంబ్రహ్మవిషయంశబ్దబ్రహ్మగమోక్తంజ్ఞానం - పరంచైవబ్రహ్మవివేకజంజ్ఞానం - బ్రహ్మవిష
యవివేకజశబ్దబ్రహ్మవిషయాగమజ్ఞానాత్మికేపరావరేద్వేవిద్యైత్యన్వయః - త్వయాపెత్త్యర్థః - తెదేవనివత్ప్ర
సిద్ధేమూర్తామూర్తాత్మికేద్వేబ్రహ్మణీప్రకృతీపురుషోవభవతపవరూపే - అనీయోతిస్థూలాత్మా - అనీయసామ
స్థూలానాంచాస్త్యభూత - అథవా - అనామ్నాయిత్యనాదిరక్రతురితివదధ్యయనాదివిధేరవశ్యంభవతోహపేషిరూ
పకేమూర్తామూర్తాత్మికేమూర్తామూర్తాబ్రహ్మవిషయతయాతదాత్మికేశబ్దబ్రహ్మపరబ్రహ్మరూపేద్వేబ్ర
హ్మశబ్దవాచ్యే - మూర్తామూర్తాత్మికేపరాపరరూపేద్వేవిద్యైత్యన్వయః - తెదేవభవతోహపెత్త్యన్వయః|| ౩౫|| ౩౬||

త్వానస్తాన్నసంఖ్యాతుముత్సహే|| ౨౫|| అయోహిణ్యేత్ర బహుళౌదివ్యమూర్తిభరాస్సురాః|| మ
హాబలానాంధృప్తానాందైత్యేంద్రాణాంసమోపరి|| ౨౬|| తద్భూరిభారిపీడాతానకక్ష్మమ్మసురే
శ్వరాః|| విభతుమాత్వానమహామితిజ్ఞాపయామిదః|| ౨౭|| క్రియతాంతన్యహాగామమభారా
వతారణమీయధారసాతలంనాహంఽచ్ఛేయఃపివిష్వలా|| ౨౮|| ఇత్యాకర్ణ్యధరావాక్యంశేష్టై
స్త్రీదశేశ్వరైః|| భువోభారావతారాక్షంబ్రహ్మప్రాహప్రచోదితః|| ౨౯|| బ్రహ్మ|| యథాహవ
సుధానవంసత్యమేవదివాకసః|| అహంభవోభవంతశ్చనవేనారాయణాత్మకాః|| ౩౦|| విభూతయ
స్సయాస్తస్యతాసామేవపరస్పరమ్|| అధిక్యన్యూనతాబాధ్యబాధకత్వేనవతతే|| ౩౧|| తదాగచ్ఛత
గచ్ఛామఃక్షీరాజైస్తటముత్రమమ్|| తత్రారాధ్యహరింతస్సైనవంవిజ్ఞాపయామవై|| ౩౨|| సవదై
వజగత్యర్థానసర్వాత్వాజగన్వయః|| సత్త్వాంశేనావతీర్ణ్యవ్యాంధమన్యకురుతెస్థిమ్|| ౩౩|| శ్రీ
పరాశరః|| ఇత్యుక్త్వాప్రయయాతత్రసహదైఃపితామహః|| సమాహితమనాశ్చైవంతస్తుప్తవగరు
జద్వజమ్|| ౩౪|| బ్రహ్మ|| ద్వేవిద్యైత్యమనామ్నాయపరావైవాపరాతథా|| తదేవభవతోహపేషిరూ
పకేమూర్తామూర్తాత్మికేప్రభో|| ౩౫|| ద్వేబ్రహ్మణీత్వణీయోతిస్థూలాత్మాసర్వపర్వపితే|| శబ్దబ్రహ్మప

౨౪|| ౨౫|| అయోహిణ్యైశ్చ|| అయోహిణీసంఖ్యాభారతోక్తా|| శ్లో|| అయోహిణీప్రసంఖ్యాతురథానాందంతినాంతథా||
ఏకవింశతీసాహస్రంశతాన్యస్తేదసప్రతిః|| జ్ఞేయంశతసహస్రంతుసహస్రాణితిథానవ|| నరాణామపిపంచాశచ్ఛ
తానిత్రీణినైవిహి|| పంచపక్షినహస్రాణితిథాశ్వానాంశతానివ|| దశోత్తరాణిపక్షప్రాహురేవహయోహిణీంబు
ధాశ్చ|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ఇతితి|| అశేషత్రిదశేశ్వరైస్తపాధరాయావాక్యమాకర్ణ్యధరయైవప్రచోదితోబ్రహ్మ
ప్రాహ|| ౨౯|| ౩౦|| విభూతయిత్యతి|| అధిక్యంబాధకత్వేనన్యూనతాబాధ్యత్వేనవతతేత్యత్యర్థః|| ౩౧|| ౩౨||
౩౩|| ౩౪|| ద్వేవిద్యైతి|| అనామ్నాయస్సాత్మాద్వేదస్యాప్యవిషయభూతః|| తస్మింబుద్ధిః|| ద్వేవిద్యైవేదిత్యేపరావై
వాపరావేతీశ్చుతిస్త్రోక్తేపరాపరబ్రహ్మవిషయేద్వేవిద్యైత్యన్వయః - తెదేవతద్విషయభూతేపరాపరేబ్రహ్మణీమూ
ర్తామూర్తాత్మికేభవతోహపే|| ౩౫|| ఏతదేవస్ఫుటయతి|| ద్వేబ్రహ్మణీత్వైతి|| ద్వేబ్రహ్మణీభవతోహపెత్త్యన్వ
న్వయః - ఏతదేవంసంబోధనద్వారేణదశాయతి|| అనీయస్సుక్ష్మతమ - అతిస్థూలాత్మావిరాడ్రూప - అత
దేవసర్వవిశ్వరూప - సర్వవిశ్వస్వజ్ఞ - యత్జ్ఞాపకంశబ్దబ్రహ్మ - యచ్ఛజ్ఞాప్యంపరబ్రహ్మ - తెద్వేపరబ్రహ్మైత్య

తస్మాత్ప్రత్యక్షాత్సన్మాస్తీతి॥ ౪౨॥ త్వమితి॥ నాభిరాధారః - అంతరాణ్యంతస్థాని - యదగోరణీయః - యన్ముతంభవ్యం - ప్రకృతేఃపరస్తాత్పునాన్యః - తత్ప్రవంశస్యమేకవత్॥ ౪౩॥ ఏకశ్చతుర్థాభగవాన్త్రైతాపాసనాజ్ఞానావైద్యుతజాతరనిమంధ్యబాహుశ్చనావా - యోసుతాశోజగతోవచనైజః - విభూతింఅనిమాదిందాతిసోపిత్యం - త్రైధాపదం - త్రివిక్రమాత్వేత్రిమూలోకేషుపదంబధాసి - యద్వా - సత్తమాలోకాణామిదంక్రమేధోదేవానధోవాచమిశ్రుశ్చుక్తప్రకారేణ - అథవాఠాపాసనాథంగిరీత్రయోరన్నితైసమాలోహణేవిష్ణుపదగయిరసీకహీనైరుక్తాః॥ ౪౪॥ ఏకమితి॥ అగ్ర్యమప్రాకృతంఏకమద్వయంతవరసంచదంయత్తదపితృమేవేతి॥ యద్వా - తవపరమంపదంయత్తదేకంకేవలమగ్ర్యమప్రాకృతం॥ ౪౫॥ యేనాచేతనయోఃకార్యకారణభావావస్థాద్వయమపితృమేవేత్యాహ॥ వ్యక్తేతి॥ యద్వా॥ శ్లో॥ సమష్టింవిదురవ్యక్తంవ్యష్టివ్యక్తమిహౌచ్యతాత్మికం॥ అథవా - సమష్టివాసుదేవః - వ్యష్టిస్సంకర్షణాదిః - సర్వజ్ఞస్సవద్యుగితః - సర్వజ్ఞస్సవద్యుగితః - సర్వజ్ఞస్సాజ్ఞాత్ - సర్వదృక్సర్వగ్రహ్ - యద్వాకరణైఃసర్వతత్త్వజ్ఞాతా - సర్వశక్తిజ్ఞానబలధిః - సామాన్యవిశేషవిషయజ్ఞానంసర్వజ్ఞానం॥ ౪౬॥ ౪౭॥ నిరవద్యుతీపరః ప్రాప్తప్రాప్తైఃపరః - దుష్ప్రాప్తవత్ప్రథమః - నిరధిక్తః - విరాధారః - క్రమః॥ అప్రతిబంధమహా

ణ్యరూపాత్పరతఃపరాత్మా॥ ౪౮॥ త్వంవిశ్వనాభిభావనస్యగోప్తారానిభూతానితవాంతరాని॥ యన్ముతంభవ్యంయదగోరణీయఃపునాంస్తస్మేకఃప్రకృతేఃపరస్తాత్॥ ౪౯॥ ఎకశ్చతుర్థాభగవాన్త్రైతాపాసనాజ్ఞానావైద్యుతజాతరనిమంధ్యబాహుశ్చనావా - యోసుతాశోజగతోవచనైజః - విభూతింఅనిమాదిందాతిసోపిత్యం - త్రైధాపదంత్వంబధాసిధాతః॥ ౫౦॥ యథాగ్నిరేకోబసుధాసమిధ్యతేవికారభేదైరవికారసూతః॥ తథాభవాసర్వగతైకరూపీయాపాణ్యశేషాణ్యనుపుష్యతీశ॥ ౫౧॥ ఏకంతవార్త్యంపరసంపదంయశ్చశృంఠిత్యాంసూరమోజ్ఞానదృశ్యమ్॥ త్వత్సాన్యత్కించదస్మిన్నరూపంయద్వాభూతంయచ్ఛభవ్యంపరాత్మా॥ ౫౨॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపస్త్వంసమష్టివ్యష్టిరూపవా॥ సర్వజ్ఞస్సర్వవిశ్వసర్వశక్తిజ్ఞానబలధిః॥ ౫౩॥ అన్యూనశ్చాప్యవృద్ధిశ్చస్వాధీమోనాదిమాన్వశీ॥ క్షమతంద్రీభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః॥ ౫౪॥ నిరవద్యుతః - ప్రాప్తప్రాప్తైఃపరః - దుష్ప్రాప్తవత్ప్రథమః - నిరధిక్తః - విరాధారః - క్రమః॥ అప్రతిబంధమహా

తః ప్రపంచస్యాత్మకపంచశ్యతఃతద్రేణమోగ్రా - అత్యంతిజ్ఞాననివృత్తిభావతి - కథంభూతస్యైత్యతః - దీర్ఘస్యేతి - హేప్రభోపరతఃఅవ్యక్తాత్పరాత్మా - అస్యధీరస్యవివశ్యతోధిశః - రేణ్యరూపాత్పరమానందమూలేస్తస్మిన్స్వన్నభిభావగభ్యయతి - తస్యవాసనాజ్ఞాననివృత్త్యామోక్షోభవతీత్యధః॥ ౫౫॥ సమనూయాచాలంబస్యకేఠప్రకృతేఃపరత్వంతత్మాహ॥ త్వమితి॥ విశ్వస్యనాభిరాశ్రయః - అంతరాణీనుధ్యేస్థితాని - యన్యస్తాత్ప్రత్యక్షాత్పరత్వం - ఎవంభూతోపిపునానీశ్వరస్త్వం - అగోరణీయఃప్రకృతేఃపరస్తాత్స్థితంబ్రహ్మైవ - నతుప్రమృతబ్రహ్మభావః - మాయాయాఃస్వాశ్రయానావరకత్వాదితిభావః॥ ౫౬॥ భువనస్యగోప్రేతియదుక్తంతత్ప్రపంచయతి॥ ఏకశ్చతుర్థేతి॥ శ్రోతాస్త్రయోగ్యయః - ధోపాసనాగ్నిశ్చైక్యః - ఇత్యేవంచతుర్థా - యద్వా॥ శ్లో॥ ఇదగోరణీతరశ్చాగ్నివైద్యుతోబాహుస్తథా॥ ఇత్యేవంచతుర్థా - యద్వా - వైద్యుతనిమంధ్యసౌరజాతరూపేణచతుర్థా - వచనైజః - విభూతింసంచదంచదదాతి - త్రైధాపదంభూభావస్త్వలోకేషుత్రివిక్రమావతారేనిదధాసి - త్రైధావిష్ణుగురుగాయోవిచక్రమితిశ్చుతైః॥ ౫౭॥ అనంతమూలేరితియదుక్తంతత్ప్రపంచయతి - యథాగ్నిరీత్యాదిత్రిభిః॥ యథాగ్నిరితి॥ అనుపుష్యతివధాయతి॥ ౫౮॥ ౫౯॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూప ఇతి॥ వ్యక్తంమహదాది అవ్యక్తంప్రధానంతస్సర్వరూపస్త్వం - అతఃసమష్టిః వ్యాపీవిరాట్ - వ్యష్టిస్తద్విశేషశ్చతుర్విధోభూతగ్రాహః - తస్మిన్రూపవా - సర్వజ్ఞస్సామాన్యేన - సర్వవిద్విశేషతః॥ ౬౦॥ తదేవంసర్వకార్యరూపత్వేపికార్యదోషరాహిత్యంపదన్నచింత్యైశ్వర్యమాహ - అన్యూనశ్చాప్యవృద్ధిశ్చితి॥ అన్యూనశ్చితి॥ వశీసకలజగన్నియంతాక్షమః - క్రమః - తంద్రీ ఆలస్యం॥ ౬౧॥ నిరవద్యుః నిమలః - నిరధిష్ఠ్యః ప్రతికూల

త్యాహః - పృథ్వీసర్గతాయనైమక్రమశ్చితిసూక్తే - పృథ్వీరప్రతిబంధః - సర్గః ఉత్పాదాః - తాయనంస్థితేతిదశా
 వాత్ - క్రమశ్చితికతాదిద్వయారథాద్యోపుష్పకైః - సవేశ్వరపరాధార - సర్వేషామీశ్వర - పరేషామాధా
 ర - సవేశామీశ్వరాణాంపరాధారేతివా - ధాత్వాంధామాత్మకజ్యోతిషాజ్యోతిఃపాతాంతరేనవేశ్వరేత్యాది
 సంబుద్ధిః ౨౯॥ సకలేత్యాది॥ అవరణానిప్రకృత్యాదీని - కర్మాణీనా - నిరాలంబనభావనాశరణ్యభావన - మహావి
 భూతసంస్థానశ్రీపాద్విభూతాసంస్థానంస్థిత్యస్యశబ్దోక్తః ౩౦॥ నాకారణాదిత్యాది॥ కారణమప్రయోజనంసుఖం - అ
 కారణమప్రయోజనందుఃఖం - కారణాకారణమిశ్రం - ఏతమక్తంభవతి - న.నారకీవదధర్మకాఫలానుభవాయితవశ
 రీరగ్రహణం - నవస్వగీధర్మకాఫలానుభవార్థం - సాపిషానుష్ఠానమభయఫలానుభవార్థం - కింతు - కేవ
 లంధర్మకాత్రాణాయతి - యద్యా - కస్యసుఖస్యారణ్యాత్ ప్రాప్తకత్వాత్కారణంధర్మకః - తద్విరుద్ధగుణ
 ణమధర్మకః - తదుభయంకారణాకారణం - ఏభ్యఃక్రమాత్ తిర్యగ్వేవనరాణాంజన్మ - తవతునైవం - అకర్మకశ్చ
 త్యాత్ - కింతుకేవలమేచ్ఛయాధర్మకాత్రాణాయతి॥ శ్లో॥ ఇచ్ఛాపూహితాభిసతోరుదేహః॥ శ్లో॥ నపాకర్మకనిమిత్త
 జేతివవత్సతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ సూక్ష్మైతి॥ ప్రధానస్యప్రకృతేఃబుద్ధీంద్రియవతః పుంసశ్చప్రధాన
 శేషభూతేనమూలభూతాదవ్యక్తాత్మరాక్షిణ్య - తత్ప్రధానైతిపాతే అవ్యక్తస్యబుద్ధ్యాద్యంతఃకరణస్యచతు
 రాదేవాణాదేష్వప్రధానమూలభూతఃజీవాదుతక్లృప్త - ప్రధానమూలమితిపాతే ప్రధానమూలభూతస్త్వ

౨౯॥ సకలావరణాతీతనిరాలంబనభావన॥ మహావిభూతసంస్థాననమపైపురుషోత్తమ॥ ౩౦॥ నాకార
 ణాత్కారణాద్వాకారణాకారణాన్నచ॥ శరీరగ్రహణంవాపిధర్మకాత్రాణాయకేవలమ్॥ ౩౧॥ శ్రీ
 పరాశరః॥ ఇత్యేవంసంస్వంశ్రుత్వామనసాభగవానజః॥ బ్రహ్మణమాహప్రీతేనవిశ్వరూపంప్రకాశ
 యా॥ ౩౨॥ శ్రీభగవాన్వాచ॥ భోభోబ్రహ్మంస్త్వయామతస్సహదేవైయాదివ్యతే॥ తదుచ్య
 తామశేషంపసిద్ధమేవావధార్యతామ్॥ ౩౩॥ శ్రీపరాశరః॥ తతోబ్రహ్మహరేదివ్యంవిశ్వరూపమ
 పెత్స్యతే॥ తుష్టావభూయోదేవేషుపాద్వసావనతాత్మసు॥ ౩౪॥ బ్రహ్మ॥ నమోనమస్తేస్తునహస్ర
 కృత్వస్సహస్రభాసూబహువక్త్రపాద॥ నమోనమనైజగతఃప్రవృత్తివిశాశంస్థానకరాప్రమే
 య॥ ౩౫॥ సూక్ష్మైతిసూక్ష్మైతిబ్రహ్మమాణగరియసామవ్యతిగౌరవాత్కా॥ ప్రధానబుద్ధీంద్రియ

శూన్యః - నిరధివృత్తిపాతే అధిష్టానశూన్యవృత్త్యధః - పరాధారః బ్రహ్మదీనామాశ్రయః - ధాత్వాంతేజసాంసూ
 ర్యాదీనాంధామాత్మకఃప్రకాశత్మకయావః ౨౯॥ సకలేతి॥ సకలావరణాతీత అన్నమయాదిరూపపంచకోశాద్యసం
 స్పృష్ట - అతోనిరాలంబనభావననిరుపాధిత్యాన్నివిశవయేణదిత్యేనవిభావ్య - మహావిభూతివిశ్వప్రపంచాత్మికా
 సంస్థానంసన్నివేశః యస్యతథాభూత॥ ౩౦॥ నమకుతోనయావరణాతీతత్వంమత్స్యకూర్మాద్యనేఃదేహవృతత్వా
 దిత్యేతతహ॥ నే॥ అకస్యమఃస్య అరణాత్ ప్రాప్తకత్వాత్ అకారణమధర్మకః - కస్యసుఖస్య అరణాత్ ప్రాప్తకా
 త్కారణంధర్మకః - తదుభయంకారణాకారణమిశ్రం - ఏతేభ్యోహియథాక్రమం తిర్యగ్గురనరాదీనాంజన్మప్రసీ
 ద్ధం - తవతునైవంజన్మ - కింతుధర్మకాత్రాణాయ - నరస్యపరమానందరూపస్యకర్మకపారతంత్ర్యాభావాత్ -
 యద్యా - నదిద్యతే అకమేషామితి నాకఃదేవాఃతేషామారణాదాక్రోశాత్కస్యపరబ్రహ్మణ ఆరణాద్వాకారణా
 కారణాదుభయోక్తోశాద్వా - తేశరీరగ్రహణంసభవతి - కింతుజనతాకృతయాధర్మకాత్రాణాయకేవలం - నహి
 స్వేచ్ఛాభృతవిశుష్టోజితసత్త్వవిగ్రహా అవరణంప్యాదివృత్త్యధః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ భోభోబ్రహ్మన్ని॥ యదివ్యతేఅపే
 త్యతే॥ ౩౩॥ తత ఇతి॥ పాద్వసంభయంతేనావనతశరీరేషుసత్సు॥ ౩౪॥ నమోనమ ఇతి॥ ప్రవృత్తిఃసృష్టిః - సంస్థా
 నంస్థితీ॥ ౩౫॥ సూక్ష్మైతిసూక్ష్మైతి॥ అతిబ్రహ్మమాణంయస్య - అతిగౌరవయోక్త ఆత్మామూర్తయఃస్య - ప్ర
 ధానంప్రకృతిః - బుద్ధిమహత్తత్వం - ఇంద్రియవానహంకారః - తేషాంప్రధానః పురుషః స ఏవమూలంజగతోగ్రా

మిత్యర్థః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఎవమితి॥ తేనోతేజస్వి - కలత్సాతస్మిన్ శేతభిరేకైః - మోక్షధమేకైశననామ
 నివహనైః॥ స్తో॥ సూర్యస్యతపతోలోకానగ్నోస్సేనుస్యచైవహి॥ అంశవోయేవ కాశంతేమమతేకైశంజ్ఞతాభిః॥ ౬౦
 ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ వసుదేవస్యేతి॥ తస్యాయమితిపాతే తస్యాయమిత్యుపాసంధిః॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥
 ౬౯॥ హిరణ్యకశిపోతి॥ వర్ణభాః ప్రాగ్నన్నామాక్షీణమత్సుషేణాద్యాః - తెహిపూర్వంహిరణ్యకశిపోభా
 తుఃకాలనేమ్యసురస్యపుత్రాస్తంహిరణ్యకశిపునునాద్యౌబ్రహ్మచరణామృపితేనతేనభావిద్యునిపితైవప్రొనిహని
 వ్యతీతైఃస్తాఃసముద్రేశాయితాభిశ్చేహరివంశే - తేనహిరణ్యకశిపోపుత్రాభ్యుపచారిః - గర్భానయోజయత్
 దేవకీజతరేగర్భాత్స్వినయోజత్॥ ౭౦॥ యోగనిద్రైతి॥ యోగనిద్రా యోగవివనిద్రా - భగవతఃసమాధివిశేషోయో

వత్ప్రధానమూలాత్పరాత్తభగవత్ప్రసీద॥ ౫౬॥ ఏవామహీదేవమహీప్రసూతైర్మహాహనురైఃపీడి
 తశ్చైలబంధా॥ పరాయణంతాంజగతాముపైతిభారావతారాధామపారసార॥ ౫౭॥ ఏతేవయంవృ
 త్రరిపుస్తథాయంనానత్యగస్తావరుణస్తథైవ॥ ఇమేచరుద్రావనవస్ససూర్యాస్తమీరణాగ్నిప్రముఖా
 ప్రథాన్యే॥ ౫౮॥ సురాస్సనుస్తాస్సురనాథకార్యమేభిర్నయానాచ్యతదీశసర్వమ్॥ ఆజ్ఞాపయాజ్ఞాం
 పరిపాలయంతస్తవైవతీష్ఠామనదాస్తవోహా॥ ౫౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంసంస్తూయమానస్తుభగవాన్
 పరమేశ్వరః॥ ఉజ్జహంగన్తనఃకేశోసితకృష్ణేనుహామనై॥ ౬౦॥ ఉవాచచనురానేతామత్యైశోవసు
 థాతలే॥ అవతీర్యభువోభారక్లేశహంశరివ్యతః॥ ౬౧॥ సురాశ్చసకలాస్సస్వితైరవతీర్యనహీతలే॥
 కువంశుయుద్ధమన్త్యైఃపూర్వోష్మనైర్మహాహనురైః॥ ౬౨॥ తతఃక్షయమశేషాస్తదైతేయాధర
 నీతలే॥ ప్రయాన్యంతినసందేహూమన్త్యకృతవిమూణితాః॥ ౬౩॥ వసుదేవస్యయావత్పీడేవకీడేవ
 తోవమా॥ తత్రాయమష్టమోగభోమత్యైశోభవితాసురాః॥ ౬౪॥ అవతీర్యవతత్రాయంకంసం
 ఘాతయితాభువి॥ కాలసేమంసముద్యాతమిత్యుక్వాంతదేహారిః॥ ౬౫॥ అభ్యశ్యాయతతస్తస్మైశ్ర
 జీవత్యమహామనే॥ మేరుపుస్తంసురాజగ్గురవతేరుశ్చభూతలే॥ ౬౬॥ కంసాయచాష్టమోగభోదే
 వక్యాధరణీధరః॥ భవిష్యతీత్యాచచత్యైభగవాన్సారదోమునిః॥ ౬౭॥ కంసోపితమపశ్రుత్యనారదా
 త్కుపితస్తతః॥ దేవకీంపనుదేవంశగృహేగుప్తావధారయత్॥ ౬౮॥ వసుదేవేనకంసాయితేనైవోక్తం
 యథాపురా॥ తథైవవసుదేవోపిపుత్రనపితర్వాద్యజ్ఞ॥ ౬౯॥ హిరణ్యకశిపోపుత్రాస్తగ్గర్భాభి
 తివిశ్రుతాః॥ విష్ణుప్రయత్రాతాన్నిద్రాక్రమాగ్గర్భానయోజయత్॥ ౭౦॥ యోగనిద్రానహమా

రణాత్వాత్సాదవిపరమాత్మతస్మియంత్యస్వరూప॥ ౫౬॥ ఏవంస్తుత్వాప్రస్తుతమాహ॥ ఏపీతి॥ మహీప్రసూతై
 మహాద్భిరనురైఃపీడితోవిశ్లేగీకృతఃశ్చైలబంధఃపవతములబంధోయస్యాస్సా - అపారసారఅవరిమితబల॥ ౫౭॥
 ఆస్మాభిశ్చతవయత్సాహాయ్యం కార్యంతదాజ్ఞాపయేత్సాహ - ఏతేవయమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ఏతభిః॥ నానత్యద
 స్తావగ్నినా॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఏవమితి॥ ఉజ్జహంగత్యాటిశర్వా॥ ౬౦॥ ఉవాచేతి॥ అయంభావః॥ మనుమన్మరంజేమ్య
 మ్నాభిఃకాన్యంసాహాయ్యంస్యాత్ - నత్పిదమస్తి - భూభారహరణాదామహత్యపికార్యమత్యైశమాత్రస్మైవనమ
 ధాత్వాదితి - సతుకేశేమాత్రానతారభితికంతవ్యం - మద్యకృతవిమూణితాభిః - కృష్ణాష్టమ్యామహముష్పత్సౌ
 మిత్యాదిమసాత్యాత్సౌవతారస్యోక్తైః - సితకృష్ణకేశధారణమపిశోభాధామేవ - మిశ్రకేశవ్యవరోవత్ - నత్వజ
 రామరస్యాధాపలితత్వంసంభవతి॥ స్తో॥ కాస్తాముహూతాదిమయశ్చకాలోనయద్విభూతేఃపరిణామహేతురిత్యు
 క్తత్వాత్॥ మత్యైశోవసుధాతలేవతీర్యభువోభారనిమిత్తస్యక్లేశస్యహంశరివ్యతః॥ ౬౧॥ తథాపియుద్ధాదిక్రీడా
 ధాన్సురానాజ్ఞాపయతి॥ సురాశ్చేతి॥ ౬౨॥ తైర్మోహాద్భుమశక్తాయమితినభేత్తవ్యమిత్యాహ॥ తతఃక్షయమితి॥ ౬౩॥
 వసుదేవస్యేతి॥ అయంకృష్ణవర్ణోమత్యైశః - రామలీలానామపుష్పలక్షణమేతత్॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ కంస
 భిః॥ గుప్తాసురక్షితా॥ ౬౮॥ వసుదేవేనైతి॥ తేనైవపుగాయథోక్తం॥ స్తో॥ సమవయిష్యేసకలాపుత్రానస్యోదరో

గః - అయన్నిద్రాయతత్త్వస్యేషాంవ్యామోహకత్వాదస్యనిద్రాత్వం - నైవవిదితకార్యకారిత్యాన్వహమానా
జ్ఞానవిరోధిత్వాదవిద్యా|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౩ || గోకులభృతి|| తస్యాఃసంభూతిసమమితిక్రియాపి శేషణం - గభాఢాన
ప్రసవకాలాపిరోధేననైయత్త్వభావః- ప్రాగేవహివసుదేవనిషిక్రగభావయాఃవస్పద్గోకులంగతాయారోహిణ్యాః
జతరేనప్రమాసావస్థితం వాయురూపంగభావమపసార్వతత్రదేవకీగభాంసాప్రమాసికంసంక్రామయేతిహరిషంశే
ఉక్తం - తస్యా ఉదరం నైయత్త్వన్వయః|| ౨౪|| సప్తమభృతి|| రోధోవరోధతఃదుశ్చతస్త్రిన్విరోధోరోధస్థాః|| ౨౫
౨౬|| ౨౭|| ప్రావృట్కూలభృతి|| నభసిశ్రావణేమాసినవమ్యాంకృష్ణాష్టమ్యానిశాశేషేనవమ్యాప్యస్తీభావః|| ౨౮
౨౯|| ౩౦|| తతభృతి|| శతస్యకనహస్రదృక్శతసహస్రాదిశబ్దబహువర్ధనవాచినోపిదృశ్యంతే|| ౩౧|| త్వంచెతి|| స్థా
నైఃయోగపీతాఖ్యాయతనైవింధ్యజాలంధరాద్యైః|| ౩౨|| ౩౩|| యభృతి|| ఆర్యాదినామాప్తకంఠగౌఢంత్రివి

యానైష్టవీమోహితంయయా | అవిద్యయాజగత్సర్వంతామాహభగవాన్హరిః|| ౨౦|| శ్రీభగవాన్||
నిద్రేగచ్ఛమమాదేశాత్పాతాశతలసంశ్రయాన్ | పక్షైకత్వేనపక్ష్యాన్దేవకీసతరంసయః || ౨౧ ||
హతేనులేముకంసెనశేషాభ్యోంశస్తతోముమ | అంశాంశెనోదరేతస్యాస్సప్తసంభవః|| ౨౩ ||
గోకులేవసుదేవస్యభార్యాన్యారోహణీసితా | తస్యాస్ససంభూతసంభవందేవినైస్సయోదరమ్|| ౨౪||
సప్తమోభోజరాజస్యభయాద్రోధోవరోధతః | దేవక్యాఃపతితోగభాత్కలలోకావదిమృతి|| ౨౫|| గర్భ
సంకర్షణాత్సోధలోకేసంకర్షణేతివై | సంజ్ఞానువాప్యతేవీరశ్యేవతాద్రిశిఖరోపకః|| ౨౬|| తతో
హంసంభవిష్యామిదేవకీజతరేశుభే | గభాంత్వయాంశోదాయాగతవ్యమవిలంబితమ్|| ౨౭|| ప్రా
వృట్కూలేననభసికృష్ణాష్టమ్యామహంశిశే | ఉత్పత్స్యమినవమ్యాంతుప్రసూతింత్యమవాప్యసి|| ౨౮||
యశోదాశయనేమాంతుదేవక్యాస్తావనిందితే | మచ్ఛక్తిప్రేరితమతివహసదేవోనయస్యతి|| ౨౯ ||
కంసశ్చత్వాముపాదాయదేవిశైలశిలాతలే | ప్రక్షిప్యత్యంతరియేవసంస్థానంత్యమవాప్యసి|| ౩౦ ||
తతస్తావంతదృక్చక్రః ప్రణమ్యమమగౌరవాత్ | ప్రణిపాతానతశిరాభాగినీత్వేగ్రహీష్యతి|| ౩౧ ||
త్వంజనంభునిశుంభాదీహత్యాదైత్యానహస్రతః | స్థానైరనైకైఃపుష్పవీమశేషాంసంజయస్యసి||
౩౨|| త్వంభూతిస్సన్నతీత్రాంతిఃకాంఃద్యౌఃపుష్పవీధృతిః | లజ్జాపుష్టిరుషాయాతుకాచిదన్యాత్వమేవసా||
౩౩|| యత్వాచార్యేతిమగేతివేదగభాంబికేతివ | భద్రేభద్రకాలీతియేమదాభాగ్యజేతివ|| ౩౪||

ద్భవానీతి|| ౨౯|| ౩౦|| కథంసావిష్ణునాప్రయుక్తాకింవాతస్యాఃకార్యమిత్వపేక్షాయామాహ|| యోగనిద్రేత్యాదిహ
యావస్సమాప్తి|| యోగనిద్రేతి|| యోగపీతాఖ్యానుభూతిలక్షణోబాహ్యనుభవాద్వ్యవృత్తోనిద్రేవనిద్రా - నైవ
ప్రవర్తేదీనపిమోహాయంతీనహమానా - నైవశీనానాంజ్ఞానమాచ్ఛానయంతీ - అవిద్యయాఅవిద్యారూపేణజగత్స
వహమాపుత్య - యయాస్వశక్త్యామోహిణింబుధ్యాభిరవేశ్యత్కృతం - తామహస్యభావః|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౩|| గో
కులభృతి|| సంభూతేస్సమమనురూపంయథాభవఃపివసంనైయః- ప్రాగేవహివసుదేవనిషిక్రగభావయాఃరోహిణ్యాఃపశ్చ
ద్గోకులంగతాయాస్సప్తమేమాసి వాయుభూతంగభావనససార్వదేవకీజతరాత్సప్రమాసగభాంతలత్సమజకృ
ప్యతస్యాఉదరంనైయమిత్వభావః|| ౨౪|| సప్తమభృతి|| రోధోవరోధతఃకారాగారనిరోధాత్|| ౨౫|| గభాంసంకర్షణా
దితి|| సంకర్షణాత్సంజ్ఞానువాప్యతి|| ౨౬|| తతభృతి|| శ్వయాంశోదాయాగభాంప్రతిగంతవ్యం|| ౨౭|| ప్రావృ
ట్కూలభృతి|| నభసిశ్రావణేమాసి - నిశ్యధకారాత్రే - అప్తమ్యానహముస్పత్స్యమి - అథకారాత్రానంతరంసవమ్యాం
ప్రవిష్టాయాంత్యం|| ౨౮|| యశోదాశయనభృతి|| యశోదాశయనేమాంసేవ్యతి - త్వందేవక్యాశ్చయసే|| ౨౯|| తథాపిత్వ
యానభేత్తస్యమిత్యాహ|| కంసశ్యేతి|| ౩౦|| తాంప్రాత్సాహయతి - తతస్తామిత్యాదినప్తభిః|| తతస్తామితి|| శతశ
బ్ధోపరిమితవచనః - సహస్రదృశ్యభావః|| ౩౧ || త్వంచెతి|| స్థానైర్యోగపీతాఖ్యాయతనైవింధ్యజాలంధరాద్యైః||
౩౨|| తస్యావిభూతిమాహ|| త్వంభూతిరితి|| కాచిదన్యాస్త్రీజాతియానాపిత్వమేవ|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| సురేతి|| సురాదు

శేషాధారాక్షణం ౧౮౪॥ ప్రాతరితి ॥ మత్ప్రసాదాదితి ॥ సహితైః శక్తిమంతమంతరేణ సామర్థ్యమితిభావః ॥
౧౮౫॥ సురైతి ॥ సురామాంసాద్యుపహారయ్యైశ్చదధికారవిశేషశూద్రాదైః - సపవేషాం ౧౮౬॥ తేనర్వృత్తి ॥ తేన
వేషకామాః అనందిగ్ధా అవ్యభిచరితావాప్తయఃస్యః - అగ్రసంశయోనాస్తి ౧౮౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యా
నే - శ్రీ విష్ణుదత్తీయ - పంచమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

యథోక్తమితి ॥ సద్రభావభ్యానాం భేదేన క్యా ఉదరైశ్చైవం అన్యస్య శేషాఖ్యస్య సప్తసగభావస్య ఉజ్జర
రాత్మ-క్షణం ౧॥ సప్తమితి ॥ గర్భాభ్యంతోహిణీం ప్రాప్తదేవక్యగర్భాంహరిః ప్రవివేశ ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥
ప్రకృతిరితి ॥ బ్రహ్మగర్భా అన్నగర్భా - యదా - బ్రహ్మశబ్దోనుహదావీ - యాపురాభవత్ సాత్త్వమిత్యన్వయః -
జగద్ధామః సంబంధినీవేదగర్భావానీ ప్రణవః ౭॥ ౮॥ ౯॥ జ్యోత్యైతి ॥ జ్యోత్స్నాప్రాప్తంధ్యా - సత్కునతిస్స
న్నతిః శుశ్రూషా - నీతిఃనీతికాశ్రమం - తత్సాధ్యోన్యాయోనయః ౧౦॥ కామగర్భేతి ॥ కామః కామ్యాగ్రాః - తుష్టి

ప్రాణశ్చైవవాపరాహ్లావస్తోష్యంత్యానమనూతయః ॥ తేషాంహిప్రాధికతంసవణం మత్ప్ర
సాదాద్యవివ్యతి ॥ ౧౮౫॥ సురామాంసోపహారైశ్చభక్త్యభ్యజ్యైశ్చపూజితా ॥ నృణానుశేషకామాం
ద్వంప్రసన్నాసంప్రదాసి ౧౮౬॥ తేనవేషసవణదాభద్రైశ్చ సత్ప్రసాదాదసంశయమ్ ॥ అనందిగ్ధా
భవిష్యంతిగచ్ఛదేయిథోదీశమ్ ౧౮౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః
శ్రీపరాశరః ॥ యథోక్తంసాజగద్ధాప్రాప్తదేవదేవేనవైతథా ॥ వద్రభాగభావిన్యాసంవశ్రేచాన్యస్య
కక్షణమ్ ౧॥ సప్తమేరోహిణీగర్భేప్రాప్తైగర్భాంతితోహరిః ॥ లోకత్రయోపకారారాయదేవ
క్యఃప్రవివేశమా ౨॥ యోగిద్రావ్యశోదాయస్తస్మిన్నైవతథాదినే ॥ సంఖ్యాతాజతరేతద్భవయ
థోక్తంపరమేష్ఠినా ౩॥ తతోగ్రహగణస్సవ్యక్తప్రచారదివిదివజః ॥ విష్ణోరంశేభవంయోతేయుతవ
శ్చబభువ్యుభాః ౪॥ నసేహదేవకీంద్రక్షుంకశ్చిదస్యతితేజసా ॥ జాజ్వల్యమానాంలాంధ్యహ్వయమాం
సిత్తోభమాయయః ౫॥ అదృష్టాపురుషైఃస్త్రీభిరేవకీందేవకాగణాః ॥ బిభాణాంవపుసావిష్ణుం
తుష్టుపుస్తానుహానిశమ్ ౬॥ దేవతాః ॥ ప్రకృతిస్వంపరాసూక్ష్మాబ్రహ్మగర్భాభవత్పురా ॥ తతో
వాణీజగద్ధాతువేదగర్భానిశోభనై ౭॥ సృజ్యన్నరూపగర్భాసిస్సృష్టిభూతాసనాతనై ॥ బీజభూతా
తుసర్వస్యయజ్ఞగర్భాభవత్ప్రయూ ౮॥ ఫలగర్భాత్సమేవేజ్యవహ్నిగర్భాతథారణిః ॥ అదితిదే
వగర్భాత్స్వంద్రోణ్యగర్భాతథాదితి ౯॥ జ్యోత్స్నాప్రాప్తంధ్యాసగర్భాత్స్వంజ్ఞానగర్భాసిసన్నతిః ॥ నయగ
ర్భాపరానీతిలజ్జాత్వంప్రాప్తయోద్వహ ౧౦॥ కామగర్భాతథేచ్ఛాత్వంతుష్టిస్సంతోషగర్భినీ ॥

పహారైశ్చభాగికారంసవేషశూద్రాదైశ్చదధికారవిశేషశూద్రాపరివర్తితైస్సవేషః ౧౮౬॥ తథితి ॥ తేనర్వెన్నయాప్ర
సన్నయాసవైః కామాః సత్ప్రసాదాదసంశయమ్ ౧౮౭॥ ఇతి శ్రీ
రసామిచరిచితాస్త్రకాకాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

యథోక్తమితి ॥ సద్రభావభ్యానాం భేదేన క్యా ఉదరైశ్చైవం అన్యస్య సప్తసగభావస్య దేవ
క్యాఉదరదాహ్నిన్యాజపరం ప్రతికక్షణంసవణం ౧॥ సప్తమితి ॥ దేవక్యగర్భాంహరిః ప్రవివేశేత్యన్వయః ॥
౨॥ యోగిద్రైతి ॥ పరమేష్ఠినాపరమేష్వరేణ ౩॥ ౪॥ ౫॥ అదృష్టా ఇతి ॥ తత్రస్థైః పురుషైః స్త్రీభిశ్చ అదృష్టా
స్సంతఃశుష్టుపుః ౬॥ ప్రకృతిరితి ॥ యాపురాబ్రహ్మగర్భా బ్రహ్మప్రసింబధారినీ ప్రకృతిరభవత్ - సాత్త్వమిత్య
న్వయః - ఎవంసర్వత్ర ౭॥ ౮॥ ౯॥ జ్యోత్యైతి ॥ జ్యోత్స్నాప్రాప్తంధ్యాసకాశేసన్నతిః - సతాంసతిఃగురువసత్పరిత్యగ్ధాః - న
యోన్యాయస్సమాదిగర్భేయస్యాస్స నీతిఃనీతికాశ్రమం - లజ్జా అవృత్తత్యేనవృత్తిః ౧౦॥ కామగర్భేతి ॥

ప్రప్తిః - తజ్జన్యోహవస్సంతోమః - మేధాధారణాశక్తిః - ధృతిర్ధీప్రతిష్ఠా - ధైర్యమలౌల్యం ॥ ౧౧ ॥ గ్రహక్షేతి ॥ హేతురేవ హైతుకీ - ఏతాశ్చితి - ఏతాః ప్రకృత్యాదయోవిభూతయః - అన్యాశ్చ ॥ ౧౨ ॥ తథేతి ॥ అసంఖ్యాజగద్ధాత్రీచత్రవజరే - ఇదం ప్రకృత్యాదిభిః తత్ప్రమానాధికరణ్యబంధనం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ నామకమేతి ॥ నామాద్యైః ప్రమాణానాంపరిచ్ఛేదాగోచరత్వమనవధిత్వం - ప్రమాణానితపాతేయస్యవిభూత్యాదేః జ్ఞాపకానీత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ త్వమితి ॥ జ్యోతిరంబరభి - అన్తజ్యోతిశ్శబ్దేర ॥ శ్రు ॥ అదిత్యౌరదితిరంతరిక్షమితీమంత్రోక్తాదితిరుచ్యతే - సురభ్యదితిభ్యాం ప్రలోభిః కాశ్యపోమరుణస్య గాంజహర - తతఃసపితేన బ్రహ్మణాగోపోభవేతి తస్మాదేవతత్వం గౌరవాధ్యక్షభూత్ - అదిత్యేవతి - సురభిఃరోహణీహి హరివంశికథా ॥ ౨౦ ॥ ప్రసీదేతి ॥ శ్రీత్యాధారయ - మాతుః శ్రీత్యాహిగభాస్యగుణపోషః ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణువిక్రీయ పంచమాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః

మేధావబోధగభాన్తిధైర్యగభోద్వహాధృతిః ॥ ౧౧ ॥ గ్రహక్షేతారకాగభాద్వారస్యభువహైతుకీ ఏతావిభూతయోదేవితథాన్యాశ్చసహస్రశః ॥ ౧౨ ॥ తథాసంఖ్యాజగద్ధాత్రీసాంప్రతంజరేతవ ॥ సముద్రాద్రినదీద్వీపవనపట్టణభూమణా ॥ గ్రామఖర్షటఖేటాధ్యాసమస్తాపృథివీశుభై ॥ ౧౩ ॥ సమస్తవహ్నియోంభాంసింకలాశ్చసమీరణాః ॥ మహూరగాస్తథాయతౌరాక్షసాః ప్రేతగుహ్యాకాః ॥ ౧౪ ॥ గ్రహక్షేతారకాచిత్రమిమానశతసంకులమ్ ॥ అవకాశమశేషస్యయద్గదాతినభస్సలమ్ ॥ ౧౫ ॥ భూలోకశ్చభవలోకస్సప్వలోకకోకమహజనః ॥ తపశ్చబ్రహ్మలోకశ్చబ్రహ్మాండమఖిలంశుభై ॥ ౧౬ ॥ తదంతరేస్థితాదేవాదైత్యగంధర్వచారణాః ॥ మహూరగాస్తథాయతౌరాక్షసాః ప్రేతగుహ్యాకాః ॥ ౧౭ ॥ మనుష్యాఃపశవశచ్చవైయదజీవాయశస్విని ॥ తైరంతస్థైరనంతోసానస్వగస్పరభావనః ॥ ౧౮ ॥

బూపకమనస్వరూపాణినపరిచ్ఛేదగోచరే ॥ యస్యాఖిలప్రమాణానిసవిష్ణుగభాగస్తవ ॥ ౧౯ ॥ త్వంస్వాహాత్వంస్వధావిద్యాసుధాత్వంజ్యోతిరంబరే ॥ త్వంసర్వలోకరక్షాభావమతీర్ణామహీతలై ॥ ౨౦ ॥ ప్రసీదదేవినర్వస్యజగత్శంశుభేమరు ॥ శ్రీత్యాతంధారయోశాసంధృతయోనాఖిలంజగత్ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః

శ్రీవరాశరః ॥ ఎవంసంస్తూయమానాసాదేవైదేవమధారయత్ ॥ గభేణపుండరీకాక్షంజగత్ ప్రాణకారణమ్ ॥ ౧ ॥ తతోఖిలజగత్పద్మబోధాయాచ్యుతభానునా ॥ దేవకీపూర్వసంధ్యాయామావిభూతం

కామః కామితాధోగభేయస్యాస్స - ఫలావ్యభిచారిణీచ్ఛాచత్వమిత్యర్థః - శుష్టిః అలంబుద్ధిః - లోవస్తస్త్రిమిత్రః సంతోమః గభేస్త్రీయస్యాస్స - త్వం - ధైర్యమలౌల్యం - ధృతిర్బుద్ధిస్థిరతా ॥ ౧౧ ॥ గ్రహక్షేతి ॥ అఖిలహైతుకీ - వృష్ట్యాదిద్వారానవస్య హేతురేవ హైతుకీ - ఏతాః ప్రకృతిస్త్వమిత్యాది నాడకాః ప్రతినియతై కైకవస్తుగభావవవిభూతయః ॥ ౧౨ ॥ ఇదానీతుపృథివ్యాదినమస్తప్రపంచగభాః శ్రీవిష్ణుస్తవగభేస్త్రీకృతువంతః ప్రాచూః - సాంప్రతిమిత్యాది నాయావత్ప్రమాణిః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ రూపేతి ॥ రూపంతతత్ - కమనవిలాసః స్వరూపంమూర్తిః - నామకమేతివాపారః ॥ యస్యరూపాదీని అఖిలాని ప్రమాణాని బాలత్వమహత్వాది పరిమాణాని పరిచ్ఛేదస్యనిధానరణ్యగోచరేవిషయనవతంతే - పారాంతరేయస్యనామాదీన్యఖిలానాం ప్రమాణానాంపరిచ్ఛేద్యానినభవంతి - సవిష్ణుస్తవగభాగః గభాం ప్రాప్తః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ప్రసీదేతి ॥ శ్రీత్యాధారయ - సఖలుగభాసామాన్యతోదృష్ట్యావిషాదంమామరు ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం పంచమాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః

౧ ॥ తత ఇతి ॥ అఖిలంజగదేవపద్మంతస్యబోధాయవికాసాయ - అచ్యుతరూపేణభానునా - దేవక్యేవపూర్వసంధ్యాయే

౧| ౨| తజ్జన్మైతి || అహ్లాది అహ్లాదకం || ౩| ౪| ౫| ౬| ౭| ౮| ౯| ౧౦| ౧౧|| యథతి || అఖిలవిశ్వరూపః
అఖిలజగద్రూపః - గభాపిగభాస్థితోపి - మాయయా ఆశ్చర్యరూపయా శక్త్యా || ౧౨|| ఉపసంహరతి || దితిజన్మజః
దితిజన్మాదైత్యః తస్మాజ్జాతః - ద్రుమిశాఖ్యైనదైత్యేనోగ్ర సేనస్య వెషభ రేణతద్భార్యాయాంచాద్యేనోత్పాదితః కం
స ఇతి హరివంశోక్తే || ౧౩|| స్తుత ఇతి || పూర్వం స్వాయంభు వెమన్వంతరే - యువయోఃస్మితపస్త్యైపుష్కీగభాః-
సపవాదితి కాశ్యపయోవామనః - దేవకీవసుదేవ త్వేకృష్ణభ్రాతృహం - ఇత్థంభాగవతోక్తం - కృష్ణస్య చతుర్భుజః
రూపోపసంహరోక్త్యాకంసభాంతం ద్విభుజత్వోపలభిః - పరమార్థతస్తు చతుర్భుజత్వమేవ సరకశిశుపాల పాం
శ్రవణధాదిషు ప్రసిద్ధే || ౧౪|| ౧౫|| ౧౬|| వషటామితి || అత్యుల్బణమతీశబ్దం || ౧౭|| యమునామితి || జానుమా

హాత్తనా || ౨|| తజ్జన్మదినమత్యథమాహ్లాద్యమలదిష్ణుభిమ్ | బభూవసవలోకస్యకామదీశశినోయ
థా || ౩|| సంతస్సంతోషమధికం ప్రశమంచండమారుతాః | ప్రసాదనిమ్నగాయాతాజాయమా నేజనా
దన్ | ౪|| సింధవోనిజశ బైనవాద్యంచక్రమణోహరమ్ | జగుగంధర్వపతయోనన్మతుశ్చాప్సరోగ
ణాః || ౫|| సస్పజుఃపుష్పవమాణీదేవాభువ్యంతరిక్షగాః | జజ్వలుశ్చాగ్నయశ్శాంతాజాయమా నేజనా
దన్ | ౬|| మందంజగజ్జాలదాఃపుష్పవృష్టిముచోద్విజ | అధరాశ్రేణిలాధారేజాయమా నేజనా
దన్ | ౭|| పుల్లెందీవరపత్రాభంచతుర్బాహుముదీత్యతమ్ | శ్రీవత్సవత్సంజాతంతుష్టావానకదుం
దుభిః || ౮|| అభిష్టాయచతంవాగ్మిః ప్రసన్నాభిమణోమతిః | విజ్ఞాపయామాసతదాకంసాద్భ్యుతోద్వి
జోత్తమః || ౯|| వసుదేవః || జాతోసిదేవదేవేశశంభవక్రగదాధరమ్ | దివ్యరూపమిదందేవ ప్రసాదినో
వసంహర || ౧౦|| అద్యైవదేవకంసోయంకురుతేమమఘాతనమ్ | అవతీర్ణః ఇతిజ్ఞాత్వాత్వనస్త్రిమమం
దిరే || ౧౧|| దేవకీ || యోనంతరూపోఖిలవిశ్వరూపాగభాపిలోకావపుమావిభుతిః | ప్రసీదతామేషన
దేవదేవోయోమాయయావిష్కృతబాలరూపః || ౧౨|| ఉపసంహరసర్వాత్మరూపమేతచ్ఛతుర్భుజ
జమ్ | జానాతుమావతారంతేకంసోయందితిజన్మజః || ౧౩|| శ్రీభగవాన్ || స్తుతోహంయత్స్వయాపూ
ర్వంపుత్రాధిన్యాతదద్యతే | సఫలందేవసంజాతంజాతోహంయత్ప్రదరాత్ || ౧౪|| శ్రీవరాహరః ||
ఇశుక్వాభగవాన్స్తూష్టింబభూవమునసత్తమ | వసుదేవోపితంరాత్రావాదాయప్రయయాబహిః ||
౧౫|| మోహితాశ్చభవంస్త్రరక్షిణోయోగనిద్రయా | మధురాద్వారపాలాశ్చప్రజత్యానకదుం
దుభా || ౧౬|| వషటాంజలదానాంవతీయసుత్యుల్బణంనిశి | సంవత్సానుయయాశేషః ఫణైరా
నకదుందుభిమ్ || ౧౭|| యమునాంచాతిగంభీరాంనానావతేశతాకులామ్ | వసుదేవోవహన్విష్ణుంజా

స్వామావిభూతం || ౨|| తజ్జన్మైతి || అహ్లాదిబభూవ - అమలానిదిశాంముఖానియస్త్రితత్ - కామదీజ్యోత్స్నాయ
జ్జన్మదినమివపాతః || ౩|| ౪|| సింధవ ఇతి || సింధవస్సముద్రానద్యోపి || ౫|| సస్పజరితి || శాంతాసామ్యాః ప్రదక్షి
ణావతాః || ౬|| మందమితి || జగజ్జాఃగజ్జాతంచక్రః || ౭|| ౮|| ౯|| జాతోసితి || తవభయంనాస్త్వైవ - తథాపి మ
యిప్రసాదేన హేతునా ఉపసంహర || ౧౦|| అద్యైవదేతి || కురుత ఇతి వతమాననిదేశోవతమానసామీష్య ఇతి -
త్వాంచతుర్భుజైసరూపేణావతీర్ణంజ్ఞాత్వా || ౧౧|| యథతి || అఖిలవిశ్వరూపశంకలజగద్రూపీ || ౧౨|| ఉపసంహ
రతి || దితిజన్మజ ఇతి - దితిజన్మాదైత్యః తస్మాజ్జాతః - ద్రుమిశాఖ్యైనదైత్యేనోగ్ర సేనవేషధారిణాతద్భార్యాయాం
కంసఉత్పాదిత ఇతి హరివంశోక్తంజ్ఞేయం - దితిజాత్మజ ఇతి పాలేష్యవమేవ || ౧౩|| స్తుత ఇతి || పూర్వం స్వాయంభు
వేంతరే || ౧౪|| ఇశుక్వైతి || తూష్టింబభూవేతి ప్రాకృతబాలభావోద్వేవ - కంసవధవర్యంతంపిత్రోః ప్రార్థన
యాచతుర్భుజోపసంహరః కృత ఇతి గమ్యతే || ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| యమునాంచేతి || విష్ణుంవహన్వితి తద్వహనాదేవజా
నుమాత్రజలాంకృత్యానుయాయావిత్యథాః - అయమేవవహేతుః సవదాద్వారకవాటబంధవివృతావపి ద్రష్టవ్యః || శ్లో ||

త్రవహమిత్యత్ర హేతుత్వం వహా విష్ణుమితి ౧౮॥ కంసస్యేతి ॥ సందాదీదదశః - స్వయంతైరదృష్టః ౧౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ స్రజహాసేతి ॥ యస్తాన్వంధివ్యతి సజాత ఇత్యన్వయః ౧౭॥ సర్వస్వభూతఇతి పురాకాలనైమిత్వేన ౧౮॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - తృతీయోధ్యాయః. ❀

కంసఇతి ॥ తతోద్విగ్నై త్యావఃసంధిః ౧॥ హేప్రలంబేతి ॥ హేప్రలంబేత్యాదియమ్నాభిరన్వేయశ్చ శ్రూయతా మిత్యన్వయః ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ మద్రాష్ట్ర ఇతి ॥ ఆపోముక్తాః అముక్తా ఇతి ఛేదః ౬॥ కిముర్వాస్యమితి ॥ తేన వేసన్మతిమీ

నుమాత్రవహంయయా ౧౮॥ కంసస్యకరదానాయతత్రైవాభ్యాగతాంస్తటానం దాదీగోవపృథ్వాం శ్చయమునాయాదదశఃసః ౧౯॥ తస్మిన్కాలేయశోదాపమోహితాయోగనిద్రయా ॥ తామేవకన్యాం మైత్రేయప్రసూతామోహితేజసే ౨౦॥ వసుదేవోపవన్యస్యబాలనూదాయదారిణమ్ ॥ యశోదాశయనాత్మాజమాజగామామితమృతిః ౨౧॥ దస్మశేవప్రబుద్ధానాయశోదాజాతమాన్మజమ్ ॥ నీలోత్పలదళశ్యామంతలోత్యథః ॥ ముదంయయా ౨౨॥ ఆదాయవసుదేవోపగతికానిజనుందిరే ॥ దేవకీతయనైస్యస్యయాథాభాగ్రుపవతివృత ॥ ౨౩॥ తతోబాలధ్వనిం శ్రుత్వా రక్షిణస్సహస్రోట్థితాః ॥ కంసాయావేదయానూసుదేవకీప్రసవంద్విజ ॥ ౨౪॥ కంసస్తూణాముపేత్యైవాంతరోజగ్రాహబాలి ౩ ముంబముంచేతిదేవక్యాసన్నకంత్వానివారితః ౨౫॥ చిత్తేవవలిలాప్తప్రేసాక్షిప్తావియతీస్థితా ॥ అవాషరూపం సుమహాత్నాయుధావ్తనూహభుజమ్ ౨౬॥ ప్రజహాసతత్రైవోచ్చైఃకంసంచరుషితాబ్రవీత్ ॥ కింసయాక్షిప్తయాకంసజాతాయస్తాన్వంధివ్యతి ౨౭॥ సర్వస్వభూతోదేవానామాసీన్మృత్యుః పురాసతే ॥ తదేతత్సంప్రధార్యాశుక్రియతాంహితమాత్మనః ౨౮॥ ఇత్యుక్తాప్రయయాదేవీదీవ్యస్రగ్గంధగూఢిణా ॥ శశ్యతోభోజరాజస్సస్తూసిద్ధైర్విహాయసా ౨౯॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణేపంచమాంశేతృతీయోధ్యాయః.

శ్రీచరాశరః ॥ కంసస్తతోద్విగ్నమనాః ప్రాహసర్వాః షహాసురాః ॥ ప్రలంబకేశీప్రముఖానావలూయాసురపుంగవాః ౧ ॥ కంసః ॥ హేప్రలంబమహాబాహూకెళిధేనుకపూతనే ॥ అరిష్టద్వాస్తత్రైవాన్వేశ్రూయతాంవచనంమమ ॥ ౨ ॥ మాంహంతుమమరైర్యత్నఃకృతఃకెలదురాత్మభిః ॥ మద్విర్యతాపితావీరోనత్వేతాగణయామ్యహం ౩॥ కింమింద్రేణాల్పశేర్యణకింహరణైకచారిణా ॥ హరిణావాపికింసాధ్యంభిద్రవ్వసురఘాతినా ౪ ॥ కిమాదిత్యేఽపిసంభిరల్పవీరైఃకిమగ్నుభిః ॥ కింవానైర్యరమరైస్సరైర్విమదద్బాహుబలనిజితైః ౫॥ కింసద్వప్తోమరవతిమయాసంయుగమేత్యసః ॥ పృష్టేనైవవహాబాణానపగచ్ఛన్నవక్షసా ౬॥ మద్రాష్ట్రేవారితావృష్టియోదాశక్రేణకింతదా ॥

మద్బాణభినైజలదైరాపోముక్తాయథేస్థితాః ౭ ॥ కిముర్వాస్యమవనిపాలాః మద్బాహుబలభీరతాఃకృష్ణవాహవసుదేవఆగతే స్వయంవ్యశీర్యంతయథాతమోరవావితశుకోక్తైః ౧౮॥ కంసస్యేతి ॥ అభిముఖమాగతానందాదీతైరదృష్టస్సగదదశః ౧౯॥ ౧౦॥ వసుదేవఇతి ॥ యశోదాశయనెబాలంవిన్యస్యతత్కన్యామాదాయ ఆజగామ - అమితమృతిః మహాబుద్ధిః ౨౧॥ ౨౨॥ ఆదాయేతి ॥ యథాపూర్వంపాదయోః శృంఖలాంప్రతిముచ్యాతివృత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ కంసఇతి ॥ సన్నకంత్వాగ్గదకంత్వానివారితోపితాంకన్యాంజగ్రాహ ॥ ౨౫॥ చిత్తేపేతి ॥ వియతి ఆకాశేస్థితా సుమహాద్రూపంచాప ౨౬॥ ౨౭॥ సర్వస్వభూతఇతి ॥ పురాకాలనైమిజన్మని ౨౮॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - తృతీయోధ్యాయః. ❀

కంసఇతి ॥ తతోద్విగ్నమనాః తతంవిరతం ఉద్విగ్నం ఉద్వేగః విరతోద్వేగయుక్తచిత్రఇత్యథః - తదేతిపాతస్సుగమః ౧॥ హేప్రలంబేతి ॥ యమ్నాభిరన్వేష్యైశ్చమమవః శ్రూయతాం ౨॥ మామితి ॥ కిలేతిప్రసిద్ధా ౩॥ కిమింద్రేణేతి ॥ ఏకచారిణాతాపసేన - భిద్రవ్వసంధానాదినమయేము ౪॥ ౫॥ కింసద్వప్తఇతి ॥ పృష్టేనైవవహాబాలాయమానః ౬॥ మద్రాష్ట్ర ఇతి ॥ కిమాపోముక్తా ఇతి ఛేదః - నాపోముక్తా ఇతివాచాతః ౭॥ కిముర్వాస్యమితి ॥

త్యత్ర అసన్నతిమితిపదచ్ఛేదః - సనవత్కలివాపాతః - గురుంశ్వశురం ౧౫౮౧౦౧ తదితి ॥ యజ్ఞసః యజ్ఞానః దీర్ఘాభా
వలపః - వధాన్నిరన్నా దేవానం క్షయంతీతి దేవావకారః ౧౦౧౧౨౧౩౧౪౧౫ తదలమితి తద్భావినః భవితవ్యతా
దృశమరణా ౧౬ ౧౭ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణసవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణువర్ణనాం పంచమాంశే - చతుర్థోధ్యాయః. శ్లోకములు

౧౧ ౨౧ దత్తోహితి ॥ వాషిష్ఠకః సాంపత్సరికః - నాత్ర స్థేయమిత్యాదివా మహాధనానాం దుష్టస్థపసమావస్థితి
దోషాయ - తద్గన్యతామితస్త్వతరక్షణాభిప్రాయోక్తిః సూచితా ॥ ౩ ౪ ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧

వః ॥ సనర్వేదస్త్వం యావాజ్ఞానానందస్య తేగురుమ్ ॥ ౮ ॥ అనురేకునమావజ్ఞాజాయతే దైత్యపుంగ
వాః ॥ మాన్యం మేజాయతేవీరాస్తేషు ॥ స్థివరే వ్యపి ॥ ౯ ॥ తథాపి ఖలు దుష్టానాం తేషామప్యధికం
యా ॥ అపకారాయ దైత్యేంద్రాయ తనీయం దురాత్మనామ్ ॥ ౧౦ ॥ తద్వైయశస్వినః కేచిత్పుత్రవ్యాం
యేవ యజ్ఞసః ॥ కార్యదేవావకారాయ తేషాం సర్వాత్మనావధః ॥ ౧౧ ॥ ఉన్నన్న శ్చాపి మేమృత్యు
భూతిపూర్వస్థవై కిల ॥ ఇత్యేతద్దారికప్రామాదేవ కింభవంభవా ॥ ౧౨ ॥ తస్మాద్భావేషు వపరో
యశ్చైతా రోమహీతతే ॥ యతోద్రిక్తం బలం బాలేన హంతవ్యః ప్రయత్నతః ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యాజ్ఞాప్యా
సురార్థకంసః ప్రవిశ్య శుహంతతః ॥ ముమోచ వసుదేవం చ దేవకించనిరోధతః ॥ ౧౪ ॥ కంసః ॥ య
వయోర్భూతితాగభావృద్ధైవై తేమయాధునా ॥ కోవ్యన్యవనాశాయ మమగర్భస్సముద్యతః ॥ ౧౫ ॥
తదలంపరితాపేన నూనంశిద్ధావినోహితే ॥ అర్థకాయవయోదోషాచ్ఛాయోద్వేషోద్వేషాద్వియోజితాః
౧౬ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యాశ్వస్య విముక్తా చకంసస్తాపరిశంకితః ॥ అంతర్గుహం ద్విజశ్రేష్ఠప్రవివేక
తతః స్వకం ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్థోధ్యాయః. శ్లోకములు
శ్రీపరాశరః ॥ విముక్తోవసుదేవోపినందస్య శకటంకతః ॥ ప్రహృష్టం దృష్టవాన్మందంపుత్రోజాతోమమే
తివై ॥ ౧ ॥ కంసేన బాలభూతాయ ॥ వసుదేవోపితం ప్రాహ దిష్ట్యాదిప్యేతి సాదరమ్ ॥ వాధాకేపి సము
త్పన్నస్తనయోయంతవాధునా ॥ ౨ ॥ దత్తోహి వాషిష్ఠకస్స రోష్ణభవద్భిర్వృషతేః కరః ॥ యదర్థమాగ
తాస్తస్మాన్నాత్ర స్థేయం మహాధనే ॥ ౩ ॥ యదర్థమాగతాః కార్యంతస్మిన్మన్మంకిమాన్యతే ॥ భవద్భి
గః క్షయతాంసం దచ్చీమ్రుం నిజగోకులం ॥ ౪ ॥ మమాపి బాలకస్త్రరోహిణీ ప్రభవోహియః ॥ సరక్షణీ
యోభవతాయథా యంతినయో నిజః ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్తః ప్రయయగోపాః నందగోపపురోగమాః ॥ శకటా
రోపితైర్భాం దైః కరందత్తా మహాబలాః ॥ ౬ ॥ వసంతగోకులే తేషాం పూతనాబలభూతిః ॥ సుప్రకృ
ష్టముపాదాయ రాత్రౌ తస్మై స్తనందదౌ ॥ ౭ ॥ యస్మై యస్మై స్తనం రాత్రౌ పూతనాసంప్రయచ్ఛతి త
స్య తస్య క్షణేనాంగం బాలకస్యోపహన్యతే ॥ ౮ ॥ కృష్ణస్త్రతస్త్వనంగాథంకరాభ్యామతిషీడితమ్ ॥ గృహీ

గురుంశ్వశురం జరాసంధమ్మతే కింసవే సన్నతినయాతాః - తేన వే సన్నతిమితి సాతే అసన్నతిమితిచ్ఛేదః ౧౫౮౧౦౧
తదితి ॥ యశస్వినోదాననిష్ఠాః - దేవావకారాయేతి తేషాం వధేహవిదాత్పూణామభావాత్ దేవానాం వృత్తినాశా
త్ అపకారస్యేత్ ॥ శ్రు ॥ తస్మాదితః ప్రదానందేవా ఉపజీవంతీతి శ్రుతేః ౧౦౧౧౨౧౩౧౪౧౫ తదితి ॥
తత్పద్యోమరణంభావియోషాంతే తద్భావినః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీధర్మస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపు
రాణసవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - చతుర్థోధ్యాయః. శ్లోకములు

విముక్తఇతి ॥ కంసేన బాలభూతాయ సవేదైత్యాః ప్రహితా ఇతి జాననా వసుదేవోపినందాదీ గోకులర
క్షాం ప్రస్తాపయితుం సందస్య శకటంశకటావమోచనస్థానం గతః ౧౧ ౨ ॥ కృతకారైర్వధానికైర్మఘరాజసన్ని
ధానస్థేయమిశ్యుచదిశన్నాహ ॥ దత్తోహి త్యాదిద్వాభ్యాం ౩ ॥ యదర్థమితి ॥ కిమాన్యతే కిమత్రస్థేయతే ౪ ॥ మ
మితి ॥ రోహిణ్యాం ప్రభవోయస్యసః - నిజఇన్ద్రియైస్సనాభిమతఇతి గూఢాభిప్రాయః ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ ౧౦ ౧౧ కృష్ణస్త్వి

తోమరభిహరించె॥ ౨॥ ౩॥ గోపాభి॥ కెనకనెత్యత్రాపిప్రమరిత్యస్వయః - విస్తయాద్విస్తా॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥
యశోదేత్యది॥ అవనాథాంశకటె ఆరోపితాః భగ్నభాండకపాలికాయాసా॥ ౭॥ XX౯శ్చైతి॥ XX౯యదు
పురోధాః - గోపానాంసంఘన్నఃతై రజ్జాతః॥ ౮॥ జ్యేష్ఠమిత॥ మతిమతాంమునీనాం॥ ౯॥ స్వల్పేనైతి॥ రంగినౌసంచా
తీనౌ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ గోపాటమధ్యభి॥ సోపాటంగోక్షేత్రం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥

వై॥ ౨॥ తతోహోహోకృతస్సర్వోగోపగోపీజనోద్విజ॥ ఆజగామాభదదృశేబాలమత్రానశోయినమ్॥ ౩॥
గోపాఃశేనేతిశేనేదం శకటంపరివతీతమ్॥ తత్రైవబాలకాఃప్రోచుర్బాలెనానెనపాతితమ్॥ ౪॥
గుదతాదృష్టమస్త్యభిఃపాదవిక్షేపపాతితమ్॥ శకటంపరివృత్తంవై నైతదన్యస్యచేష్టితమ్॥ ౫॥ తతఃపు
నరతీవాసాగోపావిస్తయితేతసః॥ నందగోపోపిజగ్రాహబాలసత్వంతపిస్తేతః॥ ౬॥ యశోదాశక
టూకూభభగ్నభాండకపాలికాః॥ శకటంచావయామాస దధిపుష్పపలాతుతైః॥ ౭॥ XX౯శ్చగోమతే
తత్రమమజేవప్రచోదితః॥ ప్రచ్ఛన్నఏవగోపానాం సంస్కారానకరోత్తయోః॥ ౮॥ జ్యేష్ఠంచరామ
మిత్యాహకృష్ణంజైవతథావరమ్॥ XX౯మతిమతాంశ్రేష్ఠోనానకుర్వన్మహామతిః॥ ౯॥ స్వల్పేనైవ
తుకాతనరంగినౌతాతదావ్రజే॥ ఘృష్టజానుకరావీచబధూవతురుభావపి॥ ౧౦॥ కరీషభస్తదిగ్ధాం
గోభ్రమమాణావితస్తతః॥ ననివారయితుంసేహేయశోదాతానరోహిణీ॥ ౧౧॥ గోపాటమథ్యేశ్రీ
డంతావత్సవాటంగతాపునః॥ తదహజాతగోవత్సపుచ్ఛాకవణతత్పరౌ॥ ౧౨॥ యదాయశోదాతా
బాలావేకస్థానచరాపుభౌ॥ శకాకనోవారయితుంశ్రీడంతావతివంచరౌ॥ ౧౩॥ దామ్నామధ్యేతతో
బధ్యాబబంధతమలూఖైః॥ కృష్ణనక్షిత్తకర్మజమాపాచేరమనుషేతా॥ ౧౪॥ యదికోక్షిగచ్ఛ
త్వనుతచచంలచేష్టిత॥ ఇత్యుక్త్వాధనిజంకర్తృసావకారకుటుంబినీ॥ ౧౫॥ వ్యగ్రాయానభతస్యాం
సకవణమాణులూఖలమ్॥ యనశోజానమధ్యేనజగామకమలేక్షణః॥ ౧౬॥ కివణతావృక్షయో
మాధ్యేతిర్వ్యసములూఖలమ్॥ భగ్నాపుత్తుంగశాఖాగ్రౌతేనతాయమశోజానా॥ ౧౭॥ తతఃకట
కటాశబ్దసమాకణానతత్పరః॥ ఆజగామవ్రజజసోదదశశచమహాద్రుమా॥ ౧౮॥ నవోద్గతాల్పదం
తాంశుసితహాసంచబాలకమ్॥ శయోనాధ్యగతందామ్నాబద్ధంగాభంతభోదరే॥ ౧౯॥ తతశ్చదా
మోదరతాంసయియాదామబంధనాత్॥ ౨౦॥ గోవవృద్ధాస్తతస్సక్తేనందగోపపురోగమాః॥ మం

వ్యతిరిక్తగ్రవృత్తి॥ ౨॥ ౩॥ గోపాభి॥ కెనకనెతిసంభ్రమాథేద్విరుక్తిః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ యశోదేతి॥ శకటూకూ
థాఃశకటేస్తాపితాఃభగ్నాంభాండానాంకపాలికాః॥ ౭॥ XX౯శ్చైతి॥ గోపానాంప్రచ్ఛన్నభ్యస్యస్రమకోక్తిర
నుసంధేయా - XX౯హిగోకులమాగతోనందేనబాలయోనామకరణాథంయదాప్రాధికతస్తదాతేనోక్తం
అహంతావద్యదుకులాచార్యఃప్రభూతః - త్వంచమమజేవస్యప్రేక్ష్యస్సఖా - అశరీరదారికావాక్యాభ్యాంపదేవక్యాః
శ్రుతఃస్వస్యశత్రుఃకృత్విజ్ఞాతోస్తేతికంసోనన్యతే - కింఽసతిమయాదుపురోధసామాకమాదికృతంజ్ఞాత్వా
దేవకీపుత్రఏవకథంబిద్ధోకులంప్రాప్తోనందస్యపుత్రతయాఅభినతభిజాతశంకఃకరిసోయదివాస్యాత్తహిసహ
ననథాస్యాదితి - తదానందేనోక్తం - నాదీయోగోపైరవిజ్ఞాతస్సౌరహసిద్ధిజోబితంసంస్కారమాత్రంకుర్వీతి - త
దేవతమక్తం॥ శ్లో॥ ప్రచ్ఛన్నఏవగోపానాంసంస్థారాన్నకరోత్తయోతితి॥ తత్రప్రమహామతిరితచ॥ ౧౯॥ స్వల్పేనై
వైతి॥ చత్వరంగినౌశ్చస్వస్యవిస్మయఃఘృష్టజానుకరావీచ - జానుభ్యాంకరాభ్యాంభవంసంఘృత్యసంచరంతావిత్య
థాః॥ ౧౦॥ కరీషభస్తేతి॥ కరీషభస్త్యబ్యాచిగ్ధాంగౌలిప్రగాతౌ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ వ్యగ్రాయామితి॥ యమ
శయోయోగ్మథూ - యారజానవృక్షయోమాధ్యేన॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తతభి॥ కటకటేతిశబ్దానుకృతిః॥ ౧౮॥ నవోద్గతేతి॥
నవోద్గతానామల్పానాందంతానామంశుభిఃసితశ్శుభిఃహాసోయన్యతం - బాలకంచదశేతిప్రారేష్టణాన్వయః॥ ౧౯॥ ౨౦॥

౨౧|| స్థానెనెతి || స్థానెనస్థిత్యా || ౨౨|| ౨౩|| బృందావనమితి || ఇతః బృహద్వనాఖ్యాత్ - భామమహాత్మనః
 చరస్థిరేనువికృతిః - ససత్తరాత్రపాకః - తత్పాకకాలాత్ ప్రాక్ తస్మామిత్యాగినానదోష ఇతి శ్రూయతే || ౨౪||
 ఇతీతి || కులంకుటుంబం || ౨౫|| తత ఇతి || కాలయంతః చారయంతః గోధనమితీశేషః || ౨౬ || ద్రవ్యావయవేతి || ద్ర-
 వ్యావయవనిర్మాతం వ్రీహ్యన్నదధ్యాది ద్రవ్యావయవానిర్మాతా ఆకీర్ణాయత్ర - క్రోధికరణచేదనాత్రితి || ౨౭ ||
 ౨౮|| ౨౯|| స ఇతి || శకటీవాటః అల్పశకటీశ్రేణీ ప్రాంతేయస్యసః - వ్రతవివాచీవాటాశబ్దః - చంద్రాధాకార
 త్వంయుమునానుగోధాత్ శకటీవాటవర్తంత ఇతి వచాత్ || ౩౦|| వత్సపాలావితి || ఏకస్థానస్థితౌ లీలాస్థానస్థితౌ || ౩౧||
 బహీతి || ఆపీడః శేఖరః - గోవవేణుకృతాతోద్యవత్రవాద్యకృతస్సనా - గోహీచిత వేణుభిరేవరచిత మురజాదికృతౌ
 పణామయవాద్యైః కృతస్సనాచ || ౩౨|| కాకపక్షుధరావతి || కాకపక్షుశ్శిఖా - పావకీశాఖిశాఖాఖ్యాన్మందాంశే ||

త్రయామాసుగుద్విగ్నానుహూత్వా తాభీవః || ౨౧|| స్థానెనేహసనః కార్యం వ్రజామోన్యన్తహా
 వనమ్ | ఉత్పాతాబహామౌహ్యత్రదృశ్యంతే నాశ హేతివః || ౨౨ || పూతనాయావినాశశ్చశకటస్య
 వివర్తయః | వినావాతాదిదోషేణ ద్రుమయోః పతనంతథా || ౨౩ || బృందావనమితి స్థానాత్తస్మా-
 ద్గచ్ఛానుమాచిరమ్ | యావద్భృగుమహాత్మనః దోషోనాభిభవేద్వజమ్ || ౨౪ || ఇతికృత్యామతిం
 సర్వేకమనెతే ప్రజౌః సః | డోచుస్త్వంస్త్వంకులంశీఘ్రంగమ్యతాంమావిలంబథ || ౨౫ || తటఃకుణేన
 ప్రయయుశ్యకతై గోధనైస్తథా | యూథశోవత్సపాలాశ్చ కాలయంతో వ్రజౌకసః || ౨౬ || ద్రవ్యా
 వయవనిర్మాతం క్షణమాత్రేణతత్తదా | కాకభాసనమాకీర్ణం వ్రజస్థానమభూద్విజ || ౨౭ || బృం-
 దావనంభగవతాకృష్ణేనాక్షిప్తకర్తృణా | శుభేనమనపాధ్యాతంగవాంఘ్రినభీష్మతా || ౨౮|| తతస్తత్రా-
 తిరూక్షేపిగుర్మకాలేద్విజౌత్తను | ప్రావృట్కాలకృతోద్భూతం నవశేషమనంతతః || ౨౯ || ససమా-
 వాసితస్సరోష్ఠే వ్రజోబృందావనైతతః | శకటావాటవర్తంతస్పంద్రాధాకారసంస్థితః || ౩౦ || వత్స-
 పాలావసంస్థితౌరామదామోదరౌతతః | ఏకస్థానస్థితౌగోష్ఠేచేతుర్బాలలీలయా || ౩౧|| బహీ-
 పత్రకృతాపీడవన్యపుష్పవతంసకా | గోవవేణుకృతాతోద్యవత్రవాద్యకృతస్సనా || ౩౨ || కాకప-
 క్షుధరాబాలామరావివచావకీ | హసంతౌచరమంతౌచచేతుఃస్సనుహావనమ్ || ౩౩ || క్వచిద్వహం-
 తావనోన్యంక్రీడమానౌతథావరైః | గోవపుత్రైస్త్రుచంవత్సాంశ్చారయంతౌచిచేరతుః || ౩౪ || కాలేవ-
 గచ్ఛతాతౌ స ప్రవహామహావ్రజే | సర్వస్యజగతః పాలౌవత్సపాలౌబభూవతుః || ౩౫ || ప్రావృ-

౨౧|| స్థానెనెతి || ఇహబృహద్వనైస్థానెనవాసెన || ౨౨|| ౨౩|| బృందావనమితి || భామః భూమివిశేషవాసనమిత్యః
 మహాత్మనైరూపోదోషః || ౨౪|| ఇతీతి || కులంకుటుంబాది || ౨౫|| తత ఇతి || కాలయంతశ్చలయంతః || ౨౬|| ద్ర-
 వ్యావయవేతి || ద్రవ్యాణాందధ్యాదీనాం అన్నాదీనాంచావయవై శ్చేషై నిర్మాతానాం నిరూపితం - కాకాదిభిశ్చసమా-
 కీర్ణమభూత్ || ౨౭|| ౨౮|| తత ఇతి || నవమచ్ఛృతం శష్టంబాలత్యుణం ఉద్భూతం || ౨౯|| స ఇతి || శకటావాటః అల్ప-
 శకటస్య త్వివర్తంతోయస్యసః - చంద్రాధాకారాసంస్థితస్సన్నివేశోయస్యసః || ౩౦|| వత్సపాలావితి || ఏకస్థిన్నే-
 వక్రీడాస్థానస్థితౌ || ౩౧|| బహీపత్రేతి || బహీపత్రకృతాపీడామయూరపింఛకృతశేఖరా - వన్యపుష్పవతంస-
 కావన్యపుష్పచుయకణాభరణా - గోహీచిత వేణుభిరేవకృతాతోద్యసంపాదితవృదంగాదివాద్యకృతౌవతౌపత్ర-
 మయైర్వాద్యైః - కృతస్సనాకృతవిచిత్రనావాద్యసీ || ౩౨|| కాకపక్షేతి || కాకపక్షుధరాశిఖాధరా - పావకీస్కం-
 దస్యాంశౌ విశాఖావివ || ౩౩|| ౩౪|| కాలేనెతి || ఏవంతౌవత్సపాలౌసంతౌ - కాలేనగచ్ఛతానప్రవహాగోపాలసేన-
 మథోబభూవతురిత్యర్థః || ౩౫|| ప్రావృట్కాలీనాంగోపాలక్రీడాంపణయిష్యప్రావృత్తంపణయతి - ప్రా-

౩౩| ౩౪| ౩౫| ౩౬ | ప్రయాణే || శక్రగోపామరుణికింబివశేషః - మారకతీమరకతమయా || ౩౭| ఊహురితి || ఊహుఃజగ్ముః - వహతిరత్రప్రాప్తజ్ఞే || ౩౮| నేతి || సద్వాదివాదఃవైదికవాదః - మూఖాఃవేదబాహ్యకున్యప్తయః || ౩౯| నిగుణేనైతి || అపివేకన్యవతిపరిగ్రహేనిగుణేనపునఃపేదేన || ౪౦ | మేఘవృష్టతి || దుర్వత్తైలచకారిణి - కులీనస్యఅభిజాతస్యవృత్తచెప్తానవపరితమునకారాదికలబ్ధపరభాగమాజ్ఞల్యంయాతి - యద్వాదుర్వత్తలక్షణంధృష్టాన్యజ్ఞనచెప్తైవ || ౪౧| ౪౨| మాగాణి || అథాంతరంస్వవీవక్షీతానన్యమథం || ౪౩| ఉన్నతైతి || సారంగశ్చాతకః ఋశ్యేవా || ౪౪ || క్వచిదితి || గయతానరతా - శానోనామగాయతోన్యస్యాన్యేనవేశ్యాదికృత్యశ్రుత్యాద్యనుగ్రహః || ౪౫| ౪౬| పణశయ్యాస్మితి || నిద్రాంతరైషిణోనిద్రాథామవకాశాథానా || ౪౭| గాయతామితి || కేకాగతాతారధ్వన్యనుగతా-తమక్రంతి || తారంశుపింద్యాన్యసంసృత్యతీయింశిరోగతంతచ్చనదాప్రయోజ్యం మయూరహంసాన్యభృతస్వరాణాంతుల్యేనసాదేనిశిస్థితేనైతి || ౪౮ | ౪౯ | వికాలేచైతి || వికాలేచరాత్రావపి || ౫౦ ||

ట్యాలస్తతోతీవమేఘాఘస్థితాంబరః | బభూవవారిహారాభిరైక్యంకుర్వదిశామివ || ౩౬ | ప్రయాణవశమ్పథ్యాశక్రగోపాదితామహీ | తథామారకతీవాసీన్విన్దరాగపిహాపితా || ౩౭ || ఊహురున్మాగవాహీనిదిమ్మగాంభాంసిసర్వతః | మనాంసీదుఃఖినీశానాంప్రాప్యలక్ష్మీంనవామివ || ౩౮ || నరేజైంతరితశ్చంద్రోనిమలోమలివైఘ్నేనైః | సద్వాదివాదోమూఖాణాంప్రగల్భాభిరవోక్షిభిః || ౩౯ || నిగుణేనాపిచాపేనశక్రస్యగగనేపదమ్ | అవాప్యతామివేకన్యన్యవస్యేవపరిగ్రహే || ౪౦ || మేఘవృష్టేబలాకానాంపరాజపిమలాతతిః | దుర్వత్తైవృతచేప్తేనకులీనస్యాశోభనా || ౪౧ || నబబంధాంబరేస్థైర్యంపిద్యుదత్యంతచందలా | మైత్రీవప్రవరేపుంసిమజానేనప్రయోజితా || ౪౨ || మాగాణభూపురస్పష్టాప్రృణశమ్పచయావృతాః | అథాంతరహనుప్రాప్తాఃప్రజడానామివోక్తయః || ౪౩ || ఉన్నతైశిఖసారంగైతస్త్రికాలేమహావనే | కృష్ణరామాముదాయుక్తాగోపాలైశ్చైరతుస్సహ || ౪౪ || క్వచిద్దోభిస్సమంరన్యం గయతానరతాపుభా | చెరుతుఃక్వచివత్యథాంతీతవృక్షతలాశ్రితా || ౪౫ || క్వచిత్కదంబసక్తిత్రామయూరస్సగ్నిరాజితా | విహిస్తాక్వచిదాసాతాంపివిధైగిరిధాతుభిః || ౪౬ || పణశయ్యాసుసంసుప్తాక్వచిన్నిద్రాంతరైషిణా | క్వచిద్భజాతిజీమూతేహాహాకారరవాకులా || ౪౭ || గాయతామన్యగోపానాంప్రశంసాపరమాక్వచిత్ | మయూరకేకానుగతాగోపవేణుప్రవాదకా || ౪౮ || ఇతినానావిధైభావైరుత్తమప్రీతినంయుతా | క్రీడంతాతావనేతస్త్రికేరేరుస్తుప్తమానసా || ౪౯ || వికాలేచసమంగాభిగోపబృందసమన్వితా | విప్రత్యాధయథాయోగంప్రజమేత్యమహాబలా || ౫౦ ||

వృషిత్వాద్యప్తభిః || ప్రావృట్యాలశ్చతి || మేఘాఘైః స్థితంభాదితమంబరంయస్యసః || ౩౬ || ప్రయాణే || శక్రగోపైరింద్రగోపాఖ్యలాహితకీటైరాదితావ్యాప్తా - మారకతీగరుడసీలరత్నమయీవపద్మరాగైలోహితైర్విభూషితా || ౩౭ || ఊహురితి || ఊహుః అవహా || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || మేఘవృష్టతి || మూఖాకులీనస్యవృత్తచెప్తానిమగ్నశటాపుత్తిరివ || ౪౧ || నబబంధేతి || అంబరేనుమాత్యపి - విద్యుత్ స్థైర్యంనబబంధనచకార - ప్రయోజితాకృతా || ౪౨ || మాగాణి || అస్పష్టాస్పందిగ్ధాః - ప్రజడానాం మండానాం అన్యద్వివక్షతా మన్యక్ప్రవతాముక్తయోయథా అథాంతరంప్రాప్తాస్సంతస్పందిగ్ధాన్యస్తద్వత్ యద్వాప్రకృష్టానాం జడానాం బాలోన్యత్పిశాచవదిత్యుక్తైః - నిరంతరనిశ్చలసమాధివాజడవద్వనతమానానాంనిరతిశయబ్రహ్మనందసుఖతానాంయోగినిముక్తయిత్యవ - తెహీవివక్షితమథానథాంతరాభిధానేననిగూఢమివవదంతీతిస్పష్టాథాః - ప్రగల్భానామితిపాఠేప్యేవమేవాథాః || ౪౩ || తదుక్తప్రావృతమనుమన్యకైలాలోచితాంక్రీడామాహ || ఉన్నతైత్యాది నాయావస్మిమాప్తిః || ఉన్నతైతి || ఉన్నత్యాభిఖ్యోమయూరాస్సారంగశ్చభ్రమరాయస్త్రికా - అన్యప్రవేశభావాదితిశుకోక్తైః || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ ||

౫౧|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః.

ఏకదాత్వతి|| వినారామం - సహితస్య నాగప్రాదప్రవేశం నానుమన్యేత|| ౧|| సత్తి|| ఫేనస్య శౌక్ల్యాద్ధనంతీమి
వెత్సు త్ప్రేక్షా - హసంతీమంగారశకటికామి వెత్సువమావా - అత్ర జ్వాలావర్కల్లోలఃఖస్తవత్సేనః|| ౨|| తస్యా ఇ
తి శ్రీతంత్రం|| ౩|| ౪|| ౫|| అస్మిన్నితి|| యోమయేత్వాది - మయా మద్విభూతిభూతేన తాత్మ్యేణైత్యర్థః - నప్తః
సద్భువః - సోస్మిన్మత్స్యానుజిఘ్ముక్షుసాభరిశాచభీతతాత్మ్యేమప్తవేశేవసతి - అయమథో భాగవతేర్నప్తవ్యః||
౬|| ౭|| ౮|| ౯|| తదితి|| కదంబోసావమృతమానయతాతాత్మ్యేణాక్రాంతత్వాన్నదగ్ధఇతిపురాణాంతరసిద్ధం||
౧౦|| ఇథమితి|| పరితఃక్రియతఇతిపరికిరోవస్త్రం|| ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| నాగపత్న్యశ్చైతి|| హరిహరేత్యా

గోపైస్సమానైస్సహితౌక్రీడంతావమరావివ|| ఏవంతానూపతుస్తత్రరామకృష్ణేహహామ్యుతీ|| ౫౧||
ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః|| ఏకదాతువినారామంకృష్ణోబృందావనంయయా|| వివచారవృతోగోపైవస్యపుష్పస్రగు
జ్వలః|| ౧|| సజగామాథకాళిండిలోలకల్లోలశాలినిమ్|| తీరసంలగ్నఘేనాఘైఃహసంతీమివసర్వతః|| ౨|| త
స్యాశ్చతిహహాభీనంవిషాగ్నిశ్రితవారిణమ్|| ప్రాదం కలీయనాగస్యదదశాఽతివిభీషణమ్|| ౩|| వి
షాగ్నినాప్రసరతాదగ్ధతీరమహీరుహమ్|| వాతాహతాంబుఃప్రేవస్పశఽదగ్ధవిహంగనమ్|| ౪|| తమతీ
వమహారౌద్రంమృత్యువక్రమివాపరమ్|| విలోక్యచింతయామాసభగవాన్తథుసూదనః|| ౫|| అస్మి
న్యసతిదుష్టాత్కాళియోసావిషాయుధః|| యోమయానిజితస్త్యక్తామప్తోఽచ్ఛేన్నయోనిధిమ్|| ౬||
తేనేయందూషితాసర్వాయమునాసాగరంగమా|| ననరైగోధనైశ్చపిత్వమాత్రైరుపభుజ్యతే|| ౭|| త
దస్యనాగరాజస్యకర్తవ్యోనిగ్రహణామయా|| నిస్తాసామ్రుసింహేనవరేయప్రజవాసినః|| ౮||
ఏతదథంతులౌకేస్మిన్మవతారఃకృతోమయా|| యదేషామత్పథస్థానాంకార్యాశాంతిదురాత్మనా
మ్|| ౯|| తదేతంనాతిహారస్థంకదంబమురుశాఖనమ్|| అధిరుహ్యపతిమ్యామిహుడైస్మిన్ననిలాశినః|| ౧౦||
శ్రీపరాశరః|| ఇథంపిచింత్యభవగాఢంపరికిరంతతః|| నిపహతప్రాదేతత్రనాగరాజస్యవేగతః||
౧౧|| తేనాతివతతత్రక్షోభితస్సహాప్రాదః|| అత్యర్థంధూజాణాంసుసంసింహన్తహీరుహాః||
౧౨|| తేహిదుష్టవిషజ్వాలాతప్తాంబువవనోఽపీతాః|| జజ్వలుఃపాదపాన్నద్యోజ్వాలావ్యాప్తదిగంత
రాః|| ౧౩|| ఆసోఽబయామాసతదాకృష్ణోనాగప్రాదేభుజమ్|| తచ్ఛబ్దశ్రవణాచ్చాశునాగరాజోభ్యుపా
గమత్|| ౧౪|| ఆతామ్రనయనఃకోపాద్విషజ్వాలామలైముఃప్రైః|| వృతోమహాఘైశ్చన్రైశ్చరగైర
నిలాశినైః|| ౧౫|| నాగపత్న్యశ్చైతశోహరిహరోవశోభితాః|| స్రకంపితతసుక్షేపచలత్కుంఠలకాం

౫౧|| ఇతి శ్రీధరస్వామివరచితాత్మశ్రుకాళాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - షష్ఠోధ్యాయః.

౧|| ౨|| ౩|| ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| అగాధేప్రాదేస్థితస్యసర్వస్యప్రాదయోభణమ్తేనిగ్రహయోగాత్
తత్తయోభక్రియాయానుద్యవస్యతి|| తదేతమితి|| సతుకదంబోమృతమానయతాగరుడేనాక్రాంతత్వాన్నదగ్ధవ్యుత
ఇతిపురాణాంతరప్రసిద్ధిః|| ౧౦|| ఇథమితి|| పరితఃక్రియతేపరిధీయతఇతిపరికిరంవస్త్రం - తద్దాఢ్యభావ - వేగతః
వేగత్|| ౧౧|| తేనైతి|| సమసింహతేసన్యాకసేషేచ|| ౧౨|| తఇతి|| ఆహిదుష్టవిషజ్వాలాభీతప్రయంబుఃకృ
తేనవనోఽపీతాస్మిక్తాస్పంతోజజ్వలుః - జ్వాలాభివ్యాప్తదిశామంతరసవశోద్యైః|| ౧౩|| ౧౪|| ఆతామ్రేణ||
విషజ్వాలాభిరాకులైవ్యాఽప్తైఃఫణైరుపలతీతః|| అభ్యుపాగమదితిపూజేణాన్యయః|| ౧౫|| నాగపత్న్యశ్చైతి|| హ
రిభిరుఽమోహరైహారైరుపశోభితాః - స్రకంపితానాంతమానాంత్యేషోఽక్షేపేణచలన్న్యఃకుండలైః కాంతిశ్చే

దినాహారాదిభూషితత్వైః వ్యక్తవాక్యైః తైశ్చ తాసాం మనుష్యసమపూర్వకాయత్వవిజ్ఞేయం ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ త
మితీ ॥ లాలసాః వ్యాకులాః పశ్యంతే చ క్రుశుః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ హాహేతి ॥ విహ్వలః పరవశః ॥ ౨౧ ॥ నందగోపత్యైః
కృష్ణదశనలాలసాః - అత్ర లాలసపదమాత్మకృష్ణవరం ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గోప్యత్యైః ॥ కాతరా ఆధీరాః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥
౨౭ ॥ ౨౮ ॥ యత్రైతి ॥ యత్ర సహరిః తేనాపి మాతువాన్ సేనజననిగృహేణాపిరతిరస్తిచేద్విస్తయః - కృష్ణరహితేమా
తృగృహేపిప్రీతినాన్ స్తీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఉత్పల్లైతి ॥ కథంభవిష్యకథమపిభవితుంనశత్యైశ్చభేద్యభేద్యైః ॥ ౩౦ ॥ అత్యధే
తి ॥ అత్యధమత్యంతం ॥ ౩౧ ॥ భోగేనేతి ॥ అస్తద్విలోకనేనతీతశేషః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ త్రాసవిధురా త్రాసనిశ్చేష్టా ॥

తయః ॥ ౧౬ ॥ తతః ప్రవేష్టితస్సప్రైస్సకృష్ణైః భోగబంధనైః ॥ దదంశుస్తేపితంకృష్ణం విషజ్ఞానామలైర్ముఖైః
॥ ౧౭ ॥ తంతత్రపతితంకృష్ణైః సపభోగైర్నిరపీడితం ॥ గోపావ్రజముపాగచ్ఛామక్రుశుశ్శృకలాల
సాః ॥ ౧౮ ॥ గోపాః ॥ ఎషమోహంగతః కృష్ణైః మగ్నోవైకాళియప్రాదే ॥ భక్త్యతేనాగరాజేనతమాగచ్ఛ
తపశ్యత ॥ ౧౯ ॥ తస్మత్త్వతత్రతేగోపావజ్రపాతోపమంవచః ॥ గోప్యత్వస్వరితాజగ్త్యయశోదా
ప్రముఖాప్రాదమ్ ॥ ౨౦ ॥ హాహాక్యాసావితిజనోగోపీనామతివిహ్వలః ॥ యశోదయాసమంభ్రాంతో
ద్రుతప్రస్థలితంయయా ॥ ౨౧ ॥ నందగోపశ్చగోపాశ్చరామశ్చౌచ్యతేతిక్రమః ॥ తస్వరితంయమునాంజ
గ్త్యః కృష్ణదశనలాలసాః ॥ ౨౨ ॥ దదృశుశ్చాపితేతత్రసపరాజవశంగతమ్ ॥ నిష్ప్రయత్నీకృతంకృష్ణం
సపభోగవివేష్టితమ్ ॥ ౨౩ ॥ నందగోపాపినిశ్చేష్టైస్సవ్యపుత్రముఖేవృశమ్ ॥ యశోదాచమహాభాగాజ
భూవమునిసత్తన ॥ ౨౪ ॥ గోప్యత్వస్వరూపదంత్యశ్చదదృశుశ్శృకకాతరాః ॥ ప్రోచుశ్చకేశవంప్రీత్యా
భయికాతర్యగ్దదమ్ ॥ ౨౫ ॥ గోప్యః ॥ సర్వాయశోదయాసాధానిశామోత్రమహాప్రాదమ్ ॥ స
పరాజస్యనోగంతుమాస్తాభియజ్యతేవ్రజమ్ ॥ ౨౬ ॥ దివసఃకోవినాసూర్యంవినావంద్రేణకానిశా
వినావృషేణకాగ్రావోవినాకృష్ణైస్సకోవ్రజః ॥ ౨౭ ॥ వినాకృతానయాస్యాచుఃకృష్ణేనానేనగోకులమ్
అరమ్యంనాతిసేవ్యంచవాగిహీనంయథాసరః ॥ ౨౮ ॥ యత్రనేందీవరస్యామకాయకాయంతిరయంహ
రిః ॥ తేనాపిమాతువాన్ సేనరతిరస్తిచేద్విస్తయః ॥ ౨౯ ॥ ఉత్పల్లవంకజదశస్పష్టకాంతిలలోచనమ్ ॥ అప
శ్యంతోహరిందీనాః కథంగోష్ఠేభవిష్యత ॥ ౩౦ ॥ అత్యంతమధురాలాపవృత్తాశేషమనోరథమ్ ॥ నహీ
నపుండరీకాక్షంయూస్యామోనంగగోకులమ్ ॥ ౩౧ ॥ భోగేనావేష్టితస్యాపిసపరాజస్యపశ్యత ॥ స్థిత
శోభిముఖంగోప్యః కృష్ణస్యాస్తద్విలోకనే ॥ ౩౨ ॥ శ్రీవరాళరః ॥ ఇతిగోపీవచశ్శ్రుత్వా రాహిణీయోమ

భాయాసాంతాః ॥ ౧౬ ॥ తత ఇతి ॥ భోగః దేహస్స ఎవబంధనం సాధనత్వాత్ బంధనంతత్ప్రదశితంతైః ప్రవేష్టితః కుం
డలీకృతైర్దేహైరావేష్టిత ఇత్యర్థః - దదంశుః దప్తవంతః ॥ ౧౭ ॥ తమితి ॥ శోకేనలాలసాస్సాభిలాషాః ఉత్పన్నా ఇత్య
ర్థః ॥ ౧౮ ॥ కథంశుక్రుశురిత్యత్రాహ ॥ ఎవ ఇతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ హాహేతి ॥ ద్రుతంప్రస్థలితంచయథాభవత్యైవంయ
యా ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ నందగోపత్యైః ॥ యశోదాచనిశ్చేష్టాబభూవ ॥ ౨౪ ॥ గోప్యత్యైః ॥ శోకేనకాతరావివశాః - భ
యికాతర్యాభ్యాంగద్గదయథాభవత్యైవంప్రోచుః ॥ ౨౫ ॥ యత్రోచుస్తదాహ ॥ సర్వా ఇత్యాదిసప్తభిః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭
వినాకృతా ఇతి ॥ కృష్ణేనవినాకృతాః విరహీకృతాః నయాస్యాచుః ॥ ౨౮ ॥ యత్రైతి ॥ యత్రాయంహరినాన్ స్థి - తేన
మాతువాన్ సేనజననిగృహేణాపి - రతిభావతీచేద్విస్తయో త్యాశ్చర్యం - కృష్ణరహితేనమాతుగృహేణముఖంనాస్యై
వేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఉత్పల్లైతి ॥ కథంభవిష్యకథాస్సృగ ॥ ౩౦ ॥ అత్యంతేతి ॥ అత్యంతమధురాలాపవృత్తాశేషం
మనోరథరూపంధనంయెనసః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లోకద్వయమేకంవాక్యం - త్రాసవిధురా త్రాసనిశ్చేష్టా

౩౩|| సందంశేతి|| అత్తసంజ్ఞయా అనన్యవేద్యనసంశేతేన|| ౩౪|| కిమిదమితి|| కింత్యమాత్మానమనంతమిశ్వరంయన్మ
వేత్తి - తేనసంపదప్తమాత్మాదిరయంమానుషోభామౌత్వంతంవ్యజ్యతే - కిమిదమిత్యన్వయః|| ౩౫|| త్వమేవేతి||
అరాణాంనాభిరివత్సమస్యజగతఃసంశ్రయః|| ౩౬|| ౩౭|| జగత్సర్వమితి|| తవాంశస్తవభూతిః|| ౩౮|| మనుష్యే
త్యాది|| మనుష్యదేహగ్రహణాత్తి కాంలీలాంభజతాత్వయా హేతుభూతేననురాశ్చగోపేషుజాతాస్త్యలీలామనుకు
వంతఃఅసతే|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ఇతీతి|| స్మితభిన్నేతిమాట|| యోద్ధాటనాత్ స్మితోదయః|| ౪౩|| ౪౪|| ప్రాణా
ఇతి|| నికుట్టనైః ప్రహరైః|| ౪౫|| మూర్ఖామితి|| భ్రాంతరేవకదండపాతాఃసృత్తోక్తాఃపాదన్యాసవిశేషాః - యథా
హభరతః|| శ్లో|| అంతభ్రామరికాజ్ఞేయాభ్రమరిబాహ్యపూర్వికా| అలగ్నభ్రమరీవస్యాదుచితభ్రమరీతథా|| చిత్ర
భ్రమరికాచైవచక్రభ్రమరికాతథా| తిర్యగ్భ్రమరికాచేతిభ్రమాన్సప్తప్రకీర్తితాః|| పాశ్వాత్పాశ్వాత్పాశ్వాత్

హేబలః| గోపాంశ్చత్రానవిధురాన్విలోక్యస్తిమితేక్షణాః|| ౩౩|| సందంచదీనమత్యథాన్యస్తదృష్టిం
సుతాననె| మూర్ఖాఃకులాయశోదాంచకృష్ణమాహత్వసంజ్ఞయా|| ౩౪|| కిమిదంచేదేవేభావో
యంమానుషస్త్యయా| వ్యజ్యతేత్యంతమాత్మానంకిమనంతంసవేత్తియత్|| ౩౫|| త్వమేవజగతోనాభి
రరాణామనంశ్రయః| కర్తావహతాపాతాచత్రైలోక్యంత్యంత్రయామయః|| ౩౬|| సేంద్రై
రుద్రాగ్నివసుభిరాదిత్యైర్మురుదశివిభిః| చింత్యసేత్వమచింత్యాత్మనమస్తైశ్చైవయోగిభిః|| ౩౭||
జగత్సర్వంజగన్నాథభారావతరణేష్ఠయా| అవతీర్ణోఽసిమత్యేమతవాంశశ్చాహమగ్రజః|| ౩౮||
మనుష్యలీలాంభగవత్ భజతాభవతాసురాః| విడంబయంతస్త్యలీలాంసర్వవివసహసతే|| ౩౯|| అవ
తార్యభవాఃపూర్వంగోకులేతుసురాంగనాః| క్రీడాథమాత్మనఃపశ్చాదవతీర్ణోఽసిశాశ్వతః|| ౪౦||
అత్రావతీర్ణయోఃకృష్ణగోపావివహిబాంధవాః| గోప్యశ్చసీదతఃకస్తాదేతాబంధూనుపేక్షసే||
౪౧|| దశేతోమానుషోభావదశేతంబాలచాపలమ్| తదయందమ్యతాంకృష్ణదుష్టాత్మాదతనాయాధః
౪౨|| శ్రీవరాళః|| ఇతిసంస్తారితఃకృష్ణస్మితభిన్నేష్ఠసంపుటః| ఆసోఽభిట్యమోచయామాసస్వదేహం
భోగిబంధనాత్|| ౪౩|| అనమ్యచాపిహస్తాభ్యాముభాభ్యాంమధ్యమంశిరః| అరుహ్యభుగ్నశిరసఃప్ర
ణనతోరుచిక్రమః|| ౪౪|| ప్రాణాఃఫణేభవంశ్చాచ్యకృష్ణస్యాంప్రినికుట్టనైః| యత్రోన్నతించకురు
తేననామాన్యతతశ్శిరః|| ౪౫|| మూర్ఖాఃముపాయయాభ్రాంత్యానాగఃకృష్ణస్యరేవతైః| దండపాత

మతుఃముద్యతానిత్యథః - అత్తసంజ్ఞయాన్యసంశేతేనకృష్ణమాహ|| ౩౩|| ౩౪|| తదేవస్పష్టయతి|| కిమిదమిత్యాద్య
ప్తభిః|| కిమిదమితి|| అత్తానంకింసవేస్సీనానుసంధస్తేయదిత్యుత్తరేణాన్వేతి|| ౩౫|| త్వమేవేతి|| యద్యస్తాన్వయస్య
జగతఃనాభిరతస్సంశ్రయఃఅధారఃఅరాణాంనాభిరివ-యస్మింసర్వేప్రతిష్ఠితారథనాభావివారాఇతివిశ్వంబిభజిభువ
నస్యనాభిరిత్రచశ్రుతే|| ౩౬|| ౩౭|| జగత్సర్వమితి|| జగత్సర్వంభూమేహితాథాం|| ౩౮|| మనుష్యలీలామితి
మనుష్యలీలాంభజతాభవతాహేతుభూతేన గోపవేషాస్సురావతేత్వలీలాంవిడంబయంతోమకుర్వంతఃత్వయాసహ
క్రీడమానావతంతే|| ౩౯|| అవతార్యైతి|| తథాసురాంగనాశ్చభవానేవావతారితవాఃఅత్తనఃక్రీడాథాం|| ౪౦||
అత్రేతి|| అవసన్నానస్తద్బంధూనెతాన్వోపేక్షన్|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| అనమ్యేతి|| అభుగ్నశిరసఃఅనప్రమూర్ఖాః
అభుగ్నశిరసఇతివాఘేదావనతపణస్యేత్యథః|| ౪౪|| ౪౫|| మూర్ఖామితి|| కృష్ణస్యభ్రాంత్యాన్యత్యతోభ్రమణ
మూర్ఖాంనాగఃప్రాప్తః - దండవత్పాతోదండపాతఃత్రప్రహరఃతద్వతోనిపాతేన - రేవతైర్ముఖనానిశారంధ్రైః
బహురుధిరంబామధునితవాః - పాతాంతరేదండవత్పాదనిపాతేనెతిసేవాథాః - యద్వాభ్రాంతిరేవకదండ
పాతాభ్యాఃసృత్తోక్తాఃపాదన్యాసవిశేషాః - యథాహభరతః|| శ్లో|| అంతభ్రామరికాజ్ఞేయాభ్రమరిబాహ్యపూ
ర్వికా| అలగ్నభ్రమరీవస్యాదుచితభ్రమరీతథా|| చిత్రభ్రమరికాచైవచక్రభ్రమరికాతథా| నిపాతభ్రమరీతే

గమనంస్థలితైశ్చలితైఃపదైః | వివిధైశ్చైవపాదైశ్చపాదరచకఉచ్యతే || పార్ష్ణీయస్యస్థితాభూమాపూర్వకమ
గ్రతలంతథా | అంగుళ్యశ్చౌచితాస్సర్వాస్సపాదస్తవంతఃస్త్వతః || పృథతోహ్యంవితంకృత్వాపాదమగ్రతలేనతు |
ద్రుతంనిపాతయేద్భూమశాచాదినూపురపాదికా || చరణంనూపురంకృత్వాపురతస్సంత్రసారయేత్ | ఊచ్రమావిధక
రణందంషపాతాతుసాస్తృతతి || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || కోపభితి || స్థితిపాలనంలోకమర్యాదాస్థాప
నం - శ్రూయతామథ - అథాస్తద్వచనం శ్రూయతాం || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || క్షేతి || సమోత్కృష్టయోఃప్రీతిద్వైషో
వాకార్యః - సత్వీర్ష్యశేనికృష్టభితిభావః || ౫౬ || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || తవేత్యాది || కిన్నుస్తోహ్యమితిభావః - అష్టాగు

నిపాతేనవవామరుధిగంబహు || ౪౬ || తంవిభగ్నశిరోగ్రీవమాస్యేభ్యస్సుతశోణితమ్ | విలోక్యకరు
ణంజగ్న్స్తత్ప్రత్యోమధుసూదనమ్ || ౪౭ || నాగవత్స్యః || జ్ఞాతోసిదేవదేవేశసర్వజ్ఞస్తవమనుత్రమః |
పరంజ్యోతిరవిత్యంయత్తదంశఃపరమేశ్వరః || ౪౮ || ససమథాస్సురాస్తోతుంయమసస్యభవంవిభుమ్ |
స్వరూపవణానంతస్యకథంయోషితృరివ్యతి || ౪౯ || యస్యాఖిలమహీప్ర్యామజల్యాగ్నిపవనాత్మకమ్ |
బ్రహ్మాండమల్పకాలస్పంశస్తోమ్యామస్తంకథంవయమ్ || ౫౦ || యమతోవవిదునిత్యంయత్స్వరూపంహి
యోగినః | పరమార్థమణోరత్నంస్థూలాఙ్ఘ్రులంసతాస్తతమ్ || ౫౧ || నయస్యజన్మనేధాతాయస్య
శాంతాయనాంతకః | స్థితాతానచాన్యోస్త్రియస్యతస్త్వనమస్పదా || ౫౨ || కౌశస్త్వల్పపితేనాస్థి
తిపాలనమేవతే | కారణంకాళియస్యాస్యదమనైశ్రూయతాంవచః || ౫౩ || స్త్రియోనుకంప్యాస్సభూ
నాంమూఢాదీనాశ్చజంతవః | యతస్తతోస్యదీనస్యక్షమ్యతాంక్షమతాంవర || ౫౪ || సమస్తజగదాధా
రోభవానల్పబలఃఫణీ | త్వత్పాదపీడితోజహ్యస్తృహూతాథానజీవితమ్ || ౫౫ || క్వసన్నగోల్పవీర్యో
యంక్వభవాభవనాశ్రయః | ప్రీతిద్వైషాసమోత్కృష్టగోదరౌభవతోవ్యయః || ౫౬ || తతఃకురుజ
గత్స్వమిత్రప్రసాదమవసీదతః | ప్రాణాంస్యజతినాగోయంభతృభిత్ప్రదీయతామ్ || ౫౭ || భవ
నేశజగన్నాథమహాపురుషపూర్వజ | ప్రాణాంస్యజతినాగోయంభతృభిత్ప్రదీయతామ్ || ౫౮ ||
వేదాంతవేద్యదేవేశదృష్టదైత్యనిబహాణ | ప్రాణాంస్యజతినాగోయంభతృభిత్ప్రదీయతామ్ ||
౫౯ || శ్రీవరాహరః || ఇత్యుక్తతాభిరాశ్వస్యక్లాంతదేహూపివన్నగః | ప్రసీదదేవదేవేతిప్రామావా
క్యంతనైశ్చలైః || ౬౦ || కాళియః || తవాష్టగుణమైశ్వర్యంనాశస్వాభావికంపరమ్ | నిరస్తాతిశయంయస్య

శ్రుమాస్సప్తప్రకీర్తితాః || పార్శ్వేత్పార్శ్వేస్యగమనంస్థలితైశ్చలితైఃపదైః | వివిధై
శ్చైవకపాదస్యపాదరచకఉచ్యతే | నూపురం చరణంకృత్వాపురతస్సంత్రసారయేత్ |
ఊచ్రమావిధకరణందంషపాతేతిసాస్తృతతి || ౪౬ || ౪౭ || జ్ఞాతోసీతి || సవిద్యతేతత్తమోయస్తాదనుత్రమః - ప
రంజ్యోతిస్త్వప్రకాశంయద్బ్రహ్మయశ్చైతస్యాంశఃపరమేశ్వరః - తచ్చపవత్సమిజ్ఞాతోసి || ౪౮ || ఎవంచెన్నదీయంత
త్వంవణాయతేతిచేత్రత్రాహ || సేత్యాదిద్వాభ్యాం || వెతి || అనస్యేమభవతీత్యసస్యభవఃతం - తస్యస్వరూపవ
ణాశంయోషిన్నాదృక్కథంకరివ్యతి || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || సేతి || యస్యస్థితకతాచాన్యోనాస్త్రి - విష్ణ్వంతరాభావా
త్ || ౫౨ || ఎవంస్తుత్వాతద్రథేంప్రాథమ్యతే || కోపభితి || కోపేనచేదస్యదమసంస్యాత్తహికాపాధికృతపథో
పియతస్తస్మాత్ - లోకరక్షణార్థేతుదమనెదమనానంతరంక్షమైవయ్యతైత్యథః || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || క్షేతి || నచక్షే
షస్యాయంవిషయిత్యాహుః || ప్రీతిద్వైషాపితి || యథాప్రీతిస్సమగోవనాతథాద్వేషఉత్కృష్టగోచరః - నతుదీనేక్షే
షోయతః || ౫౬ || తతభితి || తతస్తస్మాదేవహేతోఃఅవసీదతఃఅవసన్నస్యదీనస్యప్రసాదమేవకురు - సచాత్రాతివిలంబః
కార్యిత్యాహుః - ప్రాణానితి || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ఇత్యుక్తభితి || తాభిఃభతృభిత్ప్రదీయతామిత్యక్తకృష్టస్యాం
మ్రుకుట్టనాదిశైధిల్యమివాల్పత్యతే - సకించిదాశ్వస్యసహనివృత్తివిశ్వస్యకాళియఃశనైవాక్యంప్రామా || ౬౦ || తవే
తి || యస్యతవాష్టగుణంపరంనిరతిశయంచైశ్వర్యం - తస్యాష్టగుణైశ్వర్యేకిమహంస్తోహ్యమి - నైకదేశమపిస్తోతుంశ

తాయస్యతదప్తగుణమైస్వర్గం - తేచాణీమాదయః - స్యాభావికత్వాదివిశేషతైస్సనకాదివ్యాప్తుః || ౬౧ || త్వ
వరధిత్యాది || ప్రకృతేఃపరిఃపునాంస్త్వం - పరస్యాద్యః పరః ముక్తః సత్త్వం - పరంత్వత్తః పరాత్మకమింద్రియాదెదు
తక్రప్తం ప్రధానమపిత్యత్రోభవతి - పరస్యాత్పరమోయస్త్వం ఉక్తాద్భద్రముక్తప్రధాన రూపాత్పరస్యాత్పరమో
యస్త్వం - తస్యతవకింస్తోహ్యమితి - పరంత్వత్తః పరాత్మకేతిపాతే - హేపరాత్మక ఉక్రప్తస్వరూప - త్వ
త్తఃపరంప్రధానంప్రవర్తతే - పరస్యాద్యః ముక్తః సత్త్వమితిశేషః త్వంపరస్త్వంపరస్యాద్యః పరంత్వత్తః పరాత్మకమి
తివపాతః || ౬౨ || ౬౩ || ఏకావయవేతి || కల్పనావయవాత్సానంకల్పసిద్ధావయవాత్సా - ఇచ్ఛాగృహీతాభిమ
తోరుదేహ ఇతియావత్ || ౬౪ || సదసన్త్రాపిణ ఇతి || సదసన్త్రాపిణః మూర్తామూర్తరూపవతః || ౬౫ || ౬౬ ||
౬౭ || ౬౮ || హృదీత్యాది || యద్రూపంధ్యా నేనసంకల్ప్య - భావమయ్యాఃపుష్పాణ్యహింసాదీని || శ్లో || అహింసాప్ర
థమంపుష్పంపుష్పమింద్రియనిగ్రహః | సర్వభూతదయాపుష్పంక్షమాపుష్పంవిశిష్యతే || శమః పుష్పందమఃపుష్పం
ధ్యానపుష్పంజనప్రసం | సత్యంచైవాప్తమంపుష్పమేభిస్తుష్పతికేశవఇతివనాత్ || ౬౯ || ౭౦ || ౭౧ || ౭౨ || ౭౩ ||

తస్యస్తోహ్యమికిన్స్వహమ్ || ౬౧ || త్వంపరస్త్వంపరస్యాద్యఃపరంత్వత్తఃపరాత్మక | పరస్యాత్పరమో
యస్త్వంతస్యస్తోహ్యమికిన్స్వహమ్ || ౬౨ || యస్యాస్త్వహ్నేచరుద్రశ్చచంద్రేద్రమరుచశ్శివః |
వసవశ్చమహాదిత్యైస్తస్యస్తోహ్యమికిన్స్వహమ్ || ౬౩ || ఏకావయవసూక్ష్మాంశోయస్యైతదఖిలంజ
గత్ | కల్పనావయవస్యాంశస్తస్యస్తోహ్యమికిన్స్వహమ్ || ౬౪ || సదసన్త్రాపిణోయస్యబ్రహ్మద్యా
స్త్రివశేశ్వరాః | పరమాథాంసజానంతి తస్యస్తోహ్యమికిన్స్వహమ్ || ౬౫ || బ్రహ్మద్యైరవ్యతేయ
స్తగంధపుష్పానులేపవైః | నందవాదినముద్భూతైస్సోద్యతేవాకథంమయా || ౬౬ || యన్యావతా
రరూపాణిదేవరాజస్పదావతి | నవేత్తిపరమంరూపంసోద్యతేవాకథంమయా || ౬౭ || విమయేభ్య
స్సమావృత్యసర్వాత్మోనివయోగినః | యనుచయంతిధ్యానేనసోద్యతేవాకథంమయా || ౬౮ || హృ
దిసంకల్ప్యయద్రూపంధ్యానేనాచయంతియోగినః | భావపుష్పాదినానాథస్సోద్యతేవాకథంమయా
౬౯ || సోహంతేదేవదేవేశనాచనాదోస్తుతావత | సామర్థ్యవాక్యపామాత్రమనోవృత్తిఃప్రసీ
దమే || ౭౦ || సర్వజాతిరియంత్రారాయస్యాంజాతోష్టికేశవ | తస్యైభావోయమత్రాస్తిసావరా

నమథాత్మభావః || ౬౧ || నిరతిశయైశ్వర్యమేవదశయన్నాహమ్ || త్వమితి || త్వంపరస్సర్వోత్కృష్టః - ఏతదేవాహ
పరస్యహిరణ్యగర్భాస్యాద్యోజనకస్త్వం - యోబ్రహ్మణంవిదధాతిపూర్వమితిశ్రుతేః - తత్రహేతుః - పరమవ్యక్తం
త్వత్తఃప్రవర్తతే - హేపరాత్మకతత్ప్రేరకేశ్వరరూప - తత్కుతభిత్తత్రాహ - పరస్యాదింద్రియాదెః - పరమోయః
త్వం || శ్రు || ఇంద్రియేభ్యఃపరాహ్యాథావ్యాఖేభ్యశ్చపరంమనః | మనసస్తుపరాబుద్ధిబుధైరాత్మానుమానాః || మ
హతఃపరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషఃపరః | పురుషాన్నపరంకించిత్సాకాష్టాసాపరాగతిరిత్యుత్తిరిత్యర్థః || పారాంతరాణ్య
స్యపునఃసర్వైవేపతిత్యాసులభతయావ్యాఖ్యేయాని || ౬౨ || పరత్వమేవప్రపంచయన్నాహమ్ || యస్యాదిత్యాదినప్రభిః || ౬౩ ||
ఏకావయవేతి || యదియస్యైకావయవస్యసూక్ష్మాంశోఖిలమిదంజగత్ - ననుచిదాత్మకస్యజమంజగత్కథమంతస్సస్య
త్తత్రాహ - కల్పనేతి - ఉపాసనాథాంకల్పనామయాలవయవాయస్య - పాదోస్యవిశ్వాభూతానీతిశ్రుతేః || ౬౪ ||
సదితి || సదసన్త్రాపిణః కార్యకారణాత్మకస్య || ౬౫ || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || పూర్వశ్లోకాథాప్రపంచః || హృదీతి || భావపుష్ప
దినామనోమయపుష్పభూపనీపాద్యవచారేణ - యద్యా - భావేనలిహింసాదిమయేనపుష్పాదినా - తదుక్తం || శ్లో || అ
హింసాప్రథమంపుష్పంపుష్పమింద్రియనిగ్రహః | సర్వభూతదయాపుష్పంక్షమాపుష్పంవిశిష్యతే || శమః పుష్పందమః
పుష్పంధ్యానంపుష్పంతతైవచ | సత్యంచైవాప్తమంపుష్పమ్ | మైత్రేస్తుష్పతికేశవఇతి || ౬౯ || తదేవంస్తుత్వాతత్ప్రసా
దంప్రార్థయతే || సోహమితి || కృపామాత్రాకేవలకరుణామయామనోవృత్తియఃస్యతథాభూతస్సప్రసీద - క్రి
యామాత్రేతిపాతేకేవలంతద్దచాదిక్రియాయాం మమోరథవివసతుసామర్థ్యంయస్యైత్యథః || ౭౦ || త్వందం

౧౪. తథే॥ ససోధవ్యత్తి - అయందంశకూపోవరస్తవ్రతోమామేతి - మయాసోధవ్యః - ససోధవ్యోమయాదంశస్తవ్ర
తోమామేత్యయఃవరత్తివపారః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గతత్తి॥ గోపానందాద్యవృద్ధాః॥ ౨౧॥ కృ
ష్ణమితి॥ అస్యేత్ర దామాదినవయస్సః॥ ౨౨॥ గీయమానత్తి॥ చరిత్రేహేతుభిః॥ ౨౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే -
శ్రీవిష్ణుచిత్తయ - పంచమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

భోనుమామ్యత ॥ ౧౧॥ సృజ్యతేభవతాసక్వంతథాసంహ్రీయతేజగత్ । జాతిరూపస్వభావాశ్చసృజ్యం
తేస్యజతాత్మయా ॥ ౧౨॥ యథాహంభవతాసృష్టౌజాత్యానూపేణచేశ్వర । స్వభావేనదసాధుశ్చ
తేధేనంచేష్టశంసయా ॥ ౧౩॥ యద్యన్యథాప్రవతేయందేవదేవతతోమయ । న్యాయోదండనిపా
తోవైతవైవచనంయథా ॥ ౧౪॥ తథావ్యజ్ఞైజగత్సౌమికదండంపాతిత వాన్తయ । సన్తాప్యాయం
వరోదంశస్తవ్రతోసినాన్యతోవరః ॥ ౧౫॥ హతవీర్యహతవిజోదమితోహంత్వయామ్యత । జీవితం
చీయతామేకమాజ్ఞాపయకరోమికిమ్ ॥ ౧౬॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నాత్రస్థేయంత్యయాసంపాకదావిద్యము
సాజలే । సప్తత్రపరివారస్తవ్రంసముద్రనలిలంవ్రజ ॥ ౧౭॥ మత్పదానిచతేనపాద్యస్తామూర్ధాది
సాగరే । గరుడఃష్ణురిపుస్తవ్యునప్రహతిమ్యతి ॥ ౧౮॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వాసంపాకరాజంతం
ముమోచభగవాన్పాహరిః । ప్రణవ్యసోపికృష్టాయజగముపయసాంనిధిమ్ ॥ ౧౯॥ పశ్యతాంసర్వభూ
తానాంసభృత్యసుతబాంధవః । సమస్తభార్యాసహితఃపరిత్యజ్యస్వకంప్రాదమ్ ॥ ౨౦॥ గతేనపాపరిష్వ
జ్యమృతంపునరివాగతమ్ । గోపామూర్ధానిహోదేనసేషిచునేత్రజైజతైః ॥ ౨౧॥ కృష్ణమక్షిప్తక
ర్మాణంఅస్యేవిస్మితచేశసః । శుష్టువుముదితాగోపాద్యస్తాశివజలాంనదీమ్ ॥ ౨౨॥ గీయమానస్తగోపీ
భిశ్చరిత్రేస్సాధుచేష్టితైః । సంస్త్రాయమానోగోపైశ్చకృష్ణోవ్రజముపాగమత్ ॥ ౨౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే -
పంచమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ॥ గాఃపాలయంతోచపునస్సహితోబలకేశవా । భ్రమమాణోవనేతస్త్వికారవ్యంతాళవనం
గతా ॥ ౧॥ తత్తుతాళవనంవివృంధేనుకోనామదానవః । మృగమాంసకృతాహరస్సదాధ్యస్తైఖతాకృ
తిః ॥ ౨॥ తత్తుతాళవనంపక్షఫలసంపన్నమనివృతమ్ । దృష్ట్వాస్పృహంస్వితాగోపాఃఫలాదానైబ్రువన్వ
చః ॥ ౩॥ గోపాః ॥ హారామహాకృష్ణసదాధేనుకైవరత్వతే । భూప్రదేశోయతస్తస్మాన్మృక్వానీమా
నిసంతివై ॥ ౪॥ ఫలానివశ్యతాళానాంగంధామోదితదింశివై । వయమేతాన్యభీష్వామఃపాత్యంతాయ

ద్యవనత్వనుకంప్యఃశూరత్వాదితీత్రత్రాహ ॥ సపజాతిరిత్యాదివడ్ధిః॥ ౧౧॥ సృజ్యతత్తి ॥ జాతిరూపస్వభావాః
జాతిస్సపాత్వాదిః - యాపంభశీత్వాది - స్వభావఃక్రార్యాదిః॥ ౧౨॥ యథేతి ॥ సాధుత్వమత్రత్వదాదిప్తవణాచ
రణంతదేవమయాకృతం - నాన్యదిత్యధాః॥ ౧౩॥ యదీతి ॥ తవైవవచనంప్రతిస్తవ్రత్యాది - యథా ॥ ౧౪॥ పరిత్రాణా
యసాధూనావినాశాయచదుష్కృతాం । ధర్మసంస్థాపనాథాయసంభవామియుగేయుగిత్యాది ॥ ౧౫॥ తథే
తి ॥ తవ్రతోదండోపివరః శ్లాఘ్యత్వాత్ - త్వదన్యతోవరోపి సన్తాప్యః - ససోధవ్యోమయాదంశస్తవ్రతోమామేత్య
యంవరత్తిపాతేదండమిషేణాయంవరఃత్వతోమాముపైతి - దుష్టస్వభావనివృతైః॥ ౧౬॥ తదేవాహ ॥ హతవీర్య
త్తి ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ మత్పదానీతి॥ యద్భయాన్తవ్రతవససే - సగరుడస్సాగరైరమణీయకదీపేస్థితమపిత్యాంసభతు
మ్యతి ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గతత్తి ॥ గోపానందాద్యః - హోదేనప్రీత్యానిషిచుః॥ ౨౧॥ కృష్ణమితి ॥ అస్యేత్రదామాద్యా
స్సవయసోగోపాస్త్రుష్టుభిః॥ ౨౨॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాభిః - శ్రీవిష్ణురాపుణవాఖ్యానాం - పంచమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ తత్త్వీతి ॥ ఫలానామాదానైస్సృహంస్వితాస్సంతఃఅబ్రువన్ ॥ ౩॥ ౪॥ ఫలానీతి ॥ గంధామోదితదిం
శిగంధనామోదితాః సురభీకృతాదిశోమైస్తాని - ఫలానివశ్య - గంధామోదితానీతిపాతంతరీయాబంతోదిశాశబ్దః ॥

కాభిఃస్వయోగోపయోహస్తవ్యయమయాందోళికాభిః - నియుద్ధై బాహుయుద్ధై ర్వాయామంత్రమం॥ ౮॥
 తల్లిపురితి॥ తల్లిపుఃతౌజ్జ్వలుః॥ ౯॥ ౧౦॥ తయోరితి॥ భిద్రాంతరప్రేపుఃప్రమాదావసరం ప్రతీక్షమాణః॥ ౧౧॥
 హరిణేతి॥ హరిణాక్రీడనంహరిణవదాక్రీడనంఉత్పుటః - ద్వయోర్ముగపదుత్పుతయోరలసజితః - పటుజ్ఞేతా -
 తత్రజితోజేతారంవహాభాండీరంగత్వాపునరుత్పుతిస్థానంనయేదితిపణబంధః॥ ౧౨॥ శ్రీదామేతి॥ తత్రప్రలంబః
 శ్రీదామపక్షీయః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ హియామిహియే - గోపాలచృద్వరూ
 పితాకృత్రిమగోపాలరూపిణా॥ ౨౦॥ యదత్రేతి॥ అత్రదానవే॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్మరేత్వాది॥ జగద్వీజ - కారణా

హేయైస్తథాత్తభిః॥ ౨౪॥ తల్లిపురసురస్తత్రహ్యభయోరమమాణయోః॥ ఆజగామప్రలంబాభ్యో
 గోపవేషతిరోహితః॥ ౨౫॥ సోపగాహతనిశ్చంకస్తైహంతుధ్యమమానుషః॥ మానుషంవపురాస్థాయప్ర
 లంబోదానవోత్తమః॥ ౨౬॥ తయోశ్చిద్రాంతరప్రేపుఃప్రవిషహ్యమమన్యత॥ కృష్ణంతతోరాహిణే
 యంహంతుంచక్రేమనోరథమ్॥ ౨౭॥ హరిణాక్రీడనంనామబాలక్రీడనకంతతః॥ వ్రకుర్వంతోహితే
 సత్సైవ్యైవ్యయుగపదుద్ధితా॥ ౨౮॥ శ్రీదామానహగోవిందఃప్రలంబేనతథాబలః॥ గోపాలైరపరై
 శ్చాప్యైగోపాలాఃపుపుస్తతః॥ ౨౯॥ శ్రీదామానంతతఃకృష్ణఃప్రలంబంరోహిణీమతః॥ జితవాకృష్ణ
 పక్షీయైగోపైరస్యైవరాజితాః॥ ౩౦॥ తేహహయంతస్తన్వోన్యంభాండీరంవటమెత్యవై॥ పుననివ
 పృతుస్సర్వేయైతత్రపరాజితాః॥ ౩౧॥ సంకర్షణంతుస్కంధేవశీఘ్రముక్తిప్యదానవః॥ సభస్థస్థ
 లంజగామాశుసచంద్రభవవారిజః॥ ౩౨॥ అసహారోహిణీయస్యసభారందానవోత్తమః॥ వపుధేసు
 మహాకాయఃప్రావృషీవబలాహకః॥ ౩౩॥ సంకర్షణస్తుతంధృష్టాదగ్ధశైలోపమాకృతిమ్॥ స్రగ్ధామ
 లంబాభరణంమకుటాటోపనుస్తకమ్॥ రాద్రంశకటవక్రాక్షంపాదన్యాసచలతోక్షితిమ్॥ ౩౪॥ అభీత
 మనసాతేనరక్షసారోహిణీమతః॥ హియమాణస్తతఃకృష్ణమిదంవచనమబ్రవీత్॥ ౩౫॥ కృష్ణకృష్ణ
 హియామ్యేషవర్వతోదగ్రమూర్తినా॥ కేనాపిపశ్యదైత్యేనగోపాలచృద్వరూపిణా॥ ౩౬॥ యదత్ర
 సాంప్రతంకార్యంమయామధునిమాదన॥ తత్కృత్యతాంప్రయాత్యేషదురాత్మాతిత్వరానితః॥ ౩౭॥
 శ్రీసరాశరః॥ తమాహారామంగోవిందస్త్విన్రభిన్నోత్థంపుటః॥ మహాత్మారోహిణీయస్యబలవీర్యత్ర
 మాణవితే॥ ౩౮॥ శ్రీకృష్ణః॥ కిమయిమానుషోభావోవ్యక్తమేవావలంబ్యతే॥ సర్వాత్మాసర్వగుహ్య
 నాంగుహ్యగుహ్యత్వనాత్వయా॥ ౩౯॥ స్మరాశేషజగద్వీజకారణంకారణాగ్రజ॥ అత్తానమేకంతదస్య

జోహాక్రీడాదిభివా - స్వందోళికాభిశ్చేతిపారాంతరేనియుద్ధై బాహుయుద్ధై వ్యాయామంత్రమం॥ ౮॥ తల్లిపురితి॥
 తల్లిపుస్తజ్జ్వలుః - గోపవేషేతిరోహితఃఅసురభివ్యవితీతః॥ ౯॥ సభితి॥ అవగాహతప్రావిశదిత్యర్థః॥ ౧౦॥ తయో
 రితి॥ భిద్రాంతరప్రేపుఃప్రమాదావసరం ప్రతీక్షమాణః - అవిషహ్యమద్వైష్యం॥ ౧౧॥ హరిణేతి॥ హరిణాక్రీడనం
 ఉష్ణువతోత్పత్తువత్యగమనం - యత్రద్వయోః - యస్తర్వతోయాతినజేతా - భిరస్తుజితః - అత్రజితోజేతారంవహా
 భాండీరకంవటంసీత్వాపునరుల్లుప్తిస్థానంనయేదితిపణబంధః॥ ౧౨॥ శ్రీదామేతి॥ పుపుఃఉష్ణువతవంతః॥ ౧౩॥ శ్రీ
 దామానమితి॥ అన్యేశ్రీదామపక్షీయాః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సంకర్షణస్త్వితి॥ దగ్ధశైలోపమాతత్సృజీతకృతిర్యస్య
 తం - ప్రగ్భిగ్రాధితంస్థూలందావతదేవలంబాభరణంయస్యతం - మకుటేనాటోపంసంరంభయంతమస్తకంయస్యతం
 రౌద్రంఘోరం - శకటవక్రైశ్చవాక్షిణీయస్యతం - పాదన్యాసేనచలంతీతిర్యస్తాత్తం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ హి
 యామిహియే - కమణిపరస్మైపదమాక్షం - పవతపదుదగ్రాక్షన్నతామూర్తిర్యస్యతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తమితి॥
 పూవంకాలీయభోగావృతంమాంకేమాత్మానంపరమేశ్వరంనవేతి - తత్త్వంసంస్కర - స్వయమిదానీంముహ్యతీతివిస్త
 యాత్స్మితేనభిన్నమోస్తసంపుటంయస్యసః॥ ౨౨॥ కిమయిమితి॥ సర్వాత్మాసర్వగుహ్యనాంసర్వేషాం
 సూక్ష్మాణాంగుహ్యకారణభూత - అతేషగుహ్యత్వనాప్రత్యయేషవశిష్యమాణసూక్ష్మరూపిణా॥ ౨౩॥ ఏతత్ప్రపంధ

నామప్యాదిభూత - జగతిజగదవస్థాయాం - తద్వదేకాణావేదపకాణావావస్థాయాంచ - యత్తదేకంకారణమాత్మా
 నంకింనవేత్తి|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| అత్తమితి|| అత్తంచస్థితం - కాస్తంభధిశంయద్వాకేనవాయునాస్తంబ బా
 గ్నిగత త్వేనాకారశ్చినాడీమయేనక్షిప్తం - అయనుభాః - సవాయునాబడబాగ్నినాపీసంసముద్రాంబుఘనీభూయమా
 మతాంగతం - తేనవాయునాడీమయాకారశ్చినాసోమద్వారాహిమతోహిమాద్రాక్షిప్తం - గ్రీష్మేపునరాదిత్యం
 శుసంయోగాద్విలీనంసత్ యథాజలతాంయాతీతి - అయమేనాభాఃసరిశ్చముద్రేత్యాదిసామూర్హముక్తిః|| ౩౦|| ఏవ
 మిత్యాది|| సంహరణాత్తంసంహరణకాలేఅత్తతవైవసగ్గాయసముద్యతస్యత్వయ్యేవసగ్గాయసముద్యతేనతి|| ౩౧

చ్యుజగత్వేకాణావేదయత్|| ౨౪|| కింనవేత్తియథాహంచత్వంచైకంకారణభువః| భారావతారణా
 థాఽయమత్యేలోకముపాగతో|| ౨౫|| సభశ్చిరస్తంబుపహశ్చకేశాఃపాదోక్షితిర్వక్త్ర మసంతపహ్నిః||
 సోమోమనస్తైశ్వసితంసమీరణోదిశశ్చతస్రోవ్యయబాహవస్తై|| ౨౬|| సహస్రవక్త్రభగవాన్సహస్రా
 సహస్రహస్తాంప్రిశరీరభేదః| సహస్రపద్మోద్భవయోనిరాద్యస్సహస్రశస్త్రాంసంయోగృణంతి||
 ౨౭|| దివ్యంహిరూపంతవవెత్తినాన్యోదేవైరశేషైరవతారరూపమ్| తదవ్యతేషేనకింయదంతేత్వ
 య్యేవవిశ్వంలయమభ్యుపైతి|| ౨౮|| త్వయాధ్యతేయంధరణీవిభటిశరాచరంవిశ్వమసంతమూతే||
 కృతాదిభేదైరజకాలరూపోనిమేషపూర్వోజగదేతదత్తి|| ౨౯|| అత్తంయథాబాడబహ్నినాంబుహిమ
 స్వరూపంపరిగృహ్యకాస్తమ్| హిమాచలేభానుమతోంశుసంగాజలత్వమభ్యేతిపునస్తదేవ|| ౩౦|| ఎనం
 త్వయాసంహరణేత్తమేతజ్జగత్సమస్తంత్వదధీనకంపునః| తవైవసగ్గాయసముద్యతస్యజగత్త్వమభ్య
 త్యనుకల్పమీశ|| ౩౧|| భవానహంచవిశ్వాత్మనైకమేవహికారణమ్| జగతోస్యజగత్యథేభేదనావాం

యన్నాహస్తకేత్యాదిద్వాభ్యాం|| స్మరేతి|| అశేషజగద్భిజకారణం - సర్వజగన్మూలస్యాపికారణం - ఆత్మానం - స్వ
 ర - తత్ర హేతుఃకారణస్యాగ్రజలగ్రైవ్యక్తస్యాపిప్రవతేకతయా పూర్వంస్థిత - తద్వచ్చతతైవ - జగత్వేకాణా
 వేప్రళయావస్థేనతి - యదేకమవశిష్యతే - తదేవాహమిత్యాత్మానంస్తర|| ౨౪|| ౨౫|| విరాడ్రూపేణస్తేతి|| సభ
 ఇతి|| ౨౬|| తదాధారవిశ్చరూపేణస్తేతి|| సహస్రవక్త్ర ఇతి|| సహస్రమపరిమితాహస్తాంప్రిశరీరాణాంభేదాయ
 స్వసః - శరీరముదరం - సహస్రంపద్మోద్భవాబ్రహ్మణఃయేతేహంయోనిజనకః|| ౨౭|| దివ్యమితి|| తవదివ్యరూపమే
 తద్విశ్వరూపమన్యోనవేత్తి - నవేత్తినానుసంభవ్యేకిం|| ౨౮|| త్వయేతి|| అస్మిగ్రసపే|| ౨౯|| జగత్ప్రళయోద్భవహే
 తుత్వంధృష్టాంతేనాహ - అత్తమిత్యాదిద్వాభ్యాం - అత్తమితి - సాముద్రహంబుబాడబాభ్యసవహ్నినాలత్తంజగ్గంశే
 నవాయునాబాడబాగ్నిలేనాకారశ్చినాడీమయేనఅస్తంహిమాచలేక్షిప్తం - హిమస్వరూపంపరిగృహ్యస్థితంసత్ -
 గ్రీష్మేభానుమతోరవేరంశుభిన్సంగాత్పునజలత్వంప్రాప్నోతియథా - అయనుభాః|| శ్లో|| సరిశ్చముద్రభామాస్త
 తథావఃప్రాణీసంభవాః| చతుఃప్రకారాభగవానాదత్తేనవితామునె|| వివస్వానప్తభిర్నాపైరాదాయజగతోజలం
 సోమేముంచత్యథేందుశ్చవాయునాడీమయైదివి|| హిమోష్ణవారివృష్టీనాంహేతుస్త్వసమయంగత|| ఇత్యాదిపూ
 ర్వోక్తరీత్యానద్యాదిరూపేణాగతంజలంజలధౌనవాయునాబడబాగ్నినాపీతంఘనీభవన్దిమతాంగతంతేనవాయునాడీ
 మయరశ్చివాదంద్రద్వారాహిమవతిహిమాద్రాక్షిప్తంగ్రీష్మేపునస్తవతాతవనాతపేనవిలీయమానంజలతాంయాతి
 యథా|| ౩౦|| ఏవమితి|| ఏవంతతైవత్వయాసంహరణేసంహరకాలే - బడబాగ్నిస్థానీయేనరుద్రాదిరూపేణాత్తంభ
 షీతం - జగత్త్వదధీనంత్వయ్యేవహిమాదిస్థానీయేపరమపురుషేకారణాత్మనాక్షిప్తంయావత్ప్రళయంస్థితంసత్ - అ
 భపునహికారణ్యకథాత్మనాసగ్గాద్యతస్యతవసూర్యస్థానీయస్యసృజ్యసంసారేచ్ఛాసంబంధాత్పునర్విరాడాత్తక
 ణ్డాలజగద్రూపత్వంప్రతికల్పమేతి - అత్రవాక్యాభోషమాలంకారః - యథాహదండి|| శ్లో|| వాక్యాథేనైవవా
 క్యేథాకోపియన్ముచమియతే| ఏకానేకేవశబ్దత్వాత్సావాక్యాభోషమామతేతి|| ౩౧|| ఏవంభూతఃపరమేశ్వర

31 తదితి॥ మానుష్యమేవేతి - స్రుత్యద్భృతదివ్యశక్తిరహిమానుష్యమవలంబ్యైవమానుష్యమూర్త్యైవదానవంజహి॥ 32 తదితి॥ విహస్యేతిఉద్భృతస్వరూపానుసంధానవిహ్నం॥ 33 34 సత్తితి॥ నిష్కాసితమస్తిష్కః॥ నిగమితమస్తకస్నేహః॥ 35 36 37 తతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియ-పంచమాంశే - నవమోధ్యాయః.

౧॥ అథవణ్యమానశరద్ధృష్టాంతవ్యాజేనాత్మవిద్యామాహువాపురిత్యాదిహ॥ అవాపురితి॥ శఫర్యఃఋద్రమత్స్యః॥ ౨॥ మయా రాత్రితి॥ మానమనుక్తిమునివృత్తిశ్చ॥ 3 ఉత్పజ్యేతి॥ జలసర్వస్వంకృత్సంజలం-అహంమానాదిజడభావంచ - మలంకాష్ట్యైంరాగాదిచ - సితంశుభ్రంశుద్ధంచ - విగ్రహంవిరోధంవిగ్రహంజ్ఞానిమోయథేతిచ పాతః॥ ౪॥ ౫॥ కుముదైరితి॥ యోగ్యతాలక్షణంయోగ్యతాత్మకంసంబంధంయయః - యోగ్యోహినిమలజలస్యసితకుముదానాంచసంబంధః - అమలాత్మనామమలమనసాం॥ ౬॥ తారకేతి॥ తారకావిమలేతారకాభిర్విమలే - అఖండ

వ్యవస్థితా॥ 3౨ తత్సర్వతామమేయాత్సంస్తవయాత్సజహిదానవమ్॥ మానుష్యమేహవలంబ్యబంధునాంక్రియతాంహితమ్॥ 33 శ్రీవగాశరః॥ త్తిసంస్కారితోవిప్రకృష్టేనసుమహాత్మనా॥ విహస్యపీడయామానప్రలంబంబలవాణి॥ 3౪ ముష్టినాసోహనన్మాధ్వికోపసంరక్తలోచనః॥ తెనచాస్యప్రహారేణదిహిర్యాతేవిలోచనై॥ 3౫ సనిష్కాసితమస్తిష్కోముఖాచ్ఛేతముద్వహా॥ నివపాతమహీపుష్టైత్యవరోమమారవ॥ 3౬ ప్రలంబినిహతందృష్టాబలేనాద్భుతకర్తృణా॥ ప్రహృష్టాస్తృష్టాపుగోపాస్సంధుసాధ్యతిచాబ్రువన్॥ 37 సంస్త్రాయమానోగోపైస్త్రరామోదైత్యేనిపాతితే॥ ప్రలంబేనహకృష్టేనపునగోకులమాయయా॥ 3౮ తతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - నవమోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ తయోనిహరతోరేవంరామకేశవయోవ్రజే॥ ప్రావృద్వ్యతీతావికసత్సరోజాచాభవచ్ఛరత్॥ ౧॥ అవాపుస్తాపమత్వథశఫర్యఃపల్వలోదకే॥ పుత్రత్రేత్రాదిసక్తనమమత్సేనయథాగృహి॥ ౨॥ మయా రామానమాతస్థః పరిత్యక్తమదావనే॥ అసారతాంపరిజ్ఞాయసంసారస్యేవయోగినః॥ 3 ఉత్పజ్యజలసర్వస్వంవిహస్తితమూర్తయః॥ తత్వజశ్చాంబరంమేఘాగృహంవిజ్ఞానినోయథా॥ ౪॥ శరత్సర్వాంశుతప్తానియయ్యోమంసరాంసిత॥ బహ్వలంబమమత్సేనహృదయానివదేహినామ్॥ ౫॥ కుముదైశ్వరదంభాంసీయోగ్యతాలక్షణంయయః॥ అవబోధైమవాంసీవసమత్వమమలాత్మనామ్॥ ౬॥ తారకావిమలేవ్యోమ్మితరాజాఖండమండలః॥ చంద్రశ్చరమదేహత్పాయోగీ

స్తవమేవ - నాహమితిచేత్తత్రాహ॥ భవానహంచేతి॥ 3౨ తదితి॥ యద్యపిదైత్యేననిజరూపమావిష్కృతం-తథాపిబంధుసౌఖ్యాయఅనైనైవరూపేణసహంతవ్యత్యత్రాహ॥ మానుష్యమేవేతి॥ 33 3౪ 3౫ సత్తితి॥ నిష్కాసితంనిష్కామితంమస్తిష్కంమస్తకస్నేహూయస్యసః॥ 3౬ 37 ౩౮ తతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - నవమోధ్యాయః.

శ్లో॥ గోవధానవహాదీని శరత్కమాణివణయన్॥ శరదంవణయత్యాదావధ్యాత్మాభోవమానతః॥ శ్రీధరియాయంశ్లోకః॥ తదేవంహరేః ప్రావృత్ క్రీడాంవణయత్వా-గోవధానపూజాతమద్ధరణాద్యాం శరత్ క్రీడాంవణయిష్యన్ శరదంతావదైర్వరాగ్యజ్ఞానగర్భాభివణయతి॥ తయోరిత్యాదిపంచదశభిః॥ తయోరితి॥ వికసంతిసరోజానియస్యాంసా॥ ౧॥ అవాపురితి॥ శఫర్యఃఋద్రమత్స్యః - పల్వలోదకస్వల్పగతోదకే॥ ౨॥ మయా రాత్రితి॥ పరిత్యక్తోమదోదపోయైస్తే॥ 3 ఉత్పజ్యేతి॥ జలముదకంజడమహంకారాదితదేవసర్వస్వంహిత్యా-విమలాః మలః కాష్ట్యైది - రాగశ్చ - తద్రహితాస్థితమూర్తయశ్శుభ్రరూపాశ్శుద్ధసత్వాశ్చ - విజ్ఞానినః అత్తజ్ఞాః॥ ౪॥ ౫॥ కుముదైరితి॥ శరదంభాంసీవచ్యాది - కుముదైస్థితైః - యోగ్యతాలక్షణమవ్యోన్మానరూపాత్మకం సంబంధం-యయః - అమలాత్మనాంపీతరాగాణాంమహాన్యవబోధైస్తత్త్వమయైజ్ఞానైరివ॥ ౬॥ తారకావిమలత్తితి॥

మండలః పాణామాస్యాం - చరమదేహాత్మాచరమదేహాస్యాత్మా ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ పూర్వమితి అంతరాయావిఘ్నః ॥ ౯ ॥ ని
భృతశ్చితి ॥ క్రమావాప్తమహాయోగః క్రమేణమంత్రస్పృశభావాభావాఖ్యయోగచతుష్కాంతరం లబ్ధమహాయో
గః ॥ ౧౦ ॥ సర్వత్రేతి ॥ సర్వత్రదేశే - శత్రుమిత్రాదిమచ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ప్రాణాయామశ్చత్యాది ॥ ప్రా
ణాయామోహిక్యతపూరకైర్వ్యగిభిః ఆకుంభకరేచకప్రధానాభిర్వాయునయనక్రియాభిరభ్యస్యతే ॥ శ్లో ॥ పూరకః
పూరణం వాయోఃకుంభకస్థానపనంక్వచిత్ ॥ బహినిఃస్పరణంతస్యరేచకఃపరికిరీతశ్చివచనాత్ - అయమథః - స
రసాంయోగిస్థానీయానాం ప్రాణాయామస్సస్పృశం కుల్యాదిభిః పూర్వంకృతపూరకైః శ్వాసస్థానీయైరంభోభిఃకా
రణైఃపశ్చత్థానపనరేచకాదిక్రియాభిరభ్యస్యతేవ ॥ ౧౫ ॥ విమలేతి ॥ మహాఉత్సవః ॥ ౧౬ ॥ కృష్ణశ్చితి ॥ ఉత్సాహానుద్యు

సాధుకులేయథా ॥ ౭ ॥ శనకైశ్శనకైస్తీరంతత్యజాశ్చజలాశయాః ॥ మనత్వంత్రేత్రపుత్రాదిరూఢము
వైచర్యథాబుధాః ॥ ౮ ॥ పూర్వంశ్యకైస్సరోంభోభిహంసాయోగంపునయన్ముః ॥ కైశ్చైకుయోగి
నోశేషైరంతరాయహతాశ్చ ॥ ౯ ॥ నిభృతోభవదత్యథంసముద్రస్థిమితోదకః ॥ క్రమావాప్తమహా
యోగోనిశ్చలాత్తాయథాయతిః ॥ ౧౦ ॥ సర్వత్రాతిప్రసన్నానిసలిలానితథాభవన్ ॥ జ్ఞాతేసర్వగతేవి
ష్ణోమనాంసీవసమేధసామ్ ॥ ౧౧ ॥ బభూవనిమలంవ్యోమశరదాద్వస్తతోయదమ్ ॥ యోగాగ్నిరగ్ధక్లే
శోఘంయోగినామివమానసమ్ ॥ ౧౨ ॥ సూర్యాంశుజనితంతాపంనిన్యేతారాపతిశ్శమమ్ ॥ అహంమా
నోద్భవంమఃఖంవివేకస్సమహానివ ॥ ౧౩ ॥ నభసోబ్ధంభవఃపంకంకాలువ్యంచాంభసశ్శరత్ ॥ ఇంద్రియా
ణీంద్రియాథేభ్యః ప్రత్యాహరశ్చవాహరత్ ॥ ౧౪ ॥ ప్రాణాయామశ్చవాంభోభిస్సరసాంకృతపూర
కైః ॥ అభ్యస్యతేనుదివసంరేచకాకుంభకాదిభిః ॥ ౧౫ ॥ విమలాంబరనక్షత్రేకాలేచాభ్యాగతేనజే ॥ ద
దశేంద్రమహాపంభాయోద్యతాంస్తావ్రజౌకసః ॥ ౧౬ ॥ కృష్ణస్తానుత్సాకాకృష్ణాస్తానుత్సాగోపానుత్సవ

తారకాభిరుపలక్ష్మితేవ్యోమ్నివిమలే - అఖండమండలః పూర్ణప్రకాశః పూణిమా ప్రాంతేచంద్రోరరాజ-యథా
తారైర్విద్యాచారాదిభిరనులేసాధూనాంకులేపూర్ణబ్రహ్మప్రకాశోయోగీచరమదేహాత్మాయశ్యసః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥
పూర్వమితి ॥ అంతరాయహతాః విఘ్నాభిహతాః - కుయోగినోయోగభ్రష్టాః - అవిద్యాదిభిః కైశ్చైః యథాపునర్యు
జ్యంతేతద్వత్ ॥ ౯ ॥ నిభృతశ్చితి ॥ నిభృతోవికారస్థిమితోదకోనిశ్చలాంబుః - యమనియమాదిక్రమేణావాప్తమ
హాయోగస్సంప్రజ్ఞాతసమాధిలక్షణోయేనసః అతోనిశ్చలాత్తాయతిః - యథా ॥ ౧౦ ॥ సర్వత్రేతి ॥ సర్వత్రన
ద్యాదా - సర్వత్రశత్రుమిత్రాదిమ - సమేధసాంమనాంసీవ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ నభసశ్చితి ॥ నభసోబ్ధంభవంక
కాలుప్యాణిశరదహరత్ - యథా ఇంద్రియాథేభ్యశ్చబ్రాదిభ్యః ఇంద్రియాణీశ్రోత్రాదీని - ప్రత్యాహరతద్వి
యోజనప్రయత్నోహరతి ॥ ౧౪ ॥ ప్రాణాయామశ్చితి ॥ సరసాంకృతపూరకైరేచకైరాకుంభకాదిభిః ప్రా
ణాయామోభ్యస్యతశ్చవేతి - అభ్యస్యతేతిపాఠే అభ్యస్తశ్చవేత్యధః - తథా కుల్యాదిజలైరాపూర్వకుంభకీకృతవా
యుపత్క్రిందితాంత్రైవావస్థాప్యపునర్యథాకాలంకేదారాద్యథంప్రణాళికయానిస్సార్యంతశ్చితి ప్రాణాయా
మసామ్యం - రేచకాకుంభకాదిభిరత్యాదిశబ్దబహుమచనాభ్యాంతదావృత్తిరుక్తా - పూరకాదిలక్షణంపయోగప్రో
క్తం శ్లో ॥ పూరకః పూరణం వాయోః కుంభకస్థానపనంక్వచిత్ ॥ వాయోబహినిః స్పరణం రేచకః పరికిరీతశ్చితి ॥
౧౫ ॥ విమలేతి ॥ ఇంద్రస్యమహాపూజౌత్సవః తదారంభాయ ఉద్యతానుద్యుత్కాకృష్ణోదదశః ॥ ౧౬ ॥ కృష్ణశ్చితి ॥

క్షాణ - ఉత్సవలాలసాఁ ఉత్సవకామాఁ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ భౌమమిత్యాది ॥ పజన్యోహిభూగ
తంజలంసూర్యరశ్మిభిరాత్రంతతోమేఘముద్భవతైజగదుద్భవైవవర్షతి ॥ ౨౩॥ తస్మాదితి॥ ప్రావృషిగతాయామి
తిశేషః - శరదః ప్రస్తుతత్వాత్ - యత్తునభసినభస్యేవాద్వాదశ్యమింద్రవహరంభభిగ్గాఁదినోక్తం - తత్తుగో
వధన్తోద్ధారోత్తరకాలవిషయంకల్ప్యంఏతద్ధరివంశేకృష్ణంప్రతీంద్రోక్తిః ॥ శ్లో॥ యేషేషేవాషిఁకామాసాశ్చత్వా
రోవిహితామను ॥ ఏషాంతేధాన్తదాస్యామి శరతాగ్రంహివశ్చిమం ॥ అన్యప్రభృతిమాసాద్వృజ్ఞాన్యంతిమమమాన
వాః ॥ వషాఁధాన్తద్యజేనిశ్యంతతఃపూజామవాప్స్యసీతి ॥ యత్తుమారివంశపసః ॥ శ్లో॥ తతఃప్రతాతేపుణ్యా శరత్సు
ప్రోత్థితేత్వయాత్యాదీంద్రవాక్యంతద్భగవత్ప్రబోధానంతరశరత్సేషప్రసంగాథం ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥
కషకాణామితి ॥ అస్మాకమిత్యాది - గౌరితిజాత్యభిప్రాయమేకవచనం - సాపరవృత్తిరితిపాతేపరావృత్తిర్యాపాశు
పాల్యవృత్తిః - త్రిభిభేదైరుపలక్షితేయంవాతాఁ ౨౯॥ విద్యయేతి ॥ పూజ్యామాన్యా ౩౦॥ ౩౧॥ కృష్యంతాభి

లాలసాఁ ॥ కాతూహలాదిదంవాక్యంప్రామావృద్ధాన్తహానతిః ౧౭॥ కోయంగశక్రమహానామయేన
వోహవఃఆగతః ॥ ప్రామాతంనందగోవత్సపుంభంతసుతిపాదరమ్ ౧౮॥ నందగోపః ॥ మేఘానాంపయ
సాంచెవోదేవరాజశ్చతక్రమః ॥ తేనసంచోదితామేఘావవఃత్యంబునుయంరసమ్ ౧౯॥ తద్వృష్టిజ
నితంసన్యంపయనస్యేవదేహినః ॥ వత్తయామోషయంజానాస్తపయానశ్చదేవతాః ౨౦॥ క్షీరవ
త్యభిమాగావోవత్సవత్యశ్చర్యతాః ॥ తేనసంవధితైస్సన్యైస్తప్తాఃపుష్టాభవంతివై ౨౧॥ నాన
స్యానాశృణాభూమిన్వబుభుతౌదితోజనః ॥ దృశ్యతేయత్రదృశ్యంతేవృష్టినుంతోబలాహకాః ౨౨॥
భౌమమేతత్పయోదుగ్ధంగోభిన్నూర్యస్యవారిదైః ॥ పజన్యస్సర్వలోకస్యోద్భవానుభువివర్షతి ౨౩॥
తస్మాత్ప్రావృషిరాజానస్సర్వేశక్రంముదాయుతాః ॥ నఖైస్సరేశమచఽంతివయసుస్యేవమానవాః ౨౪॥
శ్రీపరాశరః ॥ నందగోవస్యవచనంశ్రుత్యైథంశక్రపూజనే ॥ రోషాయత్రిదశేంద్రస్యప్రామాదా
మోదరస్తదా ౨౫॥ సవయంకృషికతాఁరోవాణిజ్యాజీవివోనచ ॥ గావోన్యదైవతంతాతవయంవనచ
రాయతః ౨౬॥ ఆస్త్విక్షకీత్రయీవాతాదండనీతిస్తభాపరా ॥ వీద్యావతుష్టయంచైతద్వాతామా
త్రంశృణుష్వమై ౨౭॥ కృషివణిజ్యాతద్వచ్చృతీయంపశుపాలనమ్ ॥ విద్యాప్యేకామహాభాగ
వాతావృత్తిత్రయాశ్రయా ౨౮॥ కషకాణాంకృషివృత్తిఃపణ్యంవిపణిజీవిగామ్ ॥ అస్మాకంగౌః
పరావృత్తివాతాభేదైరియంతిభిః ౨౯॥ విద్యయామోయయాన్యైస్తస్యసాదైవతంమహత్ ॥
సైవపూజ్యాచఽనీయాచసైవతస్యోపకారికా ౩౦॥ యోయన్యఫలమశ్నన్వైవపూజయత్యవరంస
రః ॥ ఇహచప్రేత్యచైవాసానతదాపోతిశోభనమ్ ౩౧॥ కృష్యాంతాప్రతితాసీమాసీమాంతంచపునర్వ

ఉత్సుకానుమ్యక్షాఁ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ననుసూర్యఃస్వరశ్మిభిభౌమంరసమాకృష్యవవర్షతితిప్ర
సిద్ధం - నేంద్రః - తత్రాహ ॥ భౌమమితి ॥ దుగ్ధమాత్రం - పజన్యః ॥ ఇంద్రః - సహిభూగతంసూర్యస్వరశ్మిభిరాత్రంమేఘ
ముప్రసారిరింజగతఃఉద్భవాయవవర్షతి ॥ శ్రు ॥ యాభిరాదిత్యస్తపతరశ్మిభిప్రాభిఃపజన్యోవవర్షతితిశ్రుతే ॥ ౨౩॥
తస్మాదితి ॥ ప్రావృషిగతాయామితిశేషః - శరతాగ్రేశక్రపూజాయాఃప్రస్తుతత్వాత్ ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆస్త్విక్ష
కీతి ॥ ఆస్త్విక్షకీతకవిద్యా - త్రయీవేదత్రయాత్త్రికా - వాతావత్సమాణా - దండనీతిరథఃశాస్త్రం - ఏతద్వి
ద్యావతుష్టయంసర్వేషాం బ్రాహ్మణానాందృష్టాదృష్టార్థసాధనం ॥ ౨౭॥ కృషిరితి ॥ తత్రవాతాఽఖ్యాప్యేకావి
ద్యాకృష్యాదివృత్తిత్రయాశ్రయా ౨౮॥ కషకాణామితి ॥ గౌఃగావః - ఎవమియంవాతాఽత్రిభిభేదైస్థితి ॥ ౨౯॥
తతఃకీమతపహ ॥ విద్యయేతి ॥ పూజ్యామాన్యా - అచఽనీయాగంధపుష్పాక్షతాదిభిః ౩౦॥ విపత్నైదోషమాహ ॥ యో
యన్యైతి ౩౧॥ కించ - నాస్మాకంకషకాణామివశక్రపూజాయుక్తా - భిర్నుష్ఠానత్వాదిత్యాశయేనాహ ॥ కృష్యాం

తి॥ దేశస్థితిరియం - సేతిగిరయఃసరామృత్యంతే - గతిశబ్దసమభివ్యాహారాత్ శ్రీత్వ మెకత్వంచకృవ్యంతాఃప్రతితా
 స్సీమాః - సాచాస్తా కంపరాగతిరితిచపాఠః॥ ౩౨ ॥ నద్వారేతి॥ ద్వారబంధైశ్చ హై రావరణంయమోతేతథోక్తాః
 గ్రామస్థాః - యద్వా - అవరణగృహైకవాసావశీజః - గృహయే త్రిణత్రిగృహకేదారాదియై త్రసంచారస్థియతాఃక
 ఋకాః - అయమన్వయః - యథాగి రిణై లేనత్యుణజలాదిమ త్ప్రదేశేషుస్వైరంచక్ర వతాశకటేనచరంతోవయం
 సుఖినః - సతథాద్వారబంధావరణాః - సతథాగృహయే త్రిణత్రి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ మంత్రయజ్ఞేతి॥ మంత్రయ
 జ్ఞవరాః మంత్రప్రకారితేదేవతాయజ్ఞవరాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ సవః ఘోషస్యేతి॥ సందోహాః సమ్యుద్ధగ్ధం॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥

సమ్ । వనాంతాగిరయస్స వేతేచాస్తా కంపరాగతిః॥ ౩౨ ॥ నద్వారబంధావరణానగృహయే త్రిణస్త
 థా । సుఖినస్త్యఖలేలోకేయథావైచక్రచారిణః॥ ౩౩॥ శ్రూయంతేగిరయశ్చైవవసేస్సైకామహూపి
 ణః । తత్తద్రూపంసమాస్థాయరమంతేస్సేషుసానుషు॥ ౩౪॥ యదాచైతేపరాధ్యంతే తేషాంయేకాన
 నౌకనః । తదాసింహాదిహస్తైస్తాఘాతయంతిమహీధరాః॥ ౩౫॥ గిరియజ్ఞస్తవ్యంతస్తాద్గోయజ్ఞశ్చ
 ప్రవత్యతామ్ । కిమస్తాకంమహేంద్రేణగావశ్చైశ్శిలాశ్చదేవతాః॥ ౩౬॥ మంత్రయజ్ఞవరావిప్రా
 స్సీరయజ్ఞశ్చకఋకాః । గిరిగోయజ్ఞశీలాశ్చవయమద్రివనాశ్రయః॥ ౩౭॥ తస్మాద్గోవధానశ్చై
 లోభవద్భివివిధాహాతైః । అవ్యతాంపూజ్యతాంమధ్యాకషఘాతావధానతః॥ ౩౮॥ స
 వః ఘోషస్యసందోఘాగృహ్యతాంమాచిచార్యతామ్ । భోజ్యతాంతేనవైవిప్రాస్తథామేచాభి
 వాంఛకాః॥ ౩౯॥ తత్రాచితేకృతేహూమేభోజితేషుద్విజాతిషు । శరత్పుష్పకృతాపీఠాఃపరిగ
 చ్ఛంతుగీగణాః॥ ౪౦॥ ఏతన్నమమతంగోపాస్తంప్రీత్యాక్రియతేయది । తతఃకృతాభవేష్టీతిగవా
 ముద్రేస్తథామమ॥ ౪౧॥ శ్రీవరాశరః॥ ఇతితస్యవచశ్శ్రుత్వానందాద్వాస్తేనృజౌకనః । ప్రీత్యుత్ప
 ల్లముఖాగోపాస్సాధుసాధ్విత్యథాబ్రువన్॥ ౪౨॥ శోభనంతేసుశంవత్సయిదెతద్భవతోదితమ్ । తత్ప్ర
 రిష్యామహేనర్వంగిరియజ్ఞఃప్రవత్యతామ్॥ ౪౩॥ తథాచకృతవంతస్తేగిరియజ్ఞంప్రజౌకనః । దధిపా
 యసమాంసాద్యైర్దేవశ్చైల్లబలింతతః॥ ౪౪॥ ద్విజాంశ్చభోజయామానుశ్చతశోభనహస్తశశి౪౫॥
 గావశ్చైల్లంతతేష్టక్రూరదితాస్తాఃప్రదక్షిణమ్ । వృషభాశ్చైతినదంతస్సతోయాజలదాత్రవ॥ ౪౬॥

తేతి॥ కృవ్యంకృషేఃకఋణీయత్ - కృవ్యంయేత్రం - తదంతేపిమర్యాదాసాధారణప్రచారణభూమిః - సీమాయా
 లంతేచవనంఅన్నన్నివాసస్థానం - వనానామంతేచగిరయః - తేచగిరయోస్తా కంపనచారిణాంపరాగతిః - స్వైరచపా
 రస్థానత్వాత్॥ ౩౨॥ తదేవాహ॥ నద్వారేతి॥ నవిద్యతేద్వారబంధఃకవాటాదిరావరణంయమో - నద్వారబంధశ్చ
 వరణంచకుడ్యాదికంయేషామితివా - నచనియతంగృహంయేత్రంయేషాంతే - వయంతుసర్వత్రప్రభూతత్ప్రేతోదకాది
 మతిగిరివనాదాయథేవ్యంవిహరంతస్సర్వస్థిజనేసుఖినః - యథావైచక్రచారిణఃచక్రోపలక్షితేనశకటేనచరంతః
 అనియతావాసాయత్రసాయంగృహోభ్యామునయఃతథా - తతోగృహయేత్రాద్యభిమానవతాం పణ్యకృష్యాజీవితా
 నామివనాస్తాకమింద్రేణింపితార్కర్యమితిభావః॥ ౩౩॥ కింవత్తంద్రాదిపూజాదరైరస్తాభిర్యదిగిరయోవజ్ఞాస్యం
 తే - తహింపావహననర్థస్సాస్యదిత్యాహ॥ శ్రూయంతేతత్తాదిద్వాభ్యాం॥ ౩౪॥ యదేతి॥ యేవనౌకనః - ఏతే - య
 దాతేషాంగిరిణామపరాధ్యంతేఅవజ్ఞాలక్షణమపరాధంతుర్వంతి - తదాతాకహింప్రసింహవ్యాఘ్రసర్వాదిహూషే
 ణమారయంతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ మంత్రయజ్ఞేతి॥ మంత్రయజ్ఞవరాఃకేవలంమంత్రోక్తదేవతాచానపరావిప్రాః - సతుప్ర
 త్యక్షదేవతాఃపశ్యంతి - వయంతుగిరిగోయజ్ఞశీలాఃప్రత్యక్షదేవతాఃగిరయోగావశ్చతద్యజనశీలాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ స
 శ్చైతి॥ గోపాలపల్యాం - సర్వస్వాపిఘోషస్యసందోహాఃసమ్యుద్ధంహేదుగ్ధంగృహ్యతాం॥ ౩౯॥ తత్రేతి॥ పరిగచ్ఛంతు
 ద్రిదక్షిణంతు॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ గిరినూథానీతి॥ ఇంత్రవైలక్షణ్యాధాంకైలాభిమా

(శ్రీ) విష్ణు ప్ర రాజే - చ వ్యా ధ్యై తే - బంబూం పే - ఏ కా ద త్తో భ్యాయః::

౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ అంతర్ధానమితి॥ తపోగోపకనాత్॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానా॥ శ్రీవిష్ణుపత్రియో పంచమాంశః - రజమోఽధ్యాయః॥

౧॥ ౨॥ సందగోపత్రతి॥ ఆధ్వాతః ఉపబృంహితః॥ ౩॥ ఆజీవత్రతి॥ ఆజీవ్రాజీవనోపాయః గౌఢత్యస్య చ కార
ణంయఃతాగావః॥ ౪॥ అహమితి॥ వాయ్వంబునోయత్యగేణనంబున్లం॥ ౫॥ ౬॥ తతత్రత్యాది॥ ధారాణాంవేగవద్వ
వఃపూరణేనధరణ్యాదికమేకమభవత్॥ ౭॥ విద్యుల్లతేతి॥ ఘననిరంతరం - ధారాసారమపాత్యత - అవఃత్వాల్లి
గమ్యత్యయః॥ ౮॥ అంధకాకీకృతత్రతి॥ ఆప్యంఅస్మయం॥ ౯॥ గానస్త్యతి॥ గూతాఃకంపితాః - త్రికంపృథ్వంశాధరే

గిరిమూర్ధానిక్యజ్ఞోఽపి శై లోహమితిమూర్తిమాణిబుభుజేన్నంబహుతరంగోపవగ్యాహృతండ్విజరలి॥

ద్వైపాచక్యప్రకారేణగోపైస్సహ గిరేశ్వరః । అధికువ్యూహాయామాసద్వితీయామాత్రసప్తసమ్ ॥

రచ || అంతథానంగతేతస్మిన్ గోపాలద్వైతతోవగాఢా | కృత్వాగిరిమఖంగోష్ఠంజనుభ్యాయయః

పునః॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే పంచమాంశే - చతవ్యోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ మఖేష్వతిహతేశ క్రమైశ్రీయాతిరుమాన్వితః॥ సంవత్కంనామగణంతోయదానామ

ధాత్రవీత్ ౧ । భోభోమేఘానితమ్యైతద్వచనంగదతోమసు । ఆజ్ఞానంతరమేవాశుక్రియతామవిచా

రితమ్ ॥ ౨॥ నందగోపస్సుదుర్బుణ్ణిగోపైరవై వ్యస్తహాయవా । కృష్ణాశ్రయంబలాధ్వాతోమఖభంగ

మ.చీ.రత్. ౩. ఆజీవోయాఃపరస్తేషాంగావస్తప్తచకారణమ్ | తాగావ్రావృష్టిశాతేనసీద్యంతాంవ

ఉద్ధాత్తము॥ ౪ ॥ అహమష్యద్రిశ్యం గాభం తుంగమారుహ్యవారణమ్ । సాహాయ్యం వఃకరిష్యామి వా

యస్యంబూత్సర్గయోజితమ్॥ ౫॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాజ్ఞప్తత సై నముముచు సై బలాహకాః॥ వాత

వక్షాంసుహాభీనుమథా వాయుగ వాండ్విజ || ౬ || తతఃక్షణేనప్రతివిక్ కుభాంబర మేవచ | ఎకంధారామ

హాసారపూరణనాభవన్తుః॥ ౭ ॥ విద్యుల్లతాకశాఘాతశ్రవే రివఘ్నఘ్నానమ్ । నాదాపూరితః

కృష్ణశైలాధారాసారమహాత్యత||౧|| అంధకారీకృతలోకేవమశ్చిరనిశంఘస్త్వః| అంధశ్చిద్వ్యంవతి

తృప్తజగదాప్యమివాభవత్ | గావస్తుతేనపతతావపవాతేనచగిగా | ధూతాః ప్రాణాజహుః

నిదేవతాయాపీతాత్మానంప్రదశ్యశ్చైలోహమితిబ్రువగోపవరైర్హమృతందత్తంబహ్వాన్నంబుభుజే||౪౭|| స్వే

నైవేతి|| గోపానాంభక్త్యుదే|| కాథణంగోపమధ్యేవిజహాపేజైవతాంమూఢిణంఅచణయామాస|| ౪౮|| అంతర్ధాణ

సమితి॥ గోపాఃతతశ్చైవ బోధాద్వరాకలబ్ధాః - అంతర్ధానంగతేసతితస్మిన్ - నిజంగోష్ఠమభ్యాయయః॥ ౪౯॥ ఇతి

శ్రీధరస్వామివరచితాత్మ ప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశ - దశమోధ్యాయః. ❀❀❀

మఖిషి || సంవత్సరం సంవత్సరం || ౧ || ౨ || నందగోపకతి || కృష్ణాశ్రయపవనం తెన ఆధ్యాత ఉత్పిక్తః - అపి

కర్త కారితవాః॥ ౩॥ ఆజీవ శ్రితి॥ తెహనూజీవన హేతుః - యాశ్చ గావస్తస్య కారణంః తాగావఃపీడ్యంతాం॥ ౪॥

అహమితి || వాయుంబునోరుత్త శైణయోజితం అనుబంధం - సాహాయ్యసహకారిత్యం - తథా వాయునాశాయ

ధారణాం ౫॥ ౬॥ తత ఇతి॥ ఉదకధారాణాం మహానాసారః ఆజప్రసంపాతః తేనపూరణేన-ధరణ్యాదికమేకమ

భవత్ ॥ ౭ ॥ విద్యుదితి॥ విద్యుల్లతైవకశాతయాఘాతంతతస్మై సైవనాదెనగజితేనసమూరితందిశాంవక్రంసమూ

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840.

శ్లో॥ కథామృతం పంచదళమ్ | తేజోవర్షిణీ శ్రీకృష్ణః ||

౧౧ గాన భుతిః ధూతాఃకంపితాః - త్రికంకటిః సస్థిదూరుశ్శిరోధరాశ్రివా బలినసన్నా ఆపింబితాయాసాంతాః- ౧౧

త్రికంభత్యమరః - సక్తిః పురుషాః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడనైతి - క్రోడః కుక్షిః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేష్వితి ॥ నిభాద్యైః ప్రవిశ్యతాంగిరిపాతాన్నభేతవ్యమిత్యన్వయః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణత్యతి ॥ ప్రజౌకత్యదంతత్వమాషణం - ప్రజైకవాసిభిరితివాపాతః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తతః ॥ మిథ్యాప్రతిజ్ఞా - వ్యర్థప్రతిజ్ఞా ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ముమోచైతి ॥ ప్రజౌకసైరిత్యదంతత్వమాషణం ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥

స్వన్న త్రికసక్తిశిరోధరాః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడేనవత్సానాక్రమ్యతస్థరన్యామహామునే ॥ గావోవివత్సాశ్చ కృతావారిపూరేణచాపరాః ॥ ౧౧ ॥ వత్సాశ్చదీనపదనావాతకంపితకంధరాః ॥ త్రాహిత్రాహీత్యల్పశబ్దైః కృష్ణమూచురివాతురాః ॥ ౧౨ ॥ తతస్తద్గోకులంసర్వంగోగోపీగోపసంకులమ్ ॥ ఆపీవాతాంహరిర్భూష్టామైత్రేయావంతయత్రదా ॥ ౧౩ ॥ ఏతత్కృతంమహేంద్రేణమఖభంగవిరోధినా ॥ తదేతదఖిలంగోమంత్రాతవ్యమక్షుణామయా ॥ ౧౪ ॥ ఇమమద్రినుహంద్రైర్యచుత్పాట్యోరుశిలాఘనమ్ ॥ ధారయిష్యామిగోష్ఠస్యపుభువ్చత్రమివోపరి ॥ ౧౫ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతికృత్వాచుతికృష్ణగోవర్ధనమహీధరమ్ ॥ ఉత్పాట్యైకకరేణైవధారయామాసలీలయా ॥ ౧౬ ॥ గోపాంశ్చాహహసన్ శౌరిస్సమత్పాటితభూధరః ॥ విశద్యమృత్యురితాః కృతంవచనానివారణమ్ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేషుదేశేమయధాజౌషమిహాస్యతామ్ ॥ ప్రవిశ్యతాంసభేతవ్యంగిరిపాతాన్నభిభాద్యైః ॥ ౧౮ ॥ ఇత్యుక్తాస్తేనతేగోపావిశుగోపాదనైస్సహ ॥ శకటారోపితైభాండ్వైగోప్యశ్చాపారోపీడితాః ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణోపితంధధారైవశైలమత్యంతనిచ్చలమ్ ॥ ప్రజైకవాసిభిహాషణవిన్దితాత్మైనిరీక్షితః ॥ ౨౦ ॥ గోపగోపీజనైర్భూష్టైః ప్రీతివిస్తారితేషుజైః ॥ సంస్తూయమానచరితః కృష్ణశైలమగుధారయత్ ॥ ౨౧ ॥ సప్తరాత్రంమహామేమావనమకానంధగోకులే ॥ ఇంద్రేణవోపితావిప్రగోపానాంనాశకారిణా ॥ ౨౨ ॥ తతోద్భుతేమహాశైలేపరిత్రాతేచగోకులే ॥ మిథ్యాప్రతిజ్ఞోబలభిద్వారయామాసతాఘనాః ॥ ౨౩ ॥ వ్యభ్రేనభసిదేవేంద్రేవిత్థాత్మవచస్యథ ॥ నిష్క్రమ్యగోకులంహృష్టంస్వస్థానంపునరాగమత్ ॥ ౨౪ ॥ ముమోచకృష్ణోపితదాగోవర్ధనమహాచలమ్ ॥ స్వస్థానేవిన్దితముఖైర్భూష్టస్తైస్తప్రజౌకసైః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశరః ॥ ధృతేగోవర్ధనేశైలేపరిత్రాతేచగోకులే ॥ రోచమాయాసకృష్ణస్వదళానంపాకశాసనమ్ ॥ ౧ ॥ సోధిరుహ్యమహానాగమైరావతమమిత్రజిత్ ॥ గోవర్ధనగిరౌకృష్ణందనశాత్రదశేవ్యరః ॥ ౨ ॥ చారయంతంమహావీర్యంగాస్త్రగోవవపుధరమ్ ॥ కృత్వస్వస్థజతోగోపంవృతంగోపమారకైః ॥ ౩ ॥

వః ప్రాణాజహుః మూఢాం ప్రాప్తా ఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడనైతి ॥ క్రోడేనకుక్ష్యాంత్రమ్యుతచ్ఛాద్య ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏతస్మితి ॥ మఖభంగాద్విరోధినాప్రతికూలేన ॥ ౧౪ ॥ ఇమమితి ॥ ధైర్యాత్ ప్రాగల్భ్యాత్ ఉరుశిలాఘనంవిశాలాభిశిలాభిభూషణంపాంద్రం ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేష్వితి ॥ యథాజౌషంయథాసుఖం - నిభాద్యైః వాహాదిభయమూనైర్విరిహగిరిమూలగతే ప్రవిశ్యతాం - మథస్తాద్గిరిః శతివ్యతీతి నభేతవ్యం భయం నకార్యం ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణత్యతి ॥ ప్రజపవైకత్రవసంతీతి ప్రజైకవాసినః - ప్రజౌకవాసినఇతిపాతేత్వోకశృల్పస్యఅదంతత్వమాషణం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తతః ॥ బలభిదంద్రః ॥ ౨౩ ॥ వ్యభ్రత్యతి ॥ వితథే ఆత్మవచసప్రయత్న ప్రతిజ్ఞేయస్య ॥ ౨౪ ॥ ముమోచైతి ॥ ప్రజౌకసైప్రజౌకోభిః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ॥ ధృతే ఇతి ॥ రోచయామాసవిచ్చత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ చారయంతమితి ॥ గాః చారయంతం గౌపం గౌష్ఠారం ॥ ౩ ॥

౧౧ ౨ ౩ ౪ ౫ కృష్ణకృష్ణైతి || నైతదివిపరదాగమనంబన్యథావిరోధధియా || ౬ ౭ || మఖభంగతి || కదనంకులవధః || ౮ || ౯ ౧౦ || గోభిశ్చైతి || గోభిగోలోకస్థాభిః - ఇహ త్రాతాభిగోభిరెకకులత్వాత్ త్రాతాభిరిత్యుక్తం || ౧౧ || సత్వామితి || సోహంత్యాముపేంద్రత్వే - ఉపఉపరి - సత్యలోకోపరిభాగస్థగోలోకేశ్వరత్వే - అభిషేక్యోమి - యథోక్తంహరివంశే || శ్లో || మమోపరియథేంద్రస్త్వంస్థాపితోగోభిరిశ్వరః || ఉపేంద్రత్వతిలోకేశ్వాం గాన్యంతిదివిదేవతాత్మి - అతోగవామింద్రోగోవిందోభవిష్యసి || ౧౨ ౧౩ ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦

రుడందదశోఽచైరంతథానగతంద్విజా కృతచ్ఛాయంహరేమూర్ధ్నిపత్యోభ్యాంపతిపుంగవమ్ || ౪ || అవరుహ్యసనాగేంద్రాదేకాంతేవధుసూదనమ్ || శక్రస్సస్థితమాహదంప్రీతివిస్తారితేతః || ౫ || ఇంద్రః || కృష్ణకృష్ణశృణుష్వదంయదభామహమాగతః || త్వత్ప్రమీషంమహాబాహూనైతద్వింత్యం త్వయాన్యథా || ౬ || భారావతరణాథాయపృథివ్యాఃపృథివీతే || అవతీర్ణోఽఖిలాధారత్వమేవవరమేశ్వర || ౭ || మఖభంగవిరోధేనమయాగోకులనాశతాః || సమాదిప్తామహమేషూతైశ్చేదంకదనంకృతమ్ || ౮ || త్రాతాప్రాశ్చత్వయాగావస్థముత్పాట్యమహీధరమ్ || తేనాహంతోషితోవీరకర్మణాత్వద్భుతేనతే || ౯ || సాధితంకృష్ణదేవానామహంకుశ్యేత్రయోజనమ్ || త్వయాయకుర్తిప్రవరఃకరేణైకేనయద్భుతః || ౧౦ || గోభిశ్చచోదితఃకృష్ణత్వత్ప్రకాశమహాగతః || త్వయాత్రాతాభిరత్యుక్తంయన్త్యత్ప్రత్యారకారణాత్ || ౧౧ || సత్వాంకృష్ణాభిషేక్యోమిగవాంవాక్యప్రచోదితః || ఉపేంద్రత్వేగవామింద్రోగోవిందస్త్వంభవిష్యసి || ౧౨ || శ్రీపరాశః || అథోషవాహ్యదాదాయఘంటామైరావతాగ్దజాత్ || అభిషేకంతయాచత్రేనవిత్రజలపూణయా || ౧౩ || త్రియమాణభిషేకేకుగావఃకృష్ణస్యతత్త్వణాత్ || ప్రన్నమోద్భూతదుగ్ధాద్రాంసద్యశ్చక్రుర్వసుంధరామ్ || ౧౪ || అభిషేద్యగవాంవాక్యాదుపేంద్రంవైజనాదనమ్ || ప్రీత్యాసప్రత్రయంవాక్యంపునరాహశచీషతిః || ౧౫ || గవామేతత్ప్రతంవాక్యంతథాన్యదపిమేశృణు || యద్భువీమిమహాభాగభారావతరణేచ్ఛయా || ౧౬ || మమాంశఃపురుషవ్యాఘ్రపృథివ్యాంపృథివీధర || అవతీర్ణోఽజునోనామసంరత్యైభవతాసదా || ౧౭ || భారావతరణేసాహ్యంసలేవీరఃకరిష్యతి || సంరతుణీయోభవతాయథాత్తామధుసూదన || ౧౮ || శ్రీభగవాన్ || జానామిభారతేవంశేజాతంపాథాంతవాంశతః || తమహంపాలయిష్యామియావత్సాన్యామిభూతతే || ౧౯ || యావన్మహీతలేశక్రస్థాస్థామ్యహమరిందమ || సతావదభానంశశ్చిద్దేవేంద్రయధిజేష్యతి || ౨౦ || కంసోనామమహాబాహుదైత్యోరిష్టస్తథాసురః || కేశీకువలయాపీఠోనరకాద్వాస్తథాపరే || ౨౧ || హతేషుతే

శ్లో ౫ || కృష్ణకృష్ణైతి || త్వత్ప్రమీషమహమాగతోయదభాంతవాభిషేకాథాంతదిదంశృణుష్వ - అన్యథావిరోధబుద్ధ్యేతి నవంత్యం || ౬ || కార్యంవిజ్ఞాపయిష్యన్ప్రథమం తావత్ కృష్ణైశ్వర్యమభినందతిభారావతరణాథాయత్యాదివతుభిః || ౭ || మయిగోకులవధాయోద్యతేపిత్రక్షణాత్ అహంతోషితోస్త్యాహ || మఖభంగతి || కదనంవిమదః || ౮ ౯ ౧౦ || ప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి || గోభిశ్చైతి || గోలోకస్థాభిఃశామధెనుభిఃత్వయాతత్ప్రంతతిత్రాతాత్రాతాభిః || ౧౧ || సత్వతి || ఉపేంద్రత్వేసత్యలోకోపరిస్థితగోలోకేశ్వర్యేతథాచేంద్రవాక్యంహరివంశే || శ్లో || మమోపరియథేంద్రస్త్వంస్థాపితోగోభిరిశ్వరః || ఉపేంద్రత్వతిలోకేశ్వాం గాన్యంతిదివిదేవతాత్మి || అతోగవామింద్రత్వతినిరుక్త్యాగోవిందస్త్వంభవిష్యసి || ౧౨ || అథేతి || ఉపవాహ్యద్రాజవాహత్ || ౧౩ || త్రియమాణత్వతి || ప్రన్నవస్సనోద్గమఃతేనోద్భూతంయద్దుగ్ధంతేనాద్రాం || ౧౪ ౧౫ ౧౬ ౧౭ || భారేతి || సాహ్యంసాహాయ్యం - సవయథాత్తా అహంతథాసంరతుణీయః || ౧౮ || జానామితి || యావత్ స్థాస్థామిభూతలత్వక్త్యాభావినమాభీరేభ్యఃపరాభవంసూచయతి || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ ||

322 శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః :

౨౧||౨౨||౨౩||౨౪||౨౫||౨౬|| ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానై - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః :

౧||౨|| బాలక్రీడేతి || బాలక్రీడాపూతనావధాది - కర్మ అది ధారణాది || ౩ || ౪ || సత్యంసత్యమితి || పాదాపాదాభ్యాం || ౫ || ప్రీతిరితి || ఏకస్మిన్ సర్వేషాం ప్రీతిశ్చ మనఃసత్వశంకా హేతుః || ౬ || బాలత్వమితి || అతివీర్యత్వమితి బాలత్వవిశేషణం - అశోభనమితి జన్మవిశేషణం || ౭ || దేవో వేతి || సర్వభాదేవాదిష్వన్యతమనివాస్తాకం బాంధవోసి - సగోపాలమాత్రం - కింపిచారేణ నాత్ర సంశయః || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || నాహమితి || అహంవో బాంధవశేవలంగోపః || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || వినేతి || కలపదం అవ్యక్తమధురాక్షరం - గెయం - తారమంత్రకృతక్రమం తారమం

మదేవేంద్రభవిష్యతి మహాహవః | తత్ర విద్ధి సహస్రాక్షభారావతరణం కృతమ్ || ౨౨ || సత్యంగచ్ఛనసంతాపంపుత్రాధౌ కథుః మహానాజానస్య రిపుః శ్చిన్నమాగ్రే ప్రభవిష్యతి || ౨౩ || అజానాధౌ త్వహం నర్వాన్యధిష్ఠిరపురోగమాన్ | నివృత్తభారతేయైర్ధేకుంతైర్వాదాస్యామ్యవిక్షతాన్ || ౨౪ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తస్సంపరివృజ్య దేవతాజోజనాదన్యమ్ | ఆరుహ్యైరావతం నాగంపునరేవదివంయయా || ౨౫ || కృష్ణోహి సహితో గోభిగోపాచైశ్చ పునవ్రజమ్ | ఆజగామాథగోపీనాందృష్టిపూతేవవత్సనా || ౨౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః :

శ్రీపరాశరః || గతేశక్రేతుగోపాలాః కృష్ణమక్షిప్తకారిణమ్ | ఊసుః ప్రీత్యాధృతం దృష్ట్వా తేన గోవధానాదలన్ || ౧ || వయసుస్తాన్తహాభాగవత్సహతోభయాత్ | గావశ్చభవతాత్రాతాగిరీధారణకర్తృణా || ౨ || బాలక్రీడేయమతులాగోపాలత్వం జగుస్పితమ్ | దివ్యం చ భవతః కర్తృకిమేతత్తాతకశ్యతామ్ || ౩ || కాళియోదమితస్తోయధేనుకోవినిపాతితః | ధృతోగోవధానశ్చాయం శంకితాని నాంసిసః || ౪ || సత్యంసత్యంహరేపాదౌశపామోమితి క్రమ | యథావద్విర్యమాలోక్య సత్త్వాం మన్యాగుహేనరమ్ || ౫ || ప్రీతిస్సప్రీతి కుమారస్య వ్రజస్యత్వయికేశవ | కమణేదమశక్యం యత్నమస్తైస్త్రిదశైరపి || ౬ || బాలత్వంచాతివీర్యత్వం జన్మచాస్తాస్సవోభనమ్ | చింత్యమానమమేయాత్తేశంకాంకృష్ణప్రయచ్ఛతి || ౭ || దేవోవాదానహోవాత్వం యతోగంధర్వసవవా | కిమస్తాకంపిచారేణ బాంధవోసి సమోస్తుతే || ౮ || శ్రీపరాశరః || తుణంభూత్వాత్వసాతూష్టిం కింపిత్ప్రణయికోపవాన్ | ఇత్యేవముక్తస్తైగోపైః కృష్ణోప్యాహమహమతే || ౯ || శ్రీభగవాన్ || మత్సంబంధేనవోగోపాః యదిలజ్జానజాయతే | శ్లాఘ్యావాహుతతః కింవోపిచారేణ ప్రయోజనమ్ || ౧౦ || యదివోస్తిమయి ప్రీతిశ్లాఘ్యాహంభవతాంయది | తదాత్మబంధునదృశీబుద్ధివణః క్రియతాంమయి || ౧౧ || నాహం దేవోనగంధవ్రాణయః కోనచదానవః | అహంవోబాంధవోజాతోవైతచ్చింత్యమితోన్యథా || ౧౨ || శ్రీపరాశరః || ఇతి శ్రుత్వాహరేవాక్యం బద్ధహానాస్తతోవనమ్ | యయుగోపామహాభాగతస్మిన్ ప్రణయికోపిని || ౧౩ || కృష్ణస్తువిమలంవ్యోమశరవృంద్రస్యచంద్రికామ్ | తదామముదిసీం పుల్లామామోదితదిగంతరామ్ || ౧౪ || వనరాజితథాకూబద్ధ్యంగమాలామనోహరామ్ | విలోక్య సహగోపీభిర్మనశ్చక్రేరతిం ప్రతి || ౧౫ || వినారామేణమధు

హతేష్వతి || మహాహవోభారతయన్ధం || ౨౨||౨౩|| అజానాథః ఇతి || అవిక్షతాన్ శస్త్రక్షతమాన్యాన్ || ౨౪||౨౫|| కృష్ణఇతి || కృష్ణదశనాత్పుశ్యేనగోపీభిస్తన్నాగేతృణాద్గోపీనాందృష్టిపూతేనవత్సనైత్యుక్తం || ౨౬|| ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానాయం - పంచమాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః :

శ్లో || గోపీభిస్తుహకృష్ణస్య రాసకేలిమహాత్మనః | అంతర్ధానంపునస్తస్యదశనంచాత్రవణ్యతే || శ్రీధరయోగ్యశ్లోకః || ౧||౨||౩||౪||౫||౬||౭||౮||౯||౧౦||౧౧||౧౨||౧౩||౧౪||౧౫||౧౬||౧౭||౧౮||౧౯||౨౦||

ద్రాక్షిణ్యపాంశుధ్వనిధమా - నానామాత్రకృతక్రమమితి పాతే ద్రుతమధ్యవిలంబితాఖ్య త్రిమాత్రలయకృత
స్వరక్రమం - నానాతంత్రీకృతక్రమమితి పాతే తాం గధ్వనిధ్వనియతనిబధస్వరక్రమం ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ శనైశ్చనైతి ॥ త
స్యలయానుగం ద్రుతమధ్యవిళంబితాఖ్య త్రిలయాన్త కతావధిశ్రాంతికాలానుగుణం ॥ శ్లో ॥ తాళాంతరాళవర్ణయః
తాళాసౌలయనాల్లయ ఇతివచనాత్ - దత్తావధానాకృతావధానా ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కాచిదితి ॥ కాచిదావన ధస్యేత్వనై
నగోప్యాకామద్వా రాభగవతిలయఉవ్యతే - తన్నయత్యేన అత్తన ప్రతాదాత్మ్యేన ॥ ౨౦ ॥ తచ్చిత్రైతి ॥ తచ్చిత్రైత త
గ్ధతేన చిత్రైతజాతవిమలాహ్లాదేన తీణపుణ్యవయా - వైవల్యం దుఃఖానంభవః - అనైవపూర్వసంచితప్రార్థ నిశ్చేదక
ర్వక్షయోభోగాదుక్తః ॥ ౨౧ ॥ చింతయంతీతి ॥ పరబ్రహ్మస్వరూపిణీస్వరూపివర బ్రహ్మణీవర బ్రహ్మస్వరూపిణిమితి పా
తే పరబ్రహ్మభూతమితి - నిరుచ్ఛాన్వితయా ప్రియానుభవరూపధ్యానాదంతర్మగ్నమనఃతదవివాభూత ప్రాణాదేర
భ్యంతరగతత్వానిరుచ్ఛాన్వితత్వం - దశమ్యావస్థయా ప్రియమితి కామశాస్త్రే వల్లభాపాయుజ్యముక్తం - ద్వైపాప్యైద్యా
దేరివకామాద్గోపీనాం సాయుజ్యముపపన్నం ॥ ౨౨ ॥ గోపీవరివృతతి ॥ రాసారంభేతి - రాసోనామ - అన్యోన్యవ్యతిక్ర
హస్తంగాయతాంస్త్రీపుంసాం మండలిభూయభ్రువణ్యుత్తరాసః - ఉక్తంచ ॥ శ్లో ॥ అనేకనరకీయోజ్యం చిత్రతా
ళలయాన్వితం ॥ ఆవతుష్టప్తీయగతా ద్రాసకంహస్పనోద్ధృతమితి ॥ ౨౩ ॥ గోవ్యశ్యేతి - అన్యదేశంగతతివిప్రలంభశృం
గారోక్తిః - సంభోగపోషాధా - కృష్ణచేష్టాస్వామి త్రమూతామయ ఇతి లోక్తిః - యతాహభరతః ॥ శ్లో ॥ ప్రియానుక
రణం లీలామధురాంగవిచేష్టితైరితి ॥ ౨౪ ॥ కృష్ణోహమితి ॥ లలితం వ్రజామితి ॥ శ్లో ॥ సుకుమారోంగవిన్యాసోమన్యో
లలితంభావేదితి ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యగ్రా ఉత్సుకాః ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రేతి ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాబ్జహావ

రమతీవవనితాప్రియమ్ ॥ జగౌకలపదంశోరిస్తారమంద్రకృతక్రమమ్ ॥ ౧౬ ॥ రమ్యంగీతధ్వనిం శ్రు
త్వా సంత్యజ్యోవసదాంస్తదా ॥ ఆజగ్మస్తస్వరితాసౌప్యేయత్రాస్తేమధుసూదనః ॥ ౧౭ ॥ శనైశ్చనై
జగౌగోపీకాచిత్రస్యలయానుగమ్ ॥ దత్తావధానాకాచిచ్ఛతమేవమనసాస్తరత్ ॥ ౧౮ ॥ కాచిత్కృ
ష్టేతికృష్టేతిప్రోక్తావలజ్ఞాముపాయయా ॥ యయాచకాచిత్త్రేమాంధాతత్వాశ్వమవిలంబితమ్ ॥
౧౯ ॥ కాచిచ్ఛానసధస్యాంతేస్థిత్యాదృష్ట్యాబహిగురుమ్ ॥ తన్నయత్యేనగోవిందందధ్యామితితలో
చనా ॥ ౨౦ ॥ తచ్చిత్రైతవిమలాహ్లాదతీణపుణ్యవయాతథా ॥ తదప్రాప్తిమహద్దుఃఖవీచినాశేవపాతకా
౨౧ ॥ చింతయంతేగతూత్సరిం పరబ్రహ్మస్వరూపిణమ్ ॥ నిరుచ్ఛాన్వితయాముక్తింగతాన్యాగోపకన్యకా
౨౨ ॥ గోపీవరివృతోరాత్రింశరశ్చంద్రమనోరమామ్ ॥ మానయామానగోవిందోరాసారంభరసోత్సుకః ॥
౨౩ ॥ గోవ్యశ్యబృందశశకృష్ణచేష్టాస్వామి త్రమూతాయః ॥ అన్యదేశంగతేకృష్ణచేరుబ్ధాందావనాం
తరమ్ ॥ ౨౪ ॥ కృష్ణేరిబధ్నహృదయాభరమూచుఃపరస్పరమ్ ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణోహమేవలలితం వ్రజామ్యా
లోక్యతాంగః ॥ అన్యాబ్రవీతికృష్ణస్యమనుగీతినిశ్చయతామ్ ॥ ౨౬ ॥ దుష్టకాలీయతెష్టాత్రకృష్ణోహ
మితిచాపరా ॥ బాహుమాస్తేభ్యుత్కృష్ణస్యలీలయానవమాదదే ॥ ౨౭ ॥ అన్యాబ్రవీతిభోగోపానిశ్శం
కైఃస్థీయతామితి ॥ ఆలంకృష్టిభయేనాత్రధృతోగోవధానోమయా ॥ ౨౮ ॥ ధేనుకోయంమయాక్షిప్తో
విచరంతుయథేన్ధయా ॥ గావోబ్రవీత్తదేవాన్యాకృష్ణలీలానుసారిణీ ॥ ౨౯ ॥ ఎవంనానాప్రకారాసు
కృష్ణచేష్టానుతాస్తదా ॥ గోవ్యవ్యగ్రాస్యనందేహరన్యంబృందావనాంతరమ్ ॥ ౩౦ ॥ విలోక్త్యేకాభు
వంప్రాహగోపీగోపవరాంగనా ॥ పులకాంచితస్వాంగీవికాసినయనోత్పలా ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రాంకు

౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రేతి ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాబ్జాంకరేఖావంతి
ధ్వజాదిలక్షణాయారేఖాస్తద్యుక్తానీకృష్ణస్యపాదాని - అలిహేసఖ్యః - బహువచనాథేచైకవచనం - లీలయాలం

రేఖావంతి. అభిహేసఖ్యః. అహోవచనవ్యత్యయః॥ 32॥ కాపీతి॥ ఘనానిమదమంధరత్వాదల్పాంతరాణి. అల్పతనూని
 స్త్రీత్వాత్ ప్రాప్తాన్యపుఘానిచ॥ 33॥ పుష్పపచయమితి॥ అగ్రాక్రాంతమాత్రాణి ప్రపదమాత్రాక్రాంతాని॥ 34
 అత్రేతి॥ మృదితస్థలనిపతితపుష్పాదిలింగదర్శనేన అనుమానం॥ 35॥ పుష్పబంధనేతి॥ మానోగవః॥ 36॥ అనుయాతేతి॥
 పుగతోయాతిగచ్ఛతికృష్టేతం ప్రాప్తం ద్రుతంగంతవ్యేన తినిమ్నపాదాగ్రసంస్థితిర్యానుయాతా ఇయమస్యే శ్యన్వ
 యః॥ 37॥ 38॥ హస్తసంస్పర్శేతి॥ ఏషా అన్యాహస్తసంస్పర్శమాత్రేణ సత్తారాంతరరహితేన విమానితా. అత్ర
 హేతుః. నైరాశ్యాదిత్యాది॥ 39॥ నూనమితి॥ రతోచితం స్థానము న్వేష్టుంత్యరే. అన్వివ్యపునస్తేతికమేష్యామితి. నూ
 నంకృష్టేన కాచిమక్తా. అత్ర లింగం యేనైత్యాది॥ 40॥ 41॥ నివృత్తా ఇతి॥ జగుఃతద్ధానం హితదపరోక్షదంశవేషాం॥ 42

శాబ్దాంకరేఖావంత్యాదిపశ్యత॥ పదాస్యేతానికృష్టస్య లీలా లలితగామినః॥ 32॥ కాపీతేన సమాయా
 తాకృతపుణ్యానుదాలసా॥ పదానితస్యైచ్చతానిఘనాన్యల్పతనూనిచ॥ 33॥ పుష్పపచయమత్తో
 జైవశ్చక్రేదామోదరోఘ్రవమ్॥ యేనాగ్రాక్రాంతమాత్రాణి పదాన్యత్ర మహాత్మనః॥ 34॥ అ
 త్రోపవిశ్యవైతేన కాచిత్పుష్పైర్వలంకృతా॥ అన్యజన్మనిసర్వాత్పావిష్టురభ్యుచితస్తయా॥ 35॥ పు
 ష్పబంధనసంకూనకృతమానామపాన్యతామ్॥ సంసగోపసుతోయాతోమాగేణానెన పశ్యత॥ 36॥ అ
 నుయాతేన మత్రాన్యానితంబభరముంధరా॥ యాగంతవ్యేద్రుతంయాతినిమ్నపాదాగ్రసంస్థితిః॥
 37॥ హస్తస్యస్తాగ్రహస్తేయం తేనయాతితథాసఖి॥ అనాయత్తపదన్యాసాలక్యతేపదపద్ధతిః॥ 38॥
 హస్తసంస్పర్శమాత్రేణకూటేనైషావిమానితా॥ నైరాశ్యాన్మందగామిన్యానివృత్తంలక్యతేపదమ్॥
 39॥ నూనముక్తాత్మగామితిపునరేష్యామి తేతికమ్॥ తేనకృష్టేనయేనైషాత్వరితాపదపద్ధతిః॥ 40॥
 ప్రవిష్టోగహనంకృష్టపదమత్రనలక్యతే॥ నివర్తకధ్వంశశాంకస్యనైతద్దీధితిగోచరే॥ 41॥ నివృత్తాస్తా
 న్తదాగోప్యనిరాశఃకృష్టదర్శనైయమునాతీరమాసాద్యజగుస్తచ్చరితంతథా॥ 42॥ తతోదదృశు

కృతంయథాభవత్యేవం॥ 32॥ కాపీతి॥ ఘనగీతస్య ఘనానిమదమంధరత్వాదల్పాంతరాణి. అల్పతనూని అహీహూణ్య
 స్థూలానిచ. ఏతాని స్త్రీపదత్వేలింగాని॥ 33॥ పుష్పపచయమితి॥ ఉచ్చైః ఊర్ధ్వభూయస్థిత్యా. పుష్పపచ
 యంవక్రే. తత్రలింగం. యేనైతి. అగ్రేణ ప్రపదైవేన ఆక్రాంతమాత్రం. ఈషదృష్టాన్యశోయేషాంతానిపదా
 ని॥ 34॥ కృష్టజానుమధ్యోపవేశచిహ్నం దృష్ట్వా హయః॥ అత్రోపవిశ్యేతి॥ 35॥ పుష్పబంధనేతి॥ పుష్పబంధనదూషే
 ణ సంకూనేన కృతోమానోగవోయయాతాం॥ 36॥ తస్య పృష్టతోస్యస్య పదాని దృష్ట్వా కల్పయంతి॥ అనుయాతేతి॥
 నితంబభరేణ మంధరాపియాకృష్టేన సహగంతవ్యేగమనేకతావ్యేనతి. ద్రుతంయాతి. తత్రలింగం. నిమ్నైః పాదా
 గ్రసంస్థితిర్యస్యాసాన్॥ 37॥ హస్తస్యస్తేతి॥ హస్తస్యస్తాగ్రహస్తేహస్తాగ్రయస్యాస్యేయం తేన సహయాతి. తత్రలిం
 గమనాయత్తః అస్వాధీనః పదన్యాసోయస్యాంతథాభూతాహిపదపంక్షిలక్యతే॥ 38॥ హస్తసంస్పర్శమాత్రేణ
 తి॥ హస్తగ్రహణమాత్రంకృత్వాసమాధానశతేనైషావిమానితా అపజ్ఞయాత్యక్తా. తత్రలింగం. నైరాశ్యాత్తమం
 పదగామిన్యానిరాశతయా మందంగచ్ఛంత్యా. నివృత్తం ప్రతిలోమంపదంలక్యతే॥ 39॥ నూనముక్తేతి॥ త్వమత్రై
 వతిష్ట. తత్రకచ్చిద్రాక్షసోస్థితంహంతుమహంత్యరామిశీఘ్రంయాస్యామిపునశ్చతవాంశికమాగచ్ఛామితి. నూన
 మియం తేనోక్తా. యేనైషాకృష్టస్యపదానాంపద్ధతిఃపంక్షిత్వరితాశీఘ్రనిమ్నాగ్రాలక్యతే॥ 40॥ అన్వేషణాత్తా
 సానివృత్తిమాహ॥ ప్రవిష్టాత్త్యాదిహ్వాఖ్యా॥ ప్రవిష్టా ఇతి॥ గహనం నిబిడం దుఃఖం వనం ప్రవిష్టః. అతపవశశాంకర
 క్షిప్రవేశాభావాత్తస్యపదమత్రనలక్యతే॥ 41॥ నివృత్తా ఇతి॥ తదానివృత్తాస్త్వోయమునాతీరం ప్రాక్తనం గాన
 స్థానంశీఘ్రమాగత్య. కృష్టోపనయేతచ్చరితంజగుః॥ 42॥ సప్రేమప్రమదాగానమాకణ్ఠ్యాః॥ తేకృష్టే. తద్దర్శనోత్స

౪౩|౪౪|౪౫|౪౬|౪౭|౪౮|| రాసేతి|| ఏకస్థానస్థిరాత్మనాకృష్ణపాశ్వోనివైకస్థిస్థానైస్థిరచిత్రైః-అతఏవకృష్ణపాశ్వోమనుజ్ఞతాగోపీజనేన-రాసాథంమండలీభావేనబంధోపినాభూత్-రాసమండలబంధోపి కృష్ణతైపాతేనయముభి తోమండలిభూయస్థితేనగోపీజనేనకృష్ణోనైకస్థానోభూత్-గోపీమండలాంతఃశీఘ్రసంచారాత్తత్తత్పాశ్వోస్తథివాభ వదిత్యథః||౪౯|| హస్తేనేతి|| హరిరె కాంహస్తేనగృహ్ణాతిసాతస్యకరస్పృశ-సుఖనిమిలితాక్షీభవతి-తామన్యస్యాఃస్వ కరస్పృశ-పరవశాయాఃహస్తేనహస్తయోజయతి-ఏవంచావరస్యాఃతాదృశ్యాహస్తేనేతి-హరిహస్తస్పృశ-సుఖవశా త్ప్రప్యేనగృహీతహస్తాహమేవేతినర్వాసాంబుద్ధిముత్పదయస్తేకమూతీ-రెవహరిగృహీతహస్తాఏవరాసమండలె వకార-హరిరేవమేతాభిఃరాసమండలంబంధేతిరాసవిష్టంప్రదాయః-అన్యేతుద్వయోద్వయోమ-ధ్యేహరిరెతై కమూర్తిరాతస్థావిత్వాముః||౫౦|| తతః|| అనుయాతెతి-శరద్వణ-నాదిరూపంకవికృతం-గేయంయత్ తస్యయాగీతి స్సానుయాతాదౌనరాసేన||౫౧||౫౨||౫౩||౫౪||గోపీతి||గోపీకపోలపులకోద్గమనస్యాయస్వేదాంబుమధ్ధరిభుజద్వయం

రాయాంతంవికాసిముఖవంకజమ్| గోవ్యస్త్రేలోక్యగోప్తారంకృష్ణమక్లిప్తచేష్టితమ్| ౪౩ || కాచిదా లోక్యగోవిందమాయాంతమతిహాషితా| కృష్ణకృష్ణైకకృష్ణైకప్రాహనాన్యదుదీరయేత్| ౪౪|| కాచిద్రూపభంగురంకృత్వాలలాటఫలకంహరిమ్| విలోక్యనేత్రభృంగాభ్యాంవపాతన్ముఖవంకజమ్| ౪౫|| కాచిదాలోక్యగోవిందంనిమిలితవిలోచనా| తస్యైవహావంభ్యాంతీయోగారూఢేసాబభౌ| ౪౬|| తతఃకాచిన్ప్రియాలాపైఃకాచిద్రూపభంగవీక్షితైః| నిన్యేననయమన్యాంవకరస్వశేనమాధవః| ౪౭|| తాభిప్రసన్నచిత్రాభిగోపీభిన్నహసాదరమ్| తరాసరాసగోష్ఠీభిరుదారచరితోహరిః| ౪౮|| రాసమండలబంధోపి కృష్ణపాశ్వోమనుజ్ఞతా| గోపీజనేననైవాభూదేకస్థానస్థిరాత్మనా||౪౯|| హస్తే నగృహ్యతైకైకాంగోపీనాంరాసమండలే| చకారతత్కరస్పృశనిమిలితదృశంహరిః|| ౫౦|| తతఃప్ర వవృతేరాసశ్చలద్వలయనిస్సః| అనుయాతశరత్కావ్యగేయగీతరనుక్రమాత్||౫౧|| కృష్ణశ్శరద్భం ద్రమనంకాముదీంకుముదాకరమ్| జగౌగౌపీజనస్త్రైకంకృష్ణనామపునఃపునః|| ౫౨|| పరివృత్తీశ్రమే కాజలద్వలయలాపిసీమ్| దదౌబాహులతాంస్కంధేగోపీమధునిఘాతినః|| ౫౩|| కాచిత్ప్రవిలసద్దామ

హంపరిరభ్యమమంబతమ్| గోపీగీతమృతివ్యాజాన్నిపుణామధుసూదనమ్||౫౪|| గోపీకపోలసంశ్లేషమ

వమాహ || తతత్తత్పాదపతుభిః||౪౩|| ౪౪|| కాచిద్రూపభంగురమితి || ప్రణయకౌపేనవక్రీకృతాభ్యాంభ్రాభ్యాం భంగురంఅకుంచితంలలాటఫలకంకృత్వా - హరింవిలోక్య - నేత్రరూపాభ్యాంభృంగాభ్యాంతస్యముఖవంకజంవపా || ౪౫|| కాచిదితి || కాచిద్గోవిందమాలోక్యవివృతేననేత్రద్వారేణతంప్రవిశ్యవివృతేననేత్రద్వారేణైవపునయాన్య తీర్థినిమిలితలోచనాసతీధ్యాయంతీబభౌ || ౪౬|| తస్యాననయపూర్వకంతాభీరాసక్రీడామాహ || తతఃకాచిదిత్వా దినాక్షపితాహితత్వం తేన || తతః|| అనునయనిన్యేసాంత్యయామాస|| ౪౭|| ౪౮|| రాసమండలబంధోపీతి || కృష్ణస్యపాశ్వోమనుజ్ఞతా-అత్యజతా - ఏకస్థిస్థానైకృష్ణసమీపవసఅహమహమికయాస్థిరాత్మనానిశ్చలచిత్రైః గోపీ జనేనరాసోచితమండలబంధోపీనైవాభూత్ || ౪౯|| కుతః పునః క్రీడా || తథాచహరిర్యథారాసమండలంకృతవాత దాహ || హస్తేనగృహ్ణాతి || హరిరె కాంగోపీంహస్తేనగృహీత్వాఏకత్రస్థాపితవా - సాపితత్కరస్పృశ-సుఖనిమి లితదృగాసీత్తాంపఅన్యస్యాస్వకరస్పృశ-సుఖపరవశాయాహస్తంగ్రాహయామాస - తామప్యేవమన్యస్యాహస్త మిత్యేకైకాంహస్తేనగృహీత్వాగాసమండలంవకార - తాశ్చనర్వాహరిహస్తస్పృశ-సుఖపరవశాఃప్రత్యేకం హరిణైవ గృహీతహస్తమాత్మానంమేనిరె || ౫౦|| తతః|| చలతాంచలయానానిస్సనోయస్త్రిణః - అనుయాత శరత్కావ్య గేయగీతిరితి - శరద్వణ-నాదిరూపంయత్కావ్యేషుగేయంతస్యయాగీతిఃసాలనుయాతాఅనున్యూతాయస్త్రిణఃరా నఃప్రవృత్తఃప్రవవృతే || ౫౧|| తదేవాహ || కృష్ణశ్శరద్భంద్రమనమితి || ౫౨|| పరివృత్తీతి || చలద్వివలయైలాపిసీం ముఖరాం || ౫౩|| ౫౪|| గోపీతి || పులకోద్గమనస్యంతధర్ణ- స్వేదరూపస్యాంబునోఘనతాంమేఘభావంగతాపరిర

౩౭౬ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః.

ఘనతాంయయా - అనేనేతరేతరానురాగక్షః || ౫౫ || ౫౬ || గతభిః || వల నేఅవృత్తా ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంగత
ప్రవృత్తినివృత్తిభ్యాం || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || సభిః || కైశోరకంకామారకం - మానయానంభావయా || ౬౦ || అథకృష్ణ
స్వసర్వవ్యాపనాదీస్వరత్వేనాపహతపాశ్చ త్వాత్ గోపీసంభోగపిజీవనన్మలేపిత్యాహ - తద్భుత్వోఽప్యీతిద్వయేన -
అత్తస్వరూపరూపజీవస్వరూపశరీరః - అత్రపూర్వస్థోజేనాస్వసర్వచేతనశరీరత్వముక్తం - ఉత్తరేణసర్వాచేతనశ
రీరత్వం || ౬౧ || ౬౨ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తయ - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

౧ || ౨ || లేలిహాన ఇతి || సనిష్ఠేషంసతత్త్వం - ఆవిధ్ధంవక్రితం || ౩ || ఉదగ్రేతి || ఉదగ్రః అతిశయితః క
కుదాభోగః ప్రమాణంచయస్య ఉదగ్రక కుదాభోగప్రమాణ ఇతివ పాఠః || ౪ || ౫ || ౬ || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ ||

భిగమ్యహారేభుజౌ | పులకోద్గమనస్యాయస్వేదాంబుఘనతాంగతా || ౫౫ || రాసగేయంజగౌకృష్ణో
యావత్తారతరధ్వనిః | సాధుకృష్టతికృష్టేతితావత్తాఃద్విగుణంజగుః || ౫౬ || గతేనుగమనంచక్రవల
నేసంముఖంయయుః | ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంభేజగోపాంగనాహరిమ్ || ౫౭ || సతథాసహగోపీ
భీరరాసమధునాదనః | యథాబ్దకోటి ప్రతిమఃక్షణస్తేనవినాభవత్ || ౫౮ || తావార్యమాణాఃపతిభిఃపి
తృభిభ్రాశృభిస్తథా | కృష్ణంగోపాంగనారాత్రౌరమయంతిరతిప్రియాః || ౫౯ || సోపికైశోరకవ
యోమానయన్తధునాదనః | రేమేతాభిరమేయాత్తాక్షపాసుక్షపితాహితః || ౬౦ || తద్భుత్వముత
థాతానుసర్వభూతేమచేశ్వరః | ఆత్మస్వరూపరూపసావ్యాపీవాయురివస్థితః || ౬౧ || యథాసమస్త
భూతేషు సభోగ్నిఃపృథివీజలమ్ | వాయుశ్చత్తాతథైవాసావ్యాప్యసర్వమవస్థితః || ౬౨ || ఇతిశ్రీవి
ష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః || ప్రదోషగ్రేకదాచితురాసానకైజనాదనై | త్రాసయంత్యమదోగోష్ఠమరిష్టస్సము
పాగమత్ || ౧ || సతోయతోయదచ్చాయస్తీక్షణ్యంగోకలోచనః | ఖురాగ్రపాతైరత్యక్షం దార
యైధరణీతలమ్ || ౨ || లేలిహానస్సనిష్ఠేషంజిహ్వయోష్ఠాపునఃపునః | సంరంభావిధ్ధలాంగూలఃకతిన
స్కంధబంధనః || ౩ || ఉదగ్రకకుదాభోగఃప్రమాణాద్ధరతిక్రమః | విణ్నాత్రలిప్తపృష్ఠాంగోగమాము
ద్యేగకారకః || ౪ || ప్రలంబకంతోతిముఖస్తరుఖాతాంకితాననః | పాతయన్గవాంగభాణైర్ద్యౌ
వృషభయావధృత్ || ౫ || సూదయంతావసానుగ్రోవనాన్యటతియస్సదా || ౬ || తతస్తమతిఘోరాక్ష

భ్యగోప్యాహరిభుజమంబనేక్రియమాణే - హరేభుజయోఃస్వేదఃతస్యాఃకపోరోమోద్గమమవధాయదిత్యమ్యో
న్యానురాగోక్తిః || ౫౫ || ౫౬ || గతభిః || వల నేఅవృత్తా - ప్రతిలోమానులోమాభ్యామితిగమనైలనులోమగత్యా - వల
నేప్రతిలోమగత్యైత్యర్థః || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || సభిః || కైశోరకంకామారంవయోమానయానంభావయాతదవస్థోచితంచాపలమ
నుకుర్వన్నేవ || ౬౦ || ననుధర్మస్థాపనాయావతీర్ణోభగవాన్కథంగోపాంగనాపాపేప్రవతరయన్స్వయమపిపా
పంచకారేత్యత్రాహ || తద్భుత్వోఽప్యీతి || సతావద్గోపీనాంపాపమస్తే - స్వభక్తాహితక్షపణస్యతస్యతద్దోషక్షపణేతిన
మధాత్వాత్ - నవతస్యదోషఃతస్మాత్ప్రాదినర్వవ్యాపీవరమాత్మరూపత్వాత్ || ౬౧ || సర్వవ్యాపిత్యమేవద్భుష్టాంతేనా
హ || యథేతి || ౬౨ || ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే -
త్రయోదశోధ్యాయః.

ప్రదోషగ్ర ఇతి || ప్రదోషగ్రసంధ్యావసానె-అరిష్టోనామపువభాకృతిదైత్యస్సవదోగోష్ఠంత్రాసయన్సము
పాగతః || ౧ || సతోయతి || అకాఽవివలోచనెయస్యసః || ౨ || లేలిహానఇతి || సనిష్ఠేషంససంఘుషణంయథాభవత్యేవమోష్ఠో
జిహ్వయా లేలిహానస్సంరంభాదావిధ్ధమున్నమితంలాంగూలంయేననఃకతినంస్కంధబంధనంచయస్యసః || ౩ || ఉదగ్రే || ఉ
దగ్రస్థిక్ ద్విత్వన్యకకుదోగశ్చపృష్ఠస్యాభోగోపిస్తారోయస్యసః ఉచ్చతరాత్ ప్రమాణాత్ అన్వైదురతిక్రమః || ౪ ||

ఆసన్నమితి || గ్రాహవత్ గ్రాహభిష్ఠా ౧౧ ౧౨ ౧౩ ౧౪ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ||

కకుద్వతీతి || కకుద్వతిప్రపశ్య భే ౧ ౨ || కంసాయేతి || గర్భావసరివతః అపత్యవ్యత్యయః || ౩ || శ్రు త్వేతి || దేవదశానాత్ దేవానామిదశానం యస్య తస్మాత్ || ౪ || సత్తితి || ఉపాలభ్యవిగహ్యః || ౫ || ౬ || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || ౧౩ ||

మహేత్యైతి భయాయురాః | గూపాగోపస్త్రియైచ్చవకృష్ణకృష్ణైతి మక్రశుః | ౭ | సింహనాదంతత శ్చక్రే తలశబ్దంచ కేశవః | తచ్చబ్జక్రవణాచ్చాసౌదామోదరముపాయయా | ౮ | అగ్రస్య సైవిషాణా గ్రాకృష్ణకుక్షికృతేక్షణః | అభ్యధావతదుష్టత్వాకృష్ణంపుషభదానవః || ఆయాంతంజైత్యపుషభః దృష్ట్యాకృష్ణోమహాబలః | సచచాలతదాస్థానాదవజ్ఞాస్థితలీలయా || ౧౦ || ఆసన్నంచైవజగ్రాహగ్రాహ ప్రస్త ధునూదనః | జహానజానునామత్యైవిషాణగ్రహణాచలమ్ || ౧౧ || తస్యదపజబలంభంత్వాగృహీతస్యవిషాణయోః | అపీదయదరిష్టస్యకంతక్లిన్నమివాంబరమ్ || ౧౨ || ఉత్పాట్యశృంగమేకంతుతేనైవాతాడయతతః | మమారసహహైత్యోముఖాచ్చోశితముద్వమ్ || ౧౩ || తుష్టువునిహతేతస్మిన్దైత్యోగోపాజనాదానమ్ | జంభేహతేనహస్రాకుంపురాదేవగణాయథా || ౧౪ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ||

శ్రీ పరాశరః || కకుద్వతిహతేరిష్టేధనుకెవినిపాతితే | ప్రలంబేనిధనంనీతేధృతేగోవధానాదలే || ౧ || దమితేకాళియేనాగేభగ్నేతుంగమ్రుచుద్వయే | హతాయాంపూతనాయాంచశకటేపరివతీ || ౨ || కంసాయనారభః ప్రాహయథావృత్తమనుక్రమాత్ | యశోదాదేవకీగర్భావసరివతాద్యశేషతః || ౩ || శ్రుత్వాతత్సకలంకంసోనారదాద్దేవదశానాత్ | వసుదేవంప్రతితదాకోపంచక్రైసుదుమతిః || ౪ || సోతికోపాదుపాలభ్యసర్వయాదవసంసది | జగహాయాదవాంశ్చైచ్చవకార్యంచైతదచింతయత్ || ౫ || యావన్నబలమాయాథారామకృష్ణైసుపాలకా | తావదేవమయావధ్యావసాభ్యైరూభయావనా || ౬ || చాణూరోత్రమహావీర్యోముష్టికశ్చపూహాబలః | ఏతాభ్యాంకుల్లయదేనమారయిష్యషదుమతిః || ౭ || ధనుమహామహాయోగవ్యాజేనానీయతావ్రజాత్ | తథాతథాయతిష్యామియాస్యేతేసంక్షయంయథా || ౮ || శ్వఫల్కతనయంశూరమక్రూరంయదుపుంగవమ్ | తయోరానయనాథాయప్రేషయిష్యామిగోకులమ్ || ౯ || బృందావనవరంఘోరమాదేత్యుమిదకేశినమ్ | తత్రేవాసావతిబలస్తావుభాఘతయిష్యతి || ౧౦ || గజకువలయాపీడోమత్సకాశమహాగతౌ | పూతయిష్యతివాగోపావసుదేవమతావుభా || ౧౧ || శ్రీ పరాశరః || ఇత్యాలోచ్యసదుష్టత్వాకంసోరాషజనాదానౌ | హంతుంకృతమతివీరావక్రూరంవాక్యమబ్రవీత్ || ౧౨ || కంసః || భోభోదానవతేనాక్యంక్రియతాంప్రీతయేమమ | ఇతః

౫ || ౬ || ౭ || ౮ || అగ్రతి || అగ్ర పురతోన్యస్తేవిషాణాగ్రయేన - కృష్ణస్యకుత్యైకృతమీక్షణంయేన || ౯ || ఆయాంతమితి || అవజ్ఞయాన్వితంపైవలీలాతయా || ౧౦ || ఆసన్నమితి || విషాణగ్రహణాదచలంసంతంజఘన || ౧౧ || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ఇతి శ్రీ ధర్మస్వామివీరతాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాయాం - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః ||

శ్లో || వసతోగోకులేచిత్రంకమకృష్ణస్యవశేతం | అథాహమధురాకృత్యంప్రస్తోతుంనారదాగమం || శ్రీధరీయోయంశ్లోకః || తదేవంగోకులేరాసక్రీడావినోదైః కంసవధాదిదేవకార్యం హరిణావిస్తృతమివా లక్ష్మ్యతత్త్వరణప్రసంగాయనారదాగమనమాహ || కకుద్వతీతి || కకుద్వతిప్రపశ్య భాకృతౌదైత్యే || ౧ || ౨ || కంసాయేతి || యశోదాదేవకీగర్భావయోః అపత్యయోః పరివతాది || ౩ || ౪ || సత్తితి || వసుదేవముపాలభ్యనిభాత్ప్ర్యజగహానిందితవా || ౫ || కంసస్యనుసోధ్యప్రకారమాహ || యావదిత్యాదిమడ్మిః || ౬ || ౭ || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || స్వాభిప్రా

౧౪||౧౫||౧౬||౧౭||౧౮||౧౯||౨౦||౨౧|| యథావేతి||ఉపహార్యడిపాయనీకృత్య-సమానయంత్యాశుచోపహార్యతథాత
తేజితపాతః||౨౨||౨౩||౨౪|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుది త్రియై- పంచమాంశే- పంచదశోధ్యాయః, ***

కేశీతి || బృంబావనంకృష్టాసన్నభాగం|| ౧|| సత్తితి || ద్రు తైరుత్ ప్లుతిభివిక్రాంతావాక్రాంతాపంద్రాకమా
గోయేన|| ౨|| తస్మేతి || భయసంవిగ్నాఃభయేనచలితాః|| ౩|| ౪|| అలమితి || కేశిన స్త్రా సేనాలం - గోపజాతియై
భవద్భివీరాణాంవీర్యంకింవిలోప్యతే - గోపజాతీయత్వవిశేషణమేషాంవీర్య హేతుః||౫|| కిమ నేనేతి||అటోపస్సంభ్ర

స్యందనమారుహ్యగమ్యతాంనందగోకులమ్|| ౧౩|| వసుదేవసుతౌత త్రవిష్ణోరంశసముగ్భవా| నానాయ
కిలసంభూతౌమమదుష్టాప్రవధతః|| ౧౪|| ధనుమౌహుమామూప్యత్రచతుర్శాస్త్రంభవిష్యతి| ఆ
నేయాభవతాగత్వావల్లయుద్ధాయతత్ర తౌ|| ౧౫|| చామారముష్టికామల్లౌనియుద్ధకుశలౌమమ| తా
భ్యాంహనయోయోధాన్సర్వలోకోత్రవశ్యతు|| ౧౬|| గజకువలయాసీదోమహామాత్రప్రచోదితః|
సవాహనివ్యతేచాపావసుదేవాత్మజౌశిశూ|| ౧౭|| తౌహత్వావసుదేవంచనందగోపంచదుమౌతిమ్|
హనిప్యేపితరంజైసముగ్రసేనంసుదుమౌతిమ్|| ౧౮|| తతస్ససుత్తగోపానాంగోధనాన్యఖిలాన్యహ
మ్| విస్త్రంచాపహరివ్యామిదుష్టానాంమద్వదైషిణామ్||౧౯||త్వాన్యతేయానవాజైచతేద్విషోదానవ
తేనుమ| ఏతేషాంచవధాయాహంయతిప్యేనుక్రమాత్తతః|| ౨౦|| తదానిష్కంటకంసర్వంరాజ్యమే
తదయాదవమ్| ప్రశాధిప్యేన్వయాతస్తాన్తస్మైత్రైవీరగమ్యతామ్|| ౨౧|| యథావమాహిషంస
పిడఁధిక్షీరంతథాబహు| గోపాస్సమానయంత్యాశుతథావాచ్యాస్తవ్వియాచతే|| ౨౨|| శ్రీపరాశ
రః|| ఇత్యాజ్ఞప్తస్తదాక్రూరోమహాభాగవతోద్విజ| ప్రీతిమానభవత్కృష్ణంశ్వేత్రత్యౌమీతీనత్వరః||
౨౩|| తథేత్యక్తావచరాజానంరథమారుహ్యశోభనమ్| నిశ్చక్రామతతఃపుర్యామధురాయామధుప్రి
యః|| ౨౪|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-పంచమాంశే- పంచదశోధ్యాయః. *****

శ్రీపరాశరః || కేశీచాపిబలోదగ్రఃకంసదూతప్రచోదితః| కృష్ణస్యనిధనాకాంక్షీబృంహావనముపాగమ
త్|| ౧|| సఖురక్షుతభూప్యన్తస్పటాయేషధుతాంబుజః| ద్రుతవిక్రాంతచంద్రాకమాగోగోపా
నుపాద్రవత్|| ౨|| తస్యహేషితతజ్జనగౌపాలాదైత్యవాజినః| గోప్యశ్చభయసంవిగ్నాగోవిందంశ
రణంయయుః|| ౩|| త్రాహిత్రాహీతిగోవిందః| శ్రుత్వాతేషాంతతోవనః| సతోయజలదధ్వానగంభీర
మిదముక్తవాః|| ౪|| అలంత్రా సేనగోపాలాః| కేశినఃకింభయాతురైః| భవద్భిగోపజాతీయైవీర
వీర్యంవిలోప్యతే|| ౫|| కిమనేనాల్పసారేణహేషితాటోపకారిణా| దైతేయబలవాహ్మ్యనవల్లతాదు

యమావేదయకంసోక్తూరమాదిశతి|| భోభోఇత్యాదిదశభిః||౧౩|| వసుదేవేతి|| ప్రవధతః| ప్రక షేవధేతే||౧౪||
౧౫||౧౬|| గజఇతి|| మహామాత్రేణహస్తీవకేనప్రచోదితః|| ౧౭||౧౮||౧౯||౨౦||౨౧||౨౨||౨౩|| తథేతి|| మధుప్రియః
మధువంశ్యానాంప్రియః||౨౪||ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాంపంచమాంశే-పంచదశోధ్యాయః.
కేశీతి || బలోదగ్రఃబలేనోద్ధతః - కంసస్యదూతేనప్రచోదితః స్వస్థానాదేవప్రచోదితః - సతుకంసేనాహుయ
స్వయంప్రేషితః - అసురకార్యవాదిస్వాధఃస్యతావద్విలంబానహనాదేవేత్యధః|| ౧|| సత్తితి || ఖురైఃక్షుతంభూప్య
న్తయేన - సటానాంకేసరాణాంయేషేణధూనసేనధుతాచిచాలితా అంబుదాయేన- ద్రుతవిక్రాంతాచంద్రాక
మాగోయేన|| ౨|| ౩|| త్రాహిత్రాహీతి || సతోయన్యజలదస్యధ్వానోగజఃతంతద్వద్గంభీరం యథాభవత్వైవము
క్తవాః|| ౪|| అలమితి || కింవీరవీర్యంవిలోప్యతే - యద్వా-స్వామినిసన్నిహితేనత్వపియదిపరిజనోభయాతురః స్వా
త్ - తదాసస్వామిన్వల్పవీర్యఇత్యన్యేషాంబుద్ధిస్సౌత్ అతోమదీయైభవద్భిభీరతురయా- వీరవీర్యంవీరస్యమమ
వీర్యంకింవిలోప్యతేకిమితివిలోపంక్రియతఇత్యధః||౫||కిమ నేనేతి|| హేషితమేవాటోపః తత్కూరిణా- దైతేయ బల

మః - దైత్యశ్చ సౌఖ్యబాహ్యశ్చ - బలబాహ్యః బలహీనః - వల్లతాన్యత్యతా ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ బాహుమితి ॥ అభోగినం
పరిణాహినం ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ ఆనంభూతేరావృద్ధేః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ద్విపాదేతి - ద్విపాదాయ
యోః - అథాయాపేవృష్టేపుచ్చేవయయోస్తే - ద్విపాదపుష్టపుచ్చార్థేత్యైకపద్యపాతశ్చ - శ్రవణేతి - ఏకశబ్దః
శ్రవణపదాత్ప్రాగ్యోజ్యః - ఏకాశ్రవణాక్షినాసికాయయోస్తేశ్రవణైకాక్షినాసికే ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తత ఇతి ॥ అనురాగేణమ
నోరమయథాభవతితథా ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ యుద్ధోత్సుక ఇతి ॥ యుద్ధోత్సుకః యుద్ధదశానోత్సుకః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥

జ్జవాజినా ॥ ౭ ॥ ఏహ్యహిదుష్టకృష్ణోహంపూర్ణస్త్వివహినాకథ్యత్ ॥ పాతయిష్యామిదశనాకవదనాద
ఖిలాంధ్రవ ॥ ౮ ॥ ఇత్తుక్తాస్సోట్పత్తగోవిందః కేశినస్సంముఖంయయా ॥ వివృతాన్యత్యసోప్యేనందైతే
యాశ్చడిపాద్రవత్ ॥ ౯ ॥ బాహుమాభోగినంకృత్వాముఖేతస్యజనాదనః ॥ ప్రవేశయామానతదా
కేశినోదుష్టవాజినః ॥ ౧౦ ॥ కేశినోవదనం తెనవిశతాకృష్ణబాహునా ॥ శాతితాదశనాః పేతుస్సితాభ్రావ
యవాఇవ ॥ ౧౧ ॥ కృష్ణస్యవపుధేబాహుః కేశిదేహగతోద్విజ ॥ వినాశాయయథావ్యాధిరానంభూతే
రుపేక్షితః ॥ ౧౨ ॥ విచాటితోష్టోబహుశం నభేనంకుధిరంవహ ॥ సోక్షీణీవృతేవక్రేవిశేష్టేముక్తబం
ధనై ॥ ౧౩ ॥ జఘానధరఃశీంపాదైశ్చకృష్ణాత్రంసమున్మృజ ॥ స్వేదాద్రాగ్రాత్రశ్చాంతశ్చనిర్మత్న
స్సోభవత్రదా ॥ ౧౪ ॥ వ్యాదితాన్యవహారంరస్సోమరఃకృష్ణబాహునా ॥ నిపాతితోద్విధాభూమావై
ద్యుతేనయథాద్రుమః ॥ ౧౫ ॥ ద్విపాదేపుష్టపుచ్చార్థేశ్రవణైకాక్షినాసికే ॥ కేశినస్తేద్విధాభూతేశ
కలేద్వేచిరేజః ॥ ౧౬ ॥ హత్వాతుకేశినంకృష్ణోపాలైర్ముదితైర్వృతః ॥ అనాయస్తతసుస్సస్థోహ
సంస్తతైవతస్థివా ॥ ౧౭ ॥ తతోగోవ్యశ్చగోపాశ్చహతేకేశినివిస్త్రితాః ॥ తుష్టువుఃపుండరీకాక్షును
రాగమనూరమమ్ ॥ ౧౮ ॥ అథాహంతహిలోవిప్రనారదోజలదేస్థితః ॥ కేశినంనిహతందృష్ట్వాహషణ
నిభాకరమాననః ॥ ౧౯ ॥ సాధుసాధుజగన్మాధలీలయోవయదచ్యుత ॥ నిహతోయంత్యయాకేశేక్షేదప్రి
దివాకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ యుద్ధోత్సుకోహమత్యథాంధరవాజిమహాహవమ్ ॥ అభూతపూర్వమన్యత్రద్రుప్తుం
స్వగాదిహగతః ॥ ౨౧ ॥ కర్కణ్యత్రావతారేతేకృతానిమధుసూదన ॥ యానితైర్విస్త్రితంచేతస్తో
మమేతేనమేగతమ్ ॥ ౨౨ ॥ తురంగస్యాన్యశక్రోపికృష్ణదేవాశ్చవిభ్యతి ॥ ధుతకేసరజాలస్యహేమతో
భ్రావలోకినః ॥ ౨౩ ॥ యస్తాత్త్వయోషదుష్టత్వాహతఃకేశిజనాదన ॥ తస్తాత్కేశవనామ్నాత్వం
లోకేఖ్యాతోభవిష్యసి ॥ ౨౪ ॥ స్వస్త్వస్తుతేగమిష్యామికంసయుద్ధేధునాపునః ॥ పరశ్వోహంసమేష్య

వాహ్యేనదైత్యబలాదాత్రమ్య అశ్వోయమారుహ్యతే - అతోదైత్యహంతృనా మస్తాకంకి మనెనభవేది
త్యథః - వల్లతాత్రికమవనమ్యుగచ్ఛతా - తమక్తం - వల్లితంచనతత్రికమితి ॥ ౭ ॥ ఏహ్యహితి ॥ పూర్ణోదంతాపినా
కథ్యత్ వీరభద్రఇవ - పూర్ణోరివేతిపాతే - పాష్టశ్చరుః - బింద్రా పాష్టశ్చరురిత్యాదిషుపూష్టపవసకతమయాపేక్షైం
ద్రసాహిత్యహాపేణదేవతాభేదరూపభేదాత్ ద్వివచనం ॥ ౮ ॥ బాహుమితి ॥ అభోగినంపరిణాం ॥ ౯ ॥ కేశిన ఇతి ॥
శాతితాః ఆహానాః ॥ ౧౦ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ ఆనంభూతేః వృద్ధిపర్యంతం ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ వ్యాదితాస్యేతి ॥ వ్యాదితం
వివృతమాన్యంయన్య - వైద్యుతేనాశనినా ॥ ౧౪ ॥ ద్విపాదే ఇతి ॥ ద్విపాదాయయోః - పృష్టపుచ్చే అథాయాపేయ
యోః - ఏకశబ్దః శ్రవణపదాత్ ప్రాగ్యోజ్యః - తథావచనైకాశ్రవణాక్షినాసికాయయోస్తేశ్రవణోక్షేతకలే - ఏకకణా
క్షినాసికే ఇతిపాతాంతరంతుమన్యు ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ యుద్ధోత్సుక ఇతి ॥ యుద్ధోత్సుకః యుద్ధదశానోత్సుకః ॥
౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తురంగస్యేతి ॥ ధుశంకంపితంకేసరాణాంజాలంసమూహామయేనతస్య - హేమతః హేమారవంకుర్వతః ॥
౨౨ ॥ యస్తాదితి ॥ కేశివధాత్కేశవత్యత్తురసావ్యనామనిరుక్తిః ॥ ౨౩ ॥ స్వస్త్వస్త్వేతి ॥ అభునాగమిష్యామిపర

౧౦౧॥ ౧౦౧॥ యోనంతగతి॥ శేఖరేతి-శేఖరసన్నివేశేనస్థితాం-సఃరామః॥ ౧౦౨॥ పితృపుత్రేతి॥ అత్రపితృదికా-
పీణపరిణతా-గుణత్రయీ-విచిత్రకార్యకరత్వేనమామృత్యువ్యతే॥ ౧౦౩॥ తరతీతి॥ సైవభగవత్స్వరూపతిరోధా-
మకత్వాదన్యధాజ్ఞానజనకత్వాచ్చావిద్యేత్యువ్యతే॥ ౧౦౪॥ యజ్ఞభిరితి॥ సాత్త్వతైర్భాగవత్పాస్త్రనిష్ఠైః॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬
౧౦౬॥ ఇథమితి॥ భక్తిసమ్రాత్తమానసఃభక్తిప్రహ్వశరీరాంతఃకరణః-కించిత్సుర్యేవిరాజతిఅస్తానస్మై॥ ౧౦౭॥ సగతి॥
ఆదోహనేదోహస్థానే॥ ౧౦౮॥ ప్రపుల్లేతి॥ ఆయామతుంగోర్ధ్వలంబిశాలపీనోరస్య-మిత్యర్థః॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ విభ్రా-
ణమితి॥ సేందునిలాచలాభం-సితాంభోజావతంసకత్వాత్॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ప్రాంశుమితి॥ ఉత్తుంగబాహ్వంసంపీనబా

తేష్వసస్థితః॥ యోహ్యచింత్యోవ్యయోవ్యాపీనవత్సృతిమయాసహ॥ ౧౧౩॥ మత్స్యకూమరరాహశ్వ-
సింహయాపాదిభిఃస్థితమ్॥ చకారజగతోయోజసోన్ద్యమామాలపివ్యతి॥ ౧౧౪॥ సాంప్రతంచజగత్స్వమీ-
కార్యమాత్మహృదిస్థితమ్॥ కతుంమనుష్యతాంప్రాప్తస్సేచ్ఛాదేహాధృదవ్యయః॥ ౧౧౫॥ యోనంతః-
పృథివీంధత్తేశేఖరస్థితసంస్థితమ్॥ సోవతీర్ణోజగత్ప్రభామామక్రూరేతివత్సృతి॥ ౧౧౬॥ పితృపుత్రసు-
హృద్భ్రాతృమాతృబంధుమయీమిమామ్॥ యన్తాయాంనాలముత్తతుంజగత్తస్యనమోనమః॥ ౧౧౭॥
తరత్యవిద్యాం వితతాం హృదియన్మిన్నివేశితే॥ యోగమాయామమేయాయతస్యేవిద్యాత్మనేనమః॥
౧౧౮॥ యజ్ఞభిర్యజ్ఞపురుషోవాసుదేవశ్చసాత్త్వతైః॥ వేదాంతవేదిభిర్విష్ణుః ప్రోవ్యతేయోనతోస్థిత-
మ్॥ ౧౧౯॥ యథాయత్రజగద్ధామిషాతశ్చేతత్ప్రతిష్ఠితమ్॥ సదసత్తేనసత్వేనమయ్యసాయాతుసౌమ్య-
తామ్॥ ౧౨౦॥ స్మృతేనకలకల్యాణభాజనంయత్రజాయతే॥ పురుషస్తమజంనిత్యంవ్రజామిశరణంహ-
రిమ్॥ ౧౨౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇన్ధ్రంసంధితయన్విష్ణుంభక్తిసమ్రాత్తమానసః॥ అక్రూరోగోకులంప్రా-
ప్తఃకించిత్సుర్యేవిరాజతి॥ ౧౨౨॥ సదదశతదాకృష్ణమాదావాదోహనేగవామ్॥ వత్సమధ్యగతంపుల్ల-
శ్లోత్పలదళచ్ఛపమ్॥ ౧౨౩॥ ప్రపుల్లపద్మపత్రాతుంశ్రీవత్సాంకితవక్షునమ్॥ ప్రలంబబాహుమాయా-
మతుంగోర్ధ్వలమున్ననమ్॥ ౧౨౪॥ సవిలాసస్థితాధారంబిభ్రాణంముఖవంకజమ్॥ తుంగరక్తనఖంసద్భ్యాం-
ధరణ్యాంసుప్రతిష్ఠితమ్॥ ౧౨౫॥ విభ్రాణంవానసీపీతేవస్యపుష్పవిభూషితమ్॥ సేందునిలాచలాభంతం-
సితాంభోజావతంసకమ్॥ ౧౨౬॥ హంసకుండేందుధవళచీలాంబరధరంద్విజ॥ తస్మాన్బలభద్రంచదద-
శయాయనందనమ్॥ ౧౨౭॥ ప్రాంశుముత్తుంగబాహ్వంసంవికాసీముఖవంకజమ్॥ మేఘమాలాపరివృ-
తంతేలాసాద్రిమివాపరమ్॥ ౧౨౮॥ తౌదృష్టావికనద్వక్త్రసరోజస్సమహామతిః॥ పులకాంచితసర్వాం

తీతి॥ ౧౨౯॥ మత్స్యేతి॥ అశ్వసింహరూపాదిభిః-అశ్వేహయగ్రీవః-సింహానృసింహః-మమాలపివ్యతీతిఅక్రూ-
రేతితాతేత్యాభాషివ్యతే॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ యగతి॥ శేఖరస్త్వేనస్థిత్యాసన్నివేశేనస్థితాంపృథివీంయోధతేనశేషఃఆవతీ-
ణఃబలదేవరూపేణ అక్రూరేతిమాంవత్సృతి॥ ౧౩౨॥ పునఃమాయాప్రతిబంధనివృత్తయేతమేవప్రణమతి॥ పితృపుత్ర-
త్యాదిత్రిభిః॥ ౧౩౩॥ తరతీతి॥ అవిద్యామాన్యచ్ఛాదికాం శౌంభవీంమాయాం అహంకారమమకారాదిమోహకారిం-
ధ్యానేన హృదిపృథ్వుంఙరీకేయన్మిన్నివేశితేనతితతి॥ ౧౩౪॥ యజ్ఞభిరితి॥ యజ్ఞభిఃకూంనిష్ఠైః॥ యజ్ఞపురుష ఇతి-
సాత్త్వతైరుపాసతైః వాసుదేవగతి-వేదాంతవేదిభిఃజ్ఞాననిష్ఠైర్విష్ణురితి-తత్తత్సోపాధికశబ్దైర్యః ప్రోవ్యతే-తం-
ప్రణతోస్థి॥ ౧౩౫॥ అథకంసన్యప్రియోయమితిమయ్యసాయామపరస్వస్మసన్నోభవత్సృతిప్రాధ్యయతే॥ యథే-
తి॥ సదసత్కార్యకారణాత్కంసాధ్వసాధువృత్తోపతంవా ఏతజ్జగతోయత్రధామిఆశ్రయప్రతిష్ఠితంతేన సత్వే-
నసంధారతయాసహసాక్షిత్వేన మయిసౌమ్యతాంప్రసన్నతాయాతు॥ ౧౩౬॥ సత్యపరాధేతత్సవంతుమ్యతా-
మిత్యాశయేనాహ॥ స్మృతగతి॥ ౧౩౭॥ ఇథమితి॥ భక్త్యానమ్రః ఆత్మాబుద్ధిమానసంపదయస్యసః॥ ౧౩౮॥ సగతి॥ ఆ-
దోహనేదోహసానే॥ ౧౩౯॥ ప్రపుల్లేతి॥ ఆయామంవిస్తారవత్తుంగమురసలంయస్యతం॥ ౧౪౦॥ ౧౪౧॥ ౧౪౨॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥

హ్వంసం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తదేతదితి॥ ధామతేజః - పరమంపదంపరమం ప్రాప్యం - పద్యతఇతిపదం - భగవద్వాసుదేవాంశత్యాత్॥ ౨౬॥ సాఫల్యమితి॥ అంగంఫలవదసిస్యాదిత్యాశంసా॥ ౨౭॥ భగవత్పాణిపద్మస్యశుద్ధిశౌర్యాదార్యాశ్వాహ - అప్యేషత్యాదిశ్లోకత్రయేణ అప్యేషఇతి॥ శ్రీమదితిహస్తపద్మవిశేషణం - యస్యేతిపతస్యేవనిదేశః - అనాశదోహనాశదోహభ్యాంహీనా అనాశదోమేతిపాతః॥ ౨౮॥ యేనేతి॥ చక్రంబలం - అపేతచక్రమితిక్రియావిశేషణం - అపాస్యచక్రమితిపాతః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అప్యేషఇతి - అదోషదుష్టమంకంసపరిగ్రహణదోహస్పదీభూతమపి కర్తాకరివ్యతీత్యన్వయః - అవమానేత్యాదివాక్యాంతరం॥ ౩౧॥ భగవాన్సర్వజ్ఞాన్వాన్వానిగాగసంజ్ఞాత్వాస్వీకరివ్యతీత్యాహ - జ్ఞానాత్మకస్యేతి॥ జీవస్యజ్ఞానాత్మకత్వేపిరజస్తమోమూలారాగాదిదోషతిరోహితస్వరూపత్వాత్ తతోభగవంతంవ్యావర్తయతి - అమలనత్వేత్యాదినానదాస్ఫుటస్య అతిరోహితస్వరూపస్య॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

గస్తదామూరోభవన్తునే॥ ౨౫॥ తదేతత్పరమంధామతేజతత్పరమంపదమ్॥ భగవద్వాసుదేవాంశోద్విధాయోయంవ్యవస్థితః॥ ౨౬॥ సాఫల్యమన్యోగమేతదగ్రదృష్టైజగత్థాతరియాతముచ్యైః॥ అప్యంగమేతద్భగవత్ప్రసాదాత్తదంగసంగేఫలవత్తమస్యాత్॥ ౨౭॥ అప్యేషప్యప్యేషమహస్తపద్మంకరివ్యతీశ్రీమదనంతమూర్తిః॥ యస్యాంగులిస్పర్శహతాఖిలాఘోరవాప్యతేసిద్ధిరపాస్తదోహ॥ ౨౮॥ యేనాగ్నివిద్యున్రవిరశ్నిమూలకరాశమత్యుగమపాస్యచక్రమ్॥ చక్రంఘృతాదైత్యవలేపౌతానిదైత్యాంగనానాంసయనాంజనాని॥ ౨౯॥ యత్రాంబువిన్యస్యబలిమనోజ్ఞానవావభోగాన్వసుధాతలస్థః॥ తథామరత్వంత్రదశాధిపత్యంమన్వంతరంపూణమపేతశత్రుః॥ ౩౦॥ అప్యేషమాంకంసపరిగ్రహణదోహస్పదీభూతమదోషదుష్టమ్॥ కర్తావమానోపహతంధిగస్తప్రజ్ఞన్యత్సాగుభహిష్కృతస్య॥ ౩౧॥ జ్ఞానాత్మకస్యామలనత్వరాశేరపేతదోషస్యనదాస్ఫుటస్య॥ కింవాజగత్యత్రనమస్తపుంసామజ్ఞాతమస్యాప్రివృద్ధిస్థితస్య॥ ౩౨॥ తస్మాదహంభక్తివిప్రమచేతావ్రజామినర్వేత్సరమిశ్వరాణామ్॥ అంశావతారంపురుషోత్తమస్యహ్యనాదిమధ్యాంతమజన్యవిష్టేః॥ ౩౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

౨౫॥ ౨౬॥ సాఫల్యమితి॥ భగవతాస్వాంగసంగతైసతితత్ప్రసాదాదేతన్నమాంగమపి ఫలవత్స్వాదిత్యాశంసా॥ ౨౭॥ అప్యేషఇతి॥ యస్యహస్తస్యాంగులిస్పర్శేనహతాఖిలాఘోరితిపవిత్రతోక్తా॥ ౨౮॥ యేనేతి॥ యేనహస్తేనచక్రమపాస్యప్రక్షిప్య - దైత్యపతేఃకాలనేమిత్రభృతీనాంచక్రంసైన్యంఘృతామారయతా - దైత్యాంగనానాంసయనాంజనానితద్భుత్వేవధాదేవహృతానీతిశౌర్యాతిశయోక్తిః॥ ౨౯॥ యత్రేతి॥ యత్రాంబువిన్యస్యేతిహస్తస్యాదార్యముక్తం - పనుధాతలస్థితః॥ ౩౦॥ అప్యేషఇతి॥ అదోషదుష్టమపిమాందోహస్పదీభూతమత్వా యద్యవమానోపహతంకర్తాకరివ్యతి॥ ౩౧॥ ఏవమాశంక్యసర్వజ్ఞస్వపరావమంతృత్వంస్వయమేవనసంభవతీత్యాహ॥ జ్ఞానాత్మకస్యేతి॥ జీవస్యజ్ఞానాత్మకత్వేపిరజస్తమోమూలారూపత్యాన్వసర్వజ్ఞతా - ఈశ్వరస్యశుతన్నాప్తిత్యాహ॥ అమలనత్వరాశేరితి॥ అమలనత్వరాశేః శుద్ధనత్వమయస్యనచజీవవద్రాగద్యభిమానదోషఇత్యాహ॥ అపేతదోషస్యేతి॥ నచపత్యురాద్యపేక్షస్యజీవస్యేవకాదాదిత్యంజ్ఞానమిశ్వరస్యేత్యాహ॥ నదాస్ఫుటస్యేతి॥ నచజీవస్యేతౌపాధిపరిచ్ఛేదాదసర్వజ్ఞత్వమిత్యాహ॥ నమస్తపుంసాంవృద్ధిస్థితస్యేతి॥ అతోక్తకింనామతస్యాజ్ఞాతమస్సి॥ ౩౨॥ తస్మాద్విశ్వంకస్తనుహంప్రజామిత్వాహ॥ తస్మాదితి॥ ౩౩॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః

౧౧ ౨ ౩॥ సహేతి॥ కృతసంవాదనాదికఃకృతసంవాదాదికః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ కరిష్యతి॥ ఔపయికం యుక్తం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ దృష్ట్వేతి॥ శ్లథద్వలయత్వంవిరహాకాశ్యాత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ విలాసేతి॥ విలాస వాక్యపానేషు - గ్రామ్యగోపీషుఅపిదగ్ధగోపీషు॥ ౧౫॥ ౧౬॥ భావగర్భేతి॥ భావగర్భాన్వితమితివాక్యవికేషణం నా

శ్రీ పరాశరః॥ చింతయన్నితిగోవిందముపగమ్యసయాదవః॥ అ క్రూరోస్తీతిచరణౌననామశిరసాహరేః॥ ౧॥ సోప్యేనంధృజవ జ్రాబ్జకృతచిహ్నానపాణినా॥ సంస్పృశ్యాకృమ్యచ ప్రీత్యాసూగాఢంపరిషస్వజే ॥ ౨॥ కృతసంవాదనా లేనయిథావద్భలకేశవా॥ తతః ప్రవిష్టాసంహృష్టాతమాదాయాన్తమందిరమ్॥ ౩॥ సహతాభ్యాంతరాకూరఃకృతసంవాదనాదికః॥ భుక్తభోజ్యాయితాన్యాన్యమావచితేతతస్తయోః॥

౪॥ యథానిర్భాజ్విత స్తేనకం సేనానకదుందుభిః॥ యథావదేవకీదేవీదానవేనదురాత్మనా॥ ౫॥ ఉగ్రసేనేయథాకంసస్పదుగాత్మాచవతాతే॥ యంచైవాథాంసముద్దిశ్యకం సేనతువిసజ్జతః॥ ౬॥ తత్సర్వంవిస్తరాశ్చుత్వాభగవాన్దేవకీసుతః॥ ఉవాచాఖిలమప్యేతద్జ్ఞాతందానవలేమయా॥ ౭॥ క

రిష్యేతన్నహాభాగయద త్రైవయికంచుతమ్॥ విచింత్యంనాన్యధైత లేషిద్ధికంసంహతంచుయా॥ ౮॥ అహంరామశ్చ మధురాంశో యాస్యావస్సహత్వయా॥ గోపవృద్ధాశ్చయాన్యంతివ్యధాయోపాయనంబహు॥ ౯॥ నిశేయంనీయతాంవీరనచింతాంకతుఃకమహాసి॥ త్రిరాత్రాభ్యంతరేకంసంనిహనిష్యామిసానుగమ్॥ ౧౦॥ శ్రీ పరాశరః॥ సమాదిశ్యతతోగోపానక్రూరోపిచకేశవః॥ సుష్యాపబలభద్రశ్చ నందగోపగృహేతతః॥ ౧౧॥ తతః ప్రభాతేవిమలేకృష్ణరామామహామృతీ॥ అ క్రూరేణసమంగతుముద్యతౌమధురాంపురిమ్॥ ౧౨॥ దృష్ట్వాగోపీజనసాన్త్రక్ష్యథద్వలయబాహుకః॥ నిశశ్వాసాతిదుఃఖాతః॥ చా

హజేదంపరస్పరమ్॥ ౧౩॥ మధురాంప్రావ్యగోవిందకథంగోకులమేష్యతి॥ నగరస్త్రీకలాలాపమధుశ్రోత్రైణపాస్యతి॥ ౧౪॥ విలాసవాక్యపానేషునాగరిణాంకృతాస్తదమ్॥ చిత్తమన్యకథంభూయో గ్రామ్యగోపీమయాస్యతి॥ ౧౫॥ సారంసమస్తగోష్ఠస్యవిధినాహరతాహరిమ్॥ ప్రహృతంగోపయోషిత్సునిఘ్నాణెనదురాత్మనా॥ ౧౬॥ భావగర్భాన్వితంవాక్యంవిలాసలలితాగతిః॥ నాగరిణామతీవైర

చింతయన్నితి॥ యాదవౌక్రూరోస్తీతియాదవతోస్త్యాస్యస్యతత్సంబంధితాంవిజ్ఞాపయన్ స్వనామోక్తిపూర్వకం - ప్రణనామ్॥ ౧॥ సత్తి॥ పరిషస్వజే ఆలింగితవా॥ ౨॥ రామంచ ననామేతి దశకయతి కృతసంవాదనా తేనేతి॥ ౩॥ సహేతి॥ కృతసంవాదనాదికంసంభాషాదియేన-యథాన్యాన్యంసంమానపూర్వకం - భుక్తంభోజ్యంభోజనాహాంసంస్కృతమన్నాదియేనసః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ కరిష్యతి॥ ఔపయికంఉపయోగి॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ సమాదిశ్యేతి॥ రాజాదేశనివేదనేనగోపాంసమాదిశ్య - నందగోపగృహేసుష్యాపెత్యనేననందేపితృత్వవ్యవహారనివృత్తింసూచయతి॥ ౧౧॥ తతః॥ గంతుముద్యతా అనేనచనందేపితృత్వవ్యవహారనివృత్తిః - మధురాంగంతుండ్యతాదృష్ట్వాగోపీజనః॥ చా హేతుత్వత్రతాన్వయః॥ ౧౨॥ దృష్ట్వేతి॥ దినాసోపిలేణునలత్కృతతత్వంలేన గోపీవీరహాలాపాక్తిః॥ దృష్ట్వేతి॥ సాన్త్రక్ష్యేతతః - శ్లథద్వలయాః బాహువోహస్తాయస్యేతివిరహదుఃఖాకాశ్యముక్తం॥ ౧౩॥ మధురామితి॥ కథమేష్యతినకథంచిత - తత్ర హేతుమాహనగరేతిసాధాననగరస్త్రీణాంకలః అవ్యక్తమధురాత్మరోయి ఆలాపఃతదేవమధుతద్యస్తాత్వాస్యతి॥ ౧౪॥ విలాసవాక్యేతి॥ విలాసవాక్యనినయనాభినయరూపవిలాసయ్యుక్తానివాక్యానితేహంపానేషు - శృంగారాదిరసవస్తావత్ అమృతమాధుర్యవత్త్వాత్ వాక్యానాం అత్యాదరణశ్రోత్రద్వారాపేయత్వంసిద్ధంచిత్రస్యతద్విషయైకృతాస్తదత్వాత్ పాతృత్వంచసిద్ధంసదా-అతస్తచ్చిత్రంభూయో గ్రామ్యగోపీమకథంయోస్యతి - నకథమపియోస్యతీత్యర్థః॥ ౧౫॥ సంప్రతివిధినావయంహతాన్తృప్తిత్యాహుః॥ సారమితి॥ సమస్తగోష్ఠస్యసారభూతంహరింహరతాఅతపనిఘ్నాణెనదురాత్మనావిధినాగోపయోషిత్సుప్రహృతం॥ ౧౬॥ భా

గగీణామేతద్వాక్యాదికం - అతీవపూజితం నైవంభూతమస్త దీయంవాక్యాదికం - అతిక్రాంతమితివా||౧౭|| గ్రామ్య
 ఇతి || గ్రామ్యః గ్రామేభవః - యతఃయంత్రితః - అగ్రామ్యత్వాదపూర్వత్వేననాగరిణాంవిలాసాదిలోభనీయంభవ
 త్తి|| ౧౮|| ఏషైషఇతి|| అక్రూరకేణేతిమత్స్యాంకప్రత్యయః - అత్రప్రజేనిరాశేననిరనురాగేణ|| ౧౯|| కిమిత్యా
 ది|| అయంస్వయంనిరనురాగోస్తు - అనురాగపరమపిజనంకింసవేయోనానురక్తానామస్తాకమట్ల్యోరాష్టాదకరంహ
 రిమన్యత్రనయతి|| ౨౦|| ౨౧|| గురూణామిత్యాది|| త్వర్యతామన్యవారణఇతిమోగురూణామగ్రతోవత్తుంసతుమ
 మితికింబ్రపీధకింకిమధకం - విరహాగ్నినాదగ్ధానాంగురవఃకింకరిష్యంతి|| ౨౨|| ౨౩|| సుప్రభాతేతి|| మధురాఆవాసో
 యాసాంతాః మధురావాసాః|| ౨౪|| ధన్యా ఇతి|| యెఅనివారితా ఇతోయాంతి - యా అనివారితాఇతోయాంతి - తె
 ధన్యాః - తాఃధన్యాః - తెహిపథిక్పక్షంపశ్యంతః - తాహిపథిక్పక్షంపశ్యంత్యః - పులకాంచితంస్వదేహముద్వహిష్యంతి||
 ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| అనురాగేణేతి|| హరౌ అస్మానుశైధిల్యం ప్రజతినతి - అస్మాకంకరేమవలయాన్యపిశైధిల

త-టామైశీతమేవ|| ౧౭|| గ్రామ్యోహరిరయంతాసాంవిలాసనిగ్రైర్యుతః| భవతీనాంపునఃపా
 శ్వంకయాంతుక్త్యానమేవ్యతి|| ౧౮|| ఏషైషరథమారుహ్యమధురాంయాతీకేశవః| క్రూరేణా
 క్రూరకేణాత్రనిఘ్నణేనప్రతారితః|| ౧౯|| కింసవేత్తీన్మశంసోయమనురాగపరంజనమ్| యేనైవమట్ల్యో
 రాష్టాదంసయత్యన్యత్రనోహరిమ్|| ౨౦|| ఏషరామేణసహితఃప్రయాత్యత్వంతరిఘ్నణః| రథమారు
 హ్యగోవిందస్త్వర్యతామన్యవారణే|| ౨౧|| గురూణామగ్రతోవత్తుంకింబ్రపీధనసఃతుమమ్| గురవఃకిం
 కరిష్యంతిదగ్ధానాంవిరహాగ్నినా|| ౨౨|| నందగోపముఖాగోపాగంతుమేతేసముద్వతాః| నోద్యంతు
 రుతేశ్చిద్గోవిందపినివతనే|| ౨౩|| సుప్రభాతాద్వరజనీమధురావాసయోషితామ్| పాస్యంశ్యన్య
 తవక్త్రజ్జంయాసాంనేత్రాలిపంజయః|| ౨౪|| ధన్యాస్తేపథియోక్త్యన్మమితోఽనాంత్యనివారితాః| ఉ
 ద్వహిష్యంతిపశ్యంతస్వదేహంపులకాంచితమ్|| ౨౫|| మధురానగరిపారసయనానాం మహాబాత్స
 వః| గోవిందావయవైర్దృష్టైరతీవాద్యభవిష్యతి|| ౨౬|| కోనుస్వప్నస్పృభాగ్యాభిర్వృష్టస్తాభిరథోక్ష
 జమ్| విస్తారికాంతినయనాయాద్రత్యంత్యనివారితాః|| ౨౭|| అహూగోపీజనస్యాస్వదేశయిత్యా
 మహానిధిమ్| ఉత్కృతాన్యద్యనేత్రాణివిధినాకరుణాత్మనా|| ౨౮|| అనురాగేణైధిల్యమస్తాను

వగభేతి|| భావాదేలక్షణంతు|| స్తో|| బాహ్యభావంబనేయస్తువికారోమానసోభవేత్| భావస్సకథ్యతేసద్భిత్త
 స్యోత్కర్షోరసోమతః|| విలాసోనేత్రజోజ్ఞయోవిలాసోనయనాంతజఇతి - నాగరిణామేతద్వాక్యాదికం అతీవానంద
 జనకం|| ౧౭|| గ్రామ్యఇతి|| అతస్తాసాంవిలాసరూపైనిగ్రైర్యుతోయ్యుక్తః - యతఇతిపారేయతస్సంయతోబద్ధ
 ఇత్యధః|| ౧౮|| ఏషైషఇతి|| ఏషైషఇతివిప్రయాద్విప్లా - సంధిశ్చిక్షణః - అక్రూరకేణేతిమత్స్యితః నృశంసఃక్రూ
 రః|| ౧౯|| అత్రప్రజ్ఞానం|| కింసవేత్తీతి - నోస్తాకం - అట్ల్యోరాష్టాదంహరిమన్యత్రనయతియేనహేతునా - తత్కిం
 తహికిమనురాగపరంజనంసవేత్తీ - యదిక్వాప్యనురాగసాభిజ్ఞాభవేత్ తహితద్వియోగదుఃఖంజానన్నేవంసకు
 త్యాదిభిభావః|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ధన్యాఇతి|| యెజనాఇతః కేనాప్యనివారితాస్సంతోయాంతి తెధన్యాః -
 యస్తాత్పథియాంతంకృష్ణంపశ్యంతః స్వదేహంపులకవాస్తముద్వహిష్యంతీత్యధః|| ౨౫|| మధురేతి|| మధురానగ
 ర్యాంపారస్రీనయనానాం|| ౨౬|| కోన్వతి|| విస్తారిణికాంతిమంతినయనానియాసాంతాః|| ౨౭|| అహూఇతి|| మ
 హానిధితుల్యంశ్రీకృష్ణందేశయిత్యా - నేత్రాణ్యుత్కృతాని ఉద్భృతప్రాయాణి - విరహదుఃఖాద్వస్త్యంతరద
 శేనస్యాప్యరుహ్యనివృత్తే|| ౨౮|| కిం|| అనురాగేణేతి|| అస్మానుశైధిల్యం ప్రజతాహరెరమరాగేణసహస్తేత్
 రేమవలయాన్యపిశైధిల్యముపయాంతి - కృష్ణానురాగావయభూతత్వాదస్తాత్పత్వా వలయాన్యపితమేవా
 ముగిమిష్యంతీత్యధః|| వృజత ఇతి పారాంతరే - అస్మాన్వనురాగేణైధిల్యం ప్రయాతః అనురాగంధిలంకువతః

ముపయాంతి ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ అథేతి - అహ్నికాహణం నిత్యం మాధ్యాహ్నికారాధనం ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ తతః ౥ సర్వవిజ్ఞానమయం సర్వస్వవిజ్ఞానప్రచురం - సర్వజ్ఞమిత్యర్థః ౪౭ పస్తా త్రరూపిణ ఇతి ౥ సస్తా త్రరూపిణే - మాత్రచాన త్తావిరోధ్యవక్ష్యమాదీనాం వ్యావృత్తిః - సత్త్వవిరోధినాం నిత్యత్వాదీనాం నైకరూపేకస్వరూపాయ కార్యావస్థాయామనేకరూపాయ - కారణావస్థాయామేకరూపాయ ౪౮ సర్వరూపాయేతి ౥ విజ్ఞానపారాయ విజ్ఞానస్య పర్యవసానాయ - అస్తాత్పరంజ్ఞేయం నాస్తే

ప్రజతాహరేః ౥ శైథిల్యముపయాంత్యాశుకరేషువలయాన్యపి ౨౯ అక్రూరః క్రూరహృదయశ్చీ (ఘ్రం) ప్రేరయతేహయా ౥ ఏవమాతానుయోషిత్సుకృపాకస్యనజాయతే ౩౦ ఏవకృష్ణరథస్యో ఛైవశ్చక్రరేణునిరీక్ష్యతామ్ ౥ దూరిభూతోహరియేనసోపి రేణునలక్ష్మ్యతే ౩౧ శ్రీపరాశః ౥ ఇత్యేవమతీహాదేనగోపిజననిరీక్షితః ౥ తత్యాజప్రజభూభాగంసహరామేణకేశవః ౩౨ గచ్ఛంతోజవనాశ్వేనరథేనమునాతటమ్ ౥ ప్రాప్తమధ్యాహ్నసమయేరామాక్రూరజనాదనాః ౩౩ అథాహకృష్ణమక్రూరోభవద్భ్యాంతావదాస్యతామ్ ౥ యావత్కరోమికాశింద్యాఅహ్నికాహణమంభసి ౩౪ శ్రీపరాశరః ౥ తథేష్యక్తస్తతసన్నితస్సాన్వితాంతస్సమహామతిః ౥ దధ్యేబ్రహ్మచరవిద్రప్రవిష్టోయమునాజలే ౩౫ ఫణాసహస్రమాలాభ్యంబలభద్రందదశశః ౥ కుందమాలాంగమున్దిద్రవద్దృశత్రాయతేక్షణమ్ ౩౬ పృథంవాసుకిరంభాద్యేర్ముహూద్భిఃపవనాశిభిః ౥ సంస్తూయమానముద్గంధివనమాలావిభూషితమ్ ౩౭ దధానమసితేవస్త్రేచారురూపావతంసకమ్ ౥ చారుకుండలినంభాంతమంతజలతలేస్థితమ్ ౩౮ తస్యోన్యంగేషునశ్యామమాతామ్రాయతలోచనమ్ ౥ చతుర్బాహుముచారాంగంవక్రద్యాయుభభూషమ్ ౩౯ పీతేవపానంవసనేచిత్రమాల్యావశోభితమ్ ౥ శక్రచాపతటిన్నాలాచిత్రమివతోయదమ్ ౪౦ శ్రీవశ్నువక్షుసంచారుస్ఫురన్తకరకుండలమ్ ౥ దదశకృష్ణమక్షిప్తంపుండరీకావతంసకమ్ ౪౧ సనందనాద్యేర్ముహూద్భిఃస్థిరయోగైరకల్మషైః ౥ సంచిత్స్వమానంత్రస్తైస్థానాగ్రస్యస్తలోచనైః ౪౨ బలకృష్ణేతథాక్రూరః ప్రత్యభిజ్ఞాయవిస్థితః ౥ అచింతయద్రథాచ్ఛీఘ్రంకథమత్రాగతాచితి ౪౩ వివక్షోస్తంభయామాసవావంతస్యజనాదనః ౥ తతోనిమ్రమ్యసలిలాద్రథమభ్యాగతఃపునః ౪౪ దదశశత్రుచైవోభారథస్యోపరినిష్ఠితౌ ౥ రామకృష్ణేయథాపూర్వంమనుష్యవపుషాన్వితౌ ౪౫ నిమగ్నశ్చపునస్తోయేదదశశచత్రైవతౌ ౥ సంస్తూయమానాగంధద్యేర్ముహూద్భిఃస్థిరయోగైః ౪౬ తతోవిజ్ఞాతసద్భావస్సతుదానపతిస్తదా ౥ తుష్టావసర్వవిజ్ఞానమయమమృతమిశ్వరమ్ ౪౭ అక్రూరః ౥ సస్తా త్రరూపిణేచింత్యమహిమ్నోచరమాత్మనే ౥ వ్యాపి

నేస్తైకరూపైకస్వరూపాయనమోనమః ౪౮ సర్వరూపాయతేచింత్యహవిభూతాయతేనమః ౥ సంతోషలయాన్యపిశిథిలాయంత ఇత్యర్థః ౨౯ అక్రూరఇతి ౥ క్రూరహృదయోనిఘ్రుణః తత్ర హేతుః - ఏవమాతాన్వీతి ౩౦ ౩౧ ఇత్యేవమితి ౥ ప్రజభూభాగంప్రజప్రాంతం ౩౨ గచ్ఛంతఇతి ౥ జవనావేగయుక్తాఅశ్వా యస్త్రితేనరథేన ౩౩ అథేతి ౥ అహ్నికాహణం మాధ్యాహ్నికసాన దేవపూజాది - భవద్భ్యాంతావదత్రైవాస్యతాం ౩౪ ౩౫ ఇతి అక్రూరస్యోక్త్యాతస్యమనసిబాలావేతాదుజాయదుప్తకంససకాశంమయావృధైవాచితాచితశంకామాలక్ష్మ - జలెస్పతీయమైశ్వర్యం రూపంతాభ్యాందర్శితం - అసౌదృష్టావృత్తావేత్యాహ ౥ ఫణాసహస్రేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః ౥ ఫణాసహస్రేతి ౥ ఫణానాంసహస్రస్యమాలయాపంత్ర్యాఅభ్యంయుక్తం - కుందాచాంమాలేవఅతిశ్వేతమంగయస్యతం ౩౬ పృథమితి ౥ వాసుకిరంభాద్యేర్వృథం ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ తత ఇతి ౥ విజ్ఞాతస్సద్భావః పరమాభ్యోయేనస్య - సర్వేషాంయద్విజ్ఞానంతన్నయం ౪౭ సస్తాత్రేతి ౥ సైకరూపోనేకరూపస్సచాసావేకరూపశ్చైవస్తైకార్యకారణరూపాయ ౪౮ సర్వరూపాయేతి ౥ హే

తృతీయః - అవిజ్ఞాతపారాయేతివాచకః॥ ౪౯॥ భూతాత్మేతి॥ భూతాత్మాశబ్దాదిసహితంపంచభూతశరీరకః - పంచ
భూతానామాత్మేతివా-పంచమేకాదశేంద్రియాత్మావైష్ణవబుద్ధ్యహంకారయోరంతర్భావః-ప్రధానాత్మాఅవ్యక్తా
త్మా-ఆత్మాసమష్టివ్యష్టిముక్తరూపః-పరమాత్మాఆనందమయః-పంచధేతివిధంబ్రహ్మైతదితివత్॥ ౫౦॥ ప్రసీదే
తి॥ ఉక్తప్రకారేణకురాతురమయ-బ్రహ్మైతి-ఆఖ్యాసంజ్ఞా-సైవకల్పనా॥ ౫౧॥ అనాఖ్యేయేతి॥ అనాఖ్యేయస్వ
రూపాత్మాఅనంతతయాపామస్త్యేనాభిధాతుమశక్యంస్వరూపంఽరూపకగుణగుణోయస్యాత్మనఃసోనాఖ్యేయస్వరూపా
త్మాతత్సంబుద్ధిఃఅనాఖ్యేయప్రయోజనఉభయవిభూత్యానందాత్మకంప్రయోజనమానంత్యాదాఖ్యాతుమశక్యంయ
స్యసథాభూత-అనాఖ్యేయాభిధానంఅనంతనామధేయత్వాత్పరమకారణత్వాత్॥ ౫౨॥ కర్మపాధికనామరూప
వ్యాకరణావిషయత్వేనజీవవత్పురపశుమనుజాదికల్పనానేత్యాహ॥ నయత్రేతి॥ శబ్దజాతిగుణక్రియాద్రవ్యైవక
స్తువోవిశేషణంకల్పనా॥ శ్రు॥ ఆకాశోహవైరామరూపయోనివహితాతేయదంతరాతస్ప్రహ్మైతిశ్రుతిః-తేనామ
రూపేఅంతరానామరూపాస్త్వంబ్రహ్మయతేతస్ప్రహ్మైతి॥ ౫౩॥ తథాపిజగదుపకారాయోపాసకానుగ్రహాయవస్వే
చ్ఛాగృహీతదేవాదివివిధరూపనామా-బ్రహ్మాదిభిస్తత్త్వానుభిప్రాయసత్త్యాహ-నకల్పనామితి॥ కృష్ణాది నాను
గ్రహణంభగవదవతాతాదివస్త్వేయమపినామూమువలక్షణం-మోక్షధర్మేచతుస్త్రుఖస్యానిగుణోపాసనముక్తాశ్లే
యస్యావతారరూపాణీసమవంతిదివోకసత్తతిచాన్వితపుగాణే॥ ౫౪॥ సర్వాధాత్మకైః॥ మైరైతైదేవాదైర్విరికల్పనా
భూతైరభైర్విశ్వంభవతి-తేనర్వథాత్మకం-వికారహీనమేతదాత్మకస్తుతత్వం-అతోవిశ్వాత్మాత్వమిత్యన్వ

మోవిజ్ఞాతపారాయచరాయప్రకృతేః ప్రభో॥ ౪౯॥ భూతాత్మాచేంద్రియాత్మాచప్రధానాత్మాత
థాభవా॥ ఆత్మాచచనమాత్మాచత్వమేకఃపంచధాన్తః॥ ౫౦॥ ప్రసీదనర్వసర్వాత్మకగురాతురమ
యేశ్వర॥ బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యాభిఃకల్పనాభిగుడిరిణః॥ ౫౧॥ అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మన్ననాఖ్యేయప్ర
యోజన॥ అనాఖ్యేయాభిధానంతానంతోస్త్విపరమేశ్వర॥ ౫౨॥ నయత్రనాధాన్త్యంతేనామజాత్యా
దికల్పనాః॥ తస్మద్భూపరమనిత్యమవికారిభవానజ॥ ౫౩॥ నకల్పనామృతేభాస్యసర్వస్యాధిమో
యతః॥ తతఃకృష్ణామృతానంతవిష్ణుసంజ్ఞాభిగీడ్యతే॥ ౫౪॥ సర్వాధాత్మకస్త్యుజాదికల్పనాభిరేతైదే
వాదైర్భవతిహయోరనంతవిశ్వమ్॥ విశ్వాత్మాత్వమితివికారహీనమేతత్పురస్త్వస్త్వహిభవతోస్తికిం

అదింత్య - హవిభూతాయ॥ శ్రు॥ యత్పురుషేణహవిషేతిశ్రుతేః - అవిజ్ఞాతఃపారః అంతోయస్యతస్మై - ప్ర
కృతేః పరాయతామతిక్రమ్యస్థితాయ॥ శ్రు॥ ఆదిత్యవణాంతమనఃపరస్తాదితిశ్రుతేః॥ ౪౯॥ భూతాత్మేతి॥ భూ
తాత్మాభూతరూపః - ఇంద్రియాత్మా ఇంద్రియరూపః - ప్రధానాత్మాప్రకృతిరూపః - ఆత్మాభూతాదితయోపా
ధిః పురుషః - పరమాత్మానిరుపాధిః॥ ౫౦॥ ప్రసీదేతి॥ సర్వసమస్తభూతరూప-సర్వాస్యాత్మక-అతపవక్షరాక్ష
రమయేశ్వరగురాతురనియామక॥ తదుక్తంగీతామ॥ శ్లో॥ క్షరన్నవారణీభూతానికూటాథోక్షరఉచ్యతే॥ ఉక్తమఃపురుష
స్త్యన్యఃపరమాత్మైత్యుదాహృతః॥ యోలోకత్రయమావిశ్వవిభాత్యవ్యయశ్చేశ్వరఇతి॥ కల్పనాభిః॥ గుణోపాధిభి
బ్రహ్మాదిసంజ్ఞాభిఃఉడిరిరిణః॥ ౫౧॥ వస్తుతస్తు-అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మస్థితి॥ అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మకాదేవా
సర్వాస్వరూపతత్వాస్వభావోయస్య-అనాఖ్యేయంస్వరూపంతత్త్వమాత్మామూర్తిత్వయస్యేతివా-అనాఖ్యేయం
ప్రయోజనంయస్య-ఆప్తకామత్వేనలీలావ్యతిరేకేనస్పష్ట్యాదిప్రయోజనస్యానాఖ్యేయత్వాత్-యద్వా-అనా
ఖ్యేయంప్రయోజననిగుణానందస్తద్రూప-అనాఖ్యేయానిఅభిధానానియస్యతంఅనామధేయత్వాదనంతనామ
త్వాద్వా॥ ౫౨॥ తత్రానామత్వేహేతుమాహ॥ నయత్రేతి॥ ౫౩॥ అథగుణోపాధిఃకృష్ణామృతానంతవిష్ణోది
మర్వమాహ॥ నకల్పనామితి॥ ౫౪॥ రూపానంత్యేనానంతనామత్వంప్రపంచయన్మాహ॥ సర్వాధాత్మకమిత్యా

ਭਾ. ੨

౧౧. ౨. ౩. ౪. ౫. ౬. ౭. తత్త్విమితి || తత్త్విమేతేన అస్థానే తత్త్వవాచేన కిం - మేవర సేవకస్య - విభేదిమిలం
 ఘోరం నకుప్యేదితి - పరపిండోపజీవినాం జన్మభిక్ - యత్నాత్మాత్మ తేపిభావతిననంభాపితులభ్యతే. ౮॥ ౯॥ ౧౦॥

విద్యుత్ ౧౫౫ ॥ త్వం బ్రహ్మ పశుపతిరవ్యమావిధాతాథాతాత్వం త్రిదశపతిస్తమిరణోగ్నిః ॥ తోణో
శోధనపతిరంతకస్త్యమేకోభిన్నాథౌజఃగదభిపాసితక్రభైదైః ॥ ౫౬ ॥ విశ్వంభవాంశ్చుజఃసూర్యగ
భస్త్రిహాపావీశ్వేభాతేనుణానయోయనుతఃప్రపంచః ॥ యావంపరంపదితివావకమక్షరంయద్జ్ఞానాత్మనై
సదసతేప్రణతోస్త్రితస్తైః ॥ ౫౭ ॥ ఓన్నమోవాసుదేవానననుస్త్వంకమణాయచ ॥ ప్రద్యుమ్నాయన
మస్తుభ్యమనిరుద్ధాయతేనః ॥ ౫౮ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే పంచమాంశే అష్టదశోధ్యాయః ॥ ౫౮ ॥
శ్రీవరాశరః ॥ పవనంతజఃలేవిష్ణుమభిష్టుయసయాదవః ॥ అవయామానసేర్వేశంధూవపుష్పై
మనోమయైః ॥ ౧ ॥ పరిత్యక్తాన్యవిషయోమనస్త్రనివేశ్యసః ॥ బ్రహ్మభూతేవిరంభిత్యావీరరామస
మాధితః ॥ ౨ ॥ కృతకృత్యమివాత్మానంసన్యమానోమాహామతిః ॥ అజగానురభంభూయోనిగమ్యయము
నాంభసః ॥ ౩ ॥ దదశరామకృష్ణావయథాపూర్వసపస్థితా ॥ పిన్వితాక్షస్తదాక్రూరస్తవకృష్ణోభ్య
భాషత ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ నూనంతేదృక్మమాశ్చర్యమక్రూరయమునాజతే ॥ విప్రయోగ్యుల్లసయనోభ
వానంలక్ష్మతేమతః ॥ ౫ ॥ అక్రూరః ॥ అంతజఃలేయదాశ్చర్యంధృష్టంత్రోమయామ్యత ॥ తదత్రా
పిహిపశ్యామిమూర్తిమతురతఃస్థిమ్ ॥ ౬ ॥ జగదేతన్నహాశ్చర్యరూపంయశ్యమహాన్యసః ॥ తేనాశ్చర్య
వరేణాహంభవణాకృష్ణసంగతః ॥ ౭ ॥ తత్త్రిమేతేనమధురాంయాస్యామోమధుసూదన ॥ భిభేమికంపా
ద్ధిగ్జన్మపంపింధోపజీహాం ॥ ౮ ॥ ఇత్యుక్త్వాచోదయామాససహయావాతరంహసః ॥ సంప్రాప్తశ్చపి
సాయామైస్సాంక్రూరోమధురాంపురీమ్ ॥ ౯ ॥ విలంక్యమధురాంకృష్ణంరామంచాహసయాదవః ॥ ప
ద్భ్యాంయాతంకుహావీర్యౌరథేనైకోవిశామ్యహం ॥ ౧౦ ॥ గంతవ్యంపమదేవస్యనోభవద్భ్యాంతథా
గృహం ॥ యవయోహింకృతేస్పృధస్యకంసేనవిరస్యతే ॥ ౧౧ ॥ శ్రీవరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వాప్రవివేశాభ
సోక్రూరోమధురాంపురీం ॥ ప్రవిష్టేరామకృష్ణావరాజమాగమివాగతౌ ॥ ౧౨ ॥ స్త్రీభిన్రైశ్చసా

వి.ప్ర.భిః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ విశ్వమితి॥ సూర్యగభః సైహషితి సూర్యరశ్మిః హపేణవవకాయాభవాభరావరావరంవిశ్వంసృజతి - సవివితదంవాచకంయస్యతదక్షరంతవవరఃకూపం॥ ౫౭॥ చతుర్న్యాహరాపంప్రణమితి॥ ఓన్నమ ఇతి॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీభరస్వామినిరవితాక్షుః శాకాఖ్యః - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - అష్టావశోధ్యాయః ॥

౧॥౨॥౩॥ దద శేఁతి ॥ ప్రితే ఆక్షిణీయస్య సత కాభవత్ ॥౪॥౫॥ జగదితి ॥ తేనాశ్చర్యపరైభగవతై వలహ
మంతజాల చాత్ర వసంతగోస్తే అతోజలపవన శేషేణాశ్చర్యంకివృచ్ఛన్యథః ॥౬॥ రథేస్థితం మాంజలైస్థితః ॥౭॥ కం
ద్భుష్ట నానిః ॥ మోహాయంత మేనాహః ॥ తత్కిమేతేనేతి ॥ పరమేశ్వరేనాత్రాద్భుష్టేషు విలంబేపతికంసః ॥ పృథితికంసా
ద్భిభేషు ॥ అతఃపరిపంజరైర్వదత్రవన్నముపజీవంతియే ॥ తేహంజన్మధిక ॥ ౮॥ ఇతితి ॥ వాతస్యేవరంహూవేగో
యేహంశాకాః ॥ పిలోశ్చేతి ॥ కృష్ణమాయామోహితస్త్వాకంసభయాదివతే శిష్యున్నాహ ॥ పద్భ్యమితి ॥ పద్భ్యం
యోవాంయూతంజగద్భుతం ॥ ౧౦॥ గంతవ్యమితి ॥ యువయోఃకృతేయుక్తస్త్వమితి ॥ నిరస్యతేఆక్షిణ్యతే ॥ ౧౧॥ ౧౨॥

౨౫౦ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః

౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| భ్రమమాణావీతి || రంగకారకంకుమంభాదినావస్తాణాంరంజనంరంగఃరాగభిరేకనవదనపహితేన
వ్యాఖ్యాతం - రంజేరుపథాలోపస్థరణాత్ - తస్మాదావత్వాత్సాధుత్వమితి || ౧౪|| కంసస్యేతి || విన్నయవిశిష్టః
యఃసవః || ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| తత ఇతి || ఏతానిచారూణీతికతితిర్హర్షందత్వా - పునరేతా
న్యతిచారూణీతివిలోభయేదదౌ || ౨౨|| ౨౩|| మాలాకారాయేతి || శ్రీమన్సంశ్రయేతిస్వస్థలక్ష్యేపతిత్వంభక్తస్యత్ర
కటయతి || ౨౪|| బలహానిరితి || యావద్దినానియావత్సూర్యః || ౨౫|| ౨౬|| ధర్మ ఇతి || సార్వకాలంసర్వకాల సంబంధః
యుష్మదితిబహుత్వంతద్బంధుబహుత్వవివక్షయా || ౨౭|| ౨౮|| ౨౯ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్రి
యే - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః

సందంలోచనైరభివీక్షితాజగ్దుకులీలయావీరామత్తాబాలగజావిన|| ౧౩ || భ్రమమాణావీతిద్వస్త్యరజ
కంరంగకారకమ్ | అయాచేతాంసురూపాణివాసాంసిరుచిరాణితా|| ౧౪ || కంసస్వరజకస్సోధప్రసాదా
రూఢవిన్నయః | బహున్యాతేపవాక్యాని ప్రామేయావైచరామకేశవా|| ౧౫ || తతస్తలప్రహరేణ
కృష్ణస్తస్యదుగాత్త సః | పాతయామాసరోషేణరజకస్యశిరోభువి || ౧౬ || హత్వాదాయచస్తాణిపీ
తనీలాంబరౌతతః | కృష్ణరామాముదాయక్రొమాలాకారగృహంతా || ౧౭ || వికాసినేత్రయుగలో
మాలాకారోతివిస్మితః | ఏతాకస్యసుతాయాతామైత్రేయాచితయత్తదా || ౧౮ || పీతనీలాంబరధరా
తౌద్వస్త్యతిమనోహరా | సతర్కయామాసతదాభవందేవాపుపాగతా || ౧౯ || వికాశిముఖపద్మాభ్యాం
తాభ్యాంపుష్పాణీయాచితః | భవంవిష్టభ్యహస్తాభ్యాంపస్పృశిరసామహీమ్ || ౨౦ || ప్రసాదపరమా
నాథామమగేహముపాగతా | ధన్వోహమచయిష్యామిత్యాహతామాల్యజీవనః || ౨౧ || తతఃప్రహృ
ష్టవదనస్తయోఃపుష్పాణి కామతః | చారూణ్యతాన్యతైతానిప్రదదౌసప్రలోభయత్ || ౨౨ || పునఃపునః
ప్రణమ్యోభామాలాకారోనరోత్తమాదదౌపుష్పాణిచారూణీగంధవంత్యమలానిచ || ౨౩ || మాలాకారా
యకృష్ణోపప్రసన్నఃప్రదదౌవరాత్ || శ్రీస్త్యాంసుత్వంశ్రయాభద్రనకదాచిత్ర్యజివ్యతి || ౨౪ || బల
హానినతేసామ్యధనహానిరథాపివా | యావద్దినానితావచ్చననశివ్యతినంతతిః || ౨౫ || భుక్వాచవిపు
లాభోగాంతస్వసుంతేనుత్ప్రసాదతః | మమానుస్థరణంప్రాప్యదివ్యంలోకమవాప్స్యసి || ౨౬ || ధ
మేమనశ్చతేభద్రసార్వకాలంభవివ్యతి | యుష్మత్సంతతిజాతానాందీర్ఘమాయుభావివ్యతి || ౨౭ ||
నోపనగాదికంఠోపయుష్మత్సంతతిసంభవః | అవాప్స్యతిమహాభాగయావత్సూర్యోభవివ్యతి || ౨౮ ||
శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తాత్తద్గ్రహంత్యైర్బలదేవసహాయవాత్ | నిజగౌమమునిశ్రేష్ఠమాలాకా
రేణపూజితః || ౨౯ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః

౧౩|| భ్రమమాణావీతి || రజకఃవస్తాణాంనేజకః - స్వతఃతానివస్తాణిధాతుభిఃరంజయేత్రంగకారః|| ౧౪|| కంసస్యే
తి|| ప్రసాదా రూఢవిన్నయః రాజ్ఞఃప్రసాదేనగర్వమారూఢః|| ౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ప్రసాదపరమా
తి|| ప్రసాదపరమా అనుగ్రహపరౌ || ౨౧|| తత ఇతి || కానుతస్తదిచ్చాతః పుష్పాణిపత్వా - పునశ్చైతానిచారూణీ
తైతానితతోపిచారూణీప్రలోభయత్ అనురాగంజనయత్ - ప్రదదౌ || ౨౨|| ౨౩|| మాలాకారాయేతి || మన్సం
శ్రయామమపక్షునిస్థితా శ్రీస్త్యాంసంత్యజివ్యతి - సవఃసంపత్ప్రచైరనుగ్రహకటాక్షైర్నిత్యంత్యామవలోకయిష్య
మ్యకః || ౨౪ || బలహానిరితి || యావద్దినానియావత్సూర్యః తావత్ || ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯ || ఇతి శ్రీధర్
మపుష్పాణిపత్వాప్రకాశాభ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః

౧౧ తామితి లలితంసవిలాసం ॥ ౧౧ సకామేనేతి ॥ బలాత్కృతావశీకృతా ॥ ౩౧ కాంతేతి ॥ అనులేపనకమణిగంధవస్తుసాధనేనియుక్తాం ॥ ౪౧ ౫౧ ౬౧ ౭౧ భక్తిచ్ఛేదేతి ॥ భక్తిచ్ఛేదేనపత్రభంగిరచనయా ॥ ౮౧ తతత్తితి ॥ ఉల్లాఘనంబుజాకరణంఉత్పాద్యుడన్నమయ్యగ్రంథిభేదంకృత్వా - తోలయామాసతోలనకంవనం ॥ ౯౧ చకషేతి ॥ పద్భ్యంచకషపాదయోపపద్భ్యమాక్రాంతవా ॥ ౧౦౧ విలాసేతి ॥ ప్రేమగర్భభరాలసంఅంతగర్భితప్రేమాతీతయమంధరం ॥ ౧౧౧ ౧౨౧ ఆయాన్యత్తితి ॥ ప్రహసన్ప్రసాదేనహామితుర్వా - అన్యదన్యగ్రహమనురాగంమత్వాభయంముహ్యతితిరామంప్రత్యుచైచ్చజహాస ॥ ౧౩౧ ౧౪౧ ఆయాగమితి ॥ ఆయాగంఆభిముఖ్యేనయాగోద్దేశ్యం ॥

శ్రీవరాళరః ॥ రాజమాగేతతఃకృష్ణస్సానులేపనభాజనామ్ ॥ దగళకకుబ్జా మాయాంతీనవయావనగోవరామ్ ॥ ౧౧ తామాహలలితంకృష్ణఃకస్యేదమనులేపనమ్ ॥ భవత్యానీయతేనత్యంవదేందీవరలోచనై ॥ ౨౧ సకామేవేనసాప్రోక్తాసానురాగాహరింప్రతి ॥ ప్రాహసాలలితంకుబ్జాతద్దశనబలాత్కృతా ॥ ౩౧ కాలతకస్సాన్నజానాసికంసేనవినియోజితామ్ ॥ నైకవక్రేతివిఖ్యాతామనులేపనకమణి ॥ ౪౧ నాన్యపిష్టంహికంసన్యప్రీతయోహ్యనులేపనమ్ ॥ భవాన్యహమతీవాన్యప్రసాదధనభాజనమ్ ॥ ౫౧ శ్రీకృష్ణః ॥ సుగంధమేతద్రాజాహారంరుచిరంరుచిరాననే ॥ ఆవయోగాక్రమదృశంబీయతామనులేపనమ్ ॥ ౬౧ శ్రీవరాళరః ॥ శ్రుత్వైతదాహసాకుబ్జాగృహ్యతామితిసాదరమ్ ॥ అనులేపనంచశ్రుదక్షాగాత్రయోగ్యుపభోభయోః ॥ ౭౧ భక్తిచ్ఛేదానులిప్తాంగౌతతస్తౌపురుషమణా ॥ సేంద్రచాపాన్యరాజేతాంసితకృష్ణావివాంబుదా ॥ ౮౧ తతస్తాంచుబుకేశౌరిరుల్లాసనవిధానవిత్ ॥ ఉత్పాద్యుతోఆయామాసద్వ్యంగుళేనాగ్రపాణినా ॥ ౯౧ చకషపద్భ్యంచతదాబుజత్వంకేశప్రాసయత్ ॥ తతస్సాన్బుజతాంప్రాప్తాయోషితామభవద్వరా ॥ ౧౦౧ విలాసలలితంప్రాహప్రేమగర్భభరాలసమ్ ॥ వస్త్రైవగృహ్యగోవిందంమమగేహంప్రజేతివై ॥ ౧౧౧ ఏవముక్తస్తయాశౌరిరామస్యాలోక్యచాననమ్ ॥ ప్రహస్యకుబ్జాంతామాహనైకవక్రమనిందితామ్ ॥ ౧౨౧ ఆయాన్యేభవతీగేహమితితాంప్రహసన్హారిః ॥ విసనజ్జజహాసోహైప్రరామస్యాలోక్యచాననమ్ ॥ ౧౩౧ భక్తిచ్ఛేదానులిప్తాంగౌనీలపీతాంబరౌతుతౌ ॥ ధనుశ్శాలాంతతోయాతౌవిత్తమాలోప్యవశోభితౌ ॥ ౧౪౧ ఆయాగంతద్ధనూరత్నంతా

రాజమాగౌత్తితి ॥ సానులేపనభాజనాంఅనులేపనభాజనసహితాంకుబ్జాం ॥ ౧౧ ౨౧ సకామేనేతి ॥ తన్యదశనేనబలాత్కృతాకృష్ణవిత్తాసతీప్రాహ ॥ ౩౧ కాంతేతి ॥ అనులేపనకమణిగంధవస్తుసాధనేకంసేననియుక్తాం ॥ ౪౧ నేతి ॥ అన్యేనపిష్టం అన్యేనసంబుధితంగంధవస్తుకంసన్యప్రీతయేనభవతి - అతోహమతీవాన్యకంసన్యప్రసాదధనభాజనంప్రీతిధనస్యపాత్రభూతా ॥ ౫౧ ౬౧ ౭౧ భక్తిచ్ఛేదేతి ॥ కుంకుమాదివర్ణైఃకపోలవత్కృష్ణలఖజాదిమపత్రభంగిరచనాభక్తిచ్ఛేదః - భక్తిచ్ఛేదవిధినానులిప్తాంగౌ - అత ఏవచిత్రవర్ణానులేపనేనస్వాంగకాంత్యాచతయోరింద్రచాపసహితసితకృష్ణాంబుదసాదృశ్యం ॥ ౮౧ అనులేపనావణఫలంసద్వ్యపవదశితమిత్యాహ ॥ తతత్తితి ॥ ఉల్లాపనంబుజాకరణం - పాతాంతరేఉల్లాఘనమరోగీకరణం - తత్ప్రకారజ్ఞశ్శౌరిః - మధ్యమతజ్జనీయాపద్వ్యంగుళ్యుపలక్తీతేన అగ్రపాణినాపాణ్యగ్రేణ - చుబుకేముఖస్యాధస్తాదుత్పాద్యుద్ధృత్య - తోలయామాసఉత్పాదితవా ॥ ౯౧ చకషేతి ॥ స్వపద్భ్యంచపాదయోస్తాంచకషపాక్రాంతవా - ఎవంతామృజత్వమనయత్ ॥ ౧౦౧ విలాసేతి ॥ విలాసేనకటాక్షుగీతజాదినాలలితంయథాభవత్యేవంప్రాహ ॥ లాలిత్యమేవాహ - ప్రేమగర్భభరాలసంఅంతగర్భితప్రేమాతీతయేనమంధరంయథాభవత్యేవం ॥ ౧౧౧ ౧౨౧ ఆయాన్యత్తితి ॥ కంసంహత్వాబంధూనాంసౌఖ్యంవిధాయభవత్యాగేహమాయాన్యత్తితాంప్రస్థాపితవా - అనమయ ఏవస్త్రీణాంకామాతురత్వందృష్ట్యేవజహాస ॥ ౧౩౧ ౧౪౧ ఆయాగమితి ॥ ఆయాగమాభిముఖ్యేనప్రాప్తయాగంపూజాయాముద్దేశ్యం - పాతాంతరే - ఆయాగంఅనమంతాతోయాజ్యం - బహుభివాహ్యమిత్యధాః - తద్ధనూరత్నంశ్రేష్ఠంధనుఃకాన్వప్రీతిశ్చ

౧౫|| ౧౬|| అనుయక్తావితీ|| అనుయక్తాఅభియుక్తా|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| నియుద్ధతి|| నాన్యధానతుదాస్యమ్|| ౨౦||
 ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| తమితీ|| ఉపాకృతాకల్పితా|| ౨౪|| ౨౫|| మల్లప్రాశ్నికేతి|| ప్రాశ్నికాఃపరిక్షాః|| ౨౬|| ౨౭||
 నందనోపేతి|| రాజమంచప్రాంతేవ్యవస్థితారహసిస్వైరాలాపార్థం|| ౨౮|| నాగరీయోపితామితీ|| పుత్రగర్భానీ-
 గృధులభికాంతోయామిత్యస్తాద్ధాతోణిఃపుత్రవత్సలా|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭||

భ్యాంపృష్టైస్తురక్షిభిః| ఆభ్యాతేనహసాకృష్టోగృహీత్వాపూరయద్ధనుః|| ౧౫|| తతఃపూరయతాతేనభ-
 జ్యమానంబలాద్ధనుః| చకారసుమహచ్ఛబ్దంమధురాయేనపూరితా|| ౧౬|| అనుయక్తాతతస్తౌతుభ-
 క్షైధనుషిరక్షిభిః| రక్షిసైన్యంనిహత్వైభానిప్రాంతౌకాముకాలయాత్|| ౧౭|| ఆమ్రరాగమృ-
 వృత్తాంతమవలభ్యమహద్ధనుః| భగ్నంశ్రుత్వావకంసోపిప్రాహహామూరముష్టికా|| ౧౮|| కంసః|| గో-
 పాలదారకాప్రాప్తాభవద్భ్యంతౌమమాగ్రతః| మల్లయుద్ధేనహంతవ్యామమప్రాణహరాహితౌ-
 ౧౯|| నియుదేతద్విదాతేనభవద్భ్యంతౌపితోహ్యహమ్| దాస్యమ్యభిమతాకామానాన్యధై-
 తౌమహాబలౌ|| ౨౦|| న్యాయతోన్యాయతోవాపిభవద్భ్యంతౌమమాహితౌ| హంతవ్యౌతద్వధాద్రా-
 జ్యంసామాన్యంచాంభవిష్యతి|| ౨౧|| ఇత్యాదిశ్యసతౌమల్లోతతశ్చహూయహస్తివమ్| ప్రోవాహోఽప్యై-
 స్త్వయామల్లనమాజద్వారికుంజరః|| ౨౨|| స్థావ్యఃకువలయాపీడసైనతౌగోపదారకా| ఘాతనీయాని-
 యుద్ధాయరంగద్వారముపాగతౌ|| ౨౩|| తమప్యాజ్ఞాప్యదృష్ట్యావసర్యామంచానుపాకృతా|| ఆ-
 నన్మమరణకంసస్సుర్యోదయముదైక్షత|| ౨౪|| తతస్సమస్తమంచేమనాగరస్సతదాజనః| రాజమం-
 చేమచాకూఢాస్తహభృతైర్వనరాధిపాః|| ౨౫|| మల్లప్రాశ్నికవగేశ్చరంగమధ్యసమీపగః| కృతః-
 కంసేనకంసోపితుంగమంచేవ్యవస్థితః|| ౨౬|| అంతఃపురాణాంమంచాశ్చతథాన్యేపరికల్పితాః| అన్యేచ-
 వారముఖ్యానామస్తేనాగరయోపితామ్|| ౨౭|| సందగోపాదయోగోపామంచేవ్యన్యేష్వవస్థితాః||
 ఆమ్రరహస్యదేవాచమంచప్రాంతేవ్యవస్థితౌ|| ౨౮|| నాగరీయోపితామధ్యేదేవకీపుత్రగర్భానీ|| అం-
 తకాలేపిపుత్రస్యద్రక్ష్యమీతిముఖంస్థితౌ|| ౨౯|| వాద్యమానేషుతూర్వేషుహామూరేచాతివల్లభిహా-
 హాకారపరేలోకేహ్యస్థిటయతిముష్టికే|| ౩౦|| ఈషద్ధసంతౌతౌవీరౌబలభద్రజనాదనౌ| గౌఢ-
 వేషధరౌబాలారంగద్వారముపాగతౌ|| ౩౧|| తతఃకువలయాపీడోమహామాత్రప్రచోదితః| ఆభ్యదా-
 ధావత్సువేగేనహంతుంగోపకుమారకా|| ౩౨|| హాహాకారోమహాజజ్జైరంగమధ్యేద్విజౌత్తమ| బలదే-
 వోనుజందృష్ట్యావచనంచెదమబ్రవీత్|| ౩౩|| హంతవ్యోహిమహాభాగనాగోయంశత్రుచోదితః|| ౩౪||
 ఇత్యుక్తస్సగ్రజేనాథబలదేవేనవైద్విజ|| సింహనాదంతతశ్చక్రేమాధవఃపరవీరహః|| ౩౫|| కరేణకర-
 మాకృత్యతస్యకేళినిహాదనః|| భ్రామయామాసతంతౌర్విరౌరావతసమంజలే|| ౩౬|| ఈశోపసర్వ-
 జగతాంబాలలీలానుసారతః|| క్రీడిత్వాసుచిరంకృష్ణఃకరిదంతచదాంతరే|| ౩౭|| ఉత్పాట్యవామదంతం-
 తుదక్షిణేనైవపాణినా| తాడయామాసయంతారంతస్యాసీచ్ఛతథాశిరః|| ౩౮|| దక్షిణందంతముత్స-
 ట్యబలభద్రోపితక్షణాత్|| సరోషస్తేనపాశ్వస్థాగజపాలానపోభయత్|| ౩౯|| తతస్తూత్పుత్య-
 వేగేనరౌహణేయోమహాబలః| జఘానవామపాదేనమస్తకేహస్తివంరుషా|| ౪౦|| సపహతహతస్తేన

స్తేరక్షిభిఃతస్మిన్నాభ్యాతేనతి|| ౧౫|| ౧౬|| అనుయక్తావితీ|| అనుయక్తాఅక్షిప్తాఅవరుద్ధావితీవా|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯||
 ౨౦|| న్యాయితభితి|| న్యాయతఃమల్లశాస్త్రోక్తమాగేణ - అన్యాయతఃతదతిక్రమేణవా - సామాన్యంసమాన్యం|| ౨౧||
 ౨౨|| ౨౩|| తమితీ|| ఉపాకృతాకల్పితా|| ౨౪|| ౨౫|| మల్లప్రాశ్నికవగేశ్చరంగమధ్యసమీపగః|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| నాగరీయోపితామితీ|| పుత్రగర్భానీపుత్రక్షేమాభికాంతీ-
 నీ - పుత్రస్యముఖంప్రక్ష్యమీతిస్థితా|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧||

౩౨॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ అయంహీతి॥ అఖిలజన్మనఃఅఖిలస్వజన్మయ
స్త్రిస్త్రితివిగ్రహః॥ ౫౦॥ ఇతితి॥ తతాపతప్తం॥ ౫౧॥ ౫౨॥ విస్తారితేతి॥ రాజాంతఃపురయోషితాం - సమూహాగ్నిశే
షః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ మహాద్ధానుమహతోలత్క్యైదేధామ॥ ౫౬॥ ౫౭॥ వల్లతేతి॥ వల్లతేత్యా
దిహేతౌతృతీయా - హస్యమనాదరకృతం॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ఇత్థమితి॥ బద్ధకత్వఃదృఢీకృతపరికరః॥ ౬౩॥

బలభద్రేణలీలయా॥ సహస్రాక్షేణవజ్రేణతాడితఃపర్వతోయథా॥ ౪౧॥ హత్యాకుపలయాపీడం
హస్త్యారోహప్రచోదితమ్॥ మదాన్యగనులిప్తాంగౌహస్తిదంతవరాయుధౌ॥ ౪౨॥ మృగమధ్యేయథా
సింహౌగర్వలీలావలోకినా॥ ప్రవిష్టానుమహారంగంబలభద్రజనాదనౌ॥ ౪౩॥ హాహాకారోమహా
జ్ఞేమహారంగైర్వనంతరమ్॥ కృష్ణోయంబలభద్రోయమితిలోకస్యవిప్రయః॥ ౪౪॥ సోయంయనహతా
ఘోగాపూతనాబలఘాతినీ॥ క్షీప్రంతుశకటంయేనభగ్నోతుయమతౌజానౌ॥ ౪౫॥ సోయంయఃకాఢీ
యంనాగంమమహాగుహ్యబాలకః॥ ధృతోగోవథానోయనసప్తరాత్రంమహాగిరిః॥ ౪౬॥ అరిష్టోధేనుః
కఃకేశీలీలయైవమహోత్తనా॥ నిహతాయనదుష్పత్రాదృశ్యతామేషసోమ్యుతః॥ ౪౭॥ అయంచాస్యను
మహాబాహుఃబలభద్రోగ్రతోగ్రజః॥ ప్రయాతలీలయాయోషిన్తమోనయననంగనః॥ ౪౮॥ అయం
సకథ్యతేప్రాజ్ఞైఃపురాణార్థవిశారదైః॥ గోపాలోయాదవంశంశంమగ్నమభ్యుద్ధరివ్యతి॥ ౪౯॥ అ
యంహీనర్వలోకస్యవిష్టోరఖిలజన్మనః॥ అవతీణోమహీమంశోనూనరభారహారోభువః॥ ౫౦॥ ఇత్యే
వంశనితేసారైరామేకృష్ణైవతత్క్షణాత్॥ ఉరస్తాపదేవక్యాఃస్నేహస్మృతపయోధరమ్॥ ౫౧॥
మఞ్జూత్సవమివాసాద్యపుత్రాననవిలోకనాత్॥ యువేవవనుదేవోభూద్విహాయాభ్యాగతాంజరా
మ్॥ ౫౨॥ విస్తారితాక్షియుగళోరాజాంతఃపురయోషితామ్॥ నాగరస్త్రీసమూహశ్చద్రష్టుంనవిరరా
మతమ్॥ ౫౩॥ సఖ్యఃపశ్యతకృష్ణస్యముఖమత్యరుణేతుణమ్॥ గజయుద్ధకృతాయాసస్నేహంబుకణికా
శితమ్॥ ౫౪॥ వికాశితరదంభోజయవశ్యాయజలోక్షితమ్॥ శరిభూయస్థితంజన్మసఫలంక్రియతాంధృ
శః॥ ౫౫॥ శ్రీవత్సాంకంమహాద్ధానుబాలస్యైతద్విలోక్యతామ్॥ విపక్షక్షవణంవత్సోభజయుగ్మంచవిలాక్యతామ్॥ ౫౬॥
కింనపశ్యసిదుగ్ధేందుమృణాళధవతౌకృతిమ్॥ బలభద్రమిమంసీలపరిధానముపాగతమ్॥ ౫౭॥
వల్లతాముష్టికేనైవచాణూరేణతథాసఖి॥ క్రీడతోబలభద్రస్యహరేహాస్యంవిలోక్యతామ్॥ ౫౮॥
సఖ్యఃపశ్యతచాణూరంభియుద్ధార్థమయంహరిః॥ సముప్రేతినసంతృప్తకింవృద్ధాయుక్తకారిణః॥ ౫౯॥
క్వయావ్వనోన్ముఖిభూతసుమారతసుహారిః॥ క్వవజ్రకఠినాభోగశరీరోయంమహాసురః॥ ౬౦॥ ఇ
మాసులలితైరంజైవతేనయోవనౌ॥ దైతేయగుల్లాశ్చాణూరప్రముఖాస్త్యతిదారుణాః॥ ౬౧॥
నియుద్ధప్రాశ్నికానాంతుమహానేషవ్యతిక్రమః॥ యద్బలబలినోయుద్ధంమధ్యస్థైస్సముపేక్ష్యతే॥

౬౨॥ శ్రీవరాశరః॥ ఇత్థంపురస్త్రీలోకస్యవతతశ్చాలయభువమ్॥ వవల్లబద్ధకత్వోన్యోన్యజనస్వభగ
హత్యైతి॥ మదాన్యగనులిప్తాంగజన్మమదరక్షాభ్యాంఉక్షితగాత్రౌ - గజస్వదంతావేవవరాధేయయోస్తా॥ ౪౨॥
౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ విస్తారితేతి॥ రాజాంతఃపురయోషితాంసమూహాగ్నిశేషః॥
౫౩॥ స్త్రీణాంవవిప్రయోక్తిమాహ॥ సఖ్యఇత్యాదినపభిః॥ సఖ్యఇతి॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః - గజయుద్ధకృతేనా
యాసేనస్నేహంబుకణికాభిరాదితంవ్యాప్తం - అవశ్యాయజలోక్షితం హిమమార్యులంకృతం - శరత్కాలీనమంభో
జం - పరిభూయస్వోభాభిక్యేనతిరస్కృత్యస్థితం - ముఖంపశ్యత - తేనదృశోజన్మసఫలంక్రియతాం॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శ్రీ
వత్సాంకమితి॥ మహాద్ధానుమహతోలత్క్యైదేరాత్రయభూతంవక్షఃవిపక్షక్షవణంభుజయుగ్మంచవిలాక్యతాం॥ ౫౬॥
౫౭॥ వల్లతేతి॥ వల్లతాప్రణృత్యతా॥ ౫౮॥ ౫౯॥ క్వేతి॥ వజ్రవత్కఠినమాభోగంవిశాలంశరీరంయస్యసః॥ ౬౦॥ ౬౧॥ నియుద్ధే
తి॥ సముపేక్ష్యతేనవివారిృతే॥ ౬౨॥ ఇత్థమితి॥ బద్ధకత్వఃదృఢీకృతపరికరస్సా - జనస్యాంతఃరంగమధ్యే - వవల్లననతా॥ ౬౩॥

౬౪|| ౬౫|| సంనిపాతేతి|| సంనిపాతైః ఆదావన్యోన్యం హస్తసంఘటైః - అవధూతైః అవహ స్తాభ్యైః సహిహాన్తేన
 సంశ్లిష్టాంగమోచనైః - ప్రత్యేవజైః ఆకృష్ట్యనిరసనైః - కీలపాతః కూపః - రేణుఘాతః - వజ్ర పాతః - అరత్తి ద్వయస్పృశికాం
 తరితాన్యగాత్రఘాతః - సుధ్యమానామికాంతగః - తాంగుష్ఠముష్టివిశేషఘాతోవా|| ౬౬|| పాదోద్ధూతైరితి|| పాదేనప
 రస్యోద్ధూతైః - ప్రశృష్టాభ్యైః సర్వాంగగ్రహణాన్నిపాత్యసంప్రేషణైః - ప్రశృష్టైరితిపాదేఉత్పాట్యనిరసనైః|| ౬౭||
 అశస్త్రమితి|| బలప్రాణౌమనస్తనుశక్తి - సమాజోత్సవసన్నిధౌసోస్సృజనమాజన్మధౌ|| ౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨||
 జయేతి|| జయ - సతావతాలం - జహిష|| ౭౩|| ౭౪|| భ్రామయిత్వేతి|| శతగుణంశతకృత్వః|| ౭౫|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮||

హాహరిః|| ౬౩|| బలభద్రోపిచాస్ఫోట్యవలలలితంతాథా|| వదేవదేతథాభూమియన్సశీర్ణాత్
 దద్భుతమ్|| ౬౪|| చాణూరేణతతఃకృష్ణోయుయుధేమితవిక్రమః|| నియుద్ధకుశలోజైత్తోబలభద్రేణ
 ముష్టికః|| ౬౫|| సంనిపాతావధూతైస్తుచాణూరేణసమంహరిః|| ప్రత్యేవజైఃముష్టిభిశ్చకీలవజ్రనిపాతనైః||
 ౬౬|| పాదోద్ధూతైఃప్రశృష్టైశ్చతయోయాధ మభూన్మహత్|| ౬౭|| అశస్త్రమితిఘోరంతత్ర
 యోయాధస్థంసదారుణమ్|| బలప్రాణవినిష్పద్వంసమాజోత్సవసన్నిధౌ|| ౬౮|| యావద్భ్యవచ్చ
 చాణూరోయుయుధేవారిణాసహ|| ప్రాణహానిమవాపాగ్ర్యంతావత్రావల్లవల్లవమ్|| ౬౯|| కృ
 ష్ణోపియుయుధేతేనలీలయైవజగన్తయః|| ఖదాచ్చాలయతాకోపాత్ నిజకేసరశేఖరమ్|| ౭౦||
 బలక్షయంవివృద్ధింపదృష్ట్యాచాణూరకృష్ణయోః|| వారయామాసతూర్యాణికుంసఃకోపపరాయణః|| ౭౧||
 మృదంగాదిషుతూర్వేషుప్రతిపిద్ధేషుతత్క్షణాత్|| ఖనంగాతాన్యవాద్యంతదేవతూర్యాణ్యనేశకః||
 ౭౨|| జయగోవిందచాణూరంజహికేశవదానవమ్|| అంతర్ధానగతాదేవాస్తమూచురతిహాషితాః||
 ౭౩|| చాణూరేణదీరంకాలంక్రీడత్యాసఘసూదనః|| ఉత్పాట్యభ్రామయామాసతద్వధాయకృతో
 ద్యమః|| ౭౪|| భ్రామయిత్వాశతగుణందైత్యమల్లమమిత్రజిత్|| భూమావాస్ఫోటయామాసగగనైగత
 జీవితమ్|| ౭౫|| భూమావాస్ఫోటితస్తేనచాణూరశ్చతథాభవత్|| రక్తప్రావహహాపంకాంచకారచత
 దాభువమ్|| ౭౬|| బలదేవోపితత్కాలంముష్టికేన మహాబలః|| యయుధేదైత్యమల్లైన్చాణూరేణయ
 థాహరిః|| ౭౭|| సోప్యేనంముష్టినామూర్ఖివక్షస్పాహత్యజానునా|| పాతయిత్వాధరాపృష్ఠేసిష్ఠి
 పేషగతాయువమ్|| ౭౮|| కృష్ణస్తోనలకంభూయోవల్లరాజంమహాబలమ్|| నామముష్టిప్రహారేణ
 పాతయామాసభూతలే|| ౭౯|| చాణూరేనిహతేమల్లైముష్టికేవినిపాతితే|| నీతేక్షయంతోనలకసరస్వ
 వల్లాఃప్రచుద్రువుః|| ౮౦|| వవల్లకుస్తతోరంగేకృష్ణసంకషణాపుభౌ|| సమానవయసోగోపాబలా
 దాకృష్టహాషితౌ|| ౮౧|| కంసోపికోపరక్తాక్షః|| ప్రాచూనైచ్చవ్యాయతాకానరాః|| గోపావే

౬౪|| ౬౫|| సంనిపాతేతి|| సంనిపాతఃపరస్పరసంశ్లేషః - అవధూతమవాక్పాతనగ - తైఃప్రత్యేవజైఃప్రకృష్టై ఆకృ
 ష్యనిరసనైః - ముష్టిభిఃముష్టిప్రహారైః - కీలనిపాతనంకూపః - రేణుఘాతః - వజ్రనిపాతనంఅరత్తి ద్వయసంఘాతః - తైః
 కీలవజ్రనిపాతిభిరితిపాతేకీలవద్వజ్రవచ్చనిపాతోయేషామితిముష్టివిశేషః|| ౬౬|| పాదోద్ధూతైరితి|| పాదోద్ధూతైః
 ద్భ్యాయుతైవజైః - ప్రశృష్టైఃసర్వావయవవిశేషపిండికరణైః|| ౬౭|| అశస్త్రమితి|| బలేనశోర్యేణప్రాణేనదేహ
 శక్త్యాజవిహ్విద్యం|| ౬౮|| యావదితి|| ప్రాణహానింబలక్షయలక్షణంఅగ్రామాద్యం - ప్రాగదృష్టామిత్యర్థః -
 బలవల్లవంకీంధిలింబిత్|| ౬౯|| కృష్ణశ్చితి|| ఈషతోపాచ్చ - నిజశేఖరైస్సోరోభూషణేసిగంకసరం చాలయతాభ
 వ్యతాతేనచాణూరేణ|| ౭౦|| ౭౧|| ౭౨|| ౭౩|| ౭౪|| భ్రామయిత్వాశతగుణమితి|| శతగుణంశతవారం|| ౭౫|| ౭౬||
 బలదేవోపితత్కాలమితి|| తత్కాలంతత్ప్రేక్షవకారే|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| ౮౦|| వవల్లకురితి|| వవల్లకుఃవృత్తంపక్రతుః||

౧౦౧ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౨ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౩ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౪ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౫ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౬ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౭ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౮ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౯ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౦ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా ||

తానమాజౌఘాన్ని మృ - మృత్యావలంకారః || ౧౦౧ || సందోషగృహ్యతాంపాపానిగ్రహేయైరిహ || అవృద్ధాహాణం దేవసుదేవోపవధ్యతామ్ || ౧౦౨ || వల్లంతీగోపాఃకృష్ణేనయేచేమేసహితాఃపురః || గావోనిగృహ్యతామేషాయచ్చాస్తవసుకించన || ౧౦౩ || ఏవమాజ్ఞాపయాన - తుప్రహస్యమధుసూదనః || ఉత్పుత్యారుహ్యతంసుంచంకంసంజగ్రహవేగతః || ౧౦౪ || కేశేష్వాకృష్ణవిగళితకిరీటనువసితలేనకంసంపాతయామాసతస్యోచరిషపాతవ || ౧౦౫ || అశేషజగదాధరగుణావతతోపరి || కృష్ణేనత్యాజితః || ప్రాణానుగ్రహేనాత్మజోన్మయః || ౧౦౬ || నృతస్యకేశేషుతదాగృహీత్వామధుసూదనః || చకర్షదేహంకంసస్వరంకమధ్యమహాబలః || ౧౦౭ || గౌరవేణాభివతాపరిఘాతేనకృష్ణతా || కృతాకంసస్యదేహేనవేగేనవమహాంభసః || ౧౦౮ || కంసేగృహీతేకృష్ణేనతద్రూతాభ్యాగతోరుషా || సునామాబలభద్రేణలీలయేవనిపాతితః || ౧౦౯ || తతోహోహోకృతంసర్వమాసీత్తద్రంకమండలమ్ || అవజ్ఞయాహతంసృష్ట్యాకృష్ణేనమధురేశ్వరమ్ || ౧౧౦ || కృష్ణోపవసుదేవస్యపాదౌజగ్రహవత్సరః || దేవక్యాశ్చనుహాబాహుబలదేవసహాయవా || ౧౧౧ || ఉత్థాప్యవసుదేవస్త్రదేవకించజనాదనమ్ || స్మృతజన్మోక్తవచనాతావేవప్రణతాస్థితా || ౧౧౨ || శ్రీవసుదేవః || ప్రసీదసీదతాందత్తోదేవానాంయోవరః ప్రభో || తథావయోఃప్రసాదేనకృతోద్ధారస్సకేశవ || ౧౧౩ || ఆరాధితోయద్భుగవానవతీఞోగ్యమేమమ || దుష్టాత్తదిధనాథాయతేనసఃపావితంకులమ్ || ౧౧౪ || త్వమంతస్సర్వభూతానాంసర్వభూతమయస్థితః || ప్రవతేతేనససాత్తంస్తవత్తోభూతభవిష్యతీ || ౧౧౫ || యజ్ఞేస్తవమిజ్యసేచింత్యసర్వదేవమయామృత || త్వమేవయజ్ఞోయష్టాదయజ్ఞానాంవరమేశ్వరః || ౧౧౬ || సముద్భవస్సమస్తస్యజగత్స్తవంజనాదనమ్ || ౧౧౭ || సా

౧౦౧ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౨ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౩ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౪ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౫ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౬ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౭ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౦౮ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౦౯ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౦ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౧౧ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౨ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౧౩ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౪ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౧౫ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౬ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౧౭ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౧౮ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా || ౧౧౯ || కంసశ్చితి || వ్యాయతాత్మతత్తమా || ౧౨౦ || వల్లంతీతి || గావాయతి - పంచనలస్థివసుతత్తత్తమా ||

త్వమితి || అంతః అవసానం ప్రవతతే అత్ర లడ్వివక్షితః || ౯౬ || ౯౭ || ౯౮ || సాపహ్నవమితి || త్వయి శుశ్వరేపు
 త్రప్రీత్యా సాపహ్నవం సన్నేహం మనోజాయత ఇతియత్ మమ తదత్యంతహాస్య త్వావహం || ౯౯ || త్వమితి || త్వా
 క్షమానుషక స్వేతిపాతే - మానుషకస్య - కుత్సాయాంకః - పుత్రైతి వక్ష్యతేవదంతీజిహ్వోక్త్యకుత్ర || ౧౦౦ || జగదితి ||
 మాయామోహినీభగవచ్చక్తిః || ౧౦౧ || యస్మిన్నితి || కోష్ఠోత్సంగశయనః గభావస్థాయాం కోష్ఠే తేహవ్యేతూత్సం
 గ || ౧౦౨ || ౧౦౩ || ౧౦౪ || కర్మాణీతి || యస్యకర్మాణీరుద్రాదీనామవ్యసాధ్యాని ప్రత్యక్షీతాని - సత్సంజగదర్థం
 పుత్రతయాస్తా ప్రాప్తోసీతివంపరిగతంజ్ఞాతం - హిహేతా - హియస్తాన్మోహయావిగతః - యానీతిపాతేతానితి
 వతస్సాదిత్యధ్యాహృత్యయోజ్య || ౧౦౪ || ఇతిశ్రీ విష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీ విష్ణు చిత్తయేపంచమాంశే వింశోధ్యాయః ||
 తావితి || మాయాంయోగమాయాం || ౧ || ఉవాచేతి - మెనుయా || ౨ || ౩ || ౪ || తదితి || అతిక్రమకృతం ఇదం

వహ్నవం మమనోయదే తత్త్వయిజాయతే | దేవక్యాశ్చత్తజప్రీత్యాతదత్యంతవిడంబనా || ౯౯ || త్వం
 కతానర్వభూతానాం అనాది నిధ మోభవాత్ | త్వం మనుష్యస్యకన్యేపాజిహ్వోపుత్రేతివక్ష్యతే ||
 ౧౦౦ || జగదేశజగత్తాభసంభూతమఖిలంయతః | కయాయక్త్యావినామాయాంసోస్త్రతస్సంభవిష్య
 తి || ౧౦౧ || యస్మిన్ప్రతీస్థితంసర్వంజగత్స్థావరజంగమమ్ | సకోష్ఠోత్సంగశయనోమానుషోజాయతేక
 థమ్ || ౧౦౨ || సత్సంప్రసీదపరమేశ్వరపాహివిశ్వంఅంశావతారకరణైఃవిశ్వమమానీపుత్రః | ఆబ్రహ్మ
 పాదపమిదంజగదేతదీశశ్చత్తోవిమోహయసికింపురుషోత్తమాస్తా || ౧౦౩ || మాయావిమోహితదృ
 శాతనయోమమేతి కంసాద్భయంకృతమపాస్తభయోతితీవ్రమ్ | నీతోసిగోకులమరాతి భయాకులేవ
 నృద్ధింగతోసిమమనాస్త్రిమమత్సమీశ || ౧౦౪ || కర్మాణీరుద్రమరుదశ్శిశతక్రతూనాంసాధ్యాయ
 స్యసభవంతినిరీక్షీతాని త్వంవిష్ణుగీతజగతాముపకారహేతోః ప్రాప్తోసినఃపరిగతోవిగతోహిమోహః ||
 ౧౦౫ || ఇతిశ్రీ విష్ణు పురాణే - పంచమాంశే - వింశోధ్యాయః ||
 శ్రీపరాశరః || తానముత్పన్నవిజ్ఞానాభగవత్కర్తృదర్శనాత్ | దేవకీమమదేనాతుదృష్ట్వామాయాంపు
 నహారిః | మోహాయయదుచక్రస్యచితతానసవైష్ణవీమ్ || ౧ || ఉవాచచాంబహేతాత చిరాదుత్కంఠి
 తేనమే | భవంతాకంసభిలేనదృష్టేనంకషణేనచ || ౨ || కుర్వతాంయూతియఃకాలోమాతాప్రీతృపూ
 జనమ్ | తస్మండమాయామోవ్యధామసాధూనాంహిజాయతే || ౩ || గురుదేవద్విజాతీనాంమాతాప్రీ
 శృపూజనమ్ | కుర్వతాంసఫలఃకాలోదేహినాంతాతజాయతే || ౪ || తత్క్షంతవ్యమిదంసర్వంఅతిక్రమ

త్వజఇతిప్రీత్యాసాపహ్నవంప్రాంతియుక్తంజాయతే - తదత్యంతవిడంబనాజనాపహాస్యతైవ || ౯౯ || ఏతదేవస్సక్ష
 యతిత్వంకతేత్యాదిత్రిభిః || ౧౦౦ || ౧౦౧ || యస్మిన్నితి || కోష్ఠోత్సంగశయనఃఉదరాంతవర్తకభూత్వా || ౧౦౨ || త
 దేవంపరమేశ్వరఇతిజ్ఞాత్వాప్రాథమ్యతే || సత్త్వమితి || అంతఃవతారకరణైఃవిశ్వంపాహి - జగదేతత్త్వతోభవతి ||
 ౧౦౩ || మాయావిమోహితేనమయాత్వయ్యేతావంతంకాలంపుత్రబుద్ధిఃకృతా - అధునాతుసాబుద్ధిమిక్తైవేత్యా
 హ || మాయావిమోహితదృశేతి || ౧౦౪ || మమత్వాభావేహేతుమాహ || కర్మాణీతి || యస్యతవకర్మాణీరుద్రా
 దీనామపిసాధ్యానిభవంతి - నిరీక్షీతానిప్రత్యక్షతోదృష్టానిచవభవంతి - అవింత్యామ్ముతకర్మాత్వాత్తవేతిభావః -
 యద్వా - నిరీక్షీతానిప్రత్యక్షీకృతాని - అతః - సత్సంసాక్షాద్విష్ణురేవ - జగతాముపకారాయనః అస్తాపుత్రత్వ
 మిషేణప్రాప్తోసీతిపరిగతఃసమ్యక్జ్ఞాతోసి - అతఃమోహయావిగతఃవినష్టః || ౧౦౫ || ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్ర
 కాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - వింశోధ్యాయః ||
 తావితి || సాధాశ్లోకన్యైకాన్వయః - తయోమోహాయయదుచక్రస్యచమోహాయ - మాయాంభిత
 త్ప్రారితవా || ౧ || ౨ || కుర్వతామితి || అపూజనం ప్రజావిరుద్ధం కుర్వతామిత్యర్థః || ౩ || ౪ || ౫ ||

సవంతుంతవ్యం - అతి క్రమకారణమాహ || కంసవీర్యేతి || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || యయాతీతి || కింస్యపైరా
జ్జప్తే || ౧౨ || ఇతి || కార్యమానుషః కమః సంస్థాపనాదికార్యేణమానుషః || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || విదితేతి ||
మోక్షేధీజ్ఞానమన్యత్రవిజ్ఞానశిల్పశాస్త్రయోః ఇత్యమరః క్రమః పారంపర్యం || ౧౮ || కాశ్యం వారాణసీజాతం ||
౧౯ || ౨౦ || సరహస్యమితి || రహస్యం అస్త్రమంత్రోపనిషత్ - సంగ్రహా అస్త్రప్రయోగసంస్థానాపద్యుపదేశః - అ
ధీయతాం అధీశవంతౌ - ఆరూప్యాత్మాభుః || ౨౧ || సాందీపనిరితి || అసంభావ్యం అస్యేషు - కర్తృశస్త్రాస్త్రాణాంశీ
స్రుధారణీస్రుప్రయోగాదికం || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || సత్తి || అతీంద్రియందివ్యం || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ ||

కృతపితః | కంసవీర్యప్రతాపాభ్యామావయోః పరవశ్యయోః || ౨౧ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్త్యాధప్రణ
మ్యోభాయదువృద్ధాననుక్రమాత్ | యథావదభిపూజ్యాధవక్రతుఃపారమాననమ్ || ౨౨ || కంసత్నవ్య
స్తతః కంసంపరివార్యహతంభువి | విలేపుమాతరశ్చాస్యదుఃఖశోకపరిప్లుతాః || ౨౩ || బహుప్రకారమ
స్వస్థాః పశ్చాత్తాపాతురోహరిః | తాస్యమాశ్వాసయామాసస్వయమస్తావిలేక్షణః || ౨౪ || ఉగ్రసేనం
తతో బంధాన్తుమోవమధుసూదనః | అభ్యషింపత్తదైవేనంజితాజ్యేహతాత్మజమ్ || ౨౫ || రాజ్యేభిషి
క్రైక్యప్లేనయదుసింహస్సుతస్యః | చకారప్రేతకార్యాణియచాన్యేతత్రఘాతితాః || ౨౬ || కృతాధ్వజ
దైహికంజైనం సింహాసనగతంహరిః | ఉవాచాజ్ఞాపయవిభోయతాగ్ర్యమవిశంకితః || ౨౭ || య
యాతిశాపాద్వంశోయమరాజ్యాపహాపిసాంప్రతమ్ | మయిభృత్యేస్థితేదేవానాజ్ఞాపయతుకింస్య
ప్రైః || ౨౮ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్త్యాసోస్త్రరద్వాయమాజగామచత్త్రణాత్ | ఉవాచచై సంభగ
వాకేశవః కార్యమానుషః || ౨౯ || గచ్ఛేంద్రం బ్రాహ్మివాయోత్వం అలంకర్యేణవానవః | దీయతాము
గ్రసేనాయసుధమాభవతానభా || ౩౦ || కృష్ణోబ్రవీతిరాజాహామేతద్రత్నమనుత్తమమ్ | సుధర్మా
శ్చివభాయుక్తమస్యాంయదుభిరాసితమ్ || ౩౧ || శ్రీవరాశరః || ఇత్యుక్తః పవనోగత్యాసర్వమాహశవీ
చతిమ్ | దదాసోపిసుధమాభ్యాంసభాంవాయోపురందరః || ౩౨ || వాయునాచాప్యతాందివ్యాంస
భాంతేయదుపుంగవాః | బుభుజుస్సర్వరత్నాభ్యాంగోవిందభుజసంశ్రయాః || ౩౩ || విదితాఖిలవిజ్ఞానా
సర్వజ్ఞానమయావపి | శిష్యాచార్యక్రమంపీరభ్యాపయంతౌయదూత్రమా || ౩౪ || తతస్సాందీపనింకా
శ్యమవంతీపురవాసినమ్ | విద్యాధాంజగ్గుతుభాలోకృతోవనయనక్రమా || ౩౫ || వేదాభ్యాసకృత
ప్రీతీసంకషణజనాదనా | తస్యశిష్యత్వమభ్యేత్యగురువృత్తివరహితా || దశయాంపక్రమవీ
రావాచారమఖలేజనే || ౩౬ || సరహస్యంధనువేదంసంగ్రహమధీయతామ్ | అహూరాత్రవతు
ష్టష్ట్యతదమ్భుతమభూద్విజ || ౩౭ || సాందీపనిరసంభావ్యంతయోఃకమాతిమానుషమ్ | విచింత్యతాత
దామేనేస్తాప్తాచంద్రదివాకరో || ౩౮ || సాంగంశ్చవశురోవేదాసర్వశాస్త్రాణిచైవహి | అస్త్ర
గ్రామమశేషంపప్రోక్తమాత్రమవాప్యతా || ౩౯ || ఉచుతుఃప్రియతాయాతేదాతవ్యాగురుధక్షి
ణా || ౪౦ || సోవ్యతీంద్రియమాలోకృతయోఃకమఃపహామతిః | అయావతమ్భుతంపుత్రంప్రభాసేలవ
ణాణావే || ౪౧ || గృహీతాస్త్రతస్త్రాతుసామ్యుహస్తోమహూదధిః | ఉవాచసమయాపుశ్రోహ్య

ఇతి || పారమాననంపారాణాంసంమాననం || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || కృతాధ్వజదైహికమితి || హతానాంకృతమాధ్వజ
దైహికం శ్రాద్ధాదియేనతం || ౩౦ || ౩౧ || ఇత్యుక్త్యేతి || కార్యమానుషః కార్యేణమిత్యేన - మానుషః || ౩౨ || గచ్ఛేంద్ర
మితి || వక్తవ్యమాహ - అలంకర్యేణైత్యాదిపాదోనద్వాభ్యాం || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || తత ఇతి || కాశ్యం
కాశ్యం వారాణసీజాతం || ౩౯ || ౪౦ || సరహస్యమితి || సరహస్యం - అస్త్రమంత్రోపనిషత్సహితం - సంగ్రహ
త్వస్త్రప్రయోగః - తత్సహితమధీశవంతౌ || ౪౧ || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || సోపీతి || అతీంద్రియమన్యతాదృష్టసూచకం ||

[illegible]

౧॥ ౨॥ ఉపేత్యతి॥ త్రయోవింశతిభిః త్రయోవింశత్యా॥ ౩॥ ౪॥ తనత్యతి॥ అ. జనానీఘం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ జతత్యతి॥ తేన జరాసంధేన తత్యానమజితం నమనైజితమిత్త్యేవమేనే॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ నతతి త్యాది - జరాసంధేన

తనస్సంక్షిపనీతిః॥ ౨౬॥ దైత్యఃపంచజనోనామశంఖరూపస్సబాలకమ్॥ జగ్రాహయోస్సినలిలేనుమై
వామరసూదన॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తోతజలంగత్వాహత్వాపంచజనంచతమ్॥ కృష్ణోజగ్రా
హతస్యాస్థిప్రభవంశంఖముత్తమమ్॥ ౨౮॥ యస్యనాదేనదైత్యానాంబలహానిరజాయత॥ దేవానాం
వపుఢతేజోయాత్యధమశ్చసంక్షయమ్॥ ౨౯॥ తంపాంచజవ్యమాపూర్వకత్వాయమపురంహరిః॥ బ
లదేవశ్చబలవాజిత్యావైపస్వతంయమమ్॥ ౩౦॥ తంబాలంయారతనాసంధంయథాపూర్వశరీరిణమ్॥
పిత్రేప్రదత్తవాక్కృష్ణోబలశ్చబలినాంవరః॥ ౩౧॥ మధుగాంచపునఃప్రాప్తాపుగ్రసేనేనపాలితామ్॥
ప్రహృష్టపురుషస్త్రీకాముభారామజనార్దనా॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణేపంచమాంశేవికవింశోధ్యాయః॥
శ్రీపరాశరః॥ జరాసంధసుతేకంసఉపయేమేమహాబలః॥ ఆస్తింప్రాస్తింబమైత్రేయతయోభాశ్శృణో
హణంహరిమ్॥ ౧॥ మహాబలపరీవారోమగధాధిపతిర్బలీ॥ హంతుమభ్యాయయాకోపాత్ జరాసంధః
స్సయాదవమ్॥ ౨॥ ఉపేత్యమధురాంసోధరురోధమగధశ్వరః॥ ఆత్మాహిణీభిస్సైన్యస్యత్రయోవింశ
తిభిర్వుతః॥ ౩॥ నిక్రమ్యాల్పపరీవారావుభారామజనార్దనా॥ యయుధాతేనమంతస్యబలినా
బలినైనితైః॥ ౪॥ తతోరామశ్చకృష్ణశ్చమతించక్రతురంజసా॥ ఆయుధానాంపురాణానామూదానే
మునిసత్తమః॥ ౫॥ అసంతరంహరేశ్శృంగంతుాణీచాక్షయసాయకా॥ ఆకాశాదాగతౌవిశ్రుతథాకామో
దక్షిగదా॥ ౬॥ హలంచబలభద్రస్యగగనాదాగతంమహత్॥ మనసోభిమతంవిప్రసానందంముసలంతథా॥
౭॥ తతోయుద్ధేపరాజిత్యపసైన్యంమగధాధిపమ్॥ పురీంవివిశతుర్వీరావుభారామజనార్దనా॥ ౮॥
జితేత్స్నిగదుర్వృతైజరాసంధేమహామునే॥ జీవమానేగతేకృష్ణస్తంనామస్యతనిజితమ్॥ ౯॥ పున
రప్యాజగమాథజరాసంధోబలాశ్వుతః॥ జితశ్చరామకృష్ణాభ్యామపక్రాంతోద్విజౌత్తమః॥ ౧౦॥ దశ
శాష్టాచసంగ్రామానేవమశ్యంతదుర్ముదః॥ యదుభిర్మాగధోరాజాచక్రేకృష్ణపురోగమైః॥ ౧౧॥
సర్వేష్వేతేమయిద్దేమయాదవైస్థపరాజితః॥ అపక్రాంతోజరాసంధస్త్వల్పసైన్యేర్బలలాధికః॥

[illegible]

జరాసంధతి॥ అస్తిప్రాప్తిస్సంజ్ఞజరాసంధసుతే - తయోభావ్యవాణంకంసహంతారం॥౧॥ న-హ-వి-లేతి॥ను
కథాధిపతిజరాసంధః - సయాదవం - యాదవసహితం॥౨॥ ఉపేత్యేతి॥ సైన్యస్యగ్రయోవింతత్యాక్షహిణీభిష్టా
ః॥౩॥ నిద్రామృతి॥ తస్యబలివిస్మరికైస్సహ॥౪॥ జి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ జిత్రతి॥ తంబిజా-శం - నానున్యత - పుస్త
కా-మధ్యపృష్ఠశ్యంభావిత్వాత్ - పాతాంతరే - తేనెవనిజితమాత్మానం - అమన్యతేత్యర్థః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥౧౨

సజరమితియత్ తద్వ్యాదవానాంససామర్థ్యం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సామచేతి ॥ క్వచిద్యవనాదా ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥
 ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుదత్తీయే - పంచమాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః ॥

గాగ్యమితి ॥ షండభక్త్యవహసోనపత్యత్వాత్ ॥ ౧ ॥ తతః ॥ దక్షిణాపథవిధ్యాద్దక్షిణదేశం ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥
 ౬ ॥ ౭ ॥ ప్రయయామితి ॥ చిన్నయానఃత్యక్తయానః - దినేదినే శ్రాంతంశ్రాంతంయానంత్యక్తా అన్యేనాశ్రాంతేనప్ర
 యయామి త్యర్థః ॥ ౮ ॥ కృష్ణోపీత్యాది ॥ ప్రాగేవక్షీణంమాగధన్యబలంసకాలయవనోబలిత్యాధ్యంతాఅతోన్యబలంయాద
 వైదుర్ధ్వధర్మమే-యాదవబలంచానెనతపితంచేత్ మాగధన్యగమ్యంసాధ్యంభవిష్యతి - అతోద్విధా వ్యసనమాయా

౧౨ ॥ సతర్పణంయానవానాంవిజితంయదనేకశః ॥ తత్తుసన్నిధిమాహత్త్వవిష్ణోరంశస్యచక్రేణ ॥ ౧౩ ॥
 మనుష్యధర్మశీలస్య లీలావాజగతీపతేః ॥ అస్త్రాణ్యనేకరూపాణియదరాతీముముచతి ॥ ౧౪ ॥ మన
 సైవజగత్సృష్టింసంహారంచకరోతియః ॥ తస్యారవతక్షుపణేకియానుద్యమవిస్తరః ॥ ౧౫ ॥ తథాపియోమ
 నుమ్యతాంధర్మప్రసనువతఃతే ॥ కుర్వణబలవతాసంధిహీనైర్ముద్ధంకరోత్యసా ॥ ౧౬ ॥ సామచో
 పప్రదానంచతథాభేదంచదర్శయ ॥ కరోతిదండపాతంచక్వచిదేవవలాయనమ్ ॥ ౧౭ ॥ మనుష్యదే
 హీనాంచేహమిత్యేవమనువతఃతే ॥ లీలాజగత్సృష్టేప్రస్య ఛందతః పరివతఃతే ॥ ౧౮ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపు
 రాణే - పంచమాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః ॥
 శ్రీపరాశరః ॥ గాగ్యంగోష్ఠ్యాంద్విజంస్యాలస్వండ భక్త్యక్తవాద్విజ ॥ యమానాంసన్నిధౌసర్వేజహం
 నుర్యాదవాస్తదా ॥ ౧ ॥ తతఃకోవపరితాక్షాదక్షిణాపథమేత్యనః ॥ సుతమిచ్ఛాస్తవస్తేపెయమచక్ర
 భయావహమ్ ॥ ౨ ॥ ఆరాధయన్నహదేవలోహమాణమభిక్షయత్ ॥ దదౌవరంచతుష్టోస్తైవమే
 తుద్వాకశేహరః ॥ ౩ ॥ సంతోషయామానచతంయవనేశోహ్యనాన్మజః ॥ తద్యోషిత్సంగమాచ్ఛాన్య
 పుత్రోభూదభినన్నిభః ॥ ౪ ॥ తంకాలయవనంనామరాజ్యేస్థేయవనేశ్వరః ॥ అభిషిచ్యవనంయాతోవ
 జ్రాగ్రకలిసరోవమ్ ॥ ౫ ॥ సతుపీర్యమదోస్త్రతఃపృథివ్యాంబలిసోమపాక ॥ అపృచ్ఛన్నారదస్త్రైకధ
 యామానయాదవా ॥ ౬ ॥ మైచ్ఛకోటిసహస్రాణాంసహస్రైస్తోభిసంవృతః ॥ గజాశ్వరథసంపన్నై
 శ్చకారపరమోద్యమమ్ ॥ ౭ ॥ ప్రయయాసవ్యవచ్ఛిన్నంభిన్నయానోదినేదినే ॥ యాదవాప్రతిసా
 మర్షేమైత్రేయమధురాంపురీమ్ ॥ ౮ ॥ కృష్ణోపివితయామానకుపితంయాదవంబలమ్ ॥ యవనేనరణేగ

నితి ॥ సవిజితంజరానంధేనేతిశేషః ॥ ౧౩ ॥ సనుచక్రేణస్పన్నిధిమాత్రమాహత్త్వతన్నభవతి - స్వయమేవానేకవి
 ధాస్త్రప్రయోగాస్త్రతాహ ॥ మనుష్యధర్మశీలస్యేతి - మనుష్యధర్మశీలస్యసాలీతేతి ॥ ౧౪ ॥ లీలాత్వమేవప్రపం
 చయతి ॥ మనసైవేతియావత్సమాప్తిః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ మనుష్యేతి ॥ ఛందతః - ఇచ్ఛాతఃలీలాపరివతఃతే ॥ ౧౮ ॥
 ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాస్త్రప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః *****

క్వచిత్సలాయనంకరోతీత్యుక్తస్యపలాయనస్య - ప్రస్తానాయకాలయవమోత్పత్త్యాదిప్రకారమాఖ్యాయిక
 యావణాయతి - గాగ్యమితిత్యాదినామధురాంయయామిత్వంతేన ॥ గాగ్యమితి ॥ గాగ్యస్యానపత్యత్వాత్తంపం
 డభక్త్యక్తవా - స్వాలోపహనః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ఆరాధయన్నితి ॥ సగాగ్యోపహహదేవమారాధయన్నాయసమాణం
 ప్రతరూపేణభిక్షయత్ ॥ ౩ ॥ సంతోషయామానేతి ॥ తంచైవంబల్లివరమాగతంజ్ఞాత్వా - అనాత్మజోపుత్రోయవనే
 శస్త్వభార్యాయాం - పుత్రోత్పాదనాయప్రాథమ్యకారణంసంతోషయామాన - అభినన్నిభఃభృంగవత్కృష్ణవ
 ణః ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ వజ్రాగ్రాతకతిసారసం ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ప్రయయామితి ॥ సభిన్నయానఅతిశ్రాంతం - గజా
 శ్వేదివాహనం - త్యక్తవాహనాంతరేణ - పూర్వమేవత్రస్థాపితేనవ్యవచ్ఛిన్నంయథాభవత్యేవంమధురాంప్ర
 యయామి త్యర్థః ॥ ౮ ॥ కృష్ణోపితి ॥ శ్లోకద్వయమేకంవాక్యం - ఏకతః కాలయవనే - అన్యతశ్చమాగధేప్రాప్తవతి -

౩౯౦ శ్రీ విష్ణు పురాణే . స వ్యాఖ్యానే . పంచమాంశే . త్రయోవింశోధ్యాయః .

తమితిచింతయామాసేత్యన్వయః . అథవా . యవనైతత్పితంయాదవబలంమాగధస్యగమ్యంచభవిష్యతి- యద్యపిమాగధస్యబలంప్రాగైవక్షిణం-తథాపితత్సహాయోయవనోబలీహంతైతదితి-ఏతత్ ఏతస్మాత్ కారణాద్ ద్వివిధంవ్యసనమా యాతమితిచింతయామాసేతి . హంతైవిహదే ౯ ౧౦ ౧౧ ౧౨ మయీతి ॥ ప్రమతైఅనవహ్నితై- ప్రవసితైప్రాపీతై ౧౨ ౧౩ మహూద్యానామితి ॥ వప్రః ప్రాకారములధిష్ఠ్యం ౧౪ ౧౫ బహిరితి ॥ బహిరావాసితే సైన్యేకాలయవనేనేతశేషః ౧౬ సత్తితి ॥ సజ్ఞాత్వానారదోక్తలక్షణైః ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ ౨౧ ౨౨ ౨౩ ౨౪ ముచుకుందత్తితి ॥ వృద్ధగాగ్ధ్యవచః ౨౫ వధాధ్వంద్వాపరస్యాంతేనముత్సృజ్యతికేశవ ఇత్యాది ౨౬ ౨౭ ౨౮

మ్యంమాగధస్యభవిష్యతి ౯ మాగధస్యబలంక్షిణంసకాలయవనోబలీ హంతై తదేవమాయాతంయదూనాంవ్యసనంద్విధా ౧౦ తస్మాద్భుగంకరిష్యామియదూనామరిమజ్జాయమ్ ॥ త్రయోపియత్ర యుధ్యేయఃకింపునవృక్షిపుంగవాః ౧౧ మయిమతైప్రమతైవాసుతైప్రవసితేపివా ॥ యాదవాభిభవండుష్టమాకుర్వంత్యరయోధి ౧౨ ఇతిసంచింశ్యగోవిందోయోజనానాంమహూదధిమ్ ॥ యయాచేద్వాదశపురీద్వారకాంతత్రనిమశే ౧౩ మహూద్యానాంసహవప్రాంతటాకశతశోభితామ్ ॥ ప్రాసాదగృహసంబాధామింద్రస్యేవాసురావతీమ్ ౧౪ మధురావాసినంలొకంతత్రానియజనాద౯నః ॥ అసన్నేకాలయవనేమధురాంచస్వయంయయా ౧౫ బహిరావాసితే సైన్యమధుయారానిరాయుధః ॥ నిజగామచగోవిందోదదశయవనశ్చతమ్ ౧౬ సజ్ఞాత్వావాసుదేవంతంబాహుప్రహరణంనృపః ॥ అనుయాతోమహాయోగిచెతోభిః ప్రాప్యతేనయః ౧౭ తెనానుయాతఃకృష్ణోపిప్రవివేశమహాసుహమ్ ॥ యత్రశేతేనుహావీర్యముచుకుందోనరేశ్వరః ౧౮ సోపిప్రవిష్టోయవనోదృష్ట్యాశయాగతంనృపమ్ ॥ పాదేనతాడయామాసమత్వాకృష్ణంసుదుమ౯తిః ౧౯ ఉత్థాయముచుకుందోపిదదశయవనంనృపః ౨౦ దృష్టమాత్రశ్చతేనాసౌజజ్జ్వలయవనోగ్నా ॥ తత్క్రోధజేనమైత్రేయభస్తీభూతశ్చతత్ త్తణాత్ ౨౧ సహిదేవాసురేయుద్ధేగతోహత్వామహాసురానిద్రాతస్సుమహాకాలనిద్రాంచక్రేవరంసురా ౨౨ ప్రోక్తశ్చదేవైస్తంసుప్తంస్తావముత్థాపయన్యతి ॥ దేహజేనాగ్నినాసదృశుభస్తీభవిష్యతి ౨౩ ఏవందగ్ధ్వాసతంపాపందృష్ట్యాచమధునూదనమ్ ॥ కస్త్యమిత్యాహసోప్యాహజాతోహంశశినఃకులే ॥ వసుదేవస్యతనయోయదోవంశసముద్భవః ౨౪ ముచుకుందోపితత్రాసావృద్ధగాగ్ధ్యవచోన్మరత్ ౨౫ సంస్మృత్యప్రణివత్త్యనంసర్వంసర్వేరంహరిమ్ ॥ ప్రాహజ్ఞాతోభవాన్విష్టోరంశస్త్యంపరమేశ్వర ౨౬ పురాగాగ్ధ్యణకథితమష్టావింశతిమేయుగై ద్వాపరాంతేహరేజన్మయదువంశేభవిష్యతి ౨౭ సత్త్వంప్రాప్తోననందేహూ

శ్రీకృష్ణశ్చింతయామాస- కథంయవనేన-రణేముద్ధే-తేనత్పితం-క్షిణప్రాయం-యాదవబలం-సైన్యం-మాగధస్యగమ్యం-సాధ్యంభవిష్యతీతి- మాగధేనచైత్ ప్రథమంరణః క్రియతేచ- తహిమాగధస్యరణేమాగధేనసహాయుద్ధే-క్షిణంయాదవబలం- సైన్యం-సకాలత్తితి- యవనోబలీహంతా- హనిష్యతి- తదైవంర్విధా ఉభయతోపియదూనాంవ్యసనం- ప్రాప్తం ౯ ౧౦ తస్మాద్భుగంకరిష్యామితి ౧౧ మయీతి ॥ కిం-మయిమతైవాసుద్యాదివాప్రమతై-అనవహ్నితై- ప్రవసితై- అన్యత్రగతై ౧౨ ఇతీతి ॥ ద్వాదశయోజనానిసముద్రంయాదితవా ౧౩ మహూద్యానామితి ॥ సహవప్రోయస్యాః- ప్రాసాదగృహసంబాధాం- ప్రాసాదేగృహైశ్చసంక్షిణాం- ప్రాకారగృహసంబాధామితవపాతః ౧౪ ౧౫ బహిరితి ॥ అవాసితేపురమవగుధ్యనివేశితై ౧౬ సత్తితి ॥ సయవనః- తంవాసుదేవం- నారదోక్తై-లక్షణైఃజ్ఞాత్వా- అనుయాతః- అన్వధావత- కథంభూతం- మహాయోగినామపిచెతోభిరపియోనప్రాప్యతేతం ౧౭ ౧౮ ౧౯ ౨౦ దృష్టమాత్రశ్చేతి ॥ తత్క్రోధజేనైతి ॥ తత్క్రోధోద్ధీపితేనస్వదేహజేనేత్యధః ౨౧ తస్యభస్తీభావేకారణమాహ- సహితిద్వాధ్యాయం ౨౨ ౨౩ ౨౪ ౨౫ ౨౬ ౨౭ సత్త్వమితి ॥ హరేజన్మభవిష్యతీతిగా

౧౩||౩౦||౩౧||౩౨|| బుద్ధిగతి|| ప్రాణేశోవ్యష్టివర్గః - పుమానమష్టిపురుషః పుంసఃపరతరమితి పరస్వరూపమాహ||
౩౩||౩౪||౩౫||౩౬||౩౭||౩౮||౩౯||౪౦||౪౧||౪౨||౪౩||౪౪|| తతః|| నిజక్రియాసూత్రస్వకమః||౪౫||౪౬||సోమమి-
తి|| పరమచందపరమప్రావ్యం - యతఃపరమపదనకించీతంతాపమిత్యస్వయః-పరిణభధామ్నినిరతిశయితేజసి||౪౭||
౪౮||శ్రీశీఘ్రపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీశీఘ్రచిత్తీయే-పంచమాంశే-త్రయోవింశోధ్యాయః ||

గ్రహణకథితోహరిస్త్రమ్మేవేతి॥౧॥ ఆత్రలింగాన్యహ - తథాహితీసాధకద్వ్యాఖ్యాం॥౨॥ ౩౦॥ సంపాదేతి॥త్వం
ప్రవన్నాతిహారఃఅతోమహాశుభంనాశయం॥౩౧॥౩౨॥ బుద్ధిరితి॥త్వంవ్యాపివత్సకార్యానుగతం- అజన్మవికారవత్-
జన్మాఖ్యవికారశూన్యం॥౩౩॥ శబ్దేతి॥ఆవ్యంతరివజ్జితందేశతఃకాలతోప్యపరిచ్ఛిన్నం॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥౩౮
దుఃఖాన్యేవేతి॥యథాజలాశయా- మృగతృప్తా-మూఢైఃగృహ్యతే-తథాదుఃఖాన్యేవమఖబుధ్యాగృహీతాని॥౩౯॥౪౦
౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥ తతఃకథితమ్- నిజక్రియాసూతిస్వకమజందుఃఖంప్రాప్తువంతి- అన్యదుఃపదఃతవ
స్వరూపమజానంతః॥౪౫॥ అహమితి॥ మమత్వంహ- తస్మిమిత్రోగర్వశ్చసంపదగతః- తన్నధ్యేభ్రమామి॥౪౬॥ సోహమి
తి॥పరమపదరూపం-త్వాంయతస్తస్మిన్సకించిద్వ్యతిరిక్తమస్తితంత్యాం-వరమపరమితిసాతే-త్వత్తఃపరమపరంపకించి
నాస్తి- యస్తత్ప్రగంనాపరమస్కించిదితిశ్రుతే- తంత్యాం- పరిణతథామిషరిపక్వయోగినామాశ్రయోనివాణే॥
౪౭॥ ఇత్యతీగర్వస్వామిరిచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీశిష్టపురాణవ్యాఖాయాం- సంపదమాంశే- త్రయోవింశోధ్యాయః॥

౧౧ ౨ ౩ ౪ తతః || ప్రాప్తమానన్నం || ౫ ౬ ౭ ౮ ౯ సత్తి || కైశ్చిత్ప్రవృత్తే కాంక్షిద్వపీయసః
కైశ్చిత్ప్రమే || ౧౦ || ప్రియాణీతి || గోప్యశ్చక్షుఃస్థాః - అపరాధామకాంతాః || ౧౧ || గోప్యత్తి || అపరాః కృష్ణకాం
తాగోప్యః పప్రచ్ఛుః || ౧౨ || అన్నదితి || సౌభాగ్యమేవమానం - అన్నచైష్ట్యమపహసన్నితినాగరిగర్వహేతుః - చేష్టాప
హసనమితి సాతెప్యపహసనంగర్వహేతుః || ౧౩ || కచ్చిదితి || గీతానుగమనంగీతస్య అనుగమనం - అప్యసౌవిత్కృత్కం
తాచకారోధ్యహార్యః || ౧౪ || అథవేతి || అథవేతినివేదః - భవిష్యతిజీవనంకాలయాత్రావా - ఇదందిత్రసమాధా
నం - వినేతిస్మేహానుతాపా || ౧౫ || పితేతి || కింకమథం - సంత్యక్తః - అకృతజ్ఞావాంధ్యజః ప్రధానః || ౧౬ || తథాపీతి ||

శ్రీపరాశరః || ఇథం మత్తస్తదాతేనముచుకుండేనధీమతా || ప్రాహేశస్సగృభూతానామనాదినిధనోహ
రిః || ౧౧ || శ్రీభగవాన్ || యథాభివాంఛితాః దివ్యాగచ్ఛలోకాస్తరాధిప || అవ్యాహతవైశ్వర్యో
మత్ప్రసాదోబబృంహితః || ౨ || భక్త్యాదివ్యాకమహాభోగాభవిష్యసివహామలే || జాతిస్తరోమ
త్ప్రసాదాత్తతోమోక్షమవాప్సుసి || ౩ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తః ప్రణిపత్యే శంజగతామచ్యుతం
పః || సుహామఖాద్వినిష్టాంతస్పదదశాల్పకాన్తరా || ౪ || తతః కలియుగం మత్స్యాప్రాప్తతే పుం
స్యవస్తవః || నరనారాయణస్థానం ప్రయయాగంధమాదనమ్ || ౫ || కృష్ణోపిఘాతయిత్యరిముపాయెనహి
తద్బలమ్ || జగ్రహమధురామేత్యహప్యశ్వస్యందనోజ్వలమ్ || ౬ || అనీయచోగ్రసేనాయద్వారవ
త్స్యాంస్యవేదయత్ || పరాభివనిశ్శృంకంబభూవచయదోకులమ్ || ౭ || బలదేవోపిమైత్రేయప్రశాం
తాఖలవిగ్రహః || జ్ఞాతిదశనసోత్కంఠః ప్రయయానందసౌకులమ్ || ౮ || తతోగోపాశ్చగోపీశ్చయ
భాపూర్వమమిత్రజిత్ || తతైవాభ్యవదత్రేష్టాబహుమానపురస్సరమ్ || ౯ || సకైశ్చిన్సంపరిష్యక్తః
కాంక్షిచ్ఛపరిషన్వజే || హాస్యంచక్రేనమంకైశ్చిద్గోపేగోపీజనైస్తథా || ౧౦ || ప్రియాణ్యనేకాన్యవ
దగోపాన్తత్రహలాయుధమ్ || గోప్యశ్చప్రేమకుపితాః ప్రోచుస్సేవ్యమథాపరా || ౧౧ || గోప్యః
పప్రచ్ఛురపరానాగరిజనవల్లభమ్ || కచ్చిదాప్తేనుఖంకృష్ణశ్చలప్రేమలవాత్సకః || ౧౨ || అన్నచైష్ట్యమ
పహసనానకచ్చిచ్ఛురయోపితామ్ || సౌభాగ్యమానమధికంకరోతిక్షణసౌహృదః || ౧౩ || కచ్చిత్ప్ర
రతిసఃకృష్ణోగీతానుగమనంకలమ్ || అప్యసౌమాతరం ద్రష్టుంసకృదప్యాగమిష్యతి || ౧౪ || అథవాకింత
దాలాపైః క్రియంతామపరాఃకథాః || యస్యాస్తాభివినాతేనవినాస్తాకంభవిష్యతి || ౧౫ || పితామా
౧౧ || కృతానాంకామ్యానాంకమణాంఫలమాదౌభంత్వజన్మాంతరేమోక్షందదామిశ్యాహ || యథాభివాం

ఞ్చితానిత్యాదిదావ్యాఖ్యా || ౧౨ || ౩ || మమపత్త్వశుద్ధ్యభావాన్ధ్యగవతానముక్తిదత్తైతిసుత్వా - తపస్తప్తంయయా
విత్వాహ - ఇత్యుక్తత్వాదిదావ్యాఖ్యా || ౪ || ౫ || కృష్ణత్తి || ఉపాయెనముచుకుండం ద్రష్టుంకృష్ణః - ఏకపవగిరిగుహం
గత్వా - యవనంఘాతయిత్వా - ద్వారకామగతః || ౬ || ౭ || తథారామోపైకాకీకులంగత్వా కాళిండికమణా
దికంకృత్వా గతత్తివత్కున్నాహ - బలదేవోపిత్వాదివా యావదుత్తరాధ్యాయపరిసమాప్తిః || బలదేవోపీతి || జ్ఞాతీ
నాందశనే - సోత్కంఠః - చాతుర్యవాన్ || ౮ || ౯ || సత్తి || యథాన్యాయంజ్యేష్టైస్సంపరిష్యక్తః - కనిష్ఠాః - పరిష
న్వజే - సమైహోన్యంచక్రే || ౧౦ || ప్రియాణీతి || హలాయుధం ప్రతికాశ్చిద్గోప్యోరామవల్లభాః - ప్రేమకుపితాః ప్రో
చుః - ఏతావేనాపరాప్సేవ్యంప్రోచుః || ౧౧ || కృష్ణవల్లభావాం ప్రశ్నమాహ - సౌభ్యత్తిత్వాదిసప్తభిః || గోప్యత్తి
శలప్రేమలవః - ఆత్మాన్యభావోయస్సః || ౧౨ || తదేవాహ || అన్నదితి || అస్తాకంగ్రామ్యాణాం - చేష్టామపహసనా
తేనసౌభాగ్యమానంసౌభాగ్యవంఽధికంకచ్చిన్నఃరోతి - ప్రాయశఃకరోతితిసేవ్యఃప్రశ్నః || ౧౩ || విదగ్ధసున్యా
ఊచుః || కచ్చిదితి || గీతానుగమనంస్యగీతానుసరణం - అస్తద్దానం - కలం - మధురంకచ్చిత్ప్రతీత్యధః - ప్రణయకో
పాదాహుః - అప్యసౌమాతరమితి || ౧౪ || సనివేదమూచుః - అథవేతి - యస్యయథాస్తాభివినాతత్రస్థిఃతథా -
అస్తాకమపితేనవినాత్రదుఃఖవాపిస్థిభావస్యత్యేవేత్యధః || ౧౫ || శోకతప్తాఊచుః || పితామాతేతి || అకృతజ్ఞేను - ధన్య

తథాపీతిప్రత్యక్షాః ౧౭ | దామోదర ఇతి || దుర్దేశ ఇతి నైరాశ్యోక్తిః ౧౮ | ఆమంత్రితశ్చేతి || అత్ర భావసం
కరస్యబీజం హరిణాహృతచేతస్తస్యం - అత్ర కృష్ణరతిరూపస్థాయీ భావః - తస్యంచారీ భావస్తునివేదాదిః ౧౯ | ౨౦
౨౧ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧ | నిష్పాదితేతి || కార్యేణదేవానాం ౨ | ౩ | ౪ | విచరన్నితి || తక్షణంశృణోతి ౫ || ౬ || ౭ || ౮ | గృహీత్వై
తి నాయాసినాయాసీతికోపాదీప్సాన్ - గవ్యతాంశక్తిరస్తిచేత్ ౧౦ || ౧౧ || ౧౨ || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || అవతంసేతి ||

తాతథా భ్రాతాభ్రాతాబంధుజనశ్చకిమ్ | సంత్యక్తస్తత్కృతేస్తా భిరకృతజ్ఞప్తజోహిసః | ౧౬ | త
థాపికచ్చిదాలాపమిహగమనసంశ్రయమ్ | కరోతికృష్ణోవక్తవ్యంభవతారామనాన్వతమ్ | ౧౭ | దా
మోదరోసాగోవిందఃపురస్త్రీసక్తమానసః | అపేతప్రీతిరస్మానుదుర్దేశఃప్రతిభాతినః | ౧౮ | ఆమం
త్రితశ్చకృష్ణైతిపునదామోదరేతివ | జహోసుస్సస్వరంగోప్యహరిణాహృతచేతసః | ౧౯ | సందేశే
స్సామమగురైఃప్రేమగర్భైరగర్హితైః | రామేణాశ్వాసితాగోవ్యుక్తస్థస్యాతమనోహరైః ౨౦ || గో
పైశ్చపూర్వవద్రామఃపరిహాసమమోహరాః | కథాశ్చకారరేమేదనపాతైర్వ్రజభూమిమ్ ౨౧ ||
ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀
శ్రీవరాళః || వనేవిచరతస్తస్యసహగోపైర్మహాత్మనః | మానుషభద్రరూపస్యశేషస్యధరణీధృతః |
౧ | నిష్పాదితోరుకార్యస్యకార్యేనోపేత్రచారిణః | ఉపభోగాథమత్యథావరుణః ప్రాహవారు
ణీమ్ ౨ | అభీష్టానవదాయస్యమదిరత్వంహహజనః | అనంతస్యోపభోగాయతస్యగచ్ఛముదేశభే |
౩ | ఇత్యక్తావారుణీతేనస్నిధానమథాకరోత్ | బృందావనసముత్పన్నకదంబతరుకోటరే ౪ | విచ
రణబలదేవోపమదిరాగంధముత్తమమ్ | ఆమ్రాయమదిరాతక్షణమవాపాథవరానసః ౫ | తతఃకదం
బాస్సహసామద్యధారాంసలాంగళీ | పతంతీవీత్యమైత్రేయప్రయయాపరమాంముదమ్ ౬ || పసా
చగోపగోపీభిన్నమవేతోముదాన్వితః | ప్రసీయమానోలలితంగీతవాద్యవిశారదైః ౭ | సమత్తోత్సంరథః
మూంభఃకణికామాక్షికోజ్జ్వలః | ఆగచ్ఛయమునేస్తాతుమిచ్ఛామిత్యాహవిహ్వలః ౮ | తస్యవా
జ్ఞానదీపాతుమత్తోక్తామవమత్యవై | నాజగామతతః కృద్ధోహలంజగ్రాహలాంగళీ ౯ | గృహీత్వా
తాంహలాంతేనచకక్షమదవిహ్వలః | పాపెనాయాసినాయాసీగవ్యతామిచ్ఛయాన్యతః ౧౦ | సా
కృష్టానహసాతేనమాగంసంత్యజ్యనిమ్నగా | యత్రాప్తేబలభద్రోసోష్ణావయామానతద్వనమ్ ౧౧
శరీరిణీతదాభ్యత్యత్రానవిహ్వలలోచనా | ప్రసీదత్యబ్రవీద్రామంముంచమాంముసలాయథ ౧౨

జగదృత్యః - ప్రసిద్ధభిర్యథః ౧౬ | ఆశాబద్ధాఢిమః || తథాపీతి ౧౭ | నైరాశ్యత్వరస్వరమూః || దామోదరఇ
తి || అసావితిరామంలక్ష్మీకృత్య - కృష్ణాకృష్ణవిత్తతయాదామోదరోగోవిందఇతివతమేవదంతి - అస్మాను - అపేతప్రీ
తిరతోదుర్దేశః - ప్రతిభాతీతి నైరాశ్యోక్తిః ౧౮ | రామమేనాలక్యోమః - పునశ్చకృష్ణవాతాంప్రస్తుం || ఆమం
త్రితఇతి || హేకృష్ణదామోదరేతిసరావనివాహంత్రితః - తాభియతోహరిణాహృతచేతసః - తతస్సహసాస్వయం
కృష్ణవామ్నా రామసంబోధలక్షణం - సంమోహంజ్ఞాత్వాసస్వరముచైచ్ఛహాసుః ౧౯ || సందేశేతి || సామ్నాప్రియో
క్త్యావగురైస్సందేశైరాశ్వాసితాః ౨౦ | ౨౧ | ఇతి శ్రీధరస్వామివికచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యా
యాం - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧ | ౨ | ౩ | ౪ | విచరన్నితి || మదిరాయాస్తక్షణం - పానెచ్ఛాం ౫ | ౬ || ౭ | సఇతి || అత్యంతంభూమాంభః
కణికావనమాక్షికానితైస్జ్వలః - స్నాతుమిచ్ఛామిత్యవాచేతిశేషః ౮ | ౯ | గృహీత్వైతి || కౌపాత్తదవరాధన్య
రణాథానాయాసినాయాసీతిద్విరుక్తిః - యదిశక్నోషిత్సహి - ఇచ్ఛయాచ్ఛందతః - గవ్యతామిత్యథః | ౧౦ |

౪౦౨ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - శంకరాచార్యే - వక్ష్యంతో ధ్యాయః.

అవతంసేత్యాద్యయచ్చతేత్యంతమేకంనాక్యం - ఉత్పలంశుశూలాత్పలం - యథాహరివంశేలక్ష్మీవచనం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయంచైకంకుండలంవజ్రభూషణం॥ ఆశుదన్తంచపద్మాక్షుడివ్యంశ్రవణభూషణం॥ ధేహీమాంప్రతిగృహ్ణీష్వాప్సపారాణీంభూషణక్రియాం॥ సంకృప్త్యాతమలంకారంతాశ్చతిప్రః॥ స్త్రీయోబభావతి॥ తదేవమత్రవారుణీకాంతిలక్ష్మ్యప్రిప్రశ్నక్తయోరామస్యజేవ్యఇత్యుక్తం॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్రియ - పంచమాంశే - పంచవింశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ దదౌచేతి॥ జరాసంధప్రచోదితఇతి - శిశుపాలోహిజరాసంధస్యదత్తపుత్రః - కృష్ణస్తుద్వేష్యః అతస్తప్రీత్యైశిశుపాలాయ - దదౌ - వాచాదదౌ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ శ్వఇతి॥ విపక్షభారంవిపక్షయద్ధకృత్యం॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥

తతస్తస్యానువచనమాకణ్యోసహలాయుధః॥ సోబ్రవీదవజానాసిమమశౌర్యబలేనది॥ సోహంత్యాంహలపాతేననయిష్యామిసహస్రధా॥ ౧౩॥ శ్రీవరాశరః॥ ఇత్యుక్తయాతినం త్రాసాత్తయానద్యాప్రసాదితః॥ భూభాగేస్థావితేతస్త్రిణముమోచయమునాంబలః॥ ౧౪॥ తతస్సాన్తరస్యవై కాంతిరజాయితమహాత్మనః॥ ౧౫॥ అవతంసోత్పలంచారుగృహీత్యైక్వకంచకుండలమ్॥ వరుణప్రహితాంచాస్తైమాలామల్లాసవంకజామ్॥ సముద్రాభేతథావస్తేనీలేలక్ష్మీరయచ్చత॥ ౧౬॥ కృతావతంసస్సతదాచారుకుండలభూషితః॥ నీలాంబరధరస్త్రగ్వీశుశుభేకాంతినయితః॥ ౧౭॥ ఇథ్థంవిభూషితోరేమేతత్రరామస్తథావ్రజే॥ నాసద్వయనయాతశ్చసపునద్వాఘరకాంపురీమ్॥ ౧౮॥ కేవతీంనామతనయాంచైవతస్యమహీవతేః॥ ఉపయేమేబలస్తస్యాంజజ్ఞాతేవిఃతోల్కుక॥ ౧౯॥ ఇతి - పంచవింశోధ్యాయః.

శ్రీవరాశరః॥ భీష్మకఃకుండినేరాజావిదభావవియోభవత్॥ రుక్మీతస్యాభవత్పుత్రోరుక్మీణీవవరాసనా॥ ౧॥ రుక్మీణీవకమేకృష్ణస్సావతంచారుహాసిని॥ నదదాయావతేచైనాంరుక్మీద్వపేణవక్రిణే॥ ౨॥ దదౌవిశిశుపాలాయజరాసంధప్రచోదితః॥ భీష్మకోరుక్మీణాసాథాంయక్మీణీమురువిక్రమః॥ ౩॥ వివాహోధాంతతస్సవేదజరాసంధముఖాన్పపాః॥ భీష్మకస్యపురంజన్గుశ్శిశుపాలప్రియైషిణః॥ ౪॥ కృష్ణోపబలభద్రాద్యైర్వదుభివరివారితః॥ ప్రయయాకుండినంన్రష్టుంవివాహంచైద్యభూభృతః॥ ౫॥ శ్వోభావినివివాహేతుతాంకన్యాంహృతవాగహరిః॥ విపక్షభారమానజ్యరామాదివ్యధంభుమ॥ ౬॥ తతశ్చపాంధ్రకశ్రీమూకదంతవక్త్రోఽహారథః॥ శిశుపాలజరాసంధసాల్యాద్యాశ్చసుహీభృతః॥ ౭॥ కుపితాస్తేహరింహంతుంచక్రురుద్యౌగముత్తమమ్॥ నిజితాశ్చసమాగమ్యరామాద్యైర్వదుభంగవై॥ ౮॥ కుండినంనప్రవేత్యౌమిహ్యహత్వాయుధికేశవమ్॥ కృత్యాప్రతిజ్ఞాంరుక్మీవహంతుంకృష్ణకును

౧౧॥ ౧౨॥ తతఇతి॥ శౌర్యబలే - శౌర్యం - బలంచ - మమావజానాసి॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తతఇతి॥ కాంతిః - లక్ష్మీః॥ ౧౫॥ అవతంసేతి॥ అవతంసోత్పలంపతన్యకణాస్యాభరణాథాం - ఉత్పలం - అన్యస్యచైకంకుండలంగృహీత్యావతథావహరివంశే - లక్ష్మీనాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయంచైకంకుండలంరత్నభూషితం॥ ఆశుదన్తంచపద్మాక్షుడివ్యంశ్రవణభూషణం॥ ధేహీమాంప్రతిగృహ్ణీష్వాప్సపారాణీంభూషణక్రియామిః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ అశ్రీకృష్ణస్యవివాహోపుత్రాంశ్చసత్యన్నాదౌతావజ్జ్యేష్ఠస్యగామస్య - పూర్వాక్తంవివాహోధామనుస్మరతి॥ యేవమీతి॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాయాం - పంచమాంశే - పంచవింశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ దదావేతి॥ రుక్మీణీవకన్యాంబదౌచేదిరాజాయదదావేతివాచాదత్తవానిత్యథః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ శ్వఇతి॥ పూరాద్భూషారంబికాపూజాథాం నిగతాం తాంహృతవాగహరిః - విపక్షభారంవిపక్షయత్తస్సహకార్యంయదాదిసంరంభంతామాదిహ్వానజ్యసమాధోష్య॥ ౬॥ ౭॥ కుండినమితి॥ కుండినంనప్రవేత్యౌమితిప్రతిజ్ఞాంకృత్యా - రుక్మీకృ

౧౦౧ ౧౧౧ ౧౨౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - షడ్వింశోధ్యాయః.

౧౧ ౨॥ షష్ఠాహ్నితి॥ కాలశంబరః - కాళశంకృష్ణః - కాళశ్చాపాంశంబరశ్చ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ మాయావతీతి॥ మాయామోహనవిద్యాః॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీమితి॥ ప్రసజ్జంతీం ప్రక షేణానురజ్జం

ప్రతః॥ ౯॥ హత్వాబలంసనాగాశ్వంప త్రిన్యందనసంకులమ్॥ నిజఃకఃపాతిభశ్చివ్యాఽంలీలయేవ
సచ శ్రీతా॥ ౧౦॥ నిజఃకఃకృత్కృణంసన్యగువయోమేవరుక్మిణీమ్॥ రాక్షసేనవివాహేనసంప్రాప్తాం
జఘనూదనః॥ ౧౧॥ తస్యాంజజ్ఞైవ ప్రద్యుమ్నోమదనాంశస్సవీర్యవా॥ జహరశంబరోయంతైయో
జఘనవిశంబరమ్॥ ౧౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - షడ్వింశోధ్యాయః *****

శ్రీమైత్రేయః॥ శంబరేణహృతోవీరః ప్రద్యుమ్నస్సకథంమనో శంబరస్సహవీర్యః ప్రద్యుమ్నేనకథం
హతః॥ ౧॥ యస్తేనాపహృతఃపూర్వంసకథంనిజఘనతమ్॥ ఏతద్విస్తరత శ్రీశ్రుమిచ్ఛామినకలంకు
రో॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ షష్ఠాహ్నిజాతమాత్రంగుప్రద్యుమ్నంసూతికాగృహతో॥ మమైవహం తెతిము
నేహృతవాక కాలశంబరః॥ ౩॥ హృత్వాచిత్తేపమైవై నంగ్రాహూగ్రేలవణాణావే॥ కల్లోలజని
తావతేసుహూరేమకరాలయే॥ ౪॥ పాతితంగ్రతైవైకోహతోన్యేజగ్రాహబాలకమ్॥ నమమార
చతస్యాపిజతరాగ్ని ప్రదీపితః॥ ౫॥ మత్స్యబంధైశ్చమతోన్యేసామత్యైర్నైస్సహద్విజాఘాతితో
సురవర్యాయశంబరామనివేదితః॥ ౬॥ తస్యమాయావతీనామపత్నిర్వహ్యహేన్వరీ॥ కారయామాన
సూదానామాభిసన్వియనిందితా॥ ౭॥ దారితేమత్స్యజతరేపాదనశాతశోభనమ్॥ కుమారంమన్మథత
రోదగ్ధస్యప్రథమాంకురమ్॥ ౮॥ కోయంకథమయం మత్స్యజతరేప్రవివేశితః॥ ఇత్యేవంకాతుకావి
ష్టాంతస్త్రింప్రాహాథనారదః॥ ౯॥ ఆయంసమస్తజాతఃస్థితీసంహారకారిణః॥ శంబరేణహృతోవిష్ణోస్తన
యిస్సూతికాగృహతో॥ ౧౦॥ క్షిప్తస్సమ ప్రేమశ్రేయసనిగీణస్త్రేహంకతః॥ నరరత్నమదంసుభ్రువి
ప్రభావరిపాలయః॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ నారదేనైవముక్తాపాలయామావతంతిశుమ్॥ బాల్యాదే
వాతిరాగేణరూపాతిశయమోహితా॥ ౧౨॥ సయదాయావనాభోగభూషితోభూన్మహామతే॥ సాధి
లాహతదాసాపిబభూవగజగామినీ॥ ౧౩॥ మాయావతీదదాతస్తేమాయాస్సర్వామహామునే॥ ప్రద్యు
మ్నాయానురాగాంధాతస్త్వస్తహృదయేక్షణా॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీంతుతాంప్రాహసకాష్ఠిణకమలేక్షా

ష్టమనుప్రతఃఅన్వధావత॥ ౯॥ హత్వేతి॥ పాతితపవకేవలం - నతుహతః - రుక్మిణీభ్రాతృత్వాత్॥ ౧౦॥ నిజఃకృ
తి॥ రాక్షసేనరాక్షసోయద్ధహారణానిత్యమృతిప్రసిద్ధేన॥ ౧౧॥ తస్యామితి॥ మదనాంశఃకామస్యాంశభూతః - అత
ఏవపూర్వవైరమనుప్తరకాశంబరోజహర - యః ప్రద్యుమ్నశ్చ - తంజఘనహతవా॥ ౧౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామిరవి
తాత్ప్రకాశాఖ్యః శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - షడ్వింశోధ్యాయః

౧౧ ౨॥ షష్ఠాహ్నితి॥ కాలశంబరః - మృత్యుతుల్యశంబరః॥ ౩॥ హృత్వేతి॥ గ్రాహూగ్రేభయంకరే॥ ౪॥ పా
తితమితి॥ నమమార - భగవద్వీర్యజాతత్వాత్ - కామాంశత్వాచ్చ - సహిశామో జలాదిభిస్సంప్రీయతే॥ ౫॥ మ
త్స్యబంధైరితి॥ మత్స్యబంధైఃకత్స్యసూతిభిః॥ ౬॥ తస్యేతి॥ మాయావతీనామపత్ని - మాయారూపేణతస్యపత్ని
త్యేవంమోహూత్పాదనతః తత్పత్నీతివ్యవహారేయద్వా - నామపత్ని - నామమాత్రేణపత్నిత్వవ్యతే - వస్తుతస్త్వ
నిందితావతిప్రతాకామస్యభార్యైత్యర్థః - ఏతచ్ఛాస్త్రస్ఫుటిభవిష్యతి॥ ౭॥ దారితఇతి॥ దగ్ధస్యరుద్రకోపాగ్నినా॥
౮॥ ౯॥ ౧౦॥ క్షిప్తఇతి॥ విస్తభాప్రణయయంతానతి - పరిపాలయత్యనేనత్వద్భుతాకామోయమితిసూచితం॥ ౧౧
౧౨॥ సఇతి॥ యావనాభోగేనతారుణ్యవిస్తారేణ - భూషితోయదాభూత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీమితి॥ ప్రసజ్జంతీ-

తీం ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || హత్వేతి || సప్తమాయావ్యతిక్రమ్యశంబరప్రయుతాః వ్యతిక్రమ్య - ప్రయుయుజైప్రయుక్తవాః || ౧౯ || ౨౦ || అంతఃపురభి || కృష్ణసంకల్పాః కృష్ణోయమితి భ్రాంతాః || ౨౧ || ౨౨ || అస్తిన్దితి || ప్రద్యుమ్నః ప్రద్యుమ్నభిచికిషితసంజ్ఞః అస్తిన్యసివ తేఢతేతి శేషః || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తే - పంచమాంశే - సప్తవింశోధ్యాయః *****

౧ || ౨ || అన్యభి || మిత్రవిందా సత్యాజాంబవతీరోహిణీసుశీలాసత్యభామాలక్ష్మణాఖ్యాస్తప్తప్రధానాః - ఆసాంకాళింద్యాదీనిక్రమాద్విశేషణాని - ఇయంలక్ష్మణాదనుభేదం శేచారుహసి నీతు్యై || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || ౭ || ౮

ణామ్ | మాతృత్వమపహాయాద్యకిమేవవత్సేన్యథా || ౧౫ || సాతస్తైకభయామాసనపుత్రస్త్వం మమేతివై | తనయంత్యామయంఽష్టోహృతవాణకాలశంబరః || ౧౬ || క్షీణస్సముద్రేహస్త్వియసంప్రాప్తోజతరాన్తయా | సాహిదోదితి తేమాతాకాంతాద్యావ్యతివత్సలా || ౧౭ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తశ్శంబరంయుద్ధేప్రద్యుమ్నస్ససమాహ్వయత్ | క్రోధాకులీకృతమనాయయుధేదమహాబలః || ౧౮ || హత్వాసైన్యమశేషంతుతస్యదైత్యస్యయాదవః | సప్తమాయావ్యతిక్రమ్యమాయాంప్రయుయుజైప్రమీమ్ || ౧౯ || తయాజఘానతందైత్యంమాయయాకాలశంబరమ్ | ఉత్పత్యవతయాసార్థమాజగామపి తుఃపురమ్ || ౨౦ || అంతఃపురేపతితంమాయావత్యాసమన్వితమ్ | తందృష్ట్యాకృష్ణసంకల్పబభూవుః కృష్ణయోషితః || ౨౧ || రుక్మిణీసాభవత్ప్రేక్షాసాప్రదృష్టిరనిందితా | ధన్యాయాః ఖల్వయంపుత్రోవ తత్తేనవయావనే || ౨౨ || అస్తిన్యసివపుత్రోమేప్రద్యుమ్నోయదిజీవతి | సభాగ్యాజననీవత్సవత్వయాకావిభూషితా || ౨౩ || అథవాయాదృశః స్త్రిహూమమయాదృగ్నపుస్తవ | హరేరపత్యంసువ్యక్తంభవాణవత్సభవివ్యతి || ౨౪ || శ్రీపరాశరః || ఏతస్మిన్సంతరేప్రాప్తస్సహకృష్టేననారదః | అంతఃపురచరాండేవీరుక్మిణీం ప్రాహహర్షయన్ || ౨౫ || ఏషతేతనయస్సభ్రుహత్వాశంబరమాగతః | హృతోయేనాభవద్బులోభవత్యాస్సృతికాగృహేత్ || ౨౬ || ఇయంమాయావతీభార్యతనయస్యాస్యతేనతి | శంబరస్యవభార్యేయంప్రాయతామత్రకారణమ్ || ౨౭ || మన్తధేతుగతేసాశంతమద్భవపరాయణా | శంబరంమోహయామాసమాయారూపేణరూపిణీ || ౨౮ || విహారాద్యుపభోగేషురూపంమాయామయంశుభమ్ | దర్శయామాసదైత్యస్యతస్యేయంమదిరేక్షణా || ౨౯ || కామోవతీణఃపుత్రస్తే తస్యేయందయితారతిః | విశంకానాత్రకర్తవ్యాస్మష్యేయంతవశోభనే || ౩౦ || తతోహర్షసమావిష్టారుక్మిణీకేశవతదా | నగరీచసమస్తాసాసాధుసాధ్విత్యభాషత || ౩౧ || చిరంనష్టేనపుత్రేణసంకతాంప్రేక్ష్యరుక్మిణీమ్ | అవాపవిస్తయంసరోద్వారవత్యాంతదాజనః || ౩౨ || ఇతి - సప్తవింశోధ్యాయః || శ్రీపరాశరః || చారుధేష్టంసుధేష్టంచచారుదేహంచవీర్యవాణ | సుషేణంచారుగుప్తంచభద్రచారుంతథాపరమ్ || ౧ || చారుచిందంసుచారుంచచారుంచబలినాంవరమ్ | రుక్మిణ్యజనయత్పుత్రాకన్యాంచారుమతీంతథా || ౨ || అన్యాశ్చభార్యాః కృష్ణస్యబభూవుస్తప్తశోభనాః | కాళిండిమిత్రవిందావసత్యాచాగ్నజితీతథా || ౩ || దేవీజాంబవతీచాపిరోహిణీకామరూపిణీ | మత్రరాజసుతాచాన్యాసుశీలాశీల

కామతస్సజమానాం - అపహాయహీత్వా || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || అంతఃపురభి || అతిసాదృశ్యాశ్శాష్టోయమితిసంకల్పాః సునోపృత్తియాసాంతాః || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || విహారేతి || మదిరేక్షణా - మదిరేవ - మదికరమీక్షణంయస్యాస్మా || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - సప్తవింశోధ్యాయః *****
చారుధేష్టమితి || వీర్యవానితి - వీర్యమంతమిత్యర్థః - ప్రద్యుమ్నః - ప్రాగేవోక్తః || ౧ || ౨ || ౩ || దేవీతి || జాం

౯౧౦ | అనక్షజ్జ ఇతి || తథాతథాపి - వ్యసనం ఆసంగః | ౧౧ | ౧౨ | ౧౩ | ౧౪ | ౧౫ | ౧౬ | ౧౭ || తత ఇతి || గ్లహం
పణం - తదథేఽకౌటిగ్లహం తేఽతథేత్యనుక్త్యాత్మనపాతయత్ | ౧౮ | ౧౯ | త్వయేతి || త్వయోక్తస్యపణబంధస్య
భయానుమత్యాభావ్యతయా వినావ్యవ్యతరజయశ్చేదితరస్యాపిసంపజయః కింసస్యాదితిభావః | ౨౦ | ౨౧ | జితమితి ||
అనుక్త్యా - గ్లహానుజ్ఞావచనమకృత్యా వ్యతపాతవాదినాకమకాతద్వచనంకృతంభవతి - అనుమతిమూలక్రియా

మండనా | ౪ || సత్రాజితీసత్యభామాలక్ష్మణాచారుహాసిన్ | ఘోషశాసనసహస్రాణిస్త్రీణామన్యా
నిచక్రీణః || ప్రద్యుమ్నోపిమహావీర్యోరుక్మిణస్తనయాంశుభామ్ | స్వయంవరేతాంజగ్రాహసాచతం
తనయంహరేః || ౬ || తస్యామస్యాభవత్పుత్రో మహాబలపరాక్రమః | అనిరుద్ధోరణేరుద్ధోవీర్యోద
ధిరరిందమః || ౭ || తస్యాపిరుక్మిణఃపాత్రీంవరయామానకేశవః | దౌహిత్రాయదదారుక్మితాంస్పథా
న్నపిచక్రీణా | ౮ || తస్యావివాహేరామాద్యాయాదవాహరిణాసహ | కల్యాణాథాంతతస్సవేదయ
శాన్యేభూభృతస్తథా || రుక్మిణోనగరంజన్మనాహ్మభోజకటంద్విజగ్రాహివాహితప్రసవృత్తేప్రద్యు
మ్నస్యమహాత్మనః | కలింగరాజప్రముఖారుక్మిణంవాక్యమబ్రువన్ || ౧౦ || అనక్షజ్ఞోహరీద్యుతేత
థావ్యవ్యసనంమహత్ | తజ్జయామోబలంకస్తాద్భూతేనైనంమహాబలమ్ || ౧౧ || శ్రీపరాశరః | తథేతి
తానాహన్తపార్శ్వారుక్మిబలమదానివ్రతః | సభాయాంసహరామేణచక్రేద్యుతంచవైతదా || ౧౨ || సహ
స్రమేకం నిష్కాణాం రుక్మిణా విజితో బలః | ద్వితీయేపి పణేచాన్య త్సహస్రం రుక్మిణాజితః || ౧౩ ||
తతోదతసహస్రాణినిష్కాణాంపణమాదదే | బలభద్రోజయత్రానిరుక్మీద్యుతవిదాంవరః || ౧౪ || త
తోజహాస్సనవత్కలింగాధిపతిద్విజ | దంతాన్విదశాయన్నాఢోరుక్మీచాహవదోద్ధతః || ౧౫ || అవి
ద్యోయంకుయాద్యుతేబలభద్రఃపరాజితః | ముధైవాత్యౌవలెపాంధోయోవమేనెత్కోవిదాన్ || ౧౬ ||
దృష్ట్వాకలింగరాజానంప్రకాశదశనానమ్ | రుక్మిణంచాపిదుర్వాక్యంకౌపంచక్రేహలాయుధః || ౧౭ ||
తతఃకోపపతీతాత్మానిష్ఠకోటింసమాదదే | గ్లహంజగ్రాహారుక్మీచతదర్థేత్మనపాతయత్ || ౧౮ || అజయ
ద్బలదేవ సంతప్రాణావాప్తేచ్చవిజితంమయా | మయేతిరుక్మీప్రాణావాప్తేచ్చకోక్తేరలంబల || ౧౯ ||
త్వయోక్తోయంగ్లహస్సత్యంగమయేయమోదితః | పవంత్యయాచేద్విజితంవిజితంగమయాకథమ్ || ౨౦ ||
శ్రీపరాశరః || అథాంతరిక్షేవాగుపైచైప్రాహగంభీరనాఢినీ | బలదేవస్యతంకోపంవధాయంతీమ
హాత్మనః || ౨౧ || జితంబలెనథమేణరుక్మిణాభాషితంమృషా | అనుక్త్యాపివచఃకించిత్కృతంభవతికమక

బవత్సేవరోహిణీసంజ్ఞా - అతోనసంఖ్యాధిక్యం - అతపవతస్యాఋతుజాతిశ్వాత్ - కామరూపిణీతివిశేషణం - కేచిద్రో
హిణీనామవట్టసహిషీరుల్యాన్యేతిప్రామాః - తథానోపరిష్టా త్వయోస్సంతానబోధోక్తిరుపవత్సృతే || ౪ || ౫ || ౬ || ౭
తస్యాపీతి || శౌరిణాస్పథామానోపిరుక్మీదదౌ || ౮ || స్పథాఽథలంపక్షమాహ || తస్యాపివాహిత్యాదినాయావస్థమా
ప్రి || ౯ || ౧౦ | అనక్షజ్జ ఇతి || తథాతథాపి అన్యన్యాయేమహద్వ్యసనమస్తి || ౧౧ | ౧౨ | ౧౩ | తత ఇతి || బలభద్రోద
తసహస్రాణినిష్కాణాంపణమాదదే - తానిచరుక్మజయత్ || ౧౪ || తత ఇతి || వ్యసనవత్సృతంభవతితథాజహాస || ౧౫ ||
అవిద్య ఇతి || ద్యుతే - అవిద్యః - జ్ఞానసూన్యః - ముధావృద్ధైవ - అత్యౌవలెపాంధః అత్యౌవలెపేనగవేణ - అంధః
మూఢః || ౧౬ || దృష్ట్వేతి || ప్రకాశదశనం - వివృతదంతమాననం యస్యతందుష్టానివాక్యాని యస్యతం || ౧౭ || తత
ఇతి || గ్లహం - పణం || ౧౮ || ౧౯ || మయాజితమిత్యత్ర - రుక్మీహేతుమాహ || త్వయోక్తోయమితి || ౨౦ || యదుక్తం
ర్మిణానవయేయమోదిత ఇతితత్రాహ || అథేతి || అశరీరిణీవాక్ || ౨౧ || జితమితి || అనుక్త్యాపి - అనుమోదవచ
నమనుక్త్యాధికమకాతేవాతపాతనాదిరూపేణానుమోదనంకృతంభవతి - అన్యథా - అనుమోదనోత్తరకాలీనస్య

ఇదాసీంభామవధ ప్రసంగేన హరేః సహస్రభాగ్యలాభంవత్తుం ఇంద్రాగమనాదికమాహ - ద్వారవత్యా
మితి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ యుక్తదితి॥ సంభూతిస్తా॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సంధిం త్యేతి॥ సత్యభా
మాసమాధోపబంతస్యాః భూమ్యంత త్వాత్ త్వత్పుత్రం నృపదనుజ్ఞయాహునిమ్యామితవదానా తదనుజ్ఞయా భూమం
ణా॥ ౧౪॥ తతోబలస్సముత్థాయ కోపసంరక్తలోచనః॥ జహూనాస్తాపదే నైవరుక్మిణం సనుహోబలః॥ ౧౫॥
కలింగరాజంచాదాయ విష్ణుగంతంబలాన్యలః॥ బభంజనంతా కుమితోయైః ప్రకాశైః జహోసనః॥ ౧౬॥
అకృవ్యవనుహోస్తంభం జాతరూపమయంబలః॥ జహూనతా యేతత్ప్రత్యే భూభృతః కుమితోభ్యతమ్॥
౧౭॥ తతోహోహోకృతం సర్వం పలాయనపరం ద్విజ॥ తద్రాజనం డలంభితంబభూవకుపితేబలే॥ ౧౮॥
బలేననిహతంశృష్టాదుక్మిణం మధుసూదనః॥ నోవాచకించిస్తైత్రేయరుక్మిణీంబలయోభయాత్॥ ౧౯॥
తతోనిరుద్ధమాదాయ కృతదారం ద్విజౌత్తను॥ ద్వారకామాజగామాథ యదుచక్రం దతతః॥ ౨౦॥
ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టావింశోధ్యాయః. * * * * *
శ్రీపరాశరః॥ ద్వారవత్యాంస్థితేకృష్ణేశక్రస్త్రిభువనేశ్వరః॥ అజగామాథమైత్రేయమతైరావత
శృంగుః॥ ౧॥ ప్రవిశ్యద్వారకాంసోఢ సమేత్యహరిణాతతః॥ కథయామాసదైత్యస్య నరకస్యవీచేష్టి
తమ్॥ ౨॥ త్వయా నాథేనదేవానాం మనుష్యైః పీఠిష్ఠతా॥ ప్రశమంసర్వదుఃఖానినితాని మధుసూదన॥
౩॥ తచస్యివ్యసనాథాయ సోరిష్టాథేనుకస్తథా॥ ప్రవృత్తోయస్తథాకేతే సర్వేనిహతాస్తవ్వియా॥
౪॥ కంఠః కువలయాపీఠోపూతనాబలభూతిని॥ నాశంనీతాస్తవ్వియా సర్వేయే స్యేజగదుపవ్రవాః॥ ౫॥
యుక్తద్వోదఁడం సంభూతిపరిత్రాతేజగత్ప్రయే॥ యజ్ఞయజ్ఞాంశం ప్రాప్త్యాశృప్తిం యాంతిదివాక
సః॥ ౬॥ సోహంసంప్రతమాయాతోయన్నిమిత్తంజనాదన॥ తస్మత్త్వాతప్రేతీకారప్రయత్నంక
తుం మహాసి॥ ౭॥ భామోయం నరకోనామ ప్రాగ్జ్యోతిషపురేశ్వరః॥ కరోతి సర్వభూతానామ వహూ
తమరిందమ॥ ౮॥ దేవసిద్ధసురాదీనాం నృపాణాం చ జనాదన॥ హృత్వా తు సోమరః కన్యారురుధేనిజను
దిరే॥ ౯॥ శత్రుం యత్సలిలస్తా వితజ్జహారప్రచేతసః॥ మందరస్యతథాశృంగం హృతవాగమణివవత్సమ్॥
౧౦॥ అమృతస్తా విశేషివ్యేమన్నాతుః కృష్ణకుండలే॥ జహారసోమరోదిత్యా వాంఛత్యైరావతంజమ్॥
౧౧॥ దునీతమేతద్గోవిందమయారస్యనివేదితమ్॥ యదత్ర ప్రతికర్తవ్యంతత్సవ్యం పరిమృశ్య
తామ్॥ ౧౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతి శ్రుత్వా స్థితంకృత్వా భగవాదేవకీమతః॥ గృహీత్వా నానవంహ
స్తేనముత్తస్థావరాసనాత్॥ ౧౩॥ సంధింత్యాగతమారుహ్యగరుడం గగనేచరమ్॥ సత్యభామాంసమా
క్షాపతనాదేకమణోసంభవాత్॥ ౧౪॥ తత ఇతి॥ అష్టాపదేన - అక్షుద్యూతఫలకేన॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఇతి శ్రీధర
స్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - అష్టావింశోధ్యాయః. * * * * *

హంతుంతథానారదదత్తపారిజాతపుష్పప్రీతుర్క్తిణీమ్యైః క్రుద్ధసత్యభామాసాంత్యనేతుభ్యంతంతరుమేవదాస్య
మీలిహరివంశోక్తాంప్రతిజ్ఞాంచకర్తుం॥౧౪॥౧౫॥ప్రాగ్జ్యోతిషపురస్యేతి॥మారవైఃమరసంజ్ఞరతుఃకృతైః॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥
౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥త్వమితి॥కర్తానిమిత్తకారణం - వికతావిశేషేణకతాపోషకః - ప్రభవోద్భవః ప్ర
భవస్యజన్మన ఉపాదానంతవసంబధికింస్తూయతే॥ ౨౬॥౨౭॥౨౮॥ ప్రసీదేతి॥ అదోషాయథమస్థాపనాయ॥౨౯॥౩౦

రోష్యయ్యాప్రాగ్జ్యోతిషపురమ్॥ ౧౪॥ అను హ్యైరావతంనాగంశక్రోపేత్రిదివంయయా॥ తతోజ
గానుకృష్టశ్చవశ్యతాంద్వారకాకామ్॥ ౧౫॥ ప్రాగ్జ్యోతిషపురస్యాసీస్థిమంతాచ్ఛతయోజనమ్॥
అదితామారవైఃపాశైఃకురాంతైఃభూద్విజోత్తమ॥ ౧౬॥ తావిచ్ఛేదహరిపాశాఃక్షిప్తావ
క్రంతుదశానమ్॥ తతోమరస్సముత్తస్థౌతంజఘానచకేశవః॥ ౧౭॥ మురస్యతనయాంత్పప్రసహస్రాం
స్తాంస్తతోహరిః॥ చక్రధారాగ్నినిదాన్ధాంశ్చకారశలభానివ॥ ౧౮॥ హత్వామురంహయగ్రీవంతథా
పంచజనంద్విజ॥ ప్రాగ్జ్యోతిషపురంధీమాంస్త్వరావాంస్సముపాద్రవత్॥ ౧౯॥ నరకేశాస్యతత్రా
భాన్మహాసైన్యనసంయుగమ్॥ కృష్ణస్యయత్రగోవిందోజఘ్నదైత్యాంత్సహస్రశః॥ ౨౦॥ శస్త్రా
స్త్రువవంఘ్నంవంతంతంభౌమంనరకంబలీ॥ క్షిప్తావక్రంద్విధావక్రైఃక్రీడైతేయచక్రహా॥౨౧॥
హలేతునరకేభూమిగృహీత్వాదితికుండలే॥ ఉపతస్థేజగన్నాథంవాక్యంఛేదమథాబ్రవీత్॥ ౨౨॥
పృథ్వీ॥ యదాహముద్ధృతానాథత్వయాసూకరమూర్తినా॥త్వత్స్వేశాసంభవఃపుత్రస్తదాయంమ
య్యజాయత॥ ౨౩॥ సోయంత్యయేవదత్తోమేత్వయైవవినిపాతితః॥ గృహాణకుండలేచేమేపాలయాస్య
చనంతతిమ్॥ ౨౪॥ భారావతరణాథాయమమైవభగవానిహమ్॥ అంశేనలంకమాయాతఃప్రసాద
సేముఖఃప్రభో॥ ౨౫॥ త్వంకతాచవికతాచనంహతాప్రభవోష్యయః॥ జగతాంస్వంజగన్మూ
పస్త్సూయతేమ్యుతకింతవ॥ ౨౬॥ వ్యాపీవ్యాప్యంక్రియాకతాకార్యంవభగవాన్యథా॥ సర్వభూ
తాత్త్వభూతస్యస్తూయతేతవకింతథా॥ ౨౭॥ పరమాత్మాచభూతాత్మాత్వమాత్మాచాప్యయోభవాన్॥
యథాతథాస్త్రుతినాథకిమథంలేప్రవతలే॥ ౨౮॥ ప్రసీదసర్వభూతాత్మన్నరకేణతుయత్యైత
మ్॥ తత్త్వమ్యతామదోషాయత్వస్సుతస్తస్మిన్పాతితః॥ ౨౯॥ శ్రీచరాశరః॥ తథేతిచోక్త్యాధరణీంభగ
వాన్భూతభావనః॥ రత్నానినరకావాసాజ్జగ్రహమునిసత్తమ॥ ౩౦॥ కన్యాపురేనకన్యానాంపోష
శాతులవిక్రమః॥ శతాధికానిదప్తశేసహస్రాణిమహామునే॥౩౧॥చతుర్దశస్త్రైఃకజాంశ్చగ్రాన్యైః
షట్పహస్రాంశ్చనృప్తవాన్॥ కాంభోజానాంతథాశ్వానాంసియుతాన్యేకవింశతిమ్॥ ౩౨॥ తాఃకన్యా
స్తాంస్తథానాగాంస్తానశ్వాద్వారకాపురిమ్॥ ప్రాపయామాసగోవిందస్సద్యోనరకకింకరైః॥ ౩౩॥

శోక్తంకారణంద్రుష్టవ్యం - నారదానీతేపారిజాతమసుమే - రుక్మిణ్యైదత్రైద్యదిత్వాప్రమపితాంసత్యభామాంసాం
త్వయితాభగవతోక్తం - తుభ్యంపారిజాతతరుమేవాహరిష్యామితి॥ తదథంతాంనినృతతి॥౧౪॥౧౫॥ ప్రాగ్జ్యోతి
షేతి॥ కురాంతైఃకురథారావత్ప్రీత్యైఃమారవైః - మురసంజ్ఞనరాతుసేననిమిత్తైః - అదితావ్యాప్తాభూరాసిదితి॥౧౬॥
౧౭॥౧౮॥౧౯॥ నరకేశాః॥ మహతైస్సన్యంయస్యతేన॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥ త్వమితి॥ త్వంకర్తా - ఉ
త్పాదకః - వికతా - విశేషేణపృథ్వాపీనాంకతా - పోషకః - ప్రభవత్యస్పాదితప్రభవః - ఉపాదానకారణం - అ
సియంత్యస్మిన్నిత్యస్యయః - లయస్థానం - అతఏవజగన్మూలశ్చత్వం - అతస్తవప్రభావాదికంమయాకథంస్తూయతే
స్తోతుంశక్యతే॥ ౨౬॥ అతశ్చస్తోతుంనశక్యమిత్యాహ - వ్యాపీతిద్వాభ్యాం॥౨౭॥౨౮॥ ప్రసీదేతి॥ కించ - అదోషా
యదోషనివృత్త్యథంత్యత్ప్రత్యేపిత్యయైవవిపాతితః - వధనంఛేననిష్పావఃకృతః - కిమగ్రమయాప్రాగ్భూమితిభా
వః॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥ చతుర్దశస్త్రైః॥ షట్పహస్రాంషట్పహస్రాణిసంఖ్యాపమాంతా - నియుతాని - లక్షాణి॥

౩౧|౩౨|౩౩|౩౪|౩౫|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - ఎకోనత్రింశోధ్యాయః

౧| ౨| ౩| ౪| ౫| ౬| ప్రణెతరితి|| గుణాత్మకకల్యాణగుణాత్మక| ౭| ౮| ౯|| సర్వేతి|| కర్మఫలికర్తృణాం బ్రహ్మదీనాంపతిః| ౧౦| దేవాగ్నితి|| దేవాగ్నిత్యాదినా త్వణజాతఇత్యంతేన భగవతోదేవతీర్వగాదివత్పరిణామేన తనాత్మకత్వమువ్యతే| ౧౧| ౧౨|| స్థూలాగ్నితి|| స్థూలాగ్నిత్యాదినాపుంకలాశ్రయా ఇత్యంతేనతస్మైవతదేహోన్మకత్వమువ్యతే - యోకేదిత్పుంకలాశ్రయాఃదేహభేదాః తేనర్వేభవానిత్యన్వయః - పుంకలోజీవః - యథాకామే|| శ్లో|| అహంకారోభిమానశ్చకర్తామంతాచసన్నతః| ఆత్మాచపుంకలోజీవోయతస్సర్వాఃప్రసూతయగ్నిః|| శ్లో|| పురాణాద్గతనాద్దేహేపుంకలాపరమాణవ ఇత్యాహాతాః | ౧౩ || మాయేతి|| అజ్ఞాతపరమాధా అజ్ఞాతఃపరమాధో

దద్యుశేవారుణంభత్రంతతైవమణిపర్వతమ్ | ఆరోపయామాసహరిరగ్రుడేవతగత్వరే| ౩౪ || ఆరు హ్యవస్వయంకృష్ణస్సత్యభామాసహాయవా | అదిత్యాఃకుండలేదాతుంజగామత్రిదశలయమ్|| ౩౫|| ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః ***** శ్రీపరాశరః|| గరుడోవారుణంభత్రంతతైవమణిపర్వతమ్ | సభార్యంచహృషీకేశంలీలయైవవహాయయా|| ౧| తతశ్శంఖముపాధ్వాసీస్వర్వగద్వారగోహరిః | ఉపతస్థస్తదాదేవాస్సాఘ్నఃపాపాజనాదనమ్|| ౨ || పదేవైరచిఃతఃకృష్ణోదేవమాతునిఃతేజనమ్ | సితాభ్రశిఖరాకారంప్రవిశ్యదద్యుశేదితిమ్|| ౩ || సతాంప్రణమ్యత క్రేణసహతేకుండలోత్తమే | దదౌనరకనాశంచశశంసాస్మైజనాదనః|| ౪ || తతఃప్రీతాజగన్మాతాధాతారంజగతాంహరిమ్ | తుష్టావాదితీర్వగ్రాకృత్యాతత్ప్రవణమనః|| ౫||అదితిః|| ననుస్తేపుండరీకాక్షభక్తావాసుభయంకర | సనాతనాత్మసర్వాత్మభూతాత్మభూతభావన|| ౬|| ప్రణెగమనసోబుధ్ధేరింద్రియాణాంగుణాత్మక | త్రిగుణాతీతన్వంద్యశుద్ధసర్వహృదిస్థిత|| ౭|| సితదీర్ఘాదినిశ్చేపకల్పనాపరివర్జిత | జన్మాదిభిరసంప్రుప్తస్సచ్ఛాదిపరివర్జిత|| ౮|| సంధ్యారాత్రిరహూభూమిగ్గనంవాయురంబువ | ముతాశనోమనోబుద్ధిభూతాదిస్త్యంతభామ్యుత|| ౯|| సర్వస్థితివినాశోనాంకర్తాకర్మఫలిభవా | బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యాభిరాత్మమూర్తిభిరీవ్వర|| ౧౦|| దేవాదైత్యాస్తథాయతౌరాక్షసాప్సిద్ధసన్నగాః| కూష్మాండాశ్చపిశాచాశ్చగంధర్వామనుజాస్తథా|| ౧౧|| పశవశ్చమృగాశ్చైచ్చవతంగాశ్చసరీసృపాః| వృక్షగుల్మతాబహ్యస్సమస్తాస్త్రుణజాతయః|| ౧౨ || స్థూలానుధ్యాస్తథాసూక్ష్మాస్సూక్ష్మాత్పృక్షతరాశ్చయే | దేహభేదాభవాసర్వేయోకేదిత్పుంకలాశ్రయాః|| ౧౩ || మాయాతవేయమజ్ఞాతపరమాధాతమోహినీ | అ

౩౨| ౩౩| ౩౪| ౩౫|| ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - ఎకోనత్రింశోధ్యాయః

౧| తతఃగ్ని - ఉపాధ్వాసీత్ - పూరితవా | ౨| ౩| ౪| తతఃగ్ని || తత్ ప్రవణం - తదేకాగ్రం|| ౫| నమగ్నితి || సనాతనాత్మ - నిత్యమూతే - సవాత్మ - సర్వాంతర్యామి - భూతాత్మ - భూతయావ - భూతభావన - మహాభూతోత్పాదక|| ౬|| ప్రణెతరితి || ప్రణెతా - కర్తా - గుణాత్మకేన్యనేనతమసాభూతభావిత్యం - సత్వేనమనః ప్రణెతృత్వం - రజసాచ - బుద్ధేరింద్రియాణాంచ ప్రణెతృత్వం - సమర్థతే - వస్తుతస్తు - త్రిగుణాతీత - అతోనిద్వంద్వ - ఏవంభూతతయాశుద్ధసత్త్వానాంజ్ఞానాంహృదిస్థిత|| ౭|| సితేతి|| సితదీర్ఘాదిభిరణంపరిమాణాద్యాభివిశేషాభిఃకల్పనాభిః - పరివర్జిత - జన్మాదిభిరకారైఃఅసంస్పృష్ట - స్వచ్ఛాదిద్యవస్థాభిః - పరివర్జిత|| ౮|| ౯|| సర్వస్థితితి || బ్రహ్మదిసంజ్ఞాభిస్సముత్పాద్యః - త్వమేవస్పష్ట్యాదినాంకర్తా - కర్మఫలిః - అవాంతరస్పష్ట్యాదికర్తృణాంబ్రహ్మదీనాంపతిః|| ౧౦|| ౧౧|| ౧౨|| స్థూలాగ్నితి || పూర్వంతిగతీచేతిపుంకలోః - వృద్ధవక్షయభాజోయే - అవయవాఃకర్తృయోదేహభేదాః - యదాపయః|| శ్లో || పురాణాద్గతనాద్దేహేపుంకలాశ్రాఃపరమాణవఇతి|| ౧౩|| అథమా

బ్రహ్మయస్యాహోస్ని అజ్ఞాతపరమాధాన్ - అతిమోహిని ఇయం త్రిగుణాత్మికామాయాతవత్పదీయా. మాయా
కార్యమాహ || అనాత్మనీతి || అస్యభావస్య పూర్వేణాస్వయః || ౧౪ || అస్వభితి || అస్వేస్వమితిభావః జ్ఞాన ముపజా
యతఇతియత్ - ఏతత్తవత్పదీయాయాః సంసారమాతుమాయాయాఃచేష్టితం || ౧౫ || ౧౬ || బ్రహ్మేద్యాభితి || మా
యైవమహోపతాతత్కృతో మోహ ఏవాంధతమసంతేనావృతాః || ౧౬ || ఆరాధ్యేతి || కామానభీష్మంత ఇతియత్
తత్తవమాయైవమాయాచేష్టితమిత్యర్థః || ౧౭ || ౧౮ || కాపీనేతి || కాపీనాచ్ఛాదనప్రా యాతద్భవమలాతద్వివయేత్య
ర్థఃస్వదోషోదుష్టమా || ౧౯ || తదితి || మాయయామోహమామాయామోహః - జ్ఞానసద్భావభూతసమ్యక్జ్ఞానస్వ
రూప - జ్ఞానసద్భావభూతమితిపాతే స్వయమజ్ఞానమపివిజ్ఞానతయావభాసమానమజ్ఞానమితి || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ ||
అదిత్యేతి || ప్రహస్యహాసేనమోహయిత్వా - అరణిఃజన్మభూః || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || మత్ప్రసాదాదితి || సర్వాకాలమ

నాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానం యయామూఢోనిరుధ్యతే || ౧౪ || అస్వేస్వమితిభావోత్రయశ్చంసాముపజాయ
తే || అహంమమితిభావోయత్ప్రాప్యేణేవాభిజాయతే || సంసారమాతుమాయాయాస్తవైతన్యాభవే
ష్టితమ్ || ౧౫ || యైస్సధర్మకపరైవాధనరైరాధితోభవాః || తేతరంత్యభిలాషేతాంమాయామాత్మ
విముక్తయే || ౧౬ || బ్రహ్మేద్యాస్సకలాదేవానుమ్యాఃపశవస్తథా || విష్ణుమాయామహోపతాతమోహం
భవమపావృతాః || ౧౭ || ఆరాధ్యత్వానభీష్మంతేకామానాత్మభవత్యయమ్ || యదేతేపురుషామా
యాపైవేయంభగవంస్తవ || ౧౮ || మయాత్వంపుత్రకామిన్యావైరిపక్షజయాయవ || ఆరాధితోనమో
క్షాయమామిలసితంహితత్ || ౧౯ || కాపీనాచ్ఛాదనప్రా యావాంభాకల్పప్రమాదపి || జాయతే
యదపుణ్యానాంసర్వాధస్వదోషజః || ౨౦ || తత్ప్రసీదాఖిలజగన్మాయామోహకరావ్యయః || అజ్ఞా
నంజ్ఞానసద్భావభూతంభూతేశనాశయః || ౨౧ || సమస్తేవక్రహస్తాయశాఙ్గహస్తాయతేనమః || నంద
హస్తాయతేవిష్ణోశంఖహస్తాయతేనమః || ౨౨ || ఏతత్పశ్యమితేహపంథాలవిహ్వాలవలక్ష్మీరమ్ || న
జానామిపరంయతైప్రసీదపరమేశ్వర || ౨౩ || శ్రీవరాశరః || అదిత్యేవంస్తుతోవిష్ణుఃప్రహస్యాహను
రారణమ్ || మాతాదేవిత్యనుస్తాకంప్రసీదపరదాభవ || ౨౪ || అదితిః || ఏవమస్తుయథేచ్ఛాతేత్వమశే
షైస్సురాసురైః || అజేయేపురుషవ్యాఘ్రమగ్యలోకేభవిష్యసి || ౨౫ || తతఃకృష్ణస్యవత్పిచశక్రేణ
సహితాదితిమ్ || సత్యభామాప్రణమ్యాహప్రసీదేతిపునఃపునః || ౨౬ || అదితిః || మత్ప్రసాదాన్నతేసు
భ్రజరానైగుప్యమేవవా || భవిష్యత్యనవద్వాంగిసుస్థిరంనవయావనమ్ || ౨౭ || శ్రీవరాశరః || అదిత్యా
తుకృతానుజ్ఞాదేవరాజోజనాదనమ్ || యథావత్పూజయామానబహుమానపురస్కరమ్ || ౨౮ || శచీవ
సత్యభామాయైపారిజాతస్యపుష్పకమ్ || నదదోమానషీంమత్వాస్వయంపుష్పైరలంకృతా || ౨౯ || తతో
దదేశకృష్ణోపసత్యభామాసహాయవా || దేవోద్యానానిహృద్యానిసందనాదీనిస్తమ || ౩౦ || దదేశ
చనుగంధాఢ్యంమంజరీపుంజధారిణమ్ || నిత్యాహ్లాదకరంతామ్రబాలవల్లభోభిరమ్ || ౩౧ || మధ్యమానే
మృతేజాతంజాతరూపోపమత్వచమ్ || పారిజాతంజగన్మాథఃకేశవఃకేశీసూదనః || ౩౨ || తుతోపపరమప్రీ

యాస్వరూపానువాదపూర్వకంత్రిపుత్తిం ప్రాథమ్యతే - మాయాతవేయమిత్యాదినానాశయేత్వం తేన || మాయేతి ||
అజ్ఞాతపరమాధాన్సాంజీవానామతిమోహిని || మోహమేవాహ || అనాత్మనీతి || ౧౪ || ఏతదేవస్వప్తయతి || అస్వే
స్వమితి || అహంమమేతి || సంసారస్యమాతుమానాః తవమాయాయాచేష్టితం || ౧౫ || ౧౬ || బ్రహ్మేద్యాభితి || వి
ష్ణుమాయామాయేమహంత ఆపతాఃతత్తద్దేహ - అహంమమాభిమానాస్తేమమోహంధతమసంత్యత్యభోక్తృ
త్వాభినివేశరూపం - తేనావృతాః || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || కాపీనేతి || స్వదోషజఃస్వకర్మజః || ౧౯ || తదితి || జ్ఞానసద్భావభూతం
విద్వానహమిత్యభిమానాత్మకం || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || అదిత్యేతి || ప్రహస్య - హాసేనమోహయిత్వా - సురారణిం - సు
రాణాంజన్మభూమిం - మారతం || ౨౩ || అదితిః || మోహితానత్మవాచ ఏవమస్త్యేతి || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ ||

నవద్యాంగభవిష్యసి ౨౭ ౨౮ ౨౯ ౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ యదీతి ॥ నిమ్మటాగృహాద్యానాం ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ అవశ్యమితి ॥ యాన్యతికరిష్యతి ౪౩ ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯

త్యా తరురాజనునుత్తమమ్ । తందృష్ట్వా ప్రాహగోవిందంసత్యభామా ద్విజోత్తమ ॥ కస్తాన్న ద్వార కామేషనీయతేకృష్ణపాదవః ॥ ౩౩ ॥ యదీతి త్వద్విద్యవఃసత్యంత్యమత్యక్షంప్రియేతిమే । మద్దేహనిమ్మ టాథాన్యతదయంనీయతాతరుః ॥ ౩౪ ॥ సమేజాంబవతీతాదృగభీష్టానచరుక్మిణీ । సత్యేయథాత్వ మిత్తుక్తంత్యయాకృష్ణానకృత్ప్రియమ్ ॥ ౩౫ ॥ సత్యంతద్యదిగోవిందనోపచారకృతంనమః । తదస్తుపా రిజాతోయంనమఃగౌపవిభూషణమ్ ॥ ౩౬ ॥ విభ్రతీపారిజాతస్యకేశపత్యేణమంజరీమ్ । సవత్సీనామ మాంసుధ్యేశోభేయమితికామయే ॥ ౩౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్సుక్తస్సప్రహస్యేనాంపారిజాతంగరుత్వ తి । ఆరోపయామానహరిస్తమూచువనరీక్షిణః ॥ ౩౮ ॥ భోశచీదేవగాజస్యసహిషీతస్పరిగ్రహమ్ । పారిజాతంసగోవిందహతుకామహాసిపాదపమ్ ॥ ౩౯ ॥ ఉత్పన్నోదేవరాజాయిన తస్మాదేవదౌపునః । మహిష్టేసునుహాభాగదేవైశ్చైవ్యకుతూహలాత్ ॥ ౪౦ ॥ శచీవిభూషణాథాన్యదేవైరమృతమం క్షనే । ఉత్పాదితోయంసత్యేమిగృహీతైస్సనంగమిష్యసి ॥ ౪౧ ॥ దేవగాజోముఖప్రేక్షీయస్యాస్తస్యాక షరిగ్రహమ్ । మాధ్యాత్పాథాయసేత్యేమిగృహీతైస్సనంహికోవ్రజేత్ ॥ ౪౨ ॥ అవశ్యమస్యదే వేంద్రోనిష్కృతికృష్ణయాన్యతి । వజ్రోన్యతకరంశక్రమనుయాన్యంతిచామరాః ॥ ౪౩ ॥ తదలంసక తైరదేవైర్విగ్రహేణతవాచ్యత । విపాకకటుయత్కర్తృతన్నశంసంతిపండితాః ॥ ౪౪ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్సుక్తేతైరువాచైతానత్యభామాతికోపినీ । కాశచీపారిజాతస్యకోవాశక్రస్సుగాధివః ॥ ౪౫ ॥ సా మాన్యస్సవణోకస్యయద్యపోన్మృతమంథనే । సమత్పన్నస్తరుఃకస్తాదేకోగృహ్లాతివాసవః ॥ ౪౬ ॥ య థాసుధాయతైవెంచుయథాశ్రీవనరక్షిణః । సామాన్యస్సవణోకస్యపారిజాతస్తథామ్రమః ॥ ౪౭ ॥ భర్తృబాహుమహాగర్వాద్రుణధ్యేననభోశచీ । తత్కథ్యతామలంతాంత్యానత్యాహరయ తిద్రుమమ్ ॥ ౪౮ ॥ కథ్యతాంవద్రుతంగత్వాపాలోమ్యావచనంనమః । సత్యభామావదత్యేతదిగరోష్ఠ ద్ధతాక్షరమ్ ॥ ౪౯ ॥ యదిత్వంనయతాభతుర్యదివశ్యఃపతిస్తవ । మద్భతుహారతోవృక్షంతత్యా రయనివారణమ్ ॥ ౫౦ ॥ జానామితేషతంతక్రంజానామిత్రదశేష్వరమ్ । పారిజాతంతథాప్యేనమాను షీహరయామితే ॥ ౫౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్సుక్తారక్షిణోగత్వాశ్చాఃప్రోచుర్యభోదితమ్ । శ్రుత్వా చోత్సాహయామాసశచీశక్రంసురాధివమ్ ॥ ౫౨ ॥ తతస్సనుస్తదేవానాంసైవైవ్యఃపరివృతోహరిమ్ । వ్రయయాపారిజాతాథమంద్రోయోద్ధుంద్విజోత్తమ ॥ ౫౩ ॥ తతఃపరిఘనిస్త్రింశగదాశూలవరా యుధాః । బభూవుస్త్రిదశాస్పజ్జాశ్చక్రేవశ్రుకరేస్థితే ॥ ౫౪ ॥ తతోనిరీత్యుగోవిందోనాగరాజోపరిస్థిత మ్ । శక్రందేవపరివారంయుద్ధాయసముపస్థానిమ్ ॥ ౫౫ ॥ చకారశంఖనిఘాతమందిశశ్చజ్వేనపూరయన్ । ముమోషశరసంఘాతానపాప్రాయుతశశ్శితాన్ ॥ ౫౬ ॥ తతోదిశోనభశైవచదృష్ట్వాశరశతైశ్చిత

౩౦ ౩౧ ౩౨ ౩౩ యదీతి ॥ నిమ్మటాథాన్య-గృహాద్యానాథాం ౩౪ ౩౫ ౩౬ ౩౭ విభ్రతీతి ॥ కేశప త్యేణ-కేశప్రకరేణ-సవత్సీనాంనుధ్యే-శోభేయమితికామయే ॥ ౩౭ ॥ ఇత్సుక్తఇతి ॥ ఔత్సుక్యాత్ - స్త్రియోనథాం జనయంతీతివ్రహస్య ౩౮ ౩౯ ౪౦ ౪౧ ౪౨ అవశ్యమితి ॥ నిమ్మటాన్యాయాన్యతి - ప్రతీకారంకరిష్యతి ౪౩ ॥ తదలంసక ॥ విపాకకటు - పరిణామేనథాకరం ౪౪ ౪౫ ౪౬ ౪౭ ౪౮ ౪౯ యదీతి ॥ సురానుస్థాప్య-నివా రణం-కాయ ౫౦ ౫౧ ౫౨ ౫౩ తతఇతి ॥ సజ్జాస్పన్నద్భా ౫౪ ౫౫ ౫౬ ॥ తతఇతి ॥ అస్త్రంమస్త్రాధి

౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| ౫౩|| ౫౪|| ౫౫|| ౫౬|| ౫౭|| ౫౮|| ౫౯|| ౬౦|| శివీకాంచేతి|| దృష్టవాతాజనం దృష్టత్వా దేవహ
తాజనం|| ౬౧|| ౬౨|| ౬౩|| ౬౪|| ౬౫|| ౬౬|| ౬౭|| ౬౮|| ౬౯|| ౭౦|| త్రైలోక్యేతి|| స్రగాభోగాలభ్యుత్థత్యా
భోగః స్రక్ అభోగోయస్యాస్సస్రగాభోగా|| ౭౧|| ౭౨|| ౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| ౭౬|| ఇతి|| హేవండి ఉగ్ర - ఘోక్తి
విస్తరైః మత్తేదవివయైరుక్తివిస్తరైః అలం|| ౭౭|| ౭౮|| యస్మాదితి|| సకలంజగత్ యస్మాద్భవతి - యస్మిన్ భవతి - య

మ్ - ముముషుస్త్రిదశాస్సర్వేహ్యస్త్రస్తాన్యనేకశః|| ౫౭|| ఏకైకమస్త్రం శస్త్రం చ దేవైః ముక్తం
సహస్రశః|| చిచ్ఛేదనీలయోవేశోజగతాం సభుసూదనః|| ౫౮|| పాశంసలిలరాజస్య సమాకృష్టోరగా
శనః|| చకార ఖండశశ్చంఛా బాలవన్నగ దేవహత్|| ౫౯|| యమేన ప్రహితం దండం గదా వి
తేన ఖండితమ్|| పృథివ్యాం పాతయా మానభగవాన్ దేవకీసుతః|| ౬౦||
శివీకాంచదనేకస్య క్రేణతిలశోవిభుః|| చకారశౌరిరకంబదృష్టిదృష్టవాతాజనమ్|| ౬౧|| నీతోగ్నిశ్శీత
తాంబూదైర్ద్రావితావసవోదశః|| చక్రవిద్భిన్నమాలాగ్రారుద్రాభువినిపాతితా|| ౬౨|| సాధ్య
విశ్వేభగనుతోగంధర్వాశ్చైచ్ఛవసాయితైః|| శక్తిణా ప్రేరితైస్తామ్యామ్నిశాల్మలితూలవత్|| ౬౩||
గరుత్మానపీతుం దేనవత్యౌభ్యాంచనఖాంకురైః|| భక్షయంస్తాడయన్ దేవాన్దారయంశ్చవచార్తవై|| ౬౪||
తతశ్శరసహస్రేణదేవేంద్రమధుసూదనా|| పరస్పరంవవిహేతేధారాభివళోయకా|| ౬౫|| విరా
వతేనగరుడోయుయుధేతత్రసంకులే|| దేవైస్సను సైన్యయుధేత క్రేణవజనాదనః|| ౬౬|| ఛిన్నైవ్య
శేషబాణేసుతస్తేవ్యస్తేమచత్వరః|| జగ్రహవాసవోవజ్రంకృష్ణశ్చక్రంసుదశనమ్|| ౬౭||
తతోహమాకృతంసర్వం త్రైలోక్యంద్విజసత్తను|| వజ్రచక్రకరౌదృష్టౌదేవరాజజనాదనా|| ౬౮||
శ్రీవ్రంశజమథేంద్రణగ్రాహభగవాన్ హరిః|| నముమోవతదావక్రంత్రంతిష్ఠేతిచాబ్రవీత్|| ౬౯||
ప్రణవ్వనజ్రం దేవేంద్రంగరుడత్వతవాహనమ్|| సత్యభామాబ్రవీద్వీరంశలాయనవరాయణమ్|| ౭౦||
త్రైలోక్యేనతేయైక్తంశచీభతుఃపలాయనమ్|| పారిజాతస్రగాభోగాత్వామువస్థాస్యతేశచీ|| ౭౧||
కీదృశం దేవరాజ్యంతేపారిజాతస్రగజ్వలామ్|| అవశ్యతోయథాపూర్వంప్రణయాభ్యాగతాంశచీమ్||
౭౨|| అలంశక్రప్రయాసేననవ్రీధాంగంతుమహాసి|| నీయతాంపారిజాతోయైదేవాస్సంతుగతవ్య
థాః|| ౭౩|| పతిగర్వావలేపేనబసరుమానపురస్పరమ్|| నదదశగృహంయతాముపచారేణమాంశచీ||
౭౪|| స్త్రీత్వాదగురుద్రాహంస్వభర్తృశ్లాఘనాపరా|| తతఃకృతవతీశక్రభవతాసహవిగ్రహమ్||
౭౫|| తదలంపారిజాతేనపరస్వేనహ్యతేనమే|| రూపేణగర్వితాపాతుభక్తాకాస్త్రీనగర్వితా|| ౭౬||
స్త్రీపరాశరః|| ఇత్యుక్తోవైనివృతేదేవరాజస్తయాద్విజ|| ప్రాహచైనామలంబండిసఖ్యః ఘోక్తివిస్త
రైః|| ౭౭|| ఇంద్రః|| నచాపిసగంహారస్థితకర్తాఖలస్యయః|| జితస్యతేనమేవ్రీధాజాయతేవిశ్వ
రూపిణా|| ౭౮|| యస్మాజ్జగత్సకలమేతదనాదిమధ్యాన్యస్త్రియతశ్చనభవిష్యతీనర్యభూతాత్|| తేనో

మంత్రితరః శస్త్రంతదితరతో|| ౫౭|| ౫౮|| ౫౯|| ౬౦|| ౬౧|| ౬౨|| సాధ్యఇతి|| అస్త్రానిరస్తాః|| ౬౩|| గరుత్మానితి||
తుండేనవక్రేణ - భక్షయన్ - పత్యౌభ్యాంతాడయన్ - నఖాంకురైః దారయన్|| ౬౪|| ౬౫|| ౬౬|| ౬౭|| ౬౮|| ౬౯||
౭౦|| సోయ్లంశనమాహ - త్రైలోక్యేత్యాదిత్రిభిః|| త్రైలోక్యేతేతి|| పారిజాతస్య స్రజోమాలాః - తాభిః వ్యా
ప్తా|| ౭౧|| ౭౨|| ౭౩|| ఏవంసఙ్కేతిమథంతోహనిగ్రహాకృతస్త్రాహ - పతిత్వాదిత్రిభిః|| పతితి|| పత్యాయాగ
వస్తస్మిమితేన - అవలేపేన - మదేన - పతిగవాన్ అలేపేన|| ౭౪|| ౭౫|| తదలమితి|| పతిగవాన్ అలేపం - శచ్యానో
షముద్భావ్య - స్వభర్తృశ్లాఘనాపరాహమితివదంత్యాః - స్వస్యా అపీతయాసాహ్యమాపన్నంపరిహరతిరూపేణ
వీణతే|| ౭౬|| ఇత్యుక్తఇతి|| చండి - ఉగ్ర - సఖ్యఃమిత్రభూతస్య ననుభవహేతుభిరుక్తివిస్తరైరలం|| ౭౭|| నవ్రీ
ధాంగంతుమహాసీతియనుక్తంత్రాహ|| నచాపీతిత్రిభిః|| ౭౮|| యస్మాదితి|| యస్మాదుపాదానకారణభూతాత్.

౪౧౨ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - త్రింశోధ్యాయః.

తోనభవిష్యతి - ఇత్థముద్భవాదికారణేన తేన ॥ ౭౯ ॥ సకలభవనేతి ॥ మూర్తిఃసూత్రా - అల్పల్పసూత్రా అతిసూత్రా తరా ॥ ౮౦ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - త్రింశోధ్యాయః. సమస్తతత్త్వతి ॥ భావగంభీరంపూచితార్థగహనం ॥ ౧ ॥ దేవరాజభితి ॥ అపరాధంకృతంకృతాపరాధమిత్యర్థః ॥ ౨ ॥ ౩ వజ్రంచేతి ॥ తవైవయోగ్యమితిశేషః ॥ ౪ ॥ విమోహయసీతి ॥ నైవసూత్రవిదఃసూత్రరూపం నవిద్యుః ॥ ౫ ॥ యిత్యతి ॥ శ. ల్యనిష్క-మఁకంటకోద్ధారం ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ తథేతి ॥ ప్రసక్తైరనుబద్ధైః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ తతత్త్వతి ॥ ముఖదశశం అభిముఖదశశం - అమానుషా ప్రాచీనా - దదృశుఃజాతవంతః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ కన్యాశ్చేతి ॥ పరిగ్రహాన్య

ద్భవ ప్రళయపాలనకారణేన ప్రీతాకథంభవతిదేవినిరాకృతస్య ॥ ౭౯ ॥ సకలభవనసూతిమూర్తిఃర ల్పల్పసూత్రా విదితసకలవైద్యైర్జ్ఞానతేయస్య నానైః ॥ తమజమకృతమిశంశాశ్వతం స్వేచ్ఛ మైనంజగదుపకృతిమర్త్యంకోవిజేతుంపమథః ॥ ౮౦ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - త్రింశోధ్యాయః. శ్రీపరాశరః ॥ సమస్తతోభగవానిర్థందేవరాజేనకేశవః ॥ ప్రహస్యభావగంభీరమువాచేంద్రంద్వితౌత్ర మ ॥ ౧ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ దేవరాజోభవానింద్రోవయంమత్సౌజగత్పతే ॥ తుంతవ్యంభవతైవేదమపరాధ కృతంమమ ॥ ౨ ॥ పారిజాతతరుశ్చాయంనీయతాముచితాస్పదమ్ ॥ గృహీతోయంమయాశక్తసత్త్వావచ నకారణాత్ ॥ ౩ ॥ వజ్రంచేదంగృహీత్యంయదత్ర ప్రహీతంత్వయా ॥ తవైవైతప్రహరణంశక్తవై రివిదారణమ్ ॥ ౪ ॥ ఇంద్రః ॥ విమోహయసిమామిశమత్యోహమితికింపద ॥ జానీమస్తాంభగవతో నతుసూత్రవిదీవయమ్ ॥ ౫ ॥ యోసిహసిజగత్రాణప్రవృత్తేనాథసంస్థితః ॥ జగత్శల్కల్యనిష్క-మఁకరో వ్యసురసూదన ॥ ౬ ॥ నీయతాంపారిజాతోయం కృష్ణద్వారవతీంపురీమ్ ॥ మర్త్యలోకేత్వయాత్యక్తే నాయంసంస్థాస్యతేభువి ॥ ౭ ॥ దేవదేవజగన్నాథకృష్ణవిష్ణోమహాభుజ ॥ శంఖచక్రగదాపాణేశుమస్త్యై తద్వ్యతిక్రమమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తథేత్యుక్తాచదేవేంద్రమాజగమభవంహరిః ॥ ప్రసక్తైస్సి ధగంధరైస్త్రాయమాసస్సురపిఃభిః ॥ ౯ ॥ తతశ్శంఖముపాధ్యాయద్వారకోపరిసంస్థితః ॥ మామము త్పాదయామాసద్వారకావాసినాంద్విజ ॥ ౧౦ ॥ అవతీర్యాభగరుడాత్సత్యభామాసహాయవా ॥ నిష్టు టేస్తాపయామాసపారిజాతంమహాతరుమ్ ॥ ౧౧ ॥ యమభ్యేత్యజనస్సర్వోజాతింస్తరతిపార్వకీమ్ ॥ వాన్య తేయస్యపుష్పేర్థగంథనోర్ద్విత్రయోజనమ్ ॥ ౧౨ ॥ తతస్త్రేయాదవాస్సర్వేదేహబంధానమానుషా ॥ దదృశుఃపాదపేతస్త్రికకుర్వంతోముఖదశశనమ్ ॥ ౧౩ ॥ కింకరైస్సముపానీతంహస్త్యశ్వాదితతోధనమ్ విభజ్యప్రదదౌకృష్ణోబాంధవానాంమహామతిః ॥ ౧౪ ॥ కన్యాశ్చకృష్ణోజగ్రహనరకస్యపరిగ్రహాన్ ॥

జగదభూత్ - నభవిష్యతిచేత్యర్థః ॥ ౭౯ ॥ సకలభవనేతి ॥ అకృతమిశంస్వతస్సిద్ధమిశం - ఈశ్వరం - నతు కమఃని మిత్రమైశ్వర్యంతస్యేత్యర్థః - జగదుపకృతయే - స్వేచ్ఛయామత్సౌజగత్ - మత్సౌజవతారం ॥ ౮౦ ॥ ఇతి శ్రీ ధర్మపావ మివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - త్రింశోధ్యాయః. ౧ ॥ ౨ ॥ పారిజాతేతి ॥ ఉచితాస్పదం - యథోచితంస్థానం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ విమోహయసీతి ॥ యథాదృష్టమాత్ర రూపంత్యాంజానీమః - నతుతవసూత్రరూపవిదః ॥ ౫ ॥ యోసితి ॥ శల్కల్యనిష్క-మఁకంటకోద్ధారం ॥ ౬ ॥ నీయతామి తి ॥ నచమూప్యాత్యంతికోయంపారిజాతవియోగ ఇత్యాహ ॥ మర్త్యలోక ఇతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ తథేతి ॥ ప్రసక్తైః - అను వక్తైః - అనుగచ్ఛన్తిః - సిద్ధాదిభిః - స్త్రాయమానః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ యమితి ॥ పార్వీకిం - పూర్వాజన్మసంబంధినీం ॥ ౧౨ తతత్త్వతి ॥ అమానుషా - స్వదేహా - దేవాకారా - దదృశుఃతత్రజాతస్సరత్వాత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ కన్యాఇతి ॥ ప

౧౨|| ౧౩|| వైశాఖతి|| అభిభవం ప్రథమణం|| ౧౪ || తస్మామితి|| ఉమాస్వప్నే ఉమాయాఃస్వప్నే అభిభవంచక్రే
 ౧౫|| ౧౬|| బాణస్యతి|| తస్యాః ఉమాయాః - కోయంపుమానితి శేషః|| ౧౭|| ౧౮|| విదితాథాణమితి|| యథోచితం దేవ్యాత
 కైవదితాథాణంతాంతత్ప్రాప్తతస్య కాంతస్య ప్రాప్తా - యోహ్యుపాయస్తంకురుష్వేత్వా హేత్యన్వయః|| ౧౯|| ౨౦||
 ౨౧|| ౨౨|| అపాస్యతి|| మనుష్యేషు సాజాత్యాన్యప్రియమనుషసమవేశత్సేనచ|| ౨౩|| కృష్ణరామాదితి|| కృష్ణరామయో
 స్తుకించిత్యాన్యత్యాతద్దేశేన సాలజ్జయాజడవాసీత్|| ౨౪|| దృష్టమాత్ర ఇతి|| స్వప్నలభై కాంతే దృష్టమాత్రే తస్మిన్ గా
 గాధిక్యా లజ్జానిరాకృతా|| ౨౫|| సోయమితి|| సోయం సోయమితి ప్రత్యభిజ్ఞావిస్తయాభ్యాం - వీసాన్ - యోగ - గామినీయోగ
 విద్యయాగగనగామినీ|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

తామమేత్యాహ పునస్తామాహ పార్వతి|| ౧౩|| పార్వతి|| వైశాఖశుక్లద్వాదశ్యోంస్వప్నే యోభిభ
 వంతవ|| కరిష్యతి స లేభ తా రాజపుత్ర భవిష్యతి|| ౧౪ || శ్రీపరాశరః|| తస్యోచితథావుపాస్వప్నేయ
 థాదేవ్యాసమూతమ్|| తథైవాభిభవంచక్రే కశ్చిత్ రాగంచ తత్ర సా|| ౧౫|| తతః ప్రబుద్ధాపుగువము
 వశ్యంతీ సముత్సుకా|| క్వగతోసీతి నిలజ్జామైత్రేయోక్తవతీ సఖమ్|| ౧౬|| బాణస్య సంప్రీతుంభాండః
 చిత్తలేఖాదతత్సుకా|| తస్యాస్పృశ్యభవత్సాచ ప్రాహ కోయంస్వయోచ్యతే|| ౧౭|| యదాలజ్జాకులా
 నాస్యైకకథయాహ స సాసఖి|| తదావిశ్వాసమానీయ సవశమేవాభ్యవదయత్|| ౧౮|| విదితాథాణం
 తుతామాహ పునశ్చోపాయథోచితమ్|| దేవ్యాతకైవత తత్ప్రాప్తాయోహ్యుపాయః కురుష్యతమ్|| ౧౯||
 చిత్తలేఖా|| మర్విజ్ఞేయమిదంవక్త్రం ప్రాప్తం వాపినశక్యతే|| తథాపికించిత్తతవ్యముపకారంప్రి
 యేతవ|| ౨౦|| సపాన్వదినపర్యంతంతావత్కాలః ప్రతీక్ష్యతామ్|| ఇత్యుక్త్యాభ్యం తేరంగత్వా ఉపా
 యంతమథాకరోత్|| ౨౧|| శ్రీపరాశరః|| తతః పతసురాదైత్యాగంధర్వాంశ్చ ప్రధానతః|| మను
 ష్యాంశ్చ లిఖ్యాన్యైచిత్తలేఖావ్యదశేయత్|| ౨౨|| అపాస్య సాతుగంధర్వాంశ్చ ధోరగసురాసు
 రా|| మనుష్యేషు దదౌపుష్టిం తేవ్యప్యంధకవృష్టిషు|| ౨౩|| కృష్ణరామాదిలోక్యాసీత్సుఖూల
 జ్జాజడేనసా|| ప్రమృగ్నుదేశేన ప్రీతాదృష్టిం నిస్యేస్యతోద్విజ|| ౨౪|| దృష్టమాత్రే తతః కాంతే ప్రద్యు
 మ్న తనయేద్విజ|| దృష్ట్యాశృంభకవిలాసిన్యా లజ్జా క్వాపినిరాకృతా|| ౨౫|| సోయం సోయమితి త్యుక్తే త
 యాసా యోగ గామినీ|| చిత్తలేఖా బ్రవీదేనాముషాం బాణసుతాంతదా|| ౨౬|| చిత్తలేఖా|| అయం కృ
 ణ్ణస్యపాత్రస్తేభ తాదేవ్యాప్రసాదితః|| అనిరుద్ధృత్భ్యాతః ప్రఖ్యాతః స్రీయదశేనః|| ౨౭|| ప్రాప్తో
 పీయదిభ తా రమిమం ప్రాప్తం త్వయాఖిలమ్|| మప్రవేశాపురీపూర్వం ద్వారకాకృష్ణపాలితా||
 ౨౮|| తథాపియత్నాద్భ తారమానయిష్యామి తేనఖి|| రహస్యమేతద్వక్తవ్యం నకస్యచిదపిత్వయా|| ౨౯||
 అచిరాదాగమిష్యామి సహస్యవిరహం మమ|| యయా ద్వారవతీంచోమాంసమాశ్వాస్యతతస్సఖమ్|| ౩౦||
 ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - పంచమాంశే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

మతీంచక్రే|| ౧౩|| వైశాఖతి|| అభిభవం - ఆక్రమ్య సంభోగం|| ౧౪|| ౧౫|| తత ఇతి|| సముత్సుకాదేతుక్యాత్ - కాం
 త భ్రాంత్యా - క్వగతోసీతి - సఖిమేవోక్తవతీ|| ౧౬|| ౧౭|| యదేతి|| అభ్యవదయత్ - అభిముఖేనయథావృ
 త్తముపామేవావదయత్ - కథనమకారయత్|| ౧౮|| విదితాథాణమితి|| దేవ్యాయథోచితం లేభ తా భవిష్యతీతి త
 కైవత తత్ప్రాప్తతస్య భతుః ప్రాప్తా|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| అపాస్యతి|| మనుష్యేషు కాంత సాజాత్యాన్యప్రి
 యతాంతప్యంధకవృష్టిషు కాంత సమానవేశత్వాత్|| ౨౩|| కృష్ణరామాదితి|| కృష్ణరామాతు - శ్వశుగ ప్రమృగ్నుదృ
 శ్లోలోక్యా - లజ్జయాజడవాసీత్ - ప్రమృగ్నుదేశేన సేతుతస్య కాంత సాదృశ్యేన - శ్వశురస్వం నిశ్చయా ద్వి
 తాదృష్ట్యేన స్యతోద్విజ|| ౨౪|| ౨౫|| సోయమితి|| యోగబలాదాకాశగామినీ|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ఇతి
 శ్రీ విష్ణు పురాణే - పంచమాంశే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

బాణభిః || అగ్ర-అనిరుద్ధవృత్తాంతాత్ప్రక్క ౧|| కచ్చిదితి || భారాయజాతైఃకింభుజైః || ౨|| ౩|| తతః || డ
 వవచనాద్ధృష్టః - ధృవభంగదశానాద్ధమాంతరంయయా || ౪|| ౫|| ౬|| ౭|| ౮|| ౯|| ద్వారవత్యామితి || అనిరుద్ధే
 త్యావఃసంధిః || ౧౦|| తమితి || నామరైరితి - పారిజాతనిమిత్తబద్ధవైరైరమరైరినిరుద్ధోహృతస్సాస్యదితిశంకాహరి
 వంశోక్తా || ౧౧|| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| తద్భస్మేతి || తాపకృష్ణాంగసంగమాత్ - అవాపబలదేవ్రాపిశ్రమమామాలితేషు
 బిభృతిపాతః - తాపకృష్ణాంగసంగమాత్ శమమితిపాతే అపిశబ్దోనసంగతః || ౧౫ || తతః || కృష్ణస్పర్శజ్వరోవైష్ణ

శ్రీపరాశరః || బాణోపిప్రణిపత్యాగ్రమైత్రేయాహ త్రిలోచనమ్ | దేవబాహుసహస్రేణినిర్వి
 జ్ఞోస్సాహవంవిహ || ౧ || కచ్చిన్నమైహంబాహూనాంసాఫల్యజనకారణః | భవిష్యతివి నాయుద్ధం
 భారాయమనుకింభుజైః || ౨|| శ్రీశంకరః || మయూరధ్వజభంగస్తేయదాబాణభవిష్యతి | పిశితాశిజనా
 నందంప్రాప్స్యసేత్వంతదారణమ్ || ౩|| శ్రీపరాశరః || తథాప్రసాన్యవరదంశంభునభ్యాగతోగృహమ్ |
 సభగ్నంధ్వజహాకోవ్యహృష్టోహవఃపునర్యయా || ౪|| ఏతస్మిన్నేవకాలేతుయోగవిద్యాబలేనతమ్ |
 అనిరుద్ధమథానిన్యేదిశ్రలేఖావరాప్సరాః || ౫|| కన్యాంతఃపురసభ్యేత్యరమణాణంసహాయయా | వి
 జ్ఞాయరక్షిణోగత్వాశశంసుదైత్యభూపతేః || ౬|| వ్యాదిప్తకికరాణాంతుసైన్యంతేనమహాత్మనా |
 జహూనపరిసంఘోరమాదాయవరవీంహ || ౭ || మాతేనుతేనుబాణోపిరథస్తస్తనృభోద్వతః | యుధ్య
 మానోయథాశక్తియమవీరేణినిర్జితః || ౮|| మాయయామాయుధేలేనసతదామంత్రిచోదితః | తతస్తం
 పన్నగాస్త్రేణబంధయమనందనమ్ || ౯ || ద్వారవత్యాంక్వనూతోసావనిరుద్ధేతిజల్పతామ్ | యమా
 సామావచత్తేతంబద్ధంబాణేనవారదః || ౧౦|| తంశోశితపురంనీతంశ్రుత్వావిద్యావిదగ్ధయా | యోషే
 తాప్రత్యయంజగ్దుర్యాదవానామరైరితి || ౧౧ || తతోగరుడమారుహ్యాస్తృతమాత్రాగతంహరిః | బ
 లప్రద్యుక్తుసహితోబాణస్యప్రయయాపురిమ్ || ౧౨ || పురప్రవేశేప్రమథైర్ముద్ధమాసీన్నహాత్మనః |
 యయాబాణపురాభ్యాశంసీత్వాతానంతుయంహరిః || ౧౩|| తతస్త్రిపాదస్త్రిశిరాజ్వరోమాహేశ్వ
 రోమహా | బాణరక్షోధామభ్యేత్యయుయుధేశజ్జాధన్ననా || ౧౪ || తద్భస్మస్పర్శసంభూతతాపః
 కృష్ణాంగసంగమాత్ | అవాపబలదేవ్రాపిశ్రమమామాలితేషు || ౧౫ || తతస్సయుధ్యమానస్తసహదేవే

అథయుద్ధేబాణబాహుచ్ఛేదంవత్సృశంభోరపితృస్సంవతమితిదశయన్నాహ - బాణోపిత్వాదివతుభిః ||
 బాణోపితి || అగ్ర-అనిరుద్ధగమనాత్ప్రక్క ౧|| ౨|| మయూరధ్వజేతి || పిశితాశిమో - మాంసభుజోజనా - పి
 శాచాదీనానందయితీతథా || ౩|| తతః || శంభోవాక్యంశ్రుత్వా - హృష్టోగృహమాగతస్సోమయూరచిహ్నధ్వ
 జభంగసంభవమాలోక్యపునమావఃసంయయా || ౪|| ౫|| ౬|| వ్యాదిప్తమితి || లేనబాణేనవ్యాదిప్తం సైన్యం - వరవీర
 హా - అనిరుద్ధోజహూన || ౭|| ౮|| ౯|| ద్వారవత్యామితి || అనిరుద్ధేత్యత్రావఃసంధిః - అనిరుద్ధేత్యయాతథ్యజల్పతామి
 త్యథః || ౧౦ || తమితి || నారదవాక్యాదేవయోగవిద్యానిపుణయాదిత్రలేఖయానీతంశోశితపురేవతమానంశ్రు
 త్వా - అనారైవనీతః || తత్ప్రయంశ్చయంజగదుః - పారిజాతహరణేపరాజితైరమరైఃప్రాయశోనీతస్సాస్యదితిశం
 కాంజహూనీత్యథః || ౧౧|| ౧౨|| పురప్రవేశేతి || ప్రమథైర్గుర్రపావఃదైః || ౧౩|| తతః || త్రిపాద్భస్మప్రహరణ
 స్త్రిశిరారక్తలోచనభిఃసంక్రమిం || ౧౪|| తద్భస్మేతి || తస్యజ్వరస్యప్రహరణభూతంయస్థస్తతస్సస్పర్శాత్పుం
 భూతస్తాపోయస్య - బలదేవస్య - తథాభూతోపి - లేనతాపేనైవామాలితాత్మోపి - కృష్ణాంగసంగమాత్తదాలింగనాచ్ఛ
 వంస్సాస్యోవాస - పాతాంతరేతద్భస్మస్పర్శాత్పుంభూతతాపంయత్కృష్ణస్యాంగంతస్సంగమాత్స్పర్శాత్పుం
 దేవ్రాపిశ్రమంతాపమవాపేత్యథః || ౧౫|| తతః || తతస్సమాహేశ్వరోజ్వరోజ్వరోదేహాంతరీక్ష్య - లేనసహ

౪౧౬ శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చండమాంశే - త్రయస్త్రీంశోధ్యాయః ;

వేనజ్వరేణకృష్ణదేహాన్నిరాకృతః॥౧౬॥౧౭॥ తతశ్చేతి॥ లయంసౌత్కర్యంననాశం॥ శ్లో॥ యువాంజ్వరౌజ్వరవశీపీదా
యాంమారణేప్రభూ॥ పీడనేతుభవాన్స్తమారణేమామకోజ్వరభిహరివంశేభగవదుక్తేః॥ ౧౮॥ మమేతి॥ మమత్వ
యైత్యనేనకృష్ణజ్వరయుద్ధస్తరణంజ్వరశాంతికరముక్తం - అత్రసంగ్రహాపంక్తికాంతరం ఆద్యంతవంతః కవయభి
త్యాది॥ ఆద్యంతవంతః జగతామాద్యంతకతారః॥ ౧౯॥ తతః॥ ఆద్యంతవంతః ఆద్యంతకతవార్తా అగ్నికపుర
రక్షకాదుద్రానుచరౌ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ జృంభేతి॥ జృంభోగాత్రపారవశ్యం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥
౨౮॥ బలభద్రభి॥ ప్రభ్రశ్యేతిధర్మతఃయుద్ధర్మాత్ప్రభ్రశ్యపలాయత॥ ౨౯॥ ఆకృష్టేతి॥ బలేనవక్రిణాముస
లేనబాణైశ్చపీడితంస్వబలంబాణోదదశేత్యన్వయః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ సమస్యతోరితి॥ సమస్యతోఃకృష్ణబాణయోర్భ్రశ్యే

నశాక్లేణా॥ వైష్ణవేనజ్వరేణాశుకృష్ణదేహాన్నిరాకృతః॥౧౬॥ నారాయణభుజాఘాతపరిపీడనవిహ్వ
లమ్॥ తంపీత్యక్షమ్యతామస్యేత్యాహదేవపితామహః॥ ౧౭॥ తతశ్చేతి॥ తమేతిప్రొక్త్యాతంవై
ష్ణవంజ్వరమ్॥ అత్యన్యేవలయంనిన్యేభగవాన్వధుసూదనః॥ ౧౮॥ జ్వరః॥ మమత్వయాసహాయుద్ధం
యైస్తరివ్యంతిమానవాః॥ విజ్వరాస్తేభవివ్యంతిత్వత్వాచైవనయయాజ్వరః॥ ౧౯॥ తతోగ్నిభగ
వాన్ శంఖజితానీతాతథాక్షయమ్॥ దానవానాంబలంకృష్ణశూణ్ణయామాసలీలయా॥ ౨౦॥ త
తస్మన్తస్మైన్యేనదైతేయానాంబలేన్సృతః॥ యుయుధశంకరశ్చైవకాతీకేయశ్చశౌరిణా॥ ౨౧॥
హరిశంకరయోర్యుద్ధమతీవాసీత్పుదారుణమ్॥ శుత్రుభుస్సకలాలోకాశ్చస్త్రాస్త్రాంశుప్రతాపితాః॥
౨౨॥ ప్రశయోయమశేషస్యజగతోనూనమాగతః॥ మేనిరేత్రిదశాస్త్రవర్తమానేమహారణే॥ ౨౩॥
జృంభకాస్త్రేణగోవిందోజృంభయామాసశంకరమ్॥ తతఃప్రణేశుదైవతేయాఃప్రమాథాశ్చసమంతతః॥
౨౪॥ జృంభాభిఘాతస్తుహరోరథోపస్థడిపావిశత్॥ నశశాకతతోయోధుంకృష్ణేనాగ్నిష్టకమణా॥
౨౫॥ గరుడక్షతవాహశ్చప్రచ్యున్నాస్త్రేణపీడితః॥ కృష్ణహుంకారనిధూతశక్తిశ్చపయయాగు
హః॥ ౨౬॥ జృంభితేశంకరేనష్టైదైత్యపైన్యేగుహజితే॥ నీలేప్రమాథపైన్యేచసంక్షయంశాఙ్గాధన్వ
నా॥ ౨౭॥ నందినాసంగృహీతాశ్వమధిరూఢోమహారథమ్॥ బాణస్త్రాప్రాయయామోధుంకృష్ణకాష్టికా
బలైస్సహ॥ ౨౮॥ బలభద్రోమహావీర్యోబాణసైన్యమనేకధా॥ వివ్యాధబాణైఃప్రభ్రశ్యధర్మత
శ్చపలాయత॥ ౨౯॥ ఆకృష్టలాంగలాగ్రేణముసలేనాశుతాడితమ్॥ బలంబలేనదద్యశేబాణోబాణై
శ్చపక్రిణా॥ ౩౦॥ తతఃకృష్ణేనబాణస్యయుద్ధమాసీత్పుదారుణమ్॥ ౩౧॥ సమస్యతోరిమాదీప్రాక

యుధ్యమానః - తదానీమేవవైష్ణవేనజ్వరేణ - తద్దేహాన్వహిణిసానితః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తతః॥ లయం - సౌత్కర్యం -
నిన్యే - నతునాశం - భగవత్వైవజ్వరద్వయకార్యావస్థాపనాత్ - తమక్రూపారివంశే॥ శ్లో॥ యువాంజ్వరౌజ్వరవశీపీ
దాయాంమారణేప్రభూ॥ పీడనేతుభవాన్స్తమారణేమామకోజ్వరభిహరివంశేభగవదుక్తేః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తతః॥ అగ్నికపుర
హావత్యదక్షిణాగ్నిసభ్యావసభ్యాన్ - నీత్యాద్యంతవంతః క్షయమితిచపాఠః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ హరిశంకరయోరితి॥ శ
స్త్రాస్త్రాణామంశుభిః - ప్రకషేణతాపితాస్సంతః॥ ౨౨॥ ప్రశయభి॥ ప్రశయోనూనమాగతభిమేనిరే॥ ౨౩॥
జృంభకాస్త్రేణైతి॥ ప్రణేశుః - పలాయితాః॥ ౨౪॥ జృంభాభిఘాతభి॥ జృంభాభిఘాతఃఆలస్యవ్యాప్తః - రథోపస్థే
రథవృష్టే॥ ౨౫॥ గరుడేతి॥ కృష్ణస్యహుంకారేణ - నిధూతాఅభిశస్త్రాశక్తిరాయుధంయస్యసః - గుహశ్చ - అపయ
యాఅపక్రాంతః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ బలభద్రభి॥ ప్రభ్రష్టంప్రభ్రశ్యమానం - సైన్యంఅపలాయితపలాయనమక
రత్॥ ౨౯॥ ఆకృష్టేతి॥ పీడితం - ప్రతాపితం - చక్రిణాచబాణైస్తాడితం - స్వబలంబాణోదద్యశే - దదశ॥ ౩౦॥
౩౧॥ సమస్యతోరితి॥ సమస్యతోరిత్యాదిసాధానేకంవాక్యం - కాయత్రాణం - కవచం - తద్భేదకానిమాశ్చపగన్వ

కృష్ణః బాణప్రహితాంస్తా బాణాంశ్చిచ్ఛేద|| ౩౨|| ౩౩|| భిద్యమా నేష్యతి|| ప్రాచ్యుర్యేణా స్త్రేచసీదతి|| ౩౪|| ౩౫||
ముంచత ఇతి|| కోటిరవిద్యూహాదైతేయకులదేవతాగోర్యాశ్చక్తిః - తథామాధురేహరివంశే|| శ్లో|| దిగ్వాపాదెవ
చనాప్రాతిష్ఠత్రకోటిరీ|| లంబమానామహాభాగాగోరీదేవ్యాస్తథాప్టమితి|| గోమంతహరివంశేచ|| శ్లో|| శ
శాపై నాంభగవాన్యశ్చమాంభక్తీనంయుతః|| ద్వానశాబ్దంసమస్కర్యాతైనాభూద్యశ్శలంమహత్|| త్వన్న
మస్కరణాత్తస్యతత్సర్వసశ్యతాంతదా - సదాదిగంబరాభూయాస్తిష్ఠవాగచ్ఛవాగ్రత ఇతి|| ౩౬|| ౩౭|| క్రమేణే
తి|| అనురేతి|| అనురక్షిప్తస్త్రాఘటవణేఆదృతం|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| దేవేతి|| దేవతీర్యజ్జనుష్యేషునుభ్యేదే
వాదిశరీరగ్రహణాత్తికాతత్తప్తిష్టావిశిష్టాతవలీతేయం|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| త్వయేతి|| మత్తోవిభిన్నమాత్మా
నమిత్వత్త్ర అవిభిన్నమితచ్ఛేదః - యోహంసత్వమితివత్ జగచ్ఛేదంసదేవాసురమానుషమిత్వక్తత్వాదితరేత్రజ్ఞప
దస్యబ్రహ్మత్తకత్వే నైవైక్యముచ్యతే - నతుస్వరూపతః|| ౪౭|| ౪౮|| అవిద్యేతి|| భిన్నదశినఃఅబ్రహ్మత్తకత్వేనభిన్నద

శాయత్రాణవిభేదినః|| కృష్ణశ్చిచ్ఛేదబాణైస్తా బాణేనప్రహితాశితాః|| వివ్యాధకేశవంబాణో
బాణవివ్యాధకక్రధృత్|| ౩౨|| ముముచాతేతథాస్త్రాణిబాణకృష్ణజిగీషయా|| పరస్పరక్షుతికరౌలా
ఘవాదనిశంద్విజ|| ౩౩|| భిద్యమా నేష్యశేషేమశరేష్యస్త్రేచసీదతి|| ప్రాచ్యుర్యేణతతోబాణంహం
తుంచత్రేహరిమహానః|| ౩౪|| తతోక్షశతసంఘాతతేజసానదృశచ్యుతి|| జగ్రహదైత్యచక్రారిహా
రిశ్చక్రంసుదశనమ్|| ౩౫|| ముంచతోబాణనాశాయితతశ్చక్రంమథుద్విషః|| నగ్నాదైతేయవిద్యా
భూత్కోటిరీపురతోహరేః|| ౩౬|| తామగ్రతోహరిద్యౌష్ట్యమిలితాక్షస్సుదశనమ్|| మమోచబాణ
ముద్దిశ్యభేత్తుంబాహువనంరిపోః|| ౩౭|| క్రమేణతత్త్రబాహూనాంబాణస్యామృతచోదితమ్|| భేదంచ
క్రేనురాపాస్త్రస్త్రాఘటవణాదృతమ్|| ౩౮|| భిన్నేబాహువనేతత్త్రకరస్థంమథుసూదనః|| ముము
క్షుబాణనాశాయవిజ్ఞాతస్త్రీపురద్విషా|| ౩౯|| సముపేత్యాహగోవిందంసామపూర్వముమావతిః||
విలోక్యబాణందోదండచ్చేదాస్పక్రాప్తవపిణమ్|| ౪౦|| శంకరఉవాచ|| కృష్ణకృష్ణజగన్నాథజా
నేత్వాంపురుషోత్తమమ్|| వరేశంపరమాత్మానమనాదినిధనంహరిమ్|| ౪౧|| దేవతీర్యజ్జనుష్యేషుశరీర
గ్రహణాత్తికా|| లీలేయంసర్వభూతస్యతవచేష్టోపలక్షణా|| ౪౨|| తత్ప్రసీదాభయందత్తంబాణస్యా
స్యమయాప్రభో|| తత్త్వయానాన్పుతంకార్యంయన్తయావ్యాహృతంచః|| ౪౩|| అన్తత్సంక్రయదృ
ప్తోయంనావరాధీతవాన్యయి|| మయాదత్తవరోదైత్యస్తతస్త్వాంక్షమయామ్యహమ్|| ౪౪|| శ్రీవరా
శేరః|| ఇత్యుక్తః ప్రాహగోవిందశ్శూలపాణి ముమావతిమ్|| ప్రసన్నవదనోభూత్వాగతామహోసురం
ప్రతి|| ౪౫|| శ్రీభగవాన్|| యుష్మద్దత్తవరోబాణోజీవతామేషశంకర|| త్వద్వాక్యగౌరవాదేతన్త
యాచక్రంనివతితమ్|| ౪౬|| త్వయాయదభయందత్తంతద్దత్తమఖిలంమయా|| మత్తోవిభిన్నమాత్మా
నంద్రష్టుమహానిశంకర|| ౪౭|| యోహంసత్వంజగచ్ఛేదంసదేవాసురమానుషమ్|| మత్తోనాన్యదశే
మంయత్తత్త్వంజ్ఞాతుమిహాహాని|| ౪౮|| అవిద్యామోహితాత్మానఃపురుషాభిన్నదశినః|| వదంతిభే

రంసనమస్యతోఃక్షివతోః - కృష్ణబాణయోరూధ్యే - కృష్ణస్తుబాణేనప్రయుక్తా - బాణైశ్చిచ్ఛేద|| ౩౨|| ౩౩|| భి
ద్యమా నేష్యతి|| అస్త్రేప్రాచ్యుర్యేణసీదతి|| ౩౪|| తత ఇతి|| అక్షశతసంఘాతస్యయైతేజస్తత్సదృశీమృతిర్యస్యతత్ -
దైత్యచక్రారిఃదైత్యచక్రఘాతుకః - సుదశనాభ్యంచక్రం - జగ్రహః|| ౩౫|| ముంచత ఇతి|| కోటిరీనామదైతేయవి
ద్యా - తన్తంక్రమయీకులదేవతా|| ౩౬|| ౩౭|| క్రమేణేతి|| సురైరపాస్త్రస్య - క్షిప్తస్య - శస్త్రస్తోమస్య - ఊపణే
ఆదృతంసాదరంబాహువనం - యద్యా - అసురైరపాస్త్రస్యక్షిప్తస్యశస్త్రాఘటవణేఆదృతమితిసుదశనస్యవిశేష
ణం|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| త్వయేతి|| మత్తేఅవిభిన్నమితిభేదః|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦||

మంభవేదితిభావగభాం॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥ స్రగ్ధరమితి॥సుపణారచితద్వజంసుపణారచనోపేతద్వజం॥౧౬॥
కిరీటేతి॥కృత్రిమమపిమత్సాదాస్యం సత్యమివభాతితిభావగంభీరంజహాసం॥౧౭॥ యుయుధఇతి॥హస్త్యశ్వబలినాహ
స్త్యశ్వైర్బలవతా॥౧౮॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ ఇత్యుచ్చార్యేతి॥చక్రేణవిదారితః-గదయాపాతితః॥౨౪॥
తతఇతి॥అవచితఃపూజా॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ సవప్రతిత్వాది॥పితృహంతుః-జాయమానోమాతురాగభోక
హంతీత్యాదిమంత్రలింగాత్పిత్రోరగభ్యోహంతురగ్నేకృష్ణస్యకృష్ణవణజ్వాలత్వేనాభిచారేధ్యేయస్యసేమదీయ
స్యశత్రోనాశాయకృత్యాసమాతివృత్తిత్యర్థః-అనంతరమేతద్వివృణోతితస్యైవాగ్నివిశాశనీతి-యద్వా-మేపితృ
హంతుఃకృష్ణస్యవధాయకృత్యాసముత్పత్తిత్తి॥౩౧॥ ఏవంభవిష్యతితి॥తస్యైవాగ్నివిశాశనీత్యదక్షిణాగ్నేరే

మభ్యేత్యకతాన్తిన్యవతేతథాంయథాత్వత్తోభయంభూయోనమేకించిద్భవిష్యతి॥౧౨॥ శ్రీవరాశరః॥
ఇత్యుక్తేషగతేమాతేసంస్తృప్త్యాఖ్యాగతంహరిః॥గరుత్మంతసుధారుహ్యాత్వరితస్తత్పురంయయా॥౧౩॥
తతస్తుకేశవోద్వ్యోగంశ్రుత్వాకాశేవతిస్తదా॥సర్వసైన్యపరివారఃపాష్టేగ్రాహణపాయయా॥
౧౪॥ తతోబలేనమహతాశశీరాజబలేనవ॥పాండ్రకోవాసుదేవోసౌకేశవాభిముఖంయయా॥౧౫॥
తందదశహరిమారాసుదారస్యందనేస్థితమ్॥చక్రహస్తంగదాశాజ్ఞాంబాహుంపాణిగతాంబుజ
మ్॥౧౬॥ స్రగ్ధరమీతవసంసుపణారచితద్వజమ్॥వక్షస్థలేకృతంచాప్యశ్రీసత్పుంద్రవ్యశేహరిః॥౧౭॥
కిరీటకుండలధరంనానారత్నీపశోభితమ్॥తందృష్ట్వాభావగంభీరంజహాసగరుడన్యజః॥౧౮॥ యుయు
ధేవబలేనాస్యహస్త్యశ్వబలినాద్విజః॥నిస్త్రింశాసిగదామూలశక్తికాముకశాలినా॥౧౯॥ త్షణేనశా
జ్ఞానిముక్తైశ్చరైరరివిదారణైః॥గదాచక్రనిపాతైశ్చసూదయామాసతద్బలమ్॥౨౦॥ కాశీరాజ
బలంచైవంక్షయంనీత్వాజనాదానః॥ఉవాచపాండ్రకంమూఢమాత్మవిశ్వాత్పలక్షితమ్॥౨౧॥ శ్రీ
భగవాన్॥పాండ్రకోత్తంత్యయాంతుదూతవక్త్రేణమాంప్రతి॥సముత్స్పృజేతిజహన్నితతైసంపాద
యామ్యహమ్॥౨౨॥ చక్రమేతన్నముగ్ధృష్టంగదేయం తెవిసజ్జతా॥గరుత్మానేషచోత్సృష్టస్తమా
రోహతుతేద్వజమ్॥౨౩॥ శ్రీవరాశరః॥ఇత్యుచ్చార్యవిముక్తేనచక్రేణాసావిదారితః॥పాతితోగదయా
భగ్నోద్వజస్సగరుత్తతా॥౨౪॥ తతోహాహాకృతేలోకేశాశీపుర్యధిపోబలీ॥యుయుధేవాసుదేవే
నమిత్రస్యావచితాస్థితః॥౨౫॥ తతశ్శాజ్ఞాధనముక్తైశ్చిత్వాతస్యగిరశ్చరైః॥కాశీపుర్యాంసవిత్తు
వకుర్వలోకస్యవిస్తయమ్॥౨౬॥ హత్వాతంపాండ్రకంశోరిఃకాశీరాజంచసానుగమ్॥పునర్ద్వారవ
తీంప్రాప్తోరేమేస్వర్గగతోయథా॥౨౭॥ తచ్చిరఃపతితంత్రదృష్ట్వాకాశీపతేపురే॥జనకిమేతది
త్యాహాభిన్నంకేనేతివిస్మితః॥౨౮॥ జ్ఞాత్వాతంవాసుదేవేనహతంతస్యసుతస్తతః॥పురోహితేనసహి
తస్తోవయామాసశంకరమ్॥౨౯॥ అవిముక్తమహాత్మేత్రేలోపితస్తేనశంకరః॥వరంవృణోష్వేతితదా
తంప్రొవాచస్మపాత్తజమ్॥౩౦॥ సవప్రేభగవత్కృత్యాపితృహంతువధాయమే॥సముత్పత్తయకృ
ష్ణస్యత్వత్ప్రసాదాన్తహేత్వర॥౩౧॥ శ్రీవరాశరః॥ఏవంభవిష్యతిత్వత్క్షేదక్షిణాగ్నేరనంతరమ్॥మ

మేభయంభూయోనభవిష్యతి-తథాకతాన్తి-కరిష్యేమి-త్వాంహనిష్యేమిత్వర్థః॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥
౧౬॥౧౭॥౧౮॥ యుయుధఇతి॥హస్తీభిరశ్వైశ్చ-బలినా-నిస్త్రింశాద్యాయుధైశ్చ-శాలినా-ద్వాధైశ్చ॥౧౯॥
౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥ తతఇతి॥అవచితో-అన్యజ్ఞే-స్థిరస్థాయయుధే॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥ తచ్చిరఇతి॥కిమే
తత్కేనవాచ్చిన్నమిత్యాహ॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ సఇతి॥పితృహంతువధాయకృత్యాసముత్పత్తిత్వవ్రేనతుహం
తుమితి-కింద-మస్మిన్నహంతుఃకృష్ణస్యత్వత్ప్రసాదాత్-మేవధాయగద్వధపాదనాయకృత్యాసముత్పత్తిత్వత్వర్థః
శ్చస్త్రతీయతే॥౩౧॥ ఏవమితి॥శంకరేణాప్యేవంభవిష్యతీతితస్యాస్సముత్థానమాత్రమేవానుమతమితిసవిరోధః॥౩౨॥

౪౨౦ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చంచమాంశే - చంచత్రింశోధ్యాయః :

వవినాశనీతి నైసకృత్యాః క్రూర్యముచ్యతే - తస్యైవాత్మవినాశనీతిపాతే తస్యైవాభివరత ఏవ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥
 ౩౫ ॥ జహీతి ॥ జహీత్యుస్సృష్టంచక్రంతక్షత్రీదానతైవ భగవతా ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ చక్రప్రతాపేతి ॥ ననాశ - పలాయ
 యాంబభూవ - నాశః పలాయనైవృత్యావితీజయంతి ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపు
 రాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః ॥ ౪౦ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ సుయోధనస్యేతి ॥ కృతక్షణాంకృతావసరాం - అదత్తవాక్ అత్తవాక్ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥

హాకృత్యాసముత్తస్థేతస్యైవాత్మవినాశనీ ॥ ౩౨ ॥ తతోజ్వాలాకరాశ్వాస్యజ్వలత్కేశకపాలికాకృ
 ఙ్గకృష్ణేతికుపితాకృత్యాద్వారవతీయయా ॥ ౩౩ ॥ తామవేక్ష్యజనప్రాపాద్విచలల్లీచనోమునే ॥ య
 యాశరణ్యంజగతాంశరణంమధుసూదనమ్ ॥ ౩౪ ॥ కాశీరాజసుతే నేయమారాధ్యపుషభధ్వజమ్ ॥ ఉ
 త్పాదితానుహాకృత్యైత్యవగమ్యాభవక్రిణా ॥ ౩౫ ॥ జహీకృత్యామిమామగ్రాంవహ్నిజ్వాలాజటాల
 కామ్ ॥ చక్రముగ్నృష్టమత్యుక్తీదానతైవనరీలయా ॥ ౩౬ ॥ తదగ్నిమాలాజటిలంజ్వాలోద్ధారాభీష
 ణామ్ ॥ కృత్యామనుజగామాశువిష్ణుచక్రంసదశశశమ్ ॥ ౩౭ ॥ చక్రప్రతాపనిదాన్ధాకృత్యామాహ
 శ్వరీతదా ॥ ననాశవేగినీవేగాత్తదప్యనుజగామతామ్ ॥ ౩౮ ॥ కృత్యావారాణసీమేవప్రవివేశత్వరా
 నివృతా ॥ విష్ణుచక్రప్రతిహతప్రభావామనిసత్తమ్ ॥ ౩౯ ॥ తతఃకాశీబలంభూరిప్రమథానాంతథాబలమ్ ॥
 సమస్తశస్త్రాస్త్రయుతంచక్రస్యాభిముఖంయయా ॥ ౪౦ ॥ శస్త్రాస్త్రమోక్షచతురంధగ్ధావతద్భులమో
 జసా ॥ కృత్యాగభావాశేషాంతదావారాణసీంపురిమ్ ॥ ౪౧ ॥ సభూభృద్భృత్యపారాంతుసాశ్వ
 మాతంగమానవామ్ ॥ అశేషగోష్ఠగోశాంతాదుర్నిరీత్యాంసురైరపి ॥ ౪౨ ॥ జ్వాలాపరిచక్రతాశే
 షగృహప్రాకారచత్వరామ్ ॥ దదాహతద్ధరేచ్ఛక్రంసకలామేవతాంపురిమ్ ॥ ౪౩ ॥ అక్షీణామషణ
 మత్యుగ్రంసాధ్యసాధనసస్పృహమ్ ॥ తచ్చక్రం ప్రస్ఫురదీప్తివిష్టోరభ్యాయయాకరమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఇతి
 శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః ॥

మైత్రేయః ॥ భూయపవాహమిచ్ఛామిబలభద్రస్యధీనుతః ॥ శ్రీతుంపరాక్రమంబ్రహ్మకతన్తమాఖ్యా
 తుమహాసి ॥ ౧ ॥ యమునాకర్షణాదీనిశ్రుతానిభగవత్ప్రయా ॥ తత్కథ్యతాంమహాభాగయదస్యత్యై
 తవాకబలః ॥ ౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ మైత్రేయశ్రూయతాంకమయద్రామేణాభవత్కృతమ్ ॥ అనం
 తేనాప్రమేయనశేషేణధరణీధృతా ॥ ౩ ॥ సుయోధనస్యతనయాం స్వయంవరకృతక్షణామ్ ॥ బలాదా
 దత్తవాక్విరస్మాంబోజాంబవతీసుతః ॥ ౪ ॥ తతఃక్రథామహావీర్యాఃకణదుర్యోధనాదయః ॥ భీష్మద్రో

తతః ॥ జ్వలత్కేశకపాలంశిరోయస్యాస్మా ॥ ౩౩ ॥ తామితి ॥ ప్రాసేనవిచలంతిలోచనానియస్యసతతోక్తః ॥ ౩౪
 ౩౫ ॥ జహీతి ॥ వహ్నిజ్వాలావనజటారూపాఃసంశ్లిష్టాః - అలకాయస్యాస్మా - తాంజహీతిచక్రముత్సృష్టం ॥ ౩౬ ॥ త
 దితి ॥ అగ్నిమాలాభిజటాలాచాసాజ్వాలానాముద్ధావైః - అతిభీషణావతాం - తదగ్నిమాలాజటిలంజ్వాలోద్ధార్యభీ
 షణమితి - పారాంతరైదక్రవిశేషణం ॥ ౩౭ ॥ చక్రేతి ॥ ననాశఅపలాయత ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ సభూభృదితి ॥ భూ
 భృద్భృత్యైరాజభృత్యైఃపారైశ్చసహితాం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ అక్షీణేతి - అక్షీణామషణం - అగతక్రోధం - అతపనా
 త్యైవస్య - కృత్యావారాణసీదాహాదెస్సాధ్యస్యసాధనేనసస్పృహంపునఃకార్యాంతరసాధనాయసాపేక్షమిత్యర్థః
 ౪౪ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః
 ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ యథాసకలబలజనగోశాదినహితాం - వారాణసీంవిష్ణుచక్రం - తదాహ - తదైవసర్వసహితంహస్తినాపు
 రంబలభద్రోగంగాయాంప్రత్యే పుముద్యతఃఇతివక్తుంతతప్రస్తావమాహ - సుయోధనస్యేత్యాదినావివిగుణజనాహ్వా
 యమిత్యంతేన ॥ సుయోధనస్యేతి ॥ స్వయంవరకృతక్షణాం స్వయంవరకృతక్షణాలభావసరాం ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥

బలదేవత్యతి|| పురంసవివేశఅపేక్షితానిర్ధావిరోధం||౧౯||౧౦||౧౧||౧౨||౧౩|| ఉగ్ర సేనత్యతి|| విజంబనైఃహాసాహైః-
విజంబితైఃగతిపాతేఉగ్ర సేనేనఃజంబితైరన్నచ్చత్రైరలం|| ౧౪||౧౫|| ప్రణతిరితి|| పూగ్వంకృతాస్తాకంయూప్రణతిః
సా - అభునా - ననాను - సకృతాస్తు - భృత్యతఃభృత్యభూతాదుగ్ర సేనాత్ || ౧౬|| గర్వమితి|| నీతిర్య ప్రీత్యానావ
లోకి తెనిచెవ్వపియస్తాను ప్రీత్యాయుస్తా కముచితమవమానమకృత్యానమానానసభోజనైరస్త త్సాన్యంనయద్భిర
స్తాభిరెవనీతినుపేక్షితా - ప్రీతిర్య ప్రీత్యైతిపారే - అస్తాభిఃసమానానసభోజనైఃయుష్మాకంకృతా ప్రీతిఃపభిఃప్రీత్యా
కృతేనావలోకితా - కింతుభీత్యైతి|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| అహూత్యతి|| అస్తాకంయూదవానాం మ
హీపత్వం కాలజంకస్త్రింశ్చిత్కాలేజాణంనాన్వయాగతమితి - యోనావ లేపెనలం ఘనమతిక్రమం - యదా - యోకో

కాదయ శ్చైవనంబంబభుక్యధి నిజాతమ్||౫|| త మ్మత్వాయానవాస్తవ్యే క్రోధందుర్యోధనాదిషు |
మై త్రైయచక్రఃకృష్ణశ్చతాన్విహంశుంశు హూద్యమమ్|| ౬|| తాన్వి వార్యబలఃప్రాహవదలాలక
లాక్షరమ్ | మోక్ష్యంతి తేమద్వచనాద్యాస్యామ్యేకోహికార వా||౭||శ్రీ పరాశరః|| బలదేవ స్తోదృ
ష్టానగరంనాగసాహ్వయమ్ | బాహూభవవనమధ్యేభూన్నవివేశతత్పురమ్|| ౮|| బలమాగతమా
జ్ఞాయభూపాదుర్యోధనాదయః | గానుఘ్నముదకంచైవరామాయ ప్రత్యవేదయ||౯|| గృహీత్వా
విధివత్సర్వంతతస్థానాహికార వా||అజ్ఞాపయత్పుగ్ర సేనస్సంబమాశువిముంచత||౧౦|| తతస్తద్వచ
నంశు త్వాభీష్ట దో కాదయోన్యపాః | కణదుర్యోధనాద్యాశ్చచతురుభుద్విజనత్రయమ్|| ౧౧|| ఊ
శుశ్చకుపితాస్తవ్యేబాహ్ని కాద్యాశ్చకార వాః | అరాజ్యాహంయదోవంశమవేత్త్యమునలాయథ||
౧౨|| భోభోకిమేత ద్ధవతాబలభద్రైరితంవహః | ఆజ్ఞాంశుశులోక్తానాంయాదవఃకఃప్రదాన్యతి ||
౧౩|| ఉగ్ర సేనోహియద్యాజ్ఞాంకారవాణాంప్ర దాన్యతి|| తదలంపాండవైశ్చత్రై స్పృశయోగైర్వివి
డంబితైః|| ౧౪|| తద్గచ్ఛబలమావాత్వంసాంబమన్యాయచేష్టితమ్ | విమోక్ష్యోమోనభవతశ్చోగ్ర సే
నస్యశాననాత్|| ౧౫|| ప్రణతియాకృతాస్తాకంమాన్యానాంకుకురాంథకైః | ననామసాకృతాకేయ
మాజ్ఞాస్వామినిభృత్యతః|| ౧౬|| గర్వమారోపితాయూయంసమానానసభోజనైః | కోదోషోభవతాం
నీతిర్య ప్రీత్యానావలోకితా|| ౧౭|| అస్తాభిరఘోభవతో యోయంబలనివేదితః | ప్రేష్టైతనై
తదస్తాకంకులామ్యుత్పత్తులొచితమ్ || ౧౮|| శ్రీ పరాశరః|| ఇత్యుక్తాకురవస్సంబంఘంఘామోన
హరేస్సుతమ్ | కృతైకనిశ్చయా సూణంవివిశుజసాహ్వయమ్|| ౧౯|| మత్తఃకోపేనచాఘూణా
స్తతోధియేవజన్తనా | ఉత్థాయపాష్ట్యేవసుధాంజఘానసహలాయథః|| ౨౦|| తతోవిదారితావృశ్చ
పాష్ట్యేఘాతాన్తహత్తనః | ఆస్థిటయామాసతదాదిశశ్చబైసపూరయ|| ౨౧|| ఉవాచచాతితా
మ్రాక్షోభృకుటి కుటిలాననః|| ౨౨|| అహూమదావ లేపోయమసారాణాందురాత్మానమ్ | కార

తానితి|| మదెనలోలంబచలంకలాక్షరంయథాభవత్యేవంప్రాహ||౭|| బలదేవత్యతి|| తత్పురంసవివేశ-స్వోక్త్యనంగీ కా
రేరణేతైర్యోధంతత్పురంబ-గంగాయాంప్ర యేప్రమిచ్ఛ||౮|| బలమితి|| ఉదకంబ-పాద్యంబ-రామాయదత్తవంతః||
౯||౧౦||౧౧||౧౨||౧౩||ఉగ్ర సేనత్యతి|| విజంబితైరన్నదనుసరణేనధృతైః- యమానాం సృపాహైః ఛ త్రైరలం తాన్వ
వహరిష్యామత్యతిభావః||౧౪||౧౫|| ప్రణతిరితి|| అస్తాకంమాన్యానాం- యాదవైఃప్రణతిరత్ర సకృతాచేత్తథావాస్తునామ
కేయమాజ్ఞా - స్వామివోవయం- యాదవాన్వస్తద్భృత్యాః-తతఃఅజ్ఞానయుక్తా- కింతువిజ్ఞాపయతీతివ క్తవ్యమితిభావః
౧౬|| గర్వమితి|| నీతిర్యేషుప్రీత్యానావలోకితా- హీనానామతిమామోనకార్యత్యేవంభూతారాజనీతి-యుష్మాను
ప్రీత్యా-నావలోకితా- అస్తాభిరవిచారితా- అతోస్తాకమేవాయందోషితిభావః|| ౧౭||౧౮|| ఇత్యుక్త్యైతి|| సముం
చామత్యిత్కృతైకనిశ్చయాః- కృతైకమత్యాః||౧౯|| మత్త్యతి||అధియేవజన్తనా-తత్త్రిస్తారకృతేన||౨౦||౨౧||౨౨||అహూ
త్యతి|| అపారాణాం - బలహీనానాంకార వాణాం - మహీపతీత్వం - స్వతః - అస్తాకంకుకాలజమా గంతుకం-పత ప్రే

౪౨౨ శ్రీ విష్ణు పురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - షట్త్రింశోధ్యాయః :

రవాః ఆజ్ఞాం సమన్యంతే న బహుమన్యంతే - కింతు లంఘనం సమన్యంతే ॥ ౨౩ ॥ అద్యాపి తిసూచితమైశ్వర్యందశయతి. ఉగ్ర సేన ఇత్యదితా - ఉగ్ర సేన ఇతి ॥ ఏషాం మనుష్యతతోచ్ఛిష్టైశ్చ పాననైశ్చ ప్రియైః కిరీతాః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యుక్తైః ॥ కర్షణాథోముఖం కర్షణార్థమథోముఖం ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణు చిత్రియే - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః ॥ మైత్రేయేతి ॥ ఏతద్బలం - యమునా కర్షణాదిరూపం - అన్యద్వివిధ వధాది ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥

వాణాం మహీపత్యనుస్తాకం కిల కాలజమ్ ॥ ఉగ్ర సేనస్య యోనాజ్ఞాం సమన్యంతే ద్యాపిలంఘనమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఉగ్ర సేనస్య మధ్యాప్రేమధర్మాణాం నశచీవతిః ॥ ధిక్ష్వా నుషతతోచ్ఛిష్టైశ్చ పాననైః ॥ ౨౪ ॥ పారిజాతతరోః పుష్పమంజరీర్వనితాజనః ॥ విభర్తి యస్య భృత్యా నాం సోప్యేషాం నోమహీపతిః ॥ ౨౫ ॥ సమస్తభూభృతాం నాథ ఉగ్ర సేనస్థిత్వ తు అద్యనిష్కార వాముర్వింకృత్యా యోనాస్యామితత్పూర్వమ్ ॥ ౨౬ ॥ కణం దుర్యోధనం ద్రోణమద్యభీష్మం సబాహ్లికమ్ ॥ దుశ్శాసనాదీభూరించ భూరి శ్రవసమేవ చ ॥ ౨౭ ॥ సోమదత్తం శలంచైవ భీమాజ్ఞానయుధిష్ఠిరాః ॥ యమాచకార వాంశ్చాన్యార్థ హత్వా సాశ్వరధద్విపాః ॥ ౨౮ ॥ వీరమాదాయ తం సాంబం సపత్నీకం తతః పురీమ్ ॥ ద్వారకాముగ్ర సేనాదీక్షత్యా ద్రక్ష్యామి బంధవాః ॥ ౨౯ ॥ అథ వాకార వావాసం సమస్తైః పురుభిశ్చ హ ॥ భాగీరథ్యాం త్విపామ్యాశునగరం నాగసాహ్వయమ్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్యా నుదరక్తాక్షః కర్షణాథోముఖం హలమ్ ॥ ప్రాకారవశ్రమగః స్వచకర్షణముసలా యుధః ॥ ౩౧ ॥ ఆఘూర్ణితంతత్సహసా తతోవై హాస్తి నంపురమ్ ॥ దృష్ట్వా సంత్యుభృహృదయాశ్చ కృశుస్సర్వకారచాః ॥ ౩౨ ॥ రామరామ మహాబాహూక్షమ్యతాంక్షమ్యతాంత్యయా ॥ ఉపసంహ్రీయతాం కౌపః ప్రసీదముసలాయుధ ॥ ౩౩ ॥ ఏవ సాంబస్థపత్నీకస్తవ నిర్యాతి తోబలాత్ ॥ అవిజ్ఞాత ప్రభావా నాంక్షమ్యతామవరాధి నామ్ ॥ ౩౪ ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ తతో నిర్యాతయా మాసుస్సాంబం పత్నీకమన్వితమ్ ॥ నిష్క్రమ్య స్వపురాత్మాణం కార వామునిపుంగవ ॥ ౩౫ ॥ భీష్మద్రోణకృపాదీనాం ప్రాణమ్యవదతాంప్రియమ్ ॥ త్షాంతమేవ మయేత్యాహ బతోబలవతాం వరః ॥ ౩౬ ॥ అద్యాప్యాఘూర్ణితాకారం బత్స్యతే తత్పురంద్విజ ॥ ఏవ ప్రభావో రామస్థబలశోర్యోపలక్షణః ॥ ౩౭ ॥ తతస్తుకార వాస్సాంబం సంపూజ్య బలి నాసహ ॥ ప్రేషయామాసు గుద్వా హధనభార్యా సమన్వితమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ మైత్రేయైతద్బలంతస్థబలస్థబలకలిసః ॥ కృతంయదన్యతైవాభూత్తదపి శ్రూయతాంత్యయా ॥ ౧ ॥ నరకస్యాసురేంద్రస్య దేవపక్షవిరోధినః ॥ సఖాభవంత హవీర్యోద్వివిదో వానరక్షణభః ॥ ౨ ॥ వైరానుబంధం బలవాసచ కారసురాకావ్రతి ॥ నరకం హతవాః కృష్ణాదేవరాజేన చోదితః ॥ ౩ ॥ కరిష్యే సర్వదేవానాంతస్మాదేతత్ప్రతిక్రియామ్ ॥ యజ్ఞవిధ్వంసనం సుర్వమత్యులోకక్షయంతథా ॥

సాదజం - అద్యాపిం ద్రాదీనాజ్ఞాపయతోయో ఆజ్ఞాం సమన్యంతే - నా ద్రియంతే - కింతు తల్లంఘనమేవ మన్యంతే ॥ ౨౩ ॥ అద్యాపి త్యస్యాభిప్రాయం వివృణోతి - ఉగ్ర సేన ఇతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ సోమదత్తమితి ॥ యమాచకరం హలం దేవ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యుక్తైః ॥ కర్షణాయాథోముఖం - ప్రాకారవశ్రమగః స్వ - మూలదేశ ఇతి శేషః ॥ ప్రాకారవశ్రమిన్యస్వచకర్షణముసలాయుధ ఇతి పాతే సుగమోధః ॥ ౩౧ ॥ ఆఘూర్ణితమితి ॥ ఆఘూర్ణితం విచలితం ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఏవ ఇతి ॥ నిర్యాతి తః సమపితః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ తత ఇతి ॥ ఉద్వాహధ సేన - పారిబహోణా భార్యయా చ సమన్వితం ప్రేషయామాసుః ॥ ౩౮ ॥ ప్రస్తాపితవంతః ॥ ఇతి శ్రీ ధరస్వామి విరచితాత్మ ప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః ॥ మైత్రేయశ్రూయతామితి యదుక్తం తదేవ వివృణోతి ॥ నరక స్త్యేతి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥

దదాహతి || గ్రామాంతరాణి గ్రామవిశేషాః || ౬ || ౭ || తేనతి || ఉద్వేలోవెలామతి క్రాంతఃజాయతే || ౮ || ౯ ||
తేనతి || విప్రకృతంవినాశితం || ౧౦ || ౧౧ || ఉద్దీయమానఇతి || లలనామాశయఃవిలాసిని శ్రేస్తాః - అశోకవ్రుమోనా-
మాళికిరిటెమాదాయామశోకేశశనంహతావితినిఘంటుః - తదాలలమోపలక్షితా శోకవనాంతస్థః || ౧౨ || తతఇతి ||
విడంబనంఘ్రానైతాదివికారః - సమ్ముఖస్యేతిపాతః || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || తతఇతి || ఊజీవితఇత్య
సేనాస్యామృతప్రాశనాద్దీర్ఘజీవిత్యంమహద్ధికా-రాన్నప్తమిత్యక్తం || శ్లో || ఆయుశ్చైయంయశోవిత్రలోకానా
శిషపవద || హంతి శ్రేయాంసినర్వాణిపుంసోమహదతి క్రమఇతిశ్రీశుకోక్తైః || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ ||
ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్రియే - పంచమాంశే - షట్ త్రింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౪ || శతోవిధ్వంసయామాసయజ్ఞానజ్ఞానమోహితః | విభేదసాధుమగ్యదాంతయంచక్రేచదేహి
నామ్ || ౫ || దదాహనవనాదేశకాపురగ్రామాంతరాణిచ | క్వచిచ్చసప్తతాయేపైగ్రామాదీ
సమచూణయత్ || ౬ || తైలానుత్పాద్యతోయేషు ముమోచాంబునిధౌతథా | పునశ్చాణవమధ్యస్థః
యోభయామాససాగరమ్ || ౭ || తేనవియోభితశ్చబ్ధిరుద్వేలోద్విజజాయతే | స్థావయంస్తీరజాగ్రా
మాపురాదీనతివేగవా || ౮ || కామరూపీమహాహంకృత్వానస్యాన్యశేషతః | టుతాబ్రమణన
న్మదైస్సంచూణయతివానరః || ౯ || తేనవిప్రకృతంసవంజగదేతన్దురాత్మనా | నిస్స్విధ్యాయవమ
టూరంమైత్రేయాసీత్సుదుఃఖతమ్ || ౧౦ || ఏకదారైవతోద్ధ్యానేపసాపానంహలాయాధః | రేవతీచ
మహాభాగాత్తథైవాన్యవరస్త్రియః || ౧౧ || ఉద్దీయమామోవిలసల్లనామాళిమధ్యగః | రేమేయదు
కులశ్రేష్ఠఃకుబేరఇనందనే || ౧౨ || తతస్సవానరోభ్యేత్యగృహీత్వాసీనిహలమ్ | ముసలంచకా
రాన్యసంముఖంచవిడంబనమ్ || ౧౩ || తథైవయోషితాంతాపాంజహోసాభిముఖంకపిః | పానపూర్ణం
శ్చకరకాచియేపాహత్యవైతదా || ౧౪ || తతఃకోవపరీతాత్తాభర్షయామాసతంహరీ | తథాపిత
మవజ్ఞాయచక్రైకిలకిలధ్వనిమ్ || ౧౫ || తతస్త్వనిత్యానబలోజగ్రాహముసలంరుమా | సోపశైలశి
లాంభీమాంజగ్రాహస్థవగోత్తమః || ౧౬ || చియేపసదతాంక్షిప్తాం ముసలేనసహస్రథా | విభేదయా
దవశ్రేష్ఠస్సాచపాతమహీతలే || ౧౭ || అథతన్మసలంచాసానముల్లంఘ్యుప్లవంగమః | వేగేనాగత్యరో
షేణకరోరస్యతాడయత్ || ౧౮ || తతోబలేనకోపేనముష్టినామూర్ఛితాడితః | పపాతరుధిరో
ద్గారిద్వివిధఃక్షీణజీవితః || ౧౯ || పతతాతచ్ఛరీరేణిరేశ్వరంగమశీర్యత | మైత్రేయతథావజ్జివజై
జేవవిదారితమ్ || ౨౦ || పుష్పవృష్టింతతోదేవారాహస్యోపరిచిక్షిపుః | ప్రశశంసుస్తతోభ్యేత్యసాధ్వేత
త్రేమహత్కృతమ్ || ౨౧ || అనేనచుష్టకపినాదైత్యవయోవకారిణా | జగన్నిరాకృతంవీరదిష్ట్యానక్షయ
మాగతః || ౨౨ || ఇత్యుక్త్యాదివమాజగ్నృదేవాహృష్టాస్సగుహ్యకాః || ౨౩ || శ్రీవరాళరః || ఏవంవిధా
న్యనేకానిబలదేవస్యధీమతః | కర్మాణ్యపరిమేయానిశేషస్యధరణీభృతః || ౨౪ || ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-
పంచమాంశే - షట్ త్రింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౯ || ౧౦ || ఏకదేతి || రైవతకోద్వారకాయాః - పూర్వతోగిరిః - తస్సంబంధిన్యద్యానే || ౧౧ || ఉద్దీయమానఇతి || విల
సల్లనాః - విలాసిన్యః - తాసాంమాశయః - శ్రేస్తాః - తాసాంమధ్యగః || ౧౨ || తతఇతి || విడంబనం - ఘ్రావియేషదం
తదశానాదిక్రియాం || ౧౩ || తథైవేతి || పీయతఇతిపానం - మదిరాతత్పూర్ణాణా - కరకాణకలకాణా || ౧౪ || ౧౫ ||
౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || పతలేతి || అశీర్యత - విశీర్ణానభవత్ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ఇతిశ్రీధగస్వామివిర
చితాత్మవ్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - షట్ త్రింశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ఏవమితి || దుష్టక్షితిశానాం వధమిత్యనుషంగః || ౧ || ౨ || కృత్యైతి || శాపేతి || ఉపసంహారే శాపో వ్యాజమాత్రం
స్వేచ్ఛైవ హేతుః - యథోక్తం || శ్లో || భవితవ్యంతథాతద్ధిస్తప్త మేతత్ సహజేన్యాది నా || కులంస్వం || ౩ || ఉన్న
జ్యైత్యాది || మానుష్యం సత్యదేహం - సాంశః సంకషణాదిః - విష్ణునయ - విష్ణు ప్రచురం - తత్రైజన్యద్విగూతత్వ
రికరసూరిపూర్ణమిత్యేకః - నిజస్థానం పరమవ్యోమపరమపదాదిశబ్దవాద్యం స్వాసాధారణం - యథామానతే ది
వ్యం స్థానమజరంచా ప్రమేయమిత్యాది - అన్తమానుష్యమితి విశేషణాత్ - ఊర్వకంగచ్ఛాన్యాప్యలోకాన్వల
త్యైతి త్యక్త్యా - అనంతరం దివం ప్రాప్తమిత్యాదివాచసప్రభృభిదేవైః సృత్యుగ్ధనవాదికముక్త్యా - తతో గాజా
భగవానుగ్రధన్వైత్యాదివాన్వస్థాన ప్రవేశమభిధాయ - భుజైశ్చతుర్భిస్సముపేతం హమేకమితి మానలోక్తప్రకారే
ణ స్వాసాధారణదీప్తిగ్రహవతపవగమనంజ్ఞాతవ్యం || ౪ || ౫ || ౬ || తతః || భావికార్యం భవిష్యత్ఫలకర్త - తేన ప్ర
చోదితాః || ౭ || ౮ || దివ్యజ్ఞానేతి || దివ్యజ్ఞానోపపన్నాదివ్యస్వభావగచ్ఛాదేజ్ఞానోపపన్నా - యథామానలవే ||
శ్లో || భవితవ్యంతథాతద్ధిస్తప్త మేతత్ సహజేన్యాది నా || ఉపేక్షితంచకృష్ణేన శక్తేనాపివ్యపోహిమిత్యాదికతశ్చాపోహసిషి
ణామిత్యంతం || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || తదితి || ఎరకాత్రిధారః తృణభేదః || ౧౨ || ముసలస్యేతి || తోమరమత్రబాణశల్యం || ౧౩ || తది

శ్రీపరాశరః || ఏవం దైత్యవధంకృష్ణోబలదేవసహాయవా || చక్రే దుష్టక్షితిశానాంతథైవజగతఃకృతే
౧ || క్షితేష్వభారంభగవాన్ఫల్గునేన సమన్వితః | అవతారయామాస భుస్సనుస్తాత్రోహిణీవధాత్ ||
౨ || కృత్యాభారావతరణంభువోహత్యాఖిలాన్నుపా || శాపవ్యాజేనవిప్రాణాముపసంహృతవా
కులమ్ || ౩ || ఉన్నజ్యైత్వాదైకాంకృష్ణస్త్యక్త్యామానుష్యమాత్మనః | సాంశోవిష్ణుమయింస్థానంప్రవివే
శమునేనిజమ్ || ౪ || మైత్రేయః || సవిప్రశాపవ్యాజేనసంజప్రాస్త్యకులంకథమ్ | కథంచమానుషందేహ
ముత్సనజజనానామ్ || ౫ || శ్రీపరాశరః || విశ్వామిత్రస్తథాకణ్వోనారదశ్చమహామునిః | పిండారకే
మహాతీర్థే దృష్టాయదుకుమారకైః || ౬ || తతస్త్రేయావనోన్మత్రాభావికార్యప్రచోదితాః | సాంబంజాం
బవతీపుత్రంభూషయిత్వాస్త్రీయంయథా || ౭ || ప్రశ్రితాస్తాన్మనీమామః ప్రణిపాతపురస్కరమ్ | ఇ
యంస్త్రీపుత్రకామావై బ్రూతకింజనయిష్యతి || ౮ || శ్రీపరాశరః || దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తేవిప్రలభాః
కుమారకైః | మునయఃకుపితాః ప్రోమమునలంజనయిష్యతి || ౯ || సర్వయాదవసంహారకారణంభవ
నోత్తమమ్ | యేనాఖిలకులోత్సాదోయాదవావాంభవిష్యః || ౧౦ || ఇత్యుక్తాస్తేకుమారాస్తుచవత్యు
ర్యథాతథమ్ || ఉగ్రసేనాయముసలంజ్ఞజే సాంబస్యచోదరాత్ || ౧౧ || తదుగ్రసేనోముసలమయశ్చు
ణామకారయత్ | జజ్ఞేతదేరకాచూర్ణంప్రక్షీప్తం త్రైమూషేవాదధౌ || ౧౨ || ముసలస్యథలోహస్య
మూణికతస్యతుయాదవైః | ఖండంచూణికతశేవంతుతతోయతోమరాకృతి || ౧౩ || తదశ్యంబునిధౌక్షి

ఏవమితి || దుష్టక్షితిశానాం వధంచక్రే || ౧ || క్షితేతితి || ఫల్గునేన సమన్వితః - తత్సారథ్యేనవక్షితేభావరమవ
తారయామాస || ౨ || ౩ || ఉన్నజ్యైతి || మానుష్యం - మానుష్యనాట్యం - సాంశః బలప్రద్యున్నాదిసహితః || ౪ || ౫ || ౬ ||
తతః || భావికార్యంయాదవసంహారః - తేన ప్రచోదితాః || ౭ || ౮ || దివ్యజ్ఞానేతి || దివ్యమలొకికంజ్ఞానం లోనోపపన్నాః
విప్రలభాః ప్రతారితాః || ౯ || ౧౦ || ఇత్యుక్తైతి || ఉగ్రసేనాయావచత్యుః - సశుశ్రీకృష్ణాయ || ౧౧ || తదితి || ఉగ్ర
సేనోప - శ్రీకృష్ణమవిజ్ఞాప్త్యవస్వయంతిచాయసముసలం చూర్ణామకారయత్ - అవేనచవినాశకారతేహేంకృష్ణ
వై ముఖ్యంసూచితం - తచ్చచూర్ణం మహూదధౌక్షిప్తంతద్వేలాయాంబుగ్నం - ఏరకా - ధారాత్రయోపేతః తృణ
భేదోజజ్ఞేకేనముసలేనబహూనాంపరస్పరం ప్రహరణాంభవాచ్ఛూర్ణాద్వారాతదేవహుధాపరిణతమితిభావః ||
౧౨ || ముసలస్యేతి || తోమరాకృతితదగ్రసదృశః || ౧౩ || తదితి || అంబునిధౌక్షిప్తంతదపిఖండం మతోన్యేజగ్రహ -
భతోబావిభిః మస్త్వహుభిః సూతితస్యమత్స్వస్వోదరాత్ - జరాసంజ్ఞోలుభోవ్యాధః జగ్రహ - తత్రిజరధిస్తాత్

తి || జరానామలుబ్ధకః || ౧౪ || విజ్ఞాతేతి || విధినాసమీహితంస్వసంకల్పేనకృతం || ౧౫ || దేవైశ్చేతి || దూతఃవాయుః || ౧౬ || ౧౭ || భారావతరణాధామైతి || అవతీర్ణోవమాణానుధికంశతమత్రస్థితభిశేషః || ౧౮ || ౧౯ || ౨౦ || ౨౧ || ౨౨ || భువభితి || భుప్రభావోనాద్యావ్యవతారితభిశేషః - పతద్గమనం || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || జరాసంధాదయైతి || ఊతేభారహేతప్రాయెన్యేజరాసంధాదయోనిహతాః - తెభ్యఃయదూనాంసంబంధీశురపినాపవిత్త్యుద్ధే - కుభారభిపాతే - తెభ్యోవ్యధికోయదూనాంసంబంధికుభారఃభూభారఃసక్షీయతే || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || భగవానితి || గ్రహక్షణవైకృతందివ్యఉత్పాతిః - ఉల్కానిపాతనిర్మాతపరివేషాదిరాంతరిక్షః - చరస్థిజోభామః || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ ||

ప్రంతుస్త్విజగ్రాహజాలిభిః | ఘాతేనస్యేదగా తస్యలుబ్ధోజగ్రాహతజ్వరాః || ౧౪ | విజ్ఞాతపరమాథోపిభగవాణమధునూహనః | వైచ్ఛ త్తనన్యధాకతుంవిధినాయస్సమీహితమ్ || ౧౫ || దేవైశ్చప్రహితోవాయుః ప్రణిపత్యాహకేవన్ | రహస్యేవమహంకూతః ప్రహితోభగవన్సురైః || ౧౬ || వస్త్వస్విమరుదాదిత్యుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ | విజ్ఞావయతిశక్తస్తాంతదిదంశ్రూయతాంవిభో || ౧౭ || భారావతరణాధామయవమాణానుధికంశతమ్ | భగవానవతీర్ణోత్రత్రిదశైస్సహచోదితః || ౧౮ || దుష్పత్రానిహతాదైత్యాభువోభారోవతారితః | త్వయాసనాథాస్త్రిదశభవంకుక్రిదివేనదా || ౧౯ || తదతీతంజగన్నాథవమాణానుధికంశతమ్ | ఇదానింగవ్యాతాంస్వగోభవతాయదిరోచతే || ౨౦ || దేవైవిజ్ఞాప్యతేదేవతథాత్రైవరత్నిస్తవ | తత్త్రిన్యతాయథాకాలమాస్థేయమనుజీవిభిః || ౨౧ || శ్రీభగవాన్ || యత్త్వమాత్థాఖిలంకూతవేద్యేతదహమప్యత | ప్రారబ్ధపహిమయాయాదవానాంపరిక్షయః || ౨౨ || భుప్రభావోనాద్యాపిభారోయయాదవైరనిబిడాతైః | అవతార్యకరోమ్యేతత్సప్తరాత్రైః || ౨౩ || యథాగృహీతమంభోధేదత్యాహంద్వారకాభవమ్ | యాదవానుపసంహృత్యయాస్యామిత్రిదశాలయమ్ || ౨౪ || మనుష్యదేహముత్ప్ర్యజ్యసంకషణసహాయవాన్ | ప్రాప్తపవాన్తీమంతవ్యోదేవేంద్రేణతథామరైః || ౨౫ || జరాసంధాదయోయేన్యేనిహతాభారహేతవః | ఊతేస్తేభ్యస్త్రబాలోపియదూనాంనాపశీయతే || ౨౬ || తదేతంసుమహాభారమవతార్యక్షితేరహమ్ | యాస్యామ్యమరలోకస్యపాలనాయబ్రవీమతాన్ || ౨౭ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తోవాసుదేవేనదేవదూతః ప్రణమ్యతమ్ | మైత్రేయవివశ్యయాగత్యైవరాజాంతికంయయా || ౨౮ || భగవానప్యథోత్పాతాడివ్యభామాంతరిక్షజాన్ | దదశేద్వారకాపుర్యాంవినాశాయదివానిశమ్ || ౨౯ || తాద్భుష్టాయాదవానాహవశ్యధ్యమతిదారుణాన్ | మహూత్పాతాశమామైషాంప్రభాసంయామమాచిరమ్ || ౩౦ || శ్రీపరాశరః || ఏవముక్తేతుకృష్టేనయాదవప్రవరస్తతః | మహాభాగవతః ప్రాహప్రణిపత్యోద్ధవోహరిమ్ || ౩౧ || భగవన్యన్మయాకార్యంతదాజ్ఞాపయసాంప్రతమ్ | మన్యేకులమిదంసవంభగవాన్సంహరిష్య

దేవతాంశోయదువంశ్యఏవవ్యాధత్వంప్రాప్తభిహరిపంశేప్రసిద్ధం || ౧౪ || ౧౫ || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || ౧౯ || తదితి || అధికంపంచవింశత్యాధికం - శరచ్ఛతంవ్యతీయాయ - పంచవింశాధికమితిశుక్తేః || ౨౦ || దేవైరితి || యథాకాలంస్వకార్యసిద్ధాంత్యాం || ౨౧ || యదితి || బ్రహ్మశాపమిశేషణమయేవప్రారబ్ధః || ౨౨ || కీమథంయాదవక్షయః ప్రారబ్ధస్త్రాహ || భువభితి || అనిబిడాతైఃఅసంహృతైః || ౨౩ || ౨౪ || మనుష్యదేహమితి || ప్రాప్తపవాన్తీమంతవ్యః || ౨౫ || జరాసంధేతి || యదూనాంబాలోపికుమారోపి - తెభ్యోనాపశీయతే - న్యూనోనభవతి || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || భగవానితి || భగవానపిస్వయమేవసృష్టానుత్పాతాదదశ - తత్రదివ్యాఉత్పాతాః - గ్రహాయుద్ధాదయః - భూమాః - భూకంపాదయః - ఆంతరిక్షాః - దిగ్దాహూల్కాపాతాదయః || ౨౯ || ద్వారకాయాంమరణే - అధికారికదేవాంశానాయాదవానామేవముక్తిస్సాన్యదితి - విశిష్టలోకవాప్తిసాధనంప్రభాసంగతుంప్రరోచయన్నాహ || ౩౦ || ౩౧ || ఏషాముత్పాతానాంతిమాయాఉపశమనాథంప్రభాసంయామగమచ్ఛామ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ ||

౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ఇత్యుక్త ఇతి || అనుమోదితః తత్త్వోపదేశపాదుకామ్రదానాది నానుగృహీతః - యాదవత్వే
పిభగవత్స్వాతంత్ర్యప్రదేశనాథాంసాత్వతవిద్యాసంతానాయోద్ధవోరాజసంతానాయవజ్రశ్చశేషితా || ౩౭ ||
౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| నివారయామానేతి || మాధ్వస్థ్యాత్రైశ్చౌయ్యధ్వమా
నానివారయామాస - తెవతం - అరిణాంస్వవివత్తాణాం సహాయంప్రాప్తంమేనిరే - అతస్తనాదృత్యాన్యోన్యం
చజన్ముః || ౪౮ || ౪౯ || జఘానేతి || అతతాయావధోద్యతః || ౫౦ || ౫౧|| ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬ || ౫౭ ||

తి|| ౩౨|| నాశాయాస్యదిమిత్తానికులస్యాచ్యుతలక్షయే || ౩౩|| శ్రీభగవాన్ || గచ్ఛత్స్వందివ్యయాగత్యా
మత్ప్రసాదసముత్థయా | యద్భరత్యాశ్రమంపుణ్యంగంధమాదనవర్పతే | నరనారాయణస్థానేతత్త్వవి
త్రంమహితలే || ౩౪ || మన్తనామత్ప్రసాదేనతత్రసిద్ధిమవాప్నోసి | అహంస్వగంగమిష్యామిహవ్య
వసంహృత్యవైకులమ్ || ౩౫ || ద్వారకాంచనయాశ్శ్యక్తాంసముద్రఃస్థావయిష్యతి | మద్వేత్తవైకంము
త్వాతుభయాన్తస్త్రిజలాశయే || తత్రసన్నిహితశ్చాపాభక్తానాంహితకాన్యయా || ౩౬ || శ్రీపరా
శరః || ఇత్యుక్తః ప్రణవత్రైయనంజగామాశుతపోవనమ్ | నరనారాయణస్థానంకేశవేనానుమోదితః || ౩౭ ||
తతస్తేయాదవాసువేరథానారుహ్యశీఘ్రగాన్ || ప్రభాసంప్రయయన్సాధ్వంకృష్ణరామాదిభి
ద్విజ || ౩౮ || ప్రభాసంసమనుప్రాప్తాఃకుకురాంధకవృష్ణయః | చక్రస్తత్రసహాపాసంవాసుదేవే
నచోదితాః || ౩౯ || పిబతాంతత్రవైతేషాంసంఘషేణపరస్పరమ్ | అతివాదేంధవోజ్జైకలహఃక్రిక్ష
యావహః || ౪౦ || మైత్రేయః || స్వంస్వంవైభుంజతాంతేషాంకలహఃకింనిమిత్తకః | సంఘపోవాద్విజ
శ్రేష్ఠతత్తమాఖ్యాతుమహాని || ౪౧ || శ్రీపరాశరః || మృష్టంమడియమన్నంలేనమృష్టమితిజల్పతామ్ |
మృషామృష్టకథాజ్ఞేసంఘర్షకలహౌతనః || ౪౨ || తతశ్చాన్యోన్యమభ్యేత్యక్రోధసంక్తలోచనాః ||
జఘ్నుఃపరస్పరంతేకుశస్త్రైరైవబలాత్కృతాః || ౪౩ || షీణశస్త్రాశ్చజగృహఃప్రత్యాసన్నామ
ధైరకామ్ || ౪౪ || ఏరకామగృహీతావైవజ్రభూతేవలక్ష్యతే | తయాపరస్పరంజఘ్నుస్సంప్రహారేసు
దారుణే || ౪౫ || ప్రమృన్ముసాంబప్రముఖాఃకృతవర్మాధసాత్యకిః | అనిరుద్ధాదయశ్చాన్యేపుక్కువి
పుక్కురేవచ || ౪౬ || చారువర్మాచారుకశ్చైతథామ్రాదయోద్విజ | ఏరకాయాపిభివజ్జైస్తేనిజ
ఘ్నుఃపరస్పరమ్ || ౪౭ || నివారయామాసహరిర్యాదవాంస్తేవకేశవమ్ | సహాయంమేనిరేరిణాంప్రా
ప్తంజఘ్నుఃపరస్పరమ్ || ౪౮ || కృష్ణోపికుశస్త్రేపామేరకాముష్టిమాదదే | వధాయసోపిముసలంముష్టి
లోహమభూత్తదా || ౪౯ || జఘానతేననిశ్శేషాయాదవానాతతాయినః | జఘ్నుస్తేనహసాభ్యేత్య
తథాన్యేపిపరస్పరమ్ || ౫౦ || తతశ్చాణవమధ్యేనజైత్రేసౌచక్రిగోరిథః | షత్యతోదారుకస్యాథ
ప్రాయాదత్వైర్భూతోద్విజ || ౫౧ || చక్రంగదాతథాశక్లంతుణీశంభోసిరేవచ | ప్రదక్షిణంహ
రింకృత్యాజన్తురాదిత్యవత్తనా || ౫౨ || తుణేననాభవత్కశ్చిద్వాదవానామహుతః | ఋతేకృష్ణం
మహాత్మానందారుకంచమహామునే || ౫౩ || చంక్రమ్యమాణోతారామంవృక్షమూలేకృతాననమ్ | దదృ

ఇత్యుక్త ఇతి || అనుమోదితః - తత్త్వజ్ఞానోపదేశేనానుగృహీతః || ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| పిబతామితి || సంఘషేణస్వ
ధాయా - అతివాదః - అధిక్షేపః - సవివేకధనం - ఉద్బివకాయస్యసః - కలహరూపోద్విజ్జై || ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| త
త ఇతి || దైవబలాత్కృతాః - కృష్ణవిమోహితాః || ౪౩|| షీణశస్త్రా ఇతి || ఎరకాం - ముసలచూరణజాతాం - శ్రీకృ
ష్ణైవ - పునైవ - ప్రభాసప్రాంతే - ఉత్పాదితత్వాత్ప్రత్యాసన్నాం || ౪౪|| ఎరకేతి || సంప్రహరయన్ || ౪౫|| ౪౬||
౪౭|| నివారయామానేతి || తెనివార్యమాణాయాదవాః - కేశవం - అరిణాం - స్వప్రతిపత్తాణాం - సహాయం - ప్రా
ప్తం - మేనిరే - అతస్తద్వాక్యమనాదృత్యపరస్పరంజఘ్నుః || ౪౮|| కృష్ణ ఇతి || సోపేరకాముష్టిః - తథాపునలోహా
మయముసలమువాసీతి || ౪౯|| జఘానేతి || అతతాయినః - స్వసభ్యప్రవృత్తాః || ౫౦|| ౫౧|| ౫౨|| ౫౩|| చంక్రమ్యమా

78. 79. 80. 81. 82.

౪౨౨ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః :

పిలుబ్ధకంసశరీరమేవస్వగంఘ్రమయదిత్యభిప్రేతం ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ గతభి ॥ గతభిత్వాదిశ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః - తస్మిన్ బుభుక్షేత్స్వగంఘ్రతేనతిభగవాన్ శ్రీకృష్ణః - బ్రహ్మభూతభిత్వాద్వ్యక్తవిశేషణవిశిష్టైరత్సనిస్సస్త్రిన్నాత్మానం మనస్సంయోజ్య - త్రివిధాంసాత్వికరాజసతామనరూపేణ త్రివిధాంగతిమత్యమ్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్తయే - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ॥

౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ యస్మిన్నితి ॥ కాలకాయః కలినాంగః - కాలకాయశ్చ పాతే శ్చిష్టోపేతౌ వసరి ప్ర తీక్షః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ పార్థభితి ॥ పంచనదాభ్యోదేశః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ తతః ॥ లో ప్రచార్యధనః ॥ ప్రప హృతచేతసభివపారః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥

తస్యంభగవానాహనతేస్తుభయమణ్డపి ॥ గచ్ఛత్సంమత్ప్రసాదేనబుభుక్షేత్స్వగంఘ్రమసరాస్పదమ్ ॥ ౨౯ ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ విమానమాగతంసద్యస్తద్వాక్యసమసంతంమ్ ॥ ఆరుహ్యప్రయయాన్వగంఘ్రబుభుక్షేత్ప్ర సాదతః ॥ ౩౦ ॥ గతేతస్మిన్సభగవాన్ శ్చిన్యోజ్యాత్మానమాత్మని ॥ బ్రహ్మభూతేవ్యయేదింత్యేవా సుదేవమయేమలే ॥ ౩౧ ॥ అజన్మన్యమరేవిష్ణవప్రమేయేఖిలాత్మని ॥ తత్త్యాజమానుషందేహానుతీత్య త్రివిధాంగతిమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ॥ ***** శ్రీ పరాశరః ॥ అజానోపితదాస్త్విత్వరామకృష్ణకలేబరే ॥ సంస్కారంభయానతథాన్యేషామను క్రమాత్ ॥ ౧ ॥ అష్టామహివ్యకధితా రుక్మిణీ ప్రముఖాస్తుయాః ॥ ఉపసూహ్యహరేదేహాంబవిశుస్తా హుతాశనమ్ ॥ ౨ ॥ రేవతీచాపిరామస్యదేహమాశ్లిష్యసత్తమా ॥ వివేకజ్వలితంవహ్నింతత్సంగాహ్లాద శీతలమ్ ॥ ౩ ॥ ఉగ్రసేనస్తుతశ్చుత్వాతథైవానకదుండుభిః ॥ దెవకీరోహిణీమైవవిశుజాతవేదనమ్ ॥ ౪ ॥ తతోజానః ప్రతకార్యంకృత్వాతేహంయథావిధి ॥ నిశ్చక్రామజనంసవంఘ్రహీత్వావజ్రమే వచ ॥ ౫ ॥ ద్వారవత్వావినిష్క్రాంతాఃకృష్ణపత్న్యస్సహస్రశః ॥ వజ్రంజనంచకాంతేయః పాలయశ నకైర్వయా ॥ ౬ ॥ సభాసుధమాకృష్టేనమత్యలాకేనముష్టితే ॥ స్వగంఘ్రామమైత్రేయపారిజా తశ్చపాదపః ॥ ౭ ॥ యస్మిన్దివేహరిర్యాతోదివంసంత్యజ్యమేదినిమ్ ॥ తస్మిన్నేవావతీరోయం కాల కాయోజలీకలిః ॥ ౮ ॥ ప్లావయామాసతాంశూన్యాంద్వారకాంచమహూదధిః ॥ వాసుదేవగృహంత్వే కంసప్లావయతిసాగరః ॥ ౯ ॥ నాతిక్రాంతుమలం బ్రహ్మంస్తదద్యాపిమహూదధిః ॥ నిత్యంసన్నిహిత స్తత్రభగవాన్కేశవోయతః ॥ ౧౦ ॥ తదతీవమహాపుణ్యంసవపాతకనాశనమ్ ॥ విష్ణుశ్రియాద్వితం స్థానందృష్ట్వాపాపాద్విముచ్యతే ॥ ౧౧ ॥ పార్థఃపంచనదేదేశేబహుధాన్యధనాద్వితే ॥ చకారవాసం సర్వస్వజనస్యమనిసత్తమ ॥ ౧౨ ॥ తతోలోభస్సమభవత్పాథేనైకేనధన్వినా ॥ దృష్ట్వాస్త్రీయోనీయ మానాదస్యూనానిహతేశ్వరాః ॥ ౧౩ ॥ తతస్తైపాపకర్తానోలోభోపహతచేతసః ॥ అభీరామంత్ర యామాసుస్సమేత్యాత్యంతదుర్మదాః ॥ ౧౪ ॥ అయమేకోజానోధన్వీస్త్రీజననిహతేశ్వరమ్ ॥ నయ త్యస్తానతిక్రమ్యధిగేతద్భవతాంబలమ్ ॥ ౧౫ ॥ హత్వాగత్సనమారూఢోభీష్టద్రోణజయద్రథా ॥ క ణాడింశ్చనజానాతిబలం గ్రామనివాసినామ్ ॥ ౧౬ ॥ యష్టిహస్తానవైత్యస్తాధనుష్టానిస్సమర్మణ యః ॥ సర్వానేవావజానాటికంపాహుభిరున్నతైః ॥ ౧౭ ॥ తతోయష్టిప్రహరణాదన్యవోన్మథారి

గతభి ॥ త్రివిధాంగతిం - త్రిగుణాత్మికాం ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానం - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ॥

౧ ॥ ౨ ॥ రేవతీ ॥ తస్మిన్గెనయ అహ్లాదః తేనశీతలప్రాయం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ యస్మిన్నితి ॥ అవతిణః అనిర్భూతః - కాలకాయః - కలినాంగః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ పార్థభితి ॥ పంచనదేదేశేపంచనదాభ్యోదేశే ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తతః ॥ ఇతి యష్టిప్రహరణః పండామథాః లోన్మథారిణః లోన్మథప్రహరణాః ॥

తతః ॥ ముష్టిముపితః సూర్యాయాశక్తిహగణాత్ ॥ ౨౯ ॥ తద్ధనురితి ॥ ఏకపదే ఏకక్షణే ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ అవీరజోనుగమనమితి ॥ అవిశజ్జన అజజాతిలక్ష్యతే అవిఃఖరాదిజాతివా అవిశబ్దస్యాజాదిక ఈ కారః సంజ్ఞాయాం ॥ ౩౭ ॥ సాంతానికాదయ్యతి ॥ సాంతానికః సంతానార్థముద్వోధుమిచ్ఛక - ఆదిశబ్దనయ్యత్యుమా

ణః సహస్రశోభ్యధావంతతంజననిహతేష్వరమ్ ॥ ౧౮ ॥ తతోనిభాస్వ్యకాంతేయః ప్రామాభీరాణా
జూసన్నివ ॥ నివర్తాధ్వమధేమజ్ఞాయదిసస్థముమూషకవః ॥ ౧౯ ॥ అవజ్ఞాయవచస్తస్యజగృహుస్తేతదా
ధనమ్ ॥ స్త్రీధనంజైవమైత్రేయవివస్వతైనపరిగ్రహమ్ ॥ ౨౦ ॥ తతోజ్ఞానోధనుర్దివ్యంగాడివమజరంయూ
ధిః ఆరోపయితుమారేభనశశాకచవీర్యవా ॥ ౨౧ ॥ చకారసద్యంకృచ్ఛాచృతచ్ఛాభూచ్ఛిథిలంపునః ॥
ససస్త్రారతతోస్త్రాణిచింతయిన్నపిపాండవః ॥ ౨౨ ॥ శరాస్తుమోచయైతేముపాఖోఽవైరివ్యమూషా
తః ॥ త్వగ్భదంలేపరంచక్రరస్తాగాండివధన్వనా ॥ ౨౩ ॥ వహ్నినాయేక్షయాదత్రాశ్వరాస్తేపిక్షయం
యియః ॥ యుధ్యతస్సహసౌచాలైరజానస్యభవతుయే ॥ ౨౪ ॥ అచింతయచ్చకాంతేయః కృష్ణస్యైవ
హితద్భులమ్ ॥ యన్మయాశరసంఘాలైస్సకలాభూభ్యతోహతాః ॥ ౨౫ ॥ మిషతేపాంశుపుత్రస్యతత
ప్ర్యాప్తమదోత్రమాః ॥ ఆభీరైరపకృష్టంతకామంచాన్యాః ప్రదుద్రువుః ॥ ౨౬ ॥ తతశ్శరేముక్షీణేషుధ
నుష్యోట్యుగనంజయః ॥ జహునదన్యూస్తేచాస్యప్రహారాజహనుమః ॥ ౨౭ ॥ ప్రేక్షతస్తస్య
పార్థస్యవృష్ణ్యంధకవరస్త్రియః ॥ జన్మరాదాయతేష్టేచ్ఛాస్సమస్తామునిసత్తవ ॥ ౨౮ ॥ తతస్సుదుః
ఖతోజిహ్వుఃకష్టంకష్టమితిబ్రువన్ ॥ అఘూభగవతానెనముష్టేస్తీతిరురోదవై ॥ ౨౯ ॥ తద్ధనుస్తానిశ
స్త్రాణిసరథస్తేవవాజినః ॥ పర్వమేకపదేనస్తంధానమశ్రోత్రియేయథా ॥ ౩౦ ॥ అఘూతిబలవదైవం
వినాతేనమహాత్మనా ॥ యదసామర్థ్యయైకేపీనీవగైజయప్రదమ్ ॥ ౩౧ ॥ తాబాహూసవమేము
ష్టిఃస్థానంతతోస్త్రిచాజానః ॥ పుణ్యేనైవవినాతేనగతంసర్వమసారతామ్ ॥ ౩౨ ॥ మమాజానత్వంభీ
మస్యభీమత్వంతత్కృతంధ్రువమ్ ॥ వినాతేనయదాభీరైజితోహంరథినాంవరః ॥ ౩౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥
ఇత్థంవదాయయాజిష్ఠురింద్రప్రస్థంపురోత్తమమ్ ॥ చకారతత్రరాజానంవజ్రంయాదవనందనమ్ ॥ ౩౪ ॥
సదదశతతోవ్యాసంఘటనః కాననాశ్రయమ్ ॥ తముపేత్యమహాభాగంవిసయేనాభ్యవదయత్ ॥ ౩౫ ॥
తంవందమానంవరణావవలోక్యమునిశ్చిరమ్ ॥ ఉవాచవాక్యంవిచ్ఛాయఃకథమద్యత్సమిదృశః ॥ ౩౬ ॥
అవీరజోనుగమనంబ్రహ్మహత్యాకృతాథవా ॥ దృఢాశాభంగదుఃఖం భ్రష్టచ్ఛాయోసిసాంప్రతమ్ ॥
౩౭ ॥ సాంతానికాదయోనాతేయావమానానిరాకృతాః ॥ అగమ్యస్త్రీరతివాత్వంయేనాసివిగతప్ర

౧౮ ॥ తతః ॥ ముమూషాపౌరాయదిసస్థనభవధతహినివర్తాధ్వం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ చకారేతి ॥ అస్త్రాణి - తత్ర
వ్యంత్రా ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ వహ్నినేతి ॥ ఖాండవదాహ - అగ్నినాదత్రాః - భవతుయే - ఉద్భవనాశే ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬
తతః ॥ ధనుష్కోట్యుచాపాగ్రేణదండేనైవజహున - జహుః - దండప్రహారే అజానాదపితేహమేవవైదగ్ధ్యాత్ ॥
౨౭ ॥ ౨౮ ॥ తతః ॥ ముష్టిఃపాంతోస్త్రి ॥ ౨౯ ॥ తదితి ॥ ఏకపదే - ఏకస్మిన్నేవక్షణే - అశ్రోత్రియ - వేదవజ్రాతే ॥
౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ సత్తి ॥ ఇంద్రప్రస్థాత్ - గజాహ్వయం - గచ్ఛక - అజానః - క్వచిత్కాననాశ్రయం
వ్యాసం - దదశ ॥ ౩౫ ॥ తమితి ॥ కథమిదృశః - ఆత్యంతంవిచ్ఛాయోసి - నిశ్చికోసీతిచిరమువాచ - పృచ్ఛమానేపిదుః
ఖవశాత్తస్మిన్ - ప్రతిపత్తుమశక్తువతిచిరంపునరువాచేత్యథః ॥ ౩౬ ॥ పునరేవనిశ్చీకత్వేహేతూకబహూక
ల్పయన్నాహ - అవీరరజిత్యాదిపంచభిః ॥ అవీరజోనుగమనమితి ॥ అవీనారజః - అనుపృష్ఠతః - కింగమనంకృతం -
ఉపలక్షణంబైతన్నిషిద్ధానామజభరాదిరజసాం అనుగమనస్య - ఆయంహంరక్షివ్యతితి - కస్యచిద్వాదృఢాశాతస్యా
భంగేనవా - దుఃఖం ॥ ౩౭ ॥ సాంతానికాదయ్యతి ॥ సాంతానికః - సంతానార్థముద్వోధుకామః - ధనార్థ - ఆదిశ

౪౩౦ శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః ,

శాదయోగ్యహ్యంతే - యథాహమనుః॥ శ్లో॥ సాంతానికంయత్కృమాణమధ్వగంసార్యవేదసం॥ గుర్వర్థాపితృమాత్ర
ర్థస్వాధ్యాయాభ్యుపతాపితగతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ స్పృష్టగతి॥ ఘటవారిఘటాన్నియమానాచ్ఛలితాదుచ్ఛలద్వారి॥ ౪౧
౪౨॥ ౪౩॥ ఈశ్వరేశేతి॥ ఇతరేశేవమహతా - మహతాసతాపి ఇతరేశేవప్రాకృతేనేవస్త్రితాదికంకుపతాత్పణ
మయాః తృణకృతాఃపురుషాః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬ ౪౭॥ నియావావనేతి॥ నాహమేకపవనియావావాదికః - యావన
శబ్దసకక్షిప్తత్వే - ఛాయాకాంతిః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఆనీయమానమితి॥ కృష్ణహేవ్యాస॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪

భః॥ ౩౮॥ భుక్తేప్రదాయవీప్రేభ్యోమృష్టమోధవాభవాత్॥ కింవాక్యవణవిత్తానివృతానిభవతా
జాన॥ ౩౯॥ కచ్చిన్నమహావాతస్యగోచరత్వంగతోజాన॥ దుష్టచతుర్హతోవాపినిశ్చీకఃకథ
మన్యథా॥ ౪౦॥ స్పృష్టోనభాంభసావాగ్ఘటవాగ్ఘృక్షితోపివా॥ కేనత్వంవాసివిచ్ఛాయోమ్యునైర్వా
యుధినిజాతః॥ ౪౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతఃపాథోవినిశ్చస్యప్రాయతాంభగవన్నితి॥ ప్రోక్తాయా
ధావదావైవ్యాసాయాత్మచరాభవమ్॥ ౪౨॥ అజానః॥ యద్భులంయచ్ఛత్రేజోయద్విర్యంయఃప
రాక్రమః॥ యాశ్రీచ్ఛాయాచనస్సస్త్వాన్వరిత్యజ్యహరిగతః॥ ౪౩॥ ఈశ్వరేశాపిమహతాస్త్రితపూ
ర్వాభిభాషితా॥ హీనావయంమునేతేనజాతాస్తృణమయాఇవ॥ ౪౪॥ అస్త్రాణాంసాయకానాంచ
గాండివస్యతథామమ॥ సారతాయాభవన్నూతిస్సగతఃపురుషోత్తమః॥ ౪౫॥ యస్యావలోకనాద
స్త్వాశ్రీజాయస్త్వంపమన్నతిః॥ నతత్యాజసశౌమిందస్త్యక్తాస్తాన్భగవాగ్గతః॥ ౪౬॥ భీష్మద్రో
ణాంగరాజాద్యాస్తథాదుర్యోధనాదయః॥ యత్ప్రభావేననిదాగ్ధాస్సకృష్టస్త్యక్తవాన్భువమ్॥ ౪౭॥
నిర్యోవనాగతశ్రీకానష్టచ్ఛాయేవమేదినీ॥ విభాతితాతనైకోహంవిరహాతస్యచక్రిణః॥ ౪౮॥ యస్యప్ర
భావాద్భీష్మాద్యైర్ముఖ్యైర్గౌశలభాయితమ్॥ వినాతేనాద్యకృష్ణనగోపాలైరస్మినిజాతః॥ ౪౯॥ గాం
డీవఃత్రిపులోకేషుఖ్యాతింయదనుభావతః॥ గతస్తేనవినాభీరలగుడైస్సతిరస్మృతః॥ ౫౦॥ శ్రీసహ
స్రాణ్యనేకానిమన్నాథానిమహామునే॥ యతతోమమనీతానిదస్యభిలగుడాయుధైః॥ ౫౧॥ ఆనీయ
మానమాభీరైఃకృష్ణకృష్ణావరోధనమ్॥ హృతంయష్టిప్రహరణైఃపరిభూయబలంమమ॥ ౫౨॥ నిశ్చీక
తానమేచిత్రంయజ్జీవామితదన్భుతమ్॥ నీచావమానపంకాంక్షీనిలజ్జోస్త్రిపితామహ॥ ౫౩॥ వ్యాసఉ
వాచ॥ అలంతేవ్రీదయాపాథానత్వంకోచితుమహాసి॥ అవేహీసర్వభూతేషుకాలస్యగతిరీశీ॥ ౫౪॥
కాలాంభవాయుభూతానామభవాయచపాండవ॥ కాలమూలమిదంజ్ఞాత్వాభవస్థైర్యవతోజాన॥ ౫౫॥
నద్యస్సముద్రాగిరయస్సకలాచవసుంధరా॥ దేవామనుష్యాఃపశవస్తరవశ్చసగీస్తపాః॥ ౫౬॥ సృష్టాః

బ్రాహ్మనాక్తా అస్యేయత్కృమాణదయోగ్యహ్యంతే॥ యథాహమనుః॥ శ్లో॥ సాంతానికంయత్కృమాణం అధ్వగంసా
వవేదసం॥ గుర్వర్థాపితృమాత్రర్థస్వాధ్యాయాభ్యుపతాపితగతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ స్పృష్టగతి॥ తోయపూ
జే - ఘటేనీయమానే - తత ఉచ్ఛలతా - ఉచ్ఛలత్తోయన - ఉక్షితఃసిక్తః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ యదితి॥ బలంశక్తిః - తెజః
ప్రాగల్భ్యం - ప్రభావఃవీర్యం - పరాక్రమోవిక్రమః - శ్రీస్సంపత్ - ఛాయాకాంతిః॥ ౪౩॥ ఈశ్వరేశేతి॥ ఇత
రేశేవ - ప్రాకృతేన - మిత్రేశేవ - పృగాదినిషేధాధ్వం - త్రైత్రేమనిమితాస్తృణవయాఃధన్విన ఇవవయం
జాతాః - ఇతరేశేవమహతేతిదపాతః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ భీష్మేతి॥ అంగరాజాద్యాఃకణాద్యాః॥ ౪౭॥ నియావా
వనేతి॥ నిగతంయూవనం - సస్యాదిప్రసవసామధ్వంయస్యాస్మానియావావా॥ ౪౮॥ యస్యేతి॥ అగ్నిరుత్సేహయీ
చతురవదాచరితః॥ ౪౯॥ ౫౦॥ శ్రీసహస్రాశీతి॥ అహంవాగః + పాలకోయేషాంతాని - యతతః - యతమానం
మమమామనాన్మత్వ॥ ౫౧॥ ఆనీయమానమితి॥ కృష్ణహేవ్యాస॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ సృష్టాగతి॥ కాలాత్క

౫౫ ౫౬ ౫౭ ౫౮ ౫౯ ౬౦ ౬౧ ౬౨ తస్మాదితి || భావాస్థవేకాలేష్వభ్యుదయకాలేషు || ౬౩ ౬౪ ౬౫
౬౬ ౬౭ ౬౮ ౬౯ ౭౦ ౭౧ ౭౨ || రంభేతి || స్తుతిగానసహితా - ప్రశంసాతద్రహితా || ౭౩ ౭౪ ౭౫

కాలేనకాలేనపునర్యాస్యంతిసంక్షయమ్ | కాలాత్మకమిదంసర్వంజ్ఞాత్వాశమమవాప్నుహి || ౫౬ | కాల
స్వరూపీభగవాన్కృష్ణఃకమలలోచనః | యచ్చార్థకృష్ణమాహాత్మ్యంతత్తైవధనంజయ || ౫౮ | భారా
వతరకార్యాభామవతిణస్సమేదినీమ్ | భారాక్రాంతాధరాయాతాదేవానాంసమితింపురా || ౫౯ |
తదభామవతిణోసౌకాలరూపీజనాదనః | తచ్చవిష్ణుదితంకార్యమశేషభూభుజోహతాః || ౬౦ ||
వృష్ణ్యంధకకులంసవంతథాపాథోపసంహృతమ్ | నకిందిదస్యత్కథవ్యంతస్యభూమితలైశ్రభాః ||
అతోగతస్సభగవాన్కృతకృత్యోయిథేచ్ఛయా || ౬౧ || సృష్టింసగ్గోరోత్యేషదేవదేవఃస్థితాస్థితిమ్ |
అంతేంతాయసఃకోయంసాంప్రతంవైయథాగతః || ౬౨ | తస్యైత్పాథానసంతాపస్తవ్యయాకార్యశ
రాభవే | భవంతిభావాఃకాలేషుపుమాణాయితస్సృతిః || ౬౩ | త్వయైకేనమాతాభీష్టప్రీణకణాద
యోరణే | తేషామజ్ఞానకాలోద్ధఃకింన్యూనాభిభవోననః || ౬౪ || విష్ణోస్తస్యప్రభావేనయథాతేషాంప
రాభవః | కృతస్తతైవభవతోదస్యభ్యస్తపరాభవః || ౬౫ || సదేవేశశ్వరీరాణిసమావిశ్యజగత్స్థితిమ్ |
కరోతీసవభూతానాంనాశంసంతేజగత్పటః || ౬౬ || భగోదయేతేకాంతేయసహాయోభూజ్ఞనాదనః ||
తథాంతేతద్విపత్నైకేశవేనవినిశితాః || ౬౭ || కశ్యద్దధ్యాత్సగంగేయాహన్యాస్తవ్వంకరవా
నితి | అభీరేభ్యశ్చభవతఃకశ్యద్దధ్యాత్పరాభవమ్ || ౬౮ || పాథైతస్సర్వభూతస్యహరేరీలావిచే
ష్టితమ్ | త్వయాంయత్రోరవాధ్యస్తాయదాభీరైభావాణజితః || ౬౯ || గృహీతాదస్యభిర్యాశ్చభ
వాణోచతితాస్త్రియః | తదవ్యహాయదావృత్తంకథయామితవాజాన || ౭౦ || అష్టావక్రఃపురావ
ప్రజలవాసరతోభవత్ | బహుభావవర్ణాణాపాథాగృణాబ్రహ్మసాతనమ్ || ౭౧ || జతేష్వసు
రసంఘముమేరుప్యష్టైనుజూహాత్సవః | బహువత్రగచ్ఛంత్యోదదృశుస్తంసురస్త్రియః || ౭౨ || రంభా
తిలోత్రనూద్యాస్తతశోధనహస్తశః | తుష్టుపుస్తంసహోత్తానంప్రశశంసశ్చపాండవ || ౭౩ || అకం
తమగ్నంసలిలేజటాభారవహమ్నునిమ్ | వినయావనతాశ్చైవంప్రణేముప్రోత్రతత్పరాః || ౭౪ || య
థాయథాప్రసన్నోసౌతుష్టుపుస్తంతథాతథా | సర్వాస్తాఃకారవశ్రేష్ఠతంవరిష్ఠంద్విజన్తనామ్ || ౭౫ ||
అష్టావక్రః || ప్రసన్నోహంసహోభాగాభవతీనాంయదిష్యతే | మత్తస్తద్వ్రీయతాంసవంప్రజా
స్యాన్యతిదుర్భవమ్ || ౭౬ || రంభాతిలోత్రనూద్యాస్తంవైదికోష్ఠరసోబ్రువన్ | ప్రసన్నేత్వయ్యసర్వా
ప్రంకినుస్తాకమితిద్విజ || ౭౭ || ఇతరాస్తవ్రువన్విప్రప్రసన్నోభగవాంయది | తదిచ్ఛానుఃపతిం
ప్రాప్తుంవిప్రేంద్రపురుషోత్తమమ్ || ౭౮ || వ్యాసః || ఏవంభవిష్యతీత్యుక్త్యాహ్యుత్తతారజలాన్తనః |
తముత్తీణంవదదృశువిరూపంవక్రనుష్టథా || ౭౯ || తందృష్ట్వాగూహమానానాంహంసంప్రచ్ఛానయంతీనామ్

కంకాలాధీనం || ౫౭ || ౫౮ || ౫౯ || ౬౦ || ౬౧ || ౬౨ || ౬౩ || యత్రైకస్తత్త్వత్తోభీష్టదీనాంపరాభవఃకాలకృతః - త
త్తైవన్యూనేభ్యః - అభీరేభ్యస్తవాపికాలోద్భవోయంపరాభవ ఇత్యుపపాదయతి - త్వయైకేనైత్యాదిపద్యః || ౬౪ ||
౬౫ || సత్తీ || సవభూతానాంనాశంసంతేజగత్పటః - జగత్స్థితింనాశంచపకపవకరోతి || ౬౬ || భగోదయతి || భగోదయ
భాగ్యస్యోదయః - తదంతేభాగ్యనాశే || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || తాసాంపస్త్రీణాందస్యభిర్యాశ్చరణమష్టావక్రశ్రవప్రాస్తం
కేనవారయిశుంశక్యమిత్యాఖ్యాంకాంశధయన్నాహ - గృహీతాఇత్యాదినాదస్యహస్తంగమిష్యతేత్యంతేన || ౭౦ ||
౭౧ || ౭౨ || రంభే || తుష్టుపుః - ప్రగీతేవాక్యైఃప్రశశంసః || ౭౩ || ౭౪ || ౭౫ || ౭౬ || రంభేతి || వైదిక్యవేదప్రసి
దాః || ౭౭ || ౭౮ || ఏవమితి || ఉత్తతార - బహిర్గతః || ౭౯ || తమితి || గూహమానానాంహంసంప్రచ్ఛానయంతీనామ్

౪౩౨ శ్రీ విష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః.

౪౬ ౭౭ ౭౮ ౭౯ ౮౦ ౮౧ ౮౨ ౮౩ ౮౪ ౮౫ || భవతామితి || లేజఃపరాభిభవాసహిష్టుత్వం - మాఙ్గి
త్వమస్త్రమంత్రాదిజంసామధ్యం ౮౬ ౮౭ || విజ్ఞాయేతి || విబుధాఃవిద్వాంసః - సంతితాదృశాఃతాదృశాభవం
తి ౮౮ తస్మాదితి || తంత్రంపరిచ్ఛదం ౮౯ ౯౦ || ఇత్యుక్తఇతి || దృష్టంప్రత్యక్షితంవ్యాసోక్త్యాశ్రుతంచ సవం ౯౧
౯౨ || శ్రీకృష్ణలీలాంనిగమయతి || ఇత్యేతదితి ౯౩ || భగవచ్చరిత్రశ్రవణాదిఫలమాహ || యశైచ్చతచ్చరితమి
తి ౯౪ || ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్తయే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః.

టోభవత్ | తాశ్చశాపమునిఃకోపమవాప్యకురునందన ౮౦ | యస్మాద్వికృతరూపంచాంసుత్వాహసా
వమాననా | భవతీభిఃకృతాతస్మాదేతంశాపందదామివః ౮౧ | మత్ప్రసాదేనభతాఃరంభాద్భాతుపురు
షోత్తమమ్ | మచ్చాసోపమాతాస్సవాణస్యహస్తంగమవ్యభ ౮౨ | వ్యాసః || ఇత్యుదీరిత మాకణ్డ్యా
మునిస్తాభిప్రసాదితః | పునస్సురేంద్రలోకంవైప్రాహభూయోగమిష్యభ ౮౩ | వ్యాసః || ఏవంతస్యము
నేశ్యాపాదప్రవక్తస్యవక్త్రీణమ్ | భతాఃరంప్రాప్యతాయాతాదస్యహస్తంసురాంగనాః ౮౪ | తత్త్వ
యానాత్రకర్తవ్యశ్యోకోల్పాపిహిపాండవ | తేనైవాఖిలనాథేన సవంతదుపసంహృతమ్ ౮౫ | భ
వతాంచోపసంహరతసన్నస్తేనపాండవ | బలం తేజస్తథావీర్యంచాహోత్త్వంచోపసంహృతమ్ ౮౬ ||
జాతస్యనియతోమృత్యుఃపతనంచతథోన్నతేః | వ్రిషయోగావసానస్తు సంయోగస్సంచయేత్తయః ౮౭ ||
విజ్ఞాయనబుధాశ్చోకంసహజముపయాంతియే | తేషామేవేతరేచెష్టాంశిక్షంతస్సంతితాదృశాః ౮౮ ||
తస్మాత్త్వయానరశ్రేష్ఠజ్ఞాత్వైతద్రాధృతృభిష్పహ | పరిత్యజ్యాఖిలంతంత్రంగంతవ్యంతపసేవనమ్ ౮౯ ||
తద్గచ్ఛధర్మకారజాయనివేద్యైతద్వచోమమ | పరశ్శోష్ట్రాతృభిస్సాధాయథాయాసితథా
కురు ౯౦ || ఇత్యుక్తోభ్యేత్యపాథాభ్యాంయమాభ్యాంచసహజానః | దృష్టంచైవానుభూతంచసవ
మాఖ్యాతవాండ్రథా ౯౧ || వ్యాసవాక్యంచతేనవేత్త్రత్వాజ్ఞానముఖేతితమ్ | రాజ్యేపరిక్షితంకృత్వా
యయఃపాండుసుతావనమ్ ౯౨ || ఇత్యేతత్తవమైత్రేయవిస్తరేణమయోదితమ్ | జాతస్యయద్యదో
వంశేనానుదేవస్యచేష్టితమ్ ౯౩ || యశైచ్చతచ్చరితంతస్యకృష్ణస్యశ్రుణుయాత్సదా | సవపాప
వినిముక్తోవిష్ణులోకంసగచ్ఛతి ౯౪ |

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః.

౮౦ ౮౧ | మత్ప్రసాదేనేతి || శాపవివృణోతి || మచ్చాపేతి ౮౨ | ఇతీతి || ప్రసాదయంతీస్తాః - పునస్సురేంద్రలో
కంగమిష్యథేతి - ప్రాహపునరితి ౮౩ ౮౪ ౮౫ || భవతామితి || మాహోత్త్వంగౌరవం ౮౬ | జాతస్యేతి || ఉచైచ్చ
స్సకాశాత్పతనంచపంచయానంతరంక్షయశ్చ ౮౭ | విజ్ఞాయేతి || తాదృశాః - హవశోకవీహీనాస్తంతి | ౮౮ | త
స్మాదితి || తంత్రంరాజ్యపరికరం ౮౯ ౯౦ || ఇతీతి || దృష్టంయదుకులక్షయాది - అనుభూతంస్వపరాభవాది ౯౧
౯౨ || ఇతీతి || ఇత్యేతదితి శ్రీకృష్ణలీలాంనిగమయతి ౯౩ || శ్రవణాదిఫలంప్రకటయతి || యశైచ్చేతి ౯౪ ||

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - అత్తప్రకాశాఖ్యానాం -
శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః.

ఓం - రత్నత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

పంచమాంశ స్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్.

శ్రీ కృష్ణ పరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీ విష్ణు పురాణే - సవ్యాఖ్యానే - షష్ఠాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

వ్యాఖ్యాతేతి ప్రథమాంశే సగః ఉక్తః - ద్వితీయాది మువంశ మన్వంతర వంశానుచరితరూపాస్థిరుక్తాః శ్రీ తు
మితి॥ అథ కల్పాంతే ఉపసంహృతిం న హే ప్రశయ సంజ్ఞా ముపసంహృతిం చ శ్రీ తు మిచ్చామి॥ ౧॥ మై త్రేయోతి॥ ప్రా కృ
తే - ప్రశయ ఇతి శేషః - ద్వివ గాథాక ఇతి వత్సయ నాణే యథోపసంహృతి జాయతే తథా - యథావత్ పరమాధికః
శ్రూయతాం॥ ౩॥ అహూరాత్ర మితి॥ మానుషామానస పితౄణామహూరాత్రం - అబ్ధోదేవానాం - దివ్యే వతు
ర్యుగ సహస్రే ద్వై బ్రహ్మణో హూరాత్రం॥ ౪॥ ౫॥ చతుర్యుగానీతి॥ స్వరూపతః పరిమాణధర్మాధర్మాదిభిః య
థోక్తం హరివంశే॥ శ్లో॥ కృతే ధర్మశ్చ తుష్టా త్స్వద్ధర్మః పాదభాగభాగ ద్వాభ్యామధర్మః పాదాభ్యాం త్రిభిధర్
మస్తతస్థితః॥ ద్వాభ్యాం ధర్మః స్థితః పద్భ్యామధర్మస్త్రైభిరుచ్చితః॥ కలావధర్మశ్చ తుష్టా త్స్వద్ధర్మః
పాదశేషగతిః॥ ఆయమధః॥ కృతకృతయుగే ఆహూరాత్రం - అథ కృతాయాం తే క్రమేణాధర్మః పాదభాగభాగవతి - తత
స్త్రైతాయాం॥ ౬॥ ఆద్య ఇతి॥ బ్రహ్మణా వతు ముఖశరీరకేణ ధర్మతా॥ శ్లో॥ భోగశయ్యాగతః శేతే త్రైలోక్య గ్రా
సంబంధిత ఇతి వచనాత్॥ ఆద్యంతయో ర్యుగయోః సృష్టి సంహారాదేవ విశేషః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ వణాశ్రమితి॥ వణా
మైత్రేయః॥ వ్యాఖ్యాతాభవతా సగః వంశ మన్వంతరస్థితిః॥ వంశానుచరితంచైవ నిస్తరేణ మహామునే
౧॥ శ్రీ తు మిచ్చామ్యహం త్వత్ప్రయథా వదుపసంహృతిమ్॥ మహా ప్రశయ సంజ్ఞాం చ కల్పాంతే చ మహా
మునే॥ ౨॥ శ్రీ పరాశరః॥ మైత్రేయ శ్రూయతాం నుత్తర యథావదుపసంహృతిః॥ కల్పాంతే ప్రాకృ
తే చైవ ప్రశయో జాయతే యథా॥ ౩॥ అహూరాత్రం పితౄణామహూరాత్రం - ద్వై వతు ర్యుగ సహస్రే ద్వై బ్రహ్మణో
హూరాత్రం॥ ౪॥ ౫॥ చతుర్యుగాణ్య శేషాణి సన్యశాని స్వరూపతః॥ ఆద్యం
కృతయుగం ముక్తా మైత్రేయాంత్యంతథాకలిమ్॥ ౬॥ ఆద్యే కృతయుగే సగో బ్రహ్మణా త్రియతే య
థా॥ త్రియతే చోపసంహారస్తథాంతే చ కలాయుగే॥ ౭॥ మైత్రేయః॥ కలెస్వరూపం భగవత్ ప్రరా
ద్వత్తు మహాసే॥ ధర్మశ్చ తుష్టా త్స్వద్ధర్మవాక్యస్య విప్లవమృచ్ఛతి॥ ౮॥ శ్రీ పరాశరః॥ కలెస్వరూ
పం మైత్రేయ యద్భవా శ్రీ తు మిచ్ఛతి॥ తన్నిభోధన మాసేన వతేతే యన్వహామునే॥ ౯॥ వణాశ
శ్లో॥ సచ్చిదానందరూపాయ కృష్ణాయాక్షిప్తకారిణే॥ నమో వేదాంతవేద్యాయ గురవే బుద్ధిసాక్షిణే॥ ప్రథమా
శారంభోక్త మధః మనువదః బుభుక్షి త మధః పృచ్ఛతి మైత్రేయః - వ్యాఖ్యాతే త్యాది ద్వాభ్యాం॥ శ్రీ తు మిచ్చా
మితి॥ యథావత్ - ఉపసంహృతి మాణ్యంతిక ప్రశయ మిత్థభాః॥ ౧॥ మై త్రేయోతి॥ కల్పాంతే బ్రహ్మణో ది నాం
తే ప్రాకృతే మహా ప్రశయే॥ ౩॥ కల్ప ప్రమాణం దత్తే యన్నాహ॥ అహూరాత్ర మితి॥ మానుష్యాణాం - మానః -
పితౄణామహూరాత్రం - మానుష్యాణామబ్ధిః - దేవానామహూరాత్రం - ద్వై వతు ర్యుగ సహస్రే ద్వై బ్రహ్మణో
హూరాత్రం॥ ౪॥ ౫॥ చతుర్యుగస్య ప్రమాణ మాహ॥ కృత మితి॥ ౬॥ చతుర్యుగస్వరూప మాహ॥ చతుర్యుగాణీతి॥ ౭॥
ఆద్యంతయో వై సాదృశ్య హేతు మాహ॥ ఆద్య ఇతి॥ ౮॥ అపర్యవసితవపూర్వ ప్రశ్నోత్తరైః భావసరోన్యస్థైః పృచ్ఛ
తి॥ కలెరితి॥ విప్లవం నాశం॥ ౯॥ ఉత్తర మాహ॥ కలెస్వరూప మిత్థా దినాయావధధ్యాయ సమాప్తిః॥ ౯॥ వణాశ

శ్రమేత్యాదిస్తాతాప్రవృత్తివిషయం . సామగ్యజురితి శ్రేష్ఠప్రవృత్తివిషయత్రయీ ప్రతిపాద్యాగ్నిహోమాత్రా
 విధిమణివిష్ణుదనంయస్యాః ప్రవృత్తైః హేతుః ప్రయోజనం సాతథోక్తా . సాచ సేత్యధాః ॥ ౧౦ ॥ వివాహాంతి ॥ దాంశ
 త్యక్త మఃదంశతోధామణః . దంశతీవదాంశత్యం . వహ్నిదేవాత్మకఃవహ్నిదేవయజ్ఞక్రియాత్మకః . క్రమోను
 స్థానం ॥ ౧౧ ॥ యత్రకు త్రైతి ॥ వణేభ్యఃవణానాం . ధనీయోగ్యః . సతుప్రవృత్తిద్యాదిమాన్ ॥ ౧౨ ॥ యెనెతి ॥ యెనకెన
 చ శ్రుతిస్తృతిభ్యామనుకల్పతయోక్తేన . యోగేన ప్రకారేణ . దీక్షితోభవతి ॥ ౧౩ ॥ సవమేవేతి ॥ దేవతాచనవా
 అవైదికీకాత్యాదిః . సర్వఃసర్వస్యచాత్రమః బ్రహ్మచర్యవై రాగ్యాదిరహితస్యాపి ॥ ౧౪ ॥ ఉపవాసంతి ॥ ఆయాసః
 తీర్థయాత్రాదికాయిత్యైః . ఉపవాసాదిస్సాన్విభిరుచితానుష్ఠానానుష్ఠితోధమోభవతి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సువణమ
 నీతి ॥ కైశైః ప్రశస్తైః . సువణాదిభూమణసహపాతాత్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ యంతి ॥ స్వామిత్యహేతురితి . బహ్వర్థదా
 నాదినాసంబంధవస్వామిత్యహేతుః భావీ . నత్యభిజనః . స్వామిత్యహేతుసంబంధోభవితాభిజనంతిపాతే స్వామిత్య
 హేతువసూదానాదిసంబంధః సేవాభిజనః . సతుమహాకులీనత్వం . హీనవర్ణోప్యర్థదోమహాకులీనత్వేనవ్యత్య
 ధాః ॥ ౧౯ ॥ గృహంతాంతి ॥ బుద్ధేస్సాధ్యంధనాజనం . సత్వాత్మజ్ఞానాది . తచ్ఛధనం గృహనిర్మాణార్థం . సతా

శ్రమాచారవతీప్రవృత్తినకతాన్యకామ్ ॥ ససామయుగ్యజుధామణివిష్ణుదనహేతుకీ ॥ ౧౦ ॥ వివా
 హానకతాధమ్యానశిష్యగురుసంస్థితః ॥ నదాం పత్యక్రమోనైవహ్నిదేవాత్మకః క్రమః ॥ ౧౧ ॥ య
 త్రకుత్రకులేభాతోబలీనవేశ్వరఃకలౌ ॥ సవేభ్యవదవణేభ్యోయోగ్యఃకన్యావరోధనే ॥ ౧౨ ॥ య
 నకెనచయోగేనద్విజాతిర్దీక్షితఃకలౌ ॥ యైవ సైవవమైత్రేయప్రాయశ్చిత్తంకలౌక్రియా ॥ ౧౩ ॥ స
 వమేవకలౌశాస్త్రంయస్యయద్వచనంద్విజ ॥ దేవతాచకలౌసర్వాసర్వస్సర్వస్యచాత్రమః ॥ ౧౪ ॥ ఉ
 పవాసస్తథాయాసోవిత్తీర్త్యగస్తపఃకలౌ ॥ ధమోయథాభిరుచితైరనుష్ఠానైరనుష్ఠితః ॥ ౧౫ ॥ వి
 త్తైనభవితాపుంసాంస్వత్సేవాభ్యమదఃకలౌ ॥ స్త్రిణాంపాపమదత్సేవంకైశైరేవభవిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ సు
 వణమణిరత్నాదౌవస్త్రేచోపక్షయంతే ॥ కలౌస్త్రియోభవిష్యంతితదాకైశైరలంకృతాః ॥ ౧౭ ॥ ప
 తిత్యత్యంతిభతారంవిత్తహీనంతథాస్త్రియః ॥ భతారభవిష్యతికలౌవిత్తవాసేవయోషితామ్ ॥ ౧౮ ॥
 యోవైదదాతిబహుళంస్వంసస్వామీనదాన్యకామ్ ॥ స్వామిత్యహేతుసంబంధోనచాభిజనతాతథా ॥
 ౧౯ ॥ గృహంతాద్రవ్యసంఘాతాద్రవ్యాంతాచతథామతిః ॥ అథాశ్చత్తేనభగ్యాంతాభవిష్యం

శ్రమేతి ॥ వనానామాశ్రమాణాం చ . యజ్ఞాచారస్తదను . సారిశీర్వాణాం ప్రవృత్తినక భవతి . సామాదివేదోక్తం
 మణివిష్ణుదనం . హేతుర్యస్యాస్స . తథాభూతాచనభవతి . కింతు . అథాకామప్రయోజనైవేత్యధాః . యజ్ఞః క
 ర్తేతిచపాతః ॥ ౧౦ ॥ వివాహాంతి ॥ బ్రాహ్మడిమ వివాహేషు యస్యయోవిహితః . సేవతస్యేతివ్యవస్థానాస్తీత్య
 ధాః . శిష్యగురోవత్స . సవక్ష్తీనితీశ్చుక్రమోనుగ్రహరూపానాస్తీదాంవత్యేయః క్రమః . పరస్పరనియమఃవహ్నిదే
 వపూజాదిమక్రమశ్చనాస్తీ ॥ ౧౧ ॥ యత్రకుత్రైతి ॥ సర్వేశ్వరోనియంతాదండధరంతియామతేనత్యవ . సర్వవ
 ణేభ్యఃకన్యాఅవరోధనే . ధనైశ్వరవేదకన్యాయాయోగ్యోభవిష్యతి . కన్యావరోధనీతిపాతేనవణత్వాదిని
 యమంవిదా . సర్వేశ్వరవేదవణేభ్యఃధనీధనవాన్ . కన్యావరోయోగ్యాభవిష్యతీత్యధాః ॥ ౧౨ ॥ యెనెతి ॥ యెన
 కేనాప్యపాయెననిగ్ధద్రవ్యాదినాపిదీక్షితస్సాన్విత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఉపవాసంతి ॥ విధిక్రమంవినాయథాభిరుచితైరను
 ష్ఠానైఃకృతేషవాసాదిధామస్సాన్వితి . ఆయాసకృత్తాదిరపి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ యంతి ॥ యఃకోపి బహు
 ధనందదాతి . సస్వామీ . ఉత్తమానామపిత్రహేతుః . ద్రవ్యదానాదినాయసంబంధఃసేవస్వామిత్యేహేతుభా
 వీ . సత్యభిజనసత్కులత్వం . స్వామిత్యహేతుసంబంధోభవితాభిజనంతిపాతే . స్వామిత్యేహేతునా . బహుధనదా
 నాదినాయసంబంధఃసేవాభిజనమోమహాకులీనత్వంభవిష్యతీత్యధాః ॥ ౧౯ ॥ గృహంతాంతి ॥ ద్రవ్యాణాం . సంఘా

తూగాధానాద్యధాం - తేచాథాగృహహాసాన్వదేహభోగాథాః - నత్యధిభ్యోగాథాః || ౨౦ || స్త్రియ
ఇతి || లలితేషుపురుషేషుస్పృహయాసాంతాస్తథోక్తాః || ౨౧ || అభ్యధితాఇతి || అభ్యధితాపి అభ్యధితాపి -
అత్ర ఆహాస్యంధిః - దేవాపీయంసపశ్యంతివత్ - పణికపడికాశీతిః - పంచగుంజాతులితంస్వణంవా || ౨౨ || సమా
నపారుషమితి || సమానపారుషమిత్యవరణాత్మాద్రాదయఃప్రాప్తస్వమానతేజస్కామన్యంత్యత్యధః - స
మానపరుషమితిపాతేనగర్వనిష్ఠురంచచేత్యితి || ౨౩ || ౨౪ || కందమూలేతి || ఘృతయవ్యంతిక్లేశయవ్యంతి || ౨౫ || దు
భితమితి || ప్రమోదఃఉల్లాసః || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || వేదాదానమితి || అకృతవ్రతాఃవేదవ్రతరహితాః ||

తికలాయాగే || ౨౦ || స్త్రియఃకలౌభవివ్యంతిస్తైర్విరిణ్యాలలితస్పృహయాః || అన్యాయాదాప్తవిలేషుపురు
షాస్పృహయాశవః || ౨౧ || అభ్యధితాపిసుహృదాస్వాధామేవనిర్మిత్యైః || పణాధాధాధాధా
త్రేపికరివ్యంతితథాస్పృహామ్ || ౨౨ || సమానపారుషంచేతోభావిప్రేమవైకలౌ || కీరప్రదానసంబం
ధిభావిగోమచగౌరవమ్ || ౨౩ || అనావృష్టిభయప్రాయాఃప్రజాఃయుద్భయకారకాః || భవివ్యంతితదా
పర్యేగగనానక్రదృష్టయః || ౨౪ || కందమూలఫలాహారాస్తాపసాశ్చవమానవాః || అత్తానంఘృతయవ్యం
తిహ్యనావృష్ట్యాదిదుఃఖతాః || ౨౫ || దుభితమేవసతతంతథాక్లేశమనీశ్వరాః || ప్రాప్త్యంతివ్యాహ
తసుఖవ్రమోదామానవాఃకలౌ || ౨౬ || అస్మానభోజినోనాగ్నిదేవతాతిథిపూజనమ్ || కరివ్యంతికలౌ
ప్రాప్తేనచపిండోదకక్రియామ్ || ౨౭ || లోలుపాప్రాప్తదేహోబహ్యన్మాదనతత్పరాః || బహుప్ర
జాల్పభాగ్యాశ్చభవివ్యంతికలౌ స్త్రియః || ౨౮ || ఉభాభ్యామపిపాణిభ్యాంశిరఃకంఠాయనం || స్త్రియః || కు
ర్వంత్యోగురుభర్తృణామాజ్ఞాంభర్తృణాంభర్తృనాదరాః || ౨౯ || స్వపోషణపరాఃకుక్షాద్రాదేహసంస్థా
రవణితాః || పరుషాన్తృతభాషిణ్యోభవివ్యంతికలౌ స్త్రియః || ౩౦ || దుశ్శీలాదుష్టశీలేషుకుర్వంత్యస్త
తతంస్పృహామ్ || అనన్యత్రాభవివ్యంతిపురుషేషుకులాంగనాః || ౩౧ || వేదాదానంకరివ్యంతివటవ
శ్చాకృతవ్రతాః || గృహస్థాశ్చనమావ్యంతినదాన్యంతుచితాన్యపి || ౩౨ || వానప్రస్థాభవివ్యంతి

తాస్సంపయాపి - గృహానివాంతస్సమాప్తిర్యేమాంతేతథా - బహుధనాదినంగ్రహాపిగృహనిమాణాదిష్వప్నో
పక్షిణాభవివ్యంతి - నతుధమోషయోగినతిత్యధః - స్వాణామతిశ్చద్రవ్యాంతాత్రవ్యాజానమాత్రనిష్ఠా - న
తాన్తత్తజ్ఞానోపయోగినీ - ఆధాశ్చ - భోగ్యాః ప్రకృందనాదయః - అత్సభోగ్యాంతాః - స్వభోగమాత్రవర్యవ
సాయిసః - నత్యధి - దేవతాథాభవివ్యంతి || ౨౦ || స్త్రియఇతి || స్తైర్విరిణ్యః - పుంశ్చల్యః - తత్రహేతుః - లలితే -
సుందరే - స్పృహాయాసాంతాః || ౨౧ || అభ్యధితాఇతి || పణిక - పరాటిక - తదధాంవా - తాదః - తదధాధా
మాత్రేపివిమయ - స్వాధాస్వహానింసకరివ్యంతి - కపడికాంశకమపినత్యక్షంతిత్యధః - పణికపడికాశీతిః - పం
చగుంజాతులితంస్వణంవాపణితత్రాపీతిద్రవ్యవ్యం - కరివ్యంతికలిండ్విజేతిపాతేకలింకలహం || ౨౨ || సమానేతి || స
మానపారుషం - అస్మానువిప్రేమచపురుషత్వంసమానం - తదన్యత్ప్రేమకోవిశేషత్యనాదరయఃక్రందిత్రంశూ
ద్రాదేభాభవివ్యంతిత్యధః - సమానపరుషమితిపాతే - సగర్వనిష్ఠురంచేత్యధః - కీరేతి - మహిష్యాదిష్యవక్షీరప్రదా
నతోగౌముసత్కారోభవివ్యంతి || ౨౩ || అనావృష్టితి || యుద్భయేనకారకాః వ్యాకులాః - ప్రజాః - మేషుప్రతీతుయా
గగనేతన్యక్రదృష్టయోభవివ్యంతి || ౨౪ || ౨౫ || దుభితమితి || అనీశ్వరానిధానాః - వ్యాహతం - సుఖం - ప్రమో
దోహాహాశ్చయేమాంతే || ౨౬ || ౨౭ || ౨౮ || ఉభాభ్యామితి || అనాగరాః - అదరకూన్యాః || ౨౯ || స్వపోషణపరా
తి || పరుషమన్తృతభాషితుంశీలంపయాసాంతాః || ౩౦ || దుశ్శీలాఇతి || దుష్టశీలేష్వసద్వృత్తేషుస్పృహంకుర్వంత్యో
సద్వృత్తాన్యభిచారిణ్యోభవివ్యంతి || ౩౧ || ఆశ్రమాణాంవిష్టవమాహ || వేదాదానమితి || అకృతవ్రతాః - వేదవ్రతా
విహీనాః - వటప్రొబహుచారిణః - వేదాదానం వేదాధ్యయనం - కరివ్యంతి || ౩౨ || వానప్రస్థాఇతి || వానప్రస్థాః

౩౨ | వానప్రస్థాశ్రితిః | వనవాసినః వానప్రస్థాః || ౩౩ | అరక్షితారశ్రితిః | శుల్క- వ్యాజేనశుల్క-మితివ్యవధిశ్యశు
 ల్క-వ్యతిరిక్తైర్దాండ్వైశ్చ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || పవిత్రేతి || వింశతినాతిజీవంతి - కలేరంతే.
 శ్రయోవింశతిమితవతుర్థోక్తంజీవనమితఃపూర్వం || ౪౨ || ౪౩ || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ ||

గ్రామ్యాహారపరిగ్రహః | భిక్షవశ్చాపిమిత్రాదిస్నేహసంబంధయంత్రణాః || ౩౩ | అరక్షితారోహ
 తారశుల్క-వ్యాజేనపాథివాః | హోరిహోజనవిత్తానాంసంప్రాప్తేతుకలౌయుగే || ౩౪ || యోయో
 శ్వేదరథనాగాభ్యససరాజాభవివ్యతి | యశ్చయశ్చబలస్సర్వససభ్యత్యకలౌయుగే || ౩౫ || వైశ్యాఃకృ
 షివణిజ్యాదినంత్యజ్యనిజకర్మయత్ | శూద్రవృత్త్యాప్రవత్స్యంతికారుకమోపజీవినః || ౩౬ || బ్రేక్ష
 వ్రతపరాశ్శుద్రాఃప్రవ్రజ్యాలింగినోధమాః | పాపంఙ్గ సంశ్రయాంవృత్తిమాశ్రయివ్యంతితక్ర
 తాః || ౩౭ || మభిక్షకరపీడాభిరతీపూషద్రుతాజనాః | గోధూమాన్నయవాన్నాధ్యాదేశాకాయా
 న్యంతిమఃఖతాః || ౩౮ || వేదమాశేప్రలీనేవపాపండాధ్యేతతోజనే | అధర్మవృద్ధ్యాలోకానామ
 ల్పమాంభవభవివ్యతి || ౩౯ || అశాస్త్రవిహితంఘోరంతప్యమానేషువైరపః | నరేషుస్సపదోషేణబా
 లేమృత్యుభవభవివ్యతి || ౪౦ || భవితాయోషితాంసూతిః పంచపట్నప్రవాషిక్ | నవాస్తదశవర్మా
 తాంసుమ్యతాంతథాకలౌ || ౪౧ || పలితోద్భవశ్చభవితాతథాద్వాదశవార్షికః | నాతిజీవంతి వైశ్చి
 త్కలౌవర్షాణివింశతిః || ౪౨ || అల్పప్రజ్ఞావృథాలింగామప్తంతఃకరణాకలౌ | యతస్తతోవిసత్కేత్యం
 తికాలేనాప్నేనమానవాః || ౪౩ || యదాయదాహిమైత్రేయహోనిధర్మకస్యలక్ష్మతే | తదాతదాక
 లేవృద్ధిరనుమేయావిచక్షణైః || ౪౪ || యదాయదాహిపాపంఙ్గవృద్ధిమైత్రేయలక్ష్మతే | తదాతదాక
 లేవృద్ధిరనుమేయామహాత్మభిః || ౪౫ || యదాయదాసతాంహానివేదమాగానుసారిణామ్ | తదాత
 దాకలేవృద్ధిరనుమేయావిచక్షణైః || ౪౬ || ప్రారంభాశ్చవసీదంతియదాధర్మభృతాన్పుణామ్ | త
 దానుమేయంప్రాధాన్యంకలేమైత్రేయపండితైః || ౪౭ || యదాయదానయజ్ఞానామిశ్వరఃపురుషో
 త్తమః | ఇజ్యతేపురుషైర్యజ్ఞైస్తదాజ్ఞేయంకలేబలమ్ || ౪౮ || నస్తీతివేదవాదేషుపాపంఙ్గేషుయ
 దారతిః | కలేవృద్ధిస్తదాప్రాజ్ఞైరనుమేయావిచక్షణైః || ౪౯ || కలౌజగత్పవిత్రంసర్వప్రప్తరమిశ్వ
 రమ్ | నాభయివ్యంతిమైత్రేయపాపంఙ్గపహతాజనాః || ౫౦ || కిందేవైకింధ్యజైవేవైకింశౌచే
 నాంబుజవృణా | ఇత్యేవంవిప్రవత్స్యంతిపాపంఙ్గపహతాజనాః || ౫౧ || స్వల్పాంబువృష్టిఃపజన్యస్స
 స్యంస్వల్పఫలంతథా | ఫలంతథాల్పసారంచవిప్రప్రాప్తేకలౌయుగే || ౫౨ || శాణీప్రాయాణివప్రాణీ

అల్ప నాసనః - గ్రామ్యాహార పరిగ్రహో భవివ్యంతి - నకువన్యాహార పరిగ్రహః - భిక్షవశ్చన్యాసినఃపితృభ్రాతృ
 దీవిహాయ - అన్యామిత్రాదీ - సంపాద్య - తెషుస్నేహబంధేన - యంత్రణంతవ్యతత్వంయేషాంతేతథాభూతా
 భవివ్యంతి || ౩౩ | అరక్షితారశ్రితిః | పాథివాః - అరక్షితారః - ప్రజాపాలనమకుర్వంతేవహతారః - కరగ్రాహి
 ణః - తథావణిగ్జనవిత్తానాంచ - అపహరిణోభవివ్యంతి || ౩౪ || ౩౫ || వైశ్యాశ్రితిః | శూద్రవృత్త్యా - సేవయా - ప్రవ
 త్స్యంతి - ప్రకర్షేణవత్స్యంతి - వాసంకరివ్యంతి - వర్తివ్యంతిఇత్యర్థః - కాశాణాం - అంబుతుమదీనాంకర్మా
 కలక్రియాది - తెషావజీవతుంశీలంయేషాంతే || ౩౬ || ౩౭ || మభిక్షతైః | గోధూమాద్యన్నాధ్యాదేశాకాయాన్యంతి ||
 ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || భవితేతి || మనుష్యాణాం - పుంసాం - సూతిః || ౪౧ || పలితేతి || వింశతీవర్షాణ్యతిక్రమ్య - నజీవంతి ||
 ౪౨ || ౪౩ || కలః | ప్రాబల్యేలింగాన్యాహ || యదాయదేత్యాదిపంచభిః || ౪౪ || ౪౫ || ౪౬ || ౪౭ || ౪౮ || ౪౯ || ౫౦ || కిం
 దేవైరితి | అంబుజవృణా - వారిణాకృతేనశౌచేనకిం || ౫౧ || స్వల్పైతి || అల్పసారంనివీర్యం || ౫౨ || శాణీతి || శాణీ -

శాణీ ప్రాయాణీతి॥ శాణశాణీవాశవికారః - శాటితిపాలే ప్రుష్వస్థూలః॥౫౩॥౫౪॥ శ్వశ్రూశ్వశురేతి॥ హరిభా
ర్యాః హరిణ్యః హృద్యాభార్యాః - బహువ్రీహివాహరిణ్యోభార్యాయేమాంతే - తేనుహృదః - భర్త్యాణాంజూరా
ణాంవరమ్యభార్యాహినుహృదః॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥ నిస్సన్విధ్యాయేతి॥ క్వచిత్కికటాదౌ॥౫౯॥ తత్రేతి॥ తత్రకలో-
అల్పేనైవయత్నేనహరిసంకీర్ణనాదినా - అనుత్తమంపుణ్యస్థంధంపుణ్యరాశింకరోతిపురుషః - యఃపుణ్యస్థంధః క్రియ
తేనకృతయుగైతవసాహిక్రియతే॥౬౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానేశ్రీవిష్ణుచిత్తమోషస్థాంశే ప్రథమోధ్యాయః

వ్యాసశ్చేతి॥ అశ్రవస్తునిలబ్ధయత్నేనపుణ్యస్థంధప్రాప్తా॥ ౧॥ కస్మిన్మితి॥ పుణ్యవాదఃపుణ్యవిషయవిచా
రః॥ ౨॥ సందేహనిర్ణయాధాన్యాయేతి॥ సంశయంసంశయితమథంప్రస్తుం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ మగ్నభృతి॥ శూన్యస్సాధుఃక.
శమీ ప్రాయాణహీరుహః॥ శూన్యప్రాయాస్తథావశాభవిష్యంతికలోయుగే॥ ౫౩॥ అణుప్రా
యాణీభాన్యానిచాజ్యప్రాయంతథావయః॥ భవిష్యంతికలోప్రాప్తేహ్యశీరంచానులేపనమ్॥ ౫౪॥
శ్వశ్రూశ్వశురభూయిష్టాగురవశ్చనృశాంకలో॥ స్వలూద్యాహరిభార్యాశ్వసుహృదోమునిసత్తమ॥
౫౫॥ కస్యమాతాపితాకస్యయథాకమానగఃపుమాన్॥ ఇతిచోదాహరిష్యంతిశ్వశురానుగతానరాః॥
౫౬॥ వాజ్ఞనఃకాయగైదోఽమైరభిభూతాఃపునఃపునః॥ నరాపాపాన్యనుదినంకరిష్యంత్యల్పమేధసః॥
౫౭॥ నిస్సత్వనామశౌచానాంప్రీతాణాంతథాన్యశామ్॥ యద్యధ్విభా యతత్వనంకలికాలేభవి
ష్యతి॥ ౫౮॥ నిస్సన్విధ్యాయవపటూరేస్వధాస్వాహావివజితే॥ తదాప్రవిరభోధమః క్వచిల్లో
కేవలస్యతి॥ ౫౯॥ తత్రాల్పేనైవయత్నేనపుణ్యస్థంధమనుత్తమమ్॥ కరోతియఃకృతయుగే క్రియ
తేతవసాహిసః॥౬౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - ప్రథమోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ వ్యాసశ్చపహమహాబుద్ధిర్వదత్రైచహిషస్తుని॥ తచ్చూయతాంమహాభాగగదతోమ
మతత్త్వతః॥ ౧॥ కస్మిన్కాలేబ్ధకోధమోదదాతిసుమహత్ఫలమ్॥ మునీనాంపుణ్యవాదోభూత్ కై
శ్చాసాక్రియతేనుభవః॥ ౨॥ సందేహనిర్ణయాధాన్యాయేదేదవ్యాసంమహామునిమ్॥ యయుస్తేనంశ
యంప్రస్తుంమైత్రేయమునిపుంగవాః॥ ౩॥ దదృశుస్తేమునింతత్రజాహ్నువీనలిలేద్విజ॥ వేదవ్యాసంమ
హాభాగమథంబుతంసుతంమహః॥ ౪॥ స్నానావసానంతేతస్యప్రతీక్షంతోమహామయః॥ తస్థస్తీరేమ
హానద్యాస్తరుషండుముపాశ్రితాః॥ ౫॥ మగ్నోధజాహ్నువీతోయాదుత్థాయాహనుతోమమ॥ శూన్య

శణిసూక్తమయ్యావట్టికా - దృతికావా - తత్తుల్యానివస్తాణి॥ ౫౩॥ అణుప్రాయాణీతి॥ ఉశీరం - సురభిత్పణవిశే
షః॥ ౫౪॥ శ్వశ్రూశ్వశురేతి॥ స్వలూః - పత్నీ భ్రాతరః - హరిణ్యోనుమోహరాః భార్యాయేమాంతే - తథావిశ్లే
షుస్థుమ - సఖ్యంభవతి॥ ౫౫॥ కస్యేతి॥ కమానుగః - స్వకమాధీనః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ నిస్సత్వనామితి॥ యద్యద్వస్తు
తత్సర్వంధుఃఖాగ్గమేవభవిష్యతి॥ ౫౮॥ నిస్సన్విధ్యాయేతి॥ క్వచిన్మిముటాదౌ॥ ౫౯॥ కలైరేకంమహాంతంగుణ
మాహ॥ తత్రేతి॥ అల్పేనైవయత్నేనహరిసంకీర్ణనాదినా - పుణ్యస్థంధం - పుణ్యరాశిం - నరఃకరోతి - సహిక్రతయు
గైతవసా మహతా - క్రియతే - యఇతిపాలే - యఃకోపి - అతిమలినోపీత్యథః - అతోనేనైవగుణైనకతిస్సర్వ శ్రేష్ఠభి
త్యథః - కరోతియంకృతయుగే - క్రియతేతవసాహిసః - ఇతిపాతస్సుగమః॥ ౬౦॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్ర
కాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాం - షష్ఠాంశే - ప్రథమోధ్యాయః

నికృష్టోపకలిరల్పయాసేనమహాఫలప్రదభిప్రసంగాన్నికృష్టయోః॥ శ్రీశూక్తయోగపిగుణాధిక్యంవక్తుమితి
హాసంప్రస్తాతి - వ్యాసశ్చత్యాదినా॥ వ్యాసశ్చేతి॥ వస్తుని - అర్థే॥ ౧॥ కస్మిన్మితి॥ వాదోవిచారః - కైశ్చాపి - జాతిభిః -
అసౌధమః - సుఖమనాయాసేనక్రియతే॥ ౨॥ సందేహేతి॥ సంశయవిషయభూతమథంప్రస్తుంయయుః॥ ౩॥ ౪॥
స్నానావసానమితి॥ స్నానావసానంస్నానసమాప్తం - ప్రతీక్షమాణాః - తయాణాంషండుం సమూహం - ఉపాశ్రితాః -
తస్థః - స్థితాః॥ ౫॥ మగ్నభృతి॥ ఉన్మజ్యఉత్థాయ - తేమంమునీనాంశృణ్వతాం - కలిస్సాధుశ్శూన్యస్సాధురిత్యేవంవచో
మనుసుతః - వ్యాసః - అహిత్యన్వయః - తదేవంమునిభిఃఅపృష్టేనైవవ్యాసేనకస్మిన్కాలేబ్ధకోధమోదదాతి - సు

లి:సాధురితివచనం॥ సాధుసాధ్వితి॥ సాధుసాధుశూద్రధన్యోసీత్కుక్షిహృదయనన్విధే:ప్రత్యక్షోక్షిరివభావీతి॥ ౧౨॥
మగ్నశ్చేతి॥ తాభ్యోయోషిద్భ్యఃకలాసాధుత్వంశూద్రేధన్యత్వంయోషి తాంధన్యతరత్వంచేతితద్గుణతారతమ్యాద్వి
రమ్యత్రిధోక్షి:౧౫॥౧౦॥ తమితి॥ తేనప్రాగ్వివక్షి తేనాథానఅలమమృతమివృత్తిరస్తు॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ ఇత్యుక్తఇతి॥
ప్రహస్యేతిధిగస్త్వితివత్స్వప్రశ్నోత్తరందత్తమప్యబుధ్వాపునఃపుష్పతోమునీప్రతిహాసః॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ ధ్యాన్తి
తికృతేదిత్తస్థస్థసంభవాధ్యానసఫలప్రాప్తిః॥ త్రేతాయాంతదభావేపిదిత్తశుద్ధ్యాన్తజ్ఞైఃఫలసిద్ధిః - ద్వాపరేతయోర
భావేష్యచారశుద్ధ్యావశ్యంనెసిద్ధిః - సంధ్యాహీనోశుచినిత్యమిత్యాదివచనాత్ - కలాతులేషామభావేపిభగవన్నా
మసంకీర్తనానైవఫలసిద్ధిరితికలేసాధుత్వం॥౧౭॥సతదేవవిష్ణునోతి॥ ధర్మేతి॥ స్వల్పాయాసేనసంకీర్తనాదిన్నాగన్యా
వ్రతవర్యేతి॥ వ్రతవర్యేత్యాదిశూద్రసాధుత్వస్సోపదేశముతః॥ ౧౮॥ ౨౦॥ అసమ్యక్కరణఇతి॥ ఇచ్చేవప్రాప్తిక
సాధుఃకలిసాధురిత్యేవంశృణ్వతాంవచః॥ తేషాంమునీసాంభూయత్సమజ్జననదీజతే॥ ౬॥ సాధుసా
ద్వితివోక్షాయశూద్రధన్యోసీచాబ్రవీత్॥ ౭॥ నిమగ్నశ్చసముత్థాయపునఃప్రాహమహామునిః॥ యో
షితేసాధుధన్యాస్తాస్తాభ్యోధన్యతరోస్తికః॥ ౮॥ తతస్స౨త్యాయథాన్యాయమాచాంతంవకృతక్రి
యమ్॥ ఉపతస్థుమహాభాగంమునయస్తేసుతంసుమ॥ ౯॥ కృతసంవందనాంశ్చహక్యతానసవగ్ర
హాః॥ కిమర్థమాగతాయాయమితినన్యవతీసుతః॥ ౧౦॥ శ్రీవరాశరః॥ తమూచుస్సంశయంప్రస్తుం
భవంతంవయమాగతాః॥ అలంతేనాస్తతావన్నఃకథ్యతామసరంత్యయా॥౧౧॥ కలిసాధ్వితియత్ప్ర
కంశూద్రసాధ్వితియోషితః॥ యదాహభగవాత్సాధుధన్యాశ్చేతిపునఃపునః॥ ౧౨॥ తత్సవం
శ్రీతుమిచ్ఛామోనశ్చేద్యహ్యంసుహామి॥ నేతత్కథ్యతాంతరోహృత్స్థంపుచ్ఛానుస్తాంప్రయోజన
మ్॥౧౩॥ శ్రీవరాశరః॥ ఇత్యుక్తమునిభిర్వాణసఃప్రహస్యేదమభావవ్రవీత్॥ శ్రూయతాంభోమునిశ్రే
ష్ఠాయమకంసాధుసాధ్వితి॥ ౧౪॥ వ్యాసః॥ యత్యుతేదశభివషేషస్త్రేతాయాంమాయసేనత
త్॥ ద్వాపరేతచ్ఛమాసేనహ్యపాలారాత్రేణతత్కలా॥ ౧౫॥ తవసోబ్రహ్మచర్యస్యజపాదేశృష
లంద్విజాః॥ ప్రాప్నోతిపురుషస్తేనకలిసాధ్వితిభాషితమ్॥ ౧౬॥ ధ్యాన్తికృతేయజ్ఞయజ్ఞేస్త్రేతా
యాంద్వాపరేవయజ్ఞా॥ యదాపీతితదాపీతికలాసంకీర్త్యకేశవమ్॥ ౧౭॥ ధర్మోత్కర్షణమ
తీవారతప్రాప్నోతిపురుషఃకలా॥ అల్పాయాసేనధర్మజ్ఞాస్తేనతుష్టోన్యహంకలే॥ ౧౮॥ వ్రతవ
ర్యావరైగ్రాహ్యవేదాః పూర్వంద్విజాతిభిః॥ తతస్సధర్మసంప్రాప్తైర్యష్టవ్యంవిభవద్ధనైః॥౧౯॥
మహత్ఫలమిత్యేతత్ప్రశ్నోత్తరతయాకలేసాధుత్వముక్తం॥ ౨౦॥ త్రేచ్ఛసాక్రియతేసుఖమిత్యేతన్నిరణయాధానంశూ
ద్రస్యస్త్రేణాంవధన్యత్వమాహ॥ సాధుసాధ్వితి॥ సాధుసాధు - శూద్రధన్యోసీతిబుద్ధినన్నిధానాత్ప్రత్యక్షమివౌ
క్తం॥ ౭॥ నిమగ్నశ్చేతి॥ తాభ్యోయోషిద్భ్యఃకన్యతరఃకఃప్రాణ్యస్తి - నకోపీత్యర్థః - అతస్తాపవధన్యతరా - అ
త్రచకలేసాధుత్వం - శూద్రస్యసాధుత్వంధన్యత్వం - యోషితాంధన్యతరత్వం - సాధుత్వంచేతి - యథోత్తరంగు
ణాధిక్యం - తత్రగంగాయామఘనవశే - భగవద్ధ్యానపూతేదితే - ప్రతీతమితి - ఉన్నజ్యోత్సజ్య - పదత్రయోక్త్యా
దర్శితం - ఉన్నజ్యేతివచనం॥ ౮॥ ౯॥ కృతసంవందనానితి॥ కృతసంవందనంయైస్తా - కృతసంవందనాన్॥ ౧౦॥
తమితి॥ తేనతావదలమసుతతావదాస్తామిత్యర్థః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఇత్యుక్తఇతి॥ హృదిన్ధప్రశ్నసైవోత్తరంద
త్తమప్యబిజ్ఞాయపుష్పంతీప్రహస్యేదమభావవ్రవీత్॥ ౧౪॥ తదేవస్ఫుటయతి॥ యత్యుతేదశభిరిత్యాదిదాన్వాభ్యాం - య
త్యుతేదశభిరితి॥ కృతేకృతయగేహయసేనవషేణ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ అత్సేనకాలేనధర్మస్పృహ్యతీత్యాహధ్యా
న్తికృతఇత్యాదిదాన్వాభ్యాం॥ ౧౭॥ ధర్మేతి॥ అల్పాయాసేనేతికలేసాధుత్వముక్తం॥ ౧౮॥ శూద్రస్వల్పాయా
సేనపురుషాధాసేద్ధివక్తం - త్రేవణికానాంతతాత్పర్యమాహ - వ్రతవర్యావరైగిత్యాదివచనభిః॥ వ్రతవర్యా
వరైరితి॥ వ్రతవర్యోవహరజైరితిపాఠే - ఉపహరణముపహారిః - గురవేనర్వలాభావజ్ఞైరిత్యర్థః॥ ౧౯॥ వృధే

రీతిః పృథక్ పృథక్ ప్రాప్తిరంభిష్యయా ప్రాప్యంస్థః ౨౧॥ అత్ర హేతుః ॥ పారతంత్ర్యమితి ॥ పారతంత్ర్యం విధిపారతంత్ర్యం ౨౨॥ ద్విజశుశ్రూషయైవైతి ॥ పాకయజ్ఞాధికారవాణా - శూద్రస్యాప్యమంత్రకవక్త్రహమామాదిష్యధికారః అస్మేసాధువరితమితి శేషః ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ స్వధర్మస్యేతి ॥ స్వధర్మస్యేతి స్త్రీసాధుత్వస్యప్రస్తావః - నరైః పుంభిః ౨౫॥ తస్యేతి ॥ గహనంక్షేత్రః ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి ॥ తానెవేతి పురుషోయథా ప్రాజాపత్యాధికాణా ప్రాప్నోతి తథాయోషిస్తానేవ ప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇ-

వృధాకథావృధాభోజ్యం వృధాజ్యం ద్విజశ్చనామ్ ॥ పతనాయతతో భావ్యంతైస్తుసంయమిభిస్తుదా ౨౦॥ అనన్యకృతణేవోషస్తేహం వర్షేషు వస్తుషు ॥ భోజ్యపేయాదికంజైహం నేచ్ఛాప్రాప్తిరందిజాః ॥ ౨౧॥ పారతంత్ర్యం సమస్తేషు ॥ తేహంకార్యేషు వైయతః ॥ జయంతి తేనీజాణా లోకా క్షేత్రేన మహతా ద్విజాః ॥ ౨౨॥ ద్విజశుశ్రూషయైవైవ పాకయజ్ఞాధికారవాణా ॥ నిజాజయంతి వైలోకాశూద్రోధస్యతరస్తతః ॥ ౨౩॥ భత్యైభత్యైషు నాస్యాస్తిపేయాపేయేషు వైయతః ॥ నియమోమునిశాదూలాస్తేనాసాసాద్వితీరితః ॥ ౨౪॥ స్వధర్మసాధుభిరోధేననరైర్బంధనంసదా ॥ ప్రతిపాదనీయంపాత్రేషు యష్టవ్యంబయథావిధి ॥ ౨౫॥ తస్యాజ్ఞానెహమాక్షేత్రః పాలనేవద్విజోత్తమాః ॥ తథానద్వియోగేవవిజ్ఞాతంగహనంవృణామ్ ౨౬॥ ఎవమన్యైస్తథాక్షేత్రైః పురుషాద్విజనత్తమాః ॥ నిజాజయంతి వైలోకాప్రాజాపత్యాధికాక్రమాత్ ॥ ౨౭॥ యోషిచ్ఛుశ్రూషణాద్భుతః కర్మణామనసాగిరా ॥ తద్ధితాశుభమాప్నోతి తత్సాలోక్యంయతోద్విజాః ॥ ౨౮॥ నాతిక్షేత్రేనమహతాతానేపురుషోయథా ॥ తృతీయంవ్యాపృతం తేనమయాసాద్వితియోషితః ॥ ౨౯॥ ఏతద్భుకథితంవిప్రాయనిమిత్తమిహగతాః ॥ తత్సృజ్యతయథాకామంసర్వంవత్సామివస్సఫుమ్ ౩౦॥ ఋషయస్తేతతః ప్రాచుర్యత్ప్రవృత్త్యం మహామునే ॥ అస్మిన్నేవతతత్ప్రశ్నేయథావత్ ॥ ధితంత్వయా ౩౧॥ శ్రీసరాశరః ॥ తతః ప్రహస్యతావాహకృష్ణదైవసాయినోమునిః ॥ విస్తయోత్ఫుల్లనయనాంస్తాపసాంస్తానుపాగతా ౩౨॥ మయేషభవతాంప్రశోజ్ఞాతోషవ్యేనవతుషా ॥ తతోహివఃప్రసంగసాధుసాద్వితిభాషితమ్ ౩౩॥ స్వత్వేనహిప్రయత్నేనధర్మస్సిధ్యతివైకలా ॥ నరైరాత్మగుణాంభోభిక్షౌళితాఖికిర్షిష్టైః ౩౪॥ శూద్రైశ్చద్విజశుశ్రూషాతత్పరైర్ద్విజపత్తమాః ॥ తథాస్త్రీభిరనాయాసాత్పతిశుశ్రూషయైవహి ౩౫॥ తతస్త్రీతయమప్యేనస్వధర్మస్థరంమతమ్ ॥ ధర్మసంపాదనేక్షేతోద్విజాదీనాంకృతాదిషా ౩౬॥ భవద్విర్బద్భిప్రేతంతదేతత్కథిగమయా ॥ అపృష్టేనాపిధర్మజ్ఞాః కిమన్యత్క్రియతాద్విజాః ౩౭॥

శ్రీసరాశరః ॥ తతస్సంపూజ్యతేస్యాసంప్రశంసః పునఃపునః ॥ యథాగతందిజాజగ్న్యవ్యాసోక్తికృతః

౪౩॥ వృధాకథా - శ్రీకృష్ణకీర్తనగహితా - వృధాభోజ్యం - హరేరీవేదితం - వృధాజ్యం - డంభలోభాదిపూర్వికా ౪౪॥ అనన్యగతి ॥ ఇచ్ఛయాప్రాప్తిరర - ప్రాప్యంసభవతి - కింతు - చోదనయా ౪౫॥ ౪౬॥ శూద్రస్య - తాదృక్షే - తాభావేనధన్యత్వముక్తమిత్యాహ - ద్విజశుశ్రూషయైత్యాదిద్వాభ్యాం ౪౭॥ ౪౮॥ స్త్రీణామనాయాసేనశ్రేయః - ప్రాప్త్యాధన్యత్వం - వస్తుపురుషాంతత్వాప్రాక్షేమాహ - స్వధర్మసేవ్యాదిత్రిభిః ౪౯॥ తస్యేతి ॥ ఎవంవృణాంకుహాక్షేత్రః ౫౦॥ ౫౧॥ యోషితంతాదృక్షేశోనాస్తీత్యాహ ॥ యోషిత్యాదిద్వాభ్యాం ౫౨॥ నాతిక్షేత్రేనేతి ॥ పురుషోయథామహతాక్షేత్రేనప్రాజాపత్యాధికాణా - లోకాణా - ప్రాప్నోతీతథాతానెవలోకాదాతిక్షేత్రేనయోషిప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౫౩॥ ౫౪॥ తతః ॥ ఇదానీమదుక్తమైజ్ఞాతమితిపునః ప్రహస్యాహ - అపృష్టేనైవవ్యాసేనకథమేవంనిజాయఃకృతఇతివిస్తయోనోత్ఫుల్లనయనేయేషాంతా ౫౫॥ ౫౬॥ ఉత్సుకాంనిగమయతి ॥ స్వత్వేనైత్యాదివతుభిః ॥ స్వత్వేనేతి ॥ ఆత్మనోహరే - గుణావహాంభాంసి - తైః అభిక్షౌళితమఖిలం - కిర్షిషం - యేషాం - తైః - కర్తృభిః ధర్మస్సిధ్యతి ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ భవద్విరితి ॥ యవభిప్రేతం - జ్ఞాతుమిష్టం ౬౦॥

శ్రులక్ష్మ్యక్షురోచ్చారణకాలసంబంధోహ్యసా ॥ ౬ ॥ ఉన్నా నేనేతి ॥ తులయామితస్యాంభసోధకత్రయోదశపలా
ని అధఃత్రయోదశంయోమంతాని అధః త్రయోదశ - సాధఃద్వాదశేత్యధః - సానాడికా ఉపచారాత్ - త్రే
నాడికాజ్ఞాతవ్యేత్యధః - కథమిత్యాహ - హేమేతి - మామఃపంచగుంజామానం - జలస్యైతత్సాధకంపలద్వాద
శకంమగధదేశ్యం ప్రస్థంపూరయతి - సవప్రస్థశ్చతుగుణస్సన్నాడిజ్ఞావకఇతిశేషః - యథాహవాయుః ॥ శ్లో ॥ ఉన్నా
నైనాంభసశ్చపిపలాన్యధా త్రయోదశ ॥ మాగధేనతుమా నేన జలప్రస్థభిధీయతే ॥ ఏతేచాప్యదకప్రస్థాశ్చత్యక్షురో
నాడికాఘటః ॥ హేమమామైఃకృతచ్ఛిద్రశ్చతుభిశ్చతురంగులైరితి ॥ ఏవంచతుమామ సువణారచిత చతురంగుళ
సూచీకృతాధశ్చిద్రాదాధక జలపూర్ణాత్పంచాశత్పల పరిమాణాద్ధట్లాత్తచ్ఛిద్రేణపంచాశత్పలంజలం యావతా
కాలేననిస్సరతితావత్క్లాలోనాడిత్యుక్తంభవతి - అథవా - అహూరాత్రజలస్యపూరణంనిస్సరణంవా మప్టివారం
యథాస్యాత్ తథాతత్ప్రమాణంకార్యం - అన్యేతు - చతుమామ హేమనిమితయా చతురంగుళయానూచ్యా
కృతచ్ఛిద్రేసాధఃద్వాదశపలేతా మ్రపాత్రైతత్ప్రమాణం జలంతచ్ఛిద్రేణ యావతాకాలేన విశతినకాలపకానా
డికా - తానిపలానిమాగధమానేనజలప్రస్థఇతివణయంతి - కృతచ్ఛిద్రై రితివవతంతి - తత్రాయమన్వయః - సానా
డికా - చతుభిః హేమమామైఃకృతచ్ఛిద్రై నిఃపన్నాన్యంభసోధకత్రయోదశపలానీతి ॥ ౮౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥

త్రాప్రమాణతః ॥ త్రైపంచదశభిఃకాష్ఠాత్రింశత్కాష్ఠాఃకలాన్త్యతా ॥ ౬ ॥ నాడికాతుప్రమాణేనసా
కలాదశపంచచ ॥ ౭ ॥ ఉన్నా నేనాంభసస్సాతుపలాన్యధాత్రయోదశ ॥ మాగధేనతుమా నేనజలప్రస్థ
సుసప్తృతః ॥ హేమమామైఃకృతచ్ఛిద్రశ్చతుభిశ్చతురంగులైః ॥ ౮ ॥ నాడికాభ్యామధద్వాభ్యాంము
వూతోద్విజసత్తమః ॥ అహూరాత్రంమువూతాస్తుత్రింశన్నాదీనైస్తథా ॥ ౯ ॥ మాసై
ద్వాదశభివర్షమహూరాత్రంతుత్తద్విది ॥ త్రిభివర్షశతైవర్షంవప్య్యవైవాసురద్విమామ్ ॥
౧౦ ॥ త్రైస్తుద్వాదశసాహస్రైశ్చతుర్యగముదాహృతమ్ ॥ చతుర్యగసహస్రంతుకథ్యతేబ్రహ్మణో
దినమ్ ॥ ౧౧ ॥ సకల్ప్రసృతమనశ్చతుదశమహామునే ॥ తదంతేచైవమైత్రేయబ్రాహ్మ్యనైమి
త్తికోలయః ॥ ౧౨ ॥ తస్యస్వరూపమత్యుగంమైత్రేయగదతోమమ ॥ శ్రుణుస్వప్రాకృతంభూయ
స్తవవత్సృమ్యహంలయమ్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్యగసహస్రాంతేక్షీణప్రాయమహీతలే ॥ అనావృష్టిరతీవో
గ్రాజాయతేతతవాషిః ॥ ౧౪ ॥ తతోయాన్యల్పసారాణితానిసత్వాన్యశేవతః ॥ త్తయంయాంతిము

బ్రహ్మాండోక్తైః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ నాడికాజ్ఞానోపాయమాహ - ఉన్నా నేనేత్యాదిసాధేన ॥ ఉన్నానేనేతి ॥ అంభసః - ఉన్నా
నేన - ఉన్నీయితేతి నేనేత్యున్నానం - పాత్రం - అధోనానిత్రయోదశ - సాధఃద్వాదశేత్యధః - ఉన్నానరూపేణ
ఘటితాని - సాధఃద్వాదశపలానిసానాడికా - సాధఃద్వాదశపలతామ్రనిర్మితపాత్రాన్నాడికా జ్ఞాతవ్యేత్యధః -
కింప్రమాణంతత్పాత్రంకార్యంతత్రాహ - మాగధేనేతి ॥ మాగధేనప్రమాణేన జలప్రస్థసుసప్తృతఇతి - సాధఃద్వా
దశపలజలేనహి - మగధదేశ్యః ప్రస్థఃపూర్యతే - తావత్ప్రమాణంపాత్రంకార్యమిత్యధాఃస్పిద్ధం-ననుతథాపితాత్రే
ణకథంనాడికాజ్ఞానం - క్రియాపరిచ్ఛేద్యత్వాత్కాలస్యేత్యాశంక్య - క్రియాసిద్ధయే - ప్రస్థంవిశినష్టి - హేమేతి - మా
మఃపంచగుంజః హేమమామైశ్చతుభిః - చతురంగులశలాకాయాపేణకృతైః - కృతచ్ఛిద్రైః - తదుక్తంభవతి - సాధః
ద్వాదశపలతామ్రమయం - మాగధేప్రస్థసమ్మితం - ఉద్ధావయంతం - పాత్రం - చతుమామచతురంగుల హేమశలా
కయాకృతచ్ఛిద్రం - జలస్థాపితం - తేనచ్ఛిద్రేణ - యావతాకాలేనపూర్యతే - తావత్క్లాలోనాడికేతి - తథాచతు
కః ॥ శ్లో ॥ ద్వాదశాధఃపలాన్నానంచతుభిశ్చతురంగులైః ॥ స్వణమామైఃకృతచ్ఛిద్రం యావత్ ప్రస్థంజలపుతమి
తి ॥ ౮ ॥ నాడికాభ్యామితి ॥ తథాత్రింశతాదినైః మాసఇత్యధః ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ నైమిత్తికలయప్రకారమాహ -
తస్యస్వరూపమిత్యాదినా యావదధ్యాయపరిసమాప్తిః ॥ ౧౩ ॥ చతుర్యగేతి ॥ క్షీణప్రాయే - ముఖిఃత్యాదిభిః ॥ ౧౪ ॥

మహలోకం పరిత్యజ్య గణాస్తేపితరుదేశః || సశరీరాశ్చయాంశ్య స్వే జనలోకం సహనుగైః | ఏవం దేవాస్తపితరయి
 షయో మానవాశ్చయే || మిత్రై స్సహూర్ధ్వం గచ్ఛంతి వ్యావతం తేదత్రై స్సహ | జనలోకాత్పురాస్తే ద్విదశక
 ల్పాపునఃపునః || పర్యాయకాలే సంప్రాప్తే సంభూతానిధ నేష్యమా | అవశ్యభావినా ధౌనసంబంధ్యం తేతథాతుతే ||
 నివతం తేతథావృత్త్యా తేహంసద్యోననిస్తరః || మహజానంచాపిజనా త్రవంచ హ్యేకాంత తస్థానిభవంతిసత్యే | మ
 న్స్వంత రాణాంపరివతనానిముంచంతిసత్యేనతపోవరాణి || తపోభియోగాద్విషయప్రహణాద్విశంతి తేషీశ్వరమేవదే
 వమితి || అథాత్మనిఘహతేజాన్సర్వమాథాయసర్వకృత్ | తతస్పరాత్రింస్వపితమస్యేకాణవేజలభితి || హృతాధికా
 రాగచ్ఛంతి తదపారః || ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || ౩౫ || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ ||
 ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యాన - శ్రీ విష్ణు దత్తయ - షష్ఠాంశే - తృతీయోధ్యాయః

నివాసినః | కృతాధికారాగచ్ఛంతి మహలోకం సహనుగైః || ౨౮ || తస్మాదపి మహతాపతప్తాలోకా
 త్తతః పరమ్ | గచ్ఛంతి జనలోకం తేదశావృత్త్యా పరైషణి || ౨౯ || తతోదగ్ధాజగన్మవంతు ద్రుగూపీజనా
 దేశనః | ముఖనిశ్వాసజామేఘాకరోతమునిసత్తనః || ౩౦ || తతోగజకులప్రఖ్యాస్తటిత్వంతోతినా
 దినః | ఉత్తిష్ఠంతి తథావ్యోమ్ని ఘోగాస్తవతకాఘనాః || ౩౧ || కేదిన్దీలోత్పలశ్యామాః కేదిత్పు
 ముదశస్మిభాః | ధూప్రవణాఘనాః కేదిత్యేచిత్ప్రభాః సయోధరాః || ౩౨ || కేదిరాసభవణాభా
 లాఘోగసనిభాస్తథా | కేదిదైవధూర్యసంకాశా ఇంద్రనీలనిభాః క్వచిత్ || ౩౩ || శంఖకుందనిభాశ్చ
 న్యేజాత్యంజరనిభాః పరే | ఇంద్రగోపనిభాః కేదిత్రతశ్శిఖినిభాస్తథా || ౩౪ || మనశ్శిలాభాః కేదిదైవ
 హరితాశ్శనిభాః పరే | చాపవక్త్రనిభాః కేదిమత్తిష్ఠంతే సహఘనాః || ౩౫ || కేదిత్పురవరాకారాః కేది
 త్వర్వతసస్మిభాః | కూటాగారనిభాశ్చాన్యే కేదిత్స్థలనిభాఘనాః || ౩౬ || హాహరావాసుహాకాయాః
 పూరయంతినభస్థులమ్ | వషణంతస్తేమహసాగాస్తమగ్నిమతిభైరవమ్ || శమయంత్యఖిలం విప్రత్రై
 లోక్యాంతరధిష్ఠితమ్ || ౩౭ || నప్తేచాగ్నోవసతతం వషణమాణాహ్యహనిశమ్ | స్థావయంతి జగన్స
 ర్వమంభోభిఘ్నానిసత్తనః || ౩౮ || ధారాభిరతిమాత్రాభిః స్థావయంత్యాఖిలాంభువమ్ | భువలోకం
 తతైవోధ్వం స్థావయంతిహితేద్విజ || ౩౯ || అంధకారికృతేలోకేనప్తేస్థావరజంమే | శవణంతి తేమ
 హామేఘావషణానుధికంశతమ్ || ౪౦ || ఏవంభవతికల్పాంతే సమస్తమునిసత్తనః | వాసుదేవస్యమా
 హాత్పాన్విత్వస్యవరమాత్మనః || ౪౧ || ఇతి శ్రీ విష్ణు పురాణే - షష్ఠాంశే - తృతీయోధ్యాయః

ధ్యేస్తప్తపిభిస్తథా | యజ్ఞానశ్చైవయెప్పున్యేతద్భక్తాశ్చైవత్రైస్సహ || మహలోకం గచ్ఛంతి త్యక్తాస్త్రై
 లోక్యమిశ్వరాః | మహలోకం పరిత్యజ్య గణాస్తేపితరుదేశః || సశరీరాశ్చయాంశ్య స్వే జనలోకం సహనుగైః | ఏ
 వం దేవాస్తపితరయి షయో మానవాశ్చయే || మిత్రై స్సహూర్ధ్వం గచ్ఛంతి వ్యావతం తేదత్రై స్సహ | జనలోకాత్పు
 రాస్తే ద్విదశకల్పాపునఃపునః || పర్యాయకాలే సంప్రాప్తే సంభూతానిధ నేష్యమా | అవశ్యభావినా ధౌనసంబం
 ధ్యం తేతథాతుతే || నివతం తేతథావృత్త్యా తేహంసద్యోననిస్తరః || మహజానంచాపిజనా త్రవంచ హ్యేకాంత తస్థానిభవం
 తిసత్యే | మన్స్వంత రాణాంపరివతనానిముంచంతిసత్యేనతపోవరాణి || తపోభియోగాద్విషయప్రహణాద్విశంతి తేషీ
 శ్వరమేవదేవం || అథాత్మనిఘహతేజాన్సర్వమాథాయసర్వకృత్ | తతోహిరాత్రింస్వపితమస్యేకాణవేజలభితి ||
 ౨౮ || ౨౯ || ౩౦ || ౩౧ || ౩౨ || ౩౩ || ౩౪ || మనశ్శిలేతి | చాయోనీలవక్షశకునిః || ౩౫ || కేదిదితి | కూటాగారంగృహవిశే
 షః || ౩౬ || ౩౭ || ౩౮ || ౩౯ || ౪౦ || ౪౧ || ఇతి శ్రీ ధరస్వామివిరచితాస్త్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణు పురాణ వ్యాఖ్యానాం
 షష్ఠాంశే - తృతీయోధ్యాయః

౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకాణవత్తితి॥ బ్రహ్మరూపధరభితి ప్రథమాంశే వ్యాఖ్యాతం - ననూ తరత్ర బ్రహ్మదీనాంశుభాశ్చ
యత్వంసిద్ధ్యతే - తత్కథమత్ర బ్రహ్మరూపధరస్యముముతసుభిశ్చింత్యమానత్వం - ఉచ్యతే - ధారణాసిద్ధ్యర్థం
తత్ర శుభాశ్చయోక్తిః - నిష్పన్న సమాధీనాంశుజగద్రూపతయాభగవదనుసంధానమవిరుద్ధం - యథా - మత్తస్సవ
మహంసర్వం - అహంసురభవమిత్యాది - కించవరశురామకల్కాద్యదివదనుప్రవేశావతారత్వాచ్చనవిరోధః॥ ౪॥
౫॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మమానూమయీంముల ప్రకృత్యభిమానిదేవతాం - యోగనిద్రాంయోగరూపానిద్రాం - పతద్వి
వృహోతి - ఆత్మానంచితయన్వీతియత్॥ ౬॥ నిమిత్తతత్రేతి॥ తత్ర బ్రహ్మణోది నాంతే॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ అ
అనావృష్టిత్యాది॥ సమస్తేషులోకేషుపాతా లేషుచ - సంతుశ నేనాశేకృతే॥ ౧౨॥ మహదాదేరితి॥ తస్మిన్ప్రాకృ
తేప్రతినంపరేమహదాదేవిశేషాంతస్యవికారస్యసంకుయేచప్రవృత్తేప్రస్తుతేచభిత్వాది॥ ప్రళయత్వాయ - ప్ర
కృష్టేలయోయస్యాస్మాప్రళయా - తద్భవాయ॥ ౧౩॥ ప్రణస్తభితి॥ అత్ర తస్మాత్ప్రగ్రహణంవిశేషస్యాప్యవలకు
ణం॥ ౧౪॥ సవణమితి॥ సలిలేనటంఘైః - ఆలోకాంతాల్లోకాంతంయావత్ - ఆలోకస్తేజోవా॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

శ్రీ పరాశరః॥ సప్తర్షిస్థానమాక్రమ్యస్థితేంభసిమహామునే॥ ఏకాణవంభవత్యైతత్రైలోక్యమఖి
లంతతః॥ ౧॥ ముఖనిశ్వాసజౌవిష్ణోర్వాాయుర్పాజలదాంస్తతః॥ నాశయోవాహిమైత్రేయవహాణా
మవరంతమ్॥ ౨॥ సవణభూతమయోచింత్యభగవాణభూతభావనః॥ అనాదిరాదివిశేషస్య సీత్యా
వాయుమశేషతః॥ ౩॥ ఏకాణవతతత్రస్మిన్శేషశయ్యాగతఃప్రభుః॥ బ్రహ్మరూపధరశ్చేతేభగవా
నాదికృద్ధరి॥ ౪॥ జనలోకకతైస్సిద్ధేస్సరకాద్యైరభిష్టుతః॥ బ్రహ్మలోకకతైశ్చైవచింత్యమానోము
ముయుభిః॥ ౫॥ ఆత్మమానూమయీంవాంయోగనిద్రాంసమాస్థితః॥ ఆత్మానంచామదేవాభ్యం
చింతయన్మధుసూదనః॥ ౬॥ ఏషనైమిత్తికోనామమైత్రేయప్రతినంచరః॥ నిమిత్తతత్రయచ్చేతేబ్ర
హ్మరూపధరోహరిః॥ ౭॥ యదాజాగర్తిసర్వాత్మాసతదాచెష్టతేజగత్॥ నిమిలత్యైతదభిలంబా
యాశయ్యాగతేచ్యుతే॥ ౮॥ పద్మయోవేదికంయత్తువతుర్ముగనహస్రవత్॥ ఏకాణవీకృతేలో
కేతావతీరాత్రివిశ్వే॥ తతఃప్రబుద్ధోరాత్ర్యంతేపునస్సృష్టింకరోత్యజః॥ బ్రహ్మస్వరూపధృద్వి
ష్ణుర్వభాతేకథితంపురా॥ ౧౦॥ ఇత్యేషకల్పసంహారోవాంతరప్రళయోద్విజ॥ నైమిత్తికస్తేకథితః
ప్రాకృతంశ్రుణ్వతఃపరమ్॥ ౧౧॥ అనావృష్ట్యాదిసంపకాత్కృతేసంతుశనేమునే॥ సమస్తేష్య
వలోకేషుపాతా లేషుభిలేషుచ॥ ౧౨॥ మహదాదేవికారస్యవిశేషాంతస్యసంకుయే॥ కృష్ణేచ్ఛా
రిలేతస్మిన్ప్రవృత్తేప్రతినంచరే॥ ౧౩॥ ఆపోగ్రసంతివైసూర్యంభూమేగంధాత్మకంగుణమ్॥ ఆత్త
గంధాతతోభూమిఃప్రళయత్వాయకల్పతే॥ ౧౪॥ ప్రణస్తేగంధతస్మాత్ప్రభవత్యుపీజలాత్మికా॥ ఆ
వస్తదాప్రవృద్ధాస్తువేగవత్యోమహాస్వనాః॥ ౧౫॥ సర్వమాపూరయంతీదంతిస్థంతివిచరంతి॥ సలిలే
నోమిమాతేనఆలోకాంతాద్భవంతతః॥ ౧౬॥ అపామపిగుణోయస్తజ్యోతిషాపీయతేతునః॥ నశ్యం

తదేవంనైమిత్తికం త్రైలోక్యప్రళయనిరూప్యతత్కాలీనాంస్థితినిరూపయన్నాహ - సప్తర్షిస్థానమిత్యా
దినా - అనావృష్ట్యైత్యతఃప్రాక్తవేనగ్రంథేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకాణవత్తితి॥ శేషపవశయ్యా - తాంగతశ్చేతే॥ ౪॥
౫॥ ౬॥ ౭॥ యదేతి॥ సయదాజాగర్తి - తదాజగచ్ఛేష్టతే - సృష్ట్యస్త్యుఖంభవతి॥ ౮॥ కియంతంకాలంశేతేకదావా
ప్రబుధ్యతే - సజగత్పతిత్యత్రాహ - పద్మయోవేదిత్యాదివాఖ్యాం॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ మహదాదేరితి॥ మ
హదాదేవిశేషాంతస్య - సంకుయేనిమిత్తేప్రతినంపరేప్రవృత్తిభిత్వార్థః॥ ౧౩॥ ఆపభితి॥ ఆత్మః - అపహృతోగం
భోయస్యాస్మా ఆత్మగంధేతిపాతేప్యేవమేవాధాః - ప్రళయత్వాయలీనత్వాప్సలిలేనైవలోకావ్యాప్తానన్మ
తేయోనాన్యాయః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ సర్వమితి॥ సలిలేనైవోమిమాతావ్యాప్తాలోకాస్సమంతభిత్వపాతః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ప్రశామ్యతీతి|| అజ్యోతిరితిపదశ్చైదః - తత్ప్రవాణ్యువిశేషణం - జ్యోతిర్విరోధీ|| ౨౨|| తతశ్చితి|| తుము
లంసశబ్దం - ఆత్మనఃసంభవంఖం|| ౨౩|| ౨౪|| అరూపమితి|| సచమూర్తిమత్ నిరవయవం|| ౨౫|| ౨౬|| తతశ్చితి|| అహంకారావచ్చి
న్నతయాపరిమాణం - షేధాయోగాత్ భూతాదిశబ్దేనప్రిధాహంకారస్యగ్రహణం|| ౨౭|| ౨౮|| ఉర్విత్వాది|| ఉర్వి
మహంశ్చ - అంతఃఅండస్యాంతఃస్థితస్యజగతః ప్రాంతేవరహకోట్యాం ప్రథమకౌట్యాంచ - తథా - బాహ్యతఃఅంతా
ద్భూమిరపితథాపృథివ్యేకప్రాంతేమహానితరప్రాంతే|| ౨౯|| ఏవమితి|| అయమావరణలయవిషయశ్లోకః - మహా
దాదయఃసప్తక్రమాదహంకారాదీనాంప్రకృతయఃస్సృతాః - తాఃప్రత్యాహరేతుచరస్వరం - స్వంస్వంకారణం - ఏ
వంపూర్వోక్తలయక్రమేణ - ప్రవేశంతి|| ౩౦|| ఏతదేవప్రపంచమితి|| యోనేతి|| ఏవంభూతమిదమండయోనావృతం

త్యాపస్తతస్తాశ్చరసతస్మాత్రసంక్షయాత్|| ౧౭|| తతశ్చేహోమృతరసాజ్యోతిష్త్వం ప్రాప్నువంతి
వై|| అగ్న్యవస్థేతునలితేతేజసాసర్వతోవృతే|| ౧౮|| సచాగ్నిస్త్వతోవ్యాప్యకాదతేతజ్జలంతథా|| సర్వ
మాపూర్వతేర్విభిన్తదాజగదిదంశనైః|| ౧౯|| అవిభిన్తంసంప్రతేస్త్రిన్స్త్రిగూర్హ్యమథస్తదా||
జ్యోతిషోపివరంహంపంచాయురత్తిప్రభాకరమ్|| ౨౦|| ప్రళీనేవతతస్తస్త్రిహాయుభూతేఖిలాత్మని||
ప్రణష్టేరూపతస్మాత్రేహృతరూపోవిభావనుః|| ౨౧|| ప్రశామ్యతీతదాజ్యోతిర్వాయుదోధూయతే
మహా|| నిరాలోకేతథాలోకేవాయ్వవస్థేవతేజసి|| ౨౨|| తతస్తములమాసాద్యవాయుస్సంభవమా
త్తనః|| ఉర్ధ్వంచాధశ్చతిర్యక్ష్వదోధవీతిదిశోదశ|| ౨౩|| వాయోరపిగుణంస్పృశమాకాశోగ్రసతేత
తః|| ప్రశామ్యతీతతోవాయుఃఖంతుఃస్థత్యనావృతమ్|| ౨౪|| అరూపరసమస్పృశమగంధంసచమూర్తిమ
త్|| సర్వమాపూరయచ్చైచసమమాత్రత్ప్రకాశతే|| ౨౫|| పరిమండలంచసుషిరమాకాశంశబ్దక్షణమ్||
శబ్దమాత్రంతదాకాశంసర్వమావృత్యతిష్ఠతి|| ౨౬|| తతశ్శబ్దగుణంతస్యభూతాదిగ్రహణతేపునః|| భూ
తేంద్రియేషుయుగపద్భ్యుతాదౌసంస్థితేషువై|| అభిమానాత్కోహ్యేషభూతాదిస్తామసస్తస్మృతః|| ౨౭||
భూతాదింగ్రహణేచాపిమహావైబుద్ధిక్షణః|| ౨౮|| ఉర్విమహంశ్చజగతఃప్రాంతేతర్వాహ్యత
స్తథా|| ౨౯|| ఏవంసప్తమహాబుద్ధేక్రమాత్ప్రకృతయఃస్సృతాః|| ప్రత్యాహరేతుతాస్సర్వాఃప్రవి
శంతిచరస్వరమ్|| ౩౦|| యోనేదమావృతంసర్వమండమన్నప్రళీయతే|| సప్తద్వీపసముద్రాంతంసప్త

౧౯|| అవిభిన్తీతి|| ప్రభాకరంప్రకాశకరంహంపంచాయురత్తిగ్రహణే|| ౨౦|| ౨౧|| ప్రశామ్యతీతి|| తదా - అజ్యోతిః
జ్యోతిర్వాక్తః - వాయుఃసంభవం - ప్రచలతి|| ౨౨|| తతశ్చితి|| తుములంసశబ్దం - ఆత్మనస్సంభవం - కారణమాకా
శం - ఆసాద్యపూర్వాద్యాఃదశదిశోపిదోధవీతికంపయతి|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| తతశ్చితి|| భూతాదిగ్రహణత్యనేనా
త్రనతామసమాత్రస్యగ్రహణం - కింతుతమఃప్రధానత్వేనసామాన్యతోహంకారమాత్రస్య - అతఏవభూతానామిం
ద్రియాణాంచయుగపత్త్రలయోక్తేదేవానామపుష్పలక్షణం - అభిమానవిషయాణాంభూతాదీనాంలీనత్వాత్ -
కేవలాభిమానాత్కస్యచావరణైకస్వభావత్వాదేషభూతాదిస్తమఃప్రధానస్త్యత్యత్యథా|| ౨౭|| భూతాదిమితి||
బుద్ధిలక్షణః - సత్ప్రధానత్వాత్|| ౨౮|| యథాస్పష్టిక్రమప్రాతిలోమ్యేనపృథివ్యాదేమహత్తత్త్వవర్యంతోల
యఉక్తః - తథాఆవరణేవస్వప్రయమేవలయక్రమగతీవక్తుంబ్రహ్మాండాంతర్వర్తినఃకార్యస్యజగతఃకోటిందశాయ
తి - ఉర్విమహంశ్చేతి - బ్రహ్మాండస్యాంతర్యథాజగతః - పృథివీమహత్తత్త్వంచ - ప్రాంతే - ఆద్యంతేసంస్కారభా
వతః - తథాబ్రహ్మాండాద్బాహ్యతోపి|| ౨౯|| తతఃకిమతఆహ - ఏవమితి|| యథావరమస్తస్మాంపృథివీమారభ్య - ప్ర
థమస్తప్తగుహత్తత్త్వవర్యంతంప్రాతిలోమ్యేనస్వస్వకారణేలయమేవ్యంతి - కారణభూతా అపి యాః పృథివ్యా
ద్యాః - సప్తప్రకృతయః - తా అపి - ప్రత్యాహరే - పరస్పరం - స్వం స్వంకారణం ప్రవేశంతి|| ౩౦|| తదాహ - యోనే
త్యాదిత్రిభిః|| యోనేతి|| యోనసప్తద్వీపాదికమావృతమాసీత్తదండకటాహరూపావృత్తీ - స్యావరణరూపాస్వపున్సత్తు

తత్పుష్పివ్యావరణమపునీయతే॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇత్యేషాప్రకృతిరితి॥ వ్యక్తావస్థమపిప్రకృతిద్రవ్యమేవ-స
 త్రవ్యాంతరం - తస్మాద్వ్యక్తమవ్యక్తేలీయతే - తస్మాద్విపాతేస్వరూపమిత్యనుషంగః॥ ౩౫॥ ఏకఇతి॥ ఏకశ్శుద్ధఃప్ర
 కృతివదనేకత్వానహాః॥ ఇచిత్త్యానహాశ్చ - అనేకత్వబోధకత్వైచిత్త్యాహాసత్త్వాది గుణమయత్వా భావా
 త్ - అత ఎకాక్షరోనిత్యశ్చ - తత్ర హేతుమాహ - సర్వవ్యాపీతి - సూక్ష్మత్వాత్ప్రకృతేరపివ్యావసస్వభావః -
 సోపి పుమావపరమాత్మసాంశః - యథా ప్రకృతిః - అత్రలయస్థానత్వేన ప్రకృతేః ప్రకృతత్వా
 త్ ప్రసంగాత్ - పురుష పరమాత్మసాః ప్రస్తావః॥ ౩౬॥ పరమాహ॥ నసంతితి॥ నన్వంశత్వ వచనాత్ పు
 రుషస్యపరమాత్మైకత్రవ్యత్వంస్యాత్ - నైవం - సమస్తహయరహితం - ససర్వభూత ప్రకృతిం వికారా - విష్ణుస్స
 మస్తేంద్రియదేహదేహీ - తైశ్రజ్ఞః - శక్తిస్సావేష్టితా - నిత్యోచిత్యానాం - పృథగాత్మానం ప్రేరితారంబమత్వా -
 ఉత్తమఃపురుషస్త్యన్యథిత్యాదిభిస్తయారత్యంతవైలక్షణ్యస్యోక్తత్వాత్ - కథనంశత్వ మిత్యాశంక్య ప్రకాశాదివ
 నైవంపరత్యాదిసూత్రకారః ప్రకాశజాతిగుణదేహవదాత్మనోపి శరీరభూతస్యతిష్ఠతః పరమాత్మైక దేహత్వా
 దంశత్వముపపాదితవాసత్తామాత్రాత్మక ఇతివికారనిషేధః - జ్ఞేయ - నారాయణంమహ్మజ్ఞేయమిత్యాదిసా - ఆ
 త్మనఃపరే - యస్యాత్మా శరీరమితశరీరత్వేనోక్తత్వాత్ బద్ధాన్ముక్తాచ్చాత్మనోత్వంతవిలక్షణే - ప్రకాశతద్వతోరివజ
 గద్భ్రహ్మణోశ్శరీరశరీరభావస్సాన్విభావికః - నజీవవశ్శ్రుమాకృతః - తత్పురుషస్య విశ్వమాజానమశ్రే - వేదాత్
 శక్తింస్సాచ్ఛరీరాదిత్యాదిః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ప్రకృతిరిత్యాది॥ ప్రకృతేఃపరమాత్మనిలయఃపురుషేలయద్వారా - అవ్య
 క్తమక్షరేలీయతే - అక్షరంతమసీలీయతే - తమఃపరేదేవమీభవతితిశ్రుతే॥ ౩౯॥ పరమాత్మేతి॥ విష్ణునామాసవేదే
 మవేదాంతేషుచగీయతే - విష్ణునామాసవివరమేష్వరోవేదేషువేదాంతేషుచసద్భ్రహ్మదిశబ్దైగీయతే॥ ౪౦॥ ప్ర

లోకంసవర్షతమ్॥ ౩౧॥ ఉదకావరణంయత్తుజ్యోతిషాపీయతేతుతమ్॥ జ్యోతివాఽయాలయంయాతి
 యాత్యాకాశేనమీరణః॥ ౩౨॥ ఆకాశంచైవభూతాదిగ్రాసతేతంతథామహాః॥ మహంతమేభిస్సహి
 తంప్రకృతిగ్రాసతేద్విజ॥ ౩౩॥ గుణసామ్యమనుక్రిక్తమన్యూనంబమహామునే॥ ప్రోచ్యతేప్రకృతి
 హేతుఃప్రధానంకారణంపరమ్॥ ౩౪॥ ఇత్యేషాప్రకృతిస్సర్వావ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ॥ వ్యక్తస్వరూ
 పమవ్యక్తతస్మాన్నేత్రేయలీయతే॥ ౩౫॥ ఏకశ్శుద్ధోక్షరోనిత్యస్సర్వవ్యాపీతథాపుమాః॥ సోవ్యంశ
 స్సర్వభూతస్యమైత్రేయపరమాత్మనః॥ ౩౬॥ నసంతియత్రనర్వేనేనామజాత్యాదికల్పనాః॥ సత్తామా
 త్రాత్మకేజ్ఞేయజ్ఞానాత్మన్యాత్మనఃపరే॥ ౩౭॥ తద్భ్రహ్మ పరమంధామపరమాత్మానచేశ్వరః॥ సవిష్ణు
 స్సర్వమేవేదంయతోనావర్తతేయతి॥ ౩౮॥ ప్రకృతిర్యామయాఖ్యాతావ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ॥ పు
 రుషశ్చాప్యభావేతాలీయేతేపరమాత్మని॥ ౩౯॥ పరమాత్మాచసవేదామాధారఃపరమేశ్వరః॥ విష్ణు
 నామాసవేదేషువేదాంతేషుచగీయతే॥ ౪౦॥ ప్రవృత్తంచనివృత్తంచద్వివిధంకర్మవైదికమ్॥ తా

లీయతఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ప్రకృతిస్వరూపందర్శయత్తాత్మ్యంతస్త్రిలయమువసంచారతి - గుణసామ్య
 మిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ - కార్యకారణరూపా॥ ౩౫॥ ప్రకృతిపురుషయోగపిపరమాత్మ
 నిలయంబంబం తయోస్తదంశత్వమాహ - ఏకఇతి॥ సర్వవ్యాపీప్రకృతేస్తత్కార్యస్యచాధిస్థాతా - సోపీత్యపిశబ్దాత్ ప్రకృ
 తిరపి - సర్వభూతస్య - ప్రకృత్యాదిసహాత్మకస్యపరమాత్మనః - అంశః॥ ౩౬॥ కఃపునఃపరమాత్మైత్యత్రాహ - న
 సంతీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ నసంతితి॥ అత్మనః - పురుషాత్పరే॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ప్రకృతిరితి॥ పరమాత్మనిపురుషోత్తమేలీయ
 తే - లీనావవ తిష్ఠేతి॥ ౩౯॥ తస్యతునాస్తిలయఇత్యాహ॥ పరమాత్మేతి॥ సవేదామాధారః తస్మాత్సంపద పరమః -
 ఈశ్వరఃపరమోక్తమితిత్యర్థః॥ ౪౦॥ తత్ ప్రాప్త్యర్థమేవసర్వసాధనజాతమిత్యాహ - ప్రవృత్తంచేతి॥ ౪౧॥

వృత్తమితి॥ కథమింద్రాదియాగైరసేవ్యత్వమిత్యత్రాహ - సర్వమూర్తిరితి॥ ౧౦॥ ౧౨॥ జ్ఞానాత్మైతి॥ జ్ఞానాత్మా
జ్ఞానస్వరూపః - జ్ఞానమూర్తిః॥ జ్ఞానాత్మికామూర్తిః॥ గృహాయస్య - నివృత్తేమాగే - జ్ఞానయోగేన జ్ఞానయో
గప్రధానేనకమణిజ్యోతే - ముక్తిఫలప్రదః॥ నివృత్తిమాగేణజ్యోతే॥ ౧౩॥ హ్రస్వైతి॥ హ్రస్వాదిశబ్దైరభిధేయః
చిద్వస్తు - వాచామవిషయచిద్వస్తు - తత్సర్వంవిష్ణుఃతదాత్మకం॥ ౧౪॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తాదిసామాన్యాధికరణ్యహే
తుర్విశ్వాత్మావిశ్వరూపధరత్తి - పురుషఃకార్యకారణరూపోభయోవస్థః - పరమాత్మాముక్త్యవ్యక్తంసంపదచావ్యక్త
మితివపాతః॥ ౧౫॥ వ్యక్తైత్యాది॥ ఉక్తస్యైవానువాదోగుణాంతరవిధ్యుతః - అవ్యాహతాత్మనిలవికృతస్వరూ
పే॥ ౧౬॥ ౧౭॥ వ్యక్తైతి॥ ప్రకృత్యాంపురుషేనాయామితిశేషః - తథాతత్రస్థితేతథాభూతేపురుషేతత్రపరమా
త్మస్థితే - ద్వయోర్యుగళలయవత్సైగంధస్పృగః - వ్యక్తైతిపునలయానువాదఃపరమాత్మసారాత్మాదిక
ల్పనావిధ్యుతః॥ ౧౮॥ నైవేతి॥ నిత్యస్యపరమాత్మనత్తిఅత్రస్వరూపసత్యత్వస్యబ్రహ్మదేనానుపిసాధారణ్యాద్విగ్రహ
వత్త్వస్యనిత్యత్వమభిప్రేతం - సదైకరూపరూపాయేత్యాదిభిర్విగ్రహనిత్యత్వస్యప్రతిపాదనాత్॥ ౧౯॥ ౨౦॥
ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - శ్రీవిష్ణుచిత్తయో - షష్ఠాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

భ్యాముభాభ్యాంపురుషేస్తవమూర్తిఃస్పృశ్యతే॥ ౧౦॥ ఋగ్యజుస్సామభిర్మాగైఃప్రవృత్తైరిజ్య
తేహ్యసా॥ యజ్ఞేశ్వరోయజ్ఞపుమాపురుషైఃపురుషోత్తమః॥ ౧౨॥ జ్ఞానాత్మాజ్ఞానయోగైరజ్ఞానమూ
ర్తిఃస్పృశ్యతే॥ నివృత్తయోగిభిర్మాగైఃవిష్ణుముక్తిఫలప్రదః॥ ౧౩॥ హ్రస్వదీర్ఘపుటైర్యతుకిం
చిద్వస్తస్విభీయతే॥ యచ్చవాచామవిషయంతత్సర్వంవిష్ణురవ్యయః॥ ౧౪॥ వ్యక్తసంపదచావ్యక్తస్స
పవపురుషోత్తమః॥ పరమాత్మాచవిశ్వాత్మావిశ్వరూపధరోహరిః॥ ౧౫॥ వ్యక్తావ్యక్తాత్మికాతస్త్రిప్ర
కృతిస్సంప్రతీయతే॥ పురుషశ్చస్థితేయవ్యాపిన్యవ్యాహతాత్మని॥ ౧౬॥ ద్విపరాధాత్మకః
కాలఃకథితోయోమయాతవ॥ తదహస్తస్యమైత్రేయవిష్ణురీశస్యకథ్యతే॥ ౧౭॥ వ్యక్తేనప్రకృతాలీనే
ప్రకృత్యాంపురుషేతథా॥ తత్రస్థితేనిశాచాన్యతత్రప్రమాణామహామునే॥ ౧౮॥ నైవాహస్తస్య
ననిశానిత్యస్యపరమాత్మనః॥ ఉపచారస్తథాప్యేవతస్యేశస్యద్విజౌవ్యతే॥ ౧౯॥ ఇత్యేవతవమైత్రే
యకథితః॥ ప్రాకృతోలయః॥ అత్యంతికమథోబ్రహ్మన్నిబోధప్రతినంచరమ్॥ ౨౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురా
ణం - షష్ఠాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

కైఃకథమిజ్యతత్త్వత్రాహ - ఋగిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ఋగితి॥ ప్రవృత్తైరవిరక్తైః - పురుషైః - ఋగ్యేదాదివిహీ
తైః - కమభిర్మాగైర్భూతైః - ఇజ్యతే॥ ౧౨॥ జ్ఞానాత్మైతి॥ యోగిభిఃకమభిఃశుద్ధచిత్తైఃనివృత్తైమాగైస్థితైరి
తేశేషః - జ్ఞానయోగైరసేవ్యతత్త్వత్యుతః॥ ౧౩॥ జ్ఞానయోగస్వరూపమాహ - హ్రస్వదీర్ఘపుటైర్యతుకిం
చిద్వస్తస్విభీయతే॥ ౧౪॥ సనవంవిష్ణురేవ - నతుతస్మాద్వ్యతిక్రమస్తీత్యత్రహేతుమాహ - వ్యక్తావ్యక్తాత్మికైతి॥ ౧౫॥ విష్ణుస్వరూ
పే - పరప్రతిపత్త్యుతఃసర్వాత్మికాయినీమహేంద్రాత్మకల్పనామాహ - ద్విపరాధాత్మకత్వత్వాదిద్వాభ్యాం॥ ౧౬॥
వ్యక్తైతేతి॥ తథాతత్రపురుషేనరమేశ్వరేస్థితేనతి - ప్రకృత్యాంచతత్రస్థితాయామిత్యుతః॥ ౧౮॥ పీతవృన్వాహస్త
వమిత్యాహ॥ నైవేతి॥ ఉపచారస్సంపదచావ్యక్తమైత్యప్రతిపత్తయేఉచ్యతేక్రియతత్త్వత్యుతః॥ ౧౯॥ ప్రాకృతోలయ
ముపసంహరణ - అత్యంతికంలయముపక్షిపతి॥ ఇతి॥ ౨౦॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవి
ష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానం - షష్ఠాంశే - చతుర్థోధ్యాయః

౧॥ ౨॥ శిరోరోగతి॥ ప్రతిశ్యామిః పీనసః - శ్వయంధుః శోఘః ॥ ౩॥ ౪॥ కామక్రోధతి॥ ద్వేషః అప్రీతిః - మోహామూఢాచ్ఛాదః - విషాదః సత్త్వసంకుయః - శోకః ప్రియవిరహజః - ఈర్ష్యావరసంపదక్షమా ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ఖేదః॥ నారకజం నరకజం - స్యాన్నారకస్తునరకశ్చ త్యుమరః॥ ౧౦॥ సుకుమారేతి॥ ఉల్బం గర్భా వేష్టనచమః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ జాయమానశ్చితి॥ ప్రాజాపత్యేన బ్రహ్మణానియుక్తేన - గాత్రసంకూచకేన - తస్మాజ్జ్యాయానగర్భాః కనీయాంసంసూతియోనిమజానానోహినస్త్రీబ్రహ్మణాహినకృతశ్చితిశ్చుతేః॥ ౧౪॥ అధోముఖశ్చితి॥ సూతిమారుతైః

శ్రీవరాశరః॥ ఆధ్యాత్మికాదిమైత్రేయజ్ఞాత్వాతావత్రయంబుధః॥ ఉత్పన్నజ్ఞానవైరాగ్యః ప్రాప్నోత్యాత్మంతికంలయమ్॥ ౧॥ ఆధ్యాత్మికోపద్వివిధశ్చారీరోమానసస్తథా॥ శారీరోబహుభిర్భేదైర్భేద్యతే శ్రూయతాంచసః॥ ౨॥ శిరోరోగప్రతిశ్యామిజ్వరకూలభగంధరైః॥ గుల్మశ్శ్వయంధుశ్వాసభద్యాః పిబిరనేకథా॥ ౩॥ తథాక్షిరోగాతిసారకుష్ఠాం గామయసంజ్ఞితైః॥ భిద్యతేదేహజస్తాపోమానసంశ్రోతుమహాసి॥ ౪॥ కామక్రోధభయద్వేషలోభమోహవిషాదజః॥ శోకసూయావమానేర్ష్యామాత్సర్యాదిమయస్తథా॥ ౫॥ మానసోపద్విజశ్రేష్ఠతాపోభవతి నైకథా॥ ఇత్యేవమాదిభిర్భేదైస్తాపోహ్యధ్యాత్మికస్తస్మతః॥ ౬॥ మృగపక్షిమనుష్యాద్యైః పితౄచోరగరాక్షసైః॥ సరిపుపాద్యైశ్చన్యజాంజాయతేచాధిభౌతికః॥ ౭॥ శీతవాతోష్ణవహ్నిబుద్ధ్యుతాదినముద్భవః॥ తాపోద్విజవరశ్రేష్ఠైః కథ్యతేచాధిదైవికః॥ ౮॥ గర్భజన్మజరాజ్ఞానమృత్యునారకజంతథా॥ దుఃఖంసహస్రశోభైర్భేద్యతేమనసత్తమ॥ ౯॥ సుకుమారతనగర్భేజంతుబాహుమలావృతే॥ ఉల్బసంవేష్టితోఽగుశ్చపృష్ఠస్త్రివాధీసంహతిః॥ ౧౦॥ అత్యుక్తటుతీర్ణోష్ణలవణైర్మాతృభోజనైః॥ అత్యంతతాపైరత్యథాంవధామానాతివేధనః॥ ౧౧॥ ప్రసారణాకుంచనాదోనాం గానాం ప్రభురాత్మనః॥ శక్యమ్నాత్రమహావంకశాలూపస్వత్రపీడితః॥ ౧౨॥ నిరుచ్ఛ్వాసస్సచైతన్యస్సృరణజన్మశతాన్యథః॥ ఆస్త్రగర్భేతిదుఃఖేననిజకర్మబంధనః॥ ౧౩॥ జాయమానఃపురిషాస్పృహ్నాత్రశుక్లావిలాసనః॥ ప్రాజాపత్యేనవాతేనపీడ్యమానాస్థిబంధనః॥ ౧౪॥ అధోముఖోవైక్రియతేప్రబలైస్సూతిమారుతైః॥ క్లేశాన్నిష్ఠాంతిమాప్నోతిజరరా

ఆధ్యాత్మికాదీతి॥ ఆత్మంతికంలయోనామసర్వాత్మనః - అజ్ఞానతత్కార్యనాశాత్తకోమోక్షః - ఆత్మానం దేహసంఘాతంవనిమిత్తీకృత్యభవతీత్యాధ్యాత్మికః॥ ౧॥ తంప్రపంచయతి - ఆధ్యాత్మికశ్చిత్త్యాదిపంచభిః॥ ౨॥ శిరోరోగతి॥ ప్రతిశ్యామిః పీనసః - శ్వయంధుః శోఘః ॥ ౩॥ తథేతి॥ అంగమయోవాతరోగాదిః ॥ ౪॥ కామక్రోధతి॥ విషాదోదుఃఖం - శోకోనుశోచనం - అసూయాగుణేషు దోషారోపః - ఈర్ష్యాక్షమా రాహిత్యం - మాత్సర్యంపరోత్కర్షానహిష్టుత్వమసహనం॥ ౫॥ ౬॥ భూతానినిమిత్తత్వేనాధిక్యత్యభవతీత్యాదిభౌతికః - తమాహ॥ ౭॥ మృగతి॥ మృగాదిభిఃయోజాయతేసాధిభౌతికః॥ ౮॥ కేవలందైవమేవాధిక్యత్యభవతీత్యాధిదైవికః - తమాహ॥ ౯॥ శీతవాతేతి॥ ౧౦॥ ఎతదేవతావత్రయమాగర్భాద్యవస్థాభేదేనసహస్రశఃప్రపంచయతి - గర్భేత్యాదినా ఇతి సంసారదుఃఖాతేత్యతః ప్రాక్తనేనగ్రంథేన॥ ౧౧॥ తత్రగర్భాదుఃఖమాహ - సుకుమారేత్యాదిచతుభిః॥ సుకుమారేతి॥ ఉల్బం - గర్భా వేష్టనమాంసం - భుగ్మం - చక్రీభూతం - పృష్ఠాదియస్యసః॥ ౧౨॥ అత్యష్టేతి॥ అత్యంతం అన్మాదిభిర్వధామానా అతివేదనాయస్య॥ ౧౩॥ ప్రసారణేతి॥ అంగానాం ఆశ్మనోంగానాం ప్రసారణాదోనప్రభుః - ఆనమథః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ జన్మదుఃఖమాహ - జాయమానశ్చిత్త్యాదిద్వాభ్యాం॥ జాయమానశ్చితి॥ పురిషాదిభిరావిలం - స్థితిః॥ ఆనసంయస్యసః - ప్రాజాపత్యేనప్రాజాపతియుక్తేనగర్భానంకోచేన - తస్మాజ్జ్యాయాంష్ట్రగర్భాః కనీయాంసంసూతియోనిమజానానోహినస్త్రీబ్రహ్మణాహినకృతశ్చితిశ్చుతేః॥ ౧౬॥ అధోముఖశ్చితి॥ సూతిమారుతైః

५५६

స్వాతురాశురః ॥ ౧౫ ॥ మూఢాఢమవాప్యమహతీంసంస్పృష్టోబాహ్యవాయునా | విజ్ఞానభ్రంశమా
 ప్సోతిజాతశ్చమునిసత్తమ ॥ ౧౬ ॥ కంటకైరివతున్నాంగక్రకచైరివదారితః | పూతిప్రణాన్నివతితోధర
 క్త్యాంక్రిమికోయథా ॥ ౧౭ ॥ కంఠాయనేపిచాశక్తఃపరివర్తేవ్యనీశ్వరః | స్నానపానాదికాహరమప్యా
 ప్సోతిపరేచ్ఛయా ॥ ౧౮ ॥ అశుచిప్రసృరేసుప్రఃటీబిదంతాదిభిస్తథా | భక్త్యుమాణోపి నైవైషాంసమధోః
 వినివారణే ॥ ౧౯ ॥ జన్మదుఃఖాన్యనేకానిజన్మమోనంతరాణివ | శాలభావేయదాహ్నోతపశ్చిదిభౌతాది
 త్తానిచ ॥ ౨౦ ॥ అజ్ఞానతమసాచ్ఛమోమూఢాంతఃకరణోనరః | నజానాతివతఃకోహంక్వాహంగంతా
 క్తిమాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ కేనబంధేనబద్ధోహంకారణంకిమకారణమ్ | కింకార్యంకిమకార్యంచాకించాచ్యంకించ
 నోవ్యతే ॥ ౨౨ ॥ కోధమఃకేశ్చవాధమఃకస్త్రివర్తేథవాకథమ్ | కింతతవ్యమకతవ్యంకిం
 చాకింగుణదోషవత్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవంపశుసమైర్ముఢైరజ్ఞానప్రభవంమహత్ | అవాప్యతేనరైరుః
 ఖంశిశ్నోదరపరాయణైః ॥ ౨౪ ॥ అజ్ఞానంతామసోభావఃకార్యారంభప్రవృత్తయః | అజ్ఞానినాంప్ర
 వతాంతేకమఘలోపాస్తతోద్విజ ॥ ౨౫ ॥ నరకంకమఘణాంలోపాత్ఫలమాహమఘానీషిణః | తస్మాద
 జ్ఞానినాందుఃఖమిహచాముక్తచోత్తమమ్ ॥ ౨౬ ॥ జరాజన్మకరదేహశ్చశిథిలావయవపుంసాః | విప
 లచ్ఛీణాదశనోవలిన్నాయసిరావృతః ॥ ౨౭ ॥ దూరప్రణస్తనయనోవ్యామాంతగఃతతారకః | నాసా
 విపరనిర్వాతలోమపుంజశ్చలస్థుః ॥ ౨౮ ॥ ప్రకటిభూతసర్వాస్థినితపశ్చష్టాస్థినంహతిః | ఉత్సన్నజత
 రాగ్నిత్యాదల్పహరోబ్ధచేష్టితః ॥ ౨౯ ॥ కృచ్ఛాచ్ఛంతమణోత్థానశయనాసనచేష్టితః | మందీభ
 వచోత్తరశేత్రస్త్వల్లాలావిలాసనః ॥ ౩౦ ॥ అనాయతైస్సమస్తైశ్చకరణైర్మరణోన్ముఖః ॥ తక్షణేవ్య

००३

ప్రవృత్త్యక్షమైః ॥ ౩౧॥ సకృదితి ॥ కానఃశ్లేష్టా ॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦ ॥ నిరుద్ధతి ॥
 దోషఃనాతాదిఃఉదానేతి ॥ శ్లో ॥ ఉరస్థానముదానస్యనాసానాభిగ్రథాంశ్చరేత్ ॥ వాప్రవృత్తిప్రయతోజ్జాబ
 లవణస్తృతిక్రియః ॥ అస్యగళసంచారిత్వాదుదానఃకంఠదేశస్థ ఇత్యునురః ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ కరంభేతి ॥
 భజ్యమానకరంభసమవాలుకా - కరంభాదిభీషణవస్తుభివ్యతా - యాతనాదుస్సహః ॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥

నుభూతానామస్తృతాఖిలవస్తునామ్ ॥ ౩౧ ॥ సకృదుచ్చారితేవాక్యేసముద్యుతమహాశ్రమః ॥ శ్వాస
 కాశసముద్యుతమహాయానస్రగజారః ॥ ౩౨ ॥ అన్యేనోక్తాప్యతేస్యేనతథాసంవేశ్యతేజరి ॥ భృత్యా
 త్తృపుత్రదారాణానువమానాస్పదీకృతః ॥ ౩౩ ॥ ప్రక్షీణాఖిలశౌచశ్చవిహారాహారసంస్పృహః ॥ హాస్యః
 పరిజనస్యాపినిర్విణ్ణాశేషబాంధవః ॥ ౩౪ ॥ అనుభూమినానృసింహజన్మన్యాత్మచేష్టితమ్ ॥ సంస్కరణ
 యావనేదిఘ్నంనిశ్చసత్యతితాపితః ॥ ౩౫ ॥ ఎవమాదీనదుఃఖాఃజగయానునుభూయతై ॥ మరణేయా
 నిదుఃఖానిప్రాప్తోతీత్యణుతాస్యపి ॥ ౩౬ ॥ శ్లథగ్రీవాంమిహస్తోభవాస్తోవేషభునాభృశమ్ ॥ ము
 హుగ్లాణిఃపరవశోముహుజ్ఞానలవాన్వితః ॥ ౩౭ ॥ హిరిణ్యధాన్యతనయభార్యాభృత్యగృహాదిమ్ ॥
 ఎతేకథంభవిష్యంతీత్యులీపమమతాకులః ॥ ౩౮ ॥ మమభిచ్ఛిమహారోగైఃక్రకృతైరివదారుణైః ॥ శరై
 రివాంతకస్యోగ్రశ్చిన్యమానాసుబంధనః ॥ ౩౯ ॥ చరివతితతారయోహస్తప్రాదంముహుఃక్షిప్తః ॥ సత
 శుష్యమాణతాల్పస్వప్నపుటోఘురఘురాయతై ॥ ౪౦ ॥ నిరుద్ధకంఠోదోషాఘ్నేరుదానశ్వాసపీడితః ॥ తా
 పేనమహతావ్యాప్తస్తృషాచాతాస్తథాయుధా ॥ ౪౧ ॥ క్లేశదుత్క్రాంతినాప్నోతియమకింకరపీడి
 తః ॥ తతశ్చయాతనాదేహంక్లేశేనప్రతిపద్యతై ॥ ౪౨ ॥ ఎతాన్యన్యానిచోగ్రాణిదుఃఖానిమరణేన్యణామ్ ॥
 శృణుష్యనరకేయానిప్రాప్యంతేపుగుప్తైర్మృతైః ॥ ౪౩ ॥ యాన్యకింకరపాశాదిగ్రహణందండతా
 డనమ్ ॥ యమస్యదశానంచోగ్రముగ్రమాగ్రవిలోకనమ్ ॥ ౪౪ ॥ కరంభవాలుకావహ్నియంత్రతస్త్రా
 సిభీషణైః ॥ ప్రత్యేకంనరకయాశ్చయాతనాద్విజదుస్సహః ॥ ౪౫ ॥ క్రకృతైఃపాట్యమానానాంఘ్రాహ
 యాంచాపిదవ్యాతామ్ ॥ కుతారైఃకృత్యమానానాంభూమాచాపినిఖన్యతామ్ ॥ ౪౬ ॥ శూలేష్విరోధ్య
 మాణానాంవ్యాఘ్రవక్త్రప్రవేశ్యతామ్ ॥ గృధ్రైస్సంభత్యమాణానాంద్విపిభిశ్చోష్ణభుజ్యతామ్ ॥ ౪౭ ॥
 శ్వాశ్యతాంత్రైలమధ్యేవక్లిద్యతాంత్రైరకదఃమేఽఉచ్చాన్నిపాత్యమానానాంక్షిప్యతాంత్రైవయంత్ర
 కైః ॥ ౪౮ ॥ నరకేయానిదుఃఖానిపాపహతూర్థవానివై ॥ ప్రాప్యంతేనరకైర్విప్రతేహంసంఖ్యానవి
 ద్యతై ॥ ౪౯ ॥ నకేవలంద్విజ్రేష్టనరకేదుఃఖపద్ధతిః ॥ స్వగౌపిపాతభీతస్వతుయిష్టోర్నాప్తీనివృతిః ॥ ౫౦ ॥

అస్యాశీలైఃకరణైః ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩ ॥ ౩౪॥ అనుభూతమివేతి ॥ యావనే - యదాత్మనః - వివిధంచేష్టితం - తదన్యజ
 న్నానుభూతమివసంస్కరణ - దిఘ్నశ్వాసంముంవతి ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ మరణదుఃఖాన్యాహ - శ్లథగ్రీవేత్యాదిపాదైర్జష్ట
 డ్భిః ॥ శ్లథగ్రీవేతి ॥ వేషభునా - కంపేన ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ పరివతితతేతి ॥ ఘురఘురాయతేఘురఘురభిత్వేవశబ్దంకరో
 తి ॥ ౪౦ ॥ నిరుద్ధేతి ॥ దోషాఘ్నేఃశ్లేష్టాదిసంఘైఃనిరుద్ధఃకంఠోయన్యసః - అతపవఘురఘురాయతఇతిపూర్వేణాన్వయః ॥
 ౪౧ ॥ శ్లేశాదితి ॥ యాతనాదేహం - యాతనాథామన్యదేహగ్రహణం ॥ ౪౨ ॥ ఏతానీతి ॥ నరకదుఃఖాన్యాహ - శృణు
 ష్యేత్యాదిపాదైర్జష్టభిః ॥ ౪౩ ॥ యాన్యేతి ॥ యాన్యకింకరైః - పాశాదిగ్రహణం ॥ ౪౪ ॥ కరంభేతి ॥ కరంభ
 వాలుకాతస్త్రవాలుకా ॥ ౪౫ ॥ క్రకృతైరితి ॥ దవ్యాతాం - ఖన్యతామిత్యాదిపరస్మైపదమాషాం - కృత్యమానానాం
 శూలేష్విరోధి ॥ ౪౬ ॥ శూలేష్వితి ॥ ద్విపిభిర్వాక్త్రైః ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ నరక ఇతి ॥ పాపమేవ హానుఃతదు
 ధ్యవానిహ ॥ స్వగౌపిదుఃఖమేవేత్యాహ ॥ నకేవలమితి ॥ స్వగౌపినివృతి నాప్తిదుఃఖపద్ధతిరేవాప్తివృత్తిః ॥ ౫౦ ॥

౫౧| ౫౨ | యావదితి || తంతుకారణసత్త్వేణ అంశవః || ౫౩| ౫౪| ౫౫ || కళత్రేతి || అనుఖండుఃఖం || ౫౬ ||
 ౫౭| ౫౮| నిరస్తేతి || సుఖాంతరస్యాతిశయోనిరస్తాయేన తస్మిరస్తాతిశయం ఆహ్లాదరూపంసుఖమాహ్లాదసుఖం ఆహ్లా
 దోమోహసంభేదః - సుఖాంతరానుభవాత్తునుత్వా పాదకోత్క-మ-వస్తుఖం - భావశబ్దరసుఖస్య దుఃఖనివృత్తిరూ
 పతావ్యావర్తకతే - ఏవంనిరతిశయాహ్లాదరూపసుఖత్వమేవభగవత్ ప్రాప్తిస్వరూపమిత్యుక్తం - ఏకాంతాదుఃఖా
 సంభిన్నా - ఆత్మంతికి అంతమతీత్యవతమానా - నిత్యా - అత్ర భగవచ్ఛబ్దేన ప్రాప్త్యస్య హేయ ప్రత్యనీకాశేష క
 ల్యాణగుణాత్కత్వంవత్సమాణంసూచయతాతత్ ప్రాప్తీనిరస్తాతిశయోత్సాహస్యమానంవైశిష్ట్యం ప్రతిపాదితం
 ౫౯| తస్మాదితి || యస్మాద్భగవత్ ప్రాప్తిరేవతాపత్రయనివృత్తిహేతుఃతస్మాత్తత్ ప్రాప్తయే యత్నుః కర్తవ్య
 ఇతి - బుద్ధేఃతైను ప్రాప్తీనిరస్తాతిశయోత్సాహస్యమానమవిధేయమివదత్తోనిరస్యతి ప్రాప్త్యుపాయంవదత్తయతి - జ్ఞా
 నంచకర్మచేతి - అగ్రజ్ఞానమేవసాక్షాత్ ప్రాప్త్యుపాయః - కర్మకతుతదంగత్వేన - నతువిషయస్యసముచ్చయో
 వా - బ్రహ్మవిద్యాసాధ్యాయ - ఇత్యాదీనోపనిషదానితిహిత్యుతి || ౬౦|| ఆచార్యేకస్యస్వరూపముక్తం - జ్ఞానం
 ద్విధావిభజ్యదత్తయతి || ఆగమోక్తమితి || వివేకజం వివేకాద్యోగాజ్ఞన్యం - తత్తాగమోక్తజ్ఞానంశబ్దబ్రహ్మేతి - వి

పునశ్చగర్భభవతిజాయతేచపునఃపునః || గర్భావలీయతేభూయోజాయమానోస్తమేతివై || ౫౧|| జాత
 మాత్రశ్చమ్రయితేబాలభావేథయావనే | నుద్యమంవావయః ప్రాప్త్యవార్థకేవాధవాన్యతిః || ౫౨
 యావజ్జీవతీతావచ్ఛయఃఖై నావానిధైఃపుతః | తంతుకారణసత్త్వే హైరాప్తేకారాసనీజవత్ || ౫౩ ||
 ద్రవ్యనాశేతథోత్పత్తౌపాలనేవసదాన్యతామ్ | భవంస్యనేకదుఃఖానితత్తవేష్టవిషక్తిమ్ || ౫౪ || యద్య
 త్ప్రీతికరంపుంసాంవస్తుమై శ్రేయజాయతే | తదేవదుఃఖవృక్షస్యబీజత్వముపగచ్ఛతి || ౫౫ || కళత్రపుత్ర
 మిత్రార్థగృహతేత్రధనాదికైః | క్రియతేనతథాభూరినుఖంపుంసాంయథానుఖమ్ || ౫౬ || ఇతిసంసా
 రదుఃఖాకారతాపతాపితచేతసామ్ | విముక్తిపాదపచ్చాయాన్యతేకుత్రసుఖంన్యతామ్ || ౫౭ || తదస్యప్రీ
 విధస్యాపిదుఃఖజాతస్యవై నమః | గర్భజన్మజరాద్యేనుస్థానేషుప్రభవిష్యతః || ౫౮ || నిరస్తాతిశయా
 హ్లాదసుఖభావైకలక్షణా | భేదజంభగవత్ ప్రాప్తిరేకాంతాత్మంతికినతా || ౫౯ || తస్మాత్తత్ ప్రా
 వ్రయేయత్నుఃకర్తవ్యఃపండితైర్నరైః | తత్ ప్రాప్తిహేతుజ్ఞానంచకర్మచోక్తంమహామునైః || ౬౦ ||

స్వగనరకభోగానంతరంపునగర్భభావదుఃఖమాహ - పునశ్చేత్యాదివక్తవ్యః || ౫౧|| ౫౨|| 'యావదితి' దుఃఖైఃపుత్రో
 వ్యాప్తః - అస్తే - తంతూనాం కారణంపత్త్వేణ - అంశవః - తేమోమోహైః - సమూహైః - కాపాననీజంయథావ్యా
 ప్తం - తదన్వత్ || ౫౩ || ద్రవ్యేతి || ఉత్పత్తౌద్రవ్యస్యాజనే || ౫౪ || కళత్రేతి || కళత్రాదికైర్వధా - అనుఖం
 భూరిక్రియతేనతథానుఖం క్రియతే || ౫౬ || ఎవందుఃఖానుసంధానలబ్ధివివేకవై రాగ్యస్యపుంసోముముత్యైవయ్యుక్తేత్వా
 శయోనాహ - ఇతీత్యాదిచతుర్భిః || ౫౭ || తదితి || గర్భాదిస్థానేషుప్రకర్షణభవిష్యతోదుఃఖజాతస్యభగవత్ప్రాప్తి
 రేవమమతా - సంమతేత్సు తరత్రాన్వయః || ౫౮ || కథంభూతాత త్ప్రాప్తిస్తదాహ || నిరస్తాతిశయేతి || నిరస్తాతిశయః
 ఆహ్లాదోనివృత్తిర్యస్తికానుభా - తద్భావస్తదాత్మత్వమేవపకలక్షణంయస్యాస్మాత్తథా - కించ - ఏకాంతాభగవన్నిష్ఠా
 మాత్రేణావశ్యంభావినీ - నతుయుత్పిగాదివైగుణ్యేన - కర్మఫలవదనిత్యా - ఆత్మంతికి - అంతమతీత్యవతమానా ||
 ౫౯ || తస్మాదితి || తత్ప్రాప్త్యుపాయమాహ || తదితి || అతస్తత్ప్రాప్త్యుపాయఃకర్మచిత్రశుద్ధిద్వారాతదంగత్వేనజ్ఞా
 నంతుసాక్షాత్ || ౬౦ || తత్తద్వివిధమాహ || ఆగమేతి || తద్వివృణోతిశబ్దబ్రహ్మేతి - ఆగమమయం - ఆగమోక్తంజ్ఞానం
 శబ్దబ్రహ్మశబ్దై - సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మేతివాక్యాజ్ఞాయమానంశబ్దశ్రవణజంజ్ఞానమాగమోక్తమిత్యధాః -
 దేహాదివిక్రూపికారచిత్తవృత్త్యానిదిధ్యాసనాఖ్యాయాప్రకాశమానం - పరంబ్రహ్మ - వివేకజంజ్ఞానమిత్యధాః - వృత్తి

వేకజంపరబ్రహ్మైతిచ - మన్వాదిభిరుచ్యత ఇత్యాహ ॥ శబ్దబ్రహ్మైతి ॥ ౬౧ ॥ అథబ్రహ్మవిషయమిదంజ్ఞానద్వయం
 ప్రశంసితమదృష్టినిరసనాయతస్య జ్ఞానద్వయస్యవైషమ్యంచదశేయతి ॥ అంధంతమత్తితి ॥ అజ్ఞానం ఆగమశ్రవణా
 త్పూర్వం ఆత్మనామవిద్యాఖ్య కర్మకారోహితస్వరూపత్వాదాత్మపరమాత్మయాధాత్మ్యాస్యాపరిజ్ఞానం అన్యథా
 జ్ఞానంవా - తచ్చజ్ఞానవిరోధిత్యాదంధంతమత్తి - ఆగమజన్యంజ్ఞానం శ్రోత్రేంద్రియగృహీతాగమజన్యత్వాదింద్రి
 యోద్భవమిత్యుచ్యతే - తచ్చ అజ్ఞానతమోవిరోధిత్యాదీపవదతి - అతః ఆగమోన్యంజ్ఞానంతమసిదీపవదన్యథాజ్ఞాన
 సంవలితమల్పంచ - అథ - అజ్ఞానతన్ములావిద్యాయాపసంపాతమోనిరసనత్వాత్ ఆగమోత్పాదవిశదతమప్రత్యక్ష
 రూపత్వాచ్చ వివేకజంజ్ఞానంసూర్యవదిత్యుచ్యతే ॥ ౬౨ ॥ ఉక్తైశ్చేమనువచనంప్రమాణయతి ॥ మనురపీతి ॥ అత్రసం
 బంధేమోక్షతత్సాధనసంబంధే ॥ ౬౩ ॥ విద్యాతఃపురుషార్థోనకమణ ఇతి మనువచనమేవోదాహరతి ॥ ద్వైతితి ॥
 పరంచయత్ - బ్రహ్మైతిశేషః - శబ్దబ్రహ్మణీశాస్త్రజన్యజ్ఞానేనిష్ఠాతఃనిపుణః - పరంబ్రహ్మప్రత్యక్షరూపంవివేకజ
 జ్ఞానంలభాత్ ॥ ౬౪ ॥ మనువచనమూలశ్రుతిముదాహరతి ॥ ద్వైవిద్యైతితి ॥ ద్వైవిద్యే ఆగమవివేకోద్ధే - పరయావివేకోద్ధయా
 అతురస్యపరబ్రహ్మణః ప్రాప్తిర్యయా తదతురమధిగమ్యత ఇతి శ్రుతేః - అనేనవాక్యార్థజ్ఞానాత్కర్మణోవా
 మోక్షంవదంతోనిరస్తాః - వాక్యార్థజ్ఞానాన్మోక్షంవదంతః - తచ్చాస్త్రైర్విప్రప్రతిష్ఠం - బుద్ధేశ్చేత్తేనుప్రా
 పణమిహోపనయఃఖముపలభేతేతిసూత్రవిరోధః ప్రత్యక్షవిరోధశ్చ - అత్రప్రకరణేస్వక్తస్యాథేనవేదవిదగ్రస
 రమనువచనప్రామాణికాదాగమవివేకజపదయోరేకాయనాద్యుక్తోద్ధోనవిపక్షితఇతి వేదతస్య ॥ ౬౫ ॥ అథపరవి
 ద్యోపాస్యస్య ప్రాప్త్యభూతస్య బ్రహ్మణస్త్విరూపమాహ ॥ యత్తదితి ॥ యథాహ శ్రుతేః ॥ యత్తదృశ్యమిత్యాదిగా
 శ్రుతివ్యతిరీక్తైః ప్రమాణైః సవ్యభృతఇతిఅవ్యక్తం ॥ శ్రు ॥ వేదాహమేతం - నావేదవిద్వదుతేతం బృహంతమితి - అ
 జరమజమిత్యాదిగాపద్యావదికారాహిత్యముక్తం - అచింత్యమనిదేశ్యమితివాక్యానసాగోచరత్వం - అరూపం
 దేవమనుష్యాదిరూపరహితం - అన్యథారూపవత్ప్రశ్రుత్యాదివిరోధాత్ ॥ ౬౬ ॥ విధితి ॥ విభుసర్వకారంవితత్వవ్యా

ఆగమోత్పాదవివేకాచ్చద్విధాజ్ఞానంతమచ్యతే ॥ శబ్దబ్రహ్మగమమయంచరంబ్రహ్మవివేకజమ్ ॥ ౬౧ ॥ అం
 ధంతమత్తివాజ్ఞానందీపవచ్చేంద్రియోద్భవమ్ ॥ యథాసూర్యప్రభాజ్ఞానంయద్విప్రవైవివేకజమ్ ॥ ౬౨ ॥
 మనురప్యాహవేదార్థంస్మృత్వా యన్మనిసత్తమ్ ॥ తదేతచ్ఛ్రుత్యైతావత్ప్రసంబంధేగదంతేమమ్ ॥
 ౬౩ ॥ ద్వైబ్రహ్మణీవేతదివ్యేశబ్దబ్రహ్మపరంచయత్ ॥ శబ్దబ్రహ్మణీనిష్ఠాతఃపరంబ్రహ్మధిగచ్ఛతి ॥ ౬౪ ॥
 ద్వైవైవిద్యేవేదతవ్యేఇతిచాధర్వణీశ్రుతిః ॥ పరయాత్మతురప్రాప్తియుగైవదాదిమయాపరా ॥ ౬౫ ॥
 యత్తదవ్యక్తమజరమచింత్యమజనవ్యయమ్ ॥ అనిదేశ్యమరూపంపాణిపాదాద్యసంయుతమ్ ॥ ౬౬ ॥

వ్యక్తస్యబ్రహ్మణివజ్ఞానాభిధానత్వాద్బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యుక్తం ॥ ౬౧ ॥ ననుశబ్దశ్రవణాదపిబ్రహ్మజ్ఞానమేవోత్పద్య
 తే - తేనైవాజ్ఞాననిష్ఠత్వాభగవత్ప్రాప్తినిధేః - కీంవివేకజన్యజ్ఞానేనేత్యశంక్యాహ ॥ అంధమితి ॥ అంధంసిద్ధం - త
 మత్తివాజ్ఞానంవాక్యపకమివావరణం శ్రోత్రేంద్రియగ్రాహ్యశబ్దాదిద్వారాజన్యంజ్ఞానందీపవత్ - అసంభావనాద్య
 భిభూతం - ననర్వాత్తేనాఅజ్ఞాననివర్తకం - వివేకజంతుజ్ఞానంసూర్యవత్సర్వాజ్ఞాననివర్తకమిత్యర్థః ॥ ౬౨ ॥ ఉక్త
 లక్షణజ్ఞానద్వయేమనుసంఘటిమాహ ॥ మనురపీత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ మనురపీతి ॥ అత్రసంబంధేఅన్యైప్రసంగే ॥ ౬౩ ॥
 ద్వైబ్రహ్మణీతి ॥ శబ్దబ్రహ్మణీనిష్ఠాతఃవివేకజేనపరంబ్రహ్మధిగచ్ఛతిప్రాప్తోతి ॥ ౬౪ ॥ తత్ప్రాప్తిహేతుజ్ఞానంవ
 కర్మణోక్తమిత్యత్రశ్రుతినన్మతిమాహ ॥ ద్వైవిద్యైతి ॥ విద్యాశబ్దేనతదేతుకమణబ్రహ్మవిషయా వేదభాగ్య
 య్యైతే - తదాహ - పరయో - అతురప్రతిపాదకవరాఖ్యవేదభాగాదితరకమణభాగః - యుగైవదాదితద్యవ్యవృత్తే -
 బ్రహ్మణపరివాజకాదివత్ - సాత్వపరా - సాదనవిషయత్వాత్ ॥ ౬౫ ॥ అథపరాసాయయాతదతురమధిగమ్య
 తేయత్తదృశ్యనాగ్రాహ్యమిత్యాద్యాధర్వణశ్రుత్యుక్తంపరవిద్యావిషయవత్కారాఖ్యంపరంతస్త్వమాహ - యత్తది
 త్యాదిత్తితి ॥ ౬౬ ॥ విధితి ॥ విభుసర్వభుసర్వకారం - అనవచ్ఛిన్నం - వ్యాపి - సర్వకార్యానుగతం - అవ్యాప్తం - స్వయ

జే - విభుత్వంనియంతృత్వంచ - అకారణంస్వయంకారణరహితం - వ్యాప్యవ్యాపకరూపేణావస్థితం - సవంజగద్యతః - భూతయోనిరితిజీవాభిప్రాయం - అత్రపరవిద్యావిషయస్యాక్షరస్యభూతయోనిత్వవిభుత్వాదివిశేషణైః పరవిద్యానిగుణబ్రహ్మవిషయైత్యేతస్మిన్ సంత - యదైవపశ్యంతినదాపశ్యంతీతి శ్రుతేః ॥ ౬౭ ॥ తద్బ్రహ్మైతి ॥ ధామతేజోమయం - తద్విష్ణోఃపరమంపదమితి శ్రుతివాక్యోదితం - సూక్ష్మం - తత్పరంబ్రహ్మ - మోక్షకాంక్షీభిః ధ్యేయం ॥ ౬౮ ॥ ఉక్తగుణవిశిష్టతదేవబ్రహ్మభగవచ్చబ్జవాచ్యమిత్యాహ ॥ తదేవేతి ॥ ఇదంచపదనంధ్యానక్రియాభ్యాంభగవానర్వవ్యాపీవ భగవాన్బ్రాహ్మణోభగవాన్ ప్రజాపతిః - వాసుదేవాయధీమహి - ఓమిత్యాత్మానంయుంజీత - నమోరుచాయబ్రాహ్మయ ఇత్యాదివేదాంతసారోద్ధారరూపంద్వాదశాక్షరచింతకా ఇతిపూర్వము క్తంతుం త్రవిశేషమభిప్రేత్యాభిహితం - సకలహేయ ప్రత్యసీకకల్యాణగుణాత్మకం జగత్కారణం పరవిద్యాధిగమ్యము క్తంపరబ్రహ్మైవభగవచ్చబ్జవాచ్యంనాన్యదిత్వపధారయతి - తదేవేతి ॥ మనురపి - తత్సప్తయంభూభాగవానిత్యాదినా జగత్కారణమేవ భగవచ్చబ్జవాచ్యమిత్యాహ - అథబ్రహ్మణఃస్వరూపరూపగుణవిభవైరనంతస్యయాథాత్మ్యవచనసమర్థోయంశబ్దిఇత్యాహ - వాచకఇతి ॥ ౬౯ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంభగవచ్చబ్జేనాభిహితస్యనిగదితభూతయోనిత్వాద్యధాన్యతస్య బ్రహ్మణస్తత్త్వంస్వరూపం - యోనవివేకజ్ఞానేనతత్త్వతోజ్ఞాయతేదృశ్యతే - తత్సుక్ష్మలసాక్షాత్కారరూపంపరం - అన్యదుద్దేశతః శాస్త్రజం పరోక్షరూపమపరమిత్యుపసంహరతి ॥ ౭౦ ॥ సవకారణైవరేబ్రహ్మణిభగవచ్చబ్జోముఖ్యః అన్యత్రోపచారత ఇతిపత్యక్ - ముక్తేతావదుపచారత ఇత్యాహ ॥ అశబ్దేతి ॥ ముక్తోహ్యశబ్దగోచరః - నామరూపాద్విముక్తః - నశబ్దగోచరేయస్య - యచ్చవాచామవిషయే - అగోచరం వచసామిత్యాదిభ్యః ఉపనిషత్ - ప్రసిద్ధ్యాతస్యేతి ముక్తస్యపరామర్శః - బ్రహ్మత్వంచబ్రహ్మసామ్యాత్ - పూజాయాంనిమిత్తభూతాయాం తస్యోపచారతోభగవచ్చబ్జః క్రియతే - అన్యశ్లోకస్య భగవద్విషయత్వేవ్యాహతిస్సాన్విత - తత్ర - శబ్దోయం నోపచారేణత్వస్యత్ర హ్యుపచారత ఇత్యనంతరంపత్యమాణత్వాత్ - తదేవభగవద్వాచ్యమిత్యాదెరుక్తత్వాచ్చ ॥ ౭౧ ॥ పరమకారణైవరేబ్రహ్మణిశబ్దోయమనుపచారతః శబ్దవ్యతీత ఇత్యాహ ॥ శుద్ధఇతి ॥ శుద్ధిమూల ప్రత్యసీకత్వం - మహావిభూత్యాఖ్యమహా

విభుసర్వగతంనిత్యంభూతయోనిరకారణమ్ ॥ వ్యాప్యవ్యాప్తయంతస్సర్వంయదైవపశ్యంతిసూరయః ॥ ౬౭ ॥ తద్బ్రహ్మతత్పరంధామతద్ధ్యేయంమోక్షకాంక్షీభిః ॥ శ్రుతివాక్యోదితంసూక్ష్మంతద్విష్ణోఃపరమంపదమ్ ॥ ౬౮ ॥ తదేవభగవద్వాచ్యంస్వరూపంపరమాత్మనః ॥ వాచకోభగవచ్చబ్జస్తస్యాద్యస్యాక్షయాత్మనః ॥ ౬౯ ॥ ఏవంనిగదితాథాన్యస్తత్త్వంతస్యతత్త్వతః ॥ జ్ఞాయతేయోనత్వేజ్ఞానంపరమన్యత్రయీమయమ్ ॥ ౭౦ ॥ అశబ్దగోచరస్యాపితస్యవైబ్రహ్మణోద్విజ ॥ పూజాయాంభగవచ్చబ్జః క్రియతేహ్యుపచారతః ॥ ౭౧ ॥ శుద్ధిమహావిభూత్యాఖ్యవరేబ్రహ్మణిశబ్దేతి ॥ మైత్రేయభగవచ్చబ్జస్సర్వకారణకా

మస్యేనావ్యాప్తం - యతస్సర్వంభవతి ॥ ౬౭ ॥ తదితి ॥ తత్పరం బ్రహ్మైవస్వేచ్ఛయావిష్కృతమోక్షణ్యం - పరమేశ్వరాఖ్యం ॥ ౬౮ ॥ ద్వాదశాక్షరాది పరవిద్యోపాసనయాభక్తైస్సులభదృశ్యంభగవచ్చబ్జవాచ్యం - తదేవేత్యాహ ॥ తదేవేతి ॥ ౬౯ ॥ ఉద్భవ్యవిషయంచజ్ఞానంచరవిద్యేత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ నిగదితాథాన్య - ద్వాదశాక్షరాదిభిరుక్తాథాన్యైశ్చరస్య తత్త్వం - స్వరూపంతత్త్వతః - అప్రమ్యుతబ్రహ్మస్వరూపేణ - యోనద్వాదశాక్షరాదినా జ్ఞాయతే - తత్పరంజానం - పరావిద్యా - త్రయీమయంతస్వస్యత్ - అపరావిద్యా - కర్మాఖ్యా ॥ ౭౦ ॥ ననయదీశ్వరోబ్రహ్మైవ కథంతహితస్యానిదేశ్యస్యభగవచ్చబ్జవాచ్యత్వమిత్యాశంక్యాహ ॥ అశబ్దగోచరస్యేతి ॥ పూజాయాం నిమిత్తభూతాయాంఅవిష్కృతమోక్షణ్యైరనందభేదంప్రయజ్యఉపచారాథాయప్రయజ్యతే ॥ ౭౧ ॥ తద్భేదభూతవివక్షాం త్యాగభాతోముఖ్యఏవభగవచ్చబ్జాథాన్యత్యాహ ॥ శుద్ధఇతి ॥ శుద్ధే - అసంగ - మహావిభూత్యాఖ్య - అచింత్య

విభావినంజై - మహావిభూతిహింబ్రహ్మణః అన్యత్రముఖ్యత్వానంభవజ్ఞాపనాయ ॥ ౨౨ ॥ భగవద్భజనవక్త్రే ॥ సౌ
భాతేతి ॥ సంభరణం ప్రకృతేకార్యయోగ్యతాకరణం - భూతానాం సమీపకృత్ - నేతాగోస్తా - గమయితా ఆత్మా
నంగమయితా - సంహతే త్యథాః - ప్రహృత్యా నమగ్నమయితా - ఏవంగుపేగుప్త్యథాత్వాత్ - గత్యథాత్వాత్
గమేష్వగకారోనిరుక్తః - జ్ఞానార్థత్వాద్వాగమేగకారః - తదైక్షుతేతి సంకల్పరూపేక్షణస్యకతేత్యథాః - గమయ
తాజ్ఞాపయితేతి వాగకారః - తథాహ్యేకాయననిరుక్తం - భగత్ప్రేతస్తాగ్భూతారాద్భూతానంభతేతి ద్వాధాత్వార్థా
గమ్యతే - గతిపునరస్తాగ్భూతానమయితా నేతానప్రహరత్రగమనం వాపునరవ్యయిత్యతోగః - సోసాభత్యసంభ
త్వనేత్యగమనవానేత్యాద్యభగవానిత్యేవభవతి - తథాధవశిరసి - యస్సర్వాభగవానిక్షుత్యాత్మజ్ఞానాన్నిర
త్యాయిత్యోగంగమయితేస్తామవ్యతేనభగవాని ॥ ౨౩ ॥ అథసముదాయనిరుక్తిః ॥ విశ్వర్యస్యేతి ॥ సమగ్రపదంసర్వ
ప్రసంబధ్యతే - భగవద్భజ్యంతర్వాదభగవానిత్యభిప్రాయః ॥ ౨౪ ॥ వకారాధామాహ ॥ వసంతితి ॥ భూతాత్మని
భూతశరీరే - అఖిలాత్మస్యభులస్యాత్మభూతే భూతానివసంతితత్రేతి జగదాధారత్వముక్తం - సదాయతనా ఇత్యాది
ప్రతేః - సదభూతేష్విత్యంతరాత్మత్వం - వితదాత్మమిదంసవమితి ప్రతేః - అతోవః - మతుపోవసతేత్వతంత్రే
ణాయంవకారః ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవముక్తప్రకారేణావయవాధాయోగాదయంశబ్దోవాసుదేవస్యైవ ॥ ౨౬ ॥ య
ధితక్యపితస్యైవేత్యాహ ॥ శ్రేతి ॥ తత్రభవాభగవానితీశబ్దోవృద్ధేః ప్రయుజ్యతేనూజ్యే - ఇతి నైఋతుక
ప్రసిద్ధ్యా - అయంశబ్దోలోకపూజ్యస్యపదార్థస్యోక్తాయాపరిభాషితయాసమన్వితోపివిష్ణోనియతఃనారాయణవి
ష్ణోదిశబ్దవత్ - సోపచారేణ - తస్యసవకారణతయాసవగుణపరిపూర్ణతయా పరమపూజ్యతయాచాయంశ
బ్దోనాపచారికః అన్యత్రజీవితీశేషత్వాపేక్షకపూజ్యత్వాదమఖ్యః ॥ ౨౭ ॥ అన్యత్రోపచారతః ప్రవృత్త్యాజ్ఞానవిశేషో
నిమిత్తమిత్యాహ ॥ ఉత్పత్తిమితి ॥ ౨౮ ॥ అథభగవతోన్వయవిశేషణభూతానాం సత్యకామత్వాదీనాం గుణాంత

రణే ॥ ౨౯ ॥ సంభరణేతథాభరణకారోధాద్యయానితః ॥ నేతాగమయితా ప్రహరకారాధాస్తథా
ముసే ॥ ౩౦ ॥ విశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్చయః ॥ జ్ఞానవైరాగ్యయోజైచ్చవక్ష్యాంభగవతి
రణా ॥ ౩౧ ॥ వసంతితత్రభూతానిభూతాత్మస్యభులాన్నని ॥ సదభూతేష్వశేషమువకారాధాస్తతోవ్య
యః ॥ ౩౨ ॥ ఏవమేవమహాశబ్దోమైత్రేయభగవానితి ॥ పరమబ్రహ్మభూతస్యవాసుదేవస్యనాన్య
గః ॥ ౩౩ ॥ తత్రపూజ్యపదార్థోక్తపరిభాషాసమన్వితః ॥ శబ్దోయం సోపచారేణతస్యత్రహ్యుపచా
రతః ॥ ౩౪ ॥ ఉత్పత్తింప్రశయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్ ॥ వెత్తివిద్యామవిద్యాంచసవాచ్యోభగవా
నితి ॥ ౩౫ ॥ జ్ఞానశక్తివైశ్వర్యవీర్యతేజాంస్యశేషతః ॥ భగవద్భజనాచ్యానివాహేయైగుణాదిభిః ॥ ౩౬ ॥

శ్వర్యే ॥ ౩౭ ॥ అత్రారాధానిరుక్త్యాభగవద్భజనవరమేష్వరవాచకత్వమాహ - సంభతేత్యాదినా ॥ సంభతేతి ॥
సంభూతానోపకః - భూతా - నిత్యాధారభగవత్సత్వయానితః - అథాద్యయేనానితః - నేతా - కమజ్ఞానఫలప్ర
వర్తినేత్యత్వం ప్రయోజ్యగమనగభామితిగకారాధాః - గమయితా - ప్రశయేకార్యాణాంప్రతిహతాపునరప
తేషాముగ్ధమయితాసగకతేతి వాగకారాధాః ॥ ౩౮ ॥ ఇదానీంభగవత్సత్వరదస్యత్వకస్యపదస్యాధామాహ ॥
విశ్వర్యస్యేతి ॥ భగవత్పరిణాసంజ్ఞేత్యథాః ॥ ౩౯ ॥ వకారాధామాహ ॥ వసంతితి ॥ వసంతియత్రభూతానీతివపాతః -
యత్రాధిష్ఠానభూతే భూతానివసంతిసదభూతేషువసంతితివకారస్యాధాః ॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ ఏ
వమేషశబ్దోవాసుదేవస్యనాచకః - నత్వస్యస్యేత్యథాః - భగవత్సాక్షవత్ప్రభగవానిత్యత్వరసామ్యాన్నిరుక్తిః - షా
ద్భజ్యం - భగవంజ్ఞం - తద్వాదభగవానిత్యనుషంగపవ ॥ ౪౧ ॥ తదేవం పరమేశ్వరేనిరతిశయైశ్వర్యాదియైక్యభోగ్య
యంశబ్దః - అన్యత్రతుగౌణిత్యాహ ॥ తత్రేతి ॥ పూజ్యస్య - జ్యేష్ఠస్య - పదార్థస్యోక్తాయాపరిభాషా - సంకేతరూ
పసాంబంధగ్రహః - తస్యనుస్వితోయం శబ్దః - తత్రపరబ్రహ్మణితితః సోపచారేణవరతే - అన్యత్రతుదేవాదాపుప
చారేణవరతే ॥ ౪౨ ॥ ఉపచారిజీవమాహ ॥ ఉత్పత్తిమితి ॥ ౪౩ ॥ భగవద్భజనాచ్యానివాహేయైగుణాదిభిః ॥ ౪౪ ॥

రాణాముక్తేనుగుణేష్వంతర్భావం - వ్యతిరేకవిశేషణానాంతర్వాదిగుణానాంభగవానిత్యత్రనకారవాచ్యత్వంచాహ॥
జ్ఞానశక్తిః॥ అశేషతఃఅశేషైఃస్వవిస్తారభూతైగుణాంతరైస్సహనకారస్యాథకమాహ - వినాహేయైరితి - గుణానీ
భిఃత్రిగుణతత్కార్యకైకాదిభిః - నిఖిలహేతుప్రత్యనీకస్వంసనుస్తకల్యాణగుణాత్మకత్వంవదభయలింగంకృష్ణంభ
గవచ్చబ్రవాచ్యమిత్యనుసంధేయమితి - ఎవంభగవత్ప్రాప్తిసాధనపరవిద్యాంగత్వేనోక్తశ్రీమద్వాదశాక్షరమంత్రే
భగవచ్చబ్రోనిరుక్తః - వేదశాఖాభేదప్రకారేప్రణవాథకైః॥ ౭౯॥ అథవాసుదేవశబ్దాథకమాహ॥ సవాణీతి॥
భూతానిజీవాః॥ శ్లో॥ వసనాత్వవభూతానాంసుత్వాద్దేవయోనితః॥ వాసుదేవస్తతోజ్ఞేయశ్శుద్ధ్యోగపవణిః॥ వ
సనాద్దేవనాచైవవాసుదేవంతతోవిదురి - మోక్షధమే॥ దేవనాద్యోతనాచైవవాదేవః - వాసుశ్చసాదేవశ్చ
వాసుదేవః - వసంత్యస్మిదేవభూతానీత్యేకాయననిరుక్తం॥౮౦॥ ఉక్తమేవవాసుదేవశబ్దనివచనంజ్ఞాననిష్ఠైజాన
కాదిభిరపిపరిగృహీతమిత్యాహ॥ ఖండిత్యైతి॥ ౮౧॥ భూతేష్వైతి॥ నైరుక్తందేవశబ్దనివచనందశయైతి॥ ధాతేతి॥ద
ధాతేవకారఃనిరుక్తస్యాంశద్వయస్యానువాదః - వాసుదేవస్తత్యైతి॥ ౮౨॥ అథవిద్యాద్వయవిషయభూతద్వాదశా
క్షరప్రతిపాద్యతయాదశేతమథాంబుద్ధిస్థేమేప్రపంచయతి - ససవేత్త్యాదివతుభిః॥ ససవేతి॥ సవభూతప్ర
కృతిరవ్యక్తం - వికారామహదాద్యాః - గుణాస్సత్వాద్యాః - ఆదిత్యేనతత్కార్యదుఃఖాజ్ఞానాదయఉక్తాః - వ్యతీత
స్తేభ్యోవిలక్షణః - కమకృతత్వంబంధరహితశ్చ - అనేనాదిత్యస్తత్వంసప్రాప్తేతనాచ్యవ్యాప్యైతి - అతీతసవా
వరణ ఇతిముక్తాత్ - ముక్తోహిసంసారదశాయామవిద్యాద్యావృతః - అఖిలాత్మేతినిత్యాద్వాప్యవృత్తిః - అఖిలాత్మ
త్వముపపాదయతి - తేనాస్తృతమితి - యత్నదసద్వస్తుభూతం - ఆస్తృతమంతర్బహిశ్చవ్యాప్తం॥ ౮౩॥ సమస్తేతి॥
అత్రాత్మశబ్దః స్వభావవచనః - నిజేచ్ఛయాగృహీతాభి సతపూజ్యదేహః - యద్వా - జగద్ధితాయావతారకాలేష్వి
చ్ఛయాగృహీతతత్తత్కార్యోచితానౌకదేహః॥ ౮౪॥ తేజోబలేతి॥ భగవానిత్యేబద్ధస్థనకారస్యాథకమపివిస్తరేణాహ -
నయత్యైతి - కైశాః అవిద్యాన్వితాదయః - ఆదిత్యేనకమవిషాకాశయాఉక్తాః - ఆశయోవాసనా॥ ౮౫॥ స

పర్యాణితత్రభూతాని వసంతిపరమాత్మని॥ భూతేషువససర్వాత్వావాసుదేవస్తతస్తృతః॥ ౮౦॥ ఖాం
డికృజనకాయాహపుష్టఃకేళిధ్వజఃపురా॥ నామవ్యాఖ్యానునంతస్యవాసుదేవస్యతత్వతః॥౮౧॥ భూ
తేషువసతేసోంత వశసంత్యత్రవతానియత్॥ ధాతావిధాతాజగతాంవాసుదేవస్తతఃప్రభుః॥ ౮౨॥ స
సర్వభూతప్రకృతింవికారాగుణాదిదోషాంశ్చమునేవ్యతీతః॥ అతీతసర్వావరణోఖిలాత్మాతేనాస్తృ
తంయద్భువనాంతరాధే॥ ౮౩॥ సమస్తకల్యాణగుణాత్మకౌసాస్వశక్తిలేశావృతభూతవగః॥ ఇచ్ఛా
గృహీతాభిసతోరుదేహస్సంసాధితాశేషజగ్ధితోయః॥ ౮౪॥ తేజోబలైశ్చర్మమహావబోధసువీర్యశ
క్త్యాదిగుణైకరాశిః॥ పరఃపరాణాంసకలానయత్రకైశాదయస్సంతిపరావరేతే॥ ౮౫॥ సకేశ్వరోవ్య

హ॥ జ్ఞానేతి॥ హేయైఃప్రకృతిగుణైః - తత్కార్యకర్మభిః - తత్ఫలైశ్చవినా॥ ౭౯॥ ద్వాదశాక్షరగత - భగవచ్చబ్ర
స్యాథకముక్తావాసుదేవశబ్దస్యాథకమాహ॥ సర్వాణీతి॥ వసనాద్వాసనాచ్యవాసుః - సాధనాత్పథురితి వత్ -
ద్యోతనాద్దేవః - వాసుశ్చసాదేవశ్చైవవాసుదేవః - తదుక్తంమోక్షధమే॥ శ్లో॥ వసనాద్యోతనాచైవవాసుదే
వంతతోవిదురితి॥ ౮౦॥ జనకాదయోవిభగవన్నామలోచననిష్ఠయైవబ్రహ్మజ్ఞానం ప్రాప్తాఇతిదశయన్నాహ-ఖాం
డిత్యైత్యాదివడ్భిః॥ ౮౧॥ భూతేష్వైతి॥ భూతేషు వసతే సోంతరితి వాసుశబ్దోవ్యాఖ్యాతః - ధాతావిధాతేత్యాది
నాదేవశబ్దోవిప్రాధాతోరనేకాథాప్రపంచేనవ్యాఖ్యాత్యైతిజ్ఞేయం॥ ౮౨॥ సత్తైతి॥ భువనాంతరాధేయస్తతస్సర్వం
తేనాస్తృతం - ఛన్నంవ్యాప్తమితియావత్॥ ౮౩॥ ౮౪॥ కల్యాణగుణానేవాహ॥ తేజోబలేత్యాదిద్వాభ్యాం॥౮౫॥

వ్యూహవిభవాదిరూపేణచ వ్యష్టిసమష్టిరూపః - వరరూపేణావ్యక్తరూపః - వ్యూహాదిరూపేణవ్యక్తరూపః - ఏవంశ్చ
 రావ్యవస్థవిదవిద్యవ్యూహవత్స్వేపిస వేదశ్వరః - నతుపరవశః - సవద్యుక్ - తచ్చతురదేవహితం - చతురదేవానాం - ఉ
 త - త్రైలోక్యస్యైకచతురభితివత్ - యద్వా - యస్సవజ్ఞస్సవ విదితివత్ - సవణంవేత్తి - తచ్చసవప్రకారే
 ణవేత్తితి - అథవాకారణమంతరేణకరణైశ్చజానాతీతి - విదిలాభిభవ్యతోవేత్తిత్తివా - సమస్తశక్తిః - సవరఃసవశ
 క్షీణాం - సమస్తాశ్చక్తయశ్చైతాభితివ ॥ ౮౬ ॥ అథపరవిద్యాం ప్రశంసన్మువసంహరతి ॥ సజ్జాయతభితి ॥ సజ్జాయతేయో
 నేతిచపాఠః - స ఇత్యుక్తలక్షణఃపురుషోత్తమఃపరామృత్యతే - తదితిహేతో - యస్మాద్భగవత్రాప్తిరేవతాపత్రయ
 స్యభవజం - తస్మాత్ప్రయోగఆగమోత్తేనజ్ఞానేనజ్ఞాయతే - యోనవివేకజ్ఞేనసందృశ్యతే - యోచదశనసమానాకారేణ
 భక్తిరూపాపన్నేనగమ్యతే - తదేవజ్ఞానం - అజ్ఞానమతోన్యత్ - భగవద్వ్యతిరిక్తవిషయమజ్ఞానం - అవిద్యారూపకం
 బంధకమిత్యర్థః - అస్తదోషమితివికారాస్పదాచిద్విషయాద్వ్యావృత్తిః - శుద్ధమితత్సంస్పృష్టశ్చేతనవిషయాత్ - ప
 రంనిమగలమితిహేయాహామక్తవిషయాత్ - ఏకరూపమితిసూరివిషయాత్ - తేషామనేకరూపత్వాత్ - తమేవం
 విద్యా - తమేవంవిదిత్వా - నాన్యఃపంథా ఇత్యాదిశ్రుతిభిరిథముక్తమితి ॥ ౮౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే -
 శ్రీవిష్ణువిత్రియే - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥

ఏవంతావదుపాస్యభూతంభగవత్స్వరూపముక్తం - ఇదానీముపాసనపర్యాయంసాంగోపాంగంవక్తుమారభ
 తే ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ స్వాధ్యాయశబ్దేన వేదాంతద్వాదశాక్షరప్రణవాదీనాంతత్త్వపరాణాంమీమాంసాసహితా
 నాంవాక్యానాంనిదేశః - సఇత్యుక్తగుణవిభూతివిగ్రహాదివిశిష్టః పురుషోత్తమః పరామృత్యతే - స్వాధ్యాయ సంయ
 మజనితంబ్రహ్మవిషయత్వాద్బ్రహ్మశబ్దవాచ్యం తదేతద్జ్ఞానంకేవలందశనసాధనం - అపితు ప్రాప్తిసాధనంహ
 వ్యతభిత్త్యాహ - తత్ ప్రాప్తిత - తత్ ప్రాప్తికారణంతదేవేజ్ఞానంబ్రహ్మేతిచత్యతభివాయాజనాం ॥ స్వాధ్య
 యాదితి ॥ సమీమాంసాత్స్వాధ్యాయాదభివృద్ధిగృహ్యయోగమాసీత - గుణత్రయమయత్సేన మనసఃప్రమాదసం
 భవాదన్యథోపాసనపరిహారాయయోగాత్స్వాధ్యాయమామనెత్ - యోగాత్స్వాధ్యాయమామనేదితిచపాఠః ॥

ష్టిసమష్టి రూపావ్యక్తస్వరూపః ప్రకటస్వరూపః ॥ సర్వేశ్వరస్సగవ్యర్థస్సర్వవిచ్ఛసమస్తశక్తిపరమేశ్వ
 రాఖ్యః ॥ ౮౬ ॥ సంజ్ఞాయతేయేనతదస్తదోషంశుద్ధంపరంనిమగలమేకరూపమ్ ॥ సందృశ్యతేవాప్యవగమ్య
 తేవాత్సజ్ఞానమజ్ఞానమతోన్యదుక్తమ్ ॥ ౮౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥
 శ్రీవరాశరః ॥ స్వాధ్యాయసంయమాభ్యాంసందృశ్యతేపురుషోత్తమః ॥ తత్ప్రాప్తికారణంబ్రహ్మతదేతి
 తివశ్యతే ॥ ౧ ॥ స్వాధ్యాయాద్యోగమాసీతయోగాత్స్వాధ్యాయమావసెత్ ॥ స్వాధ్యాయయోగం

సఇతి ॥ వ్యష్టిస్సంకషణాదిరూపః సమష్టివాణుదేవాత్మా ॥ ౮౬ ॥ ప్రకృతముపసంహరతి ॥ సంజ్ఞాయతభితి ॥ యోనస
 జ్ఞాయతేవరోక్షబుద్ధ్యా - సందృశ్యతే - సాత్మాత్మీయతే - అవగమ్యతే - నిశ్చేషావిద్యానివృత్త్యాప్రప్యతే - తద్జ్ఞానం
 అవిద్యాంతవణిశీలపరావిద్యేత్యర్థః ॥ ౮౭ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యా
 యాం - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః ॥

పూర్వాధ్యాయంతేసంజ్ఞాయతేయనేత్యత్రపరమాత్మనః - జ్ఞానసందశనప్రాప్తయేయద్భవతి - తత్పరంజ్ఞా
 నమిత్యుక్తం - తద్దృశ్యజ్ఞానంమనససహకృతేన వేదాంతవాక్యప్రణయభవతితిప్రసిద్ధమేవ - అతస్తమల్లంఘ్య దశన
 నప్రాప్తాకారణమాహ ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ స్వాధ్యాయః ప్రణవాదిజపః - సంయమోయోగః - ద్వాభ్యాం - సపురుషో
 త్తమోదృశ్యతే - తస్యప్రాప్తావపితదేవద్యయంకారణం - అతఏవ తదేవద్యయం - దశనద్వారా - బ్రహ్మప్రా
 ప్తిహేతుత్వాద్బ్రహ్మేతిభిధీయతే ॥ ౧ ॥ తదనుష్ఠానప్రకారమాహ ॥ స్వాధ్యాయాదితి ॥ స్వాధ్యాయాంతరం
 యోగమభ్యసేత్ - యోగాంతరంసంసాధ్యాయంకుర్యాత్ - ఏవంతయోస్సంపత్త్యాసమృద్ధ్యా - పరమాత్మాప్ర

యథాబాలోమాతృకావత్రికావీక్ష్యులవివిన్యాసమభ్యస్యతితద్వత్కపిలానుసారిభిహితవలయోగావలంబనాజ్జగతః ప్రధానపరమాస్వాదికారణత్వనిరీశ్వరత్వాదికంపుష్టం - వేదానుసారిభిస్తుబ్రహ్మకారణత్వబ్రహ్మన్యకత్వాదియోగఃపుష్టః - సంవత్సరహక్కుల్యం ౧॥ ఎతదుపపాదయతి ॥ తదీక్షణాయస్వాధ్యాయశ్చతురితి ॥ యోగః పరంబతుః ప్రధానంబతుః - అవరోతురూపత్వాత్ ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఖండిక్యకృతి ॥ యోగసంబంధకారణాత్ యోగేనసంబంధోయోగసంబంధః - కృతీపండితః ॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ స్వాధ్యాయప్రవచనసేవేతిశ్రుతేః స్వాధ్యాయస్యవిద్యాంగత్వముక్తం - ఇదానీయజ్ఞాదిశ్రుతేర్యజ్ఞాంగత్వముచ్యతే ॥ ఇయాజేతి ॥ సోపిశేషిద్వజః - జ్ఞానవ్యపాశ్రయః ఆత్మజ్ఞానవా - బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయ బ్రహ్మపాసననిష్ఠపవ ఇయాజ - కిమర్థమిత్యత ఆహ - తతుణమితి - మృత్యుః పరవిద్యోత్పత్తివిరోధిప్రాచీనకర్మణ - అవిద్యయాకర్మణా - అవిద్యాకర్మణసంజ్ఞేతివత్స్యతి ౧౨॥ ఎకదే

వత్ప్రపరమాత్మాప్రకాశతే ౨॥ తదీక్షణాయస్వాధ్యాయశ్చతురిగస్తథాపరం ॥ నమాంసచతుషాద్రష్టుంబ్రహ్మభూతస్సకృతే ౩॥ మైత్రేయః ॥ భగవంస్తమహాయోగంజ్ఞాతుమిచ్ఛామితంపద ॥ జ్ఞాతేయత్రాఖిలాధారంబశ్యేయంపరమేశ్వరమ్ ౪॥ శ్రీపరాశరః ॥ యథాకేశిద్వజః ప్రాహఖండిక్యాయమహత్తనే ॥ జనకాయపురాయోగంతమహాంకథయామితే ౫॥ మైత్రేయః ॥ ఖండిక్యఃకోభవద్రహ్మాకోవాకేశిద్వజఃకృతీ ॥ కథంతయోశ్చసంవాదోయోగసంబంధకారణాత్ ౬॥ శ్రీపరాశరః ॥ ధర్మఃద్వజోవైజనకస్తస్యపుత్రోమితద్వజః ॥ కృతద్వజశ్చనామ్నసీత్సదాధ్యాత్మరతిర్నవః ॥ ౭॥ కృతద్వజస్యపుత్రోభూత్థ్యైతఃకేశిద్వజోనృపః ॥ పుత్రోమితద్వజస్వాపిఖండిక్యజనకోభవత్ ॥ ౮॥ కర్మమగైణఖండిక్యఃపృథివ్యానభవత్సతిః ॥ కేశిద్వజౌవ్యతీవాసీదాత్మవిద్యావిశారదః ౯॥ తావుభావపితైవాస్తాంవిజగీమాపరస్పరమ్ ॥ కేశిద్వజేనఖండిక్యస్సర్వాజ్యాదవరోపితః ౧౦॥ పురోధసామంత్రిభిశ్చస్తమవేతోల్పసాధనః ॥ రాజ్యాన్నిరాకృతస్సీధమగారణ్యచరోభవత్ ౧౧॥ ఇయాజసోపిసుబహూయజ్ఞాజ్ఞానవ్యపాశ్రయః ॥ బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయతతుణమృత్యుమవిద్యయా ౧౨॥ ఎకదావతఃకమానస్యయాగేయోగవిదాంవర ॥ ఘర్మణ్యైనుంజఘనోగ్రశ్చార్మణ్యలోవిజనెవనై

శాశతే - తథావయోగశాస్త్రం ౧॥ శ్లో ॥ జపాచ్ఛాంతఃపునర్యాయేత్ ధ్యానాచ్ఛాంతఃపునర్యాయేత్ ॥ జపధ్యానాభియోగేనవశ్యేదాత్మానమాత్మనీతి ౨॥ ననుచతురాదిభిరప్యత్తనవసంస్కరణాత్కథమిదమేవద్యయంతత్రకాశకముచ్యతే ॥ తత్రాహ ॥ తదీక్షణాయైతి ॥ విషయావచ్ఛేదంవినాపూర్ణబ్రహ్మభూతోమాంసమయైః - పత్యురాదిభిః ప్రష్టుంసకృతకృత్యధికః ౩॥ భగవన్నితి ॥ యత్రయస్మిన్యోగే - జ్ఞాతే - జ్ఞాత్వానుష్ఠితేనతీత్యధికః ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ కర్మమగైణేతి ॥ పూర్వాధ్యాయోపక్షిప్తమేవేతిహాసంయోగనిరూపణార్థమనువతఃయతి ॥ కేశిద్వజఇత్యాదినాయావదుత్తరాధ్యాయసమాప్తిః ౯॥ తావతి ॥ అవరోపితః ॥ భ్రంశితః ౧౦॥ పురోధసేతి ॥ అల్పసాధనః - స్వల్పపరికరః ॥ ౧౧॥ ఇయాజేతి ॥ సోపిశేషిద్వజోజ్ఞానవ్యపాశ్రయః - జ్ఞాననిష్ఠోపి - బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయబ్రహ్మపరణన్యాయేనతత్పరకర్మాదికంసర్వంబ్రహ్మైవేతిదృష్ట్యా - బహూక - యజ్ఞాక - ఇయాజ - కిమర్థంఅవిద్యయా - కర్మణలక్షణయామృత్యుం - సంసారహేతుంకామాదికాశేషంతతుణం - తువయితుం ౧౨॥ ఎకదేతి ॥ ఘర్మణ్యోగ్ర

తి॥ ఘృక్షః ప్రవక్ష్యహవిః తద్దో స్త్రీ తిఘృక్షః ధేనుః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సచాహతి॥ ప్రాప్తవేతి - ధ
మాధామమ్య క్తస్యాంతరావిత్రాసత్యామపితృలసిద్ధేః శాస్త్రసిద్ధత్వాత్॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ కృష్ణాజినమి
తి॥ మయినప్రహరిత్యతీతి వేత్తి త్వన్వయః అత్రేతి శబ్దోధ్యాహర్యః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సత్తితి॥ రాజ్యహరత్వాదాతతా
యూ అతో యజ్ఞస్థాపితే ధేనపాతకం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥

౧౩॥ తతో రాజాహతాంశ్రుత్వా ధేనుం వ్యాఘ్రేణ వత్సీజః॥ ప్రాయశ్చిత్తం సప్రచ్యకిమత్రేతి
విధీయతామ్॥ ౧౪॥ తే పూజునా వయం విద్యః కశేరుః పృచ్ఛతామితి॥ కశేరురపితేనో క్తస్తత్రైవ ప్రా
మాభాగవత్॥ ౧౫॥ శునకం పృచ్ఛరాజేన్ద్రనాహం వేత్తి న వేత్స్యతి॥ సగత్వా తమ పృచ్ఛచ్ఛసోపా
హశ్యః మయన్తు నే॥ ౧౬॥ సకశేరునా చైవాహం న చైకస్మాన్ద్రతంభువి॥ వెత్త్యేకపవత్సచ్చత్రుః ఖాం
డికోయోజితస్తవయా॥ ౧౭॥ సచాహతం వ్రజామ్యేవ ప్రహ్లామాత్మరిపుం మనె॥ ప్రాప్తవవహా
యజ్ఞోయదిమాంసహనివ్యతి॥ ౧౮॥ ప్రాయశ్చిత్తమశేషేణ సచేత్పృష్టో వదివ్యతి॥ తతశ్చావికలో
యాశూమునిశ్రేష్ఠభవివ్యతి॥ ౧౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇశ్యుక్తావరథమారుహ్య కృష్ణాజినధరోన్మపః॥
వనంజగామయతాస్తే సఖాండికోమహామతిః॥ ౨౦॥ తమావతంతమాలోక్య ఖాండికోరిపుమాత్మనః॥
ప్రోవాచక్రోధతామ్రాక్షస్సమారోపితకామూకః॥ ౨౧॥ ఖాండిక్యః॥ కృష్ణాజినం త్వంకవచమాబ
ధ్యాస్తాహనివ్యసి॥ కృష్ణాజినధరే వేత్తి న మయినప్రహరివ్యతి॥ ౨౨॥ మృగాణాం వదపుష్టే మమూఢ
కృష్ణాజినం న కిమ్॥ యేషాం మయా త్వయాచోగ్రాః ప్రహితాశ్చితసాయకాః॥ ౨౩॥ సత్వానుహంహ
నిష్యామి న మేజీవవిమోక్ష్యసే॥ ఆతతాయ్యసే మబుద్ధమమరాజ్యహరోరిపుః॥ ౨౪॥ కేశిధ్వజః॥
ఖాండిక్యనంశయం ప్రప్టుంభవంతమహమాగతః॥ నత్వాంహంతుం విచారైర్యతతోగ్రపంబాణం విముంజ
వా॥ ౨౫॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్సమంత్రిభిస్సాధకమేకాంతేన పురోహితః॥ మంత్రయామాస ఖాండిక్య
స్సవైరేవ మహామతిః॥ ౨౬॥ తమూచుమూంత్రిణో వధ్యోరిపురేవ వశంగతః॥ హతస్త్విపృథివీనవాణ
తవవశ్యాభవివ్యతి॥ ౨౭॥ ఖాండిక్యశ్చాహతానవాణేవ మేతన్నసంశయః॥ హతస్త్విపృథివీన
వాణమమవశ్యాభవివ్యతి॥ ౨౮॥ పరలోకజయస్తస్య పృథివీనకలామమ॥ నహన్తిచెల్లోకజయోమమ

మితిపాతే ప్రవక్ష్యహవిః శేషోఘృక్షః - తదధాంపయోదో స్త్రీం - శాడూలో వ్యాఘ్రః॥ ౧౩॥ తతత్తితి॥ కే
మత్రప్రాయశ్చిత్తం విధీయతామితి ప్రవచ్చ॥ ౧౪॥ తత్తితి॥ తత్రైవ తేమోక్తః - కశేరురపి శునకం పృచ్ఛత్యాహత్యుత్త
రేణాన్వయః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సచేతి॥ ఆత్మరిపుమపితం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రప్టుంబహం ప్రజామి - యదిమాంసహ
నివ్యతి - తహిమహాయజ్ఞః ప్రాప్తవ - మహాయజ్ఞభలం ప్రాప్తమేవ మయేత్యధః - తథాచ॥ శ్లో॥ ధర్మార్థయ
తమానస్తు అంతరాచేద్వివద్యతే॥ సధర్మఫలమాప్నోతి తవచనాత్॥ ౧౮॥ ప్రాయశ్చిత్తమితి॥ మయా పృష్టస్తప్రా
యశ్చిత్తమశేషేణ సత్స్యతిచేత్ - తతశ్చయాగః - అవికలోభవివ్యతి - తతశ్చేత్స్యుక్త్యా - ప్రాయశ్చిత్తకథనేపివా
మదిమయాగస్సఫలోభవివ్యతీత్యభిప్రాయేణాహేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ కృష్ణాజినమితి॥ కృష్ణాజి
నకవచబంధతస్యాభిప్రాయము త్రేత్యుతే - కృష్ణాజినధరేమయి ఖాండికోనప్రహరివ్యతీతి వేత్తి మన్యసే॥ ౨౨॥ త
ద్వ్యధకమిత్యాహ - మృగాణామితి॥ యేషాం పృష్టేష్యిత్వనువంగః॥ ౨౩॥ సత్వామితి॥ శ్లో॥ అగ్నిదోగరదతైచ్చవశస్త్ర
పాణిధానాపహః॥ తైస్త్రదారహరతైచ్చవడతేవ్యతతాయనత్తిస్త్యుతే॥ త్వమాతతాయీ - అతస్సవనశ్చ
స్యాపితవధేనదోమః॥ శ్లో॥ నాతతాయవధేదోహంతుభావతికశ్చనేత్యాదివచనాత్॥ ౨౪॥ ఖాండిక్యేతి॥ బా
ణం వేత్స్యన్వయః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ పరలోకేతి॥ పరలోకజయస్తస్యేతి ధర్మాధాంశ్రుత్వత్స్యాంతరామత

సహాహతి|| యదైవత్రవిధీయతఇత్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తంవాజసనేయోక్తంస్మృణోమిహేవామాఖ్యం-ఇయంహ్యభ్యాసా
భ్యాసావాజసనేయశాఖాయాం- కేశిగృహపతినా ఉపసన్మాజసనమహంశాదూర్లో భూనాత్యుపక్రమ్యస్మృ
తేహుత్పేత్యాదిచోక్తా - పృథివ్యేతేశరంస్మృణోమిహేవాత్వంతాసప్రచంపముక్తా - అపస్తంజేనతు - యద్య
నద్వాహంఘ్రుమదోగ్ధీంవాశాదూర్లోహన్యాదకక్షీరముజాక్షీరమున్యధేనుంవాశ్రిత్యప్రచరేదిత్యాద్యుక్తం |
౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭|| యథాహామితి|| తథాపినుమేదంచేతః - అనిష్పన్నక్రియంయథాఅకృతకృత్యమివభవతి - కిమితి
చింతా - యథాశబ్దఃసాదృశ్యే|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| భోఇతి|| నిష్క్రియోదక్షిణానిష్క్రియఇతివచాంతః|| ౪౨||

తస్యవసుంధరా|| ౨౯ || నాహంనున్యేలోకజయోదధికాస్యాద్వసుంధరా | పరలోకజయోనంతస్స
ల్పకాలోమహీజయః|| ౩౦ || తస్మానైవనంహనిష్యామియత్పృచ్ఛతివదామితత్ || ౩౧|| శ్రీపరాశరః||
తతస్తనుభ్యసేత్యాహాఖండిక్యజనకోరిపుమ్ప్రప్తవ్యంయత్ప్రయాసవంశత్పృచ్ఛస్వవదామ్యహమ్
౩౨|| శ్రీపరాశరః|| తతస్సనంయథావృత్తంఘ్రుమధేనువధేంద్యజః | కథయిత్వాసవప్రచ్ఛప్రా
శ్చిత్తంహితద్గతమ్|| ౩౩|| సచావప్తయథాన్యాన్యన్దిజకేశిధ్వజాయతతత్ | ప్రాయశ్చిత్తముశే
షేణయదైవతప్రవిధీయతే|| ౩౪|| విదితార్థస్సతేనహ్యనుజ్ఞానోమహత్తనా| యాగభూమిముపా
గమ్యచక్రేనవాఃక్రియాఃక్రమాత్|| ౩౫|| క్రమేణవిధివద్యాగంసీత్వాసోవభృథాప్లుతః| కృతకృత్య
స్తతోభూత్వాచింతయామాసపాధివః|| ౩౬|| పూజితాశ్చద్విజాసప్లే-సదస్యామానితామయా| తద్దై
వాధిజనోవ్యక్తేరోజ్యేజితోభిమతైర్మయా|| ౩౭|| యథాహామన్యలోకస్యమయాసవంశిచేష్టితమ్|
అనిష్పన్నక్రియంచేతస్తథాపినుమకింయథా|| ౩౮|| ఇత్థంసంచితయన్నేవసన్తారసమహీవతిః| ఖండి
క్యాయనదత్రేతిమయావైగురుదక్షిణా|| ౩౯|| సజగామతదాభూయోరథమారుహ్యపాధివః | మై
త్రేయదుగ్గహనంఖండిక్యోయత్రసంస్థితః || ౪౦|| ఖండిక్యోపిపునర్వృష్టౌతమాయాంతంధృతా
యథః | తస్మాహంతుంకృతమతిస్తమాహసపునన్వపః|| ౪౧|| భోనాహంతేపరాధాయప్రాప్తఃఖాం
డిక్యమాక్రథాఃగురోనిష్క్రియదానాయమామవేహిత్యమాగతమ్ || ౪౨ || నిష్పదితోమయా
యాగస్సన్యక్తృదుష్టదేశతః | సోహంతేదాతుమిచ్ఛామివృణోష్యగురుదక్షిణామ్|| ౪౩|| శ్రీపరాశరః||
భూయస్సనుంత్రిభిస్సాధనంమంత్రయామాసపాధివః | గురునిష్క్రియకామోయంకింమయాప్రా
ధ్యతామితి|| ౪౪|| తమూచుమంత్రిణోరాజ్యముశేషంప్రాధ్యతామయమ్ | శత్రుభిః ప్రాధ్య

జేపితత్ఫలసద్ధెరితిభావః-నహన్తిచెల్లొకజయఇత్యవవన్నవధకృతపాపప్రతిబంధాభావేపూర్వైరేవపుణ్యైఃపరలో
కసద్ధెరితిభావః|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| సచావప్తేతి|| ఇనుమేవవిషయంప్రస్తుత్యవాజసనేయకెస్మృణోమి
హేవామాఖ్యం ప్రాయశ్చిత్తముక్తం-చంద్రాత్మేనుస్సృష్టోమిహేవాహ- సూర్యాత్మేచక్షుస్సృష్టోమిహేవా
హ- వాతాత్మేప్రాణంస్సృష్టోమిహేవాహ- ఇత్యాది - అపస్తంజేనచోక్తం- యద్యనద్వాహం- ఘ్రుమదోగ్ధీం -
శాదూర్లోవాహన్యాత్ - అకక్షీరముజాక్షీరమున్యధేనుంవా - ప్రచరేదిత్యాది - అస్యచప్రాయశ్చిత్తస్యస్ఫుట
త్పేపియథాదేశకాలావస్థావిశేషప్రాయశ్చిత్తప్రకల్పనఃఖండిక్యాదవరోనవేత్తీతిపూర్వోక్తాభిప్రాయః - తదా
హ- యదైవత్రప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతేతదశేషం- యథాన్యాన్యంకేశిధ్వజాయావప్తేతి || ౩౪|| ౩౫|| క్రమే
ణేతి || యాగంసీత్వా - సమాప్య|| ౩౬|| ౩౭|| యథాహామితి || తథాపియదనిష్పన్నక్రియంఅకృతకృత్యమివాప్రస
న్నం- చేతః - కిమితివృత్తితి - చింతయామాసేత్యన్వయః || ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| భోఇతి|| భోఖండిక్య - మాక్ర
థాః - క్రథంమాకాషిః|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| తమితి || అనాయాసితాః- యద్ధాదిక్షేపమప్రాపితాః- పైనికాభటాః

౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ఏవమితి || అత్ర రాజ్యమితాయాం - అత్ర సంసారే - కఃపరమార్థః సుచకధమిత్యత్రాథే
 యాయానవిచక్షణాః || ౪౭|| ౪౮|| బాధమితి || అధ్యాత్మేతి - అధ్యాత్మవిజ్ఞానస్య పరమార్థః ప్రయోజనం - సచక్లే
 శనివృత్తిః || ౪౯|| యదితి || తత్తస్మాత్ క్లేశ ప్రశమాయాయనలంతమదీరయేత్యబ్రవీదిత్యన్వయః || ౫౦|| ఇతి శ్రీ విష్ణుపురా
 ణవాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్తే - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

అథ కేశిద్వజః క్లేశం ముముక్షుః ఖాండిక్యస్య వై రాగ్యం పరిక్షితుమాహ || న ప్రార్థితమితి || ప్రజాపాలనాదేక్ష
 త్రధర్మస్య రాజ్యమూలత్వాత్తదుపేతాయాం దోషాత్కిం రాజ్యం న ప్రార్థితమితి భావః || ౧ || యతః కారణాన్న
 ప్రార్థితంతచ్చృణ్వీత్యాహ || కేశిద్వజేతి || ౨ || తదేవ కారణమాహ - క్షత్రియాణామితి సాధేన - క్షత్రియాణామి
 తి || సత్యం - రాజ్యే సతి ప్రజాతక్షణాదిధర్మః || ౩ || తత్రేతి || మమత్వశక్తస్య అనక్తస్య చ తత్ర రాజ్యే త్వయావహ్య
 తే సతి - తదుపేతాయాం సధర్మలూపదోషః - అనధికారాత్ - సత్యధికారే తదుపేతాయాం దోష ఇత్యాహ - బం
 ధాయేతి - అక్రమోష్ఠి తావిద్యమానేవ్యధికారే త్యక్తా - అవిద్యా ప్రజాపాలనాదిక్రియా - బంధాయ పాపాయ హి

తే రాజ్యమానాయాని తస్యైతి || ౪౫ || ప్రహస్యతానాహస్యవస్సఖాండికోమహామతిః | స్వల్పకాలం
 వహీపాల్యం మాన్యశైః ప్రాధ్యతేకధమ్ || ౪౬ || ఎవ మేతద్భవంతోత్ర హ్యర్థసాధనమంత్రిణః | పర
 మార్థః కథంకోత్ర యాయానామ్రవిచక్షణాః || ౪౭ || శ్రీపరాశరః || ఇత్యుక్తా సముపేత్యైవం సతు
 కేశిద్వజస్యపః | ఉవాచ కిమవశ్యంత్యందదానిగురువక్షిణామ్ || ౪౮ || శ్రీపరాశరః || బాధమిత్యేవ తే
 నోక్షే ఖాండిక్యస్తమథాబ్రవీత్ | భవానద్యాత్మవిజ్ఞానపరమార్థవిచక్షణః || ౪౯ || యదిచేద్దీయతే
 మహ్యం భవతాగురునిష్క్రియః | తత్తే శ ప్రశమాయాలంబయత్కర్మ తదుదీరయ || ౫౦ || ఇతి శ్రీ
 విష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

కేశిద్వజ ఉవాచ || న ప్రార్థితంత్యయాకస్మాదన్యద్రాజ్యమకంటకమ్ | రాజ్యలాభాద్వి నానాన్యత్
 క్షత్రియాణామితి ప్రియమ్ || ౧ || ఖాండిక్యః || కేశిద్వజనిబోధత్వం మయా న ప్రార్థితం యతః | రాజ్య
 మేతదశేషం తేయత్ర గృహ్నంత్యపండితాః || ౨ || క్షత్రియాణామయంధమోయత్ ప్రజాపరిపాల
 నమ్ | పథశ్చధర్మయుద్ధేన స్వరాజ్యపరిపంధినామ్ || ౩ || తత్రాశక్తస్య మేదోషోనైవాస్యైవ హ్యతే

దైవః || ౪౫ || ౪౬ || ఏవమితి || అత్ర సంసారే - కఃపరమార్థః - సచకథంభవతీత్యత్రాథే యాయానవిచక్షణాః || ౪౭ || ౪౮ ||
 ౪౯ || యదితి || తత్తహి || ౫౦ || ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవాఖ్యానాం - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః

శ్లో || ఖాండిక్యా యదదౌవిద్యాంకమిణగురవేపరాం | కేశిద్వజోనతచ్చిత్తం కిమదేయం మహాత్మనాం || తత్తస్య
 జ్ఞానవేఖాండిక్యా యతత్వజ్ఞానముపదేష్టుం కేశిద్వజస్తస్య వివేకవైరాగ్య పరిత్యక్తమాహ || న ప్రార్థితమితి ||
 అకంటకం - నిష్ప్రతిపత్తం - రాజ్యం వి నా ప్రజాపరిపాలనాదేక్ష త్రధర్మస్యాసిద్ధేః తద్విధయే రాజ్యప్రార్థనైవ
 యుక్తా - అన్యధాస్వధర్మహాని ప్రసంగాదితి భావః || ౧ || అత్రోత్తరం || కేశిద్వజేత్యాది || యతః కారణాత్త్వదీయం
 రాజ్యం - మయా న ప్రార్థితం - తదిదం నిబోధ - శృణు - యత్ర రాజ్యే - అపండితాః - అవివేకినః - భోగలిప్సవ ఏవ
 గృహ్నంతి - అపేతాంతువంతి || ౨ || సనుస్వధర్మసిద్ధయే పండితానామపి రాజ్యకాంతాయై కైవేత్యుక్తంతత్రాహ ||
 క్షత్రియాణామితి || యత్ర ప్రజాపరిపాలనం - యశ్చ స్వరాజ్యపరిపంధినాం పథః - అయం రాజ్యాధిక్యతానాం - క్షత్రి
 యాణాంధర్మః - సతు క్షత్రియమాత్రస్య || ౩ || అతస్తత్రేతి || తత్ర మద్రాజ్యే త్వయావహ్యతే సతి పునరాత్మసా
 త్కర్మమశక్తస్య మను - ప్రజాపరిపాలనాదిత్యాగేషోదోషోనైవాస్తి - తత్రాశక్తస్యేతి పాతే - తత్ర రాజ్యే - అ
 శక్తస్య - అనానక్తస్య మేదోషోనాస్తీత్యర్థః - రాజ్యాధికారాభావేన తదధిపత్యధర్మే వ్యధికారవివృత్తిః - అన్య

శబ్దోహతా ॥ ౪॥ అసక్తస్యేత్యేతద్వివృణోతి॥ జన్మేతి॥ అన్యేషాందోషజారాగాదిదోషజారాజ్యస్పృహ - సకర్మా
మరోధినీ - కేవలమల్పవభోగలిప్సార్థాంభవతి - ఇమంసమమేత్యన్వయః - జన్మోపభోగేతి పాఠే - అన్యేషాంసంబం
ధినీమమజన్మాంతరోపభోగలిప్సైవ - కుతః - అర్థమనురుధ్యతే - సధర్మమితి - అన్యేజన్మన్యవభోగలిప్సార్థమేవే
తివా ॥ ౫॥ తర్హిపాలనాదిధర్మాధాం - అపహృతస్య రాజ్యస్వయాచ్ఛాతా వ్యేత్యత్రాహ ॥ నయాచ్ఛేతి॥ త్ర
త్రబంధనాంత్ర త్రియశ్రేష్ఠానాం అవిద్యాంతగతం పాలనాదికతా వ్యాంతగతం ॥ ౬॥ యత్ర గృహ్సంత్యపండితా
ఇత్యేతద్వివృణోతి॥ రాజ్యభితి ॥ ౭॥ యోగస్వరూపం వత్స్యతదంతర్భూతమధ్యాత్మయోగాధిగమేనేతి శ్రుతివిహితం
ప్రకృతిపురుషవివేకం విహితం కర్మచాహ ॥ అహంహీతి॥ అవిద్యయావణాశ్రమవిహితకర్మణా - మృత్యుంవిద్యో
త్పత్తివిరోధి ప్రారబ్ధకర్మ - అన్యేషామప్యేషవివాశఇతి శ్రుతేః ॥ ౮॥ తదిదమితి॥ వివేకాఖ్యమైశ్వర్యం - వివేకోవా
విశ్వర్యం యస్య తద్వివేకైశ్వర్యంతద్భావోవివేకైశ్వర్యతా - కర్మాఖ్యావిద్యా యోగస్వరూపమాహ - తచ్చూయతా

త్వయా ॥ బంధాయైవభవత్యేషాహ్యవిద్యాస్య క్రమోష్ఠితా ॥ ౪॥ జన్మోపభోగలిప్సార్థమియం రాజ్య
స్పృహమను ॥ అన్యేషాందోషజా సైవధర్మం వై నానురుధ్యతే ॥ ౫॥ నయాచ్ఛాత్త్రబంధనాంధ
ర్మాదైతత్సతాంతుత్మ్ ॥ అతోనయాచితం రాజ్యమవిద్యాంతగతంతవ ॥ ౬॥ రాజ్యేగృహ్సంత్యవి
ద్వాంసోమమత్వాహృతచేతనః ॥ అహంమానమహోపానమదమత్తానమాదృశాః ॥ ౭॥ శ్రీచరాశరః ॥ ప్ర
హృష్టసాన్నిధితతః ప్రాహకేశిధ్వజోన్మహః ॥ ఖండిక్యజనకంప్రీత్యా శ్రూయతాం వదనం మమ ॥ ౮॥
కేశిధ్వజః ॥ అహంహ్యవిద్యయా మృత్యుంతర్తుకామః కరోమివై ॥ రాజ్యయాగాంశ్చవిధాభోగైః
పుణ్యక్షయంతథా ॥ ౯॥ తదిదంతేమనోదిప్త్యవివేకైశ్వర్యతాంగతమ్ ॥ తచ్చూయతామవిద్యయా

ధాతుదోషసాన్న్యదేవ-నపునరవిద్యాఅస్యకర్మణస్త్యాగేకింసాన్న్యదితవత్తుం శక్యంహియస్తాదేహకర్మమయీ-
అవిద్యాపి - అక్రమోష్ఠితా - అన్యాయేనసత్యేవాధికారేపరిత్యక్తానతి - బంధాయభవత్యేవేత్యధః ॥ ౪॥ ఎవంజన
తిమమనామంత్రిణాంవాత్వద్రాజ్యేస్పృహధర్మాధానభవతిత్యాహ ॥ జన్మేతి ॥ యద్యేవంధమః - తదామమే
యం రాజ్యస్పృహ - రాజధర్మోచితఫలచానురాదిజన్మాంతరోపభోగలిప్సార్థమేవభవతి - సతుధర్మాధాం - అ
న్యేషాంసచివాదీనాం సైవత్వద్రాజ్యస్పృహరాగలోభాదిదోషజా - అతోధర్మమేవకేవలం నానురుధ్యతే - నాను
వతతే - అపితుధర్మవంశనేనార్థశాస్త్రమేవానువతతేత్యత్యధః ॥ ౫॥ ననుతథాపియాచ్ఛామాత్రేణరాజ్యం
లభ్యా - మహాధర్మః - కిమితి నక్రీయతేతత్రాహ ॥ నయాచ్ఛేతి ॥ అతోధర్మత్వాదవిద్యాంతగతత్వాచ్చ -
త్వదీయం రాజ్యం మయానప్రాధికతం ॥ ౬॥ అతోయత్ర గృహ్సంత్యపండితాభియమక్తుంతదేవసిద్ధమిత్యాహ ॥ రాజ్య
భితి ॥ అహంమానపవనమహోపానం - తేనయోమదస్తేనమత్తాః ॥ ౭॥ ఖండిక్యనోక్తం శ్రుత్వా కేశిధ్వజః కింకృతవాని
త్యపేక్షాయామాహ ॥ ప్రహృష్టభిః ॥ ప్రహృష్టః - సాధ్వీతిపాతెతవబుద్ధిరితిశేషః ॥ ౮॥ అవిద్యామయేపిరాజ్యేస్వప్ర
వృత్తేతావత్కారణమాహ ॥ అహంహీతి ॥ సత్యంత్యయోక్తుం - అవిద్యాంతగతత్వాద్రాజ్యమనుపాదేయమితి -
తచ్చమమాపిశుభ్యం - తథాప్యవిద్యయా ప్రజాపాలనాదికర్మలక్షణయా - సర్వైర్విద్యా - కామక్రోధాదిలక్షణం
మృత్యుంసంసారహేతుకమిచ్ఛన్నపం గాజ్యాదికరోమి ॥ శ్రు ॥ అవిద్యా యోగస్వరూపత్యావే అవిద్యయామృ
తమశ్చుగభిశ్రుతేః ॥ ౯॥ తదిదా ॥ సవపునస్రగంమనః - వివేకేవిశ్వర్యంసామర్థ్యం - యస్యతస్యభావోవివేకైశ్వ
ర్యతా - తాంతం - ప్రాప్తం - ఉపదే - ద్యనపేక్షం - స్వయమేవవివేకాధికారతాంగతం ప్రాప్త - ఎతద్విష్టభద్ర
మిత్యధః - వివేకైశ్వర్యగూగమితిశుపాతస్సుగః - తదేవంశివ్యస్యవివేకాదికంపరిత్యాభినంద్యచేదానం తేనయ
శ్చేషిష్టంశ్లోకే ప్రశమా యాలం - యత్రమతదుదగమేతి - తద్వత్తుం ప్రధమంతావదవిద్యాఖ్యం క్షేతస్వరూపవత్

మితిసార్థేన || ౧౦ || అనాత్మనీతి || అనాత్మనిదేహో అహమితి భ్రమః - అస్మిదేహపోషకధారకాదౌపస్తనిస్త్వ
 మితి - సంసారఫలకంకామ్యకమావిద్యా - సైవతరుః - తస్యంభూతే బీజం || ౧౧ || ఏతద్వివిధంవభ్రమం ప్రపంచ
 యతి - పంచభూతాత్మకత్వాదివతుభిః || పంచభూతాత్మకత్వే || దేహేపంచభూతాత్మకే - కుమతిదేహీ - ఇదం
 దేహేద్యహమేవేతి - ఇదంతే త్రాదిమమేతివ - మతింకురుతే - మోహతమఃపూర్వకమవాసనా || ౧౨ || ౧౩ || క
 లేబరత్వే || అదేహేఅత్మనిదేహేదన్యస్మిన్నాత్మనిసతి || ౧౪ || ఇత్థంచేతి || అనాత్మన్యాత్మమోన్యస్మిన్సతి || ౧౫ || ఉక్తే
 నాజ్ఞానద్వయేనదేహయాపభోగాభాంకమకరోతి - తద్వబంధాయభవతీత్యాహ || సర్వమితి || దేహస్యోపభోగా
 య - నాత్మనః - బంధాయదేహంతరోత్పన్నాయ || ౧౬ || దేహయాపభోగమేవదత్తేయతి || మృత్యుయంహిత్యాది
 ద్వయేన || ౧౭ || ౧౮ || దేహస్యపాధివత్పాంచభౌతికత్వోక్తిఃకుతభేదేన - తదిదముభయవిధముజ్ఞానమధ్యాత్మజ్ఞా
 నేననిరస్యతత్త్వాహ - అనేకేతిద్వయేన || అనేకేతి || వాసనా అజ్ఞానకమోభయవాసనా - మోహశ్రమం అజ్ఞానజం

స్వరూపంకులనందన || ౧౦ || అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యాచాస్వస్వమితియామతిః | సంసారతరుసంభూతిః
 బీజమేతద్విధాస్థితమ్ || ౧౧ || పంచభూతాత్మకేదేహేదేహీమోహత మోవృతః | అహమ్మమైతదిత్యు
 చ్చైకురుతేకుమతిమతిమ్ || ౧౨ || ఆకాశవాయ్వగ్నిజలపృథివీభ్యఃపృథక్స్థితే | అత్మన్యాత్మమయం
 భావంకఃకరోతికలేబరే || ౧౩ || కలేబరోపభోగ్యంహిగృహమేత్రాదికంవకః | అదేహేహ్యత్మనిప్రా
 జ్ఞోమమేదమితిమన్యతే || ౧౪ || ఇత్థంచపుత్రపాత్రేకుతదేహయాత్పదిలేమకః | కరోతిపండితసాన్వ
 మ్యుననాత్మనికలేబరే || ౧౫ || సర్వందేహయాపభోగాయకురుతేకమమానవః | దేహశ్చన్యాయ
 దాపుంసస్తదాబంధాయతత్పరమ్ || ౧౬ || మృత్యుయంహియథాగైహంతివ్యతేవైవృదంభనా | పాధి
 యైయంతథాదేహయామృదంబ్వాలేపనస్థితిః || ౧౭ || పంచభూతాత్మకైభోగైఃపంచభూతాత్మకంవ
 పుః | అప్యాయతేయదితతఃపుంసోభోగోక్రకింకృతః || ౧౮ || అనేకజన్మసాహస్రీంసంసారపదవీంవ్రజన్ ||

శేయతి - తచ్చాయతామిత్యాదిసార్థేన - శ్లోకేన || ౧౦ || అనాత్మనీతి || అనాత్మని - దేహేదౌ - స్వత్రేత్రాదౌప
 అహంమమేతియామతిసాన్వి అవిద్యా - విచర్యయరూపా - యాఅనిత్యాశుచిదుఃఖానాత్మసనిత్యశుచిసుఖాత్మఖ్యాతి
 రవిద్యేతిపాతంజలం - తస్య అనర్థహేతుత్వమాహ || ఏతద్విధాదశేతమవిద్యాస్వరూపం సంసారతరుసంభూతే
 బీజతయాస్థితం || ౧౧ || దేహేదౌపంచమాసన్యావిద్యాత్వముపపాదయతి || పంచేతి || పంచభూతాత్మకదేహేదేహీ
 కుమతిః - విచర్యయమతిః - అహంమమైతదితి || మతింకురుతే - ద్వితీయమతిశబ్దస్తదావృత్త్యభిః - విచర్యానేహేతుః
 మోహతమసా - స్వరూపాజ్ఞానేనావృతత్వేతి - అజ్ఞాతేహివస్తుస్వరూపే - విచర్యాసోభవతి || ౧౨ || కుమతిత్వమేవస్పష్ట
 యతి || ఆకాశేతి || ఆకాశాదిభ్యస్తత్పాక్షితయా - అత్మనిపృథక్స్థితేనతి - తత్కార్యేదేహేఅత్మమయం - భావంకః
 కుర్యాత్ || ౧౩ || మమప్రత్యయస్యాపిమిథ్యాత్వం - స్పష్టయతి - కలేబరేత్యాదిద్వాభ్యాం || కలేబరేతి || అదేహే
 దేహవ్యతిరక్తే - అత్మనిసతి - దేహయాపభోగ్యం - గృహేది - మదీయమితికః - ప్రాజ్ఞోమన్యతే || ౧౪ || ఇత్థంచేతి || క
 లేబరే అనాత్మనిసతి - తదుత్పాదితేమకసాన్వయంకరోతి || ౧౫ || తదేవందేహగేహేదిమ అహంమమాభిమానయో
 రవిద్యాత్వంసమధికతం - ఇదానీంతత్పూర్వకకర్తృత్వభోక్తృత్వార్వపి అవిద్యామయమేవేత్యాహ - సర్వమి
 త్యాదిహ || సర్వమితి || దేహంచ - యదాపుంసస్యకాశాదన్యంమన్యతే - తదాపుంసోభోగసంబంధోనాస్త్యేవ - శరం
 శేవలం - తత్కర్మకారస్యబంధాయేవస్యాత్ || ౧౬ || దేహయాపభోగాయేతియదుక్తంతదేవదృష్టంతేనసమర్థయ
 తేమృత్యుయమిత్యాదిద్వాభ్యాం || మృత్యుయమితి || మృదగబుభ్యామన్నపానరూపాభ్యాంఅలేపనేనస్థితిర్యప్యసతథా ||
 ౧౭ || ౧౮ || భోగైర్భుజ్యమానైరన్నాదిభిఃపుంసోబంధాయేత్యుక్తంత్రహేతుమాహ || అనేకేతి || సహస్రమేవసా
 హస్రంతినేకజన్మసాహస్రాయస్యాంతాంసంసారరూపాంపదవీంమూర్ఖం - గచ్ఛన్నసా - మోహాకర్మత్వాద్యభి

మఃఖం | ౧౯ || ౨౦ || మోహేతి || అనన్యత్విశయమన్యత్విశయరహితం - అబాధం అమఃఖం - నిర్వాణమోక్షసుఖం ||
 ౨౧ || నిర్వాణమాత్మనఃస్వరూపంనతుకర్మఫలవదౌపాధికమిత్యహం || నిర్వాణమయత్తి || నిర్వాణమయపవాయమా
 త్తజ్ఞానమయోమలః - నిర్మలమఖరూపజ్ఞానరూపపవాయమాత్మా - యథోక్తం || శ్లో || యథానక్రియతేజ్వ్యేత్సా
 మలస్యాత్మార నాన్తణే | దోషాప్రహణాన్నజ్ఞానమాత్మనఃక్రియతేన క్షేతి || నవిజ్ఞాతువిజ్ఞాతేర్విపరిలోపోవిద్యతే -
 సంపద్యావిభావాః స్వేనశబ్దాత్ - యావదాత్మభావిత్వాదిత్యాదిఆగంతుకజైతన్యాదిగుణక ఆత్మేతివాదాదేవబా
 హ్యః - ప్రకృతేస్తేతునాత్మనత్తి ప్రాప్తాప్రాప్తవివేకేనప్రకృతినబంధనిబంధనత్వాదుక్తంనత్వజైతనధర్మాః - న
 హిదేహస్యకరణానాంవాసుఖత్వాద్వనుసంధానసంభవః - పురుషఃప్రకృతిస్థోహిభుజ్యత్యాదివిరోధశ్చ || ౨౨ || అత్ర
 దృష్టాంతమాహ || జలస్యేతి || యథాస్వతఃశీతమంబుశ్చద్రోహేనాదిరహితం - ఎవమాత్మాస్వతపవనిమలానంతజ్ఞానా
 నందః - తస్యాస్సంగాదాత్మాహంమానాదిదూషితః - అగ్నిసంయుక్తస్థానీయాతాపత్రయయుక్తాప్రకృతిః తథా
 ప్రాకృతాథగ్నాత్మత్వస్థానిస్వకీయామాన్యతేభజతే - తేనమఃఖాదికంజాయతే || ౨౩ || ౨౪ || తదేతదితి ||
 తస్మైశప్రకమాయాలమితి ప్రశ్నస్యప్రతివచనమాహ - క్లేశానామితి - యోగాద్భగవద్యోగాత్ || ౨౫ || ౨౬ || యో
 గస్వరూపమితి || బ్రహ్మలయంబ్రహ్మణిలయం బ్రహ్మభావమిత్యర్థః || శ్రుయోకమణాదేవానపీయంతీతివత్ - య

మోహశ్రమంప్రయాతోసావాసనారేణుసంతితః || ౧౯ || ప్రత్యుశ్యతేయదాసోస్యరేణుజ్ఞానోష్ణ
 వారిణా | తదాసంసారపాంథన్యయాతీమోహశ్రమశ్శమమ్ || ౨౦ || మోహశ్రమేశమంయాలెస్వ
 స్థాంతఃకరణఃపుమాః | అనన్యత్విశయాబాధంపరంనిర్వాణమృచ్ఛతి || ౨౧ || నిర్వాణమయ ఎవాయ
 మాత్తజ్ఞానమయోమలః | దుఃఖాజ్ఞానమయాధర్మాఃప్రకృతేస్తేతునాత్మనః || ౨౨ || జలస్యనాగ్నిసం
 సర్గస్థానీసంగాత్తథాపిహి | శబ్దోద్రేకాదికాథర్మాణాతత్కరోతీయథాన్యచ || ౨౩ || తథాత్మా
 ప్రకృతేస్సంగాదహంమానాదిదూషితః | భజతే ప్రాకృతాథర్మాణన్యస్తేభ్యోహిసోవ్యయః || ౨౪ ||
 తదేతత్కృత్తంబీజమవిద్యాయామయాతవ | క్లేశానాంవత్తయకరంయోగాదన్యన్నవిద్యతే || ౨౫ || ఖాం
 డిక్యః || తంబ్రవీహిమహాభాగ యోగం యోగవిదుత్తమ | విజ్ఞాతయోగశాస్త్రార్థస్త్వమస్యాంనిమి
 సంతతా || ౨౬ || కేశిధ్వజః || యోగస్వరూపంఖండిక్యశ్రూయతాంగదతోమమ | యత్రస్థితోనవ్యవతే

వేశః తత్కృతంశ్రమంప్రయాప్రాప్తః - యతోవాసనా - అహంమమేతిమిథ్యాజ్ఞానసంస్కారః - సైవరేణుః - తే
 నకుంతితఃచ్ఛన్తుః || ౧౯ || కదాతస్య శ్రమోపశమశ్చత్యపేత్సాయామాహ || ప్రత్యుశ్యతేతి || జ్ఞానాత్మకేనోష్ణ వారిణా
 ఉష్ణోదకేనహిమిథ్యనైవ - అంతర్గతోపమలఃప్రకాశేణయోశ్యతే - యదాతదాసంసారపాంథన్యమోహశ్రమశ్శ
 మంయతి || ౨౦ || తతఃశీతతపా || మోహశ్రమశ్చతి || నవిద్యతే - అన్యఃకలితయోయన్త్విక తదనన్యత్విశయం - త
 చ్చుతదబాధం - నిరుపద్రవం - నిర్వాణంసుఖంపరంమోక్షాభ్యం ప్రాప్నోతి || ౨౧ || నస్వేవనిర్వాణశ్యాగంశుకత్వే
 అనిత్యతాప్రసజ్యేతత్రాహ - నిర్వాణమయవేతి || ౨౨ || కథంతస్యాత్మనోదుఃఖాదిప్రతీతిస్త్రాహ - జలస్యేత్యా
 దిద్యాభ్యాం || జలస్యేతి || అగ్నిసంసర్గేణతప్తాయాఃస్థాభ్యాస్సంగాదంతఃస్థితంజలంశబ్దముద్రేకంపరిశితబ్దావచ్ఛేపం
 ఉష్ణత్వాదికంపయథాభజతే || ౨౩ || తక్షతి || తథాప్రాకృతేదేహాస్థితాత్మా - అహంమానాద్యాత్మధర్మాభజ
 తే || ౨౪ || అవిద్యాముపసంహరంప్రనివర్తకంయోగముపక్షిపతి || తదేతదితి || అవిద్యాయాః పంచక్లేశాభ్యాయాః -
 బీజంమోహతమస్సంజ్ఞం - ఆత్మావరణాజ్ఞానం || ౨౫ || ౨౬ || యోగస్వరూపమితి || యత్రయోగస్థితఃయోగారూఢో

ద్వా - మేనేపాత్మా సమమృతం॥ ౨౨॥ అథయోఃస్వస్వరూపంకరణంవిషయంఫలంచాహ - సనవేత్త్యాదిభిః॥ ౨౩॥
 విషయేభ్యః॥ ౨౪॥ నాత్ ప్రకృతిపురుషేర్వైలక్షణ్యజ్ఞానాత్ - తేనమానసేన చింతయేదితి యోగస్వరూపం - చ
 రేత్స్వమితివిషయః॥ ౨౫॥ ఫలమాహ - ఆత్మభావమిత్యాదినా॥ ఆత్మభావమితి॥ వికార్యమితి - అనాద్యవిద్యౌకమా
 వాసనాదేహైబద్ధస్యాత్మనోభగవద్జ్ఞానేనతదవస్థానాశస్వవభావనా నాశశ్చాన్యంతికలయశబ్దవాచ్యోవికార్య
 త్వం - ఏవంవికార్యమాత్మానందితతం తస్మత్త్వభావనయతి - అత్తనోభావస్వభావ ఆత్మభావః సత్యకామ
 త్యాదిః - జత్వ శ్రీడన్నిత్యాదివ్యాపారశ్చ - బ్రాహ్మణజై మినిరుపన్యాసాదిభ్య ఇత్యాదినూత్రైవ్యక్తస్యముక్త
 స్వబ్రహ్మణఃశ్రీదాదీనామావిభావకక్తః - అత్రాప్యక్తనిర్వాణమయపవాయమాత్మైత్యాది - వత్కృతివ॥ శ్లో॥
 ప్రాచసేయస్తత్తే వాత్మా ప్రక్షీణాశేవ భావనభి॥ ఆకషకౌమణిఃఅయస్కాంతః - ఆకషకోహిలోహమాన్త
 భావనయతి - స్వస్తిఃత్వత్థాపయతిగచ్ఛతిగమయతిభ్రమతిభ్రామయతి - అనుకృతేస్తస్యచ - కామరూప్యనుసంప
 ర్క - వత్సోవామాతరం ఛాయావాసత్వమిత్యాది శ్రుతిశతంబ - యద్వా - దోహకక్షకత్యాదాకషకకృత్యగ్ని
 రుభ్యతే॥ శ్లో॥ యథాగ్నిసంగాత్సకమపదోషంప్రజాయతే | సంగ్లిప్తంవాసుదేవేనమనుష్యాణాంతథామనః॥ య
 థాగ్నిరుద్ధశశిఖఃకతుందమాతిసానిలః | తథాచిత్తస్థితోవిష్ణుః ప్రాణినాంసర్వకీర్త్విషం॥ యథేషికాతులమగ్నో ప్రోతం
 ప్రమాదేతపవంహ్యస్వసవేపాచ్ఛానఃప్రదూయంతే - ఇత్యాదిభిభాగవతోగ్ని సామ్యముక్తం - అగ్నివద్భావోహి
 కనకస్యదోషవిగమాజ్ఞాయతే - పూర్వం దోషసంస్పృష్టంతరోహితస్వప్రభంకనకమగ్నిహింసశక్త్యాస్వసమాసవ
 ర్ణకరోతి॥ ౩౦॥ ఏవంసంక్షిప్త్యక్తయోగమధ్యాయశేషేవిని సరతోదశయతి॥ ఆత్మప్రయత్నైతి॥ విషయేష్వనాదివా
 సనా వాసితత్వాత్పరమాత్మనోత్పంతాపూర్వత్వాత్త చురారోహత్యాదాత్మప్రయస్స సాపేక్షావిశిష్టావికాంతతి
 త్యేతివత్కృమాణప్రకారావిశదతమప్రత్యక్షతాపన్నానిరస్తాతిశయాహ్లాదరూపాపూర్వోక్తాంత గుణకమాయవిశే
 షవిశిష్టావాయామసోగతిః - తస్మాబ్రహ్మణీసంయోగఃయోగః - అనేనాత్మపరమాత్మనోర్యోగోయోగఇతిపక్షోనిర
 స్తః॥ ౩౧॥ ఎవమితి॥ ఉక్తప్రకారాత్పంతవైశిష్ట్యయుక్తోధర్మకరూపోయోగోయస్య - సముముక్షుర్యోగీత్యభిధీయ
 తే - అత్ర మోక్షసాధనంయోగః - సచధర్మకరూపఇతివదత్ - వాక్యాధర్మాజ్ఞానంమోక్షసాధనంజ్ఞానమపి ధేయమితిచ
 మాదినినిరస్యతి॥ ౩౨॥ అథ యోగినోవస్థాభేదేన సంజ్ఞాద్వయమాహ॥ యోగయ్యతి॥ ప్రథమంయుంజానోయోగే

ప్రాప్యబ్రహ్మలయంమునిః॥ ౨౬॥ మనవపమనుష్యాణాంకారణంబంధమోక్షయోగః | బంధాయవిష
 యాసంగిముక్త్యేనివిషయంమనః॥ ౨౭॥ విషయేభ్యస్తమాహృత్యవిజ్ఞానాత్మామనోమునిః | చింతయే
 స్తుక్తయేతేన బ్రహ్మభూతంపరేశ్వరమ్॥ ౨౮॥ ఆత్మభావనయత్యేనంతద్బ్రహ్మధ్యాయనంమునిమ్॥
 వికార్యమాత్మనశ్శక్త్యాలోహమాకషకోయథా॥ ౩౦॥ ఆత్మప్రయత్నసాపేక్షావిశిష్టాయామసోగ
 తిః | తస్మాబ్రహ్మణీసంయోగోయోగఇతిభిధీయతే॥ ౩౧॥ ఏవమత్యంతవైశిష్ట్యయుక్తధర్మోపల
 త్తః | యస్యయోగస్త్వైయోగీముముక్షుగభిధీయతే॥ ౩౨॥ యోగయ్య కృత్యమంయోగీయుంజానో

మునిఃబ్రహ్మలయం ప్రాప్య - ముక్తిం ప్రాప్యతతోనచ్యవతే - పునర్నానంసరతి॥ ౨౬॥ యోగైస్థితిశ్చమనసోవిషయ
 వైత్పస్య్యంవి నానసిద్ధ్యతిత్యాశయేనాహ॥ మనభి॥ ౨౭॥ అతోముముక్షురేవం కుర్యాదిత్యాహ॥ విషయేభ్యః॥
 విజ్ఞానాత్మావివేకజ్ఞానయుక్తః - మునిఃమనసశీలః పుర్మా - శబ్దాదిభ్యోమనఃప్రత్యాహృత్య - తేనమనసా బ్రహ్మభూ
 తంపరమేశ్వరందింతయేత్॥ ౨౮॥ తతఃకిమతీహ॥ ఆత్మభావమితి॥ తత్ చింతితంశబ్దబ్రహ్మ ఏనంధ్యాయనం పురు
 షమాన్తభావమైక్యంనయతి - వికార్యం వికారాహణం - లోహంస్వశక్త్యా ఆకషకః - అయస్కాంతఃయథా - అ
 యంతుదృష్టాంతస్సంయోగమాత్రే - నతుతదైత్వే॥ ౩౦॥ ఇదానీంసంయోగస్వరూపదశయతి॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనః
 ప్రయత్నోయమనియమాదివిషయః - తస్మాపేక్షా తదగీనా - విశిష్టా - సద్విషయానుసంపృక్తిః - తస్మాత్ బ్రహ్మ
 శ్చైవసంయోగోయోగః॥ ౩౧॥ యోగినోలక్షణమాహ॥ ఎవమితి॥ ఎవమసేనప్రకారేణ॥ ౩౨॥ యోగినోవస్థాభేదే

స్రికాదీనిగృహ్యంతే - భద్రాసనాదీనాంలక్షణంయాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం ॥ ౩౯ ॥ ప్రాణాత్మాది ॥ సవీజః సగభః సాలంబ
 నఃభగవన్మూర్తిధ్యానమంత్రజపయంత్రః - అవీజఃతద్విధురః ॥ ౪౦ ॥ రేచకాదిరూపేణప్రాణాయామంత్రీధాదశాయ
 తి ॥ పరస్పరేణేతి ॥ ప్రాణేననిశ్వాసేనఅపానస్యఉచ్ఛ్వాసస్యఅభిభావోనిరోధఃప్రథమః ప్రాణాయామోరేచకః - వి
 పరీతఃపూరకాఖ్యాద్విత్తియః - సద్విధాతేనేతి - సఃప్రాణాయామఃతేనఉక్తేనప్రకారద్వయేనద్విధా - సద్విధానేనే
 తిపాఠాంతరేష్యేనమేవాధః - తయోరుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసయోర్యుగవత్సంయమాత్మతీయః కుంభకాఖ్యః - ఎతేత్ర
 యోపిప్రత్యేకంమూత్రాభేదాత్త్రిధా - యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ మాత్రాద్వాదశకోమందశ్చతుర్వింశతిమాత్రకః ॥ మధ్య
 మః ప్రాణసంరోధఃషట్త్రింశన్నాత్రఉత్తమః ॥ ప్రస్పేదకంపసోథానజనకాస్తేయధాక్రమం ॥ జానుంప్రదక్షిణీకృత్య
 నద్రుతంనవిలంబితం ॥ అంగుళిసోఽటనంకుర్యాత్సామాత్రేతిప్రకీర్తితా ॥ ప్రాణస్పృశేహజోవాయురాయామస్త
 నిరోధనం ॥ కద్రెచకఃపూరకశ్చకుంభకశ్చత్రిధోవ్యతే ॥ నాసికాపుటమంగుళ్యానిపీడ్యైకంపరేణతు ॥ ఔదరంరే
 చయోద్వాయంతదాయంరేచకస్తృప్తతః ॥ బాహ్యేనవాయునాదేహంధృతివత్పరిపూరయేత్ ॥ నాసాపుటేనాపరేణ
 పూరణాత్పూరకోమతః ॥ నముంచతిసగృహ్లాతివాయుమంతర్బహిష్ఠిసతం ॥ సంపూర్ణకుంభవత్ప్రేక్షదవలస్సతుకుంభ
 కః ॥ రేచకాదిత్రయాభ్యాసోనాసాశోధనపూర్వకః ॥ స్వేదోత్తమణపర్యంతఃప్రోక్తోయోగానుశాసనే ॥ అగర్భ
 శ్చసగభశ్చప్రాణాయామోద్విధాపునః ॥ జపధ్యానంవిసాగభఃసగభస్తత్సమన్వయాత్ ॥ అగభాద్గభాసం
 యంత్రః ప్రాణాయామశ్చతాధికత్యతి ॥ ౪౦ ॥ ప్రాణాయామంసవీజనిబీజతయాద్విధాభిప్రేత్య - తత్ర సవీజస్యా
 లంబనమాహ ॥ తస్యేతి ॥ స్థూలరూపంమూర్తంభగవతోరూపమితీవత్కమాణం - రూపస్యస్థూలత్వం భగవత్స్వరూపా
 పేక్షయా ॥ ౪౧ ॥ ప్రత్యాహరమాహ ॥ శబ్దాదిష్యతి ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ప్రాణాయామేనేతి ॥ ప్రాణాయామేనపవనేప్రత్యా
 హారేణచేంద్రియవశీకృతేనతి - చేతశ్శుభాశ్రయేపూర్వోక్తభగవత్స్థూలరూపే - స్థితంకుర్యాత్ - అనేనశ్చేతనధా

౩౯ ॥ ప్రాణాఖ్యమనిలంవశ్యమభ్యాసాత్కురుతేమయేత్ ॥ ప్రాణాయామస్తవిజ్ఞేయస్సవీజోవీజప
 వవ ॥ ౪౦ ॥ పరస్పరేణాభిభవం ప్రాణాపానాయథానితా ॥ కురుతస్సద్విధానేనతృతీయస్సంయమాత్
 యోః ॥ ౪౧ ॥ తస్యచాలంబనవతస్థూలరూపంద్విజోత్తమ ॥ ఆలంబనమనంతస్యయోగినోభ్యసతఃస్తృప్త
 తమ్ ॥ ౪౨ ॥ శబ్దాదిష్యమనురక్తానినిగృహ్యంతానియోగవిత్ ॥ కుర్యాచ్చిత్తానుకారీణిప్రత్యాహరవరా
 యణః ॥ ౪౩ ॥ వశ్యతాపరమాతేనజాయతేతిచలాత్తనామ్ ॥ ఇంద్రియాణామవశ్యేస్తైస్సర్వయోగీయో
 గసాధకః ॥ ౪౪ ॥ ప్రాణాయామేనపవనేప్రత్యాహారేణచేంద్రియే ॥ వశీకృతేతతఃకుర్యాత్స్థితంచే

ద్వాసునిశ్చలం ॥ భద్రాసనంభవేదేతస్సర్వవ్యాధివిహపహమిత్యాది ॥ ౩౯ ॥ ప్రాణాయామమాహ ॥ ప్రాణాఖ్యః
 మితి ॥ సవీజస్సాలంబనః - భగవన్మూర్తిధ్యానమంత్రజపసహితః ॥ ౪౦ ॥ ద్వివిధస్యాపిపునస్తైవిధ్యమాహ ॥ పరస్ప
 రేణేతి ॥ ఉచ్ఛ్వాసేనముఖనాసాభ్యాంబహిర్గచ్ఛతియోవాయుః - సప్రాణః - నిశ్వాసేనాంతఃప్రవిశతియస్సోపా
 నః - తత్ర ప్రాణవృత్త్యాఅపానవృత్తేరభిభవఃనిరోధోరేచకాఖ్యః ప్రాణాయామః - ఎవమపానవృత్త్యాప్రాణవృ
 త్తేరభిభవఃపూరకాఖ్యః - ఎవమనేనపరస్పరాభిభవప్రకారద్వయేనప్రాణాయామోద్విధా - తయోర్యుగవత్సంయ
 మాత్కుంభకాఖ్యస్తృతీయః ప్రాణాయామః - యద్వాసనిద్విధానేనైత్యేకమేవపదం తత్రాయమధః - సద్విధా
 నేనస్థూరరూపదిష్టమాగేణ - రేచకపూరకాభ్యాంపరస్పరాభిభవద్వయంయశ్చకుంభకేన - ఉభయోస్సహాభిభవః -
 ఎవమభిభవత్రయేణైకః ప్రాణాయామత్యతి ॥ ౪౦ ॥ సవీజస్యాంబనమాహ ॥ తస్యచేతి ॥ ౪౧ ॥ స్థూలంవత్కమాణ
 హిరణ్యగభాదిరూపంప్రత్యాహ ॥ శబ్దాదిష్యతి ॥ చిత్తానుకారీణిచిత్తాలంబనాదన్యమాన్యాశీత్యధః ॥ ౪౨ ॥ ఎవం
 భూతస్యప్రత్యాహరస్యోపయోగమాహ ॥ వశ్యతేతి ॥ ఇంద్రియవశ్యతాయాఃఫలమాహ ॥ అవశ్యైరస్యాగ్నివై - ఇం
 ద్రియై - యోగస్యధారణాదెస్సాధకోనస్యాత్ ॥ ౪౩ ॥ తస్మాత్ప్రాణాయామప్రత్యాహరపూర్వకమేవధారణామ

తణోక్తా ॥ ౪౫ ॥ కథ్యతామితి తచ్చైతః - దోషమలోద్భవందోషమల యోగున్మవం - నోషః కల్మషం - మలం రాగా
ది ॥ ౪౬ ॥ అథశుభాశ్రయం వత్స్యతా ప్రథమం హేయమశుభాశ్రయం దశయతి ॥ ఆశ్రయ ఇతి ॥ ఛేతన ఆశ్రయో బ్ర
హ్మ - తచ్చస్వరూపతోద్విధా - మూతామమూతాంచ - మూతాంసశరీరం హిరణ్యగర్భాదిబద్ధరూపం - అమూతా
మశరీరం ముక్తరూపం - పరత్వా పరత్వేవ్యుత్త్ర మేణతయోవిశేషణే - బ్రహ్మత్వకత్వాత్తయోబ్రహ్మశబ్దసి
దేశః - అనయోరపిభగవద్రూపత్వేన ధ్యేయత్వప్రసంగాత్తత్ప్రతిషేధాయప్రస్తావః ॥ ౪౭ ॥ త్రివిధేతి అనంత
రోక్తం మూతా మూతాత్వకమేతద్విశ్వం - త్రివిధాభావనా - భావనాశ్రయత్వకమిశ్యధః - తాం భావనాం ని
బోధ - బ్రహ్మభ్యేత్యాది - బ్రహ్మకర్మాదివిషయతయోబ్రహ్మేతి వ్యవదేశః ॥ ౪౮ ॥ ఏతదేవాహ ॥ కర్మభావాద్వి
కేతి ॥ భావభావనా - భావోమహేవ్యాపారః భావేన భావనా భావభావనా భావః పదార్థోవా ॥ ౪౯ ॥ కేహంకా
భావనేత్యత్రాహ ॥ సంపదనాదయ ఇతి ॥ స్థావరావరాః స్థావరచ్ఛరమాః - స్థావరాణాం హిమవదాదీనాం హికర్మాన్వ
ధికారః శ్రూయతే ॥ ౫౦ ॥ విల్వామాదాంగికావ్యసనక్రీడంత్యోషధయస్సదేతి ॥ ౫౧ ॥ హిరణ్యగర్భాదిష్టిః ॥ సం
సారదశాయామధికారబోధయైతేషు భావనాశ్రయాన్వయిత్యత్యాహ - బోధాధికారేతి - అధికారోనాను - మశ్చల
సాధనత్వాత్ మదభామిదంకమేతి కర్మజ్యైశ్వర్యబోధః ॥ ౫౨ ॥ విశ్వమేతత్తమకర్మభావనాపరిశేషజ్ఞానకర్మా

తశ్చ భాశ్రయే ॥ ౪౫ ॥ భాండిక్యః ॥ కథ్యతాం మేమహాభాగచేతసోయశ్చ భాశ్రయః ॥ యదాధారమ
శేషంతద్గతిదోషమలోద్భవమ్ ॥ ౪౬ ॥ కేశిద్వజః ॥ ఆశ్రయశ్చేతసో బ్రహ్మద్విధాతచ్చస్వభావతః ॥
భూషమూతామమూతాంచ పరంచాపరమేవచ ॥ ౪౭ ॥ త్రివిధాభావనాభూషశ్వమేతద్విబోధతామ్ ॥
బ్రహ్మభ్యైకర్మాసంజ్ఞావతథాచైవోభయాత్తికా ॥ ౪౮ ॥ కర్మభావాత్తికా హ్యేకా బ్రహ్మభావా
త్తికాపరా ॥ ఉభయాత్తికాశ్చైవోభయాత్తికా ॥ ౪౯ ॥ సంపదనాదయోయేషు బ్రహ్మ
భావనాయామతః ॥ కర్మభావనాయాచాస్యేదేవాద్యాస్థావరావరాః ॥ ౫౦ ॥ హిరణ్యగర్భాదిష్టువ
బ్రహ్మకర్మాత్తికాద్విధా ॥ బోధాధికారయైతేషు విద్యతే భావభావనా ॥ ౫౧ ॥ అతీణేషు సమస్తేషు వి

జ్యసేదిత్యాహ - ప్రాణాయామేనేతి ॥ ౪౫ ॥ కథ్యతామితి ॥ యదాధారంచేతః దోష మలానామంతరాయాణాము
ద్భవం హంతిన ఆశ్రయః కథ్యతాం ॥ ౪౬ ॥ తమేవాహ ॥ ఆశ్రయ ఇతి ॥ ఛేతనః ఆశ్రయో బ్రహ్మైవ - తచ్చమంద్రమధ్య
మోత్తమాధికారిణాం యథాయోగం మూతా మూతాన్మరపరభేదేన చతుర్థావస్థితం - క్రమేణధారణావిషయ ఇ
తి దశయితుం బ్రహ్మణశ్చైవ శుద్ధిధ్యమాహ ॥ ద్విధేతి ॥ తచ్చ బ్రహ్మమూతామమూర్తంచేతిద్విధా - స్వభావతః - స్వేచ్ఛా
తః - మూతాం మూతామతీ - అమూతాంతర్రహితం - తత్త్వనః ప్రత్యేకం - పరంచాపరం చేతిద్విధా - తత్రపరం
మూతాం నిగుణం - బ్రహ్మ - అపరమమూతాం - షడ్గుణైశ్వర్యరూపం - పరం మూతాం వద్దనాభాదిలీలావిగ్రహ
రూపం - అపరం మూతాం హిరణ్యగర్భాదివిశ్వరూపం - తదేవంవతం బ్రహ్మ - బ్రహ్మైశ్వరీలీలామూతావిశ్వరూపభే
దైశ్చతుర్థేత్వక్తం ॥ ౪౭ ॥ తత్రచతుర్థావిశ్వభ్యురూపమాహ ॥ త్రివిధేత్యాదినా ॥ త్రివిధేతి ॥ త్రివిధభావనాశ్ర
యజీవాత్వకత్వాత్ - ఉపచారేణ త్రివిధాభావనేత్యవ్యతః - తదేవహరేణ్మలరూపం - అతః పరయావప్రాప్త్యచా
యత్వాత్తత్ర ప్రథమం మనస్సంధార్యమితిభావః - భావనానామజ్ఞానవిశేషజాననా - తాం త్రివిధామపి సంజ్ఞయో
గ్జితే - బ్రహ్మభ్యేతి ॥ ౪౮ ॥ తానుపిషయత్రేవిధ్యేన వివిధక్తి ॥ కర్మభావాద్వికేతి ॥ భావః భావనా విషయవస్తు -
తద్విషయభావనాత్రివిధా ॥ ౪౯ ॥ తత్రవయోబ్రహ్మైవభవామః - వయంకమైవతమమః - వయంపునరుభయంసంద
క్షహ - ఇత్యేవం త్రివిధభావనాయోక్తా - జీవానుదాహరతి - సంపదనాదయ ఇత్యతి ద్వాభ్యాం ॥ ౫౦ ॥ హిరణ్య
గర్భాదిష్టిః ॥ బోధశ్చస్వరూపవిషయః - అధికారశ్చస్వరూపాదివిషయః - తమ్యక్తేషు - తదుభయాను బంధనాత్తికా
ద్వివిధాభావభావనావిద్యతే ॥ ౫౧ ॥ బ్రహ్మభావనావంతోపి సంపదనాదయో జీవానివ - దేహానుసంధానానివ్యతేరి

గుప్తీణేష్యిత్యాహ॥ అక్షీణేష్యితి॥ విశేషజ్ఞానం దేవమనుష్యాదిభేదభిన్నతయాత్మాను సంధానం తత్తదభిమానానుజూ
 షం - కర్మ విశేషకర్మ - అథప రాఖ్యం మూర్త రూపమాహ - పరంచాన్యదిత్యాది నాపరమాత్మన ఇత్యంతేన - భేదభిన్న
 దృశామితి పంచమ్యథేషస్మి - యోపూర్వగ్లోకే అక్షీణం మప్రవిశేషజ్ఞానకర్మాణాః క్తాః - తేష్యో భేదభిన్నదృష్టిబ్ర
 హ్మ సన కాదిభ్యోన్యత్ తత్పరాఖ్యం॥౨౨॥ అన్యత్వముపపాదయః॥ ప్రత్యస్తమి తే॥ ప్రత్యస్తమిత భేదంతశ్చిరత్వే
 సజాత్యాదిభేదరహితం - అత ఏవవచసామగోచరం - సత్తామాత్రం అపక్షయాదికారపంచకరహితం - అన్త్యసంవేద్యం
 స్వయంప్రకాశం - జ్ఞానంజ్ఞానగుణైకనిరూపణీయం - తద్గుణసారత్వాదిహిహ్యక్తంజ్ఞానస్వరూపత్వంత్వాత్మ్యసంవేద్య
 మిత్య సేనదశితం - బ్రహ్మత్వకత్వాత్ బ్రహ్మ సంజ్ఞగమిత్వక్తం - యదేవం రూపంజ్ఞానంత ద్బ్రహ్మ సంజ్ఞగమిత్యన్వ
 యః॥ ౨౩॥ తస్మై॥ అనూపాఖ్యం అమూర్తాఖ్యం - పూర్వోక్తవిశ్వరూపవైరూప్యలక్షణం అన్వయలక్షణాసంభవే
 నమూర్తరూపాద్యధికైకలక్షణం - తచ్చ పరమాత్మనోవిష్టోపరం రూపం॥౨౪॥ నేతి॥ తద్విగయజాయోగే ప్రక్రాం
 తేన చింతయితుం నశక్యం - తేన స్థూలరూపం చింతయిమిత్యాహ - తతఃకతి - స్థూలం పూర్వోక్తం బద్ధరూపం॥ ౨౫॥ విస్తరే
 ణత దేవదశయతి - హిరణ్యగర్భాత్వాది నామూర్త మేతద్ధరే రూపమిత్యంతేన॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఏకపాదమి
 తి॥ శ్లోకద్వయ సైవ కాన్వయః - భాననా త్రితయాత్మకమేతద్భేదమిత్వక్తం - ఏతద్భూలరూపం చింతయితుం నశక్యం
 ఏభావనా త్రితయాత్మకం - అతో శుద్ధత్వానశుభాశ్రయశ్చ తిభావః - ఇదం విశ్వమితి విశ్వమేతన్నిబోధతామిత్వక్తస్యో
 పసంహారః - జగదేతచ్ఛరాచర మిత్యాదివిష్టోశ్చక్రీసమన్విత మిత్యంతమేకం వాక్యం - ఏవం విశ్వమేతజ్జగద్విష్టోశ్చక్రీత్వే
 న సమన్వితం - శక్రీరీరంతం శక్రీపర్యాయః - శరీరతయాతస్మింకల్పశక్త్యా వ్యాప్తమితి - అన్త చ్చరీరవత్ - కేచిత్ - ఏ
 తద్భవమితి హిరణ్యగర్భాది - ఇదం విశ్వమితి సందనాది - జగదేతదితురనరాదివ - పరామృశ్య - ఇదం త్రితయం విష్టో
 శ్చక్రీ సమన్వితమితి యోజయంతి - తత్పక్షే భావనా త్రితయాత్మకమిత్యన్వపూర్వోక్తరేణ వాసంబంధః॥ ౨౯॥ ౬౦॥

శేషజ్ఞానకర్మాను॥ విశ్వమేతద్భేదరూపాన్యచ్ఛేదభిన్నదృశాన్వనామ్॥ ౨౨॥ ప్రత్యస్తమిత భేదం యత్ప్ర
 త్తామాత్రమగోచరమ్॥ వచసామాత్మ్యసంవేద్యంతద్జ్ఞానం బ్రహ్మ సంజ్ఞితమ్॥ ౨౩॥ తచ్చ విష్టోపరం రూ
 పమరూపాఖ్యమనుత్తమమ్॥ విశ్వస్వరూపవైరూప్యలక్షణం పరమాత్మనః॥ ౨౪॥ నతద్విగయజాశ
 క్యం నృపచింతయితుం యతః॥ తతః స్థూలం హరే రూపం చింతయేద్విశ్వగోచరమ్॥ ౨౫॥ హిరణ్యగర్భో
 భగవాన్ వాను దేవః ప్రజాపతిః॥ మరుతో వస మౌరుద్రా భాస్కరాస్తారకాగ్రహాః॥ ౨౬॥ గంధవః
 యక్షదైత్యాద్యాస్థకలాదేవయోనయః॥ మనుష్యాః పశవశ్చైలాస్సముద్రాస్సరితో ద్రుమాః॥ ౨౭
 భూషభూతాన్యశేషాణి భూతానాం యేవ హేతవః॥ ప్రధానాని శేషాంతం యేతనాచేతనాత్మకమ్॥
 ౨౮॥ ఏకపాదం ద్విపాదంచ బహుపాదమపాదకమ్॥ మూర్త మేతద్ధరే రూపం భావనా త్రితయాత్మకమ్॥
 ౨౯॥ ఏతస్మిన్ భవదం విశ్వం జగదేతచ్ఛరాచరమ్॥ పరబ్రహ్మస్వరూపస్యోష్టోశ్చక్రీ సమన్వితమ్॥ ౬౦॥

త్యాశయేనాహ॥ అక్షీణేష్యితి॥ విశేషజ్ఞాన హేతుణు కర్మాను - విశ్వం అక్షీణే మనశ్చ విశ్వమేత ద్బ్రహ్మ - అన్యద్భా
 ణి - భేదేన భేదకారణేనాహంకారేణ - భిన్నదృశాం - అత పైవిధ్యాత్మభ్యేయభేదదశిత్యాత్ - స్థూలవిశ్వాంతఃపాతినప
 నెత్యర్థః॥౨౨॥ శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమాహ॥ ప్రత్యస్తమి తేత్వాది ద్వాభ్యాం॥ ప్రత్యస్తమి తే॥ ప్రత్యస్తమితః - ప్రవీనోభే
 దోయస్తి - తద్వచసామగోచరం - అన్త్యసంవేద్యం స్వసంవేద్యం - స్వానుభవకమ్యమిత్యర్థః॥ ౨౩॥ నదితి॥ విశ్వరూపా
 త్ - వైరూప్యం - వైలక్షిణ్యమేవ - లక్షణం యస్య - తత్ జ్ఞానం - పరమాత్మనః - విష్టోపరం స్వరూపమిత్యన్వయః॥౨౪॥ న
 సుతస్య శ్రేష్ఠత్వాదిదమేవ చింతయితుం యత్తత్ప్రాహ॥ నేతి॥ యోగయుజా - ప్రథమాధ్యాసినా॥ ౨౫॥ స్థూలరూపం
 ప్రపంచయతి॥ హిరణ్యగర్భాత్వాదిపంచభిః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ భూషేతి॥ పిశేషాంతం పృథివ్యంతం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఎతదితి॥ ఎతాని ప
 థ్యాణి వ గాచరానియస్తి - తదేతత్పరం జగత్ - ఓంకారాస్పదం - విశ్వాఖ్యం మూర్తం హరేః - గూఢమితి పూర్వేణా
 థ్యయః - ఎతచ్ఛనతత్వతో విష్టోన్వరూపమితి చింతనీయం - కిం సుతచ్ఛక్రీవాప్తత్వాదిత్యాహ - శక్రీ సమన్వితమితి॥ ౬౦॥

ఉత్తరవిష్ణుశక్తిః ప్రత్యస్తమితేత్యాదితోక్తా యే త్రజ్జాఖ్యాలపరాహిరణ్యగర్భిత్యాదితోక్త్యాహావిష్ణుశక్తిరితి॥
అథయాగాదికర్తృఖ్యమవిద్యావర్యాయంవిష్ణోశ్చక్త్యంతరమాహ-అవిద్యేతి॥౬౧॥ తస్యైవమాహ॥యయేతి॥సర్వ
గాకర్తృనిమిత్తసర్వశరీరగాఽ౬౨॥తయత్యాది॥తారతమ్యేనజ్ఞానానందతారతమ్యేన౬౩॥తారతమ్యమేవదశకాయతి॥
అప్రాణవత్ప్రీతిశిలాకాష్ఠాదిమసామేత్రజ్జశక్తిస్వల్ప-జ్ఞానానందాదినా-సతుస్వరూపేణ-సరిస్థపేమతేభ్యోవ్య
ధికేతిశేషః - అతిశక్త్యాతిజ్ఞానశక్త్యాదిధికేత్యధః॥ ౬౪॥ పతత్రిభ్యుతి॥ తచ్చక్త్యాఅత్తనోజ్ఞానశక్త్యా - ప్రభావి
తాఃప్రభూతాఃకృతాః౬౫॥౬౬॥౬౭॥ ఏతాన్యప్రాణవదాదీనిహిరణ్యగర్భాంతాన్యశేషరూపాణ్యవిశేషేణతస్యశ
రీరాణీత్యాహ॥ఏతానీతి॥ తత్రహేనుమాహ-యత ఇతి- యథాహిజీవస్యశరీరంజీవసంకల్పవ్యాప్తం-ఏవంచేతనాచేత
నాత్మకంసర్వకంభగవచ్చక్తియోగేనవ్యాప్తం-నియామ్యం-ధార్యం-అతస్తచ్చరీరం-శక్తియోగనైతి-శక్తిరూపాయో
గఃశక్తియోగః-శక్తిస్సామర్థ్యం-యోగః సంకల్పఃసభసాయథేతిసంకల్పనైరంతర్యముక్తం-మహాత్మాభూతభావనః
యథాకాశఃస్థితోనిత్యమిత్యాది౬౮॥ఎవంభావనాత్రయాత్మకంభగవతోమూర్తకంరూపముక్తం-ఇదానీముక్తరూప
మమూర్తకంరూపమిత్యాహ॥ ద్వితీయమితి॥ యత్ప్రదిత్యుచ్యతేనత్రామాత్రమిత్యుచ్యతే-యోగిధ్యేయంనిష్పన్నయో
గేనధ్యాతుంశక్యం-తద్విష్ణుసంజ్ఞస్యబ్రహ్మణోమూర్తకంద్వితీయంరూపమిత్యన్వయః॥ ౬౯॥ అథోక్తశక్తిత్రియస్యా
స్రభూషణాదిరూపేణనిత్యాత్మయభూతంజగదేకకారణతయోక్తంభగవద్ద్రుపం-తస్యశుభాశ్రయత్వంవక్రమా

విష్ణుశక్తిఃపరాప్రోక్తామేత్రజ్జాఖ్యతథాపరా॥ అవిద్యాకర్మసంజ్ఞాన్యత్యతీయాశక్తిరివ్యతే॥౬౧
యయామేత్రజ్జశక్తిస్సావెష్టితాన్యసర్వగా॥ సంసారతాపానఖలానవాపోత్పతినంతతా॥ ౬౨
తయాతిరోహితతత్త్వాచ్చశక్తిఃమేత్రజ్జసంజ్ఞతా॥ సర్వభూతేముభూపాలతారతమ్యేనలక్ష్మ్యతే॥ ౬౩
అప్రాణవత్ప్రీతిస్వల్పసాధావరేషుతతోధికా॥ సరిస్థపేమతేభ్యోపివ్యతిశక్త్యాపతత్రిషు॥ ౬౪॥ ప
తత్రిభ్యోస్తుగాప్రేభ్యస్తచ్చక్త్యాపశవోధికాః॥ పశుభ్యోమనుజాశ్చపితశక్త్యాపుంసఃప్రభావితాః॥
౬౫॥ తెభ్యోపిసాగంధవయయోద్యాదేవతానృపాః॥ ౬౬॥ శక్తస్సమస్తదేవేభ్యస్తతశ్చాతిప్రజాప
తః॥ హిరణ్యగర్భోపితతఃపుంసశ్చక్త్యవలహితః॥ ౬౭॥ ఏతాన్యశేషరూపాణితస్యరూపాణిపాధివ
యతస్తచ్చక్తియోగేనయక్తానిసభసాయథా॥౬౮॥ ద్వితీయంవిష్ణుసంజ్ఞస్యయోగిధ్యేయంమహామతే॥
అమూర్తకంబ్రహ్మణోరూపంయత్ప్రదిత్యుచ్యతేబుధై॥ ౬౯॥ సమస్తాశ్చక్తయైవతాన్యవయత్రప్ర

కాసాశక్తియయావ్యాప్తమిత్యతాహ॥ విష్ణుశక్తిరితి॥ విష్ణుశక్తిఃవిష్ణోఃస్వరూపభూతా-పరాదిచ్చక్తిః - పరమవదపర
బ్రహ్మపరత్వాఖ్యాప్రోక్తా - ప్రత్యస్తమితేత్యనంతయత్ప్రతామాత్రమిత్యత్రప్రాగుక్తస్వరూపమేవకార్యోస్తుఖంశక్తి
శబ్దేనోక్తం-ఇదానీపరశక్తివ్యాప్తంభావనాత్రయాత్మకంయేత్రజ్జన్యరూపంప్రపంచయివ్యన్నాహ॥ మేత్రజ్జాఖ్య
తి॥ వ్యాప్యవ్యాపకభేదహేతుభూతంవిష్ణోశ్చక్త్యంతరమాహ- అవిద్యేతి- అవిద్యేతికమేతివ- సంజ్ఞేయస్యాస్మా-
తయావమామోపలక్ష్మ్యతే- హేతుహేతుమతీరవిద్యాకర్మణోరేకీకృత్యోక్తిఃసంసారలక్షణకార్యస్యాత్॥౬౧॥
తదేవాహ॥యయేతి॥వస్తుతస్సర్వగతాపిసామేత్రజ్జశక్తిర్యయా- అవిద్యయావెష్టితాసతీ- భేదంప్రాచ్య-కర్తృ
భిస్సంసారతాపా- ప్రాప్నోతీత్యధః॥౬౨॥ జీవానాన్యూనాధికభావేపిసైవహేతురిత్యాహ॥తయేతి॥౬౩॥ తార
తమ్యమేవాహఅప్రాణవత్ప్రీత్యాదిసాధైశ్చభుధిః॥ అప్రాణవత్ప్రీతి॥ అప్రాణవత్పు - అసభివ్యక్తప్రా
ణేషు-స్వల్పాత్యంతమల్ప- తతోధికా-సరిస్థపేమయేద్రజంతుమ-తతోధికా-పతత్రిషు- అతిశక్త్యాఅత్య
తే॥౬౪॥౬౫॥౬౬॥ శక్త్యుతి॥ తతశ్చక్తాదతిశయితఃప్రజాపతః॥ ౬౭॥ ఏతానీతి॥ అసంగత్వేపిసర్వవ్యాప్తాద్య
జ్ఞాంతః-సభసాయథేతి॥౬౮॥ తదేవం మూర్తయోరూపయోఃస్థూలరూపంప్రపంచితం- అమూర్తయోస్తుస్రభ
జంరూపంబ్రహ్మక్తం-ద్వితీయమమూర్తంసచ్చద్వాదివాచ్యమిశ్వరాఖ్యంరూపమాహ॥ ద్వితీయమితి॥ యోగి
ధ్యేయం-ఆరూఢయోగిభిశ్చింత్యం॥౬౯॥తదేవవిశిష్టే॥ సమస్తాఇతి॥ ఏతాకార్యగతాః-సమస్తాఃశక్తయః-యత్ర

హ॥ సమస్తాశ్చితి॥ విశ్వరూపవైరూప్యం ఉక్తవిశ్వరూపవైలక్షణ్యం - రూపంశరీరం - అన్యత్ స్రవ్యాంతరం॥ శ్రు॥ అది
త్యవణంతమసంపరస్తాత్ - అన్యతోహిరణ్మయః - విద్యుతఃపురుషాదధి - మహారజతంవాసః - పుండరీకమేవమక్షిణి
రుక్తవణం - కతౌరమిశంరుక్తాభమిత్యాదివచనసిద్ధం - మహత్ స్థూలగుణతోపిమహత్త్వంవివక్షిణం - ఎవంవి
ధంరూపమస్యాస్తీతిసిద్ధం॥ ౭౦॥ సమస్తశక్త్యాశ్రయంతద్రూపంభగవానేవజగదుపకారాయస్వలీలయాదేవతీర్వ
జ్జనుష్యాఖ్యాచేష్టావంతిదేవాద్యవతారరూపాణి కరోతీత్యాహ - సమస్తేత్యాదిద్వయేన॥ సమస్తేతి॥ సమస్తశక్తివద
చేదః - సమస్తాశ్చక్తయఃయస్మిత్తత్తథోక్తం॥ శ్లో॥ మన్వంతరేష్వశేషేషుదేవత్యేనాధిష్ఠితీతి॥ ప్రతికల్పంచతుర్
శదేవావతారాః త్రిమూర్తిః మధ్యగతవిష్ణోదయశ్చ - మత్స్యదయస్త్రివ్యగవతారాః - రామాదయోమనుష్యావతా
రాః - స్వలీలయానతుప్రయోజనాంతరేణదేవతీర్వజ్జనుష్యాఖ్యాచేష్టావంతిచపాఠః॥ ౭౧॥ కింఽ॥ జగతామితి॥ జగ
తాముపకారాయ - సకమఃఫలభోగాయ - సాజన్మాదిరూపాచేష్ట - తత్రజన్మరూపాదేవమనుష్యాదిసర్వజాతివ్యా
పిని - యథాహ॥ శ్రు॥ బహుధావిజాయతశ్చితి - కమరూపాబృండావసంగికులకాలీయప్రాదాదివ్యాపిని - అవ్యాహ
తాత్మికారావణిశుపాలబాణశక్రశర్వాదిభిరప్రతిహతా - నసాకమః నిమిత్తజేత్యనెనత్రిభావనాతీతత్వాదవతా
రాణామపిశుభాశ్రయత్వందశీతం॥ ౭౨॥ యద్యప్యంతస్యాంతబద్ధముక్తరూపాణింతి - తథాపిన్యూవావిభవా
దిరూపేణస్థితంతదేవభగవతోరూపంచిత్యమిత్యాహ॥ తద్రూపమితి॥ సర్వకీర్తిషునాశనం సర్వకమఃక్షయకరం -
యతఎవంవిలక్షణం - యోగయుజాఖ్యాసవశేనచింతయితుంశక్యంచ॥ ౭౩॥ ౭౪॥ తస్మాత్తత్రరూపేధారణాంకుర్యా
దిత్యాహ॥ తస్మాదితి॥ ఆధారశుద్ధ్యాధారణాయాఃశుద్ధిః॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయత్యేన్ద్రిభావభావనాతీతత్వం హేతుమా
హ॥ శుభాశ్రయశ్చితి॥ శుద్ధాశ్రయశ్చితిచపాఠః - స్వతస్సర్వగతస్యచంచలస్యవిలక్షణవిషయేఅచలాత్మనస్సర్వవిలక్ష
ణత్వాత్ సశుభాశ్రయః - అవతారరూపాణ్యపిభావనాత్రయాతీతత్వేనముక్తిహేతుతయాచశుభాశ్రయశ్చిత్తస్య
త్యాదిభిరుక్తం॥ శ్లో॥ ఎవంయోవేత్రితత్వతః॥ యాదృశేవామనస్థేనర్యంరూపేబద్ధాతిచక్రీణః॥ నృసింహవామ
నాదీనామిత్యాదివాచానకః - శ్రీ సాత్వతే॥ శ్లో॥ దశేంద్రియానసంఘోరం యోమనోరజనీచరం॥ వివేకశరజాలేనశ

తిష్ఠితాః॥ తద్విశ్వరూపవైరూప్యంరూపమస్యద్ధరేమఃపాత్॥ ౭౦॥ సమస్తశక్తిరూపాణితత్కరోతి
జనేశ్వర॥ దేవతీర్వజ్జనుష్యాదిచేష్టావంతిస్వలీలయా॥ ౭౧॥ జగతాముపకారాయనసాకమఃనిమిత్త
జా॥ చేష్టాతస్యాప్రమేయవ్యవ్యాపిన్యవ్యాహతాత్మికా॥ ౭౨॥ తద్రూపంచిత్యరూపస్యతస్యయోగ
యుజాన్మప॥ చింత్యమాత్మవిశుద్ధ్యధంసర్వకీర్తిషునాశనమ్॥ ౭౩॥ యథాగ్నిరుద్ధతశిఖఃకక్షందహతి
సానిలః॥ తథాచిత్తస్థితోవిష్ణుర్మోగానాంసర్వకీర్తిషునమ్॥ ౭౪॥ తస్మాత్సమస్తశక్తీనామాధారేతత్ర
చేతనః॥ కుపీతసంస్థితంసాతువిజ్ఞేయాశుద్ధధారణా॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయస్సచిత్తస్యసర్వగస్యాచలా

శిశ్వరేసర్వకారణభూత - ప్రతిష్ఠితాః - అతపవ విశ్వరూపవైరూప్యం ఉక్తవిశ్వరూప విలక్షణమతపమహాస్ఫుర్వో
త్కృష్టం॥ ౭౦॥ తతపమామాదిభావమాహ॥ సమస్తేతి॥ సమస్తశక్తియైక్తానిరూపాణితదేవప్రకటయతి - దేవా
ద్యనురూపచేష్టాయైక్తాని - దేవః - ఉపేంద్రాదిః - తిర్యక్ - మత్స్యదిః - మనుష్యే రామాదిః - ఆదిత్యాద్విశ్రాన్త
సింహాదిః॥ ౭౧॥ లీలయైక్యక్తంసమభయతే॥ జగతామితి॥ కమఃనిమిత్తజ్జాతాహి - చేష్టాపరిచ్ఛిన్నాసప్రతిభూ
తావ - సాతుకర్తనిమిత్తజానభవతి - అతః వ్యాపిని - అపరిచ్ఛిన్నా - అవ్యాహతాత్మికావ - అతస్మాచేష్టాస్వతంత్ర
స్యాప్రమేయస్యేశ్వరస్యలీలైవేత్వభః॥ ౭౨॥ భవతుప్రస్తుతేకిమాయాతమిత్యతఆహ॥ తద్రూపమితి॥ తద్రూ
పంచతుర్థాక్షేమతృతీయంలీలావిగ్రహరూపం॥ ౭౩॥ యథేతి॥ కక్షంశుష్కశృణం॥ ౭౪॥ తస్మాదితి॥ సమస్తశక్తీనా
మాధారేతత్రయైక్తావతారరూపచేతనస్థితింకుర్వీత॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయశ్చితి - సర్వగతస్యాత్మనః - చరబ్రహ్మణో
స్యాశ్రయఃప్రతిష్ఠా - తమక్రంభగవతాగీతాను॥ శ్లో॥ బ్రహ్మణోహిప్రతిష్ఠాసామమృతస్యావ్యయస్యజ॥ శిశ్వతస్య

త్వేనః । త్రిభావభావనాతిలోము క్తయోయోగినోస్థపః ॥ ౧౬ ॥ అన్యేతుపురుషవ్యాప్తుచేతనోయోవ్యపా
శ్రయః । అశుద్ధస్తేనమస్తాదేవాద్యాఃకర్మయోగయః ॥ ౧౭ ॥ మూర్తంభగవతోరూపసర్వా
పాశ్రయనిష్ఠపామ్ । పషావైధారణాప్రొక్తాయచ్చిత్రతంత్రధార్యతే ॥ ౧౮ ॥ యచ్చమూర్తంపూ
రేరూపయోదృక్ష్వంత్యంనరాధిప । తస్మాద్యతామనాథారాధారణానోపపద్యతే ॥ ౧౯ ॥ ప్రసన్న
వదనంచారువదనవత్ప్రసమేక్షణమ్ । సుకపోలంసువిస్తీర్ణలలాటఫలకోజ్జ్వలమ్ ॥ ౨౦ ॥ సమకణాం
తవిన్యస్తచారుకుండలభూషణమ్ । కంబుగ్రీవంసువిస్తీర్ణశ్రీవత్సాంకితవక్షసమ్ ॥ ౨౧ ॥ వలిత్రిభు
గినానుగ్ననాభినాహబ్బదరేణవ । ప్రలంబాష్టభుజవిష్ణుగుఢవాపిచతుర్భుజమ్ ॥ ౨౨ ॥ సమస్థితోరు
రుజంఘంపసుస్థితాంస్త్రువరాంబుజమ్ । చింతయేర్ద్వష్టాభూతంతలపీతనిమలవాససమ్ ॥ ౨౩ ॥ కిరీట
హారకేయూరకటకాదివిభూషితమ్ ॥ ౨౪ ॥ శార్ఙ్గశంఖగదాక్షిణ్యక్రాక్షవలయాన్వితమ్ । వరదాభ
యహస్తంపముద్రికారన్నభూషితమ్ ॥ ౨౫ ॥ చింతయేత్తన్తయోయోగినమాధాయాత్మమానసమ్ ।
తావద్యావద్ద్రుఢీభూతాతత్రైవన్యవధారణా ॥ ౨౬ ॥ ప్రజతస్త్రిష్ఠతోన్యద్వాస్త్వేచ్ఛయాకర్మకరుర్వ
తః । నాపయాతియదాచిత్రాన్విధ్ధాంమన్యేతతాంతదా ॥ ౨౭ ॥ తతశ్శంఖగదాచక్రశార్ఙ్గాదిరహితం

చ భర్మఃస్వమఖ్యైశ్చ కాంతిఃస్వచేతి || త్రిభావభావనాతీతః - అసంపారిత్యాత్ || ౭౬ || అన్యజేవతానిందయాభగ
వన్నుతిః - ధారణామేవదృశీకరోతి - అన్యైశ్చిత్యాదిద్వాభ్యాం || ౭౭ || మూర్ఖమితి || సర్వేష్వప్యపాత్రయేషు - ఆ
శ్రయణీయేష్వధేషు - నిష్ప్రపంచం - పరమానందరూపత్వాత్ - చిత్తవిశేషణం చా || ౭౮ || యచ్ఛేతి || అనాధారాది
శిష్టాలంబనరహితా || ౭౯ || ౮౦ || సముక్తణేతి || కంబుగ్రివంరేఖాత్రయాకితకంఠరం-సువిస్తీర్ణంశ్రీవత్సాంకితం
పట్నీయస్యతం || ౮౧ || వలీతి || విష్ణుం త్రయోభంగాఃతరంగాకారా - యస్మిత్ త్త్రిభంగి - వలిఖిః - త్రిభంగినామ
గ్నానిమ్నానాభిర్ముతస్త్రితదాభూతేనోదరేణచోపలక్ష్ితం || ౮౨ || సహస్థితేతి || బ్రహ్మభూతం - ఘృతకాతిన్య
మివఘనీభూతంబ్రహ్మమూర్తిం || ౮౩ || ౮౪ || శాక్షేతి || అక్షవలయమక్షమాలా - అష్టభుజత్వైశ్చిష్టయోభుజ
యోః - పద్మభాసో - పతాభయేవా - చతుర్భుజత్వైశ్చంఖచక్రగదాబ్జాన్వితం || ౮౫ || ౮౬ || ధారణాదాధ్యక్ష లక్షణ
మాహ || ప్రజతత్యతి || చిత్తాద్యదామూర్తిఃసాధవయాతి - తదాతాంధారణాసిద్ధాం - దృఢాం - మన్యేత్ || ౮౭ || మూ

క్తా - ఇయం ప్రత్యంగ ప్రధానా || ౮౮ || సేతి || కిరీటే త్యాది నాథూపనిషత్ ప్రత్యంగ ప్రధానాంగవిషయాత్మవీయోక్తా - ఇయం ప్రత్యంగ ప్రధానా || ౮౯ || తదితి || తదేకావయవమిత్యాది నాథూపనిషత్ ప్రధానాంగవిషయవత్తుర్థిధారణోక్తా - అయం భూమి ప్రత్యంగము అభ్యాసేన సుదృఢంగృహీతేనుపునస్తదేకావయవం తేషాం ప్రత్యంగానాం ప్రధానావయవయ్యుక్తం దేవంచేతసాకుర్యాత్ - చింతయేచిత్త్యర్థః - ఇయమేకావయవ ప్రధానా - అథ భావనమాహ - తతోవయవి నీతి - తతోధారణాంతర ముక్త్యుభూమి ప్రత్యంగ ప్రధానాంగానామాశ్రయేగోముఖాకారేవయవీని అస్తాద్యను సంకేతభావనపరోభవేత్ || ౯౦ || ధ్యానలక్షణమాహ || తద్రూపేతి || తద్రూపప్రత్యయ ఇతివచాతః తద్రూపప్రత్యయేధారణానిధిరూపవిషయ ప్రత్యయే - ఏకాలసన్యశీ - అన్యనిష్ప్రహోవిజాతీయ ప్రత్యయానంతరితా - యానంతః ప్రవాహః - తద్ధ్యానం - మద్భీరంగైర్యమాదిభిః - ఎవముపాసనసోపానక్రమేణారూఢ దివ్యవిగ్రహ విషయమిదంధ్యానం - పూర్వత్రతస్య చాలంబనవత ఇతి ప్రస్తుతః సాలంబనోయోగః - అక్త్యుభూమి ధ్యానోపాయాశ్రయేభూమి సర్వశక్త్యాశ్రయేదివ్యవిగ్రహః సబీజయోగవిషయ ఇతి స్పష్టముక్తం సాలంబనోపహాయోగస్స బీజత్యాది నా || ౯౧ || అథ భావనపర్యంతస్థాంగజన్యం నిబీజయోగాభ్యాం భావనస్త్వరూపవిషయం సమాధిమాహ || తస్యైవేతి || తస్యైవవిగ్రహోదివిష్టతయా ధ్యాతస్యైవకల్పనాః నామరూపవణావత్యయవినాశాయః - అయం సమాధిః పూర్వాధ్యానోపరవిద్యేత్యుక్తం వివేకజ్ఞానం - ఇదంచాక్త్యుభూమి ధ్యానివిష్టదివ్యవిగ్రహవత ఎవభగవతోక్త్యుభూమి ధ్యానాదిము || ౯౨ || నిభృతిః పుండరీకాక్షస్పదేవసరమేశ్వరః | కళాముహూర్తాదిమయశ్చ కాల ఇత్యాదిభిః ప్రపాదితత్వాత్ - అస్తాదీనాం రాహిత్యేనోత్తరోత్తరభావసంపన్నభావస్యాత్యత్యత్ - నతు త్యాజ్యత్వాత్ తేషాం - అస్తాదివిష్టవిగ్రహవత ఎవప్రాప్యత్వాత్ - తత్క్రతున్యాయేన తేషామపిదృఢం ధ్యేయత్వవచనాచ్చ || ౯౩ || ఉక్తస్య సమాధిరూపజ్ఞానస్య భేదజంభవత్ ప్రాప్తిర్నిత్యత్వం పరం బ్రహ్మప్రాప్తిఫలమాహ || విజ్ఞానమితి || ఇదం విజ్ఞానం ప్రా

బుధః | చింతయేన్యగవ ద్రూపం ప్రశాంతం సాక్షునూత్ర కమ్ || ౮౮ || సాయతాధారణాతద్వదవస్థానవ తీతతః | కిరీటకేయూరముఖైర్భూమిజైరహితం స్తరతే || ౮౯ || తదేకావయవం దేవంచేతసాహిపున ఋధః | కుర్యాత్తతోవయవినిప్రణిధానపరోభవేత్ || ౯౦ || తద్రూపప్రత్యయాపైకాసంతతిశ్చాన్య నిష్ప్రహో | తద్ధ్యానం ప్రథమైరంగైః మద్భీనిషాద్విద్యతేనృప || ౯౧ || తస్యైవకల్పనాహీనం సన్వరూపగ్రహణం హితే | మనసాధ్యాననిష్పాద్యం సమాధిసోభిధీయతే || ౯౨ || విజ్ఞానం ప్రాపకం ప్రాప్తేవ

తాధారణామేవాయం భూమి ధ్యానిచరిత్యాగేనాలంబనసాక్ష్యతారతమ్యేనాహ - తత ఇతి || ౮౮ || సేతి || అవస్థానవతీ - దృఢా || ౮౯ || తదితి || ఏకావయవం - పాదగుల్ఫాది నావయవనివృత్తితదాధ్యక్షం - ఏకత్రనియోజ్య ఏకావయవంచేతసాకుర్యాత్ - తమక్తంభాగవతే || ౯౦ || తత్సర్వవ్యాపకంచిత్ర మూక్యమైక్యత్రధారయేత్ | నాన్యానిచింతయేత్తాయస్సస్థితంభావయేత్తుభిమితి || తదేవలీలాధారణైవస్థూలసూక్ష్మక్రమేణవత్తుర్థిధారణోక్తా - ఇదానీంతత్కారణేశ్వరధారణామాహ - ప్రసన్నచారువదనమిత్యాది నోక్తావయవాయేన లీలామూర్తినా ఆవిష్కృతాస్తస్మిన్ - అవయవిని - యదా - అవయవాలీలావతారాయేన గృహీతాః - తస్మిన్ ప్రణిధానంచిత్రస్థైర్యం తత్సరోభవేత్ || ౯౧ || ఇదానీంధ్యానమాహ || తద్రూపేతి || తద్రూపస్యైవధారణానిధిస్యైవవస్తునః ప్రత్యయోయస్యోనంతతా - సా - ఏకావిచ్ఛిన్నా - సంతతిః - అన్యనిష్ప్రహోవిషయాంతరేణావ్యవధీయమానా - విజాతీయ ప్రత్యయానంతరితసజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహేనాధ్యానమిత్యర్థః - యచ్చ ప్రథమైర్మామూదిభిః ధారణాంతైః మద్భీరంగైనిషాద్విద్యతే || ౯౧ || తస్యైవేతి || తస్యైవధ్యేయస్యకల్పనాహీనం - ధ్యాతృధ్యానధ్యేయాభేదయథాభవతి - ఎవం యత్స్వరూపగ్రహణంతదేకాకారతయావస్థానజ్ఞానసాధ్యం సమాధిః - తదాహ వతంజలిః - ఏకదేశబంధశ్చిత్తస్యధారణా - తత్ప్రత్యయైకతాధ్యానంతదేకాకారతయావస్థితిః - సమాధిరితి || ౯౨ || నిష్పన్నసమాధేముక్తిప్రకారమా

వ్యవరేబ్రహ్మణీప్రావకం - తత్రైవబ్రహ్మవత్ భావనాత్రయరహితో భగవదుపాసక ఆత్మాప్రావణీయః - ప్రావ
యితవ్యః || శ్రు || బ్రహ్మవిదాస్సోతిపరం - విద్యయామృతత్వవశ్చుతే - భక్త్యాత్వనస్యయా శక్యః - భక్త్యామాను
భిజానాతి - తత్ప్రప్తిహేతుజ్ఞానంచేత్యాది || ౯౩ || ఇదంజ్ఞానంనకేవలంబ్రహ్మప్రావకమాత్రం - కింతుముక్తికా
రణమపీత్యాహ || తేత్రజ్ఞతతి || తేత్రజ్ఞః - అనాదికాలతేత్రరూపమాయాగుణత్రయతిరోహితస్వరూపః - కర
ణీకరణవాక్ - సమాధిరూపంజ్ఞానంకరణం - తద్జ్ఞానం - తేనకరణత్వేన - తస్యతేత్రజ్ఞస్య - ముక్తికార్యంనిష్పాద్య -
కృతకృత్యందివతతే - ముక్తిసుకృత్యాననివతతేత్యర్థః || ౯౪ || ముక్తిస్వరూపమాహ || తద్భావభావమితి || తద్భా
వభావమావన్నః తస్యవరస్య బ్రహ్మణోభావాఃఅపహతపాప్తత్వాదయోధమాః - తేహంభావమావిభావమావ
న్నఃప్రాప్త - తదాసోపరమాత్మనాఅభేదిభవతి - జ్ఞానానందాద్యాకారైరేకప్రకారోభవతీత్యర్థః - భేదోదేవాది
రూపతదన్వయోన్యకనుకూపాజ్ఞానకృతః || శ్రు || నిరంజనఃపరమంసామ్యముపైతి - బ్రహ్మణోమహిమానమాప్నోతి -
పరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్సేనరూపేణాభినిష్పద్యతే - సంపద్యావిభావఃస్సేనశబ్దాత్ - మమసాధవ్యామాగతా ఇ
త్యాదేః - స్వరూపైకృతతేతుద్వితీయోభావశబ్దోనిరర్థకః - అభేదిభవతీత్యన్వయపునరుక్తిః - అన్యద్ద్రవ్యంహినై
తితద్రవ్యతాంయత్యభిచోక్తవిరోధః || ౯౫ || ఎతదేవవివృణోతి || విభేదజనకఇతి || విభేదోదేవమనుష్యాదిరూపః - అత్త
నిజ్ఞానైకరూపే - దేవాదివివిధరూపవివిధభేదహేతుభూతకమాభ్యాజ్ఞానైవరబ్రహ్మదశనేనాత్యంతికనాశంతేస
తి - పరస్మాద్బ్రహ్మణాన్యోదేవాదిరూపంభేదంకఃకరిష్యతి - నకౌపికరిష్యతీత్యర్థః - యథాహశౌనకః || శ్లో || చతు
ర్విధోహిభేదోయిమిథ్యాజ్ఞానవిబంధనఇతి || ౯౬ || ౯౭ || ౯౮ || కథితఇత్యాదిశ్లోకే || మమేతివచనస్యాహంకారమ
మకారహేతుభూతచిత్తమలనాశవచనైనవ్యాహతింపరిహరితి || మమేతి || యద్యవ్యహంనుమత్సహేతుచిత్తమలనాశే
సత్యహంనుమత్సనాశాదహంనుమేతిశబ్దప్రయోగోనయుజ్యతే - తథాపి - విజ్ఞేయవేదిభిఃసామ్యోత్కృతపరమాత్మై
రపితత్ప్రయోగంవివాదగదితుంశక్యం || ౯౯ || ఎతదేవవివృణోతి || అహంనుమేతి || అహంనుమేతియంబుద్ధిరవిద్యా
అన్యథాజ్ఞానం - తథావ్యవహారఃపుమాన్త్రేగౌరయంచాజీత్యాదివ్యవహారోవ్యవహారాభిద్యాయాదైవితాదైవిత

రేబ్రహ్మణీపాశివ || ప్రావణీయస్తత్రైవాత్మాప్రక్షీణాశేషభావనః || ౯౩ || తేత్రజ్ఞఃకరణీజ్ఞానం
కరణంతస్యతేనతత్ | నిష్పాద్యముక్తికార్యంవైకృతకృత్యందివతతే || ౯౪ || తద్భావభావమావన్నస్తతో
సోపరమాత్మనా | భవత్యభేదిభేదశ్చతస్యాజ్ఞానకృతోభవేత్ || ౯౫ || విభేదజనకజ్ఞానేనాశమాత్యంతి
కం || అత్తనోబ్రహ్మణోభేదమసంతకః రిష్యతి || ౯౬ || ఇత్యుక్తనేమయాయోగఃఖండిక్యపరిష్క
ర్భతః | సంక్షేపవిస్తరాభ్యాంతుకిమన్యత్క్రియతాంతవ || ౯౭ || ఖండిక్యః || కథితేయోగసద్భావేన
ర్వమేవకృతంమమ | తవోపదేశేనాశేషస్తత్త్వమలాయతః || ౯౮ || మమేతియన్తయాచోక్తమసదేత
న్నచాన్యథా | నరేంద్రగదితుంశక్యమపివిజ్ఞేయవేదిభిః || ౯౯ || అహంనుమేత్వవిద్యేయంవ్యవహారస్త

హ || విజ్ఞానమితి || సమాధిజన్యస్వరూపసామ్యోత్కారోవిజ్ఞానం - ప్రక్షీణాః అశేషాఃపూర్వోక్తాఃప్రేభావనాయన్య
ః || ౯౩ || ౯౪ || ననుతహివిజ్ఞానైవవ్యవధానాత్కథమాత్మబ్రహ్మైక్యంతత్రాహ || తద్భావభావమితి || ననుజ్ఞా
నసోపిభేదప్రతితిరస్యైవఅన్యథోపదేశాద్యపిధ్ధేః - తత్రాహ - భవశ్చేతి - బాధితేవ కథంబిదనువతీత్యర్థః -
తస్మాదజ్ఞానంతత్కార్యంచసంసారంవివాదస్వయమేవజ్ఞానకార్యమనోవృత్తిహతత్వాద్గృహణనలవత్ || ౯౫ || అజ్ఞా
నైవినష్టేనపునస్సంసారోప్రరోహశంకేత్యాహ || విభేదేతి || ౯౬ || ౯౭ || కథితఇతి || యోగస్యసద్భావే - యోగాద్య
కథితేనతి - అనుచిత్తమల - అహంనుమతాదినాప్తః - యతః || ౯౮ || కుతోమమతవోపదేశేనైతద్ద్రవ్యంవిద్యత్య
తతహ || మమేతి || మమేతియన్తయాప్రోక్తం - ఎతదసదేవబాధితానువృత్యాప్రోక్తం - అన్యథాతువిజ్ఞేయవేదిభిః -
జ్ఞేవగతపరమాత్మైగదితుమపినశక్యం - కుతః - పునః - ప్రారబ్ధకర్మభోగస్తేమామిత్యర్థః || ౯౯ || తస్మిన్ప్రయతి ||

యోరభేదః భ్రమకృతభివ్యభావః - పరమాధ్వః అవిద్యాత్వా అసంలాప్యః - అజమహిషాదివిశేషరహిత తయాతత్ర
 చ్ఛబ్దైరనిదేశ్యః - తత్ర హేతుః గోచరైవ సాంసయభితి || ౧౦౦ || ౧౦౧ || ౧౦౨ || ౧౦౩ || తత్రేతి || లయః నామ రూ
 పకర్మణామాత్యంతిక నాశః || శ్రు || యథానద్యప్యైందమానాస్సముద్రై స్తంగచ్ఛంభినామరూపేవ హయ - అశ్వభవ
 రోమాణి విధూయపాపం - భిద్యతేహృదయగ్రంధిః - నిరంజనః పరమంసావ్యనుముపేతీత్యాదేనతుస్వరూపైశ్యం -
 విత్యనైమిత్తిక ప్రాకృతలయైవ దశనాత్ - తథానతీశ్వరస్య వైషమ్యనైస్సృణ్యాదిదోషోజీవానామకృతాభ్యా
 గమఃకృతవిప్రణాశశ్చస్యాత్ - పునరేవ హసంబంధాభావవివాత్యంతికేవ శేషః || ౧౦౪ || కేశిధ్వజభితి || అనభిసంధి
 తం అనభిసంహితఫలం || ౧౦౫ || అకల్యాణేతి || అమలః క్షుపిత ప్రారబ్ధకర్మవిశేషః || ౧౦౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యా
 ఖ్యానే - శ్రీ విష్ణువిత్తయే - షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః

ఇత్యేవభితి || యావిముక్తిః ఎవ బ్రహ్మణ్యాత్యంతికలయస్త్రుతీయః ప్రతినందరః ఇశ్శంకభితి || ౧ || ౨ || ౩ ||
 ౪ || ౫ || ౬ || జ్ఞాతభితి || శ్రీవిధోరాశిః సృష్టిచాలన ప్రళయ హేతవ్రాబ్రహ్మదత్తాదిః విష్ణుమన్వాదిః సుద్రకాలాంతకా
 దిరితి త్రయోరాశయః - చతుర్విధభితిపాతే భగవతాసహపుం ప్రధానవ్యక్తకాలాభ్యాహివిష్ణుశక్తిః - పరేత్యాద్యు

ధానయా || పరమాధ్వః స్వసంలాప్యగోచరైవ సాంసయః || ౧౦౦ || తద్దశ్చస్రేయసేనర్వం మ
 మైతద్భవతాకృతమ్ | యద్విముక్తిప్రదోయోగః ప్రోక్తః కేశిధ్వజావ్యయః || ౧౦౧ || శ్రీ పరాశరః || య
 థాహంభూజయా తేనఖండిత్యనసపూజితః | ఆజగామపురం బ్రహ్మం సతః కేశిధ్వజోన్మవః || ౧౦౨ ||
 ఖండికోపినుతంకృత్యా రాజానంయోగసిద్ధయే | వనంజగామగోవిందేవినివేళితమానసః || ౧౦౩ || తత్రే

కాంతమతిభూతాయమాదిగుణసంయుతః | విష్ణవ్యాఖ్యేనిమలే బ్రహ్మణ్యవాపనృపతిలయమ్ || ౧౦౪ ||
 కేశిధ్వజోవిముక్త్యధ్వంస్వకర్మక్షుపణోన్మఖః | బుభుజేవిషయాకర్మణచక్రేచానభిసంహితమ్ ||
 ౧౦౫ || అకల్యాణోపభోగైశ్చక్షీణపాపోమలస్తథా | అవాపసిద్ధిమత్యంతాంతాపక్షయఫలాంద్విజ ||
 ౧౦౬ || ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః

శ్రీ పరాశరః || ఇత్యేవకథితస్సవ్యక్తతీయః ప్రతినందరః | ఆత్యంతికోవిముక్తిర్యాలయోబ్రహ్మణిశా
 శ్వతే || ౧ || సగశ్చప్రతిసగశ్చవంశమన్వంతరాణిచ | వంశానుచరితంచైవభవతోగదితంమయా || ౨ ||
 పురాణంవైష్ణవంచైతత్సర్వకల్పిషనాశనమ్ | విశిష్టంసర్వశాస్త్రేభ్యఃపునుమధోపపాదకమ్ || ౩ ||
 తుభ్యంయథావస్తైత్రేయప్రోక్తంశుశ్రూషవేద్యయమ్ | యదన్యదపివక్తవ్యంతర్వృచ్ఛాద్యవదామి
 తే || ౪ || మైత్రేయః || భగవత్కథితంసర్వంయత్పృష్టోసిమయామునే || శ్రుతంచైతన్యయాభక్త్యానా
 న్యత్ప్రక్షయమప్రిమే || ౫ || విద్ధిన్నాస్సర్వసందేహోవైమల్యంహననఃకృణమ్ | త్వత్ప్రసాదాన్తయా
 జ్ఞాతాఉత్పత్తిస్థితిసంక్షయాః || ౬ || జ్ఞాతశ్చతుర్విధోరాశిశ్చక్తిశ్చత్రివిధాగురో | విజ్ఞాతాసాచకా

అహంమమేతి || ౧౦౦ || ౧౦౧ || ౧౦౨ || ఖండిక్యభితి || రాజానం - వనమగ్గమంత్రిభృత్యాదిస్వామినం - సుతంకృ
 త్యా || ౧౦౩ || ౧౦౪ || కేశిధ్వజభితి || ముక్త్యధ్వం - విదేహకైవల్యాధ్వం - అనభిసంహితం - ఫలాభిసంధిహున్యం -
 లోకసంగ్రహాధ్వంకర్మణచక్రే || ౧౦౫ || అకల్యాణేతి || క్షీణపాపఃక్షీణప్రారబ్ధకర్మణః || ౧౦౬ || ఇతి శ్రీధరస్వా
 మివరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానాయం - షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః

అనంతరాధ్యాయత్రయోక్తాత్యంతికలయోపసంహారపూర్వకమాదితస్సప్రశంసంసర్వపురాణార్థముపసంహ
 రన్నాహ || ఇతిత్యాదిచతుర్భిః || ఇతితి || బ్రహ్మణిలయ రూపాయా విముక్తిః - సైవాత్యంతికః ప్రతినందరః - కథితభి
 త్యన్వయః || ౧ || ౨ || ౩ || ౪ || ౫ || ౬ || జ్ఞాతభితి || చతుర్విధోరాశిః || శ్లో || చతుర్విధాభాసంసృష్టాచతుర్థానాస్థితస్థితా |
 ప్రళయంవకరోత్యంతేవతుభేదోజనాదనభితి || ప్రథమాంశే ఉక్తః పూర్వాధ్యాయోక్తాహిపరతత్వైశ్వరతద

తేష్ట్యోనప్రివిధాభావభావనా॥ ౭॥ తేష్ట్య సాదాన్యయాజ్ఞాతంజ్ఞేయమన్వైరలంబిజ॥ యదేతద
 ఖలంవిష్టోజగన్నవృతిరివ్యతే॥ ౮॥ కృతాథోహమసందేహస్త్యప్రసాదాన్యహమునే॥ వణాధ
 మాదయోధమావిదితాయనశేషతః॥ ౯॥ ప్రవృత్తంచనివృత్తంచజ్ఞాతంకన్యమయాఖిలమ్॥ ప్ర
 సేదవిప్రప్రవతనాన్యత్ప్రవృత్తమస్తిమే॥ ౧౦॥ యదన్యకథనాయానైర్వ్యజితోసిషయాగురో॥ తస్మ
 వ్యతావిశేషోస్తిసతాంపుత్రశిష్యయోః॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతత్త్రైయన్యయాభ్యాతంపురాణంపేద
 నమ్మితమ్॥ శ్రుతేష్ట్యోనవదోషోద్ధాపావరాశిఃప్రణశ్యతి॥ ౧౨॥ సర్వాశ్చప్రతిసర్వాశ్చవంశమన్వం
 తరాశిచ॥ వంశానుదరితంకృష్ణంమయాత్రతవకీర్ణితమ్॥ ౧౩॥ అత్రదేవాస్తథాదైత్యాగంధర్వో
 రగరాక్షసాః॥ యక్షవిద్యాధరాస్సిద్ధాఃకథ్యంతేస్వరసస్తథా॥ ౧౪॥ మునయోభావితాత్మానఃకథ్యంతేత
 వసాన్వితాః॥ చాతుర్వర్ణ్యంతథాపుంసాంవిశిష్టచరితావిత॥ ౧౫॥ పుణ్యాఃప్రదేశామేదిన్యాఃపుణ్యా
 నద్యోకథాగరాః॥ పర్వతాశ్చసహాపుణ్యాశ్చరితానిదీనుతామ్॥ ౧౬॥ వణాధమాదయోధర్మా
 పేదకాస్రాణికృష్ణశః॥ యేసాంసంప్తరణాత్పర్యప్రవహపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౧౭॥ ఉగ్రశ్చిచ్ఛినాశా
 నాంహేతుర్వ్యజితోవ్యయః॥ ససర్వభూతస్పర్వాత్కథ్యతేభగవాహరిః॥ ౧౮॥ అవశేనాపీయ
 న్నామ్నికీర్ణితేసర్వపాతకైః॥ పుర్మావిముచ్యతేసద్యస్సింహాత్రస్సైన్యగైరివ॥ ౧౯॥ యన్నాను
 కీర్తనంభక్త్యావిలయనమనుత్తమమ్॥ మైత్రేయాశేషపాపానాంధాతూనామివపావకః॥ ౨౦॥ క
 లికల్పమమృత్యుగ్రంనరకాతిప్రదంనృణామ్॥ ప్రయాతివిలయంసద్యస్సకృద్యత్రచసంస్మృతే॥ ౨౧॥ హి
 రణ్యగర్భదేవేంద్రరుద్రాదిత్యాశ్చివాయుభిః॥ పావకైర్వసుభిస్సన్దైర్వీర్షేదేవాదిభిస్తుతైః॥
 ౨౨॥ యక్షరక్షోరగైస్సిద్ధైర్దైత్యగంధర్వదానవైః॥ అపరోభిస్తథాతారానక్షత్రైస్సకలైర్గ్రహైః॥

వతారజగన్మాపాత్రివిధాశక్తిః || శ్లో || విష్ణుశక్తిఃవరాహోక్తాతే ప్రజ్ఞాభ్యాతథావరా | అవిద్యాకర్మసంజ్ఞాన్యాప్య
తీయాశక్తిరిష్యసభివ్యక్తః || త్రివిధాభావభావనా - బ్రహ్మభావనా - కర్మభావనా - ఉభయభావనాచేతి || ౭ || త్వది
తి || యద్విష్ణోనవ్యతిరేకతే - తత్ జ్ఞేయంజ్ఞాతమివ్యవస్యయః || ౮ || ౯ || ౧౦ || ౧౧ || ఏతదితి || పెద్దెస్తుమ్యతం - తు
ల్యం - సర్వవేదాధానారోక్తం - సర్వేవోషాదివిధాః క్రియాఃతమన్తః || ౧౨ || కృత్సృపురాణోక్తానువాదపూర్వకం
తచ్చ ప్రణాదిఫలం ప్రపంచయతి స్వగోప్యేత్యానినా || ౧౩ || ౧౪ || ౧౫ || పుణ్యాభితి || ధీమతాం - జ్ఞానినాం - చరితా
ని || ౧౬ || ౧౭ || ౧౮ || అవశేనేతి || అవశేనాపియద్భుచ్చయాపి - యస్యనామ్ని - కీర్తితేనతి - యథాతకస్మాదాగతం -
సింహందృష్ట్వా - హరిణమవరుంధంతోవృకాః - తంవిశృజ్యపలాయంతేతద్వత్ || ౧౯ || భక్త్యాతత్కీర్తనానెఫలమాహ ||
యన్నామేతి || ద్వాదశాబ్దాదిప్రాచ్యుత్పత్తిఃపాపమేవవిసశ్యతితత్సంస్కారస్తవశిష్యతే - ఇదంత్యశేషాణాంసం
స్కారాణాం పాపానాంవిలాయనం వినాశకంనచాన్యేననిశ్శేషపాపతయస్సాదితదృష్టాంతేనాహ - యథా - ధా
తూనాంపువణాదీనాముత్తైజసతత్క్షణప్రత్యక్షసాదికంధాత్వంతరసంయోగజంమలంనాశయఃకిం - కింతు పావక
ఏవ - తథాసర్వోత్తమమిదమేవేత్యథః || ౨౦ || హరిస్తృతేఃఫలమాహ || కలికల్మషమితి || యశ్రయస్త్రివిష్టాహిరణ్య
గర్భానిధిస్సహితమేతద్భువక్కిండుం - మేరోఃపరమాణుర్యథాతథాతత్సంతమల్పంయస్యనవిష్ణురత్ర కీర్తితభిశిసస్త
మేనాన్వయః - ధిష్ట్యైఃస్థానైఃతంసుంగశ్యమిత్యాదాయశ్రవిష్టఃకీర్తితభిశిశేషః || ౨౧ || ౨౨ || ౨౩ || ౨౪ || ౨౫ || ౨౬ || ౨౭ ||

౧౯|| ౨౦|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| ౨౫|| ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩|| ౩౪|| ౩౫|| ౩౬|| జ్యేష్ఠా
మూలశ్లో|| కై నై వంవయమపుత్రతే|| కేనవాపురుషేణ ఎవంమధురాయాంకృతగోవిందపూజనైవయంతరితాః ప
రామృద్ధిమపవగర్ధింబవాప్స్యామః|| ౩౭|| ౩౮|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧|| ౪౨|| ౪౩|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯

భిన్నుఁడై|| ౨౪|| సరిస్థుపై విహంగైశ్చ పలాశాద్యై ను హీరుహైః|| వనాగ్ని సాగర సరితా తై స్థ
సు రాగ్నిభిః|| ౨౫|| శబ్దాదిభిశ్చ సహితంబ్రహ్మాండమఖిలం ద్విజ|| మేరోరివాణుర్య సై వ్యతద్యన్తయం
పద్మిణోత్తమ|| ౨౬|| ససవనస్సవనవిస్సవస్సయాపోహాపవజ్జితః|| భగవాన్ కీర్తితో విష్ణురత్రపా
పప్రణాశనః|| ౨౭|| యదశ్వమేధావభృథేస్సాతః ప్రాప్నోతి తై ఫలమ్|| మానవస్తదవాప్నోతి శ్రుతై
తన్మునిసత్తన|| ౨౮|| ప్రయాగేపుష్కరే చై వకురుతే త్రేతధాణవే|| కృతోపవాసః ప్రాప్నోతి త
దస్య శ్రవణాన్నరః|| ౨౯|| యదగ్ని హేమాత్రై సుహులే వషేణాప్నోతి మానవః|| మహాపుణ్యవలంబి
ప్రతదస్య శ్రవణాన్నకృత్|| ౩౦|| యజ్జ్యేష్ఠగుగ్ధద్వదశ్యాంస్సాత్వా వై యమునాజలే|| మధురాయాం
హరిందృష్ట్వా ప్రాప్నోతి పురుషః ఫలమ్|| ౩౧|| తదాప్నోత్యఖిలం సమ్యగధ్యాయం యశ్చ గోతితే|| పు
రాణస్యాస్య విప్ర షేకైశ్చ వాపి తమానసః|| ౩౨|| యమునాసలిలేస్సాతః పురుషో మునిసత్తన|| జ్యే
ష్ఠామూలేసి తేపత్యే ద్ద్వదశ్యాం సముపోషితః|| ౩౩|| సమభ్యుచ్యామ్యతం సమ్యక్ మధురాయాం సమా
హితః|| అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య ప్రాప్నోత్యవికలం ఫలమ్|| ౩౪|| అలోక్యధిమథా న్యేమా మున్నీతానాం
స్వవంశజైః|| పతత్కిలోచురన్యేమాంపితరస్సపితామహః|| ౩౫|| కచ్చిదస్తత్కులేజాతః కాళిందీనలి
లాల్లుతః|| అవయమ్యతి గోవిందం మధురాయామపోషితః|| ౩౬|| జ్యేష్ఠామూలేసి తేపత్యే కై నై వంవ
యమపుత్ర|| పరామృద్ధిమవాప్స్యామస్తారితాస్త్వకులోద్భవైః|| ౩౭|| జ్యేష్ఠామూలేసి తేపత్యే సమ
భ్యుచ్యజనాదనమ్|| ధన్యానాం కులజః పిండాయమునాయాం ప్రదాస్యతి|| ౩౮|| తస్మిన్ కాలే సమ
భ్యుచ్యత త్రకృష్ణం సమాహితః|| దత్వా పిండం పితృభ్యశ్చ యమునాసలిలాల్లుతః|| ౩౯|| యదాప్నోతి
నరః పుణ్యం తారయన్ స్వపితామహా|| శ్రుత్వా ధ్యాయంతదాప్నోతి పురాణస్యాస్య శక్తితః|| ౪౦|| ప
తత్సంసారభీషాణాం పరిత్రాణమనుత్తమమ్|| శ్రావ్యాణాం పరమం శ్రావ్యం పవిత్రాణామనుత్తమమ్||
౪౧|| ముస్య శ్చ నాశనం స్యాణాం సర్వదుష్టనివహాణమ్|| మంశం మంశానాం పచత్ర సంపత్ప్రదా
యకమ్|| ౪౨|| ఇదమాక్షం పురాప్రాహ బుభుభవేకమలోద్భవః|| బుభుభుఃప్రియవ్రతాయాహ సవ
భాగురయై బ్రవీత్|| ౪౩|| భాగురిస్తంబమిత్రాయదధీచాయసచోక్తవా|| సారస్వతాయ తేనోక్తం
భాగుస్సారస్వతేనచ|| ౪౪|| భృగుణా పురుషత్వా యనమదాయై సచోక్తవా|| నమదాధృతరా

యదితి|| అన్యదీయాశ్వమేధావభృథేస్సాతోయత్ఫలం ప్రాప్నోతి తత్ఫలమిదం పురాణం ప్రసంగతః కించి శ్రుత్వా
వాప్నోతి త్యథః|| ౨౮|| ప్రయాగశ్లో|| ప్రయాగాదాకృతమాపోషవాసాదినా యత్ప్రాప్నోతి తదస్యై వ్యతద్యన్తవ
ణాత్ప్రాప్నోతి త్యథః|| ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| మధురాయాం హరిందృష్ట్వా యత్ఫలం పరమాంబగతిం ప్రాప్నోతి
త్యుక్తై త్రకిం ఫలం ప్రాప్నోతి త్యపేతాయామాహ|| యమునాసలిలశ్చ త్యాది ద్వాభ్యాం|| యమునాసలిలశ్లో|| జ్యే
ష్ఠానక్షత్రం పూర్ణిమా యుక్తం మూలం ప్రవృత్తి హేతుర్యస్యాసా జ్యేష్ఠామూలః - జ్యేష్ఠమాసః తస్మిన్ శుక్లపత్యే|| ౩౩||
౩౪|| అత్ర థేపిత్వగీతాః ప్రమాణయన్నాహ - అలోక్యే త్యాదివతుభిః|| ౩౫|| ౪౬|| ౩౭|| ౩౮|| సమాధానైకీత
నాద్యత్ఫలము క్తం దేవసమాహితస్థ - శ్రుత్వాపి ప్రాప్నోతి త్యాహ - తస్మిన్ కాలశ్చ త్యాది ద్వాభ్యాం|| ౩౯|| ౪౦||
౪౧|| ౪౨|| ఎతన్నురాణం ప్రదాయంకథయన్నాహ - ఇదమాక్షమిత్యాది నా|| ఇదమాక్షమితి|| బుభుజీనా రా
యణః తేనోక్తమాక్షం|| ౪౩|| భాగురితి|| భృగుః ప్రాప్తవానితి శేషః|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦||

పులస్త్యేతి || మమాప్యేతత్స్మృతింగతమితి మహ్యం సారస్వతేనచేతి పూర్వము క్రముజన్మిష్యావ్యతే అద్యేకృతయన్
గైసవపురాణానాం సంగ్రహరూపస్య బ్రహ్మసంజ్ఞస్యకర్తుల్రహ్మణోదయోదిపురుకుత్సాంతః సంప్రదాయః - పరా
శరస్యత్రేతాయాం మహద్విష్ణుపురాణంకువతః ప్రాగుక్షకాలదైహ్యుత్తద్విచ్ఛేదేపునః పరాశరసిద్ధిప్రమేష
తత్పురాణం బ్రహ్మజైవయుభ్యాదిజతుకణాంతసంప్రదాయాంతరేణపున స్త్రైలోక్యే ప్రవర్తితం - ఇదానీంత్యష్టా
వింశతీయుగారంభమైత్రేయపుష్టేనపరాశరేణ ప్రాగ్జన్మనిసారస్వతముఖాచ్యుతమిహజన్మనివసిన్యపులస్త్యవరదా
వేనెదంస్మృతం - స్వల్పగ్రంథసంగ్రహితంమైత్రేయాయోక్తం - అతస్సంప్రదాయవిచ్ఛేదోక్తిరవిరుద్ధా - అన్యగభా
స్థస్యైవజన్మాంతరశ్రుతవేదస్మరణవత్పురాణార్థస్మరణమప్యవసన్నం - షడ్వింశేయుగేవ్యాసత్వప్రసిద్ధ్యతదా
ద్యస్యసద్భావాద్యుక్తపులస్త్యవరాత్పురాణసంహితాకర్తృత్వసిద్ధిః || ౫౦ || ౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬ ||
యస్మిన్నితి || మతిః శ్రవణమననరూపంజ్ఞానం - ఔతనంధారణా - ఆత్మనిమమోనివేశనంధ్యానం - భగవతిచేత్స్థితి

ప్రాయానాగాయాపూరణాయప || ౪౫ || తాభ్యాంజనాగరాజాయ పోక్తంవాసుకయేద్విజ || వాసు
కః ప్రాహవత్సయవత్సశ్చత్వరాయవై || ౪౬ || కంబళాయవతేనోక్తమేలాపుత్రాయతేనవై || ౪౭ ||
పాతాళంసమనుప్రాప్తఃతతోవేదశిరామనిః || ప్రాప్తవానేతదఖిలంపవప్రమతయోదదౌ || ౪౮ || దత్తం
ప్రమతినాచైతజ్జాతుకణాయధీమతే || జాతుకణైఃసచైవోక్తగున్యేపాంపుణ్యకర్మణామ్ || ౪౯ || పు
లస్త్యవరదానేనమమాప్యేతత్స్మృతింగతమ్ || మయాపితుభ్యంమైత్రేయయథావత్ప్రధితంత్విదమ్ ||
౫౦ || త్వమప్యేతచ్ఛ్రీకాయకరేరంతేవదిశ్యతి || ౫౧ || ఇత్యేతత్పరమంగుహ్యంకలికల్మషనాశనమ్ || య
శ్శృణోతిసరోభక్త్యాసర్వపాపైఃప్రముద్యతే || ౫౨ || సమస్తభీభాస్నానానిసమస్తామరసంస్తతిః || కృ
తాతేనభవేదేతద్యశ్శృణోతిదివేదినే || ౫౩ || కపిలాదానజనితంపుణ్యమత్యంతమలభమ్ || శ్రుత్వై
తస్యదశాధ్యాయానవాప్నోతిసంశయః || ౫౪ || యస్త్వైతత్సకలంశృణోతిపురుషఃకృత్వామనస్య
మృతంసర్వంసర్వమయంసమస్తజగతామాధారమాత్మాశ్రయం || జ్ఞానజ్ఞేయమనాదిమంతరహితంస
ర్వామరాణాంహితంసప్రాప్నోతిసంశయోస్త్యవికలంయద్వాజిమేధేఫలమ్ || ౫౫ || యత్రాదౌభగ
వాంశ్చరాజరగురుమధ్యేతథాంతేవసబ్రహ్మజ్ఞానమయోమృతోఖిలజగన్మధ్యాంతసగప్రభుః || త
త్సర్వంపురుషఃపవిత్రమమలంశృణ్వపఠకవాచయత్ ప్రాప్నోత్యస్థిరతత్ఫలంత్రిభువనేష్యేకాం
తసిద్ధిమాఋః || ౫౬ || యస్మిన్కస్యస్తమతినయాతినరకంస్వగోపియచ్చింతనేవిఘ్నాయత్రనివేతా
త్వమనసోబ్రాహ్మపిలొకోల్పకః || ముక్తించేతసియఃస్థితోమలధియాంపుంసాందదాత్యవ్యయఃకించి

౫౧ || ౫౨ || ౫౩ || ౫౪ || యస్త్వైతదితి || కృత్వామనస్యమృతమిత్యాదేః శ్రోత్వవిశేషణస్యయద్వాజిమేధఇత్యత్రా
ప్యనుషంగః - అణీయమధః - ఎవంభూతమమృతంమనసికృత్వాఅశ్వమేధేకృతేయత్ఫలం - తత్సకలం ప్రాప్నోతి
తి - తతశ్చసూర్వోక్తైదేశశ్రవణకిరణాత్ - సమస్తశ్రవణేఫలభూయస్త్యముక్తంభవతి || ౫౫ || యత్రేతి || పవిత్రం
పరమశ్రేష్ఠంశృణ్వపఠకవాచయత్ప్రప్రప్నోతిసతతు - త్రాప్యస్థియస్సాదేకాంతాని యతాసర్వపాపక్షయాది
ద్వారాసిద్ధిఃపిముక్తిర్యస్మాత్సహరిరేవ - తత్ప్రాప్యంఫలంస్వగోపియచ్చింతనేవిఘ్నాయత్రనివేతా
ణసర్వపాపక్షయోభవతీతియదుక్తంతత్రై - ముతీకన్యాయోనోపపాదయతి || యస్మిన్నితి || స్యప్రానితీప్రామతిర్యేనఅ
మృతైకచిత్తఇతియావత్ - సప్రమాదకృతైరమైనరకంసయాతి - తస్మిన్పాపసంశ్లేషాభావాత్ - యస్యచింతనే
శ్రీయమాణే - స్వగప్రాప్తిరపివిఘ్నప్రాయాస్మిన్నివేశితః - ఆత్మామనశ్చసమాధి నాయెనతస్య - బ్రాహ్మ
లోహౌప్యతితుచ్ఛః - యథాకథంచిదపియశ్చైతస్థితోముక్తిమేవదదాతి - యదైవంస్వాగ్ధంశేవలంమనోమాత్రేణామృత
నిష్ఠానామీదృశంఫలగౌరవంతదాతన్నానఃకీరణేనపరేహిమవ్యఘంబిలయంప్రయాతి - స్వకీయాశునాశఃకించిత్

స్వమాధిః॥ ౫౭॥ యజ్ఞైరితి॥ సజాయిత్యతి - శరీరపరిగ్రహమాజన్త - తత్త్వాగోమరణం - వృద్ధిహ్రాసాజ్ఞానతః॥ నై
 వాసన్నచనదితకారణత్వకార్యత్వనిరాసః - తతఃహరేఃఅతిఅతిక్రమేణకింవాశ్రూయతాం - తదధికంసంకింభిత శ్రూ
 యత్యత్యధః॥ ౫౮॥ స్వనామాదిద్వారాహరిరేవశ్రోతవ్యత్యత్యాహ॥ కవ్యమితి॥ మానినాంప్రమాణవతాంమానా
 ని - నిష్ఠాయైవరిచ్ఛేదాయ - సప్రభవంతినసహధానిభవంతి॥ ౫౯॥ అథశాస్త్రంసమాశయస్యస్మిత్వరపుగుప్తప్రధా
 నవ్యక్తానినుంగళాయప్రణయతి - నాంతోస్తీత్యాదివతుభిః॥ నాంతోస్తీతి॥ తత్రాయంప్రథమశ్లోకఃశుభాశ్రయ
 త్వేనోక్తదివ్యవిగ్రహవిశిష్టైశ్చరవిషయః - కాలోపీశ్వరంతభూతః॥ ౬౦॥ ద్వితీయేనశ్లోకేనతస్యపురుషరూపంసమ
 స్కరోతి॥ తస్యైవేతి॥ యఃపురుషఃతస్యైవవాచుగుణభుక్ - శేషభూతత్యత్యధః - ఏకఃదేవాదిభదరహితజ్ఞానైకస్వ
 రూపః - స్వతశ్శుద్ధోపిప్రాకృతదేహేష్వాత్మభూతాత్మనఃకాయ క్తయోభానాదశుద్ధ ఇవభూతి - జ్ఞానాన్నితఃజ్ఞాన
 భవఃకః - తత్త్వాదీనాంసహదాదీనాంవిభూతైర్విప్రత్యక్షమణ్డ్యా రాకతానకలతత్త్వవిభూతికతేతివపాఠః॥
 ౬౧॥ ప్రధానపురుషమాహ॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానప్రవృత్తినియమాఃసత్త్వాదీనాంకార్యాణి - నియమాః స్తంభోజ్ఞానసంకోచ
 శ్చ - ఏషామైక్యం ఏకత్రయః - తద్రూపాయ - గుణసామ్యావధానాంహితత్త్వార్థ్యాణినభవంతి - అవ్యాకృ
 తాయఅనుష్ఠూతమహదాద్యవస్థాయ - ప్రధానాయైత్యధః - భవభావనకారణాయభవఃసంసారః తద్భావనస్యక
 మణఃకారణాయ - స్వరూపభవనాయస్వరూపేణభవనంయస్యతత్త్వరూపభవనంస్వతస్సిద్ధాయ - ఆదిరహితాయో

త్రంయదనుంప్రయాతివిలయంతత్రాచ్యుతేతి॥ ౫౭॥ యజ్ఞైర్యజ్ఞవిదోయజంతినతతంయజ్ఞైశ్చరం
 కమిణోయంవైబ్రహ్మణయంపరావరణయం ధ్యాయంతిచజ్ఞానినః॥యంసంబంధ్యనజాయతేనమ్ర
 యతేనోపధాతేహీయతేనైవాసన్నచనద్భవత్యతితతఃకింవాహరేశ్రూయతామ్॥౫౮॥ కవ్యంయః
 పితృరూపభృద్విధిహుతంహవ్యంభభుజైవిభుదేవత్యేభగవాననాదినితనస్సాహస్యధానంజ్ఞితేయ
 స్త్వైబ్రహ్మణిసర్వశక్తీలయమానానిమానినాం నిష్ఠాయైవప్రభవంతిహంతికలువంశ్రోత్రంసయా
 తోహరిః॥ ౫౯॥ నాంతోస్తియస్యనవయస్యసముద్భవోస్తివృద్ధిన్యస్యపరిణామవివజితతస్య॥ నావ
 శ్చయంపనముపైత్యవికారివస్తుయస్తంతోస్తిపురుషోత్తమమిశమిష్యమ్॥ ౬౦॥ తస్యైవయోనుగో
 ణభుగ్గుణుడైకవివశుద్ధోవ్యశుద్ధఇవభూతిహిమూర్తిభేదైః । జ్ఞానాన్నితస్సకలసత్త్వవిభూతికతా త
 స్తైవమోస్తుపురుషాయసదావ్యయాయ॥ ౬౧॥ జ్ఞానప్రవృత్తినియమైక్యమయాయపుంసోభోగప్రదా
 నపటవేత్రిగుణాత్తకాయ । అవ్యాకృతాయ భవభావనకారణాయ వందేస్వరూపభవనాయసదావరా

మిత్యధః॥ ౫౭॥ అతోహరిరేవ శ్రోతవ్యస్సర్వపూజ్యత్వాదిత్యాహ॥ యజ్ఞైర్యత్వాదిద్వారాహరిః॥ యజ్ఞైరితి॥ నైవా
 సన్నచనదితకార్యంకారణంచనభవతి - పితృపుత్రాదిభావనసంసరతిసతోహరెతిఅతిక్రమేణకింవాశ్రూయతామ్॥౫౮॥
 కవ్యమితి॥ విప్రముఖేవిధినాహుతంకవ్యం - దేవత్యేనవర్తమానోహవ్యంపయోభుజైమానానియస్మిద్విస్థాయైవ
 రిచ్ఛేదాయససహధాని-స్వప్రకాశత్యాత్ - హరిఃశ్రోత్రంప్రాప్తఃకలువం హంతి - తస్మాత్సేవశ్రోతవ్యత్యత్య
 థః॥ ౫౯॥ పురాణసమాప్తాభగవతస్సృష్ట్యామృతయోగాయప్రతిపాదితం పరమేశ్వరపురుషప్రధానవ్యక్తాఖ్య
 రూపవతుష్టయంప్రణమితి - నాంతత్యత్వాదివతుభిః॥ నాంతత్యతి॥ వికారివికల్పంవస్తుబ్రహ్మైవ - యతఃకాలోపీశ్వ
 రంతభూతఃతంతోస్తి॥ ౬౦॥ తస్యైతి॥ తస్యైవవాచువరమేశ్వరాత్మనుసంతరం - పురుషఏకఏవతథాపి-బహు
 ధాబ్రహ్మేదిరూపేణ - శుద్ధోవ్యశుద్ధఇవ - సృష్ట్యాదిష్వాసక్తఇవమూర్తివిభాగానాందత్తాదిమన్వాదిరూపాణాంభేదైః
 సర్వవత్త్వానాం విభూతికర్తావిప్రకృత్॥ ౬౧॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానంచప్రవృత్తిశ్చతయోనియమశ్చతయోస్సంకూపః
 తదైక్యమయాయ - తత్రహేతుః - త్రిగుణాత్తకాయేతి - త్రిగుణస్వరూపభావనాయ - త్రిగుణస్వరూపభూతాయేతివా

రాజా || యెనగు ప్రసన్నాప్రాప్తస్యవాహనరైనికాత్ || శ్రీ డన్నివనిజిత్యత్రిలోక్త్యాబుభజేత్రియమ్ || భగవం ప్రవృత్తా
చక్షువమనారాయణాత్మకమ్ || యథాతతాయిత్యత్రాత్మయెనగుప్రోజయన్వృథే || శ్రీ కుకః || వృతఃపురోహితస్తాష్ట్ర మహం
ప్రాయానుపుచ్యతే || నారాయణాభ్యంవమాణతదిహైకమనాశ్వృణు || విశ్వరూపః || ధౌతాంఘ్రిపాణిరాచమ్యసపవిత్రఉదమ్బ
భాః || కృతస్వాంగకరన్యాసోమంత్రాభ్యాంవాగ్యతశ్శుచిః || నారాయణమయంవమానస్మహ్యభ్యయతాగతే || దైవభూతాత్మకమభ్యోగ
నారాయణమయః పుమాత్ || పాదయోజాన్మసోరూపోరుదరేహృద్యభోరసి || ముఖేశికరస్యానుపూర్వాస్య దోంకారాదీని విన్యసేత్ ||
ఓం || సమానారాయణాయేతివిచర్యయమథాపివా | కరన్యాసంతతఃకుర్యాద్వాదతాక్షరవిద్యయా || ప్రణవాదియకారాంత మంగు
శ్యంగుఘనవహసు || న్యసేద్ధృవంఘంకారంవికారమనుమూర్ధాని || షకారంతు ఘ్రవోమభ్యేణకారంభిఖయోన్యత్ || వేకారంనే
శ్చయోయంబొన్యన్యకారంసవహసంధిమ్ || మకారమస్త్రముద్దేశ్యమం త్రమూర్తిభవేద్యభః || సవిసగంధంతంతుసవహదిమ్
వినిదికేత్ || ఓంవిష్ణవేనమః || ఇత్యాత్మా సంపరంభ్యాయైద్యేయంఘట్పక్షిభిరుతమ్ | విద్యాతేజస్తపోమూర్తిమమంమంత్రిముదా
హరేత్ || ఓం || హరివిదధ్యాన్యమనవేరయోన్యస్తాం మ్రేపద్మఃపతగేంద్రపుష్పే || దరారివమాసిగదెమచాపాశాదధానూష్ట
గుణోష్టబాహుః || జలేమమంరక్షతుమత్స్యమూర్తిర్యాదోగజ్యేష్ఠసరుణస్యపాశాత్ || స్థలేమమాయావటువామసావాస్త్రివిక్రమః
భావతువిశ్వరూపః || దుగ్ధేద్యుటర్యాజిముఖాదిమస్త్రభుః పాయాన్నృసింహౌసురయూధపారిః | విముంచతోన్యస్యమహట్టహాసం
దికోవిసేమన్యోపతంశ్చగభాః || రక్షత్వసామాధ్వనియజ్జకల్పఃస్వదం ప్రయోన్వితధరోవరాహః | రామోద్విహాపేద్యభవిప్రవాసేస
లక్ష్మణోవాన్యధ్వరతాన్రజోమామ్ || మాముగ్రధమాదభిలా త్ప్రమాదాన్నారాయణఃపాతుసరశ్చహసాత్ | దత్తస్త్రయోగాదభయో
గసాభఃపాయాన్రజశఃకపిలఃకమభంభాత్ || సనత్కుమ్భరోవతుకామదేవాద్ధ్యోనసోమాంపథిదేవహోనాత్ | దేవపిఃవర్యఃపు
రుషంతరాచనాత్ హుమోహరిర్యాంసరియాదశేమేత్ || ధన్వంతరిభాగవాత్ పాత్యపథ్యాద్ధ్వంధ్యాభ్యయాద్వృషభోనిజేతాత్పా
యజ్జశ్చలోకాదుతత్త్వృతాస్సైబలగతాత్ క్రోధవతాదహిం ద్రః || దైవపాయసూధగవాత్సంప్రమాహజ్యుద్ధశ్చపాపండగతా
త్ప్రమాదాత్ | కల్పికలేకాలమలా త్ప్రమాదాధమావసామారుక్పతావతారిః || చంద్రేవోగదయా ప్రాతరవాన్యద్గోవింద ఆసం
గవమాత్తవేణః | నారాయణః ప్రాక్షాదతాత్తత క్రిమభ్యంధినిఃప్లిఙ్ఘరీంద్రపాణిః || దేవోపరాక్షామభుమౌగ్రధన్వాసాయంత్రిభా
హువతుమాధవోమామ్ | దోషమృషి కేతకతాధరాత్రే నిశేధవికోపతుపద్రవాభః || శ్రీవత్సభామాపరరా త్రతఃశః ప్రమాదమశుశో
నిధరోజనాదఃసః | రామోదరోవాదమసంభ్యంప్రభాతేవిశ్వేశ్వరోభగవాత్ కాలమూర్తిః || చక్రంయుగాంతానలతిగ్నసేమిశ్రమ
త్పమంతాభ్యగవత్ప్రయంక్రమ్ | దంధగ్ధిదంధగ్ధిరినై న్యమశుకక్షంయథావాయసభోమతాశః || గదేశనిస్సృజవవిష్టులింగం నిష్పిండి
నిష్పిండ్యజితప్రియాసి | మాత్మాండవై నాయకయక్షరక్షోభూతగ్రహంఘ్నణయమాణయోరీత్ || త్వంయాతుధానప్రమథ ప్రేత
మాత్మపితాచవిప్రగ్రహఘోరప్రప్టీత్ | దరేంద్రవిద్రావయక్ష్మప్రూరితోభిమస్వనారేహ్యోదయానికంపయః || త్వంత్రిగ్ధారానివరా
రినై స్రవితాప్రయక్తోమమభింధిభింధి | చక్షూంపిచర్మకౌతచంద్రభావయద్విషామఘోసాంచరపాపతప్తమేమ్ || యస్మాద్ధయం
గ్రహభ్యో భూత్కైతుభ్యోవృశ్యవివచ | సరోస్యపేభ్యోదంప్రభ్యోభూతేభ్యోమైభ్యవివచ || సర్వాద్యైతానిభగవన్నమరూపా ప్రకీర్తనా
నాత్ | ప్రయాంతుసంక్షయంసద్యోయోన్యే శ్రేయఃప్రతిపకాః || గరుడోభగవాంస్తోత్రస్తోభశ్చంఘోమయః ప్రభుః | రక్షత్వశేషకృ
త్యోభ్యోవిద్యవైకసప్రహాహవమ్ || సర్వాపద్యోహరేనామరూపయానాయుధానినః | బుద్ధింద్రియమనఃప్రాణా పాంతుపాషణ
దభూషణాః || యథాహిభగవాసేవస్తుతస్సదసచ్చయత్ | సత్యేనాసేనసస్పర్శేయంతుసాశ ముపత్రవాః || యతైతాత్మాన్యభా
వానాంవికల్పరహితస్యైయమ్ | భూషణాయుధలింగాభ్యాధత్తైశ్చక్రిస్యమాయయా || తెనైవసత్త్వమాసేనసర్వజ్ఞోభగవాత్ హరిః |
పాతుసరస్వరూపేణసదాసర్వత్రసర్వగః || విదితుదిత్తూర్ధ్వమధస్సుమంతాదంతబహిభాగవాత్ నారసింహః | ప్రహసంఘ్లోక
భయంస్యనేనస్మతేజసాగ్రస్సమస్తతేజాః || శ్రీ విశ్వరూపః || భగవన్నిదమాఖ్యాతంవమానారాయణాత్మకమ్ | విజిద్యస్యంజనాయోనదం
శితోసురయూధపాత్ || వితధారయమాణమయంయంపశ్యతివత్సవే | పదావాసంస్సృతేత్సద్వస్సాధ్వసాత్సవిముచ్యతే || సమతశ్చ
ద్భయంతస్యదిద్యాంధారయతోభవేత్ | రాజదమ్యగ్రహదిశ్యేన్యాధ్యాదిభ్యశ్చకహిలీత్ || ఇమంవిద్యాంపురాకశ్చిత్కౌశికేధార
యేద్విషః | నాగధారణయాస్వాంగం జహోసమరుధన్వని || తస్యోపరివిహసేన గంధర్వపతిరకదా | యయాచి త్రరభస్త్రీనిభిభా
తోన్యత్తద్విజక్షయః || గగనాన్యపతత్సద్వస్సవి మాసాహ్వానాశ్చిరః | సవాంభిల్యచనాదగ్ధిన్యాదాయవిస్మితః || ప్రాప్యప్రాచీనర
స్యత్యాంస్తాత్వాధామస్సవస్వగాత్ | యయిదంశ్యణయాత్కాలేయాధారయతిచాద్యతః || తంసమస్యంతిభూతానిముచ్యతేసర్వతో
భయాత్ || శ్రీ కుకః || ఛితాంవిద్యా మధిగతోవిశ్వరూపాచ్యత్రతః | త్రైలోక్యలక్ష్మీం బుభుజేవినిజేత్యమృధసురార్థా ||

పుట.	పజ్జీ.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్జీ.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్జీ.	అసాధు.	సాధు.
౭౬	౧౩	పుష్టాః	పుష్టా	,,	,,	క్యాయసూచి	క్యాయసూచి	,,	౨౮	ద్యాభ్యాం	ద్యాభ్యాం
౮౦	౧౭	శబ్ద	శబ్ద	౧౩౬	౨౧	యామావా	యామావా	,,	౩౧	ప్రధా	ప్రధాన
,,	,,	మప్లునం	మప్లునం	,,	౩౩	ప్రమాణం	ప్రమాణనం	౧౬౦	౧౪	పుత్రా	పుత్రా
,,	౨౯	మాతంక	మాగంతుక	,,	,,	(నం		,,	౨౭	బీజ	బీజ
౮౨	౩	భవప్య	భవిప్య	,,	౩౪	ప్రత్త	త్తప్ర	,,	౨౯	స్థితా	స్థితాః
,,	౮	పుధీవీం	పుధీవీం	౧౩౮	౧౮	పురుషా	పురుషా	౧౬౧	౭	యోజనా	యోజనానా
౮౩	౨౭	దక్షిణేతి	దక్షిణేతి	,,	౨౫	పుంసాం	పుంసాం	,,	౨౩	నతు	నతు
,,	౩౦	ఆద్య	ఆద్య	౧౩౯	౩	పురుషో	పురుషో	౧౬౨	౬	స్సంత్సర	స్సంవత్సర
౮౪	౧౫	బ్రహ్మవిదాం	బ్రహ్మవిదాం	,,	౨౧	పురుషా	పురుషా	,,	,,	డవర	పడర
౮౫	౨౩	తదా	తదా	,,	౨౯	పురుషా	పురుషా	,,	౧౧	అక్షప్రమాణ	అక్షప్రమాణ
,,	౩౫	నపారః	అపారః	౧౪౦	౫	తస్యై	తస్యైతి	,,	౨౩	పాస్యత్యా	పాస్యత్యా
౯౦	౨౨	శ్చ్యేష్ఠ	శ్చ్యేష్ఠత్వే	౧౪౩	౩౩	ధర్మాహని	ధర్మహని	,,	౩౧	స్పృహిస్వ	స్పృహిస్వార్థ
౯౨	౭	సంతానః	సంతానః	౧౪౪	౭	క్షారోదా	క్షారోదా				స్పృ
,,	౧౯	రత్నూతః	రత్నూత	,,	,,	ద్వైగుణ్య	ద్వైగుణ్య	౧౬౩	౧౪	మండ	మండలా
౯౩	౪	పూర్వ	పూర్వ	,,	౩౧	పుష్కర	పుష్కర	౧౬౪	౧౪	పుర్వా	పుర్వా
,,	౮	అంత్య	అంత్య	౧౪౫	౮	పంచాశ	పంచాశ	౧౬౫	౨౯	౧౦	౧౦
౯౪	౮	తేషామ	తేషామ	౧౪౬	౨	తత్తతి	తత్తతి	౧౬౬	౧౮	సమ్ముఖః	సమ్ముఖః
౯౫	౧	పోషణో	పోషణో	,,	౩౩	వాంఛ	వాంఛ	,,	,,	సమ్ముఖే	సమ్ముఖే
౯౬	౯	ప్రపవై	ప్రపవైః	౧౪౭	౬	మహా	మహా	,,	౨౪	సమ్ముఖో	సమ్ముఖో
,,	౧౯	మానుషీం	మానుషీం	౧౪౮	౪	గాళితం	గాళితం	౧౬౭	౨౮	సమ్ముఖే	సమ్ముఖే
,,	౩౨	భూత్యేభ్య	భూత్యేభ్య	,,	౮	పర్యజే	పర్యజే	౧౬౮	౨౯	నద్యశే	నద్యశే
౯౮	౧౩	యస్మి	యస్మిం	౧౪౯	౯	స్పందంతే	స్పందంతే	౧౬౯	౩	ఓంకారప్ర	ఓంకారః
౧౦౦	౧౩	స్వబంధా	స్వబంధా	,,	౧౪	పదకాయః	పదకాయః	౧౭౦	౩	గ్రహా	గ్రహా(గ్రహ
౧౦౧	౬	పూణకత్వ	పూణకత్వ	౧౫౦	౧౩	తాశ	తాశ	,,	౧౧	ఆయ	ఆయ
,,	౮	పురోధా	పురోధా	,,	౨౯	అభిచార	అభిచార	,,	౨౫	ముహూర్త	ముహూర్త
౧౦౩	౮	బ్రహ్మనం	బ్రహ్మనం	౧౫౧	౩	నాజీ	నాజీ	౧౭౪	౪	బుతవ	బుతవ
౧౦౪	౩౧	దృశ్య	దృశ్య	,,	౪	పోజీ	పోజీ	,,	౮	వాసవం	వాసరం
౧౦౬	౧౬	ద్విజ	ద్విజ	,,	౨౭	కైషాం	కైషాం	,,	౯	వాసవా	వాసరా
౧౦౭	౩౨	సూచితాః	సూచితాః	౧౫౩	౨౯	స్పృహం	స్పృహం	,,	,,	వాసవా	వాసరా
౧౧౦	౨౩	ప్రధా	ప్రధా	౧౫౪	౧౧	సయాతో	సయాయా	,,	౧౪	శృంగలా	శృంగం
౧౧౧	౩౦	కర్మాపత్వం	కర్మపత్వం	౧౫౫	౧౬	ఆనియ	ఆనియ(తో	౧౭౫	౬	హాయన	హాయన
౧౧౩	౧౨	ముక్తంత	ముక్తంత ౧	,,	౧౮	పుణ్య	పుణ్య	,,	౯	న్యూదిత్వం	న్యూదిత్వం
,,	,,	భావ్యం ౧	భావ్యం ౧	౧౫౭	౧౦	దూర్వం	దూర్వం	౧౭౬	౫	లాకాలో	లాకాలో
,,	,,	(అన్యథా	(అన్యథా	౧౫౮	౧౧	బుధ	బుధ	,,	౭	కప్తస్య	కప్తస్య
౧౧౫	౧౪	వాచ్యాని	వాచ్యాని	౧౫౯	౧౯	కపిశ్ఠ	కపిశ్ఠ	,,	౮	జరగ్ధ	జరగ్ధ
౧౩౨	౩౧	తత్తదనవ	తత్తదనవ	౧౬౦	౮	ధృతా	ధృతా	,,	౧౭	కప్తస్య	కప్తస్య
								,,	౨౩	కప్తస్య	కప్తస్య

పుట.	పజ్.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్.	అసాధు.	సాధు.
౧౭౭	౨౬	వర్జయత్వా	వర్జయత్వా	౧౯౫	౬౮	యయో	యయో	,,	౧౯	తస్యై	తస్యై
౧౮౧	౧౪	ప్రభోః	ప్రభోః	౧౯౬	౮	హాసా	హాసా	,,	౬౪	సుషుప్తా	సుషుప్తా
,,	౬౯	సస్త	సస్త	,,	౧౭	కర్వనా	కర్వనా	౧౧౦	౯	పిశేతన	ప్యశేతన
౧౮౨	౨౨	యద్రూపం	యద్రూపం	,,	౨౩	అప	అప	౧౧౩	౮	అత్తైతి	అత్తైతి
,,	౬౬	లాహేమ	లామ్మ	,,	౩౩	తక్వ	త్వక్వ	౧౧౪	౮	ఇతీరిత	ఇతీరిత
౧౮౩	౩౧	కృష్యతే	కృష్యతే	౧౯౭	౨	అత్తి	అత్తి	౧౧౫	౬౧	ఉక్తాంశ	ఉక్తాంశ
౧౮౪	౩	త్వేతిపా	త్వేతిపా	,,	౪	మృజాది	*	౧౧౬	౬	సుతా	సుతా
,,	౪	సోతః	సోతః	,,	౮	భాశ్య	భాశ్య	,,	౯	యాస్తత్ర	యాస్తత్ర
౧౮౬	౮	సామ్మః	సామ్మః	,,	౧౦	సంస్కార	సంస్కారం	,,	౬౬	మనుస్సం	మనుస్సం
,,	౧౦	ఋషీణాం	ఋషీణాం	,,	౬౯	శిబికా	శిబికా	౧౧౭	౧౭	ద్విష్ట	ద్విష్ట
,,	౩౦	మేతి	మేతి	,,	,,	సంస్కృత	సంస్కృత	,,	౬౫	తనతి	తనతి
,,	౩౨	స్తమయే	స్తమయే	౧౯౮	౬	విశేష	విశేష్య	౧౧౮	౯	తేజ	తేజ
౧౮౭	౨౨	శయోనా	శయోనా	,,	౧౯	ఊర్వో	ఊర్వో	,,	౧౨	కల్ప	కల్ప
౧౮౮	౮	పుష్టాతి	పుష్టాతి	౧౯౯	౩	ప్రవతక	ప్రవతక	,,	౩౧	సోంతేచ	సోంతేచ
,,	౧౧	గభాము	గభాము	,,	౧౫	శేషాత్	శేషాత్	౨౨౩	౨౫	భిద్యతే	భిద్యతే
,,	౨౧	అకక	అకక	,,	౨౨	కృపః	కృపః	౨౨౪	౨౦	సుసుమంతు	సుసుమంతు
౧౯౯	౯	ప్రకాశ్యా	ప్రకాశ్యా	,,	౩౧	భారస్య	భారస్య	౨౨౫	౬	న్యమః	న్యమః
౧౯౦	౩	ఉష్ణతీ (ప్ర)	ఉష్ణతీ	౨౦౦	౨	ఆరోపి	ఆరోపి	౨౨౬	౧౫	ధీయమాతా	ధీయమాతా
,,	౧౬	సహమా	సహమా	,,	౧౪	సాపి	సాపి	,,	౩౬	తధాన	తధాన
,,	౬౪	స్వాజ్యోతిం	స్వాజ్యోతిం	,,	౧౯	హది	హది	౨౩౭	౩	వృత్తుపాతం	వృత్తుపాతం
,,	౨౭	గుప్తిస్య	గుప్తిస్య	,,	౬౮	కాలాభో	కాలాభో	౨౩౮	౨	వాణిశ్యన	వాణిశ్యన
,,	౩౩	తేన	తేన	,,	౩౦	సవక	సవక	,,	౬౮	భృతాది	భృతాది
౧౯౧	౧౧	జ్యోతింషి	జ్యోతింషి	౨౦౧	౩౨	పుంసః	పుంసః	౨౩౯	౬౬	కార్వణ	కార్వణ
,,	,,	మిత్యక్త	మిత్యక్తం	౨౦౨	౧౭	శిశికా	శిశికా	౨౪౦	౧౨	గృహస్థ	గృహస్థ
,,	౧౮	పుచ్చే	పుచ్చే	,,	౩౬	భిచార	భిచారి	౨౪౧	౪	కర్మవర్తాది	కర్మవర్తాది
౧౯౩	౪	భిద్యయం	భిద్యయం	౨౦౩	౧౭	యోనయః	యోనయః	,,	౯	బ్రహ్మ	బ్రహ్మ
,,	౧౧	భిద్యయో	భిద్యయో	౨౦౪	౮	పురు	పురు	౨౪౩	౧౯	కష్టిమాతా	కష్టిమాతా
,,	౧౯	ర్వకర్మ	ర్వకర్మ	,,	౩౧	తప్రికృతః	తప్రికృతః	,,	౩౫	ఇత్యాదివైది	ఇత్యాదివైది
,,	౬౬	నంప	నకంప	౨౦౫	౨౫	ఇపాలె	ఇపాలె	౨౪౪	౭	దిదేవ	దిదేవ
,,	౩౩	రంరా	రంపరా	,,	౩౩	పశూయ	పశూయ	౨౪౬	౩౦	చేన్య	చేన్య
౧౯౩	౮	ర౩	ర౩	౨౦౬	౧౭	జ్ఞాయతే	జ్ఞాయతే	౨౪౭	౬	యద్యో	యద్యో
,,	౧౧	ఏవమి	ఏవమి	,,	౨౩	పుత్రస్య	పుత్రస్య	,,	౧౪	సద్యేవ	సద్యేవ
,,	౨౫	వృత్తయ	వతయ	,,	౩౩	పానన	పానన	,,	౧౯	దద్యా	దద్యా
౧౯౪	౧౨	త్వష్టో	త్వష్టో	౨౦౭	౬౬	బుధ్యాది	బుధ్యాది	,,	౩౪	తస్యపి	తస్యపి
,,	౧౮	మహా	మహా	,,	౨౭	వృధ్యాది	వృధ్యాది	౨౪౯	౨	ఆనంది	ఆనంది
,,	౨౪	పురాణ	పురాణ	౨౦౮	౧౬	తర్కయా	తర్కయా	౨౫౦	౬౧	స్యంస్యయోః	స్యంస్యయోః
,,	౨౭	ధానమి	ధానమి								

పుట.	ప్రశ్న.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	ప్రశ్న.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	ప్రశ్న.	అసాధు.	సాధు.
౨౫౩	౧	దిక్పూ	దిక్పూ	"	౧౬	దయుత	దయుజి	"	౬౬	వజిర్య	వజిర్య
"	౬	శాస్త్రీ	శాస్త్రీ	౩౦౯	౪	స్వాస్థ్యం	స్వాస్థ్యం	౩౩౮	౩	పుమాన్	పుమాన్
౨౫౪	౨౮	స్థాపితం	స్థాపితం	"	౨౬	తాదీప	తాదీప	"	౯	భగతా	భగతా
"	౩౦	పరుణ	పరుష	"	౩౧	రాభరస్య	రాభరస్య	"	౧౪	గురుం	గురుః
౨౫౫	౩౦	అయజ	అయజ	"	౩౨	కాదయ	కాదయః	"	౨౩	వహంతవ్యా	వహంతవ్యా
౨౫౬	౬	దైవా	దైవా	౩౧౦	౩	త్రాధ	త్రాధ	౩౩౯	౨౮	సత	శత
౨౫౭	౮	మేమాతు	మేతు	"	౨౮	తేచెతి తేచె	తేచెతి	"	౩౧	భూతియ	భూతయ
౨౬౦	౧౬	పిత్తదా	పిత్తదా	౩౧౨	౨౮	స్పృశ్య	స్పృశ్య	"	౩౨	వశ్య	విశ్య
౨౬౫	౧౨	క్షీర	క్షీర	౩౧౩	౩	మధ్యతా	మధ్యతా	"	౩౪	దేవం	దేవ
౨౬౬	౨౪	కస్తే	కస్తే	"	౩౪	పక్షియై	పక్షియై	"	౩౯	జ్ఞాప్యం	జ్ఞాప్యం
౨౬౭	౨	మత్స్య	మత్స్య	౩౧౪	౫	రాష్ట్రం	రాష్ట్రం	౩౪౦	౩౩	స్వరూప	స్వరూపం
"	౧౦	బుధ్యా	బుధ్యా	"	౧౬	జనాయా	జనాయా	"	౩౫	ఉత్పత్తి	ఉత్పత్తి
"	౧౪	తాన్య	తాన్య	"	౨౦	ఫలభుజి	ఫలభుజి	౩౪౧	౩	ఏకత్యాది	ఏకత్యాది
"	౧౫	తాన్య	తాన్య	"	౨౪	మేతత్	మేతత్	"	౬	దత్త	దత్త
౨౭౦	౨	నేతి	నేతి	"	౨౮	తదితం	తదితం	"	౭	ఏకద్యయం	ఏకద్యయం
"	౨౮	నెవ్యేతే	నెవ్యేతే	"	౩౭	భిత్తా	భిత్తా	"	౮	చేతనయో	చేతనాచేత
౨౭౧	౧౨	భగవతో	భగవతో	౩౧౫	౨౫	యస్తూర	యస్తూర	"			(నయోః)
"	౩౦	ధావిత్యా	ధావిత్యా	౩౧౬	౨౧	ప్రసన	ప్రసన	"	౧౦	గదిచ	గదిచ
౨౮౦	౧౯	సుఖపుః	సుఖపుః	"	౨౪	తస్యాచా	తస్యాచా	"	౧౧	కన్య	కన్య
౨౮౨	౮	మిందుమతి	మిందుమతి	౩౧౭	౩౨	బజ్జమా	బజ్జమా	"	౩౦	పుష్పతి	పుష్పతి
"	౩౨	మాకాక్షి	మాకాక్షి	౩౧౮	౨౨	తేజస్వ	తేజస్వ	"	౩౩	శ్వర్య	శ్వర్య
౨౮౬	౩	భగత్యా	భగవత్యా	౩౧౯	౨౧	బభూవు	బభూవు	౩౪౨	౮	భలాధకం	భలాధకం
"	౩౪	మేభ్యభ్యో	మేభ్యభ్యో	౩౨౦	౫	స్తవక్ర	స్తవక్ర	"	౨౩	రాత్న	రాత్న
౨౮౭	౩	త్రయారు	త్రయారు	౩౨౩	౩౧	బంశ్యాచ్చి	బంశ్యాచ్చి	"	౨౫	జీతి	జీతి
౨౯౦	౩౦	నాశస్య	నాశస్య	"	"	బంశ్య	బంశ్య	"	౨౮	ప్రాపణా	ప్రాపణా
౨౯౧	౨౯	అంతర	అంతర	౩౨౬	౭	మహత్వా	మహత్వా	"	౩౨	సత్వ	సత్వ
"	"	మర్త్యం	మర్త్యం	"	౩౬	కుతి	కుతి	"	౩౬	పురుషః	పురుషః
౨౯౫	౪	పరిక్ష (క	పరిక్ష	౩౩౦	౧౭	మోక్షణి	మోక్షణి	"	౩౭	అత్త	అత్త
"	"	ఇషికా	ఇషికా	"	౨౯	క్రమా	క్రమా	౩౪౩	౨	యోజయత్	యోజయత్
౨౯౬	౧౧	జగదచ్చ	జగదచ్చ	౩౩౩	౭	అరుంధతి	అరుంధతి	"	౨౪	ఆపరి	ఆపరి
"	౨౪	కాంతి	కాంతి	"	౯	దృశ్యతే	దృశ్యతే	"	౭	రోధతః	రోధతః
"	౨౯	ఇషికా	ఇషికా	౩౩౪	౨౩	గంధ	గంధ	౩౪౪	౭	రోధతః	రోధతః
౨౯౭	౨౯	మనో	మనో	"	౨౬	జప	జప	"	౨౯	శక్త్యా	శక్త్యా
౩౦౦	౧౬	సహస్రక	సహస్రక	"	౨౮	జీవితా	జీవితా	"	౨౯	కృష్య	కృష్య
"	౨౭	కుర్వంత్యా	కుర్వంత్యా	౩౩౫	౩౪	జీవితానాం	జీవితానాం	"	౩౩	నభేత్	నభేత్
౩౦౫	౧౪	పురాణ	పురాణ	౩౩౬	౧౨	రాఘ	రాఘ	౩౪౫	౪	ఉత్పత్తి	ఉత్పత్తి
				౩౩౭	౮	అంశం	అంశం	"	౧౩	పహత	పహత

పుట	పజ్జీ	అసాధు.	సాధు.	పుట	పజ్జీ	అసాధు.	సాధు.	పుట	పజ్జీ	అసాధు.	సాధు.
,,	౧౬	కారారాయ	కారాయ	౩౫౯	౮	సృజ్యతే	సృజ్యతే	,,	౧౧	నిరుచ్చాస్	నిరుచ్చాస్
,,	౨౬	తృప్తువు	తృప్తువు	,,	౨౬	తవైవ	తవైవ	,,	౧౯	ఆజగ్ను	ఆజగ్ను
,,	౨౬	పరా	పరా	,,	౩౩	వాఖ్యా	వాఖ్యా	,,	౨౩	హాద్దుః	హాద్దుః
,,	౨౮	దినం	దినం	౩౬౦	౩౬	ఆప్తచ్యా	ఆప్తమోధ్యా	,,	౩౬	గోపోయ్య	గోపోయ్య
౩౪౬	౨	తొల్లం	తొల్లం	,,	౩౩	జ్వేళా	జ్వేళా	,,	౩౫	అభి	అభి
౩౪౭	౧౭	మహి	మహి	౩౬౧	౧౬	నహ	నహ	౩౭౬	౭	మెమెమ్యా	మెమెమ్యా
,,	౨౬	యయా	యయా	,,	౧౯	నభ	నభ	,,	౧౯	జగ్ను	జగ్ను
,,	౨౯	నిశితం	నిశితం	,,	౩౦	స్వరితో	స్వరితో	౩౭౩	౮	చకాహర	చకార
౩౪౮	౨	మోతుత్వం	మోతుః	,,	౩౧	సృష్టవుః	సృష్టవుః	,,	౧౯	సురక్ర	రసుక్ర
,,	౩	పురా	పురా	,,	,,	ఉష్టుత	ఉష్టుత	,,	౩౪	గీతిస్సా	గీతిస్సా
,,	౮	యయమునా	యమునా	౩౬౨	౪	వాయునా	వాయునా	౩౭౪	౬	ఆవృత్తే	ఆవృత్తే
,,	౨౫	కిన	కిన్న	,,	౭	త్రతంసం	త్రంసం	,,	౯	గమ్య	గమ్య
౩౪౯	౩	నంత్యం	నజ్జ్త్యం	,,	౨౫	ప్రళయా	ప్రళయా	,,	౧౬	సూదనః	సూదనః
౩౫౦	౮	గృహి	గృహి	,,	౩౬	దారాయ	దారాయ	,,	౧౩	రిప	రిప
,,	౨౩	పురా	పురా	,,	౩౫	తిహాద్రా	తిహాద్రా	,,	౧౭	స్తీక్ష	స్తీక్ష
౩౫౧	౭	ప్రోచుచాక్	ప్రోచుచాక్	౩౬౪	౧౮	అహం	అహం	,,	౩౪	మున్న	మున్న
,,	౨౧	తతరః	తత్పరః	,,	౩౩	కయా	కయా	౩౭౬	౨౬	దశభిం	దశభిః
,,	౨౯	భాస్యా	భాస్యా	,,	౩౬	దదశక్	దదశక్	,,	౨౭	హాస్తి	హాస్తి
౩౫౩	౪	అభి	అభి	౩౬౫	౭	ద్వజె	ద్వజె	౩౭౭	౨౭	శ్చరు	శ్చరు
,,	౩౧	ద్వదశక్	ద్వదశక్	,,	,,	ప్రవతక్తే	ప్రవతక్తే	,,	౩౧	అధక్	అధక్
౩౫౪	౩౩	పవనో	పవనో	,,	౩౦	తత్యాత్	తత్యాత్	౩౭౮	౬	పోషతో	పోషతో
,,	౩౪	అతామృతి	అతామృతి	౩౬౬	౨	నెతి	తెనెతి	,,	౨౬	వేందా	వేదా
౩౫౫	౬	త్యభక్	త్యభక్	,,	౭	గృధం	గృధం	౩౮౦	౧౩	మజ్జెచ్చి	మజ్జెచ్చి
,,	౭	కుండల	కుండల	౩౬౭	౭	గాప	గాప	౩౮౧	౧౪	నక్రోరో	క్రూరో
,,	౨౧	కాయకాయ	కాయకాయ	,,	౮	శ్చక్ర	శ్చక్ర	,,	౨౧	తోక్తాస్	తోక్తాస్
		(కాంతి)	(తే)	,,	౧౭	శ్చంగాభం	శ్చంగాభం	౩౮౩	౩౦	శ్చర్యం	శ్చర్యం
౩౫౬	౫	రిపత్వ	రిపత్వ	,,	౨౪	భక్త్యు	భక్త్యు	౩౮౪	౬	త్వనసో	త్వనసో
,,	౯	నలిన	నలినా	౩౬౮	౩	భేతవ్యం	భేతవ్యం	,,	౧౫	భనతో	భనతో
,,	౨౩	అరుహ్య	అరుహ్య	,,	౧౫	భేతవ్యం	భేతవ్యం	౩౮౫	౧౪	త్రస్త	త్రస్త
,,	౨౭	మతి	మతి	,,	౨౮	భేతవ్యం	భేతవ్యం	,,	,,	విరరామ	విరరామ
,,	౨౯	రిశ్చ	రిశ్చ	౩౬౯	౭	మాయాన	యాయాన	,,	౩౦	కింపచ్చసి	కింపచ్చసి
౩౫౭	౩౬	గోచరః	గోచరః	,,	౧౩	అవతీ	అవతీ	,,	,,	జల	జల
౩౫౮	౬	శ్చర్యం	శ్చర్యం	,,	౨౪	వరజే	వరజే	,,	౩౧	మెత్వరె	మెత్వరె
,,	౪	భవతి	భవతి	౩౭౦	౯	నామ	నామ	౩౮౬	౧౬	ప్రాగ్నిక	ప్రాగ్నిక
,,	౫	తవక్తి	తవకిం	,,	౨౫	జాయతే	జాయతే	౩౮౯	౭	ప్రవృష్టా	ప్రవృష్టా
,,	౧౬	మహా	సహా	,,	౩౪	వ్యాఖ్యా	వ్యాఖ్యా	,,	౧౯	మత్త్యు	మత్త్యు
,,	౨౯	పురుషా	పురుషా	౩౭౧	౯	యాపప	యాపప	,,	౨౫	ర్వరెతే	ర్వరెతే

పుట.	పజ్జి.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్జి.	అసాధు.	సాధు.	పుట.	పజ్జి.	అసాధు.	సాధు.
౩౯౦	౧౯	కృత్య	కృత్య	"	౩౫	తదాహ	దదాహ	౪౫౦	౧౩	పిర్థం	పిర్థాః
౩౯౨	౧౧	తత్త్వయి	తత్త్వయి	౪౫౦	౧౮	మామప	తామప	"	౧౫	ప్రామాణి	ప్రమాణిక
"	౨౨	కృత్య	కృత్య	౪౫౪	౨౦	సాత్యకిః	సాత్యకిః	"		(కా)	(త్వా)
౩౯౩	౩	మానుషం	మానుషః	౪౫౫	౬	దేన	దేనన	"	౧౬	మాణ	మాహ
౩౯౪	౧	పూర్వ	పూర్వ	౪౫౭	౧౧	గాడిప	గాండిప	"	"	దృశ్య	ద్రేశ్య
"	౨౨	మామత్	మామత్	"	౩౫	రరజ	రజ	"	౨౫	వాణి	వాణి
౩౯౫	౩౦	భక్షయత్	అభక్షయత్	"	౩౬	రరజో	రజో	"	౩౧	దృతి	దృతి
౩౯౭	౫	తరల	తరం	౪౫౯	౨౬	త్వయ	త్వయ్య	"	౩౪	సానన	సాధన
౩౯౮	౧౧	పస్త్రః	పస్త్రపః	౪౬౨	౧౯	ప్రితాం	ప్రితాం	౪౫౧	౨౬	గ్రహ	బ్రహ్మ
"	౨౧	త్వస్సరతి	త్వస్సరతి	౪౬౬	౨౮	యోషితాం	యోషితాం	౪౫౨	౯	అగమ	అథాన
"	౩౬	భక్షయ్య	భక్షయ్య	౪౬౮	౭	యిత్య	ఇత్య	"	౨౬	రుక్త	రుక్త
౪౦౦	౨౧	హతుం	హతుం	"	౩౫	యష్య	యష్య	"	౩౪	పూజ్య	పూజ్య
౪౦౨	౨౮	చాగ్న	నాగ్న	"	౩౭	నైవ	నైవ	"	"	షాషా	భాషా
౪౦౩	౧౯	హాయధః	హాయధః	౪౦౪	౯	నశ	నశ	౪౫౪	౨	ఇతి	ఇతి
౪౦౪	౨౮	దేన	దేన	"	౩౪	అక్ర	అక్ర	"	౩	దృక్	దృక్
౪౦౫	౨౭	దద్వ	తద్వ	౪౪౨	౫	ప్రవేవా	ప్రవేవా	"	౪	తివా	తివా
౪౦౬	౧౯	దీక్షా	దీక్షా	"	౧౭	నెవా	దేవా	౪౫౫	౨౦	పుభా	పుభా
౪౦౭	౭	దృత	దృత	"	౩౧	కాల	కాలం	"	౩౦	హ్మజ	హ్మజ
"	౧౪	రాధ్య	రాధ్య	"	౩౪	అప	అప	౪౫౭	౧౦	ద్యుం	ద్యుం
"	౨౭	దదశ	దదశ	౪౪౩	౩	శబ్ద	శబ్దం	౪౫౮	౧౪	నద్యాత్	నద్యాత్
"	"	కృష్ణోన	కృష్ణోన	"	౨౫	దిగ్	దిగ్	౪౫౯	౯	శ్చత్రి	శ్చత్రి
౪౦౯	౨౭	మంత్రా	మంత్రా	"	౩౦	వ్యప్య	వ్యప్య	౪౬౦	౩	మణిద్యా	మణిద్యా
౪౧౦	౬	దృశ్యాత	దృశ్యాత	౪౪౪	౨	నడ	నడ	౪౬౧	౧౧	స్థాదీ	స్థాదీ
"	౩౪	శ్చశురత్వం	శ్చశురత్వం	"	౧౪	విశ్వ	విశ్వ	౪౬౨	౨౨	దేద	దేద
౪౧౩	౨౫	హ్యష్టో	హ్యష్టో	"	"	చ్యుతి	చ్యుతి	౪౬౫	౨౫	రమమా	రమమా
"	౨౬	వైశ్యం	వైశ్యం	౪౪౬	౨౩	త్రిక	త్రిక	"	౨౬	రమమా	రమమా
౪౧౫	౨	ప్రాచ్య	ప్రాచ్య	౪౪౭	౧౯	త్రయః	త్రయః	౪౬౬	౩౨	త్యాది	త్యాది
"	౩౦	అర్కనెశ	అర్కనెశ	౪౪౮	౯	త్వవే	త్వవే	"	"	ధ్యానా	ధ్యానా
౪౧౬	౨౫	మాగ్యవి	మాగ్యవి	"	౧౭	పీడి	పీడి	"	"	ధ్యానా	ధ్యానా
౪౧౮	౭	శశి	శశి	౪౪౯	౭	ప్రాప	ప్రాప	౪౬౮	౧౨	హ్యఖ్యా	హ్యఖ్యా
"	౩౩	దాహదు	దాహదు	"	౨౨	మోతం	మోతం	౪౭౪	౪	ధూత్సర్వా	ధూత్సర్వా

ద్విషష్ట్యత్ర శతతమపాశ్వే ద్వితీయాంశాష్టమాధ్యాయే-త్రిదాభిమతీతురీయశ్లోకానన్తరం, చతుష్షష్ట్యత్ర శతతమపార్షన్త, చత్వారింశత్సహస్రీశ్లోకఃపఠనీయః-తదనన్తరం, అక్షప్రమాణమిత్యాదిసార్థశ్లోకః-తతశ్చ, ద్విషష్ట్యత్ర శతతమపార్షన్త, హయాశ్చేత్యాదిసార్థశ్లోకఃపఠనీయః-తతశ్చ, మానసోత్తరశైలస్యేత్యాదిశ్లోకప్రభృతిశ్లోకఃపఠనీయాః-ఏతద్వావిఖ్యానంచవైపరీత్యేనముదితం తత్తత్సలూసుగుణమనునన్దేయం.

